

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το συγκρουσιακό τοπίο
στα «ορφανά» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ιωάννης Παπακώστας

Αθήνα, Οκτώβριος 2022

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Χρυσάνθη Αυλάμη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Νέλλη Μάρδα, Καθηγήτρια ΕΜΠ (Μέλος)

Ιωάννης Σκαρπέλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Μέλος)

Copyright © Ιωάννης Παπακώστας

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στη Ράνια,
για την υποστήριξη της σε κάθε βήμα μου*

Συντομογραφίες

ΑμεΑ:	Άτομα με Αναπηρία
ΑΟΟΑ:	Αυτόνομος Οικοδομικός Οργανισμός Αξιωματικών
Α.Σ.Α.Κ.Α.:	Ανοιχτή Συνέλευση Αγώνα της Κοινότητας και Αλληλέγγυων, Προσφυγικών Αλεξάνδρας
ΑΣΚΤ:	Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών
Β.Δ.:	Βασιλικό Διάταγμα
ΓΓΑ:	Γενική Γραμματεία Αθλητισμού
ΓΓΔΕ:	Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων
ΓΣΕΕ:	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
Δ.Ε.Π.Ο.Σ.:	Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης
Δ.Σ.:	Δημοτικό Συμβούλιο
ΕΑΠ:	Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων
ΕΑΧΑ:	Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις
ΕΙΑ:	Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής
ΕΛ.ΑΣ:	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛΣΤΑΤ:	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΜΠ:	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΤΑΔ:	Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου
Ε.Τ.Μ.Ο.Α:	Ειδικό Ταμείο Μονίμων Οδοστρωμάτων Αθηνών
ΙΕΚΕΜ ΤΕΕ:	Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Μελών ΤΕΕ
ΙΚΑ:	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΚΑΣ:	Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο
ΚΕΔ:	Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου
ΚΕΘΕΑ:	Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
ΚΟΑ:	Κρατική Ορχήστρα Αθηνών
ΚΣΝΜ:	Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων
Κ.Σ.Χ.Ο.Π.:	Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος
ΚΥΔ:	Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου
ΜΑΤ:	Μονάδες Αποκατάστασης Τάξης
Μ.Κ.Ο.:	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

M.M.E.: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΟΕΚ: Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας
ΟΚΑΝΑ: Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών
ΟΠΑ: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΟΠΑΝΔΑ: Οργανισμός Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας του Δήμου
Αθηναίων
ΟΠΚΕ: Ομάδες Πρόληψης και Καταστολής Εγκλήματος
ΟΤΑ: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ο.Τ.: οικοδομικό τετράγωνο
Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΑ: Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων
Π.Ε.Π.: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Π.Ο.Π.22: Πανελλήνια Ομοσπονδία Προσφύγων 1922
Π.Σ. Περιφερειακό Συμβούλιο
ΡΣΑ: Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας
ΣΑΔΑΣ: Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών
ΣΠΚ: Σύλλογος Ιδιοκτητών Προσφυγικών Κατοικιών
ΣΟΑΠ: Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης
ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας
Συ.Κα.Προ.: Συνέλευση Κατελιγμένων Προσφυγικών
ΤΑΙΠΕΔ: Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου
ΤΕΕ: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας
ΤΤΠ: Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων
ΥΑΣ: Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων
Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.: Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΠΠΟ: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

CIAM: Congrès Internationaux d 'Architecture Moderne/Διεθνή Συνέδρια Μοντέρνας
Αρχιτεκτονικής

ICOM: International Council of Museums / Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites / Διεθνές Συμβούλιο για
την Προστασία Μνημείων και Ιστορικών Χώρων

UIA: Union Internationale des Architectes / Διεθνής Ένωση Αρχιτεκτόνων

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/
Εκπαιδευτική Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών

Ευχαριστίες

Στο τέλος αυτής της διαδρομής οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην επιβλέπουσα καθηγήτρια Χρυσάνθη Αυλάμη που πίστεψε στην ιδέα αυτής της διατριβής και με εμπιστεύτηκε, στην Νέλλη Μάρδα, καθηγήτρια του ΕΜΠ, που παρακολούθησε το όλο εγχείρημα και με βοήθησε να το χαρτογραφήσω και στον καθηγητή Γιάννη Σκαρπέλο, ένα δάσκαλο ζωής.

Αυτή η διατριβή δεν θα είχε φωνή αν οι άνθρωποι, που μου άνοιξαν τα σπίτια τους και την καρδιά τους, δεν μου εμπιστευόντουσαν τις σκέψεις τους μέσα από τις τόσο προσωπικές συνεντεύξεις τους. Σε όλους αυτούς, που για λόγους δεοντολογίας τους κρατάω στην αφάνεια, οφείλω ιδιαίτερη αναφορά, γιατί με οδήγησαν μέσα από αχαρτογράφητα νερά στην ολιστική θεώρηση και αξιολόγηση των περιπτώσεων μελέτης.

Στο φίλο Παναγιώτη Φελέκη οφείλω τη φιλολογική επιμέλεια της εργασίας και τις ατέλειωτες συζητήσεις από την γέννηση της πρωτόλειας ιδέας μέχρι σήμερα.

Αθήνα, Οκτώβριος 2022

Περιεχόμενα

Εικόνες	11
Περίληψη.....	14
Εισαγωγή.....	17
Στρατηγική επιλογή σχεδιασμού	17
Κεφάλαιο I: Το κεντρικό ζήτημα και οι βασικές έννοιες	31
I.1 Η οπτική του συγκρουσιακού τοπίου: γεωγραφίες, χωρικότητα, σύγκρουση	32
I.2 Η πόλη και τα τοπία της: Εστιάζοντας στην ελληνική περίπτωση.....	77
Κεφάλαιο II: Μεθοδολογία	158
II.1 Δράσεις και έρευνα πεδίου	158
II.2 Γραμματική της αφήγησης	164
Κεφάλαιο III: Κατηγορίζοντας τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας	170
III.1 Περιήγηση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας	170
III.2 Συγκρουσιακή κινητικότητα, ανατροφοδότηση	199
Κεφάλαιο IV: Πρώτη μελέτη περίπτωσης «Τα Προσφυγικά»	202
IV.1 Η Μαγική πόλη στην καρδιά της Αθήνας	202
IV.2 Κοιτώντας από την κλειδαρότρυπα το Συγκρουσιακό τοπίο	244
Κεφάλαιο V: Δεύτερη μελέτη περίπτωσης «Το Πάρκο».....	275
IV.1 Η κυριαρχία του αστικού πάρκου	275
V.2 Κοιτώντας από την κλειδαρότρυπα το Συγκρουσιακό τοπίο	340
Κεφάλαιο VI: Αξιολόγηση των περιπτώσεων μελέτης, συμπεράσματα	412
VI.1 Συνθέτοντας την σημερινή εικόνα με έννοιες κλειδιά	412
VI.2 Επικοινωνία κινηματικού ρόλου και λόγου	422
Αντί επιλόγου.....	440
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	443
Συνεντεύξεις	446
(πρόσβαση στις 02.06.2021).....	450
(πρόσβαση στις 06.08.2019).....	456
Ελληνόγλωσση.....	459
Μεταφρασμένη	467
Ξενόγλωσση.....	470

Παραρτήματα.....	476
Α. Παράρτημα Χρονολογίων:.....	477
I. Χρονολόγιο στεγαστικής αποκατάστασης προσφύγων	477
II. Χρονολόγιο ανασφάλειας, αποφάσεις/αντιδράσεις/ελπίδα.....	479
III. Χρονολόγιο προτάσεων ανάπλασης των «Προσφυγικών»	493
IV. Χρονολόγιο προτάσεων ανάπλασης του «Πάρκου».....	497
V. Χρονολόγιο εκδηλώσεων εντός και πέριξ του «Πάρκου»:	510
Β. Παράρτημα Οδηγών Συνέντευξης- Συζήτησης:.....	526
I. Οδηγός Συζήτησης για το «Πάρκο»	526
II. Οδηγός Συζήτησης για τα «Προσφυγικά»	535
Γ. Παράρτημα Συνεντεύξεων για τα «Προσφυγικά»:	542
I. «Προσφυγικά» και προτάσεις ανάπλασης».	543
II. «Ιδιοκτησιακό καθεστώς και αόρατοι κάτοικοι».	555
III. «Σχέσεις ενοίκων με το χώρο».	559
IV. «Σχέσεις ενοίκων μεταξύ τους».....	562
V. «Σχέσεις παλαιών και νέων κατοίκων με την Πολιτεία».	564
VI. «Η επανακατοίκηση κενών διαμερισμάτων μέσω κατάληψης».	569
VII. «Δρώντες και συγκρουσιακή αιτιότητα».	573
VIII. «Τα «Προσφυγικά» ως γκέτο και αξιοθέατο».	582
IX. «Οι απόπειρες καταστολής και ο κλεφτοπόλεμος».	586
Δ. Παράρτημα Συνεντεύξεων για το «Πάρκο»:.....	590
«Σχέσεις μεταξύ των συλλογικοτήτων».	591
II. «Σχέσεις συλλογικοτήτων με την διοίκηση του Πάρκου».	604
III. «Σχέσεις συλλογικοτήτων με Πανελλήνιο ΓΣ».	614
IV. «Σχέσεις συλλογικοτήτων με επιχειρήσεις διασκέδασης στο Πάρκο».	628
V. «Κλείσιμο επιχειρήσεων και κέντρων άθλησης πέριξ του «Πάρκου».	655
VI. «Ανεξέλεγκτη λειτουργία των υπαίθριων παζαριών εντός του «Πάρκου».	658
VII. «Παιδικές χαρές και εγκατάλειψη».	664
IX. «Χώροι ελεγχόμενης χρήσης ουσιών».	669
X. «Εναλλακτικές δράσεις στο «Πάρκο».	676
XI. «Αυτοσχέδια κατοικία για τους πρόσφυγες στο Πάρκο».	680
XII. «Πάρκο και καθαριότητα».	682
XIII. «Δεσπομένα και αδέσποτα στη χρήση του Πάρκου».	685

XIV.	«Η διεκδίκηση του Πάρκου από το Δήμο της Αθήνας».....	689
XV.	«Η ολιστική άποψη του Φορέα διαχείρισης 2014-2019».....	696

Εικόνες

<i>ΕΙΚΟΝΑ 1: Η ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ</i>	170
<i>ΕΙΚΟΝΑ 2: Η ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΤΟ 1942</i>	171
<i>ΕΙΚΟΝΑ 3: ΚΤΗΜΑ ΘΩΝ, Η ΕΠΑΥΛΗ «ΜΟΝ CAPRICE»</i>	172
<i>ΕΙΚΟΝΑ 4: Η ΕΠΑΥΛΗ ΜΕΤΑΞΥ 1945-1946</i>	172
<i>ΕΙΚΟΝΑ 5: ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΠΑΥΛΗΣ ΘΩΝ</i>	173
<i>ΕΙΚΟΝΑ 6: ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ, ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ</i>	173
<i>ΕΙΚΟΝΑ 7: Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΝΕΑ ΑΝΑΤΟΛΗ</i>	174
<i>ΕΙΚΟΝΑ 8: Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΛΑΪΚΗ (ΑΡΧΕΙΟ ΑΣΚΙ)</i>	174
<i>ΕΙΚΟΝΑ 9 Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΓΩΝΟΙ 1960 (ΑΡΧΕΙΟ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗ)</i>	175
<i>ΕΙΚΟΝΑ 10: ΓΑΔΑ 2020</i>	175
<i>ΕΙΚΟΝΑ 11: ΑΓΙΟΣ ΣΑΒΒΑΣ (ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΤΙΚΑΡΚΙΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ)</i>	176
<i>ΕΙΚΟΝΑ 12: ΑΓΙΟΣ ΣΑΒΒΑΣ ΓΕΝΙΚΟ ΑΝΤΙΚΑΡΚΙΝΙΚΟ - ΟΓΚΟΛΟΓΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ</i>	176
<i>ΕΙΚΟΝΑ 13: ΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ. (1933-1935, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ Κ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ ΚΑΙ Δ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ).</i>	177
<i>ΕΙΚΟΝΑ 14: ΤΑ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΣΗΜΕΡΑ (ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018)</i>	178
<i>ΕΙΚΟΝΑ.15: 1910 – ΤΟ ΝΕΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΥΣ</i>	179
<i>ΕΙΚΟΝΑ 16: ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ «ΕΛΠΙΣ»</i>	179
<i>ΕΙΚΟΝΑ 17: ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΓΗΠΕΔΟ ΤΟΥ ΠΟΑ 1908 ΟΙΚ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΤΗΣΙΩΝ</i>	180
<i>ΕΙΚΟΝΑ 18: ΤΟ ΓΗΠΕΔΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΟΛΑ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟ 1920</i>	180
<i>ΕΙΚΟΝΑ 19: ΧΟΚΕΪ ΕΠΙ ΧΟΡΤΟΥ ΓΗΠΕΔΟ ΠΑΟ 1927</i>	180
<i>ΕΙΚΟΝΑ 20: Ο ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΥΡΑΣ 13</i>	182
<i>ΕΙΚΟΝΑ 21: ΠΑΟ 100 ΧΡΟΝΙΑ, ΓΗΠΕΔΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ</i>	181
<i>ΕΙΚΟΝΑ 22: ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΒΕΡΩΦ, ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΟ ΔΕΛΤΑΡΙΟ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1900</i>	182
<i>ΕΙΚΟΝΑ 23: ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΒΕΡΩΦ 1960, (ΠΙΣΩ ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΕΛΠΙΣ & ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ)</i>	183
<i>ΕΙΚΟΝΑ 24: ΘΕΜΙΔΟΣ ΜΕΛΑΘΡΟΝ, 07.10.2020</i>	184
<i>ΕΙΚΟΝΑ 25: ΓΡΑΜΜΗ 813 ΑΒΕΡΩΦ ΠΡΟΥΣΣΗΣ</i>	184
<i>ΕΙΚΟΝΑ 26: ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΕΩΣ ΠΛΑΤΕΙΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΤΕΩΣ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΥΚΛΟΒΟΡΟΥ</i>	185
<i>ΕΙΚΟΝΑ 27: ΣΙΝΤΡΙΒΑΝΙ ΠΛ. ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (ΕΡΓΟ ΘΩΜΑ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ 1873-1937)</i>	185
<i>ΕΙΚΟΝΑ 28: ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ ΜΑΙΟΣ 2019</i>	186
<i>ΕΙΚΟΝΑ 29: ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ 1905.</i>	187
<i>ΕΙΚΟΝΑ 30: ΣΥΜΒΟΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΤΗΣΙΩΝ ΚΑΙ Λ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ 1928(ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΥ)</i>	187
<i>ΕΙΚΟΝΑ 32: ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΥ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΓΑΝΤΕΣ</i>	188
<i>ΕΙΚΟΝΑ 33: ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΤΣΗΣ ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΘΗΝΑΣ 1917-20, 1922-25</i>	189
<i>ΕΙΚΟΝΑ 34: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΡΡΟΣ 5-42 ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ</i>	189
<i>ΕΙΚΟΝΑ 35: ΟΙΚΙΑ ΙΑΣΩΝΙΔΟΥ, ΠΑΤΗΣΙΩΝ 69 ΚΑΙ ΑΙΝΙΑΝΟΣ 2</i>	190
<i>ΕΙΚΟΝΑ 36: ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ 21 ΤΡΙΩΡΟΦΟ ΕΚΔΕΚΤΙΚΙΣΤΙΚΟ ΚΤΙΡΙΟ</i>	190
<i>ΕΙΚΟΝΑ 37: ΟΙΚΙΑ ΣΑΡΛΗ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ 23</i>	190
<i>ΕΙΚΟΝΑ 38: ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΑΒΒΙΔΗ ΜΕ ΤΟ ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΚΕΡ.</i>	191
<i>ΕΙΚΟΝΑ 39: ΜΕΓΑΡΟ ΗΣΑΪΑ, ΠΑΤΗΣΙΩΝ 65 & ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ 29</i>	191
<i>ΕΙΚΟΝΑ 40: ΟΙΚΙΑ ΓΙΑΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΛΥΚΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ</i>	192
<i>ΕΙΚΟΝΑ 41: ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΠΑΘΑΡΗ, ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 39.</i>	192
<i>ΕΙΚΟΝΑ 42: ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 15, ΣΧΟΛΗ ΜΠΕΡΖΑΝ</i>	193

EIKONA 43: ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 25 & ΚΟΤΣΙΚΑ 7, ΣΧΟΛΗ ΜΙΜΗΣ ΝΤΕΝΙΣΗ	193
EIKONA 44: ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 31-33, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΤΕΩΣ ΑΣΟΕΕ)	193
EIKONA 45: ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 35Α & ΔΕΡΙΓΝΥ 1, ΒΑΝΚΟΥΒΕΡ ΑΠΑΡΤΜΑΝ.	194
EIKONA 46: ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ 37 & ΔΕΡΙΓΝΥ 2-4	194
EIKONA 47: ΣΙΝΕ ΝΙΡΒΑΝΑ.	195
EIKONA 48: ΘΕΑΤΡΟ ΡΑΝΤΑΡ	196
EIKONA 49: ΘΕΑΤΡΟ ΠΑΡΚ	196
EIKONA 50: ΣΙΝΕ ΖΙΝΑ	196
EIKONA 51: ΚΑΦΕ ΣΟΝΙΑ	197
EIKONA 52: ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΤΗΝΙΑΚΟ	197
EIKONA 53: ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΓΛΕΝΤΖΑΚΗ	198
EIKONA 54: ΧΑΡΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ 1888	275
EIKONA 55: ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΑΘΗΝΩΝ 1888	275
EIKONA 56: ΤΑ ΡΕΜΑΤΑ ΚΥΚΛΩΝΟΥΝ ΤΟ ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ	276
EIKONA 57: ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΚΛΟΒΟΡΟ (ΠΛ. ΜΕΤΑΞΥΡΓΕΙΟΥ)	276
EIKONA 58: ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ 1847 ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ	277
EIKONA 59: ΤΟ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΟ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΟ ΤΩΝ ΠΑΜΜΕΓΙΣΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ	277
EIKONA 60: ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΠΠΕΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	279
EIKONA 61: ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΓΩΝΟ, ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1930	280
EIKONA 62: ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΤΟ 1935	281
EIKONA 63: ΘΕΣΕΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ 1935	281
EIKONA 64: Η ΠΡΩΤΗ ΦΥΤΕΥΣΗ	282
EIKONA 65: ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΜΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΡΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΣΚΙΑΔΙΚΑ	283
EIKONA 66: ΤΟ ΑΝΑΘΕΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 12/12/1916	285
EIKONA 67: ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΜΠΡΟΣ 13/12/1916	285
EIKONA 68: ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΣΚΡΙΠ 13/12/1916	285
EIKONA 69: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΓΣΕΕ ΤΟ 1970	285
EIKONA 70: ΠΛΑΤΑΝΙΑ 21/04/2019	287
EIKONA 71: ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΙΝΤΡΙΒΑΝ 29/12/2020	287
EIKONA 72: ΡΟΔΩΝΑΣ 22/12/2018	288
EIKONA 73: ΕΛΙΕΣ 22/12/2018	288
EIKONA 74: ΦΥΤΩΡΙΟ 22/12/2018	288
EIKONA 75: ΑΡΙΕΣ 22/12/2018	288
EIKONA 76: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΜΑΝΟΥ ΚΑΤΡΑΚΗ	285
EIKONA 77: ΚΗΠΟΘΕΑΤΡΟ ΑΛΙΚΗ	287
EIKONA 78: ΘΕΑΤΡΟ ΧΑΤΖΙΣΚΟΥ	287
EIKONA 79: ΑΛΣΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΗ	288
EIKONA 80: ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΟ ΓΑΡΔΕΝΙΑ	288
EIKONA 81: ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΟ GREEN PARK	288
EIKONA 82: ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ	288
EIKONA 83: ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ	288
EIKONA 84: ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ ΠΑΜΜΕΓΙΣΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ	288
EIKONA 85: ΟΔΟΣ ΗΡΩΩΝ	285
EIKONA 86: ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΕΦΙΠΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	287
EIKONA 87: ΜΝΗΜΕΙΟ ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ	287
EIKONA 88: ΤΑΦΙΚΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΑΛ. ΥΨΗΛΑΝΤΗ	288
EIKONA 89: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΑΪΔΗΣ	288
EIKONA 90: ΜΝΗΜΕΙΟ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΟΜΟΚΟΥ	288
EIKONA 91: ΜΝΗΜΕΙΟ ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΤΣΙΓΑΝΤΕ	288

<i>ΕΙΚΟΝΑ 92: Δ/ΝΣΗ ΠΑΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΣΩΝ</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 93: ΑΓΑΛΜΑ ΠΡΟΜΑΧΟΥ ΑΘΗΝΑΣ</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 94: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΓΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 95: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΓΣ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 96: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΤΡΑΤΟΥ 1918</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 97: ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΤΡΑΤΟΥ 1930</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 92: Δ/ΝΣΗ ΠΑΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΣΩΝ</i>	297
<i>ΕΙΚΟΝΑ 98: ΠΛΑΤΕΙΑ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ</i>	300
<i>ΕΙΚΟΝΑ 99: ΛΟΦΟΣ ΦΙΝΟΠΟΥΛΟΥ</i>	301
<i>ΕΙΚΟΝΑ 100 ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ</i>	301
<i>ΕΙΚΟΝΑ 101: ΠΑΡΚΟ ΣΧΟΛΗΣ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ (ΙΔΙΩΤΙΚΗ)</i>	302
<i>ΕΙΚΟΝΑ 102: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ 18</i>	304
<i>ΕΙΚΟΝΑ 103: ΤΟ ΚΤΕΛ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΑΥΡΟΜΑΤΑΙΩΝ (ΙΔΙΩΤΙΚΗ)</i>	305

Περίληψη

Η διατριβή ασχολείται με το συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύσσεται σε ένα αστικό κενό, στην καρδιά της πόλης, με αφορμή το ζήτημα της διεκδίκησης στέγης σε στεγασμένους ή μη, δημόσιους χώρους, σε ένα κεντρικό οδικό άξονα, και συγκεκριμένα στην λεωφόρο Αλεξάνδρας. Το πεδίο έρευνας εντοπίζεται στις προσφυγικές κατοικίες (*Προσφυγικά*) στην πάνω πλευρά της Λεωφόρου και στο Πεδίον του Άρεως, (*Πάρκο*), στο άλλο άκρο της, μιας λεωφόρου που ταυτόχρονα φιλοξενεί καταλήψεις, όπως τα «Προσφυγικά» και κτίρια σύμβολα της επιβολής της κρατικής εξουσίας στην πόλη, όπως η «ΓΑΔΑ» και ο «Άρειος Πάγος.» Η διατριβή ξεκινά με την παραδοχή ότι η πόλη αποτελεί διαχρονικά χώρο ετερογένειας και ποικιλομορφίας. Μεγαλουπόλεις σαν την Αθήνα της κρίσης, φιλοξενούν ανθρώπους κοινωνικά, εθνικά και πολιτισμικά «ξένους» μεταξύ τους, επιβάλλοντας τους την συμβίωση σε ένα σκηνικό με στερεότυπα και προκαταλήψεις που αναπόφευκτα δημιουργεί συγκρούσεις. Η υποτίμηση της ζωής από πρώτιστο αγαθό σε ανάγκη απλής επιβίωσης αποτελεί το εύφλεκτο υλικό των συγκρουσιακών σχέσεων που αναπτύσσονται στον αστικό χώρο και συμβάλουν στην κοινωνική κατασκευή του νέο-οριζόμενου τόπου. Έτσι προκύπτει ένα συγκρουσιακό τοπίο που αφορά όλους τους συμμετέχοντες στο σχήμα του κοινωνικού διαχωρισμού και της δυσφορίας που αναπτύσσεται απέναντι στον «άλλο» που αποτελεί την απειλή της καθημερινότητας.. Η ανάδειξη του συγκρουσιακού τοπίου των περιπτώσεων μελέτης, «Προσφυγικά» και «Πάρκο» αναλύεται μέσα από το λόγο και τις δράσεις των χρηστών τους, όπως αυτές αποτυπώνονται από την επιτόπια παρατήρηση του ερευνητή αλλά και τη χρήση ανοιχτών και σε βάθος συνεντεύξεων με τους δρώντες (χρήστες και Πολιτεία). Έννοιες και λέξεις όπως αδιαφορία, αλληλέγγυα οικονομία, άμεση δημοκρατία, ανασφάλεια, ανυπακοή, αυτονομία, ελπίδα, ετεροτοπία, κοινά, κοινωνικά όρια, οικιστικό απόθεμα, ουτοπία, συλλογικότητες, συμβίωση, και φόβος, δημιουργούν ένα πάζλ που αναφέρεται στην ανάπτυξη της συγκρουσιακής εικόνας στις δυο περιπτώσεις μελέτης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Είναι αυτή η εικόνα που καταλύει την περιθωριοποίηση των συλλογικών αντιδράσεων του «όχλου» και προσφέρει άλλοθι σε υποθέσεις εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: συγκρουσιακό τοπίο, προσφυγικές κατοικίες, δημόσιο πάρκο, κοινά, αστικός εξευγενισμός.

The conflicting landscape of the Orphans places (Refugees' Houses and Pedion of Areos) in Alexandras Avenue

Ioannis Papakostas

Abstract

The thesis deals with the conflicting landscape that develops in an urban vacancy, in the heart of the city, on the occasion of the issue of claiming housing in sheltered or open, public spaces, on a main road, and specifically on Alexandras Avenue. The field of research is located in the refugee residences on the upper side of the avenue and by the park "Pedion tou Areos" at the other end of it. Interestingly, on Alexandras Avenue are also located buildings that function as a symbols of the state power, such as the Police Headquarters (GADA) and the Supreme Court (Areios Pagos). The thesis begins with the assumption that the city has always been a place heterogeneity and diversity. Every metropolis, like Athens during the period of the crisis, hosts people who are socially, ethnically and culturally "Strangers" to each other, forcing them to coexist in a setting with stereotypes and prejudices that inevitably create conflicts. The devaluation of life from a primary good to a need of survival is the flammable material of the conflicting relationships that develop in the urban space and contribute to the social construction of a newly defined place. Thus emerges a conflicting landscape that concerns all participants in the form of social segregation and discomfort developed towards the "other" that constitutes the threat of everyday life. The highlighting of the confrontational landscape of the study cases, "Refugees" and "Park" is analyzed through the speech and actions of their users, as they are reflected by the on-site observation of the researcher but also the use of open and in-depth interviews with the actors (users and the State). Concepts and words such as indifference, solidarity economy, direct democracy, insecurity, disobedience, autonomy, hope, heterotopia, common, social boundaries, housing stock, utopia, collectivities, coexistence, and fear, create a puzzle that refers to the development of the confrontational picture in the two cases of study of Alexandras Avenue. It is this

image that catalyzes the marginalization of the collective reactions of the "mob" and offers an alibi for working hypotheses.

Keywords: conflict landscape, refugee housing, public park, commons, urban gentrification.

Εισαγωγή

Στρατηγική επιλογή σχεδιασμού

Αντικείμενο της διατριβής. Η μελέτη του συγκρουσιακού τοπίου που διαμορφώνεται και αναπτύσσεται γύρω από, και μέσα σε, αστικούς χώρους υπό διεκδίκηση, οι οποίοι παρατηρούνται από τον ερευνητή στην καρδιά της πόλης της Αθήνας, πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διατριβής. Η συγκεκριμένη Λεωφόρος φιλοξενεί στα όρια της τα δυο «τοπόσημα», που εξετάζονται αντίστοιχα ως μελέτες περίπτωσης. Πρόκειται για τα «Προσφυγικά», το οικιστικό συγκρότημα των οκτώ πολυκατοικιών στην μια πλευρά της, πλησίον της λεωφόρου Κηφισίας και το «Πάρκο», το Πεδίον του Άρεως, στο άλλο άκρο της Λεωφόρου, που συνομιλεί με την Πατησίων. Αυτούς, τους ελεύθερους προς αναδοχή χώρους, τους ονομάζω «τα ορφανά της Αλεξάνδρας» σε αντιπαραβολή με τα κτίρια, εγνωσμένης πατρότητας, και σύμβολα της επιβολής της κρατικής εξουσίας, τη ΓΑΔΑ και τον Άρειο Πάγο, που τοποθετούνται ανάμεσά τους.

Η διατριβή αναπτύσσεται σε μια περίοδο όπου η διεκδίκηση του δημόσιου χώρου επανέρχεται με νέους όρους στο αστικό τοπίο. Ο άξονας της έρευνας περιστρέφεται γύρω από την σχέση δημόσιου – ιδιωτικού χώρου, όπως αυτή αποτυπώνεται στη κατοίκηση συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας, αλλά και στην προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα των κοινόχρηστων πάρκων, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της πόλης.

Ο στεγασμένος χώρος των «Προσφυγικών» και ο περίκλειστος χώρος του «Πάρκου», στην πορεία του χρόνου και ιδιαίτερα στα χρόνια της «κρίσης» (οικονομικής και κοινωνικής) αποτέλεσαν χώρους προσωρινής στέγασης ευπαθών ομάδων πληθυσμού με όρους κοινωνικής κατοικίας¹, ανεξάρτητα με την πρόθεση της πολιτείας να τους διαχειριστεί ή να τους παρέχει, ως ένα κοινωνικό αγαθό, σε κατηγορίες πληθυσμού που είναι οικονομικά ανίκανες να αποκτήσουν στέγη χωρίς στήριξη. Το «Πάρκο» ιδιαίτερα, αποτέλεσε και χώρο στέγασης ιδιωτικών δραστηριοτήτων, όχι απαραίτητα συναφών πάντα με τον σκοπό δημιουργίας του.

¹ Για την κοινωνική κατοικία γίνεται εκτενής αναφορά στο 1ο κεφάλαιο

Η έρευνα αποτυπώνει την σημερινή κατάσταση σε βιωμένους χώρους ετερογένειας και ποικιλομορφίας που φιλοξενούν ανθρώπους κοινωνικά, εθνοτικά και πολιτισμικά ξένους μεταξύ τους, που τους συνδέει όμως το αίτημα της «επαρκούς κατοίκησης» και της «απόλαυσης» του δημόσιου χώρου. Χαρτογραφώντας τις δύο περιοχές μελέτης στον αστικό ιστό και εντοπίζοντας τες πάνω στον άξονα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, παρατηρούμε ότι αποτυπώνονται στη γεωγραφία της πόλης ως αστικό κενό και ως εκ τούτου αναπτύσσονται ως διεκδικούμενοι χώροι της κοινωνικής και στεγαστικής κινητικότητας.

Η πόλη της Αθήνας αποτελεί διαχρονικά ένα χώρο ετερογένειας και ποικιλομορφίας, απότοκο χρόνιων παθογενειών, οραμάτων και συγκρούσεων. Μεγαλουπόλεις σαν αυτή, ειδικά σε περιόδους κρίσης, επιβάλλουν στους «ενοίκους» τους τη συμβίωση σε ένα σκηνικό με στερεότυπα και προκαταλήψεις που αναπόφευκτα δημιουργεί συγκρούσεις. Η υποτίμηση της ζωής από πρώτιστο αγαθό σε ανάγκη απλής επιβίωσης, αποτελεί ένα εύφλεκτο υλικό των συγκρουσιακών σχέσεων που αναπτύσσονται στον αστικό χώρο και συμβάλουν στην κοινωνική κατασκευή του νέο-οριζόμενου τόπου. Έτσι προκύπτει ένα συγκρουσιακό τοπίο που αφορά όλους τους συμμετέχοντες στο σχήμα του κοινωνικού διαχωρισμού και της δυσφορίας απέναντι στον «άλλο» που αποτελεί πρωταρχική απειλή για την «κανονικότητα» της καθημερινότητας. Σε αυτό το τοπίο *«η επινόηση κοινών χώρων σημαίνει κάτι πολύ παραπάνω από την επανιδιοποίηση διαθέσιμων μικρών κομματιών ανοιχτού χώρου»*.²

Η ετεροτοπία³ ως χώρος ψευδαίσθησης, ως τόπος του άλλου, του διαφορετικού, του μη κανονικού, όπου όλες οι νόρμες συμπεριφοράς αναστέλλονται, ως τόπος των κοινωνικών σχέσεων που αδυνατούν να ερμηνεύσουν σύγχρονα κοινωνικά φαινόμενα, όπως η πολυπολιτισμική συμβίωση στην ίδια γειτονιά, των κοινωνικών σχέσεων που βρίσκονται απέναντι από τις κυρίαρχες και παραδοσιακές παγιωμένες αντιλήψεις περί οργάνωσης του χώρου και γεννούν συγκρούσεις σε

² Σταυρίδης, Σ. (2015:446). *Οι αναδυόμενοι κοινοί χώροι ως πρόκληση στην πόλη της κρίσης*, στο Urban Conflicts, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη»

³ Foucault, M. (1967). Ομιλίες και Γραπτά 1984: *Περί αλλοτινών χώρων* (διάλεξη στη λέσχη αρχιτεκτονικών μελετών, 14 Μαρτίου 1967), Architecture, Mouvement, Continuite, τεύχος 5ο Οκτώβριος 1984, 46-49.

πολιτικό, νοητικό και υλικό επίπεδο, έγινε η κινητήρια αφορμή στην εκπόνηση της παρούσας ερευνητικής πρότασης.

Κεντρικό σημείο αναφοράς. Η έρευνα των μελετών περίπτωσης αφορά σε:

- Διεκδίκηση στέγασης από όσους την έχουν ανάγκη, όπως αυτή αποτυπώνεται γύρω από τους διεκδικούμενους χώρους συλλογικής κατοικίας, των «Προσφυγικών»
- Προάσπιση του δημόσιου χώρου και την απόδοσή του στους πολίτες, ελεύθερου από την απειλή της εμπορικής χρήσης, όπως αυτή παρατηρείται στο Πεδίο του Άρεως.

Το συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύσσεται σε ένα «αστικό κενό»⁴, το οποίο και απασχολεί το συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο, συναρτάται με τον τρόπο ζωής και συμβίωσης των πολιτών στην πόλη και ταυτόχρονα θέτει προκλητικά τα ερωτήματα σχετικά με την διεκδίκηση στέγης, τόσο σε θεσμικό όσο και σε αυτοδιαχειριζόμενο επίπεδο. Στις δυο μελέτες περίπτωσης το συγκρουσιακό τοπίο αναδεικνύεται μέσα από το λόγο και τη δράση των συλλογικοτήτων και των μεμονωμένων καταληψιών σε αντιπαράθεση με την δημόσια πολιτική ή και την ενδεχόμενη απουσία πολιτικής από την πλευρά της πολιτείας. Η ανάπτυξη λόγου και δράσης των κατοίκων και των μονίμων ή περιστασιακών χρηστών των χώρων αναφοράς της διατριβής αποτελεί τον βασικό οδηγό στην προσέγγιση και κατανόηση του συγκρουσιακού τοπίου. Οι χρήστες των διεκδικούμενων χώρων, είτε ατομικά, είτε ως μέλη κοινωνικών κινημάτων αποτελούν σημαντικούς δρώντες στη χρήση και διαχείριση του αστικού τοπίου και στη διαμόρφωση του δημόσιου χώρου. Η δράση τους επηρεάζεται και επηρεάζει θέματα άσκησης κοινωνικής, προνοιακής ή φιλανθρωπικής πολιτικής της πολιτείας. Ο λόγος των χρηστών αναφέρεται σε κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά, πολιτισμικά και οικονομικά ζητήματα της πόλης. Το συγκρουσιακό τοπίο αναφέρεται στη δημόσια περιβαλλοντική και αναπτυξιακή πολιτική στους χώρους μελέτης, στις επιπτώσεις της στο αστικό τοπίο και στην δυνατότητα ανάγνωσης από την πολιτεία των τοπικών αναγκών των χρηστών.

Στην παρούσα έρευνα γίνεται προσπάθεια παρατήρησης, μελέτης και ανάλυσης του συγκρουσιακού τοπίου που αναπτύσσεται σε δίπολα όπως: ιδιωτικός/δημόσιος χώρος, αστικός περικλειστος χώρος/αστικό κενό, στεγαστικός διαχωρισμός/πολυπολιτισμική συγκατοίκηση, στεγαστικό απόθεμα/αποτυπωμένη

⁴ Για το «αστικό κενό» γίνεται εκτενή αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

αστεγία, διεκδίκηση/καταστολή. Ο λόγος της διατριβής αφορά στην αποτύπωση των συγκρούσεων που γεννιούνται και ιστορικά αναφέρονται στους χώρους μελέτης, με επίδικο την ενοίκηση του χώρου. Ερευνώνται αιτήματα και πρακτικές διεκδίκησης που λειτούργησαν εκεί ιστορικά. Ζητούμενο είναι αν οι συγκεκριμένες δράσεις προσδιορίζουν το χώρο ή προσδιορίζονται από αυτόν. Δηλαδή αν οι συγκεκριμένοι χώροι των περιπτώσεων μελέτης λειτουργούν ως πυκνωτές κοινωνικών διεργασιών και δράσεων που αναπτύσσονται εντός τους ή αποτελούν τυχαίους χώρους παραγωγής συγκρούσεων και αμφισβήτησης του μοντέλου αστικής ανάπτυξης. Με άλλα λόγια η ανάμειξη χρήσεων του χώρου και του λόγου των κοινωνικών ομάδων στην περιοχή μελέτης αντανακλούν υπολείμματα προηγούμενων ιστορικών φάσεων αστικής και οικονομικής ανάπτυξης, (όπως αναλύεται παρακάτω) ή παρέκκλιση της σημερινής «κανονικότητας». Όλη η παρούσα διατριβή διατρέχεται από την έννοια του συγκρουσιακού τοπίου που αναπτύσσεται τόσο σε υπαίθριους όσο και σε δομημένους χώρους, με κοινό παρονομαστή και στις δυο περιπτώσεις τη διεκδίκηση του αστικού χώρου. Οι δυο πλευρές, πολίτης και πολιτεία, αντιμάχονται με δράσεις προκαλώντας αντίδραση και με τον ρόλο του δρώντα κάθε φορά να εναλλάσσεται μεταξύ τους. Το επίδικο είναι ο αστικός χώρος και η οικονομία του χώρου, όπως αυτή αναγιγνώσκεται από τον χρήστη του. Όπως είχε αναφέρει ο Λαζαρίδης (1976^α:417) *«η οργάνωση του αστικού χώρου δεν είναι στατικό αντικατόπτρισμα των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων παραγωγής. Είναι μόνο ο τόπος και το πλαίσιο μέσα στο οποίο συμβαίνει κι εξελίσσεται η κοινωνική praxis, η κοινωνική πρακτική»*.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να επισημανθεί ότι το ενδιαφέρον της διατριβής εντοπίζεται στην αστική κουλτούρα γύρω από την χρήση και λειτουργία δημόσιων αστικών χώρων, ελεύθερης ή μη πρόσβασης. Η έρευνα κινείται γύρω από αστικούς χώρους, οι οποίοι αν και είναι αναγνωρίσιμοι, αναγνωρισμένοι και χωροθετημένοι στην αστική δομή της πόλης, ταυτόχρονα η ύπαρξή τους και μόνο, προκαλεί αμηχανία σε φορείς και κατοίκους.

Θεματικοί άξονες. Η μελέτη του συγκρουσιακού τοπίου καθώς και της δυναμικής του, διαρθρώνεται σε τρεις θεματικούς άξονες:

- Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στα «Προσφυγικά», στη συζήτηση σχετικά με την «σύσταση φορέα ανάπλασης της πόλης των Αθηνών», δίνοντας έμφαση στην περιοχή του κέντρου της πόλης, και ιδιαίτερα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και

πρωτεύοντα στόχο την επίτευξη βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, τη βελτίωση ποιότητας ζωής των πολιτών- κατοίκων, την κοινωνική συνοχή και την πολιτιστική αναβάθμιση των υπό ανάπλαση τόπων, υπέρ των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

- Δεύτερο θεματικό άξονα αποτελεί το Πεδίο του Άρεως, το «Πάρκο», εστιάζοντας στη συγκρουσιακή πόλωση που δημιουργείται μεταξύ πολιτών και πολιτείας, γύρω από την χρήση του και την διαχείρισή του, ως περικόλειστο αστικό τοπίο και φυσικό χώρο αναπαράστασης, ενταγμένο στο ρυθμό της πόλης.
- Η σχέση των δυο παραπάνω μελετών περίπτωσης με το «όλον» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, (μιας οδικής αρτηρίας στην καρδιά της πόλης, που ορίζει και διαπραγματεύεται τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των στεγασμένων η μη δημόσιων χώρων που αυτή περικλείει), με τον κάτοικο αυτής της πόλης καθώς και την *κοινωνική (social polarization) αλλά και χωρική πόλωση* (Κnox, P. & Pinch, S 2009:160) που εκεί δημιουργείται, αποτελεί τον τρίτο θεματικό άξονα της μελέτης.

Γεωγραφική περιοχή. Η έρευνα αν και περιορίζεται στο συγκεκριμένο οδικό άξονα, δεν διαφοροποιείται αισθητά πέρα από τα σύνορά της, αλλά εκφράζει μια ευρύτερη αντίληψη στην διαδικασία εύρεσης στέγης στο κέντρο της πόλης, από όλες τις ενδιαφερόμενες ομάδες-κατηγορίες πολιτών, «ορατών» και «αοράτων», καθώς και στην αναζήτηση ελεύθερων δημόσιων χώρων, όπως είναι ένα αστικό πάρκο. Έτσι το ειδικό «όλον» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, δεν εξετάζεται ως εξαίρεση ούτε αποκόπτεται από το γενικό ενδιαφέρον του κέντρου της πόλης. Προκειμένου να υπάρξει μια χαρτογράφηση του συγκρουσιακού τοπίου τόσο στα «Προσφυγικά» όσο και στο «Πάρκο» πρέπει να ακολουθηθεί ένας παραγωγικός συλλογισμός, από το γενικό που είναι η πόλη στο ειδικό που είναι το «όλον» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, ώστε να καταλήξει στις δύο μελέτες περίπτωσης. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των Smith&Katz: «στο βαθμό που η χαρτογράφηση περιλαμβάνει την εξερεύνηση, την επιλογή, τον ορισμό, τη γενίκευση και τη μετάφραση των δεδομένων, αναλαμβάνει μια σειρά κοινωνικών και αντιπροσωπευτικών εξουσιών εκπροσώπησης και μπορεί να ενωθεί στενά με τη δύναμη της κατάκτησης και του κοινωνικού ελέγχου» (Smith&Katz, 1993:69).

Η αναζήτηση ερμηνείας του συγκρουσιακού τοπίου που αναπτύσσεται στην περιοχή μελέτης αντανakλάται στην αποτύπωση του εμπειρικού υλικού, την παρουσία και την απουσία θέσεων των δρώντων καθώς και στη θεωρητική και

πολιτική κριτική διατύπωση των ερωτημάτων του κινηματικού λόγου⁵. Το δεοντολογικό ερώτημα της διατριβής σχετίζεται με το συγκρουσιακό τοπίο ως σημείο εισόδου. Αυτό είναι που πλαισιώνει τις διαφορετικές μορφές συγκρούσεων και θέτει συνεχώς νέα πλάνα επιχειρώντας να απαντήσει στο πώς και το γιατί αναπτύσσονται κινηματικά φαινόμενα στον συγκεκριμένο χώρο. Η χρονικότητα, η παρουσία εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, η στέρηση υλικών πόρων και η δυσaréσκεια που προκύπτει από αυτή, η οργανωτική δομή των συλλογικοτήτων, η νοηματοδότηση και η επίδραση λόγου και πράξης, η αλληλεπίδραση διεκδικητικών υποκειμένων και χώρου, η διαδικασία παραγωγής αστικού χώρου από τα θεσμοθετημένα πολιτειακά όργανα, όλα αυτά αποτελούν επιμέρους ερωτήματα της έρευνας που χρήζουν απαντήσεων.

Η κατανόηση της συγκρουσιακής λογικής που αναπτύσσεται γύρω από τη διεκδίκηση του αστικού χώρου εξαρτάται από τη συγκριτική προοπτική και ανάλυση των δύο περιπτώσεων μελέτης σε σχέση με το «όλον» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Η θέση των δρόμων και η δημόσια αντιπαράθεση που προκύπτει ακουμπά στην ανανοηματοδότηση του δικαιώματος στην ενοίκηση του χώρου, τόσο μέσα από τη δική τους αυτό-αναπαράσταση όπως διατυπώνεται στις δοθείσες συνεντεύξεις ή στις μπροσούρες που «ανεβάζουν» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όσο και μέσα από τον κυρίαρχο λόγο που παράγει η πολιτεία. Η μελέτη της νοηματικής πλαισίωσης του κινηματικού λόγου μέσα από τα θεωρητικά κείμενα και η κατανόηση της μετατροπής του συγκρουσιακού γνωσιακού λόγου σε πράξη, μέσα από την ανάγνωση του εμπειρικού υλικού (συνεντεύξεις, επιτόπια παρατήρηση, συμμετοχική δράση) απαντούν στην ικανότητα παραγωγής αποτελεσμάτων σε ότι αφορά στη διαμόρφωση μιας νέας δημόσιας πολιτικής στη διαχείριση του χώρου. Η δημόσια απεύθυνση των ερωτημάτων που θέτουν οι χρήστες του χώρου, είτε ιδιωτικά είτε ως συλλογικότητες, η ικανότητα των δρόμων να εισάγουν στη δημόσια ατζέντα θέματα που άπτονται σε ευρύτερες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο της στέγασης και του δημόσιου χώρου και ο κυρίαρχος λόγος στη λήψη των αποφάσεων και στη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών από πλευράς της πολιτείας απασχολούν τη διατριβή αναδρομικά αλλά και συγχρονικά. Η ασάφεια στη χρονικότητα της έρευνας αν και φαίνεται να δημιουργεί

⁵ Για τον κινηματικό λόγο γίνεται εκτενής αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

πρόβλημα σε σχέση με την οριοθέτηση των κινηματικών δράσεων εντούτοις προσφέρει στον ερευνητή τη δυνατότητα συγκριτικής μελέτης των διάφορων ιστορικών φάσεων και την αποτροπή γενικεύσεων στην εξαγωγή συμπερασμάτων γύρω από την κοινωνική ιδεολογία που επηρεάζει κυβερνητικές πολιτικές και μοντέλα χωρικού σχεδιασμού⁶. Η ιστορική αναφορά σε σχέση με προγενέστερες συγκρούσεις στον υπό μελέτη αστικό χώρο σε συνδυασμό με την συγκριτική έρευνα των περιπτώσεων μελέτης, λειτουργεί ερμηνευτικά στη διατύπωση των αιτημάτων των δρώντων και ταυτόχρονα ενισχυτικά στην κατανόηση διαφορών και υπερβάσεων μιας ευρύτερης πολιτικής συζήτησης γύρω από τον δημόσιο χώρο.

Κεφάλαια. Η διάρθρωση της εργασίας οργανώνεται και παρουσιάζεται σε έξι επιμέρους κεφάλαια:

Στο **I** κεφάλαιο, «**Το κεντρικό ζήτημα και οι βασικές έννοιες**» αναπτύσσονται το δεοντολογικό ζήτημα της έρευνας, το θεωρητικό πλαίσιο αυτής και η εννοιολόγηση των όρων που διατρέχουν την έρευνα. Γίνεται αναφορά στην αστική γεωγραφία, την οχυρωματική αρχιτεκτονική (bunker architecture)⁷, τη σχέση αστικού κενού και βιωμένου χώρου, το αστικό πάρκο, την πόλη και τα τοπία της, τη γειτονιά, την κατοικία, την καταγραφή κτηριακού και πολιτιστικού αποθέματος, τη στεγαστική κινητικότητα, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τη μεταμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων, τη δράση των κοινωνικών κινημάτων, καθώς και το συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύσσεται μέσα και γύρω από τους διαφιλονικούμενους τόπους. Επίσης το κεφάλαιο αναφέρεται στην αστική ανάπλαση και ανανέωση.

Στο **II** κεφάλαιο, που τιτλοφορείται «**Μεθοδολογία**» επιχειρείται η ανάπτυξη των θεματικών αξόνων μέσα από την ανάγνωση συγκεκριμένων δράσεων, όπως: χαρτογράφηση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, αποτύπωση διαλόγου τοπικών αρχών και συλλογικοτήτων, ανάδειξη διαφορετικού βηματισμού πολιτείας και πολιτών και αποτύπωση του συγκρουσιακού τοπίου που απασχολεί τις περιπτώσεις μελέτης της ερευνητικής εργασίας. Η μεθοδολογία βασίζεται στην ανάλυση δεδομένων των πρωτογενών στοιχείων έρευνας πεδίου και συγκεκριμένα στην επιτόπια παρατήρηση στη συλλογή και ανάλυση τεκμηρίων, καθώς και στη χρήση ανοιχτών, ημι-δομημένων και σε βάθος συνεντεύξεων. Η ανάπτυξη των ερωτημάτων ακολουθεί

⁶ Για το χωρικό σχεδιασμό γίνεται εκτενή αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

⁷ Αστική ανάπτυξη με φυλασσόμενες πύλες ώστε να αποκλείονται οι ανεπιθύμητοι (Knox, P & Pinch, S., 2009:566).

τους κανόνες μεθόδου έρευνας της προφορικής ιστορίας και τη γραμματική της αφήγησης.

Στο **III** κεφάλαιο, που τιτλοφορείται «**Κατηφορίζοντας τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας**» επιχειρείται η ιστορική αναδρομή και η χαρτογράφηση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας με στάσεις στα «Προσφυγικά» και το «Πάρκο», καθώς και η αποτύπωση της συλλογικής μνήμης στο χρονικό και χωρο-κοινωνικό πλαίσιο. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα τοπόσημα της Λεωφόρου, (δημόσια και ιδιωτικά κτίρια) και στον υπερτοπικό χαρακτήρα τους.

Το **IV** κεφάλαιο, «**Πρώτη μελέτη περίπτωσης-τα Προσφυγικά**» εντοπίζεται στην καταγραφή της ιστορικής παρουσίας του προσφυγικού οικισμού στην πόλη της Αθήνας, στην ανάγκη δημιουργίας του, στην αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης, στις μέχρι σήμερα προτάσεις ανάπλασης, στην γνωριμία με τους σύγχρονους ενοίκους του συγκροτήματος των «Προσφυγικών» και τις συλλογικότητες περίξ αυτού, στη διερεύνηση της άποψης του επίσημου φορέα διαχείρισης του, σχετικά με τη μελλοντική αποκατάσταση και χρήση του, στην αποτύπωση του συγκρουσιακού τοπίου, εντός και περίξ των «Προσφυγικών» καθώς και στη σύγκριση με ανάλογες περιπτώσεις κοινωνικής κατοικίας και κατάληψης στέγης σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο κεφάλαιο αυτό δίνεται και το πρώτο στίγμα της έρευνας. Στα «Προσφυγικά» παρατηρούμε ότι στο συγκρότημα των οκτώ (8) πολυκατοικιών, διατηρητέο πλέον, έχουμε και ιδιωτικό, ιδιόκτητο χώρο κατοικίας, (περίπου το ένα πέμπτο των υπαρχόντων διαμερισμάτων εξακολουθεί να ανήκει στους παλιούς ιδιοκτήτες του), αλλά και δημόσιο, (απαλλοτριωμένο-από την πολιτεία-χώρο) που τελεί υπό κατάληψη. Γεννάται έτσι ένας πρώτος προβληματισμός στην αποτύπωση της σχέσης μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χώρου και στις εννοιολογικές αποχρώσεις στα είδη κοινωνικής κατοικίας. Η έρευνα εστιάζει στο θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εντάχθηκε και εξελίχθηκε η συγκεκριμένη μορφή της κοινωνικής κατοικίας, στη κρατούσα λογική του πολεοδομικού σχεδιασμού και στο ιδεολόγημα στο οποίο ανταποκρίθηκε. Στη συνέχεια διερευνάται η κατηγοριοποίηση του οικιστικού συγκροτήματος και η σχέση του με την πόλη, καθώς και το διακύβευμα της σχέσης ιδιωτικού και δημόσιου χώρου. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς είναι ρυθμιστής αυτής της σχέσης, τόσο από πλευράς μορφής του κοινόχρηστου χώρου, όσο και από τις επεμβάσεις παρεμβάσεις των ιδιοκτητών στον αρχικό χωρικό σχεδιασμό. Η διατριβή προσπαθεί να οπτικοποιήσει τις διαφορετικές εκφάνσεις της αμφίδρομης σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ ενοίκου και κτιρίου ή ελεύθερου στεγασμένου ή μη χώρου και καταληψιών, φιλτραρισμένη μέσα από την νοοτροπία

της ελληνικής κοινωνίας και απέναντι στην κυρίαρχη άποψη «ναι η στέγαση αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα, όχι όμως και η διεκδίκησή της στη δική μου γειτονιά», πολλώ δε μάλλον όταν αυτός που διεκδικεί το δικαίωμα της στέγασης είναι ο «άλλος», ο ξένος, ο διαφορετικός.

Στο **V** κεφάλαιο, «**Δεύτερη μελέτη περίπτωσης-το Πάρκο**» ακολουθείται η ίδια με την περίπτωση των «Προσφυγικών» λογική, στην αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και στην παρουσίαση απόψεων και θέσεων των επισκεπτών, θαμώνων, εμπλεκομένων θεσμικών φορέων και συλλογικοτήτων πέριξ του πάρκου. Εξετάζεται η όποια παραβατικότητα βρίσκει στέγη στο πάρκο και γύρω από αυτό, καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσουν οι γείτονες του πάρκου, τόσο μεταξύ τους όσο και με τους επισκέπτες- θαμώνες του. Η ερευνά εστιάζει επίσης στις αλλοιώσεις που υφίσταται ο δημόσιος χαρακτήρας του και οι οποίες προέρχονται από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που φιλοξενεί, αλλά και τους κατά καιρούς καταληψίες του.

Το **VI** κεφάλαιο, «**Αξιολόγηση των περιπτώσεων μελέτης, συμπεράσματα**» αποτελεί ουσιαστικά το παράγωγο της έρευνας. Σε αυτό το κεφάλαιο καταγράφονται τα πολυπαραγοντικά προβλήματα, όπως αναπτύσσονται σε έναν ζωντανό οργανισμό και αποτελούν το δομικό υλικό στη συγκριτική μελέτη των προαναφερθέντων περιπτώσεων μελέτης. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην αλληλεπίδραση ιδιωτικού και δημόσιου χώρου, συνθέτοντας τη σημερινή εικόνα του συγκρουσιακού τοπίου, με έννοιες κλειδιά, όπως αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι, κινηματικός λόγος, στεγαστική κινητικότητα και κοινωνικοί μετασχηματισμοί, διεκδικούμενοι χώροι και κοινωνική πόλωση, κατάληψη- έξωση και ανακατάληψη⁸. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται επίσης στο ειδικό βάρος του ιδεολογικού συγκρουσιακού λόγου, στο μετασχηματισμό ελεύθερων χώρων, στην ετερογένεια και στον φόβο του άλλου του «μη κανονικού», καθώς και στην οικειοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάγνωση της ιστορίας μέσα από την καθημερινότητα. Σε μια επιστροφή από το μερικό στο γενικό, με έναν επαγωγικό συλλογισμό, ερευνάται το ζήτημα αν η παρατηρούμενη συγκρουσιακή συμπεριφορά αποτελεί ικανή συνθήκη στην τεκμηρίωση μιας κινηματικής υπόστασης ή αν αποτελεί ένα μέσο διαπραγμάτευσης και τελικού διακανονισμού με την εξουσία.

Τα κεφάλαια **IV**, **V** και **VI** διατρέχονται από τα ερωτήματα και τις απαντήσεις, όπως αυτά διατυπώνονται στις συνεντεύξεις με κατοίκους, συλλογικότητες και φορείς, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της διατριβής και παρατίθενται σε παράρτημα.

⁸ Για αυτούς τους όρους γίνεται αναλυτική αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

Η διατριβή κλείνει, **αντί επιλόγου**, με μια τελική θεώρηση της εικόνας του αστικού χώρου, του αστικού κενού, της οπτικοποίησης του απαρατήρητου, της αφάνειας και της απουσίας καθώς και της εξάρτησης του τόπου από την οπτική διαμεσότητα. Η περαιτέρω συζήτηση των ευρημάτων της διατριβής δίνει τη δυνατότητα σε νέους ερευνητές για μια σύνθετη ανάλυση των προβλημάτων στέγασης και διαχείρισης του δημοσίου χώρου σε μια κοινή κουβέντα. Η ανάγνωση του συγκρουσιακού τοπίου των μελετών περίπτωσης της Λεωφόρου φιλοδοξεί μέσα από μια ολιστική προσέγγιση να ξεπεράσει το στατικό ορισμό της μερικότητας, καθώς και να φέρει στο προσκήνιο τη συζήτηση γύρω από τις δημόσιες πολιτικές, τους συγκεκριμένους τρόπους δράσης και τις νέες νοηματοδοτήσεις των ζητημάτων που άπτονται της καθημερινότητας σε υπερτοπικό επίπεδο.

Στόχευση, πρωτοτυπία και συμβολή της έρευνας. Στο ερευνητικό πλαίσιο ο προσδιορισμός της προαναφερθείσας σχέσης, κατοίκου και «ορφανών» χώρων της πόλης, παρουσιάζει μια προβληματική στη διατύπωσή του, διότι δεν υπάρχει μέχρι σήμερα αποτυπωμένος ικανός αριθμός σχετικών ερευνητικών εργασιών. Επίσης, τόσο η σχέση αυτή, όσο και τα παράγωγά της, όταν προσεγγίζονται, ερευνώνται συχνά από μια απόσταση ασφαλείας, κυρίως μέσα από την ακαδημαϊκή, κοινωνιολογική, ιστορική και αρχιτεκτονική «οπτική» και όχι από την «καθημερινή ματιά», την αλήθεια των συμμετεχόντων στο συγκρουσιακό τοπίο. Δηλαδή συνήθως αγνοείται η πλευρά των ανθρώπων που δρουν και βιώνουν τις επιδράσεις αυτής της σύγκρουσης. Η μελέτη που άπτεται ζητημάτων προάσπισης και διεκδίκησης δημοσίου χώρου και διαφύλαξης του δικαιώματος στην στέγαση αλλά και του συγκρουσιακού τοπίου που αναπτύσσεται μεταξύ των εμπλεκόμενων υποκειμένων συζητείται εκεί όπου η ιστορικότητα της συγκρουσιακής πολιτικής συναντάται με τα ευρήματα της διεπιστημονικής έρευνας, όπως αυτά αναλύονται στο επίπεδο της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, της κοινωνικής γεωγραφίας και της προφορικής ιστορίας.⁹

Η Στόχευση. Σκοπός και στόχος της μελέτης είναι να καλυφθούν τα κενά που προκύπτουν μεταξύ των πολλαπλών αναγνώσεων στο συγκρουσιακό τοπίο των

⁹ Για τις σχετικές επιστήμες γίνεται εκτενής αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

διεκδικούμενων χώρων, ώστε να διασαφηνιστεί η κοινωνική παραγωγή του αστικού περιβάλλοντος και η έννοια της αστικής ανάπλασης και ανανέωσης μέσα από τις όποιες αποκλίσεις χρήσεων του κτηριακού και φυσικού αποθέματος. Επιπλέον να δοθούν απαντήσεις σε βασικούς προβληματισμούς και σε ερωτήματα χρήσης του αστικού τοπίου, τα οποία καθώς σταδιακά αποσαφηνίζονται δείχνουν να αποτελούν πρωτίστως κοινωνικά ζητήματα:

- Ποιες είναι οι συνθήκες που ευνοούν την ανάπτυξη συγκρουσιακού τοπίου στο ορισμένο χωρικό περιβάλλον των δυο περιπτώσεων μελέτης. Ποιο είναι το διακύβευμα της σύγκρουσης. Ποιοι είναι οι δρώντες. Τι είδους συγκρούσεις αναφέρονται. Πώς αποτυπώνονται στο αστικό τοπίο. Και αν τελικά εξαρτώνται από τον χώρο η ανταποκρίνονται σε έναν υπερτοπικό χαρακτήρα.
- Πώς ο χώρος έρευνας, διαχρονικά, υποδέχεται, γεννά, αγκαλιάζει, αφομοιώνει ή απορρίπτει τις συγκρούσεις.
- Πώς οι αποτυπωμένες στον χώρο δημόσιες πολιτικές και η διαχρονική έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ πολίτη και πολιτείας, επηρεάζουν την παρουσία ή την απουσία συλλογικότητων, στρατευμένων στην προάσπιση του δημόσιου χώρου και πως εκφράζεται η σχέση αλληλεπίδρασης κράτους και κινημάτων.
- Πώς μπορεί το συγκεκριμένο συγκρουσιακό τοπίο, οριζόμενο στα στενά χωρικά του όρια, να παράξει αποτελέσματα ικανά να αλλάξουν την εικόνα της πόλης.
- Η πολιτεία έχει μια επιθυμητή ταυτότητα για την οργάνωση και λειτουργία αυτών των αστικών χώρων ή τους θεωρεί πυκνωτές δημόσιας ζωής σε επίπεδο μιας γειτονιάς η οποία μπορεί να αυτό-προσδιορίζεται και να αυτορυθμίζεται.
- Πώς μπορεί ο λόγος περί της «κοινής» χρήσης του δομημένου περιβάλλοντος εντός του οποίου αναπτύσσεται η σύγκρουση να παράξει αποτελέσματα και κυρίως να ερμηνεύσει το δικαίωμα στην κατάληψη στέγης, και την διεκδίκηση ελεύθερου δημόσιου χώρου μέσα από την ματιά των δρώντων.
- Ποιους αφορά η προάσπιση του δημοσίου χώρου ως κοινό αγαθό, ποιος πουλά και ποιος αγοράζει δημόσιο χώρο και εν τέλει υπάρχουν κατάλληλοι και ακατάλληλοι χρήστες που τον χρησιμοποιούν ως κατάλυμα.
- Υφίσταται κοινός χώρος ως κοινωνικό παράγωγο ή απλώς μετατρέπεται σε κενό χώρο, σε μια λογική απεικόνισης των α-συνεχειών της πόλης.
- Τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων-χρηστών του χώρου που ερευνάται είναι μεταξύ τους αντικρουόμενα, βρίσκονται σε σύνθεση ή σε αποσύνθεση, υποβαθμίζουν

τον δημόσιο χώρο, απειλώντας τον με κατάρρευση ή του παρέχουν μια αναπτυξιακή δυναμική.

Επιπλέον ερωτήματα αναφέρονται στο:

- αν, πώς και γιατί αναπτύσσονται κινηματικά φαινόμενα στο συγκεκριμένο χώρο. με άλλα λόγια αν η σύγκρουση εμπεριέχει κινηματικά στοιχεία,
- αν επηρεάζει την σύγκρουση η χρονικότητα, η παρουσία εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, η στέρηση υλικών πόρων και η δυσaráσκεια που προκύπτει από αυτή,
- ποια είναι η οργανωτική δομή των συλλογικοτήτων,
- πώς παράγεται η νοηματοδότηση λόγου και πράξης,
- ποια είναι η αλληλεπίδραση διεκδικητικών υποκειμένων και χώρου,
- ποια είναι η διαδικασία παραγωγής αστικού χώρου από τα θεσμοθετημένα πολιτειακά όργανα,
- αν ένα «τοπικό» θέμα μπορεί να αποτελέσει στη συνείδηση των δρώντων την θρυαλλίδα μιας γενικότερης δυσaráσκειας στην ασκούμενη πολιτική και ως εκ τούτου να προκληθεί μια κινητοποίηση με επίδικο κεντρικά κοινωνικά διακυβεύματα που θα πάρει μια ευρύτερη χωρική έκταση αντίδρασης.

Απέναντι σε ένα ασαφές περιβάλλον η διατριβή επιδιώκει να αναδείξει τις πολλαπλές προσεγγίσεις, οπτικές και πορείες συγκρότησης διαφορετικών πεδίων πολιτικής στον τομέα της παρουσίας στον δημόσιο χώρο. Στοχεύει να εστιάσει στην ανάγνωση των αιτημάτων και των δράσεων γύρω από τους χώρους μελέτης με ένα συνθετικό τρόπο που να επαναδιατυπώνει με σαφήνεια τον μη καταγεγραμμένο λόγο, τις εναλλακτικές προτάσεις των «αόρατων» χρηστών, σχετικά με την ελεύθερη πρόσβαση στον δημόσιο χώρο και την κατοικία, απέναντι στον επίσημο λόγο της πολιτείας. Εν τέλει σε ένα ρευστό περιβάλλον, όπως αυτό της πρόσφατης κοινωνικής, πρωτίστως, κρίσης, το ενδιαφέρον της μελέτης στρέφεται στις συνεχείς και στοχευμένες δράσεις συλλογικοτήτων και κοινωνίας πολιτών προς την προάσπιση του ελεύθερου χώρου και της στέγασης και στην περιστασιακή και αποσπασματική δράση της πολιτείας προς την επανάχρηση του δημόσιου χώρου¹⁰ και την καταπολέμηση του αποκλεισμού και της αστεγίας.

Η πρωτοτυπία. Η ακαδημαϊκή εργασία βασίζεται στην πρωτογενή έρευνα μέσω της οποίας επιχειρείται να εξαχθούν σε ενεστώτα χρόνο συμπεράσματα από μια

¹⁰ Για το δημόσιο χώρο γίνεται αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

ήδη υπάρχουσα διαμορφωμένη κατάσταση. Διασαφηνίζοντας τα ήδη γνωστά λεχθέντα και διατυπωμένα επιχειρήματα «περί του δικαιώματος στην κατοίκηση», ο ερευνητής δεν επιχειρεί να ανακαλύψει νέα δεδομένα, αλλά να τοποθετήσει το σχεσιακό τοπίο σε μια νέα πιο ευανάγνωστη βάση. Ουσιαστικά ο αναγνώστης καλείται να εξάγει τα δικά του ασφαλή συμπεράσματα, κρίνοντας τα πρωτογενή στοιχεία που του παρατίθενται. Με άλλα λόγια, η μελέτη έρχεται να «οπτικοποιήσει» την ήδη υπάρχουσα συγκρουσιακή σχέση, προσφέροντας σε ένα ευρύτερο, από το ακαδημαϊκό κοινό, τη δυνατότητα να αναγνώσει τις ισορροπίες πάνω στις οποίες ακροβατεί η πόλη.

Η συμβολή. Η έρευνα πεδίου όπως αποτυπώνεται στην εργασία καλεί τον αναγνώστη της, διαβάζοντας τα ευρήματα της, να ερμηνεύσει το «δικαίωμα στην κατοίκηση», αλλά και στη χρήση του ελεύθερου δημόσιου χώρου με νέα μεθοδολογικά εργαλεία (όπως αναλύονται στο κεφάλαιο Μεθοδολογία).

Ξεκινώντας από το γεγονός ότι η φιλοσοφία περί στέγης στην ελληνική κοινωνία μέχρι πρόσφατα στηρίχτηκε πάνω στο οικοδόμημα της ιδιοκατοίκησης, της αντιπαροχής και της μικροϊδιοκτησίας, ο αναγνώστης καλείται να διαχειριστεί μια νέα κατάσταση. Παράλληλα η ανάγκη ύπαρξης ελεύθερων δημόσιων πάρκων ως τόπων συνάντησης και κοινωνικής-ψυχαγωγικής δράσης μέσα στον αστικό ιστό, κρίνεται σήμερα πρωτεύουσα και ζωτική σε αντιπαράθεση με τη συνεχόμενα αυξανόμενη τάση εμπορευματοποίησης και καταπάτησης του δημόσιου χώρου. Η συνειδητοποίηση της κρίσης στα παραπάνω πεδία, τόσο του δικαιώματος στην κατοίκηση όσο και της διεκδίκησης του ελεύθερου δημόσιου χώρου, δημιουργεί ένα συγκρουσιακό τοπίο που γεννά αρχικά κάποιες λογικές διαπιστώσεις:

- η διεκδίκησή της πρωταρχικής ανάγκης στέγασης με οποιοδήποτε τρόπο, θα παράξει αποτελέσματα, τα οποία θα επηρεάσουν τον τρόπο ζωής στο αστικό τοπίο.
- το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης του πολίτη σε ένα δημόσιο αστικό πάρκο δεν μπορεί να εμποδίζεται για χάρη της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- η όποια παραβατικότητα συνδέεται με την κατάληψη εγκαταλελειμμένων κτιρίων ή την οικειοποίηση ελεύθερων δημόσιων χώρων από κοινωνικά ευάλωτες ομάδες δεν μπορεί να ερμηνεύεται ως αναρχική δράση με όρους ήδη παρωχημένους.

Η ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων από τα ερωτήματα που θέτει η έρευνα θα συμβάλλουν στην «απενοχοποίηση» των τρόπων της διεκδίκησης στέγης και ελεύθερου δημόσιου χώρου, προβάλλοντας μια νέα πραγματικότητα που

αναπτύσσεται στο αστικό τοπίο και η οποία δεν μπορεί να μη συσχετιστεί με τις προσπάθειες αστικού εξευγενισμού (gentrification).¹¹ Με άλλα λόγια η ανάγνωση και κατανόηση συλλογικών τρόπων δράσης που γεννούν ζητήματα κοινωνιολογικού, κοινωνικού, ταξικού και γενικότερα πολιτικού ενδιαφέροντος, απαιτεί μια νέα ανάλυση η οποία δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο με όρους αστικής αισθητικής παραγνωρίζοντας τη συγκρουσιακή δυναμική τους. Αυτή η ερευνητική κατεύθυνση αποτελεί ουσιαστικά και την καινοτομία της έρευνας.

¹¹ Για τον ορισμό του αστικού εξευγενισμού γίνεται εκτενής αναφορά στο 1^ο κεφάλαιο

Κεφάλαιο Ι: Το κεντρικό ζήτημα και οι βασικές έννοιες

Το δεοντολογικό ερώτημα που αποτελεί το σημείο εισόδου της έρευνας συζητά τις διαφορετικές μορφές συγκρούσεων στην πόλη και επιχειρεί να απαντήσει στο πώς και στο γιατί αναπτύσσονται κινηματικά φαινόμενα και δράσεις σε ορισμένο χώρο. Το συγκρουσιακό τοπίο αναφέρεται στο σύμπλεγμα των σχέσεων μεταξύ των δρώντων, η δε σύγκρουση εξαρτάται από τον τρόπο που δομείται η κοινωνία και από τις σχέσεις των υποκειμένων με το περιβάλλον. Ως εκ τούτου, το συγκρουσιακό τοπίο περιλαμβάνει το ευρύτερο περιβάλλον (χωρικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό, οικονομικό) που επηρεάζει την πιθανότητα ανάπτυξης συλλογικών δράσεων, τους ίδιους τους δρώντες και τέλος το αντικείμενο της σύγκρουσης, το διακύβευμα, ή με άλλα λόγια το κοινωνικό αίτημα που κινητοποιεί τους δρώντες να αμφισβητήσουν τα κατεστημένα, να εγκαταλείψουν την πολιτική αδράνεια και να αναπτύξουν μια συγκρουσιακή διάθεση, η οποία μπορεί ενίοτε να μετασχηματιστεί και σε βία, μέσα σε μια συλλογική κουλτούρα διεκδίκησης. Ως δρώντες ορίζονται τα συλλογικά τα κοινωνικά και τα αστικά κινήματα, τα δίκτυα αλληλεγγύης, οι συλλογικότητες και τα μεμονωμένα άτομα, και το αντίπαλο δέος, το σύστημα, τα οικονομικά και ιδιωτικά επιχειρηματικά συμφέροντα, η κρατική εξουσία με τους θεματοφύλακες της και γενικότερα οι εκπρόσωποι της πολιτείας. Οι συγκρουσιακές δράσεις αναπτύσσονται πάνω σε δίπολα όπως: ιδιωτικός και δημόσιος χώρος, αστικός περικλειστος χώρος και αστικό κενό στεγαστικός διαχωρισμός και συλλογική συγκατοίκηση, στεγαστικό απόθεμα και αποτυπωμένη αστεγία, διεκδίκηση και καταστολή. Τα ερωτήματα εστιάζονται στη σύγκρουση και τα παραγόμενα αποτελέσματά της όπως αυτή αναπτύσσεται στις γεωγραφίες, στον τόπο και στο τοπίο. Η αναζήτηση ερμηνείας του συγκρουσιακού τοπίου που αναπτύσσεται στην περιοχή μελέτης ερευνάται στην αποτύπωση του εμπειρικού υλικού, την παρουσία και την απουσία θέσεων των δρώντων, καθώς και στη θεωρητική και πολιτική - κριτική διατύπωση των ερωτημάτων του κινηματικού λόγου. Υπάρχουν πολλές οπτικές θέασης και ακόμη περισσότερες θεωρητικές προσεγγίσεις των εκφάνσεων των γεγονότων διαμαρτυρίας στην κοινωνική ιστορία. Πρώτα από όλα, ως προαπαιτούμενο ενός διαλόγου πάνω σε θέματα συγκρούσεων στο αστικό τοπίο θα επιχειρηθεί να γίνει μια θεωρητική προσέγγιση των διεπιστημονικών πεδίων και των εννοιών και ορισμών που συζητούνται και διατρέχουν την έρευνα.

I.1 Η οπτική του συγκρουσιακού τοπίου: γεωγραφίες, χωρικότητα, σύγκρουση

Οι Γεωγραφίες ως επιστημονικό εργαλείο βοηθούν στην ανάλυση - αντίληψη και κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων και τη συγκρότηση της χωρικής ταυτότητας.. Προκειμένου να υπάρξει μια κριτική αξιολόγηση των ευρημάτων της διατριβής συσχετίζοντας μοντέλα και θεωρίες των κοινωνικών επιστημών καθώς και προκειμένου να επιτευχθεί η σύνθεση προσωπικών μαρτυριών και συλλογικών μικρογεωγραφιών στη χρονικότητά τους, όπως τις αντιλαμβάνεται ο ερευνητής από την επιτόπια επαφή του στις δυο περιπτώσεις μελέτης, κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση των χωρικών ταυτοτήτων του ενεργού υποκειμένου με όρους αστικής κοινωνιολογίας ανθρωπογεωγραφίας, ψυχογραφίας και αστικής γεωγραφίας.

Η αστική κοινωνιολογία (*urban sociology*). Ως μια κοινωνική κανονιστική επιστήμη μελετά και ρυθμίζει τους κανόνες που διέπουν το σχεδιασμό και τη συγκρότηση της πόλης. Εξηγεί τις κοινωνικές θεωρίες στην ιστορική τους εξέλιξη, αναλύει την κοινωνική ζωή, την ανθρώπινη αλληλεπίδραση σε θέματα κοινωνικών κινήματων και χωροκοινωνικής δικαιοσύνης, ερευνά τις εκφάνσεις του πολιτισμού, σχεδιάζει και παρεμβαίνει στη χάραξη πολιτικής στο «δικαίωμα στην πόλη»¹². Από την αστική κοινωνιολογία αντλούνται σύγχρονες μελέτες που αφορούν στη σημασία των κοινωνιολογικών ερωτημάτων για την πόλη σε καιρούς κρίσης και αλλαγής, καθώς και του αστικού ζητήματος όσον αφορά στη σχέση του υποκειμένου με την πόλη και την εξάρτησή της κατοίκησης από παράγοντες όπως η εργασία, η ηλικία, το φύλο και η εθνικότητα. (Savage&Warde, 1993:68-69).

Η ανθρωπογεωγραφία (*Anthropography*). Αντλεί και αξιοποιεί τις πληροφορίες που της παρέχει η αστική κοινωνιολογία, επεκτείνει και εμβαθύνει στο αποτύπωμα της ανθρώπινης δραστηριότητας στον χώρο, ως κοινωνική σχέση, μέσα από ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους. Ως δυνητική επιστήμη προσπαθεί να κάνει ορατές τις σχέσεις ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και να προσφέρει στην επίλυση πολεοδομικών και χωροταξικών θεμάτων, δίνοντας όμως έμφαση στις μεταβολές στον χώρο. Η ανθρωπογεωγραφία μπορεί να προσεγγιστεί και ως γεωμετρία, ως «επιστήμη ενός αφηρημένου τόπου» μέσα στον οποίο αναπτύσσονται και έχουν

¹² Ο Γάλλος μαρξιστής φιλόσοφος Henry Lefebvre ήταν αυτός που εισήγαγε τον όρο «δικαίωμα στην πόλη» ή «The right to the city», ως μια ιδέα και ένα σύνθημα στο βιβλίο του *Le Droit à la ville* το '68.

επιπτώσεις οι ανθρώπινες σχέσεις. Αυτό είναι και το σημείο που την διαφοροποιεί από την αιτιοκρατική θεώρηση της κοινωνιολογίας (Derruau 2007:13-16).

Η ψυχογεωγραφία (Psychogeography).¹³ Ετυμολογικά παραπέμπει σε σύνδεση της ψυχολογίας με τη γεωγραφία. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως: «*Η μελέτη των συγκεκριμένων νόμων και επιδράσεων του γεωγραφικού περιβάλλοντος, συνειδητά ή ασυνείδητα διαμορφωμένου, που επενεργεί άμεσα στη συναισθηματική συμπεριφορά των ατόμων*» (Guy Debord, 1998:12). Βασική πρακτική της ψυχογεωγραφίας αποτελεί η περιπλάνηση (dérive), ως μέθοδος αστικής εξερεύνησης, ενώ τα αποτελέσματα της καταγράφονταν στους λεγόμενους ψυχογεωγραφικούς χάρτες¹⁴. Οι χάρτες αυτοί ήταν αποσπασματικές, υποκειμενικές αναπαραστάσεις διαδρομών στην πόλη, που πρότειναν μια διαφορετική ανάγνωση του αστικού τοπίου, όπως βιώθηκε εφήμερα από τον «πλάνητα»¹⁵. Τέλος η «ψυχογεωγραφία» αναπτύσσεται, όπως και η πόλη στην οποία και αναφέρεται, με αποτέλεσμα να προσφέρει στην αστική εμπειρία ουσιαστικό περιεχόμενο.

Η αστική γεωγραφία (urban geography). Αποτελεί κλάδο της ανθρωπογεωγραφίας, η οποία αναφέρεται στις εγγεγραμμένες σχέσεις κοινωνίας και φυσικού περιβάλλοντος. Η αστική γεωγραφία, ως μια σύγχρονη δυναμική επιστήμη, επηρεασμένη από την αστική κοινωνιολογία, εστιάζει στην αλληλεξάρτηση ανθρώπου-κοινωνίας και δομημένου περιβάλλοντος και στις κοινωνικοπολιτικές διαδικασίες που συντελούνται στο χωρικό πλαίσιο του αστικού τοπίου. Μελετά τις χωρικές διαδικασίες που δημιουργούν μοτίβα και συμπεριφορές που παρατηρούνται στις πόλεις και σχετίζονται με κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές δομές.

¹³ Ο όρος «ψυχογεωγραφία» εμφανίστηκε πρώτη φορά το 1953 σε άρθρο του Ivan Chtcheglov (*Formulaire pour un urbanisme nouveau*), στο περιοδικό «Potlatch» των Λεττριστών, μιας ομάδας καλλιτεχνών με σουρεαλιστικές καταβολές που αποτέλεσε προπομπό της *Καταστασιακής Διεθνούς* (Internationale situationniste) και αποτέλεσε πρωτεύον μεθοδολογικό εργαλείο για τις μεταγενέστερες θεωρίες για την πόλη.

¹⁴ Γκυ Ντεμπόρ, *Έκθεση περί της κατασκευής καταστάσεων*, Ελεύθερος Τύπος, 1998:16.

¹⁵ Πρόκειται για τον «flâneur», το διαβάτη, παρατηρητή της πόλης του Παρισιού, που γνώρισε στη λογοτεχνία ο Σαρλ Μπωντλαίρ με το έργο του *Τεχνητοί παράδεισοι* (1860). Ο όρος πλάνητας (flâneur) που αποτελεί λογοτεχνική κατασκευή του 19^{ου} αιώνα, χρησιμοποιήθηκε από τον μαρξιστή θεωρητικό Walter Benjamin στο Παρίσι, όπου υπό συνθήκες ένδειας και διαρκούς ανασφάλειας, θα μπορούσε να συντάξει τη «Βίβλο του πλάνητα» μέσα από το ογκώδες και θεμελιώδες «Passagen-Werk», με τη φαντασμαγορία των στοών της γαλλικής μητρόπολης στο επίκεντρο ως σύγχρονων κιβωτών της εμπορευματικής κοινωνίας. Η περιπλάνηση (flânerie) είναι μια μεθοδολογία ανάγνωσης της πόλης ως κειμένου, ένας τρόπος ανακάλυψης των κοινωνικών νοημάτων που εμπεριέχονται στο αστικό δομημένο περιβάλλον. Στην Ελλάδα τον όρο χρησιμοποίησε ο συγγραφέας Γιώργος Ιωάννου στο έργο του «Ομόνοια» (1980).

Αναφέρεται στην διαδικασία αστικοποίησης, στην πολιτιστική βιομηχανία, στην αστική ανάπτυξη, στον εξευγενισμό του κέντρου των πόλεων και αναλύει την οικιστική διάρθρωση. Συζητά ως επιστήμη, τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, την αστική διακυβέρνηση, την κοινωνική πόλωση, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την αλληλεπίδραση πόλης και παγκόσμιας οικονομίας (Hall, 2005:41). Η αστική γεωγραφία εξετάζει την πόλη εκτός από φυσική δομή και ως προϊόν της ανθρώπινης φαντασίας. Μέσα στα εννοιολογικά εργαλεία και στους τρόπους αναπαράστασης της αστικής γεωγραφίας, αναφέρονται και φαντασιακά σχήματα που χρησιμοποιούνται για την θεώρηση των περιοχών και των ανθρώπων που περιλαμβάνονται σε αυτές. Τα εικονικά αυτά σχήματα είναι οι **φαντασιακές γεωγραφίες** (imaginative geographies), οι οποίες μορφοποιούν τις φυσικές δομές των πόλεων και τους τρόπους με τους οποίους μορφοποιούνται τα υποκείμενα από αυτές. *«Οι μεταφορές, οι θεωρίες, τα εννοιολογικά εργαλεία και οι τρόποι αναπαράστασης που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση των πόλεων δεν μπορεί να θεωρηθούν ουδέτερα, αντικειμενικά, απαλλαγμένα αξιολογικών παρακολουθημάτων»* (Knox & Pinch, 2009:35).

Η Χωρικότητα ως διάσταση που προσδιορίζει τις ιδιότητες και τη λειτουργία του ενεργού υποκειμένου στην περιοχή μελέτης ερευνάται σε αναπαραστημένο, αντιληπτό και βιωμένο χώρο, στην αναγνωσιμότητα τόπου και μη τόπου καθώς και στην αστική εμπειρία. όπως αυτή αποτυπώνεται στο αστικό τοπίο. Στις περιπτώσεις μελέτης διερευνάται ο αστικός δημόσιος και ιδιωτικός χώρος και τα «κοινά» και τα «κενά» που αναπτύσσονται εντός του.

Ο χώρος (space). Είναι μια υποκειμενική πραγματικότητα που βιώνεται ως δεδομένο περιβάλλον. Είναι ένα δοχείο που περιλαμβάνει την ανθρώπινη αντίληψη και δραστηριότητα, το οποίο δύναται όμως να υπάρχει και ως κενό περιεχομένου από τα υποκείμενα που το κατοικούν. Η προσέγγιση του χώρου, εδώ, γίνεται μέσα από την εμπειρία της πλήρωσής του και όχι από το χώρο αυτό καθ' εαυτό. Η όποια προσέγγιση του χώρου δεν μπορεί επίσης να αγνοεί τον ιστορικό χρόνο. *Ο χώρος έχει την δική του ιστορία και δεν είναι δυνατόν να παραβλέψουμε αυτή την αναπόφευκτη διασύνδεση του χρόνου με το χώρο* (Foucault, 1984/1967).

Σύμφωνα με την κοινωνική θεωρία του χώρου, την τριμερή διαλεκτική (dialectique de triplicate) του Lefebvre, οι διαφορετικές διαστάσεις του χώρου συνυπάρχουν είναι αλληλένδετες και η κάθε μια από τις τρεις αποκτά νόημα από την ύπαρξη των άλλων

δύο. Αναλυτικά: «ο χώρος δεν περιορίζεται μόνο στη φυσική διάσταση αλλά διακρίνεται σε: α) **αναπαραστημένο** (*representational space*), δηλαδή εννοημένο χώρο που περιλαμβάνει τις αντιλήψεις του χώρου που συγκροτούν τις ιδέες μας για το τί είναι δυνατόν, ειδικά τα σημεία τις σημασίες και τους κώδικες όπως τα αντιλαμβάνονται οι επιστήμονες και ειδικότερα οι αρχιτέκτονες και οι πολεοδόμοι, β) **αντιληπτό** (*perceived space*), δηλαδή υλικό χώρο, την πραγματικότητα της πόλης και τη ρουτίνα της χωρικής συμπεριφοράς και γ) **βιωμένο** (*lived space*), δηλαδή χώρο των συναισθημάτων των κατοίκων και των χρηστών ή αλλιώς χώρο αναπαράστασης όπως τον αποτυπώνουν κυρίως οι καλλιτέχνες και οι φιλόσοφοι» (Lefebvre 2000, 1991 [1974]:38-39). Επίσης, σύμφωνα με την Massey ο χώρος είναι:

α) προϊόν αλληλεξαρτήσεων και συγκροτείται μέσω αλληλεπιδράσεων, από την απεραντοσύνη του παγκόσμιου έως το στενά μικροσκοπικό, β) ο χώρος είναι η σφαίρα της πιθανότητας ύπαρξης πολλαπλότητας με την έννοια του σύγχρονου πλουραλισμού, της συνυπάρχουσας ετερογένειας. και γ) ο χώρος είναι πάντα υπό κατασκευή.

Με άλλα λόγια

α) ο χώρος είναι κοινωνικός και μας συντροφεύει, β) δίχως χώρο δεν υφίσταται πολλαπλότητα και δίχως πολλαπλότητα δεν υφίσταται χώρος ...η αναγνώριση της πολλαπλότητας και της ετερογένειας εξαρτάται από την αναγνώριση της χωροταξίας, γ) επειδή ο χώρος είναι προϊόν σχέσεων μεταξύ, (*relation-between*) σχέσεων που είναι απαραίτητα ενσωματωμένες πρακτικές που πρέπει να πραγματοποιηθούν, βρίσκεται πάντα στη διαδικασία δημιουργίας. Δεν τελειώνει ποτέ, δεν κλείνει ποτέ (Massey, 2005:9-11).

Ο χώρος επίσης, όπως παρατηρεί ο Σαγιάς¹⁶ μπορεί να είναι:

α) απόλυτος: (να αποτελεί μια αυθύπαρκτη οντότητα, και η ύπαρξή του να μην εξαρτάται από άλλες δομές ή διαδικασίες), β) σχετικός: (η ύπαρξή του να εξαρτάται από την ύπαρξη συσχετισμών μεταξύ αντικειμένων) και γ) σχεσιακός: (Ο χώρος ενυπάρχει στα αντικείμενα καθώς αυτά αντικατοπτρίζουν τις χωρικές σχέσεις με άλλα αντικείμενα).

¹⁶ http://portal.survey.ntua.gr/main/studies/environ/6406/spaceinplanning_regions_lect010.pdf, (10.04.2019). Σαγιάς, Ι., Σημειώσεις από το μάθημα: «Γεωγραφία και Ανάλυση Χώρου» ΣΑΤΜ-ΕΜΠ, Αθήνα, 2015.

Ο Edward Soja αναφερόμενος στη σημασία του χώρου επισημαίνει ότι κάθε βιώσιμος χώρος είναι ταυτόχρονα πραγματικός και φανταστικός και με τον τρόπο που βιώνεται είναι ανοιχτός σε πάρα πολλές ερμηνείες.

«η δε στροφή προς το χώρο καθιστά την κοινωνική παραγωγή χώρου ένα σημαντικό στρατηγικό σταυροδρόμι για μια νέα πολιτική συνεργασίας σε θέματα κοινωνικής τάξης, φυλής, φύλου, σεξουαλικότητας, ηλικίας, εθνικότητας, τόπου, κοινότητας, περιβάλλοντος, περιφέρειας και άλλων πηγών πολιτισμικής ταυτότητας και διαφοράς» (Soja, 1996:11-24).

Ο τόπος (place). Είναι ένας χώρος, που αναδίδει μια αισθαντική ατμόσφαιρα, έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα, μια ταυτότητα που τον κάνει ξεχωριστό από τους άλλους χώρους. Ο τόπος χαρακτηρίζεται από τη γεωμετρική υπόσταση του χώρου και την αίσθηση που αποπνέει. Στον τόπο, το υποκείμενο μπορεί να αναγνωρίζει τον εαυτό του και την ιστορική του διαδοχή. Ο τόπος συμβολίζει τη σχέση ανθρώπου με το χώρο καθώς και το πεδίο ανάπτυξης της συλλογικότητας και κοινωνικότητας του. Σύμφωνα με τον Σταυρίδη:

«Η ζωή δίνει λοιπόν χαρακτήρα στον τόπο. Το βίωμα εννοημένο όχι απλά σα μια προσωπική περιπέτεια, αλλά σα μια έκφραση θεμελιακών καταστάσεων της ζωής, θεμελιακών εμπειριών της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι εκείνο που ενσαρκώνεται στους τόπους, εκείνο που τους χαρακτηρίζει αλλά και χαρακτηρίζεται από αυτούς. Έτσι, το «κατοικείν» στη πιο γενική του έννοια είναι μια θεμελιώδης έκφραση της ζωής» (Σταυρίδης, 1990:103):

Η κατοίκηση είναι που μετουσιώνει τον χώρο σε τόπο και τον νοηματοδοτεί αφού τον κατακτήσει. Βιώνοντας την εμπειρία της κατοίκησης στο χώρο το υποκείμενο λειτουργεί ως δέκτης αλλά και ως πομπός της πληροφορίας που μέσω της νοητικής επεξεργασίας επηρεάζεται από και επηρεάζει εξίσου το περιβάλλον του.

«Η έννοια, που δίνει έμφαση στη βιωματική - υπαρξιακή υπόσταση του χώρου είναι η έννοια του τόπου» και «Η ζωή δίνει λοιπόν χαρακτήρα στον τόπο. Ως βίωμα εννοημένο όχι απλά σα μια προσωπική περιπέτεια, αλλά σα μια έκφραση θεμελιακών καταστάσεων της ζωής, θεμελιακών εμπειριών της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι εκείνο που ενσαρκώνεται στους τόπους, εκείνο που τους χαρακτηρίζει αλλά και χαρακτηρίζεται από αυτούς. Έτσι το “κατοικείν” στην πιο γενική του έννοια είναι μια θεμελιώδης έκφραση της ζωής». Σταυρίδης (1990:102-103).

Ο κάθε τόπος είναι ιδιαίτερος και μοναδικός, η δε παρουσία του υποκειμένου πάνω του, τον μεταβάλλει συνεχώς ως σημείο συνάντησης και διαδρομών. Η έννοια

του ανήκειν που αναπτύσσουν οι ένοικοί του, του προσδίδει μια ιδιαίτερη ταυτότητα και χαρακτηρίζει την κουλτούρα του και την πολιτική της κοινωνικής διαπραγμάτευσης στα όριά του. Η αναγνωσιμότητά του ποικίλει και επηρεάζεται εκτός από τις σχεδιαστικές απεικονίσεις πολεοδόμων και αρχιτεκτόνων και από τα βιώματα των ενοίκων του, και από τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται πάνω του και εν τέλει από συναισθήματα και τους νοητικούς χάρτες.(mental maps) που έχει σχεδιάζει ο πλάνητας στο μυαλό του, με σκοπό να προσανατολιστεί στον χώρο.

Μη-τόπος (non-place). Είναι μια έννοια με την οποία κατανοεί το υποκείμενο το σύγχρονο αστικό περιβάλλον. Ως χώρος, ο μη-τόπος, χαρακτηρίζεται από την έλλειψη επικοινωνίας, την ανικανότητα διασποράς αντιληπτών μηνυμάτων μεταξύ πομπού και δέκτη. Ως μη-τόπος ορίζονται οι χώροι που δεν επιτρέπουν την ταύτιση του ανθρώπου μαζί τους. Ο Marc Augé καθόρισε ως μη-τόπο το χώρο που «δεν είναι ανθρωπολογικός, καθότι οι ανθρωπολογικοί χώροι δημιουργήσαν έναν οργανικό δεσμό μεταξύ των ανθρώπων και των στοιχείων του χώρου, που διαχέεται σε αυτόν και τον καθορίζει» Πρόκειται δηλαδή για:

«έναν χώρο όπου ούτε η ταυτότητα, ούτε η σχέση, ούτε η ιστορία δεν είναι συμβολοποιημένες, όμως ο ορισμός αυτός μπορεί και πάλι να εφαρμοστεί σ' έναν συγκεκριμένο εμπειρικό χώρο ή στην αναπαράσταση τούτου του χώρου που σχηματίζουν όσοι τον χρησιμοποιούν. Ό,τι είναι τόπος για ορισμένους μπορεί για κάποιους άλλους να είναι μη τόπος, και αντιστρόφως», (Augé, 1992:157).

Το τοπίο (landscape). Κατανοείται ως «μια φυσική σκηνή πολιτισμικά διαμεσολαβημένη. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο W.J.T. Mitchell, το τοπίο μετατρέπεται σε φυσική μια πολιτισμική και κοινωνική κατασκευή. αποτελεί, αναπαράσταση του χώρου, σημαίνον και σημαινόμενο, πλαίσιο και περιεχόμενο, πραγματικό τόπο και simulacrum (ομοίωμα)», (Πετσίνη, 2017:75). Το τοπίο είναι ο πίνακας μέσα στον οποίο εμπεριέχεται ο τόπος, είναι αυτό που το βλέμμα διακρίνει, διαμορφώνει, εκφράζει και διατυπώνει, είναι η ατμόσφαιρα του τόπου, είναι εν τέλει η ιδιαίτερη αίσθηση που αποτυπώνεται στο υποκείμενο βιωματικά. Η έννοια του τοπίου είναι η αφήγηση του τόπου που παράγεται μέσα από την εμπειρία και αποτελεί την αντιληπτική ερμηνεία του τόπου. Ίσως αυτός είναι και ο κύριος λόγος που συχνά ο όρος τοπίο συνοδεύεται από τους επιθετικούς προσδιορισμούς πολιτισμικό ή πολιτικό. Σύμφωνα με ορισμό της Συνθήκης της Φλωρεντίας «Το τοπίο είναι μια περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή

από τους ανθρώπους, ο χαρακτήρας της οποίας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή και ανθρωπογενών παραγόντων»¹⁷.

Το αστικό τοπίο (urban land scape).¹⁸Ως έννοια και ως πύκνωμα ερευνάται μέσα στα όρια της αστικής γεωγραφίας, η οποία αποκαλύπτει τους τρόπους παραγωγής και κανονιστικής ρύθμισής του από την πολιτεία. Η εικόνα του ακροβατεί ανάμεσα στη ρεαλιστική του απόδοση και στην φαντασιακή αναπαράστασή του. Το αστικό τοπίο δεν εμφανίζεται ως δια μαγείας, δεν είναι αυτοφύες, αλλά παράγεται από αρχιτέκτονες, κατασκευαστές, επενδυτές ακινήτων, ειδικούς οικιστικής ανάπτυξης και ιδιοκτήτες, από τους χρήστες του. *Οι αστικοί χώροι δημιουργούνται από ανθρώπους και αντλούν το χαρακτήρα τους από τους ανθρώπους που τους κατοικούν* (Knox & Pinch, 2009:38). Όλοι αυτοί οι παραγωγοί του αποτυπώνουν στο δημιούργημα τους αντιλήψεις και σκέψεις, που προέρχονται από διάφορες εθνικές, θρησκευτικές, ταξικές και πολιτισμικές συμβάσεις. Αντανακλώνται έτσι στην πόλη συμβολικές έννοιες αναπαριστώμενες πάνω στα έργα τέχνης, στην ποίηση, την λογοτεχνία, τις κινηματογραφικές ταινίες, σε οτιδήποτε περιστρέφεται γύρω από την ανάδειξη του τοπικού αστικού τοπίου, το οποίο σημειωτέο, «καταναλώνεται» από πολίτες, και αναγιγνώσκεται ως κείμενο με διαφόρους τρόπους, ανάλογα με το υπόβαθρο του μελετητή (Harvey, 1989:77).

Σε μια αναδιατύπωση της έννοιας του αστικού τοπίου περιλαμβάνεται και η ρευστότητα στη δυναμική χρήση του χώρου από τον χρήστη του, η «**αστική εμπειρία**». Ως πλαίσιο αναφοράς καθίσταται πλέον ο δομημένος αλλά και ο άκτιστος χώρος, το πλήρες και το κενό, το «όλον» πεδίο δραστηριότητας και όχι μόνο το αρχιτεκτόνημα, ως αντικείμενο. Το τοπίο, όπως προαναφέρθηκε, χρησιμοποιείται ως εργαλείο και μέσο της αναπαράστασης των αστικών συνθηκών. Αυτές οι συνθήκες το καθιστούν μοναδικό και διαφορετικό από το αγροτικό ή όποιο άλλο τοπίο. Οι κοινωνικές διαδικασίες που παράγονται στο αστικό τοπίο εκφράζουν και προβάλλουν ιδεολογικές αξίες και πολιτικές χωρικής ανάπτυξης (Hall, 2005:56) και παράγουν και διαφορετικά αποτελέσματα κάτω από διαφορετικές τοπικές συνθήκες (Hall, 2005:44).

¹⁷ <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/progress-indicators-assess-agricultural-landscape-valuation-how-and-what-measured-different-levels>, (10.03.2021)

¹⁸ Εδώ να διευκρινιστεί ότι στον αρχιτεκτονικό όρο «αστικό ή urban» ταυτίζονται οι όροι αστικός (εκπορευόμενος από την αστική τάξη) και αστιακός (εκπορευόμενος από το άστρ/ την πόλη).

Αν θέλουμε να εστιάσουμε στο αστικό τοπίο στη μορφή της πόλης, στη σχέση δομημένου και αδόμητου χώρου, καθώς και στην έννοια του δημόσιου χώρου μπορούμε να πούμε ότι: «*Η πόλη είναι το μέρος όπου ανακατεύονται άνθρωποι όλων των ειδών και των τάξεων, ωστόσο άλλοτε με απρόθυμο και άλλοτε με αγωνιστικό τρόπο, και δημιουργούν μια κοινή αν και διαρκώς μεταβαλλόμενη ζωή*» (Harvey, 2013:137). Στο αστικό τοπίο αναγνωρίζεται η ύπαρξη και χρήση του αστικού και περιαστικού φυσικού χώρου, του δημόσιου αστικού χώρου, των αστικών κοινών, του ιδιωτικού χώρου, του ενδιάμεσου χώρου και του αστικού κενού.

Ο αστικός και ο περιαστικός φυσικός χώρος. Περιλαμβάνει κάθε ανοιχτό, ελεύθερο, κοινόχρηστο τμήμα της πόλης ή πέριξ αυτής, όπως για παράδειγμα την θαλάσσια ακτογραμμή, τα υπολείμματα δασικών εκτάσεων του προοικιστικού χώρου, εάν υπάρχουν, ένα περιαστικό πάρκο ή τις παρυφές ενός λόφου με προϋπόθεση την ένταξή του χώρου στο συνολικό ρυθμό της πόλης. (Αβδελίδη, 2009:147).

Ο αστικός δημόσιος χώρος (public space). Ερμηνεύεται σε ένα δημιουργικά ασαφές περιβάλλον και ορίζεται τόσο μέσα από τη χωρική του έννοια, ως τόπος δομημένος ή μη, αλλά με δημόσιο χαρακτήρα, όσο και μέσα από την κοινωνιολογική οπτική, «ματιά», ως τόπος που αναπτύσσονται οι κοινωνικές σχέσεις. Ως έννοια, στη συλλογική συνείδηση, αποτυπώνεται ως ο «έξω κόσμος» και ετεροπροσδιορίζεται από τον μη εδαφικά ιδιωτικό χώρο. Ο δημόσιος χώρος είναι άχρονος, προϋπάρχει, αναγνωρίζεται ως φυσικό αγαθό και ερμηνεύεται σύμφωνα με τα προσωπικά βιώματα και τις παγιωμένες αντιλήψεις του υποκειμένου που αφορούν στα δικαιώματα ενοίκησης πάνω του (Πέττας, 2018:9). Η ερμηνεία του χώρου ακουμπά στις κοινωνικές αναπαραστάσεις στον τρόπο που η κοινότητα νοηματοδοτεί τον κόσμο. Ο ιστορικός χρόνος στο δημόσιο χώρο δεν αγνοείται, εξετάζεται μέσα από την πρόσληψη και αφομοίωση της ιστορικής μνήμης ή της ιστορικής λήθης. Ο δημόσιος χώρος, είτε είναι αυστηρά οριοθετημένος είτε όχι, αποτελεί για τον ένοικό του τον τόπο που περιπλανιέται, συναναστρέφεται, συγκρούεται και συν-παράγει αποτελέσματα. Μέσα από μια αμφίδρομη σχέση, επικοινωνίας χώρου-χρήστη, αναπτύσσεται το παιχνίδι της συμμετοχής. Η διαλεκτική σχέση μεταξύ κοινωνίας και χώρου ορίζεται από τον Lefebvre ως εξής: «*οι κοινωνικές σχέσεις της παραγωγής έχουν κοινωνική ύπαρξη εφόσον υπάρχουν στο χώρο, καθώς προβάλλονται, εγγράφονται στο χώρο ενώ τον παράγουν. Ειδάλλως θα παρέμεναν στο επίπεδο της*

αφαίρεσης, σε εκείνο της αναπαράστασης ή της φλυαρίας των λέξεων» (Lefebvre 2000, 1974/1991:129).

Η ανάγνωση και ερμηνεία του χώρου ως σκηνικό, μέσω της αστικής εξερεύνησης, (ως άθροισμα διαδοχικών εικόνων δομημένων και ελεύθερων χώρων, όπου ανάμεσα τους αναπτύσσεται η φυσική ροή, η κίνηση των δρώντων), οδηγεί το υποκείμενο σε ένα ταξίδι περιπλάνησης στην πολλαπλότητα που προσφέρει η χρήση του. Αυτή η ανάγνωση μέσω της περιπλάνησης παραπέμπει στην ψυχογεωγραφία. Όπως αναφέρει ο Πέττας για τον Guy Debord (ο οποίος συνυπήρξε με τον Lefebvre στην Καταστασιακή Διεθνή),¹⁹ *«ο χώρος δεν συνιστά μια τελική μορφή, ένα διαμορφωμένο αντικείμενο. Σε κάθε στιγμή είναι ένα σύνολο πιθανοτήτων, καθώς κάθε χώρος αντανακλά συγκεκριμένες σχέσεις οικονομικής παραγωγής και όλες τις διαφοροποιήσεις και τις αντιθέσεις που αυτές συνεπάγονται»* (Πέττας, 2018:25). Η κίνηση στον χώρο μετατρέπει δυναμικά τον θεατή σε δράστη και ενεργό συνδιαμορφωτή του.

Χαρακτηριστικό του δημόσιου χώρου είναι η επαφή και η αλληλεπίδραση με ξένους, *όχι αποκλειστικά με την έννοια του αγνώστου, αλλά του διαφορετικού*, (Πέττας, 2018:21). Αν και ο δημόσιος χώρος αποτελεί πεδίο προβολής και ανάπτυξης της διαφορετικότητας και της πολυπολιτισμικότητας, ταυτόχρονα λειτουργεί και ως χώρος αποκλεισμών που επιβάλλονται από τα κοινωνικοπολιτικά πρότυπα της εποχής. Παρότι κοινόχρηστος, συχνά διεκδικείται από το κεφάλαιο ως παραγωγός οικονομικής υπεραξίας. Όταν η ένταξη του δημόσιου χώρου στις διαδικασίες της ανταλλακτικής οικονομίας αξιολογείται από την πολιτεία ως επιθυμητή, τότε αυτός παύει να αποτελεί δημόσιο αγαθό και αποκτά ανταλλακτική αξία. Η εφαρμογή του μάρκετινγκ στην πόλη και η δημιουργία ενός ικανού brand name εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κατασκευή, την επικοινωνία και τη διαχείριση της εικόνας της πόλης. Η γνωριμία με την πόλη γίνεται μέσω αντιλήψεων και εικόνων και το αντικείμενο του μάρκετινγκ της πόλης είναι η προβολή της αστικής εικόνας, η οποία με τη σειρά της θα αποδώσει συγκριτικά τα βέλτιστα (Kavaratzis, 2004:58).

¹⁹ Πρόκειται για επαναστατική οργάνωση, η οποία συγκροτήθηκε στην Ευρώπη μετά το 1950. Οι ιδέες της πήγαιναν από το μαρξισμό και τον ντανταϊσμό, απηχούσαν την ταξική αντίληψη της κοινωνικής συγκρότησης και αναφερόντουσαν στην πίεση που ασκούσαν τα εμπορεύματα πάνω στην ζωή του ανθρώπου.

Ενώ οι επιχειρηματικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο δημόσιο χώρο θεωρητικά στοχεύουν στην προβολή της αστικής εικόνας (city branding) προς καθολικό όφελος των ενοίκων του, η χρήση του δημόσιου χώρου ως αποκλειστικά οικονομικού πόρου, παράγει *αντι-τόπο*(counter-site),ο οποίος βρίσκεται μακριά από τον κύριο κορμό της κοινωνίας. Αποτελεί πεδίο συγκρισιμότητας με τους όμορους χώρους και συνήθως ευνοεί την ανάπτυξη διαχωρισμού ή και αποκλεισμού του για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες μέσα από την επιβολή σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας της οικονομικής παραγωγής και κατανάλωσης. Συχνά η εφαρμογή προγραμμάτων εξευγενισμού του δημόσιου χώρου από την πολιτεία και η προσπάθεια διεκδίκησης και ιδιωτικοποίησης τμήματός του, εντείνει κοινωνικούς διαχωρισμούς και αποκλίσεις. Από την άλλη πλευρά η «εγκατάλειψη» από την πολιτεία, δημόσιων χώρων που αδυνατεί να συντηρήσει ή να ελέγξει και γενικότερα χώρων που τείνουν να γίνουν «αόρατοι», έλκει τις συλλογικότητες και τροφοδοτεί τη δυναμική τους. Υπό αυτή την οπτική ο δημόσιος χώρος, ως επίδικο αγαθό, αναφέρεται σε τόπους που χρησιμοποιούνται συλλογικά από όλους τους κατοίκους και είναι ικανός να επαναπροσδιορίζει μέσω της διαλεκτικής των συλλογικοτήτων τα ζητήματα που θεωρούνται ιδιωτικά, μετατρέποντάς τα σε δημοσίου συμφέροντος. Όπως αναφέρει ο Melucci, *Μια κοινωνία που ξέρει να εξασφαλίζει ένα αυθεντικό δημόσιο χώρο όπου οι διαφορές εισακούγονται στο βαθύτερο λόγο τους, ίσως μπορεί να αποκαλύψει τις ανισότητες της και να δώσει φωνή σε ότι κινδυνεύει να παραμείνει χωρίς ακρόαση* (Melucci, 2000:153).

Αν και σε επίπεδο προσβασιμότητας ο δημόσιος χώρος ποτέ δεν είναι καθόλα δημόσιος, εντούτοις αντανakλά το δικαίωμα που παράγεται από την κίνηση των δρώντων πάνω του και παράγει με τη σειρά του νέα αφηγήματα και νόρμες. Στον δημόσιο αστικό χώρο αναπτύσσονται παραδοχές και συναινέσεις και εκεί επανανοηματοδοτείται ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός που κάνει τον χρήστη να μην νοιώθει «persona non grata». Η αντίληψη του δημόσιου χώρου ποικίλει ανάλογα με τα διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Σύμφωνα με τον Λαζαρίδη «για την αρχιτεκτονική το αντικείμενο της διαπαιδαγώγησης και της επικοινωνίας δεν είναι πια νοητό να μην καλύπτει και τις κοινωνικές και οικονομικές προϋποθέσεις της οργάνωσης του χώρου, καθώς και τις επιπτώσεις της πάνω στην υλική και πνευματική ζωή που εκτυλίσσεται μέσα του» (Λαζαρίδης, 1976^β:12).Ο Lefebvre από μια ανάλογη

οπτική, μεταφράζει το «δικαίωμα στην πόλη» σε «δικαίωμα στο Δημόσιο χώρο», παρουσιάζοντας τις διαμάχες εξουσίας ως ικανές να παράγουν και να διαμορφώνουν αστικούς χώρους (Lefebvre, 1977:144, 199-218),.

Ο δημόσιος χώρος (public space), είναι ένας ασαφής πολιτικός χώρος, ανοιχτός και προσβάσιμος στον κάθε πολίτη. Παρέχει τη δυνατότητα στο χρήστη του να εκφράσει, χωρίς αποκλεισμούς, την ιδιότητά του ως μέλος μιας συλλογικότητας. Η ανεμπόδιστη πρόσβαση στον δημόσιο χώρο θεωρείται αναγκαία συνθήκη της ύπαρξής του. Παρόλα αυτά, ο δημόσιος χώρος δεν είναι ουδέτερος και η πρόσβασή του δεν καθίσταται ισότιμη για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Ο δημόσιος χώρος δεν μένει στατικός στον αρχικό του σχεδιασμό, αναπαράγεται συνεχώς και μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση και τη συλλογική πολιτική δράση αντανακλά τον δείκτη πολιτικής υγείας των πολιτών. Επιτελεί διαφορετικές λειτουργίες, πολλαπλών κοινωνικών ομάδων, παρουσιάζεται ως χώρος αστικής δημοσιότητας και προβολής της κοινωνικής ηθικής και ως χώρος συνύπαρξης, όπου όλα τα ενδεχόμενα μπορούν να συμβούν. Συμβάλει στην κοινωνικοποίηση των ενοίκων του αλλά και δημιουργεί εντάσεις εδαφοκυριαρχίας, από άτομα ή κοινωνικές ομάδες που επιλέγουν την χρήση του για τις ανάγκες τους και διεκδικούν το αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης.

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί τον καθρέπτη μιας περιοχής και της κοινωνικής συνοχής των κατοίκων της, δεδομένου ότι είναι προβεβλημένος, ανοιχτός και συνεχώς επιτηρούμενος από την οποιασδήποτε μορφή εξουσίας. Ειδικά σε περιόδους κρίσης, ο δημόσιος χώρος δέχεται πιέσεις, καθώς περιστέλλονται τα καθολικά δικαιώματα χρήσης του με πρακτικές αστυνομικής επιτήρησής και αποκατάστασης της τάξης. Ο επαναπροσδιορισμός όμως, του δημόσιου χώρου στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον συνδέεται περισσότερο με τα αντανεκλαστικά της σύγχρονης αστικής κοινωνίας και λιγότερο με την αποτελεσματικότητα της κρατικής εμπλοκής στη χρήση του. Ο δημόσιος χαρακτήρας και η εξέλιξη της μορφής του δημόσιου χώρου είναι το αποτέλεσμα μιας συνεχούς διαδικασίας επικοινωνιακών σχέσεων και αντιπαραθέσεων. Ο δημόσιος χαρακτήρας του χώρου συχνά καθορίζει την ανθρώπινη δραστηριότητα και ταυτόχρονα καθορίζεται από αυτή. Ως χώρος αναπαράστασης και «ξενοδόχος» αστικών σχέσεων που αναπτύσσονται εντός του, αποτελεί το έναυσμα για τη δημιουργία μιας διαφιλονικούμενης ζώνης από ευάλωτες ομάδες που διεκδικούν την άσκηση των δικαιωμάτων τους.

Ο δημόσιος χώρος συναντά τη δημοκρατία, μέσα από τον διάλογο του πολίτη που κατάφερε να μετασχηματίσει την παρουσία του στη δημόσια σφαίρα από «υποτακτικό ον» σε «συνειδητοποιημένο υποκείμενο», συμβαλλόμενο συνομιλητή της εξουσίας (Habermas, 1989:68-81). Προϋπόθεση δημοκρατικής συμμετοχής στο δημόσιο χώρο αποτελούν η «απρόσκοπτη πρόσβαση» (είτε φυσική απέναντι σε πρόσωπα που δυσκολεύονται να κινηθούν ή εμποδίζονται από φυσικά εμπόδια, είτε στο δικαίωμα δραστηριοποίησης και ελευθερίας του λόγου) και η «κοινωνική ορατότητα», ατόμων ή ομάδων που λόγω ιδιαίτερης εθνικότητας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ηλικίας δεν έχουν πάντα την ίδια δυνατότητα πρόσβασης και συμμετοχής στη συγκρότηση του δημόσιου χώρου. (Βαΐου, κ.α., 2009:23-47). Η προσβασιμότητα του δημόσιου χώρου από όλους καθώς και η αίσθηση του «ανήκειν» παρόλα τα τεχνητά εμπόδια εξακολουθεί να αποτελεί δικαίωμα του πολίτη. Η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά παραπέμπει στην αρχαία «αγορά» ως αστικό χώρο στον οποίο το δημοκρατικό ιδεώδες ολοκληρώνεται. Η αστική εμπειρία υπό αυτή την έννοια δεν στερείται πολιτικού περιεχομένου αφού συνδέει τον αστικό χώρο με τον πολίτη και εμφανίζει τη δημόσια σφαίρα ως πεδίο πολιτικών διαδικασιών. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Melucci: *Το να περιορίσουμε τη δημοκρατία στον κανόνα της πλειοψηφίας και στις τεχνικές διακυβέρνησης θα σήμαινε να την ταυτίσουμε με μια καθαρά διαδικασιακή διαχείριση της συναίνεσης που θα ισοδυναμούσε με μια ολοκληρωτική μορφή ελέγχου* (Melucci, 2000:153):.

Ο αστικός ιδιωτικός χώρος. Αποτελεί ουσιαστικά τον περικλειστο χώρο του οικοπέδου της κατοικίας ή του καταλύματος. Παρέχει στον ιδιοκτήτη του το δικαίωμα να αποκλείει τους άλλους από την οικειότητα, τη χρήση, την εκμετάλλευση και την απόλαυση του. Ο ιδιωτικός χώρος είναι ο αθέατος, ο ασφαλής και νοηματοδοτημένος από τον χρήστη του ως φυσικός του χώρος, προσαρμοσμένος στις ατομικές του ανάγκες. Επίσης, ιδιωτικός χώρος είναι και μια αυλή στην οποία όμως μπορεί να συγκεντρώνεται η γειτονιά και να παρέχει έτσι στοιχεία δημόσιας, κοινωνικής ζωής, τα οποία να προκύπτουν από την συναναστροφή των γειτόνων. *Η αυλή διαμορφώνει ένα ορισμένο τρόπο ζωής, διατηρεί τη συλλογική ζωή και σκέψη, εξασφαλίζει καταφύγιο, βοήθεια, κατανόηση, αλλά και κρίνει, επικρίνει ή επιδοκιμάζει εν είδη λαϊκού δικαστηρίου* (Κονδύλη, 2016:64). Σε μια διασταλτική ερμηνεία ιδιωτικός χώρος θα μπορούσε να είναι και ο ιδιόκτητος επαγγελματικός χώρος που

φιλοξενεί ανθρώπινη δραστηριότητα προσφέροντας στο κοινό ένα ιδιωτικό περιβάλλον δημόσιας χρήσης.

Η διάκριση δημόσιου και ιδιωτικού χώρου. Σύμφωνα με τον Walter Siebel ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος διαχωρίζονται στο νομικό το λειτουργικό και το κοινωνικά προσδιορισμένο επίπεδο.

«Πρώτον, από νομική άποψη: ο δημόσιος χώρος διέπεται από το δημόσιο δίκαιο, ο ιδιωτικός από διατάξεις που προστατεύουν τη ιδιοκτησία και την εστία. Δεύτερον, από άποψη λειτουργιών: στο δημόσιο χώρο έχουν καταχωρισθεί οι λειτουργίες της αγοράς, της αναψυχής, καθώς και οι πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες, αντιθέτως, στους ιδιωτικούς χώρους της επιχείρησης και της κατοικίας πραγματοποιούνται η παραγωγική και η αναπαραγωγική. Τρίτον, τέλος, οι διαφορές μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών χώρων είναι κοινωνικά προσδιορισμένες. Ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος της τελετουργικής ανωνυμίας, μιας επιτηδευμένης συμπεριφοράς που κρατά τις αποστάσεις. Ο ιδιωτικός χώρος, αντίθετα, είναι χώρος της οικειότητας, της σωματικότητας και του συναισθηματισμού» (Λέφας 2003:87)

Η πιο ουσιαστική διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου είναι η πολιτική ερμηνεία του πρώτου. Η πολιτική σημασία του δημόσιου χώρου εξαρτάται, όπως προαναφέρθηκε, από την κοινωνική ώσμωση που αναπτύσσεται εντός του. Οι πολιτικές επιλογές του υποκειμένου δεν είναι άσχετες από το σύνολο των πληροφοριών που προσλαμβάνει από το κοινωνικό του περιβάλλον ούτε από την εικόνα της πόλης που ξεδιπλώνεται μπροστά του. Ο αστικός δημόσιος χώρος αποτελεί πεδίο αμφισβήτησης, διένεξης, σύγκρουσης και αναδιατύπωσης του νοήματος της συμμετοχής στα κοινά. Ο υπό συνεχή αμφισβήτηση χαρακτήρας του δημοσίου χώρου, ως κοινόχρηστου χώρου είναι που δημιουργεί τα πορώδη όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού. Δημιουργούνται έτσι «γκρίζες ζώνες», αμφισβητούμενοι χώροι, που τοποθετούνται ενδιάμεσα του ιδιωτικού και του δημόσιου. Πρόκειται για το «μη προβλέψιμο» του αστικού χώρου το οποίο έρχεται να καλύψει η παρουσία του «άλλου», του «περαστικού» μέσω της «κατάληψης» που θέτει νέες βάσεις στο διάλογο πολιτείας κατοίκων. Η ανάπτυξη ενός πεδίου επικοινωνίας μεταξύ των ενοίκων του δημοσίου χώρου, δημιουργεί ένα πέρασμα από τη συνειδητοποίηση κοινών αναγκών στην ανάγκη συλλογικών διεκδικήσεων συνεργασιών και λύσεων. Χωρικά δημιουργείται ένας αστικός ενδιάμεσος χώρος στον οποίο βρίσκουν έδαφος να αναπτυχθούν τα «κοινά».

Τα «κοινά» (commons). Πρόκειται για εκείνα τα στοιχεία που μοιράζονται οι συλλογικότητες, από τις κοινωνικές διεκδικήσεις μέχρι τη διαχείριση των κοινών πόρων και δεν ορίζονται από τα ατομικά δικαιώματα ιδιοκτησίας, τις αγορές και τη γεωπολιτική εξουσία. Μέσα από καθημερινή χρήση διαστέλλονται, μετατοπίζονται, υποσκάπτονται ή αναβαθμίζονται, επικεντρώνονται στην επίλυση των πραγματικών προβλημάτων και ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ανθρώπων παρέχοντας αποτελεσματική αυτοδιακυβέρνηση για έναν πόρο ή χώρο που μοιράζεται. Η διαχείριση τους όμως δεν μπορεί να παράγει εμπορεύσιμο αγαθό «Τα κοινά έχουν όρια, συστήματα ελέγχου, τιμωρίας των τζαμπατζήδων και κοινωνικές νόρμες που δημιουργούν οι ίδιοι οι χρήστες σύμφωνα με τη κατάστασή τους».²⁰ Σύμφωνα με όσα αναφέρουν οι Hardt & Negri «Μια δημοκρατία του πλήθους είναι φανταστική και δυνατή μόνο επειδή όλοι μοιραζόμαστε και συμμετέχουμε στα κοινά» Εδώ γεννάται όμως το ερώτημα αν τα κοινά είναι τελικά κοινοί πόροι (common resources);

«Το κοινό» εννοούμε, πρώτα απ' όλα, τον κοινό πλούτο (commonwealth) του υλικού κόσμου - τον αέρα, το νερό, τους καρπούς του εδάφους και όλη τη γενναιοδωρία της φύσης - η οποία στα κλασικά ευρωπαϊκά πολιτικά κείμενα συχνά θεωρείται ότι είναι κληρονομιά της ανθρωπότητας στο σύνολό της, για κοινή χρήση. Θεωρούμε τα κοινά, ως τα πιο σημαντικά, αποτελέσματα της κοινωνικής παραγωγής που είναι απαραίτητα για την κοινωνική αλληλεπίδραση και την περαιτέρω παραγωγή, όπως γνώσεις, γλώσσες, κώδικες, πληροφορίες, επιπτώσεις και ούτω καθεξής. Αυτή η έννοια του κοινού δεν τοποθετεί την ανθρωπότητα διαφορετική από τη φύση, είτε ως εκμεταλλευτής είτε ως θεματοφύλακας, αλλά επικεντρώνεται μάλλον στις πρακτικές αλληλεπίδρασης, φροντίδας και συμβίωσης σε έναν κοινό κόσμο, προωθώντας τις ευεργετικές και περιορίζοντας τις επιζήμιες μορφές του «κοινός». Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, τα ζητήματα της συντήρησης, παραγωγής και διανομής του κοινού τόσο στις δύο αυτές αισθήσεις όσο και στα οικολογικά και κοινωνικοοικονομικά πλαίσια γίνονται όλο και πιο κεντρικά».(Hardt & Negri, 2009: preface VIII)

Σύμφωνα με τον Kiourkiolis: *Ιστορικά τα κοινά υπήρξαν μια μορφή συλλογικής ιδιοκτησίας που οι κοινότητες έχουν θεσπίσει για να καλύψουν την ενημερία του καθενός από τα μέλη τους* (Kiourkiolis, 2016:143). Η δύναμη των «κοινών» βρίσκεται στους χαλαρούς, άτυπους κοινωνικούς δεσμούς που αναπτύσσουν τα μέλη

²⁰ Ζίλκε Χέλφριχ, Ντέιβιντ Μπόιλερ, *Τα Κοινά* στο Καλλής, Γ., ντΑλίζα, Τ., Ντεμάρια, Φ.,). *Το λεξιλόγιο της Αποανάπτυξης*, (2016:122).

τους, σεβόμενα όμως μια κοινωνική υποδομή από κανόνες και παραδόσεις. Η εξελικτική πορεία της πόλης διαμορφώνεται από τους κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς και από τον χώρο εντός του οποίου εγγράφονται οι κοινωνικές σχέσεις. Ακολουθώντας το σκεπτικό του Σταυρίδη που υποστηρίζει ότι *η κοινότητα αναπτύσσεται μέσα από την από κοινού παραγωγή, μέσα από δράσεις και μορφές οργάνωσης προσανατολισμένες στην παραγωγή των κοινών* (Σταυρίδης, 2011:173) και εξετάζοντας τον διαρκή αγώνα των δρώντων να διασφαλίσουν εκτός από την παραγωγή και την αυτάρκεια των κοινών, ερχόμαστε αντιμέτωποι με την έννοια της περιφράξης τους. Μέσω των περιφράξεων οι αντι-δρώντες επιχειρούν να σφετεριστούν τα κοινά. Όπως παρατηρεί ο Τσαβδάρογλου: *Τα κοινά (commons) και οι περιφράξεις (enclosures) αποτελούν αλληλένδετες έννοιες που αντανακλούν κοινωνικούς ανταγωνισμούς και υποδηλώνουν την συμμετοχή ή την απαγόρευση των κοινωνιών και των κοινοτήτων από την πρόσβαση, χρήση, ανάκτηση και διαχείριση των πόρων και μέσων παραγωγής και αναπαραγωγής* (Τσαβδάρογλου, 2016:124). Γύρω από τα «κοινά» αναπτύσσονται διάφορες θεωρίες αναφορικά με την περιφράξή τους. Η νεοφιλελεύθερη θεωρία συνδέει την ελεύθερη πρόσβαση στους κοινούς πόρους με δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας. Η μη περιφράξη της ιδιοκτησίας οδηγεί στην εγωιστική κατάχρηση και καταστροφή των «κοινών» εν τέλει από τον χρήστη. Η θεωρία της κρατικής ρύθμισης από την άλλη πλευρά, αντιδρά στην ιδιωτικοποίηση των «κοινών» και προτάσσει το κράτος ως τον καλύτερο εγγυητή για την αποδοτικότερη εκμετάλλευση τους. Τέλος η θεωρία των συλλογικοτήτων υποστηρίζει ότι η αποδοτικότερη εκμετάλλευση των «κοινών» προέρχεται μόνο από κοινότητες παραγωγών. Όπως αναφέρει ο Harvey:

«τα κοινά δεν είναι κάτι που υπήρχε κάποτε στο μακρινό παρελθόν και από τότε χάθηκε, αλλά κάτι το οποίο διαρκώς παράγεται» και επιπλέον

«το θέμα δεν είναι να εκπληρωθούν οι απαιτήσεις συσσώρευσης για χάρη της συσσώρευσης το θέμα, μάλλον, είναι να αλλάξουμε όλα αυτά και να βρούμε δημιουργικούς τρόπους να χρησιμοποιήσουμε τις δυνάμεις της συλλογικής εργασίας για το κοινό καλό» (Harvey 2011:105-7).

Το παράγωγο του κοινωνικού κινήματος, οι «κοινοί πόροι» προκειμένου να μεταφράζονται σε «κοινά» πρέπει να αποπεριφραχτούν και να δρουν ελεύθερα μακριά από οποιαδήποτε μορφή ιδιοκτησίας, τόσο ιδιωτικής όσο και κρατικής. Σύμφωνα με τον Κωτσάκη, *«η αποπερίφραξη είναι η απόσπαση από τις δύο μορφές*

ιδιοκτησίας την ιδιωτική και την κρατική και η υπαγωγή τους σε κοινή κτήση» (Κωτσάκης, 2015:410).

Τα «αστικά κοινά» (urban commons). Αποτελούν υποδιαίρεση των συνολικών «κοινών» αναφέρονται στους κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους της πόλης, στα δίκτυα υποδομών και στους ελεύθερους πράσινους χώρους ή τους περιφραγμένους αρχαιολογικούς αντίστοιχα. Σε μια ευρύτερη ανάλυση θα μπορούσε ως αστικό κοινό να αντιμετωπίζεται και όλο το οικιστικό απόθεμα. Στα αστικά κοινά θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και η ευκαιρία των υποκειμένων να αποκτήσουν δύναμη στη διαχείριση των αστικών πόρων και να τοποθετηθούν ως κυρίαρχοι παράγοντες σε σχέση με την αγορά²¹. Σύμφωνα με τον Lefebvre, «ο χώρος δεν είναι κενό δοχείο αλλά εντοπίζεται στον αντιληπτό και βιωμένο χώρο» (Lefebvre, 1974/1991:415). Το ζητούμενο στα «κοινά» είναι πως μπορούν να προστατευτούν χωρίς να δημιουργούν «περίκλειστα συστήματα κοινωνικών σχέσεων και χωρίς να αναπαράγουν συστήματα διακρίσεων και καταπίεσης τα οποία επιδιώκουν να τα σφετεριστούν»; (Τσαβδάρου, 2015:114).

Το αστικό κενό. Μέσα στο αστικό τοπίο περιλαμβάνεται, εκτός από το δομημένο περιβάλλον και η έννοια του αστικού κενού, ως εν δυνάμει χώρος. Το αστικό κενό είναι η αντίδραση της πόλης στον οικοδομικό οργανισμό. *Αποτελεί τον αρνητικό χώρο της κατασκευασμένης πόλης, ενδιάμεση και οριακή ζώνη που είναι εγκαταλελειμμένη ή σε καθεστώς μετασχηματισμού.*²² Εμφανίζεται απρόσμενα μέσα στον αστικό ιστό και συνδιαλέγεται με το δομημένο περιβάλλον. Λειτουργεί ως ενδιάμεσος τόπος και κουβαλάει μνήμες και ίχνη του παρελθόντος. Λόγω του απροσδιόριστου χαρακτήρα του και της έλλειψης σχεδιασμού του, αποκτά ενδιαφέρον και δημιουργεί ένα αίσθημα έκπληξης στον περιπλανητή. Το αστικό κενό δεν έχει προσδιορισμένη λειτουργία, παρουσιάζει μια ρευστότητα και κάποτε είναι αυτό που προσδιορίζει τον χαρακτήρα της περιοχής, στην οποία αναπτύσσεται. Σε μια διασταλτική ερμηνεία, ως αστικό κενό θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι

²¹ Ο David Harvey (2013:147) διευκρινίζει τους όρους για την μετατροπή του δημόσιου χώρου σε αστικό κοινό. «Για παράδειγμα, η Πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα, η Πλατεία Tahrir στο Κάιρο και η Πλατεία Καταλονίας στην Βαρκελώνη μεταμορφώθηκαν από δημόσιοι χώροι σε αστικά κοινά όταν οι πολίτες διαμαρτυρήθηκαν εκεί και εξέφρασαν τις πολιτικές τους πεποιθήσεις».

²² https://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/ARXITEKTONES_55.pdf, (Αστικά κενά εν δράσει των Δ. Πολυχρονόπουλου και Χ. Χάρη), (12.01.22)

λειτουργεί και ένα εγκαταλειμμένο οικιστικό συγκρότημα, μια παλιά βιομηχανία ή ένα στρατόπεδο σε αχρησία. Επιπλέον, ως αστικό κενό μπορεί να νοείται κι ένα κενό οικόπεδο στον αστικό ιστό, που προσφέρεται για πολλαπλές χρήσεις και περιμένει από την πολιτεία ή τον ιδιώτη να αναλάβει τον μετασχηματισμό του και να καθορίσει την μοίρα του. Η δυναμική του, μια δυναμική της μεταβατικότητας και του ενδιάμεσου, πηγάζει από τη δυνητική του χρήση. Το αστικό κενό υποστηρίζει το άκτιστο στην αρχιτεκτονική, χωρίς να αυτοαναιρείται αφού μπορεί να φιλοξενήσει νέες μορφές κατοίκησης. Δεδομένου ότι στον χώρο η ασυνέχεια μεταφράζεται ως διάσπαση, ως διακοπή του ενιαίου, στον αστικό ιστό το κενό φαντάζει ως εξαγωγή ενός μέλους από έναν οργανισμό. Στον χρόνο, επίσης, η ασυνέχεια μεγεθύνει τις αισθήσεις. Ένα αστικό κενό, με την ασυνέχεια του χώρου και του χρόνου του, προκαλεί την αναζήτηση του παρελθόντος και εμπλέκει την προγενέστερη χρήση με τη σημερινή αχρησία και την αναμονή της αποκάλυψης του καινούργιου. Το αστικό κενό ενδέχεται να κατοικηθεί από ευάλωτες ομάδες ανθρώπων που ζουν στο δικό τους «κενό». Σε αυτή την περίπτωση το αστικό κενό καλύπτεται, γίνεται «εφήμερος οίκος» και η κατοίκηση αποκτά την αλληγορική σημασία του οίκου και του «οικείου». Αυτό το «οικείο» άκτιστο έρχεται να κατοικήσει ο «άπολις», όπως θα χαρακτηρίσει η Τζιρτζιλάκη *«τον χωρίς χαρτιά, πρόσφυγα, μετανάστη, άστεγο, περιθωριακό, που ζει σαν εξόριστος στα κενά της μητρόπολης»* (Τζιρτζιλάκη 2018^a:128).

Το αστικό κενό λειτουργεί ως κατώφλι του σπιτιού και ταυτόχρονα ως αυλή του. Βρίσκεται σε έναν διαρκή διάλογο του μέσα χώρου με τον έξω, του ιδιωτικού χώρου με τον δημόσιο-τον κοινό χώρο. Το αστικό κενό συνήθως είναι απαραίτητο στη λειτουργία της συνέχειας του αστικού ιστού, αλλά είναι απαραίτητο, σε βαθμό που ακόμη κι αν δεν υπήρχε, έπρεπε να το εφεύρουμε. Είναι η ανάσα που χρειάζεται να πάρουμε για να συνεχίσουμε την πορεία στον χώρο και τον χρόνο. Το μάτι του περιπατητή έχει ανάγκη από διαλείμματα στο συνεχόμενο οικοδομικό μπλοκ με αποτέλεσμα η μη πλήρωση του κενού χώρου να αποτελεί μορφή αστικής ανάπλασης και να αποσκοπεί στη ορθή δόμηση του τοπίου. Ο κενός χώρος μπορεί να αποτελέσει από μόνος του ένα πεδίο μεταβατικής χρήσης το οποίο δεν θα ταυτίζεται ούτε με το δομημένο πολεοδομικό χώρο, ούτε με τα «κενά» της δόμησης. Η έννοια του κενού καθώς βρίσκεται ανάμεσα στην έννοια του τόπου και του μη τόπου είναι ουσιαστικά

συνδεδεμένη, με κάθε νέα ανάγνωση του τοπίου (Πολυχρονόπουλος, 2006:56). Ο κενός χώρος μπορεί να μετατραπεί σε κοινό χώρο, παρέχοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα σε συλλογικότητες να εκφράσουν την ταυτότητά τους. Παράδειγμα αποτελεί ή εικόνα των παραστάσεων και των δρώμενων που πραγματώθηκαν ανάμεσα σε ερείπια κατεδαφισμένων κατοικιών ή των θερινών κινηματογράφων που συχνά βρίσκονται στριμωγμένες ανάμεσα σε πολυκατοικίες. Εκεί ο θεωρητικά νεκρωμένος χώρος αναγεννιέται και ανανεώνεται με νέες, έστω και παροδικές χρήσεις. Αν μη τι άλλο, αυτός ο χώρος δημιουργεί συλλογικές μνήμες και αναφορές. Εν κατακλείδι όπως αναφέρει και ο Πολυχρονόπουλος, τα «αστικά κενά», ως χώροι, γίνονται αντιληπτά ως «δοχεία» εν αναμονή περιεχομένου. Αυτή η αναμονή αποτελεί το εντονότερο χαρακτηριστικό τους (Πολυχρονόπουλος, 2006:57).

Η σύγκρουση, η οποία αποτελεί κεντρικό όρο της διατριβής αντλεί συμπεράσματα από όλες τις προαναφερόμενες κατηγορίες, τις γεωγραφίες, τη χωρικότητα και τη χρονικότητα και συνομιλεί με τα ενεργά υποκείμενα, τους δρώντες των δυο περιπτώσεων μελέτης. Οι ενέργειες των συγκεκριμένων δρώντων (στα «Προσφυγικά» και στο «Πάρκο»), είτε προσδιορίζονται ως διεκδικητικές συλλογικές δράσεις, είτε ως κινηματικές δράσεις, είτε ως απειλές, είτε ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, είτε ακόμη και ως μη δράση, αναλύονται με εννοιολογικά εργαλεία και θεωρίες δανειζόμενες από τις κοινωνικές επιστήμες. Υπό αυτό το πρίσμα κρίνεται απαραίτητη μια σταχυολόγηση κάποιων όρων της συγκρουσιακής πολιτικής.

Το συγκρουσιακό τοπίο. Μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον το συγκρουσιακό τοπίο εξετάζεται και ερμηνεύεται στις δράσεις των υποκειμένων και στην έννοια της σύγκρουσης. Ως δρώντες στο συγκρουσιακό τοπίο αναφέρονται τα κινήματα, οι συλλογικότητες, μεμονωμένα άτομα και η Πολιτεία με τους θεσμικούς εκπροσώπους της. Η σύγκρουση εξετάζεται, ως το μέσο λήψης αποφάσεων εκεί όπου η συμμετρία των σχέσεων εξαρτά και δοκιμάζει την έκβαση τους από την επίτευξη ενός ιδεατού σκοπού. Η παραδοξότητα της σύγκρουσης αναγνωρίζεται στη θνησιγένεια που εμπεριέχει. Κάθε σύγκρουση από τη γέννησή της έχει ως στόχο τον τερματισμό της μέσω της επιβολής των απόψεων του ενός εκ των δυο εμπλεκόμενων μερών. Το συγκρουσιακό τοπίο αναπτύσσεται όταν οι οριστικές αποφάσεις σε ένα διακύβευμα δεν έχουν παρθεί και ανεξάρτητα από τις επίσημες ή μη εκδοχές του ως προς τα αίτια που το δημιούργησαν, δοκιμάζει τα όρια των

συμμετεχόντων, τα αποθέματα επικοινωνίας τους και εντέλει την ασυμμετρία των σχέσεων τους. Η συντήρηση ενός συγκρουσιακού τοπίου εξαρτάται από τη δυναμική και τη διάδραση των εμπλεκόμενων, από τη συνισταμένη εξουσιαζόμενου και εξουσιαστή αλλά και από το χώρο στον οποίο αναπτύσσεται. Στην παρούσα έρευνα το περιβάλλον ανάπτυξης του συγκρουσιακού τοπίου είναι ο δημόσιος χώρος, ελεύθερος ή κατειλημμένος, στεγασμένος ή μη. Ο δημόσιος χώρος ως ένα κοινό βήμα εκπροσώπησης πολιτείας και κινήματων χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη ποικιλία του. Μπορεί να επεκταθεί ή να συρρικνωθεί ανάλογα με τον βαθμό αυτονομίας που του παρέχεται. Στον ευέλικτο αυτό χώρο μόνο μια δημιουργική σχέση μεταξύ συλλογικής δράσης και θεσμικών οργάνων μπορεί να αναπτυχθεί. Τα κινήματα καταλαμβάνουν τον δημόσιο χώρο χωρίς να χάνουν την ταυτότητα τους και μέσω των συλλογικών διεκδικήσεων τους απέναντι στην εξουσία τον διαμορφώνουν ως πολιτικό χώρο. Έτσι «ο δημόσιος χώρος γίνεται η αρένα για τον αμφισβητούμενο ορισμό του τι είναι πολιτικό, δηλαδή, του τι ανήκει στην πόλη» (Melucci, 1996:220-221).

Τα κινήματα. Είναι αποθετήρια γνώσης της κοινωνίας. Οι κινηματικές δράσεις και οι συγκρούσεις μπορεί να είναι συνδεδεμένες με θέματα που είναι εγγεγραμμένα στο συλλογικό υποσυνείδητο και στην κουλτούρα των δρώντων. Έχει καταγραφεί στη μνήμη τους το συγκρουσιακό πεδίο στο οποίο έδρασαν οι πατεράδες και οι παππούδες τους. Αγώνες χωρικών ή εργατών, εικόνες οδοφραγμάτων, καταλήψεις χώρων, ή ακόμα και ήπιες διεκδικήσεις, όλα αυτά έχουν κατασκευάσει ένα πρότυπο διαμαρτυρίας στο οποίο μπορούν να ανατρέξουν οι δρώντες και να ανάγουν συμπεριληπτικά τα δικά τους αιτήματα και τις δικές τους κινητοποιήσεις. Τα κινήματα εμφανίζονται περιοδικά με ένα μείγμα πεποιθήσεων, ιδεολογιών και συναισθημάτων που κινητοποιούν τους δρώντες. Αυτοί οι πολιτιστικοί παράγοντες, αυτά τα πολιτιστικά σύμβολα, είναι που εμπνέουν σε συλλογική δράση. Κάποια κινήματα αποδεικνύονται πιο ικανά από άλλα στο χειρισμό των πολιτιστικών συμβόλων κι αυτό εξηγείται από την αντίδραση τους στις πολιτικές ευκαιρίες και τις απειλές που διαμορφώνονται στο ευρύτερο περιβάλλον που αναπτύσσονται. Σύμφωνα με τον Tarrow, *Οι πολιτικές ευκαιρίες* (political opportunities) είναι οι ενδείξεις (επίσημες ή μη) που ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να συμμετάσχουν σε αμφισβητούμενη πολιτική, και οι *απειλές* (threats) είναι οι κατασταλτικοί παράγοντες και η ικανότητα των αρχών να δημιουργούν ένα μέτωπο απέναντι στους δρώντες που

να αποθαρρύνει τη σύγκρουση (Tarrow, 1998:32). Με άλλα λόγια οι πολιτικές ευκαιρίες αφορούν σε ενέργειες κοινωνικής διαμαρτυρίας που θα οδηγήσουν στην επίτευξη του εγχειρήματος, και οι απειλές δημιουργούν για τους δρώντες τον κίνδυνο και το κόστος της δράσης ή της αδράνειας.

Τα κινήματα ορίστηκαν από μελετητές της συλλογικής συμπεριφοράς, ως έλλογες πράξεις που στοχεύουν σε αναγκαίες και ευκαταίες αλλαγές (Blumer, 1971:199). Παρόλα αυτά, και ταυτόχρονα, τα κινήματα παράγουν συμπυκνωμένα σύμβολα και ρητορική που αποσκοπεί στην κινητοποίηση των συναισθημάτων (Della Porta & Diani, 2010:50-51). Εξετάζοντας τα αίτια μιας κινητοποίησης πέρα από το έλλογο του αιτήματος, ως επιλογή συνειδητών δρώντων, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και η ανάγκη των ατόμων να πιστέψουν τόσο στη δύναμη τους όσο και στην ευκαιρία που τους δίνεται, ώστε να πετύχουν την αλλαγή που επιδιώκουν. Η απόφαση των δρώντων να στρατευτούν σε συλλογικές δράσεις συνεπάγεται σε κάποιο βαθμό ρήξη με το παρελθόν και συνιστά «ριζοσπαστική προσωπική μεταβολή».(Della Porta & Diani, 2010:182). Η ικανότητα των συλλογικών κινήματων κρίνεται από την διείδυσή τους στην κοινωνία. Αν και η στοχο- προσήλωση τους στην μεταβολή των κοινωνικών προτεραιοτήτων με αλλαγή πολιτικής κρίνεται απαραίτητη για την κινηματική δράση τους, ωστόσο όλα κρίνονται από το βαθμό κινητοποίησης των πολιτών σε δράσεις στήριξης και διεύρυνσης των αιτημάτων τους. Τα κινήματα αυτοπροσδιορίζονται σε πολιτικά και πολιτιστικά ανάλογα με τη μορφή και τη θεματολογία των αξιώσεων τους. Συχνά παρουσιάζουν διαφορές στον τρόπο έκφρασης και στην διατύπωση των αιτημάτων τους. Συνήθως τα πολιτικά κινήματα ακολουθούν μια πιο εργαλειακή πολιτική, ενώ τα πολιτιστικά μια πιο συμβολική (Della Porta & Diani, 2010:394).

Το πιο σημαντικό στοιχείο στην οργάνωση και λειτουργία των συλλογικών κινήματων είναι ο ρόλος του άτυπου συνδετικού ιστού που λειτουργεί εντός τους. Όταν πρόκειται για αποκεντρωμένα και χαλαρά μεταξύ τους συνδεδεμένα κινήματα, το κέντρο βάρους της λήψης αποφάσεων κατεβαίνει στο χαμηλότερο επίπεδο στο οποίο οι δρώντες κατέχουν τις δεξιότητες για να δημιουργήσουν μια υβριδική οργάνωση με μια ζωτικότητα που έλειπε στους πιο πειθαρχημένους και συγκεντρωτικούς δρώντες άλλων πιο οργανωμένων κινήματων. Σύμφωνα με τον Tarrow το δίλημμα των ιεραρχικών κινηματικών οργανώσεων τίθεται ως εξής: *εάν (οι*

δρώντες) εσωτερικοποιήσουν μόνιμα τις βάσεις τους σε οργανώσεις, θα χάσουν την ικανότητά τους για αναστάτωση. Αλλά αν κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση, δεν θα έχουν την υποδομή για να διατηρήσουν μια συνεχή αλληλεπίδραση με συμμάχους, αρχές και υποστηρικτές, (Tarrow, 1998:137).

Τα Κοινωνικά κινήματα είναι οργανώσεις κοινωνικών ομάδων χωρίς αποκλεισμούς που ενώνονται κάτω από την ομπρέλα μιας κοινής διεκδίκησης. Σύμφωνα με τον Tilly: *αυτοί οι διάφοροι τομείς συμφερόντων της κοινωνίας συνδέονται μεταξύ τους με ένα κοινό παράπονο, το οποίο στις περισσότερες περιπτώσεις είναι η κοινώς εννοούμενη έλλειψη δημοκρατίας σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό περιβάλλον (Tilly, 2004:1).* Τα κοινωνικά κινήματα συνδυάζουν τρία είδη αξιώσεων: πρόγραμμα, ταυτότητα και θέση, τα οποία μπορούν να εξελιχθούν με μια μερική ανεξαρτησία μεταξύ τους. Στα προγραμματικά αιτήματα περιλαμβάνεται η δηλωμένη υποστήριξη ή αντίθεση σε προτεινόμενες ενέργειες των αρχών. Τα αιτήματα ταυτότητας δηλώνουν ότι «εμείς» οι δρώντες είμαστε μια δύναμη που δεν μπορεί να αγνοηθεί. Τέλος οι αξιώσεις θέσης αφορούν στα πάγια αιτήματα δεσμών και ομοιοτήτων με άλλους πολιτικούς παράγοντες, κοινωνικά στρώματα ή μειονότητες. *Τα πάγια αιτήματα εξαρτώνται από το ποιοι πολιτικοί φορείς έχουν ήδη σαφή θέση και ποιες πολιτικές διαδικασίες αλλάζουν τη θέση των δρώντων. Εξαρτώνται έτσι από την άνοδο ή την πτώση της δημοκρατίας (Tilly, 2004:151).*

Τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να θεωρηθούν ως συλλογικές συστρατεύσεις που στοχεύουν στη δημιουργία μιας νέας τάξης ζωής. Η δυναμική τους πηγάζει τόσο από τη δυσαρέσκεια τους για το κατεστημένο τρόπο ζωής, όσο και από την επιθυμία για αλλαγή και την ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Αν και αρχικά, σε ένα κοινωνικό κίνημα, η συλλογική συμπεριφορά μπορεί να είναι πρωτόγονη και οι μηχανισμοί αλληλεπίδρασης να είναι στοιχειώδεις και αυθόρμητοι, στην πορεία του το κίνημα αποκτά οργάνωση, μορφή, κανόνες και αξίες, ηγεσία, και καταμερισμό εργασίας ανάμεσα στα μέλη του. Τα κοινωνικά κινήματα, ως μορφή συλλογικής δράσης, περιλαμβάνουν κοινή δράση για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Η κοινή δράση οποιουδήποτε είδους συνεπάγεται κάποιο βαθμό συντονισμού και επομένως οργάνωσης. Κατά συνέπεια,

«τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να θεωρηθούν ως συλλογικότητες που ενεργούν με κάποιο βαθμό οργάνωσης και συνέχειας εκτός των θεσμικών ή οργανωτικών διαύλων

με σκοπό την αμφισβήτηση ή την υπεράσπιση της υπάρχουσας εξουσίας, είτε είναι θεσμικά είτε πολιτιστικά βασισμένα, στην ομάδα, την οργάνωση, την κοινωνία, τον πολιτισμό, ή την παγκόσμια τάξη της οποίας αποτελούν μέρος»(Snow, et.al., 2004:11).

Όπως αναφέρει ο Blumer, «η εξέταση των κοινωνικών κινήματων αφορά σε τρία είδη: γενικά κοινωνικά κινήματα, συγκεκριμένα κοινωνικά κινήματα και εκφραστικά κοινωνικά κινήματα» (Blumer, 1971:199-220). Όλες οι μορφές όμως καταλήγουν σε μια κοινή συνισταμένη. Τα κοινωνικά κινήματα αποτελούν έκφραση μορφών πολιτικής δράσης και αντανακλούν τα χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος, η δε ταυτότητά τους επηρεάζεται από την πολιτική κουλτούρα της περιοχής όπου αναπτύσσονται. Οι δραστηριότητές τους είναι κυρίως εργαλειακές και επηρεάζουν το πολιτικό σύστημα. Σύμφωνα με την άποψη του Melucci:

«Τα κοινωνικά κινήματα λειτουργούν ως «απογοητευμένοι προφήτες», ανακοινώνουν τη διαμόρφωση της δράσης ακόμη και πριν γίνει σαφής η κατεύθυνση και το περιεχόμενό της. Προαναγγέλλουν εκείνες τις κοινωνικές συγκρούσεις που τείνουν να εμφανίζονται σε τομείς της κοινωνικής ζωής όπου τα άτομα και οι ομάδες υφίστανται τη μεγαλύτερη πίεση για να ενσωματώσουν στην καθημερινή τους συμπεριφορά τις απαιτήσεις και τους κανόνες της συστημικής κανονικότητας» (Melucci, 1996:9).

Επίσης σύμφωνα με τον Diani:

«Τα κοινωνικά κινήματα είναι δίκτυα των άτυπων αλληλεπιδράσεων μεταξύ ενός πλήθους από άτομα, ομάδες ή και οργανώσεις, που εμπλέκονται σε μια πολιτική ή πολιτιστική σύγκρουση βάσει μιας κοινής συλλογικής ταυτότητας» (Diani, 1992:13).

Τέλος ο Melucci ορίζει τα κοινωνικά κινήματα ως:

«μια ειδική κατηγορία συλλογικών φαινομένων η οποία προσδιορίζει εκείνη τη μορφή συλλογικής δράσης που (α) επικαλείται αλληλεγγύη, (β) εμπλέκεται σε μια σύγκρουση με έναν αντίπαλο για την κατάληψη και τον έλεγχο των πόρων που εκτιμούνται και από τους δύο και (γ) παραβιάζει τα όρια συμβατότητας του συστήματος εντός του οποίου πραγματοποιείται η δράση» (Melucci, 1996:29-30).

Από ένα συγκεκριισμό των παραπάνω ορισμών προκύπτουν κάποιες κοινές αναφορές σε έννοιες όπως αλληλεπίδραση και αλληλεγγύη. Η αλληλεπίδραση αφορά σε ρυθμίσεις για διεργασίες συλλογικής απόδοσης μιας κοινωνικής ομάδας, που προκύπτουν μετά από μια υποτυπώδη μορφή οργάνωσης, για την κινητοποίηση σε συλλογική δράση. Η αλληλεπίδραση σε μια συλλογικότητα, όπως είναι ένα κοινωνικό κίνημα, προϋποθέτει μια κοινή ταυτότητα δηλαδή μια αίσθηση του

«ανήκειν», την ανταπόκριση σε ένα κοινό όραμα, μια συνέργεια και μια διεκδίκηση ως αποτέλεσμα κοινών (κατά το δυνατόν) πεποιθήσεων και αντιλήψεων. Με άλλα λόγια, για μια κοινή ταυτότητα που στην προκειμένη περίπτωση αντικατοπτρίζει μια κοινή ιδεολογία και τον ορισμό των μελών της συλλογικότητας ως τμήμα ενός ευρύτερου κινήματος.

Σε αυτό το κίνημα οι δρώντες χαρακτηρίζουν τους εαυτούς τους ως μέρος του και ταυτόχρονα γίνονται αντιληπτοί ως τέτοιοι από τους εαυτούς τους μέσα στο ίδιο το κίνημα και από τους αντιπάλους και τους εξωτερικούς παρατηρητές (Diani1992:9).

Η αλληλεγγύη έχει πολιτιστικό χαρακτήρα, δεν έχει όρια και σύνορα. Αποκαθλώνει ταξικότητες και θρησκείες, συνενώνοντας πολιτισμούς και μπορεί να αναγνωστεί στο έδαφος της συμβολικής παραγωγής στην καθημερινή ζωή. Καθώς αυξάνονται τα προβλήματα η ατομική ταυτότητα και η συλλογική δράση αλληλοεπηρεάζονται: *η αλληλεγγύη της ομάδας είναι αδιαχώριστη από την προσωπική αναζήτηση και από τις καθημερινές συναισθηματικές και επικοινωνιακές ανάγκες των συμμετεχόντων στο δίκτυο (Melucci, 1996:115).* Η αλληλεγγύη βασίζεται στη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των μελών μιας ομάδας και λειτουργεί ως ο συνδετικός τους κρίκος. Ουσιαστικά είναι η ταύτιση του ατόμου με τη συλλογικότητα ώστε να έχει κοινούς στόχους και κοινή μοίρα με την ομάδα. Σύμφωνα με τους Scott Hund & Robert Rendford, η αλληλεγγύη αναγνωρίζεται σε δυο μορφές: «στην εσωτερική αλληλεγγύη η οποία εστιάζεται στην ομάδα και στα μέλη της και στην εξωτερική αλληλεγγύη η οποία προσδιορίζεται και ταυτοποιείται με άλλες ομάδες» (Snow, et. al.,2004:439).

Οι δρώντες στα κινηματικά δίκτυα εμπλέκονται σε πολιτικές ή πολιτιστικές συγκρούσεις με στόχο να προωθήσουν την αλλαγή και την επίλυση των προβλημάτων τους. Ένα πρώτο στάδιο είναι ο εντοπισμός και η ανάδειξη αυτών. Τα προβλήματα δεν είναι ανεξάρτητα από τις προσπάθειες των ανθρώπων να τα εντοπίσουν ως τέτοια, επίσης «*η ανάδυσή τους δεν αποτελεί αυταπόδεικτη διαδικασία, πηγάζει από έντονη και συμβολική σύγκρουση μεταξύ διαφόρων δρώντων*» (Della Porta & Diani, 2010:135). Όπως παρατηρεί ο Melucci: «*Τα κοινωνικά κινήματα και η συλλογική δράση είναι η συνεχής υπενθύμιση των ορίων της πολιτικής. Υπενθυμίζουν στην κοινωνία το γεγονός ότι οι κοινωνικές διαδικασίες δημιουργούν απαιτήσεις για πολιτική ενώ καταλαμβάνουν περιοχές ταυτόχρονα πριν και πέρα από την πολιτική*». Η συλλογική δράση είναι απόρροια των αναγκών της κοινωνίας, τροφοδοτείται από την

καθημερινότητα και δεν είναι απαραίτητα κατανοητή από το πολιτικό σύστημα που λαμβάνει τις κανονιστικές αποφάσεις. Η κινητοποίηση είναι πάντα μια διαδικασία μεταφοράς προϋπαρχόντων πόρων προς όφελος ενός νέου στόχου. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, πραγματοποιείται μια πραγματική «μετάλλαξη», ο «γενετικός κώδικας» της ομάδας αναδιαρθρώνεται και επιτρέπει τη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής μονάδας, ικανής να δημιουργήσει νέους πόρους. Υπάρχει λοιπόν ένα σημείο σύνδεσης μεταξύ των παλαιών αλληλέγγυων δράσεων και των νέων συγκρούσεων. (Melucci, 1996: 283-292).

Οι δημόσιες συμπεριφορές που αναπτύσσουν διάφορες συλλογικότητες διαφέρουν από αυτές των κοινωνικών κινημάτων ως προς τον βαθμό οργάνωσης. Οι συλλογικότητες κατευθύνουν τη δράση τους ακολουθώντας συνήθως κάποια δυνατά ερεθίσματα από το εξωτερικό περιβάλλον, ενώ τα κοινωνικά κινήματα πριν δράσουν έχουν αναπτύξει μια εσωτερική οργάνωση και συνοχή. Μορφές συλλογικής συμπεριφοράς είναι «τα *πλήθη*, ως προσωρινή συγκέντρωση δρώντων που ακολουθούν ένα κοινό διακύβευμα, και αλληλοεπηρεάζονται, ο *όχλος*, ως ενεργό πλήθος που δρα συναισθηματικά και συνήθως βίαια, και τέλος οι *ταραχοποιοί*, ως βίαιο πλήθος χωρίς συγκεκριμένο στόχο» (Imhonori, et.al, 2013:79).

Αστικά κινήματα ή κινήματα πόλης. Η χρήση του όρου περιλαμβάνει συλλογικά υποκείμενα τα οποία συμμετέχουν σε δίκτυα οργανώσεων που διεκδικούν κοινωνική αλλαγή και επαναπροσδιορίζουν την νοηματοδότηση του αστικού χώρου. Η θεματολογία των αιτημάτων τους, συχνά γύρω από το αστικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής, η αυτονομία τους σε σχέση με ευρύτερες δομές και η περιστασιακή τους εμφάνιση σε συνδυασμό με τον τοπικό χαρακτήρα διεκδίκησης, τα διαχωρίζει από τα κοινωνικά κινήματα. Θα μπορούσε να σημειωθεί ότι τα κοινωνικά κινήματα λειτουργούν πατερναλιστικά απέναντι στα κινήματα πόλης ανεξάρτητα από το βαθμό επιρροής τους. Υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν τις κινητοποιήσεις των κινημάτων πόλης οι οποίες όμως συχνά περιορίζονται σε συμβατικές μορφές δράσης και συμβολικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, με άμεσο στόχο την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της κοινής γνώμης και έμμεση επιδίωξη την άσκηση πίεσης στα τοπικά κέντρα λήψης αποφάσεων στην εφαρμογή κανόνων δικαίου (Καβουλάκος, 2008:15).

Τα αστικά κινήματα, οι συλλογικότητες, και τα κοινωνικά δίκτυα, έρχονται να λύσουν τα προβλήματα που δημιουργεί η ελλιπή παρουσία του κοινωνικού κράτους

στην πόλη και να αντιμετωπίσουν την αμηχανία, το φόβο, την επισφάλεια που προκαλείται στους πολίτες. Στην αυτονομία τους μετρίεται και η ικανότητά τους να αποφασίσουν για το μέλλον τόσο των αιτημάτων τους όσο και της ύπαρξής τους. Η αυτονομία σύμφωνα με τον Καστοριάδη είναι:

«η ικανότητα μιας συλλογικότητας να αποφασίζει για το μέλλον της από κοινού, απελευθερωμένη από (ετερόνομες) προσταγές και υποχωρήσεις, όπως ο νόμος του θεού (θρησκεία) ή οι νόμοι της οικονομίας (οικονομικά) καθώς και η ικανότητα να θέτουμε ανεξάρτητα και συνειδητά νόμους και κανόνες στους εαυτούς μας». Επιπλέον «αυτονομία είναι και η αυτορρύθμιση ενός κανόνα, ξεκινώντας από κάποιο περιεχόμενο αποτελεσματικής ζωής και σε σχέση με αυτό το περιεχόμενο» (Castoriadis, 1997: 401).

Επίσης: «Η κοινωνική αυτονομία είναι άμεση δημοκρατία, καθώς συνδέεται ουσιαστικά με την αυτονομία του ατόμου και προκειμένου να υλοποιηθεί, η κοινωνία πρέπει να έχει τη δύναμη να αναδημιουργήσει ρητά τους κεντρικούς θεσμούς της, δηλαδή την πολιτική, τη δικαιοσύνη και την εκπαίδευση, με δημοκρατικό και ισότιμο τρόπο. Αυτό θα προϋπέθετε την ψυχική μεταμόρφωση του ατόμου σε μια αυτόνομη, στοχαστική και διαβουλευτική υποκειμενικότητα. Σημαίνει επίσης τη δημιουργία ενός πλήρους δημόσιου χώρου και χρόνου για ελεύθερη επικοινωνία, πολιτικές αποφάσεις και δράσεις» (Schismenos, 2019:138).

Η κοινωνική αυτονομία επιτρέπει στην κολεκτίβα ή στα αστικά κινήματα εν προκειμένω, να δημιουργήσουν τους δικούς τους θεσμούς με ρητή αυτοδιάθεση. Η πράξη αυτή αποτελεί θεμελιώδη διαχωρισμό των κινήματων από την κρατική εξουσία και αποτυπώνεται στην πρόθεση τους για τη δημιουργία ενός πλήρους δημόσιου χώρου με ελεύθερη επικοινωνία για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων και δράσεων. Εστιάζοντας σε ορισμούς αστικών κινήματων παρατηρούμε ότι όπως πρόκειται για:

«αυτόνομα, μαζικά και δημιουργικά κοινωνικά κινήματα πόλης που διεκδικούν το δικαίωμα στην πόλη «από τα κάτω» μέσω της άσκησης άμεσης δημοκρατίας. Είναι φορείς αστικο-χωρικού μετασχηματισμού τα οποία διαφέρουν από τις κινητοποιήσεις πολιτών που οργανώνονται γύρω από διάφορα ζητήματα» (Πετροπούλου, 2016:17), «κοινωνικά κινήματα μέσω των οποίων οι πολίτες προσπαθούν να επιτύχουν κάποιο έλεγχο στο αστικό τους περιβάλλον, το οποίο περιλαμβάνει το δομημένο περιβάλλον, τον κοινωνικό ιστό της πόλης και την τοπική πολιτική διαδικασία» (Pruijt, 2007:1),

και «τα αστικά κινήματα. αναπτύσσονται και προσανατολίζονται γύρω από τρεις διαθρωτικούς κοινωνικούς θεματικούς στόχους: α) την πραγματοποίηση συλλογικών απαιτήσεων κατανάλωσης, δηλαδή τα αγαθά και τις υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα παρέχονται από το κράτος (όπως π.χ. η κοινωνική στέγαση) με στοχευμένη πολιτική την αξία της πόλης, β) την υπεράσπιση της πολιτιστικής ταυτότητας, που σχετίζεται και οργανώνεται γύρω από μια συγκεκριμένη περιοχή με αμφίδρομη επικοινωνία και όχι με τη διαρροή πληροφοριών από τα πάνω και γ) την πολιτική κινητοποίηση απέναντι στην κρατική εξουσία με έμφαση στην αυτονομία και αυτοδιαχείριση των τοπικών μονάδων σε χωρικό επίπεδο» (Castells,1983:305).

Επίσης όπως παρατηρεί οHamel: «τα αστικά κινήματα επιδιώκουν την κοινωνική αναγνώριση και απαιτούν «το δικαίωμα στην πόλη» οικοδομώντας αλληλέγγυους χώρους που βασίζονται στην τοπική κουλτούρα» (Hamel, 2014:466).

Μέσα στα αστικά κινήματα μπορούν να συνυπάρχουν τυπικά και άτυπα δίκτυα σχέσεων. Στα τυπικά δίκτυα αναγνωρίζονται οι τοπικοί σύλλογοι, οι επιτροπές αλληλεγγύης και οι συνελεύσεις πολιτών. Τα άτυπα δίκτυα είναι κάτι περισσότερο από απλά άτομα που τα συνδέει ένα κοινωνικό πρόβλημα. Όπως παρατηρεί ο Melucci «πρόκειται για δίκτυα σχέσεων που, μολονότι μη ευθέως προσανατολισμένα προς τα έξω και προς τη δημόσια δράση, συγκροτούν τα εργαστήρια όπου παράγονται οι γνώσες και οι γραμματικές της αλλαγής» (Melucci, 2000:111). Σε μια εποχή αυξημένης κινητικότητας όλοι οι παραπάνω ορισμοί περί αστικών κινήματων συγκλίνουν κάτω από την ομπρέλα του «δικαιώματος στην πόλη». Ο αστικός ακτιβισμός θεωρείται με ερμηνευτικά εργαλεία, τόσο στην αυξανόμενη στροφή της προσοχής των κινήματων στη διεκδίκηση του ημι-δημόσιου και δημόσιου χώρου, όσο και στις αναπτυσσόμενες σχέσεις γειτονιάς «ως ένδειξη κοινωνικο-οικονομικής μετάβασης, που εστιάζει στη δημιουργία νέων κοινοτήτων οι οποίες βασίζονται στον τόπο ή στον τρόπο ζωής» (Domaradzka, 2018:610)

Τα κινήματα πόλης εστιάζουν στο χρόνο-χώρο της καθημερινότητας των πολιτών. Αυτή η καθημερινότητα αποτελεί και τη γενεσιουργό αιτία τους. Για τα κινήματα πόλης ο βιωμένος χώρος είναι ένας ενεργητικός χώρος, όπως και ο λόγος των δρώντων.

«η εμφάνιση ενός κινήματος αφορά ένα σημείο έντονης ορατότητας της σύγκρουσης μεταξύ μιας κυρίαρχης θεσμικά αντίληψης που προσπαθεί να επιβληθεί «από τα πάνω» και μιας άλλης που αφορά το συγκεκριμένο, το καθημερινό. Τα κινήματα πόλης

παράγουν δικτυώσεις, επηρεάζουν πρακτικές, συμβάλουν στην αναζωογόνηση των υπό διεκδίκηση χώρων και αποτελούν φορείς διεργασιών ανασηματοδότησης του χώρου της πόλης» (Χαιδοπούλου, 2016:96).

Επίδικο των κοινωνικών κινημάτων και κατ' επέκταση των κινημάτων πόλης είναι το δικαίωμα σε μια ανθρώπινη ζωή με χωρική δικαιοσύνη. Οι ευάλωτοι ή και οι μη ισχυροί έχουν μια σαφή κατανόηση στη χωρική διάσταση των ανισοτήτων. Το δικαίωμα στην πόλη ως ηθικό δικαίωμα συναντά και τις θεμελιώδεις αρχές της δικαιοσύνης.

«υπάρχουν δυο μορφές χωρικής αδικίας: ο κοινωνικός διαχωρισμός (ακούσιος περιορισμός οποιασδήποτε ομάδας σε περιορισμένο, χώρο) και η άνιση κατανομή πόρων (περιορισμένη πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, εισόδημα, πολιτική εξουσία και κοινωνική κατάσταση)». Επιπλέον «η καλή πόλη δεν πρέπει να είναι απλώς μια πόλη με διανεμητική ισότητα του κεφαλαίου, αλλά μια πόλη που υποστηρίζει πλήρως την ανάπτυξη κάθε ατόμου και όλων των ατόμων μαζί. Η έννοια πρέπει να οδηγήσει σε αναγνώριση της σημασίας της ουτοπικής σκέψης αλλά και της άμεσης αντιπαράθεσης με ζητήματα εξουσίας στην κοινωνία» (Marcuse, 2009:2-4).

Σε μια ερμηνεία αυτής της θέσης τα κινήματα πόλης καλούνται να αποκαταστήσουν τις χωρικές αδικίες αντιμετωπίζοντας τις αιτίες που τις προκαλούν μέσα από την ιστορικό, κοινωνικο-πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο αυτές υπάρχουν και αναπτύσσονται.

Η κοινωνία των πολιτών. «Η ισχύς ενός λαού μετριέται με την ευημερία των αδύναμων». Αυτή είναι η διάταξη που έθεσε στο Προοίμιο του νέου Συντάγματος της (1999) η Ελβετία.²³ Αν επιχειρηθεί η γενίκευση αυτής της θέσης πρέπει τότε να προσδιοριστεί ποιοι είναι οι αδύναμοι και αν η ισχύς του λαού ταυτίζεται με την ισχύ της κοινωνίας των πολιτών. Καταρχήν η παραδοχή ότι κάθε πολίτης κινείται ταυτόχρονα και στον ιδιωτικό και στον δημόσιο χώρο. Η όποια δραστηριότητά του πέρα από το αποτύπωμα που αφήνει στο στενά ιδιωτικό του συμφέρον αντικατοπτρίζεται και στον δημόσιο χώρο, ο οποίος συνδέεται με τον μικρόκοσμο που τον περιβάλλει και κατ' επέκταση με το όλον κράτος. Η ιδιωτική δράση προστατεύεται αλλά και υποτάσσεται στην κρατική εξουσία. Υπάρχουν όρια μεταξύ

²³ Δημούλης, Δ.(2001). "Κοινωνία πολιτών" και κοινωνικός μετασχηματισμός. Από τη φιλανθρωπία στον αντικαπιταλισμό, Θέσεις, τ.77, Αθήνα: Νήσος.

δημόσιου και ιδιωτικού χώρου τα οποία και διατηρούν την μεταξύ τους απόσταση σε μια ισορροπία που γέρνει προς την πλευρά του κοινωνικού κράτους. Η κοινωνία των πολιτών, ως σύνολο ανθρώπων που κινούνται στον ιδιωτικό χώρο, με ατομικά δικαιώματα αλλά χωρίς πολιτική εξουσία (ιδιωτική κοινωνία), αναλαμβάνει ένα διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στην ιδιωτική κοινωνία και το κράτος.

Η κοινωνία των πολιτών εκφράζεται πολλές φορές μέσα από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), και θεωρητικά τουλάχιστον βρίσκεται σε μια σύγκρουση διαρκή με την κρατική εξουσία, προστατεύοντας ένα δίκτυο ατομικών συμφερόντων. Η Κοινωνία των Πολιτών παλεύει, ή καλύτερα οφείλει να παλεύει, να καταργήσει όρια-κοινωνικά σύνορα, που αποκλείουν από το δημόσιο χώρο μέλη της, βάσει κριτηρίων ρατσιστικών- φυλετικών- εθνικών ή και ταξικών. Παλεύει να διεισδύσει και να κατακτήσει το δημόσιο χώρο για οποιονδήποτε πολίτη βρίσκεται σε μια συγκρουσιακή διάθεση απέναντι σε ένα αύριο που τον αγνοεί. Ο περιορισμός πρόσβασης στη δημόσια σφαίρα λόγω των προαναφερθέντων διαφορών δημιουργεί ταυτόχρονα και περιορισμό των ιδιωτικών δικαιωμάτων. Αν και το σύγχρονο κοινωνικό κράτος ευαγγελίζεται ότι επιδιώκει την αναδιανομή του πλούτου με κοινωνική πολιτική, δεν παύει να ακολουθεί τους κανόνες της παγκοσμιοποίησης, μιας ιδεολογίας πλέον, η οποία λειτουργεί ως μια καλή δικαιολογία, στην πολιτική διαχείρισης του πληθυσμού και της οικονομίας με ταξικά ή άλλα κριτήρια. Η ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης επι της ουσίας συγκαλύπτει εθνικισμούς μέσα από καθολικά ιδανικά.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στο κείμενο της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος για την Ευρώπη, όπως υπεγράφη στη Ρώμη στις 29 Οκτωβρίου 2004 και δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 16 Δεκεμβρίου 2004,²⁴ η Ενωμένη Ευρώπη δια των αντιπροσώπων της όρισε ως κυρίαρχη αξία της *«τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες»*. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από *«τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των*

²⁴ <https://www.europarl.europa.eu/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties>, (16.01.2022)

διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών». Αυτό είναι μια καθαρά διατυπωμένη πολιτική απόφαση και εντάσσεται στην λογική ότι η ένωση συγκροτεί χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (άρθρο I-42). Στο προοίμιο του χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης αναφέρεται *«Η ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της»*. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται (άρθρο. II-61). Η Ένωση προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δε διαθέτουν επαρκείς πόρους, (άρθρο. II-94).

Σε αυτό το σημείο έρχεται η Κοινωνία των Πολιτών να επικυρώσει και να διαφυλάξει αυτές τις πρωταρχικές αξίες. Αν και η κοινωνική πολιτική είναι καθαρά θέμα κρατικής μέριμνας, η Κοινωνία των Πολιτών πραγματοποιεί σαφώς πολιτικές παρεμβάσεις μέσα από τις δράσεις των κοινωνικών κινημάτων. Αν και έχει μη κυβερνητικό χαρακτήρα η Κοινωνία των Πολιτών αποκτά υπόσταση μέσα από την ιδιοποίηση της πολιτικής και τη διαρκή σύγκρουση με τον κυβερνητικό μηχανισμό προς όφελος των κοινωνικά ασθενέστερων μελών της, των μη προνομιούχων ομάδων. Ως ένα βαθμό θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Κοινωνία των Πολιτών λειτουργεί ως ομάδα «άσκησης πίεσης», αποτελούμενη από οργανισμούς θεσμούς και άτομα που βρίσκονται ανάμεσα στην αγορά και την οικογένεια (Anheier, 2004:27-37). Εξάλλου όπως αναφέρει ο Σωτηρόπουλος: *«Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών εκτείνεται σε ένα ευρύ δημόσιο χώρο από το κατώφλι του σπιτιού κάθε νοικοκυριού μέχρι τα κράσπεδα της εισόδου των κυβερνητικών κτιρίων»* (Σωτηρόπουλος, 2004:20). Και είναι αυτά τα κράσπεδα που απορροφούν τις πολιτικές και ταξικές συγκρούσεις μεταξύ συλλογικοτήτων και κράτους. Ταυτόχρονα η Κοινωνία των Πολιτών δεν θα μπορούσε να αναπτύξει αρκετές δράσεις της αν δεν υπήρχε η κρατική υποστήριξη - επιχορήγηση που λαμβάνουν οι ΜΚΟ.

Απόρροια αυτής της διπλής συνεπαγωγής είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, στον ευρωπαϊκό «λόγο» (discourse) για τη συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής και της λήψης αποφάσεων, έδωσε έμφαση στο ρόλο της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών και όχι στην άμεση συμμετοχή των ευρωπαίων πολιτών»(Φερόνας, 2008a:43).

Η κινητήριος δύναμη των δράσεων. Κάθε φορά που ένα νέο αίτημα γίνεται ορατό στη δημόσια σφαίρα μέσω της συλλογικής δράσης, υπάρχει μια πιθανότητα επαναπροσδιορισμού του δημόσιου χώρου. Αν και η παρουσία των κινημάτων στο δημόσιο χώρο πάντα είχε και μια συμβολική διάσταση η επεξεργασία και η πολιτιστική αναπαράσταση των συλλογικών δράσεων εξελίσσεται άμεσα, ανάλογα με την κοινωνική ικανότητα παραγωγής συμβολικών πόρων. *Μια κοινωνία που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το υλικό της περιβάλλον έχει κατά συνέπεια χαμηλότερη ικανότητα να παράγει μια αυτόνομη πολιτιστική σφαίρα* (Melucci, 1996:177). Η κοινωνική δράση είναι απόρροια των αρχών και των αξιών με τις οποίες ταυτίζονται οι δράστες. Οι αξίες αποτελούν την κινητήριου δύναμη για το κόστος μιας δράσης. Η κουλτούρα διαμορφώνει το πλαίσιο πάνω στο οποίο οικοδομούνται ο σχεδιασμός, η στρατηγική και οι κανόνες δράσεων. Η ιεράρχηση των αναγκών και των προτεραιοτήτων της κοινότητας αποτελούν το έλλογο μέρος της δράσης, ενώ η εναντίωση στην κρατική εξουσία και ειδικότερα σε πολιτικές καταστολής, «νόμου και τάξης», με αναφορές στο παρελθόν άλλων κινηματικών δράσεων, ακουμπά το θυμικό στοιχείο, το οποίο είναι καθόλα υπολογίσιμο. Σύμφωνα με τον Melucci με την εμφάνιση της συλλογικής δράσης και ανεξαρτήτως της εμφάνισης συγκρουσιακού τοπίου, οι αναλυτές εξετάζουν την κοινωνική κατάσταση συγκεκριμένων κοινωνικών κατηγοριών προκειμένου να εξάγουν συμπεράσματα για τις αιτίες της κινητοποίησης. *Η συλλογική δράση μελετάται και σχετίζεται με τους «δομικούς» ή «πολιτιστικούς» καθοριστικούς παράγοντες της κοινωνικής κατάστασης των εμπλεκόμενων σε αυτή* (Melucci, 1996:118). Για να υφίσταται όμως συγκρουσιακό τοπίο απαιτείται η ύπαρξη συγκρουσιακής αιτιότητας και η διάχυση της κινητικότητας των δρώντων. Όπως το θέτει ο Σεφεριάδης πρόκειται για: «Διερεύνηση κινηματικής αιτιότητας» με άλλα λόγια «γιατί και πότε οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τις ρουτίνες της καθημερινότητας προκειμένου να εμπλακούν στις αβεβαιότητες της διεκδίκησης;» (Σεφεριάδης, 2006:8)

Η συγκρουσιακή πολιτική. Πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό τοπίο διερεύνησης του ρόλου των διεκδικητικών συλλογικών δράσεων. Ένα ζητούμενο στην αποτύπωση της συγκρουσιακής πολιτικής είναι, κατά πόσο ενδιαφέρεται να μετασχηματίσει θεσμούς ή καταλήγει να ταυτίζει τα κοινωνικά κινήματα (εξωθεσμικά ως επί το πλείστον) με τα πολιτικά κόμματα. Σε θεωρητικό επίπεδο

αναδεικνύει την ανάληψη συλλογικών δράσεων και δίνει τη δυνατότητα στα κοινωνικά κινήματα που δεν εκπροσωπούνται στα κέντρα λήψεως των αποφάσεων, να περάσουν από την αφάνεια στο προσκήνιο. Σύμφωνα με τον Tarrow, η συγκρουσιακή πολιτική αναφέρεται σε πολιτικούς αγώνες και ορίζεται ως η «επεισοδιακή, δημόσια, συλλογική διάδραση μεταξύ αυτών που διεκδικούν και των αντικειμένων τους όταν: (α) τουλάχιστον μια κυβέρνηση είναι ο διεκδικητής, το αντικείμενο της διεκδίκησης, ή ένα μέρος των διεκδικήσεων, και (β) οι διεκδικήσεις, εάν πραγματοποιηθούν, θα επηρεάσουν τα συμφέροντα τουλάχιστον ενός από τους διεκδικητές ή ένα από τα αντικείμενα της διεκδίκησης» (Tarrow, 2013:216). Συγκρουσιακή πολιτική έχουμε όταν άνθρωποι απλοί (χωρίς ισχυρούς πόρους και πρόσβαση στη θεσμική εξουσία) συγκροτούνται σε ομάδες, διατυπώνουν αιτήματα και συγκρούονται με τις ελίτ, άλλους αντιπάλους ή τις κρατικές αρχές. Όμως δεν είναι όλες οι εκφάνσεις της συγκρουσιακής πολιτικής κινήματα. Λυδία λίθος της κινηματικής υπόστασης είναι ο παρατεταμένος χαρακτήρας των δράσεων, αλλιώς πρόκειται για απλά συγκρουσιακά επεισόδια. (Sidney Arrow, 1998 στο Σεφεριάδης 2006:10). Για να οριστεί η γέννηση ενός νέου συγκρουσιακού κύκλου προαπαιτούμενο είναι α) ο ορισμός της χρονικής περιόδου δράσης, β) ο προσδιορισμός του κινηματικού ή μη χαρακτήρα των δρώντων, γ) η ανάληψη δράσης από διαφορετικούς δρώντες, όχι απαραίτητα από τους «συνήθεις υπόπτους, το αντίθετο μάλλον, δ) η διάχυση των δράσεων σε ένα «ικανό» εδαφικό περιβάλλον ε) η κατάλυση της περιθωριοποίησης των συλλογικών αντιδράσεων και στ) η πολιτική ανυπακοή, με άλλα λόγια η αποτίναξη της υποτακτικής συναίνεσης των πολιτών προς το κράτος.

Η ερμηνεία επίσης που δίνεται από τους δρώντες κατά την ανάγνωση ενός τιθέμενου κοινωνικού προβλήματος προσδιορίζει ως ένα βαθμό την ατομική ευθύνη των δρώντων αλλά και την νομιμοποίηση τους ως αρμόδια και ικανά όργανα στην επίλυσή του. Ο εντοπισμός του προβλήματος και η στοχοποίηση του υπευθύνου για τη δημιουργία του αποτελεί μια επιλεκτική διαδικασία η οποία δεν είναι ανεξάρτητη της κοινωνικής πολυπλοκότητας. Με άλλα λόγια το πρόβλημα μπορεί να υφίσταται, η επιλογή του όμως από κάποιους περιφερειακούς δρώντες σε σχέση με άλλα εξίσου υπαρκτά προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινότητα και η ανάδειξη του, ως σημαντικό και άξιο να προκαλέσει συγκρούσεις, ακουμπά στην πρόγνωση της

έκβασης του αγώνα και στην κατάλληλη χρονική επιλογή για δράση. Η αξιακή και ηθική διάσταση του προβλήματος συνεπικουρούν αλλά δεν είναι από μόνες τους ικανές συνθήκες για την σύγκρουση. Όπως αναφέρουν οι Della Porta & Diani, «*βασική προϋπόθεση επιτυχίας είναι να συντελούνται διαδικασίες «ευθυγράμμισης πλαισίων» (frame alignment) μεταξύ των ακτιβιστών των κινημάτων και των πληθυσμών που προσπαθούν να κινητοποιήσουν*» (Della Porta & Diani, 2010:160). Από την πλευρά του ο Herbert Blumer σε μια διαδικασία συλλογικού ορισμού διακρίνει πέντε στάδια για την τύχη του κοινωνικού προβλήματος. «*(α) την εμφάνιση του, (β) τη νομιμοποίηση του, (γ) την κινητοποίηση δράσης σχετικά με το πρόβλημα, (δ) τη διαμόρφωση επίσημου σχεδίου δράσης, και (ε) τη μετατροπή του επίσημου σχεδίου στην εμπειρική εφαρμογή του.*» Πιο αναλυτικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ένα κοινωνικό πρόβλημα υφίσταται για την κοινωνία μόνο όταν αναγνωρίζεται από αυτήν, όταν δηλαδή η κοινωνία το αντιλαμβάνεται, το αντιμετωπίζει, το συζητά ή δρα γι' αυτό. Κατόπιν για να συνεχίσει να υφίσταται ως πρόβλημα, πρέπει να νομιμοποιηθεί από την κοινωνία, να λαμβάνεται δηλαδή υπόψη από τους αναγνωρισμένους φορείς δημόσιας συζήτησης. (τύπος, ΜΜΕ, νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, εκκλησία, σχολείο, συλλογικές οργανώσεις κ.α.). Η διάχυση της πληροφορίας γίνεται πρωταρχικός πόρος στην αναπαράσταση και αναπαραγωγή του κοινωνικού προβλήματος. Όπως παρατηρεί ο Melucci, «*Η πολυπλοκότητα που αξιοποιεί την πληροφορία ως πόρο παράγει ορισμένα θεμελιώδη διλήμματα και τροφοδοτεί γύρω από αυτά νέες μορφές εξουσίας και νέες συγκρούσεις*» (Melucci, 2000:91). Εάν το κοινωνικό πρόβλημα αποτύχει να νομιμοποιηθεί, κατακλύζεται και υποχωρεί έξω από την αρένα δημόσιας δράσης. Εξάλλου τόσο οι δρώντες όσο και οι χώροι συγκρούσεων είναι ευμετάβλητοι. Μετά την κοινωνική του αναγνώριση και την νομιμοποίηση, το πρόβλημα γίνεται πλέον αντικείμενο διαμάχης, διαφορετικών απεικονίσεων και διαφορετικών ισχυρισμών. Εκείνοι που αναζητούν αλλαγές συγκρούονται με εκείνους που προσπαθούν να προστατεύσουν τα κεκτημένα συμφέροντα. Οι ξένοι, οι ως τώρα λιγότερο εμπλεκόμενοι, φέρνουν τα συναισθήματά τους και τις εικόνες τους για να διαμορφώσουν το πρόβλημα. Όλα αυτά αποτελούν κινητοποίηση της κοινωνίας για δράση. Το σχέδιο δράσης της κοινωνίας για το δεδομένο πρόβλημα είναι σχεδόν πάντα προϊόν διαπραγματεύσεων, στο οποίο προσαρμόζονται διαφορετικές απόψεις και ενδιαφέροντα στην τελική διατύπωση του.

Το επίσημο σχέδιο δράσης αποτελεί από μόνο του τον επίσημο ορισμό του προβλήματος. Βέβαια όπως είναι αναμενόμενο πάντα το σχέδιο όπως εφαρμόζεται στην πράξη τροποποιείται, αναδιαμορφώνεται, και παίρνει απρόβλεπτες διαστάσεις. Η εφαρμογή του ανοίγει μια νέα διαδικασία συλλογικού ορισμού. Θέτει τις βάσεις για τη διαμόρφωση νέων γραμμών δράσης εκ μέρους των εμπλεκομένων στο κοινωνικό πρόβλημα και εκείνων που θίγονται από αυτό (Blumer, 1971b:301-305).

Η κινητοποίηση. Είναι η πιο βασική λειτουργία στην ζωή των κινημάτων. Χωρίς κινητοποίηση δεν υπάρχει παραγωγή συλλογικής δράσης. *Η δημόσια κινητοποίηση στηρίζεται σε μια εκ των προτέρων επεξεργασμένη κουλτούρα και σε ενεργά δίκτυα αλληλεγγύης, έστω και μη ευκρινή πριν την κινητοποίηση.* (Melucci, 2000:110). Οι διαδικασίες αλλαγής που οδηγούν στην κινητοποίηση οδηγούν και την πολιτική διαδικασία στα κινήματα. Οι διαδικασίες αυτές, σύμφωνα με τον Tarrow, εκδηλώνονται μέσα από τέσσερις βασικούς τρόπους ενδιαφέροντος:

α) τόσο οι δρώντες όσο και οι αρχές ασχολούνται με την ερμηνεία του τι συμβαίνει - πλαισιώνουν το πεδίο της διαμάχης., β) αντιλαμβάνονται ευκαιρίες και απειλές, γ) δημιουργούν κατάλληλους πόρους, οργανισμούς και ιδρύματα για να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες και να αποτρέψουν τις απειλές. και δ) οι δρώντες συμμετέχουν σε καινοτόμες συλλογικές ενέργειες για να προσελκύσουν υποστηρικτές και να εντυπωσιάσουν ή να απειλήσουν τις αρχές, ενώ οι αρχές οργανώνουν την απερίθωτη ή την καταστολή (Tarrow, 1998:188-189).

Η επίδραση των κινητοποιήσεων αφήνει το αποτύπωμά της στην πολιτική κοινωνικοποίηση και τον αυριανό ακτιβισμό των δρώντων καθώς και στις όποιες αλλαγές επιτευχθούν στην πολιτική κουλτούρα. Το δυναμικότερο στοιχείο μιας κινητοποίησης είναι θα λέγαμε η πιθανότητα να ριζοσπαστικοποιήσει τους δρώντες, οι οποίοι ενώ μπορεί να ξεκίνησαν με απόπειρες να θέσουν σε διάλογο με τις αρχές τις θέσεις τους και να επιβάλλουν μέσω της ηθικής τις αρχές τους, στη συνέχεια τους βλέπουμε να προχωρούν σε πιο επιθετικές τακτικές και να επιδιώκουν την ικανοποίηση των απαιτήσεών τους μέσω της σύγκρουσης.

Η σύγκρουση. Όπως προαναφέρθηκε πρόκειται για μια κοινωνική σχέση, την οποία οι δρώντες θέλουν να ορίσουν με μη κοινωνικούς όρους. Πρόκειται για μια αντιπαραθετική σχέση συμμετεχόντων με επίδικο τον έλεγχο ενός κοινού διακυβεύματος. Σύμφωνα με τον Melucci στην κοινωνία αναπτύσσεται ένα μοντέλο «προσδοκίας-ανταμοιβής» που εξηγεί τη συλλογική δράση ως προς το αποτέλεσμα

της. Ερμηνεύει τη διάσταση απογοήτευσης και επιθετικότητας, ως μη εκπλήρωση προσδοκιών. Η σύγκρουση παίρνει νόημα μέσα από την ερμηνεία της πραγματικότητας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο λόγο των δρώντων και τον ορισμό της πολιτικής δράσης ως το μόνο μέσο αποκατάστασης της αδικίας, όπως επίσης αυτή κρίνεται από τις αντιμαχόμενες πλευρές (Melucci,1996:55). Απαραίτητη προϋπόθεση εκδήλωσης της σύγκρουσης είναι ο ορισμός του προβλήματος, η ανάδειξή του, οι πολιτικές ευκαιρίες που παρέχει το πολιτικό περιβάλλον εντός του οποίου εκδηλώνεται η συλλογική δράση και η επιλογή του σωστού χρονισμού (timing). Ενίοτε η σύγκρουση μπορεί να ευνοεί τους δρώντες που βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι των αδύναμων ομάδων, κι εδώ συχνά απαντώνται οι μηχανισμοί του κράτους. Καταρχήν θα πρέπει να διευκρινιστεί, ότι η σύγκρουση δεν είναι κατ' ανάγκη μια αρνητική διαδικασία, το αντίθετο μάλλον. Πρόκειται για μια αναγκαία και πλουραλιστική έκφραση των αιτημάτων των κοινωνικών κινημάτων απέναντι στο κράτος με στόχο την κατοχύρωση, διασφάλιση και επέκταση των δικαιωμάτων των πολιτών. Η αντι-εξουσία εφαρμόζεται από μέσα από δίκτυα αναπρογραμματισμού, συνδέοντας τα με κοινωνικές αλλαγές. Σε αυτή την περίπτωση ο πολίτης δρα ως πολιτικό υποκείμενο και νομιμοποιείται απλά και μόνο γιατί είναι πολίτης. Όπως αναφέρει ο Ζωγράφος *«Οι κοινωνικές συγκρούσεις όχι μόνο δεν είναι ανεπιθύμητες, αλλά είναι και ουσιώδεις για τις πραγματικά δημοκρατικές κοινωνίες»*.²⁵ Αν δεν υπήρχαν οι χώροι σύγκρουσης έπρεπε να τους εφεύρουμε. Οι χώροι σύγκρουσης δεν είναι ταξικοί, ούτε οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα σε αυτούς από μόνες τους, η οπτική μας είναι που τους δίνει το πρόσημο. Οι χώροι σύγκρουσης παρέχουν τη δυνατότητα μιας επιθυμητής εκτόνωσης. Από τη μια πλευρά όλα τα κράτη λαμβάνουν ικανοποίηση όταν επιβάλλουν έλεγχο στους πολίτες τους, από την άλλη όμως κάθε σύστημα εξαρτάται από το ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο στο οποίο δρα και αναπτύσσεται. *«Αφού στις κοινωνίες εξακολουθεί να υφίσταται κυριαρχία, οι συγκρούσεις όχι μόνο παθολογία δεν συνιστούν, αλλά αποτελούν εγγενή συνιστώσα του πολιτικού φαινομένου, τη βασική διαδικασία μέσω της οποίας ανακύπτουν και μετεξελίσσονται πολιτικοί και κοινωνικοί θεσμοί»* (Σεφεριάδης, 2006:9).

²⁵ Χρήστος Ζωγράφος, *Άμεση δημοκρατία*, στο *Λεξιλόγιο της Αποανάπτυξης* (2016:100).

Ταυτότητα των δρώντων στη σύγκρουση. Για να υπάρξει η σύγκρουση πρέπει να οριστούν οι ταυτότητες των συμμετεχόντων. *«Οι ταυτότητες των κοινωνικών δρώντων σε μια δεδομένη περίοδο καθοδηγούν τη δράση τους. Η δράση πυροδοτείται όταν οι δρώντες αναπτύξουν την ικανότητα να αυτοπροσδιοριστούν, να προσδιορίσουν κι άλλους δρώντες και το διακύβευμα της αμοιβαίας σχέσης τους»* (Della Porta & Diani, 2010:177). Ο «άλλος» έτερο-προσδιορίζεται πάντα σε σχέση με το «εμείς» και είναι υπεύθυνος για τη δεινή θέση την οποία καλούμαστε να ξεπεράσουμε. Η ταυτότητα του «άλλου» μπορεί να περιλαμβάνει τόσο τον ανταγωνιστή όσο και αυτόν που τηρεί ουδέτερη στάση. Αντίθετα η ταυτότητα του «εμείς» έχει πάντα θετικό πρόσημο και ενισχύει τόσο τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ της ομάδας όσο και την αίσθηση αυτοπεποίθησης των δρώντων. Η συλλογική ταυτότητα «εμείς» ενισχύεται από το συλλογικό φαντασιακό υποκείμενο της δράσης. Το ρίσκο της ομαδικής σύγκρουσης καθίσταται περισσότερο αποδεκτό από το αντίστοιχο της ατομικής και η πιθανότητα απομάκρυνσης από την ομάδα διεκδίκησης μειώνεται λόγω της συλλογικής αλληλεγγύης. Σύμφωνα με τον Melucci, η συλλογική ταυτότητα ορίζεται ως διαδικασία «κατασκευής» ενός συστήματος δράσης. Πρόκειται για ένα «διαδραστικό και κοινόχρηστο» στοιχείο που ενεργοποιεί τις σχέσεις μεταξύ των δρώντων. Ο άξονας της συλλογικής δράσης ορίζεται σε μια κοινή γλώσσα αλληλεπίδρασης επικοινωνίας και επηρεασμού στη διαπραγμάτευση και λήψη αποφάσεων. (Melucci, 1996:70-83). Η συλλογική ταυτότητα διασφαλίζει τη συνέχεια και τη μονιμότητα του κινήματος και καθορίζει τα όρια των δρώντων σε σχέση με το κοινωνικό περιβάλλον. Η κατασκευή του «εμείς» είναι αναγκαία συνθήκη για την συναισθηματική ισορροπία των κοινωνικών παραγόντων που εμπλέκονται σε συγκρούσεις. Όπως παρατηρούν οι Scott Hund & Robert Rendford, *«η συλλογική ταυτότητα είναι η κοινωνική κατασκευή μιας πραγματικότητας - δηλαδή, η αντικειμενική πραγματικότητα μιας ταυτότητας που αποδίδεται σε μια ομάδα, οργανισμό ή κίνημα»* (Snow, et.al., 2004:436). Η συλλογική ταυτότητα θα λέγαμε ότι εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τη δέσμευση των μελών που οδηγεί σε συναισθηματικές και ηθικές προσκολλήσεις με την ομάδα και από την αλληλεγγύη που αναπτύσσουν οι δρώντες μεταξύ τους.

Οι αντι-δρώντες: Απέναντι στα κινήματα ορθώνονται θεσμικοί και μη θεσμικοί παράγοντες. Ξεκινώντας από τους θεσμικούς θα διακρίνουμε καταρχάς την

αστυνομία ως εκφραστή των πολιτικών θεσμών και όργανο καταστολής των κινητοποιήσεων. Η κρατική ισχύς είναι η δύναμη της κεντρικής εκτελεστικής εξουσίας και η δεκτικότητα του συστήματος εξαρτάται από το βαθμό διάχυσης των πολιτικών αποφάσεων στην κοινωνία. *Η αστυνομία δεν είναι αυτόνομη και οι αντιδράσεις δημόσιας τάξης συνδέονται με την πολιτική απάντηση που θα δοθεί σε κάθε κίνημα ... Η δημοκρατική ιστορία μιας χώρας είναι που κατεξοχήν επηρεάζει και τη στρατηγική της απέναντι στη συλλογική διαμαρτυρία* (Della Porta & Diani, 2010:350-358). Όπως προαναφέρθηκε αντιδρώντες στα κοινωνικά κινήματα, πέρα από το κράτος, το οποίο σημειωτέο δεν μπορεί να θεωρείται μονοσήμαντα ως εχθρός τους (μάλλον είναι ανταγωνιστής τους) είναι και αντιθεσμικοί παράγοντες, τα αντι-κινήματα. Κάποτε αποτελούν σαρξ εκ της σαρκός των μητρικών κινημάτων που αντιστρατεύονται και κάποιες φορές είναι κινήματα που γεννήθηκαν από αντίδραση στα διατυπωθέντα αιτήματα άλλων κοινωνικών κινημάτων. Όπως και τα αντίπαλα τους κοινωνικά κινήματα, τα αντι-κινήματα αναζητούν συμμαχίες μέσα από πολιτικά κόμματα, από τη δημόσια διοίκηση, από άλλες ομάδες υποστήριξης συμφερόντων και κυρίως μέσα από την κοινωνία των πολιτών. Δρώντας μανιχαϊστικά μπορούν να επιφέρουν τη μεγαλύτερη ζημιά στις θέσεις των κοινωνικών κινημάτων ή να συσπειρώσουν τους δρώντες και να ωθήσουν στα άκρα το συγκρουσιακό τοπίο. Σε κάθε περίπτωση δρώντες και αντι-δρώντες αναμετρώνται στη δημόσια σφαίρα με τη δημόσια πολιτική αφού τα αιτήματά τους διατυπώνονται προς το πολιτικό σύστημα.

Η γλώσσα του κινήματος. Ο Tarrow θέτει ένα σχετικό ερώτημα.

«Ακόμη και αν υποτεθεί ότι η βασική γλώσσα ενός κινήματος είναι ο συμβολισμός του, πώς λαμβάνεται και ερμηνεύεται αυτό το μήνυμα με την πάροδο του χρόνου και σε όλο το διάστημα μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών θεμάτων; Θα γίνει κατανοητό στην αρχική του μορφή, όπως η Αγία Γραφή; Πρέπει να αναδιατυπωθεί και να αντιμετωπιστεί εκ νέου στους τοπικούς δρώντες σύμφωνα με τις δικές τους προκαταλήψεις; Ή θα εφαρμοστεί επιλεκτικά και σε συνδυασμό με αυτόχθονα πολιτιστικά σύμβολα από επαγγελματίες του κινήματος;» (Tarrow, 1998:155).

Η λύση είναι ο συγκερασμός συναισθήματος και ορθολογισμού, πολιτικής ταυτότητας και κινήματος. Η ταυτότητα και το συναίσθημα αποτελούν τα σύμβολα από τα οποία η ηγεσία των δρώντων καλείται να επιλέξει ποια θα προβάλει ανάλογα με τις ανάγκες του κινήματος και με στόχο να διαμεσολαβήσουν καλύτερα το μήνυμα. Όπως ο ίδιος απαντά:

«Για να συσχετίσουμε το κείμενο με το πλαίσιο, τη γραμματική του πολιτισμού με τη σημασιολογία του αγώνα, πρέπει να στραφούμε από τη διαμόρφωση, την οικοδόμηση ταυτότητας και τα συναισθήματα στο πώς οι κινήσεις διασταυρώνονται με τα πλαίσιά τους. Πρέπει να εξετάσουμε, ειδικότερα, τη δομή των ευκαιριών και τους περιορισμούς στους οποίους λειτουργούν» (Tarrow, 1998:156).

Η συλλογική δράση. Η δράση αυτή προϋποθέτει ένα κοινό στόχο, μια ποικιλία δραστηριοτήτων και απαραίτητα τη συμμετοχή των δρώντων. Μπορεί να αναπτυχθεί σε ένα ευρύ πεδίο, από κινητοποίηση πολιτικών κομμάτων μέχρι τη σύνδεση άτυπων δικτύων με κοινό στόχο. Οι συλλογικές δράσεις αν και αναλύονται συχνά ως μεμονωμένα γεγονότα δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές εκτός των χωρικών και ιστορικών τους πλαισίων και ανεξάρτητες από άλλες περιπτώσεις πολιτικής δράσης (Snow, et.al., 2004:19).

Ο Melucci ορίζει τη συλλογική δράση ως:

«ένα σύνολο κοινωνικών πρακτικών (α) που συνεπάγονται ταυτόχρονα έναν αριθμό ατόμων ή ομάδων, (β) παρουσιάζοντας παρόμοια μορφολογικά χαρακτηριστικά στη συνέχεια του χρόνου και του χώρου, (γ) υπονοώντας ένα κοινωνικό πεδίο σχέσεων και (δ) την ικανότητα των ατόμων που εμπλέκονται να κατανοήσουν τι κάνουν» (Melucci, 1996:20).

Η συμμετοχή σε συλλογική δράση προϋποθέτει ένα δίκτυο συνεργασιών ατόμων με προηγούμενη εμπειρία, η οποία τους παρέχει εχέγγυα αναγνωρισιμότητας. Σε περίπτωση δε, που κάποιος από τους δρώντες έχει αυξημένη δομική ισχύ, ως διεκδικητής, λόγω της θέσης του στην κοινωνική πυραμίδα, τότε η συλλογική δράση αποκτά περισσότερη δημοσιότητα και κατ' επέκταση είναι πιο εύκολη η αποδοχή της από την κοινή γνώμη. Η εμπειρία συμμετοχής σε προγενέστερες δράσεις βοηθά τους δρώντες στην πρόβλεψη των επιπτώσεων της σημερινής δράσης, καθώς και στην αναγνώριση του αντιπάλου. Στις συλλογικές δράσεις η οργάνωση παίζει καθοριστικό ρόλο στην έκβαση ενός αισίου αποτελέσματος. Σύμφωνα με τον Tarrow, *οι ομάδες που ήταν επιτυχέστερες στην επίτευξη των αποτελεσμάτων πολιτικής ανέπτυξαν τις κεντρικές και ιεραρχικές μορφές οργάνωσης* (Tarrow, 1998:123). Προϋπόθεση συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις, είτε πρόκειται για μαζικές οργανώσεις διαμαρτυρίας, είτε για παρεμπόδιση, είτε για άλλες συμβολικές δράσεις, είναι η κατανόηση από τους δρώντες της έννοιας της συμμετοχικής δημοκρατίας. Όπως παρατηρεί ο Schismenos:

«Η εμφάνιση της συλλογικότητας στην κοινωνία περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος με πρώτο όριο τη δημιουργία ελεύθερων κοινωνικών χώρων. Αν οι ελεύθεροι χώροι δεν αφομοιωθούν από την κοινωνία γίνονται αυτοαναφορικοί και καταρρέουν εσωτερικά. Επιπλέον στο επόμενο στάδιο η δραστηριότητα της συλλογικότητας υπερβαίνει την ίδια τη συλλογικότητα. Περιλαμβάνει τη δημιουργία δικτύων αλληλεγγύης, επικοινωνίας και δράσης, περιλαμβάνει τη δημιουργία ελεύθερων ανοικτών δημόσιων χώρων μέσω της άμεσης δημοκρατίας και της δημόσιας διαβούλευσης» (Schismenos, 2019:139).

Συχνά η απεύθυνση στις αρχές της συμμετοχικής δημοκρατίας, με συνεχείς ανοιχτές συνελεύσεις και με διαρκώς εναλλασσόμενους αντιπροσώπους των συλλογικοτήτων δυσχεραίνει τη λήψη αποφάσεων στις συνελεύσεις και δημιουργεί σύγχυση μεταξύ των συμμετεχόντων σε ένα ανοιχτό συμπεριληπτικό πολιτικό περιβάλλον (Della Porta & Diani, 2010:263-270). Στις συλλογικές δράσεις επίσης, δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα ενιαίο μοντέλο οργάνωσης ούτε μία μόνο οργανωτική τροχιά.

«στην πραγματικότητα, η ετερογένεια και η αλληλεξάρτηση αποτελούν μεγαλύτερα κίνητρα για τη συλλογική δράση από ότι η ομοιογένεια και η πειθαρχία, μόνο και μόνο επειδή προωθούν τον οργανωτικό ανταγωνισμό και την καινοτομία» (Tarrow, 1998:137).

Η διαμαρτυρία. Είναι ένα κανάλι πολιτικής έκφρασης και κινητοποίησης μέσα από μη εξορθολογισμένους τρόπους επηρεασμού των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών διαδικασιών. Πρόκειται για μη συμβατικές δράσεις, (υπογραφή αναφορών, μποϊκοτάζ προϊόντων, παρεμπόδιση κυκλοφορίας, διαδήλωση κ.α.) αμφισβητήσιμης νομιμότητας με σκοπό την άσκηση πίεσης στις αρχές απέναντι σε αποφάσεις που θεωρούνται άδικες από τους δρώντες. Ουσιαστικά θα λέγαμε ότι διαμαρτυρία είναι: *οι χώροι διαμαρτυρίας στους οποίους σώματα, σύμβολα, ταυτότητες, πρακτικές και λόγοι χρησιμοποιούνται για την επιδίωξη ή την αποτροπή αλλαγών στις θεσμοθετημένες σχέσεις εξουσίας* (Della Porta & Diani, 2010:291). Η επιτυχία της διαμαρτυρίας δεν εξαρτάται μόνο από την αγωνιστική διάθεση των δρώντων ή το δίκαιο των αιτημάτων τους. Μεγάλη βάση δίνεται στην απήχηση αυτών των αιτημάτων στην κοινή γνώμη μέσω των διαύλων επικοινωνίας, αλλά και στην στρατολόγηση όσων διαθέτουν περισσότερη αναγνωρισιμότητα στα μέλη της κοινότητας και ως εκ τούτου και ανεπτυγμένη ισχύ απέναντι στις αρχές. Η διαμαρτυρία είναι μια μορφή πάλης που συνάδει περισσότερο με τα κοινωνικά

κινήματα τα οποία διαθέτουν και τους λιγότερους διαύλους επικοινωνίας (σε σχέση με τα πολιτικά κόμματα) ώστε να προσεγγίσουν τις αρχές. Μια διαδήλωση για παράδειγμα (ανάλογα πάντα και με το μέγεθός της) αποτελεί μια σαφή ένδειξη προς την εξουσία για τη δύναμη ενός κοινωνικού κινήματος και την υποστήριξη που του παρέχει η λαϊκή βάση. Τα κύματα διαμαρτυρίας επεκτείνουν τη διαμάχη σε κοινωνικές ομάδες και τομείς, αντικαθιστώντας τα στενά όρια των τομέων πολιτικής. Επίσης χαρακτηρίζονται από έναν μετασχηματισμό της διαμάχης, δηλαδή από αλλαγές σε στρατηγικές, δομές συμμαχιών, ταυτότητες, κ.ο.κ. μέχρι τη συστολή τους. Είναι γεγονός ότι η διαμαρτυρία τελειώνει από εκεί που ξεκίνησε. Σύμφωνα με τον Ruud Koopman στο βιβλίο του Snow:

«Τα κύματα διαμαρτυρίας συχνά φαίνεται να αναδύονται από το πουθενά, αλλά στη συνέχεια κατακλύζουν γρήγορα ευρείες γεωγραφικές περιοχές και τομείς της κοινωνίας. Αυτό έχει οδηγήσει πολλούς ψυχολόγους μάζας και συμπεριφοριστές του πλήθους να συγκρίνουν τα κύματα διαμαρτυρίας με τις επιδημίες (που αποδεικνύεται από τη χρήση του όρου «μετάδοση»), πανικού ή μόδας» (Snow et.al., 2004:22).

Η παρεμπόδιση. Είναι μια μορφή, «μια παράσταση» διαμαρτυρίας που θα μπορούσε να μεταφραστεί και ως απειλή βίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ίσως είναι πιο αποτελεσματική.

«μια «παράσταση» διαμαρτυρίας είναι ελκυστική για τους διοργανωτές της επειδή προσθέτει διασκέδαση ή ενθουσιασμό στη δημόσια πολιτική και ενισχύει την αλληλεγγύη μέσω της αλληλεπίδρασης των «ερμηνευτών» σε ενέργειες διαμαρτυρίας. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι διαταράσσει τη ρουτίνα της ζωής με τρόπους που οι διαδηλωτές ελπίζουν ότι θα αποπλίσουν, θα απογοητεύσουν και θα διαταράξουν τους αντιπάλους» (Tarrow, 1998:99).

Η παρεμπόδιση είναι «το κοινό νόμισμα της αμφιλεγόμενης πολιτικής και είναι η πηγή των καινοτομιών που κάνουν τα κοινωνικά κινήματα δημιουργικά και μερικές φορές επικίνδυνα». Στην παρεμπόδιση η βίαιη δράση είναι συνήθως περιορισμένη και απρογραμμάτιστη. Η όποια βία σε αυτή τη φάση διαμαρτυρίας είναι κατά κανόνα το απρόβλεπτο αποτέλεσμα άμεσων δράσεων, όπως οι καθιστικές διαμαρτυρίες ή οι καταλήψεις, όπου μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας ή αντι-διαδηλωτών συχνά παίρνουν τη μορφή συγκρούσεων και τείνουν να επαναλαμβάνονται με ένα οιονεί τελετουργικό χαρακτήρα (Della Porta & Diani, 2010:329).

Συμβολικές δράσεις. Εδώ θα ταξινομηθούν οι διαδικτυακές δράσεις (συλλογή υπογραφών, συμπλήρωση ερωτηματολογίων, διεθνική διάδοση της διαμαρτυρίας, με εικονικές αναπαραστάσεις συγκρούσεων, διαδικτυακές επιθέσεις σε κυβερνητικές ιστοσελίδες, ηλεκτρονικές επιθέσεις σε αντίπαλες ιστοσελίδες κ.α.) καθώς και οι ακτιβίστικες παρεμβάσεις με αυτοπρόσωπη παρουσία (ανάρτηση πανό σε τοπόσημα, ιδιαίτερης συμβολικής αξίας, απρόσμενα θεατρικά δρώμενα στο δημόσιο χώρο, τρικάκια σε επιλεγμένους στόχους, ατομικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας κ.α.). Η χρήση του διαδικτύου και γενικότερα η ηλεκτρονική επικοινωνία θεωρούνται όχημα για τη «μετάδοση μηνυμάτων». Όταν συνδυάζονται με τις κοινωνικές τους επιπτώσεις, τα ψηφιακά μέσα αποτελούν μερικό υποκατάστατο και των παραδοσιακών μορφών οργάνωσης κοινωνικών κινημάτων.

«από τον «ακτιβισμό» έως τις «συναντήσεις», από τη χρήση έως τη διάχυση πληροφοριών και από την προπαγάνδα έως την εργαλειοποίησή του για να φέρει ανθρώπους από μεγάλες αποστάσεις σε χώρους διαμαρτυρίας, το διαδίκτυο έχει γίνει γρήγορα ένα βασικό εργαλείο στα χέρια των διοργανωτών κινητοποιήσεων και έχει προκαλέσει τεράστιο ενθουσιασμό μεταξύ ακτιβιστών και δημοσιογράφων» (Tarrow, 1998:137).

Μια άλλη μορφή συλλογικών δράσεων προέρχεται από εναλλακτικά κοινωνικά κινήματα, όπως οι ΜΚΟ και άλλες κοινωνικές ακτιβίστικες οργανώσεις που προωθούν την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε εστιασμένα ζητήματα, (Imhonorí, D., et.al., 2013:80)

Η βία ως δράση και αντίδραση. Η βία μπορεί να χαρακτηριστεί ως τεχνική κοινωνικού ελέγχου και μέσο για τη διατήρηση των υφιστάμενων μορφών εξουσίας. Η προσφυγή στη βία από τις ελίτ αποτελεί αιτία συλλογικών εκρήξεων. Υπό αυτή την έννοια η *λαϊκή βία είναι μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία*. Η εξουσία συχνά κάνει χρήση προληπτικής ή επιδεικτικής βίας προκειμένου να αποτρέψει τον εκφυλισμό μιας κατάστασης με αποτέλεσμα να δημιουργεί προϋποθέσεις για μια βίαιη αντίδραση από την πλευρά των συλλογικών δρώντων. Η κρατική βία πηγάζει από την αδυναμία και την ακαμψία του πολιτικού συστήματος στο να απορροφήσει τυχόν κραδασμούς που γεννούν τα αιτήματα των συλλογικοτήτων για αλλαγή. Όταν σε μια περίοδο κρίσης του συστήματος, είτε πρόκειται για οικονομική, είτε για κοινωνική ή άλλη, κλείσουν οι δίαυλοι πολιτικής επικοινωνίας μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας και κοινωνικών ή άλλων συλλογικών κινημάτων, τότε η βία εντάσσεται και διαβάζεται ως χαρακτηριστικό της συλλογικής δράσης. Τα δε κατασταλτικά μέτρα τα οποία τις

περισσότερες φορές είναι δυσανάλογα των κινητοποιήσεων, εγγράφονται στο συλλογικό υποσυνείδητο ως το χρονικό μιας προαναγγελθείσας σύγκρουσης. Ωστόσο, η βία δεν είναι απαραίτητο χαρακτηριστικό της συλλογικής δράσης.

«Προκύπτει μόνο υπό ορισμένες κοινωνιολογικά διακριτές συνθήκες και είναι το σημείο στο οποίο συναντώνται μια κρίση και μια σύγκρουση. Η παρουσία μιας σύγκρουσης εκφράζεται στην εμφάνιση κοινωνικών απαιτήσεων που κατευθύνονται κυρίως στο πολιτικό σύστημα. Αυτά τα αιτήματα έχουν βίαια μορφή μόνο με ένα άκαμπτο κλείσιμο των καναλιών που μεταδίδουν τη ζήτηση και μιας διάχυτης βλάβης στους μηχανισμούς της κοινωνικής οργάνωσης. Είναι η κρίση, η σύγκρουση με μια διαταγή ταυτόχρονα μπλοκαρισμένη και αναποτελεσματική, που δίνει στη συλλογική δράση τον βίαιο χαρακτήρα της» (Melucci, 1996:370).

Η καταστολή. Είναι μια μορφή βίας. Πρόκειται για τον φυσικό εξαναγκασμό των δρώντων σε παραίτηση από τις αρχές τους, τις θέσεις τους και κυρίως «έλεγχος» οποιαδήποτε μορφής διαμαρτυρίας. Ορισμένες μορφές καταστολής ξεπερνούν τον υπερβολικό εξαναγκασμό, και στοχεύουν άμεσα στον κοινωνικό έλεγχο της διαφωνίας, ανεξαρτήτως κόστους. Η καταστολή σύμφωνα με τον Tarrow είναι μια πιο πιθανή μοίρα για κινήματα που απαιτούν θεμελιώδεις αλλαγές και απειλούν τις ελίτ από ό, τι για ομάδες που κάνουν βελτιωτικούς ισχυρισμούς (Tarrow, 1998:170). Η απειλή καταστολής μπορεί να μειώσει την συμμετοχή των δρώντων σε εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, λόγω αυξημένου κόστους, μπορεί όμως και να φέρει τα αντίθετα ακριβώς αποτελέσματα, να ριζοσπαστικοποιήσει άτομα και ομάδες αυξάνοντας την σοβαρότητα των διεκδικήσεων και των μορφών δράσης. Η σχέση μεταξύ διαμαρτυρίας και καταστολής γίνεται κατανοητή μόνο εκ του αποτελέσματος. Όπου το ισοζύγιο ισχύος είναι συντριπτικά υπέρ της μίας πλευράς η ταπείνωση της άλλης είναι το φυσικό αποτέλεσμα. Τα κινήματα σε μια προσπάθειά τους να προκαλέσουν άμεσα πολιτικές αλλαγές μπορεί να παρουσιάσουν κόπωση και να προκαλέσουν την δική τους παρακμή. Σε κάθε περίπτωση υπάρχει μια αιτιώδης οδός που συνεπάγεται αλληλεπίδραση των κινήματων και των κατασταλτικών μηχανισμών της εξουσίας. Η κρατική καταστολή εκφράζεται, τις περισσότερες φορές, μέσω της αστυνομίας, η οποία απέναντι στις διαμαρτυρίες, ειδικά τις δυναμικές, παράγει αρκετές διαφορετικές τυπολογίες αστυνόμευσης. Η αντίδραση της αστυνομίας, απέναντι σε κινήματα ή συλλογικές μορφές διαμαρτυρίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως βάνανυση (ως προς τη χρήση βίας), κατασταλτική (σε αντιπαραβολή με τον όρο ανεκτική),

διάχυτη (ως προς τις ομάδες των δρώντων), παράνομη (ως προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της νομοθεσίας), και άκαμπτη (ως προς το βαθμό διαπραγμάτευσης με τους διαδηλωτές).

«κατά τη διάρκεια της διαμαρτυρίας, η αστυνομία εισέρχεται στη δημόσια σφαίρα και η αστυνομική επέμβαση παίρνει αναπόφευκτα μια πολιτική διάσταση..... και.... η εξάρτηση από την πολιτική εξουσία για νομιμότητα είναι μια επικίνδυνη στάση για την αστυνομία. Όσο περισσότερο εμπλέκεται στην πολιτική καταστολή, τόσο λιγότερο θα είναι σε θέση να υποστηρίξει τους πολίτες, ακόμη και να εκπληρώσει τα καθήκοντά της στην καταπολέμηση του εγκλήματος» (Della Porta στο Snow, D., et al., 2004:232).

Η καταστολή ή για την ακρίβεια η απειλή καταστολής των κινητοποιήσεων ενδέχεται να αποτελέσουν μια μόνιμη «κατάσταση εξαίρεσης» από την πλευρά της εξουσίας.

«Αυτό που προσπάθησα να δείξω στις έρευνές μου είναι ότι η κατάσταση εξαίρεσης, η οποία αρχικά νοούνταν ως ένα προσωρινό μέτρο προορισμένο να αντιμετωπίσει ένα έκτακτο συμβάν, έγινε η κανονική μορφή, η κανονική τεχνική διακυβέρνησης. Και δεν μπορούμε να καταλάβουμε την πολιτική ζωή των δημοκρατικών μας κοινωνιών σήμερα αν δεν λάβουμε υπ' όψη μας αυτό που είχε δει ο Μπένγιαμιν ήδη το 1940, ότι δηλαδή η κατάσταση εξαίρεσης έγινε κανόνας»... «Πρέπει να το καταλάβουμε καλά: οι κυβερνήσεις σήμερα δεν αποσκοπούν να διατηρήσουν την τάξη, αλλά να διαχειριστούν την αταξία. Και η αταξία πάντοτε υπάρχει, τη βλέπουμε: η κρίση, οι ταραχές, τα συμβάντα, η κατάσταση ανάγκης ... όλα αυτά τα επικαλούνται ανά πάσα στιγμή. Αλλά το ζητούμενο είναι να παρέμβουν εκ των υστέρων» (Agamben, 2011).²⁶

Η εξουσία των κρατούντων αποτυπώνεται μέσω της καταστολής σε κοινόχρηστους χώρους, όπως οι δρόμοι, τα πάρκα και οι πλατείες. Η άλωση του ελεύθερου δημόσιου χώρου ξεκινά από την απώθηση και την δίωξη, προχωρά στην καταστολή για να καταλήξει στην κοινωνική περιθωριοποίηση οποιουδήποτε δεν συμμετέχει ενεργά στην διατήρηση και διάδοση των προτύπων που ορίζει το ισχύον σύστημα. Στόχος είναι να αποθαρρύνεται η συμμετοχή δρώντων σε μη καταναλωτικούς χώρους, να αποτρέπεται η επικοινωνία χωρίς την διαμεσολάβηση του εμπορεύματος και να ενοχοποιείται η οικονομική αδυναμία συμμετοχής σε ένα διαρκές καταναλωτικό πανηγύρι. «Η αστική πολιτική βία δεν πρέπει να ερμηνεύεται

²⁶ <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/> (Αγκάμπεν – βιοπολιτική: συνέντευξη στην ET3), (30.3.2020).

ως συγκροτημένη ιδεολογία, αλλά ως στοιχείο προσωρινής πολιτικής τακτικής που επιτρέπει σε ευάλωτα άτομα να αλληλοεπιδράσουν με την εξουσία με όρους που θα είναι **κάπως** πιο ευνοϊκοί για τους αδύναμους» (Sassen, 2018:91).

Το κράτος, και κυρίως η εκτελεστική εξουσία, ως κάτοχος του μονοπωλιακού λόγου και έργου στη νόμιμη βία, λειτουργεί ως αντίπαλο δέος στη σφαίρα της λαϊκής συγκρουσιακότητας. Η «κατάσταση εξαίρεσης», (όπως αυτή χαρακτηριστικά περιγράφεται και αναλύεται από τον Giorgio Agamben στο ομώνυμο βιβλίο του), επέδρασε καταλυτικά στη συνείδηση των συμμετεχόντων σε συλλογικότητες. Ο δημόσιος χώρος αποκτά έτσι μια συγκρουσιακή δυναμική ικανή να μετατρέψει πλέον τις όποιες εντάσεις σε ιστορικά γεγονότα. Όπως αναφέρει ο Ροζάνης (2019) «η επέκταση της κατάστασης εξαίρεσης σε κάθε πτυχή της ζωής έχει κάνει το δημόσιο χώρο επαναδιεκδικήσιμο. Εφόσον δημιουργείται ένα καθεστώς σε νομικό κενό, η μητρόπολη, εκτός από χώρος ολικού αποκλεισμού και φορέας κατάθλιψης και μοναξιάς γίνεται και μέρος μιας νέας αναζήτησης νοήματος» Ο υπαίτιος της δημιουργίας του νευρωτικού άγχους και του καταθλιπτικού φόβου εγγράφεται στη συλλογική μνήμη ως εχθρός με ότι αυτό συνεπάγεται. Δεδομένου ότι, το συγκρουσιακό τοπίο δεν είναι μια αυτοαναφορική/προσωπική υπόθεση των δρώντων αλλά αλληλοεπιδρά με το αστικό τοπίο στο οποίο αναπτύσσεται, ερευνώνται επιπλέον κάποιες παράμετροι που αφήνουν τα ίχνη τους στην ανάδυση ενός νέου συγκρουσιακού φαντασιακού στο πεδίο των πολιτικών θεσμών και της κοινωνικής περιχαράκωσης. Η έννοια του κοινωνικού χώρου περιλαμβάνει τόσο τον προσωπικό όσο και τον δημόσιο-κοινό χώρο. Στον κοινό χώρο οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν μια περιοχή παραχωρημένη από μια αρχή αλλά στην πραγματικότητα πλάθουν το είδος αυτού του χώρου σύμφωνα με τις συλλογικές ανάγκες και τα οράματά τους. (Σταυρίδης, 2016:147). Ο δημόσιος χώρος είναι παραχωρημένος ενώ ο κοινός χώρος αποτέλεσμα διεκδίκησης. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν οι δρώντες μπορούν και με ποιο τρόπο να διαφυλάξουν την όποια μορφή συλλογικής ιδιοκτησίας προς όφελος κάθε μέλους της συλλογικότητας. Ο κυρίαρχος λόγος θέλει το δημόσιο χώρο αμόλυντο-αποστειρωμένο από κοινωνικούς αγώνες, χωρίς την παρουσία κινημάτων ακτιβιστών ή οποιασδήποτε ριζοσπαστικής πολιτικής ομάδας. Για να το πετύχει αυτό η πολιτεία πρέπει πρώτα από όλα να επιτηρεί αυτό το χώρο. Δημιουργεί έτσι ένα πανοπτικό

μηχανισμό από κάμερες ασφαλείας που της δίνει την ευχέρεια γενικευμένης επιτήρησης.

«τα διαπεραστικά βλέμματα της εξουσίας διασταυρώνονται με το κοινωνικό σώμα, αποσπώντας όλο και περισσότερες πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης στο πεδίο της όρασής της. Όμως δεν είναι απλώς ότι η εξουσία μας αιχμαλωτίζει στο βλέμμα της, αλλά ότι η εξουσία λειτουργεί όταν εμείς αναγνωρίζουμε το βλέμμα της» (Storey, 2015:199).

Η επιβολή του «τρομονόμου»²⁷ ο οποίος μετατρέπει πολιτικά αδικήματα σε κακουργήματα είναι προσανατολισμένη στον άξονα, εξουσία- απονομιμοποίηση- καταστολή. Το κράτος παλεύοντας να διατηρήσει την οικονομική μεγέθυνση και τον ατομικό ανταγωνισμό παραμελεί την κοινωνική συνοχή και προσπαθεί να τιθασεύσει μέσω της καταστολής τα κοινωνικά κινήματα. Όπως συνοπτικά έλεγε και ο Μπαλζάκ το κράτος προσπαθεί «να προστατεύσει τον ύπνο των πλουσίων από την αϋπνία των φτωχών» Καλιόρης (2004:90). Η κρατούσα άποψη θέλει στους δημόσιους χώρους «αόρατους» τους άστεγους, τους νεόπτωχους, τους πρόσφυγες ή τους μετανάστες. Εκεί εντοπίζεται η καταστολή, στη διαχείριση της φτώχειας του μεταναστευτικού και του προσφυγικού, με όρους ποινικοποίησης της ανέχειας και της εξαθλίωσης.

Η απροσχημάτιστη διάκριση και υποτίμηση εις βάρος αυτών των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων από την κρατική βία βρίσκει «πάτημα» στην ανοχή ή ενίοτε και σύμφωνη γνώμη τμήματος του «υγιούς» πληθυσμού. Η απροκάλυπτη ισχύ της αστυνομικής καταστολής επενδύει στον κοινωνικό κατακερματισμό, στην διάλυση οποιασδήποτε κοινωνικής αλληλεγγύης που παρέχουν οι συλλογικότητες μα κυρίως στο στιγματισμό του διαφορετικού, από μια κοινωνία που παραπαίει μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας αλλά δεν πιστεύει ότι μοιάζει ή θα μοιάσει με την εξαθλιωμένη εικόνα του κατώτερου στρώματός της. Ίσως η ουσία του όλου ζητήματος της εξουσίας και της κρατικής καταστολής θα μπορούσε να εντοπιστεί και να αποκωδικοποιηθεί στα λόγια του Albert Camus: «Ένα κράτος, εξ' ορισμού, δε μπορεί να έχει καμία ηθική. Το περισσότερο που μπορεί να έχει ένα κράτος είναι μια αστυνομία». Ο δε υπερβάλλον ζήλος των οργάνων της τάξεως στηλιτεύεται διαχρονικά στα λόγια του Β. Ραφαηλίδη:

«Πώς λοιπόν κατάφεραν να πείσουν τούτα τα παιδιά με την απέραντη ανασφάλεια πως είναι άνθρωποι ισχυροί και δυνατοί; Δίνοντάς τους το δικαίωμα να εξουσιάζουν τους άοπλους και καλύπτοντας τούτη τη δύναμη με νόμους που δεν προστατεύουν παρά μόνο

²⁷ Πρόκειται για τον εξοντωτικό Ν.3251/2004, άρθρο 187Α

*τα αφεντικά όλων μας. Ο σκλάβος του αφέντη νιώθει αφέντης απ' τη στιγμή που θ' αδράξει ένα όπλο ή ένα γκλομπ, και θα του πουν πως μ' αυτά μπορεί να γίνει άρχων του πεζοδρομίου».*²⁸

Από την άλλη πλευρά βέβαια υπάρχει το ερώτημα τι κάνεις με τους μηχανισμούς καταστολής; Όπως αναφέρει ο David Harvey σε συνέντευξή του:²⁹

«Τι κάνεις; Τα διαλύεις; Για παράδειγμα τώρα στην Ελλάδα με όλες αυτές τις αρνητικές εξελίξεις στα σώματα ασφαλείας, τι θα έκανες; Το πρόβλημα με το να διαλύσεις την αστυνομία και να τους απολύσεις όλους είναι ότι είναι πολύ πιθανό να συνταχθούν με τους φασίστες και να οργανώσουν μια αντεπανάσταση. Δεν ξέρω πιθανόν να πρέπει να τους κρατήσεις ώστε να μην ταχθούν ανοιχτά με τους φασίστες και πάρουν μαζί τους και όλα τα όπλα. Είναι δύσκολο θέμα».

²⁸ Βασίλης Ραφαηλίδης προλογίζει τους «Κρανοφόρους» του Χρήστου Μπρατάκου

²⁹ Συνέντευξη 26/06/2012 στην Αθήνα στον Θάνο Ανδρίτσο για την διπλωματική εργασία «Από την κοινωνική δικαιοσύνη και την πόλη στις εξεγερμένες πόλεις», ΕΜΠ 2012

1.2 Η πόλη και τα τοπία της: Εστιάζοντας στην ελληνική περίπτωση

Η πόλη, τα τοπία της και η συγκρουσιακή αιτιότητα ερευνώνται σε ένα παραγωγικό συλλογισμό ξεκινώντας από ένα γενικό ορισμό της πόλης προχωρώντας στην περίπτωση της Αθήνας και καταλήγοντας στο κέντρο της, όπου αναφέρονται οι δυο περιπτώσεις μελέτης. Για να γίνει κατανοητός αυτός ο παραγωγικός συλλογισμός κρίνεται απαραίτητη η αναφορά σε θεωρίες, εργαλεία οράματα και δράσεις που σχετίζονται με την ανάγνωση της πόλης τόσο ως κείμενο, όσο και ως θέαμα. Η δυναμική της πόλης δοκιμάζεται στο πλαίσιο της αστικής ανάπτυξης μέσα από το χωρικό σχεδιασμό. Η ανάγνωση της πόλης ακουμπά στα εργαλεία μετατροπής της εικόνας της μέσω του εξευγενισμού (gentrification) και της ανασήμανσής της (rebranding). Για να ερμηνευτεί η δυναμική της παρέμβασης των «ενοίκων» της κρίνεται σκόπιμη η διευκρίνηση όρων όπως συμμετοχικός σχεδιασμός, αποκλίσεις χρήσεων και οχυρωματική αρχιτεκτονική. Η περίπτωση της Αθήνας και συγκεκριμένα των δυο περιπτώσεων μελέτης (Προσφυγικά και Πάρκο) που απασχολούν τη διατριβή αναλύεται με βάση το αποτύπωμα της γειτονιάς, την αντίληψη περί κατοικίας και κατοίκησης καθώς και τη χρήση των ελεύθερων χώρων, εν προκειμένω τη λειτουργία και λειτουργικότητα των αστικών παρκών.

***Η πόλη.** «Η πόλη, με την ολοκληρωμένη σημασία της, είναι ένα γεωγραφικό πλέγμα, μια οικονομική οργάνωση, μια θεσμική διαδικασία, ένα θέατρο κοινωνικής δράσης και ένα αισθητικό σύμβολο συλλογικής ενότητας. Η πόλη ενισχύει την τέχνη και είναι η ίδια τέχνη. Στην πόλη ως θεατρική σκηνή εστιάζουν οι πλέον συνειδητές μας δράσεις, οι οποίες κορυφώνονται μέσα από συγκρούσεις και συνεργασίες διαφορετικών χαρακτήρων, γεγονότων και ομάδων» (Mumford, 1937)³⁰.*

Η πόλη λοιπόν είναι μια θεατρική σκηνή μια χρονική τέχνη, εμποτισμένη με αναμνήσεις και νοήματα, όπου πάνω της αναπτύσσονται, ως θεατρικά έργα, οι κοινωνικές δράσεις, οι οποίες κορυφώνονται μέσα από τις συγκρούσεις διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Η ανάπτυξη της ζωής γίνεται στους ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους της, στις πλατείες, στα καφέ, στους δρόμους και τα πεζοδρόμια, στα αστικά πάρκα και τις παιδικές χαρές, όπου λειτουργεί η συνδεσιμότητα μεταξύ των κατοίκων. Η πόλη δεν αποτελεί απλά μια συλλογή κτιρίων και πάρκων, δομημένων

³⁰ Άρθρο του Mumford, L. (1937). *What is a City?* Architectural Record, LXXXII, pp.58-62.

και ελεύθερων χώρων. «Είναι η χωρική έκφραση σύνθετων στοιχείων και συμβάντων της καθημερινής ζωής»³¹ (Βρυχέα κ.α., 1993:33). Είναι τόπος φορτισμένος στον οποίο ασκείται εξουσία και ταυτόχρονα τόπος που εκφράζει ιδεολογίες, συμπεριφορές, προβάλλει πολιτιστικές αξίες και πολιτισμικές οσμώσεις, παράγει αντιστάσεις και δημόσιο διάλογο. Οι αστικές ιστορίες από τους χρήστες της πόλης «δικούς» και «ξένους» αποτελούν την γλώσσα της, το ανάγνωσμά της, και εγγράφονται στη συλλογική μνήμη. Η πόλη είναι φορέας μνήμης και κοινωνικών αξιών και ταυτόχρονα κοινός τόπος κυρίαρχων και κυριαρχούμενων. Ο δομημένος και μη χώρος μέσα στην πόλη μπορούν να αναγνωστούν ως κείμενο που προσφέρει πληροφορίες για την καθημερινότητα των πολιτών και τις κοινωνικές τους δράσεις. Σε μια διασταλτική ερμηνεία του «η πόλη είναι μια ανθρώπινη εγκατάσταση (το περιβάλλον) στην οποία ξένοι είναι πιθανόν να συναντηθούν» (Richard Sennett, 1999:72). Επίσης «ο χώρος διεγείρει μηχανισμούς, εμπειρίες και βιωματικές καταστάσεις, πνευματικές συμπυκνώσεις, συλλογικές μνήμες και αναφορές», (Λιλιμπάκη, 2017:225). «Ιδιαίτερα το κέντρο της πόλης συνυφαίνεται ιστορικά με προνομιακούς τόπους, όπως η αγορά, η πλατεία, το κοινοβούλιο, που ορίζουν τι είναι, τι θα έπρεπε να είναι ή τι θα μπορούσε να είναι η πολιτική και παράλληλα ορίζουν και τις δραστηριότητες διαφορετικών κοινωνικών ομάδων καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις» (Τριάντης, 2017:45). Η πόλη συνιστά έναν «κατεξοχήν αμφισβητούμενο χώρο, ένα προνομιακό τόπο μελέτης της συγκρότησης της χωρικότητας των σχέσεων εξουσίας και αντίστασης» (Γιαννακόπουλος, 2010:12). Είναι ένα συμπύλημα τόπου και χρόνου και ταυτόχρονα μια συνολική ανθρώπινη κατασκευή, η οποία ορίζεται τόσο από τον ιδιωτικό χώρο, όσο και από τον δημόσιο, που αποτελεί προέκτασή του και εξελικτική του διαδικασία, όσον αφορά τον πολεοδομικό σχεδιασμό και το χώρο συλλογικής διαβίωσης των ανθρώπινων κοινοτήτων. Επιπλέον «οι πόλεις λειτουργούν καλύτερα όταν προσαρμόζονται στις ανθρώπινες μορφές δραστηριότητας και ψυχοκοινωνικής δυναμικής καθώς οι κάτοικοι θέλουν να βρίσκουν νόημα και να κατανοούν το περιβάλλον μέσα στο οποίο κινούνται» (Michael Mehaffy, 2014).³²

³¹ Σόλων Ξερόπουλος, *Συμμετοχικός Σχεδιασμός, τεχνική σχεδίασης ή πολιτισμική πράξη;*

³² Άρθρο στον ιστότοπο City lab «5 Key Themes Emerging From the “New Science of Cities”», <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-09-19/5-key-themes-emerging-from-the-new-science-of-cities>. (08.07.2020).

Το όραμα για την πόλη. Η Νέα Αστική Ατζέντα στο κείμενο της Διακήρυξης του Κίτο του Ισημερινού το 2016 για τις Βιώσιμες Πόλεις και τους Οικισμούς για όλους,³³ εισάγει ένα νέο όραμα για πόλεις προσιτές σε όλους, που θα παρέχουν ίσες ευκαιρίες και θα πληρούν την κοινωνική τους λειτουργία.³⁴

Η Νέα Αστική Ατζέντα συνδέεται στενά με την Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών³⁵ για Βιώσιμη Ανάπτυξη, και ιδίως με τον στόχο 11 για βιώσιμες πόλεις και κοινότητες.³⁶

³³Το κείμενο της υιοθετήθηκε από τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών Habitat III διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στα ελληνικά στο www.habitat3.org, (02.12.21).

³⁴«**Μοιραζόμαστε** ένα όραμα: πόλεις για όλους, που εξασφαλίζουν ισότητα στην χρήση και τις απολαύσεις στις πόλεις και τους οικισμούς, επιζητώντας να προάγουμε τη συμμετοχή και εξασφαλίζοντας πως όλοι οι κάτοικοι των σημερινών και μελλοντικών γενεών, χωρίς καμία μορφή διάκρισης, είναι ικανοί να κατοικούν και να παράγουν δίκαιες, ασφαλείς, υγιείς, προσβάσιμες, προσιτές, ανθεκτικές και βιώσιμες πόλεις και οικισμούς, με σκοπό την προώθηση της ευημερίας και ποιότητας ζωής για όλους...

Στοχεύουμε σε πόλεις και οικισμούς όπου όλοι οι άνθρωποι θα είναι σε θέση να απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες, καθώς και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, οδηγούμενοι από τους σκοπούς και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του πλήρους σεβασμού στους διεθνείς νόμους...

Οραματιζόμαστε πόλεις και οικισμούς που: α) Πληρούν την κοινωνική τους λειτουργία, συμπεριλαμβανομένων της κοινωνικής και οικολογικής λειτουργίας της γης, με σκοπό τη σταδιακή επίτευξη της πλήρους απόκτησης του δικαιώματος σε επαρκή στέγαση, ως ένα συστατικό του δικαιώματος σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, χωρίς διακρίσεις, με παγκόσμια πρόσβαση σε ασφαλές και προσιτό πόσιμο νερό και υγιεινή, καθώς και ίση πρόσβαση σε όλα τα δημόσια αγαθά και ποιοτικές υπηρεσίες σε τομείς όπως η επισιτιστική ασφάλεια και η διατροφή, η υγεία, η εκπαίδευση, οι υποδομές, κινητικότητα και οι μεταφορές, η ενέργεια, η ποιότητα του αέρα και τα μέσα καθημερινού βιοπορισμού. β) Είναι συμμετοχικές, προωθούν τη συμμετοχή στα κοινά, γεννούν την αίσθηση του ανήκειν και της ιδιοκτησίας μεταξύ όλων των κατοίκων, δίνουν προτεραιότητα σε ασφαλείς, περιεκτικούς, προσβάσιμους, πράσινους και ποιοτικούς δημόσιους χώρους, φιλικούς για οικογένειες, ενισχύουν κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και επαφές μεταξύ των γενεών, πολιτιστικές εκδηλώσεις και πολιτική συμμετοχή, ανάλογα με την περίπτωση, και προωθούν την κοινωνική συνοχή, την ένταξη και την ασφάλεια σε ειρηνικές και πλουραλιστικές κοινωνίες, όπου οι ανάγκες όλων των κατοίκων ικανοποιούνται, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τις συγκεκριμένες ανάγκες ατόμων σε ευάλωτη κατάσταση».

³⁵Το κείμενο της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών με τους 17 στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στα ελληνικά στο https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el, (02.12.2021)

³⁶**Στόχος 11:** «Κάντε τις πόλεις χωρίς αποκλεισμούς, ασφαλείς, διαλλακτικές και βιώσιμες. Οι πόλεις είναι κέντρα για τις ιδέες, το εμπόριο, τον πολιτισμό, την επιστήμη, την παραγωγικότητα, την κοινωνική ανάπτυξη και πολλά άλλα. Στην καλύτερη εκδοχή τους, οι πόλεις έχουν δώσει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να εξελιχθούν κοινωνικά και οικονομικά. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές προκλήσεις για τη διατήρηση πόλεων με τέτοιο τρόπο ώστε να συνεχίζουν να δημιουργούν θέσεις εργασίας και ευημερία, ενώ δεν θα αποστραγγίζουν τη γη και τους πόρους. Οι κοινές αστικές προκλήσεις περιλαμβάνουν την συμφόρηση, την έλλειψη κεφαλαίων για την παροχή βασικών υπηρεσιών, την έλλειψη επαρκούς στέγασης και της μείωσης των υποδομών. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι πόλεις μπορούν να ξεπεραστούν με τρόπους που θα τους επιτρέψουν να συνεχίσουν να ευδοκμήσουν και να αναπτυχθούν, βελτιώνοντας παράλληλα τη χρήση των πόρων και μειώνοντας την ρύπανση και την φτώχεια. Το μέλλον που θέλουμε περιλαμβάνει πόλεις με ευκαιρίες για όλους, με πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, στην ενέργεια, τη στέγαση, τις μεταφορές και άλλα».

Στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης είναι να καλύπτονται οι ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς όμως να τίθεται σε κίνδυνο η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες. Δεδομένου ότι μέχρι το 2030, τουλάχιστον το 60% του παγκόσμιου πληθυσμού θα κατοικεί σε αστικές περιοχές και οι πυκνοκατοικημένες πόλεις μπορούν να επιφέρουν αποτελεσματικά κέρδη και τεχνολογικές καινοτομίες, μειώνοντας την κατανάλωση πόρων και ενέργειας, μεταξύ άλλων προτείνεται:

«Να διασφαλιστούν, έως το 2030, η πρόσβαση σε επαρκή, ασφαλή και προσιτή στέγαση, καθώς και η πρόσβαση σε χώρους πρασίνου και σε δημόσιους χώρους με ασφάλεια και ιδίως για τις γυναίκες, τα παιδιά, τους ηλικιωμένους καθώς και τους ανθρώπους με αναπηρία. Να παρασχεθούν, ασφαλή, προσιτά, προσβάσιμα και βιώσιμα συστήματα μεταφοράς για όλους. Να ενισχυθούν, η χωρίς αποκλεισμούς, βιώσιμη αστικοποίηση για όλους καθώς η προστασία και τη διαφύλαξη της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς καθώς και οι δυνατότητες για τον συμμετοχικό, ενσωματωμένο και βιώσιμο προγραμματισμό και τη διαχείριση των ανθρώπινων οικισμών».

Η πόλη ως κείμενο και ως θέαμα. «...Η πόλη δεν μιλάει για το παρελθόν της, το περιέχει σαν τις γραμμές ενός χεριού, γραμμένο σε γωνίες δρόμων, σε γρίλιες παραθύρων, σε κουπαστές από σκάλες, κάθε μεριά χαρακωμένη με τη σειρά της από γρατζουνιές, εγκοπές, γλυφές, χτυπήματα...» (Calvino, 1982:18).

Η πόλη διαβάζεται ως η ψυχολογική εικόνα που έχει ο ένοικός της για το περιβάλλον του και αποτελεί στοιχείο αλληλεπίδρασης μεταξύ τόπου και παρατηρητή. Ένα τρόπο ανάγνωσης της πόλης, εστιασμένο στην δυνατότητα προσανατολισμού αλλά και την αίσθηση ασφάλειας του πλάνητα μας παρέχει ο Kevin Lynch στο «*Image of the City*». Όπως παρατηρεί, η νοητική εικόνα της πόλης αναφέρεται σε πέντε στοιχεία: τις *διαδρομές (paths)*, τα *όρια (edges)*, τις *περιοχές (districts)*, τους *κόμβους (nodes)* και τα *τοπόσημα (landmarks)*. Οι «*διαδρομές*» είναι τα κυρίαρχα στοιχεία στην εικόνα της πόλης για τον παρατηρητή της, τα μονοπάτια στα οποία βαδίζει ο πλάνητας, οι δρόμοι που διαμορφώνουν την πόλη και γύρω τους αναπτύσσονται τα υπόλοιπα στοιχεία. Τα «*όρια*» είναι τα γραμμικά στοιχεία και όχι οι άξονες συντεταγμένων. Διαχωρίζουν ως περίγραμμα τις περιοχές και βοηθούν στην νοητή οργάνωση τους. Οι «*περιοχές*» είναι οι επαρχίες, τα τμήματα της πόλης που ο πλάνητας εισέρχεται, δομούν την πόλη είναι αναγνωρίσιμες τόσο από μέσα όσο και απέξω από την πόλη. Η

κυριαρχία τους εξαρτάται τόσο από το υποκείμενο όσο και από την πόλη. Οι «κόμβοι» είναι τα στρατηγικά σημεία της πόλης στα οποία ο πλάνητας μπορεί να εισέλθει. Είναι οι τόποι καθημερινής συνάντησης και η σημασία τους προκύπτει, είτε από τη χρήση τους, είτε από κάποιο φυσικό χαρακτηριστικό τους. Τέλος τα «τοπόσημα» είναι και αυτά σημεία αναφοράς της πόλης με τη διαφορά ότι ο πλάνητας δεν εισχωρεί μέσα τους αλλά τα παρατηρεί. και τα επικαλείται όσο πιο οικεία γίνεται η διαδρομή του στην πόλη (Lynch, 1990:29-30).

Η μακροσκοπική εικόνα της πόλης είναι πολεοδομική, η μικροσκοπική αρχιτεκτονική και η ακόμα μικρότερη συντέμνεται σε μια φωτογραφία, μια ζωγραφιά, ένα σκίτσο. (Κονδύλη, 2016:57). Η μοναδικότητα κάθε πόλης οφείλεται στην χωροταξική της διεύθυνση, στον τρόπο με τον οποίο οι αστικοί χώροι συναντούν την ατομική και συλλογική εμπειρία. Οι ρυθμοί ζωής της πόλης δημιουργούνται από τις ατομικές αστικές ταυτότητες. Η κοινωνική διάδραση που αναπτύσσεται στο δομημένο χώρο ορίζει τον χαρακτήρα και την φυσιογνωμία μιας γειτονιάς και σε κάποιες περιπτώσεις, ιδίως όταν η παρουσία της ιστορικής μνήμης είναι έντονη, δημιουργεί τοπόσημα στην πόλη. Η εικόνα της πόλης οργανώνεται μέσα από τις διάφορες απόψεις και τις διαφορετικές σημασίες που δίνουν οι χρήστες της (Deborah Stevenson, 2007:104). Επίσης, «η αστική εμπειρία είναι το μόνο πράγμα που μπορεί να θεωρηθεί σαν σημαίνουσα αστική πραγματικότητα» (Κοσμόπουλος, 1994:160). Η σημασία της πόλης δεν είναι διαχωρισμένη από την πρακτική των ανθρώπων ενός συγκεκριμένου χωροχρόνου. Η σημασία της πόλης δεν είναι μόνο προβολή του μυαλού βρίσκεται μέσα στην αστική εμπειρία.

«η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας στο έδαφος, δηλαδή όχι μόνο πάνω στο αισθητό πεδίο, αλλά πάνω στο ιδιότυπο επίπεδο που αντιλαμβάνεται και συλλαμβάνει η σκέψη και που ορίζει την πόλη και το αστικό ...η πόλη αποτελεί το πεδίο συγκρούσεων και ανταγωνιστικών σχέσεων, τόπο επιθυμίας και τόπο επαναστάσεων» (Lefebvre, 1977 [1968]:75-76).

Η δυναμική της πόλης. Σύμφωνα με τον Ed Soja, στην πόλη αναπτύσσεται μια κοινωνικοχωρική διαλεκτική, δηλαδή:

«...άνθρωποι δημιουργούν και αναπροσαρμόζουν τους αστικούς χώρους ενώ, ταυτόχρονα, επηρεάζονται με διάφορους τρόπους από τους χώρους στους οποίους ζουν και εργάζονται. Γειτονιές και κοινότητες δημιουργούνται, συντηρούνται και μεταβάλλονται. Εν τω μεταξύ, οι αξίες, οι στάσεις και οι συμπεριφορές των κατοίκων

τους δεν μπορούν να μην επηρεάζονται από τον περίγυρό τους και από τις αξίες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ανθρώπων που τους περιβάλλουν» (Ed Soja, 1980: 207-225).

Οι πόλεις αποτελούν δυναμικά αστικά συστήματα που υπόκεινται σε συνεχείς αλλαγές. Ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεις αυτές οι αλλαγές είναι μεγαλύτερες και εγγράφουν νέες αστικές γεωγραφίες³⁷. Η πόλη αναπτύσσεται και εξελίσσεται σε ένα ευρύτερο φυσικό περιβάλλον και με τη σειρά της αναπτύσσει, και εξελίσσει εντός της, την κοινωνική ζωή. Ο τρόπος νοηματοδοτείται σε συνάρτηση με την αίσθηση του ανθρώπου ότι θέλει να ανήκει κάπου συγκεκριμένα. Οι περισσότεροι άνθρωποι της πόλης δεν είναι ικανοποιημένοι από το αστικό περιβάλλον. Αν και δεν έχουν συνήθως μια συγκεκριμένη άποψη για το πώς θα ήθελαν την πόλη τους, ή που θα ήθελαν να ζουν, αποδέχονται την πόλη ως αναγκαίο κακό. Το κοινωνικό νόημα που παράγει το αστικό περιβάλλον μεταβάλλεται από τον τρόπο ζωής των κατοίκων και αντανakλά το ιδεολογικό πρόσημο και το πολιτικό κλίμα κάθε εποχής. «*Η παγκόσμια πόλη έχει αναδειχθεί σε τόπο νέων διεκδικήσεων: από το διεθνές κεφάλαιο που την χρησιμοποιεί ως «οργανωτικό εμπόρευμα» αλλά εξίσου και από τις μειονεκτούσες ομάδες του αστικού πληθυσμού ως διεθνοποιημένη παρουσία*» (Sassen, 2018:92).

Ο κάτοικος της πόλης. Είναι η ζωντανή δομική μονάδα της και αποτελεί τον πρωταρχικό και κυριότερο παράγοντα διαμόρφωσης του αστικού περιβάλλοντος αφού πράττει μέσα στην πόλη, επηρεάζει την λειτουργία της και επηρεάζεται από αυτή. Η πόλη προσφέρει στον κάτοικό της τη στέγη και μέσα στην πόλη ξεκινούν και τελειώνουν όλες οι ατομικές, οι κοινωνικές και οι συλλογικές δραστηριότητες. Η πόλη αποτελείται από πολλαπλές διαφορετικότητες, την ποικιλία από τις ταυτότητες, που αναπτύσσονται και αλληλοεπιδρούν μέσα στο δημόσιο χώρο. Η όποια συνάντηση γίνεται εντός των ορίων της έχει συνέπειες, τόσο ιδιωτικές όσο και συλλογικές. Το συλλογικό υποκείμενο χτίζεται από την επικοινωνία των μελών μιας κοινότητας. Το κάθε υποκείμενο δρα μεν ανεξάρτητα αλλά η ύπαρξη του μέσα στο συλλογικό είναι που διαφοροποιεί την σημασία της δράσης του, ακόμη και για το ίδιο.

³⁷ Στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα ο αστικός πληθυσμός ξεπέρασε το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού (<http://worldmeters.info/world-population>), (02.01.2022).

«Η ιδέα της ιδιότητας του πολίτη (citizenship) αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στα άτομα και την κοινότητα, η οποία επηρεάζει τη ζωή τους ανάλογα με το ποιοι είναι και που κατοικούν» (Smith, 1989:147).

Σύμφωνα με τη «Θεωρία της περιπλάνησης/derive», όπως αυτή αποτυπώθηκε στο μανιφέστο της Διακήρυξης του Άμστερνταμ, το 1958, *«Οι λύσεις για προβλήματα στέγασης, κίνησης και διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, μπορούν να προκύψουν μόνο σε σχέση με κοινωνικές, ψυχολογικές και καλλιτεχνικές προοπτικές που θα συνδυαστούν ώστε να προκύψει μια σύνθετη υποθετική πρόταση στο επίπεδο της καθημερινότητας»*.³⁸ Ο «πλάνητας» περπατώντας στο κέντρο της πόλης παράγει πολιτική δράση συναντώντας τον άλλο πλάνητα στο δημόσιο χώρο. Η συνάντηση τους αποτυπώνεται στον μεταξύ τους διάλογο αλλά και στην σχέση τους με το χώρο.

Στο δημόσιο χώρο απαντώνται ανθρώπινες κατασκευές που αιωρούνται ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Το παραμελημένο κτηριακό απόθεμα και το τοπίο που αναπτύσσεται από τον διάλογο μεταξύ των διάφορων χρήσεων γης δημιουργεί μια εικόνα χαμηλής επένδυσης η οποία επηρεάζει και την εικόνα των δημόσιων κοινόχρηστων χώρων στην πόλη, όπως είναι τα πάρκα οι πλατείες και τα άλση. Το παλαιωμένο κτηριακό απόθεμα σε συνδυασμό με τη φθίνουσα χρήση του δημιουργούν την ανατροπή του μεικτού χαρακτήρα και της αναδιάρθρωσης του αστικού τοπίου. Η μη αξιοποίηση του κενού κτηριακού αποθέματος τόσο για τη στέγαση ευάλωτων ομάδων όσο και για την εγκατάσταση πολιτιστικών δραστηριοτήτων αποτελεί συγκριτικό μειονέκτημα της πόλης στην οποία αναφέρεται και της στερεί την όποια αστική αναζωογόνηση. Η πολιτιστική οικονομία ορίζεται και μέσα από τη χρήση των δημοσίων κτιρίων μιας πόλης. Τα δημόσια κτίρια, ως χώροι συλλογικής ζωής και συνεύρεσης κοινού, αποτελούν ερμηνευτικό εργαλείο στην κατανόηση της κοινωνίας και των πολιτισμικών εκφάνσεών της. Λειτουργούν ως καθρέπτης τόσο της κρατικής εξουσίας, όσο και του διαλόγου μεταξύ του δημιουργού- αρχιτέκτονα και του εργοδότη-δημοσίου. Περισσότερο όμως εκφράζουν το δημιουργικό πνεύμα της εποχής κατασκευής τους και τις ανάγκες που ήρθαν να καλύψουν. Ο όρος «δημόσιο κτίριο» δεν αναφέρεται μόνο στην καταγραφή του ιδιοκτησιακού του καθεστώτος στο υποθηκοφυλακείο, αλλά επεκτείνεται στην χρήση

³⁸ <https://parallhlografos.wordpress.com/2011/05/19/>, (20.01.2020)

του ή ακόμα και στην αντίληψη που έχουν οι πολίτες για την χρήση του. Ανεξάρτητα αν έχει συμβολικό χαρακτήρα ή αποτελεί τοπόσημο της πόλης, το δημόσιο κτίριο δεν δρα ποτέ από μόνο του. Ανήκει σε ένα σύμπλεγμα και οφείλει να υπηρετεί την αρμονία αυτού μέσα στον αστικό ιστό. Τα δημόσια κτίρια εξάλλου δρουν προσθετικά στην εικόνα της πόλης. Προστίθενται στην πόλη, η οποία ως ζωντανός οργανισμός, βρίσκεται συνεχώς υπό διαμόρφωση και αποτελεί ταυτόχρονα το περιβάλλον στο οποίο εντός του διαμορφώνονται και αναπτύσσονται τόσο οι νέες αστικές γεωγραφίες όσο και η κοινωνική ζωή.

Η ίδια η πόλη βιώνεται και αναγνωρίζεται από την διαφορετικότητα και το νόημα που η κοινωνία της προσφέρει στο δημόσιο αστικό της χώρο. Η κεντρική της πλατεία, τα κτίρια γύρω από αυτή, τα πάρκα της, οι μεγάλοι και οι μικροί δρόμοι της, συνθέτουν το θέαμα που ο πλάνητας προσλαμβάνει και που εν τέλει οδηγεί στη σύνθεση της εικόνας της. Στους δημόσιους χώρους της πόλης αποτυπώνεται η ιστορία της, η αισθητική της, το συγκρουσιακό παρελθόν και παρόν της, η κοινωνική και στεγαστική της κινητικότητα και το φαντασιακό των χρηστών της. Ο δημόσιος χώρος της πόλης προσφέρει την ευκαιρία στο σχεδιασμό τόπων που αυξάνουν το οπτικό ενδιαφέρον της κίνησης και την αίσθηση συμμετοχής του «πλάνητα», (περιπλανητή, flâneur) της πόλης. Ένας δρόμος της πόλης «ξεκλειδώνει» αναμνήσεις και δημιουργεί την προσδοκία μιας συνάντησης. Το κυρίαρχο τοπόσημο που εύκολα ανακαλείται στην μνήμη είναι η πλατεία ή οι πλατείες μιας πόλης. Αποτελεί κοινωνικό χώρο εκδήλωσης συλλογικών δραστηριοτήτων που ενίοτε μπορεί να λειτουργήσει και αυτόνομα μέσα στην πόλη, παράγοντας ιστορία. Ο Camillo Sitte θεωρεί τη διαδικασία της ελεύθερης κίνησης του πεζού στην πλατεία και το κέντρο της ως λειτουργήμα υψίστης σημασίας. «*Το κέντρο του χώρου πρέπει να παραμένει κενό για να την εκπληρώσει*»³⁹. Υποδέχεται έργα τέχνης που συνήθως επιβάλλονται από τα πάνω, και δεν είναι κενά ιδεολογικού περιεχομένου. Ανεξάρτητα από τα όποια συμφραζόμενα του έργου τέχνης (ιστορικά, μνημονικά, κοινωνικά κ.ά.) που κοσμεί την πλατεία, αυτό ενσωματώνεται στη λειτουργία του χώρου και εν μέρει καθορίζει την κίνηση πάνω σε αυτή. Τα μνημεία μιας πόλης επιβάλλονται με την παρουσία τους και την ανάκληση στη συλλογική μνήμη γεγονότων που αποτυπώνουν την ταυτότητα

³⁹ Αναφορά του καθ. Α. Αραβαντινού στην εισαγωγή του (Sitte, 1992:xxxvii)

της. Ακόμη και η απουσία των μνημείων ανακαλεί μνήμες. Τα κενά βάθρα, η απουσία γλυπτών⁴⁰, η κάλυψη με πανό κτιρίων που δεν συνάδουν με την κυρίαρχη αισθητική, είναι εξίσου αισθητά με την παρουσία όλων των παραπάνω. Στο πλαίσιο αυτό «ο κόσμος της τέχνης» αποτελεί μια μεταφορά του οργανωμένου καλλιτεχνικού πεδίου που συνδέεται με την οικονομία (αλλά και την κυρίαρχη ιδεολογία), φωτίζοντας κάποιες πλευρές αυτού του φαινομένου και αφήνοντας άλλες στο σκοτάδι ή το ημίφως (Σκαρπέλος, 2019:40). Με άλλα λόγια, σε πάρα πολλές περιπτώσεις η σκόπιμη απόκρυψη ή παρέμβαση σε σύμβολα και τοπόσημα δεν έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα για τον κυρίαρχο λόγο, αλλά δύναται να οπτικοποιήσει στο μέγιστο βαθμό και να ανακαλέσει την ιστορική μνήμη των θεατών.

Η έννοια της αστικής ανάπλασης και ανανέωσης. Ως αστική ανάπλαση μπορεί να οριστεί μια *ad hoc* πρόταση, μια περιεκτική θέση, μια παρότρυνση ή δράση, η οποία είναι ικανή να προσφέρει ολοκληρωμένες λύσεις στα προβλήματα μιας αστικής περιοχής, με στόχο την βελτίωση της εικόνας της, αλλά και της ζωής των κατοίκων. Σύμφωνα με τον Ν. 2508/97 περί «Βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης των πόλεων και οικισμών της χώρας» ανάπλαση της περιοχής είναι σύνολο παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων μέσα από παρεμβάσεις πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα.⁴¹

⁴⁰Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σημασία αγαλμάτων ηγετών που ενώ αρχικά αποτελούσαν σύμβολα απόλυτης εξουσίας με την ανατροπή του καθεστώτος είτε ανατράπηκαν βίαια και στη θέση τους έμεινε ένα κενό βάθρο, είτε έμειναν ως ιστορικά κατάλοιπα –τοπία που συμβολίζουν «περασμένα μεγαλεία»

⁴¹ Σκοπός του Ν.2508/97 (ΦΕΚ 124 τ. Α./13-6-97) είναι «ο καθορισμός των κατευθυντήριων αρχών, των όρων, των διαδικασιών και των μορφών πολεοδομικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών των πόλεων και οικισμών της χώρας, που θα κατατείνει ειδικότερα: α) στη σταδιακή ανάδειξη και οργάνωση στο μη αστικό χώρο των "ανοικτών πόλεων", στην ανάδειξη της συνοχής και στην ανασυγκρότηση του αστικού και περιαστικού χώρου, β) στη διασφάλιση της οικιστικής οργάνωσης των πόλεων και οικισμών με τον επιθυμητό συσχετισμό των οικιστικών παραμέτρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανακοπή της άναρχης δόμησης, με τον καθορισμό κριτηρίων ανάπτυξης που συντείνουν στη μεγαλύτερη δυνατή οικονομία των οικιστικών επεκτάσεων, γ) στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος και ιδίως των υποβαθμισμένων περιοχών, με την εξασφάλιση του αναγκαίου κοινωνικού εξοπλισμού, της τεχνικής υποδομής και τον έλεγχο χρήσεων σύμφωνα με πολεοδομικά σταθερότυπα και κριτήρια καταλληλότητας, δ) στην προστασία, ανάδειξη και περιβαλλοντική αναβάθμιση των κέντρων πόλεων, των πολιτιστικών πόλεων και παραδοσιακών πυρήνων των οικισμών, των χώρων πρασίνου και λοιπών στοιχείων φυσικού, αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού, περιβάλλοντος των πόλεων, των οικισμών και του περιαστικού χώρου».

Ένας επιπλέον νόμος χωροταξικός αυτή τη φορά ο Ν.2742/1999, (ΦΕΚ 207_Α_07.10.1999), «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη» θέσπισε το εργαλείο ΣΟΑΠ (Σχέδιο Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων), το οποίο απευθύνεται κυρίως στην αναβάθμιση αστικών περιοχών τόσο μέσα από επιχειρηματική όσο και από «κοινωνική» προσέγγιση. Οι αστικές

Η αστική ανάπλαση και ανανέωση απαιτεί μια ελάχιστη κοινωνική συναίνεση. Η ενίσχυση της συμμετοχής στα κοινά μέσα από τη διαβούλευση κοινωνικών φορέων και παραγωγικών τάξεων αποτελεί μοχλό οικιστικής ανάπτυξης. Αυτή για να επιτευχθεί υποβοηθείται με την κατασκευή ενός «μύθου» εύπεπτου και ελκυστικού που αναλαμβάνουν να προβάλουν συνήθως τα ΜΜΕ. Επειδή όμως τα πράγματα δεν είναι πάντα όπως λέγονται ή όπως φαίνονται (με την έννοια της περιγραφής) κάποιοι όροι χρήζουν ερμηνείας. Ο «διεθνής» όρος που χρησιμοποιείται πλέον για την αστική ανάπλαση είναι **gentrification**.⁴² Εδώ να σημειωθεί ότι υπάρχει μια σαφής διαφοροποίηση μεταξύ των δυο όρων, καθώς ανάμεσά τους βρίσκεται συνήθως η πρόθεση εκτοπισμού των ευάλωτων ομάδων, από τον «gentrifier» προκειμένου να εκσυγχρονισθεί η περιοχή αναφοράς του, κάτι που η αστική ανάπλαση δεν περιλαμβάνει στα εργαλεία δράσης της.

Ο προτεινόμενος εκσυγχρονιστικός εξευγενισμός (**gentrification**) του αστικού τοπίου, ανεξάρτητα από τον εμπνευστή του, (είτε αυτός είναι δημόσιος φορέας, είτε ιδιωτική πρωτοβουλία) χρειάζεται να «πατήσει» πάνω σε ένα ιδεολόγημα. Κι αυτό το ιδεολόγημα είναι η αποφυγή γκετοποίησης περιοχών της πόλης. Ο όρος γκέτο δεν είναι ουδέτερος, ούτε τυχαίος. Είναι αρνητικά φορτισμένος, διαπλέκεται συνεχώς με συμβολισμούς και εικόνες κατεστραμμένων γειτονιών, με ακραία φτώχεια, με πορνεία, ναρκωτικά, εγκληματικότητα, συμμορίες, προστασία, εσωτερική παθογένεια, ανασφάλεια, φόβο και οτιδήποτε θα ήταν ικανό να προκαλέσει αναστάτωση στην ομαλή ζωή της πόλης. Προκειμένου να προχωρήσει ο εξευγενισμός μιας περιοχής, στο σχεδιασμό της ανάπλασης της εντάσσεται η δημιουργία αρχικά μιας πλασματικής εικόνας της περιοχής δράσης, τόσο στο επίπεδο της αποτύπωσης της υπάρχουσας κατάστασης, όσο και της μελλοντικής της χρήσης. Δημιουργώντας ένα μύθο για το προσδοκώμενο αποτέλεσμα της ανάπλασης τίθενται

παρεμβάσεις των προαναφερθέντων νόμων σκοντάφτουν στο γεγονός ότι εστιάζουν αποκλειστικά στο δημόσιο χώρο και κυρίως σε πεζοδρομήσεις και αναπλάσεις πλατειών με έμφαση στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, παραγνωρίζοντας την σύνδεση της αστικής ανάπλασης με την ανάπτυξη ακινήτων. Ίσως εξαίρεση να αποτελεί η ανάπλαση του φαληρικού όρμου με την ταυτόχρονη δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος που περιλαμβάνει την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Λυρική Σκηνή.

⁴² Μια εκδοχή, ερμηνεία του όρου, προτείνει το Cambridge dictionary: εξευγενισμός, διαδικασία με την οποία μια φτωχή γειτονιά σε μια πόλη αλλάζει από άτομα που έχουν χρήματα, συμπεριλαμβανομένου του ESP, μέσω τη βελτίωσης ή αντικατάστασης κτιρίων. Η λέξη αρχικά θεωρήθηκε θετική αν και χρησιμοποιείται μερικές φορές με τρόπο που δεν ανταποκρίνεται θετικά.

και τα όρια της δυνατότητας της παρέμβασης και της εδαφικής «περίφραξης». Έξω από αυτά τα όρια μπορεί να επικρατεί το χάος αλλά αυτό δεν αφορά τον κάτοικο εντός των ορίων ανάπτυξης.

«Μορφή εγκλεισμού αποτελεί το *gentrification*, καθώς οι ιδιώτες προσπαθούν, ουσιαστικά, μέσα από διάφορες πρωτοβουλίες και διαδικασίες, να συμβάλλουν στη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για την «επώαση» (*incubation*) της περιοχής σε καταφύγιο της μεσαίας τάξης» (Αλεξανδρή, 2015:41). Η περιοχή αποσυνδέεται από τις γεωγραφικές συνιστώσες της και ο χώρος επαναπροσδιορίζεται με νέους όρους διαχωρισμού (φυλετικού, ταξικού). Η αρχιτεκτονική μέσω του «προ-προτεινόμενου» χωρικού σχεδιασμού έρχεται να λύσει τα θέματα της κοινωνικής πολιτικής. Αλλά ακόμη και αυτή η αρχιτεκτονική καλείται μόνο για να παράξει την «κανονικότητα» προσδίδοντάς της επιστημοσύνη. Η ανάπτυξη *φοράει το κουστούμι* της κοινωνικής πολεοδομικής προσέγγισης. Ο όποιος εκσυγχρονιστικός εξευγενισμός, δεν εξετάζει την λειτουργία των κοινωνικών υποδομών, προτείνει μεγάλες επενδύσεις ανεξαρτήτου κοινωνικού κόστους (εκτοπισμός ευάλωτων κοινωνικά ομάδων) και κατευθύνει λύσεις πάνω σε βραχυπρόθεσμες υποστηρικτικές πολιτικές με έκτακτα μέτρα, κατά προτίμηση δραστικά, βασισμένα στο «δόγμα του σοκ», αδιαφορώντας αν αυτά θα οδηγήσουν σε πόλωση και σε μεγαλύτερες κοινωνικές εντάσεις. Αποκλειστικός στόχος είναι να επιτευχθεί ο «εξευγενισμός» (*gentrification*), έστω και μέσω «εκτοπισμού» (*displacement*) των «ανεπιθύμητων» ομάδων. Η φιλολογία περί του *gentrification* ερευνά τους τρόπους διαμόρφωσης συνθηκών κερδοφορίας ενεργοποιώντας ακόμη και τον ανθρώπινο παράγοντα ως οικονομικό στοιχείο. Το σχέδιο εξευγενισμού του εμπορικού κέντρου κάποτε περιλαμβάνει και επαναδιακδίκηση επαγγελματικών χώρων με νέους φυλετικούς όρους. Απέναντι στην πολυπολιτισμικότητα της πόλης, αντιπαρατίθεται το όραμα του «*bourgeoisification*».⁴³ Επίσης ο εξευγενισμός συνδέεται συχνά με αλλαγή χρήσης γης των περιοχών, μετατρέποντας βιοτεχνικές και χειροτεχνικές μονάδες αποκλειστικά σε μονάδες εστίασης και διασκέδασης. Στο παράδειγμα της Αθήνας,

⁴³ (...η γειτονιά διατηρεί το πολυπολιτισμικό χρώμα της με ethnic εστιατόρια και αγορές εξωτικών προϊόντων, αλλά δύσκολα χωράει τους μετανάστες...) David Harvey αναδημοσίευση από συνέντευξη: <https://kompreser.espivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounterathens>, (26.01.2020).

«οι μεταβολές χρήσεων γης στο κέντρο της Αθήνας μπορεί να έχουν δημιουργήσει εμμέσως προϋποθέσεις εξευγενισμού, αλλά ταυτόχρονα έχουν λειτουργήσει και ως αντικίνητρο εγκατάστασης νοικοκυριών που ανήκουν σε μεσαίες και υψηλές κατηγορίες λόγω δημιουργίας ενός συνολικότερου περιβάλλοντος που δεν συνάδει με τον τρόπο ζωής τους» (Μαλούτας, 2018:249).

Έτσι το αστικό όριο αποκτά ιδεολογικό πρόσημο και επιβάλει ένα αστικό στυλ επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση κατοίκου αστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Νίκο Μπελαβίλα (2019) υπάρχει η δυνατότητα να σχεδιαστεί μιας άλλης μορφής ανάπτυξης, αν μη τι άλλο, φιλική προς την πόλη και τον πολίτη:

«για χωρική και κοινωνική στρατηγική με πρόσημο το όφελος για όλη την πόλη και τους πολίτες. Δηλαδή το ακριβώς αντίθετο από τις κανιβαλικές τάσεις της αγοράς ακινήτων, το «gentrification», την έξωση των αδύναμων στρωμάτων από υποβαθμισμένες περιοχές, τη «σπέκουλα» στις αξίες γης. Είναι ανάγκη να προστατεύσουμε τις πόλεις μας, και ειδικά τα κέντρα της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, από το «πολεοδομικό απαρτχάιντ», την κατασκευή λαμπρών νησίδων πλούτου στο μέσον μιας θάλασσας φτώχειας. Ότι έχει ήδη εν μέρει συμβεί περί τον Κεραμεικό της Αθήνας ή τα Λαδάδικα της Θεσσαλονίκης».⁴⁴

Μια ακραία μορφή στο σχεδιασμό αστικών περιοχών μέσω gentrification είναι η ανάπτυξη της **οχυρωματικής αρχιτεκτονικής** (bunker architecture) την οποία ο Davis την αναφέρει ως *στρατικοποίηση της ζωής στην πόλη με την δημιουργία «ομοιογενών θυλάκων» που εξυμνούν την αυτόνομη οικογενειακή εστία* (Davis, 1990:170). Πρόκειται για μορφή αστικού σχεδιασμού «περίφρακτων κοινοτήτων», πόλεων οχυρών με φυλασσόμενους χώρους, με χώρους αποκλεισμού, με εξοπλισμό επιτήρησης στη λογική του «Πανοπτικού»,⁴⁵ που καταργεί το δημόσιο χώρο μέσω των εμπορικών κέντρων που αναλαμβάνουν τις λειτουργίες του. Ουσιαστικά ο Davis αποκαλεί «τοπίο σάρωσης» το «πανοπτικό» στο Λος Άντζελες και περιγράφει μια νέα πολεοδομία προσανατολισμένη στην ασφάλεια και την επιτήρηση με τον εκτοπισμό «ανεπιθύμητων» κατοίκων και την συγκρότηση μιας νέας «οικολογίας του φόβου». Στο παράδειγμα της Αθήνας συναντάται η περίπτωση του πάρκου του

⁴⁴ Απόσπασμα από συνέντευξη στην Εφημερίδα των Συντακτών, 24/11/2019

⁴⁵ τύπος κτιρίου για σωφρονισμό κρατουμένων το οποίο σχεδίασε το 1785 ο Άγγλος φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Jeremy Bentham, βασισμένο στη λογική ενός κεντρικού πύργου που επιτρέπει την συνεχή επίβλεψη (opticon). όλων (pan) των κρατουμένων.

Ελληνικού όπου «επιτρέπεται η κατασκευή περιφράξεων για διαχωρισμό δραστηριοτήτων και λειτουργιών, ακόμα και εντός του ίδιου γηπέδου, κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης», και επιπλέον «για την οριοθέτηση του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού- Αγίου Κοσμά επιτρέπεται η κατασκευή περίφραξης περιμετρικά της συνολικής έκτασης κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης». Ουσιαστικά η πρόσβαση της περιοχής θα είναι ελεγχόμενη (gated community) και οι νέες περιοχές θα είναι αποκομμένες από τις υπάρχουσες γειτονιές του Ελληνικού.

Μεταβάλλοντας την εικόνα της πόλης. Εκτός από τις οριοθετημένες χωρικά παρεμβάσεις εξευγενισμού η πόλη ως ζωντανός οργανισμός μεταβάλλεται συνεχώς (Hall, 2005:25). Ο τρόπος που φτιάχνεται ανανεώνεται ή και ξαναφτιάχνεται μια πόλη ακουμπά στις «ουτοπίες της χωρικής μορφής», πάνω δηλαδή στον κοινωνικό ουτοπισμό και τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Ο David Harvey, ανακαλώντας την έννοια του «δικαιώματος στην πόλη», προσεγγίζει το δικαίωμα αυτό ως τη διεκδίκηση ενός ρόλου στους τρόπους με τους οποίους οι πόλεις παράγονται και αναπαράγονται, και τονίζει την ανάγκη «εκδημοκρατισμού» τους, ιδίως μέσα από διεκδικήσεις όσων έχουν αποκλειστεί με κοινωνικούς και χωρικούς όρους», (Τριάντης, 2017:6).

Η πόλη αποτελεί το κέντρο του κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι και όπως είναι αναμενόμενο η οποιαδήποτε κοινωνική κρίση την μεταβάλει σε πεδίο συγκρούσεων των κοινωνικών κινημάτων με την οικονομική και πολιτική εξουσία. Βέβαια κάθε πόλη αντιλαμβάνεται τις συνέπειες της κρίσης διαφορετικά, κι αυτό δεν είναι ασύνδετο με τα οικονομικά μεγέθη των εθνικών τους οικονομιών. Μια βιώσιμη πόλη για τους κατοίκους της «ακουμπά» σε ένα όραμα που ξεπερνά την ευκαιριακή προσέλκυση επενδύσεων, καθώς και την αυστηρή και συνεχή επιτήρηση στο όνομα της ασφάλειας. Ουσιαστικά «ακούει» τις επιθυμίες των πολιτών για μια δίκαιη κοινωνική πόλη. Καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση, της στέρεας βάσης διαλόγου κοινωνίας-πολιτών, έρχεται να παίξει ο χωρικός σχεδιασμός.

Ο Χωρικός σχεδιασμός. Πρόκειται για μια διαδικασία που δίνει μορφή στον τόπο. Αφορά στο στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό (χωροταξικός) που θέτει τους μακροπρόθεσμους στόχους ανάπτυξης σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο και στο ρυθμιστικό χωρικό σχεδιασμό (πολεοδομικός) όπου ορίζονται οι κανόνες για τη χρήση, τη δόμηση και την εν γένει εκμετάλλευση του εδάφους στον αστικό χώρο και την

ύπαιθρο. Απώτερος στόχος του χωρικού σχεδιασμού είναι η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης η οποία συνθέτει τους κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς στόχους με σκοπό την:

- α) επίτευξη διατηρήσιμης οικονομικής ανάπτυξης με τη δημιουργία ισχυρής παραγωγικής βάσης και έμφαση στην καινοτομία και την αύξηση της απασχόλησης,
- β) εδαφική και κοινωνική συνοχή, δίκαιη κατανομή πόρων και άρση των αποκλεισμών,
- γ) προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, της βιοποικιλότητας, του τοπίου και την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων.⁴⁶

«Στη μακρά ιστορία του ουτοπισμού για τις πόλεις συναντάμε κάθε είδους ανθρώπινες επιθυμίες να αλλάξει η εικόνα της πόλης ώστε να προσομοιάζει, περισσότερο σε αυτό που ποθεί η καρδιάς μας όπως θα έλεγε ο Park» (Harvey, 2013:137). Με αφορμή αυτή τη σκέψη τίθεται το γενικότερο ζήτημα του «δικαιώματος στην πόλη» το οποίο δεν είναι ανεξάρτητο της επιθυμίας για την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων που επιδιώκουμε καθώς και τις αισθητικές και ηθικές αξίες που προκρίνουμε στην καθημερινότητα μας στον αστικό χώρο. Το δικαίωμα στην πόλη είναι ταυτόχρονα δικαίωμα στην συμμετοχή και στην οικειοποίηση του χώρου. «αν υπάρχει ένα δικαίωμα στην πόλη, είναι πρώτα από όλα το δικαίωμα όλων των κατοίκων της πολιτείας να μαθαίνουν να γνωρίζουν τους εσωτερικούς μηχανισμούς και να αποφασίζουν για τις μορφές που θέλουν να της δώσουν» (Burgel, 1976:407).

Ο σχεδιασμός και η χωροθέτηση του δημόσιου χώρου της πόλης δεν είναι παράμετροι αμέτοχες στη ρύθμιση λειτουργιών και διαδικασιών της διεκδίκησής του. Σε επίπεδο σχεδιασμού ο κατεξοχήν αρμόδιος φορέας η τοπική αυτοδιοίκηση παραχωρεί σειρά λειτουργιών της σε ημι-δημόσιους ή και καθαρά ιδιωτικούς φορείς. «Η έμφαση στον μακροπρόθεσμο, στρατηγικό σχεδιασμό μειώνεται και η δραστηριότητα μετατίθεται σε βραχυπρόθεσμο, αποσπασματικό σχεδιασμό μεμονωμένων έργων» (Βασενχόφεν, 2002:31). Ο πολίτης απεκδύεται ουσιαστικά το ρόλο του στο συλλογικό σχεδιασμό και ενώ θα έπρεπε να είναι συνδιαμορφωτής στην διαδικασία λήψης αποφάσεων μετατρέπεται σε καταναλωτή της πόλης.

⁴⁶ Ν.4447/16 «Χωρικός σχεδιασμός-Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 241τΑ/23.12.2016, άρθρο 1)

«Οι τεχνικές "επικοινωνίας και διαβούλευσης" προέρχονται κατά κύριο λόγο από τον χώρο της διαφήμισης, του marketing και της έρευνας αγοράς. Όλα τα τερτίπια διερεύνησης των επιθυμιών του καταναλωτή και προβολής προϊόντων επιστρατεύονται για να βελτιωθεί η κοινωνική αποδοχή πολιτικών και υπηρεσιών, που προσφέρει η επιχειρηματική πόλη» (Βασενχόφεν, 2002:41).

Το πρότυπο του χωρικού σχεδιασμού συναρτάται απόλυτα με την χωρική διακυβέρνηση η οποία με τη σειρά της συνδέεται με τον εκδημοκρατισμό και την ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Παρόλα αυτά ο πολεοδομικός σχεδιασμός δεν είναι πολιτικά αμέτοχος, τουλάχιστον σε επίπεδο αποτελέσματος, ανεξαρτήτως των προθέσεων του πολεοδόμου. Ο χώρος μέσω του σχεδιαστή του μπορεί να αποτελέσει μέσο ελέγχου, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η ευθεία οδός για παράδειγμα όπως μας την αποκάλυψε η πολεοδομία μεταξύ των υπολοίπων επιδράσεων της στο αστικό τοπίο, έρχεται να αλλοιώσει και τις κοινωνικές ροές. Από τη μια λειτουργεί ως ένα στατιστικός δείκτης συμμετοχής σε πορείες και συλλαλητήρια και από την άλλη παρέχει στις δυνάμεις καταστολής την δυνατότητα ευκολότερης τιθάσευσης των κινηματικών δράσεων των συλλογικοτήτων. Τα στενά και δαιδαλώδη δρομάκια επιτρέπουν στις κοινωνικές ομάδες να αναπτύξουν τον αστικό κλεφτοπόλεμο και δυσχεραίνουν τον αστυνομικό ή στρατιωτικό έλεγχο της γειτονιάς. Αν ο χώρος θεωρηθεί ως ένα πεδίο διαμόρφωσης κοινωνικών σχέσεων ο σχεδιασμός του δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει όλους τους συμμετέχοντες στη διαδικασία δημιουργίας και παραγωγής του. Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία έρχονται να δώσουν το λόγο σε μια διαφορετική εκδοχή του χώρου με τη συμμετοχή.

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός⁴⁷ είναι μια πολιτική θέση και αφορά την δημοκρατική διαχείριση του χώρου, την δημιουργία ενεργών πολιτών και μια δημοκρατία περισσότερο άμεση. Σύμφωνα με τη Sherry Arnstein, η «Συμμετοχή των Πολιτών» είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για τους σχεδιαστές που σκέφτονται το συμμετοχικό σχεδιασμό. Η ίδια προτείνει μια τυπολογία σε κλίμακα όπου η κάθε βαθμίδα αντιστοιχεί στην έκταση της δύναμης των πολιτών στο σχεδιασμό της περιοχής δράσης τους. *«Προφανώς, υπάρχουν σημαντικές διαβαθμίσεις της συμμετοχής των πολιτών. Η γνώση αυτών των διαβαθμίσεων καθιστά δυνατή την*

⁴⁷ Ο χρήστης συμμετέχει ενεργά πλάι στον αρχιτέκτονα στο σχεδιασμό του χώρου του

εξάλειψη της υπερβολής και την κατανόηση των απαιτήσεων για συμμετοχή από τους έχοντες, καθώς και το φάσμα των σύγχυσης απαντήσεων από τους εξουσιοδοτημένους» (Arnstein, 1969:217). Παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού στην εφαρμογή του στο δημόσιο χώρο αποτελεί και ο **αστικός βελονισμός**.⁴⁸ Πρόκειται για ένα πάντρεμα αρχιτεκτονικής σκέψης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Με μικρές παρεμβάσεις στο αστικό περιβάλλον (βελονισμός), όπως κατεδαφίσεις εγκαταλειμμένων κτιρίων, αναπλάσεις παλαιών παιδικών χαρών, αξιοποίηση των ακάλυπτων χώρων των πολυκατοικιών, δημιουργία μικρών πλατειών, και πάρκων επιτυγχάνεται η καλύτερευση της καθημερινότητας των πολιτών. Ως εκ τούτου η αστική ανάπλαση μπορεί να μην περιλαμβάνει μια ολόκληρη γειτονιά ή ένα οικοδομικό τετράγωνο. Μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από την ανανέωση του υπάρχοντος κτηριακού αποθέματος και της έννοιας της ετεροτοπίας.⁴⁹

Στην αρχιτεκτονική του χώρου τόσο του δημόσιου αστικού όσο και του ιδιωτικού παρατηρούνται επίσης, συνειδητά ή ασυνείδητα και οι **αποκλίσεις χρήσεων**. Ένας αρχιτέκτονας κάνει κάποιες σχεδιαστικές υποθέσεις παράγει ένα *ιδιόλεκτο*⁵⁰ για τη χρήση του χώρου. Ο χρήστης αναθεωρεί αυτές τις υποθέσεις, τις αμφισβητεί και τις ανατρέπει, για να καλύψει τις δικές του ανάγκες. Χωρίς να επεμβαίνει με αρχιτεκτονικούς όρους, τους οποίους εξάλλου αγνοεί, παράγει αποκλίσεις χρήσης του χώρου, αλλάζοντας του την αρχική μορφή και χρήση. Για παράδειγμα ενσωματώνει την επαγγελματική χρήση (πχ γραφείο) στο αρχικά σχεδιαζόμενο κτίριο κατοικίας. Πρόκειται για ενσωμάτωση του συγκροτήματος σε αστική κλίμακα με σχεδιαστική μεταβολή της μορφής του από αμιγούς κατοικίας σε μονάδα κατοίκησης και εργασίας με συλλογική χρήση, σε υπαίθριους χώρους και

⁴⁸ Πρόκειται για μια ιδέα που αποδίδεται στον Φινλανδό αρχιτέκτονα Marco Casa grande και την οποία προμοτάρει ο δήμος Αθηναίων για την δημιουργία ενός προγράμματος με τη συμμετοχή της κοινωνίας.

⁴⁹ Ο Μισέλ Φουκώ στο *Περί αλλοτινών χώρων* (1967) αναφέρει: «καταρχήν υπάρχουν **ουτοπίες**. Οι ουτοπίες αποτελούν θέσεις χωρίς πραγματικό τόπο... οι ουτοπίες αυτές αποτελούν ουσιαστικά μη πραγματικούς χώρους. Υπάρχουν εξίσου πραγματικοί τόποι, τόποι λειτουργικοί, τόποι που έχουν σχεδιαστεί εντός του θεσμού ακόμη και της ίδιας της κοινωνίας, και οι οποίοι αποτελούν κάποιο είδος αντι-θέσεων, είδος ουτοπιών που έχουν γίνει πράξη, εντός των οποίων οι πραγματικές θέσεις αντιπροσωπεύονται ταυτόχρονα, αμφισβητούνται και ανατρέπονται. Υπάρχουν είδη τόπων που βρίσκονται έξω από όλους τους τόπους, ακόμη κι αν είναι εύκολο να προσδιοριστεί η τοποθεσία τους. Επειδή οι τόποι αυτοί είναι τελείως διαφορετικοί από όλες τις άλλες θέσεις τις οποίες αντανακλούν και στις οποίες αναφέρονται, θα τους αποκαλώ, σε αντίθεση με τις ουτοπίες, **ετεροτοπίες**».

⁵⁰ Σύμφωνα με τον Roland Bartes ο όρος αποδίδει το ύφος του συγγραφέα όσο και τον ιδιαίτερο τρόπο χρήσης της γλώσσας από μια κοινωνική ομάδα. (εδώ συγγραφέας είναι ο αρχιτέκτονας).

σύνδεση με τις γειτνιάζουσες λειτουργίες. Αντίστοιχα αποτελέσματα βλέπουμε στην αλλαγή χρήσης βιομηχανικών κτιρίων σε χώρους διασκέδασης ή κατοικίας (ξενοδοχεία, airbnb, κ.ά.) καθώς και σε χώρους καταστημάτων όπου παρατηρείται η αλλαγή χρήσης σε κατοικία. Σε κάθε περίπτωση επιτυγχάνεται συνύπαρξη χρηστών με διαφορετικά ενδιαφέροντα και όρους τα οποία ο αρχιτέκτονας δεν είχε συμπεριλάβει στον αρχικό του σχεδιασμό. Ο χρήστης δημιουργεί αποκλίσεις μέσα από επεμβάσεις σε κλίμακα και ποιότητα προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες αύξησης του δομημένου και του υπαίθριου χώρου. Δημιουργεί ο ίδιος μια *ετεροτοπολογία*⁵¹ στη σχεδιαστική υπόθεση του αρχιτέκτονα του χώρου. Εδώ ας σημειωθεί, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, ότι η «ανάπλαση» της περιοχής του Ψυρρή, καθώς και η περίπτωση του Κεραμεικού στον Δήμο της Αθήνας αποτελούν παραδείγματα «ετεροτοπιών» και αποκλίσεων χρήσεως μέσα στην πόλη. Είναι χώροι που οι αρχικές νόρμες και λειτουργίες που αντανakλούσαν την κοινωνία στην οποία βρίσκονται, μεταβάλλονται. Η αρχική τους χρήση ως επαγγελματική στέγη (μικρές βιοτεχνίες) και κατοικία οικονομικά ασθενών ομάδων πληθυσμού (εργατών) ή μειονοτήτων (Ρομά) μετατρέπεται σε τόπο διασκέδασης και κατοικίας διανοούμενων και οικονομικά εύπορων ομάδων. Ο χώρος παραμένει ο ίδιος, οι κάτοικοι και η εικόνα του μεταβάλλονται. Ένας άλλος κόσμος μεταφέρεται μαζί με την αλλαγή χρήσης γης. Μια νέα εικόνα αποτυπώνεται στη γεωγραφία της πόλης και ένα νέο αστικό τοπίο προκύπτει, ως απόρροια των διαδικασιών των εξευγενιστών «gentrifiers» της μεσαίας τάξης. Η αλλαγή δεν σηματοδοτείται μόνο στα νέα οικονομικά δεδομένα, αλλά και στις κοινωνικές δομές, όπως αυτές αποτυπώνονται στον νέο τρόπο ζωής της γειτονιάς. Ίσως μια λύση στην αποτροπή της κατά κόρον «απόκλισης χρήσεων» θα ήταν η εφαρμογή της πολιτικής του «συμμετοχικού σχεδιασμού», ως διαδικασία ανάγνωσης του χώρου, έτσι ώστε ο χρήστης και οι διατυπωθείσες ανάγκες του, να λαμβάνονται από τα πριν υπόψη στο σχεδιασμό του αρχιτέκτονα. Σύμφωνα με τον Λωράν *«Η παραγωγή του χώρου ως πρωταρχικά πολιτισμικού παράγοντα επιβάλλει ο χώρος να σχεδιάζεται σε συνάρτηση με τον εκάστοτε χρήστη του και μάλιστα με ουσιώδη συμμετοχή και συμβολή του στη χωρική διαμόρφωση»* (Βρυχέα κ.ά., 1993:23).

⁵¹ Σύμφωνα με τον Μισέλ Φουκώ στο *Περί αλλοτινών χώρων* (1967) η ετεροτοπία είναι ένας χώρος μυθικός και ταυτόχρονα πραγματικής διεκδίκησης του χώρου στον οποίο ζούμε.

Το **rebranding** (ανασήμανση) μεταφράζεται σε σχεδιασμό τουριστικής και εμπορικής εκμετάλλευσης εις βάρος του ελεύθερου άχτιστου χώρου, εν κατακλείδι του ίδιου του δημόσιου χώρου. Επομένως ο δημόσιος χώρος «σηκώνει» το βάρος του «**rebranding**» της πόλης. Ο σχεδιαστικός χειρισμός του δημόσιου χώρου αποτελεί πολλάκις αποτρεπτικό παράγοντα στην παραμονή εκεί, ευάλωτων και ευπαθών ομάδων, ώστε να μην «ενοχλείται» το μάτι του επισκέπτη της πόλης. Η αναμόρφωση και επανάχρηση παλιών αστικών τοπίων περιλαμβάνει εκτός από τα ιστορικά υπολείμματα των παραδοσιακών κτιρίων που κάνουν εμφανή την παρουσία της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς στην πόλη ή τα βιομηχανικά κτίρια που αλλάζουν χρήση και αποτελούν ένα ελκυστικό προϊόν για την αγορά, και τους αδιαμόρφωτους, κενούς, αστικούς χώρους. Το αστικό κενό με την απουσία του δομημένου και σχηματοποιημένου χώρου μπορεί να παρέχει πεδίο άπειρων δυνατοτήτων για αστική ανάπλαση. Προσφέρει χώρους με μάλλον απροσδιόριστη χρήση, έξω από τους λειτουργικούς μηχανισμούς και τις παραγωγικές δομές της πόλης, χώρους διάτρητους που παρέχουν την δυνατότητα πολλαπλής παρέμβασης για την ένταξη τους στον αστικό ιστό. Η αξιοποίηση του αστικού κενού βοηθά στην ενίσχυση του ρόλου της πόλης μέσα από μια χωρικά στοχευμένη εξειδίκευση και αποτελεί συγκριτικό της πλεονέκτημα. Μια διαφορετική προσέγγιση των αστικών αυτών κενών τόπων θα μπορούσε να είναι βέβαια και η μη οργάνωσή τους προκειμένου να διατηρήσουν με χρηστικό τρόπο την κενότητά τους.

Το rebranding της πόλης όπως άλλωστε και το gentrification συνδέονται με την οικονομική ανάπτυξη. *«Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός για την πόλη δεν μπορεί να περιμένει την γενική ανόρθωση της οικονομίας. Το αντίστροφο πρέπει να συμβεί, αφού η ανόρθωση της εξαρτάται σε αποφασιστικό βαθμό από πρωτοβουλίες σε τοπικό επίπεδο»* (Τριανταφυλλόπουλος, 2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα σχεδίου για την ανάδειξη πολιτιστικού προφίλ μιας πόλης μέσα από μια οργανωμένη στρατηγική η οποία συνδέεται με την αστική αναζωογόνηση, το *city branding*, την προβολή της πόλης και τη χάραξη στρατηγικής οικονομικού marketing συναντάται στο θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, (πρώτη εφαρμογή του στην Αθήνα το 85).

«ο θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας έχει πολλαπλές επιδράσεις και στον κοινωνικό ιστό μιας πόλης αφού κατά τη διάρκεια του θεσμού προωθείται η κοινωνική συνοχή και ο διαπολιτισμικός διάλογος μέσω των προγραμμάτων λαϊκής επιμόρφωσης

για τους νέους τις μειονότητες και άλλες μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες» (Αυδίκος, 2014:199).

Θεωρείται αυτονόητο για την στρατηγική προβολής της πόλης οι ειδικοί να στραφούν στο πολιτιστικό απόθεμα. Ο πολιτισμός αποτελεί κεντρικό στοιχείο της σχετικής καμπάνιας και ως πηγή προσφέρει αναγνωρισιμότητα, συζητά την ιστορική συνέχεια του τόπου, την συλλογική αντιπροσώπευση των κοινωνικών ομάδων που δρουν σε αυτή αλλά και την μείξη χρήσεων του κτηριακού της αποθέματος. Ο πολιτισμός μπορεί να αναγνωστεί και μέσα από την οπτική, της *αγοραίας πλευράς της συμβολικής πολιτιστικής παραγωγής* που εναντιώνεται στον κυρίαρχο λόγο που θέλει τον πολιτισμό να μην αποτελεί εμπόρευμα (Αυδίκος, 2014:21).

Συμπερασματικά, η διαμόρφωση της εικόνας και της ταυτότητας της πόλης αναφέρεται σε στοιχεία χωρικού και πολιτιστικού σχεδιασμού, κοινωνικής, αστικής και οικονομικής γεωγραφίας και επικοινωνίας. Στην προσπάθεια στρατηγικής διαχείρισης της εικόνας και προβολής της πόλης αντλούνται στοιχεία από την πολιτιστική της βιομηχανία. Η πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης και της άυλης, αποτελεί κύριο στοιχείο ταυτότητας που μπορεί να της παρέχει το απαραίτητο συγκριτικό πλεονέκτημα. Η εικόνα της πόλης πηγάζει εν πολλοίς από ένα μείγμα εντυπώσεων που οι ίδιοι οι κάτοικοί της έχουν διαμορφώσει για τον τόπο τους και αποτελεί προαπαιτούμενο για τη κατανόηση και μελέτη των ιδιαιτερώσεων χαρακτηριστικών και αξιών της.

«η σχέση ανάμεσα στην πραγματική πόλη της προσωπικής βιωμένης εμπειρία και της φαντασιακής πόλης της αναπαράστασης είναι θεμελιώδης. Η πρώτη είναι η χειροπιαστή πόλη που απαρτίζεται από επιφάνειες-μονοπάτια, οικοδομήματα και δρόμους. Η δεύτερη είναι ο χώρος της λογοτεχνίας, του ευρείας απήχησης πολιτισμού των ιστοριών και της μνήμης» (Stevenson, 2007:177).

Η εικόνα της πόλης της Αθήνας. Κάθε πόλη έχει την εικόνα της ή για την ακρίβεια προβάλλει την στερεότυπη εντύπωση που έχουν οι κάτοικοι της για την ίδια την πόλη. Αυτή η εικόνα μεγεθύνει ως πλεονέκτημα ή ελαχιστοποιεί ως μειονέκτημα κάποια χαρακτηριστικά της, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, φυσικά ή και ένα συνδυασμό των παραπάνω.

«Μια πόλη μπορεί να αναπτυχθεί οργανικά μέσα από τη χρονική διάρκεια... Η Αθήνα μπορεί να θεωρηθεί μια παλίμψηστη πόλη, καθώς έχει μνημεία της αρχαιότητας, οθωμανικά κτίσματα, τον ακανόνιστο αστικό ιστό της Τουρκοκρατίας, τις γεωμετρικές

χαράξεις με τα βουλεβάρτα, τις πλατείες, τα δημόσια και ιδιωτικά νεοκλασικά κτίρια»
(Σπυροπούλου, 2016:84).

Η διαχείριση της αστικής εικόνας δίνει την δυνατότητα της προβολής της πόλης και της ελκυστικότητάς της χωρίς να χρειάζεται να γίνουν δομικές αλλαγές στην τοπικότητα. Η εικόνα από μόνη της δεν έχει θετικό ή αρνητικό πρόσημο και γίνεται αντιληπτή από τη σχέση της με τις ευρύτερες πολιτιστικές τάσεις και συνήθειες. Ο χώρος με εμφανή την παρελθοντική του χρήση, μπορεί να ενσωματωθεί στο σύγχρονο αστικό τοπίο μέσω της αλλαγής χρήσης του και να αποτελέσει ένα ελκυστικό προϊόν για τον καταναλωτή του⁵². *«για να σπάσεις τα όρια του χάρτη μιας πόλης, πρέπει να την γνωρίσεις, να την αισθανθείς, ίσως και να την κοιτάξεις με διαφορετικό μάτι»* (Πάσχου, 2016:30).

Στην Αθήνα, μετά από δεκαετίες αυτορρύθμισης, με κινητήρια αφορμή την Ολυμπιάδα του 2004, η πολιτιστική βιομηχανία προσπάθησε να αναδείξει τον αρχαιολογικό πλούτο της πόλης, μέσα από φιλόδοξες παρεμβάσεις αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου. αγνοώντας επιδεικτικά δρόμους και συνοικίες που δεν συνάδουν με το «περιτύλιγμα» που αρμόζει σε μια ολυμπιακή πρωτεύουσα. Η «αναβάθμιση» της πόλης προχώρησε με όρους ταξικής γεωγραφίας και κοινωνικών αποκλεισμών. Ο δημόσιος χώρος, λειτούργησε με ζώνες περίφραξης, η δε πόλη μετατράπηκε σε κλειστή και επιτηρούμενη περιοχή. Δαιμονοποιήθηκε το κέντρο της και εγκαταλείφθηκε η πολυπολιτισμικότητα της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή της Ομόνοιας, ένας ζωτικός «πυκνωτής» που αν και πάνω του αναπτύσσεται μια «πολιτισμική αταξία», στην ανάγκη της πολιτείας να κάνει αόρατους τους θαμώνες της, εγκαταλείφθηκε η οποιαδήποτε προβολή της πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης της.

Η αστική αναγέννηση στο κέντρο της Αθήνας διαμορφώθηκε σε συνθήκες κρίσης που συνδυάστηκαν με την φυσική και αναμενόμενη παλαίωση του υπάρχοντος οικιστικού αποθέματος. Διατηρητέα κτίρια υπό κατάρρευση σε παλιά υπολειμματικά οικοδομικά τετράγωνα αποτελούν πλέον μια μορφή οικονομικά και κοινωνικά περιθωριακής κατοικίας. Ο επανασχεδιασμός της ταυτότητας του αστικού

⁵² Στο Γκάζι η εικόνα που παρείχε η γειτονιά πριν την ανάπλαση για την λειτουργία μιας βιομηχανικής περιοχής (φωταέριο) μέσα στην πόλη, με την εικόνα μετά την ανάπλαση και την λειτουργία του πολυχώρου, απέχει παρασάγγας. Ό,τι θεωρούνταν μέχρι πρότινος αρνητικό για την ζωή των κατοίκων του κέντρου, με την αλλαγή χρήσης διαφημίζεται πλέον ως θετικό στοιχείο της αστικής εικόνας.

ιστού ακολούθησε μια διπλή πορεία. Από την μια πλευρά κατευθύνθηκε στη λογική της διατήρησης της μοναδικότητας, όπως αυτή έχει αποτυπωθεί σε αναμνηστικά καρτ ποστάλ και στην ωραιοποίηση του παρελθόντος στις όψεις των κεντρικών, δημόσιων, νεοκλασικών κτιρίων της και από την άλλη πλευρά προχώρησε στην αφομοίωση των νέων δεδομένων που επιβάλλει η οικονομική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση. Ο νέος αστικός ιστός δεν περιορίζεται πλέον στο κέντρο της πόλης και τα προάστια της, αλλά κατακερματισμένος στη μορφή του, επεκτείνεται σε μια ακαθόριστη εξάπλωση και αισθητικοποιείται σε διάσπαρτα εμπορικά κέντρα. Κάποτε ο αστικός σχεδιασμός ενίσχυσε το φόβο, προβάλλοντας οριακά τους κινδύνους που προέρχονται από την εγκατάλειψη μιας οικιστικής ζώνης⁵³ και άλλοτε προχώρησε σε ριζική ανάπλαση συγκεκριμένων οικοδομικών τετραγώνων εμπορικής χρήσης.⁵⁴ Η δημιουργία νέων αστικών τοπίων μετά την ανάπλαση εξαρτάται από τη αλλαγή προτύπων κατανάλωσης. Για άλλη μια φορά ο καταναλωτής σχεδιάζει και επιβάλλει το αστικό προϊόν, ορίζοντας μέσα από αυτό την κοινωνική του ταυτότητα.

Περπατώντας στο κέντρο της Αθήνας, ο «πλάνητας» παρατηρεί μια διαδικασία μετασχηματισμού της πόλης, η οποία είναι αντιπροσωπευτική της παρακμής του κτηριακού της αποθέματος. *«Τα σημεία μας είναι κουρασμένα (έλεγε ο Eco) και παρευρισκόμαστε σήμερα στη σύγχρονη δυτική πόλη σε μια αταξία των συμβόλων, αδιαμφισβήτητα σημεία παρακμής».*⁵⁵ Το κέντρο της πόλης όπου η συμμετοχή του συμβολισμού, οι συμβάσεις της καθημερινότητας και η αναπόληση ενός «ηρωικού» παρελθόντος είναι πιο έντονα, το καταστούν στα μάτια του υποκειμένου ως χώρο κοινωνικής επικοινωνίας, τον πιο πλούσιο χώρο σε αστικές εικόνες. Πολυκατοικίες στριμωγμένες σε πρόωρη γήρανση και σταθερή απαξίωση που αδειάζουν από τους αρχικούς ιδιοκτήτες τους, τη μικροαστική οικογένεια, περιμένουν υπομονετικά μια μετεξέλιξη στην κατοίκησή τους μέσα από την αμοιβαιότητα χωρικής μορφής και περιεχομένου των ανθρώπινων σχέσεων. Η τυπική επανάληψη διαμερισμάτων για την κάλυψη αναγκών στέγασης πολλών σε περιορισμένο χώρο, (ενός διογκούμενου ανθρώπινου δυναμικού που εισέβαλε στην

⁵³ Αναφορά στην ολική κατάρρευση του κτιρίου στη διασταύρωση της Μεγάλου Αλεξάνδρου με την Αρτεμισίου, στην καρδιά του Μεταξουργείου

⁵⁴ Αναφορά στην μετατροπή του κατεδαφισμένου πλέον θερινού θεάτρου «Αθήναιον» στη γωνία Πατησίων και Μάρνης, σε δεκαώροφο ξενοδοχείο.

⁵⁵ Κοσμόπουλος, Π. (1994:147). *Περιβαλλοντική αντίληψη του αστικού χώρου*

πόλη ως εσωτερικός μετανάστης) έρχεται αντιμέτωπη με την αστική ιδεολογία της οριζόντιας ιδιοκτησίας.⁵⁶ Η Αθήνα, ως μητρόπολη, στο κέντρο της με τα μικρά οικοδομικά της τετράγωνα και ως μια ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη πόλη, συρρικνώνει το δημόσιο χώρο της, κατακερματισμένο σε δρόμους με δυναμική πυκνότητα διασταυρώσεων. Αυτός ο κατακερματισμένος χώρος, ο δρόμος, είναι ταυτόχρονα το πιο ζωντανό κομμάτι της πόλης αφού χρησιμοποιείται σχεδόν όλο το 24ωρο, στηρίζει και προβάλλει μικτές χρήσεις, ευνοεί τη δημόσια συγκέντρωση, τις διαδηλώσεις, αλλά και την συνδιαλλαγή της πολυκατοικίας μαζί του. Ο αστικός ιστός, κυρίως του ιστορικού κέντρου χαρακτηρίζεται από τη χωροθέτηση πολυκατοικιών που είναι στραμμένες στο δρόμο, με αποτέλεσμα η κατοικία με το δημόσιο χώρο να εμπλέκονται. Τα ισόγεια των πολυκατοικιών με τη συμβιωτική ποικιλία καταστημάτων αποτελούν προέκταση του δρόμου κάτι σαν πλατύσκαλο. Είναι σαν ο δρόμος να μπαίνει στην κατοικία και η κατοικία στο δρόμο. Αυτό αποτελεί ένα κομβικό σημείο στη διατήρηση της ζωντάνιας της γειτονιάς. Η κίνηση στους δρόμους της πόλης, η χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς, η κατανάλωση, τα μεγάλα και τα μικρά εμπορικά καταστήματα, οι χώροι διασκέδασης, τα μεγαλοπρεπή δημόσια κτίρια, οι άστεγοι και οι επαίτες στις εσοχές των πεζοδρομίων, τα διαλείμματα αστικού πρασίνου, όλα αυτά αποτελούν πολιτική και συνδέονται με την σκέψη και αντίληψη που τοποθετεί ο πολίτης τον εαυτό του στο αστικό τοπίο. Η οπτική του υποκειμένου είναι που δημιουργεί τα στερεότυπα θαυμασμού ή φόβου για το κέντρο της πόλης και ως ένα βαθμό καθοδηγεί ή καλύτερα δικαιολογεί τις όποιες πολιτικές παρεμβάσεις στο αστικό τοπίο από την πολιτεία.

«Το κέντρο (της πόλης) έχει ένα χαρακτήρα εξωτικό που δεν έχει η συνοικία διαμονής, της οποίας η αξία έγκειται στην ύπαρξη οικειότητας και σχετικής ησυχίας. Το συνονθύλευμα του πλήθους που κυκλοφορεί στα αστικά κέντρα δεν μοιάζει σε τίποτα με το σύνολο των ανθρώπων που γνωρίζουμε, που μας είναι οικείοι» (Κοσμόπουλος, 1994:132).

⁵⁶ Νομοτελειακά στην Αθήνα εξαντλήθηκαν όλοι οι συντελεστές και οι όροι δόμησης (τετραγωνικών - κάλυψης και ύψους) και ανακαθορίστηκε η χωρική τυπολογία στη μικρή κλίμακα του αστικού χώρου. Το δικαίωμα οριζόντιας ιδιοκτησίας και η λύση της αντιπαροχής διαμόρφωσαν μια ιδιαίτερη κουλτούρα κατοίκησης στα ελληνικά δεδομένα. Ο σχεδιασμός πέρασε από τα χέρια του κράτους στο μικροϊδιοκτήτη και τον κατασκευαστή. Ταυτόχρονα η μικρή ιδιοκτησία που θεωρητικά θα εξασφάλιζε την άνεση και την ανωνυμία, απορρόφησε την ιδιωτικότητα και οδήγησε την κατοικία σε μια στρεβλή εξίσωση που μεταφράζει τον προσωπικό χώρο σαν απομόνωση και τον εγκλωβίζει σε μια αδυναμία αυτοκαθορισμού, συσχετίζοντάς τον με την διπλανή μεσοτοιχία και το διαχωριστικό πλέγμα του μπαλκονιού.

Η εξερεύνηση του περιθωρίου της πόλης από τον πλάνητα, προκαλεί αμφισβήτηση της επίσημης αναπαράστασης που του προτείνει η πολιτεία μέσα από προκαθορισμένες και ακίνδυνες εικόνες. Σύμφωνα με την Σβορώνου (2016:173) «*Η περιπλάνηση στην πόλη χωρίς προφανή σκοπό και με σχετικά αργό βήμα μπορεί να θεωρηθεί ως πράξη απειλητική για την εξουσία, σχεδόν ανατρεπτική*». Η Αθήνα δεν είναι μόνο το δομημένο περιβάλλον, αποτελούμενο τα κτίρια, διαβάσεις και υποδομές, είναι κυρίως ένα ζωντανό δίκτυο πολιτισμικών πρακτικών και κοινωνικών θεσμών. Η μητρόπολη μπορεί να αποδειχθεί ένας επιβλαβής και αφιλόξενος τόπος για τους κοινωνικά ευάλωτους πολίτες, ταυτόχρονα όμως μπορεί να λειτουργήσει ως έδαφος εξέγερσης και ανταγωνισμού των κοινωνικών υποκειμένων. Η μητρόπολη γεννά συγκρούσεις και ταυτόχρονα αναγεννιέται μέσα από αυτές. Η δυναμική της σύγκρουσης έγκειται στην όσμωση των δρώντων με ενέργεια του χώρου.

Τα τοπία της πόλης όπως προαναφέρθηκε στη συγκεκριμένη εργασία ερευνώνται μέσα από το αποτύπωμα της γειτονιάς, την αντίληψη περί κατοικίας και τη λειτουργία των αστικών πάρκων.

Το αποτύπωμα της γειτονιάς. Η γειτονιά θα μπορούσε να οριστεί ως ένα χωρικό σύνολο μονάδων (κατοικιών, ενδιάμεσων χώρων, πλατειών, δρόμων, κοινών, αστικών κενών κ.α.) όπου οι κάτοικοι ορίζουν τις σχέσεις γειτνίασης και οικειότητάς τους σε συγκεκριμένη κλίμακα και εγγράφουν μια χρονικότητα. Πρόκειται για έναν από τους παλαιότερους κοινωνικούς θεσμούς και αποτελεί τη βάση του δικτύου των κοινωνικών σχέσεων. Στην αραβική της ονομασία παρουσιάζεται ως Mahalla (μαχαλάς) που σημαίνει τόπος (Mahal) και ορίζεται από τους κατοίκους της.⁵⁷ Η γειτονιά συσχετίζεται με έννοιες όπως κοινότητα, συνοικία, διαμέρισμα, οικιστική ενότητα ή οικιστικό συγκρότημα. Είναι ο τόπος που λειτουργεί ως «μικρόκοσμος» της πόλης, εκεί όπου αναπτύσσεται η καθημερινή ζωή των κατοίκων και μπορεί να συνυπάρξουν αληθινές ή και κατασκευασμένες μνήμες, συναισθήματα και παραγωγικές σχέσεις των γενιών που την κατοικούν.

⁵⁷ Ο μαχαλάς όπως και η ενορία αναφέρονται χωρικά στην ανάπτυξη γύρω από ένα θρησκευτικό τοπόσημο περίπου πενήντα με εξήντα νοικοκυριών με κοινά εθνικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά και έντονες κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους. Και στις δυο περιπτώσεις συνδυάζεται η κατοικία με την επαγγελματική στέγη.

«οι γειτονιές (neighbourhoods⁵⁸) είναι περιοχές που περιλαμβάνουν ανθρώπους με εν γένει παρόμοια δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, χωρίς ωστόσο να αποτελούν απαραίτητα και βάση κοινωνικής διάδρασης... διακρίνονται σε άμεσες γειτονιές (η βαρύτητα δίνεται στις προσωπικές σχέσεις), παραδοσιακές γειτονιές (με κοινή χρήση τοπικών υποδομών και συμμετοχή σε τοπικές οργανώσεις) και σε αναδυόμενες γειτονιές (μεγάλες, ποικίλες με χαμηλά επίπεδα κοινωνικής διάδρασης... επίσης σε μια άλλη προσέγγιση διακρίνονται με βάση τις υπαρκτές λειτουργίες τους (συναισθηματικοί δεσμοί και αίσθηση του ανήκειν), οικονομικές (κατανάλωση), διοικητικές (παροχή και οργάνωση δημοσίων υπηρεσιών, χωροταξικές (κοινωνικά και υλικά οφέλη μιας τοποθεσίας), δομικές (κοινωνικά αποτελέσματα αστικού σχεδιασμού), πολιτικές (έκφραση τοπικών ζητημάτων) και λειτουργίες κοινωνικής αναπαραγωγής (ευρύτερη πολιτική οικονομία της αστικοποίησης)» (P. Knox & S. Pinch, 2009:345-346).

Η γειτονιά είναι το μικρότερο υποσύστημα της πόλης που έχει όμως την ικανότητα να λειτουργεί αυτόνομα και με αυτόρκεια στη διευθέτηση των βασικών αναγκών του ατόμου παρόλη την μεγέθυνση του αστικού περιβάλλοντος. Αποτελεί τμήμα του οικιστικού συνόλου και τμήμα της συνοικίας, είναι ταυτόχρονα μια κοινωνική κοινότητα που τα μέλη της αλληλοεπιδρούν «πρόσωπο με πρόσωπο». Η γειτονιά λειτουργεί ενοποιητικά ως μεταβατικός κρίκος μεταξύ κατοικίας και πόλης. Στο δημόσιο χώρο της αντικατοπτρίζεται η κρατούσα ιδεολογία και οι κυρίαρχοι τρόποι παραγωγής. Η γειτονιά αποτελεί την «πόλη μέσα στην πόλη» και η κοινότητά της προσδιορίζεται από εθνοτικά, ταξικά ή διαφυλετικά χαρακτηριστικά. Η σύσταση της, βάσει των σχέσεων που αναπτύσσουν τα υποκείμενα εντός της, είναι ρευστή και δυναμική ταυτόχρονα. Οι δυνητικές ροές και η αντίληψη των κατοίκων της για τη γειτονιά τους συνιστούν μια ασταθή υπόσταση, ένα υβριδικό χώρο, ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο, το συγκεκριμένο και το αφηρημένο.

«Οι γειτονιές βοηθούν στη διαμόρφωση της ζωής των ανθρώπων επειδή εκεί κάνουν περισσότερα από ό,τι στο σπίτι. Αποτελούν τη βάση για ευρύτερες δραστηριότητες, παρέχοντας πολλές από τις κοινωνικές υπηρεσίες που συνδέουν τα άτομα μεταξύ τους, δημιουργώντας μια αίσθηση κοινότητας» (Smith, M., 2011).

Η γειτονιά βιώνεται από την πλευρά των κατοίκων ως χώρος αλληλεγγύης, οικειότητας και ιδιαίτερης σημασίας, δεδομένου ότι επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον

⁵⁸ Εδώ το *neighbourhoods* δίνει την έννοια της γειτονιάς ως η ιδιότητα του να είσαι γείτονας, να ζεις κοντά, ο ένας δίπλα στον άλλον

καθημερινό τρόπο ζωής. Ταυτόχρονα όμως λόγω της κυρίαρχης ιδεολογίας η γειτονιά μπορεί να επιβάλει περιφράξεις και αποκλεισμούς στους κατοίκους της, εστιάζοντας στον διαχωρισμό της διαφορετικότητας (ταξική, φυλετική, εθνοτική, σεξουαλικού προσανατολισμού κ.α.). Με άλλα λόγια η γειτονιά είναι η προβολή της εικόνας που έχουν οι κάτοικοί της για αυτή, αλλά και ο τρόπος αναγνώρισης ή στιγματισμού από τη φήμη και την μαρτυρία (καλή η κακή) που έχουν οι απέξω για αυτήν. Οι εκφάνσεις της ποικιλομορφίας και της πολυμορφίας στο επίπεδο της γειτονιάς συχνά αγνοούνται στην διατύπωση του κυρίαρχου λόγου.

«το ζήτημα δεν είναι η αποδοχή της ετερογένειας, της αποδοχής της διαφοράς αλλά και του φορέα της διαφοράς, των οποίων η ταύτιση δεν είναι αυτονόητη. Το ένα ανήκει στη σφαίρα του θεωρητικού και ηθικού προβληματισμού ενώ το άλλο αφορά την εμπέδωση του στην καθημερινή πραγματικότητα» (Καλιόρης, 2004:313).

Η γειτονιά αναπτύσσεται σε διαδρομές διέλευσης (δρόμοι, πεζόδρομοι), σε όρια προσπελάσιμα ή μη (τοιχοί, περιφράξεις), σε κόμβους συγκέντρωσης (διασταυρώσεις, τρίστρατα, εσωκλειστες πλατείες) και σε τοπόσημα (τοπικά ή υπερτοπικά) που την κάνουν αναγνωρίσιμη και οικεία. Είναι ταυτόχρονα οι ρίζες των κατοίκων, τα σχολεία, οι παρέες, το πατρικό σπίτι, ο γείτονας, ο χώρος που κυκλοφορείς και δεν χάνεσαι.

Σε θεσμικό επίπεδο στην Ελλάδα υπήρξε μια αποτυχημένη προσπάθεια να οριστεί ο ρόλος της γειτονιάς στον πολεοδομικό σχεδιασμό, ως χωρική ενότητα με συγκεκριμένα όρια, εντός των οποίων θα οργανώνονταν η συμμετοχή των πολιτών.⁵⁹

⁵⁹ Μέσα από την πολεοδομική λειτουργία η Πολεοδομική Επιτροπή Γειτονιάς (ΠΕΓ) θα είχε λόγο στο συμμετοχικό σχεδιασμό της περιοχής της. Πρόκειται για το Ν. 1937/83 (δεν ισχύει πλέον) ο οποίος προέβλεπε: «Για την παρακολούθηση των πολεοδομικών μελετών σε κάθε γειτονιά αναδεικνύεται από τους κατοίκους της, με ευθύνη του αντίστοιχου ΟΤΑ, Πολεοδομική Επιτροπή της Γειτονιάς (ΠΕΓ). Η ΠΕΓ διατυπώνει είτε προς το συννοικιακό συμβούλιο είτε προς το συμβούλιο δημοτικού διαμερίσματος είτε προς το δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο γνώμη και προτάσεις σχετικά με όλα τα πολεοδομικά και λειτουργικά προβλήματα της γειτονιάς και ειδικότερα σχετικά με τις τροποποιήσεις και την εφαρμογή των πολεοδομικών γενικά διατάξεων, τον καθορισμό χρήσεων γης, το χαρακτηρισμό και τους κανονισμούς λειτουργίας πεζόδρομων, τον καθορισμό θέσεων κτιρίων ή χώρων στάθμευσης οχημάτων, θέσεων κτιρίων ειδικών και κοινωφελών χρήσεων, τη συντήρηση και χρήση παραδοσιακών κτιρίων ή και άλλων στοιχείων, την απομάκρυνση ή την απαγόρευση χρήσεων που δημιουργούν προβλήματα περιβάλλοντος κλπ. Η σύνθεση, ο τρόπος και ο χρόνος ανάδειξης των ΠΕΓ, οι αρμοδιότητες τους και η σχέση τους με τον αντίστοιχο δήμο ή κοινότητα, ρυθμίζονται με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων» Ταυτόχρονα με την ανάδειξη των ΠΕΓ προτάθηκαν και μια σειρά από κριτήρια καθορισμού των ορίων της γειτονιάς. Η γειτονιά θα οριζόταν φυσικά από εδαφικά στοιχεία (ρέμα-λόφος), πολεοδομικά από συγκοινωνίες και τόπους συγκέντρωσης (λεωφόροι- πάρκα), διοικητικά από τα δημόσια κτίρια της (σχολεία, εκκλησίες), και λειτουργικά από την πολιτιστική και εμπορική κίνηση (χώροι πολιτισμού, εμπορικά

Η προσπάθεια ανάπτυξης πολεοδομικού σχεδιασμού από τα κάτω (bottom-up approach) δεν κατάφερε να νομιμοποιηθεί και ως εκ τούτου ο συμμετοχικός σχεδιασμός της γειτονιάς επαφίεται στην διάθεση και υιοθέτηση αυτής της λειτουργίας από τον οικείο δήμο. Σε ευρωπαϊκό πάντως επίπεδο, (ως εκ τούτου και ελληνικό), η εμπλοκή του κοινού σε περιβαλλοντικά θέματα (κατ' επέκταση και θέματα γειτονιάς) θεσμοθετήθηκε με την σύμβαση Aarhus⁶⁰ η οποία εμπλέκει τον πολίτη με την πρόσβασή του στην πληροφόρηση, τη συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων και την προσφυγή του στη δικαιοσύνη για την τήρηση τους⁶¹.

Η αντίληψη της κατοικίας. «Η κατοικία δεν είναι απομονωμένος ή ιδιωτικός χώρος, ένα ταβάνι πάνω από το κεφάλι μας, ή ένα προϊόν κοινωνικού γοήτρου. Είναι και σχέση ιδιωτικού-δημοσίου, μονάδας-συνόλου και το πρόβλημα της κατοικίας οριζόμενης ως κοινωνικό αγαθό δεν μπορεί παρά να είναι πρόβλημα συνολικής διαχείρισης, ενός ευρύτερου χώρου, μιας γειτονιάς, από τους ίδιους τους κατοίκους της» (Βρυχέα, 1993:21). Αναζητώντας εννοιολογικά εργαλεία στην ερμηνεία της κατοικίας στα όρια της καπιταλιστικής κοινωνίας θα μπορούσε καταρχήν να θεωρηθεί ως εμπόρευμα, ως ένα ανταλλακτικό είδος ανάμεσα στα υπόλοιπα, για το οποίο δαπανούνται κεφάλαια με σκοπό την ανταποδοτικότητα και το κέρδος. (Harvey, 2014:17). Η κατοικία ως οικονομικό-επενδυτικό προϊόν συνδέεται με την ενθάρρυνση των πολιτών να αποκτήσουν περιουσιακά στοιχεία και να

κέντρα). Σε μια επόμενη νομοθετική προσπάθεια, στο ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας, το 1985, γίνεται λόγος για την ποιοτική αναβάθμιση της γειτονιάς η οποία στα πλαίσια της δημιουργίας πολυκεντρικής δομής της πόλης ορίζεται ως ένα πολεοδομικό κέντρο, μια οργανική πολεοδομική ενότητα (Ν.1515, ρυθμιστικό σχέδιο, ΦΕΚ 18_Α_18.02.1985). Συγκεκριμένα στην ανασυγκρότηση της γειτονιάς αναφέρεται ότι: «Η ανασυγκρότηση της γειτονιάς γίνεται με τη συλλογική δραστηριοποίηση των ιδίων των κατοίκων της και περιλαμβάνει την πολεοδομική, κοινωνική και λειτουργική τους αναδιοργάνωση και την περιβαλλοντική της αναβάθμιση με οργάνωση του κέντρου κάθε γειτονιάς και δημιουργία ενός ενιαίου δικτύου ροής πεζών, πρασίνου, ελεύθερων χώρων καθώς και χώρων κοινωνικού εξοπλισμού. Η επέκταση του σχεδίου κατά γειτονιές γίνεται με την εξασφάλιση των αναγκαίων χώρων για κοινωνική υποδομή».

⁶⁰ Σύμβαση Aarhus ψήφιση στη Δανία 1998, εφαρμογή 2001. διαθέσιμες πληροφορίες στο: <https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>, (18.02.2021)

⁶¹ Το 2006 με την θέσπιση του Νέου Δημοτικού Κώδικα (Ν.3463/2006, Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων), εισάγονται οι όροι Δημοτικά και Τοπικά διαμερίσματα χωρίς όμως η οριοθέτησή των γειτονιών στο πολεοδομικό σχέδιο μιας πόλης να ταυτίζεται με τα διαμερίσματα που οριοθετεί το Υπουργείο Εσωτερικών για την ίδια περιοχή. Επίσης με τον ίδιο νόμο στο άρθρο 216 θεσπίζονται για πρώτη φορά τα τοπικά δημοψηφίσματα τα οποία διεξάγονται μετά από αίτηση των δημοτών για την επίλυση θεμάτων που αφορούν την συνοικία και τη λειτουργία της και σκοπό έχουν να ενισχύσουν τις συμμετοχικές διαδικασίες στην έκβαση αποφάσεων που λαμβάνονται σε διάφορα επίπεδα εξουσίας της τοπικής αυτοδιοίκησης.

ενσωματωθούν στην αγορά ως δανειολήπτες για την απόκτησή τους. Μια άλλη εκδοχή της λειτουργίας της είναι ότι, αποτελεί χρήση γης ανταγωνιστική, ανάμεσα σε άλλες εξίσου κερδοφόρες στον αστικό ιστό. Το δομικό χαρακτηριστικό της είναι ότι αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την ασφάλεια και τη στέγαση του ανθρώπινου δυναμικού. Η ευρύτερη φυσική πραγματική έννοια της κατοικίας περιλαμβάνει τον «οίκο» ή γενικότερα το «κατάλυμα». Το φυσικό, δηλαδή ιδιωτικό χώρο στον οποίο ο άνθρωπος έχει καταφύγει (Δημητρόπουλος, 2001:1035). Μια ευρύτερη φυσική έννοια της κατοικίας περιλαμβάνει το χώρο στον οποίο έχει κανείς καταφύγει και ο οποίος του παρέχει στέγη, υγιεινή, ασφάλεια και ιδιωτικότητα, αλλά και τη «δημοσιότητα». Πρόκειται λοιπόν για μια συμπληρωματική έκφραση της λειτουργίας της κατοικίας που περιλαμβάνει πέρα από τη φυσική παρουσία του χρήστη την ιδιαίτερη πολιτισμική, κοινωνική, οικονομική, θρησκευτική αντίληψη του, παράγοντες που επηρεάζουν και τον τρόπο κατοίκησης. Σε μια ολιστική προσέγγιση της πόλης η δυναμική της κατοικίας θα μπορούσε να ιδωθεί σε εξάρτηση με τους δομημένους χώρους της πόλης, και να συγκριθεί με τα καταλύματα και τους τόπους δράσης που στεγάζουν τις ποικιλόμορφες σχέσεις μεταξύ των ενοίκων της. Η κατοικία είναι ο στεγασμένος χώρος που χρησιμοποιεί ο ένοικος για την διαμονή του. Το κατάλυμα αναφέρεται σε ένα γενικό χαρακτηρισμό ενός χώρου κατάλληλου για την προσωρινή διαμονή ή και κατοικία. Τέλος ο τόπος δράσης (ή δραστηριότητας) (action [or activity] space) απαντάται ως όρος που χρησιμοποιείται σε συμπεριφορικές μελέτες στεγαστικής κινητικότητας για να υποδείξει το σύνολο των περιοχών μιας πόλης με τις οποίες οι άνθρωποι έχουν άμεση επαφή, (γνωστός και οικείος χώρος, επιθυμητή περιοχή), όπου μπορεί να ενταχθεί και η κατοικία (Knox & Pinch, 2009:452-454).

Ο Ορισμός Κατοικίας στην Ελλάδα. Στο Βασιλικό Διάταγμα 330 του 1960 ορίζεται ως οίκημα «η αυτοτελής κατοικία ή μεμονωμένη είτε εν πολυκατοικία, εξ ενός ή πλειοτέρων δωματείων, μετά μαγειρείου και λοιπών δευτερευόντων χώρων, ως ορίζεται εις τα οικεία κτηματολογικά διαγράμματα ή εκτιμητικούς πίνακας» Αναζητώντας την ερμηνεία του όρου «κατοικία» στην μεταγενέστερη ελληνική νομοθεσία, μεταξύ άλλων ορισμών, α) στο άρθρο 100 του ΠΔ 141/1991 (ΦΕΚ58.τΑ 30-04-91) «περί αρμοδιοτήτων οργάνων και υπηρεσιακών ενεργειών του προσωπικού του υπουργείου Δημοσίας Τάξης και θεμάτων οργάνωσης υπηρεσιών» αναφέρεται:

«Ως κατοικία θεωρείται κάθε χώρος, στεγασμένος ή όχι, που δεν είναι ελεύθερα προσιτός σε οποιονδήποτε, στον οποίο διαμένει κάποιος, έστω και προσωρινά, ακόμη και αν δεν είναι νόμιμος κάτοχος».⁶²

και επιπλέον σύμφωνα με τον Κτιριοδομικό Κανονισμό,⁶³ στη σχετική αναφορά με την ταξινόμηση των κτιρίων και των δομικών κατασκευών με βάση τη χρήση τους,

«στην κατηγορία της κατοικίας περιλαμβάνονται όσα κτίρια ή τμήματα κτιρίων χρησιμοποιούνται για να παρέχουν στους ενοίκους τους χώρους κατάλληλους τουλάχιστον για ύπνο και σωματική υγιεινή και καθαριότητα όπου οι ένοικοί τους διαμένουν μόνιμα ή εποχιακά. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν: τα κτίρια τριών ή περισσότερων διαμερισμάτων, οι μονοκατοικίες, οι διπλοκατοικίες και τα κοινόβια, ο δε πληθυσμός του Κτιρίου ως κατοικία υπολογίζεται ως ένα άτομο ανά 18 τ.μ.. μικτού εμβαδού».

Το δικαίωμα στην κατοικία. Το δικαίωμα αυτό συναρτάται απολύτως με την επιδίωξη κάθε ανθρώπου να έχει ένα χώρο που να του παρέχει προστασία και ασφάλεια για να ζήσει, να διασφαλίσει την ιδιωτικότητα του και να κάνει χρήση αυτού του χώρου για τις βιοτικές του ανάγκες. Το δικαίωμα στην κατοικία αποτελεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα του πολίτη που ανάγεται στη σφαίρα της καθημερινής του ζωής. Το δικαίωμα στην κατοικία δεν περιορίζεται σε ατομικούς τίτλους ιδιοκτησίας είναι πιο σύνθετο και αφορά ουσιαστικά στο δικαίωμα στην κατοίκηση, στις κοινωνικές σχέσεις μέσα από τη δομή του χώρου. Η εξασφάλιση στέγης δεν αποτελεί πολυτέλεια, αλλά βασικό αγαθό που ο κάθε πολίτης δικαιούται να απολαμβάνει. Με τον όρο κατοικία ωστόσο δεν νοείται η οποιαδήποτε μορφή στέγασης, αλλά εκείνη που πληροί τους στοιχειώδεις από απόψεως υγιεινής και ανέσεων όρους αξιοπρεπούς διαβίωσης μέσα σε αυτή. Άρα το δικαίωμα στην κατοικία, μεταφράζεται ως δικαίωμα για αξιοπρεπή κατοικία. Η αξιοπρεπής στέγαση αποτελεί, εκτός από

⁶² Έτσι, ως κατοικίες θεωρούνται ιδίως: Α) Η οικία στην οποία κατοικεί κάποιος, νόμιμα ή προσωρινά, με οποιαδήποτε ιδιότητα, είτε ως ιδιοκτήτης είτε ως ενοικιαστής, είτε ως νομέας, αδιάφορα αν είναι ημεδαπός ή αλλοδαπός. Β) Ο συνεχόμενος προς την οικία περικλεισμένος χώρος (κήπος ή αυλή) εφόσον είναι επαρκώς περιτοιχισμένος ή περιφραγμένος. Γ) Το δωμάτιο ξενοδοχείου, στο οποίο ενοικεί κάποιος προσωρινά ή μόνιμα, ως ιδιοκτήτης, διευθυντής ή ένοικος. Δ) Το μισθωμένο δωμάτιο οικίας στο οποίο ενοικεί κάποιος, προσωρινά ή μόνιμα. Ε) Το πλοίο, η βάρκα, η σκηνή, η καλύβα, το παράπηγμα ή άλλο παρόμοιο κατασκεύασμα, εφόσον κατοικούνται και δεν είναι προσιτά στον καθένα. ΣΤ) Οποιοδήποτε όχημα, χρησιμοποιείται ως κατοικία, είτε αυτό είναι ακίνητο, είτε βρίσκεται σε κίνηση».

⁶³ Απόφαση 3046/304 Κτιριοδομικός Κανονισμός(ΦΕΚ 59, τΔ'3-2-1989), άρθρο 3 παράγραφος 1.Α

θεμελιώδη ανάγκη του ανθρώπου και συστατικό κοινωνικής κινητικότητας Αυτό εντάσσεται στις συνταγματικές διατάξεις κοινωνικού χαρακτήρα, το κανονιστικό περιεχόμενο των οποίων είναι ιδιότυπο ως προς την δεσμευτικότητά τους (Μανιτάκης, 1994:9).

Σύμφωνα με το άρθρο 25 & 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

«Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίζει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, συμπεριλαμβανομένης της τροφής, του ρουχισμού, της κατοικίας, της ιατρικής περίθαλψης, και των απαραίτητων κοινωνικών υπηρεσιών.⁶⁴ Έχει ακόμα δικαίωμα για ασφάλιση σε περίπτωση ανεργίας, αρρώστιας, αναπηρίας, χηρείας, ασφάλιση στη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται της δυνατότητας αυτοσυντήρησης, εξαιτίας περιστάσεων που δεν υπόκεινται στον έλεγχό του».

Επιπλέον στο άρθρο 34 & 3 του Σχεδίου της Συνθήκης για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αναφέρεται:

«Η Ένωση προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δε διαθέτουν επαρκείς πόρους σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές».

Συμπερασματικά το δικαίωμα στην κατοικία αναφέρεται ως κοινωνικό δικαίωμα (υποχρέωση του κράτους για την εξασφάλιση στον πολίτη ενός στοιχειώδους ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης) και ταυτόχρονα ως ατομικό δικαίωμα (αστικό δικαίωμα στην ιδιοκτησία). Επίσης συνδέεται με την ανάγκη ένταξης του ατόμου στο κοινωνικό πλαίσιο για την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ανάπτυξη, στα όρια της κοινωνίας που εντάσσεται και δρα. Παρόλα αυτά η διεκδίκηση του δικαιώματος στην στέγη συνθλίβεται κάτω από την ιδεολογικά κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη λογική απομάκρυνσης του κράτους από την κοινωνική προνοιακή πολιτική. «...ζούμε σε έναν κόσμο όπου τα δικαιώματα της ατομικής ιδιοκτησίας και του κέρδους υπερिशύουν κάθε άλλης έννοιας δικαιώματος που μπορεί να σκεφτεί κανείς...» (Harvey, 2013:37).

⁶⁴ <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2013/12/Dikaiomata.pdf>, (13.05.2019).

Το δικαίωμα στη κατοικία στην Ελλάδα. Αν και η απόκτηση κατοικίας συνιστά προσωπική υπόθεση, σύμφωνα με το άρθρο 21 & 4 του Συντάγματος του 1975, «*Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους*». Παρόλα αυτά στο μέτρο που θεσμικά δεν εξειδικεύεται η κρατική παρέμβαση, σχετική διάταξη παραμένει προγραμματική διάταξη-ευχολόγιο. Αν και αυτή η φειδωλή και γενικόλογη συνταγματική διατύπωση αφήνει πολλά περιθώρια και επίπεδα ερμηνείας ως προς την εφαρμογή αυτού του δικαιώματος, ταυτόχρονα η ανάγνωση της συγκεκριμένης διάταξης δεν αφήνει κανένα περιθώριο παρερμηνείας ότι η στεγαστική αρωγή του κράτους αναφέρεται σε καθολικό δικαίωμα των πολιτών, αφού περιορίζεται «*σε όσους την στερούνται, ή στεγάζονται ανεπαρκώς*». Το ερώτημα εδράζεται στην ερμηνεία της λέξεως «ανεπαρκώς» του άρθρου 21 παρ.4 και στις ευθύνες της Πολιτείας στην λύση της στεγαστικής ανεπάρκειας. Αν δε συνδυαστεί ο ορισμός της ευθύνης αυτού του άρθρου με το άρθρο 2 του Συντάγματος «*ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας*», καθώς και με το άρθρο 25 «*τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους... Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη*», τότε μπορεί να οριστεί και το ευρύ φάσμα στο οποίο κινείται η κοινωνική πολιτική στο θέμα της στέγασης. Από το ένα άκρο υπάρχει η προνοιακή περίθαλψη των ακραίων περιπτώσεων φτώχειας και η κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών επιβίωσης και στο άλλο άκρο η καθολική (universal) παροχή στέγης σε όσους το επιθυμούν, είτε δωρεάν είτε με πολύ χαμηλό κόστος και με κοινωνικά αξιοπρεπή στεγαστικά πρότυπα (Εμμανουήλ, 2006:18).

Η κοινωνική κατοικία (social housing)

«...Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το «δικαίωμα στη στέγη» κατοχυρώνεται ύστερα από πολλές συζητήσεις συγκρούσεις, προτάσεις από φιλόανθρωπους πρίγκιπες, βιομήχανους ουτοπιστές, ομάδες πίεσης, συζητήσεις που κράτησαν σχεδόν μισό αιώνα. Μέσα και από συγκεκριμένα μέτρα και νόμους δίνονται αρμοδιότητες και πόροι στην τοπική και την κεντρική εξουσία να αντιμετωπίσει το πρόβλημα

της στέγης έξω από τη λογική της αγοράς, σαν κοινωνικό αγαθό...» (Βρυχέα 1998:758).

Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, λόγω των αυξημένων στεγαστικών αναγκών στις βομβαρδισμένες πόλεις και για ένα ικανό διάστημα 20ετίας η Ευρώπη στρέφεται στην κοινωνική κατοικία, ως πρωτεύον μέσο κοινωνικής αποκατάστασης. Η κοινωνική κατοικία έβρισκε τότε εφαρμογή στα μαζικά προγράμματα κατασκευής οικονομικής κατοικίας. Σήμερα, όπου το κράτος έχει αποσυρθεί σε μεγάλο βαθμό από την κατασκευή κοινωνικών κατοικιών, η κοινωνική του πολιτική πληρώνεται στην παρέμβαση του στον ιδιωτικό τομέα, με στόχο την διασφάλιση οικονομικά προσβάσιμης στέγης για όλους, ανεξαρτήτως της μορφής ενοίκησης. Σύμφωνα με τον Ferrera, οι στεγαστικές πολιτικές δεν θεωρούνται κατά κανόνα κεντρική συνιστώσα του κοινωνικού κράτους αν και η Eurostat περιλαμβάνει την κατοικία ως λειτουργία της κοινωνικής προστασίας (Ferrera, 1999:6). Είναι σαφές ότι το δικαίωμα στην κοινωνική κατοικία (όπως συμβαίνει και μια ολόκληρη σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων) αν και διακηρύσσεται σε διεθνή φόρα, παραμένει αφηρημένη έννοια, εφόσον δεν ενσωματώνεται ουσιαστικά στις κρατικές νομοθεσίες, και στις δημόσιες πολιτικές. Ουσιαστικά πρόκειται περί ενός ανενεργού δικαιώματος, μιας ακαδημαϊκής, θεωρητικής συζήτησης, ενός ευχολογίου κενού περιεχομένου.

Εν κατακλείδι, ακόμη και όταν υπάρχει επίσημα δηλωμένη κρατική πρόθεση για παρέμβαση στο στεγαστικό ζήτημα και την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών του πληθυσμού, οι κυβερνήσεις επιλέγουν τη λύση σε συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Το κράτος λειτουργεί ευκαιριακά ως πάροχος της γης και περιορίζει τις αρμοδιότητές του στην ρύθμιση της παραγωγής κατοικιών από τον ιδιωτικό τομέα. Το αποτέλεσμα είναι η δημόσια κατοικία να αντιμετωπίζεται ως μια παρωχημένη λύση, επιβαρυντική για την οικονομία, συγκρινόμενη με την εικόνα των μονομπλόκ του σοσιαλιστικού σχεδιασμού εργατικών κατοικιών και κυρίως στιγματισμένη ως η κρατική πολεοδομία για τη κατοίκηση των φτωχών και περιθωριακών ομάδων. Σε μια περίοδο παγκοσμιοποιημένου νεοφιλελευθερισμού οι δημόσιες πολιτικές κατοικίας διογκώνουν προβλήματα των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια στη «στεγαστική φτώχεια». Ο όρος «στεγαστική φτώχεια» περιλαμβάνει και περιγράφει την ακραία στέρηση της στέγης, την στεγαστική επισφάλεια, τις κακές στεγαστικές συνθήκες, τις

περιπτώσεις που το κράτος μέσα από την στέρηση κοινωνικής ή δημόσιας κατοικίας, με την ακηδία του, αποκλείει τους πολίτες του από το κεφάλαιο παραγωγής και τους οδηγεί σε καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού.

Παρόλα αυτά υπάρχει και ο αντίλογος, όπως αυτός διατυπώνεται στα ευρωπαϊκά παραδείγματα της Φινλανδίας της Ισπανίας και της Αυστρίας.

Στην **Φινλανδία** αναπτύσσεται το πρόγραμμα «Πρώτη Στέγη», μέσω του οποίου παρέχεται στον άστεγο ένα σπίτι, δια παντός, με χαμηλό ενοίκιο, το οποίο καλύπτεται συνήθως από το κοινωνικό (προνοιακό) επίδομα που λαμβάνει. Το σπίτι αυτό είναι διαμέρισμα σε ένα ειδικά διαμορφωμένο κτίριο. Για παράδειγμα μια στρατιωτική μονάδα στο Ελσίνκι, μετατράπηκε σε ένα συγκρότημα διαμερισμάτων με 81 δωμάτια και 250 κρεβάτια. Σε αυτό το πρόγραμμα της «Πρώτης Στέγης» δεν υπάρχουν ιδιαίτεροι κανόνες στη συμπεριφορά των ενοίκων (πχ χρήση ή κατάχρηση αλκοόλ). Παρέχεται ψυχική υποστήριξη για την αντιμετώπιση κατά του εθισμού στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά και στη συνέχεια τους εξασφαλίζεται εργασία. Το μόνο, δηλαδή, που απαιτείται από αυτούς, είναι να συμβουλευούνται τους κοινωνικούς λειτουργούς και τους επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων, που εργάζονται μόνιμα στις πολυκατοικίες των αστεγών. Με το πρόγραμμα αυτό οι Φινλανδοί υπολόγισαν ότι για κάθε άστεγο που βρίσκει σπίτι, το κράτος γλυτώνει περίπου στα 15.000€, ποσά που θα ξοδεύονταν σε νοσοκομειακή περίθαλψη, φυλακές ή αστυνομικές υπηρεσίες.⁶⁵

Το σχέδιο δράσης για την πρόληψη της αστεγίας στη Φινλανδία δεν προϋποθέτει ότι η έλλειψη στέγης είναι διαρθρωτική ή ατομική. Αντίθετα, προσπαθεί να προβλέψει κάθε είδους μορφής αστεγών. Δίνεται τόση έμφαση στην έλλειψη στέγης που προκαλείται από χαμηλό εισόδημα και χρέος –και τίποτα άλλο– όσο και στην έλλειψη στέγης που σχετίζεται με το να είσαι πρώην χρήστης ή στην έλλειψη στέγης που σχετίζεται με ένα μείγμα σύνθετων ναρκωτικών, αλκοόλ και ψυχικής υγείας (Pleace, N., 2017:106).

Η Ισπανία μια χώρα που αντιμετώπισε πολύ έντονα στεγαστικά προβλήματα και βίωσε στην περίοδο της κρίσης τραγικές καταστάσεις, με τις εξώσεις λόγω πλειστηριασμών πρώτης κατοικίας, στράφηκε σε ειδικά στεγαστικά προγράμματα προς την αντιμετώπιση της αστεγίας και την ανακούφιση των ευάλωτων ομάδων.

⁶⁵ https://www.huffpost.com/entry/homelessness-Finland-housing-first_n_5c503844e4b0f43e410ad8b6 (16.01.2022)

Η **Βαρκελώνη** υιοθέτησε μια εναλλακτική λύση στο μοντέλο της στέγασης. Το Δημοτικό Συμβούλιο προκειμένου να αντιμετωπίσει τις έκτακτες στεγαστικές ανάγκες των κατοίκων της Βαρκελώνης επέλεξε να ενισχύσει τους κατοίκους όχι μόνο με έκτακτες επιχορηγήσεις αλλά αυξάνοντας το διαθέσιμο δημόσιο στεγαστικό απόθεμα μέσω ενός συνεταιρισμού με ένα εναλλακτικό μοντέλο στέγασης το *Cohousing* (συνοικία). Πρόκειται για ένα εργαλείο πρόσβασης στη στέγαση που επιτρέπει να ζει κανείς σε ένα σπίτι χωρίς να έχει τίτλους ιδιοκτησίας ή με χαμηλό ενοίκιο για μεγάλο χρονικό διάστημα που μπορεί να φτάσει μέχρι εκατό χρόνια. Μέσα από το *Cohousing* η Βαρκελώνη στοχεύει να

α) εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε αξιοπρεπή, οικονομικά προσιτή στέγαση, β) να διατηρήσει τη δημόσια ιδιοκτησία της γης, η οποία προσφέρεται ως μίσθωση, γ) να αποφευχθεί η κερδοσκοπία στέγασης, δ) να εγγυηθεί τη σταθερότητα με την πάροδο του χρόνου για τους χρήστες και ε) να προωθήσει την κοινοτική διαχείριση της περιουσίας.

Το *Cohousing* συγκροτείται από το Δημοτικό Συμβούλιο ή έναν ιδιώτη ιδιοκτήτη που εκχωρεί ένα ακίνητο ή ένα εγκαταλελειμμένο χώρο σε έναν συνεταιρισμό για οικοδόμηση. Τα μέλη του συνεταιρισμού καταβάλλουν προκαταβολή και μηνιαίες δόσεις για τη χρήση της κατοικίας τους. Με αυτό τον τρόπο προάγεται η κοινοτική ζωή και ενθαρρύνεται η αυτό-οργάνωση των ανθρώπων που συγκροτούν τους συνεταιρισμούς. Ουσιαστικά η Βαρκελώνη μέσω του *Cohousing* εξηγεί στην Ευρώπη ότι η στέγαση θεωρείται περιουσιακό στοιχείο προς χρήση και όχι ως επένδυση⁶⁶. Επίσης στη Βαρκελώνη συμπληρωματικά και προκειμένου να απαντηθεί η πρόκληση της αδυναμίας των ανθρώπων να πληρώσουν υπέρογκα ενοίκια, ή να καταφέρουν οι νέοι να βρουν στέγη και επαγγελματικό χώρο μέσα στο ανταγωνιστικά απαγορευτικό μοντέλο του Airbnb, λειτουργεί και ένα νέο σχέδιο «Δικαίωμα στη στέγαση της Βαρκελώνης 2016-2025, PDHB», (στο καταλανικό ακρωνύμιο του). Το Σχέδιο αυτό στοχεύει να εγγυηθεί το δικαίωμα στην στέγη να διασφαλίσει την κοινωνική λειτουργία της κατοικίας και να προχωρήσει στην οικοδόμηση μιας δημόσιας υπηρεσίας στέγασης που να ανταγωνίζεται στα πρότυπα και τις εφαρμοσμένες βέλτιστες πρακτικές άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Το Σχέδιο Δικαίωμα

⁶⁶ <https://www.barcelona.cat>, (22.04.2022)

στη Στέγαση 2016-2025 διαρθρώνεται σε τέσσερις στρατηγικές γραμμές δράσης: α) πρόληψη και αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών στέγασης, β) εξασφάλιση της ορθής χρήσης της κατοικίας, γ) αύξηση του αριθμού των προσιτών διαμερισμάτων και δ) ανακατασκευή του τρέχοντος οικιστικού αποθέματος. Σε αντίθεση με προηγούμενα σχέδια, στόχος του PDHB ήταν να δοθεί προτεραιότητα στη συμμετοχή του κοινού, με τη διοργάνωση ανοιχτών συνελεύσεων γειτονιάς, ώστε να αγκαλιαστεί από κάθε συνοικία της πόλης, που βιώνει την δική της πολύ διαφορετική πραγματικότητα.⁶⁷

Στην Αυστρία επίσης, συναντάται το «Μοντέλο της Βιέννης» της επιδοτούμενης στέγασης. Πρόκειται για ένα μοντέλο που δεν είναι στατικό αλλά συνεχώς προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Στην **Πόλη της Βιέννης** σήμερα το 62% από τα 1,8 εκ. κατοίκους ζει σε κατοικίες κοινωνικών εισοδημάτων που περιλαμβάνουν δημοτικά και επιδοτούμενα διαμερίσματα. Η δημόσια επιχείρηση διαχειρίζεται 220.000 δημοτικά διαμερίσματα που διανέμονται σε όλες τις γειτονιές της πόλης. Ενώ, έως το 2020, αναμένεται να χτίσει επιπλέον 4.000 δημοτικά διαμερίσματα. Περίπου 500.000 άνθρωποι ζουν σε αυτά με καθαρή τιμή 5,58€ ανά τμ. Παράλληλα, υπάρχουν 200.000 επιδοτούμενες συνεταιριστικές κατοικίες ή κατοικίες με επιδοτούμενο ενοίκιο και κοστίζουν κατά μέσο όρο 500 ευρώ το μήνα.⁶⁸ Η επιδίωξη μιας ενεργούς στεγαστικής πολιτικής αποτελεί πολιτική δέσμευση και η εικόνα ανάληψης ευθύνης της πόλης για την κοινωνική ασφάλιση των κατοίκων της είναι ιδιαίτερα ισχυρή.

Η κοινωνική κατοικία στη Βιέννη απευθύνεται στη μεσαία τάξη και γι' αυτό τα εισοδηματικά όρια τίθενται με τέτοιο τρόπο ώστε το 75% των βιεννέζικων νοικοκυριών να έχουν δυνητικά πρόσβαση σε επιδοτούμενη στέγαση. Ταυτόχρονα στη Βιέννη οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης και οι πολιτικές ενάντια στην αστεγία κατάφεραν να αποτρέψουν συγκρούσεις που προκαλεί ο στεγαστικός και κοινωνικός διαχωρισμός (Ludwig, 2017:25)

Να σημειωθεί ότι η στεγαστική της πολιτική προσαρμόζεται στις οικονομικές μεταβολές όπως η οικονομική κρίση του 2008. Με το πρόγραμμα στέγασης Smart σε συνδυασμό με το πρόγραμμα επιδότησης upper promotion τουλάχιστον το 1/3 των

⁶⁷ https://www.habitatge.barcelona/sites/default/files/pdhub_resum_executiu_versio_accessible_0_0.pdf, (16.01.2022)

⁶⁸ Πελεβάνη, Μ., <https://tvxs.gr/news/ellada/giati-ektokseytikan-oi-times-ton-enoikion> (20.02.2020)

επιδοτούμενων νέων έργων περιλαμβάνει διαμερίσματα για ευάλωτα νοικοκυριά. Ο Δήμος της Βιέννης σε ενίσχυση της στεγαστικής του πολιτικής ίδρυσε από το 1984 ένα μη κερδοσκοπικό ταμείο(wohngonds_wien) για την στέγαση και την αστική ανανέωση. Δαπανά επίσης το 5% του προϋπολογισμού του για ετήσιες επιδοτήσεις στέγασης, έτσι ώστε η βιώσιμη χρηματοδότηση να εγγυάται και προσιτά ενοίκια. Τέλος το 2015 η Βιέννη αποφάσισε να χτίσει ξανά δημοτικές κατοικίες για να αντιμετωπίσει την αυξημένη ζήτηση για φθινό χώρο διαβίωσης (Ludwig, 2017:33).

Μέσω των χρήσης μιας σειράς στεγαστικών εργαλείων στον τομέα της κοινωνικής στέγασης και της ασκούμενης κοινωνικής πολιτικής ως αντιστάθμισμα στην άνοδο της τιμής των ακινήτων και της στασιμότητας των μισθών η Βιέννη επιτυγχάνει την αστική ανανέωση με καινοτόμες λύσεις και η κοινωνική κατοικία στην πόλη της Βιέννης αποτελεί πλέον ένα παράδειγμα κοινωνικής στέγασης για όλη την Ευρώπη.

Η κοινωνική κατοικία στην Ελλάδα. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της στέγασης, ως παρεχόμενο αγαθό της πολιτείας, στα ελληνικά πράγματα δεν υπήρξε ποτέ δεδομένος με εξαίρεση την περίοδο μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, όπου η χώρα απέκτησε μια υποδομή και εμπειρία στην παροχή κοινωνικής στέγης, μέσω προγραμμάτων προσφυγικής και λαϊκής κατοικίας ή και αργότερα των προγραμμάτων μεταστέγασης των παραπηγματούχων των πόλεων και όλα αυτά υπό το καθεστώς έκτακτης ανάγκης. Εξετάζοντας την μεταπολεμική περίοδο θα διαπιστώσουμε ότι η οικιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την ολοκληρωτική απουσία στρατηγικής πολιτικής και κρατικής μέριμνας στον τομέα της κοινωνικής κατοικίας, την παντελή έλλειψη δημόσιου κτηριακού αποθέματος για την κάλυψη κοινωνικής στέγασης και την επικράτηση σε μεγάλο ποσοστό της λαϊκής περιφερειακής αυτοστέγασης⁶⁹, της αυτοκατασκευής, με την αλληλεγγύη των οικογενειακών δικτύων αλληλοβοήθειας (Λεοντίδου, 1989:216-218). Η ιδιωτική πρωτοβουλία συνέτεινε στη διασφάλιση πρόσβασης στην κατοικία για τα πλατιά κοινωνικά στρώματα με χαμηλό κόστος. Το κράτος το μόνο που έκανε ήταν να δείξει ανοχή, στα όρια της συνέργειας, απέναντι στην αυθαίρετη δόμηση, την οποία συνεχώς νομιμοποιούσε. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής υπήρξε η εκτόνωση των όποιων ταξικών πιέσεων και διεκδικήσεων μέσω της εξασφάλισης ιδιόκτητης στέγης.

⁶⁹ Σύμφωνα με το Β.Δ. 330/1960 (ΦΕΚ 60_Α_23.05.1960) «Αυτοστέγαις είναι η υπ' ευθύνη της οικονομικώς ενισχυμένης δικαιούχου στεγαστικής αποκαταστάσεως κατά τας κείμενας διατάξεις οικογενείας, ανέγερσις κατοικίας ή καταστήματος»

Ιδιαίτερα τονωτική ένεση για την ανάκαμψη της οικονομίας, την δημιουργία θέσεων εργασίας και την εκτίναξη των δεικτών του κατασκευαστικού κλάδου αποτέλεσε το ιδιόμορφο σύστημα της παραγωγής της κατοικίας μέσω αντιπαροχής. Η μικρή ιδιοκτησία αστικής γης και η απουσία μεγάλων κατασκευαστικών εταιρειών εμπόδισαν τη διείσδυση του μεγάλου κεφαλαίου στο χώρο της οικοδομής⁷⁰. Η έντονη κινητικότητα στην οικοδομή συνεχίστηκε μέχρι και την δεκαετία του 1970 για να την διαδεχθεί στη δεκαετία του 1980, μια περίοδος σχετικής στασιμότητας και προαστιοποίησης. Η διεθνής στροφή σε πολιτικές περιορισμού του προνοιακού κράτους μετά και την πρώτη πετρελαϊκή κρίση την περίοδο της μεταπολίτευσης στην Ελλάδα εξανεμίστηκαν οι όποιες ιδεολογικές αλλά και οικονομικές προϋποθέσεις για την όποια επανεδραίωση της κοινωνικής πολιτικής κατοικίας. Να σημειωθεί ότι από τη δεκαετία του 1980 στην Ευρώπη στον τομέα της κατοικίας κυριάρχησε η πολιτική της «ουδετερότητας» ως προς το «καθεστώς ενοίκησης» (Εμμανουήλ, 2006:12,27). Την δεκαετία του 1990 η αθρόα εισροή μεταναστών αποσταθεροποίησε προσωρινά τη στεγαστική συνθήκη, ανέτρεψε τον μέχρι τότε μη δοκιμαζόμενο μύθο της ελληνικής φιλοξενίας, αλλά και αναθέρμανε την «αγορά κατοικίας» κυρίως ενεργοποιώντας τη στο κενό οικιστικό απόθεμα του κέντρου της Αθήνας. Για πρώτη φορά διαμερίσματα νοικιάζονταν «με το κεφάλι» και η ιδιόκτητη κατοικία του μετανάστη αποτελούσε το διαβατήριο για την κοινωνική του ένταξη. Αν και καμία από τις παραπάνω λύσεις δεν αφορά σε κρατική-κοινωνική πολιτική στέγης, εντούτοις η αγορά αυτορυθμίστηκε και καμιά διεκδίκηση δεν αναπτύχθηκε από τις αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες.

Η κοινωνική κατοικία δεν είναι πολυτέλεια και σίγουρα δεν αποτελεί για την πολιτεία λύση καταπολέμησης της μιζέριας. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που στα στατιστικά στοιχεία της παρουσιάζει μηδενικό ποσοστό στον τομέα της κοινωνικής στέγασης (Doling, 2004:183). Ως ένα βαθμό η έλλειψη κοινωνικής πολιτικής για την στέγη στην Ελλάδα, αποδίδεται στα υψηλά ποσοστά ιδιοκατοίκησης, αλλά και στην ισχυρή παρουσία των δεσμών της οικογένειας, με ότι αυτό συνεπάγεται στην κάλυψη στεγαστικών αναγκών των κατοίκων της. Η πολιτική κατοικίας στην Ελλάδα δίνει έμφαση στην αξία της ιδιοκτησίας ως απόκτηση

⁷⁰ Ο Harvey στο *The limits to capital*, Great Britain: Basil Blackwell, 1984, υποστηρίζει ότι, «η συσσώρευση κεφαλαίου μεταλλάσσει τις διεργασίες οικονομικής και αστικής ανοικοδόμησης».

περιουσιακού στοιχείου και όχι στην κάλυψη των στεγαστικών αναγκών. Το πρόβλημα της αστεγίας γίνεται πιο ορατό στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου οι κοινωνικοί δεσμοί είναι πιο χαλαροί, σε σχέση με την ελληνική επαρχία, όπου πλέον το γεγονός της ύπαρξης αστεγών θεωρείται «φυσικό» φαινόμενο. Η ελληνική επαρχία αντιμετωπίζοντας λιγότερους άστεγους καταφέρνει στα πλαίσια της αλληλεγγύης και της κοινωνικής συννενοχής να λύνει το πρόβλημα ιδίως με την δωρεάν παραχώρηση κάποιας έστω και υποτυπώδους στέγης. Εκεί το πρόβλημα εστιάζεται όχι τόσο στην έλλειψη χώρου αλλά στην κακή κτιριακή ποιότητα και την έλλειψη ευκολιών.

Η στεγαστική πολιτική στην Ελλάδα, αρμοδιότητα της κεντρικής διοίκησης η οποία κατανέμεται σε υπουργεία και οργανισμούς περιορίζεται στην άσκηση επιδοματικής πολιτικής του Υπουργείου Οικονομικών, φορολογικές απαλλαγές για την απόκτηση πρώτης κατοικίας, με επιδοτήσεις επιτοκίων των στεγαστικών δανείων μέσω του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και έκτακτα βοηθήματα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας σε ευάλωτες ή πληγείσες ομάδες του πληθυσμού. (επίδομα στεγαστικής συνδρομής σε ανασφάλιστους ή προγράμματα φιλοξενίας αστεγών).⁷¹ Το κράτος σταδιακά απομακρύνεται από την ανάληψη αρμοδιοτήτων στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής στον τομέα της στέγασης. Η ΔΕΠΟΣ (δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομικής και Οικιστικής Συγκρότησης), υπεύθυνος φορέας για την ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας καταργήθηκε το 2010. Την ίδια περίοδο καταργήθηκε και το Τμήμα Στεγαστικής Πολιτικής του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ανάλογη τύχη είχε ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ) ο οποίος υπήρξε και ο βασικός φορέας άσκησης της στεγαστικής πολιτικής στην Ελλάδα από το 1954 και καταργήθηκε με το δεύτερο μνημόνιο του 2012. Σήμερα και μετά τις δυο διαδοχικές φάσεις διοικητικής μεταρρύθμισης «Καποδίστριας» (Ν.2539/1997), «Καλλικράτης»

⁷¹ Να σημειωθεί ότι σε ισχύ βρίσκεται το ΒΔ 775 «περί κωδικοποίησης διατάξεων περί λαϊκής κατοικίας», ΦΕΚ 254^Α/30.12.1964):«...Δικαιούχοι Στεγάσεως Άρθρ.2.-(Παρ. 1 άρθρ. 4 Ν.Δ. 3090/54 παρ. 4 άρθρου δευτέρου Νόμ. 22063/52, παρ. 5 άρθρου δευτέρου Νόμ. 2063/52, παρ. 2 και 5 άρθρ. 2 του Α.Ν. 1667/51, παρ. 6 του άρθρου δευτέρου του Νόμ. 2063/52). 1.Δικαιούχοι Κρατικής στεγαστικής συνδρομής κατά τον παρόντα Νόμον είναι αι οικογένειαι αίτινες εις τον οικισμόν της μονίμου εγκαταστάσεως αυτών διαβιούν εις στέγαστρα ακατάλληλα δια κατοικίας είτε λόγω είδους δομήσεως ή κατασκευής είτε λόγω ζημιών συνεπεία πολέμου ή οιασδήποτε φύσεως θεομηνίας ή ατυχήματος, δεν διαθέτουν δε άλλην ιδιόκτητον στέγην κατάλληλον δια κατοικίαν εν τω οικισμό της μονίμου διαβιώσεως των και δεν δύνανται ν' αποκτήσουν τοιαύτην δι' ιδίων των μέσων. 2.Επίσης δύνανται να τύχουν Κρατικής στεγαστικής συνδρομής οικογένειαι χαμηλού εισοδήματος μη διαθέτουσαι ιδιόκτητον στέγην, αίτινες διαβιούσαι επί μισθώματι διαθέτουν μέγα μέρος του εισοδήματός των δια την εξυπηρέτησιν του μισθίου, του υπολοίπου κρινομένου ως ανεπαρκούς δια την συντήρησιν αυτών...».

(Ν.3852/2010), οι σχετικές αναφερόμενες στην κατοίκηση κρατικές αρμοδιότητες μεταβιβάστηκαν στο πλαίσιο της άσκησης κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο, στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η αρμοδιότητα αυτή μεταφράστηκε στην δημιουργία των Κέντρων Υποδοχής Αστέγων.

Συμπερασματικά η στεγαστική μέριμνα από πλευράς κράτους στην Ελλάδα σήμερα στερείται μιας συνολικής πολιτικής προσέγγισης υπέρ της κοινωνικής κατοικίας. Αν και το ελληνικό κράτος χρησιμοποίησε ελάχιστα τα κλασσικά μέσα άσκησης στεγαστικής πολιτικής, ανέπτυξε μια σειρά από (κυρίως έμμεσους) μηχανισμούς δημόσιας παρέμβαση και θεσμούς, που συγκροτούν μια *de facto* πολιτική κατοικίας, άλλωστε και η επιλογή της μη πολιτικής συνιστά πολιτική» (Εμμανουήλ, 2006:4). Ταυτόχρονα στην Ελλάδα υπάρχει ένα θέμα πολιτικής αδιαφορίας από τους πολίτες στα ζητήματα στέγασης, δεδομένου ότι δεν αναπτύχθηκε ένας φορέας πίεσης πολιτών προς το κράτος το οποίο εξακολουθεί να αντιμετωπίζει αποσπασματικά και με όρους πρόνοιας στο θέμα της αξιοπρεπούς στέγασης. Το κράτος δεν παρέχει ένα «δίκτυ προστασίας» των νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν οξύ στεγαστικό πρόβλημα. Η κοινωνική κατοικία από δικαίωμα προσεγγίζεται αποκλειστικά με όρους φιλανθρωπίας ή καλύτερα με μέσα από μια ρητορεία που ανάγει την φιλανθρωπία σε κρατική πολιτική. Το δικαίωμα της κατοικίας δεν κατοχυρώνεται αλλά εξαρτάται από την διαθεσιμότητα της ιδιωτικής χρηματοδότησης που παρέχουν χορηγοί και φιλανθρωπικά ιδρύματα έναντι άλλων ανταλλαγμάτων. Το Κράτος στρέφει τον δυνάμει άστεγο πολίτη του στην βοήθεια της εκκλησίας ή των Μ.Κ.Ο., όπου τα λιγοστά τους κονδύλια τα παρέχουν συνήθως σε περιθωριακούς πληθυσμούς που χρήζουν άμεσης κοινωνικής επανένταξης. Το κράτος επίσης, δρα αποσπασματικά χωρίς την πρόβλεψη οικονομικής αρωγής σε ενοικιαστές, και χωρίς κανένα μηχανισμό προστασίας αυτών των νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν οξύ στεγαστικό ζήτημα. Οι ενοικιαστές είναι «αόρατοι» στη στεγαστική πολιτική εφόσον δεν απολαμβάνουν οικονομικά φορολογικά ή άλλα προνόμια, παρά την πλήρη άρση της προστασίας των μισθώσεων, ενώ ταυτόχρονα βαρύνουν υπέρογκα τον ετήσιο οικονομικό τους προϋπολογισμό για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς στέγασης. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το 2017 στην Ελλάδα καταγράφηκαν στο 83,9% των ενοικιαστών δαπάνες πάνω από 40% του διαθέσιμου εισοδήματός τους στη στέγη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα «Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων» (άρθρο 21 παρ. 3) Από την ανάγνωση και μόνο αυτού του άρθρου προκύπτουν κάποια ερωτήματα. Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους στη διασφάλιση του δικαιώματος στην πρόσβαση σε αξιοπρεπή στέγαση για όλους τους κατοίκους της χώρας; Ποιες θεσμικές και εμπειρικές παρακαταθήκες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως κατευθυντήριοι μοχλός πίεσης προς την δημιουργία μιας κοινωνικής πολιτικής στο χώρο της κατοικίας; Συμπερασματικά προκύπτει η ανάγκη σύστασης δομών κοινωνικής πολιτικής που θα βελτιώνει την κατάσταση των αστέγων με κρατική αρωγή, δεν θα επιτρέπει τον στιγματισμό τους και δεν θα τους αφήνει έρμαιοι στην πατερνλιστική φιλανθρωπία των εύπορων συμπολιτών τους. Τέλος η ίδια η κρίση και η εμπειρία που αφήνει στο καταστροφικό πέρασμά της από την χώρα, θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία ανάληψης δράσεων και πρωτοβουλιών από την πλευρά του κράτους ώστε να τεθούν νέες βάσεις στον τομέα της δημόσιας παρέμβασης σε θέματα κοινωνικής στέγασης. Η εμπειρία από δημόσιες πολιτικές κατοικίες σε παραδείγματα του εξωτερικού θα μπορούσε να ανοίξει πλέον την συζήτηση για την δυνατότητα αξιοποίησης της κοινωνικής κατοικίας ως ανταποδοτική παροχή.

Οι ελεύθεροι χώροι της πόλης. Στην κατηγορία των ελεύθερων χώρων πρασίνου της πόλης απαντώνται τα πάρκα, με τις ανάλογες υποκατηγορίες τους, όπως τα πάρκα ειδικού προορισμού (π.χ. ζωολογικά), τα μητροπολιτικά πάρκα (μεγάλες διαδημοτικές εκτάσεις), αστικά πάρκα (μεγάλοι χώροι πρασίνου, αστικού επιπέδου), πάρκα γειτονιάς (συνοικιακά) και πάρκα τσέπης (μικρής κλίμακας υπαίθριοι χώροι πρασίνου), τα άλση (κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου χωρίς κηποτεχνικές διαμορφώσεις), οι κήποι (με βλάστηση και κηποτεχνική και συνήθως ιστορική αξία), θεματικοί ή δημοτικοί, καθώς και οι ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι πρασίνου, συνήθως παλαιά ιδιωτικά κτήματα (σημερινά κληροδοτήματα).

Το αστικό πάρκο, το οποίο και απασχολεί την συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί ένα κατεξοχήν δημόσιο-κοινόχρηστο χώρο πρασίνου εντός του σχεδίου πόλεως ή της οικιστικής περιοχής, ένα υπερ-τοπικό πόλο ήπιας χρήσης αθλητισμού, πολιτισμού και ψυχαγωγίας. Το πάρκο ως αστικός φυσικός χώρος αποτελεί δομικό τμήμα του

χώρου της πόλης το οποίο περιλαμβάνει τόσο τους διαμορφωμένους χώρους πρασίνου όσο και υπολείμματα του προοικιστικού περιβάλλοντος (Αβδελίδη, 2009:147-148). Το πάρκο εγγράφεται ως μια δημόσια κοινόχρηστη έκταση μέσα στην πόλη, την οποία η κοινωνία την αντιμετωπίζει ως μια νησίδα, όπου μπορεί να ανακαλέσει στη μνήμη της την επαφή με την φύση.

«οι πρόγονοί μας ήταν άνθρωποι των δασών, εμείς των οικοδομικών τετραγώνων. Έτσι εξηγείται ότι για τον αστό που λαχταράει τη φύση, κάθε δέντρο, κάθε νησίδα χορταριού είναι ιερή και σύμφωνα με το λαϊκό αίσθημα δεν επιτρέπεται ούτε ένας θάμνος να θυσιαστεί στο βωμό μιας αναγκαίας αστικής δόμησης» (Sitte, 1992:169).

Ο αστικός φυσικός χώρος μπορεί να αναφέρεται σε μια αδόμητη περιοχή δίπλα σε εμπορικές εγκαταστάσεις, σε αλσύλλια, σε λοφίσκους ή στο παράκτιο μέτωπο. Το αστικό πάρκο ασκεί ίσως την ισχυρότερη διείσδυση από όλους τους άλλους δημόσιους χώρους στο φαντασιακό του κατοίκου της πόλης και στην οικολογική του μνήμη. Το αστικό πάρκο συνήθως αποτελεί ένα σχεδιασμένο τοπίο καλλωπισμένου πρασίνου, ενίοτε αποστεωμένο από τα στοιχεία του τοπικού αστικού πολιτισμού και παραδομένο στην παγκοσμιοποιημένη, και ευπρεπισμένη εικόνα ενός οργανωμένου ελεύθερου χώρου. Είναι σύμβολο αστικού πλεονεκτήματος και σημείο αναφοράς για την ευρύτερη περιοχή στην οποία αναπτύσσεται. Γίνεται σεβαστό ως κυρίαρχο συμβολικό τοπίο και σχεδόν πάντα επηρεάζει τη ζωή της πόλης. Ένα καλοσυντηρημένο πάρκο παράγει θετικά οικονομικά αποτελέσματα για τους περιοίκους και ανεβάζει την αντικειμενική αξία της περιουσίας τους.

Η ευρωπαϊκή εμπειρία προσφέρει μια εικόνα του αστικού πάρκου ως πνεύμονα πρασίνου μέσα στο αστικό τοπίο ενταγμένο σε ένα δίκτυο ελεύθερων χώρων που αναβαθμίζει την ποιότητα της ζωής των κατοίκων στην πόλη και προσφέρει μια ποικιλία εμπειριών. Συνήθως στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες τα εντυπωσιακά για τον επισκέπτη μεγάλα αστικά πάρκα, φτιαγμένα για να καλύψουν τις ανάγκες των αυτοκρατορικών οικογενειών, μετασχηματίστηκαν σε ελεύθερους αστικούς χώρους ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς εμπλουτισμένα με νέες χρήσεις. Οι καταπράσινοι κήποι, σημαντικοί βιότοποι και καταφύγιο πολλών ειδών πουλιών, με τις τεχνητές λίμνες και τους ζωολογικούς κήπους, με τα επιβλητικά αγάλματα τα διακοσμημένα σιντριβάνια, υποδέχονται και φιλοξενούν σε εγκαταστάσεις τους πολιτιστικά δρώμενα, εκθέσεις, πλανόδιους μουσικούς,

δημοτικές μπάντες, θέατρα, παιδικές χαρές, εγκαταστάσεις εστίασης και αναψυχής και γενικότερα αθλητικές, ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Καθοριστικός παράγοντας στην ανάπτυξη της ποικιλίας των χρήσεων εντός των αστικών ευρωπαϊκών πάρκων αποτελεί το γεγονός ότι η έκτασή τους, δυσανάλογα μεγάλη σε σχέση με τα ελληνικά δεδομένα, συνήθως, επιτρέπει την ανάπτυξη δραστηριοτήτων χαμηλής, μέτριας ή και μεγαλύτερης όχλησης, χωρίς να αλλοιώνεται η φυσιογνωμία του πάρκου. Κάνοντας μια περιήγηση σε γνωστά ευρωπαϊκά πάρκα εξάγονται συμπεράσματα για την ικανότητα του φορέα διαχείρισής τους να ελέγξει την λειτουργία τους. Η επισκεψιμότητα τους αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα όχι μόνο από πλευράς οικονομικής απόδοσης αλλά κυρίως από την πλευρά του κοινωνικού συγχρωτισμού. Ο συνδυασμός της προσφερόμενης έκτασης πρασίνου, της σχεδιαστικής, αρχιτεκτονικής διαμόρφωσης του κοινόχρηστου χώρου και της θέσης που καταλαμβάνει μέσα στο αστικό τοπίο, της εύκολης ή μη προσβασιμότητας, χωρίς εξαιρέσεις κυρίως για άτομα με κινητικά προβλήματα, καθώς και των πολλαπλών χρήσεων, τόσο εντός όσο και περιμετρικά του πάρκου, αποτυπώνεται ως υπεραξία για την ίδια την πόλη στα μάτια θαμώνων, χρηστών και επισκεπτών. Περιδιαβαίνοντας για παράδειγμα ο επισκέπτης τον κήπο του Λουξεμβούργου (Jardin du Luxembourg), στο Παρίσι ανακαλύπτει ένα υπαίθριο μουσείο γλυπτικής, αλλά και ένα εκπαιδευτικό χώρο μελισσοκομίας και δενδροκομίας. Απολαμβάνει βόλτες με πόνυ, παιδική χαρά, τα έξι γήπεδα τένις, τα δύο γήπεδα για bulles και τα επτά πράσινα περίπτερα για στάση, χαλάρωση και σνακ. Μπορεί επίσης να εκμεταλλευτεί τις δωρεάν συναυλίες που παρέχουν συχνά οι δημοτικές ορχήστρες.⁷² Στη Βιέννη το Πράτερ (Prater) στο βορειοανατολικό τμήμα της πόλης είναι μεγάλο δημόσιο πάρκο, 6140 στρεμμάτων, το οποίο αποτελεί αγαπημένο προορισμό για τους λάτρεις των σπορ και για τα παιδιά καθώς φιλοξενεί ένα από τα μεγαλύτερα λούνα πάρκ της Ευρώπης και το Ράιζεραντ (Reizenrad), την μεγάλη ρόδα, σύμβολο της πόλης. Η ρόδα αυτή ανεβάζει τον επισκέπτη σε ύψος 200 μέτρων παρέχοντας του μια πανοραμική άποψη της πόλης. Στο Πράτερ φιλοξενούνται επίσης το πλανητάριο, το ομώνυμο Μουσείο, φεστιβάλ, θεματικά πάρτυ, αθλητικές διοργανώσεις, υπαίθριες αγορές,

⁷² <https://www.paris.fr/equipements/jardin-du-luxembourg-1793> (15.01.2022)

ορχήστρες, χορωδίες, καλλιτεχνικές εκθέσεις και αρκετοί χώροι εστίασης.⁷³ Το El Retiro Park στη Μαδρίτη υπήρξε ένα εξωτικό καταφύγιο της βασιλικής οικογένειας. *Είναι ένα πλούσιο, ποικιλόμορφο, εξελισσόμενο και δυναμικό αστικό πολιτιστικό τοπίο που σχεδιάστηκε προσεκτικά για την αναψυχή και την εκπαίδευση των πολιτών σε επαφή με τη φύση.* Από το 2021 ανακηρύχθηκε Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. αναγνωρίζοντας έτσι τη σημασία της ένωσης της φύσης, του πολιτισμού και της επιστήμης σε ένα αστικό περιβάλλον. Σήμερα στα 1250 στρέμματα που εκτείνεται το πάρκο φιλοξενεί μια μεγάλη τεχνητή λίμνη για κωπηλασία, ως αίθουσες εκθέσεων από το Μουσείο Reina Sofía, κουκλοθέατρο, ιδιαίτερα γλυπτά, αρκετά μνημεία και κτίρια ξεκούρασης, που λειτουργούσαν ως καταφύγια των μοναρχών, ένα χώρο πολλαπλών χρήσεων για αναψυχή και εστίαση, μια δημόσια βιβλιοθήκη ένα πολιτιστικό κέντρο και αρκετά υπαίθρια κιάσκια.⁷⁴

Στην ελληνική περίπτωση και σύμφωνα με την νομοθεσία *«τα πάρκα και τα άλση πρέπει να καλύπτουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων ανάλογα με την έκτασή τους αλλά ταυτόχρονα η διαμόρφωσή τους πρέπει να γίνεται με έτσι ώστε να προστατεύεται και να αναδεικνύεται ο φυσικός χαρακτήρας τους»*⁷⁵. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 24παρ. 1 του Συντάγματος *«Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας»*.⁷⁶

⁷³ <https://www.praterwien.com/startseite> (15.01.2022)

⁷⁴ <https://www.esmadrid.com/en/tourist-information/parque-del-retiro> (20.01.2022)

⁷⁵ Υ.Α. 133384/6587, άρθρο 3: Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Παρκών και Αλσών (ΦΕΚ 2828_β_23.12.2015) Στην ίδια ΥΑ στο άρθρο 2 δίνεται ο ορισμός Πάρκων και Αλσών, ως εξής: α) Πάρκα είναι οι εντός των σχεδίων των πόλεων και οικιστικών περιοχών κοινόχρηστοι χώροι που έχουν αποτυπωθεί κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό ως πάρκα, καθώς και εκείνοι που φέρουν φυσική ή τεχνητή βλάστηση ή προορίζονται για την εγκατάσταση βλάστησης, και έχουν υποστεί η θα υποστούν κηποτεχνικές διαμορφώσεις .β) Άλση είναι οι εντός των σχεδίων των πόλεων και οικιστικών περιοχών κοινόχρηστοι χώροι που έχουν αποτυπωθεί κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό ως άλση, καθώς και εκείνοι που φέρουν φυσική ή τεχνητή βλάστηση ή προορίζονται για την εγκατάσταση δασικής βλάστησης με ελεύθερη διάταξη, χωρίς κηποτεχνικές διαμορφώσεις στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης προσομοίωσης δασικού περιβάλλοντος (π.χ. συστάδας) στις ανωτέρω περιοχές. γ) Ως πάρκα ή Άλση νοούνται και οι κοινόχρηστες εκτάσεις στο εγκεκριμένο σχέδιο πόλης που χαρακτηρίζονται ως «κοινόχρηστοι χώροι», χωρίς άλλο ιδιαίτερο χαρακτηρισμό αλλά έχουν αποκτήσει εν τοις πράγμασι το χαρακτηρισμό πάρκου ή άλσους. δ)) Ως πάρκα ή Άλση νοούνται και οι κοινόχρηστες εκτάσεις που περιβάλλονται από τον αστικό ιστό χωρίς να έχουν ενταχθεί σε σχέδιο πόλης και φέρουν δασική βλάστηση, φυσικώς ή τεχνητώς δημιουργηθείσα λειτουργώντας εκ των πραγμάτων ως πάρκα ή άλση

⁷⁶ Έγκριση Κανονισμού Λειτουργίας Παρκών και Αλσών (ΦΕΚ 3939_Β_08.11.2017)

Το αστικό πάρκο δεν είναι απλά ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο με δυο διαστάσεις, έχει μάζα και οικολογικό στοιχείο, ποσότητα και ποιότητα πρασίνου, και πάνω από όλα τον χρήστη του, που αφήνει το αποτύπωμά του στη λειτουργία του. Η χρήση του «θεωρητικά» δεν εμπεριέχει στοιχεία αποκλεισμού καμίας κοινωνικής ομάδα. Ως εκ τούτου μιλάμε για ένα «κοινό δημόσιο αγαθό», εύκολα και αβίαστα προσβάσιμο, ανοιχτό σε υπαίθριες δραστηριότητες. Ο δημόσιος χαρακτήρας του συνεπάγεται ταυτόχρονα και το δικαίωμα για οποιονδήποτε να εισέρχεται μέσα από αυτό χωρίς αποκλεισμούς και χωρίς περιορισμούς σε ότι αφορά το χρόνο χρήσης του (Αβδελίδη, 2009:153). Τα αστικά πάρκα επισκέπτονται και απολαμβάνουν άτομα κάθε κοινωνικής ομάδας, ανεξαρτήτως ηλικίας φύλου, εθνικής προέλευσης ή οποιασδήποτε άλλης διαφοροποίησης. Για τον επισκέπτη στα αστικά πάρκα παίρνει μορφή η έννοια του περιβάλλοντος και η ανάγκη προστασίας του. Ως περιβάλλον ορίζεται η ίδια η ποιότητα της ζωής των κατοίκων⁷⁷. Χρήστες του πάρκου είναι οι παλιοί γνώριμοι του χώρου, οι σημερινοί πρόσκαιροι ή μόνιμοι θαμώνες, τα παιδιά, οι περαστικοί, οι περίοικοι και όλοι όσοι άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται στις αναπαραστάσεις του. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός του ποικίλουν: από περπάτημα, τρέξιμο, αναψυχή, κοινωνική συνεύρεση μέχρι χαλάρωση, αναστοχασμό ή κοινωνικές-πολιτικές-πολιτιστικές κ.α. δράσεις. Σύμφωνα πάντα με την ελληνική νομοθεσία οι αστικοί χώροι πρασίνου διακρίνονται σε *ελεύθερους χώρους πολεοδομικής ενότητας όπου περιλαμβάνονται νησίδες πρασίνου (green pockets) χωρίς άλλη χρήση, πλατείες ως χώροι κοινωνικής επαφής και αναψυχής και πάρκα γειτονιάς κατάλληλα για δραστηριότητες ενεργητικής αναψυχής (αθλητικές εγκαταστάσεις, παιδικές χαρές), ή ακόμη και πάρκα τσέπης*.⁷⁸

Τα πάρκα γειτονιάς. Είναι ανοιχτοί ελεύθεροι τόποι προσιτοί σε καθημερινή βάση και σε μικρή απόσταση από την κατοικία, στο μέσο πολίτη (Ρωμανός, Α., κ.α. 2019:29). Η ύπαρξή τους τεκμηριώνεται με βάση την ανάγκη για δημόσιους κοινόχρηστους χώρους που οφείλει η πολιτεία να παρέχει στους πολίτες της και δεν εξαρτάται από τον συντελεστή κτιριοδομικής εκμετάλλευσης της περιοχής

⁷⁷ Ως περιβάλλον σύμφωνα με τον Ν.1650/1986 (ΦΕΚ 160_Α_16.10.1986 άρθρο 2) ορίζεται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες

⁷⁸ Υ.Α. 10788 (ΥΠΕΧΩΔΕ), ΦΕΚ 285_Α_05.03.2004

σχεδιασμού. Η μεγάλη πυκνότητα πληθυσμού σε μια περιοχή είναι κατά κανόνα συνυφασμένη και με την έλλειψη δημόσιου ελεύθερου χώρου και την αδυναμία πρόσβασης σε εναλλακτικές λύσεις όπως είναι ο ιδιόκτητοι εξωτερικοί χώροι ή χώροι δραστηριοτήτων στους οποίους η πρόσβαση απαιτεί την οικονομική συνδρομή, όπως τα γυμναστήρια κ.ά. Η στενότητα του ιδιωτικού χώρου κατοικίας (κυρίως στο κέντρο της πόλης) είναι και ο σημαντικότερος παράγοντας ανάγκης του πάρκου γειτονιάς.

Ας μην υποτιμάται το γεγονός ότι το πάρκο γειτονιάς εκτός από ένας ελεύθερος χώρος είναι και ένα προϊόν κοινής ωφέλειας και περιλαμβάνει χρήσεις και κοινωφελείς εγκαταστάσεις επιπέδου γειτονιάς. *«Είναι αναντίρρητο ότι η δημιουργία ενός πάρκου γειτονιάς σε μια πυκνοκατοικημένη περιοχή έχει θετικές επιπτώσεις στο αστικό περιβάλλον, στην υγεία των κατοίκων, στο μικροκλίμα και στο δροσισμό, ακόμα και στην κοινωνική συνοχή των περιοίκων»* (Ρωμανός, 2019:178).

Τα πάρκα τσέπης (pocket parks). Πρόκειται για μια παρέμβαση στην πόλη, σε μικρή κλίμακα, δομημένα πάνω στην λογική των αστικών πάρκων γειτονιάς αλλά χωρικά σε επίπεδο ενός κενού οικοπέδου, ενός ακάλυπτου χώρου μεταξύ πολυκατοικιών, ενός αστικού ξέφωτου, μιας αλάνας, μιας νησίδας ανάμεσα σε κτίρια. Η λειτουργία τους μπορεί να αφορά δράσεις παθητικής αναψυχής, συνεύρεσης, και κοινωνικοποίησης. Μπορεί για παράδειγμα να μεταμορφωθεί ένα κενό οικόπεδο ή ένα πάρκινγκ σε παιδική χαρά, σε αστικό λαχανόκηπο, αλλά και σε χώρο δημόσιας τέχνης. Επίσης ένας ακάλυπτος χώρος μπορεί να μεταμορφωθεί σε τόπο συνάντησης και κοινωνικοποίησης της γειτονιάς, να αποτελέσει ένα «προορισμό» ένα «τοπόσημο» για τη ίδια την πόλη. Η γειτονιά καλείται να συμμετέχει ενεργά τόσο στη διαμόρφωση όσο και στην διαχείριση και προστασία του.

Αυτό που κάνει το πάρκο τσέπης ιδιαίτερο στον αστικό ιστό είναι η μεγάλη διασπορά του και η επαναληψιμότητα του, γεγονός που του επιτρέπει να είναι πιο προσβάσιμο σε άτομα με κινητικά προβλήματα και ηλικιωμένους. Επίσης η δυνατότητα που δίνει στους περιοίκους για παρατήρηση και επιτήρηση (κυρίως λόγω του μεγέθους του) το καθιστά απωθητικό χώρο για κατάληψη, ρύπανση και παραβατικότητα. Τα πάρκα τσέπης εξελίσσονται σε διέξοδο ανάδειξης της έννοιας του τόπου και της ιδιαιτερότητας μιας περιοχής, ειδικά σε μια περίοδο που η ματιά της πολιτείας είναι στραμμένη σε αναπλάσεις μεγάλης κλίμακας με γνώμονα τον κατασκευαστικό εντυπωσιασμό και όχι την ανάγκη για συνοχή και αλληλεγγύη.

Τα Αστικά πάρκα στην Αθήνα. Το αστικό πάρκο αποτελεί κατεξοχήν δημόσιο χώρο της μητρόπολης και ορίζει τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός του, ως αναπαράσταση ενός μηχανισμού συμπεριφορικής κατεύθυνσης των πολιτών, των αναγκών τους και των ταυτοτήτων τους. Στην περίπτωση του λεκανοπεδίου της Αθήνας η έλλειψη ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων πρασίνου είναι χαρακτηριστική και την κατατάσσει στην τελευταία ευρωπαϊκή θέση στην αναλογία ποσοστού πρασίνου ανά κάτοικο. Στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας μόνο υπάρχει μια διαφορετική αναλογία αλλά αυτή οφείλεται στην ύπαρξη των αρχαιολογικών χώρων, λόφοι Ακρόπολης, Πνυκός, Αρείου Πάγου, Φιλοπάππου, Αρδηττού Λυκαβηττού, Στρέφη και Κολωνού καθώς και των δυο δημόσιων πάρκων. Ως δημόσια αστικά πάρκα στο κέντρο της πόλης αναφέρονται το Πεδίον του Άρεως έκτασης μαζί με το λόφο Φινόπουλου 277 στρέμματα και ο Εθνικός (τέως Βασιλικός) Κήπος, ο οποίος μαζί με τον κήπο του Ζαπείου καλύπτει μια έκταση 285 στρεμμάτων.. Εκτός από τα παραπάνω κεντρικά πάρκα εγγράφονται στη χωρικότητα της πόλης και: α) τα Μητροπολιτικά Πάρκα, {όπως τουλάχιστον αυτά αναφέρονται στο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ν.4277/2014)} Ελληνικού (μελέτη) και Γουδί- Ιλισίων (υπό κατασκευή), Τουρκοβουνίων-Αττικό Άλσος, Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» και Φαληρικού Όρμου, β) τα Άλση, όπως τα: άλσος Βεΐκου, άλσος Συγγρού, άλσος Νέας Φιλαδέλφειας, άλσος Παγκρατίου, άλσος Ιλισίων, άλσος Πολυγώνου και το άλσος Χωροφυλακής και γ) τα πάρκα γειτονιάς ή τα πάρκα τσέπης, στο Μεταξουργείο, στο Παγκράτι, στα Πετράλωνα στην Πετρούπολη, στα Σεπόλια και στον Ασπρόπυργο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της μορφής μικρού αστικού πάρκου τσέπης για την Αθήνα αποτελεί το Πάρκο Ναυαρίνου, στο οποίο εκτός των άλλων αποτυπώνεται και το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα «αστικού κοινού» της πόλης. Πρόκειται, αρχικά, για ένα κατειλημμένο οικόπεδο που έγινε πάρκο «τσέπης», πάρκο «γειτονιάς», με χαρακτηριστικά της ταυτότητά του, το αυθεντικά δημιουργικό πνεύμα, την αυτοοργάνωση, την αντι-ιεράρχηση την αντι-εμπορευματοποίηση και την συλλογικότητα. Είναι αυτόνομος χώρος, πορώδης και ανοιχτός σε νέους χρήστες, «πλην φασιστών, ρατσιστών και κερδοσκόπων» (όπως το συστήνουν οι συλλογικότητες πέριξ αυτού), εξαρτώμενος από δημοτικά δίκτυα. Τυπικά αποτελεί δημόσιο χώρο, πρακτικά όμως είναι κατειλημμένος, πλήρης αυτό-διαχειριζόμενων δραστηριοτήτων αλλά χωρίς οποιαδήποτε εμπορική χρήση, ο οποίος

βασίζεται στην ισότητα την αλληλεγγύη και την συλλογικότητα. Ίσως αυτά τα χαρακτηριστικά τον καθιστούν πραγματικά «κοινό χώρο», μια ενδιάμεση περιοχή ένα διευρυμένο αστικό κατώφλι.

«Πάντα πορώδες και ανοιχτό σε πιθανούς νέους χρήστες, το πάρκο Ναυαρίνου μπορεί να υποστηρίξει μία χωρική εμπειρία, όπως επίσης και μία χωρική μεταφορά που είναι κάτι πέρα από και ενάντια στην εμπειρία του θύλακα. Η πορώδης περίμετρος του πάρκου ορίζεται από χωρικές ρυθμίσεις που αποκτούν τα χαρακτηριστικά που έχει ένα κατώφλι και όχι ένα όριο. Στην πραγματικότητα, το πάρκο το ίδιο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πολυεπίπεδο και πολύμορφο αστικό κατώφλι» (Σταυρίδης, 2015:442).

Το αστικό πάρκο γειτονιάς έρχεται να καλύψει τις ανάγκες τόσο του «ντόπιου» όσο και του εισερχόμενου, μεταναστευτικού, πληθυσμού στην πρόσβαση στο δημόσιο χώρο με ισχυρό βαθμό προφύλαξης στο κοινωνικό δίκτυο που κινείται. Εδώ όμως έρχεται να συζητηθεί το θέμα της ανάγκης υποστήριξης του πάρκου γειτονιάς από την τοπική κοινωνία. Αν οι περίοικοι αντιδρούν στην ύπαρξη ή για την ακρίβεια στην παρουσία των μεταναστών στη γειτονιά τους δύσκολα θα δεχτούν να υποστηρίξουν το σχεδιασμό της οποίας ανάπλασης με την εκούσια συμμετοχή τους. Επίσης το πρόβλημα στην δημιουργία και χρήση των αστικών «πάρκων γειτονιάς» και κατ' επέκταση των «πάρκων τσέπης» είναι η ακαμψία του δημόσιου φορέα στο να αντιληφθεί το μέγεθος και τη σημασία που έχει για την πόλη η αξιοποίηση κάθε ελεύθερου αδόμητου χώρου. Είναι γεγονός ότι η τοπική αυτοδιοίκηση με δυσκολία ανταποκρίνεται στην υποχρέωση συντήρησης των παρκών και αλσών που έχει στην εποπτεία της, περιορίζοντας το ρόλο της σε κάποια κλαδέματα και τη συλλογή απορριμμάτων. Ως εκ τούτου δεν θα ήθελε να εμπλακεί και στην συντήρηση επιπλέον χώρων. Η οικονομική κρίση καθώς και η διαχείριση της εγχώριας και κυρίως της εισαγόμενης παραβατικότητας, αποτελούν μια καλή δικαιολογία για την άρνηση της πολιτείας στην να συμπράξει με την συμμετοχή της στη δημιουργία τέτοιων κατοικήσιμων χώρων. Είναι γεγονός ότι, όπως σε κάθε χώρο δημόσιας συνεύρεσης, έτσι και στο αστικό πάρκο αναπτύσσεται παραβατικότητα, ελεγχόμενη ή μη, η οποία αποτυπώνει και το στίγμα της εντός του. Όμως, θα μπορούσαμε να ορίσουμε την παραβατικότητα στο πάρκο σαν μια εξαίρεση από την επιβαλλόμενη κανονικότητα και τάξη της λειτουργίας του αστικού χώρου όπως αυτή συγκροτήθηκε από τις κοινωνικές συμβάσεις σε συνεργασία με την αρχιτεκτονική. Το πάρκο κάνει ορατές συμπεριφορές που είναι δύσκολο να αποτυπωθούν στον φρενήρη ρυθμό της πόλης

στους δρόμους και τις πλατείες της. Η χαλάρωση που παρέχει, σε συνδυασμό με τον ανοιχτό ορίζοντα διαφυγής, «ζουμάρει» την παραβατικότητα και την τοποθετεί σε ένα κάδρο πιο εξωτικό από το κέντρο της πόλης. Το σημαντικό όμως είναι να γίνει κατανοητή τόσο στον πολίτη όσο και στην Πολιτεία η ανάγκη ύπαρξης στην πόλη τέτοιων κατοικήσιμων χώρων.

«Η λογική και οι πρακτικές του «αστικού βελονισμού» (urban acupuncture) με μικρές μεμονωμένες επιφάνειες πρασίνου αλλά μεγάλες σε αριθμό επιφάνειας προσθετικά και διάσπαρτα στις γειτονιές της πόλης, μπορούν να διαμορφώσουν ένα δίκτυο υπαίθριων δημοσίων χώρων πρασίνου που θα έδινε τη δυνατότητα της διάχυσης της Φύσης μέσα στον αστικό ιστό και θα αναβάθμιζε τον δημόσιο «ενδιάμεσο» κενό χώρο που τόσο παραμελημένος είναι στην εποχή μας «no man's land», και «small is more» τελικά. Είναι μια αντισυμβατική κατηγορία αστικού πρασίνου για μια αντισυμβατική πόλη όπως π.χ. η Αθήνα».(Σεκλιζιώτης, 2017).

Η συγκρουσιακή αιτιότητα στην πόλη, στη γειτονιά, στο πάρκο.

Η σύγκρουση αποτελεί τον κεντρικό άξονα της διατριβής και διέρχεται των δυο περιπτώσεων μελέτης στο κέντρο της πόλης της Αθήνας. Ως εκ τούτου διερευνάται καταρχήν τι προκαλεί τις συγκρούσεις. Όπως προαναφέρθηκε ένα κυρίαρχο ζητούμενο της διατριβής είναι γιατί το υποκείμενο εγκαταλείπει την «ασφαλή» καθημερινότητα του και εμπλέκεται σε κινηματικές δράσεις που επηρεάζουν μια ευρύτερη κοινωνική ισορροπία. Το συγκρουσιακό τοπίο ερευνάται σε αλληλεπίδραση με το αστικό τοπίο στο οποίο αναπτύσσεται υπό το πρίσμα των πολιτικών αποφάσεων της εξουσίας, της κοινωνικής περιχαράκωσης αλλά και της αποπερίφραξης των κοινών πόρων. Τα κίνητρα δράσης όμως δεν μπορεί να μην ιδωθούν και υπό το πρίσμα της ατομικότητας.. *«οτιδήποτε προκαλεί αίσθηση, σάστισμα ή απλώς τραβάει την προσοχή δεν πρέπει να αποκλείεται apriori από το χώρο της ιδιωτικής ζωής ενός προσώπου ή να θεωρείται στερούμενο ορισμένης ψυχολογικής σημασίας η οποία αξίζει να ανακαλυφθεί»* (Sennet, 1999:39). Μέσα από το πρίσμα της ατομικότητας παρατηρούμε τη μεταστροφή του πολιτικού λόγου με ψυχολογικούς όρους. Όταν το υποκείμενο νοιώθει να πλήττεται ο ζωτικός του χώρος προσπαθεί να αλλάξει τις κοινωνικές συνθήκες που του προκάλεσαν βλάβη, με κάθε τρόπο. Η επέμβασή του στο αστικό τοπίο είναι θέμα επιβίωσης. *«ο {αστικός} χώρος διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη συγκρότηση της κουλτούρας. Ο χώρος όπως και η κουλτούρα αποτελεί κοινωνική κατασκευή και επομένως είναι στενά συνδεδεμένος με*

την ισχύ και την εξουσία» (Κnox-Pinch, 2009:108). Όταν το υποκείμενο θεωρεί ότι δεν έχει να χάσει πλέον τίποτα η οποιασδήποτε μορφής σύγκρουση αποτελεί μονόδρομο. Το μόνο που μπορεί να ανατραπεί είναι η χωροχρονική ανάπτυξη της κινηματικής πράξης και η ικανότητά της να μετατραπεί από συγκρουσιακό επεισόδιο σε εξεγερτική δράση. Η προάσπιση του ατομικού συμφέροντος γίνεται προσκλητήριο σε συλλογικές δράσεις απέναντι στον κοινό εχθρό, ο οποίος συνήθως είναι η κρατική εξουσία, με επίδικο το δημοκρατικό κεκτημένο δικαίωμα στην αξιοπρεπή επιβίωση και εν τέλει στην ίδια τη ζωή. Σε κάθε περίπτωση πάντως η συγκρουσιακή συμπεριφορά δεν παύει να είναι μια πολιτική πράξη. Συγκεκριμένα είναι απότοκος της πολιτικής ανυπακοής, μιας μεθόδου αντίστασης που συνίσταται σε μια συλλογική δράση ανυπακοής απέναντι σε ένα νόμο που θεωρείται άδικος. Σύμφωνα με τον Ξαβιέ Ρενού *«Πολύ κοντά στην πολιτική ανυπακοή είναι οι έννοιες της άμεσης δράσης και της αντίρρησης συνείδησης, η οποία λέγεται επίσης μη-συνεργασία, και είναι ένα πιθανό πρώτο βήμα ενός ανθρώπου για την πολιτική ανυπακοή και τη συλλογική οργάνωση της άρνησης»*.⁷⁹ Ως απόρροια των παραπάνω διατυπώσεων, λέξεις και έννοιες όπως: κοινωνικός αποκλεισμός, περιχαράκωση, κρίση κατοικίας, στεγαστικός διαχωρισμός, αστεγία, μετανάστες, πρόσφυγες, φόβος, επισφάλεια, καταστολή, αστικά κινήματα και κοινωνική ανθεκτικότητα δημιουργούν ένα παζλ που αναφέρεται στην ανάπτυξη του συγκρουσιακού τοπίου απέναντι στη στασιμότητα ή μη της πόλης. Το συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύσσεται και στις οι δυο περιπτώσεις μελέτης (Προσφυγικά και Πάρκο) ακουμπά θεωρητικά και παίρνει οξυγόνο από τις παρακάτω θεματικές ενότητες.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός. Κάθε κοινωνικός χώρος αποτελεί ένα κλειστό σύστημα όπου αντίρροπες δυνάμεις, συλλογικές και κρατικές, διεκδικούν την περιφραγή του. Σε κάθε ζωντανό συλλογικό χώρο αναπτύσσονται μορφές εξουσίας, όχι απαραίτητα διαφορετικές από αυτές της γνώριμής μας κρατικής εξουσίας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός πρακτικά σημαίνει στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και ο κοινωνικά αποκλεισμένος θεωρείται ότι βρίσκεται εκτός κοινωνίας. (Φερόνας, 2008 b:62-64). Η αποστέρηση ικανοτήτων συμμετοχής του κοινωνικά αποκλεισμένου υποκειμένου έχει ως αποτέλεσμα εκτός από την

⁷⁹ Ξαβιέ Ρενού, *Ανυπακοή*, στο *Λεξιλόγιο της Αποανάπτυξης* (2016:198)

αποξένωση και την χαλάρωση των κοινωνικών δεσμών, την ραγδαία αύξηση κοινωνικών συγκρούσεων. Η παρακώλυση της κοινωνικής κινητικότητας προκαλεί τριγμούς στα θεμέλια μιας οργανωμένης κοινωνίας. Η αδυναμία ένταξης στον κοινωνικό ιστό οδηγεί αναπόφευκτα σε «ανίερες» συμμαχίες διαφορετικών κοινωνικών ομάδων που οι πολλαπλές αποστερήσεις από τις πολιτικές διαδικασίες, τους οδηγεί σε ένα συνασπισμό δυνάμεων που κινούνται και κινητοποιούνται στα όρια δράσης-αντίδρασης με την εκδήλωση βίαιων συγκρούσεων. Η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών αγαθών όπως είναι η υγεία, και η εκπαίδευση οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια προς την περιθωριοποίηση και σε μια κατάσταση «έλλειψης».

Η μη ύπαρξη κοινωνικής πολιτικής ενσωμάτωσης, αλλά και η μη ενδελεχής ενασχόληση με το πρόβλημα της καταγραφής των «ευπαθών κοινωνικών ομάδων» λόγω περιορισμένων σχετικών πρωτογενών ερευνών, δημιουργεί μια σύγχυση στην όποια προσπάθεια προσδιορισμού της υφιστάμενης κατάστασης του κοινωνικού αποκλεισμού. Από την άλλη η καταλογοποίηση ομάδων στόχων, χρησιμοποιώντας λίστες προκατασκευασμένες ή μεταφερόμενες χωρίς καμία επεξεργασία από διαφορετικά κοινωνικά μοντέλα όχι μόνο δεν διευκολύνει την ένταξη περιθωριοποιημένων ομάδων πληθυσμού, αλλά αντίθετα βοηθάει και στον στιγματισμό τους. Ένας επιπλέον αρνητικός παράγοντας που συμβάλει στην δημιουργία κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων είναι και η υιοθέτηση μιας στρεβλά ιδωμένης πολιτικής κουλτούρας της ευρωπαϊκής ένωσης από την μεταπολίτευση και μετά. *«ο κοινωνικός ιδεαλισμός των πρώτων χρόνων της μεταπολίτευσης αντικαθίσταται σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό από ένα ατομικιστικό ρεαλισμό (ή πιο απαισιόδοξα, από έναν ατομικιστικό αμοραλισμό) ακολουθώντας τις αντίστοιχες τάσεις που ήταν κυρίαρχες στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ»* (Αλεξάκης, 2001:119).

Σύμφωνα με την Κανταντζόγλου (2006:42-48) ο κοινωνικός αποκλεισμός προσλαμβάνεται ως *«δυσκολία άσκησης των κοινωνικών δικαιωμάτων του πολίτη, ως έλλειψη συμμετοχής στους κοινωνικούς θεσμούς και πρόσβασης στις βασικές κοινωνικές και οικονομικές ευκαιρίες ως μακροχρόνια μειονεκτική θέση»*. Ο κοινωνικός αποκλεισμός διαβάζεται ως παλίμψηστο κοινωνικών μειονεκτημάτων που οδηγούν το άτομο στην περιθωριοποίηση. Αφορά ουσιαστικά στην ίδια τη διαδικασία που οδηγεί στην απομόνωση και όχι σε έναν μόνο προαγωγό παράγοντα, όσο καθοριστικός κι αν είναι αυτός, όπως πχ: η φτώχεια, η έλλειψη πρόσβασης στην

εκπαίδευση, την υγεία, την εργασία, τις υπηρεσίες, τον πολιτισμό, την πολιτική, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα κοινωνικά δρώμενα, καθώς και η στέρηση της οικογένειας ή της πατρίδας.

Η αυξανόμενη κοινωνική πόλωση αναφέρεται στον κοινωνικό διαχωρισμό που αναπτύσσεται στα όρια της αστικής φτώχειας με την κατάργηση της μεσαίας τάξης και την δημιουργία μιας κατώτατης κοινωνικής τάξης. Με αυτούς τους όρους περιγράφεται και η «δυαδική πόλη», όπου εκεί παρουσιάζονται οι δυο αστικές πραγματικότητες. Η «πόλη της απελπισίας και της εξαθλίωσης» και η «πόλη της ελπίδας και του μεγαλείου».⁸⁰ Σε αυτή τη μορφή αστικής διαφορετικότητας γίνεται εν τέλει αντιληπτή η χωρική πόλωση, όπου οι εξαθλιωμένοι γίνονται ορατοί στο κέντρο της πόλης, ενώ οι πλούσιοι και οι πολύ πλούσιοι είναι ορατοί στα προάστια που επιλέγουν να απομονωθούν. Βέβαια εδώ οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι η κοινωνική πόλωση στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αθήνα ή τις άλλες μεγαλουπόλεις, δεν αποτυπώνεται τόσο σε επίπεδο κατοικίας όσο σε επίπεδο κοινωνικών δικαιωμάτων. *«Η Αθήνα δεν έχει να επιδείξει έντονα σημάδια κοινωνικής πόλωσης: ούτε πύργοι για τους πλούσιους, ούτε παραγκουπόλεις για τους φτωχούς»* (Μαλούτας, 2018:260).

Οι διαφορές που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό ορίζονται πάνω στα δίπολα πετυχημένος-αποτυχημένος, καλός-κακός, δικός-ξένος, φτωχός-έχων και κατέχων, κανονικός-μη κανονικός, που αποτελούν και τον κυρίαρχο λόγο στην αντίληψη των μελών μιας κοινωνίας. Ταυτόχρονα σε καιρούς κρίσης (οποιασδήποτε μορφής, όχι απαραίτητα μόνο οικονομικής), όπου και οι δεσμοί μεταξύ των μελών μιας οργανωμένης κοινωνίας χαλαρώνουν ο κοινωνικός αποκλεισμός βρίσκει πρόσφορο έδαφος να αναπτυχθεί και με τη σειρά του να προκαλέσει ρήξεις στον κοινωνικό ιστό. Είναι μια κατάσταση διπλής συνεπαγωγής, ένα πάρε-δώσε μεταξύ δυο καταστροφικών αιτιών κοινωνικής διάλυσης. Όπως αναφέρει η Μουσούρου: *«Η πραγματική προστασία από τον αποκλεισμό έγκειται στην ενίσχυση των διαδικασιών ένταξης και κυρίως στην ενίσχυση των ικανοτήτων των ανθρώπων να δημιουργούν και*

⁸⁰ Ο όρος «δυαδική πόλη» αναφέρεται στο Καυκαλάς, Γ., Βιτοπούλου, Α., Γεμεντζή, Γ., Γιαννακού, Α., Τασοπούλου, Α. 2015. Η μεταβαλλόμενη γεωγραφία των πόλεων. [2^ο Κεφ. Συγγράμματος, σ.78-9].

να διατηρούν δεσμούς»⁸¹. Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια, κυρίως λόγω του πολυπαραγοντικού στοιχείου που οδηγεί σε αυτή τη διαδικασία, αλλά και του φόβου των ερευνητών ότι με τις ενέργειές τους, στην προσπάθειά τους να αποτυπώσουν ένα κοινωνικό κατασκευάσμα ενδέχεται να στοχοποιήσουν ευάλωτες ομάδες και να τις οδηγήσουν στη γκετοποίηση και τον στιγματισμό. Παρόλα αυτά με την χρήση κάποιων ερευνητικών μεθοδολογικών εργαλείων, κυρίως εστιασμένων ερωτηματολογίων σε παράγοντες που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό έχουμε κάποια αποτελέσματα. Ένα σημαντικό συμπέρασμα της ετήσιας έκθεσης της Eurostat, EU-Silc 2016 αφορά το υψηλό μέγεθος του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόσο σε απόλυτα μεγέθη όσο και συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το γεγονός ότι, οι ποσοτικοί δείκτες υποεκτιμούν το πραγματικό επίπεδο του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς οι πλέον αποκλεισμένες ομάδες δεν προσμετρώνται από τις σχετικές έρευνες.⁸² Ένας κοινωνικά αποκλεισμένος, ως φορέας της διαφορετικότητας και ως όρος ταυτότητας είναι ο «άλλος», ο οποίος και προσδιορίζεται σε αντιπαράθεση με τον «εαυτό» με το εγώ. Ο ξένος βρίσκει υπόσταση μόνο σε αντιπαράβολή με τον ντόπιο, αλλιώς συζητιέται ως μια λέξη που είναι κενή νοήματος. «Ξένος δεν είναι κάποιος που απλά δεν ξέρουμε, αλλά αντίθετα είναι αυτός που ήδη έχουμε αναγνωρίσει ως ξένο». (Ahmed, 2000:56). Στην Αθήνα της κρίσης ο «άλλος», ο ξένος, ο μετανάστης, ο πρόσφυγας, ο Ρομά, ο «χωρίς χαρτιά», ο «διαφορετικός» σε χρώμα- θρησκεία- εθνότητα-φυλή-κουλτούρα- κ.α. περιγράφεται πάντα δίπλα σε ουσιαστικά και επίθετα όπως, κίνδυνος, παραβατικότητα, εγκληματικότητα, λαθρομετανάστευση, εισβολή,

⁸¹ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρωπίνου Δυναμικού, ετήσια έκθεση Απρίλιος 2018: Κοινωνικές Ανισότητες, Κοινωνικά Δικαιώματα και Κοινωνική Πολιτική

⁸² Όπως αποτυπώνεται στην έρευνα της Eurostat, EU-Silc 2016 στα αποτελέσματα του δείκτη υλικής και κοινωνικής αποστέρησης που λαμβάνει υπόψη του τη δυνατότητα του ερωτώμενου σε σχέση με μια λίστα αναγκών, δηλαδή την μερική ανάλυση της φτώχειας ως μιας διάστασης του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα τα πράγματα είναι τραγικά. Το 35,6% του πληθυσμού κατατάσσεται στην κατηγορία που δεν μπορεί να καλύψει πέντε ή περισσότερες από τις βασικές ανάγκες (εννέα) που περιλαμβάνονται στη σχετική λίστα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Ελλάδα στην περίπτωση των εργαζομένων βρίσκεται στην τρίτη χειρότερη θέση μετά την Ρουμανία και την Βουλγαρία και στην περίπτωση των ανέργων στην Πέμπτη μετά και την Ουγγαρία και Λιθουανία. Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι και το ποσοστό των εργαζομένων συγκριτικά με το ποσοστό των ανέργων που αντιμετωπίζουν κοινωνική και υλική αποστέρηση, συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. Η αναλογία αυτή αναδεικνύει την ανάπτυξη του φαινομένου των «εργαζόμενων φτωχών» (working poor) στη χώρα, που αποτελεί ένα ανερχόμενο φαινόμενο με ρίζες στην αλληλεπίδραση των χαρακτηριστικών της εργασίας, του νοικοκυριού και του κράτους πρόνοιας. (Καμινιώτη 2018:46)

φορέας μολυσματικών ασθενειών, κτλ. Από την άλλη πλευρά το γεγονός ότι, οι μετανάστες εγκαταστάθηκαν μαζικά σε περιοχές του κέντρου της πόλης (Ομόνοια, Μεταξουργείο, Άγιος Παντελεήμονας, Κυψέλη, Πλατεία Βάθη, Πλατεία Θεάτρου, Πατησίων) και συνυπάρχουν, τόσο μεταξύ τους ως μεταναστευτικές ομάδες, όσο και με τους γηγενείς, αποτελεί μια από τις αιτίες που δεν έχουν αποκλειστεί κοινωνικά και που δεν έχουν γκετοποιηθεί (Βαΐου, 2007:207-210).

Ο κυρίαρχος λόγος που αναπτύσσεται, απέναντι στο «μη οικείο», γεννά στους «ανεπιθύμητους» πέρα από φόβο, συναισθήματα απόγνωσης και εκφράσεις βίας. Η κυρίαρχη άποψη της ηγεμονικής ιδεολογίας του «ντόπιου» οδηγεί σε μια αυθαίρετη ομογενοποίηση ανθρώπων με διαφορετική εθνική προέλευση και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

«εκείνο που δίνει στο έθνος την τεράστια δύναμή του είναι το γεγονός ότι εθνικοποιεί την κοινωνία μέσα από μια διαδικασία φυσικοποίησης, όπου οι εθνικές αλήθειες καθίστανται αντικειμενικές, φύσει δεδομένες, πραγματικές και αδιαμφισβήτητες και η οποία μετασχηματίζει τη συγκυρία σε πεπρωμένο, την ιστορικότητα σε αχρονία, το παρόν σε αιωνιότητα» (Χαμηλάκης, 2007:40).

Η ισλαμοφοβία για παράδειγμα, παραγνωρίζει την διαφορετικότητα και «τσουβαλιάζει» θα λέγαμε δράσεις και αντιδράσεις⁸³. «Οι ισλαμικές γεωγραφίες της Αθήνας περιέχουν νέους ενδιάμεσους τόπους: μεταξύ ορατότητας και αφάνειας, άτυπου κι επίσημου, δημόσιου και ιδιωτικού, ανοχής και ρατσισμού, αποδοχής και αποκλεισμού» (Χατζηπροκοπίου, 2015:376).

Το δικαίωμα στην πόλη επαναπροσδιορίζεται σε συλλογικό δικαίωμα χρήσης και κατοίκησης του αστικού χώρου. Επίσης η πρόσφατη οικονομική κρίση δημιούργησε κοινωνικούς αποκλεισμούς παρέχοντας και μια επιπλέον δικαιολογία

⁸³ Η προκατάληψη εναντίον του Ισλάμ και η σύνδεσή του με την τρομοκρατία (ιδίως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001) είναι μιας πρώτης τάξεως δικαιολογία για τη περιφρόνηση, το μίσος και τον αποκλεισμό του μουσουλμάνου από την κοινή οικονομική, κοινωνική και δημόσια ζωή. Αν και φαινομενικά το θέμα της πίστης και της θρησκευτικής εκδήλωσης της προσευχής είναι ιδιωτικό, τα άτυπα τζαμιά ως χώρος κοινωνικότητας, συγκέντρωσης, αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης μεταξύ των μεταναστών δεν μπορεί παρά να λειτουργούν ως πρεσβευτής ενός αιτήματος της οργανικής ενσωμάτωσης των μεταναστών ως πολιτών στο αστικό τοπίο, ανεξάρτητα από θρησκευτικές, πολιτιστικές, πολιτισμικές εθνικές ή άλλες διαφοροποιήσεις-ιδιαιτερότητες. Η παντελής έλλειψη τόπου λατρείας για μια μεγάλη μερίδα μεταναστευτικού πληθυσμού της Αθήνας είναι κάτι παραπάνω από εμφανές. Έτσι η Αθήνα εμφανίζεται στο διεθνή χάρτη ως εξαίρεση και γεννά θέματα δημοκρατικού πλουραλισμού, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελεύθερης πρόσβασης στην ετερότητα μέσα στον αστικό χώρο.

για την αποστροφή στο πρόσωπο του ανεξαρτήτως προέλευσης «εισβολέα»,⁸⁴ ο οποίος ειρήσθω εν παρόδω αποτελεί φτηνό εργατικό δυναμικό. Η παραδοξότητα έγκειται στο γεγονός ότι η ίδια κοινωνική ομάδα που τον αποκλείει κοινωνικά τον προτιμά και τον αποδέχεται ως εργάτη. Ο ξένος δεδομένου ότι «δεν έχει χαρτιά», μπορεί να παρέχει ανασφάλιστη εργασία σε όρους υποτέλειας.

Πέρα όμως από τον ξένο «άλλο» κοινωνικά αποκλεισμένος βρίσκεται και ο «δικός» μας, που θα παραμένει «ξένος» και συχνά «αόρατος», λόγω του ιδιαίτερου σεξουαλικού του προσανατολισμού (ομοερωτοφοβία), της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, της φτώχειας του και της αστεγίας του, των ειδικών δεξιοτήτων ως ΑΜΕΑ, της όποιας παραβατικότητας, ακόμα και των «ακραίων» πολιτικών του πεποιθήσεων (εξωκοινοβουλευτικός χώρος- αναρχία) που δεν συνάδουν με την εικόνα της «ευνομούμενης» πολιτείας.. Όλοι αυτοί, οι «υπόλοιποι άλλοι» άρχισαν να γίνονται ορατοί με την επέλαση της κρίσης. Όσο η οικονομία ήταν θωρακισμένη και η κυρίαρχη αίσθηση των πολιτών ήταν ότι ζουν σε μια περίοδο ευμάρειας, οι «υπόλοιποι άλλοι» περνούσαν στην σφαίρα του αοράτου. Ήταν με άλλα λόγια λιγότερο «ενοχλητικοί». Η αναζήτηση ευθυνών για την αλλαγή σύνθεσης του status quo στην οικονομία, τους έφερε στην επιφάνεια και τους στοχοποίησε. Τα όποια στοιχεία ρατσισμού, μισαλλοδοξίας και προκαταλήψεων αναπτύχθηκαν απέναντι στον «μη κανονικό», προκάλεσαν την συνοχή του κοινωνικού ιστού, οδήγησαν ένα κομμάτι του πληθυσμού στην περιθωριοποίηση και απείλησαν να τορπιλίσουν την «κανονική» ζωή των πολιτών με έκρυθμες καταστάσεις βίας.

Ο αποκλεισμός από την κατοικία και η αστεγία. Στο δυστοπικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον που ανέδειξε η πρόσφατη κρίση, έγινε ιδιαίτερα ορατή η στεγαστική επισφάλεια που αποτελεί απότοκο της εφαρμογής ενός προγράμματος βίαιης δημοσιονομικής προσαρμογής. Η όποια κοινωνική πολιτική στον τομέα της κρατικής υποστήριξης στην εξασφάλιση κατοικίας, μέσω δανείων ή επιδότησης ενοικίου, στην περίοδο της κρίσης εξανεμίστηκε. Ενώ η όποια προηγηθείσα κρίση κατοικίας αναφερόταν σε έλλειψη στέγης, η κρίση κατοικίας μετά το 2010 αναπτύσσεται πλάι σε ένα τεράστιο κενό κτηριακό απόθεμα. Πρόκειται επι της ουσίας όχι για κρίση εύρεσης κατοικίας αλλά για κρίση πρόσβασης σε αυτή. Η

⁸⁴ Τον όρο εισβολέας χρησιμοποίησε ευρέως ο Βίκτωρ Όρμπαν, πρωθυπουργός της Ουγγαρίας, δίνοντας γραμμή ότι «δεν πρέπει να θεωρούνται πρόσφυγες αλλά μάλλον Μουσουλμάνους εισβολείς»

ευρωπαϊκή εμπειρία διδάσκει ότι ο αποκλεισμός από την κατοικία, η έλλειψη κοινωνικής κατοικίας και η έξωση από την μόνιμη κατοικία του ατόμου, δοκιμάζει την κοινωνική συνοχή και προκαλεί ψυχοκοινωνικές αντιδράσεις και συγκρούσεις. Με αφορμή το παράδειγμα της κρίσης κατοικίας στην Ισπανία του 2008, η ΕΕ αναγνωρίζοντας την τραγική κατάσταση της χώρας, αλλά και για να προλάβει αντίστοιχες καταστάσεις σε άλλες χώρες, οδηγήθηκε σε παρέμβαση με οδηγία της ώστε να «αποφεύγεται η έσχατη λύση της έξωσης οικογενειών που διαμένουν στη μοναδική τους κατοικία».⁸⁵ Όπως αναφέρει ο Εμμανουήλ, η έδραση στην έννοια ενός γενικού δικαιώματος στην επαρκή στέγαση θα μπορούσε να ταυτιστεί με τους αγώνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να θέσει μια σειρά από προβληματισμούς στην κοινωνική πολιτική κατοικίας με βασικότερο τον ορισμό των ελάχιστων αποδεκτών συνθηκών στέγασης. *«Η στέγαση και η κοινωνική πολιτική στέγης είναι σε καθοριστικό βαθμό «τοπικό ζήτημα και ιστορικά συγκυριακό, έτσι μπορεί να ανταποκριθεί στον απόλυτο, αδιαπραγμάτευτο και καθολικό χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»* (Εμμανουήλ, 2006:32-33).

Εστιάζοντας στην Αθήνα της κρίσης, η οποία, ειρήσθω εν παρόδω, υπήρξε ανθρωπιστική, η πόλη από την οποία αντλούνται και τα δεδομένα της έρευνας, παρατηρούμε ότι εμφανίζει την εικόνα μιας μητρόπολης η οποία ενώ έχει ένα μεγάλο κτηριακό απόθεμα δεν το διαθέτει στο ανάλογο άστεγο «ανθρώπινο πλεόνασμα της». Να σημειωθεί ότι όταν ο όρος «οικιστικό απόθεμα» εκ των πραγμάτων αναφέρεται σε κάτι που είναι αποθηκευμένο για μεταγενέστερη χρήση. Εδώ τα ίδια τα κτίρια αντιστεκόμενα στη φυσική φθορά που φέρει πάνω τους συσσωρευτικά η αχρηστία, απαιτούν την δημιουργική τους επανάχρηση. Εστιασμένοι πάντα στα χρόνια της κρίσης, από μια άλλη προσέγγιση συναντούμε φθορά του οικιστικού ιστού, η οποία οφείλεται σε εγκατάλειψη ή κακή συντήρηση του κτηριακού αποθέματος. Παρατηρούμε έτσι τα απόνερα της «αστικής συρρίκνωσης»⁸⁶ να παράγουν το εξής παράδοξο: στο κέντρο της πόλης παρουσιάστηκε αύξηση των αστέγων με ταυτόχρονη αύξηση των αδιάθετων και κενών διαμερισμάτων, και άρνηση των ιδιοκτητών να τα ενοικιάσουν ή να τα πουλήσουν. Επίσης εμφανίστηκε το φαινόμενο

⁸⁵ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0347_EL.html?redirect (9-2-2020)

⁸⁶ Η *αστική συρρίκνωση* ως διαδικασία αστικής αλλαγής, χαρακτηρίζεται από την μείωση του πληθυσμού του κέντρου της πόλης σε αντίθεση με την αύξηση του πληθυσμού της συνολικά και οφείλεται κατά κύριο λόγο στην οικονομική ύφεση, την προαστιοποίηση και την αστική διάχυση.

της «άτυπης διαμονής», δηλαδή συμφωνία μεταξύ φίλων για παραχώρηση κατοικίας, χωρίς ενοίκιο ή παραχωρητήριο με την υποχρέωση από πλευράς ενοίκου να καλύπτει τα λειτουργικά έξοδα της κατοικίας, συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας της.

Η προσέγγιση του θέματος της κατοίκησης των κενών σπιτιών δεν εντάσσεται σήμερα σε κανένα εθνικό σχεδιασμό μιας ολοκληρωμένης στεγαστικής πολιτικής, ούτε συνδέεται με προγράμματα αναπλάσεων της γειτονιάς από την πλευρά της πολιτείας, και ενισχύει ως ένα βαθμό τα φαινόμενα κοινωνικής πόλωσης μεταξύ «επιθυμητών» και «ευπαθών» ομάδων του πληθυσμού. Η πολιτική για την οικιστική ανάπτυξη και την πολεοδομική οργάνωση της Αθήνας όπως αυτή αναπτύσσεται στο ρυθμιστικό της σχέδιο⁸⁷ προβλέπει βέβαια στους κύριους άξονες της την ενεργοποίηση του κενού κτηριακού αποθέματος, κάτι που παραμένει όμως σε ευχολόγιο. Βέβαια η απουσία εφαρμοσμένης πολιτικής συνιστά ένα είδος πολιτικής. Επίσης να σημειωθεί ότι ο όρος «ανθρώπινο πλεόνασμα» εδώ, αναφέρεται σε περιφερόμενους άστεγους. *«Το περιφερόμενο πλήθος των αστέγων στους δρόμους των πόλεων, είναι απλώς το εμφανέστερο σύμπτωμα μιας διαδικασίας με την οποία η κοινωνία συνολικά κινδυνεύει να περιέλθει στην κατάσταση της γυμνής ζωής, απογυμνωμένη από πραγματικά δικαιώματα και αγωνιζόμενη για την επιβίωση»* (Κιουπκιολής, 2014:74).

Την εικόνα αποκλεισμού από την κατοικία ήρθε να επιτείνει και η δημιουργία της αξιολογής ποσοτικά κοινωνικής ομάδας των «νέο-αστέγων». Πρόκειται για ανθρώπους που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη στέγη τους από οικονομική αδυναμία και να προστεθούν ως αριθμοί στα στατιστικά στοιχεία της αστεγίας ως αποκλειόμενοι στέγης. Τα ελάχιστα υπνωτήρια του Δήμου Αθηναίων δεν μπορούν να ικανοποιήσουν ικανοποιητικό αριθμό αστέγων⁸⁸. Επι της ουσίας δεν υπάρχει κάποιος κρατικός μηχανισμός που θα μπορούσε να στεγάσει τους ήδη άστεγους, πολλώ δε μάλλον, να προσφέρει προληπτικά στεγαστική βοήθεια σε « νέους υποψήφιους».

Ένας επιπλέον παράγοντας της αμηχανίας με την οποία αντιμετωπίζει η πολιτεία το πρόβλημα της αστεγίας στην Αθήνα είναι το γεγονός ότι το θεωρεί

⁸⁷ Ν.4277/2014, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ΦΕΚ156_Α_01.08.2014)

⁸⁸ Παρενθετικά να αναφερθεί ότι η Αθήνα το 1937 διέθετε λαϊκά υπνωτήρια, ως ένα αυτοτελές κρατικό ίδρυμα που υπαγόταν στο Υπουργείο Κρατικής Αντίληψης και στεγαζόταν σε μια από τις πτέρυγες του σημερινού νοσοκομείου Ελπίς στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Διαθέσιμα στοιχεία στο περιοδικό «Μικρός Ρωμιός» <http://courses.arch.ntua.gr/fsr/139326/00050.jpg>, (21.11.2021).

ποιοτικό και ατομικό πρόβλημα και όχι ποσοτικό. Να σημειωθεί ότι μόλις το 2012 η πολιτεία αναγνώρισε θεσμικά τον ορισμό του αστέγου.⁸⁹ Επειδή όμως και ο άστεγος από την πλευρά του θεωρεί το πρόβλημά του ατομικό και ποιοτικό, μην έχοντας πρόσβαση σε μια ιδιωτική κατοικία οικειοποιείται το δημόσιο χώρο για να καλύψει τις ανάγκες του. Ο άστεγος διεκδικεί το δικαίωμα να καταλάβει αστικό δημόσιο χώρο και αμφισβητεί την όποια νέο-φιλελεύθερη διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου χώρου.

Τον Ιούνιο του 2018 το ελληνικό κράτος αναγνώρισε στο άστεγό το δικαίωμα στο κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης με την προϋπόθεση «να διαβιεί στο δρόμο ή σε ακατάλληλο κατάλυμα αλλά και υπό την προϋπόθεση όμως να έχει καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων ή των κέντρων κοινότητας ή να κάνουν χρήση των λαϊκών υπνωτηρίων».⁹⁰ Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αναγνωρίζοντας ότι η απώλεια στέγης, μεταφράζεται αυτόματα και σε αύξηση ψυχικών νοσημάτων, ανακοίνωσε τη χάραξη μιας εθνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση της⁹¹, η οποία στηρίζεται στο δικαίωμα σε επαρκή και αξιοπρεπή κατοικία όπως κατοχυρώνεται από διεθνείς συμβάσεις και κείμενα.⁹² Τέλος το Νοέμβριο του 2020 η πολιτεία όρισε τους άστεγους ως ωφελούμενη ομάδα του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και θέσπισε πρόγραμμα με τίτλο «στέγαση και εργασία για τους άστεγους».⁹³

Μια επιπλέον επιβαρυντική παράμετρο στην κρίση κατοίκησης αποτέλεσε η στρεβλή διάθεση του κενού κτηριακού αποθέματος και η εμπορευματοποίηση της κατοικίας

⁸⁹ N4052/2012 (ΦΕΚ 41_τΑ_01.03.2012), «Αναγνωρίζονται οι άστεγοι ως ευπαθής κοινωνική ομάδα, στην οποία παρέχεται κοινωνική προστασία. Ως άστεγοι ορίζονται όλα τα άτομα που διαμένουν νόμιμα στη χώρα, τα οποία στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτροδότησης. Στους άστεγους περιλαμβάνονται ιδίως αυτοί που διαβιούν στο δρόμο, σε ξενώνες, αυτοί που φιλοξενούνται από ανάγκη προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και αυτοί που διαβιούν σε ακατάλληλα καταλύματα».

⁹⁰ N. 4549/2018 άρθρο 22 (ΦΕΚ 105_Α_14.06.2018)

⁹¹ Ημερίδα 18/12/2018 για την Εθνική Στρατηγική: <http://www.astegoi.gov.gr/index.php/en/about-us/anakoinoseis/171-imerida-syzitisi-gia-tin-ethniki-stratigiki-gia-tous-astegous>, (12.07.2019)

⁹² Οι άξονες πλέον της Εθνικής Στρατηγικής για την καταπολέμηση της αστεγίας και του κοινωνικού αποκλεισμού στηρίζονται στην προνοιακή πολιτική με την εφαρμογή: α) του ΚΕΑ, ενός προγράμματος που συνδυάζει, εισοδηματική ενίσχυση, παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσίες επανένταξης, β) τη χορήγηση επιδόματος στέγασης και γ) τη λειτουργία δομών άμεσης φιλοξενίας ή και εκτάκτων χώρων φιλοξενίας, εντούτοις δεν αναφέρεται στην ύπαρξη των κενών κατοικιών και την εκμετάλλευσή τους προς όφελος των ευπαθών ομάδων.

⁹³ N.4756/2020 (ΦΕΚ 235_Α_26.11.2020), άρθρα 4 και 15.

μέσα από την νέα μορφή οικονομίας του διαμοιρασμού⁹⁴ και της κατεύθυνσης του ιδιοκτήτη στο προϊόν της βραχυχρόνιας μίσθωσης, γνωστής πλέον ως airbnb⁹⁵. Ως βραχυχρόνια μίσθωση σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ορίζεται «*η μίσθωση ακινήτου που συνάπτεται μέσω των ψηφιακών πλατφορμών για συγκεκριμένη χρονική διάρκεια μικρότερη του έτους*» και ως ακίνητο ορίζεται «*το διαμέρισμα, η μονοκατοικία, εξαιρουμένων όσων χαρακτηρίστηκαν έτσι λόγω κατάργησης οριζόντιας ιδιοκτησίας οποιαδήποτε μορφή οικήματος με δομική και λειτουργική αυτοτέλεια καθώς και τα δωμάτια εντός διαμερισμάτων ή μονοκατοικιών*». Τέλος ως οικονομία διαμοιρασμού αντίστοιχα, στην ελληνική νομοθεσία, ορίζεται «*κάθε μοντέλο όπου οι ψηφιακές πλατφόρμες δημιουργούν μια ανοιχτή αγορά για την προσωρινή χρήση αγαθών ή υπηρεσιών που συχνά παρέχουν οι ιδιώτες*». Η μετατροπή της κατοικίας σε απόλυτα καταναλωτικό προϊόν, αν και προσωρινά ικανοποίησε το φαντασιακό αρκετών μικροϊδιοκτητών περί εύκολου πλουτισμού, συνέτεινε εν μέρει στο στεγαστικό αποκλεισμό των οικονομικά ευπαθών ομάδων πυροδοτώντας εντάσεις.

Το άσυλο της κατοικίας. Προέκταση της προαναφερθείσας θεώρησης είναι η λειτουργία της κατοικίας ως άσυλο. Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Ελλάδας «*Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας*».⁹⁶ «*Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη και κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται, ούτε φυλακίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος*».⁹⁷ Όσον αφορά την παραβίαση του οικιακού ασύλου ο νόμος προβλέπει ότι «*Υπάλληλος που χρησιμοποιώντας την υπαλληλική του ιδιότητα εισέρχεται στην κατοικία άλλου χωρίς ο άλλος να το θέλει, εκτός από τις περιπτώσεις που το προβλέπει ο νόμος και χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική*

⁹⁴ Η οικονομία διαμοιρασμού (sharing economy) έχει περιγραφεί ως ένα σύνολο από διαφορετικές μορφές ανταλλαγής, οι οποίες περιλαμβάνουν τόσο κερδοσκοπικές όσο και μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες και έχουν ως κύριο στόχο την μεγιστοποίηση της χρήσης υπό-χρησιμοποιούμενων πόρων, Meleo.et.al., (2016:521-526).

⁹⁵ Ο Ν.4472/2017, (ΦΕΚ 74_Α_19.05.2017), άρθρο 84 που τροποποίησε τον Ν.4446/2016, (ΦΕΚ 240_Α_22.12.2016, άρθρο 111, προσδιορίζει ακριβώς τον ορισμό του ακινήτου και της βραχυχρόνιας μίσθωσης και θέτει τις ρυθμίσεις λειτουργίας της στα πλαίσια της οικονομίας του διαμοιρασμού

⁹⁶ Σύνταγμα της Ελλάδας: ΦΕΚ 120 τ. Α΄ 27-06-08, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, άρθρο 9 & 1

⁹⁷ Σύνταγμα της Ελλάδας: ΦΕΚ 120 τ. Α΄ 27-06-08, άρθρο 5&3 Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα.

ποινή».⁹⁸ Επίσης όσον αφορά τη διατάραξη της οικιακής ειρήνης η κείμενη νομοθεσία προβλέπει: «Όποιος εισέρχεται παράνομα ή παραμένει παρά τη θέληση του δικαιούχου στην κατοικία άλλου ή στον χώρο που αυτός χρησιμοποιεί για την εργασία του ή σε χώρο περικλεισμένο που αυτός κατέχει τιμωρείται με φυλάκιση ή χρηματική ποινή».⁹⁹

Το δικαίωμα στην κατάληψη. Ξεκινώντας με δεδομένο το αξίωμα ότι «το δικαίωμα στην στέγαση είναι ιερό και αναφαίρετο», ο συλλογισμός επεκτείνεται στο επόμενο βήμα αναφέροντας ότι: «το δικαίωμα κατοίκησης ξεπερνά τα ασαφή όρια της προστασίας της κενής ιδιοκτησίας». Η αναγκαιότητα της κατάληψης στέγης είναι απόρροια του αγώνα για ζωή και όχι απλώς για επιβίωση. Αν ιδωθεί χωρίς κανένα ενοχικό σύνδρομο η στέγαση της ζωής, ως στέγαση των επιθυμιών για ζωή, θα διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα σε καταλήψεις από ανάγκη (απλή επιβίωση), είτε καταλήψεις από πολιτικά-ιδεολογικά κίνητρα. Αντίστοιχα διαπιστώνεται ότι ανάμεσα στους καταληψίες διακρίνεται μια ανομοιογένεια. Τα υποκείμενα της κατάληψης δεν διακρίνονται σε πολιτικοποιημένα και μη, και ίσως αυτό να αποτελεί και τον συνδετικό τους κρίκο. Αυτό που συνδέει τους καταληψίες είναι η ανομοιογένεια και ο επαναπροσδιορισμός της καθημερινότητας. Ο Ολλανδός κοινωνιολόγος Hans Pruijt διαχωρίζει τις καταλήψεις σε πέντε τύπους:

*«1) με βάση την ανάγκη- άστεγοι, 2) ως μια εναλλακτική τακτική στέγασης-π.χ. όταν κάποιοι δεν είναι έτοιμοι να περιμένουν μέχρι να έρθει η σειρά τους για να βρουν σπίτι (εξωτερικό), 3)για επιχειρήσεις- π.χ. καταλήψεις κτιρίων για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες μιας κοινότητας για συλλόγους, φθηνά μπαρς κλπ., 4)για συντήρηση-π.χ. συντήρηση αρχαίων κτιρίων που οι αρχές έχουν εγκαταλείψει, 5) πολιτικές- π.χ. καταλήψεις ως κέντρα διαμαρτυρίας ή κοινωνικά κέντρα».*¹⁰⁰

Η πρακτική της κατάληψης κατευθύνεται στη δημιουργία Κοινού Χώρου και Δικαιώματος στην πόλη. «Οι καταληψίες επιδιώκουν να αλλάξουν την μορφή, τη λειτουργία και τα νοήματα του χώρου, των κτιρίων, των γειτονιών και της πόλης, αλλάζοντας τον ίδιο τον εαυτό τους, τις κοινωνικές τους σχέσεις και τους τρόπους επικοινωνίας» (Τσαβδάρου, 2016:113-114). Αποτέλεσμα είναι η παραγωγή ενός συστήματος που αντιτίθεται σε δομές πολιτικών κομμάτων και το οποίο διαμορφώνει άτυπο δίκτυο που διαπερνά εθνικές, οικογενειακές, έμφυλες, οικονομικές και

⁹⁸ Κύρωση του Ποινικού Κώδικα: άρθρο 241 του Ν.4619/2019 (ΦΕΚ 96, τ. Α' 11-06-2019).

⁹⁹ Κύρωση του Ποινικού Κώδικα: άρθρο 334 του Ν.4619/2019 (ΦΕΚ 96, τ. Α' 11-06-2019).

¹⁰⁰ <https://filistina.wordpress.com/2013/01/17/>, (08.11.2020)

ακαδημαϊκές σχέσεις εξουσίας. Οι καταληψίες βέβαια διαχωρίζονται ανά περίπτωση σε αυτούς που ανέχονται την μορφή διαπραγμάτευσης με την εξουσία και αυτούς που απορρίπτουν την οποιαδήποτε διαλογική σχέση με το κράτος. Οι καταλήψεις σταδιακά συνδιαλέγονται με τους θεσμούς και η μοίρα τους εξαρτάται από το βαθμό αντοχής των καταληψιών. Είναι δεδομένο ότι οι εξουσιαστές επιθυμούν την καταστολή της κατάληψης εν τη γενέσει της και επιδιώκουν την ενσωμάτωση καταληψιών στο σύστημα μέσω της από-συλλογικοποίησης. Από την άλλη πλευρά, αν ξεπεράσουμε το στερεότυπο του εξουσιαστή- εξουσιαζόμενου θα δούμε ότι, αν και οι καταλήψεις στέγης (με βάση την όποια ανάγκη) δεν μπορούν να σχεδιαστούν από τα πάνω, η κοινωνία μπορεί να επιβάλει την αναγνώριση αυτής της πρακτικής και να επιδιώξει μέσα από νομοθετικές ρυθμίσεις τη διαμεσολάβηση μεταξύ ιδιοκτήτη (κυρίως όταν αυτός είναι το δημόσιο) και καταληψιών με πρώτο μέτρο την απαγόρευση της έξωσης.

«Δεν νοείται να υπάρχει κανένα κενό κατάλυμα όταν υπάρχουν άστεγοι». Η «αιρετική» αυτή άποψη ερμηνεύει την κατάληψη στέγης από ανάγκη (αστεγία)¹⁰¹ όχι σαν έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας, αλλά σαν διαμάχη μεταξύ του ιδιοκτήτη και των καταληψιών. Ο κρατικός μηχανισμός παραδοσιακά ευνόησε το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και τον ιδιοκτήτη του ακινήτου. Αντιμετώπισε δε την κατάληψη ως παραβατικότητα και την ιδιοκτησία ως πρόσοδο.

Υπάρχουν όμως και τα ευρωπαϊκά παραδείγματα καταλήψεων στέγης που προσπάθησαν να δώσουν μια διαφορετική οπτική στην έννοια της κατάληψης, τόσο μεμονωμένων κτιρίων όσο και εκτάσεων γης. Η κατάληψη διεθνώς ως μέσο πίεσης και αγώνα αποτελεί διεθνώς μια κοινωνική πρακτική που απαντάται επι δεκαετίες.

Η **Ολλανδία** όπου, μέχρι πρόσφατα, η σχετική νομοθεσία αποδεχόμενη την πραγματικότητα που διαμόρφωσε η ύπαρξη μακροχρόνιων καταλήψεων αντιμετώπισε το φαινόμενο της κατάληψης στέγης με όρους χρησικτησίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση Poortgebouw στο Ρότερνταμ, ένα κτίριο που χτίστηκε το 1879 για να στεγάσει την εμπορική ένωση, Rotterdamsche Handelsvereniging, και επί 120 χρόνια προσαρμοζόμενο στις ανάγκες των χρηστών του και του περιβάλλοντος, άλλαζε συνεχώς χρήσεις. Λειτουργήσε σαν

¹⁰¹ Ν 4052/2012 (Κωδικοποιημένος) - ΦΕΚ Α 41/01.03.2012

μετεωρολογικός σταθμός (Holland America Lijn), σαν κτήριο εξυπηρέτησης του λιμανιού (Rotterdamse Havenbedrijf) και κατέληξε να συζητείται ως Eros Centrum. Το 1980 το κτίριο καταλήφθηκε από μια συλλογικότητα 30 κατοίκων που οργανώθηκαν ως μέλη μιας κοινοτικής ένωσης μετατρέποντάς το από εγκαταλελειμμένο χώρο γραφείων σε μια αυτόνομη ζώνη, ένα κέντρο νεότητας (jongeren centrum) με στέγαση και κοινωνικο-πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες, όπως ένα καφέ και σημείο ενημέρωσης σχετικά με τις καταλήψεις. Το 1982, οι κάτοικοι του συγκροτήματος συμφώνησαν να πληρώνουν ένα ενοίκιο στο δημοτικό συμβούλιο και να ανακαινίσουν 24 κατοικίες για ένα άτομο και 4 για δύο άτομα με κοινόχρηστες υπηρεσίες. Το 1984 αφού ολοκληρώθηκε η ανακαίνιση σήμανε και το τέλος των διαπραγματεύσεων προς τη νομιμοποίηση της κατάληψης με τα δυο μέρη (δημοτικό Συμβούλιο και καταληψίες) να συμφωνούν σε ένα οικονομικό συμβόλαιο μίσθωσης του κτιρίου. Η πόλη ενέκρινε νομικά αυτό το μισθωτήριο ως «πείραμα εφάπαξ». Σύμφωνα με τους καταληψίες, οι «κανόνες» του σπιτιού μας είναι κυρίως μη ιεραρχικοί, χτισμένοι σε θεμέλια ανεκτικότητας και ειρήνης, επίγνωσης των αναγκών του άλλου και ελευθερίας σκέψης και αυτό-έκφρασης Στο «έξω» το Poortgebouw πάντα πρόσφερε μια «ανοιχτή πόρτα»¹⁰². Οι Καταλήψεις αποκτήσαν νομική βάση στην Ολλανδία από το 1971, όταν το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια της οικιακής ειρήνης (huisvrede), που σημαίνει ότι σε ένα σπίτι δεν μπορεί να μπει κάποιος χωρίς την άδεια του τρέχοντος χρήστη, ισχύει και για τους καταληψίες.. Από τότε, ο ιδιοκτήτης του κτιρίου πρέπει να πηγαίνει τους καταληψίες στο δικαστήριο προκειμένου να τους εκδιώξει¹⁰³. Σύμφωνα με νόμο του 1994, ήταν παράνομο να κάνει κατάληψη κάποιος σε ένα κτίριο το οποίο ήταν άδειο για λιγότερο από ένα έτος. Από την 1η Οκτωβρίου 2010, η κατάληψη κρίθηκε παράνομη στην Ολλανδία. Στις 28 Οκτωβρίου 2011, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ολλανδίας αποφάσισε ότι το νομικά αναγκαστικό τέλος μιας κατάληψης μπορεί να γίνει μόνο μετά από παρέμβαση του εισαγγελέα¹⁰⁴

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και το πιο πρόσφατο παράδειγμα του **Παρισιού**, όπου θεσμοθετείται η προσωρινή κατάληψη-διάθεση και χρήση

¹⁰² <https://poortgebouw.org/2018/12/09/the-short-story/>(02.04.2022)

¹⁰³ <https://www.cultureelwoordenboek.nl/geschiedenis-nederland-vanaf-1945/kraken/> (02.04.2022)

¹⁰⁴ <https://omniatv.com/2726> (02.04.2022)

εγκαταλελειμμένων χώρων και κτιρίων Το Saint-Vincent-de-Paul, που βρίσκεται στο 14ο διαμέρισμα του Παρισιού αποτελείται από ένα σύνολο είκοσι κτιρίων που χτίστηκαν σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης της περιοχής και από τον 18ο αιώνα υποδέχονταν και φρόντιζε ορφανά παιδιά. Το συγκρότημα έκλεισε το 2012 αφήνοντας παραμελημένα και αχρηστευμένα για κάθε δραστηριότητα τα 19 κτίρια του. Με πολιτική βούληση και συνεννόηση οι χώροι βρήκαν μια χρησιμότητα για ευάλωτα άτομα που έχουν ανάγκη στέγης, για επαγγελματίες που αναζητούν χώρο εργασίας καθώς και για κατοίκους της περιοχής, και επισκέπτες που επιδιώκουν να εμπλακούν σε αστικά έργα. Ο Δήμος του Παρισιού παρέδωσε προσωρινά τη διαχείριση του πρώην νοσοκομείου (10.000 m² κτιρίων και 3.500 m² εξωτερικού χώρου) σε τρεις μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, οι οποίοι κατέλαβαν τον χώρο με ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων και λειτουργιών.¹⁰⁵ Η κατάληψη ξεκίνησε το 2015 με κυρίαρχο σύνθημα *«Να ανοίξουμε με θράσος και γενναιοδωρία έναν προσωρινά κενό χώρο»*. Από το 2015 έως το 2017, η προσωρινή κατάληψη του πρώην νοσοκομείου προσέφερε 600 θέσεις διαμονής σε άτομα σε ευάλωτες καταστάσεις και επέτρεψε σε 250 συλλόγους, νεοφυείς επιχειρήσεις, τεχνίτες και καλλιτέχνες να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους. Στα χρόνια από το 2018 μέχρι το 2020, οι Les Voisins συνέχισαν με δράσεις αλληλεγγύης και επινόησαν άλλες χρήσεις για τους διαθέσιμους χώρους. Με έναυσμα την αντιμετώπιση της κρίσης του COVID-19 προσφέρθηκε επισιτιστική βοήθεια με 2500 γεύματα/ημέρα να παρασκευάζονται και να διανέμονται σε άτομα σε επισφαλείς καταστάσεις. Δημιουργήθηκαν κουζίνες εστιατορίων, ένα εργαστήριο ραπτικής μασκών και προχώρησε η κατασκευή τρισδιάστατων βαλβίδων για την κατασκευή αναπνευστικών συσκευών.¹⁰⁶ Το πείραμα έδωσε απαντήσεις στην επίλυση σειράς προβλημάτων που ενδημούν στις σύγχρονες μητροπόλεις, όπως η στέγαση των φτωχότερων και ευάλωτων ομάδων και η εύρεση οικονομικά προσιτών εγκαταστάσεων για να ξεκινήσουν οι άνεργοι νέες επαγγελματικές δραστηριότητες, τις οποίες η αγορά τις καθιστά απρόσιτες. Επίσης πως μπορούν να δημιουργηθούν νέοι χώροι συνάντησης, παραγωγής και δημιουργίας, που αφήνουν περιθώρια εθελοντικής και ερασιτεχνικής συμμετοχής στα κοινά των πόλεων.

¹⁰⁵ <https://urbanmaestro.org/example/les-grands-voisins/> (20.12.2021)

¹⁰⁶ <https://lesgrandsvoisins.org/bilan-10-intentions-transformees-en-acte/> (20.12.2021)

Στην Ελλάδα αν και ισχύει η χρησικτησία για κληρονομικούς λόγους ή για διεκδίκηση κληροτεμαχίων στο επίπεδο της κατάληψης ακόμη και αν αυτή μετρά δεκαετίες δεν αναγνωρίζονται ανάλογα δικαιώματα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι ενώ σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα μπορεί κάποιος που έχει στη νομή του για μια εικοσαετία ένα πράγμα (κινητό ή ακίνητο) γίνεται κύριος του με έκτακτη χρησικτησία οι πολιτικές καταλήψεις που ξεκινούν από την δεκαετία του 1980 (κατάληψη Βαλτετσίου στα Εξάρχεια ή Πάτμου και Καραβία στα Κάτω Πατήσια) δεν τυγχάνουν νομιμοποίησης. Επίσης να σημειωθεί ότι το κράτος ενώ επιτίθεται στις καταλήψεις στέγης θεσμοθετεί τις καταπατήσεις αιγιαλού και δασικών εκτάσεων στην ανάγκη εξυπηρέτησης της ατομικής ιδιοκτησίας με σκοπό το κέρδος. Ταυτόχρονα όμως θα μπορούσε να ειπωθεί ότι στην Ελλάδα μέχρι τις αρχές του 2000, σε αρκετές περιπτώσεις η κατάληψη στέγης αντιμετωπίστηκε με μια σχετική ανοχή ή και αμηχανία. Χαρακτηριστική περίπτωση ανοχής χρόνων και αμηχανίας των κρατικών υπηρεσιών αποτελεί η κατάληψη BOX στα Εξάρχεια, άτυπη έδρα της αναρχικής ομάδας «Ρουβίκωνας». Η Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθήνας προκειμένου να ξεπεράσει την απροθυμία της διοίκησης του ΙΚΑ, ιδιοκτήτη του ακινήτου, να ζητήσει την εκκένωση του χώρου και την ποινική δίωξη των καταληψιών, διέταξε προκαταρκτική εξέταση ζητώντας να διερευνηθεί εάν στην κατάληψη του ακινήτου επί της οδού Θεμιστοκλέους τελούνται αδικήματα που διώκονται αυτεπάγγελτα.¹⁰⁷ Είναι χαρακτηριστικό ότι στη χώρα μας μέχρι πρόσφατα οι όποιες εκκενώσεις καταλήψεων αφορούσαν κυρίως χώρους συλλογικότητας κι όχι ατομικές περιπτώσεις. Αξίζει πάντως εδώ να σημειωθεί ότι από το 2010 καταλήψεις στο κέντρο της πόλης (Εφετείο, Villa Amalias, Σκαραμαγκά και Πατησίων) εκκενώνονται από τον πρώην Συνήγορο του Πολίτη και δήμαρχο Γιώργο Καμίνη, στο όνομα του «δικαιώματος στην Πόλη» Τους τελευταίους μήνες, από το Φθινόπωρο του 2019, παρατηρείται ότι οι δυνάμεις καταστολής υπακούοντας στις εντολές της πολιτικής ηγεσίας και επιχειρώντας την «επιστροφή στην κανονικότητα», προβαίνουν σε βίαιες εκκενώσεις χώρων αυτοοργάνωσης οι οποίοι εκτός από συλλογικότητες και εγχειρήματα του αναρχικού και αντιεξουσιαστικού χώρου, αποτελούν και χώρο κατοίκησης προσφύγων και αστέγων. Η κυβέρνηση παρουσιάζει την εκκένωση

¹⁰⁷ <https://www.kathimerini.gr/1041614/article/epikairothta/ellada/o-eisaggeleas-3ekleidwnei-thn-porta-toy-vo3> (10.10.2019)

αυτών των καταλήψεων στέγης ως επιστροφή των κτιρίων στην πολιτεία, όπου και ανήκουν, και ως «σπάσιμο» της ανομίας. Αρωγός στην όλη προσπάθεια παρουσίας μιας αποστειρωμένης καθημερινότητας, η οποία θα υπακούει στο δόγμα «νόμος και τάξη» και θα βαφτίζει τη διαφορετικότητα ανομία, είναι τα δελτία ειδήσεων από τα δημοσιογραφικά επιτελεία που άκοπα επενδύουν στον φόβο του τηλεθεατή. Η παραφιλολογία σχετικά με τις καταλήψεις στέγης και η τρομολαγνεία που παράγουν τα Μ.Μ.Ε σε σχέση πάντα με το πολιτικό αφήγημα της κρατικής εξουσίας για επιστροφή στην «κανονικότητα» θέτουν στο στόχαστρο την ενασχόληση του πολίτη με την πολιτική. Η δαιμονοποίηση των καταλήψεων προσκρούει στον «ορθό λόγο» της εξουσίας και στον ανορθολογισμό της άποψης του άλλου, του εξουσιαζόμενου. Ο ορθός λόγος όμως δεν διεκδικείται, αμφισβητείται και κινδυνεύει από αυθαίρετες συνεπαγωγές. Η καταστολή που ξεκίνησε ως ένα προσωρινό μέτρο για να αντιμετωπίσει ένα έκτακτο γεγονός, πήρε τη μορφή της κανονικής τεχνικής της διακυβέρνησης. *«Η κατάσταση εξαίρεσης» έγινε κανόνας. Οι κυβερνήσεις δεν αποσκοπούν να διατηρήσουν την τάξη, αλλά να διαχειριστούν την αταξία».*¹⁰⁸

Η άλωση τόσο των «εναλλακτικών σπιτιών» πολιτικοποίησης και κοινωνικοποίησης του αναρχικού χώρου, όσο και η επέκταση της καταστολής σε ιδιωτικούς χώρους, οι οποίοι τυγχάνει να συνορεύουν με το «άντρο» της παραβατικότητας αποτυπώνουν απλώς δημοσιογραφικά την κρατούσα άποψη που δεν ανέχεται την ύπαρξη οποιασδήποτε ριζοσπαστικής πολιτικής ομάδας. Η επιβολή της τάξης γίνεται με επίκληση του τρομονόμου»,¹⁰⁹ ο οποίος μετατρέπει πολιτικά αδικήματα σε κακουργήματα στον άξονα: εξουσία-απονομιμοποίηση- καταστολή. Όπως αναφέρει η Della Porta, *«οι δημοκρατίες παρακμάζουν ποιοτικά και τα κινήματα προκαλούν την εξουσία. Όταν μια κυβέρνηση απαντά με καταστολή, προσπαθεί να υπεραμυνθεί των προνομίων της, θεωρεί ότι απειλείται, ότι μεγάλη μερίδα του λαού δεν την εμπιστεύεται».*¹¹⁰ Αν απενοχοποιηθεί η κατάληψη από τα πολιτικό-ιδεολογικά της κίνητρα, ως αντιεξουσιαστική πράξη, και θεωρηθεί ως ανάγκη στέγασης της επιθυμίας του καταληψία για ζωή, θα επαναπροσδιοριστεί η καθημερινότητα στην πόλη. Το κενό κτηριακό απόθεμα, το οποίο απαρτίζεται από κενές ή εγκαταλειμμένες

¹⁰⁸ <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/> (Αγκάμπεν – Βιοπολιτική: συνέντευξη στην ET3), (20.01.2022)

¹⁰⁹ Πρόκειται για τον εξοντωτικό Ν.3251/2004, άρθρο 187Α

¹¹⁰ Συνέντευξη στην εφημερίδα των συντακτών 18.12.2019

κατοικίες αποτελεί πρόκληση για τον άστεγο που θεωρεί το δικαίωμα του στην κατοίκηση ιερό και σίγουρα υπερέχον του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και των ασαφών ορίων της προστασίας της. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Δήμο Αθηναίων σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, το 2011, οι κενές κατοικίες αντιστοιχούσαν στο 30,8% του συνόλου των κανονικών κατοικιών, (κατεγράφησαν 132.000 κενές κατοικίες) ενώ η μείωση του πληθυσμού του δήμου σε σχέση με την απογραφή του 2001 έφτανε τους 80.000 κατοίκους. Οι αριθμοί δίνουν ένα ισχυρό επιχείρημα στο τρόπο εξάλειψης της αστεγίας στην πόλη, αρκεί να υπάρχει η αντίστοιχη πολιτική βούληση.

Συμπερασματικά μπορεί να αναγνωστεί ότι, ανεξάρτητα με το αν οι καταλήψεις αναφέρονται από τους καταληψίες ως «νησίδες ελευθερίας» και από το κράτος ως «εσωτερικός εχθρός» όλα κρίνονται από την κοινωνική νομιμοποίηση και απεύθυνση τους. Το δικαίωμα στην πόλη σχετίζεται με τη παραγωγή αυτόνομων δομών στα πλαίσια της άμεσης δημοκρατίας. Από την άλλη πλευρά η κρατική ακηδία και η κοινωνική απάθεια αποτελούν τον αντικατοπτρισμό μιας ακρωτηριασμένης δημοκρατίας. Ως εκ τούτου αν η πολιτεία είναι ανίκανη να σχεδιάσει και να παρέχει στους πολίτες την κοινωνική κατοικία τουλάχιστον οφείλει να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να προστατεύσει την υπάρχουσα πρώτη κατοικία. Η παροχή στέγης αποτελεί συνταγματική υποχρέωση της πολιτείας, η δε διεκδίκηση της αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα του πολίτη. Χωρίς κατανομητική δικαιοσύνη τα θεμέλια του κράτους καθίστανται σαθρά. Όπως ο πεινασμένος δεν αναγνωρίζει τη βαρυστομαχιά του χορτάτου, έτσι και ο άστεγος δεν αναγνωρίζει την περιφρόνηση της κενής ιδιοκτησίας. Για τον άστεγο το δικαίωμα στην στέγαση καθώς και το άσυλο της κατελημμένης κατοικίας είναι ιερό και απαραβίαστο. Όταν τίθεται θέμα επιβίωσης το άσυλο της κατάληψης δεν αμφισβητείται, το άσυλο της εξουσίας είναι που τίθεται υπό αμφισβήτηση (Παπακώστας, 2020:784).

Ο στεγαστικός διαχωρισμός. Η διαχρονικά συνεχής κινητικότητα στον τομέα της κατοικίας, είτε πρόκειται για την περίοδο της αντιπαροχής, είτε της αυτοστέγασης στις αυθαίρετες εκτός σχεδίου περιοχές της πόλης και των λύσεων «από τα κάτω», είτε την απόκτηση ιδιόκτητης στέγης σε νεόδμητες πολυκατοικίες, επηρέασε την προσπάθεια κοινωνικής μετάταξης λαϊκών και αγροτικών στρωμάτων προς τα μεσαία αστικά στρώματα και συνέτεινε στη συγκατοίκηση λαϊκών και μεσαίων στρωμάτων, αποτρέποντας έτσι ένα έντονο στεγαστικό διαχωρισμό στην πόλη. Αποφεύχθηκε κατά

το δυνατό μια άνιση χωρική κατανομή πληθυσμιακών ομάδων και απορροφήθηκαν τυχόν κραδασμοί που θα μπορούσαν να προκληθούν στην πόλη και να ερμηνευθούν με ταξικούς όρους. Ακόμη και στην σχετικά μικρή κοινωνία του κέντρου της Αθήνας

«σημαντικός παράγοντας στον ταξικό διαχωρισμό είναι η ροπή συγκέντρωσης των νοικοκυριών κάθε τάξης ή στρώματος σε περιοχές με μεγαλύτερη συνάφεια ως προς τα μέσα μεγέθη στεγαστικής κατανάλωσης της συγκεκριμένης τάξης- και αντίστροφα, η απόθεση από περιοχές που αποκλίνουν από αυτά τα χαρακτηριστικά μεγέθη- προς τα πάνω ή προς τα κάτω» (Εμμανουήλ, 2008:62).

Η κοινωνική διαστρωμάτωση σε σχέση με την χωροταξική κατανομή στο κέντρο της πόλης συναρτάται λοιπόν με το οικονομικό επίπεδο διαβίωσης, την προσφορά κατοικίας ή επαγγελματικής στέγης σε σχέση με τα προάστια, την ελκυστικότητα της εύκολης πρόσβασης και κυρίως με την εικόνα που έχει σχηματίσει για την κοινωνική του τάξη ο «ένοικος» του κέντρου. *Η χωρική απόσταση αν και δεν είναι αυτή που γεννά την κοινωνική απόσταση, παρόλα αυτά αποτελεί έκφραση και ενδεχόμενο εργαλείο μέσω του οποίου η κοινωνική απόσταση υλοποιείται και αναπαράγεται* (Μαλούτας, 2008:56). Στην προκειμένη περίπτωση οι μετανάστες, οι άστεγοι και οι άλλες κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού δεν ήρθαν να καταστρέψουν και να αδειάσουν το κέντρο της πόλης. Βρήκαν ένα διαλυμένο και εγκαταλελειμμένο κέντρο το οποίο η προϋπάρχουσα υποβάθμισή του το καθιστούσε δελεαστικό ως επιλογή οικονομικής στέγασης. Το κέντρο της πόλης υπό αυτό το πρίσμα δεν είναι πλέον εγκαταλελειμμένο αλλά επανακατοικείται από μετανάστες που ζουν στα εγκαταλελειμμένα και «σάπια» διαμερίσματα των ντόπιων, ανεξάρτητα με το ότι αυτά τα ήδη επιβαρυσμένα κτίρια δεν παρέχουν πλέον αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Να σημειωθεί ότι πάνω από το 60% του κτηριακού αποθέματος του κέντρου της Αθήνας είναι χτισμένο γύρω στο 1960. Αν και τα κτίρια δεν πάσχουν από την παλαιότητα, το πρόβλημα εντοπίζεται ότι «το 85% αυτών των κτιρίων χρίζει παρεμβάσεων αποκατάστασης, εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της λειτουργικότητας και της ενεργειακής τους απόδοσης».¹¹¹ Το κέντρο της Αθήνας, το εμπορικό και ιστορικό κέντρο, από τη δεκαετία του 1990 ξεκινά να υποβαθμίζεται λόγω της συρρίκνωσης του πληθυσμού, τη μετακίνηση δημοσίων υπηρεσιών, την αποσάθρωση των μικροεπιχειρήσεων και την εθνοπολιτισμική και κοινωνική αλλαγή

¹¹¹ <https://www.dianeosis.org/2018/02/abandoned-buildings-athens/> (02.02.2021)

του χαρακτήρα του (Μαλούτας, κ.ά.,2013:12). Αυτό το κέντρο έχει τοποθετηθεί στις χωρικές συντεταγμένες της παραβατικότητας που σκοπίμως έχουν οριστεί από τους «ειδήμονες», ώστε να «προμοταριστούν» με τον καλύτερο τρόπο τα βρισκόμενα σε επαγρύπνηση αντιμεταναστευτικά αντανακλαστικά του φιλήσυχου πολίτη. Όπως αναφέρει ο David Harvey¹¹²,

«...υπάρχουν συγκεντρώσεις μεταναστών χαμηλών εισοδημάτων που προσδιορίζονται στη βάση της φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής. Επομένως υπάρχει μια ισχυρή συνέχεια στον φυλετικό χωροκοινωνικό διαχωρισμό, αλλά δεν χρησιμοποιούμε τον όρο γκέτο. Σίγουρα υπάρχουν προβλήματα αστικής φτώχειας, αλλά αυτά πλήττουν πολλούς από τους κατοίκους ανεξάρτητα από την εθνική τους καταγωγή...».

Η Αθήνα ως μητροπολιτικό κέντρο της χώρας προσφέρεται για μελέτη των τάσεων του μετασχηματισμού της ελληνικής κοινωνίας. Υπό την επίδραση μιας όλο και πιο αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης βλέπει τις παλιές σταθερές της κοινωνικής οργάνωσης να μεταβάλλονται. Παρόλα αυτά η κοινωνική διαστρωμάτωση επιδέχεται λιγότερες από τις αναμενόμενες, ειδικά λόγω οικονομικής κρίσης, πιέσεις. Σε συγκριτική σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές πόλεις τα μεταναστευτικά ρεύματα δεν γκετοποιούνται. Δεν αρνείται κανείς ότι δέχονται πιέσεις χωρικής απομόνωσης αλλά στο μικρόκοσμο της Αθήνας αυτό δεν είναι τόσο εμφανές. Εξάλλου η χωρική ανάμειξη δεν σημαίνει απαραίτητα και συμβιωτική ανάμειξη του πληθυσμού. Το πυκνοκατοικημένο κέντρο της πόλης σε συνδυασμό με την οικιστική δομή της, την υψηλή ιδιοκατοίκηση και την παραδοσιακή οικογενειο-κεντρική οργάνωση της ελληνικής κοινωνίας εμποδίζει τον απόλυτο στεγαστικό διαχωρισμό. Το γεγονός αυτό λειτουργεί ως ένα βαθμό, ως μαξιλάρι, στην απορρόφηση των εντάσεων. Όπως προαναφέρθηκε, στο παρελθόν, κατά την μεταπολεμική περίοδο, κυρίως λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης, η Αθήνα έχει γνωρίσει πολύ πιο έντονα την κοινωνική κινητικότητα, χωρίς ωστόσο να αντιμετωπίσει στοιχεία έντονης στεγαστικής κινητικότητας και κυρίως στοιχεία έντονου χωρικού διαχωρισμού των κοινωνικών στρωμάτων. Ενδεχομένως αυτό να ήταν απόρροια και μιας ανεπτυγμένης μορφής οικογενειακών δικτύων αλληλοβοήθειας. Εξάλλου η ανάμειξη διαφορετικών

¹¹² Συνέντευξη-συζήτηση του David Harvey με μέλη της ομάδας Encounter Athens, δημοσίευση στο <https://kompreser.espivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounter-athens>. (02.02.2021)

εισοδηματικών στρωμάτων σε μια μεγαλούπολη δεν αποτελεί ελληνική «εξάιρεση» ούτε μη ρεαλιστική προσέγγιση κατοίκησης.

Η καθημερινή κινητικότητα προς το κέντρο της πόλης, τόσο των νεαρών ηλικιακά ομάδων, οι οποίες έψαχναν καινούρια στέκια για διασκέδαση, όσο και μερίδας του καλλιτεχνικού κόσμου, που αναζητούσε νέους χώρους έκφρασης και δημιουργίας, συνέβαλε, τις τελευταίες δεκαετίες, στην δημιουργία μιας ιδιότυπης αστικής ταυτότητας. Ο χαρακτήρας των λεγόμενων «υποβαθμισμένων» περιοχών του ιστορικού κέντρου, υπήρξε δελεαστικός προς ανάγνωση από το νέο κοινό. Εκεί που μέχρι πολύ πρόσφατα σχοινοβατούσε, μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας μια μορφή μικροβιοτεχνιών και κυριαρχούσε η υποβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος, εκεί είναι που παρατηρήθηκε η μετάλλαξη σε γοργούς ρυθμούς του κτηριακού πλεονάσματος, τόσο σε κέντρα διασκέδασης όσο και σε καταλύματα μεταναστών που αναζητούσαν φτηνή στέγη. Αυτές οι παράμετροι αποδείχθηκαν ικανές να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια δυνάμει πολιτισμική ομογενοποίηση. Η ανάδειξη του πολυδιάστατου χαρακτήρα της πόλης μέσα από την προσέλκυση νέων επιχειρήσεων στο κέντρο της πόλης και την ταυτόχρονη αποθάρρυνση απομάκρυνσης των κατοίκων αναζωογονεί το αστικό τοπίο. Για άλλη μια φορά η κατανάλωση ή καλύτερα η όσμωση ευρύτερων κοινωνικών ομάδων γηγενών με την αγορά των μεταναστών, αν και δεν κατάφερε να καταργήσει ανισότητες, εντούτοις άμβλυσε κοινωνικές διακρίσεις. Συνοψίζοντας θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η παρουσία μεταναστών σε μια σχετικά φιλόξενη χώρα υποδοχής, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης που την πλήττει τα τελευταία χρόνια, δεν επέτεινε τον κοινωνικό διαχωρισμό αλλά αντίθετα παρουσίασε έντονα στοιχεία κοινωνικής προσέγγισης διαφορετικών μεταξύ τους ομάδων. *«Η ελευθερία και η α-χρονικότητα είναι στοιχεία που η μετανάστευση προσθέτει στο αστικό περιβάλλον»* (Ροζάνης, 2019:63).

Δυστοπία - αμηχανία – φόβος – επισφάλεια. Στην συγκρουσιακή αιτιότητα δεν μπορεί να αγνοηθεί η έννοια της «δυστοπίας», η οποία ετυμολογικά σημαίνει «κακός τόπος» και χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό ενός τόπου στον οποίο κυριαρχούν απάνθρωπες κοινωνικές, ηθικές και πολιτικές αξίες, όπου οι κάτοικοι έχουν χάσει την ατομικότητά τους, καθώς η κοινωνική συμπεριφορά ελέγχεται από την κυβέρνηση. Ο «ορθός» λόγος που αρθρώνεται σε αργαστή συνεργασία της πολιτικής εξουσίας με τα δημοσιογραφικά επιτελεία, σε συνδυασμό με την

εκκωφαντική σιωπή ενός «διαφορετικού» λόγου, θέτει ρητορικά ερωτήματα και δίνει αναμενόμενες απαντήσεις. Απέναντι στην εγκληματικότητα ορθώνεται ως επιβεβλημένη λύση η καταστολή, απέναντι στην «εκδίωξη» της ευάλωτης «ανεπιθύμητης» κοινωνικής ομάδας που κατοικεί στην κατάληψη, η απάντηση είναι: επανακατοίκηση από «επιθυμητούς» κατοίκους που θα αναβαθμίσουν την πόλη και θα προσφέρουν στην προσδοκώμενη ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό. Η λογική αυτή είναι που γεννά βία.

Η πολυπολιτισμικότητα της Αθήνας σε καιρούς κρίσης (τόσο οικονομικής όσο και κοινωνικής) προκαλεί ερωτήματα σχετικά με την διαχείριση της εθνικής ταυτότητας και την αντοχή του φαντασιακού εθνικ(ιστικ)ού λόγου που εθελotuφλούσε στην εισροή μεταναστών και προσφύγων στην πόλη. Η εθνική φαντασίωση περί της ύπαρξης ενός «ανάδελφου έθνους»¹¹³ είχε προκαλέσει ήδη, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, μεγάλη **αμηχανία** σε μια κοινωνία που συνεχώς μεταβάλλονταν. Παρόλα αυτά η εθνική ταυτότητα που κινητοποιεί τα μέλη των κοινοτήτων των μεταναστών να μοιράζονται κοινές μνήμες και παραδόσεις, δεν μπορούσε παρά να αφήσει έντονα το αποτύπωμά της στην νέα πραγματικότητα. Τα παιδιά των μεταναστών τα οποία θέλουν και μπορούν να φοιτούν σε σχολεία της χώρας υποδοχής ενσωματώνονται πολιτισμικά και κοινωνικά στα νέα δεδομένα αποδεικνύοντας ότι η ταυτότητα δεν είναι στατική αλλά διαπραγματεύσιμη ως κοινωνική κατασκευή μέσω της αλληλεπίδρασης στο αστικό περιβάλλον. Ο κοινός λόγος, κι αυτός ως κοινωνική κατασκευή, αμφισβητεί την εθνικιστική ιδεολογία των «δεσμών αίματος» και προκαλεί μια νέα αμηχανία μέσω μιας νοερής γεωγραφίας ενός μη διαιρεμένου χώρου. Η συνύπαρξη σε χώρους πέρα από συνοριακές κατατμήσεις προσφέρει στο δρών υποκείμενο στοιχεία ποιότητας σε ένα συμμετοχικό κόσμο. *«Η περαιτέρω ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ο αυξανόμενος αριθμός μεταναστών από τις βαλκανικές χώρες, την Ασία και την Αφρική ενδέχεται να παραγάγουν μια κοινωνία η οποία θα είναι και πάλι εξίσου πολυπολιτισμική όσο ήταν και πριν από τον 19^ο αιώνα»* (Χαμιλάκης, 2007:330).

Ο φόβος. Είναι το μέσο ισοπέδωσης των ανθρώπων, παράγει ατομικισμό και διαλύει κάθε έννοια συλλογικότητας και αλληλεγγύης. Ο φόβος αρρωσταίνει το

¹¹³ Η άποψη ότι {*ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμεθα «Ἕθνος ἀνάδελφον»*} διατυπώθηκε από τον τέως Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Χ. Σαρτζετάκη το Πάσχα του 1985

σώμα τόσο στις «κανονικές», όσο και στις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, αυτών που ζούνε στην επισφάλεια (πρόσφυγες, μετανάστες, άστεγοι, «άλλοι»). Ο φόβος συμβαίνει στο μυαλό μας, βασίζεται στην ψυχολογία του σοκ Klein (2010:448) και κυριαρχεί στα θύματα του μέσα από το δόγμα του σοκ (shock doctrine) και τις φασιστικές επιθέσεις σε γειτονιές της πόλης, μπορεί όμως να προκαλέσει και αντίρροπες δυνάμεις, να ενεργοποιήσει κοινωνικά κινήματα και κινήματα πόλης που θα επέμβουν δυναμικά στον αστικό χώρο. *«Ο φόβος είναι κακός σύμβουλος, αλλά προκαλεί την εμφάνιση διαφόρων πραγμάτων που ο καθένας υποκρίνεται ότι δεν βλέπει»*.¹¹⁴Θα μπορούσε επίσης συμπερασματικά να ειπωθεί ότι *Ο φόβος ελέγχει τα υποκείμενα του, κατασκευάζει απειλές, στιγματίζει χώρους και ανθρώπους, αλλά ελέγχεται και ο ίδιος μέσω της διαδικασίας νομιμοποίησης του «άλλου» και της άρσης του αποκλεισμού*, (Παπακώστας, 2020:283). Η κατασκευασμένη απειλή της διατάραξης της «κανονικότητας» από την έλευση του «άλλου» εμπεριέχει μια ηθική διάσταση. Ο φόβος λειτουργεί ως μέσο κοινωνικού ελέγχου μέσα από μια διαδικασία ιδεολογικοποίησης της θυματοποίησης. Οι κοινωνικοί θεσμοί ενισχύουν την αίσθηση της θυματοποίησης δρώντας προσθετικά σε ένα υπαρκτό κλίμα φόβου, κατευθύνοντας ταυτόχρονα τον φοβισμένο πολίτη στην απόλυτη εξάρτηση από τους θεσμούς. Μόνο η συνειδητή απόρριψη της ιδεολογίας της θυματοποίησης μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την εξέγερση απέναντι στη λογική του φόβου. Η επέλαση του «άλλου» ως απειλή για τα «κεκτημένα» δημιουργεί μια ψευδή συνείδηση ανασφάλειας, η οποία λόγω της ασάφειας του είδους της απειλής καταλύει κάθε υπόνοια εξέγερσης. Το κυρίαρχο αφήγημα θέλει το κέντρο της Αθήνας έρμαιο χιλιάδων μεταναστών που το γκετοποιούν και το ελέγχουν. Τα ΜΜΕ στην περίοδο της κρίσης, με την βοήθεια «αγανακτισμένων κατοίκων» παρουσιάζουν το κέντρο της πόλης ως χώρο εγκατάλειψης, υποβαθμισμένο και επικίνδυνο για την δημόσια υγεία και τη διαμονή. Είναι ο τόπος όπου οι «ντόπιοι» συχνά δεν μπορούν να το διασχίσουν και η αστυνομία δυσκολεύεται να το ελέγξει. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η δυσκολία στην συνύπαρξη των διαφορετικών κοινωνικών και φυλετικών ομάδων είναι υπαρκτή στο κέντρο της πόλης και δεν οφείλεται πάντα στη μια πλευρά. Είναι δύσκολο για κάποιον γηγενή να μένει, ή να κινείται σε χώρους που πλέον αποτελεί την μειοψηφία.

¹¹⁴ Giorgio Agamben, *Διευκρινίσεις* 17.03.2020, A. Kotsko, <https://www.cnn.gr/news/kosmos>, (30.03.2020)

Σε αυτή την περίπτωση ανεξάρτητα από τα ρατσιστικά αντανakλαστικά ενεργοποιείται και ο φόβος του «άλλου» που ήρθε να αλώσει το χώρο κυριαρχίας του. Έτσι νοιώθει ξένος στην γειτονιά του ή την πόλη του και ορθώνει εμπόδια στην αρμονική συνύπαρξη με το «διαφορετικό».

«Εξετάζοντας κρίσιμες στιγμές στην περίοδο «κρίσης του κέντρου της Αθήνας» συζητούνται διαπλεκόμενες τακτικές διακυβέρνησης οι οποίες εκφράστηκαν στο χώρο-κοινωνικό πεδίο της πόλης και περιλαμβάνουν, α) τη ρητορική της έκτακτης ανάγκης, β) πολιτική με έμφαση στο φόβο, γ) προσδιορισμό «εχθρών» και «απειλών» του δημοσίου συμφέροντος και δ) επανακαθορισμού του τι θεωρείται ή και είναι, μη νόμιμο ή άνομο».(Κουτρολίκου,2015:116).

Μόνο όταν ο «άλλος» ταυτιστεί με το «εμείς» και οι διεκδικήσεις ομαδοποιηθούν κάτω από την ίδια ιδεολογική στέγη, μόνο τότε μπορεί να απονομιμοποιηθεί η έκτακτη ανάγκη. Όπως αναφέρει ο Κροπότκιν *«εμείς όλοι που υποφέρουμε αποτελούμε ένα τεράστιο πλήθος που κανείς δεν μπορεί να υπολογίσει. Είμαστε σαν ωκεανός που μπορεί τα πάντα να σκεπάσει. Η θέληση μας λείπει, όταν θα αποκτήσουμε τη θέληση μια στιγμή θα είναι αρκετή για να αποδοθεί δικαιοσύνη»*¹¹⁵

Η επισφάλεια. Ως κατάσταση επηρεάζει πρωταρχικά την αστική ζωή και δημιουργεί καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Μια κοινωνία που ζει σε πολυετή κατάσταση έκτακτης ανάγκης δεν μπορεί να είναι μια ελεύθερη κοινωνία.¹¹⁶ Η έκτακτη ανάγκη συνήθως προσδιορίζεται από τα μέτρα που την «νομιμοποιούν» και όχι από πραγματικά γεγονότα. Η διάδοση φημών είναι ικανή συνθήκη για την κανονικοποίηση του έκτακτου. Η πολιτική του φόβου και η ενεργοποίηση της επισφάλειας οδηγούν σε αυξημένα μέτρα ελέγχου χωρίς να αντιμετωπίζει το πραγματικό πρόβλημα. Ο προσδιορισμός «δικού» και «ξένου» μεταφράζεται συνήθως σε προσωποποίηση της κρίσης στον «απέναντι» που ήρθε για να ταράξει την ηρεμία μας και να μας επιβαρύνει με την απειλητική του παρουσία. Βέβαια στατιστικά τα κρούσματα εγκληματικότητας δεν γέρνουν προς την πλευρά του «άλλου», αλλά αυτή η παράμετρος δεν είναι ικανή να αλλάξει την προκαθορισμένη

¹¹⁵ Πιοτρ Κροπότκιν, 2010. *Προς τους Νέους*, Αθήνα: Κοροντζή (οπισθόφυλλο)

¹¹⁶ Giorgio Agamben, *Διευκρινίσεις* 17.03.2020, A. Kotsko, <https://www.cnn.gr/news/kosmos> (30.03.2020)

εικόνα. Τέλος η ανομία, ως πράξη, τείνει να αποτελέσει αποκλειστικό προνόμιο των μεταναστών που εισέβαλαν στο κέντρο της πόλης.

Η συγκρουσιακή αιτιότητα σε μια στάσιμη πόλη. Ένας από τους λόγους που το κέντρο της πόλης χαρακτηρίζεται από μια στασιμότητα, αν όχι και οπισθοδρόμηση είναι ότι «ακουμπά» στην συλλογική μνήμη των κατοίκων της. Αν και η πόλη γεννά την συλλογική μνήμη και μέσα από αυτή τροφοδοτεί την εμπειρία του πολίτη, στην προκειμένη περίπτωση ο Αθηναίος ο οποίος περιβάλλεται από τα αρχαία ερείπια ενός πολιτισμού, για τον οποίο κομπάζει, δεν κατάφερε να αποκτήσει μια αστική συνείδηση που θα του επέτρεπε να αναπτύξει μια διαλεκτική σχέση με το παρελθόν της «νεότερης» πόλης.

«στην μεταπολεμική περίοδο η Αθήνα κατοικήθηκε από εσωτερικούς μετανάστες, χωρικούς. Για ένα πολύ μεγάλο διάστημα η πλειονότητα των κατοίκων της ελληνικής μητρόπολης δεν μοιράζονταν μια μητροπολιτική κουλτούρα, αλλά μια κουλτούρα του χωριού συμπιεσμένη και παραμορφωμένη απάνθρωπα από την πίεση της ανωνυμίας του πλήθους. της πυκνότητας της δόμησης και του καυσαερίου» (Μουτσόπουλος, 2016:109).

Απάντηση στην στασιμότητα του αστικού τοπίου δίνει η επαναδιεκδίκηση της πόλης. Η εξέγερση του 2008 και η κατάληψη της Πλατείας Συντάγματος παρήγαγαν συλλογικές εμπειρίες επαναδιεκδίκησης της πόλης. *«Σε αυτά τα πλαίσια η πόλη, γίνεται όχι μόνο το σκηνικό αλλά και το μέσο για τον συλλογικό πειραματισμό με πιθανές εναλλακτικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης» (Σταυρίδης, 2015:441).* Η «Πλατεία» ως δημόσιος χώρος, καθώς συγκέντρωσε τα πολιτικά αιτήματα των συγκεντρωμένων μετατράπηκε σε αστικό κοινό και μετασχηματίστηκε μέσω της κοινωνικής δράσης. Σε μια άλλη ανάγνωση, ο αστικός δημόσιος χώρος λειτουργεί ως σύμβολο εξουσίας και δύναμης τόσο από την πλευρά της επίσημης πολιτείας, όσο και από την πλευρά των «αντιεξουσιαστών». Εκτός από την εδαφική κυριαρχία στον αστικό χώρο, το ίδιο το τοπίο παράγει ιδεολογία και νοηματοδοτήσεις. Ο αστικός χώρος παράγει συμβολισμούς σε μια ρευστή συνθήκη.¹¹⁷

¹¹⁷ Το Δεκέμβριο του '08, στην Αθήνα, οι εξεγερμένοι έκαψαν συμβολικά το χριστουγεννιάτικο δέντρο, χρησιμοποιώντας ως μέθοδο «τα Χριστούγεννα αναβάλλονται-έχουμε εξέγερση». Τα MAT, ταυτόχρονα, ακολουθώντας εντολές της τοπικής εξουσίας, βρέθηκαν να φυλάνε το χριστουγεννιάτικο δέντρο στην πλατεία Συντάγματος και να περιφρουρούν τις μπουλντόζες που θα δημιουργούσαν το πάρκινγκ της οδού Κύπρου και Πατησίων καταργώντας το αστικό πάρκο. Ο χώρος ως πεδίο ανάπτυξης εξουσίας προσφερόταν για πολλαπλές αναγνώσεις.

Ξεκινώντας με το συνταγματικό αξίωμα ότι όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και ότι η κρατική εξουσία απλώνεται σε όλη την επικράτεια χωρίς διακρίσεις, παρουσιάζεται η παραδοξότητα της υπεράσπισης της «εδαφικότητας» ως «κατάσταση εξαίρεσης». Υπάρχει ένα «χωρικό» συμβόλαιο μεταξύ κράτους και «χώρων εξαίρεσης» ειδικά σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης. Για παράδειγμα η περιοχή του κέντρου της πόλης, Ομόνοια, Πατησίων, Άγιος Παντελεήμονας, Βικτώρια, ΑΣΟΕΕ, Πεδίον του Άρεως, Εξάρχεια, είναι χώροι όπου η κρατική εξουσία και κυριαρχία γίνεται πιο έντονη και επιβλητική με αστυνομικούς όρους που τείνουν κάποιες φορές να πάρουν την μορφή ανταρτοπόλεμου. Οι κεντρικές οδικές αρτηρίες Σταδίου, Πανεπιστημίου, Πατησίων καθώς και οι δρόμοι γύρω από το Πολυτεχνείο και την Πλατεία Εξαρχείων δέχονται συχνά τις «επιχειρήσεις σκούπα» με το όνομα «Αρετή». *«Εκεί η κυριαρχία διογκώνει την εδαφικότητά της και ταυτόχρονα αυτοδιαφημίζεται το πλεόνασμα εξουσίας»* (Βραδής, 2014:392). Σε αντίθετη περίπτωση ή καλύτερα στην υποθετική περίπτωση που το κράτος δεν θα υπερέβαλε εαυτόν στην καταστολή σε συγκεκριμένες περιοχές, θα έβαζε τορπίλη στα θεμέλια της νομιμοποιημένης δύναμης του εντός της εδαφικής κυριαρχίας του.

*Το δικαίωμα στην πόλη είναι μια έννοια κενή νοήματος. Εξαρτάται ποιος την διατυπώνει και τι περιεχόμενο της δίνει. Σε κάθε περίπτωση όμως αποκτά μια σημαντική πολιτική δυναμική. Περιλαμβάνει τους αγώνες για την κατοικία και την παρουσία στο δημόσιο χώρο, αλλά και τους εργατικούς αγώνες... Χρειάζεται να σκεφτούμε το δικαίωμα στην πόλη σήμερα, σαν μια αναζήτηση της ενότητας μεταξύ των απίστευτα διαφορετικών, θραυσματικών κοινωνικών χώρων.*¹¹⁸

Σε περιόδους κρίσης, όπως η πρόσφατη οικονομική και κοινωνική κρίση στην Ελλάδα, το αστικό τοπίο αντανakλά και τις κλιμακούμενες πολιτικές εντάσεις. Ο χώρος δεν είναι μια ανεξάρτητη μεταβλητή αλλά αποτελεί απόρροια των δράσεων που δεν θα μπορούσαν να είχαν συμβεί αλλού παρά μόνο εκεί. Εξάλλου οι κοινωνικές διαδικασίες δεν παράγουν αποτελέσματα που να είναι ανεξάρτητα από την διαφορετικότητα των τοπικών συνθηκών στους χώρους που γεννιούνται. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πλατεία Εξαρχείων με τις εξεγερσιακές

¹¹⁸ Συνέντευξη-συζήτηση του David Harvey με μέλη της ομάδας Encounter Athens, δημοσίευση στο <https://kompreser.espiivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounter-Athens.>, (30.03.2020)

συλλογικές δράσεις και το συνολικό συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύχθηκαν σε αυτή (Κοτρονάκη, 2010:26-30).

Σε μια πόλη σαν την Αθήνα όπου παρατηρούνται αλληλο-εμπλεκόμενα δίκτυα τα οποία συνυπάρχουν άλλοτε ειρηνικά και άλλοτε σε ένα συγκρουσιακό τοπίο ανάλογα με τις διάφορες βιωματικές οπτικές των υποκειμένων για τον χώρο στον οποίο ζουν και κινούνται, οι γειτονιές της αποτελούν συχνά σημείο αναφοράς του κυρίαρχου λόγου, όπως αυτός εκφράζεται θεσμικά από την πολιτεία. Η αναπτυξιακή τους προοπτική, η οποία προτείνεται μέσα από σχέδια αναπλάσεων και αποτυπώνεται σε γεωγραφικά προσδιορισμένους χώρους, δεν είναι απαραίτητο ότι αποτυπώνει πάντα την σύνθεση των δυναμικών σχέσεων των κατοίκων. Η κοινωνία συνηθίζει να ξεπερνά τις προγραμματικές διακηρύξεις. Για παράδειγμα η κυκλική μετανάστευση που αντιπροσωπεύει ένα πρότυπο κινητικότητας του πληθυσμού δεν λαμβάνεται υπόψη στον αναπτυξιακό λόγο, ο οποίος αντιλαμβάνεται τον χώρο μόνο ως προς τις χρήσεις και τις παραγωγικές του δραστηριότητες. Οι σύνθετες δομές του κοινωνικού σώματος αποτελούν ένα παλίμψηστο πεδίο αλληλεπίδρασης και ανάμιξης παλαιών και νέων κατοίκων, ένα κράμα πολυπολιτισμικότητας σε επίπεδο εθνικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό, φυλετικό ηλικιακό και διαθεματικό. Αυτό το κράμα επηρεάζει τις χρήσεις γης και αποτυπώνεται στον αστικό ιστό με την παρουσία εμπορικών καταστημάτων που συνθέτουν ένα νέο μωσαϊκό παροχής υπηρεσιών που απευθύνεται είτε αποκλειστικά σε μετανάστες (call center, money transfer, τοπικά προϊόντα κ.ά.) είτε εξίσου και στους ντόπιους με τις παραδοσιακές χρήσεις (τρόφιμα, ένδυση κ.ά.).

Η ζωή στο κέντρο της πόλης και ιδιαίτερα στις πυκνοκατοικημένες περιοχές κατοικίας του κέντρου συνεπάγεται αύξηση προβλημάτων άγχους γύρω από την διεκδίκηση του προσωπικού χώρου και της αίσθησης του υποκειμένου ότι μοιράζεται το έδαφός του με άλλους. Η διαφύλαξη του κοινόχρηστου χαρακτήρα του δημόσιου χώρου αποτελεί προτεραιότητα στο χωρικό και πολεοδομικό σχεδιασμό. Η ισορροπία μεταξύ συμβατών χρήσεων γης και του καταναλωτή τους ενισχύει την αποφυγή συγκρούσεων στη διεκδίκηση του δημόσιου χώρου. Όταν ο δημόσιος χώρος συρρικνώνεται μαζί του συρρικνώνονται η δημόσια έκφραση και η συνύπαρξη με το διαφορετικό. Η διεκδίκηση του ελεύθερου δημόσιου χώρου αποτελεί κεντρικό ζήτημα στο πεδίο της καθημερινότητας. Η καθημερινή ζωή καλείται να εξηγήσει τον

κοινωνικό μετασχηματισμό μέσα από τον μετασχηματισμό του αστικού χώρου. Για την διεκδίκηση της «εδαφικότητας» θα συγκρουστούν μεταξύ τους διάφορες κοινωνικές ομάδες.

«Η ανάγκη επίλυσης αυτών των συχνά αντιμαχόμενων απαιτήσεων οδηγεί στη δημιουργία ιεραρχίας ισχύος, χωρικών ορίων, ελέγχου και άμυνας από τη μεριά των διάφορων ομάδων ως προς ορισμένες συνοικίες των πόλεων. Παραδείγματα έχουμε πάρα πολλά: μειονότητες, παιδιά, υπερήλικες, χώροι στάθμευσης, αστυνομικές διατάξεις κ.α.», (Κοσμόπουλος (1994:122).

Το ευρύτερο κέντρο της πόλης παρουσιάζεται σήμερα ως εικόνα μιας γειτονιάς, τοξικο-εξαρτημένων ατόμων, πορνείας και μαφίας. Αυτό το μείγμα από μόνο του είναι ικανό να πυροδοτεί κοινωνικές εντάσεις. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι δεν έγινε γνωστή μέχρι σήμερα μία επίσημη καταγραφή ούτε των μεταναστών, ούτε των τοξικο-εξαρτημένων ατόμων της περιοχής του κέντρου της Αθήνας. Επίσης δεν υπήρξε καμία αποτίμηση των αιτιών συγκέντρωσης στους συγκεκριμένους χώρους, ούτε κάποια μελέτη για την διάχυσή τους σε δομές φιλοξενίας και κέντρα αποθεραπείας. Η εμφάνιση δε, της αστυνομίας είναι μάλλον πυροσβεστικού χαρακτήρα με αποτέλεσμα οι σχέσεις των κατοίκων της περιοχής να αυτορυθμίζονται με δικούς τους κανόνες. Οι όποιες έντονες κοινωνικές εντάσεις μάλλον πυροδοτούνται από την διαδικασία εξευγενισμού (gentrification) που προωθείται στην ευρύτερη περιοχή. Ο στόχος απομάκρυνσης των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, αρχικά των παραβατικών, και η ομογενοποίηση και ο αποχρωματισμός της περιοχής με σκοπό τον εξευγενισμό και την απαλλοτρίωση της γης για οικονομική εκμετάλλευση είναι η μια από τις κυρίαρχες αιτίες συγκρούσεων.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να τονισθεί ότι, σήμερα, με την εμπειρία όλων των προηγούμενων μετασχηματισμών στην εικόνα της πόλης και ζώντας τα «απόνερα» της κρίσης, αναπτύσσεται μια κυρίαρχη ιδεολογία στη διαχείριση του κέντρου της πόλης που θέλει το διαχωρισμό δυο διακριτών κοινωνικών ομάδων. Από τη μια υπάρχει μια ανοιχτή πρόσκληση κατοίκησης στις «επιθυμητές ομάδες» (νέα ζευγάρια, καλλιτέχνες, διανοούμενοι, εκπρόσωποι μεσαίων και άνω κοινωνικών στρωμάτων) και από την άλλη πλευρά η πρόθεση μετακίνησης και μεταστέγασης, χωρίς να προσδιορίζεται ο χώρος, των «ευπαθών ομάδων» (πρόσφυγες, μετανάστες, άστεγοι, τοξικο-εξαρτημένοι και γενικότερα όσοι χαλούν τον ωραιοποιημένο πίνακα στο κάδρο της πόλης). Εδώ να επισημανθεί ότι η πρόταση για ένα «άλλο» κέντρο της

πόλης με «άλλους» κατοίκους παραβλέπει ηθελημένα τη σημερινή διαμορφωμένη κατάσταση και αγνοεί επιδεικτικά τα προβλήματα των σημερινών κατοίκων του. Ουσιαστικά δεν αποτελεί μέρος μιας ολοκληρωμένης στεγαστικής πολιτικής αλλά προβολή ενός φαντασιακού που αναπτύσσεται γύρω από αναπλάσεις και πεζοδρομήσεις σε επίπεδο μακέτας. Η χωρική περιχαράκωση του «κανονικού» είναι ένα από τα πρώτα τείχη που ορθώνονται απέναντι στη διαφορετικότητα για να διαφυλάξουν τα «ορθώς» φυλαγμένα «άγια» της ελληνικής φυλής. Τα σύνορα είναι πανταχού παρόντα (και) σε εκείνους τους αστικούς χώρους που δεν αστυνομεύονται. Το σύνορο ορθώνεται απέναντι σε κάθε μέλος της κοινωνίας το οποίο δεν κουβαλάει πάνω του την «κανονική» έκφραση της σεξουαλικότητας, απέναντι σε κάθε χρήστη και εξαρτημένο από «ουσίες», απέναντι στον αναρχικό, τον αντιεξουσιαστή, τον «μη κανονικό». Το σύνορο κρατά εγκλωβισμένο με τα δεσμά της «αφάνειας» όποιον επιθυμεί να προκαλέσει με την παρουσία του, να γίνει δηλαδή ορατός στο δημόσιο χώρο μέσα από «ιδιωτικές» επιλογές.

Ρήξεις αλληλεγγύης. Η υπερβολική προβολή του κυρίαρχου μιντιακού λόγου περί γενικευμένης ανομίας στο κέντρο της πόλης, η διακριτική αναφορά σε παραβατικές πράξεις ακροδεξιών οργανώσεων, το αφήγημα της καταδίκης της βίας, από όπου κι αν προέρχεται, και η εξίσωση της πράξης αντίστασης με την κρατική βία, οδήγησαν συλλογικότητες στην ανάδειξη και διεκδίκηση δικαιωμάτων τουλάχιστον ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Στα χρόνια της κρίσης πέρα από την στοχοποίηση των «άλλων» υπευθύνων, αναδύθηκε κι ένας πολιτικός λόγος που προκάλεσε ρήξεις αλληλεγγύης καταργώντας διαχωριστικές γραμμές «δικών» και «ξένων» και απαξιώνοντας την κατευθυνόμενη από τα πάνω «θεωρία των δύο άκρων». Μέσα από την δική τους ερμηνευτική διαδικασία ανάγνωσης της κρίσης, αντιπαρατέθηκαν, τόσο η πολιτεία με την εφαρμογή πολιτικών λιτότητας, όσο και οι συλλογικότητες με τις ρήξεις αλληλεγγύης. Με δεδομένο ότι οι πολίτες απώλεσαν σε μεγάλο βαθμό την εμπιστοσύνη τους απέναντι στους θεσμούς, αλλά και την ελπίδα τους στην ευρωπαϊκή στήριξη, υπήρξε ριζοσπαστικοποίηση στις πολιτικές επιλογές, ιδιαίτερα των νέων, και ταυτόχρονα μπήκε στο τραπέζι η κουβέντα για ανακατεύθυνση των στόχων και των προτεραιοτήτων που απαιτεί ένα νέο κοινωνικό αναπτυξιακό μοντέλο που περιλαμβάνει το σύνολο των πολιτών. Η υποψία και η προκατάληψη και από τις δυο πλευρές επέτειναν τα αρνητικά στοιχεία της αμηχανίας

του φόβου και της επισφάλειας σε όλη την περίοδο της κρίσης με αποτέλεσμα να υπάρξει, εκτός των άλλων, και μια ψυχολογική κόπωση του πληθυσμού. Να σημειωθεί ότι στα χρόνια της κρίσης διαμορφώνεται μια νέα τάξη ή για την ακρίβεια μια νέα κοινωνική ομάδα που περιλαμβάνει «μορφωμένους σε επισφάλεια» άνεργους, απασχολήσιμους, ημιαπασχολήσιμους, ανασφάλιστους, μερικώς ασφαλισμένους, ενοικιαζόμενους εργάτες, μπλοκάκια, stage, η γενιά του ΟΑΕΔ, η γενιά των 700€ ή μάλλον των 400€ και οποιαδήποτε ευφάνταστη μορφή απασχόλησης που απλώς μειώνει τα στατιστικά στοιχεία της ανεργίας. Πρόκειται για το «πρεκαριάτο»¹¹⁹ το οποίο συνδέεται με κινήματα σε όλη την Ευρώπη, ανάλογα αυτού, των «αγανακτισμένων» της Πλατείας Συντάγματος.

Ως αντιστάθμισμα στα παραπάνω αρνητικά στοιχεία του ψυχολογικού προφίλ της κοινωνίας λειτουργεί η έννοια της Κοινωνικής Ανθεκτικότητας που δηλώνει τη συλλογική ικανότητα αντίστασης, αντοχής και υπέρβασης των συνεπειών της κοινωνικής κρίσης και της διατήρησης, αν όχι και βελτίωσης, της προ κρίσης κατάστασης. Η κοινωνική ευημερία προϋποθέτει την ένταξη των μη προνομιούχων κοινωνικών ομάδων και όσων βρίσκονται στο περιθώριο, σε ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων, υπό την ομπρέλα της επίτευξης κοινών στόχων κάτω από δύσκολες συνθήκες. Η κοινωνική ανθεκτικότητα με τη δική της δυναμική, ως μοχλός πίεσης, επιβάλλει την συμμετοχή χωρίς αποκλεισμούς, προστατεύει την υγεία (ψυχική και σωματική) των μελών της κοινωνίας και αποτρέπει την παθολογική αποδοχή των αρνητικών συνεπειών μιας κρίσης η οποία μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και παραβατικότητας. Στην ελληνική περίπτωση της κρίσης (αν θεωρήσουμε ότι ζούμε πλέον στα απόνερα της κρίσης), διαπιστώνουμε ότι η κοινωνική ανθεκτικότητα δοκίμασε τα όρια της. Η μοναδική καταγεγραμμένη προσπάθεια αστικής παρέμβασης από πλευράς πολιτείας, για την αντιμετώπιση της κρίσης μέσω σχεδιασμού του χώρου, υπήρξε η κατάθεση του ΣΟΑΠ¹²⁰ (Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης 2014-2020) από το Δήμο Αθηναίων σε

¹¹⁹ Νεολογισμός προερχόμενος από το λατινικό *precarious* (επισφαλής). Ο όρος αναπτύχθηκε στο βιβλίο του καθηγητή Γκάι Στάντιγκ το 2011 “Το πρεκαριάτο - Η νέα επικίνδυνη τάξη”.

¹²⁰ Το ΣΟΑΠ αποτέλεσε μια «εργαλειοθήκη καλών πρακτικών που αφορούν το σχεδιασμό και τη διαχείριση του χώρου με στόχο την αποτελεσματική προσαρμογή και ανθεκτικότητα του κέντρου της Αθήνας απέναντι στην κρίση και τις διάφορες πλευρές αυτής». { Βιώσιμες πόλεις. κεφ 2, σ. 102., στο: <http://hdl.handle.net/11419/2228> }, (30.04.2022).

συνεργασία με τον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας. Σε μια χώρα όμως που τα προβλήματα κοινωνικής αλληλεγγύης προϋπήρχαν της κρίσης η κοινωνική αλληλεγγύη αναπτύχθηκε μέσα από την αυτοοργάνωση των συλλογικοτήτων και τις ρήξεις των κοινωνικών κινημάτων με την πολιτεία, η οποία αν και όφειλε δεν κατάφερε να αποκαταστήσει την χαμένη αξιοπρέπεια των ευπαθών μελών της. Ο ελλειμματικός χαρακτήρας της κοινωνικής προνοιακής πολιτικής γίνεται πιο εμφανής στην αδυναμία θεσμοθέτησης αλληλέγγυων δράσεων και στην απεύθυνση στα άτυπα δίκτυα αλληλεγγύης και στο αξιόλογο, αλλά μικρής κλίμακας, έργο που μπορούν να παρέχουν, μη εξαιρουμένης και της φιλανθρωπικής δραστηριότητας.

Η ανάκτηση του κοινωνικού κράτους επιτυγχάνεται μέσα από την αλληλεγγύη, την αυτοδιαχείριση και την αυτό-οργάνωση των συλλογικοτήτων. Η αυτό-οργάνωση δεν είναι ιδεολογικό κατασκεύασμα που πατά πάνω σε ένα θεωρητικό αριστερό ή αριστερίζον πλαίσιο. Η αυτό-οργάνωση είναι μια ζωντανή κοινωνική διαδικασία και πρακτική. Η δυναμική της αυτοδιαχείρισης των συλλογικοτήτων σε καταλήψεις και στέκια στηρίζεται στην παρουσία και την ενεργή συμμετοχή των μελών τους, και όχι στην πολιτική με την έννοια της εναπόθεσης των αποφάσεων δράσης σε ειδήμονες. Ο πλουραλισμός τάσεων και αντιλήψεων στην σύνθεση κοινών δράσεων παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης των κοινών προβλημάτων μέσα από συλλογική διαχείριση των κοινωνικών δραστηριοτήτων και τον διαμερισμό της συλλογικής ευθύνης. Η απουσία ιεραρχικών δομών αποτελεί μια προσπάθεια εφαρμογής ισότιμης συμβίωσης. Η ανάκτηση του κοινωνικού κράτους παύει να είναι μια πρόταση κενού νοήματος όταν προτάσσει το σύνθημα «πάρε τη ζωή στα χέρια σου» και το νταρτανιανικό μότο, «όλοι για έναν- ένας για όλους». Το Αυτόνομο στέκι, η κατάληψη Villa Amalias, το αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Ναυαρίνου, αποτελούν παραδείγματα επανάκτησης του κοινωνικού κράτους μέσα από τη λειτουργία ενός ανοιχτού κοινωνικού χώρου συνεύρεσης και αυτό-οργανωμένης έκφρασης, χωρίς μανιφέστα, αρχές και καταστατικά και κομματικές πειθαρχίες. Η αυτό-οργάνωση ακολουθεί πρωτοβουλίες και ατομικότητα, δεν είναι αυτοσκοπός ούτε στατικό καθεστώς με την εμφάνιση μιας πλαστής συλλογικότητας. *«Η λυδία λίθος για μια αγωνιστική σύσταση της ελευθερίας είναι η ικανότητά της να διαφυλάσσει τη δυνατότητα εκδήλωσης πολιτικών ανταγωνισμών και απεριορίστης κριτικής στους κατεστημένους θεσμούς με τρόπους που προάγουν την ελευθερία όλων»* (Κιουπκιολής,

2014:105). Η ανάκτηση του κοινωνικού κράτους μέσα από την αυτό-οργάνωση και την αυτοδιαχείριση δεν μπορεί να είναι κενή κοινωνικού και πολιτικού προβληματισμού, ούτε να αναφέρεται σε αποστειρωμένα αρχαία κάλλη αγνοώντας τις ανθρώπινες αδυναμίες, εκφράσεις και συμπεριφορές.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση, όσο πρόσφατη μπορεί να λέγεται, όταν η αφετηρία της τυπικά τουλάχιστον, ορίζεται το 2010, έτος παράδοσης της χώρας στο ΔΝΤ, έφερε στην επιφάνεια δίκτυα δομών αλληλεγγύης για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση της φτώχειας. Στην Αθήνα αναφέρονται τουλάχιστον 1100 δομές και δίκτυα αλληλεγγύης.¹²¹ Η στεγαστική επισφάλεια επηρεάζει πρωταρχικά την αστική ζωή και δημιουργεί καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, η οποία συνήθως προσδιορίζεται από τα μέτρα που την «νομιμοποιούν» και όχι από πραγματικά γεγονότα. Η στεγαστική επισφάλεια εν μέσω κρίσης, συνέβαλλε στη δημιουργία κοινωνικής απορρύθμισης, αλλά ταυτόχρονα βοήθησε στην δημιουργία ομάδων δράσης, μιας άτυπης κοινωνικής αλληλεγγύης. Τα κινήματα πόλης ανέπτυξαν διεκδικήσεις που σχετίζονται με την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και των συνθηκών διαβίωσης εντός αυτού. (Πέττας 2018:113-114). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο λειτούργησαν τα κινήματα κατοικίας, επιτροπές και σύλλογοι δανειοληπτών και το κίνημα ενάντια στους πλειστηριασμούς που γεννήθηκε το 2013, περίοδος που καταργήθηκε η οριζόντια προστασία (χωρίς δικαστική διαδικασία) τους ασθενέστερους δανειολήπτες¹²² (Κατερίνη, 2019:373). Πέρα από ακτιβίστικες πρωτοβουλίες συλλογικοτήτων για την εξάλειψη της ενεργειακής φτώχειας στην οποία οδηγεί η διακοπή ρεύματος σε σπίτια όπου οι ένοικοι τους αδυνατούν να εξοφλήσουν τους λογαριασμούς ή πέρα από τις παραστάσεις διαμαρτυρίας πολιτικών σχηματισμών ενάντια σε πλειστηριασμούς κατοικιών, στα πλαίσια της κοινωνικής αλληλοβοήθειας λειτουργούν Δομές και Δίκτυα όπως: το ανοικτό κέντρο ημέρας αστέγων, το υπνωτήριο, το κοινωνικό παντοπωλείο, τα συστήματα, το караβάνι αλληλεγγύης, οι συλλογικές κουζίνες, το κοινωνικό φαρμακείο, το κοινωνικό ιατρείο, τα κέντρα κοινότητας με παραρτήματα μεταναστών ή Ρομά, τα συνεργατικά καφενεία, τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας

¹²¹ <https://enallaktikos.gr/allileggyi/>, (24.08.2021)

¹²² Σύμφωνα με το Ν.3869 (ΦΕΚ 130/03.08.2010), γνωστό ως νόμο Κατσέλη, υπήρχε ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και προστασία της πρώτης κατοικίας

ηλικιωμένων, τα κέντρα διημέρευσης- ημερήσιας φροντίδας κ.α. τα οποία συνδράμουν με την παροχή υπηρεσιών τους, άστεγους, μετανάστες, πρόσφυγες, μειονότητες (Ρομά), άτομα ή νοικοκυριά ανάκατα να βιοποριστούν, ηλικιωμένους, ΑΜΕΑ, και γενικότερα κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες που αδυνατούν να ζήσουν αξιοπρεπώς. Επίσης έχουν αναπτυχθεί και λειτουργούν, σχολεία μεταναστών, κοινωνικά φροντιστήρια, εκδόσεις συναδέλφων, πολυχώροι κοινωνικής αλληλεγγύης και πολιτισμού, δίκτυα ψυχολογικής στήριξης, κολληγιές μαστόρων, αστικοί λαχανόκηποι, κολεκτίβες εργασίας για την τεχνολογία, τράπεζες χρόνου, χαριστικά- ανταλλακτικά παζάρια κ.α. Οι δομές αυτές έρχονται να καλύψουν ένα τεράστιο κενό κοινωνικής πολιτικής, με τεράστιες προσπάθειες μέσα από το ψυχικό απόθεμα, τον εθελοντισμό και την αυταπάρνηση των εργαζομένων τους. Τέλος ένα σημαντικό έργο αυτών των δομών είναι ότι κατάφεραν να φέρουν στην επιφάνεια και να αστικοποιήσουν τα προβλήματα κοινωνικής και οικονομικής φύσης στις περιοχές παρέμβασής τους. Η αναγνώριση των προβλημάτων μιας υποβαθμισμένης περιοχής και η ανάληψη τους στην επιφάνεια είναι το πρώτο και ουσιαστικό βήμα τεκμηρίωσης της ανάγκης στρατηγικής παρέμβασης από την πολιτεία. Ενδεικτικά αναφέρονται και κάποιες ιδιωτικές πρωτοβουλίες στήριξης και αλληλεγγύης όπως το «Street Lawyering», ένα καινοτόμο πρόγραμμα παροχής νομικής συμβουλευτικής υποστήριξης σε άστεγους,¹²³ οι ομάδες street work που προσφέρουν φαγητό και υλικό μείωσης βλάβης σε άτομα που ζουν στο δρόμο κάνοντας χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, καθώς και η ομάδα της Ithaca Laundry, του κινητού πλυντηρίου ρούχων για αστέγους που ίδρυσαν τρεις φοιτητές το 2016 και λειτουργεί σε πέντε διαφορετικά σημεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, έξι ημέρες την εβδομάδα με στόχο να βελτιώσουν της συνθήκες υγιεινής των αστέγων, να αυξήσουν την αξιοπρέπεια και τον αυτοσεβασμό τους και να ενισχύσουν την κοινωνική τους ενσωμάτωση¹²⁴. Επίσης μια άλλη πρωτοβουλία κοινωνικής αλληλεγγύης είναι «Ο άλλος άνθρωπος», δράση που ξεκίνησε ο Κωνσταντίνος Πολυχρονόπουλος στην Αθήνα το 2011. Μέσω της «κοινωνικής κουζίνας» η ομάδα «Ο άλλος άνθρωπος»

¹²³ <https://www.accmr.gr/el/>, (11.01.2022)

¹²⁴ <https://ithacalaundry.gr/>, (11.01.2022)

μαγειρεύει και προσφέρει φαγητό και ελπίδα στους συνανθρώπους του σε δημόσιους χώρους.¹²⁵

Δικαίωμα στο όνειρο- δικαίωμα στην ουτοπία. Τα κινήματα πόλης, στην Ελλάδα, τα κοινά των πόλεων, η νεολαϊστική εξέγερση του 2008, το κίνημα της πλατείας Συντάγματος του 2011, το Πάρκο Ναυαρίνου, όλα αυτά αποδεσμευμένα από επίσημους φορείς, χωρίς αυστηρή ιδεολογική ομοιογένεια, αποκλείοντας τα κόμματα από την διαδικασία λήψης αποφάσεων και στρέφοντας την σε μορφές και τρόπους οργάνωσης που είναι γνώριμοι κυρίως στον αντιεξουσιαστικό χώρο κατόρθωσαν να επαναεδαφικοποιήσουν δημοκρατικές πολιτικές στο δημόσιο χώρο και να αναπτύξουν οριζόντιες δομές αλληλεγγύης. Ανεξάρτητα από την χρονική διάρκεια τους πρόσφεραν μια όσμωση πρακτικών και ιδεών που παραπέμπει στην ποιητική του «Ζαπατίστικου κινήματος». Όπως αναφέρει η Πετροπούλου «το Ζαπατίστικο κίνημα είναι ένα ποιητικό επαναστατικό κίνημα γιατί αλλάζει τους κώδικες στην καθημερινή ζωή. Ο ποιητικός τρόπος να βλέπεις τον κόσμο μπορεί να λειτουργήσει ως αντίδοτο στην κυριαρχία του φόβου» (Πετροπούλου, 2015:419).

Τα κινήματα πόλης είναι από τη φύση τους πιο κοντά στην μορφή της λαϊκής αυτοκυριαρχίας που απαντάται ως αμεσοδημοκρατική. Η ριζοσπαστική αυτή μορφή διεκδίκησης βασίζεται στην πολιτική ισότητα, στη συμμετοχή, στην αμφισβήτηση και τον αυθορμητισμό. Βρίσκεται θα λέγαμε πιο κοντά από οποιαδήποτε άλλη μορφή πάλης στην ουτοπία και σίγουρα βρίσκεται μαχητικά απέναντι στην αδιαφορία. Με μια διασταλτική διάσταση θα λέγαμε ότι χρησιμοποιούν τον τρόπο του Γκράμσι:

*«Μισώ τους αδιάφορους. Πιστεύω ότι το να ζεις σημαίνει να εντάσσεσαι κάπου. Οποιος ζει πραγματικά δεν μπορεί να μην είναι πολίτης και ενταγμένος. Η αδιαφορία είναι αβουλία, είναι παρασιτισμός, είναι δειλία, δεν είναι ζωή. Γι' αυτό μισώ τους αδιάφορους». «Μισώ τους αδιάφορους και γι' αυτό: γιατί με ενοχλεί το κλαψούρισμά τους, κλαψούρισμα αιωνίων αθώων. Ζητώ να μου δώσει λογαριασμό ο καθένας απ' αυτούς με ποιον τρόπο έφερε σε πέρας το καθήκον που του έθεσε και του θέτει καθημερινά η ζωή, γι' αυτό που έκανε και ειδικά γι' αυτό που δεν έκανε. Και νιώθω ότι μπορώ να είμαι αδυσώπητος, ότι δεν μπορώ να χαλαλίσω τον οίκτο μου, ότι δεν μπορώ να μοιραστώ μαζί τους τα δάκρυστά μου».*¹²⁶

¹²⁵ <http://oallosanthropos.blogspot.com/>, (11.01.2022)

¹²⁶ <https://www.imerodromos.gr/antonio-glramsi-miso-tous-adiaforous/>, (27.04.2021)

Τα κινήματα πόλης κατάφεραν να χρησιμοποιήσουν με εποικοδομητικό τρόπο εργαλεία επικοινωνίας με στόχο την αποδοχή και επίγνωση συμπεριφορών ομάδων πληθυσμού με διαφορετικό εθνικό, πολιτισμικό, γλωσσικό, θρησκευτικό και κοινωνικοπολιτικό υπόβαθρο. Ξεπεράστηκαν εμπόδια που αφορούν τα στερεότυπα στην ύπαρξη και διαχείριση μειονοτήτων. Η πολιτισμική ενσυναίσθηση ως εργαλείο βοήθησε αποτελεσματικά στην κατανόηση των αναγκών των ευάλωτων ομάδων που βιώνουν την φτώχεια, την εξαθλίωση και την απώλεια μέσα από την αναγνώριση της ύπαρξης πρωταρχικά της ύπαρξής τους (γνωσιακή διάσταση) και δευτερευόντως μέσα από την αποδοχή ύπαρξης μιας διαφορετικής κουλτούρας από την κυρίαρχη και μιας προσέγγισης μακριά από τις πρακτικές της συμπάθειας και της ελεημοσύνης (συναισθηματική - επικοινωνιακή διάσταση). Η πολιτισμική ενσυναίσθηση δίνει λόγο στον άνθρωπο και στοχεύει στην αποκατάσταση αδικιών μέσα από την παροχή κατάλληλων υπηρεσιών αποκατάστασης. Δίνει με άλλα λόγια δικαίωμα στο όραμα και την ουτοπία. Ζούμε σε μια εποχή πολύ σημαντικών αλλαγών με ραγδαίους μετασχηματισμούς σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Όπως αναφέρει η Ντονατέλα Πόρτα¹²⁷ «πρόκειται για ένα “momentum”, Ζούμε αυτό που ο Γκράμσι περιέγραψε ως περίοδο κρίσης, μια περίοδο πολλαπλών πιθανοτήτων που μπορεί να συμβούν τα καλύτερα και τα χειρότερα».

¹²⁷ Συνέντευξη στην εφημερίδα των Συντακτών https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/223751_kathe-genia-syglykroyseon-fernei-neoys-foitites-me-nees-idees (27.03.2020)

Κεφάλαιο II: Μεθοδολογία

II.1 Δράσεις και έρευνα πεδίου

Η ανάπτυξη των θεματικών αξόνων περιλαμβάνει τέσσερεις συγκεκριμένες **δράσεις**.

- Αρχικά μέσα από το βλέμμα του περιπατητή επιχειρείται η **χαρτογράφηση** της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και μια διαθεματική εξέταση της κοινωνικής και στεγαστικής κινητικότητας τόσο στις Προσφυγικές πολυκατοικίες όσο και στο Πεδίον του Άρεως. Οι χώροι αυτοί συγκεντρώνουν ένα ιδιαίτερο κοινωνικό και ιστορικό ενδιαφέρον, ένα κυρίαρχο ιδεολογικό λόγο που τους συντροφεύει και επιδρούν στην γεωγραφία της πόλης δημιουργώντας μια κοινωνική πόλωση – σύγκρουση, δεδομένης της φιλονικίας ανάμεσα σε θεσμικούς φορείς και συλλογικότητες-ενοίκους, για τον τρόπο διαχείρισης τους. Η χαρτογράφηση της περιοχής μελέτης ξεκινά με την καταγραφή κτηριακού και πολιτιστικού αποθέματος, κοινόχρηστων υποδομών και χώρων καθώς και με αποτύπωση της υπάρχουσας στεγαστικής κινητικότητας.
- Μία δεύτερη δράση αφορά στην **αποτύπωση ενός στοιχειώδους διαλόγου** ο οποίος αναπτύσσεται μεταξύ τοπικών αρχών και συλλογικοτήτων-ενοίκων σε ό,τι έχει σχέση με την λειτουργία χώρων που είτε έχουν «εναγκαλισθεί» από θεσμικούς φορείς, είτε έχουν αλλάξει χρήση λόγω της παρέμβασης κοινωνικών ομάδων, είτε έχουν εγκαταλειφθεί στην τύχη τους περιμένοντας επί δεκαετίες να συμπεριληφθούν στην αστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής αναφοράς τους.
- Επόμενη δράση είναι η **ανάδειξη του διαφορετικού βηματισμού** που ακολουθούν Πόλις¹²⁸ και Πολίτες, αναφορικά με την τύχη αυτών των χώρων, δημιουργώντας μια εικόνα στάσιμη και φθοροποιά. Μέσα από τον παράλληλο και μη εφραπτόμενο βηματισμό συλλογικοτήτων και θεσμών αναδεικνύεται το ειδικό βάρος του ιδεολογικού συγκρουσιακού λόγου καθώς και το κοινωνικό αποτύπωμα στην συλλογική μνήμη των πολιτών.
- Τελευταία δράση αποτελεί η **ανάδειξη του συγκρουσιακού τοπίου** που προκύπτει από τον προαναφερόμενο διαφορετικό βηματισμό και περιλαμβάνει όλα τα παραπάνω στοιχεία που άπτονται και διατρέχουν την δομή και λογική της έρευνας, η οποία σχετίζεται με αυτό που ονομάζεται ιστορία της πόλης (urban history) και συλλογική συνείδηση των κατοίκων της. Το συγκρουσιακό τοπίο είναι που γεννά τις θεματικές που απασχολούν το όλον της ερευνητικής εργασίας.

¹²⁸ με την αρχαϊκή έννοια της αστικής περιοχής και της πολιτικής της οντότητας

Η μεθοδολογία. Η έρευνα βασίζεται σε ανάλυση δεδομένων, των δυο μελετών περίπτωσης, χρονικά και χωρικά προσδιορισμένων σε μια προοπτική σύγκρισης με το όλον περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται. Η μελέτη των περιπτώσεων «των Προσφυγικών» και του «Πάρκου» βοηθά στην κατανόηση του κοινωνικού ζητήματος της στέγασης και της διαχείρισης του κοινόχρηστου χώρου αντίστοιχα. Η μελέτη περίπτωσης ως μεθοδολογικό εργαλείο βοηθά στην ανάγνωση των ιδιαιτεροτήτων των εξεταζόμενων στοιχείων, την ερμηνεία τους και την αποκόμιση συμπερασμάτων γύρω από κοινές θεματικές, πρακτικές και άξονες προβληματισμού που ξεπερνούν το στοιχείο της ενικότητας.

«Η μελέτη περίπτωσης περιλαμβάνει την εντατική, λεπτομερή και σε βάθος μελέτη μιας ομάδας ατόμων Στο πλαίσιο της μελέτης περίπτωσης χρησιμοποιούνται διαφορετικοί τύποι παρατήρησης (συμμετοχικής και μη συμμετοχικής παρατήρησης), μελέτη ημερολογίων, εγγράφων, επιστολών, σχετικών εγγράφων, βίντεο, κ.ά. Έτσι, στο πλαίσιο της μελέτης περίπτωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα ευρύτατο φάσμα μεθόδων και τεχνικών έρευνας» (Ισαρη, Πούρκος., 2009:59).

Σημείο εισόδου. Η έννοια της σύγκρουσης μέσα από το λόγο και τη δράση των χρηστών των επιλεγμένων χώρων μελέτης επιλέγεται ως σημείο εισόδου της έρευνας. Οι χρήστες αυτοί, αποτελούν τους βασικούς δρώντες στην ανάδειξη των αντιθέσεων και των συγκρούσεων μεταξύ πολιτείας και πολιτών. Η μελέτη των δράσεων, των εναλλακτικών προτάσεων και των πρακτικών εισόδου τους στο δημόσιο διάλογο ορίζουν την πολιτική ατζέντα των επιμέρους συγκρουσιακών κατηγοριών που ενδιαφέρουν τον ερευνητή. Το ζήτημα της κατοίκησης και της παρουσίας στο δημόσιο χώρο αποτελούν τα κυρίαρχα θεματικά πλάνα, τα οποία εξετάζονται αρχικά μέσω πολεοδομικών και κοινωνιολογικών-ανθρωπολογικών αναγνώσεων και κατόπιν μέσω της ανάλυσης των πρωτογενών στοιχείων έρευνας πεδίου.

Η έρευνα πεδίου αφορά σε τρία σκέλη:

- Το πρώτο σκέλος είναι οι συχνές επισκέψεις και η **επιτόπια παρατήρηση** και **επιτόπια έρευνα**. Η επιτόπια οπτική αναγνώριση και φωτογράφιση του τοπίου δράσης λειτουργεί επικουρικά στην κοινωνιολογική διερεύνηση και στην συγκεκριμένη περίπτωση προτιμάται της αμιγούς βιβλιογραφικής αναφοράς. Με σημείο εκκίνησης την παρατήρηση της δημόσιας αντιπαράθεσης τόσο των συλλογικοτήτων μεταξύ τους, στην περίπτωση του «Πάρκου», όσο και των

καταληψιών με τους εναπομείναντες παλιούς κατοίκους των «Προσφυγικών», επιδιώκεται η κατανόηση των όρων της σύγκρουσης σε σχέση με τον προασπίσιμο χώρο, είτε αφορά στο πάρκο, είτε στην κατοικία. Επίσης αποσαφηνίζεται το τοπίο σύνδεσης των δύο χώρων της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Επιχειρείται έτσι μια χαρτογράφηση του πεδίου δράσης και της αναφοράς στη διεκδίκηση του δικαιώματος χρήσης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό χώρο. Η επιτόπια παρατήρηση ως μεθοδολογικό εργαλείο βοηθά τον ερευνητή στην καταγραφή, μελέτη και κατανόηση των αιτημάτων των δρώντων όπως αυτά διατυπώνονται και ανανοηματοδοτούνται στο πεδίο δράσης.

- Το δεύτερο σκέλος αφορά στη **συλλογή και ανάλυση τεκμηρίων** (έρευνα σε αρχεία-μελέτες- δημοσιεύσεις, άρθρα, διαδικτυακή αναζήτηση, φωτογραφικό υλικό κ.ά. Η βιβλιογραφική έρευνα καθώς και η έρευνα αρχείου συνοδεύουν την προαναφερθείσα συμμετοχική παρατήρηση στην παρούσα μελέτη προκειμένου να εξεταστούν σφαιρικά, ανάλογα παραδείγματα διαχείρισης καταλυματικών χώρων στέγασης, σε επίπεδο «αστικής κοινωνικής γεωγραφίας»¹²⁹ και πολιτισμικής ανθρωπογεωγραφίας, στην ευρωπαϊκή μας γειτονιά. Η επιστημονική προσέγγιση των σχετικών τεκμηρίων των μελετών περίπτωσης με αναγωγή των ειδικών συμπερασμάτων που προκύπτουν από το ειδικό τους βάρος, στον κανόνα και το νόμο που τις διέπει, μελετάται σε συγκριτική ανάλυση με τις γενικές αρχές των κοινωνικών κινημάτων και κινημάτων πόλης. Με τον επαγωγικό συλλογισμό ως μεθοδολογικό εργαλείο και εμβαθύνοντας στις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης, ο ερευνητής μέσα από μια συλλογιστική πορεία ελέγχει την αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του και οδηγείται σε παράλληλες ερμηνείες για τις κοινές θεματικές. Η συλλογή τεκμηρίων εστιάζει στο λόγο των δρώντων όπως αυτός αποτυπώνεται στο δημόσιο διάλογο μέσα από κείμενα συλλογικότητων και κινημάτων που άπτονται του πεδίου των κοινωνικών συγκρούσεων από το ειδικό στο γενικό και αφηρημένο και από το τοπικό στο υπερτοπικό.
- Το τρίτο σκέλος της έρευνας περιλαμβάνει τη **χρήση ανοιχτών, ημι-δομημένων και σε βάθος συνεντεύξεων** με κατοίκους (παλιούς και νέους), με περίοικους, με εκπροσώπους κρατικών φορέων (Δήμου, Περιφέρειας, Φορέα Ανάπλασης), Επιστημονικής Κοινότητας (πολεοδόμους, αρχιτέκτονες κα) και επενδυτές. Στη διατριβή οι συλλογικότητες και οι χρήστες των χώρων, αντιμετωπίζονται ως

¹²⁹ Ο Castells υποστήριζε ότι πρέπει να αντιμετωπίζουμε τις πόλεις ως χωροθετήσεις αυτού που αποκαλούμε «χώρους ροών» συνεχώς αυξανόμενης κυκλοφορίας ανθρώπων ιδεών εικόνων και καταναλωτικών ειδών. Knox, P. και Pinch, S (2009:88).

αντικείμενο μελέτης αλλά ταυτόχρονα και ως παραγωγοί νέας γνώσης. Η ποιοτική μελέτη στη βάση ενός περιορισμένου αριθμού ανοιχτών συνεντεύξεων, υπό τη μορφή ελεύθερων συζητήσεων, με επιλεγμένα (αντιπροσωπευτικά των χρηστών του χώρου) άτομα και η συνομιλία μαζί τους τροφοδοτεί την έρευνα. Ένα σημαντικό στοιχείο της φυσικής παρουσίας του ερευνητή στο χώρο δράσης είναι ότι προκύπτει μια δυναμική συνομιλία με το αντικείμενο της έρευνας, επιτόπου και μέσα από μια αμφίδρομη σχέση που αναπτύσσεται με τους ερωτώμενους.

Ο κίνδυνος που ελλοχεύει από τη χρήση των μεθοδολογικών εργαλείων, τόσο της συλλογής τεκμηρίων από την επιτόπια έρευνα όσο και των ανοιχτών συνεντεύξεων εντοπίζεται στη δυνατότητα ικανής αποστασιοποίησης και ουδετερότητας του ερευνητή στη σχέση του με το αντικείμενο μελέτης. Ο ερευνητής κουβαλάει την υποκειμενική του άποψη και την πολιτική του θέση, η οποία τον επηρεάζει στην ανάγνωση και την εξαγωγή θεωρητικών συμπερασμάτων από την εξέταση του εμπειρικού υλικού. Ακόμη και η επιλογή των ερωτημάτων σε μια ανοιχτή συνέντευξη υποκρύπτει πολιτική στάση. Παρόλα αυτά η προσωπική εμπλοκή του ερευνητή αναλαμβάνει να δώσει ακαδημαϊκό-επιστημονικό λόγο στα ευρήματα μέσα από την κριτική ανάλυση των αναπαραστάσεων θεωρίας και πολιτικής πράξης και να οριοθετήσει τον κινηματικό από τον επιστημονικό λόγο. Ακολουθώντας τους κατηγορικούς συλλογισμούς των ερωτώμενων, ανάγοντας τις απόψεις τους στην αναγκαία και επαρκή σχέση αιτίου-αποτελέσματος και ελέγχοντας ένα προς ένα τα επιχειρήματά τους ή τουλάχιστον ένα επαρκές πλήθος αυτών, ο ερευνητής παράγει τη θεωρία του, αφού καταλήξει σε γενικότερα συμπεράσματα για το ευρύτερο σύνολο. «Στην ποιοτική έρευνα το πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η έρευνα και μέσα στο οποίο ζει και αποκτά εμπειρίες το άτομο αποτελεί καθοριστική συνισταμένη σε μια μελέτη περίπτωσης» (Ισαρη, Πούρκος., 2009:86).

Ερωτήματα και οδηγός συνέντευξης. Η επιλογή των ερωτήσεων στις δύο περιπτώσεις μελέτης έγινε με βάση την ιδιαίτερη δυναμική του κάθε χώρου μελέτης και την ιδιαιτερότητα των ενοίκων του. Οι συνεντεύξεις, ως όφειλε ο ερευνητής, συνοδεύονται από ενυπόγραφο παραχωρητήριο και έγιναν με τη μέθοδο της μαγνητοφώνησης είτε στο χώρο έρευνας, όπου αυτό ήταν δυνατό, είτε σε χώρο που ο συνεντευξιαζόμενος επέλεγε ώστε να νοιώθει άνετα και ασφαλής. Οι συνεντεύξεις αφού απομαγνητοφωνήθηκαν παρατίθενται στο τέλος της διατριβής σε παράρτημα, με κύρια παρέμβαση, επεξεργασία του ερευνητή την ομαδοποίηση των απαντήσεων

των συνεντευξιαζόμενων ανά θεματικό τομέα και την απόκρυψη κατά το μέγιστο δυνατό των προσωπικών τους δεδομένων, για λόγους αρχής- εμπιστευτικότητας και ανωνυμίας, παρότι υπήρξε έγγραφη εξουσιοδότηση προς τον συνεντευκτή για χρήση τους άνευ όρων. Η ανωνυμοποίηση δεν χρησιμοποιήθηκε για τα πρόσωπα, τα οποία έχουν διατυπώσει δημόσια το λόγο τους σε συνεντεύξεις, σε εφημερίδες, περιοδικά, social media, πολιτικές συγκεντρώσεις ή σε δημόσιες έγγραφες αναφορές- καταγγελίες ή απαντήσεις και δεν εμπεριέχουν το στοιχείο της εμπιστευτικότητας. Μια επιπλέον παρέμβαση του ερευνητή στις δοθείσες συνεντεύξεις αφορά την αφαίρεση λέξεων ή φράσεων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν εναντίον των συνεντευξιαζόμενων σε τυχόν αστικές διεκδικήσεις από θιγόμενα πρόσωπα ή φορείς.

Οι συνεντεύξεις στα «Προσφυγικά» προσαρμόστηκαν σε τρεις κατηγορίες ερωτώμενων.

- Η πρώτη αναφέρεται σε εναπομείναντες κατοίκους, ιδιοκτήτες ή ενοικιαστές των διαμερισμάτων που δεν τελούν υπό κατάληψη,
- η δεύτερη στα μέλη της Συνέλευσης των Κατειλημμένων Προσφυγικών, και
- η τρίτη σε εκπροσώπους του κρατικού φορέα διαχείρισης του συγκροτήματος.

Τα ερωτήματα αντίστοιχα επικεντρώθηκαν για την πρώτη ομάδα σε:

- ✓ βιογραφικά στοιχεία των σημερινών κατοίκων (με ιστορικές αναδρομές),
- ✓ στην άποψή τους για την υπάρχουσα κατάσταση των κατοικιών τους,
- ✓ στη δυναμική του χώρου και την προάσπισή του
- ✓ στη συλλογική μνήμη και την αποτύπωσή της στο συγκρότημα,
- ✓ στη σχέση τους με τους καταληψίες των γειτονικών διαμερισμάτων
- ✓ στη σχέση τους με την πολιτεία (Ανάπλαση ΑΕ, Περιφέρεια Αττικής)
- ✓ στο συγκρουσιακό τοπίο και την ενδεχόμενη συμμετοχή τους

Στη δεύτερη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα εμπλουτίστηκαν και επικεντρώθηκαν:

- ✓ στο χρονικό των καταλήψεων
- ✓ στη διαχείριση των κατειλημμένων σπιτιών
- ✓ στη δυναμική του κινήματος και στην αυτοδιαχείριση
- ✓ σε συγκρούσεις με τις δυνάμεις καταστολής,
- ✓ στους φόβους τους και στα μελλοντικά τους σχέδια

Στην τρίτη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιήθηκαν και αφορούν σε:

- ✓ χρονικό της κήρυξης του διατηρητέου συγκροτήματος
- ✓ αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης
- ✓ ίδρυση και αναγκαιότητα του φορέα ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ Α.Ε.

- ✓ στα μελλοντικά σχέδια του φορέα διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής)
- ✓ στη διαχείριση των πιθανών συγκρούσεων με τους χρήστες του χώρου.

Οι συνεντεύξεις στο «Πάρκο» προσαρμόστηκαν επίσης σε τρεις κατηγορίες ερωτώμενων.

- Η πρώτη αναφέρεται σε περίοικους, χρήστες, ενοικιαστές και θαμώνες,
- η δεύτερη στα μέλη των συλλογικοτήτων που αναφέρονται στο αστικό πάρκο, και
- η τρίτη σε εκπροσώπους του φορέα διαχείρισης του Πεδίου του Άρεως.

Τα ερωτήματα αντίστοιχα επικεντρώθηκαν για την πρώτη ομάδα σε:

- ✓ βιογραφικά στοιχεία, μνήμες και προσωπική σχέση με το Πάρκο
- ✓ ιστορική αναδρομή στις απόπειρες ανάπλασης
- ✓ προσβασιμότητα στο αστικό Πάρκο
- ✓ αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης με θεματικές αναφορές σε σχέση με: παραβατικότητα, σεξουαλική ζωή, ασφάλεια, ναρκεμπόριο, αθλητισμός, παιδικές χαρές, σχολεία, άστεγοι εκκλησία, επιχειρηματικότητα, παραεμπόριο, εκδηλώσεις,
- ✓ ανάπτυξη συγκρουσιακού τοπίου και την ενδεχόμενη συμμετοχή τους

Στη δεύτερη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα εμπλουτίστηκαν και επικεντρώθηκαν:

- ✓ αρμοδιότητα διαχείρισης του Πάρκου

Στην τρίτη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιήθηκαν και αφορούν σε:

- ✓ χρονικό των μέχρι σήμερα αναπλάσεων του Πάρκου
- ✓ αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης
- ✓ στα μελλοντικά σχέδια του φορέα διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής)
- ✓ στη διαχείριση των πιθανών συγκρούσεων με τους χρήστες του αστικού πάρκου

Ο οδηγός συνέντευξης και για τις δύο περιπτώσεις μελέτης με τις ενδεικτικές ερωτήσεις συνοδεύει σε παράρτημα το σώμα της διατριβής.

II.2 Γραμματική της αφήγησης

Κλείνοντας το κεφάλαιο της μεθοδολογίας, κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί η γραμματική της αφήγησης καθώς και να αναπτυχθεί η έννοια της προφορικής ιστορίας η οποία αποτυπώνεται στις αφηγήσεις των συνεντευξιαζόμενων των δύο μελετών περίπτωσης της διατριβής. Κάθε δοθείσα συνέντευξη στη διατριβή είναι μια βιοαφήγηση που αναγιγνώσκεται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Η προφορική ιστορία. Αποτελεί μια μέθοδο έρευνας, ένα κλειδί για όποιον μελετητή- επιθυμεί να φέρει στο φως την αλήθεια του πρόσφατου παρελθόντος.

«προφορική ιστορία είναι η διαδικασία διεξαγωγής και καταγραφής συνεντεύξεων προκειμένου να συγκεντρώσουμε πληροφορίες, για το παρελθόν. *Είναι τόσο η ερευνητική μεθοδολογία (ο τρόπος διεξαγωγής μιας έρευνας) όσο και το αποτέλεσμα της. Με άλλα λόγια είναι η πράξη καταγραφής αλλά και το καταγεγραμμένο προϊόν*» (Abrams, 2014:12).

Συστατικά της στοιχεία είναι: το βίωμα και η εμπειρία, όπως αυτά μεταφέρονται μέσα από την αφήγηση, και δίνουν ερμηνείες στην προφορική μαρτυρία. Τα πρόσωπα που διηγούνται καταστάσεις, συνθήκες και γεγονότα που τα ίδια έζησαν είναι κι αυτά ιστορικά πρόσωπα. Στο επίπεδο της αστικής ιστορίας ή αλλιώς της ιστορίας των πόλεων η προφορική ιστορία λειτουργεί παράπλευρα, συμπληρωματικά και δεν υστερεί των επίσημων αρχείων, αφού, πηγάζει από ανθρώπους, «από κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται αποκλεισμένες από τα κέντρα εξουσίας και δεν κρατούν αρχεία».¹³⁰ Η προφορική ιστορία ζωντανεύει μέσα στην κοινότητα την ιστορία της και την εξάγει εκδημοκρατισμένη και ως προϊόν αμφισβήτησης της κυρίαρχης ανάγνωσης. Αν και ορισμένοι θεωρούν τις προφορικές μαρτυρίες «ανοίκειες» ως ιστορικό τεκμήριο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μια αστική ιστορία η οποία βασίζεται μόνο στα ιστορικά αρχεία είναι η ιστορία αποκλειστικά του «κυρίαρχου λόγου» της εξουσίας (τις περισσότερες φορές όπως αυτή πηγάζει από την ίδια την αστική τάξη) που επιμελήθηκε και διαχειρίστηκε την έκδοσή της. Όπως αναφέρει η Βερβενιώτη (2012) «*Μια Ιστορία βασισμένη μόνο στα αρχεία θα ήταν μια ιστορία των αποικιοκρατών, ενώ για τους αγώνες και τις αγωνίες*

¹³⁰ Βερβενιώτη, Τ. από συνέντευξη στο tvxs (22.06.2012)

των αποικιοκρατούμενων για την ανεξαρτησία τους θα υπήρχε σκοτάδι. Και το σκοτάδι δεν μπορεί να αποτελέσει υποκείμενο της ιστορίας».

Η προφορική ιστορία ως μια διαδραστική διαδικασία συνδυάζει την πράξη με την ερμηνεία. Αφιερώνεται στη σχέση της ιστορίας με τον προφορικό λόγο. Μέσα από την προφορικότητα διαμεσολαβείται ο λόγος αυτού που εξιστορεί τα γεγονότα που έζησε, η πρόσβαση στην πληροφορία, η προσωπική εκδοχή όσων ελέγχθησαν, ο ρυθμός, η ένταση της φωνής, ο πλάγιος λόγος και γενικότερα η νεύρωση του συναισθηματικού περιεχομένου της μαρτυρίας-αφήγησης. Η φύση της αφήγησης συνδέεται με τον τρόπο ομιλίας εντός της κοινωνίας στην οποία λαμβάνει χώρα η δε ερμηνεία της δεν βρίσκεται μόνο στο περιεχόμενο αλλά και στον τρόπο που ο λόγος δομείται. Κάθε προφορική ιστορία αποτελεί μια επιτέλεση (performance). Είναι μια παράσταση όπου ο συνεντευξιαζόμενος είναι ο πρωταγωνιστής και ως εκ τούτου η υποκειμενικότητά του, το ντύσιμο του, οι κινήσεις του, η συμπεριφορά του, ο τόνος της φωνής του, οι χειρονομίες, οι μορφασμοί και οι παύσεις στο λόγο του συνεκτιμώνται με το περιεχόμενο της μαρτυρίας του. Να σημειωθεί ότι με καθαρά ψυχολογικούς όρους, όταν ο ερωτώμενος έχει μπροστά του το μικρόφωνο που καταγράφει τις μαρτυρίες του νοιώθει την ιστορικότητα της στιγμής πιο έντονα και θεωρεί ότι κάποιος του δίνει ιδιαίτερη σημασία. Ας μην αγνοούμε την παράμετρο ότι συνήθως η προφορική ιστορία τοποθετεί στο επίκεντρο της απέναντι στα θεσμικά αφηγήματα τα βιώματα των ανθρώπων που είναι ξεχασμένοι από την ιστορία, των υποκειμένων που δεν έχουν ακαδημαϊκά ή θεσμικά κατοχυρωμένη φωνή, της ίδιας της φωνής από τα κάτω.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η προφορική ιστορία αποτελεί πλέον ένα γνωστικό αντικείμενο το οποίο με μια ιδιαίτερη πρακτική και μεθοδολογία καταφέρνει να συνδυάσει την έρευνα πεδίου με την ερμηνευτική ανάλυση. Οι όποιες αιτιάσεις περί έλλειψης αξιοπιστίας της προφορικής ιστορίας καταρρίπτονται όταν ο ερευνητής κατανοήσει ότι οι μνημονικές ιστορίες δεν είναι τεκμήρια αλήθειας αλλά δημιουργικές αφηγήσεις ζωής και ο ερευνητής αποτελεί μέρος της ερευνητικής διαδικασίας. Η αλήθεια της προφορικής ιστορίας αναδεικνύεται μέσα από την αποδοχή ότι η ουδετερότητα δεν είναι επιλογή. Ερωτώμενοι και ερωτώντες είναι μέρος της ιστορίας.

Γραμματική της αφήγησης. Αναζητώντας την γραμματική της αφήγησης διαπιστώνεται ότι ο **ιστορικός χρόνος** της προφορικής ιστορίας είναι ο χρόνος της μνήμης. Η συλλογική μνήμη εκφράζεται μέσα από το λόγο και τα έργα των κοινωνικών ομάδων σε ένα δεδομένο αστικό περιβάλλον σε χρόνο ενεστώτα. Ο ιστορικός χρόνος αποτελεί πεδίο διαρκούς ιδεολογικής σύγκρουσης, εφόσον προσλαμβάνεται ως καθαρά πολιτικός χρόνος, και καθώς η νοηματοδότηση του παρελθόντος χρόνου επηρεάζει με την σειρά της την αντίληψη του παρόντος. Ταυτόχρονα η προφορική πηγή είναι αφηγηματική πηγή κι αυτή με τη σειρά της (η αφήγηση) αποτελεί «ζωντανή» πηγή, ζωντανό αρχείο, δεδομένου ότι πηγάζει από ζωντανούς ανθρώπους που ανακαλούν στη μνήμη τους γεγονότα και τα αφηγούνται. Η διαμεσολαβημένη μνήμη μαζί με το συναίσθημα του συνεντευξιαζόμενου προσφέρει στην ιστορία τον τροφοδότη πλουραλισμό που τόσο έχει ανάγκη. Πρόκειται, όπως ισχυρίζεται και η Βερβενιώτη, για ένα «αντι-αρχείο» που πηγάζει από άφωνες ομάδες (γυναίκες, παιδιά, μετανάστες, πρόσφυγες, ηττημένους του εμφυλίου κ.α.), πρόκειται για την «ιστορία από τα κάτω». Προσφέρει επανατοποθετημένη κεντρικά την άλλη άποψη, την άλλη αλήθεια, την μέχρι τώρα αόρατη. Όπως αναφέρει η Ελένη Γλύκατζη Αρβελέρ (2018) «...*Το αντίθετο της αλήθειας, δεν είναι το ψέμα. Το αντίθετο της αλήθειας, είναι πάντοτε μια άλλη αλήθεια...*»

Η συνέντευξη. Είναι ένα εγχείρημα που βασίζεται στη συνεργασία, στη καλή χημεία μεταξύ συνεντευκτή και συνεντευξιαζόμενου τόσο κατά τη διάρκεια όσο και πριν την πραγματοποίησή της. Πρόκειται για μια επικοινωνιακή σχέση όπου μια κακή διαπροσωπική σχέση μπορεί να ακυρώσει τη συνέντευξη ενώ αντίθετα μια καλή αλληλεπίδραση μπορεί να ελευθερώσει τον συνεντευξιαζόμενο. Στις περιπτώσεις που η συνέντευξη αναφέρεται στον ιστορικό ενεστώτα και εμπλέκει το συναισθηματικό κόσμο του αφηγητή αυτό που απασχολεί είναι η δυναμική της και η πιθανότητα να πάρει κανείς διαφορετικές απαντήσεις από τις αναμενόμενες. Οι κοινές αξίες των δυο μερών βοηθούν προς την διεξαγωγή μιας «χρήσιμης» συνέντευξης, δηλαδή μιας συνέντευξης που θα παρέχει τη δυνατότητα ανάλυσης και δεν θα κατευθύνει τον ερωτώμενο να συμμορφωθεί στα αναμενόμενα, αλλά θα τον κατευθύνει να ανακαλύψει μόνος του την αλήθεια των ερωτημάτων. Στο στάδιο της ερμηνείας της συνέντευξης μπορούν να αναγνωριστούν τρία μοντέλα προφορικής ιστορίας.

«Το πρώτο είναι το μοντέλο αναπόλησης και κοινότητας (περιλαμβάνει την παράδοση και η συνέντευξη σκοπεύει στην ανάκτηση φωνών και τη διάσωσή τους ιστορικά). Το δεύτερο είναι το μοντέλο τεκμηρίωσης (περιλαμβάνει την χρήση προφορικών μαρτυριών ως δεδομένων που προσφέρουν πληροφορίες για να υποστηριχθεί ένα επιχείρημα). Το τρίτο είναι θεωρητικό και επιμερίζεται σε δυο προσεγγίσεις: την καθαρά θεωρητική που χρησιμοποιεί το υλικό για να εφαρμόσει συγκεκριμένο μοντέλο ανάλυσης και αυτή που συνδυάζει την ερμηνευτική με την τεκμηριωτική» (Abrams, 2014:28-30).

Η συνέντευξη μιας προφορικής ιστορίας είναι η ενεργή μνημονική αφήγηση που επηρεάζεται από το εξωτερικό περιβάλλον, τις ερωτήσεις του συνεντευκτή, τις τραυματικές εμπειρίες του παρελθόντος ή του παρόντος, τη μεταβλητότητα του τοπίου (φυσικού και ιστορικού) την πολιτική θέση του ερωτώμενου, την δημόσια ή μη κατανάλωση που μέλει να τύχει το προϊόν της συνέντευξης αλλά κυρίως την κοινή προσπάθεια των δυο μερών. Εν τέλει στην παραγωγή και χρήση του υλικού μιας συνέντευξης η επιτυχία κρίνεται εν πολλοίς από την εκ των προτέρων συμφωνία των δυο μερών για την τύχη της, δηλαδή αν μια ιδιωτική συζήτηση που προκύπτει μέσα από την εξοικείωση των δυο μερών θα μετασχηματιστεί σε δημόσιο λόγο που θα προσφέρεται για πολλαπλές ερμηνείες.

Η βιο-αφήγηση. Σε μια συνέντευξη είναι η αφήγηση ζωής, είναι η ιστορία των γεγονότων, η προσωπική εμπειρία του συνεντευξιαζόμενου ο οποίος θέλει να μιλήσει για τον εαυτό του. Στην αφήγηση περιλαμβάνεται τόσο το περιεχόμενο όσο και αυτή καθαυτή η πράξη της εξιστόρησης των γεγονότων. Η αφήγηση, μητέρα της βιο-αφήγησης, είναι μορφή επικοινωνίας. Η αφήγηση ως συμβολική αναπαράσταση του παρελθόντος γίνεται ασυναίσθητα και περιλαμβάνει ενσωματωμένα νοήματα που χρίζουν ανάλυσης και επεξεργασίας. Χρησιμοποιώντας σιωπές, παύσεις, παραλείψεις ακόμη και ανακρίβειες ο ερωτώμενος λειτουργεί μέσα από την υποκειμενικότητα του. Η αίσθηση του εαυτού βοηθά στην κατανόηση της διαμόρφωσης ταυτότητας σε σχέση με την κοινωνία στην οποία τοποθετείται, ζει και κινείται ο ερωτώμενος. Ο αφηγητής πολλές φορές θέλει να προσδέσει την προσωπική του ιστορία με την ευρύτερη οικογένεια ή την κοινότητα ή και την ιστορία της χώρας του, προκειμένου να δώσει μια ανάλογη ιστορική βαρύτητα στα λεγόμενα του. Από την άλλη πλευρά σε μια προσωπική εξομολόγηση ο συνεντευκτής αναμένει *«οι ερωτώμενοι όχι απλώς*

να πουν αλλά και να αναστοχαστούν σε σχέση με αυτά που λένε για γεγονότα και εμπειρίες του παρελθόντος με βάση το σημερινό εαυτό τους» (Abrams, 2014:61)

Η μνήμη. Του ερωτώμενου η μνήμη αποτελεί ιστορική πηγή για την προφορική ιστορία. Σχετίζεται τόσο με το άτομο όσο και με την συλλογικότητα στην οποία τοποθετείται το υποκείμενο. Η αυτοβιογραφική μνήμη εξαρτάται από τη φάση ζωής του ερωτώμενου και η ανακατασκευή της ιστορίας άπτεται των εμπειριών του αλλά και της συγχρονικότητας. Από την άλλη πλευρά η συλλογική μνήμη που προκύπτει από την έρευνα σε μια συλλογικότητα συμβάλλει ιδιαίτερα στην κατανόηση της ατομικής, αυτοβιογραφικής μνήμης, η οποία αν και προσωπική επηρεάζεται από κοινές μνήμες της κοινότητας.. Το σημαντικό στοιχείο εισόδου στην προφορική ιστορία είναι η δημιουργική μνήμη του αφηγητή η οποία δεν αποτελεί μόνο ιστορική πηγή αλλά και αυτό-ερμηνεία των εμπειριών του.

Ο χώρος. Ο τόπος στον οποίο διεξάγεται η συνέντευξη διαμορφώνει τόσο την πληροφορία όσο και την ερμηνεία.. Τα φυσικό περιβάλλον της αφήγησης (συνήθως και χώρος αναφοράς της έρευνας) δεν αποτελεί αντανάκλαση του παρελθόντος αλλά επιβεβαιώνει και τα στοιχεία που η έρευνα προσπαθεί να φέρει στην επιφάνεια.

Η χωρική επίγνωση είναι ζωτικής σημασίας για την ικανότητά μας να κάνουμε τις σωστές ερωτήσεις και να κατανοούμε πλήρως τις απαντήσεις στη διαδικασία συλλογής προφορικών ιστοριών. Η έλλειψη προσοχής στον ρόλο που παίζει ο φυσικός χώρος στη διαδικασία της συνέντευξης μπορεί τελικά να υπονομεύσει τις πιο θεμελιώδεις προθέσεις μας» (Lynn Schler, 2019:324-340).

Στις συγκεκριμένες συνεντεύξεις των δυο μελετών περίπτωσης οι ερωτώμενοι επέλεξαν οι ίδιοι (και ορθώς κατά τη γνώμη του ερευνητή) τον τόπο της συνέντευξης, ένα χώρο οικείο προς αυτούς που τους αποδέσμευε ως ένα βαθμό από την επισημότητα της όλης διαδικασίας. Επίσης η βιωματική αφήγηση όταν ταυτίστηκε με το χώρο αναφοράς της έδωσε την ψυχολογική ένταση και αμεσότητα του συνεντευξιαζόμενου (περίπτωση συνεντεύξεων στα «Προσφυγικά»).

Στις περισσότερες περιπτώσεις, αν και υπήρχε από πλευράς συνεντευκτή ένας άξονας ακολουθίας των ερωτημάτων λόγω της φύσης της ανοιχτής συνέντευξης, υπήρξαν από τους συνεντευξιαζόμενους πλατειασμοί και αλληλο-καλύψεις στις θεματικές της ενότητες. Φαινομενικά αν και αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει πρόβλημα συνοχής της συνέντευξης εν τέλει παρείχε στον ερευνητή μια καλύτερη εικόνα για το πως αξιολογεί ο ερωτώμενος την κάθε μελέτη περίπτωσης ξεχωριστά.

Επίσης αν και θεωρητικά κάθε συνέντευξη πρέπει να δίνεται με ένα συνεντευξιαζόμενο και σε χώρο που εξασφαλίζεται σχετική ηχομόνωση κάποιες από τις δοθείσες συνεντεύξεις είχαν την ιδιαιτερότητα να επηρεάζονται από τους ήχους της πόλης ή από παρεμβάσεις τρίτων. Το γεγονός αυτό τους προσέδωσε μεγαλύτερη αμεσότητα και ζωντάνια. Κάποτε δε, υπήρξε και βιωματική αντίληψη του συγκρουσιακού τοπίου αφού αναπτύχθηκε μεταξύ του ερωτώμενου και ενός επιχειρηματία σύγκρουση απόψεων για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου και την επικάλυψή του από ιδιωτικά συμφέροντα (περίπτωση θεάτρου «Άλσους» στο Πεδίο του Άρεως).

Εν τέλει όλες οι συνεντεύξεις, ανεξαρτήτως πρόθεσης των συνεντευξιαζόμενων, παρείχαν στον ερευνητή και μια σαφή καταγραφή της σημερινής εικόνας του όποιου συγκρουσιακού τοπίου αναπτύσσεται ή βρίσκεται εν δυνάμει στις δυο περιπτώσεις μελέτης. Αν και η διατριβή ασχολείται με τις ήδη καταγεγραμμένες συγκρούσεις οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις, ως ενεργητικοί δρώντες, έδωσαν το στίγμα για διεύρυνση των υπαρχόντων ερωτημάτων καθώς και για τη συνέχιση της έρευνας.

Κεφάλαιο III: Κατηφορίζοντας τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας

II.1 Περιήγηση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας

Εικόνα 1: Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας στα τέλη του 19ου αιώνα

Αναδημοσιευμένη από: <https://iloveoldathens.blogspot.com/2019/01/1875.html>

Ιστορική αναδρομή. Η Λεωφόρος που ενώνει την Πατησίων με την Κηφισίας χαράχτηκε το 1876 από τον μηχανικό Ιωάννη Γενίσαρλη και ολοκληρώθηκε έπειτα από δεκαέξι ολόκληρα χρόνια, λόγω της ανυποχώρητης στάσης του μεγαλοκτηματία Γ. Νικολαΐδη να παραχωρήσει το κτήμα του 300 στρεμμάτων, για την δημιουργία του δρόμου. Ο Δήμος Αθηναίων αγόρασε την έκταση το 1878 δίνοντας την λύση για την αποπεράτωση του έργου το οποίο ολοκληρώνεται το 1891. Την ίδια χρονιά πεθαίνει ξαφνικά στη Ρωσία η πριγκίπισσα Αλεξάνδρα, σύζυγος του Μέγα Δούκα Παύλου της Ρωσίας και μεγαλύτερη κόρη του βασιλέως Γεωργίου Α΄ και της βασίλισσας Όλγας¹³¹. Οι Αθηναίοι για να τιμήσουν την μνήμη της δίνουν το όνομα της στη νέα Λεωφόρο και στο νεοανεγερθέν ομώνυμο μαιευτήριο. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η λεωφόρος ήταν αραιοκατοικημένη, με λίγες εξοχικές κατοικίες- παραθεριστικές επαύλεις, όπως η βίλα στο κτήμα Θων, και πυκνή βλάστηση. Η σημερινή της εικόνα οφείλεται εν πολλοίς στον οικοδομικό οργανισμό των δεκαετιών 1960-1970.¹³²

¹³¹ Γιοχάλας, Θ. (2013:243)

¹³² <https://www.enikos.gr/society/641072/i-istoriki-leoforos-alexandras-anadromi-stin-palia-athina>

Χωρο-κοινωνικό πλαίσιο. Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας, ανεβαίνοντας την Πατησίων, ξεκινούσε με το νεοκλασικό κτίριο που στέγαζε το τέως Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και έκλεινε στη συμβολή της με την Κηφισίας με τη βίλα «Mon Caprice» στο Κτήμα Θων. Να σημειωθεί ότι και τα δύο κτίρια κατασκευάστηκαν πάνω σε σχέδια του Ερνέστου Τσίλλερ. Μετά το 1950 η Λεωφόρος Αλεξάνδρας με έγκριση του ανώτατου πολεοδομικού συμβουλίου εντάσσεται στις Βιομηχανικές ζώνες, χωρίς βέβαια ποτέ να λειτουργήσει σαν βιομηχανική περιοχή. Κατά μήκος της Λεωφόρου αν εξαιρέσουμε το Πεδίον του Άρεως που έχει υπερτοπικό χαρακτήρα διαπιστώνεται ότι οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι που αναπτύσσονται (όπως για παράδειγμα η Πλατεία Αιγύπτου και η Πλατεία Αργεντινής Δημοκρατίας) είναι μεταξύ τους ασύνδετοι και λειτουργούν αυτόνομα σαν αστικές νησίδες και όχι σαν οργανωμένος χώρος υπαίθριας δραστηριότητας στην πόλη. Επίσης οι δυο λόφοι, που ακουμπά η Λεωφόρος, ο λόφος Φινόπουλου και ο λόφος της Πρώην Σχολής Ευελπίδων, εμφανίζονται κυρίως ως χώροι αυτοφυείς αδυνατώντας να προσφέρουν χρήση ελεύθερου αστικού χώρου.

Εικόνα 2: Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας το 1942
Αναδημοσιευμένη από: <https://www.mixanitouxronou.gr/>

Διαφοροποίηση άνω και κάτω περιοχής της Λεωφόρου Αλεξάνδρας.

Περιπολικά, μεταγωγές, ασθενοφόρα, συμπυκνωμένος πόνος ασθενών και συγγενών, κίνηση, μποτιλιάρισμα, ιαχές φιλάθλων, διασκέδαση, χαλάρωση, όρια δακτυλίου, μεγαλοαστικές κατοικίες στην Μαυροματαίων, αστικές πολυκατοικίες κατά μήκος της λεωφόρου, «Προσφυγικά» απέναντι από το γήπεδο του ΠΑΟ. Όλη η ιστορία της πόλης σε ένα δρόμο τριών χιλιομέτρων. Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας τοποθετείται ανάμεσα από τον Λυκαβηττό και τα Τουρκοβούνια, συνδέει μεταξύ τους συνοικίες της πόλης, όπως, Αμπελόκηποι, Γκύζη, Κουντουριώτικα, Νεάπολη, Τέρμα Ιπποκράτους, Μουσείο και Πεδίον του Άρεως. Ακουμπάει στην Πλατεία Αιγύπτου και φιλοξενεί την επιμήκη Πλατεία Αργεντινής Δημοκρατίας.

Τοπόσημα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και συλλογική μνήμη.

Κτήμα Θων. Το 1891 ολοκληρώνεται σε σχέδια του Ερνέστου Τσίλλερ η ανέγερση της έπαυλης του Νικολάου Θών στη συμβολή Κηφισίας και Αλεξάνδρας και καταλάμβανε το οικοδομικό τετράγωνο με τις οδούς Αιτωλίας και Θεοφάνους. Στον περιβάλλοντα χώρο υπήρχε και υπαίθρια γλυπτοθήκη¹³³ Το κτήμα Θων πουλήθηκε το 1921 και λειτούργησε ως Κλινική, σχολείο, μπουραρία, στρατώνας, φυλακή αλλά και κατοικία. Το 1944 ανατινάχθηκε κατά τα Δεκεμβριανά.

Εικόνα 4 Κτήμα Θων,
Η έπαυλη «Mon Caprice»
Αναδημοσίευση από <https://archive.ert.gr/1026/>

*Ανατινάξεις κατά τα Δεκεμβριανά του 1944. Η έπαυλη Θών εις την γωνίαν των λεωφόρων Αλεξάνδρας και Κηφισιάς.

Εικόνα 3 Η έπαυλη μεταξύ 1945-1946
Αναδημοσίευση από:
<https://www.taathinaika.gr/o-agios-nikolaos-thon-stous-ampelokipous>

¹³³ http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=36

Εικόνα 5: Ναός Αγίου Νικολάου έπαυλης Θων Αναδημοσίευση από http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=36

Το 1979 το κτήμα καταλάμβανε έκταση 8 στρεμμάτων και είχε χαρακτηριστεί «κοινόχρηστος χώρος πρασίνου και κέντρου νεότητας». Σήμερα από το κτήμα Θων σώζεται μόνο το περίκεντρο νεοκλασικό εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου, με ημισφαιρικό θόλο.¹³⁴ Το εκκλησάκι του Αγ. Νικολάου (κληροδότημα Ιλιοπούλου Θων) κηρύχτηκε διατηρητέο ως έργο τέχνης από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1979 με ακτίνα προστασίας 15 μέτρων περίξ του κέντρου του ναού.¹³⁵

Υγειονομικό/ Σχολή Δημόσιας Υγείας. Η Υγειονομική Σχολή Αθηνών στεγάζεται στο διατηρητέο κτίριο της Λεωφόρου στον αριθμό 196. Ιδρύθηκε το 1929 επί κυβερνήσεως Βενιζέλου και Υπουργίας Δοξιάδη, με τη συμβολή του Rockefeller Foundation. Αποτελεί μια από τις παλαιότερες θεματικές Υγειονομικές σχολές στην Ευρώπη. Έργο της αποτέλεσε η αντιμετώπιση των δυσμενών συνθηκών υγείας του πληθυσμού, και των υψηλών ποσοστών θνησιμότητας από λοιμώδη νοσήματα. Το Υγειονομικό, όπως αποτυπώθηκε στην μνήμη του Αθηναίου, μετονομάστηκε σε

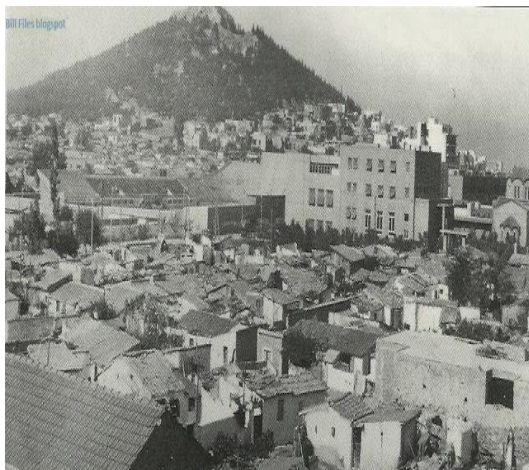
Εικόνα 6: Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, Υγειονομική Σχολή Αθηνών Αναδημοσίευση από: <http://history-pages.blogspot.com/2012/05/1864-1936.html>

Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας το 1994 και αποτελεί πλέον, ισότιμο των ΑΕΙ, εκπαιδευτικό ίδρυμα.¹³⁶

¹³⁴ <https://www.taathinaika.gr/o-agios-nikolaos-thon-stous-ampelokipous/>

¹³⁵ Υ.Α αρ. Β1/Φ38/27630/1046 (ΦΕΚ 869_Β 29.09.1979)

¹³⁶ <http://www.esdy.edu.gr/default.aspx?page=home>

Εικόνα 8 : Ο οικισμός Νέα Ανατολή
Αναδημοσίευση από: http://vintage-files.blogspot.com/2015/06/blog-post_14.html

Εικόνα 7 : Ο Οικισμός Λαϊκή (Αρχείο ΑΣΚΙ)
Αναδημοσίευση από: <https://www.slideshare.net/goa56tkdrills/ss-133249494>

Οικισμός Νέα Ανατολή.

Πρόκειται για ένα προσφυγικό συνοικισμό, με 231 παραπήγματα,¹³⁷ με κακές συνθήκες διαβίωσης, ο οποίος βρισκόταν απέναντι από το γήπεδο του Παναθηναϊκού στο οικοδομικό τετράγωνο των οδών Αλεξάνδρας, Πανόρμου, Αμπελακίων και Δημητσάνας και άρχισε να κατεδαφίζεται από το 1958 έως το 1962. Οι κάτοικοι ονόμαζαν την περιοχή και «Λαϊκή αγορά»¹³⁸ λόγω της ύπαρξης λαϊκής σε περιχαρακωμένο, αρχικά, τμήμα εντός του οικισμού.¹³⁹

Οι κάτοικοι που εγκατέλειπαν τον οικισμό μαζί με τους άλλους πρόσφυγες από τον γειτονικό, προσφυγικό επίσης, «οικισμό Πολύγωνο», έπαιρναν με κλήρο διαμέρισμα στις νεόδμητες πολυκατοικίες του Αγίου Σώστη.¹⁴⁰

¹³⁷ Παπαδοπούλου & Σαρηγιάννης (2006:12)

¹³⁸ Παραδείσης, Ν. (2005:173)

¹³⁹ <https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1479377>

¹⁴⁰ Μαρτυρία απογόνου οικογένειας προσφύγων, κατοίκων του οικισμού Νέα Ανατολή, σε μαθητές του 56^{ου} Γυμνασίου, διαθέσιμο στο: <https://www.slideshare.net/goa56tkdrills/ss-133249494>

*Εικόνα 10 Ο συνοικισμός Πολύγωνο 1960 (Αρχείο Γ. Σαρηγιάννη)
Αναδημοσίευση από: Παπαδοπούλου & Σαρηγιάννης (2006:55)*

Εικόνα 9 ΓΑΔΑ 2020 (ιδιωτική)

ΓΑΔΑ. (Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής). Μετά την κατεδάφιση το 1958 του οικισμού «Νέα Ανατολή» το οικόπεδο παρέμεινε κενό ως μια τεράστια αλάνα. Στις 08 Ιουνίου 1970 η έκταση παραχωρήθηκε στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου της Αθήνας. Την απόφαση αυτή ανακάλεσε μετά την πτώση της δικτατορίας το μετέπειτα πρώτο δημοκρατικά εκλεγμένο δημοτικό συμβούλιο (1975), το οποίο και θεώρησε άκυρη τη δωρεά. Η πολιτεία όμως επανήλθε και αγνοώντας τη θέση του δημοτικού συμβουλίου, αλλά και τις έντονες αντιδράσεις των περιοίκων έκτισε το κτίριο που προοριζόταν για Αρχηγείο της Αστυνομίας Πόλεων. Με την ενοποίηση των Σωμάτων Ασφαλείας εγκαταστάθηκε εκεί στις αρχές του 1986 το διοικητικό κέντρο των αστυνομικών επιχειρήσεων στην Αττική, με γραφεία, κρατητήρια και άλλες υπηρεσίες, η γνωστή ΓΑΔΑ

Άγιος Σάββας Γενικό Αντικαρκινικό - Ογκολογικό Νοσοκομείο Αθηνών.

Εικόνα 11 Άγιος Σάββας (Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο)

Αναδημοσίευση από: <http://www.agsavvas-hosp.gr>

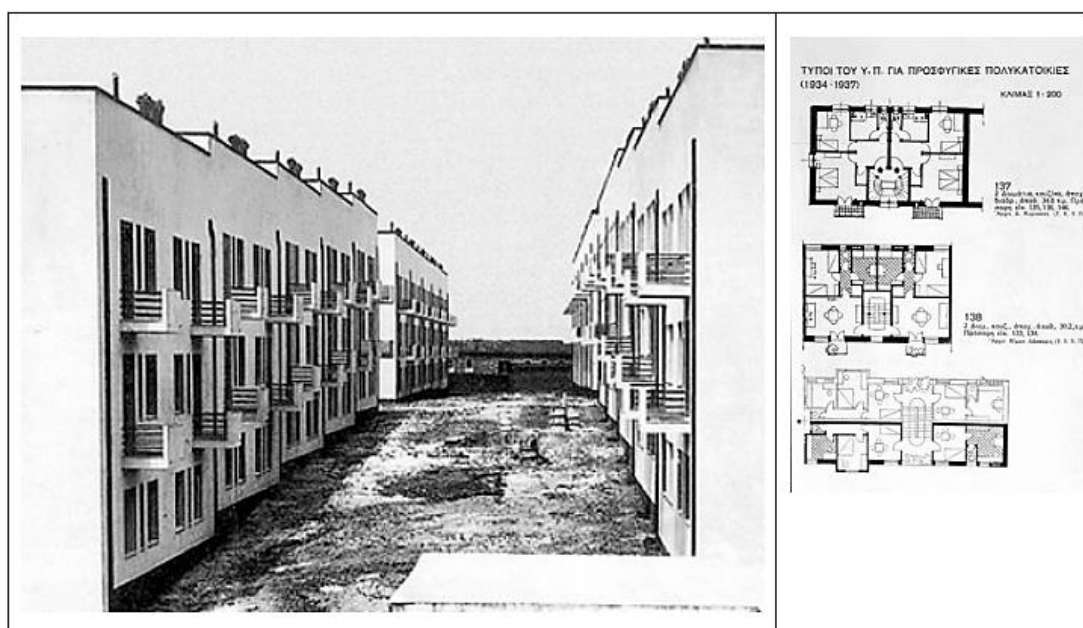
Στο νούμερο 171 της Λεωφόρου Αλεξάνδρας στεγάζεται το Αντικαρκινικό Ινστιτούτο «Άγιος Σάββας». Ήταν ένα από τα πρώτα έργα του Ελληνικού Αντικαρκινικού Ινστιτούτου που ίδρυσε το 1935 η «Χριστιανική Κοινωνική Ένωση». Χτίστηκε το 1935-6 σε παραχωρημένο οικόπεδο από τον Δήμο Αθηναίων με πρωτοβουλία του τότε δημάρχου Κοτζιά, πάνω σε μελέτη και σχέδια που παραχώρησε αφίλοκερδώς ο αρχιτέκτονας Β. Τσαγρής.¹⁴¹

Εικόνα 12 Άγιος Σάββας Γενικό Αντικαρκινικό - Ογκολογικό Νοσοκομείο Αθηνών (ιδιωτική)

¹⁴¹ <http://www.agsavvas-hosp.gr/>

Τα «Προσφυγικά». Επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας 165-169, στην περίοδο 1933-36 ανεγέρθησαν οι προσφυγικές κατοικίες σε σχέδια των αρχιτεκτόνων Κίμωνα Λάσκαρι, Δημητρίου Κυριακού και Β. Τσαγρή. Συνιστούν ως προς την τεχνοτροπία τους και την αρχιτεκτονική τους, μοναδικό δείγμα μεσοπολεμικού μοντερνισμού. Με την αποπεράτωσή τους το 1936 παραδόθηκαν, έναντι αμοιβής, στους πρόσφυγες που έμεναν στα παραπήγματα των Πετραλώνων και του Πεδίου του Άρεως, προκειμένου να καλύψουν μόνιμα τις στεγαστικές τους ανάγκες.

Εικόνα 13 Δείγμα του προγράμματος μοντέρνας προσφυγικής στέγης του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας. (1933-1935, αρχιτέκτονες Κ. Λάσκαρις και Δ. Κυριακός).

Αναδημοσίευση από: http://library.tee.gr/digital/books_notee/fyl_6165.pdf

«Κτίρια αυστηρά ωφελιμιστικά που ακολουθούν την γραμμή του γερμανικού φονξιοναλισμού, (Bauhaus) απλά, παραλληλεπίπεδα, κατασκευασμένα με πλάκες οπλισμένου σκυροδέματος με επιχρισμένη λιθοδομή και χωρίς καμία διακόσμηση, εξαιρουμένης της ιστορικής αποτύπωσης των ιχνών από τις σφαίρες των Δεκεμβριανών του 1944».¹⁴²

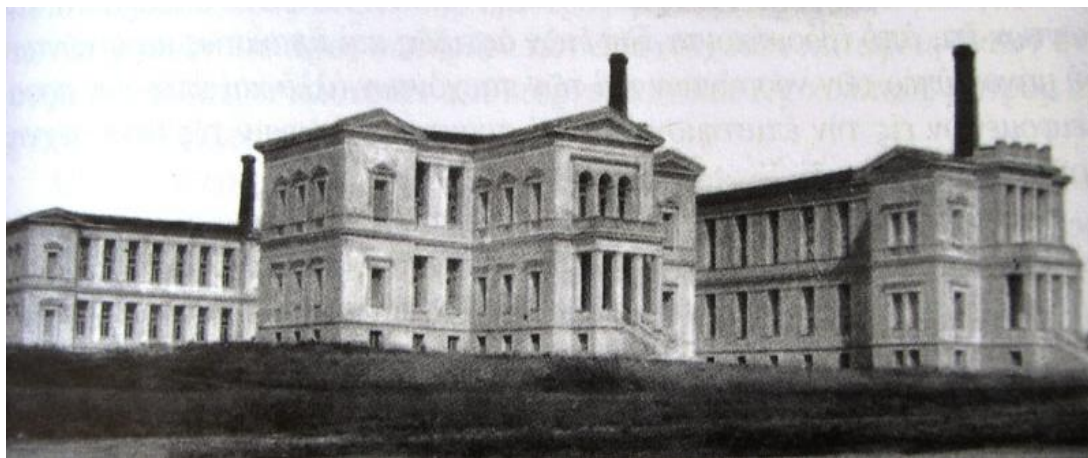
¹⁴²http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=1

Από το 2008 το κτηριακό συγκρότημα των 8 πολυκατοικιών έχει κριθεί διατηρητέο. Τα «Προσφυγικά» έχουν πρόσοψη στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας και περικλείονται από τις οδούς Δέγλερη-Τριγωνίδας-Δημητσάνας-Κορώνειας και Κουζή.

Εικόνα 14 Τα Προσφυγικά σήμερα (Δεκέμβριος 2018) (ιδιωτική)

Νοσοκομείο Ελπίς. Στην οδό Δημητσάνας, κάθετη στην Αλεξάνδρας, στο νούμερο 7,

Εικόνα.15: 1910 – Το νέο κτήριο του Νοσοκομείου στους Αμπελοκήπους

Αναδημοσίευση από: <https://www.elpis.gr/nosokomeio/istoria>

στεγάζεται το Δημοτικό Νοσοκομείο «Η Ελπίς». Πρόκειται για νεοκλασικό κτηριακό συγκρότημα το οποίο θεμελιώθηκε το 1904 από τον Γεώργιο Α΄, σε μελέτη του Ιωάννη Κολλινιάτη σε χώρο αγορασμένο από τον Δήμο Αθηναίων, ιδιοκτησίας Νικολαΐδη. Το εγχείρημα της ανέγερσης ανέλαβε ο δήμαρχος Σπύρος Μερκούρης. Το «Ελπίς» πριν καν αποπερατωθεί το 1912 χρησιμοποιήθηκε από τον Ερυθρό Σταυρό και περιέθαλψε τους τραυματίες των Βαλκανικών Πολέμων. Το 1937 φιλοξένησε Λαϊκό Υπνωτήριο¹⁴³. Αργότερα μέχρι το 1971 λειτούργησε ως «430 Στρατιωτικό Νοσοκομείο» επιταγμένο από το στρατό. Στον αύλειο χώρο του φιλοξενεί τον ναό των Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης, κτίσμα της δεκαετίας του 1920.¹⁴⁴

Εικόνα 16: Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Ελπίς»

Αναδημοσίευση από: <https://www.elbis.gr/nosokomeio/istoria>

¹⁴³ Παραδείσης, Ν., (1997:244)

¹⁴⁴ <https://www.elpis.gr/nosokomeio/istoria>

Εικόνα 17: Το πρώτο γήπεδο του ΠΟΑ 1908 οικόπεδο Καραπάνου στην Πατησίων

Αναδημοσίευση από: <https://www.wikiwand.com/el/>

Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως γήπεδο του ΠΑΟ το οικόπεδο Καραπάνου στην Πατησίων (εκεί που σήμερα στεγάζεται το ΟΠΑ- τέως ΑΣΟΕΕ). Κατόπιν μεταφέρθηκε η έδρα προσωρινά Σιμοπούλου και Σπάρτης κοντά στην Πλατεία Αμερικής, για να καταλήξει αρχές του 1922 στη θέση «Περιβόλα Αμπελοκήπων» (σημερινή του θέση).

Η ανέγερση του σταδίου ξεκίνησε το 1922 και παραδόθηκε το 1924. Αρχικά ο Δήμαρχος Αθηναίων Γ. Τσόχας αρνήθηκε την παραχώρηση του χώρου αλλά κατόπιν παρέμβασης του πρίγκιπα Νικολάου (γιού του Βασιλέως Γεωργίου Β΄) εκδόθηκε η 3294/1922 απόφαση του Δήμου Αθηναίων που επικύρωσε η Νομαρχία

Γήπεδο ερασιτέχνη Παναθηναϊκού.

Ο αθλητικός σύλλογος ΠΑΟ δημιουργήθηκε το 1908 από τον αθλητή Γιώργο Καλαφάτη, όταν αυτός και άλλοι 40 αθλητές έφυγαν από τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο επειδή ο τελευταίος κατήργησε το ποδοσφαιρικό του τμήμα θεωρώντας το ασύμβατο με το στίβο.¹⁴⁵

Εικόνα 18: Το γήπεδο στην Περιβόλα Αμπελοκήπων περί το 1920

Αναδημοσίευση από: <https://www.pao.gr/history/page/4/>

Εικόνα 19: Χόκεϊ επι χόρτου Γήπεδο ΠΑΟ 1927

Αναδημοσίευση από:

<https://www.wikiwand.com/el/>

¹⁴⁵ <http://panathinaikos1908.gr/istoria.php>

Αττικοβοιωτίας με την 08.03.1922 Απόφασή της. Πλέον στις 13/04/1922 ο ΠΑΟ έκανε το επίσημο ξεκίνημά του στην «Περιβόλα» με τίμημα ενοικίου 5 δρχ. μηνιαίως. Με την έλευση των Μικρασιατών Προσφύγων ο χώρος διεκδικούνταν και από τους πρόσφυγες που έβλεπαν να εκδιώκονται και από εκεί. Να σημειωθεί ότι το 1923 και ενώ η ανέγερση του γηπέδου ήταν σε εξέλιξη και ο Παναθηναϊκός ήδη είχε δαπανήσει 150.000 δραχμές για να κάνει το βοσκοτόπι γήπεδο, εκδόθηκε βασιλικό διάταγμα, μέσω του οποίου ο χώρος απαλλοτριώθηκε υπέρ του Εργατικού Συνεταιρισμού, για την ανέγερση εργατικών κατοικιών. Οι φίλοι της ομάδας εναντιώθηκαν και είχαν καθημερινές προστριβές με τους πρόσφυγες. Η πολιτεία με ψήφισμα της Δ Συντακτικής Συνέλευσης, αρ. 4 (ΦΕΚ 165_Α_21.07.1924), παραχώρησε το γήπεδο στον Παναθηναϊκό και έδωσε τη δυνατότητα στους πρόσφυγες, να στήσουν τις παράγκες τους στο απέναντι χωράφι, όπου σήμερα βρίσκονται τα Κουντουριώτικα της λεωφόρου Αλεξάνδρας.¹⁴⁶

Αρχικά το γήπεδο του Παναθηναϊκού είχε μια πλευρά από σκυρόδεμα, αυτή που έβλεπε στην Αλεξάνδρας. Το γήπεδο Απόστολος Νικολαΐδης αποτελεί ορόσημο της κοινωνικής ιστορίας της πόλης. Το 1958 λειτουργεί κάτω από τις κερκίδες του γηπέδου (θύρες 6-7) το πρώτο κλειστό γυμναστήριο επονομαζόμενο ως «Τάφος του Ινδού», (λόγω της στενότητας του χώρου και των σκαλιών που οδηγούν σε αυτό).

Εικόνα 21: ΠΑΟ 100 χρόνια, γήπεδο Απόστολος Νικολαΐδης

Αναδημοσίευση από: <https://www.wikiwand.com/el/>

¹⁴⁶ <https://www.mixanitouxronou.gr/h-sigkrousi-ton-filathlon-tou-panathinaikou-tous-mikrasiates-prosfiges/>

Εικόνα 20: Ο Κεντρικός Σύνδεσμος της θύρας 13
Αναδημοσίευση από: <https://www.wikiwand.com/el/>

Θεωρητικά η χωρητικότητα του περιλαμβάνει 1500 θεατές. Στο υπόγειο της Θύρας 5 στεγάζεται το τμήμα Πυγμαχίας. Λίγο παρακάτω από το γήπεδο στην απέναντι πλευρά της Αλεξάνδρας στο νούμερο 115 στεγάζεται ο Κεντρικός Σύνδεσμος της Θύρας 13 στο γνωστό «τριώροφο».¹⁴⁷ Το γήπεδο έχει συνδεθεί με την ιστορία της πόλης και του ποδοσφαίρου με κορυφαία εικόνα τις κραυγές θριάμβου στον τελικό του κυπέλου Πρωταθλητριών Ευρώπης το 1971, σε στιγμές «εθνικής ανάταξης»

Φυλακές Αβέρωφ/ Άρειος Πάγος. Το Αβερώφειον (Εφηβείον Αβέρωφ) λειτούργησε από το 1894 (επί Βασιλίσσης Όλγας με οικονομική δωρεά του Γεωργίου Αβέρωφ και παραχώρηση οικοπέδου από το Δήμο Αθηναίων) ως φυλακές ανηλίκων.

Εικόνα 22: Οι φυλακές Αβέρωφ, επιστολικό δελτάριο δεκαετίας 1900 (αντίγραφο)
Αναδημοσίευση από: https://www.flickr.com/photos/athens_greece/4929876852/

¹⁴⁷ <http://panathinaikos1908.gr/facilities.php>

Εικόνα 23: Φυλακές Αβέρωφ 1960, (πίσω διακρίνονται ΕΛΠΙΣ & Προσφυγικά)
 Αναδημοσίευση από: <https://www.slideshare.net/goa56tkdrills/filakesaverofpsifiakiagisiall18> Ομάδα
 εργαστηρίου πληροφορικής 56^{ου} Γυμνασίου Αθήνας

Βρισκόταν στον αριθμό 121 της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και αποτέλεσε σωφρονιστικό ορόσημο στα ελληνικά χρονικά. Χτισμένο σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ιωάννη Ισηγόνη, από πελεκητή πέτρα σε γκρίζο χρώμα και ένα μεγάλο κήπο μπροστά του που έφτανε μέχρι την Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Μπροστά του πέρναγε το ρέμα του Κυκλοβόρου το οποίο ήταν το ένα επίμαχο θέμα διευθέτησης, Το άλλο ήταν η διάνοιξη της λεωφόρου και η άρνηση της οικογένειας Νικολαΐδη που κατείχε την περιοχή, να παραχωρήσει μέρος του κτήματος της για τη διάνοιξη του δρόμου.

Το Αβερώφειον αποτελούνταν από δύο κεχωρισμένα κτίρια που διέθεταν 292 κελιά, εργαστήρια, τυπογραφεία, βιβλιοδετείο, υποδηματοποιείο, επιπλοποιείο και μηχανουργείο¹⁴⁸. Από το 1916 τμήμα του Αβερώφειου χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή πολιτικών και στρατιωτικών κρατουμένων. Άρχισε να αλλάζει μορφή και ονομασία. Επικράτησε ο τίτλος Φυλακές Αβέρωφ, προσφέροντας ένα τοπωνύμιο στην περιοχή. Οι φυλακές Αβέρωφ λειτούργησαν και κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Κατά τα Δεκεμβριανά μέρος τους ανατινάχθηκε.¹⁴⁹ Από το 1945 άρχισε να χρησιμοποιείται αποκλειστικά για πολιτικούς κρατούμενους. Αρχικά για συνεργάτες των γερμανών και αργότερα για ποινικούς. Μετά την απελευθέρωση τα 196 κελιά

¹⁴⁸ Κυδωνιάτης, Σ., (1985:9)

¹⁴⁹ Παραδείσης, Ν., (1997:106)

χρησιμοποιούνταν για την κράτηση υποδίκων και στο δεύτερο κτίριο το αποκαλούμενο «παράρτημα» τα υπόλοιπα 96 κελιά χρησιμοποιούνταν για την κράτηση όσων κατάδικων δούλευαν στα εργαστήρια. Στο κατάστημα των φυλακών υπήρχαν, ναός, εστιατόριο αναρρωτήριο και ευρύχωρα προαύλια. Στη διάρκεια του εμφυλίου και μέχρι το 1952, στις Φυλακές Αβέρωφ το 80% ήταν γυναίκες, κυρίως από την επαρχία που συνελήφθησαν για δράση ή συνεργασία με το ΚΚΕ.

Στο πλαίσιο «εξωραϊστικών» έργων και στην εξαφάνιση μιας νοσογόνου εστίας μνήμης η οποία βαφτίστηκε ως πολεοδομική πράξη οι φυλακές Αβέρωφ κατεδαφίστηκαν το 1972 κλείνοντας μαζί τους μια ολόκληρη ιστορική περίοδο. Η Χούντα θέλησε να οικοδομήσει στο χώρο των φυλακών το νέο Δικαστικό Μέγαρο. Μετά από δέκα χρόνια ολοκληρώθηκε το πρώτο μνημειακό κτίριο στον κεντρικό άξονα της πόλης, το οποίο στεγάζει τον Άρειο Πάγο. Η γύρω περιοχή ονομάζονταν Αβέρωφ, τοπωνύμιο που αντικαταστάθηκε από το Άρειος Πάγος¹⁵⁰. Απομεινάρια μνήμης του τοπωνύμιου των Φυλακών Αβέρωφ είναι η αφετηρία του αστικού λεωφορείου της γραμμής 813 με την ονομασία «Αβέρωφ –Προύσσης».¹⁵¹

Εικόνα 24: Θέμιδος Μέλαθρον, 07.10.2020
(ιδιωτική)

Εικόνα 25: Γραμμή 813 Αβέρωφ Προύσσης
(ιδιωτική)

¹⁵⁰ Γιοχάλας, Θ., (2013:244)

¹⁵¹ https://ourathens.blogspot.com/2014/11/blog-post_24.html

Εικόνα 27: Σιντριβάνι Πλ. Αργεντινής Δημοκρατίας (έργο Θωμά Θωμόπουλου 1873-1937)
Αναδημοσίευση από:
<http://www.athenssculptures.com/2014/02/fountain-with-sculptures-and-reliefs.html>

πλατεία Κυκλοβόρου¹⁵² λόγω του ότι την διέσχιζε ο ομώνυμος χείμαρρος που κατέληγε στην Πλατεία Βάθης. Η δένδροφύτευσή της με μουριές και κουτσουπιές αποτελεί μια φυσική σκιά για τους επισκέπτες της. Αν και μικρή η πλατεία η πίσω πλευρά της βρίθει από εστιατόρια και καφέ. Στην πλευρά της προς τη Λεωφόρο

Εικόνα 26: Πλατεία Αργεντινής Δημοκρατίας, τέως Πλατεία Παναθηναίων, τέως πλατεία Κυκλοβόρου (ιδιωτική)

έργο του γλύπτη Θωμά Θωμόπουλου, αγορασμένο από το Δήμο Αθηναίων το 1962.

Πλατεία *Αργεντινής* *Δημοκρατίας.*

Η μικρή, επιμήκης αυτή πλατεία, περίπου τριακοσίων μέτρων, τοποθετείται στα «Παναθήναια», περιοχή στο μέσο της λεωφόρου Αλεξάνδρας. Περικλείεται από τις οδούς Χαρ. Τρικούπη και Λασκάρεως και μέχρι περίπου το 1982 ονομαζόταν Πλατεία Παναθηναίων τοπωνύμιο παρμένο από το γειτονικό σινεμά «Τα Παναθήναια». Η ακόμη παλαιότερη ονομασία της ήταν

Αλεξάνδρας είναι τοποθετημένη η προτομή του Αργεντινού ήρωα, Jose de San Martin, έργο του γλύπτη Jose Fioravanti σε απόδοση τιμών της πολιτείας προς τα 200 χρόνια της Αργεντινής Δημοκρατίας. Επιπλέον στην πλατεία κεντρική θέση έχει το μαρμάρινο σιντριβάνι που κοσμούσε το Παλατάκι του Γεωργίου του Α' στο Χαϊδάρι,

¹⁵² <http://www.athenssculptures.com/2014/02/fountain-with-sculptures-and-reliefs.html>

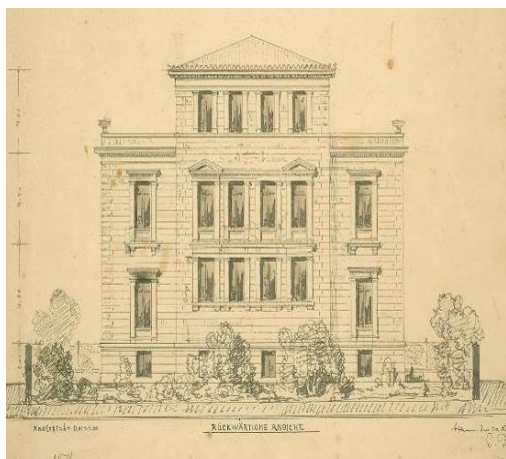
Πεδίον του Άρεως. Πρόκειται για το δεύτερο μεγαλύτερο χώρο πρασίνου της Αθήνας, μετά τον Εθνικό Κήπο, ένα αστικό πάρκο το οποίο ακολουθεί μια παράλληλη πορεία με την αστική εξέλιξη της Αθήνας, περικυκλωμένο από περιοχές κατοικίας μεσαίων (κάτοικοι οδού Ευελπίδων και οδού Μπούσγου) και υψηλών κοινωνικών στρωμάτων (παλαιοί κάτοικοι οδού Μαυροματαίων) αλλά και σε διαρκή συνομιλία με τους νεοφερμένους μετανάστες των τελευταίων χρόνων. Απέχει ένα χιλιόμετρο Β.Α. από την πλατεία Ομονοίας και καταλαμβάνει μια έκταση 277 στρεμμάτων. Συνορεύει με το δικαστήριο της Ευελπίδων και έχει κύριο μέτωπο προς τον κεντρικό οδικό άξονα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Αποτελεί, δε, τοπόσημο στο χάρτη της πόλης και σημείο μαζικής συγκέντρωσης των κατοίκων, κυρίως του κέντρου της, και τέλεσης κάθε μορφής συλλογικών εκδηλώσεων. Σημαντικό στοιχείο αναφοράς είναι ότι η χρήση του εντάσσεται στο συλλογικό καθημερινό ρυθμό της πόλης. Πρόκειται για ένα δημόσιο χώρο με τεράστιο ανθρωπολογικό πλούτο θαμώνων. Εκτός από το Πάρκο, Πεδίο του Άρεως ονομάζεται και η συνοικία που συνορεύει ανατολικά με του Γκύζη, δυτικά με τη Βικτώρια, βόρεια με την Κυψέλη, νοτιοανατολικά με τη Νεάπολη και βορειοανατολικά με το Πολύγωνο. Περικλείεται από τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας και τις οδούς Πατησίων, Ευελπίδων και Πέτρου Καλλιά. Επίσης η περιοχή μεταξύ του Λόφου του Στρέφη και της Λεωφόρου Αλεξάνδρας έφερε το όνομα *Πιθαράδικα*. Από το 1908 μετονομάστηκε σε συνοικία Πεδίον του Άρεως.¹⁵³

Εικόνα 28: Πεδίον του Άρεως Μάιος 2019

Αναδημοσίευση από: <http://www.ertopen.com/news/ellada/koinwnia/item/52452>

¹⁵³ Γιοχάλας, Θ., (2013:243)

Εικόνα29: Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο 1905. Αναδημοσίευση από:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=4

Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Λίγο πριν την Πλατεία Αιγύπτου στο νούμερο 26 της Λεωφόρου Αλεξάνδρας στη διασταύρωση με την οδό Νοταρά, δεσπόζει το τριώροφο νεοκλασικό μέγαρο του Ερνέστο Τσίλλερ. Οικοδομήθηκε περί τα 1905 σε οικόπεδο που πρόσφερε το ελληνικό κράτος και στέγασε το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το οποίο ιδρύθηκε το 1898. Μεταπολεμικά εκεί στεγάστηκε, μέχρι το 2003, η Αυστριακή Πρεσβεία.¹⁵⁴

Πλατεία Αιγύπτου. Η διχοτομημένη από την Λεωφόρο Αλεξάνδρας πλατεία Αιγύπτου ακουμπάει την μεγαλοαστική γοητεία της στην αρχή της Λεωφόρου και περικλείεται από τις οδούς, Μαυροματαίων, Πατησίων, Ιουλιανού και την προέκταση της οδού Φερρών. Η χάραξή της έγινε το 1878 με την η χάραξη της Λ. Αλεξάνδρας. Το όνομά της οφείλεται στην ένδειξη ευγνωμοσύνης της πολιτείας για τη φιλοξενία που πρόσφερε η Αίγυπτος στην εξόριστη κυβέρνηση και την βασιλική οικογένεια κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τον μεσοπόλεμο φιλοξενούσε κολυμβητική δεξαμενή νερού για παιδικά λουτρά. Διαμορφώθηκε οριστικά ως πλατεία το 1982 με πρωτοβουλία των Αιγυπτιωτών της Αθήνας.

Εικόνα 30: Συμβολή Αλεξάνδρας και Πατησίων και Λ. Αλεξάνδρας 1928(σημερινή Πλατεία Αιγύπτου), φωτο: αγνώστου. Αναδημοσίευση από: <https://gr.pinterest.com/pin/698339485945021467/>

¹⁵⁴ Γιοχάλας, Θ., (2013:244)

Πάνω στην πλατεία αναπτύσσεται υπαίθρια γλυπτοθήκη με προτομές..

Εικόνα 31: Κωνσταντίνος Καβάφης
Ορειχάλκινη προτομή
1982 επι Δημάρχου Δ. Μπέη
Αναδημοσίευση από:
<http://www.athenssculptures.com/2014/06/konstantinos-kavafis.html>

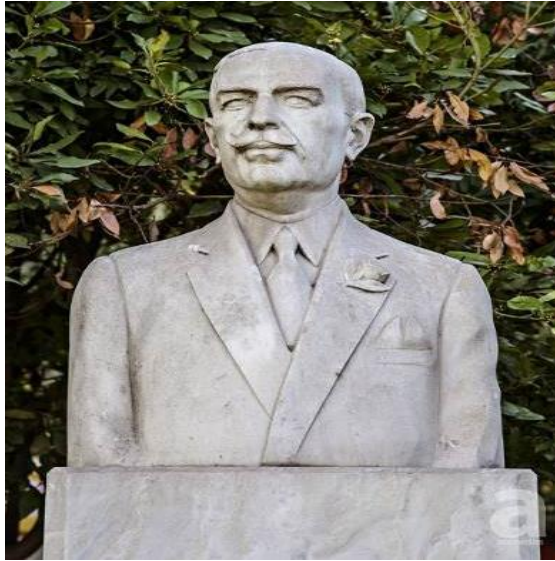
Εικόνα 32: Πλατεία Αιγύπτου, Ιωάννης Τσιγάντες
Αναδημοσίευση από:
<http://www.athenssculptures.com/2014/06/konstantinos-kavafis.html>

Στην προέκταση της οδού Φερρών, η ορειχάλκινη προτομή του **Κωνσταντίνου Καβάφη**, Αλεξανδρινού ποιητή, φιλοτεχνημένη από τον γλύπτη Κώστα Βαλσάμη, δωρεά Α. Παπαστεφάνου, επίτιμου προέδρου συνδέσμου Αιγυπτιωτών Αθήνας. Η προτομή στήθηκε επι δημαρχίας Δημήτρη Μπέη 1982.

Στη συμβολή Πατησίων με Αλεξάνδρας, η μαρμάρινη προτομή του **Ιωάννη Τσιγάντε**, πράκτορα της ελληνικής κυβέρνησης του Καίρου στην Αθήνα, φιλοτεχνημένη από το γλύπτη Κωνσταντίνο Παλαιολόγο και αγορασμένη από το δήμο της Αθήνας επι δημαρχίας Μιλτιάδη Έβερτ. Στα αριστερά της προτομής υπάρχει μνημείο ασυρματιστών της ομάδας ΜΙΔΑΣ 614 που είχε οργανώσει ο Ιωάννης Τσιγάντες.

Στην πλευρά της πλατείας προς την Ιουλιανού, βρίσκεται η μαρμάρινη προτομή του **Σπύρου Πάτση**, δημάρχου Αθηναίων (1917-20 & 1922-25), φιλοτεχνημένη από τον γλύπτη Νικόλαο Παυλόπουλο.

Στο δυτικό άκρο της πλατείας μπροστά από τη ΓΣΕΕ υπήρχε η ορειχάλκινη προτομή του συνταγματάρχη **Δημητρίου Ψαρρού** διοικητή του 5-42 συντάγματος ευζώνων εθνικής αντίστασης 1941-1944. Η φιλοτεχνήθηκε από τον Κ. Κατζιλιέρη και τοποθετήθηκε το 1997 επι δημαρχίας Δημήτρη Αβραμόπουλου με δωρεά του συνδέσμου εθνικής αντίστασης. Σήμερα στέκει μόνο το μαρμάρινο βάθρο της αφού η προτομή έχει κλαπεί.

Εικόνα 33: Σπύρος Πάτσης Δήμαρχος Αθήνας
1917-20, 1922-25
Αναδημοσίευση από:
<http://www.athenssculptures.com/2014/06/kontantinos-kavafis.html>

Εικόνα 34: Δημήτρης Ψαρρός 5-42 Σύνταγμα
Ευζώνων Εθνικής Αντίστασης
Η προτομή έχει κλαπεί
Αναδημοσίευση από:
http://criticeduc.blogspot.com/2016/09/blog-post_27.html

Γύρω από την πλατεία σώζονται αρκετά κτίρια, διαφόρων εποχών και αντιπροσωπευτικά δείγματα ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών ρυθμών. Συναντάμε τα:

Εικόνα 35: Οικία Ιασωνίδου, Πατησίων 69 και Αινιάνος 2

Αναδημοσίευση από:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=212

Οικία Ιασωνίδου, Χτισμένη μεταξύ 1910-15, σε ρυθμό γαλλικού νεομπαρόκ στη γωνία Πατησίων 69 και Αινιάνος 2, χαρακτηρισμένο ως διατηρητέο έργο τέχνης από το ΥΠΠΟ, φιλοξενεί σήμερα τα γραφεία της ΓΣΕΕ.

Τριώροφο εκλεκτικιστικό μεσοπολεμικό (1921-30) κτίριο επί της οδού Ιουλιανού 21, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Β. Τσαγκρή, με επιδράσεις από την Art Nouveau.

Οικία Σαρλή, διώροφο κτίριο επι της οδού Ιουλιανού 23, χρονολογείται στο 1915, σε ρυθμό νεομπαρόκ.

Εικόνα 37: οικία Σαρλή, Ιουλιανού 23

Αναδημοσίευση από:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=131

Εικόνα 36: Ιουλιανού 21 Τριώροφο εκλεκτικιστικό κτίριο

Αναδημοσίευση από:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=130

Εικόνα 38: Πολυκατοικία Σαββίδη με το ρολόι και τα έρκερ. Αναδημοσίευση από:

<https://www.skyscrapercity.com>

συμβολή των οδών Ιουλιανού 29 και Πατησίων 65, σε σχέδια του πολιτικού μηχανικού Π. Ζιζίλα, διακρίνεται από ένα ρευστό όψιμο εκλεκτικισμό και αξιοποιεί παράλληλα το μοντέρνο οπλισμένο σκυρόδεμα. Χαρακτηριστικό το πολύ μεγάλο μέγεθός του για τα δεδομένα της πόλης και κατατάσσεται στην κατηγορία μεγάλων οικοδομών εκμετάλλευσης (ξενοδοχείων ή πολυτελών διαμερισμάτων). Επι κατοχής στέγασε τη μια από τις δυο ρουλέτες που ήλεγχε ναζιστική οργάνωση υπηρεσίας ασφαλείας, «Dienststelle 3000»¹⁵⁵. Από το 1948 στέγασε τη Σχολή Κινηματογράφου και τηλεόρασης του Λυκούργου Σταυράκου και σήμερα στεγάζει τις σχολές σχεδίου «Πλάκα».

Πολυκατοικία Σαββίδη. Μεσοπολεμικό κτίριο στην προέκταση της οδού Φερρών, έργο του Ν Νικολαΐδη (1936) με το χαρακτηριστικό ρολόι στην πρόσοψη και τα καμπύλα έρκερ. Χτισμένη το 1936 αποτελεί την ελληνική εκδοχή του ορθολογισμού στην αρχιτεκτονική. Ασπάζεται το μοντερνισμό με καθαρές γεωμετρικές γραμμές και την απόλυτη πειθαρχία του Bauhaus, έντονα έρκερ και αρτιφισιέλ στις όψεις χωρίς διακοσμητικά στοιχεία.

Μέγαρο Ησαΐα, κτισμένο το 1923 στη

συμβολή των οδών Ιουλιανού 29 και Πατησίων 65, σε σχέδια του πολιτικού

μηχανικού Π. Ζιζίλα, διακρίνεται από ένα ρευστό όψιμο εκλεκτικισμό και αξιοποιεί παράλληλα το μοντέρνο οπλισμένο σκυρόδεμα. Χαρακτηριστικό το πολύ μεγάλο μέγεθός του για τα δεδομένα της πόλης και κατατάσσεται στην κατηγορία μεγάλων οικοδομών εκμετάλλευσης (ξενοδοχείων ή πολυτελών διαμερισμάτων). Επι κατοχής στέγασε τη μια από τις δυο ρουλέτες που ήλεγχε ναζιστική οργάνωση υπηρεσίας ασφαλείας, «Dienststelle 3000»¹⁵⁵. Από το 1948 στέγασε τη Σχολή Κινηματογράφου και τηλεόρασης του Λυκούργου Σταυράκου και σήμερα στεγάζει τις σχολές σχεδίου «Πλάκα».

Εικόνα 39: Μέγαρο Ησαΐα, Πατησίων 65 & Ιουλιανού 29

Αναδημοσίευση από:

http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=211

¹⁵⁵ Μ. Χαραλαμπίδης, Ιστορικός περίπατος με θέμα την κατοχή, Ιούνιος 2016, αναδημοσίευση στο: <https://www.tanea.gr/2016/06/10/lifearts/oi-royletes-twn-dwsilogwn-kai-ta-ellinika-es-es/>

Εικόνα 40: οικία γιατρού Δημήτρη Αντωνόπουλου, Λύκειο Ελληνίδων
Αναδημοσίευση από: <https://pribas.blogspot.com/2015/12/26122015.html>

Εικόνα 41: πολυκατοικία Σπαθάρη, Μαυροματαίων 39. Αναδημοσίευση από: <https://diathrhtea.blogspot.com/2019/06/39.htm>

Οικία ιατρού Δημητρίου Αντωνόπουλου επι της Λεωφ. Αλεξάνδρας, αρ. 4, νεοκλασικό κτίριο το οποίο μεταγενέστερα ως κληροδότημα στέγασε το Λύκειο Ελληνίδων και από το 1995 στεγάζει το Ιστορικό Αρχείο του Λυκείου.

Η οδός Μαυροματαίων. Αν και τέμνει την Λεωφόρο Αλεξάνδρας και ακουμπά στην πλατεία Αιγύπτου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο δρόμος αυτός αποτελεί τοπόσημο της Λεωφόρου αφού η ιστορία του έχει συνδεθεί με την εποχή ακμής της. Πρόκειται για ένα από τους πιο αριστοκρατικούς δρόμους της Αθήνας, οικοδομήθηκε με εκλεκτικιστικά κτίρια και μοντέρνες πολυκατοικίες, κυρίως μετά την δημιουργία του αστικού πάρκου το 1934, αποτέλεσε δε προσφιλή πόλο έλξης της ανερχόμενης μεσοαστικής τάξης. Πήρε το όνομά της από επιφανή οικογένεια πολιτικών και στρατιωτικών της Ακαρνανίας.

Στην πλευρά της οδού Μαυροματαίων, απέναντι από το Πεδίο του Άρεως συναντάμε: **Πολυκατοικία Σπαθάρη** (Μαυροματαίων 39), έργο του Ν. Νικολαΐδη του 1924, διατηρητέο κτίριο του

μεσοπολέμου που συνδυάζει στοιχεία εκλεκτικιστικά με στοιχεία artdeco. Πρόκειται για ένα αστικό πενταώροφο κτίριο με χαρακτηριστικό του στοιχείο την γωνία του, που προβάλλει ως πυργίσκος. Από το 1999 έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο¹⁵⁶.

¹⁵⁶ [ΥΠΠΟ ΔΙΛΑΠ/Γ/4778/14600/17-03-1999 ΦΕΚ 337/Β/08-04-1999](https://www.ypyo.gov.gr/ypyo/4778/14600/17-03-1999/ΦΕΚ%20337/B/08-04-1999)

Εικόνα 42: Μαυροματαίων 15, Σχολή Μπερζάν
Αναδημοσίευση από: <https://www.facebook.com/149801415032228/photos/>

Στο κατεδαφισμένο σήμερα κτίριο της Μαυροματαίων 15 στεγάστηκε η «**Σχολή Μπερζάν**» ή «Πρότυπο Λύκειον Αθηνών», μετέπειτα Σχολή Μωραΐτη. Επι της οδού Μαυροματαίων 25 και Κότσικα στεγάζεται σε ένα διατηρητέο διώροφο γωνιακό κτίριο του μεσοπολέμου η **Σχολή Δραματικής Τέχνης** της Μιμής Ντενίση.

Εικόνα 43: Μαυροματαίων 25 & Κότσικα 7, Σχολή Μιμής Ντενίση
Αναδημοσίευση από: <https://www.flickr.com/photos/127226743@N02/15478007551>

Στην οδό Μαυροματαίων 33-35 ακουμπά και το κτίριο της ΑΣΟΕΕ (σημερινό ΟΠΑ) με είσοδο από την Πατησίων 76. Στεγάζεται εκεί από το 1935 μετά την μετακόμισή του από την

οδό Αινιάνος (στεγαζόταν απέναντι από την Πλατεία Αιγύπτου από το 1919). Αποτελεί δείγμα μιας ακαδημαϊκής αρχιτεκτονικής ενός μοντέρνου κλασικισμού και είναι ένα από τα τελευταία έργα του Α. Μεταξά

Στην οδό Μαυροματαίων 33-35 ακουμπά και το κτίριο της ΑΣΟΕΕ (σημερινό ΟΠΑ) με είσοδο από την Πατησίων 76. Στεγάζεται εκεί από το 1935 μετά την μετακόμισή του από την

Εικόνα 44: Μαυροματαίων 31-33, Οικονομικό Πανεπιστήμιο (τέως ΑΣΟΕΕ) Αναδημοσίευση από: <https://www.google.com/imgres?imgurl=https://2.bp.blogspot.com/>

Εικόνα 45: Μαυροματαίων 35⁴ & Δεριγνύ 1, Βανκούβερ Απαρτμάν. Αναδημοσίευση από::

<https://diathrhtea.blogspot.com/2019/07/35-1.html>
<https://simvoli.com/el/content/anakataskeyi-diatiriteoy-ktirioy-epi-ton-odon-derigny-1-kai-mayrommataion-toy-oikonomikoy>

Εικόνα 46: Μαυροματαίων 37 & Δεριγνύ 2-4

Αναδημοσίευση από:

<https://www.flickr.com/photos/127226743@N02/15478070741>

του οποίου το όνομα είχε δώσει ο δήμος σε κεντρικό της δρόμο. Από το 1925 ολόκληρη η συνοικία πήρε αυτή την ονομασία¹⁵⁸.

Επι της Μαυροματαίων 35 Α και Δεριγνύ 1 επι χρόνια λειτουργούσε η κατάληψη Βανκούβερ Απαρτμάν, στο διατηρητέο μεσοπολεμικό κτίριο, ιδιοκτησίας ΑΣΟΕΕ. Η κατάληψη εκκενώθηκε τον Νοέμβριο του 2019. Το νούμερο 37 της Μαυροματαίων & Δεριγνύ 2-4 φιλοξενεί άλλο ένα διατηρητέο μεσοπολεμικό διώροφο κτίριο. Επιπλέον στην Μαυροματαίων είχε πρόσωπο και το GreenPark, ένα αναψυκτήριο με μεγάλη πίστα χορού και μοντέρνα ορχήστρα. Μεσουρανούσε στα χρόνια 1956-1960 ως πολυσύχναστο κέντρο και λειτούργησε το αναψυκτήριο του μέχρι το 2008¹⁵⁷. (λεπτομερή αναφορά για τα κέντρα του "Πάρκου» ακολουθεί στο υποκεφάλαιο με τα κτίρια στα όρια του Πεδίου του Άρεως στο κεφάλαιο V. Αριστερά της λεωφόρου. Αλεξάνδρας εκτείνεται η συνοικία Γκύζη. Ονομάστηκε έτσι προς τιμήν του Τήνιου γλύπτη Νικολάου Γύζη,

¹⁵⁷ Τα στοιχεία για την Πλατεία Αιγύπτου προέρχονται από το Θ. Γιοχάλας, Θ., (2013:578-579)

¹⁵⁸ Γιοχάλας, Θ., (2013:243)

Συλλογική μνήμη. Η λεωφόρος Αλεξάνδρας αποτυπώνεται στην πόλη σαν ένας μνημονικός δρόμος που πραγματεύεται τους δεσμούς ανάμεσα στο παρελθόν και το εθνικό φαντασιακό. Πάνω της αναπτύσσονται μεγαλοαστικά κτίρια μιας Αθήνας που έζησε άκμασε και μεταλλάχτηκε, το Πεδίο του Άρεως, ένα από τα δύο μητροπολιτικά αστικά πάρκα (το άλλο είναι ο εθνικός κήπος), επιβλητικά κτίρια διοίκησης ντυμένα στο μάρμαρο, προσφυγικές κατοικίες, ένα γήπεδο ποδοσφαίρου και μνήμες. Μνήμες κοινωνικής παρουσίας, ένα συνονθύλευμα ρόλων και νοημάτων που αναπτύχθηκαν πάνω της διαχρονικά, μέσα από τα εκφρασμένα αιτήματα των κοινωνικών σχηματισμών, μια σύνθεση επιρροών.

Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες ήταν το κέντρο της Αθηναϊκής νυχτερινής ζωής και καταξιώθηκε στη συνείδηση του Αθηναίου σαν χώρος περιπάτου και διασκέδασης. Στέγασε μερικούς από τους καλύτερους κινηματογράφους και σπουδαία θεατρικά σχήματα.¹⁵⁹ Από τα θερινά σινεμά που στεγαζόντουσαν εκεί πολύ γνωστός σήμερα είναι ο κινηματογράφος

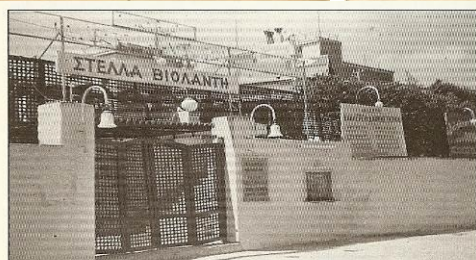

Εικόνα 47: Σινέ Νιρβάνα. Αναδημοσίευση από: <https://freecinema.gr/renovated-nirvana-cinema-grows-bigger/>

«Νιρβάνα»(στην δεξιά πλευρά της Λ. Αλεξάνδρας προς Αμπελοκήπους και λίγο πριν τον κόμβο των Αμπελοκήπων. Αλλά σινεμά ήταν το «Βερντέν»,(επί της Λ. Αλεξάνδρας στη συμβολή με την οδό Δρόση, εκεί όπου σήμερα είναι η «Αγροτική Τράπεζα»), το «Λουξ», (ακριβώς δίπλα, αλλά στην απέναντι γωνία της συμβολής με την οδό Δρόση, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το ξενοδοχείο «Ζαφόλια»).

¹⁵⁹ <https://diodoros.wordpress.com/>

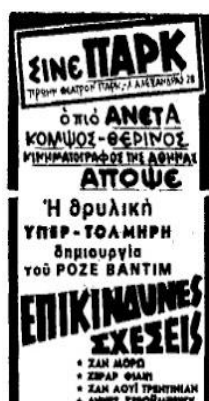
Είσοδος του θεάτρου «PANTAP» με διαφήμιση του έργου «Στέλλα Βιολάντη» του Γρηγόρη Ξενόπουλου.

Εικόνα 48: Θέατρο Ραντάρ

Αναδημοσίευση από:

http://cineanamnisi.blogspot.com/2012/06/blog-post_4085.htm

Η «Γρανάδα» (στην άλλη πλευρά της Λ. Αλεξάνδρας και ακριβώς απέναντι από το Λούξ, εκεί που σήμερα λειτουργεί το θέατρο «Λαμπέτη»), τα «Παναθήναια» (λίγο πιο κάτω επι της Λ. Αλεξάνδρας, στην συμβολή της με την οδό Χαριλάου Τρικούπη), το «Νινόν» (στη δεξιά πλευρά της Λ. Αλεξάνδρας με κατεύθυνση προς την οδό Πατησίων, λίγο πριν την διασταύρωση με την

οδό Σπυρίδωνος Τρικούπη) και το θερινό θέατρο «Ραντάρ» (στην δεξιά τώρα πλευρά της Λ. Αλεξάνδρας με κατεύθυνση προς Αμπελοκήπους, και αμέσως μετά την συμβολή της με την οδό Μπουκουβάλα). Το σινέ «Παρκ» και το σινέ «Σόνια» λειτούργησαν περιστασιακά στους χώρους

Εικόνα 49: Θέατρο Παρκ Το θέατρο στα τελειώματά 1956

Αναδημοσίευση από:

<https://www.taathinaika.gr/to-therino-theatro-park-tis-leoforou-aleksandras/>

του
θεάτρου
υ
Παρκ
και του
καφέ
Σόνια.

Εικόνα 50: Σινέ Ζίνα

Αναδημοσίευση από:

http://cineanamnisi.blogspot.com/2012/06/blog-post_4085.htm

Το «θέατρο Παρκ» αγοράστηκε από τον Θ. Κρίτα, σύζυγο της Β. Μανωλίδου το 1951 σαν οικόπεδο, στο τότε αριθμό 28 της Λεωφόρου και από το 1956 έως το 1970 το λειτούργησε ως θερινό θέατρο. Το θέατρο στη συνέχεια λειτούργησε ο θεατρικός παραγωγός Β. Λιβαδάς μέχρι την οριστική διακοπή του το 2012. Επίσης επι της Λεωφόρου λειτούργησαν τα υπόγεια χειμερινά σινεμά «*Αρζεντίνα*» δίπλα στο γήπεδο του ΠΑΟ και «*Zina*» απέναντι από το ζαχαροπλαστείο Σόνια.¹⁶⁰

Για τη βραδινή διασκέδαση των Αθηναίων μετά το σινεμά υπήρχε και το καμπαρέ «Σαντάν» ή «Χόλλιγουντ»¹⁶¹.

Εικόνα 51: Καφέ Σόνια

Αναδημοσίευση από:

http://cineanamnisi.blogspot.com/2012/06/blog-post_4085.htm

Εικόνα 52: Καφενείον Τηνιακό
(ιδιωτική)

Από τα καφενεία και ζαχαροπλαστεία της, το καφέ-ρεστοράν «*Σόνια*» στο νούμερο 51 (στέκι κοσμικών φυσιογνωμιών της πόλης), είναι χαραγμένο στη μνήμη των Αθηναίων και αποτέλεσε τοπόσημο ακόμη και εν τη απουσία του, βαφτίζοντας την ομώνυμη στάση λεωφορείου¹⁶². Απέναντί του στη συμβολή Αλεξάνδρας και Ασημάκη Φωτήλα μέχρι το 2016 έστεκε, για οκτώ δεκαετίες, το παραδοσιακό «*Καφενείον*» των Τηνίων. Ένα άλλο όμως καφενείο, λιγότερο γνωστό, το καφενείο «*Λουξ*» (σύμφωνα με κάποιους «*Παρθενών*») του Ανδρέα Γλεντζάκη¹⁶³, επί της Κηφισίας 4, εκεί που ξεκινάει η Λεωφόρος Αλεξάνδρας, απέναντι από του Θων, Κηφισίας και Φειδιππίδου, θα χαραχτεί στη συλλογική μνήμη.

¹⁶⁰ <http://cineanamnisi.blogspot.com/p/blog-page.html>

¹⁶¹ <https://mikros-romios.gr/sonia/>

¹⁶² ο.π. σημ. 121.

¹⁶³ <https://left.gr/news/27-apriliou-1941-oi-germanoi-stin-athina-i-paradosi-tis-polis-se-kafeneio>

Είναι ο χώρος που θα υπογραφεί στις 27 Απριλίου του 1941 η παράδοση των πόλεων των Αθηνών και Πειραιώς στα ναζιστικά στρατεύματα¹⁶⁴.

Εικόνα 53: Καφενείο Γλεντζάκη

Αναδημοσίευση από:

<https://www.slideshare.net/akarabin/h-paradosi-athinaspeiraiastousgermanous>

στους *Ηρωικούς Μαχητές του ΚΚΕ και του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ που πολέμησαν τον Δεκέμβρη του 1944 ενάντια στην αστική τάξη και τον Εγγλέζικο Ιμπεριαλισμό*» (υπογραφή ΚΚΕ και σφυροδρέπανο).’

Η Λεωφόρος Αλεξάνδρας θα καταγραφεί στην ιστορική μνήμη των κατοίκων και θα συνδεθεί με τα Δεκεμβριανά. Οι σφαίρες και οι οβίδες των αντιμαχόμενων, καρφωμένες στους τοίχους των «Προσφυγικών» παγώνουν την συλλογική μνήμη. Στην μαρμάρινη στήλη που στέκει μπροστά από τα «Προσφυγικά» με μέτωπο στην Αλεξάνδρας είναι χαραγμένο με κεφαλαία γράμματα: «*Τιμή και Δόξα*

¹⁶⁴ <https://www.slideshare.net/akarabin/h-paradosi-athinaspeiraiastousgermanous>

III.2 Συγκρουσιακή κινητικότητα, ανατροφοδότηση

Η χαρτογράφηση προϋποθέτει ένα συγκεκριμένο χώρο-μια τοποθεσία, της οποίας την κλίμακα θα αναπαραστήσει ο ερευνητής (Andrews 1990:16). Στην περίπτωση της λεωφόρου Αλεξάνδρας η τοποθεσία αναπαράστασης αν και διαταράσσεται από τις παρακείμενες εστίες συγκρούσεων (πχ περιοχή Εξαρχείων, γήπεδο Παναθηναϊκού, ΓΑΔΑ), διατηρεί την κοινωνική της ταυτότητα δεδομένου ότι η σχετικότητα της κοινωνικής θέσης των υποκειμένων που παράγουν συγκρούσεις είναι άρρητα συνδεδεμένη με τη σχετικότητα της γεωγραφικής τοποθεσίας. Ο κοινός διαθέσιμος αστικός χώρος της Λεωφόρου στον οποίο οι συμμετέχοντες (κάτοικοι και επισκέπτες) διεκδικούν την αναδιάρθρωσή του ώστε να είναι πιο οικείος στις ανάγκες τους και να καθορίζεται πάνω του ο ρυθμός της καθημερινότητας τους, συνδέεται τόσο με πολιτικές ακτιβισμού όσο και με πρακτικές πολιτικής αντίστασης. Ο χώρος της Λεωφόρου δεν είναι ουδέτερος. Ανατροφοδοτεί τις όποιες συμπεριφορές, τρομοκρατεί και τρομοκρατείται, διεκδικεί και διεκδικείται, αναπαράγει χωρικούς και κοινωνικούς αποκλεισμούς και τέλος μέσα από μια συγκρουσιακή κινητικότητα επικαιροποιεί το δικαίωμα στην πόλη. Η λεωφόρος Αλεξάνδρας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας δρόμος δράσης σε μια πόλη σχεδιασμού των χωρικών δικαιωμάτων .

Αστικά κοινωνικά κινήματα, κινήματα της κοινωνίας των πολιτών, κινήματα από τα κάτω, περιθωριοποιημένες αστικές ομάδες απαντούν με ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες-προσεγγίσεις στο δικαίωμα για άμεση βελτίωση της ζωής τους στην πόλη. Η ιστορικότητα της Λεωφόρου, η διαχρονική της παρουσία ως τόπος αναφοράς και δράσης, σε πολιτικές διεκδικήσεις από την Οθωνική περίοδο μέχρι σήμερα καθορίζει τη διάσταση της στην ιστορική εξέλιξη της πόλης. Η κυριαρχία της λεωφόρου Αλεξάνδρας πέραν της πολεοδομικής της σημασίας εντοπίζεται και στην πολιτική και ιδεολογική της διάσταση. Η κεντρικότητα της συνδέεται με τον κυρίαρχο λόγο της εξουσίας (ΓΑΔΑ, Άρειος Πάγος,), την ηγεμονία στο χώρο των συνδικαλιστικών διεκδικήσεων (ΓΣΕΕ), την κατάληψη στέγης (Προσφυγικά) την αισθητική των υπολειμμάτων κτιρίων νεοκλασικού ρυθμού ως ένδειξη της παρουσίας της μεγαλοαστικής τάξης (οδός Μαυροματαίων) και το «Πάρκο» ως δημόσιος χώρος «απόλαυσης». Εν κατακλείδι εκτός από την εδαφική της σημασία η ύπαρξη της

παίρνει και συμβολικές διαστάσεις, με άλλα λόγια την λεωφόρο Αλεξάνδρας δεν την αποτυπώνεις, την αντιλαμβάνεσαι.

Για την κρατική εξουσία και τη δημόσια επίδειξη ισχύος της ο μεγάλος αυτός οδικός άξονας ανταποκρίνεται στην ικανότητα άσκησης ελέγχου των πολιτικοκοινωνικών συγκρούσεων. Το σύμπλεγμα δικαστικού και αστυνομικού διοικητηρίου λειτουργεί και ως σημείο κρατικού ελέγχου από και προς τα βόρεια προάστια της πόλης. Η θέση των εμβληματικών αυτών κτιρίων δεν επιφέρει ιδιαίτερο κυκλοφοριακό φόρτο και το πλάτος της λεωφόρου λειτουργεί προασπιστικά σε ενδεχόμενο χτύπημα. Για τα πολιτικά και κοινωνικά κινήματα από την άλλη, αποτελεί στοίχημα η πλήρωση του τοπίου μπροστά στα δυο κεντρικά κτίρια της εξουσίας.. Από τις εκδηλώσεις για την εργατική πρωτομαγιά, τις κορυφαίες προεκλογικές πολιτικές συγκεντρώσεις, κυρίως των κομμάτων εξουσίας, μέχρι τις πορείες αλληλεγγύης στη ΓΑΔΑ ή την πρόσφατη συγκέντρωση έξω από τον Άρειο Πάγο, σε αναμονή της καταδικαστικής απόφασης για τη δράση της Χρυσής Αυγής, η λεωφόρος Αλεξάνδρας απολαμβάνει των προνομίων που μπορεί να έχει στη συλλογική συνείδηση ένας τόπος συλλογικής κοινωνικής διεκδίκησης. Οι συγκρούσεις αποτελούν ένα δομικό στοιχείο της αστικότητας της λεωφόρου και η κυριαρχία πάνω της θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως κυριαρχία στην πόλη. Στο όλον της Λεωφόρου οι συγκρούσεις είναι εκτός από γηγενείς και μεταφερόμενες. Σε μια τυχαία αναδρομή παρατηρούμε σχετικά ότι η λεωφόρος βρίθκει συγκεντρώσεων που ξεκινούν από αυτή:

- 1η Οκτωβρίου 1973: στο γήπεδο του Παναθηναϊκού πραγματοποιείται η συναυλία του Σταύρου Ξαρχάκου που εξελίσσεται σε αυθόρμητη διαδήλωση των φοιτητών στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας την οποία διαλύει βίαια η αστυνομία
- 8 Ιουνίου 2006: το συντονιστικό των κατειλημμένων σχολών αποφασίζει και οργανώνει μεγάλη πορεία αλληλεγγύης στους συλληφθέντες στη ΓΑΔΑ με αποτέλεσμα τις ανάλογες προσαγωγές.
- 15 Ιουνίου 2011: το Πεδίον του Άρεως, ως ένας μεγάλος ανοιχτός χώρος ευνοεί την συγκέντρωση των αγανακτισμένων που θα προχωρήσουν προς το Σύνταγμα

Ταυτόχρονα στη Λεωφόρο μεταφέρεται ένα συγκρουσιακό κλίμα από όμορες περιοχές. Αν ασχοληθούμε με το παράδειγμα των Εξαρχείων θα διαπιστώσουμε ότι η αστυνομία για να προλάβει έκρυθμες καταστάσεις, επεμβαίνει δυναμικά στο κέντρο της πόλης και προκειμένου να αποφύγει κυρίως την κατάληψη του

Πολυτεχνείου ωθεί τους «ταραξίες» στα Εξάρχεια. Αφού τους εγκλωβίσει στα στενά των Εξαρχείων και προβεί στις ανάλογες προσαγωγές η ένταση μεταφέρεται στη λεωφόρο Αλεξάνδρας με κατεύθυνση τη ΓΑΔΑ.

Κεφάλαιο IV: Πρώτη μελέτη περίπτωσης «Τα Προσφυγικά»

IV.1 Η Μαγική πόλη στην καρδιά της Αθήνας

Ιστορικός περίπατος. «Προσφυγικά», πρόκειται για μια γειτονιά που στέγασε Μικρασιάτες πρόσφυγες, μια γειτονιά που υπάρχουν ακόμη χωματόδρομοι, στην καρδιά της πόλης. Χωματόδρομοι που δανείζονται τα ονόματά τους συμβολικά από 6 λίμνες της Ελλάδας.¹⁶⁵ Αν και σήμερα τα «Προσφυγικά» βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, όταν σχεδιάστηκε η κατασκευή του νέου οικισμού στις αρχές του 1930, επιλέχθηκε το οικιστικό συγκρότημα να απέχει των ορίων της ήδη οικοδομημένης περιοχής, ώστε να μην διαταραχθεί η «εύρυθμος» ζωή της υφιστάμενης πόλης, επιβάλλοντας επί της ουσίας ένα σαφή και ηθελημένο κοινωνικό διαχωρισμό.¹⁶⁶ Στα κτίρια του οικιστικού συγκροτήματος η τυπολογία είναι προσφιλής και εύκολα αναγνωρίσιμη. Πρόκειται για σπίτια απλά, που σέβονται την αστική κλίμακα, λειτουργικά, όπου οι όψεις τους ακολουθούν μια καθαρή γεωμετρία, μια «κρυστάλλινη καθαρότητα»,¹⁶⁷ χωρίς περιττές εξωτερικές διακοσμήσεις. Είναι χτισμένα σε ελαφρώς επικλινές έδαφος, με υπερυψωμένες εισόδους και χωρίς υπόγεια. Ο τρόπος κατασκευής τους είναι ενδεικτικός της μετάβασης από παραδοσιακά υλικά και μεθόδους σε οπλισμένο σκυρόδεμα αλλά και της μετάβασης από απλά συνεργεία σε σύστημα μαζικών κατασκευών. Εκτείνονται σε ένα οικόπεδο-φιλέτο, με τα σημερινά δεδομένα της αγοράς, 14,5 στρεμμάτων (τα 4,5 στρέμματα είναι δομημένα και τα υπόλοιπα ελεύθεροι χώροι δρόμοι, αλάνες).¹⁶⁸ Ο συντελεστής

¹⁶⁵ **Βεγορίτιδα** στη Φλώρινα- Πέλλα, **Ορεστιάδα** στην Καστοριά, **Κορώνεια** στη Θεσσαλονίκη, **Τριγωνίδα** στην Αιτωλοακαρνανία, **Κερκίνη** (τεχνητή λίμνη από το 1932) στις Σέρρες και **Ξυνιάδα** (αποξηραμένη λίμνη από το 1936)

¹⁶⁶ Όπως αναφέρει η Λίλα Λεοντίδου στις «Πόλεις της σιωπής» (1989:209) «ο αποκλεισμός και ο γεωγραφικός διαχωρισμός των προσφύγων ήταν προμελετημένος, εσκεμμένος, ηθελημένος, σχεδιασμένος από την ΕΑΠ, από το κράτος και από τους εμπνευστές των «κηπουπόλεων».

¹⁶⁷ Γιώργος Λάβας, Μνήμη και μνημείο, εφημερίδα Καθημερινή 25-03-2000

¹⁶⁸ Συνολικό Εμβαδόν Κτιρίων: 4567.94 m² /Συνολικό Εμβαδόν οικοπέδου: 14034,28 m² Αναλυτικά: Α/Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Βεγορίτιδος, Κουζή, και Λεωφόρου Αλεξάνδρας = 482.57 m², Β/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Ξυνιάδος, Κουζή, Βεγορίτιδος = 475.58 m², Γ/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Ορεστιάδος, Κουζή, Ξυνιάδος = 604.51 m² Δ/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Κορώνειας, Κουζή, Ορεστιάδας = 601.13 m² Ε/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Κερκίνης, Κουζή, Κορώνειας = 600.01 m² Ζ/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Δέγλερη, Τριγωνίδος, Κουζή, Κερκίνης = 599.17 m² Η/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Κουζή, Τριγωνίδος, Δημητσάνας, Κερκίνης = 597.78 m² Θ/ Το Κτίριο μεταξύ των οδών Κουζή, Κερκίνης, Δημητσάνας, Κορώνειας = 607.19 m² (τα στοιχεία είναι από την εμβαδομέτρηση, είναι από την πτυχιακή εργασία που εκπονήθηκε από τους Παπαναγιώτου Βασίλειο, Καυκά Παναγιώτη, Αγγελή Παναγιώτη το 2011 για το ΑΤΕΙ Πειραιά.

δόμησης της περιοχής είναι 3,6 και τα οικόπεδα σε αυτές τις πολυκατοικίες έχουν συντελεστή 0,9. Αυταπόδεικτη λοιπόν η κατά καιρούς επιθυμία κατεδάφισης τους, αφού θα μπορούσαν να τετραπλασιάσουν την οικοδομική τους ικανότητα.

Τα «Προσφυγικά», όμως, δεν είναι μόνο τα οικόπεδα και τα κτίρια, είναι η μνήμη στους τοίχους, η προσδοκία, η ονειροπόληση, οι άνθρωποι, οι κοινωνικές δομές, η γειτονιά, τα έθιμα που κουβάλησαν οι μικρασιάτες, η κατανόηση του πολιτισμού της ανατολικής πλευράς του Αιγαίου. Τα «Προσφυγικά» σίγουρα δεν είναι σκηνογραφία, δεν είναι έργο του Σκαλενάκη, δεν είναι τα κινηματογραφικά λαδάδικα, ούτε καταθλιπτικά χαλάσματα. Κάποτε δίπλα στα παραπήγματα¹⁶⁹ και τις παραγκουπόλεις φάνταζαν ως πολυτελείς κατοικίες. Σήμερα είναι ένας ζωντανός οργανισμός, σύμβολο ριζώματος νέο-προσφύγων. «Τα «Προσφυγικά» είναι ιστορικά τεκμήρια και μνημεία σύγχρονης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αναπαριστούν οπτικά το παρελθόν και αποτελούν σημεία αναφοράς της συλλογικής μνήμης. Επιπλέον είναι σπίτια χτισμένα με κλίμακα το ανθρώπινο μέτρο και κύριο στοιχείο την διατήρηση της κοινωνικότητας στις γειτονιές».¹⁷⁰ Τα «Προσφυγικά», αν συγκριθούν σήμερα με τις περισσότερες πολυκατοικίες της ευρύτερης περιοχής, της βίαιης εκμετάλλευσης κάθε τετραγωνικού μέτρου, με τον μειωμένο φυσικό φωτισμό και την έλλειψη κοινωνικοποίησης μεταξύ των ενοίκων, υπερέχουν αισθητά. Διακρίνονται στην διαφορά που φέρει η αρχιτεκτονική και αισθητική δομή αυτών των οικημάτων, στοιχείο που αποτελεί ουσιαστικά και την σημερινή τους αξία. Τα «Προσφυγικά» αποτελούν ένα από δείγμα της κατά Rossi έννοιας του «αστικού συντελεστή»,¹⁷¹ ο

http://oceanis.lib2.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/223/pol_00594.pdf?sequence=1&isAllowed=y (03.06.2019)

¹⁶⁹ Σύμφωνα με το Β.Δ. 330/1960 (ΦΕΚ 69_Α_23.05.1960 ως Παράπηγμα ορίζεται «παν κτίσμα προχείρου κατασκευής εξ ωμοπλίνθων, ξύλινων ή άλλων υλικών και ανεξαρτήτως αν τούτο κατασκευάσθη υπό του Κράτους ή ιδιωτών, αυθαιρέτως ή κατόπιν εγκρίσεως του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας ή άλλης Δημοσίας Αρχής και μη κτηματογραφημένου ως οίκημα εις τα οικεία κτηματολόγια του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας»

¹⁷⁰ <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=8> (Γιώργος Σαρηγιάννης καθηγητής ΕΜΠ. Ελίζα Παπαδοπούλου, ΜSc πολιτικός μηχανικός, 23.02.07), (03.06.2019)

¹⁷¹ Rossi, Aldo, Η αρχιτεκτονική της πόλης, μτφρ. Β. Πετρίδου, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1991. «Στην μετάφραση του βιβλίου, ο όρος *fattourbano* αποδίδεται ως «αστικός συντελεστής». Όπως εξηγεί η μεταφράστρια Β. Πετρίδου στο εισαγωγικό σημειώμά της, η χρήση της λέξης «συντελεστής» προέρχεται ουσιαστικά από τη διπλή έννοια της ρίζας του ρήματος τελώ (τέλος ως σκοπός και τέλος ως ολοκληρωμένη πράξη) και την πρόθεση συν που δηλώνει τη σύνθεση και την ταυτοχρονία. Συνεπώς, η βασική αιτία της επιλογής του όρου «αστικός συντελεστής» είναι ότι το *fattourbano* αποτελεί, όπως αναφέρει, «κάτι που έχει ολοκληρωθεί, που υπάρχει, συγκεκριμένο ή αφηρημένο, κτισμένο ή όχι, τμήμα ή σημείο της πόλης, με βάση το οποίο αυτή η ίδια εξελίσσεται,

οποίος χαρακτηρίζεται από τη σχέση τόπου και αρχιτεκτονήματος και συνοδεύεται από τη σχέση παρελθόντος- παρόντος. Κουβαλάει την ιστορική και συλλογική μνήμη, όπως αυτή αποτυπώνεται ως ολοκλήρωμα στη σύγχρονη Αθήνα. Ο χαρακτηρισμένος πλέον αστικός συνοικισμός των προσφυγικών κατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, ως νεότερο μνημείο, αποτελεί ένα αυτοτελές, έστω και μικρό, πολεοδομικό συγκρότημα με εσωτερικό χωροταξικό σχεδιασμό. Τα «Προσφυγικά» είναι ένας κόσμος μέσα στον ήδη υπάρχοντα κόσμο.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς και κινητικότητα των ενοίκων. Το 2003 από τα συνολικά (228) διαμερίσματα του οικιστικού συγκροτήματος, θεωρητικά, τα (140) που ανήκουν στην ΚΕΔ είναι κενά. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν κατοικούνται. Απλώς δεν ηλεκτροδοτούνται και δεν υδροδοτούνται επίσημα. Από τα υπόλοιπα (88) κατοικούνται τα (60). Τα υπόλοιπα (28) είναι άδεια με ιδιοκτήτες είτε στο εξωτερικό, είτε σε αναμονή απόφασης για το τι θα τα κάνουν. Από τα (60) επίσημα κατοικημένα διαμερίσματα, τα μισά βρίσκονται σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης και τα άλλα μισά είναι νοικιασμένα.¹⁷² Στις αρχές του 2007 από τα (228) διαμερίσματα του συγκροτήματος, το 60% έχει περιέλθει με αγορά ή απαλλοτρίωση στην ΚΕΔ, ενώ τα (90) υπόλοιπα διαμερίσματα ανήκουν σε ιδιώτες. Από αυτά τα (60) εξακολουθούσαν να κατοικούνται ενώ τα υπόλοιπα (30) παραμένουν άδεια.¹⁷³ Τον Νοέμβριο του 2008 τα διαμερίσματα που ανήκουν στην ΚΕΔ και το ΥΠΕΧΩΔΕ είτε με αγορά είτε με απαλλοτρίωση είναι 180.¹⁷⁴ Τον Απρίλιο του 2010 η ΚΕΔ με έγγραφό της αναγνωρίζει ότι έχει στην διαχειριστική της αρμοδιότητα (140) διαμερίσματα και (37) που έχουν απαλλοτριωθεί από το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ και ενδιαφέρεται για την άμεση διαδικασία αξιοποίησής τους.¹⁷⁵ Τον Αύγουστο του 2016 ανακοινώνεται ότι: «μεταβιβάζονται και περιέχονται χωρίς αντάλλαγμα στην Περιφέρεια Αττικής κατά πλήρη κυριότητα, τα κατωτέρω δημόσια ακίνητα (177 διαμερίσματα) του Αστικού Προσφυγικού Συνοικισμού της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Πρόκειται για τα

πραγματοποιείται, και σύμφωνα με το οποίο πρέπει να συγκεκριμενοποιούνται οι προτάσεις επέμβασης σ' αυτήν».

¹⁷² Δ. Ευταξίου, Πρακτικό ΚΣΝΜ 20/23.10.2003

¹⁷³ Απόσπασμα από την εισήγηση της ΔΙΝΕΣΑΚ του ΥΠΠΟ για χαρακτηρισμό του συνόλου του συγκροτήματος

¹⁷⁴ Στοιχεία από το απόσπασμα του Πρακτικού 28/27.11.2008 του ΚΣΝΜ

¹⁷⁵ Έγγραφο ΚΕΔ 3423/1896/26.04.2010

διαμερίσματα (137) πρώην κυριότητας ΤΑΙΠΕΔ ΑΕ¹⁷⁶, τα αγορασμένα διαμερίσματα (5) από την πρώην ΚΕΔ ΑΕ¹⁷⁷ και τα απαλλοτριωμένα διαμερίσματα (35) από το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ». ¹⁷⁸Με αυτή τη μεταβίβαση ανοίγει μια νέα σελίδα για την τύχη των «Προσφυγικών». Από το αρχικό σχέδιο της πώλησης προς οικονομική εκμετάλλευση γίνεται μετάβαση σε ένα καινούριο μεγαλεπήβολο σχέδιο, εκείνο της ανάπτυξης και αναβάθμισης του χώρου και των κτιρίων της γειτονιάς των «Προσφυγικών». Το πλάνο περιλαμβάνει την δημιουργία ανέγερσης μουσείου προσφύγων, φοιτητικές εστίες, ξενώνες για άστεγους και πρόσφυγες. Υπάρχει βέβαια η απτή πραγματικότητα. Η τύχη των προσφύγων και μεταναστών που κατοικούν χαράσσουν και συνδέουν την καθημερινή πραγματικότητα τους με την ιστορία της γειτονιάς των «Προσφυγικών» είναι αβέβαιη, τουλάχιστον ορισμένων εξ αυτών. Τα ελάχιστα σπίτια των παλαιών κατοίκων που ιδιοκατοικούνται εσωτερικά είναι προσεγμένα και νοικοκυρεμένα. Τα άλλα περιμένουν. Για την εξωτερική όψη κανείς δεν σκοπεύει να δώσει λεφτά λόγω της ανασφάλειας για την τύχη των κτιρίων. Σήμερα το 80% των κατοικιών που έχει στην κατοχή του το κράτος τελούν υπό μια πολύμορφη κατάληψη. (μετανάστες, πρόσφυγες, άστεγοι, ιδεολογικοί καταληψίες, κ.α.).

Παράγκες ή μνημεία; Τι είναι τελικά αυτά τα εγκαταλειμμένα «Προσφυγικά» αυτά τα τραυματισμένα κελύφη για τα οποία η Αθήνα της «Ολυμπιάδας» ντράπηκε και θέλησε να τα κρύψει, να οπτικοποιήσει την απουσία τους πίσω από ένα μεγαλειώδες φαντασμαγορικό πανό, που απεικόνιζε αρχαία κάλλη; Πριν απαντηθεί το ερώτημα να τονιστεί ότι είναι ορατά.¹⁷⁹ «Είναι μια γειτονιά που συνθέτει ένα ιδιαίτερης σημασίας αστικό κενό του οποίου το ενδιαφέρον εστιάζεται στην τοπογραφία, στη σύνδεση με τη συλλογική μνήμη της πόλης, στο ότι πρόκειται για κατάληψη στέγης στο μεγαλύτερο μέρος της από πρόσφυγες» (Τζιρτζιλάκη^α 2018:144).

¹⁷⁶ Το ΤΑΙΠΕΔ ιδρύθηκε με σκοπό την αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου, για την αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Ημερομηνία ίδρυσης το 2011 με το Ν.3986 *Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015*(ΦΕΚ 152_01.07.2011).

¹⁷⁷ Σύμφωνα με το Ν.4002 (ΦΕΚ 180/22.08.2011) η ΚΕΔ δύναται να καταργηθεί ή να συγχωνευθεί, να αποσπαστούν τα περιουσιακά της στοιχεία και να εισφέρονται σε άλλη εταιρία.

¹⁷⁸ Ν. 4414 άρθρο 62, Μέρος Πέμπτο: Διατάξεις του Υπ. Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΦΕΚ 149_τΑ_ 09/08/2016

¹⁷⁹ Το 2004 έγινε προσπάθεια απόκρυψης της πρόσφυγας των προσφυγικών μια ενέργεια που έδειχνε την ντροπή που νοιώθει το κράτος για την ιστορία του. Μια παράταση λήθαργου της συλλογικής μνήμης, μια οπτικοποιημένη εξαφάνιση του αντικειμένου, ένα φτηνό μακιγιάζ σε μια γηραιά κυρία.

Η απάντηση λοιπόν στο ερώτημα αν είναι μνημεία ή ερείπια είναι ή και τα δυο ή τίποτα από όλα αυτά. Είναι μνημεία σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό τους από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ), είναι πολιτιστική κληρονομιά. Είναι σύμφωνα με τον ορισμό της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς¹⁸⁰ σημαντικό μνημείο, ιδιαίτερα λόγω του τεχνικού του ενδιαφέροντος, αρχιτεκτονικό σύνολο ως αστική κατασκευή κοινωνικού ενδιαφέροντος και έκταση ιστορικού τόπου. Αποτυπώνονται ταυτόχρονα ως μνημεία, σύμφωνα με την άποψη ότι κουβαλούν την συλλογική ιστορική μνήμη και όχι την αρχιτεκτονικά σκηνοθετημένη παρουσίαση της ιστορίας της πόλης. Είναι ερείπια με μια κοινωνική σημασία, ερείπια που ιστορικά επιβιώνουν στην πόλη και για την πόλη, φιλοξενούν την ζωή και όχι την αναπαράστασή της. Είναι «δοχεία ζωής»¹⁸¹ σύμφωνα με τον Κωνσταντινίδη, που φιλοξενούν μέσα τους την μνήμη. Μια μνήμη που εγγράφεται και επανεγγράφεται, ερμηνεύεται και επανερμηνεύεται, αφηγείται μέσα από τα ίχνη της την εθνική και συλλογική ιστορία. Αποτελούν από αντικείμενο αναφοράς της άσκησης της δημόσιας πολιτιστικής και κοινωνικής πολιτικής του κράτους. Όμως να σημειωθεί ότι *«μια δημόσια πολιτική δεν είναι απλώς ένα σύνολο αποφάσεων ούτε πολύ περισσότερο ένα σύνολο αυθαίρετων αποφάσεων, αλλά συνδέεται με δράντες: άτομα και συλλογικότητες, θεσμούς, ομάδες συμφερόντων, δημόσιους λειτουργούς»* (Ζορμπά 2014:195). Τα «Προσφυγικά» είναι οι αλάνες που τρέχουν και παίζουν παιδιά σε μια γόνιμη ιστορική ασυνέχεια. Το κέλυφος τους αποτελεί παλίμψηστο για όποιον θέλει να τα δει να τα παρατηρήσει. Ξεκινούν με τον ξεριζωμό του Μικρασιάτη, την ρετσινιά του πρόσφυγα, του ξενομερίτη, του τουρκόσπορου, την ζωή της οικογένειας και της γειτονιάς, το μωσαϊκό δάπεδο εσωτερικά, την λάσπη της αλάνας έξω, τις πληγές από τα Δεκεμβριανά, το καταφύγιο του «αόρατου παραβάτη» που οικειοποιήθηκε το εγκαταλελειμμένο διαμέρισμα, το φιλόπρωτο κράτος πρόνοιας. Αν πρέπει να μπουν σε διάλογο παλιές και νέες γλωσσολογικές αξίες, αν πρέπει να προκληθεί μια συζήτηση μεταξύ των σύγχρονων αρχιτεκτονικών επεμβάσεων και των ακαδημαϊκών προκαταλήψεων με υποκείμενο μια υφιστάμενη κατασκευή και μια διαμορφωμένη απόκλιση χρήσης θα πρέπει να γίνει αναδρομή με τη στήριξη των εργαλείων της

¹⁸⁰ Ν.2039/1992, Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ευρώπη, ΦΕΚ61_Α_13.04.1992

¹⁸¹ <https://www.greekarchitects.gr/2006/05/06/> (20.03.2021)

ιστορικής μνήμης. Η ιστορική και η συλλογική μνήμη ορίζει τον χώρο. Η έννοια του τόπου και του τοπίου είναι αυτή που υποδεικνύει την κατεύθυνση του αρχιτεκτονικού διαλόγου. Τα «Προσφυγικά» γεννούν μνήμες από εμπειρίες που μπορεί να μην έχει ο πλάνητας γιατί εμπεριέχουν στα κελύφη τους εγγάρακτες τις ιστορίες των κατοίκων τους και της πόλης όπως η παλάμη φυλάει ευλαβικά τη γραμμή της τύχης.

Η λέξη πρόσφυγας αποτελεί μια γενίκευση που περιλαμβάνει και συγκαλύπτει πολλές διαφορετικές κατηγορίες ξενόφερτων. Χρησιμοποιείται για όλους ανεξάρτητα πότε ήρθαν, από πού ήρθαν, τι οικονομική κατάσταση είχαν στον τόπο τους και τι μετέφεραν στη νέα πατρίδα. Η λέξη πρόσφυγας περιλαμβάνει τον αστό από τη Σμύρνη που είχε εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα πριν την καταστροφή, αλλά και τον αγρότη που έμενε στην οθωμανική αυτοκρατορία, ο οποίος ήρθε στην Ελλάδα με την ανταλλαγή πληθυσμών και η μόνη του περιουσία ήταν μια εικόνα ενός αγίου, η βέρα του και όσα ρούχα μπορούσε να κουβαλήσει στο μπόγο του. Άρα αποτυπώνεται ένας σαφής ταξικός διαχωρισμός των προσφύγων που προκαλεί κοινωνική πόλωση. Οι πρόσφυγες κάτοικοι αν και ήταν ελληνικής καταγωγής και ομόθρησκοι, αποτέλεσαν ταυτόχρονα και μια εν δυνάμει αποσταθεροποιητική συγκέντρωση πληθυσμού με αμφισβητούμενη αποδοχή, κάτι το οποίο συναντάται διαχρονικά και σήμερα στις μετακινήσεις πληθυσμών. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες βρέθηκαν σε ένα περιβάλλον πιο εχθρικό από όσο μπορούσαν να φανταστούν, στιγματίστηκαν σαν εισβολείς στην οικονομία, την κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου, μέχρι και στην ηθική διάσταση (παστρικές). Οι πρόσφυγες και η φτώχεια τους ήταν στοιχεία που η πολιτεία ήθελε να εξαφανίσει από το προσκήνιο, να εμποδίσει την αδιάκριτη παρουσία τους τοποθετώντας τους στα όρια της πόλης. Σύμφωνα με την Λεοντίδου (1989:202-213) *«η πόλωση της μεσοπολεμικής κοινωνίας ήταν ορατή στον πολεοδομικό χώρο. Οι κυρίαρχες τάξεις, νοιώθοντας την απειλή των «επικίνδυνων τάξεων», των «μαζών» αποσύρθηκαν προσεκτικά στις αποκλειστικές τους συνοικίες. Η πολιτική αποκατάστασης των προσφύγων δημιούργησε αμιγείς λαϊκές και εργατικές περιοχές»*.

Τα «Προσφυγικά» δεν χαρίστηκαν, αγοράστηκαν όλα από πρόσφυγες της Μικράς Ασίας που στέγασαν εκεί τα όνειρα και την καθημερινή ζωή τους. Οι πρώτοι ιδιοκτήτες κληρώθηκαν και αγόρασαν προσφυγικά σπίτια στην ελκυστική τιμή,

περίπου 80.000 το διαμέρισμα σε δέκα δόσεις.¹⁸² Οι προσφυγικές κατοικίες φέρουν το ιστορικό και συναισθηματικό τοπίο του ξεριζωμού, της προσφυγιάς, της λαχτάρας και της ελπίδας για μια καινούρια ζωή στο νέο τόπο. Φέρουν όμως και το διαχρονικό βάρος του εμπορίου της ελπίδας, που συνδυάζεται με μια γενικόλογη είδηση-προαγγελία «στεγαστικής λύσης» και τρέφεται από το φόβο ενός αβέβαιου αύριου. Από τη δημιουργία τους αποτέλεσαν μια ζωντανή γειτονιά κατοίκων κυρίως της εργατικής τάξης. Επίσης λόγω θέσης τους τα «Προσφυγικά» ταυτίζονται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στην κεντρική αυτή Λεωφόρο. Συνδέονται έτσι με τα Δεκεμβριανά, τα οποία άφησαν ανεξίτηλες πληγές στους εξωτερικούς τοίχους των κτισμάτων. Τότε ήταν που αναδείχθηκαν σε καταφύγιο των ελλήνων ανταρτών απέναντι σε αγγλικό και ελληνικό κρατικό στρατό.

Η στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων. Οι οικισμοί που κατασκευάστηκαν από το 1922-1941 χωρίζονται τυπολογικά και λειτουργικά σε δύο περιόδους: Α περίοδος (1922-1930) και Β περίοδος (1931-1941). Σε παράρτημα παρουσιάζεται αναλυτικό χρονολόγιο της στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων. Εδώ θα εξεταστεί κυρίως το οικιστικό τοπίο 1933-36, περίοδο ανέγερσης των «Προσφυγικών».

Σύμφωνα με στοιχεία απογραφής της 15-16/05/1928 μετά την Μικρασιατική καταστροφή έφτασαν στην Ελλάδα 1.069.957 πρόσφυγες, δηλαδή αναλογικά ποσοστό πάνω από το 24% του υπάρχοντος πληθυσμού. Στην Αθήνα το αντίστοιχο ποσοστό ήταν πάνω από το 30%.¹⁸³ Σύμφωνα με την εφημερίδα «Ακρόπολις» φύλλα της 5,6 & 7 Γενάρη του 1930 οι πρόσφυγες χαρακτηρίζονται ως: *«Άνθρωποι άστεγοι από όλη την Ανατολή που κατέκλυσαν τας Αθήνας και έγιναν τρωγλοδύται»*.¹⁸⁴ Η αθρόα εισροή προσφύγων όπως ήταν φυσικό δημιούργησε έντονο στεγαστικό πρόβλημα στην πρωτεύουσα που ήταν ανέτοιμη για μια αλματώδη αύξηση του πληθυσμού της. Έτσι, προκειμένου να αποφευχθεί μια δεύτερη καταστροφή στο ήδη ηττημένο κράτος, και μάλιστα στην πρωτεύουσα του, η αποκατάσταση των προσφύγων αποτέλεσε την πρώτη προτεραιότητα των ελληνικών κυβερνήσεων. Η κρατική πολιτική συνίστατο στη συντήρηση ενός σημαντικού μέρους των προσφύγων

¹⁸² Το ελληνικό κράτος παραβίαζε έτσι την Συνθήκη της Λωζάνης (24.07.1923) η οποία προέβλεπε ότι η ανταλλαγή πληθυσμών σήμαινε και ανταλλαγή περιουσίας.

¹⁸³ <http://www.e-demography.gr/ElstatPublications/censuses/index.cfm?year=1928>

¹⁸⁴ https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40183&seg=65292

(τουλάχιστον το 50%) στις μεγάλες αστικές περιοχές. Η ενέργεια αυτή ήταν ενταγμένη στη λογική αφομοίωσης και ενσωμάτωσης των προσφύγων στην τοπική οικονομία. Στην πρώτη περίοδο, με την έλευση στην πόλη των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής του 1922, αποτυπώνεται ένας πρώτος στεγαστικός διαχωρισμός και η δημιουργία προσφυγικών γειτονιών. Με την έλευση των μικρασιατών προσφύγων στην Αθήνα (ως πολιτική απόφαση του Ελευθερίου Βενιζέλου) διασαλεύτηκε η αστική τάξη. *«Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Αθήνα ανταποκρίνεται σε ένα πολιτικό σχέδιο. Το κράτος όμως δεν είναι σε θέση να κάνει τη σύνδεση ανάμεσα στο συνολικό του πρόγραμμα και το σχέδιό του για την πόλη: δεν υπάρχει πια σχέδιο πόλης, υπάρχουν μόνο σχέδια οικοπέδων»* (Bourgel, 1976:402). Να σημειωθεί ότι παραδοσιακά, η συγκρότηση προνοιακού κράτους στην Ελλάδα, ακολούθησε τη λογική του «εθνικού κράτους πρόνοιας» και όχι του «κοινωνικού κράτους πρόνοιας», ενσαρκώνοντας μια μονοδιάστατη ερμηνεία της έννοιας «πολίτης» στη βάση του δικαίου του αίματος και όχι του κοινωνικού κράτους πρόνοιας (Μπουρίκος, 2008:5). Αυτή η εθνική λογική υποχρεώθηκε να αναθεωρηθεί ως προς το «δίκαιο του αίματος» από την αναγκαστική ανάμειξη του πληθυσμού των δυο ακτών του Αιγαίου. Η βενιζελική μεταρρύθμιση αναγκάστηκε να ασχοληθεί με το σχέδιο της Αθήνας, μετά την έλευση στην Ελλάδα των ομόθρησκων και ομοαίματων προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής και βλέποντας την Αθήνα ουσιαστικά να διπλασιάζεται. Οι πρόσφυγες κατανεμήθηκαν σε συνοικισμούς (ακέραιο πολλαπλάσιο της γειτονιάς), αυτόνομες περιοχές, χωρικές ενότητες και γειτονιές με κύριο κριτήριο τον τόπο προέλευσής τους, την καταγωγή τους, αλλά και την κοινωνική και οικονομική τους θέση. Αυτές οι προσφυγικές γειτονιές ανέπτυξαν ιδιαίτερα την αίσθηση της κοινότητας, ίσως εξαιτίας και των συγγενικών δεσμών των μελών τους.

Στο πολεοδομικό πεδίο και στα πλαίσια του βενιζελικού εκσυγχρονισμού το 1924 τυπώνεται το «Σχέδιο της Επιτροπής Καλλιγά».¹⁸⁵ Παράλληλα το 1927

¹⁸⁵ <https://www.pemptousia.gr/2017/08/167959/> Η πολεοδομική νομοθεσία ουσιαστικά είχε ξεκινήσει με το Ν.Δ. της 17.7.1923 ΦΕΚ. 228 τ.Α /16.08.1923, «Σύνταξις, έγκρισις και εφαρμογή σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών και γενικοί όροι αναπτύξεως αυτών» τον πρώτο οικιστικό νόμο που έθετε τις βάσεις της πολεοδομικής νομοθεσίας στη χώρα. Η «άδεια οικοδομής» από το 1923 και μετά αποκτά νομική έννοια και προαναγγέλλονται ρυθμίσεις σχετικά με την τυποποίηση της διαδικασίας (<https://web.tee.gr/>, 06.11.2019). Το 1929 με τον Νόμο 3741 (ΦΕΚ 4 τ.Α/09.01.1929), περί της «ιδιοκτησίας κατά ορόφους», εισάγεται ο θεσμός της οριζόντιας ιδιοκτησίας και αναγνωρίζεται η

ψηφίζεται διάταγμα «περί της κατά ορόφους ή διαμερίσματα ιδιοκτησίας» το οποίο εφαρμόζεται μόνο στις οικοδομές που ανεγείρονται σε προσφυγικούς συνοικισμούς είτε του Δημοσίου ή της ΕΑΠ ή ιδιωτών που χτίζουν.¹⁸⁶ Μέχρι το 1930 η ΕΑΠ είχε ανεγείρει πάνω από 10.000 κατοικίες μονώροφες ή διώροφες, που στεγάζουν μέχρι και 12 οικογένειες ανά όροφο στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Επίσης μέχρι το 1933 συστήνονται περισσότεροι από 320 προσφυγικοί οικοδομικοί συνεταιρισμοί με 10.500 μέλη¹⁸⁷.

Το καλοκαίρι του 1933 που διοργανώνεται στην Αθήνα το 4^ο CIAM με θέμα την «λειτουργική πόλη», γίνεται αναφορά για τρωγλοποίηση κεντρικών περιοχών της Αθήνας από την Μικρασιατική καταστροφή και μετά. Το συνέδριο (4^ο CIAM) καταλήγει στην «Χάρτα των Αθηνών» στην οποία συνοψίζονται οι στόχοι του μοντέρνου κινήματος. Ο ελάχιστος χώρος κατοίκησης με τη μορφή μιας τυπολογίας υιοθετείται από την Ευρώπη και όλες οι προσφυγικές κατοικίες, συμπεριλαμβανομένων των «Προσφυγικών» συγκεντρώνουν τα λειτουργικά, αισθητικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά της εποχής του μεσοπολέμου. Οι συγκεκριμένες πολυκατοικίες της περιόδου 1930-1936 έχουν σχεδιαστεί από επιφανείς αρχιτέκτονες της εποχής (Π. Καραντίνος, Κ. Λάσκαρης, Δ. Κυριακός) σαφώς επηρεασμένους από τις αρχές του μοντέρνου κινήματος.

Από τις παράγκες στα «Προσφυγικά». Τα «Προσφυγικά» είναι το αποτέλεσμα σχεδιασμού και δράσης του κρατικού μηχανισμού, η οργανωμένη δόμηση που συστάθηκε στο πλαίσιο ενός ευρύτερου σχεδιασμού μεταστέγασης των μικρασιατών προσφύγων που ήδη ζούσαν σε τρώγλες. Οι τρώγλες ήταν άθλιες κατασκευές από παλιόξυλα ή σκουριασμένους τενεκέδες, που περισυνέλλεξαν οι πρόσφυγες ώστε να δημιουργήσουν τα πρώτα αυθαίρετα που χρησιμοποιήθηκαν ως στέγη. Τρώγλες συναντούσε κανείς σε οποιοδήποτε κενό χώρο της πόλης, κυρίως δημόσιο. Η αμέσως καλύτερη λύση ήταν οι παραγκουπόλεις και οι πρόχειροι καταυλισμοί σε διάφορα σημεία τα Αθήνας.

διηρημένη κατ' ορόφους ή μέρη αυτών ιδιοκτησία επί του αυτού οικοδομήματος».(άρθρο 1). Η δε αξία των οικοδομών για τους πρόσφυγες προσδιορίζεται «Προκειμένου περί ακινήτων πωληθέντων κατ' ορόφους εις πρόσφυγας παρά του Δημοσίου ή της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων, ο εν τω παρόντι Νόμω όρος «αξία οικοδομών» έχει την έννοιαν της αξίας αυτών κατά την προς πρόσφυγας πώλησιν»,<https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-3741-1929>, (23.08.2021)

¹⁸⁶ Ν.Δ. 1/ ΦΕΚ 45 τεύχος Α 19.03.1927

¹⁸⁷ <https://www.greekarchitects.gr/gr/home> (22.05.2020)

«τους πρώτους μήνες μετά την άφιξή τους, οι πρόσφυγες δεν καταλαμβάνουν απλώς γη, αλλά εγκαθίστανται όπου μπορούν. Τα κενά οικοπέδα των αστικών κέντρων γεμίζουν σκηνές από τσουβαλόπανο και αυτοσχέδιες κατασκευές ξύλινες ή τενεκεδένιες, τα άδεια σπίτια καταλαμβάνονται, τα πολιτιστικά κτίρια αλλάζουν χρήση» (Λεοντίδου, 1989:154).

Οι προσφυγικοί συνοικισμοί δεν παρείχαν (οι περισσότεροι τουλάχιστον) αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Δεν υπήρχε πόσιμο νερό και οι κάτοικοι ήταν εκτεθειμένοι στις όποιες καιρικές συνθήκες. Η ανάγκη για οργανωμένη δόμηση για την στέγαση των προσφύγων είχε καταστεί επιτακτική. Παρόλα αυτά το συγκεκριμένο, υποδειγματικό πράγματι, συγκρότημα των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας άρχισε να χτίζεται με μια καθυστέρηση 11 χρόνων από την έλευση των προσφύγων Μικρασιατών. Το συγκρότημα των «Προσφυγικών» χτίστηκε στο χώρο που υπήρχε ήδη μια αυτοσχέδια παρακούπολη. Η έκταση πάνω στην οποία αναπτύσσεται το οικιστικό αυτό σύνολο αποτελεί τμήμα του Δημοτικού Κτήματος Αμπελοκήπων, ιδιοκτησίας του Δήμου Αθηναίων. Το 1934 ο Δήμος παραχώρησε έκταση στο Ελληνικό Δημόσιο προκειμένου να ανεγερθούν παρά του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως προσφυγικές πολυκατοικίες για την μετεγκατάσταση των προσφύγων που κατοικούσαν σε παραπήγματα στο Πεδίον του Άρεως. Το 1940 ο Δήμος Αθηναίων οριστικοποίησε τη δωρεάν παραχώρηση του οικοπέδου (17.215,45 τ.μ.) των προσφυγικών πολυκατοικιών στο Ελληνικό Δημόσιο.¹⁸⁸ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σε συνέντευξή του ο Νίκος Μπελαβίλας:

«οι προσφυγικές πολυκατοικίες της Λεωφόρου Αλεξάνδρας ανήκουν στην Τρίτη γενιά προσφυγικών που χτίστηκαν με βάση τα πιο σύγχρονα αρχιτεκτονικά ρεύματα της εποχής, και αποτέλεσαν καινοτομία και μοντέλο ήπιας και οργανωμένης οικιστικής ανάπτυξης με σχέδιο και σεβασμό στην πόλη και στον άνθρωπο».

Τα «Προσφυγικά» παρουσιάζονται στα τεχνικά χρονικά του 1936 και συγκαταλέγονται ανάμεσα στα πιο σημαντικά (113) έργα της ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα. Πρόκειται για μια από τις ελάχιστες περιπτώσεις κτιρίων κατασκευασμένα από το ελληνικό δημόσιο για κοινή χρήση που δεν αντιμετωπίστηκαν μέσα από το βλέμμα ενός επιφανειακού εξευρωπαϊσμού της πόλης,

¹⁸⁸ Αρ πράξεως Δημ. Συμβουλίου 5664/1.02.1940 (ΦΕΚ 128_τ.Α_ 16.04.1940)

αλλά σεβάστηκαν ελληνική παραδοσιακή αρετή, την αρμονική σχέση αρχιτεκτονικής και τοπίου.

*«Τα «Προσφυγικά» είναι ένα πολεοδομικό ολοκλήρωμα που εμπεριέχει και μια αξία ρύθμισης του χώρου, διότι η μοντέρνα αρχιτεκτονική ανέδειξε και μια πολεοδομική αντίληψη, περίπου στο σχήμα της ιδανικής πόλης, η οποία είχε αυτές ακριβώς τις αρχές, σχέσεις όγκου, υψών και ελεύθερου χώρου, όπως τις βλέπουμε σε αυτό το σύνολο».*¹⁸⁹

Τα «Προσφυγικά» είναι τοπόσημο, αποτελούν κομμάτι της πόλης που με τα ίχνη τους στο δομημένο περιβάλλον διαμορφώνουν την εικόνα της πόλης στη συλλογική μνήμη, αφηγούνται την ιστορία της και την εξέλιξη της μέσα από την αρχιτεκτονική και την κοινωνιολογία. Τα «Προσφυγικά» με την συμβολική και ιστορική σημασία τους αποτελούν έργα υπερτοπικής αξίας. Συμπυκνώνουν μνήμες της νεότερης ιστορίας του τόπου και ταυτόχρονα δημιουργούν ένα αστικό κενό, μια ασυνέχεια, μια παύση. Δημιουργούν μια αντίστιξη ανάμεσα στην αλάνα της γειτονιάς και τα επίσημα δημόσια κτίρια ένθεν και ένθεν αυτών. Ομοιάζουν με το κυριακάτικο παιχνίδι ποδοσφαίρου στο απέναντι γήπεδο. Αποτέλεσαν μια αθηναϊκή γειτονιά στην άκρη της πόλης. Ακόμη και σήμερα δεν έχουν δίπλα τους κατοικίες, αλλά δημόσια κτίρια και οι όποιες οικοδομικές επεμβάσεις υπακούουν σε ανάγκες προστασίας από καιρικές συνθήκες (νάιλον στα τζάμια των κλιμακοστασίων), ανάγκες ασφάλειας από τυχόν «παράνομους» εισβολείς (καρφωμένες σανίδες στα ισόγεια ή προσθήκη από κάγκελα), σε επιθυμία των κατοίκων για αύξηση του δομημένου χώρου (περίκλειστες αυλές, διαμόρφωση προβόλου σε κατασκευή κλειστού τύπου και ενσωμάτωσή του στο εσωτερικό του σπιτιού), σε ανάγκη χώρων στάθμευσης, αλλά κυρίως σε αφομοίωση νέων συνθηκών ζωής (διάνοιξη πορτών στη θέση παραθύρων σε κατοικίες του ισογείου).

Η κοινωνική κατοικία, εμφανίζεται στα ελληνικά πράγματα κυρίως μετά την εθνική περιπέτεια της μικρασιατικής καταστροφής, και ιδιαίτερα μέσα από τους φορείς υλοποίησης των προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας, όπως το Τ.Π.Π. (Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων) η ΕΑΠ (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων)

¹⁸⁹ Εμ. Μπίρης, Πρακτικό ΚΣΝΜ 20/23.10.2003 και 3050/2004 Απόφαση Ε τμήματος ΣτΕ/27.10.2004

και το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας¹⁹⁰ και συνδέεται με το σχεδιασμό και την διαχείριση της κοινωνικής πολιτικής σε θέματα αστικής αναβάθμισης από την πλευρά της πολιτείας. Η πολιτεία αναπροσανατολίστηκε όσον αφορά την στεγαστική πολιτική της με αποτέλεσμα αυτό να καθρεπτιστεί στο δομημένο περιβάλλον των προσφυγικών οικισμών και στην σχέση τους με τον πολεοδομικό ιστό. Η κοινωνική κατοικία ανέτρεψε όσα ήταν γνωστά στην Ελλάδα στο επίπεδο στέγασης και έτρεψε την κατασκευή σε νέους σχεδιασμούς και επιλογές. Η πολιτική της κοινωνικής κατοικίας καθρεπτίζει περισσότερο την επίσημη πολιτική της περιόδου που αναφέρεται και κατά δεύτερο τις πραγματικές επιθυμίες και ανάγκες της μειονεκτούσας ομάδας που απευθύνεται.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τα τραγικά γεγονότα του 1922 και την αθρόα εισροή προσφύγων στην χώρα ο κρατικός μηχανισμός ήταν παντελώς ανίδεος και απών σε θέματα λαϊκής στέγασης και κοινωνικής κατοικίας. Ως εκ τούτου οι όποιες επιλογές σχεδιασμού και κατασκευής κοινωνικής κατοικίας που διαμόρφωσαν την σχέση ιδιωτικού και δημόσιου χώρου έγιναν εμπειρικά, κάτω από την πίεση των εκτάκτων συνθηκών και με περιορισμένες δυνατότητες ελιγμών. Το ζητούμενο ήταν να κατασκευαστούν κατοικίες στο συντομότερο δυνατό χρόνο έστω και με στοιχειώδεις προδιαγραφές, χωρίς να υπάρχει μέριμνα για τις κοινωνικές εξυπηρετήσεις που θα βοηθούσαν στην ένταξη του προσφυγικού οικισμού στη ζωή της πόλης. Το επείγον της στέγασης των προσφύγων δεν άφηνε περιθώρια για το σχεδιασμό μιας ολοκληρωμένης πολεοδομικής ενότητας.

Η κοινωνική κατοικία δεν υπήρξε ποτέ ένα αίτημα από τα κάτω. Στην Ελλάδα όλοι θέλανε το δικό τους, πολύ συχνά κληρονομημένο σπίτι, το πρώτο και το δεύτερο διαμέρισμα. Η στέγη αποτελούσε ιδιωτική υπόθεση παροχής της οικογένειας και η νεολαία στην Ελλάδα ανήκει στην οικογένειά της. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι και στις ελάχιστες περιπτώσεις των συγκροτημάτων που χτίστηκαν για να στεγάσουν τους πρόσφυγες η ιδιοκτησία υπήρξε καταλύτης. Οι κάτοικοι δεν νοίκιασαν τα διαμερίσματα από κάποια κρατική προνοιακή οργάνωση αλλά με τον ένα ή άλλο

¹⁹⁰ Επόμενοι φορείς παραγωγής κοινωνικής κατοικίας και στεγαστικών προγραμμάτων υπήρξαν οι: Υπουργείο Γεωργίας, Αυτόνομος Οικοδομικός Οργανισμός Αξιωματικών - (ΑΟΟΑ), Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας - (ΟΕΚ), Κτηματική-Κατασκευαστική «ΕΚΤΕΝΟΠΟΛ» ΑΕ, Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης (ΔΕΠΟΣ), Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (ΥΑΣ) και Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας Κλιματικής Αλλαγής ΥΠΕΚΑ). (Τα στοιχεία προέρχονται από το Πρόγραμμα ενίσχυσης βασικής έρευνας ΕΜΠ/ Σχολή αρχιτεκτόνων μηχανικών-2009)

τρόπο έγιναν ιδιοκτήτες. Από την αρχή ήδη αυτών των προγραμμάτων στη δεκαετία του 1920, στους δικαιούχους αυτών των μορφών κοινωνικής στήριξης δινόταν τίτλοι με τον όρο να αγοράσουν τα διαμερίσματα τους σε πολύ χαμηλό κόστος και μέσω δανείων με ευνοϊκούς όρους (Σταυρίδης, 2018:165). Σήμερα οι συνθήκες για κοινωνική κατοικία εκφράζονται διαφορετικά. Ο κυρίαρχος λόγος είναι ότι, δεν είναι ανάγκη να έχω δικό μου σπίτι, είναι ανάγκη να έχω σπίτι που να καλύπτει τις ανάγκες μου, αλλά δεν είναι ανάγκη να είναι ιδιοκτησία. Το θεμελιώδες πολιτισμικό άλμα είναι ότι από μια συνθήκη αναζήτησης μόνιμης κατοικίας πλέον έγινε το πέραςμα σε μια συνθήκη αναζήτησης τόπου διαμονής. Αυτή την ανάγκη έρχονται σήμερα να καλύψουν εν μέρει τα «Προσφυγικά» αποτελώντας ένα πείραμα χρήσης. Ίσως αποτελέσουν μια μορφή κρατικής παρέμβασης με στόχο (ήδη σαφώς διακηρυγμένο, μέσω της ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΑΕ) την παροχή στέγης σε φτωχά κοινωνικά στρώματα που δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης στην κατοικία. Ίσως, επίσης, η πολιτεία αποφασίσει, μέσω των «Προσφυγικών», να μιμηθεί σύγχρονα παραδείγματα στεγαστικής στήριξης, μέσω της παροχής κρατικής- επιδοτούμενης κατοικίας των κοινωνικών εισοδημάτων, όπως αυτό της πόλης της Βιέννης¹⁹¹

Το παράδειγμα της Βιέννης φαντάζει οικείο στην περίπτωση των «Προσφυγικών» γιατί το συγκρότημα Karl Marx Hof αν και σαφώς μεγαλύτερο έχει πολλά κοινά στοιχεία με αυτό της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Συγκεκριμένα στη Βιέννη μεταξύ του 1918-1934 εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας εκπαίδευσης και υγείας το οποίο στέγασε 200.000 ανθρώπους. Πρόκειται για ένα εντατικό πρόγραμμα κοινωνικής μεταρρύθμισης, με κεντρικό του δόγμα την κατασκευή δημοτικών διαμερισμάτων για την επανεγκατάσταση του πληθυσμού. Από το σχεδιασμό του κιόλας αποτέλεσε ένα στεγαστικό πρόγραμμα που έγινε γνωστό και εκτός συνόρων της Αυστρίας, για τον κοινωνικό του χαρακτήρα. Ήταν η απάντηση της «Κόκκινης Βιέννης» απέναντι στην πείνα, την ανεργία και το στεγαστικό έλλειμμα που μάστιζαν την περιοχή μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και οδήγησαν τους κατοίκους σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Το συγκρότημα Karl Marx Hof αποτέλεσε την βιτρίνα του προγράμματος. ανέγερσης δημοτικών κατοικιών. Η εκφραστική αρχιτεκτονική και ο σχεδιασμός των κοινόχρηστων

¹⁹¹ Όπως προαναφέρθηκε στην αναφορά στο Μοντέλο της Βιέννης στην Κοινωνική κατοικία.

υποδομών και εγκαταστάσεων του παρείχε μια αυτάρκεια μέσα στο ίδιο το συγκρότημα. Σε μια έκταση 156.027 τμ, χτίστηκαν μόνο 28.751. τμ. Το συγκρότημα σπάνιο παράδειγμα αρχιτεκτονικής στην βιομηχανική ζώνη της πόλης έχει πρόσοψη περίπου 1200 μέτρα και είναι χτισμένο σε βαθμιδωτή διάταξη τριώροφων πτερύγων έτσι που να μοιάζει σαν μια πόλη με κήπο. Η κεντρική του πτέρυγα με έξι πύργους σχεδιάστηκε ως ηρωικό σύμβολο της Κόκκινης Βιέννης. Έχει μεγάλα εσωτερικά αίθρια, σχολεία, νηπιαγωγεία και κοινόχρηστες υποδομές. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη πολεοδομική ενότητα και όχι μόνο κτίρια κατοικίας. Όπως ανέφερε στο σχετικό ρεπορτάζ για τα εγκαίνια του συγκροτήματος η εφημερίδα *Wiener Zeitung*, το συγκρότημα πρόσφερε στους κατοίκους του δύο κεντρικά πλυντήρια, δύο λουτρά, δύο νηπιαγωγεία, μια οδοντιατρική κλινική, μια υπηρεσία μαιευτικής και βρεφικής πρόνοιας, μία βιβλιοθήκη, ένα κέντρο νεολαίας, ένα ταχυδρομείο, ένα εξωτερικό ιατρείο ένα φαρμακείο και 25 καταστήματα. Ο κοινόχρηστος χαρακτήρας των υποδομών απαιτούσε την συνεργασία μεταξύ των κατοίκων του συγκροτήματος κάτι που παραπέμπει σε ουτοπική σοσιαλιστική αρχιτεκτονική. Το Δημοτικό Συμβούλιο της Βιέννης ξεκίνησε την ανέγερσή του Karl Marx Hof το 1930 και η αποπεράτωση και η πλήρης κατοίκησή του έγινε το 1933. Το συγκρότημα διέθετε 1325 διαμερίσματα, εκ των οποίων 899 έχουν μπαλκόνι ή χαγιάτι και στέγασε περίπου 5500 κατοίκους. Μέσα στο συγκρότημα οι φαρδιές αυλές παρείχαν άπλετο φως, καθαρό αέρα και πολλούς κοινόχρηστους χώρους. Οι εγκαταστάσεις του συγκροτήματος συνδέονταν με τον εξωτερικό δημόσιο χώρο με μεγάλες πύλες και όλο το συγκρότημα ήταν στραμμένο στο εσωτερικό του. Αυτό το γεγονός βοηθούσε στην ασφαλή διαμονή των παιδιών που έπαιζαν στις εσωτερικές αυλές. Η μεσαία πολυκατοικία, πολιτικό και ιδεολογικό σύμβολο του συγκροτήματος είχε την εικόνα μεσαιωνικού φρουρίου πριν χρειαστεί να αποτελέσει ένα πραγματικό καταφύγιο κατά των φασιστών στον αυστριακό εμφύλιο πόλεμο του 1934. Οι πρώτοι πυροβολισμοί που πλήγωσαν το κτίριο το Φεβρουάριο του 1934. έγιναν από τον αυστριακό στρατό και τις παραστρατιωτικές δυνάμεις οι οποίοι δεν δίστασαν να βομβαρδίσουν το κτίριο που κατοικούνταν ακόμα από γυναίκες και παιδιά. Το 1947 αποκαταστάθηκαν και οι ζημιές που του προκάλεσαν το πυροβολικό και η πυρκαγιά. Για αρκετά χρόνια το συγκρότημα εγκαταλείφθηκε στην τύχη του με αποσπασματικές κινήσεις βελτίωσης της εικόνας του, αλλά το 1989 αποφασίστηκε η πλήρης αποκατάστασή του, η οποία

και ολοκληρώθηκε το 1992.¹⁹²Εκτοτε εξυπηρετεί τις ίδιες ανάγκες κοινωνικής κατοικίας για τις οποίες και σχεδιάστηκε αρχικά. Επίσης σήμερα χρησιμοποιεί κάποιους κοινόχρηστους χώρους του ως εκθεσιακούς. Για παράδειγμα σε ένα από τα δύο πλυντήρια στεγάζει τώρα μια μόνιμη έκθεση σχετική με την ιστορία της σοσιαλιστικής «Κόκκινης Βιέννης» στο πλαίσιο της πρώτης αυστριακής δημοκρατίας (1919 – 1934), δίνοντας έμφαση στα έργα δημόσιας στέγασης

Αν επιχειρηθεί μια σύγκριση του συγκροτήματος Karl Marx Hof με τα «Προσφυγικά», εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς ομοιότητες στην ίδια λειτουργική αρχιτεκτονική αντίληψη στο σχεδιασμό κοινωνικής κατοικίας, τα ίδια προβλήματα στην κατοίκηση και διατήρηση τους, την κοινή μοίρα των πολυκατοικιών στη μάχη απέναντι στους ναζί και τους τοπικούς εκπροσώπους τους. Ταυτόχρονα όμως θα διακρίνει κανείς και διαφορά στη φιλοσοφία κατασκευής των δύο συγκροτημάτων. Όπως προαναφέρθηκε η περίπτωση της Βιέννης αφορά μια ολοκληρωμένη πολεοδομική ενότητα με τις απαραίτητες κοινωνικές εξυπηρετήσεις ενώ τα «Προσφυγικά» περιορίζονται μόνο στη στεγαστική αποκατάσταση των ενοίκων τους. Μια επιπλέον σημαντική διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η πολιτεία της Βιέννης ουδέποτε σκέφτηκε την κατεδάφισή της πολιτιστικής της κληρονομιάς, ούτε εγκατέλειψε το συγκρότημα στην φυσική του φθορά, αντιθέτως στάθηκε αρωγός με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην πλήρωση του σκοπού τους. Οι ελληνικές κυβερνήσεις αντίθετα μέσω των αρμοδίων κάθε φορά φορέων επιχείρησαν αρκετές φορές και με διάφορους τρόπους να απαξιώσουν τόσο την αρχιτεκτονική όσο και την συμβολική πολιτική και ιδεολογική αξία του συγκροτήματος, προτείνοντας την κατεδάφισή του. Ακόμη και μετά την κήρυξη του όλου συγκροτήματος ως διατηρητέου μνημείου δεν έγιναν κινήσεις συντήρησης και κτηριακής αποκατάστασης. Να σημειωθεί παρενθετικά ότι σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία¹⁹³ προβλέπεται

«οι κύριοι, επικαρπωτές ή νομείς κτιρίων οφείλουν να τα διατηρούν σε τέτοια κατάσταση ώστε να μην αποτελούν κίνδυνο ανθρώπων ή ξένων πραγμάτων ή κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, να μην προσβάλουν το φυσικό, το πολιτιστικό και το

¹⁹² <https://www.theguardian.com/cities/2015/apr/27/vienna-karl-marx-hof-architecture-politics-ideology-history-cities-50-buildings>, (18.03.2022)

¹⁹³ Ν.1512, Τροποποίηση και συμπλήρωση πολεοδομικών διατάξεων, ΦΕΚ 4_Α_11.01.1985

πολεοδομικό περιβάλλον και γενικότερα να μην υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής της περιοχής τους. Αν οι κύριοι, επικαρπωτές ή νομείς παραλείπουν την υποχρέωσή τους αυτή, μπορεί να επεμβαίνει το δημόσιο ή ο οικείος οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και να εκτελεί τις εργασίες καταλογίζοντας τη σχετική δαπάνη σε βάρος των υπόχρεων».

Εδώ γεννάται το ρητορικό ερώτημα. Τι προβλέπει η νομοθεσία όταν ο κύριος, επικαρπωτής, νομέας του κτηρίου είναι το δημόσιο και συγκεκριμένα ο Ο.Τ.Α. Η απαξίωση του συγκροτήματος λόγω της ιδιαίτερα προβεβλημένης εικόνας φθοράς των όψεων, που παρουσιάζεται αγόγγυστα από τα δίκτυα επικοινωνίας της πολιτείας με τον πολίτη, δεν μπορεί να αποτελεί για την πολιτεία το πρόσχημα της αποστασιοποίησης και της μη παρέμβασης στην υποβάθμιση της ζωής των κατοίκων της γειτονιάς των «Προσφυγικών».

Η αρχιτεκτονική ταυτότητα και το οικιστικό τοπίο. Το οικιστικό συγκρότημα των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, με σαφή επιρροή από την αρχιτεκτονική Bauhaus, είναι σχεδιασμένο σε ορθολογική διάταξη συνεχόμενων διαμερισμάτων περίπου 50τμ., με μικρά μπαλκόνια, ισχυρή τυποποίηση και κοινόχρηστα δώματα. Από τις (8) πολυκατοικίες των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας οι μισές (4), στο βάθος προς το Νοσοκομείο Ελπίς, (τύπου Α), σχεδιάστηκαν από τον Δημήτρη Κυριακού. Οι άλλες 4, μπροστινές επι της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, (τύπου Β) σχεδιάστηκαν από τον αρχιτέκτονα Κίμωνα Λάσκαρι. Οι δύο τύποι πολυκατοικιών παρουσιάζουν μικρή διαφορά στην όψη τους. Οι (8) επάλληλα διατασσόμενες μεταξύ τους τριώροφες πολυκατοικίες με πρόσωπο προς την Λεωφόρο Αλεξάνδρας αριθμούν συνολικά 228 διαμερίσματα. Στον τρίτο όροφο κάθε πολυκατοικίας υπάρχει ένα πλυσταριό για κάθε 4 οικογένειες. «Οι πολυκατοικίες είναι χτισμένες εξωτερικά από πέτρα πάχους 60 εκ. Οι πέτρινοι τοίχοι λειτουργούν μονωτικά προσφέροντας δροσιά το καλοκαίρι και ζέστη το χειμώνα. Δεν υπάρχουν κολώνες αλλά πλάκες και δοκάρια από οπλισμένο σκυρόδεμα. Κάθε εξάδα διαμερισμάτων χωρίζεται από την διπλανή με πέτρινο τοίχο επίσης 60 εκ.. Σε κάθε εξάδα υπάρχουν 2 διαμερίσματα στο ισόγειο, 2 στον πρώτο όροφο, 2 στον δεύτερο, ενώ στην ταράτσα υπάρχουν και 2 πλυσταριά – αποθήκες, για κάθε τριάδα διαμερισμάτων. Κάθε πολυκατοικία έχει 5 εισόδους X 6 διαμερίσματα = 30 διαμερίσματα, εκτός από τις 2 μπροστινές που έχουν 4X6= 24 διαμερίσματα. Όλα τα διαμερίσματα είναι διαμπερή (βορράς – νότος) με παράθυρο ή μπαλκόνι σε κάθε

χώρο. Διαθέτουν ευρύχωρα κλιμακοστάσια (10τ.μ.), εξαιρετική ήχο-θερμομόνωση και τα εσωτερικά τους χωρίσματα είναι από τούβλα»¹⁹⁴. Πρόκειται για οργανωμένη δόμηση εντός του οικοπέδου του οικισμού με παράλληλη διάταξη που να οργανώνει την σχέση των κτιρίων τόσο μεταξύ τους, όσο και με τον περιβάλλοντα χώρο. Επιπλέον στο συγκεκριμένο οικιστικό συγκρότημα ο δημόσιος χώρος υπηρετεί τις ανάγκες του ιδιωτικού. Η επαναληψιμότητα του κτηριακού μοντέλου με τους ενδιάμεσους υπαίθριους κοινόχρηστους χώρους αποτελεί κι ένα σαφή όρο στην διαμόρφωση της σχέσης ιδιωτικού και δημόσιου χώρου.

Ένα θετικό για τον ερευνητή στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι η ένταξη των προσφυγικών αυτών κατοικιών στην ευρύτερη περιοχή της λεωφόρου Αλεξάνδρας, από την κατασκευή τους έως σήμερα φαίνεται να μην επηρεάζεται τελικά από τον ευρύτερο πολεοδομικό σχεδιασμό και να επιβιώνει μέχρι σήμερα αναλλοίωτο ως συγκρότημα κοινωνικής κατοικίας. Σημαντικό στοιχείο της έρευνας αποτελεί και το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος προσφυγικός οικισμός λόγω θέσεως του στον πολεοδομικό ιστό, βρέθηκε να συνδιαλέγεται με ορισμένα από τα πιο «επίσημα» δημόσια κτίρια, όπως ο Άρειος Πάγος και η ΓΑΔΑ και τα παρακείμενα νοσοκομεία, «Άγιος Σάββας» και «Ελπίς». Να σημειωθεί ότι τα κτίρια του συγκροτήματος διατάσσονται παράλληλα με την κεντρική λεωφόρο και οι περιμετρικοί δρόμοι της στενής πλευράς των οκτώ (8) πολυκατοικιών διατάσσονται παράλληλα με τους κάθετους προς την Αλεξάνδρας δρόμους διατηρώντας την λογική του οδικού δικτύου της περιοχής.

Στα «Προσφυγικά», όπως και σε όλα τα συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας υπάρχει αρχικά μια λογική σχεδιασμού που ορίζει την σχέση ιδιωτικού και δημοσίου χώρου, η οποία στην πορεία απόκτα μια νέα δυναμική καθοριζόμενη από τις παρεμβάσεις των ενοίκων. Ο μετασχηματισμός της σχέσης δημόσιου – ιδιωτικού χώρου χαρακτηρίζεται από μια ρευστότητα των μεταξύ τους ορίων χωρίς όμως την απόλυτη κυριαρχία του ενός εις βάρος του άλλου. Είναι αναμενόμενο ότι στην πρώτη επείγουσα φάση στέγασης ο κρατικός σχεδιασμός κατευθύνει το βηματισμό αυτής της σχέσης, δεδομένου ότι οι ένοικοι των προσφυγικών κατοικιών είναι πληθυσμός που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, σε διαδικασία ένταξης και συνεπώς αδύναμος

¹⁹⁴ <https://www.asda.gr/elxoro/ampelokipi3.htm> (09.09.2019)

στην διατάραξη των υφισταμένων σχέσεων που έχει ορίσει η πόλη. Πρώτο μέλημα αποτελεί η στέγαση και δεύτερο η αποφυγή δημιουργίας περιεσπαστικού γκέτου.

Ιδιαίτερα αξίζει να αναφερθεί ότι η χωροθέτηση των κτιρίων στο οικοπέδο του συγκροτήματος προσφέρει εκτός από τους προαναφερθέντες ελεύθερους συλλογικούς χώρους και την δυνατότητα απρόσκοπτου αερισμού και ηλιασμού στα κτίρια, την διατήρηση μιας κλίμακας που δεν ορίζεται από την αξία της αστικής γης, αλλά από το σεβασμό στην ποιότητα ζωής των κατοίκων και τον σχεδιασμό με ανθρώπινο μέτρο. Η απόσταση μεταξύ τους είναι αρκετή για να φωτίζονται τα κτίρια από κάθε πλευρά αλλά και αρκετή για κοινόχρηστος χώρος των ενοίκων. Αναλυτικά οι πολυκατοικίες καλύπτουν το 30% του συνολικού οικοπέδου. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν προσεκτικά επιλεγμένα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα φυλλοβόλα δέντρα που υπάρχουν σήμερα έξω από τις πολυκατοικίες εξασφαλίζουν την πολύ καλή βιοκλιματική λειτουργία των κτιρίων. Αυτός ο σχεδιασμός είναι κάτι το οποίο δυστυχώς δεν ισχύει σε κατοπινές μελέτες και κατασκευές ιδιωτικών κατοικιών σε συγκροτήματα πολυκατοικιών, στα οποία η κάλυψη σε ποσοστά φτάνει το 80-90% με αποτέλεσμα ο υπαίθριος, κοινόχρηστος χώρος μετατρέπεται σε ακάλυπτο, φωταγωγό. Η σχέση υψών και ελεύθερων χώρων ανάμεσα στα σπίτια, η αναλογία δομημένου χώρου και πρασίνου-ακάλυπτου χώρου εντάσσονται στις απαιτήσεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Ολόκληρη η γειτονιά των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας αποτελεί ένα αστικό κενό, ένα απροσδιόριστο τοπίο. Είναι μία πόλη με «ερείπια» μέσα στην πόλη. *«Κάποιες πόλεις έχουν γίνει ερείπια και κάποιες έχουν χτιστεί πάνω σε ερείπια, άλλες όμως περιέχουν τα δικά τους ερείπια»* (Πάσχου, 2016:21). Είναι ένας «χώρος εν δυνάμει» που εστιάζεται στην τοπογραφία ενός χώρου κατελημμένου, κυρίως από πρόσφυγες, που συνεχώς μεταλλάσσεται. Τα κτίρια των «Προσφυγικών», αόρατοι χώροι ανάμεσα στα γειτονικά δημόσια κτίρια, όπως και οι κάτοικοι τους συχνά αόρατοι κι αυτοί, εκτοπισμένοι, αποτελούν ένα κενό στον πυκνό αστικό ιστό της Λεωφόρου, μια ετεροτοπία που υψώνεται σε ένα διαφορετικό χωροχρόνο από ότι η υπόλοιπη πόλη¹⁹⁵. Τα «Προσφυγικά» συμπτυκνώνουν την συλλογική μνήμη και την νεότερη ιστορία του τόπου και ταυτόχρονα στέκουν, έστω και τραυματισμένα,

¹⁹⁵ <https://nomadikiarxitektoniki.net/texts/without-a-proper-noun/> (1.11.2014)

αγέρωχα και με απαιτήσεις, ως φάρος διαφορετικότητας στο σχεδιασμό για την κατοίκηση, απέναντι στην πυκνοδομημένη πρωτεύουσα. Αυτό αποτελεί και το μοναδικό ισχυρό όπλο ενάντια στα σχέδια ερημοποίησής και σκόπιμης υποβάθμισης τους ως γειτονιά «διαφορετικών» κατοίκων. *«Τα «Προσφυγικά» έγιναν πρόσκαιρα ο τόπος μιας δυννητικά «άλλης» δημόσιας κουλτούρας, προσανατολισμένης προς τη δημιουργία κοινού χώρου»* (Σταυρίδης, 2018:111).

Εδώ να αναφερθεί παρενθετικά και μια άλλη περίπτωση προσφυγικών κατοικιών, στη γειτονιά της Καισαριανής, όπου αν και δεν τίθεται θέμα κατάληψης γεννάται ζήτημα διεκδίκησης του ενδιάμεσου χώρου των κατοικιών και ανάπτυξη μιας νέας μορφής κατοίκησης μέσω ενός εναλλακτικού μοντέλου συλλογικής κατοικίας. Συγκεκριμένα σε ένα περιμετρικό τετράγωνο στην ανατολική πλευρά της πόλης, κοντά στον Άγιο Νικόλαο Καισαριανής, αναπτύσσονται γύρω από μια κεντρική κοινή αυλή 120 διαμερίσματα, εκ των οποίων το 1/3 δεν κατοικείται. Πρόκειται για τις «πυροβολημένες» προσφυγικές πολυκατοικίες που κουβαλάνε ανεξίτηλα τα σημάδια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και του Εμφυλίου. Είναι μια γειτονιά που οι παλιοί ιδιοκτήτες- κάτοικοί της, οι οποίοι πήραν στα χέρια τους τα παραχωρητήρια μετά τη δεκαετία του 50, σήμερα συγκατοικούν στο συγκρότημα με μετανάστες ενοικιαστές ή πρόσφατους αγοραστές. Εκεί η συλλογικότητα *urban react*¹⁹⁶ προτείνει ένα εναλλακτικό μοντέλο συλλογικής κατοικίας χρησιμοποιώντας αρχιτεκτονικές εφαρμογές ως ένα εργαλείο κοινωνικής ένταξης. Όλο το σκεπτικό του προγράμματος βασίζεται στην αγορά των μη κατοικημένων διαμερισμάτων, έτσι ώστε να μην δοθούν για επενδύσεις τύπου *airbnb* και να μην αλλοιωθεί η φυσιογνωμία της γειτονιάς. Πρόκειται για ένα σχέδιο που προβλέπει την εκμετάλλευση του κοινόχρηστου χώρου της αυλής που (η οποία ιδιοκτησιακά ανήκει στο Δήμο και αυτή τη στιγμή λειτουργεί ως πάρκινγκ) και την απόδοσή της σε κοινές χρήσεις των κατοίκων καθώς και στην κατοίκηση των υπαρχόντων κενών διαμερισμάτων από ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Εδώ να σημειωθεί ότι το όλο εγχείρημα βρίσκει την ανοχή του Δήμου αλλά και τη συγκατάθεση των κατοίκων. Όπως αναφέρουν οι ίδιοι η αυλή έρχεται να ενώσει τα διαμερίσματα και το όλο

¹⁹⁶Το *urbanreact* είναι μια συλλογικότητα που προέκυψε από μια επαφή μεταξύ των αρχιτεκτονικών σχολών της Βέρνης, του Κόρκ και της Αθήνας, καθώς και ανεξάρτητων καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων, θεωρητικών, ακτιβιστών, εργαζομένων και επιστημόνων. (<https://urbanreact.wordpress.com/ueber/>, (11.03.2022))

εγχείρημα βασίζεται στο συλλογικό σχεδιασμό από τα κάτω για τη δημιουργία συλλογικής κατοικίας.

Η δύναμη του συλλογικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού του, καθώς και η διαδικασία της δόμησης, είναι μια προσπάθεια να τοποθετηθεί ξανά η κλίμακα του ανθρώπου και όχι του επενδυτή και της απόδοσης στον ίδιο τον πυρήνα της αρχιτεκτονικής! Ο στόχος είναι να επανα-δραστηριοποιηθούν αντί για gentrify και έτσι να ανακτηθούν οι δημόσιοι χώροι για τους ανθρώπους. Στόχος είναι να συμβάλει στον προσδιορισμό της ανάπτυξης της περιοχής, της συνοικίας, ως κάτοικοι, καθώς και στην επαν-ενεργοποίηση των κενών διαμερισμάτων και των κοινόχρηστων χώρων.¹⁹⁷

Τα διαμερίσματα των «Προσφυγικών» πρότυπα δείγματα κοινωνικής κατοικίας όπου κυριαρχούν η αφαιρετικότητα, η οικονομία μέσων, και η απουσία διάκοσμου. Ενδιαφέρον έχει η οπτική από την πλευρά των προσφύγων στην απουσία χρώματος και στην πρωτοποριακή αρχιτεκτονική τολμηρότητα. Επιπλέον η νέα επιβαλλόμενη λογική αναγκαστικής συγκατοίκησης των οικογενειών προσφύγων σε ένα «κοινόβιο», όπως ήταν η πολυκατοικία είναι κάτι που ξένιζε πολλούς δεδομένου ότι κάθε πρόσφυγας είχε συνηθίσει σε άλλο τρόπο ζωής και θα ήθελε να συνεχίσει να ζει στην δική του αυτόνομη κατοικία. Τα «Προσφυγικά» ίσως έφεραν στην Ελλάδα για πρώτη φορά τον όρο πολυκατοικία αν και ήδη ο Κυπριανός Μπίρης είχε ολοκληρώσει το 1931 την πρώτη «συστηματική» πενταώροφη πολυκατοικία στην Αθήνα επί της οδού Μπουμπουλίας , «η οποία απέβλεπε εις την εξυπηρέτηση της αστικής τάξεως και όχι της «ευπορωτέρας και οπωσδήποτε ανωτέρας τάξεως ενοικιαστών» η οποία αποτελεί κατά τον αρχιτέκτονα- πολεοδόμο, Κώστα Μπίρη την «μόνην πλέον λύσιν του προβλήματος της στέγης εν Αθήναις».¹⁹⁸

Σε ότι αφορά το εσωτερικό του διαμερίσματος, η συνήθης διαρρύθμιση είναι μπαίνοντας το μεγάλο καθιστικό με το ξύλινο δάπεδο, ένα μεγάλο υπνοδωμάτιο και αυτό με ξύλινο πάτωμα, χωρίς ντουλάπα, και μια μεγάλη κουζίνα ένα μικρό WC και ένα μικρό χολ στρωμένα όλα με διακοσμητικά πλακάκια. Η μόνωση στους τοίχους σε συνδυασμό με τον πολύ καλό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του, χαρακτηρίζουν την άποψη των μηχανικών για το ποιες ανάγκες πρέπει να καλύπτει ο χώρος διαμονής ενός πολίτη της εποχής. Οι λειτουργικές κατόψεις τους με το καθιστικό, την κουζίνα,

¹⁹⁷ <https://urbanreact.wordpress.com/verein/> (25.04.2022)

¹⁹⁸ <https://www.greekarchitects.gr/> (01/06/2003)

το λουτρό, το χολ, και το υπνοδωμάτιο σε κάθε διαμέρισμα 50τμ, παρέχουν ανέσεις πρωτόγνωρες για τα ελληνικά δεδομένα σε επίπεδο κοινωνικής κατοικίας. Αν και δεν υπάρχει κεντρική θέρμανση έχει προβλεφθεί υποδομή για προσαρμογή σόμπας με μπουρί σε κάθε δωμάτιο. Το γεγονός ότι κάθε διαμέρισμα είναι διαμπερές και φωτεινό με μπαλκόνια και στις δυο όψεις με μεγάλα κλιμακοστάσια, κοινόχρηστες ταράτσες και πλυσταριά ανά 6 διαμερίσματα και η πρόβλεψη του κοινόχρηστου χώρου ή χώρου περιπάτου μεταξύ των πολυκατοικιών είναι κάποια ακόμα δεδομένα που θεώρησαν σημαντικά οι μηχανικοί που το σχεδίασαν.

Η χρήση του ενδιάμεσου χώρου. Τα «Προσφυγικά» αναδεικνύουν έναν έντονο κοινωνικό πειραματισμό όσον αφορά την συλλογική κατοικία. Οι πρόσφυγες βρέθηκαν να κατοικούν σε ένα καθεστώς πολυκατοικίας αμφισβητώντας εν πολλοίς ακόμη και την σχεδιαστική οριοθέτηση της ιδιωτικής ζωής που επέβαλε το διαμέρισμα. Οι κοινόχρηστοι χώροι, τα κλιμακοστάσια, καθώς και τα πλυσταριά ήταν τόποι συγκέντρωσης ανθρώπων με ομοιογενή πολιτισμική ταυτότητα αλλά κυρίως με εμπειρία αλληλοϋποστήριξης λόγω της προσφυγιάς, του βίαιου διωγμού από τις κατοικίες τους και της προγενέστερης αστικής ζωής τους. Οι κοινόχρηστοι χώροι λειτουργούσαν και ως κυρίαρχη συνθήκη (η ισχύς εν τη ενώσει), απέναντι στις νέες συνθήκες διαβίωσης.

Ο ενδιάμεσος πορώδης χώρος μεταξύ των οικιστικών συγκροτημάτων αναδεικνύεται ως χώρος συλλογικής ιδιωτικότητας που μετατρέπεται με την σειρά του σε κοινόχρηστο χώρο μιας στοιχειώδους κοινωνικής ζωής των κατοίκων. Οι χώροι αυτοί, οι οποίοι έχουν αποκτήσει χαρακτήρα κοινής αναφοράς, συμβάλλουν στην ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των κατοίκων αλλά και στην συνομιλία των κτιρίων. Είναι χαρακτηρισμένοι ως κοινόχρηστοι, όρος γενικός και ασαφής στην προκειμένη περίπτωση. Πρόκειται για *ad hoc* κοινούς χώρους χωρίς ορισμένη από την πολιτεία τυποποιημένη χρήση και χωρίς ξεκάθαρο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Τυπικά εμπλέκονται ο Δήμος Αθηναίων ως ιδιοκτήτης των εξωτερικών χώρων μεταξύ των πολυκατοικιών, το ελληνικό κράτος ως ιδιοκτήτης των δρόμων, οι κάτοικοι των «Προσφυγικών» ως διεκδικητές των προαύλιων χώρων των σπιτιών τους. Η ασάφεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος αυτών των χώρων προκαλεί αμηχανία αλλά λειτουργεί και σωτήρια για την διατήρησή τους ως κοινόχρηστων, συλλογικής ιδιοκτησίας, χώρων του οικισμού. Η αποκλειστική ιδιοκτησία του κάθε ενοίκου

αρχίζει από το κατώφλι του σπιτιού του, το οποίο ταυτόχρονα αποτελεί προέκταση του κοινόχρηστου χώρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Τρίτη πολυκατοικία από την λεωφόρο Αλεξάνδρας προς το νοσοκομείο «Ελπίς», όπου λόγω υψομετρικής διαφοράς έξω από τις πόρτες των κατοικιών διατρέχει ένας διάδρομος με την μορφή εξώστη που συνδέει κατά μήκος όλες τις ιδιοκτησίες και εντάσσεται λειτουργικά σε αυτές. Οι κοινόχρηστοι ενδιάμεσοι υπαίθριοι χώροι μεταξύ των προσφυγικών πολυκατοικιών δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συγκριθούν με τους σημερινούς ελεύθερους χώρους δεδομένου ότι το όλο συγκρότημα αρχικά δεν ήταν ενταγμένο στον ιστό της πόλης αλλά αποτελούσε συνέχειά του και ως εκ τούτου ήταν κατά μία έννοια κοινόχρηστος υπαίθριος χώρος συλλογικά ιδιωτικός τον οποίο διαχειριζόταν αυτή η ομοιογενής προσφυγική γειτονιά. *«Καμιά μέριμνα δεν λαμβάνονταν για τον εναπομείναντα ανοιχτό χώρο, ούτε αναλαμβάνονταν πρωτοβουλίες για την ενσωμάτωση των συγκροτημάτων στην πόλη. Ήταν φυσικά και συμβολικά ξεκομμένα όπως περιβάλλονταν από άμορφο δημόσιο χώρο εύκολα αντιληπτό ως διαχωριστική ζώνη»* (Σταυρίδης, 2018:115). Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι λόγω της θέσης τους, σε αδόμητες περιοχές, στα όρια του αστικού ιστού, ο σχεδιασμός των «Προσφυγικών» προέβλεπε, όπως προαναφέρθηκε, την ανάπτυξή τους μόνο ως καταλυματικού χώρου στέγασης και αυτό δικαιολογεί εν μέρει την έλλειψη εκκλησίας, πλατείας, μικρής κλίμακας καταστημάτων, σχολικού συγκροτήματος και χώρου συνάθροισης κοινού. Το ρόλο της πλατείας ήρθε να καλύψει η αλάνα, όρος που η μικροαστική ηθική θέλησε να τον συνδέσει με την παραβατικότητα.

Οι όποιες ανατροπές του αρχικού σχεδιασμού των κοινόχρηστων χώρων του συγκροτήματος έγιναν από τους κατοίκους, με προσθήκες και τροποποιήσεις του στεγασμένου και μη χώρου. Αυτές οι ανατροπές είναι η απεικόνιση της αντίληψης στην διαχείριση του δημοσίου χώρου προς όφελος του ιδιωτικού, αλλά και της ανάδειξης των ενδιάμεσων χώρων, ως τόπων ιδιαιτερότητας, μεσολάβησης και διαλόγου μεταξύ των ενοίκων του οικισμού των «Προσφυγικών». Εξάλλου η οικειοποίηση αυτών των ενδιάμεσων κοινόχρηστων χώρων αποτελεί συνδυαστικό κρίκο του κατοίκου με τον γείτονα του και κατ' επέκταση με τον οικισμό. Για παράδειγμα ενώ η ιδιωτική κατοικία περιλαμβάνει χώρους ύπνου ή εστίασης, στα πλυσταριά στην ταράτσα των κτιρίων ξεδιπλώνεται και δηλώνεται η κοινόβια ζωή.

Ένα πρόβλημα που γεννάται στην σύγκριση των αρχικών σχεδίων του οικιστικού συγκροτήματος με την αποτύπωση της σημερινής υπάρχουσας κατάστασης είναι η πολυπλοκότητα που πηγάζει από την συνεχή αλλαγή των ενοίκων, την προέλευσή τους, τις ανάγκες τους, τις πολιτισμικές τους συνήθειες και την ιδιαίτερη ματιά τους απέναντι στην ιστορική οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Ο αρχικός σχεδιασμός παρά τα διακηρυκτικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης αρχιτεκτονικής που εισήγαγε δεν κατάφερε να αποφύγει τις συνέπειες των αυτοσχέδιων επεμβάσεων των ενοίκων, οι οποίοι και όρισαν την μορφή ιδιωτικής κατοίκησης και συλλογικής ιδιωτικότητας με ασαφή όρια. Επίσης στα «Προσφυγικά» όπως και σε άλλους οικισμούς κοινωνικής κατοικίας, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της αυτοσχεδιαστικής επέκτασης του ιδιωτικού στεγασμένου χώρου με αυθαίρετη προσθήκη που συμπεριέλαβε είτε την ένταξη του ιδιωτικού εξώστη στο διαμέρισμα του ορόφου είτε την προσθήκη ενός μικρού περικλειστού με μάντρα υπαίθριου χώρου, ως αυλή, για τα ισόγεια διαμερίσματα. Ο χώρος αυτός της αυλής στερείται από τον κοινόχρηστο ενδιάμεσο χώρο και αποτελεί πλέον δομικό χαρακτηριστικό του ιδιωτικού χώρου, ή με άλλα λόγια μια ενδιάμεση ζώνη ιδιωτικότητας που ορίζει τη σχέση ιδιωτικού με δημόσιο χώρο ανεξάρτητα από τα αρχικά σαφή αποτυπωμένα όρια εισόδου- εξόδου στη στάθμη εδάφους του κτιρίου. Όπως αναφέρει η έρευνα του ΕΜΠ (2009)¹⁹⁹, *«η δύναμη της κατοίκησης μεταμορφώνει και πλάθει τον χώρο μεταθέτοντας ή τροποποιώντας τα όρια ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό και αυτό οφείλεται στις εντάσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στις κυρίαρχες επιλογές του σχεδιασμού από την μία και τις ανάγκες και τα όνειρα των κατοίκων από την άλλη».*

Ακολουθώντας την λογική της παραπάνω έρευνας (ΕΜΠ 2009), η οποία χαρακτηρίζει αυτούς τους χώρους, ως *«χώρους συλλογικής ιδιωτικότητας με όρια ιδιαίτερα πορώδη»*, θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η πολιτεία αν και φρόντισε να μετασκευάσει αυτούς τους κοινόχρηστους χώρους σε «δρόμους» ονοματοθετώντας τους αδιάκριτα, δεν κατάφερε να επέμβει στις διαβαθμίσεις τους μεταξύ ορίων ιδιωτικού και δημοσίου. *«Τα όρια της σχέσης αυτής μπορεί να είναι*

¹⁹⁹ Έρευνα της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ, Μετασχηματισμός της σχέσης Δημοσίου Ιδιωτικού Χώρου στα συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας των ελληνικών αστικών κέντρων, (σελ.209, 260,261) και διαθέσιμη στο <https://www.academia.edu/9593809> (08.10.2019)

αυστηρά, πορώδη, αόρατα αλλά κυρίως διαπραγματεύσιμα (χωρικά, ποιοτικά, χρηστικά και οπτικά)».

Οι ταράτσες τα κλιμακοστάσια και τα κατώφλια ως κοινόχρηστοι χώροι.

Η **ταράτσα** στα «Προσφυγικά» υπήρξε ο χώρος που λειτούργησε το πλυσταριό, χώρος συγκέντρωσης των γυναικών, χώρος απίστευτης θεατρικότητας, κοινωνικής συναναστροφής, ανταλλαγής εμπειριών. Φιλοξένησε τα μυστικά των γυναικών, τις ιστορίες του συνοικισμού αφηγημένες σε ένα κοινό, κοινόχρηστο χώρο. Οι ταράτσες υπήρξαν ο φιλόξενος χώρος μιας πλούσιας κοινής ζωής.

«Οι ταράτσες είναι δημόσιος χώρος, συνεπώς μπορεί η Αστυνομία να προσαγάγει και να συλλάβει άτομα που θεωρεί ότι διέπραξαν κάποιο αδίκημα...».²⁰⁰ Η ταράτσα λοιπόν ως δημόσιος χώρος: Σύμφωνα με τον Ν.3741/1929 «περί ιδιοκτησίας κατ' ορόφους», και τον Αστικό Κώδικα, το ηλιακό δώμα (η ταράτσα) αποτελεί «κοινόκτητο και κοινόχρηστο μέρος του ακινήτου»²⁰¹. Ως εκ τούτου δεν μπορεί επ' ουδενί να χαρακτηριστεί δημόσιος χώρος και η χρήση της διέπεται από τις ρυθμίσεις που αφορούν τους κοινόχρηστους ιδιωτικούς χώρους. Η ιδιότητα της ως δημόσιος χώρος, αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στη χρήση της, υπό «καθεστώς εξαίρεσης». Με άλλα λόγια όταν συνδέεται με τον δημόσιο χώρο ως κέντρο επιχειρήσεων, ανεξάρτητων της πλήρωσης των όρων ύπαρξης της, δηλαδή της πέμπτης όψης του κτιρίου, τότε γίνεται αντικείμενο δημοσίου διαλόγου. Το ζητούμενο είναι αν οριζόμενη στα στενά χωρικά της όρια, ως απόληξη του κτιρίου, μπορεί να παράξει αποτελέσματα ικανά να αλλάξουν την εικόνα της πόλης. Θεωρώντας την ταράτσα ως «πανοπτικό»²⁰² της πόλης μπορούμε να εστιάσουμε στη δυναμική της που πηγάζει από τις κυρίαρχες και παραδοσιακά παγιωμένες αντιλήψεις περί οργάνωσης του χώρου, που γεννούν συγκρούσεις σε πολιτικό, νοητικό και υλικό επίπεδο. Η χρήση της ταράτσας, ως αμφισβητούμενος και διεκδικούμενος χώρος, πρωταγωνιστεί

²⁰⁰ Στ Μπαλάσκας, τέως αντιπρόεδρος ΠΟΑΣΥ, συνέντευξη στην εφημερίδα «Έθνος» 18.12.2019

²⁰¹ Ν.3741/1929 {(άρθρα 1, 2 παρ. 1,3, 5 εδάφιο α, 7 παρ. 1, 8,9,10 και 13), ΦΕΚ 4 τ. Α', 09-01-1929)}, άρθρο 54 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, καθώς και το άρθρο 1117 του ΑΚ. Επίσης Απόφαση Τακτικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου (Ολ.ΑΠ 23/2000)

²⁰² Σύμφωνα με τον Michel Foucault στο έργο του *Επιτήρηση και Τιμωρία* (1975:270), το *Πανοπτικόν* του Jeremy Bentham, παρουσιάζεται ως η αποτελεσματικότερη μέθοδος της εξουσίας, ο πληρέστερος τρόπος να παραχθεί το εκάστοτε κανονικό και να αναπαραχθεί το καθεστώς της. «Το Πανοπτικόν λειτουργεί σαν ένα είδος εργαστηρίου εξουσίας. Χάρη στους μηχανισμούς επιτήρησης που διαθέτει, αποκτά ολοένα μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ικανότητα διείσδυσης στη συμπεριφορά των ατόμων μια ορισμένη επαύξηση γνώσεων εγκαθίσταται λίγο λίγο σέ όλα τα προχωρημένα φυλάκια τής εξουσίας».

σε πλείστα παραδείγματα, τόσο στην πρόσφατη περίοδο της κρίσης, όσο και στη μακρόχρονη πορεία αγώνων των κινημάτων πόλης. Ταυτόχρονα, ως συμβολικός τόπος αντίστασης, παραπέμπει τόσο στα Δεκεμβριανά, όσο και στον κλεφτοπόλεμο των αντιεξουσιαστών με τα ΜΑΤ στα «Προσφυγικά» της Αλεξάνδρας, στις αλληλέγγυες δράσεις των κατοίκων ενάντια στην κρατική καταστολή, κ.ά. Ακόμη και αν η χρήση της παραπέμπει σχηματικά στις καταλήψεις κτιρίων από αντιεξουσιαστές ή στις εκκενώσεις αυτών από τον κατασταλτικό μηχανισμό του κράτους, ενέργειες που διαδραματίζονται στον δημόσιο χώρο, η ταράτσα είναι και παραμένει ιδιωτικός χώρος με κοινόκτητο και κοινόχρηστο χαρακτήρα.

Τα κλιμακοστάσια στα «Προσφυγικά», αυτές οι σκάλες με τις καμπύλες κουπαστές αποτέλεσαν χώρους συνάντησης των κατοίκων, παιχνιδιού τις βροχερές μέρες για τα παιδιά, προέκταση του ιδιωτικού χώρου της κατοικίας που φρόντιζε να αφήνει ανοιχτή την πόρτα στον κοινό διάδρομο. Είναι η κοινή νησίδα που οι οικογένειες αναμιγνύονται. Ας σημειωθεί όπως προ-ειπώθηκε ότι οι πρόσφυγες γνώρισαν σε αυτό το συγκρότημα το θεσμό της πολυκατοικίας, οπότε οι κοινόχρηστοι εσωτερικοί χώροι λειτούργησαν σε ένα πρώτο στάδιο ως κοινόχρηστε αυλές. Η κοινοτική ζωή στην πολυκατοικία δεν ήταν ούτε ιδιωτική ούτε δημόσια. Ισορροπούσε ανάμεσα στην οικογένεια και τη γειτονιά. Ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια η νέα μορφή κατοικίας λειτούργησε ως ένα είδος κοινόβιου.

Το κατώφλι είναι ένα σύνορο που ορίζει το μέσα και το έξω του ιδιωτικού χώρου. Ακουμπάει στον ιδιωτικό χώρο αλλά πατάει στο δημόσιο. Είναι μια γέφυρα που συνδέει το σπίτι με την αυλή, τον περιβάλλοντα χώρο. *«Τα κατώφλια επιμηκύνουν, επηρεάζουν και δίνουν νόημα σε μια πράξη διέλευσης. Η είσοδος μπορεί να εκληφθεί ως εισβολή και η έξοδος μπορεί να φέρει το στίγμα του εξοστρακισμού. Οι κοινότητες που ενοικούν τους χώρους αυτούς είναι πάντα κοινότητες-εν-τω-γίγνεσθαι»*, (Σταυρίδης, 2018:87). Το κατώφλι λειτουργεί επίσης και ως κοινόχρηστος χώρος. Κοινός χώρος με βάση τη χρήση και όχι την παραγωγή ή την ιδιοκτησία. Είναι ο χώρος έξω από την πόρτα που θα βάλουν δυο καρέκλες οι γειτόνισσες και θα καθίσουν αντικριστά ή δίπλα-δίπλα και θα αναπτύξουν αυτή τη σχέση «εαυτού» και «άλλου». Η ασφάλεια που παρέχει το κατώφλι ενθαρρύνει συναντήσεις διαφορετικών ανθρώπων που το μέσα και το έξω δεν τους διαχωρίζει, δεν απειλεί αλλά εμπλουτίζει τις ταυτότητές τους.

Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης. Σύμφωνα με αυτοψία που διενέργησε τον Ιανουάριο του 2004, το Εργαστήριο Ωπλισμένου Σκυροδέματος του ΕΜΠ, όλα τα κτίρια των «Προσφυγικών» παρουσιάζουν «συστηματική, εκτεταμένη και έντονη διάβρωση του οπλισμού και αποκόλληση της επικάλυψης στους εξώστες οπλισμένου σκυροδέματος. Πρόκειται για φυσιολογική και αναμενόμενη φθορά δεδομένης της ηλικίας των κτιρίων της ποιότητας του σκυροδέματος και της εν γένει ελλιπούς συντηρήσεως τους. Έντονη διάβρωση οπλισμού παρατηρήθηκε στην απόληξη των κλιμακοστασίων, στους εξώστες και στο δώμα, όχι όμως στις πλάκες των ενδιάμεσων ορόφων ούτε στις δοκούς. Σε όλα τα κτίρια εμφανίζονται σε διάφορες θέσεις εξωτερικώς αποκολλήσεις και κατά τόπους απώλεια επιχρίσματος. Η κατάσταση όμως των λίθων εκεί είναι πολύ καλή. Η λιθοδομή δεν παρουσιάζει πουθενά αποδιοργάνωση. Στις εισόδους αρκετών κτιρίων αστοχία των βαθμίδων, όχι άξια λόγου. Δεν παρατηρήθηκαν βλάβες σε δοκούς στο εσωτερικό των κτιρίων. Επίσης δεν εμφανίζει βλάβες η περιμετρική φέρουσα τοιχοποιία».²⁰³ Οι τροποποιήσεις που έχουν υποστεί οι πολυκατοικίες από τους κατοίκους δεν κρίνονται σημαντικές. Όσον αφορά στη σημερινή κατάσταση του ενδιάμεσου των κατοικιών χώρου παρατηρείται ότι η μεγάλη αλάνα αλλά και οι υπόλοιποι υπαίθριοι χώροι έχουν μετατραπεί σε χώρους στάθμευσης. Η άλλοτε αλάνα που έσφυζε από ζωή καταπατημένη πλέον από αυτοκίνητα του παρακείμενου νοσοκομείου μοιάζει εκπληκτικά άδειος, κενός, ακατοίκητος χώρος.

Υπάρχει όμως και η αποτύπωση της κατάστασης του «ανθρώπινου στοιχείου» με την εναλλαγή απογοήτευσης και ελπίδας, αλλά και τις αντιπαραθέσεις και τις

²⁰³ Έκθεση Αυτοψίας ΕΜΠ (Εργαστήριο Ωπλισμένου Σκυροδέματος) 19.04.2004

Σύμφωνα με την αιτιολογική – τεχνική έκθεση της 21.04.2019/της Αρχιτ. Μηχανικού Δ. Παρασκευά: «οι πολυκατοικίες έχουν υποστεί φθορές και αλλοιώσεις που οφείλονται στη φυσική γήρανση των οικοδομικών τους υλικών, που με τη σειρά της οδηγεί στη μείωση της φέρουσας ικανότητάς τους έναντι των στατικών και σεισμικών φορτίων αλλά και καταναγκασμών. Επιπλέον οι φθορές οφείλονται και σε φυσικούς παράγοντες αλλά και σε ανθρώπινες επεμβάσεις. Η περιμετρική λιθοδομή παρουσιάζει μια σχετικά καλή εικόνα, ωστόσο τα εξωτερικά επιχρίσματα παρουσιάζουν αρκετές φθορές, υγρασίες. Η τοιχοποιία των πλυσταριών των δωματίων εμφανίζει σοβαρές φθορές, ενώ καταγράφονται φθαρμένοι οπλισμοί (στα δώματα). Σε ορισμένα σημεία έχουν διανοιχτεί νέα ανοίγματα που σαφώς δεν συμφωνούν με την μορφολογική οργάνωση των όψεων του κτιρίου και αλλοιώνουν την συνολική εικόνα του και σε άλλα τα κουφώματα των παραθύρων έχουν αντικατασταθεί με καινούρια, ξύλινα ή αλουμινίου. Σε όλες τις πολυκατοικίες του Α' τύπου (Α,Β,Γ,Δ) οι κάτοικοι των ισόγειων διαμερισμάτων έχουν εκμεταλλευτεί τον υπαίθριο χώρο της πίσω πλευράς για τη δημιουργία προκηπίου με διάφορα πρόχειρα προσκτίσματα, με την μετατροπή παραθύρων σε θύρες, με προσθήκη προστατευτικού κιγκλιδώματος. Παραπήγματα από ευτελή υλικά έχουν κατασκευαστεί και στα δώματα, τα οποία έχουν μετατραπεί από πλυσταριά σε κατοικίες».

συγκρούσεις που προκαλεί η ανασφάλεια γύρω από τα σχέδια ανάπτυξης του οικιστικού συγκροτήματος.

Από την ανασφάλεια στην απομάκρυνση της κατεδάφισης και στην ελπίδα.

Οι περισσότερες μελέτες εξέτασαν τον χώρο σαν προβληματικό, προσπαθώντας να λύσουν το πρόβλημα της ύπαρξης κτιρίων μέσα σε αυτό. Προτάθηκε κατεδάφιση για την ανέγερση νέων πολυκατοικιών, για την δημιουργία χώρου πρασίνου, για την δημιουργία παρκινγκ για τις ανάγκες του Άρειου Πάγου ή του κοντινού σταθμού μετρό. Κάποιες άλλες μελέτες προέβλεπαν ενοποίηση των χώρων πρασίνου από το Λυκαβηττό έως τα «Προσφυγικά», με πιθανό σενάριο την κατεδάφιση έξι εκ των οκτώ πολυκατοικιών, του γηπέδου του ΠΑΟ και βύθιση της Αλεξάνδρας και την δημιουργία χώρων πρασίνου. Σαν σενάριο εξετάστηκε ακόμη και η ανέγερση του νέου μητροπολιτικού ναού της πόλης. Παρόλα αυτά τα «Προσφυγικά» αντιστέκονται πατώντας πάνω σε τέσσερεις κολώνες, την ιστορική, την κοινωνική, την πολεοδομική και την αρχιτεκτονική διάσταση. Ενδεικτικά εδώ αναφέρονται οι απόψεις κάποιων κατοίκων-παλαιών ιδιοκτητών που αντιμετώπισαν την απειλή της έξωσης από την ΚΕΔ, όπως αυτές διατυπώθηκαν μέσω συνεντεύξεων στην ελληνική τηλεόραση²⁰⁴.

Ε.Π. *«παίρνει εντολή η ΚΕΔ κι έρχεται μέσα σε 20ημέρες και μας λέει από τις 15 Αυγούστου του 2000 μέχρι τις 5 Σεπτεμβρίου να έχουμε, να έχουμε δώσει απάντηση, να πουλήσουμε, να παραχωρήσουμε τα σπίτια μας για 18 εκατομμύρια, τελική τιμή ήτανε, ξεκίνησε από 8 εκατομμύρια, αλλιώς θα μας απαλλοτριώσει, θα μας διώξει, θέλοντας ή μη. Γιατί; Ένα γιατί μας τρώει...Έχω μάθει βγαίνοντας στο μπαλκόνι μου από μια ορισμένη οπτική γωνιά να βλέπω τον ήλιο, από τα αριστερά μου πάντα βγαίνει ο ήλιος και από τα δεξιά είναι η δύση. Γιατί; Ως να φύγουμε εμείς; Που να πάμε; Μας γεμίζουν ανασφάλεια... είμαστε ριζωμένοι εδώ πέρα, έτσι και φύγουμε θα πεθάνουμε, θα στεγνώσουμε, θα ξεραθούμε, πως θα γίνει;»*

Ι.Χ. *«Είμαι 65 χρονών και έχω μεγαλώσει εδώ δεν καταλαβαίνω πως θα με πάρουν από εδώ να με πάνε κάπου αλλού πάλι πρόσφυγα, πρόσφυγας ο πατέρας μου το 22, πρόσφυγας από τον Ερυθρό Σταυρό, πρόσφυγας ο γιος του αποδώ, μαζί με τα εγγόνια του. Πότε επιτέλους θα σταματήσει η προσφυγιά η δικιά μας;»*

²⁰⁴ Ντοκιμαντέρ για τα προσφυγικά της Λεωφόρου Αλεξάνδρας «στην άκρη των χειλιών το Ναι». Σκηνοθεσία Κ. Κωτσιαβράς διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=DS731AR-Buc>, (22.03.2022)

M.M. «Δεν θέλω να φύγω, είμαι 95 χρονών άνθρωπος, στην ηλικία που έφτασα να ξανατραβήξω πάλι προσφυγιά, όλη την ώρα πρόσφυγας καταδιωγμένος από δω κι από κει. Τί είμαστε; Πρόσφυγας δεν ξαναγίνομαι.»

Στο τέλος της διατριβής σε παράρτημα παρατίθεται αναλυτικό χρονολόγιο με τις αποφάσεις της πολιτείας και τις ενστάσεις κατοίκων και φορέων από το 1967 μέχρι τον Ιανουάριο του 2020.

Το ζητούμενο με το επίμαχο συγκρότημα δεν είναι αν τα επίδικα διαμερίσματα ανήκουν στην ΚΕΔ, την Περιφέρεια Αττικής, σε κληρονόμους προσφύγων, καταληψίες ή ότι άλλο. Το ζητούμενο είναι ότι η απαξίωσή και η πολιτική υποβάθμισή τους, στα μάτια των Αθηναίων, μέσα από την εγκατάλειψη των κτιρίων, θα αναιρέσει εν τέλει στην πράξη τον χαρακτηρισμό τους ως νεότερα πολιτιστικά αγαθά. Ας μην υποβαθμίζεται το γεγονός ότι τα μνημεία δεν τα ορίζει μόνο μια υπουργική απόφαση, αλλά η κοινωνία και η σχέση τόπου και χρήστη. Η διάσωση του *οικιστικού και πολεοδομικού ολοκληρώματος*, όπως συνήθως το αποκαλεί ο καθηγητής του ΕΜΠ. Αρχιτέκτονας Εμ. Μπίρης, περνά μέσα από την ένταξή του στους ρυθμούς της σύγχρονης πόλης, με χρήσεις συμβατές προς την ιστορία του, τον κοινωνικό του χαρακτήρα και τις υπάρχουσες ανάγκες κατοίκησης. Τα «Πρόσφυγικά» είναι ένα παράδειγμα οργανωμένης δόμησης, συλλογικής κατοίκησης, που θα μπορούσε να είχε εφαρμοστεί στην πόλη, αν δεν είχε κυριαρχήσει η αντιπαροχή και η αυθαιρεσία της αγοράς. Μέτρο αυτής της επιλογής είναι ο άνθρωπος και οι ανάγκες του σε ήλιο, αέρα, ασφάλεια, ελεύθερους υπαίθριους χώρους, αλληλεγγύη σε επίπεδο γειτονιάς και κοινωνικοποίηση.

Μετά την απομάκρυνση της κατεδάφισης ξεκίνησαν οι προτάσεις ανάπλασης του συγκροτήματος με πιο ολοκληρωμένη την πιο πρόσφατη πρόταση της ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΑΕ για την οποία ακολουθεί αναλυτική περιγραφή. Οι προηγούμενες σχεδιαζόμενες αναπλάσεις παρατίθενται σε παράρτημα στο τέλος της διατριβής

Ανάπλαση ΑΕ (2018) ATHENS ANAPLASSIS S.A. Η «Ανάπλαση ΑΕ» υπήρξε κεντρική πολιτική επιλογή της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ. Δεν διεκδίκησε να υποκαταστήσει λειτουργίες και αρμοδιότητες ούτε των υπουργείων, ούτε των ΟΤΑ, αλλά να τις συνθέσει, να τις συντονίσει και να τις θέσει σε άμεση κίνηση. Θέλησε να είναι ένα επιχειρησιακό κέντρο, μια εταιρεία taskforce «ειδικής αποστολής» Πρόκειται για εταιρεία στο πρότυπο της ΕΑΧΑ «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων

και Αναπλάσεις» η οποία καταργήθηκε το 2004 απορροφούμενη από το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Στον σκοπό της αναφέρονται: «ο συντονισμός του σχεδιασμού, ο προγραμματισμός και η υλοποίηση αναπλάσεων εντός των ορίων του Δήμου Αθηναίων, ιδίως στο κέντρο της πόλης, με έμφαση στις περιοχές του εμπορικού τριγώνου και των «Προσφυγικών» της λεωφόρου Αλεξάνδρας» προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής, η κοινωνική συνοχή και η οικονομική ανάπτυξη στις γειτονίες του κέντρου. Επίσης οι δράσεις της Ανάπλαση ΑΕ περιλαμβάνουν: Δημιουργία χώρου πρασίνου στο Γουδή, Ανάπλαση στα «Προσφυγικά», Υπογειοποίηση της Αλεξάνδρας, Αναβάθμιση του Ελαιώνα, Αναμόρφωση ιστορικού κέντρου της Αθήνας καθώς και Επεμβάσεις στο τρίγωνο Σταδίου, Πειραιώς και Ερμού.

Εννέα (9) υπουργοί, δύο (2) αναπληρωτές υπουργοί και ένας (1) υφυπουργός υπογράφουν την ίδρυση της με τον Ν.4539/2018 (ΦΕΚ 89, τ. Α', 18.05.2018).²⁰⁵

²⁰⁵ Στο ΦΕΚ 89, τ.Α/18-05-2018 αναφέρεται σχετικά με την Ανάπλαση ΑΕ:

Αρμοδιότητες: 1. Η εταιρεία μπορεί κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης να αξιοποιεί εγκαταλελειμμένα κενά ή ανενεργά, δημόσια ή μη κτίρια με τη σύμφωνη γνώμη και σε συνεργασία με τους ιδιοκτήτες, νομείς, κατόχους ή τους νόμιμους διαχειριστές τους. 2. Να αποκαθιστά διατηρητέα κτίρια και νεώτερα μνημεία, να αναλαμβάνει δράσεις ενίσχυσης της νεοφυούς και καινοτόμου επιχειρηματικότητας και της αλληλέγγυας οικονομίας, ανάδειξης του τουριστικού χαρακτήρα των περιοχών, δράσεις πολιτιστικής αναβάθμισης, δράσεις αθλητισμού και δράσεις υπέρ των νέων και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. 3. Να καταγράφει το κτηριακό και πολιτιστικό απόθεμα, καθώς και κάθε είδους κοινόχρηστων ή μη υποδομών και χώρων. 4. Να εκτελεί ή να αναθέτει σε τρίτους έργα ανάπλασης. 5. Να διενεργεί αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς και εν γένει διαγωνιστικές διαδικασίες για τις προς ανάθεση μελέτες. 6. Να εκπονεί, αναθέτει, εποπτεύει, παρακολουθεί και παραλαμβάνει μελέτες, όπως για την ανάπλαση και αποκατάσταση διατηρητέων κτιρίων και νεωτέρων μνημείων, αστικών αναπλάσεων και αρχιτεκτονικής. Επίσης μελέτες επί θεμάτων στεγαστικής αποκατάστασης και επανακατοίκησης και μελέτες επί θεμάτων διαβίωσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. 7. Να συμμετέχει σε προγράμματα ανάπτυξης δημόσια ή ιδιωτικά καθώς και σε επιχειρησιακά προγράμματα ΕΣΠΑ ή οιοδήποτε άλλου είδους χρηματοδοτικά εργαλεία. 8. Να αναλαμβάνει την εκτέλεση έργων ή δράσεων στο πλαίσιο των συναφών με τους ιδρυτικούς της σκοπούς επιχειρησιακών ή άλλων προγραμμάτων. 9. Να αναλαμβάνει δράσεις ή εκτέλεση έργων, κατόπιν σύναψης προγραμματικών συμβάσεων με δημόσιους φορείς ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ. ιδίως κατά την εκτέλεση επιχειρησιακών προγραμμάτων. 10. Να αναλαμβάνει, η να οργανώνει και να συμμετέχει σε προγράμματα, εκθέσεις, συνέδρια και εκδηλώσεις δημοσιότητας συναφών με τα θεματικά πεδία της «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ». 11. Να προβαίνει στην αποδοχή κληρονομιών, κληροδοσιών, δωρεών, χορηγιών και πάσης φύσεως ενισχύσεων για την επίτευξη των σκοπών της. 12. Να προχωρά σε κάθε μορφής συνέργεια με τις αρμόδιες διευθύνσεις των Υπουργείων, τον Δήμο Αθηναίων, την Περιφέρεια Αττικής και κάθε αρμόδιο ή ενδιαφερόμενο φορέα, δημόσιο ή ιδιωτικό, για την εκπόνηση και υλοποίηση επιμέρους έργων της ανάπλασης του Εμπορικού Τριγώνου των Αθηνών. 13. Να έχει συνεργασία με φορείς και οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ζητήματα ενδιαφέροντος της εταιρείας. 14. Να προχωρά σε κάθε ενδεδειγμένη ενέργεια και δράση, που εμπίπτει στους σκοπούς της νέας εταιρείας.

Πόροι: 1. Οι πρόσοδοι από την εν γένει διαχείριση και αξιοποίηση της τυχόν περιουσίας της «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ». 2. Επιχορηγήσεις του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, περιλαμβανομένων και προγραμμάτων τεχνικής βοήθειας, που συγχρηματοδοτούνται ή χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή Διεθνείς Οργανισμούς ή εθνικούς πόρους. 3. Δωρεές, κληρονομίες, κληροδοσίες, χορηγίες και πάσης φύσεως ενισχύσεις νομικών ή φυσικών προσώπων, ημεδαπών ή αλλοδαπών για

«Προσφυγικά» και Ανάπλαση: Όπως αναφέρει ο πρόεδρος της Ανάπλασης ΑΕ, καθηγητής Νίκος Μπελαβίλας²⁰⁶, η ανάπλαση των προσφυγικών κατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας προβλέπει ότι το έργο θα ολοκληρωθεί σε δύο φάσεις. Συγκεκριμένα **σε πρώτη φάση**, Φλεβάρης του 2019, ετοιμάζεται ο διαγωνισμός για τον ανάδοχο της ανακαίνισης των οκτώ κτιρίων. Άμεσα θα εγκατασταθεί ο εργολάβος (μέσα στο καλοκαίρι) και θα ξεκινήσει τις εργασίες με στόχο:

- Να αποκατασταθούν οι όψεις και τα δώματα των οκτώ κτισμάτων που «τρέχουν» παράλληλα με την Αλεξάνδρας και είχαν αποκτήσει αποκρουστική όψη τα τελευταία χρόνια λόγω εγκατάλειψης. (Θα γίνουν έργα στήριξης στους προβόλους των μπαλκονιών, θα ξηλωθούν και θα αντικατασταθούν οι σοβάδες, θα αποκατασταθούν οι πλάκες στις ταράτσες)
- Να αποκατασταθούν οι φθορές στους κοινόχρηστους χώρους
- Να γίνουν, όπου απαιτείται, στατικές επεμβάσεις στην τοιχοποιία ή και στον φέροντα οργανισμό
- Τα 177 διαμερίσματα που έχουν περάσει στην κυριότητα της Περιφέρειας Αττικής και βρίσκονται στις πιο μπροστινές προς τη Λεωφόρο πολυκατοικίες να ανακαινισθούν

την επίτευξη του σκοπού της. 4.Έσοδα από κάθε άλλη νόμιμη αιτία. 5.Με κοινή απόφαση του αρμόδιου Υπουργού Επικρατείας και του Υπουργού Οικονομικών ή και του αρμόδιου θεματικού Υπουργού μπορούν να μεταφέρονται ως πόροι της εταιρείας τέλη ή δικαιώματα, που εισπράττονται από τρίτους.

Διοίκηση: Η νέα εταιρία «ΑΝΑΠΛΑΣΗ Α.Ε.», που θα έχει έδρα στον Δήμο Αθηναίων και διάρκεια ζωής αόριστη θα διοικείται από οκταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, αποτελείται από: α) ένα πρόσωπο εγνωσμένου κύρους και επαγγελματικής εμπειρίας επί των θεματικών πεδίων της εταιρείας ως Πρόεδρο, β) τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, ο οποίος είναι πρόσωπο εγνωσμένου κύρους, επιστημονικής κατάρτισης και επαγγελματικής εμπειρίας επί συναφών με τους σκοπούς της εταιρείας δραστηριοτήτων, γ) έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, δ) έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, ε) έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, στ) έναν εκπρόσωπο του Δήμου Αθηναίων, ζ) έναν εκπρόσωπο της Περιφέρειας Αττικής και η) τον Διοικητή του Νοσοκομείου «ΓΕΝΙΚΟ ΑΝΤΙΚΑΡΚΙΝΙΚΟ – ΟΓΚΟΛΟΓΙΚΟ -ΑΓΙΟΣ ΣΑΒΒΑΣ» ή από αυτόν διορισθέντα εκπρόσωπό του. Η λειτουργία της «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ». υποβοηθείται από το Γνωμοδοτικό Τεχνικό Συμβούλιο (Γ.Τ.Σ.), το οποίο συγκροτείται από οκτώ (8) μέλη, που ορίζονται για τριετή θητεία με απόφαση των Υπουργού Επικρατείας αρμόδιου για τα Μεγάλα Έργα και τις Επενδύσεις, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πολιτισμού, Εσωτερικών, Υποδομών και Οικονομικών κατόπιν πρότασης των φορέων που εκπροσωπούνται στο Διοικητικό Συμβούλιο της «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ». **Μετοχικό Κεφάλαιο:** Το μετοχικό κεφάλαιο της «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ» ανέρχεται στο ποσό των ευρώ πενήντα χιλιάδων, αναλαμβάνεται εξ' ολοκλήρου από το Ελληνικό Δημόσιο.

²⁰⁶ Ο Πρόεδρος της Ανάπλαση Αθήνας ΑΕ υπέβαλε στις 30/08/2019 την παραίτηση του στους συναρμόδιους υπουργούς Υποδομών, Κώστα Αχ. Καραμανλή, και Επικρατείας Γ. Γεραπετρίτη, εξηγώντας ότι «το σημερινό πλαίσιο διακυβέρνησης, τα δείγματα γραφής τα οποία έχουν ήδη υπάρξει, είναι πολύ μακρινά και ξένα από τα δικά μου οράματα και αντιλήψεις... ...είναι αδύνατο να λειτουργήσει επιχειρησιακά ο φορέας σε ένα εξαιρετικά εχθρικό ως προς αυτές τις αντιλήψεις, πολιτικό κυβερνητικό περιβάλλον» <https://left.gr/news/paraiteitai-apo-tin-anaplasti-athinas-o-nikos-mpelavilas-o-apologismos>

πλήρως στο εσωτερικό τους. Επίσης, να γίνουν κάποιες διαρρυθμίσεις με κύριο αντικείμενο τη διεύρυνση στους χώρους των λουτρών.

Στις τέσσερις πολυκατοικίες που βρίσκονται πιο πίσω και κοντά στο νοσοκομείο «Ελπίς» υπάρχουν διάσπαρτα 51 διαμερίσματα τα οποία παραμένουν ιδιότητα και ανήκουν στους ενοίκους-απογόνους των προσφύγων που εγκαταστάθηκαν εκεί στη δεκαετία του 1930. Η Περιφέρεια Αττικής δεν μπορεί να αναλάβει την ανακαίνισή τους, αλλά, θα καταβληθεί προσπάθεια ώστε με ένα ποσό που θα προϋπολογιστεί από τα τεύχη δημοπράτησης να μείνει περιθώριο για εργασίες εσωτερικής διαρρύθμισης. Εφόσον θα υπάρχει ήδη εγκατεστημένος εργολάβος, αυτός να ασχοληθεί και με τα ιδιότητα διαμερίσματα, όπου, όμως, το κόστος θα αναλαμβάνουν οι κάτοχοί τους, ενώ εξετάζεται η δυνατότητα και κάποιας μορφής επιδότηση. Το κονδύλι που θα διατεθεί για τα έργα αυτής της πρώτης φάσης υπολογίζεται να κυμανθεί γύρω στα 12 εκατ. ευρώ. Θα το καλύψει η Περιφέρεια Αττικής, καθώς ήταν ο φορέας που έδωσε ώθηση στο σχέδιο αναζωογόνησης των «Προσφυγικών» από την ώρα που ανέλαβε η σημερινή διοίκηση Δούρου το 2014. Τότε είχαν μεταβιβαστεί τα απαλλοτριωμένα στο ΤΑΙΠΕΔ, χωρίς να έχει βρεθεί τρόπος για την αξιοποίησή τους (η μεταβίβαση των 177 διαμερισμάτων στην Περιφέρεια Αττικής ολοκληρώθηκε το 2016). Έπαιξε βέβαια ρόλο ότι είχαν κηρυχθεί, παρά τις αντιδράσεις, διατηρητέα μνημεία οι δύο μπροστινές τον Νοέμβριο του 2003 και οι υπόλοιπες έξι τον Φεβρουάριο του 2009. Με εκείνες τις αποφάσεις έκλεισαν οι επί δεκαετίες συζητήσεις για κατεδάφιση, αλλά ακολούθησαν η κρίση και η πλήρης απαξίωση.

Το Φλεβάρη του 2019 ολοκληρώθηκαν οι αρχιτεκτονικές και στατικές μελέτες και έχουν εξασφαλιστεί οι εγκρίσεις από το Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων για να μην απαιτείται αρχιτεκτονικός διαγωνισμός από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (πρώην ΕΠΑΕ). Μετά την έγκριση και από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων στις **31 Ιανουαρίου 2019**, κατατίθεται ο φάκελος στην Υπηρεσία Δόμησης του Δήμου Αθηναίων για την έκδοση της άδειας για να ακολουθήσουν η μελέτη εφαρμογής, τα τεύχη δημοπράτησης και, η επιλογή

του ανάδοχου μέσα από διαγωνισμό. Έδη έχει αναρτηθεί η περίληψη προκήρυξης Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού Ιδεών Ανάπλασης του Κέντρου της Αθήνας».²⁰⁷

Σε μια **δεύτερη φάση** θα ακολουθήσουν εργασίες για τον περιβάλλοντα χώρο και τον υπόγειο χώρο στάθμευσης ανάμεσα σε πολυκατοικίες που αφήνουν κάπως μεγαλύτερο ελεύθερο χώρο – ο οποίος εδώ και χρόνια χρησιμοποιείται ως υπαίθριο παρκινγκ. Σε αυτήν τη φάση δεν θα γίνουν εργασίες στους αδόμητους χώρους που περιβάλλουν τα κτίρια και ξεπερνούν τα 10 στρέμματα. Θα πρέπει να λυθούν διάφορες εκκρεμότητες και να γίνει τοπικό ρυμοτομικό σχέδιο προκειμένου αυτές οι εκτάσεις να οργανωθούν και να διαμορφωθούν πεζόδρομοι, χώροι άθλησης και πρασίνου, παιδικές χαρές και ό,τι άλλο επιλεγεί. (Σημειωτέο πως τέτοια οργάνωση δεν είχε ποτέ επιτευχθεί ούτε καν την εποχή που καθένα από τα 228 διαμερίσματα των 50 τ.μ. φιλοξενούσε ακόμη και πολυμελείς οικογένειες). Σύμφωνα πάντα με τον Πρόεδρο της Ανάπλασης ΑΕ: *«Η χρήση που προτείνουμε για τα «Προσφυγικά» της Αλεξάνδρας στοχεύει στην απόλυτη διατήρηση του χαρακτήρα τους – με σύγχρονη χρήση- και πραγμάτωση του αρχικού σκοπού για τον οποίο κατασκευάστηκαν».*

«Οι νόμιμοι ιδιοκτήτες έχουν ήδη λάβει μέρος σε συναντήσεις με την Ανάπλαση ΑΕ και είναι πλήρως κατατοπισμένοι για όσες ενέργειες γίνονται ή πρόκειται να ακολουθήσουν, ενώ οι υπόλοιποι διαμένοντες στις πολυκατοικίες πρόκειται να κληθούν ανοιχτά με σχετική πρόσκληση που θα γίνει από κοινού με το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας ώστε να διαπιστωθεί η κατάστασή τους και εφόσον αυτή τους καθιστά δικαιούχους κοινωνικής στέγης θα ενταχθούν σε αντίστοιχα προγράμματα και θα επανεγκατασταθούν σε δομές κοινωνικής κατοικίας»

Τέλος μετά την ανάπλαση, τα 177 διαμερίσματα θα διατεθούν:

²⁰⁷ ΑΔΑ:63ΠΧ465ΧΘΞ-Φ3Υ, **Προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ιδεών «ανάπλαση του κέντρου της Αθήνας»** (7-2-2019) του Υπουργείου Υποδομών/Δνση Κτηριακών Υποδομών, καταληκτική προθεσμία υποβολής προτάσεων η 10η Ιουνίου 2019. Αντικείμενο του διαγωνισμού είναι η έκφραση ιδεών για την ανάπλαση-ανάδειξη του Κέντρου της Αθήνας, στην περιοχή που κυρίως ορίζεται από τις οδούς Σταδίου - Πειραιώς - Ερμού, όπως και την άμεση όμορη ενδοχώρα του. Πιο αναλυτικά: Η ανάπλαση και ανάδειξη του ιστορικού κέντρου έχει ως ζητούμενο τη δημιουργία ισότιμης σχέσης των περιοχών που το απαρτίζουν και τη διάθρωση των λειτουργιών του, ώστε να το μετατρέψουν σε τόπο προορισμού, σε περιοχή κατοικίας, σε χώρο εργασίας, παραδοσιακού ή σύγχρονου εμπορίου, παραδοσιακής βιοτεχνίας, πολιτισμού και αναψυχής και ταυτόχρονα να αναδείξουν τον μητροπολιτικό χαρακτήρα του κέντρου. Κύριος στόχος της ανάπλασης είναι ο σχεδιασμός παρεμβάσεων που θα οδηγήσουν στην ανάκτηση του δημόσιου χώρου, στην περιβαλλοντική του αναβάθμιση και στην διασύνδεση του κέντρου με την ευρύτερη περιοχή.

- Για τη φιλοξενία ασθενών που έχουν ανάγκη από συχνές θεραπείες και συγγενών ασθενών, κυρίως από την περιφέρεια, που νοσηλεύονται στο διπλανό αντικαρκινικό νοσοκομείο «Άγιος Σάββας»
- Για τις στεγαστικές ανάγκες κοινωνικής πρόνοιας για άπορες οικογένειες, φοιτητές και μετανάστες
- Για να γίνει Μουσείο Μικρασιατικής Κληρονομιάς (σε μία από τις πολυκατοικίες, από αυτές που βλέπουν προς τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας

Κάλυψη στεγαστικών αναγκών ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Β.Ρ. «Στόχος είναι τα διαμερίσματα να δοθούν για κοινωνική κατοικία. Θα γίνει προγραμματισμός σε συνεργασία με το υπουργείο Υγείας και άλλα συναρμόδια υπουργεία για ανθρώπους που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, που εμπίπτουν στο Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης αλλά και για πρόσφυγες... Έχουμε ήδη συναντηθεί με ιδιοκτήτες διαμερισμάτων ενώ σε τακτά χρονικά διαστήματα θέλουμε επικοινωνία και με τους ανθρώπους που έχουν καταλάβει κάποια διαμερίσματα, ώστε αν υπάρξει η δυνατότητα και αν πληρούν τους όρους να συνεχίσουν και μετά την ανακαίνιση να μένουν εκεί».²⁰⁸ (20.02.2019)

Ν.Μ. «το σχέδιο Ανάπλασης προβλέπει την καταγραφή όσων διαμένουν χωρίς τίτλους ιδιοκτησίας και την ένταξή τους σε πρόγραμμα κοινωνικής κατοικίας, με την προϋπόθεση ότι καλύπτουν τα απαιτούμενα κριτήρια». «Κοινωνική κατοικία σημαίνει ότι θα μείνουν ευάλωτες ομάδες, όπως άστεγοι, μονογονεϊκές οικογένειες, σε ένα μικρότερο ποσοστό μετανάστες».²⁰⁹ (19.10.2019)

Φιλοξενία ασθενών του Αντικαρκινικού και συνοδών τους. «Διαμερίσματα θα δοθούν και για τους συγγενείς των ασθενών που νοσηλεύονται στο Αντικαρκινικό Νοσοκομείο Άγιος Σάββας. Για φιλοξενία των ιδίων των ασθενών μπορεί να υπάρξει πρόβλεψη, όχι όμως και νοσοκομειακή μονάδα εντός των κτιρίων»²¹⁰.

Δημιουργία μουσείου Μνήμης Μικρασιατικού Ελληνισμού. Μια από τις πολλές απόψεις που κατατέθηκαν για το μέλλον των «Προσφυγικών» είναι η δημιουργία μουσείου προσφυγικής ιστορίας και Μικρασιατικής μνήμης (*Μουσείο των Ελλήνων της Καθ' Ημάς Ανατολής*). Κύριος υπέρμαχος της πρότασης είναι η

²⁰⁸ <http://www.avgi.gr/article/10813/9612853/b-rizos-to-kalokairi-e-apokatastase-ton-prosphygikon> (συνέντευξη του αρχιτέκτονα Βασίλη Ρίζου, μέλους της Τεχνικής Ομάδας του οργανισμού «Ανάπλαση Αθήνας ΑΕ»)

²⁰⁹ Συνέντευξη με Ν. Μ., Πειραιάς: 19.10.2019

²¹⁰ <https://www.topics.gr/ellada/anaplash-athhnas-a-e/> (20.10.2019)

«Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος»²¹¹ και η «Ένωση Σμυρναίων» και συνήγορος της ο «Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων».

Σε πρόταση της η Ένωση Σμυρναίων το 2019, όπως αυτή έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της²¹² διεκδικεί από το οικιστικό συγκρότημα τα 4 πρώτα μπλοκ των πολυκατοικιών.²¹³ Επίσης διεκδικεί για την λειτουργία του Μουσείου:

- α) «το παλιό περίπτερο, ένα μικρό ξύλινο κτίσμα που αποτελούσε μέρος του συγκροτήματος των προσφυγικών πολυκατοικιών της Λ. Αλεξάνδρας. Ευρίσκεται ανάμεσα σε αυτές και στο νοσοκομείο Αγίου Σάββα. Παλαιότερα χρησίμευε ως αναψυκτήριο. Θα αποτελέσει κέντρο υποδοχής και πληροφόρησης για τους επισκέπτες του Μουσείου. Σε αυτό θα διατίθενται εισιτήρια και θα πωλούνται αντικείμενα του Μουσείου (αντίγραφα, κάρτες, βιβλία κλπ.)»,
- β) τους ελεύθερους κοινόχρηστους χώρους ανάμεσα στις πολυκατοικίες, οι οποίοι είναι αξιόλογοι και θα χρησιμοποιηθούν και για την υπαίθρια εγκατάσταση έργων τέχνης ή εκθεμάτων του Μουσείου» και θα δώσουν λύση στην προσβασιμότητα των επισκεπτών και εργαζομένων στο Μουσείο.²¹⁴

Το βασικό επιχείρημα στην δημιουργία Μουσείου είναι να διασωθεί η πολιτισμική και ιστορική αξία της περιοχής και να παραμείνει ζωντανή η ιστορική μνήμη. Ανεξάρτητα με τις προϋποθέσεις και τους όρους που απαιτεί η δημιουργία και

²¹¹ <http://www.pontos-news.gr/article/169369/moyseio-mikrasiatikoy-ellinismoy-sta-prosfygika-tis-l-alexandras-mehri-2022> (στις 16/09/2017 η Ομοσπονδία διοργάνωσε ημερίδα με θέμα «Το Μουσείο των Ελλήνων της Καθ' Ημάς Ανατολής στα «Προσφυγικά» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας»)

²¹² <http://www.enosismyrneon.gr/enoses-smurnaion/demiourgia-tou-mouseiou-tes-mikra-asias/ta-nea-tou-mouseiou.html> (19.10.2020)

²¹³ «Το Μουσείο περιορίζεται στα τέσσερα από τα οκτώ μπλοκ πολυκατοικιών, στη σειρά από τη λεωφόρο Αλεξάνδρας προς το εσωτερικό, μεταξύ του Αγίου Σάββα και του Αρείου Πάγου» «Σε καθένα από τα τέσσερα μπλοκ θα γίνουν εσωτερικές επεμβάσεις ώστε να εξασφαλιστεί η αξιοποίηση των χώρων για τα εκθέματα και για τις άλλες δραστηριότητες καθώς και η κατάλληλη ροή των επισκεπτών. Τα δυο πρώτα επίπεδα των τεσσάρων μπλοκ θα στεγάσουν τον κύριο όγκο των εκθεμάτων και των οπτικοακουστικών μέσων του Μουσείου. Θα συνδεθούν οι πολυκατοικίες καθενός μπλοκ μεταξύ τους στα διάφορα επίπεδα ώστε να επιτυγχάνεται ροή επισκεπτών σε όλο το μήκος καθενός οριζοντίου επιπέδου. Μπορούν, επίσης, να προβλεφθούν στεγασμένοι διάδρομοι στο επίπεδο του εδάφους, ή υπόγειοι, για τη ροή των επισκεπτών από το ένα μπλοκ στο άλλο. Το τρίτο επίπεδο των μπλοκ, ο δεύτερος όροφος, θα στεγάσει δραστηριότητες με μικρότερη προσέλευση κοινού, όπως είναι η βιβλιοθήκη, οι χώροι σεμιναρίων, τα εργαστήρια συντήρησης, τα γραφεία διοίκησης του Μουσείου κ.λπ. Η κατανομή των διακριτών δραστηριοτήτων του Μουσείου ανά μπλοκ πολυκατοικιών αποτελεί εναλλακτική λύση στον τρόπο οργάνωσης το Μουσείου».

²¹⁴ «έχει ήδη κατασκευαστεί πίσω από τον Άρειο Πάγο και το Εφετείο τεράστιος υπόγειος πολώροφος χώρος στάθμευσης δημοσίας χρήσης, που δεν έχει λειτουργήσει ακόμη. Αν, παρ' όλα αυτά, κριθεί ότι πρέπει να εξασφαλιστούν θέσεις στάθμευσης στο χώρο του Μουσείου, αυτές μπορούν να κατασκευαστούν υπόγειες μεταξύ των συγκροτημάτων των πολυκατοικιών με τρόπο που η οδική πρόσβαση σε αυτές δεν θα επηρεάζει την πρόσβαση και την κυκλοφορία των πεζών και τη λειτουργία του Μουσείου»

λειτουργία ενός μουσείου και τις απαραίτητες επεμβάσεις που θα έπρεπε να γίνουν στα κτίρια, κυρίως στα κλιμακοστάσια και τις τεχνικές παρεμβάσεις που απαιτούνται²¹⁵, το κύριο αντεπιχείρημα είναι ότι «τα «Προσφυγικά»» είναι ένας ζωντανός οργανισμός που συνδέει το παρελθόν με το παρόν μέσα από τη χρήση κατοικίας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων. Τα «Προσφυγικά» χτίστηκαν για να ζουν μέσα άνθρωποι. Τα «Προσφυγικά» χτίστηκαν για να καλύψουν έκτακτες ανάγκες επιβίωσης, ανάγκες ζωής και θανάτου. Στα «Προσφυγικά» ζουν άνθρωποι, παλιοί ιδιοκτήτες, άστεγοι, μετανάστες, καταληψίες κατά συνείδηση, παραβατικοί, όποιοι και ότι και να είναι, αλλά ζουν. Η μετατροπή της γειτονιάς σε μουσείο θα στερούσε από την πόλη ίσως μια από τα τελευταίες αυθεντικές προσφυγικές γειτονιές που διασώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου από το gentrification. Τα «Προσφυγικά» και σήμερα «τιμούν» τον σχεδιασμό τους ως ένα ζωντανό εγχείρημα κοινοτισμού, στα πρότυπα της συλλογικής διαβίωσης του Cropius²¹⁶.

Ν.Μ. «εγω εκτιμώ ότι δεν μπορεί να γίνει ένα μεγάλο μουσείο της προσφυγικής μνήμης εκεί για ποιο λόγο; Είναι αρχιτεκτονικοί οι λόγοι και μόνο, δηλαδή πως αυτός ο χώρος αξίζει να ανακατοικηθεί και να μην αξιοποιηθεί, είναι από τα ελάχιστα μνημεία προσφυγικά και πραγματικά είναι από τα ελάχιστα μνημεία που υπάρχουν, ενώ άλλοι χώροι μπορούν να αποτελέσουνε πολύ σοβαρά και ωραία μουσεία. Αντίθετα αυτός ο χώρος μπορεί να αναβιώσει σε ένα τμήμα του, ένας όροφος, δυο όροφοι, τρία διαμερίσματα ως μουσείο του εαυτού του της προσφυγικής κατοίκησης και μέσα σε αυτούς να έχεις και την αφήγηση της ιστορίας του συγκεκριμένου συγκροτήματος μέσα στα πλαίσια του ευρύτερου... αυτό όμως εκ των πραγμάτων συμφωνήθηκε να γίνει γιατί σε αντίθετη περίπτωση έπρεπε να προχωρήσουμε σε μελέτες μουσείου, όπου μελέτες μουσείου καθιστούσαν τα κτίρια δημόσια κτίρια, προφανώς ανέβαινα πάρα πολύ οι προδιαγραφές ασφαλείας και αυτό σήμαινε πως θα χρειαζόμασταν διπλά

²¹⁵ Διαβάζουμε στην πρόταση της Ένωσης Σμυρναίων: Η λειτουργία του Μουσείου απαιτεί την εγκατάσταση ηλεκτρομηχανολογικών συστημάτων, κλιματισμού, ηλεκτρικού ρεύματος, πυρόσβεσης κλπ. Οι κεντρικές μονάδες αυτών θα εγκατασταθούν σε υπόγεια που θα κατασκευαστούν στους ακάλυπτους χώρους. Αν αυτό δεν είναι εφικτό, αυτές ή μέρος αυτών θα καταλάβουν τμήματα των πολυκατοικιών. Για την άνετη και ασφαλή κυκλοφορία των επισκεπτών και των εργαζομένων θα κατασκευαστούν ανελκυστήρες που θα εξυπηρετούν και τη στάθμη των υπογείων χώρων, εφόσον κατασκευαστούν τέτοιοι χώροι. Τα θέματα των τεχνικών υποδομών, όπως και τα άλλα τεχνικά θέματα θα εξεταστούν αναλυτικά στο πλαίσιο της εκπόνησης των μελετών. Δεν υπάρχουν ανυπέρβλητες δυσκολίες για την εξασφάλιση των απαραίτητων τεχνικών υποδομών στα προτεινόμενα κτίρια του Μουσείου.

²¹⁶ <https://archिताles.wordpress.com/2017/06/27/> (14.03.2020) Ο Cropius υπήρξε ο Γερμανός αρχιτέκτονας που θεωρείται ο ιδρυτής του Bauhaus

κλιμακοστάσια μεγάλες ενισχύσεις του φέροντα οργανισμού, διπλασιάζονται οι προδιαγραφές και επομένως κινδυνεύαμε με διάλυση και αλλοίωση. Έπρεπε να ανοιχτούν μεγέθη μεγάλα σε πόρτες»²¹⁷.

Όλα και τίποτα. Τον Μάιο του 2019, ολοκληρώθηκαν οι αρχιτεκτονικές, ηλεκτρομηχανολογικές και στατικές μελέτες, εκδόθηκαν τα τεύχη δημοπράτησης, κατατέθηκαν οι ανάλογες αιτήσεις επισκευής όλων των κατοικιών και δεσμεύτηκε το ποσό των δώδεκα εκατομμυρίων ευρώ από την «Ανάπλαση Αθήνας ΑΕ» και την Περιφέρεια Αττικής με την έγκριση των συναρμόδιων υπουργείων Επικρατείας και Μεταφορών-Υποδομών. Το έργο ήταν πλέον έτοιμο να ξεκινήσει από την 1^η Σεπτεμβρίου 2019, με ορίζοντα παράδοσης το 2022.²¹⁸

Τον Ιούλιο του 2019 το Περιφερειακό Συμβούλιο Αττικής σε συνεδρίασή του αποδέχθηκε τη δωρεά της μελέτης: Επισκευές όψεων, εσωτερικές διαρρυθμίσεις και αντικατάσταση υδραυλικών και ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων στις διατηρητέες οκτώ προσφυγικές πολυκατοικίες της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Η μελέτη που παραχωρήθηκε στην Περιφέρεια από την Ανάπλαση ΑΕ κατά πλήρες δικαίωμα χρήσης, εκπονήθηκε με ανάθεση από την Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ, για λογαριασμό της Ανάπλασης ΑΕ. Η Περιφέρεια Αττικής προκειμένου να προχωρήσει στην αποκατάσταση και αξιοποίησή του, προτίθεται να προκηρύξει διαγωνισμό για την υλοποίηση του έργου: Αποκατάσταση και επανάχρηση για τις προσφυγικές πολυκατοικίες στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας το οποίο και είναι εγγεγραμμένο στο Πρόγραμμα Εκτελεστέων Έργων της.²¹⁹

Η παράταξη «Δύναμη Ζωής» της προηγούμενης διοίκησης της Περιφέρειας Αττικής εγκalώντας την σημερινή Διοίκηση στην επερώτηση της αναφέρει ότι:

«για την καλύτερη αξιοποίηση των πόρων του Προϋπολογισμού της Περιφέρειας Αττικής, αποφάσισε να αξιοποιήσει πόρους από το Υπουργείο Εσωτερικών, εντάσσοντας το έργο “στο πρόγραμμα Φιλόδημος Ι”, και συγκεκριμένα στον Άξονα Προτεραιότητας “Ανέγερση ή/και Αποκατάσταση Δημοτικών κτιρίων” με τίτλο “Αξιοποίηση /αποκατάσταση εμβληματικών κτιρίων Δημοτικής περιουσίας”. Σημειώνεται ότι η μελέτη που παρέδωσε η “Ανάπλαση Αθήνας Α.Ε.” κάλυπτε

²¹⁷ Συνέντευξη με Ν. Μ., Πειραιάς: 19.10.2019

²¹⁸ Νίκος Μπελαβίλας, δήλωση 07.02.2020 <http://www.avgi.gr/article/10813/10689745/n-mpelabilas-ta-prosphygika-me-times-olympiadas>

²¹⁹ Απόφαση 182/2019 της 15^{ης} Συνεδρίασης του Περιφερειακού Συμβουλίου Αττικής, 25.07.2019

απολύτως όλες τις προϋποθέσεις που έθετε η σχετική Πρόσκληση του προγράμματος «Φιλόδημος Ρ»».²²⁰

Στο δελτίο τύπου της Περιφέρειας Αττικής με ημερομηνία 4/7/19 αναφέρεται:

«Προχωρά η δημοπράτηση των Προσφυγικών της Λεωφόρου. Αλεξάνδρας».

«Το σύνολο των απαραίτητων υλικών για την άμεση δημοπράτηση των οκτώ Προσφυγικών Πολυκατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας προωθήθηκε από την "Ανάπλαση Αθήνας Α.Ε." προς την Περιφέρεια Αττικής. Πρόκειται για το σύνολο των οριστικών μελετών και μελετών εφαρμογής (αρχιτεκτονικές, στατικές, ηλεκτρομηχανολογικές), των τευχών δημοπράτησης όπως και των απαιτούμενων εγκρίσεων οι οποίες έχουν δοθεί από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟΑ και την Υπηρεσία Δόμησης του Δήμου Αθηναίων. Ταυτόχρονα η "Ανάπλαση Αθήνας Α.Ε." εξασφάλισε μέσω του ΠΔΕ και με πρωτοβουλία των εποπτευόντων Υπουργών Αλ. Φλαμπουράρη και Χρ. Σπίρτζη τον αρχικό προϋπολογισμό 10.000.000 ευρώ τα οποία έχουν ήδη διατεθεί για αυτό τον σκοπό. Για το διατηρητέο ιστορικό προσφυγικό συγκρότημα προβλέπονται οι χρήσεις κατοικίας για τους διαμένοντες ιδιοκτήτες, κοινωνικής κατοικίας για ευάλωτες ομάδες, ξενώνα συνοδών ασθενών του Νοσοκομείου "Άγιος Σάββας" και Μουσείου Προσφυγικής Μνήμης»²²¹.

Μετά την παραίτηση του προέδρου της «Ανάπλαση ΑΕ», κ Ν. Μπελαβίλα (09/ 2019) και με δεδομένη την βούληση που είχε εκφραστεί προεκλογικά από τα στελέχη της σημερινής κυβέρνησης Μητσοτάκη (ότι θα καταργήσουν την Ανάπλαση ΑΕ), η τύχη της ανάπλασης των «Προσφυγικών» ήταν τουλάχιστον αβέβαιη.

Από τον Ιανουάριο του 2020, ο Δήμαρχος της Αθήνας Κ. Μπακογιάννης, εκ της θέσεως του, σύμφωνα με τη νέα νομοθετική ρύθμιση για την λειτουργία της εταιρίας, που ψηφίστηκε στη Βουλή, είναι ο νέος πρόεδρος της «Ανάπλαση Αθήνα ΑΕ», ενώ όπως ανακοινώθηκε στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου της Αθήνας, που ενέκρινε σχετική εισήγηση, την νευραλγική θέση του διευθύνοντος συμβούλου της «Ανάπλαση Αθήνα ΑΕ», αναλαμβάνει ο Πολυχρόνης Ακριτίδης.²²²

Τον Φεβρουάριο του 2020 η Περιφέρεια Αττικής με δελτίο τύπου ενημερώνει ότι: μια σειρά σημαντικών εκκρεμοτήτων (οικονομικών και τεχνικών) δεν επιτρέπουν

²²⁰ <https://left.gr/news/h-dioikisi-tis-perifereias-attikis-adiaforei-gia-ta-prosfygika-tis-alexandras> (04.02.2020)

²²¹ https://www.patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=32020:proxora-i-dimopratisi-ton-prosfygikon-tis-l-aleksandras&catid=3:2008-09-06 (04.07.2019)

²²² <https://ecopress.gr/?p=29489> (01.04.2020)

την άμεση έναρξη υλοποίηση του έργου. Συγκεκριμένα η νέα διοίκηση θέλει να προχωρήσει σε «χωροθέτηση υπογείου σταθμού αυτοκινήτων με υποβολή προμελέτης (αρχιτεκτονικών, στατικών και Η/Μ), για τις χρήσεις και τη διάταξη του κέντρου Μικρασιατικού πολιτισμού, καθώς και προτάσεις για τις απαραίτητες Πολεοδομικές ρυθμίσεις». Επίσης τίθεται το θέμα «της πλήρους συναίνεσης των συνιδιοκτητών των πολυκατοικιών. Για την έκδοση της οικοδομικής άδειας επαρκούσε μεν η σύμφωνη γνώμη του 66% των συνιδιοκτητών (αρ. 70, ΦΕΚ 48/Α/14-3-2019), αλλά στο στάδιο των εργασιών θα πρέπει να εξασφαλιστεί η πρόσβαση και η αποκατάσταση (τουλάχιστον σε στατικά στοιχεία του φορέα, σε στοιχεία προσόψεων και σε Η/Μ εγκαταστάσεις που διατρέχουν το κτίριο) σε όλες τις ιδιοκτησίες. Αυτή τη στιγμή υπάρχει η συναίνεση σε ποσοστό 89%». Τέλος η νέα Διοίκηση της Περιφέρειας θέλει να προχωρήσει σε τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου της περιοχής. *«Αυτή τη στιγμή, όλος ο περιβάλλον χώρος των πολυκατοικιών και οι οδοί που υφίστανται, θεωρούνται κοινόχρηστος χώρος. Η κατασκευή υπόγειου χώρου στάθμευσης και η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου, ως εκ τούτου, προϋποθέτουν την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου από τον Δ. Αθηναίων».*²²³

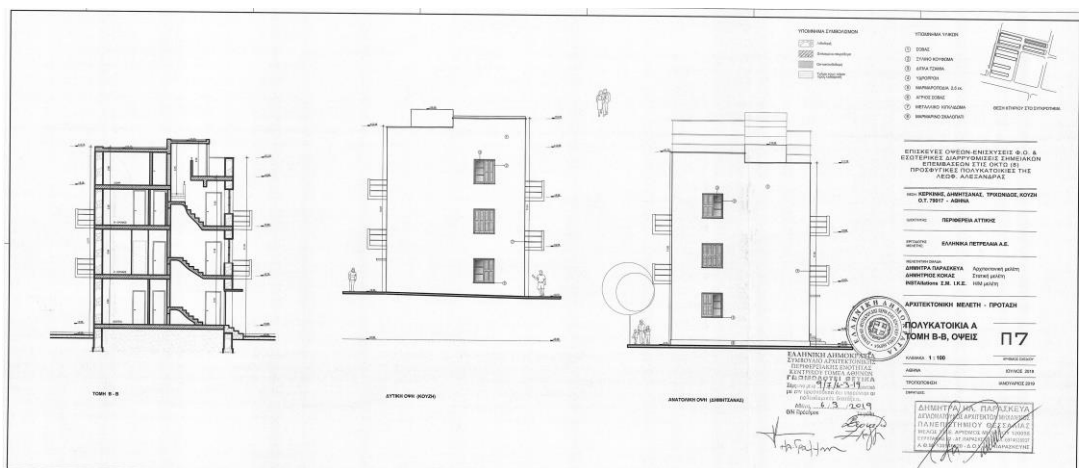
Με τα νέα δεδομένα της πρόθεσης κατασκευής υπογείου πάρκινγκ, της επιδίωξης περί απόλυτης προ-συναίνεσης των συνιδιοκτητών για τις εκτελούμενες εργασίες, αλλά κυρίως την αλλαγή του ρυμοτομικού, είναι σαφές ότι τα «Προσφυγικά» για άλλη μια φορά θα βρεθούν στην δύνη των γεγονότων και θα αφεθούν στην τύχη τους. Η εμπειρία από τις προγενέστερες προσπάθειες αλλαγής του ρυμοτομικού σχεδίου των συγκεκριμένων οικοπέδων, διδάσκει ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερα γραφειοκρατική και χρονοβόρα διαδικασία με πιθανές ενστάσεις στο ΣΤΕ και ως εκ τούτου η μετάθεση του έργου αποκατάστασης τοποθετείται στο απώτερο μέλλον, με ότι αυτό σημαίνει για την φθορά των κτιρίων από την εγκατάλειψη. Η εμπειρία επίσης διδάσκει ότι «η νομιμοποίηση μιας απόφασης αναφέρεται στο σεβασμό του κράτους δικαίου, αλλά και στην αποδοχή της από την πλειονότητα των ενδιαφερομένων. Η μη αμφισβήτηση της σε νομικό επίπεδο δεν είναι επαρκής για την νομιμοποίηση της στη συνείδηση της κοινής γνώμης αν θεωρηθεί άδικη, μη ηθική ή μη ορθή» (Ζορμπά, 2014:218). Το παρελθόν δίνει πλείστα παραδείγματα αποφάσεων για

²²³ <http://www.patt.gov.gr/site/> Δελτίο τύπου 11.02.2020

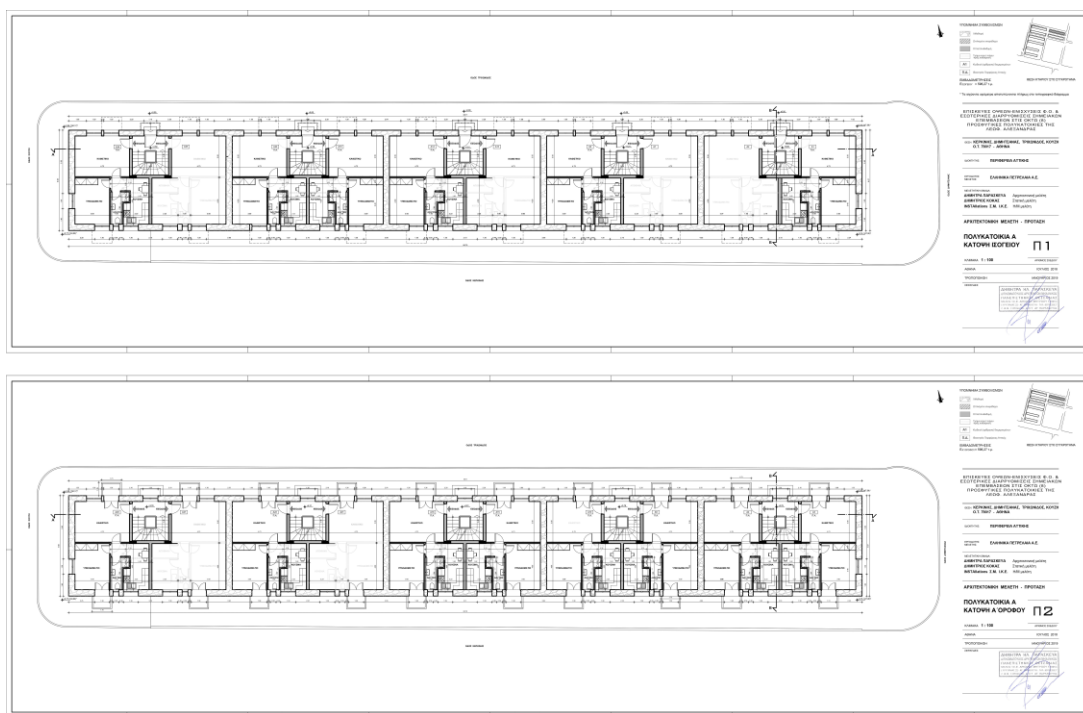
Σημείωση: ακολουθούν ενδεικτικά σχέδια από την εγκεκριμένη μελέτη ανάπλασης καθώς και 2 τοπογραφικά διαγράμματα (1936 & 2019).

Architectural drawing of a building facade, showing a long, multi-story structure with numerous windows and balconies. The drawing is oriented horizontally, with the building's length extending from left to right. The facade is white with dark window frames and balconies. The drawing is labeled "FACIADA" and includes a scale bar and a north arrow.

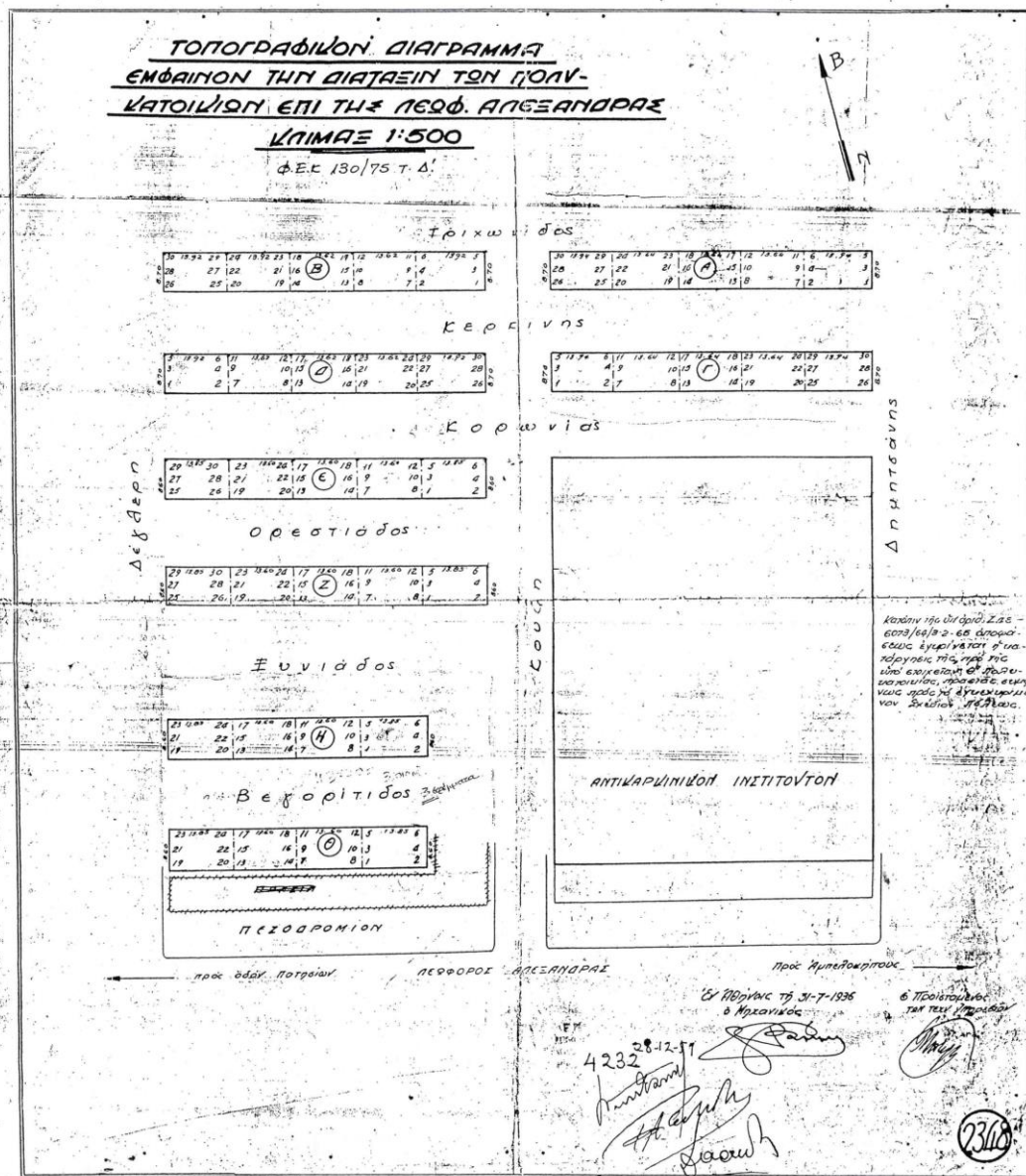
240

Σχέδιο 2) Πολυκατοικία Α: Τομή ΒΒ
(αντίγραφο από εγκεκριμένα σχέδια μελέτης)

Σχέδιο 3) Πολυκατοικία Α: Κάτοψη Ισογείου και Α Ορόφου
(αντίγραφο από εγκεκριμένα σχέδια μελέτης)

Σχέδιο 4) Τοπογραφικό Διάγραμμα 1936

IV.2 Κοιτώντας από την κλειδαρότρυπα το Συγκρουσιακό τοπίο

Οι συλλογικότητες περί των «Προσφυγικών» εξετάζονται τόσο μέσα από την αυτό-αναφορικότητά τους, όσο και από τη γνώμη των υπολοίπων υποκειμένων που εμπλέκονται με την λειτουργία τους.

«Σύλλογος Ιδιοκτητών Προσφυγικών Κατοικιών Α. Αλεξάνδρας Η Ανάπλαση». Στις 27/02/2000 ιδρύεται με έδρα στην Αθήνα και διεύθυνση γραφείων Κορωνίας Γ25-30, περιοχή Αμπελόκηποι, (μέσα στο συγκρότημα των Προσφυγικών πολυκατοικιών), το Σωματείο των συνιδιοκτητών των προσφυγικών πολυκατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Στο άρθρο 2 ως σκοπός του Συλλόγου αναφέρεται:

«α) η σύσφιξη των δεσμών και των σχέσεων, η ανάπτυξη πνεύματος φιλίας, αλληλεγγύης, συναδέλφωσης και συνεργασίας μεταξύ των συνιδιοκτητών... β) η διατήρηση των ηθών, εθίμων και παραδόσεων του προσφυγικού οικισμού καθώς και η διατήρηση του πολιτιστικού, ιστορικού, παραδοσιακού και αρχιτεκτονικού επιπέδου του οικισμού... γ) η επίλυση των προβλημάτων των προσφυγικών πολυκατοικιών... δ) ... η αντιμετώπιση με κάθε νόμιμο τρόπο... κάθε προσπάθεια επιβουλής από οπουδήποτε και αν προέρχεται...»

Τα ιδρυτικά μέλη ξεπερνούν τα 100 και συμφωνούν από κοινού για τον τρόπο εκπροσώπησης των κατοικιών, όπως αυτός προβλέπει το άρθρο 6 του καταστατικού:

«κάθε κατοικία εκπροσωπείται από ένα και μόνο μέλος, είτε ιδιοκτήτη, είτε σύζυγο ή ενήλικο τέκνο του, ο οποίος ασκεί και το δικαίωμα ψήφου, εκλέγειν και εκλέγεσθαι»²²⁴.

«Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων». Στις 20/10/2000 ιδρύεται με έδρα στην Αθήνα και διεύθυνση γραφείων Πουλίου 29 & Λαμίας, το σωματείο με την επωνυμία «Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων». Στο άρθρο 2 ως σκοπός του Συλλόγου αναφέρεται:

«α) η διερεύνηση, η σπουδή και η συνειδητοποίηση των προβλημάτων που απασχολούν την περιοχή των Αμπελοκήπων...,
β) η συλλογική δράση για την υλοποίηση προτάσεων για την αντιμετώπιση των πάσης φύσεως προβλημάτων της περιοχής δράσης του με οδηγό τις αρχές του μαζικού κινήματος (διαμαρτυρίες κλπ.)...,
γ) η συνδρομή του στις προσπάθειες των πολιτών για καλύτερη ποιότητα ζωής και ειρηνική πολιτισμένη συμβίωση...

²²⁴ Καταστατικό του σωματείου κατατεθειμένο στην Νομαρχία Αθηνών, αρ. πρωτ. 42829/18.10.2000.

δ) η προστασία προς όφελος του κοινωνικού συνόλου όλων των ελεύθερων χώρων της περιοχής και η παρέμβαση με όλα τα νόμιμα μέσα προκειμένου να αποτραπεί ο περιορισμός – αφανισμός τους, από τα ιδιωτικά συμφέροντα στο βωμό του κέρδους...,

ε) η υποβοήθηση κάθε προσπάθειας που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της διεθνούς αλληλεγγύης και την εμπέδωση της διεθνούς ειρήνης με την συμμετοχή του σε αντιπολεμικές δράσεις..., και

τέλος η ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης, η υπηρετήση του ανθρώπου ως αξίας και η διατήρησή των πάσης φύσεως πολιτισμικών αξιών με συλλογική προσπάθεια»²²⁵.

Ο σύλλογος αναφέρει στην ιστοσελίδα που διατηρεί στο FB, ως αποστολή:

«Σε μια εποχή που η αίσθηση της συλλογικότητας τείνει να χαθεί με αποτέλεσμα ο πολίτης να αισθάνεται αδύναμος ως μονάδα να αντιδράσει, με την συμμετοχή του στις εκδηλώσεις και τις δραστηριότητες του συλλόγου μας αποκτά ένα βήμα για να ακουστεί η φωνή του στις αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου, της νομαρχίας κτλ., οι οποίες πιέζονται προς τον σεβασμό των δικαιωμάτων του και την εξυπηρέτηση των αναγκών του, για μια πιο ανθρώπινη διαβίωση σε ένα αξιοπρεπές περιβάλλον»²²⁶.

Στις δράσεις του συλλόγου περιλαμβάνονται οι καίριες παρεμβάσεις του για :

- α) την αποκατάσταση και χρήση των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας (διάθεση διαμερισμάτων για το Μουσείο Ελληνισμού της Ανατολής, Ξενώνας Ασθενών Νοσοκομείου Αγ. Σάββα, κατοικίες) αλλά και για την ανάγκη να συνδεθεί η αποκατάσταση αυτών με την υλοποίηση της Ανάπλασης στην ευρύτερη περιοχή η οποία προβλέπεται από το ρυθμιστικό σχέδιο (ανάπλαση Κουντουριώτικων),
- β) την αποκατάσταση και ανάδειξη του Ι.Ν. Αγίου Νικολάου Θων, ο οποίος είναι κηρυγμένο ως νεότερο μνημείο από το 1979.²²⁷

«**Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Αμπελοκήπων**». Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Αμπελοκήπων ιδρύθηκε το 1959 με έδρα στην Αθήνα και διεύθυνση γραφείων Σεβαστοπούλου 30 & Ζαλίκη. Όπως αναφέρει στην ιστοσελίδα που διατηρεί στο FB:

«Από τότε μέχρι σήμερα αγωνιζόμαστε συνεχώς για την περιβαλλοντική και πολιτιστική αναβάθμιση της περιοχής μας. Ο Σύλλογός μας έχει βάλει τη σφραγίδα του σε όλα τα έργα που έγιναν στην περιοχή μας, ενώ προώθησε την ερασιτεχνική πολιτιστική δημιουργία σε μια προσπάθεια για μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Βασική αρχή του συλλόγου μας ήταν πάντα και φυσικά παραμένει και σήμερα η ενότητα όλων των

²²⁵ Καταστατικό του σωματείου κατατεθειμένο στην Νομαρχία Αθηνών, στις 17.01.2005

²²⁶ www.facebook.com/popesyka/posts/2913882021960555/ (06.08.2019)

²²⁷ Επιστολή του συλλόγου προς την Περιφέρεια Αττικής, αρ. πρωτ. 518/14.10.2019

κατοίκων στη βάση των κοινών προβλημάτων, οι σχέσεις καλής γειτονίας και η αγωνιστική διεκδίκηση. Τα τελευταία χρόνια ο σύλλογος μας, επικέντρωσε την προσοχή του στην προστασία των τελευταίων ελεύθερων χώρων της γειτονιάς μας, και της ευρύτερης περιοχής, συνειδητοποιώντας τη μεγάλη αξία των πάρκων (μικρών σε επίπεδο γειτονιάς και φυσικά μεγαλύτερων), αφού βελτιώνουν το μικροκλίμα της περιοχής και αποτελούν σημεία αναφοράς για επικοινωνία και πολιτιστική δημιουργία»²²⁸.

«Ένωση Σμυρναίων». Η «Ένωση Σμυρναίων», «Smyrneans' Association», ιδρύθηκε τους πρώτους μήνες του 1936. (αρ. απόφασης Πρωτοδικείου Αθηνών 3664/1936). Εδρεύει στην Αθήνα και συγκεκριμένα τα γραφεία της στεγάζονται επί των οδών Σκουφά 71^A και Μασσαλίας. Σκοπός της Ενώσεως Σμυρναίων είναι η ανάδειξη, διάσωση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των ελληνικών πατρίδων της Μ. Ασίας καθώς και η έρευνα, η μελέτη και η προβολή όλων των στοιχείων που συγκροτούν την ιστορία και τον πολιτισμό του Μικρασιατικού Ελληνισμού πριν και μετά το 1922.²²⁹

Το 2009 η Ένωση Σμυρναίων, δημοσιοποίησε πρόταση για τη δημιουργία του Μουσείου του Ελληνισμού της Ανατολής στις προσφυγικές πολυκατοικίες της λεωφόρου Αλεξάνδρας και στην ευρύτερη περιοχή. Στο πλαίσιο της πρότασης, το βιοτεχνικό κτίριο του συνοικισμού Κουντουριώτη θα στεγάσει τις περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου. Η πρόταση αυτή κατατέθηκε στα συναρμόδια υπουργεία Πολιτισμού και ΥΠΕΧΩΔΕ και στον Δήμο. Μέσω της ιστοσελίδας της Ένωσης <http://www.enosismyrneon.gr/el/enoses-smurnaion/demiourgia-tou-mouseiou-tes-mikra-asias/ta-nea-tou-mouseiou.html> και με διάφορους άλλους τρόπους, συγκεντρώθηκαν χιλιάδες υπογραφές υποστήριξης της δημιουργίας του Μουσείου.

Συ.Κα.Προ. (Συνέλευση Κατειλημμένων Προσφυγικών). Η Συ.Κα.Προ., ιδρύθηκε το 2010 είναι το παραχθέν αποτέλεσμα της αυτοοργάνωσης των ενοίκων των «Προσφυγικών» και αυτοαναφέρεται ως μια κοινωνική συλλογικότητα με αντι-εξουσιαστικά χαρακτηριστικά. Δεν είναι σύλλογος ούτε πολιτική ομάδα. Είναι οι περίπου 180 άνθρωποι που κατοικούν στα κατειλημμένα διαμερίσματα των «Προσφυγικών». Η Συ.Κα.Προ. είναι μια κολεκτίβα, έχει μια ιδεολογική βάση

²²⁸ <https://www.facebook.com/f.anoampelokipi/about> (03.02.2021)

²²⁹ https://www.facebook.com/pg/enosismyrneon/posts/?ref=page_internal (03.02.2021)

κατάληψης και εκφράζει εμπράκτως την κινηματική αλληλεγγύη της μέσα από μια οπτική σύνθεσης. Έχει ήδη δημιουργήσει και λειτουργεί οριζόντιες αυτό-οργανωμένες υποδομές για την κάλυψη καθημερινών και ειδικών αναγκών των συμμετεχόντων, όπως επισκευές σπιτιών, κτηριακών υποδομών, παρασκευή ψωμιού, κάλυψη αναγκών υγιεινής και φαρμακευτικής αρωγής, συλλογικό καφενείο, σχολεία για μετανάστες και ντόπιους, προγράμματα σωματικής αγωγής και γνωστικής καλλιέργειας και έκτακτη φιλοξενία προσφύγων²³⁰.

Α.Σ.Α.Κ.Α. (Ανοιχτή Συνέλευση Αγώνα της κοινότητας και Αλληλέγγυων, Προσφυγικών Αλεξάνδρας). Η Α.Σ.Α.Κ.Α δημιουργήθηκε το 2014 από ανθρώπους της συνέλευσης, της ευρύτερης γειτονιάς των 228 διαμερισμάτων και αλληλέγγυους, με αφορμή την μεταβίβαση από την Ε.Τ.Α.Δ. στο Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ. των 137 από το σύνολο των 177 διαμερισμάτων που κατείχε στα «Προσφυγικά». Αρχικός σκοπός δημιουργίας της η διεύρυνση της αντίστασης της γειτονιάς απέναντι στη καταστολή και την ενίσχυση των δομών και δράσεων της οργανωμένης κοινότητας. Από την αρχή τέθηκε το ζήτημα της οργανωμένης παρέμβασης με κινηματικούς όρους και έξω από τη γειτονιά. Όπως αναφέρει σε συνέντευξη ο Δ. από τη Συ.Κα.Προ η Α.Σ.Α.Κ.Α:

αρχικά προσπάθησε να στηρίζει η μια μεγαλύτερη εμπλοκή των ανθρώπων της γειτονιάς και της κοινότητας με το γενικό οργανωτικό και πολιτικό πλαίσιο της κοινότητας και να εντάξει και αλληλέγγυους, ανθρώπους οι οποίοι είτε δεν θέλανε να μείνουν εδώ, είτε θέλανε περισσότερο να ασχοληθούν με δομές, λειτουργίες σε αλληλέγγυα πάνω στον κόσμο της γειτονιάς²³¹.

Στις δράσεις της Α.Σ.Α.Κ.Α περιλαμβάνονται: συνεργασία με οργανωμένους κατοίκους καταληψίες για την επισκευή των κτιρίων στο εσωτερικό τους (όσο και των εσωτερικών χώρων των δομών της οργανωμένης κοινότητας) καθώς και της από κοινού κινητοποίησης για την εξεύρεση των απαραίτητων υλικών πόρων για τις ανάγκες αυτών των εργασιών. Οι εργασίες συντήρησης εδράζονται πάνω στην κοινή αντίληψη ότι τα κτίρια είναι μέρος ενός κοινού εγχειρήματος και όχι ενός χώρου ατομικού ή ιδιωτικού συμφέροντος. Η Α.Σ.Α.Κ.Α ενεπλάκει σε ζητήματα ενάντια στον κοινωνικό κανιβαλισμό και την εκμετάλλευση αδύναμων κομματιών της κοινότητας από οργανωμένες παρασιτικές ομάδες (μαφία).

²³⁰ <https://asmpa.espivblogs.net/> (03.06.2015)

²³¹ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

Στην πορεία του χρόνου αδυνάτησε και λόγω της διάθεσης των αλληλέγγυων, αλλά και λόγω της μειωμένης εμπλοκής της κοινότητας, δηλαδή των λιγότερο οργανωμένων καταληψιών και το 2016 με το τέλος της απολογιστικής διαδικασίας της κοινότητας, πάνω σε μια σειρά από διαφωνίες σε σχέση με την κατεύθυνση που έπρεπε να πάρει η κοινότητα, σε σχέση με τη σύγκρουση, με τη σύγκρουση πάνω στη δίκη της Χρυσής Αυγής, αλλά και γενικότερα με τη διάθεση εμπλοκής των αλληλέγγυων, ε και εκεί αποφασίστηκε το σταμάτημα της δραστηριότητας της²³²

Οι συνελεύσεις των Συ.Κα.Προ. και Α.Σ.Α.Κ.Α και οι δομές τους, συγκρότησαν τον πυρήνα της αυτοθέσμησης, αλλά ταυτόχρονα αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους ως δημιουργικό κομμάτι της γειτονιάς των «Προσφυγικών». Το παιδικό στέκι που προϋπήρχε της Α.Σ.Α.Κ.Α και φιλοξενούνταν στο χώρο της Συ.Κα.Προ. πλαισιώθηκε και ενισχύθηκε από τους αλληλέγγυους και εξελίχθηκε ως δομή της Α.Σ.Α.Κ.Α, ανοίχθηκε χώρος αποκλειστικά γι' αυτό. Συστάθηκε ομάδα ψυχικής και σωματικής υγείας που ασχολήθηκε με την προώθηση των αποκλεισμένων από την περίθαλψη και την ασφάλεια σε νοσοκομεία. Δημιουργήθηκε τμήμα νομικής βοήθειας για την επίλυση προβλημάτων των χωρίς χαρτιά μεταναστών κατοίκων της κοινότητας. Επίσης δημιουργήθηκε αρχείο υλικού αντι-πληροφόρησης σχετικά με την κοινότητα των «Προσφυγικών»²³³

Οι αόρατοι κάτοικοι των «Προσφυγικών» και το αστικό κενό. Για την πολιτεία οι 400 περίπου κάτοικοι των «Προσφυγικών» είναι στην καλύτερη περίπτωση αόρατοι. Το ίδιο ισχύει και για τα κτίρια το οποίο ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι τοπογραφικά μοιάζουν με «τρύπα» στον αστικό ιστό. Ίσως πάλι επειδή «η συλλογική μνήμη της πόλης- Αθήνας εκφράζεται στα ίδια τα κτίρια καθώς υψώνονται εκεί ως μια ετεροτοπία, ως διαφορετικός χωροχρόνος, ανάμεσα σε κρατικά κτίρια, πολυκατοικίες της αντιπαροχής και το γήπεδο του ΠΑΟ», (Τζιρτζιλάκη ^α 2018:145). Αξίζει να αναφερθεί το παράδειγμα της «ιδιαίτερης» αντιμετώπισης που επιφύλαξε η πολιτεία έναντι των κατοίκων του συγκροτήματος των «Προσφυγικών» το καλοκαίρι του 2004. Κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων σε μια πρωτοβουλία για την αναβάθμιση της αισθητικής της Αθήνας αποφασίστηκε η πόλη να κρύψει κάποια κτίρια της που δεν είχαν προλάβει να «φρεσκαριστούν», να

²³² Ο.π. 222

²³³ <https://prosfygika.espi.blogspot.com/2015/12/21/2015/>

ανακαινίσουν τουλάχιστον τις προσόψεις τους. Ο οδικός άξονας της Λεωφόρου Αλεξάνδρας ορίστηκε ως «ολυμπιακή διαδρομή» άρα ως εκ τούτου δεν μπορεί να παρουσίαζε σε όλο τον κόσμο μια εικόνα που δεν συνάδει με μια «ευρωπαϊκή μητρόπολη»²³⁴. Τα «Προσφυγικά» έπρεπε επιμελώς να κρυφτούν. Χρησιμοποιήθηκε για το λόγο αυτό ένα τεράστιο πανό (σαν το πανί-τον μπερντέ του καραγκιόζη στο θέατρο σκιών), που πίσω από την απεικόνιση του σαραγιού, εδώ του Παρθενώνα, έτρεχαν και φώναζαν τα κολλητήρια, εδώ τα παιδιά των οικογενειών των «Προσφυγικών». Κάποιος βρέθηκε και έσκισε το πανό με αποτέλεσμα η οπτικοποίηση της απουσίας απέτυχε παταγωδώς αφού η περιέργεια οδηγούσε τον πλάνητα της πόλης να αναζητήσει το κρυμμένο μυστικό πίσω από το πανί. Η επιθυμία της Πολιτείας ήταν σαφής. Η πόλη δεν θέλει να θυμάται το παρελθόν της και ντρέπεται για το παρόν της. Τα «Προσφυγικά» παραπέμπουν τόσο στη Μικρασιατική Καταστροφή, όσο και στα Δεκεμβριανά. Και οι δύο αυτές ιστορικές αναφορές είναι οδυνηρές και η πόλη προτιμά να τις κρύβει καλά «κάτω από το χαλί». Η φτώχεια, η φθορά των κτιρίων, η συμπαραδήλωση που φέρει ο λόγος κατασκευής αυτού του προσφυγικού συγκροτήματος, η κατάληψη των διαμερισμάτων, και τέλος η ύπαρξη μεταναστών που εύκολα μαρτυρείται στις μπουγάδες και τα πιάτα των τηλεοράσεων στα μπαλκόνια των πολυκατοικιών έπρεπε πάση θυσία να παραμορφωθούν και για αυτό το λόγο απουσίασαν από την επίσημη θέα της «ολυμπιακής» πόλης.

Το περιτύλιγμα των «Προσφυγικών» για λόγους εθνικής ντροπής και εθνικής υπερηφάνειας ταυτόχρονα, ανέδειξε το συγκρουσιακό τοπίο που έχει αναπτυχθεί γύρω από την τύχη τους. Ανεξάρτητα με τις αποφάσεις του Υπουργείου Πολιτισμού «περί χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων» δεν λύθηκε μέχρι σήμερα με πειστικό τρόπο τί κρίνεται ως επίδικο στη διατήρησή τους. Πληρώνεται ο σκοπός κατασκευής τους ως κοινωνική κατοικία; Μέχρι σήμερα όχι. Η φθορά τους είναι φυσικό φαινόμενο; Όχι, σίγουρα όχι μόνο φυσικό φαινόμενο. Τα τραύματα του κτηριακού συγκροτήματος από τα Δεκεμβριανά αποτελούν ενεργά ίχνη της συλλογικής μνήμης άξια να διατηρηθούν και να αναγνωστούν ή αποτελούν φθορές του επιχρίσματος; Ούτε γι' αυτό έχει δοθεί απάντηση επι της ουσίας, μέχρι σήμερα. Η ακτιβιστική

²³⁴ Ν.2947/2001 άρθρο 7α

ενέργεια σκισίματος του πανό έφερε πολλαπλά αποτελέσματα. Όπως υποστηρίζει ο Σταυρίδης (2018:254), *«η παραχάραξη της επίσημης παραχάραξης είναι, μια πράξη επικύρωσης και πολλαπλασιασμού της δύναμης που έχει η παραχάραξη να κινητοποιεί τη συλλογική μνήμη. Ως επίσημη χειρονομία η παραχάραξη κατευθύνθηκε πιο άμεσα εναντίον ενός μέρους της συλλογικής μνήμης που προοριζόταν να κρατηθεί σε ύπνωση αν όχι να εξαφανιστεί ολοσχερώς»*.

Επικαλούμενοι την ιστορική διαδρομή των τελευταίων τριάντα χρόνων αποκαλύπτεται η σχέση της πολιτείας με την ορατότητα των κατοίκων. Η ΔΕΠΟΣ ήταν ο μόνος φορέας που το 1994 είχε προτείνει στους κατοίκους των δύο πολυκατοικιών πίσω από τον «Άγιο Σάββα» να ανακαινίσει τα διαμερίσματα τους στα πλαίσια ενός πιλοτικού προγράμματος αναγνωρίζοντας έτσι την ύπαρξή τους, αλλά το όλο εγχείρημα έμεινε στις καλές προθέσεις. Αντίθετα ο Οργανισμός της Αθήνας αγνοώντας επιδεικτικά τη γειτονιά των «προσφυγικών» είχε προβλέψει την δημιουργία ενός τεράστιου πάρκου από τα Τουρκοβούνια μέχρι τον Λυκαβηττό, με βύθιση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, κατεδάφιση του γηπέδου του ΠΑΟ και των «Προσφυγικών». Η ανακαίνιση του γηπέδου του ΠΑΟ, έκλεισε την όποια συζήτηση περί του High Park. Η ΚΕΔ, από την άλλη πλευρά απέκτησε μέσα σε (3) χρόνια (Φθινόπωρο 2000- 2003) τα (140) από τα (228) σπίτια στα «Προσφυγικά», περίπου το 60% του όλου συγκροτήματος. Ακύρωσε τα ρολόγια της ΕΥΔΑΠ, τα τσιμέντωσε, ώστε να μην μπορούν τα διαμερίσματα να αποκτήσουν νερό και έκοψε το ρεύμα, αφήνοντας τα να ρημάζουν με απώτερο σκοπό την απαξίωσή τους, κυρίως στα μάτια των διερχόμενων.²³⁵ Η πρόταση της «Ανάπλασης ΑΕ» αν και φτιάχτηκε πάνω στα «προσφυγικά» αγνόησε την υπάρχουσα πλέον πραγματικότητα και κυρίως τους κατοίκους του συγκροτήματος. Συνέχισε πάνω σε σχέδια που είναι εκπονηθεί προ εικοσαετίας, όταν στη γειτονιά των «προσφυγικών» υπήρχαν ελάχιστες καταλήψεις. Η νέα πραγματικότητα/ορατότητα όμως προκύπτει από την αποτύπωση των «αόρατων», σημερινών, κατοίκων των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας όπως τη δίνει η Συ.Κα.Προ. στο κείμενο κάλεσμα της, της 26.06.19:

«Στα «Προσφυγικά» της Α. Αλεξάνδρας, αυτή τη στιγμή κατοικούν άνθρωποι κάθε κατηγορίας της τάξης των καταπιεσμένων. Πρόσφυγες, μετανάστες, οικογένειες με τα

²³⁵ Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, Πρακτικό 20/23-10-2003. Και Πρ. 28/27.11.2008

*παιδιά τους, ηλικιωμένοι, ασθενείς, πρώην άστεγοι, πολιτικοί αγωνιστές, άνθρωποι κάθε εθνικότητας ή θρησκείας. Αποτελεί ένα πολυεθνικό μωσαϊκό των κοινοτήτων των πιο κατατρεγμένων και λεηλατημένων λαών του κόσμου. Ανθρώπων που βίωσαν τον καπιταλιστικό πόλεμο, την προσφυγιά και τα βασανιστήρια, την εξαθλίωση, τον διωγμό και την πείνα».*²³⁶

Αόρατοι κάτοικοι είναι και τα περίπου 30-40 παιδιά που ζούνε στη γειτονιά των «προσφυγικών». Για να τα δει και να τα ακούσει κανείς θα πρέπει να ψάξει τις τρεις αυτοσχέδιες κούνιες και το δεντρόσπιτο στην αυλή του τρίτου μπλοκ. Πρόκειται για παιδιά προσφύγων και οικονομικών μεταναστών αρκετά εκ των οποίων έχουν έρθει από εμπόλεμες ζώνες. Αυτά τα παιδιά είναι ενταγμένα στη δομή παιδικού στεκιού και αυτό-μόρφωσης, της συνέλευσης. Η συγκεκριμένη δομή λειτουργεί σταθερά, εντάσσει γονείς και παιδιά, παρέχει υποστηρικτικά μαθήματα σχολείου, ελεύθερο παιχνίδι και αντιμετώπιση μιας σειράς δυσκολιών γνωσιακών και κοινωνικοποίησης. Σύμφωνα με τη Συ.Κα.Προ:

«τουλάχιστον αυτό είναι αρκετά θετικό, τα παιδιά σιγά- σιγά κοινωνικοποιούνται, αρχίζουν να δημιουργούν ένα πιο υγιή χαρακτήρα και σιγά-σιγά συγκροτούνται σαν αυτόνομες προσωπικότητες. Έχουμε αναπτύξει σχέσεις με τα σχολεία που υπάρχουνε τριγύρω στη γειτονιά και με τους δασκάλους και καθηγητές, υπάρχει μια διαρκή επικοινωνία μαζί τους και ανταλλαγής απόψεων σε σχέση με τα παιδιά της γειτονιάς που πηγαίνουν σε αυτά τα σχολεία. Έχουμε δεχτεί στήριξη, ανά περιόδους. Έχουμε προσφέρει και εμείς στήριξη σε αυτούς, σε σχέση με δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στα μαθήματά τους ή γενικότερα στην παραμονή τους στο σχολείο, δηλαδή στην κοινωνικοποίησή τους. Αργά βήματα, σταθερά από την άλλη».

Αν και η κατάληψη ης Συ.Κα.Προ, τελευταία, κυρίως από την περίοδο της δίκης της «Χρυσής Αυγής» έχει επενδύσει στην εξωστρέφεια, έχει φροντίσει δηλαδή να φέρει σε πρώτο πλάνο το όλο εγχείρημα της, ιδιαίτερα με την μεταφορά της συνέλευσης στο 1^ο μπλοκ, επι της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, καθώς και με την ανάρτηση τεράστιων πανό στα μπαλκόνια των κτιρίων, ώστε να μην μπορεί να τα αγνοήσει κανείς ακόμη κι αν διασχίζει με αυτοκίνητο τη Λεωφόρο, η αορατότητα των «προσφυγικών» και κυρίως των κατοίκων τους, είναι ένα πλάνο το οποίο η πολιτεία συνεχίζει να υποστηρίζει ακόμα και σήμερα. Η Περιφέρεια Αττικής ως φορέας

²³⁶ <https://athens.indymedia.org/post/1598748/> (29.06.2019)

διαχείρισης του συγκροτήματος και ο Δήμος Αθηναίων, ως διεκδικητής των ελεύθερων χώρων πέριξ των κτιρίων αποφεύγουν να αναφερθούν στην ύπαρξη των κατοίκων των «Προσφυγικών». Η αναφορά τους περιορίζεται στην παρουσίαση μακετών μελλοντικής ανάπλασης των κτιρίων και του περιβάλλοντος χώρου.

«οι τελευταίοι αναπλάστες, δεν αναφέρονται πουθενά για τους κατοίκους των «προσφυγικών» κι έχουμε εδώ πάλι μια αντίφαση, το ότι για τους κατοίκους για την κοινότητα των «προσφυγικών» μιλάει η «Καθημερινή». Είναι η μόνη η οποία τα τελευταία δύο χρόνια, έχει αναφερθεί στην κοινότητα των και στους κατοίκους των «προσφυγικών», πάλι όμως με τη δική της σκοπιμότητα, δηλαδή αυτό που κάνει η «Καθημερινή» είναι να λέει ότι, παιδιά κοιτάζτε καλά τα λέτε εσείς, αλλά έχετε να αντιμετωπίσετε έναν εχθρό εκεί, πρέπει να το λάβετε υπόψη σας και να οργανώσετε τα πλάνα σας έτσι. Αυτό λέει η καθημερινή. Οι άλλοι το αποκρύπτουν ακριβώς για να μην κινητοποιήσουν τα κοινωνικά αντανakλαστικά των ομάδων των οποίων εκπροσωπούν»».(Δ. της Συ.Κα.Προ: 2022)

Σχέσεις ενοίκων με τα κτίρια. Μέσα από τα λόγια μιας από τους κατοίκους που συμμετείχαν στην συνεδρίαση της 23/10/2003 του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων αντλείται η αίσθηση της εδαφοκυριαρχίας, της σχέσης δηλαδή των κατοίκων με τα κτίρια που κατέχουν, αλλά και της θεμελιώδους εμπειρίας που συνδέει το υποκείμενο με το χώρο. Ακούγοντας την αποκαλύπτονται «αόρατοι» κάτοικοι των «Προσφυγικών» που η συλλογική μνήμη, πεισματικά, τους κράτησε ζωντανούς.

«...εμείς ξέρετε πως ονειρευόμαστε την γειτονιά μας; Να μείνει και επειδή μεγαλώσαμε δίπλα με τις φυλακές Αβέρωφ που δυστυχώς δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή, με τις φωνές αυτών των ανθρώπων, που πήγαιναν το άλλο πρωινό να τους τουφεκίσουν και ακούγαμε, ήμασταν παιδιά και τα ακούγαμε και ακόμα τα έχουμε στα αυτιά μας και διαπιστώνουμε, δεν πρόσεχα ποτέ, ο Δήμος Αθηναίων το μόνο που έχει κάνει, εκεί μπροστά στην πρασιά του Αρείου Πάγου έχει βάλει μια τόση δα πλάκα μαρμάρινη, δεν την προσέχει κανείς, στη μνήμη αυτών. Ειλικρινά σας λέω, λόγω τιμής, αν θα μπορούσε αυτή η γειτονιά να μείνει εμείς οι ίδιοι θα στήναμε μνημείο σε αυτούς τους ανθρώπους που μεγαλώσαμε με τις φωνές, κάθε φορά που ήταν να πάρουν μια ομάδα την άλλη

*μέρα το πρωί, εμείς δεν κοιμόμασταν, φώναζαν όλοι οι κρατούμενοι. Αυτά εμείς θέλουμε να τα κρατήσουμε. Είμαστε οι χαζοί που δεν τα πουλήσαμε, τί είμαστε;».*²³⁷

Καθίσταται σαφές λοιπόν ότι η σχέση των συγκεκριμένων ιδιοκτητών-παλαιών κατοίκων, με το χώρο στηρίζεται στη μνήμη που παραμένει αναλλοίωτη στο χρόνο και διατρέχεται από συναισθήματα. «οι μνήμες αυτές μας συντροφεύουν ακόμη. Υπάρχουν τόσο μέσα μας, όσο και στις προσόψεις των σπιτιών μας».²³⁸ Τα «Προσφυγικά» χτίστηκαν για να στεγάσουν ανθρώπους που βρίσκονταν σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Με το πέρας του χρόνου τα ίδια τα κτίρια βρέθηκαν σε έκτακτη ανάγκη. Αν δεν τελούσαν υπό κατάληψη κάποια από αυτά αφημένα στην τύχη τους είτε θα είχαν είτε καταρρεύσει είτε θα είχαν πάθει ανεπανόρθωτες ζημιές. Ένας κάτοικος που συμμετείχε στην παραπάνω συνεδρίαση του ΚΣΝΜ (23.10.2003) συμπληρώνει

*«... η απορία σας είναι πως καθόμαστε εμείς σε αυτά τα σπίτια; ... καταρχήν η απορία που εξέφρασε κάποιος κύριος, γιατί αυτά τα σπίτια είναι σε αυτή την κατάσταση, εγκαταλειμμένα, δεν οφείλεται σε μας. Όταν υπάρχει η απειλή της απαλλοτρίωσης και της κατεδάφισης επι σειρά ετών, δεν μπορούσαμε εμείς να κάνουμε αυτές τις επισκευές εξωτερικά...», και συνεχίζει «στα σπίτια τα δικά μας σε σύγκριση με τα σπιτάκια τα μονώροφα που υπήρχαν τότε που χτίστηκαν τα δικά μας και που μεγάλωνα εγώ σαν παιδί και ήταν το πολύ διώροφα και συνήθως ήταν οι τουαλέτες στις αυλές των σπιτιών, εμείς είχαμε την τουαλέτα μέσα στο σπίτι μας, ακόμα είχαν και κάτι που δεν υπάρχει τώρα, στην τουαλέτα υπήρχε, εκτός από τον σωλήνα της αποχέτευσης και ένας σωλήνας που βγαίνει στην ταράτσα για να βγαίνουν οι οσμές. Ήταν όλα μέσα στο σπίτι και μεγαλώσαμε με όλα αυτά, που φαντάζομαι εσείς, εγώ έτσι το βλέπω, εσείς δεν ξέρω σαν επιστήμονες, ότι έδιναν ποιότητα ζωής σε μας, σε σύγκριση με εκείνα τα χρόνια», «... αυτό το δυάρι, όχι το δυαράκι, είναι πολύ καλύτερο πιστεύω, έχοντας αέρα από παντού, ακόμα και στην τουαλέτα, από τα δυάρια τα αντίστοιχα της εποχής, των πολυκατοικιών που χτίστηκαν το '60... γιατί να λέμε ότι: μπορεί να ζήσει ένας άνθρωπος σε ένα τέτοιο δυάρι;».*²³⁹

Σύμφωνα επίσης με άλλο κάτοικο ο οποίος θέλει να διατηρήσει την ανωνυμία «Οι περισσότεροι από τους ιδιοκτήτες που απόμειναν, έχουν συντηρημένα τα σπίτια τους, εσωτερικά. Μην ξεχνάτε ότι τα σπίτια είναι διατηρητέα και δεν μπορείτε να τα

²³⁷ Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, Πρακτικό 20/23.10.2003.

²³⁸ Δ. Ευταξιοπούλος, Πρακτικό ΚΣΝΜ 20/23.10.2003

²³⁹ https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/17/2/942.pdf (21.03.2022)

πειράξεις, δεν μπορείς να επέμβεις εξωτερικά. Θέλει άδεια από το Υπουργείο Πολιτισμού, από την Εφορεία των μνημείων από όλους...»

Ο Δ. της Συ.Κα.Προ, καταληψίας, μιλάει για τα πλεονεκτήματα των κτιρίων:

«έχουν το χαρακτήρα εργατικών κοινωνικών κατοικιών, τεχνοτροπία Bauhaus, επιτρέπουν την συλλογική διαβίωση είναι πολύ γερά σπίτια σαν κτίσματα...είναι ενωμένα το ένα με το άλλο, έτσι ώστε να στηρίζει το ένα τη στατικότητα του διπλανού του... τα κτίρια συντηρούνται από τους ανθρώπους που μένουν έτσι κι αλλιώς μέσα, ταράτσες εσωτερικοί χώροι κτλ είναι ασφαλή. Η εξωτερική όψη απαγορεύεται στους κατοίκους να τη φτιάξουν, είναι ένα εθνικό ιστορικό μνημείο, οπότε χρειάζονται ειδικές συνθήκες, ειδικές άδειες και υπάρχουν συγκεκριμένοι περιορισμοί, όσον αφορά την ανακαίνισή τους»²⁴⁰

Ο Δ.Μ. που ζει επίσης με κατάληψη σε σπίτι της Περιφέρειας αναφέρει:

«Οι βόθροι είναι παλιοί, φωνάζαμε ιδιωτικά συνεργεία, μας παίρνανε 150-200€ και δεν είχαμε λεφτά και σκεφτήκαμε να πάρουμε ένα μηχάνημα, εντάξει να δουλεύουμε μοναχοί μας... και σκεφτήκαμε να κάνουμε και κούνιες, να φυτέψουμε κιόλας...»²⁴¹

Ένας από τους παλιούς ιδιοκτήτες ο Ι.Χ. που αρνήθηκε να πουλήσει και παρέμεινε στα «προσφυγικά» αναφέρει χαρακτηριστικά.

«Όσον αφορά για την ποιότητα ζωής που υπάρχει σε αυτά τα σπίτια, την ξέρουνε μόνο αυτοί που μένουνε μέσα. Αυτοί που περνάνε απέξω μας δείχνουνε σαν μιάσματα και λέει δεν τα γκρεμίσανε αυτά ακόμα; Αλλά αν θα έρθουνε να ζήσουνε εδώ θα είναι όλη μέρα μέσα στο σπίτι τους ο ήλιος, τα δέντρα απέξω, ο αέρας. Ήθελα να ξερα άραγε μέσα σε αυτό το κτίριο που είναι δίπλα μας και λέγεται Άρειος Πάγος, τι αναπνέουν εκεί μέσα, καθαρό αέρα ή ανακυκλωμένο αέρα από τα air condition;»²⁴²

Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι ελάχιστοι, παλιοί ιδιοκτήτες οι οποίοι έχουν δηλώσει προς όλες τις κατευθύνσεις (πολιτεία και καταληψίες) ότι επιζητούν την περιβόητη «ανάπλαση». Σύμφωνα με τη Συ.Κα.Προ «στόχος τους είναι να υπερτιμηθεί η αξία των διαμερισμάτων, είτε να τα νοικιάσουνε πιο ακριβά, είτε να τα πουλήσουνε πιο ακριβά, είτε οτιδήποτε τέτοιο, οπότε παίζει χρήμα και μπίζνα από πίσω έτσι κι αλλιώς».

Σχέσεις μεταξύ των ενοίκων . Όταν στέκει στο παράθυρο ένας ένοικος ενός διαμερίσματος στα «Προσφυγικά», απέναντί του θα δει τον γείτονα. Εδώ όμως ο χώρος ανάμεσά τους δεν είναι κενός περιεχομένου. Δεν είναι ουδέτερος χώρος, είναι

²⁴⁰ Συνέντευξη με Δ. της Συ.Κα.Προ 17/04/2022

²⁴¹ Συνέντευξη με Δ.Μ. 1/11/2021

²⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=XUtxr4wt0OE>

τόπος όσμωσης ιδεών, κοινών διεκδικήσεων, παιχνιδιού των παιδιών, συναναστροφής ετερογενών κοινωνικών ομάδων ντόπιων και ξένων. Στην σχέση των ενοίκων της κατάληψης μεταξύ τους, δεν υπάρχει μια ιεραρχική δομή η οποία να ορίζει τα πράγματα. Σύμφωνα με τον Δ. της Συ.Κα.Προ *«υπάρχει ανάγκη για μια συνεχή ζύμωση σε κάθε επίπεδο μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και ανάγκη αλλαγής και εξέλιξης των ίδιων σαν υποκείμενα για να μπορέσουν να συνυπάρξουν με τους άλλους»* Σε μια τυπική γειτονιά της πόλης η «κανονική ζωή» δεν προϋποθέτει συνύπαρξη, το αντίθετο μάλλον, προϋποθέτει απομόνωση στον «οικείο χώρο». Στη γειτονιά των «προσφυγικών» όπου χτίζονται δομές και η κατελυημμένη κοινότητα καλείται να καλύψει διαφόρων ειδών ανάγκες εγγενείς αλλά και έκτακτες, η όσμωση με τους υπόλοιπους «νόμιμους» ενοίκους του συγκροτήματος δεν μπορεί παρα να επιβάλει όρους συνύπαρξης. Με άλλα λόγια, τα προσφυγικά σπίτια συνεχίζουν να λειτουργούν σε ένα καθεστώς αλληλεγγύης, πληρώνοντας έτσι τον αρχικό σκοπό δημιουργίας τους. Οι κάτοικοι δεν ζουν αποκομμένοι σε κάποια νεκρή ζώνη που να περιορίζει την έννοια της κατοίκησης σε ένα διαμέρισμα. Η απόσταση μεταξύ των πολυκατοικιών είναι ικανή για να μην σκιάζει η μια πολυκατοικία την απέναντί της αλλά και τόσο κοντινή ώστε να εξασφαλίζεται η κοινωνικότητα των γειτόνων. Όσο αόρατοι είναι οι κάτοικοι για την πολιτεία, τόσο γνωστοί είναι μεταξύ τους. Στη γειτονιά των προσφυγικών σε αντίθεση με άλλες γειτονιές της Αθήνας, οι κάτοικοι ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης και αιτίας διαμονής, γνωρίζονται μεταξύ τους, έχουν ταυτότητα *«εδώ ξέρουμε και τι βρακί φοράνε, και οι άλλοι βέβαια για μας, είναι πολύ θετικό, αναγνωρίζουμε τον εαυτό μας σαν κοινωνικά όντα»*²⁴³, είναι στη λογική του χωριού, από την αρχή μέχρι το τέλος μια συλλογική διαδικασία.

Σχέσεις «δικών» και «ξένων» κατοίκων. Στα «Προσφυγικά» για κάποιο απροσδιόριστο λόγο, ίσως επειδή στο συλλογικό ασυνείδητο είναι καταγεγραμμένη η διαχρονική πορεία της προσφυγιάς, αναπτύχθηκε μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης μεταξύ των παλαιών και των νέων κατοίκων.

Ο Δ.Μ. με την οικογένειά του (τη γυναίκα του και την κόρη του) βρήκε στέγη στα «Προσφυγικά» με τη βοήθεια μιας παλιάς κατοίκου.

²⁴³ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17/04/2022

«μιλήσαμε πάνω με τη γιαγιά, μας φώναζε, μας έδωσε μια όρεξη η γιαγιά, μπήκαμε, ήταν ακόμη δυο κλειστά σπίτια και μου λέει η γιαγιά: δε θα ανοίξεις αυτό το σπίτι να δεις, είναι καλύτερο; (γιατί το δίπλα δεν είχε ούτε θερμοσίφωνο, ούτε νεροχύτη) και λέει: δεν το ανοίγεις αυτό να μπεις μέσα; Και το ανοίγω, ήταν μια χαρά μέσα»²⁴⁴

«η κυρά Λένη, όταν φτιάχναμε το σπίτι και ερχόμασταν και μας έπαιρνε χαμπάρι, κατέβαινε και μας έλεγε: μη φύγετε για μεσημέρι, θα ανεβείτε πάνω, θα κάνω φαγητό και θα έρθετε να φάμε. Μας κατέβαζε δισκάκι με φλιτζανάκια του καφέ και μας έκανε καφέ ελληνικό και τον πίναμε και το φτιάχναμε το σπίτι.»²⁴⁵

Οι διαφορές, φυλετικές- θρησκευτικές και άλλες δεν βρίσκουν γόνιμο έδαφος να αναπτυχθούν, σε ένα εγχείρημα κοινοτισμού, σε μια κολεκτίβα όπου οι ξένοι και οι διαφορετικοί έχουν όνομα. Για τους παλιούς ιδιοκτήτες οι νέοι ένοικοι είναι ορατοί, έχουν ονοματεπώνυμο.

«Ο Αράς από το Ιράν μένει σε ένα διαμέρισμα 50τμ μαζί με άλλους δέκα συμπατριώτες του. Ο χώρος είναι άδειος και μόνο βρώμικοι υπνόσακοι βρίσκονται στο πάτωμα. Μεταλιγοστά του ελληνικά κι ένα μεγάλο χαμόγελο εξηγεί ότι διαμένει στα «Προσφυγικά» «εδώ και δυο χρόνια», δουλεύει στις οικοδομές και είναι πολιτικός πρόσφυγας»²⁴⁶

Η Ατис από την Νιγηρία νοικιάζει σπίτι τα τελευταία δέκα χρόνια. Φρεσκοβαμμένο και καθαρό, δεν θυμίζει σε τίποτα τη φθαρμένη εξωτερική του όψη.

«Είναι μια ήσυχη γειτονιά, δεν σκέφτομαι να φύγω. Το διαμέρισμα δεν είναι ότι το καλύτερο, οι σοβάδες πέφτουν και δεν έχει θέρμανση, αλλά το ενοίκιο είναι φτηνό, 180€ μόλις. Μακάρι να φτιαχτεί λίγο η εξωτερική όψη»}.²⁴⁷

Υπάρχει όμως και η άλλη άποψη των παλαιών κατοίκων ή ενοίκων που δεν μπορούν να αποδεχθούν την ύπαρξη των καταλήψεων και των μεταναστών, όπως για παράδειγμα: η άποψη του ένοικου ενός διαμερίσματος ο οποίος θέλει να διατηρήσει την ανωνυμία του

«Όλοι αυτοί οι μετανάστες μάς έχουν κάνει μαύρη τη ζωή. Φοβόμαστε να κυκλοφορήσουμε. Έρχονται, σπάνε τις πόρτες από τα διαμερίσματα και μπαίνουν μέσα. Κανείς δεν μπορεί να τους βγάλει. Κλέβουν ρεύμα και νερό. Μέχρι και διακίνηση ναρκωτικών γίνεται, γιατί μένουν πλέον και πολλοί χρήστες. Είμαστε δίπλα στη ΓΑΔΑ,

²⁴⁴ Συνέντευξη με Δ.Μ. (01/11/2021)

²⁴⁵ Συνέντευξη με Μ.Μ 1/11/2021

²⁴⁶ Άρθρο της Έρης Βαρδάκη, στο ΒΗΜagazino, τ.534, σελ. 42-45, 09/01/2011, <https://www.tovima.gr/2011/01/19/afieromata/b-lewforos-aleksandras-b-br-i-prosfygia-twn-prosfygikwn/>

²⁴⁷ Ο.π. 235.

έχουμε πάει επανειλημμένως, αλλά κανείς δεν κάνει τίποτε. Είμαστε αφημένοι στο έλεος του Θεού»²⁴⁸.

καθώς και η άποψη της κας Ε.Κ ιδιοκτήτριας διαμερίσματος υπό κατάληψη

«Το δικό μου όμως διαμέρισμα, γιατί έχω σπίτι στα Προσφυγικά της Λεωφόρου Αλεξάνδρας είναι υπό κατάληψη και πληρώνω το ΕΝΦΙΑ του υπό κατάληψη σπιτιού μου!!!!Καθώς βεβαίως με εξαναγκασμό είμαι υποχρεωμένη να νοικιάζω άλλου χωρίς να μου καταβάλει κανείς ενοίκιο από αυτούς που επιτρέπουν την κατάσταση αυτή εκεί υποβαθμίζοντας την περιοχή,... Η κλοπή ρεύματος είναι εμφανής εκεί με τα καλώδια να κρέμονται έξω από τα κτήρια!!!!... έχω κάνει 2 μηνύσεις κατά παντός υπευθύνου και 3 πρωτόκολλα διοικητικές αποβολές έχω καταθέσει φωτό στον εισαγγελέα για τη ν κατάσταση που επικρατεί εκεί!!!Γιατί δεν είναι σωστό ούτε και οι καταληψίες αλλά και οι αταυτοποιήτοι αλλοδαποί περιθωριακοί άτομα εξαρτημένα από ουσίες που έχουν δημιουργήσει Γκέτο εκεί να είναι πεταμένο κάτω από τις άθλιες εκεί συνθήκες !!!Πολύ πρόσφατα με έγγραφο μου στην Περιφέρεια ζητώ από τον κο Πατούλη να έρθουν οι κοινωνικές υπηρεσίες να τους απομακρύνουν»²⁴⁹

Οι παραπάνω απόψεις είναι ενδεικτικές της τεταμένης σχέσεις μιας μερίδας παλαιών ιδιοκτητών απέναντι στη συνέλευση παρότι σήμερα επικρατεί ένα περιβάλλον ουδετερότητας μεταξύ των δύο πλευρών, το οποίο ίσως και να οφείλεται στην προσπάθεια της Σν.Κα.Προ στην απομάκρυνση του ναρκεμπορίου και στη διατήρηση στοιχειωδών κανόνων υγιεινής στη γειτονιά. Σε ένα καλύτερο κλίμα διατηρούνται οι σχέσεις της κοινότητας των κατειλημμένων διαμερισμάτων με τους ενοικιαστές οι οποίοι ειρήσθω εν παρόδω νοικιάζουν διαμερίσματα ακόμη κι από παλαιούς ιδιοκτήτες που ενώ πούλησαν, δεν άδειασαν τα διαμερίσματά τους και παρέμειναν μέσα.

«κάνει κατάληψη στο σπίτι που είχε πουλήσει ο ίδιος και μπορεί να κάνει κατάληψη και στο διπλανό. Γενικότερα τα άδεια σπίτια (10-15) που υπάρχουν προστατεύονται από αυτούς ακριβώς τους ιδιοκτήτες. Υπάρχουν και οι αυτόνομοι καταληψίες, οι οποίοι έχουν μια «ιδιωτική ιδιοκτησία» που λέμε, είναι υπεύθυνοι δηλαδή για το κτίριο τους, δεν ανήκουν μέσα στο γενικό πλαίσιο της κοινότητας, με τους οποίους, και λόγω ισχύος, της κοινότητας υπάρχει μια είτε ουδέτερη, είτε μια

²⁴⁸ Ο.π. 235-6

²⁴⁹ <https://www.facebook.com/groups/107446506033882/permalink/3588289264616238> (21.03.2022)

φιλική σχέση, με κάποιους να συμμετέχουνε και στις δομές, όσον αφορά τις καμπάνιες αλληλεγγύης απέναντι στα πλάνα ανάπλασης και εκκένωσης της γειτονιάς»²⁵⁰.

Σχέσεις παλαιών και νέων κατοίκων με την Πολιτεία. Οι παλιοί ιδιοκτήτες των «Προσφυγικών» αν έχουν κάτι να θυμούνται από την σχέση τους με την πολιτεία είναι μια διαρκής αγωνία επιβίωσης στα σπίτια τους. Το ΦΕΚ του '67 που προαναφέραμε στεκόταν σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από τα κεφάλια τους. Κάθε ιδέα και πρόταση ανάπλασης έβλεπαν ότι δεν τους περιλαμβάνει. Τέλος μέσα από την μαρτυρία παλιάς κατοίκου διαπιστώνει εύκολα κανείς την περιθωριοποίηση και την ντροπή στην οποία η πολιτεία είχε οδηγήσει τους κατοίκους των «Προσφυγικών».

«...Αυτοί μας έχουν υποβαθμίσει, αυτοί μας δημιουργούσαν το αίσθημα του γκέτο και φτάσαμε στο σημείο πρόσφατα να συναντηθούμε άνθρωποι της ηλικίας μου και να ομολογήσουν ότι στην περίοδο της νιότης τους ντρέπονταν όταν έκανα παρέα με μια κοπέλα να πουν ότι είναι εκεί, γιατί μας είχε η πολιτεία κατατάξει σαν γκέτο»²⁵¹.

Στα «Προσφυγικά» σήμερα πέρα από τους παλιούς ιδιοκτήτες (περίπου 10 άτομα) και τους ενοικιαστές (σε ορισμένα από τα εναπομείναντα 51 ιδιόκτητα διαμερίσματα), κατοικεί και ένα συνονθύλευμα από καταληψίες, μετανάστες, πρόσφυγες, αντιεξουσιαστές, οι οποίοι απαρτίζουν ένα «αντιαναπτυξιακό» μοντέλο που εκπροσωπείται από τη Σν.Κα.Προ η οποία ανέλαβε να υποκαταστήσει και το ρόλο της πολιτείας, ώστε να παρέχει ασφάλεια στους κατοίκους της γειτονιάς.

«Ο χώρος αυτός για κάποια χρόνια λειτουργούσε ως εργαστήριο παραγωγής shisha. Μέχρι τώρα μέσα στη γειτονιά, έχουμε αδειάσει τρία τέτοια εργαστήρια. Τα «προσφυγικά» από το 2006-07 μέχρι το 2012, όπου η κοινότητα άρχισε να επιβάλει τους δικούς της όρους, όσον αφορά τα ζητήματα κοινωνικής συμβίωσης και ηθικών-κοινωνικών-πολιτικών κανόνων, ήτανε το βασικό κέντρο διανομής σκληρών ναρκωτικών ουσιών στους χώρους των Εξαρχείων, Βικτώριας Πεδίων του Άρεως, κτλ. Όλα αυτά γίνονται δίπλα στο άγρυπνο μάτι της ΓΑΔΑ, η οποία ήξερε ότι γίνεται διακίνηση ναρκωτικών, ότι υπάρχουν κατειλημμένα σπίτια τα οποία επι-νοικιάζονται από αυτές τις συμμορίες και στήριζε τις συγκεκριμένες καταστάσεις, είτε εμπλεκόμενη μέσα από τη διακίνηση μαύρου χρήματος και ουσιών, με το αζημίωτο φυσικά, είτε με το να αφήνει τέτοιου είδους καταστάσεις, να γνωρίζει και να μην επεμβαίνει, ακριβώς για να μεγαλώνει αυτή η κατάσταση. Αυτό έχει γίνει και στα Εξάρχεια, και στη

²⁵⁰ Συνέντευξη με Δ. της Σν.Κα.Προ 17/04/2022

²⁵¹ Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, Πρακτικό 20/23-10-2003.

Βικτώρια και σε όλες τις άλλες περιοχές όπου κινούνται υπό-προλεταριακοί ή μεταναστευτικοί πληθυσμοί και είναι ένας τρόπος άλωσης της. Υπάρχουνε πολύ συγκεκριμένες, ιστορικές εμπειρίες, όλο αυτό ανήκει στο πλαίσιο του «ειδικού πολέμου», έχει εφαρμοστεί πρώτον και κύριο στην Αμερική απέναντι σε κινήματα απελευθερωτικά και κοινωνικά και ταξικά όπως οι «μαύροι πάνθηρες», πως ναρκωτικά και συμμορίες μπαίνουν μέσα σε τέτοια κινήματα, τα διαβρώνουν εκ των έσω, διαβρώνουν τις ίδιες τις κοινότητες που τα κινήματα αυτά επιχειρούνε να, πολιτικοποιήσουνε, να ενεργοποιήσουνε και ούτω καθεξής. Η ΓΑΔΑ επειδή ψάχνει αρκετά το τι κάνουμε και μας παρακολουθεί πολύ στενά, στη μία περίπτωση που τυχαία ενεπλάκει, δηλαδή ένας από τους ανθρώπους, που έκανε διακίνηση και επι-ενοικίαζε σπίτι, όταν εκδιώχθηκε πήγε να ζητήσει βοήθεια από την αστυνομία, η αστυνομία αντέδρασε, συνέλαβε κατοίκους της κοινότητας, κάνανε δικαστήριο, έ, αθωωθήκαμε και καταδικάστηκε ο συγκεκριμένος και από τότε είναι αρκετά πιο προσεκτικοί στην επέμβασή τους σε τέτοια σημεία. Όταν έχουμε φτάσει σε ένα σημείο που οργανωμένα απαντάμε σε ένα τέτοιο ζήτημα, η ΓΑΔΑ για να μην μπλέξει, μένει απέξω.

Η εμπειρία της σχέσης των κατοίκων των «Προσφυγικών» με την πολιτεία περνά, όπως προαναφέρθηκε, μέσα από την «επαφή» τους με τα σώματα ασφαλείας, και για πολιτικούς λόγους, κυρίως λόγω της γειτνίασης με τη ΓΑΔΑ²⁵². Ενδεικτικά αναφέρεται δημοσίευμα της «εφημερίδας των συντακτών» σύμφωνα με το οποίο:

«Σε πεδίο μάχης μετατράπηκαν χθες οι προσφυγικές κατοικίες στα Κουντουριώτικα της λεωφόρου Αλεξάνδρας, όπου στο περιθώριο της δίκης της Χρυσής Αυγής και για περίπου επτά ώρες συγκρούονταν αστυνομικές δυνάμεις και αντιεξουσιαστές, με συνέπεια να προσαχθούν συνολικά 15 άτομα, να συλληφθούν δύο, να τραυματιστεί ένας αστυνομικός και να προκληθεί αναστάτωση στο προσωπικό και τους ασθενείς του κοντινού αντικαρκινικού νοσοκομείου «Άγιος Σάββας, σε όροφό του οποίου εθεάθησαν δύο αστυνομικοί της Ασφάλειας Αττικής οι οποίοι παρακολουθούσαν από το μπαλκόνι τις κινήσεις των αντιεξουσιαστών κι από εκεί υποδείκνυαν στους συναδέλφους τους ποια άτομα να προσάγουν».²⁵³

Για το ίδιο γεγονός γράφει η Καθημερινή:

«Κατά των αξιωματικών που είχαν την ευθύνη συντονισμού της επιχείρησης στα «Προσφυγικά» της λεωφόρου Αλεξάνδρας, το πρωί της 31ης Οκτωβρίου, στρέφονται

²⁵² <http://www.avgi.gr/article/10813/7598661/petropolemos-chrysaugiton-anarchikon-sta-prosphygika-tes-alexandras> (04.02.2021)

²⁵³ https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/88317_kleftopolemos-sta-prosphygika (04.02.2021)

με μήνυσή τους στην Εισαγγελία τα μέλη της Α-513 διμοιρίας των ΜΑΤ. Πρόκειται για τους αστυνομικούς που τραυματίστηκαν σοβαρά από πέτρες, τσιμεντόλιθους και μάρμαρα τα οποία αντιεξουσιαστές πετούσαν από τις ταράτσες των προσφυγικών πολυκατοικιών, στα πρόσφατα επεισόδια δίπλα στη ΓΑΔΑ».²⁵⁴

Είναι προφανές ότι τα επεισόδια δεν προκλήθηκαν λόγω της κατάληψης των «Προσφυγικών», όπως επίσης προφανές είναι ότι για άλλη μια φορά τα συγκεκριμένα κτίρια απαξιώνονται με την ανοχή της πολιτείας. Η φθορά των όψεων και η εγκατάλειψη τους, βοηθά στην συμπαράδληψη του χώρου ως κέντρο ανομίας, περίπου ως γιάφκα των αντιεξουσιαστών. Να σημειωθεί ότι η καχυποψία μεταξύ των ενοίκων των «Προσφυγικών» και του κράτους οδήγησε σε κάλεσμα στις 27.01.2018, για αντίσταση απέναντι στο Δήμο της Αθήνας όταν αποφάσισε να βάλει σκαλωσιές και προστατευτικό πλαστικό δίχτυ γύρω από τα κτίρια για την αποφυγή ατυχήματος από πτώσεις σοβάδων.²⁵⁵

Δρώντες και συγκρουσιακή αιτιότητα. Η ανθρωπογεωγραφία των κατειλημμένων προσφυγικών μπορεί να αναγνωστεί ως μια κατά Gilman, «οικοκοινότητα ή οικοχωριό»²⁵⁶ που επιδιώκει ως κοινωνικό δίκτυο να αποτελέσει εναλλακτική λύση απέναντι στον συγκεντρωτισμό και στην κεντρική εξουσία. Ο ορισμός αυτού του οικοχωριού (ecovillage) ως μια κατηγορία «συνειδητής κοινότητας»²⁵⁷ αποτυπώνεται στο αστικό περιβάλλον μέσα από τις δομές, υποδομές και δράσεις της Συ.Κα.Προ. Οι πρώτες καταλήψεις του 2000 απαρτιζόταν από ένα ικανό αριθμό Τούρκων και Κούρδων προσφύγων. Σήμερα σύμφωνα με τον Δ της Συ.Κα.Προ «η κοινότητα και η συνέλευση των «προσφυγικών» συμβιώνουν πάνω σε πολιτικές συμφωνίες και οργανικά με πολιτικούς πρόσφυγες από το τουρκικό και το κουρδικό κίνημα και οι δράσεις τους αλληλοτροφοδοτούνται από άλλα κινήματα». Το

²⁵⁴ <https://www.kathimerini.gr/887353/article/epikairothta/ellada/h-dimoiria-twn-mat-mhnyse-toys-a3iwmaticouys> (04.02.2021)

²⁵⁵ Έγγραφο του Δήμου Αθηναίων, Διεύθυνσης Δόμησης, Τμήματος Ελέγχου Κατασκευών, αρ. φακ. Ε145/2017 «έκθεση επικινδύνου οικοδομής» <https://athens.indymedia.org/post/1583135/>, 27.01.2018

²⁵⁶ R. Gillman, *The Eco-village Challenge*, in Context Quarterly, 3/1991 Langley, WA p.10

²⁵⁷ Σύμφωνα με τον Gilman το οικοχωριό είναι οικισμός σε ανθρώπινη κλίμακα, όπου το πλήθος των κατοίκων επιτρέπει την υγιή κοινωνική και πολιτική δικτύωση (συνήθως έως 150 άτομα), υπάρχουν όλες οι βασικές και απαραίτητες δομές για να μπορεί να ζήσει κάποιος άνθρωπος, οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι ακίνδυνα ενσωματωμένες στον φυσικό κόσμο, είναι βιώσιμος, δηλαδή συντηρείται από μία υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη η οποία μπορεί να συνεχίζεται επιτυχώς στο αόριστο μέλλον, χωρίς επιβλαβείς επιδράσεις στο περιβάλλον και πρέπει να έχει πολλαπλά κέντρα πρωτοβουλιών.

ανθρώπινο μωσαϊκό της μεγαλύτερης κατάληψης στην πόλη αποτελείται από περίπου 400 άτομα διαφορετικών εθνοτήτων, πολιτικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων, σεξουαλικού προσανατολισμού κ.α.. και γενικότερα συγκροτείται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα που συνήθως αναφέρονται ως ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η αρμονική συγκατοίκηση αυτών των διαφορετικών εθνοτήτων, (μεταναστών και προσφύγων), με τους υπόλοιπους ενοίκους του συγκροτήματος αποτελεί και τη σαφή απάντηση στην κατασκευή της εικόνας «του ξένου», του «μη Έλληνα», μέσα στο αστικό τοπίο. Η κρίση ένωσε τους πάντες σε ένα κοινό στόχο, την επιβίωση χωρίς σύνορα. «Σύνоро» αποτελεί το απαξιωτικό βλέμμα προς τον «άλλο», η άθλια συνθήκη εργασίας, η ελεημοσύνη και μεγαλύτερο σύνορο αποτελεί ο διαχωρισμός στην παιδική χαρά. Το σύνορο, αυτό που επιβάλλει τον χωρικό διαχωρισμό των φυλετικών μειονοτήτων, είναι ταυτόχρονα ευάλωτο και διασχίζεται όταν γεννιούνται, από τα κάτω, συνθήκες αλληλεγγύης και νοιαξίματος, όταν τα υποκείμενα δεν ευθυγραμμίζονται στον κυρίαρχο ιδεολογικό λόγο της περιχαράκωσης, όταν η ταυτότητα δεν αποτελεί παγιωμένο χαρακτηριστικό αναγνώρισης του άλλου. Όλα αυτά στη γειτονιά των «προσφυγικών» είναι δεδομένα. Εστιάζοντας στον μετανάστη διαπιστώνεται ότι *«το σύνορο, το φέρει στο σώμα του, το κουβαλάει μαζί του το ενσωματώνει και το επιτελεί καθώς καθορίζει το ενδεχόμενο πεδίο δράσης του»*. (Λαφαζάνη, 2015:335). Για τον πρόσφυγα αντίστοιχα ο βίαιος ξεριζωμός από το σπίτι και την πατρίδα αποτελεί μια τραυματική εμπειρία και ταυτόχρονα μια πρώτη ύλη ανάγνωσης της ιστορίας, της συλλογικής ταυτότητας και των βιωμάτων των πρώτων προσφύγων οι οποίοι κατοίκησαν το συγκρότημα. Η ουσιώδης διαφορά παλαιών και νέων προσφύγων είναι ότι η σημερινή προσφυγική εγκατάσταση αφορά ανθρώπους που δεν τους συνδέουν δεσμοί αίματος με το χώρο υποδοχής. Ένας βίαιος ξεριζωμός από την κατελημμένη στέγη των «προσφυγικών» θα αποτελέσει μια αξιόμαχη συγκρουσιακή αιτία. Εδώ η πολιτεία έρχεται να αναγνώσει το αξίωμα ότιο «άλλος» ήρθε για να μείνει και ως εκ τούτου δημιουργείται μια άτυπη συνάντηση, έστω και αναγκαστική, στο πλαίσιο της διαπολιτισμικότητας και της ανάγκης για επιβίωση ταυτόχρονα. Όπως αναφέρει ο Ροζάνης (2019:63):

«οι σύγχρονοι νομάδες δημιουργούν ρωγμές στην ταυτότητα του έθνους κράτους και λειτουργούν αναστοχαστικά στην έννοια του πολίτη. Η μετακίνηση μετασχηματίζει αναγκαστικά τις συνθήκες κατοίκησης, διαφοροποιεί τις έννοιες που περιστρέφονται γύρω από αυτήν και, τέλος, μετασχηματίζει το αστικό έδαφος».

Η βίωση της ετερότητας, η παραγωγή κοινής πολιτιστικής, αλλά κυρίως οικονομικής έκφρασης και προϊόντος, η ενσυναίσθηση που δημιουργεί η κινητικότητα, η καθημερινή τριβή με άτομα με έντονη διαφορετικότητα και προσλαμβάνουσες, λειτουργεί ως αντίβαρο απέναντι στο στεγαστικό διαχωρισμό και διαμορφώνει νέους κοινωνικούς μετασχηματισμούς στη βάση μιας νέας αλληλεγγύης. Όπως προαναφέρθηκε οι ένοικοι του συγκροτήματος αποτελούν ένα μωσαϊκό κοινοτήτων από πολιτικά υποκείμενα, πρόσφυγες πολέμου, πολιτικούς πρόσφυγες, ακτιβιστές, μετανάστες, άστεγους, πρώην τοξικοεξαρτημένους, γενικότερα από ένα πολιτισμικό μείγμα από τα κάτω που συνδέονται στη βάση του κοινοτισμού και της αυτονομίας. Εδώ η αυτονομία απαντάται με όρους καστοριαδικούς όπου η λέξη περιλαμβάνει δυο ρίζες: *αυτός* και *νόμος*. Όπως ο ίδιος αναφέρει σε συνέντευξη του:

Αυτόνομος, είναι εκείνος που δίνει στον εαυτό του έναν νόμο. Φυσικά, δεν θα αποκαλούσα αυτόνομο όποιον εκπληρώνει απλώς τις επιθυμίες του χωρίς κανένα φρένο και χωρίς κανέναν έλεγχο, όποιον θεωρεί πως νόμος είναι να κάνει ό,τι του κατεβαίνει κάθε στιγμή στο κεφάλι. Το ίδιο ισχύει και για την κοινωνία. Αυτόνομη κοινωνία είναι μια κοινωνία που ξέρει ότι η ίδια φτιάχνει τους θεσμούς και τους νόμους της. Και αυτό ακριβώς της επιτρέπει, να υπάρχει ως αυτόνομη κοινωνία, όπως επίσης επιτρέπει στα μέλη της να υπάρχουν ως αυτόνομα άτομα μέσα σ' αυτήν την κοινωνία (Παπαδοπούλου, 2017:49-50).

Στην περίπτωση των «προσφυγικών» ερευνάται η προσπάθεια ύπαρξης μιας αυτόνομης κοινότητας μέσα στο αστικό τοπίο και η ανάπτυξη μιας συλλογικής κοινωνικής αυτονομίας όπου η αυτονομία της κοινότητας αποτελεί ένα οντολογικό άνοιγμα προς την ευρύτερη κοινωνία. Στα «προσφυγικά» η αυτονομία του ενός βρίσκει νόημα μόνο μέσα από την ύπαρξη του άλλου. Αυτονομία σύμφωνα πάντα με τον Καστοριάδη είναι η δυνατότητα ενός ατόμου να κάνει ελεύθερα επιλογές (ατομική αυτονομία) και η συνειδητή και αυστηρά αυτοδιοικούμενη και αυτοθεσμιζόμενη κοινωνία, με ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων.²⁵⁸ Ο Καστοριάδης, αναφερόμενος στη διάκριση μεταξύ αυτονομίας και ετερονομίας, αποσαφηνίζει ότι δεν πρέπει να εκλαμβάνουμε τον Άλλο (ή τους Άλλους) ως εξωτερικό εμπόδιο ή μια κατάρρα από την οποία υποφέρουμε, αλλά ως

²⁵⁸ Καστοριάδης, Κ., (1978), *Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας*, Αθήνα: Κέδρος

συστατικό στοιχείο του υποκειμένου, δεδομένου ότι «η ανθρώπινη ύπαρξη είναι μια ύπαρξη με άλλους»²⁵⁹.

Συγκεκριμένα η κατειλημμένη γειτονιά των «προσφυγικών» λειτουργεί με κανόνες αυτοδιαχείρισης αυτοοργάνωσης και συν-απόφασης, απαντώντας έτσι στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επιβάλλει η πολιτεία μέσω της κρατικής κυριαρχίας. Η αρχιτεκτονική του χώρου ως συγκρότημα οκτώ πολυκατοικιών υπαγόρευε εξ αρχής μια τέτοια μορφή κοινοτικής ζωής, μιας κομμούνας εν εξελίξει και ενίσχυε τη συλλογικοποίηση και την κοινοκτημοσύνη. Υπαγόρευε την ανάπτυξη μιας κοινότητας με ισορροπημένη αρμονία σε ένα χώρο που κυριαρχεί η ανθρώπινη κλίμακα, σε ένα χώρο που οι άνθρωποι γνωρίζονται μεταξύ τους και ο καθένας αισθάνεται ότι μπορεί να κατευθύνει τις επιλογές και τις απευθύνσεις της κοινότητας. Όπως αναφέρει ο Δ:

«Εμείς εδώ από την αρχή οργανωθήκαμε με ένα συλλογικό τρόπο και σε αυτό που λέμε «συλλογική κατοχή», «συλλογική ιδιοκτησία», άρα ο χώρος ο οποίος, στον οποίο μένει ο καθένας δεν ανήκει στον ίδιο, ο ίδιος έχει το δικαίωμα χρήσης, παρόλα αυτά η συνολική ευθύνη βρίσκεται στο συλλογικό σώμα της κοινότητας και της συνέλευσης»²⁶⁰

Τα «προσφυγικά» αποτελούν σήμερα ένα ζωντανό μουσείο αντίστασης, με επεμβάσεις στους κοινόχρηστους χώρους τους, με κοινές χρήσεις με παρεμβάσεις στα κτίρια που επανανοηματοδοτούν την έννοια της κατοίκησης και με συλλογικές διαδικασίες ενάντια στον αστικό «εξευγενισμό» του συγκροτήματος. Σε αυτό το χώρο ανέπτυξε δράση η Συ.Κα.Προ. από το 2010, απαντώντας σε θέματα επιβίωσης με την πολιτική της κουλτούρα και με δομές αυτοοργάνωσης και αλληλεγγύης.. Σε μια σταθερή γραμμή διατήρησης του ταξικού χαρακτήρα της γειτονιάς προσπαθεί να δώσει έννοια και ουσία στο «social housing» μέσα από την «κοινή ζωή» Η συγκρότηση της κοινότητας βασίζεται στις αρχές της συλλογικής κατοικίας και της συλλογικοποίησης κοινών πόρων και αγαθών. Όλα όμως εξαρτώνται από το βαθμό συμμετοχής στην κοινή ζωή, και το βαθμό σύνδεσης των μελών της συνέλευσης μεταξύ τους.. Σύμφωνα με τον Δ της Συ.Κα.Προ.:

Υπάρχει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εισόδου ανθρώπων για βραχυχρόνιο ή μακροχρόνιο διάστημα, ακολουθείται μια συγκεκριμένη διαδικασία γνωριμίας, συζητήσεων,

²⁵⁹ Καλλής, Γ., ντΑλίζα, Τ., Ντεμάρια, Φ., (2016:91). *Το λεξιλόγιο της Αποανάπτυξης* (μτφ. Καρυώτη, Ο.), Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

²⁶⁰ Συνέντευξη με Δ. της Συ.Κα.Προ 17/04/2022

ενημέρωσης για τη γειτονιά και το πλαίσιο λειτουργίας και αν όλα αυτά προχωρήσουνε καλά κάποιος έχει τη δυνατότητα να παραμείνει μέσα στην κοινότητα, εντασσόμενος μέσα στο πλαίσιο της Μέλος της κοινότητας είναι όποιος αναγνωρίζει τον εαυτό του ως τέτοιο, κατά βάση το ίδιο το άτομο, η θέση που παίρνει και διατηρεί οργανικούς δεσμούς με την κοινότητα σύμφωνα με το πλαίσιο, δεσμεύεται από αυτό και το πράττει.²⁶¹

Η Συ.Κα.Προ συγκροτήθηκε πάνω σε ένα άξονα κοινών θέσεων της προοπτικής μιας κοινότητας αγώνα, με μια πολιτική κουλτούρα αυτοοργάνωσης και σε ένα καθεστώς συντροφικότητας όπου τα θεμέλιά του πατούν στις αρχές της αλληλοαποδοχής και αλληλοκατανόησης σε ένα οριζόντιο επίπεδο. Όπως συχνά αυτό-αναφέρεται σε δημοσιευμένες μπροσούρες της στις ιστοσελίδες: (<https://sykaposquat.noblogs.org/indymedia/>, <https://twitter.com/Prosfigika?s=12> και <https://sykaposquat.noblogs.org/>), προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες επιβίωσης, στέγασης, ένδυσης ζητημάτων υγείας, εκπαίδευσης ανήλικων παιδιών, ορατότητας και νομιμοποίησης μεταναστών και προσφύγων και εν τέλει να βελτιώσει τη ζωή των καταληψιών κατοίκων η Συ.Κα.Προ. λειτουργεί *κοινωνικό κέντρο* που στεγάζει τις συνελεύσεις της και τη δανειστική της πολύγλωσση βιβλιοθήκη, (κυρίως Αραβικά, Φαρσί, Βουλγάρικά και Τούρκικα, τα οποία και μιλιούνται στη γειτονιά). Επίσης εκεί λειτουργεί τη δομή εκμάθησης ελληνικών, αγγλικών και τούρκικων μαθημάτων για τους ξενόγλωσσους κατοίκους και οργανώνει συναντήσεις με την *πρωτοβουλία Ψ* για ενίσχυση της ψυχικής υγείας, με την παροχή φαρμακευτικής αλλά και ψυχολογικής αρωγής αλλά και με μια ομάδα αρχιτεκτόνων για κτιριακά θέματα. Η επίλυση προβλημάτων υγείας σε μια κοινότητα σαν αυτή των Προσφυγικών με αρκετά ευάλωτα μέλη έχει οδηγήσει το κοινωνικό κέντρο στη σύνδεσή του με κοινωνικά ιατρεία. Η επιλογή στέγασής του κοινωνικού κέντρου στο πρώτο block της λεωφόρου στοχεύει στην αύξηση της ορατότητας του και της προσβασιμότητας του από τις συλλογικότητες και τα εγχειρήματα που μπορούν να συν οργανωθούν με την κοινότητα.. Η Συ.Κα.Προ. λειτουργεί επίσης τις δομές του συλλογικού, αλλά και του *γυναικείου καφέ*, με στόχο την στήριξη των θηλυκοτήτων της κοινότητας, του *παιδικού στεκιού* και αυτό-

²⁶¹ εκδήλωση-συζήτηση με θέμα «Αυτόνομες κοινότητες στο αστικό πεδίο» από τη συλλογικότητα ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ στις 14/12/2021 διατίθεται στο. <https://www.youtube.com/watch?v=5i06f9ZTSic>

μόρφωσης για τα παιδιά της κοινότητας και της ευρύτερης γειτονιάς. Λειτουργεί δομή λογιστικού. Παράγει σε εβδομαδιαία βάση χειροποίητο ψωμί στη *δομή συλλογικού φούρνου* της κοινότητας και το διανέμει εντός και εκτός της γειτονιάς. Συλλέγει και διανέμει τρόφιμα που προσφέρουν εθελοντικά οι γειτονικές λαϊκές αγορές του Γκύζη και των Αμπελοκήπων (συλλογικόskipping) και λειτουργεί τη συλλογική κουζίνα που προσφέρει φαγητό στους κατοίκους. Ενισχύει το κοινωνικό κέντρο με κινήσεις αλληλεγγύης, λειτουργεί σπίτι διεθνιστών, κοινοτικό internet, κοινοτικό μηχάνημα για τον καθαρισμό των κεντρικών αγωγών κ.α.. Η οριζόντια οργάνωση χωρίς ιεραρχία, η εσωτερική λειτουργία της Συ.Κα.Προ, η ανάπτυξη ενός καθεστώτος συντροφικότητας που βασίζεται στις αρχές της ισότητας της ελευθερίας, της κοινοκτημοσύνης της αλληλοαποδοχής, της αλληλοκατανόησης, και της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της αλλά και η σχέση συμβίωσης με τους εναπομείναντες κατοίκους των μη κατειλημμένων σπιτιών, αποτελεί αντιπαράδειγμα απέναντι στην όποια μορφή εξατομίκευσης αλλά και στην κρατική εξουσία. Αυτό το αντιπαράδειγμα των πολιτικών δρώντων θέτει, ως φυσικό επακόλουθο, την πολιτεία απέναντι στην ανάγκη δράσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων της πάνω σε ένα κατειλημμένο αστικό χώρο που μοιάζει να λειτουργεί ως «νησίδα ελευθερίας» και θα μπορούσε να torpilίσει τα θεμέλια της έννομης τάξης. Η ύπαρξη και μόνο ενός «γαλατικού χωριού», μιας αυτόνομης κοινότητας στο αστικό πεδίο, στην καρδιά της πόλης, όπου καταλαμβάνει και διαχειρίζεται τη στέγη και απαλλοτριώνει το νερό και το ρεύμα προς χάριν της επιβίωσης των μελών της, και της ενίσχυσης μιας κοινοτικής ζωής αποτελεί μια μόνιμη αιτιότητα συγκρουσιακής αναμέτρησης με το κράτος. Το μοντέλο εσωτερικής οικονομίας που έχει αναπτύξει αυτή η ιδιότυπη κομμούνια στις δομές της, λειτουργεί ενθαρρυντικά στις ανάγκες συντήρησης και βελτίωσής της. Η εθελοντική εργασία στις δομές, η κατασκευή προϊόντων προς πώληση (ψωμί, σαπούνι κ.α.), η περισυλλογή και απαλλοτρίωση οικοδομικών υλικών, η προσφορά επίπλων, οικοσκευών, τροφίμων, ειδών ένδυσης, όλα αυτά μεταφράζονται σε χρήμα που παράγεται και επιστρέφει στην κοινότητα. Η ύπαρξη όμως αυτού του μοντέλου οικονομίας δεν ανταποκρίνεται στις αρχές οικονομίας του αστικού κράτους και η διάδοσή του αποτελεί απειλή και torpilίζει τα πλάνα του μελλοντικού αστικού εξευγενισμού. Το γεγονός ότι η πολιτεία δεν έχει αποφασίσει ακόμη να προχωρήσει δυναμικά στην όποια επένδυση του συγκροτήματος των «Προσφυγικών» και τηρεί

στάση αμηχανίας και αναμονής δεν καθησυχάζει καθόλου τους καταληψίες που οργανώνουν στρατηγικά την άμυνα τους για την περίπτωση κρατικής καταστολής. Το μοντέλο αυτοοργάνωσης της Συ.Κα.Προ. απαντά σε ερωτήματα σχετικά με την λήψη των αποφάσεων και την επίλυση των τυχόν συγκρούσεων. Για όλα αποφασίζει το κυρίαρχο όργανο δηλαδή η γενική συνέλευση σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας. Αυτό το μοντέλο αντιπροσώπευσης έρχεται σε σύγκριση και αντιπαράθεση με την ισχύουσα κοινοβουλευτική δημοκρατία, συνεισφέροντας στην συγκρουσιακή αιτιότητα. Η οργάνωση και η μέχρι τώρα λειτουργία της Συ.Κα.Προ. στηρίζεται σε ένα «κώδικα ηθικής» που προάσπισε το «οικοχωριό» από προβλήματα που δημιούργησαν κατά καιρούς οι επελάσεις κάποιων υπενοικιαστών με στόχο την εμπορία ναρκωτικών ή τη μαστροπεία ανηλίκων. Η αυτοοργάνωση και η συν απόφαση για τη διατήρηση μιας «καθαρής» γειτονιάς αποτέλεσε και την ασπίδα προστασίας της, στερώντας από την πολιτεία μια αφορμή επιχείρησης εκκαθάρισης.. Σύμφωνα με τις καταστατικές της αρχές η Συ.Κα.Προ προσπαθεί να στηρίξει παρά να αποπέμψει διαφωνούντες ή μέλη της που υποπίπτουν σε μικροπαραβατικές συμπεριφορές. Κάθε μέλος εντάσσεται σαν φιλοξενούμενος στην κοινότητα και έτσι παραμένει μέχρι να αποχωρήσει. Παρόλα αυτά σε περιπτώσεις διαπίστωσης πώλησης ουσιών, ενοικίασης καταλήψεων ή βίαιων ή αντικοινωνικών συμπεριφορών η συνέλευση θεωρεί ότι το μέλος βρίσκεται εκτός πλαισίου και το αποπέμπει άμεσα.²⁶²

Αν η κοινότητα των «προσφυγικών ιδωθεί ως αυτόνομη κοινότητα, τότε όπως αναφέρει και ο καθηγητής Σταύρος Σταυρίδης *«η κοινότητα παράγει δίκαιο, όχι καπιταλιστικό ή κρατικιστικό, αλλά με άλλες αξίες ή αρχές»* Για παράδειγμα μπορεί η κοινότητα στα πλαίσια της αυτορρύθμισής της, όταν ένα μέλος της γεννά προβλήματα αντι να το θέσει εκτός πλαισίου, να στραφεί από το δίκαιο της αποπομπής του στο δίκαιο της επαναπροσέγγισης. Αυτό θα δώσει και στην κοινότητα την ευκαιρία να αναλογιστεί αν φέρει συλλογική ευθύνη για τη συμπεριφορά του παραβατικού μέλους της και να αποφύγει τους αστικούς τρόπους απεύθυνσης στην κρατική εξουσία ή τρόπους αυτοδικίας.²⁶³

²⁶² εκδήλωση-συζήτηση με θέμα «Αυτόνομες κοινότητες στο αστικό πεδίο» από τη συλλογικότητα ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ στις 14/12/2021 διατίθεται στο. <https://www.youtube.com/watch?v=5i06f9ZTSic>

²⁶³ Ό.π., σ.255

Η πολιτεία ως ο άλλος δρών και ως αντιδρών στην κατάληψη στέγης στα «Προσφυγικά» αμφιταλαντεύεται στις όποιες αποφάσεις για την τύχη του οικιστικού συγκροτήματος. Μετά τις συνεχείς μεταβιβάσεις των ακινήτων που έχει στην ιδιοκτησία της σε διάφορους φορείς του δημοσίου (Κ.Ε.Δ., Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ., Περιφέρεια Αττικής), την εμπλοκή του Δήμου Αθηναίων για την ιδιοκτησία των κοινόχρηστων ενδιάμεσων χώρων, την οριστική απόφαση κήρυξης διατηρητέου του όλου συγκροτήματος και την εξαγγελία μεγάλων σχεδίων αστικού εξευγενισμού, επι της ουσίας στέκει αμήχανη μπροστά στην παρακμή και τη φθορά των κτηρίων. Ίσως αυτή η αμηχανία της πολιτείας είναι και ο πιο ισχυρός συγκρουσιακός παράγοντας. Η απαξίωση της συλλογικής μνήμης από την πολιτεία σε συνδυασμό με τα αποσπασματικά σχέδια χρήσης των «προσφυγικών» (ξενώνες συνοδών ασθενών, ίδρυση μουσείου, κοινωνική στέγη, φοιτητικές εστίες, πάρκινγκ κ.ά.) δυναμιτίζουν οποιαδήποτε επικοινωνία μεταξύ των δρώντων. Ενώ με την απόφαση της η πολιτεία το 2009, κήρυξε τα «προσφυγικά» ως διατηρητέο μνημείο, ως ένα «ενιαίο σύνολο κτιρίων κοινωνικής κατοικίας του Μοντέρνου Κινήματος ιδιαίτερα σημαντικών για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής της μεσοπολεμικής περιόδου και της ιστορίας της εξέλιξης της πόλης των Αθηνών», μέχρι σήμερα κανένα σχέδιο αποκατάστασης δεν έχει αποτυπωθεί στο συγκρότημα. Να σημειωθεί ότι μετά την απόφαση του ΚΣΝΜ καμιά απόφαση κατεδάφισης ή αλλοίωσης του χαρακτήρα των Προσφυγικών δεν μπορεί να εκδοθεί. Η μη λήψη μιας οριστικής απόφασης για την τύχη των κτηρίων και των ενοίκων τους, η διαχρονικά μη εφαρμογή των σχεδίων αναβάθμισης, αποκατάστασης, διάσωσης και σήμερα ανάπλασης, καθώς και οι διαχρονικές υποσχέσεις της πολιτείας για διαμοιρασμό των κτηρίων σε όποιον το ζητήσει («Άγιος Σάββας», «Ενωση Σμυρναίων», ΤΕΕ κ.α.) καλλιεργεί ένα κλίμα καχυποψίας σε κάθε εμπλεκόμενο με αυτό το οικιστικό συγκρότημα. Η αμηχανία της πολιτείας απέναντι στην κατάληψη των «προσφυγικών», οι συνεχείς «σχεδιασμοί επι χάρτου» αναφορικά με τη μελλοντική χρήση του συγκροτήματος, η αδυναμία κατανόησης των αναγκών των «αόρατων κατοίκων» καθώς και των ιδιαίτερων συνθηκών κατοίκησης της γειτονιάς των «προσφυγικών» και η έλλειψη στοιχειώδους διαλόγου μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών αποτελούν ικανά στοιχεία συγκρουσιακής αιτιότητας. Να σημειωθεί ότι κάθε λύση τμηματικής παραχώρησης

έχει τον αντίλογό της και αυτό υποδαυλίζει ένα συγκρουσιακό κλίμα και δημιουργεί κοινωνικό αυτοματισμό. π.χ.:

Η ανάγκη στέγασης συνοδών ασθενών του «Αγίου Σάββα» ενώ ως εξαγγελία ακούγεται ως μια κοινωνική παροχή της πολιτείας, δεν διευκρινίζει ποιος αναλαμβάνει το ρόλο του ξενοδόχου ή του εσ αι συντηρητή των παραχωρούμενων πολυκατοικιών. Ούτε γίνεται κάποια αναφορά στην ανάληψη του κόστους χρηματοδότησης λειτουργίας του ξενώνα. Η ιστορία διδάσκει ότι η πολιτεία μην μπορώντας να ανταποκριθεί σε τέτοιο ρόλο εγκαταλείπει τα περιουσιακά της στοιχεία στην τύχη τους (περίπτωση ΞΕΝΙΑ). Επίσης γεννά ερωτήματα για την μέχρι σήμερα στάση της «Χριστιανικής Ένωσης» ιδιοκτήτριας του οικοπέδου του «Αγίου Σάββα» αλλά και γειτονικών κτισμάτων τα οποία θα μπορούσε να διαθέσει για την κάλυψη αυτών των αναγκών. Η μη ενεργή ανάμειξη της «Χριστιανικής Ένωσης» γεννά αντιδράσεις από τους υπό έξωση κατοίκους.

«είναι ένα παπατζιλίκι, η εκκλησία έχει πάρα πολλά διαμερίσματα ακριβώς σε αυτή την περιοχή εδώ, όχι μέσα στα «προσφυγικά» αλλά τριγύρω από τα «προσφυγικά» και νομίζω ότι έχει έτσι κι αλλιώς και χώρους που χρησιμοποιεί γι' αυτό το λόγο. Από την άλλη μεριά η κοινότητα έτσι κι αλλιώς φιλοξενεί ευπαθείς ανθρώπους αλλά και στέκεται αλληλέγγυα με ανθρώπους που έρχονται στον Άγιο Σάββα, έχουν έρθει δηλαδή σε επικοινωνία και υπάρχουν χώροι διαμορφωμένοι ειδικά για να φιλοξενήσουν ασθενείς, συγγενείς ασθενών του Αγίου Σάββα»²⁶⁴

Η δημιουργία μουσείου μικρασιατικής μνήμης έρχεται σε ρήξη με το «ζωντανό μουσείο» που λειτουργούν σήμερα οι πρόσφυγες κάτοικοι των πολυκατοικιών. «Μουσείο... δηλαδή να διώξουν τους πρόσφυγες για να κάνουν μουσείο προσφύγων».(Δ. από Συ.Κα.Προ:2022). Μόνο μέσα από αυτή την κατοίκηση των προσφύγων και των μεταναστών, πληρώνεται και ο σκοπός κατασκευής του συγκροτήματος. Σήμερα η στέγαση προσφύγων που επέζησαν από τους σύγχρονους πολέμους καθιστά ζωντανό οργανισμό τα «προσφυγικά» και αποτυπώνει την ιστορική συνέχεια χρήσης. Ικανοποιώντας η πολιτεία την επιθυμία της «Ένωσης Σμυρναίων» για τη δημιουργία μουσείου μικρασιατικής μνήμης, εκτός από τις μη αναστρέψιμες παρεμβάσεις που θα δημιουργήσει στη μορφολογία των κτηρίων και

²⁶⁴ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

στον περιβάλλοντα χώρο τους, θα γεννήσει κι ένα αχαρτογράφητο πολιτικό κύμα συμπαράστασης στους σημερινούς πρόσφυγες κατοίκους που θα εκδιωχθούν.

Η παραχώρηση κτιρίων σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες δεν απέχει από τη σημερινή κατοίκηση των «προσφυγικών». Η αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης δίνει ένα μωσαϊκό κατοίκων προερχόμενων από κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Ως εκ τούτου η επανάχρηση των «προσφυγικών» δεν θα λύσει το πρόβλημα της στέγασης (δεν θα μπορούσε άλλωστε, αφού δεν εντάσσεται σε ένα συνολικό σχεδιασμό κοινωνικής κατοικίας), απλώς θα επιλέξει με όρους «φιλανθρωπίας» άλλους ευπαθείς κατοίκους στη θέση των σημερινών.

«δε θα είμαι σε αυτούς που θα παραμείνουν εδώ, και εγώ και πάρα πολλοί άλλοι, προφανώς θα επιλεχθούνε κάποια «εκθέματα» να συνεχίσουν να υπάρχουν εδώ προφανώς οι πιο οικείοι και πιο φιλικοί απέναντι στο κράτος, στην εκάστοτε κυβέρνηση που θα αναλάβει το πλάνο αυτό»(Δ. από Συ.Κα.Προ:2022)

Η επανακατοίκηση κενών διαμερισμάτων μέσω κατάληψης. Οι καταλήψεις στα «προσφυγικά» ξεκίνησαν στις αρχές του 2000 και συγκεκριμένα στα 4 πρώτα μπλοκ (κάθε συγκρότημα πολυκατοικίας ονομάζεται από τους καταληψίες μπλοκ). Η Συ.Κα.Προ ως ένα κομμάτι του ριζοσπαστικού κινήματος, συνέβαλε στο γέμισμα της γειτονιάς με νέες καταλήψεις. Όπως αναφέρει η Β. της Συ.Κα.Προ, *«το όλο εγχείρημα των νέων καταλήψεων ξεκίνησε έχοντας εξασφαλίσει ήδη κάποια βασικά αγαθά. Στέγη την οποία καταλάβαμε, νερό και ρεύμα τα οποία απαλλοτριώσαμε και ένα συγκρότημα που η χωροταξία του ενίσχυε την κοινοτική ζωή»*.²⁶⁵

Σήμερα τα «Προσφυγικά» αποτελούν την μεγαλύτερη κατάληψη της Ελλάδας και μια από τις μεγαλύτερες της Ευρώπης και απαντούν δυναμικά σε θέματα στέγασης και επιβίωσης. Συντονίζεται από μια από τις πιο δραστήριες κινηματικές συλλογικότητες με επικεφαλής της κατάληψης, κυρίως πολιτικούς ακτιβιστές, οι οποίοι δημιουργούν μια ζωντανή αυτό-οργανωμένη κοινότητα αλληλεγγύης και άμεσης δημοκρατίας. Σύμφωνα με το Δ. της Συ.Κα.Προ πρόκειται για πολιτική και κοινωνική κατάληψη και διαφέρει από τις μικρές καταλήψεις στα νεοκλασικά κτίρια της πόλης. *«μιλάμε για ένα χώρο ο οποίος συνειδητά από τους καταληψίες συμπυκνώνει τα κοινωνικά και πολιτικά στοιχεία τα οποία είναι αλληλένδετα»*.

²⁶⁵ Ο.π., σ.255

Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι κάποιος απευθύνεται στη συνέλευση των «προσφυγικών» προκειμένου να λύσει άμεσα το οξύ πρόβλημα της στέγασης που τον απασχολεί όλοι υπάρχουνε και συν-λειτουργούνε πάνω σε ένα πολιτικό πλαίσιο με συγκεκριμένη στρατηγική, προοπτική, όρους και κανόνες συμβίωσης και λειτουργίας και όλα αυτά σε οριζόντιο επίπεδο. Αυτός που βλέπει την κατάληψη μόνο με όρους πολιτικούς, αυτός που τη βλέπει κινηματικά και αυτός που την βλέπει σαν έκτακτη στεγαστική λύση δεν διαχωρίζονται, είναι πολιτικά όντα και θα κληθούν να υπερασπιστούν την κατάληψη. Ίσως αυτή η παράμετρος έχει βοηθήσει την γειτονιά των «προσφυγικών» να αποτελεί σήμερα ένα από τα πιο οργανωμένα κοινωνικοπολιτικά εγχειρήματα της Ελλάδας. Μέσα από τις δημοσιεύσεις της Συ.Κα.Προ.²⁶⁶ διαβάζουμε ότι τα «Προσφυγικά» για την συνέλευση θεωρούνται «απελευθερωμένα εδάφη κοινωνικού αγώνα» (05.07.19), τα οποία «θα ματώσετε για να τα πάρετε, 10-100-1000άδες καταλήψεις ενάντια σ ένα κόσμο οργανωμένης σήψης». Οι ακτιβιστές καταληψίες παρέχουν σε μετανάστες κάποια κατειλημμένα σπίτια αναπτύσσοντας μια μορφή συνεργασίας με βασική αρχή το μοίρασμα στέγης και το τσάκισμα του φόβου απέναντι στον «παράνομο εισβολέα». Η επανακατοίκηση των κενών διαμερισμάτων από-δαιμονοποιεί και από-στοχοποιεί τη φτώχεια, εναντιώνεται στην αστική μιζέρια που θέλει για τον «ξένο» αποστειρωμένους χώρους αποκομμένους από την πόλη και δημιουργεί προϋποθέσεις για την διεύρυνση του μοιράσματος της συνεργασίας, της αλληλεγγύης, των κοινωνικών αξιών και των οραμάτων για μια «δίκαιη ζωή».

Τα «Προσφυγικά» ως γκέτο και αξιοθέατο. Η όψη των κτηρίων και η άγνοια των περαστικών για την συλλογική ζωή εντός της γειτονιάς και η χωροταξική απομόνωση του οικιστικού συγκροτήματος δίνουν την εικόνα γκέτο. Η πρώτη φυγή και επαφή των «προσφυγικών» με τον έξω κόσμο, εκτός της γειτονιάς, γίνεται μέσω της οδού Δημητσάνας. Η Δημητσάνας είναι όμως ένα μικρό κομμάτι δρόμου, ουσιαστικά δυο οικοδομικά τετράγωνα, αφού πάνω της ακουμπά η ΓΑΔΑ, ο «Άγιος Σάββας» και το «Ελπίς». Παρόλα αυτά είναι η μόνη οδός γνωριμίας των κατοίκων των δυο όμορων γειτονιών. Η όποια επαφή γίνεται με αργούς ρυθμούς τόσο λόγω της

²⁶⁶ <https://sykaproquat.noblogs.org/> (29.09.2019)

καχυποψίας των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής απέναντι στην κατάληψη, όσο και λόγω της εσωστρέφειας των καταληψιών.

Δ. από Συ.Κα.Προ «Το βασικό πρόβλημα με την ευρύτερη γειτονιά είναι ότι δεν υπάρχει στην ουσία. Η γειτονιά έχει μια μορφή γκέτο γιατί είναι αποξενωμένη, τα «προσφυγικά» είναι αποξενωμένα από τη γειτονιά του Γκύζη και από τη γειτονιά των Αμπελοκήπων, αλλά και από την πλευρά του Λυκαβηττού, τα «Κουντουριώτικα», γιατί υπάρχουν συγκεκριμένα κτίρια, πολύ μεγάλα ΓΑΔΑ, δυο νοσοκομεία, Εφετείο, γήπεδο, τα οποία μας αποκόπτουνε....υπό την έννοια της μη εκμετάλλευσής τους είναι ένα αστικό κενό. ...Όλο το πρόγραμμα του κράτους και των εταιριών σε σχέση με τα «προσφυγικά» είναι να γίνουν πραγματικά ένα αξιοθέατο, ένα τουριστικό σημείο...ο ρόλος που παίρνει ο Ε. είναι του ξεναγού του ζωολογικού κήπου, δηλαδή εμείς είμαστε τα εκθέματα και αυτός θα είναι ο διευθυντής»²⁶⁷

Οι απόπειρες καταστολής και ο κλεφτοπόλεμος. Η έκτακτη ανακοίνωση της Συνέλευσης & και της Κοινότητας «Προσφυγικών» Λ. Αλεξάνδρας, της 01/04/19:

«από το 2002 και έπειτα, όταν ουσιαστικά ξεκίνησε ο νέος κύκλος σχεδιασμού καταστολής και λεηλασίας των Προσφυγικών κατοικιών Λ. Αλεξάνδρας, με πρόφαση την ανάπλαση στα πλαίσια των επερχόμενων ολυμπιακών αγώνων του 2004, οι προσπάθειες άλωσης της γειτονιάς δεν έχουν σταματήσει. Έτσι, μετά τις αποτυχημένες προσπάθειες πώλησης και ερημοποίησης της γειτονιάς, ακολούθησε η σκοπούμενη υποβάθμιση και η κάλυψη του κενού χώρου από μικροσυμμορίες, οι οποίες επιχειρούσαν με την κάλυψη της Γ.Α.Δ.Α. Εκτός, όμως, από τις μετωπικές προσπάθειες των κρατικών μηχανισμών έχουν εφαρμοστεί, παράλληλα, διάφορες στρατηγικές τακτικές ισοπέδωσης της αντίστασης και του συλλογικού αγώνα των καταληψιών κατοίκων (κόψιμο ρεύματος, νερού, ποινικές διώξεις καταληψιών κ.α.)... Ακολούθως, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι συνέπειες των εσωτερικών τριβών που προκλήθηκαν εντός του κινήματος, τόσο κατά το κύμα καταστολής ενάντια στις καταλήψεις της κυβέρνησης Σαμαρά, όσο μετά την έλευση της «αριστερής» κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ... Όλα τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα να μετράμε ως σήμερα τρία διαφορετικά κύματα διαφόρων μορφών καταστολής με ταυτόχρονες απώλειες ή διαρροές από την γειτονιά (2012, 2015 & 2018), με πιο σημαντικό την πολύμηνη πολιορκία και αποτυχημένη απόπειρα εισβολής στις 31/10 & 1/11/2016... Αυτό το διάστημα συνεχώς ανακινείται το ενδεχόμενο της εισβολής (17/8/18, τέλη Γενάρη και μέσα Φλεβάρη 2019) με νομικές και θεσμικές ρυθμίσεις, μιντιακές ανακοινώσεις και άλλες κινήσεις ενδιαφερόμενων

²⁶⁷ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

μερών (πολιτιστικοί και τοπικοί σύλλογοι, τεχνικοί έλεγχοι κ.α.), που ωστόσο κάθε φορά έμεναν ως μια ακόμη απειλή και προειδοποίηση» Για τους λόγους αυτούς: Κηρύσσουμε την κατειλημμένη γειτονιά των Προσφυγικών σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης ενάντια σε ενδεχόμενη εισβολή-εκκένωση & καλούμε την καθεμιά και τον καθένα να σταθούν αλληλέγγυοι για την υπεράσπιση του απελευθερωμένου εδάφους και της κοινότητας των Κατειλημμένων Προσφυγικών»²⁶⁸.

Επίσης μέσα από τα λόγια της Συ.Κα.Προ.:

«Αυτή τη φορά το κράτος έχει αποφασίσει να προχωρήσει σε παρέμβαση στα κτίρια απειλώντας ευθέως την παραμονή των κατοίκων-καταληψιών, οι οποίοι αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος της γειτονιάς, αλλά ακόμη περισσότερο την επιβίωση της κοινότητας αγώνα των Προσφυγικών. Ταυτόχρονα, με την ανάπλαση των Προσφυγικών σχεδιάζεται η συνολική αναμόρφωση της ευρύτερης γειτονιάς, που σημαίνει gentrification (αστικός εξευγενισμός) με αύξηση ενοικίων, airbnb, απομάκρυνση των πιο παλιών και οικονομικά αδύναμων κατοίκων και αντικατάστασή τους με μεγάλες επιχειρήσεις και εταιρείες real estate».²⁶⁹

Σήμερα μια πιθανή επέμβαση στο χώρο κατάληψης των «προσφυγικών» και μια ενδεχόμενη κρατική καταστολή για την Συ.Κα.Προ θα είναι μια απόφαση παρμένη από ένα ευρύ πολιτικό φάσμα και με τις «ευλογίες» από το χώρο της Αριστεράς.

«σχέδια εκκένωσης και ανάπλασης γίνονται κάθε τρία χρόνια περίπου, αυτά μπαίνουν στο συρτάρι, ξανάρχεται το επόμενο... και αυτή τη στιγμή θεωρώ ότι βρισκόμαστε σε ένα αρκετά κρίσιμο σημείο, γιατί διάφορες πολιτικές φράξιες έχουν συμφωνήσει για την αναγκαιότητα της ανάπλασης, υπάρχουν βέβαια ανταγωνισμοί μεταξύ τους, γιατί ο καθένας θέλει να εκμεταλλευτεί τα «προσφυγικά» για δικό του πολιτικό όφελος. Δηλαδή, όσο κι αν ακούγεται λίγο έτσι παράξενο, ο μεγάλος μας εχθρός αυτή τη στιγμή είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και όχι η Νέα Δημοκρατία ή τέλος πάντων η δεξιά παράταξη, να το πω έτσι...Για τη Δεξιά δεν έχει πάρα πολύ ψωμί η υπόθεση, δεν υπάρχει τόσο πολύ μεγάλο κέρδος, οπότε δεν τους ενδιαφέρει και τόσο πολύ, είναι κάτι που μπορεί να μπει μέσα στο πρόγραμμα. Για την Αριστερά έχει και πολιτικές σκοπιμότητες, το πως θέλουν να αναδείξουν ένα χώρο που εντάσσεται μέσα στο δικό της πολιτικό... μέσα στη δική της πολιτική παράδοση, το πως θέλουν να το χρησιμοποιήσουν αυτό, πάλι με όρους πολιτικής σκοπιμότητας, για τον υπόλοιπο κόσμο της Αθήνας. Ορίστε κάναμε ένα μεγάλο έργο, αναμορφώσαμε την ιστορική γειτονιά των «προσφυγικών», αλλά και όσον

²⁶⁸ <https://athens.indymedia.org/post/1596807/> (04.09.2021)

²⁶⁹ <https://athens.indymedia.org/post/1598748/> (04.09.2021)

αφορά την πολεμική τους εντός του κινήματος. Δηλαδή στην ουσία τα κόμματα εξουσίας της Αριστεράς ένα μεγάλο κομμάτι της καταστολής τους κατευθύνεται στα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια της κοινωνίας. Δηλαδή στους πιο αριστερούς να το πω έτσι στους πιο ριζοσπάστες κτλ»²⁷⁰

Απέναντι στις καταλήψεις των διαμερισμάτων των «Προσφυγικών» η πολιτεία δεν έδρασε όμως πάντα κατασταλτικά. Όπως αναφέρει στο site του ο Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων:

«Γνωρίσαμε τις μεθοδεύσεις εκφοβισμού των ιδιοκτητών για την εξαγορά των διαμερισμάτων τους. Ζήσαμε την εκδικητική πρακτική των υπουργείων και του δήμου απέναντι στους κατοίκους που τόλμησαν να προσφύγουν στη δικαιοσύνη κατά των ανιστόρητων αποφάσεων. Στις καταλήψεις των διαμερισμάτων των προσφυγικών πολυκατοικιών που ανήκουν στο Δημόσιο, αλλά ακόμη και ιδιωτικών διαμερισμάτων, και σε όλα τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στους μόνιμους κατοίκους από τις καταλήψεις, η Πολιτεία αδιαφόρησε επιδεικτικά. Ουσιαστικά, χρησιμοποίησε τις καταλήψεις για να εξωθήσει τους εναπομείναντες κατοίκους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Ακόμη και όταν χαρακτηρίστηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο το Συγκρότημα των Προσφυγικών Πολυκατοικιών της Λ. Αλεξάνδρας η αντιμετώπιση της περιοχής δεν άλλαξε. Το 2013 τα διαμερίσματα των προσφυγικών πολυκατοικιών που ανήκαν στο Δημόσιο, πλήρως απαξιωμένα παραχωρήθηκαν στο ΤΑΪΠΕΔ. Ήταν μια αδιέξοδη προσπάθεια να απαλλαγεί το Δημόσιο και έμμεση δήλωση της Κυβέρνησης ότι δεν πρόκειται να ασχοληθεί ούτε με τους κατοίκους των προσφυγικών, ούτε με το μνημείο, ούτε με την ιστορία».²⁷¹

Στη συνέντευξή του ο Δ. της Συ.Κα.Προ προσθέτει και μια άλλη διάσταση.

«Οι πιέσεις τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί, οι περισσότερες καταλήψεις που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, (όπως η «Βίλα Αμαλίας, από τις πιο παλιές καταλήψεις) έχουν εκκενωθεί κι αυτό έχει να κάνει με τις πολιτικές εξευγενισμού και ανάπλασης του κέντρου της Αθήνας αλλά και των υπολοίπων μεγάλων αστικών κέντρων. Από το 2012 έχουν εκκενωθεί περίπου 50 καταλήψεις. Το ότι στα «προσφυγικά» δεν έγινε ακόμη επιχείρηση εκκένωσης οφείλεται αφενός στο γεγονός ότι το πλάνο ανάπλασης των «προσφυγικών» είναι πολύ μεγαλύτερο, υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα σε σχέση με την «εκμετάλλευσή» τους, πράγμα που δημιουργεί ανταγωνισμούς και καθυστερήσεις εντός των μηχανισμών του κράτους και

²⁷⁰ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

²⁷¹ <https://www.facebook.com/page/1042262802455829/> 23.02.2022

των εταιριών. Επίσης στα «προσφυγικά μένουν περίπου 400 άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά με τις άλλες καταλήψεις. Υπάρχουν πολλά παιδιά, οικογένειες, άνθρωποι διαφόρων ηλικιών, άνθρωποι με διαφόρων ειδών ανάγκες. Το άλλο κομμάτι είναι οι προσπάθειες των κατοίκων στα «προσφυγικά» να υπερασπιστούν το χώρο τους, εδώ και πάρα πολλά χρόνια και όσον αφορά τη φυσική άμυνα του χώρου και της κοινότητας αλλά και όσον αφορά τον ίδιο τον κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα , αυτό που λέμε αυτό-οργανωμένη κοινότητα»²⁷²

Σήμερα η Συ.Κα.Προ εν αναμονή των σχεδίων της πολιτείας για την «διπλή ανάπλαση» συνδυάζει το γκρέμισμα της «Λεωφόρου» με την οριστική ανάπλαση των «προσφυγικών» Οργανώνει την άμυνα και την αντίστασή της, (να μην μπορέσουν να μούνε, να κρατηθεί η γειτονιά αυτόνομη από τα σχέδια του κράτους) καλεί σε επαναστατική εγρήγορση τα μέλη της και προσπαθεί να επιβάλλει την επικυριαρχία της στο αστικό τοπίο με όρους κοινοτισμού και να ορίσει σημειολογικά τα νοήματα αυτονομίας μέσα στη μητρόπολη, με όρους ισχύος διατυπωμένους από την πολιτική της συνέλευση.

²⁷² Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

Κεφάλαιο V: Δεύτερη μελέτη περίπτωσης «Το Πάρκο»

IV.1 Η κυριαρχία του αστικού πάρκου

Ιστορικός περίπατος και αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης.

Εικόνα 54: Χάρτης Αθηνών 1888, Thuillier, Louis-François

Αναδημοσίευση από: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8460238v/f1.item.r>

Εικόνα 55: λεπτομέρεια του Χάρτη Αθηνών 1888

Το μεγαλύτερο αστικό πάρκο (περί τα 230 στρέμματα) ονομάστηκε Πεδίον του Άρεως επί οθωνικής περιόδου. Το όνομά του προέρχεται από το Campus Martius, ένα δημόσιο χώρο της αρχαίας Ρώμης, στην κατωφέρεια της αριστερής όχθης το Τίβερη, αφιερωμένο στον θεό του πολέμου, Άρη, όπου γινόταν οι συγκεντρώσεις των ενόπλων εκατονταρχιών.

Εικόνα 56: Τα ρέματα κυκλώνουν το Πεδίο του Άρεως

Αναδημοσίευση από:

https://geomythiki.blogspot.com/2017/06/blog-post_18.html

Εικόνα 57: Εικόνα 15: Μερική άποψη από τον Κυκλοβόρο (πλ. Μεταξουργείου)

Aug. Loffler (ζωγράφος) & A. Fesca (χαράκτης)

Αναδημοσίευση από: Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών- Τδρυμα Βούρου Ευταξία

Στα πρώτα τοπογραφικά σχέδια της Αθήνας περί το 1880, ως «Πεδίον άσκησης», αποτελούσε έναν ακάλυπτο χώρο ανάμεσα σε δύο χείμαρρους, τον **Κυκλοβόρο** (ο οποίος πήγαινε από τα Τουρκοβούνια, κατέβαινε του Γκύζη, περνούσε κάτω από την οδό Κοδριγκτώνος και Παρασίου και συνέχιζε προς την Πλατεία Αττικής) και το ρέμα του **Αγίου Στυλιανού** (διερχόμενο από την πλατεία του Γκύζη και συνέχιζε προς την οδό Στουρνάρη και την Πλατεία Βάθης).²⁷³

Ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η περιοχή ήταν αγροτική-εξοχική Στο Πεδίον του Άρεως εκτελούνταν τα στρατιωτικά γυμνάσια της φρουράς της Αθήνας. Την ίδια Οθωνική περίοδο, Κυριακές και γιορτές, η οδός Πατησίων και το Πεδίον του Άρεως γινόταν τόπος περιπάτου για Αθηναίους, αλλά και Βαυαρούς και ξένους.

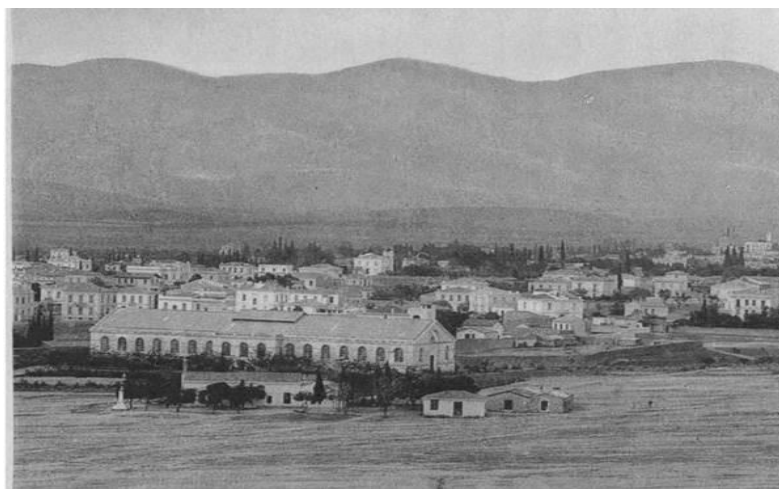
²⁷³ https://geomythiki.blogspot.com/2017/06/blog-post_18.html (30-34)

Εικόνα 58: Κυριακάτικο πρωινό αρχών του 1847 στο Πεδίο του Άρεως

Αναδημοσίευση από: <https://www.epimenoumepedioareos.gr/apotypoma-ston-chrono-i-proti-fotograf/>

Όπως αναφέρει ο Άννινος (2006:62): «Αι μόναι διασκεδάσεις ήσαν περίπατος εις την οδόν Πατησίων και **συναυλίας** της μουσικής της Φρουράς εις το Πεδίον του Άρεως κατά την Κυριακήν, ενίοτε δε και δις της εβδομάδος, εις τας οποίας συνέρρεεν, όλος ο τότε κομψός κόσμος, ενεφανίζετο δε και ο βασιλεύς μετά της βασιλίσσης έφιπποι μετά της ακολουθίας των...». Η μπάντα του στρατού έπαιζε στο Πεδίον του Άρεως, σε μια πολυγωνική εξέδρα (εξού και δίπλα η περιοχή Πολύγωνο) μπροστά από τους «Ταξιάρχες», ένα ναό που αποτελεί το πρώτο κτίσμα που ανεγέρθηκε στο Πάρκο).

Εικόνα 59: Το ιπποδρόμιο της Φρουράς των Αθηνών πίσω από το Ναό των Παμμεγίστων Ταξιαρχών

Αναδημοσίευση από: http://cmartius.blogspot.com/2015/02/blog-post_36.html

Εκεί βρίσκονταν και οι Στρατώνες του Ιππικού (ένα επίμηκες διώροφο κτίριο που κατεδαφίστηκε το 1930). Την μπάντα παρακολουθούσαν οι Αθηναίοι ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξεως, καθώς και οι βασιλείς που κατέφθαναν έφιπποι.

Για τη διασκέδαση των Αθηναίων υπό τους ήχους της στρατιωτικής μπάντας λειτουργούσαν εντός του Πάρκου και έξι εξοχικά καφενεία.

Η μουσική αυτή εκδήλωση παρουσία των βασιλέων καταργήθηκε από το 1859 μετά την εξέγερση των «Σκιαδικών».²⁷⁴ Από το 1881 σταμάτησαν εντός του Πάρκου οι κοσμικές εκδηλώσεις των Αθηναίων, οι οποίοι προτίμησαν να μεταφερθούν στις δύο κεντρικές πλατείες της πόλης (στην Πλατεία Ομονοίας²⁷⁵-και στην Πλατεία Ανακτόρων/ Συντάγματος²⁷⁶), στις οποίες έπαιζαν στρατιωτικές μπάντες και να κάνουν τον απογευματινό τους περίπατο στην οδό Σταδίου.

²⁷⁴ Γιοχάλας, Θ., (2013:579-580). Εκτενής αναφορά στα Σκιαδικά γίνεται παρακάτω στο υποκεφάλαιο *το Πάρκο ως τόπος συγκρούσεων*.

²⁷⁵ Όπως αναφέρουν ο Γιοχάλας, (2013:537) και η Σκαλτσά (1983:619) στην Ομόνοια, στις αρχές του αιώνα, σε μια πολυγωνική μαρμάρινη εξέδρα με ξύλινο κιόσκι, στο κέντρο της πλατείας, η στρατιωτική μπάντα διασκεδάζε κάθε Πέμπτη και Κυριακή τους Αθηναίους

²⁷⁶ Όπως αναφέρει ο Γιοχάλας (2013:324) στο μέσο της πλατείας Συντάγματος (τότε Ανακτόρων) από τις αρχές της δεκαετίας του 1850 υπήρχε ... μια μαρμάρινη εξέδρα για την μπάντα της Φρουράς και έπαιζε δύο φορές την εβδομάδα, κάθε Πέμπτη και Κυριακή.

Πρώτη χρήση, ιστορικά στοιχεία. Από το 1887, επι Βασιλέως Γεωργίου Α΄, το Πεδίον του Άρεως με Κανονιστικό Διάταγμα²⁷⁷ ενσωματώθηκε στο σχέδιο Πόλεως χαρακτηρίστηκε ως κήπος, «ως χώρος μη οικοδομήσιμος προοριζόμενος δια την κοινήν χρήσιν, εξυπακουόμενου εν τη εννοία ταύτη του εξωραϊσμού και της φυτεύσεως προς εξυπηρέτησιν των κατοίκων της πρωτευούσης»²⁷⁸ και μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η ευρύτερη περιοχή θεωρούνταν παραθεριστική. Επί Βασιλέως Γεωργίου του Α΄ ανεγέρθηκε στο Πεδίον του Άρεως επί της οδού Μαυροματαίων η Ιππευτική Σχολή, (1904) η οποία καταστράφηκε στα «Δεκεμβριανά». Μέσα στη Σχολή δημιουργήθηκε και λειτούργησε από το 1906 και το «Νοσοκομείο Κτηνών»²⁷⁹ στο οποίο νοσηλεύονταν άρρωστα κτήνη και γινόταν πρακτική εξάσκηση των Κτηνιατρικών Αξιωματικών. Η πρώτη ονομασία του Πάρκου ήταν «*Πλατείαν Άρεως*»²⁸⁰. Αργότερα μετονομάστηκε σε «Πεδίον του Άρεως», η δε περιοχή χαρακτηρίστηκε «δασωτέα» και περιήλθε στην κατοχή του Δημοσίου.²⁸¹ Στην

Εικόνα 60: Στρατιωτική Ιππευτική Σχολή
Αναδημοσίευση από: ΕΛΙΑ. Κωδικός Τεκμηρίου
CP.CPSPAL.091

δεκαετία του 1920 αναπτύχθηκε σε πρόχειρες παράγκες, εντός του Πεδίου του Άρεως, και στα όριά του σε τμήμα του προς την περιοχή της Σχολής Ευελπίδων, ο συνοικισμός Πολύγωνο.

²⁷⁷ Κ.Δ. 27.07.1887 (ΦΕΚ 201 τ.Α./27.07.1887) «περί εγκρίσεως διαγράμματος ρυθμίσεως του χώρου του πεδίου του Άρεως»

²⁷⁸ http://library.tee.gr/digital/techr/1935/techr_1935_7_79_80_81_428.pdf

²⁷⁹ Γ.Ε.Σ Δ/νση Εκπαίδευσης, (1995:17) *Ιστορία Ιππικού Τεθωρακισμένων*, Αθήνα : Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού

²⁸⁰ Κ.Δ. 23.09.1900 (ΦΕΚ 228 τ.Α./23.09.1900) «περί τροποποιήσεως του σχεδίου της πόλεως Αθηνών κατά την πλατείαν Άρεως»

²⁸¹ ΦΕΚ 229, τ.Α΄10.12.1902 «περί κηρύξεως δασωτέων εδαφών»: *Κηρύσσομεν ως δασωτέα την προς το Βόρειον μέρος της Πόλεως Αθηνών ανήκουσα τω Δημοσίου έκτασιν γνωστήν υπό το όνομα Πεδίον του Άρεως ή Πολύγωνον, ένθα ευρίσκονται οι στρατώνες του ιππικού και η Σχολή των Ευελπίδων, εκ στρεμ. 476 και 800 τετραγ. μ.*

Εικόνα 61: Συνοικισμός Πολύγωνο, αεροφωτογραφία δεκαετίας του 1930
Αναδημοσίευση από: <https://praxisreview.gr/>

Συγκεκριμένα ο συνοικισμός Πολυγώνου ξεκινούσε από τη μάντρα της Σχολής Ευελπίδων κι έφτανε μέχρι τα πρώτα σπίτια της Κυψέλης. Στα δυτικά έφτανε μέχρι την Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού. Με την έλευση αυτής της δεκαετίας, το Πάρκο αποτέλεσε ευσεβή πόθο οικοπεδοποίησης για πολλούς φορείς (Δικαστικό Μέγαρο, Υπουργείο Γεωργίας, Εθνικό Θέατρο, Χριστιανική Αδελφότητα Νέων), οι οποίοι ασκούσαν πιέσεις στην τότε κυβέρνηση προς αυτή την κατεύθυνση.

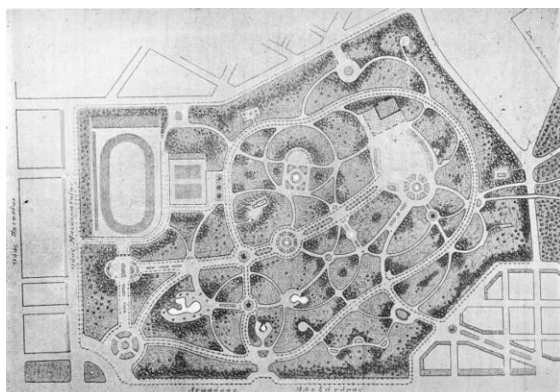
Το 1927 ιδρύθηκε η Επιτροπή Δημοσίων Κήπων και Δενδροστοιχιών, η οποία έβαλε τέλος στις βλέψεις οικοπεδοποίησης του Πάρκου, θέτοντας ως προτεραιότητα την διαμόρφωσή του. «Εις τους δημοσίους κήπους Αθηνών, εκτός του τέως Ανακτορικού και νυν Εθνικού και του Υδραγωγείου Αγίου Θωμά περιλαμβάνεται ... και το πεδίο *Ἄρεως* το οποίον θέλει μετατραπή εις κήπον»²⁸².

Το 1934, με ενέργειες της «Ανώτατης Πολεοδομικής Επιτροπής» προκειμένου να προστατευτεί η «δημόσια αισθητική των Αθηνών» με νόμο,²⁸³ δημιουργείται το δημόσιο πάρκο «κοινόχρηστο άλσος των Αθηνών».²⁸⁴

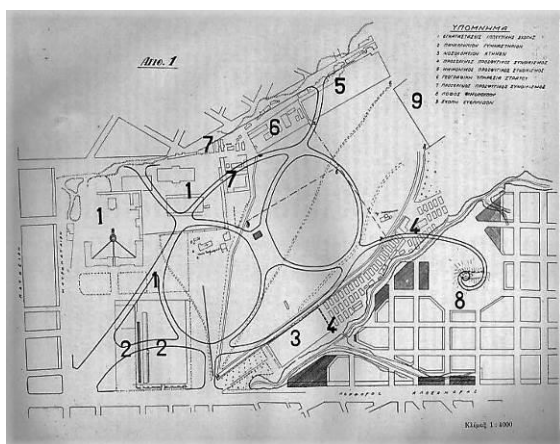
²⁸² ΦΕΚ 100, τ.Α/28.05.1927

²⁸³ Ν6171/1934 (ΦΕΚ 214, τ.Α./10.07.1934)

²⁸⁴ Κάτι που επιβεβαίωσε και η υπ. αρ. 2568/1981, απόφαση Δ' Τμήματος του Σ.Τ.Ε.

Εικόνα 62: Αποτύπωση του Πάρκου το 1935
Αναδημοσίευση από: Τεχνικά Χρονικά, τ. 79
Απρίλιος- Μάιος 1935, σελ.431

Εικόνα 63: Θέσεις εγκαταστάσεων στο Πάρκο 1935
Αναδημοσίευση από: Τεχνικά Χρονικά, τ. 79
Απρίλιος- Μάιος 1935, σελ.466

Στο νόμο 6171/34 που υπογράφηκε εν Δεκελεία στις 6/7/1934 γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην απαλλοτρίωση ιδιοκτησιών προς διαμόρφωσιν του Πεδίου του Άρεως» και στην χωροθέτηση του Πανελληνίου στίβου εντός του. Έκτοτε το Πεδίον του Άρεως διατηρεί την σημερινή του μορφή, με κάποιες αποκλίσεις- παρεμβάσεις. Η μετατροπή του σε Άλσος δημιούργησε ένα χώρο περιπάτου και πρασίνου δίπλα σε συνοικίες της μεσοαστικής τάξης της Αθήνας, όπως ήταν η Κυψέλη και η Πατησίων. Στη συνέχεια με ΦΕΚ καθορίζονται συγκεκριμένες χρήσεις για επιλεγμένους χώρους του πάρκου, όπως καθορισμός χώρου για ανέγερση μουσείου εντός του Άλσους του Πεδίου του Άρεως,²⁸⁵ κατασκευή κοινόχρηστου χώρου «εις τον οποίο επιτρέπεται η κατ’

εξαίρεση λειτουργία δημοσίων θεαμάτων στο Άλσος Πεδίου Άρεως: Κέντρον «Άλσος»,²⁸⁶ καθορισμός χώρου παρά της οδού Μαυροματαίων, εντός του Άλσους, ως κοινόχρηστων αθλητικών εγκαταστάσεων, και εντός του ενός γηπέδου καλαθοσφαίρισεως (με επιπλέον ξύλινο υπόστεγο και υπόγειους χώρους αποδυτηρίων και υγιεινής),²⁸⁷ την εγκατάσταση ανοιχτής κολυμβητικής δεξαμενής, ανοιχτής δεξαμενής εκμάθησης και υπογείων αποδυτηρίων,²⁸⁸ και κατασκευή υπογείων αποδυτηρίων, τουλάχιστον 50 εκ. κάτω του φυσικού εδάφους.²⁸⁹

²⁸⁵ Β.Δ. (1) Αρ. Πράξεως Ε 39406 (ΦΕΚ 173, τ Δ’/ 24.11.1965)

²⁸⁶ ΥΑ 102/1971 (ΦΕΚ 157, τ Α/11.08.1971)

²⁸⁷ Π.Δ. 1. Αρ. Πρ. Ε 17772/1977 (ΦΕΚ 189, τ Δ’ 10.06.1977) Τροποποίηση Ρυμοτομικού Σχεδίου

²⁸⁸ Π.Δ. 5. Αρ. Πρ. Ε 15821/1977 (ΦΕΚ 229, τ Δ’ 08.07.1977) Τροποποίηση Ρυμοτομικού Σχεδίου

²⁸⁹ Π.Δ. 4. Αρ. Πρ. Ε 19473/1977 (ΦΕΚ 264, τ Δ’ 30.07.1977) Τροποποίηση Ρυμοτομικού Σχεδίου

Εικόνα 64: Η πρώτη φύτευση
Αναδημοσίευση από: *Τεχνικά Χρονικά*, τ. 79 Απρίλιος- Μάιος 1935,
σελ. 429

Δενδροφύτευση

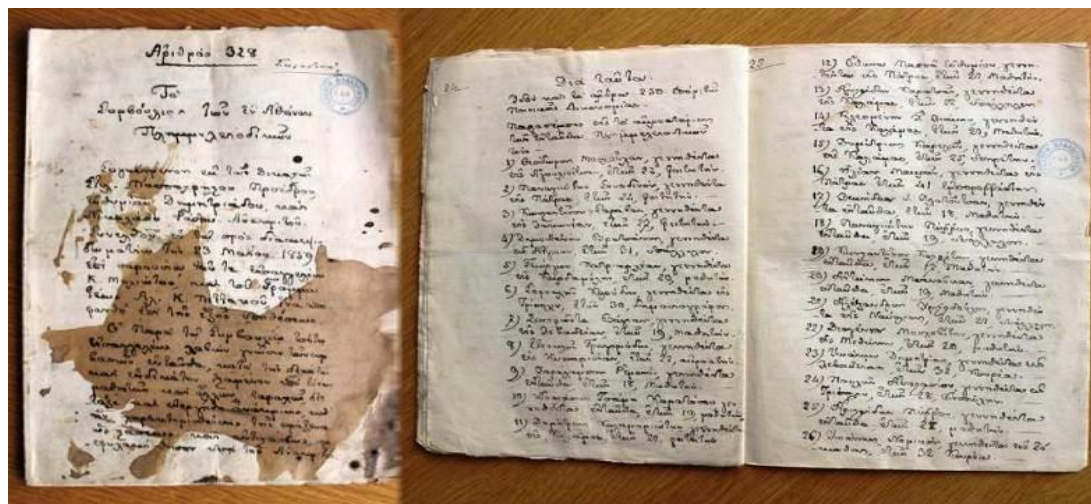
Η δενδροφύτευση του Πάρκου ξεκίνησε το 1935 και μέσα στην πρώτη πενταετία, μέχρι τον πόλεμο φυτεύτηκαν περίπου 46.000 δένδρα και θάμνοι.

Ακολούθησαν για δεκαετίες κάποιες σποραδικές δενδροφυτεύσεις για να έρθει η ανάπλαση του 2008, όπου το Πάρκο απέκτησε επιπλέον 1.200 δένδρα, 50.000 ανθόφυτα, 7.500 θάμνοι και 2.500 τριανταφυλλιές, καθώς και 9 στρέμματα χλοοτάπητα και 8 στρέμματα φυτών εδαφοκάλυψης. Γενικά το πάρκο στο σύνολό του διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία δένδρων και θάμνων προσαρμοσμένων στις ιδιαίτερες κλιματοεδαφικές συνθήκες του χώρου, με σωστή μίξη κωνοφόρων-πλατύφυλλων, αειθαλών-φυλλοβόλων, ώστε να πληροί ικανοποιητικά τις αισθητικές απαιτήσεις του επισκέπτη αλλά και να προσφέρει προστασία σε περίπτωση έναρξης πυρκαγιάς. Γενικά η φυτοϋγειονομική κατάσταση του πάρκου χαρακτηρίζεται καλή με δεδομένο ότι πρόκειται για τεχνητή βλάστηση και όχι για φυσική, δασική. Σε ορισμένα σημεία, η βλάστηση εμφανίζεται υποβαθμισμένη εξαιτίας της μεγάλης πυκνότητας φυτών, ανά επιφάνεια εδάφους, η οποία προέκυψε είτε με την επί τούτου πυκνή φύτευση ειδών, είτε με τη φυσική αναγέννηση.²⁹⁰ Ταυτόχρονα, και κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες, ίσως για να ικανοποιηθούν τα έργα ανάπλασης, του 2002, και να πραγματοποιηθεί το «ολυμπιακό» έργο κόπηκαν σε αρκετά σημεία δέντρα και ξεριζώθηκαν οι πυκνοί θάμνοι που επί δεκαετίες αποτελούσαν τη φυσική περίφραξη του Πάρκου προκειμένου να αντικατασταθούν με τα σιδερένια κάγκελα πάνω στην γνωστή τσιμεντένια μάντρα. Η περίφραξη του Πάρκου πλέον σε όλη την περίμετρο αποτελείται από τοιχίο με κάγκελα εκτός από την νοτιοανατολική του πλευρά που συνορεύει με το 4^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας.

²⁹⁰ <https://www.postmodern.gr/> (12.03.2019) Δ. Κ.

Το Πάρκο ως τόπος συγκρούσεων. Κατά την ιστορική περιδιάβαση του Πεδίου του Άρεως αξίζει να σημειώσουμε δυο χαρακτηριστικά γεγονότα που σημάδεψαν την λειτουργία του Πάρκου και προσφέρουν μια διαφορετική ανάγνωση του, μέσα από κοινωνικούς αγώνες και συλλογικές δραστηριότητες:.

Οθωνικά (Σκιαδικά).

Εικόνα 65: Το βούλευμα των ανακριτών για τα «Σκιαδικά» (23/5/1859), ΓΑΚ / ΑΡΧΕΙΟ Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ Αναδημοσίευση από: https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/194786_i-proti-exegersi

Στις 10-11.05.1859. στο Πεδίο του Άρεως εκδηλώνεται η πρώτη φοιτητική εξέγερση που αφορούσε την μη αποδοχή του ξένου βασιλιά και της παρέμβασης των ξένων δυνάμεων στα εσωτερικά του ελληνικού κράτους. Κατά την διάρκεια των συγκρούσεων έγινε και η πρώτη κατάληψη πανεπιστημιακού χώρου Πρόκειται ουσιαστικά για την στροφή της νεολαίας της εποχής στην πολιτική²⁹¹. Αν και όλα ξεκίνησαν σαν μια κίνηση άσχετη φαινομενικά προς το πρόσωπο του Όθωνα κατέληξαν να ενταθεί το αντικαθεστωτικό αίσθημα του λαού, επιβεβαιώνοντας τη ρήση του Κολοκοτρώνη «τούτο θα φάει μια μέρα εκείνο²⁹²» (Ρήγος, 2010:247-49).²⁹³

²⁹¹ Δημαράς, Κ., (1977:480-481)

²⁹² Ο Κολοκοτρώνης εννοούσε ότι το πανεπιστήμιο θα φάει τη δυναστεία, το παλάτι.

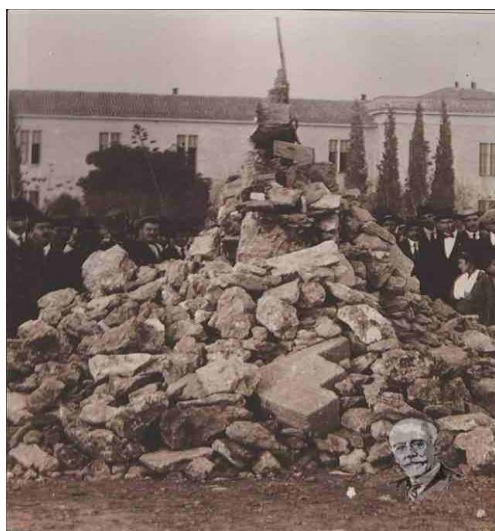
²⁹³ Όλα ξεκίνησαν από την παρότρυνση του τότε υπουργού εξωτερικών, Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή, να στηριχθεί η εγχώρια παραγωγή και, ως παράδειγμα, έλεγε πως οι Έλληνες θα πρέπει να επιλέγουν να φορούν τα ντόπια ψάθινα καπέλα, τα λεγόμενα «σκιάδια», που κατασκευάζονταν στη Σίφνο και όχι τα εισαγόμενα από το εξωτερικό. Τα σκιαδία έγιναν γρήγορα σήμα κατατεθέν της προοδευτικής νεολαία της Αθήνας, των «Γαριβαλδινών», που έτσι δήλωνε την αντίθεσή της στον Όθωνα. Στον αντίποδα, η καθεστωτική νεολαία («Αυστριακοί») φορούσε άσπρα ψηλά καπέλα. Η αστυνομία χαρακτήριζε όσους φορούσαν σκιαδία ως συνωμότες.(Δημητρακόπουλος, Ο., 1977:187) Στο ιστορικό

Συνεχίζοντας τον ιστορικό περίπατο στο Πάρκο και στον απόηχο των *Σκιαδικών* διαβάζουμε ότι μετά τα αντιμοναρχικά επεισόδια του 1859 εκλέχθηκαν νέοι φιλελεύθεροι πολιτικοί με κύριο εκπρόσωπό τους τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη. Στις 12.12.1862 στο Πεδίον του Άρεως, μία μέρα μετά την εκθρόνιση του Όθωνα, στους Στρατώνες του Ιππικού, δόθηκε μεγαλοπρεπές γεύμα με την ευκαιρία της *Εξώσης* του βασιλιά²⁹⁴.

Ανάθεμα. Την 12.12.1916 αποδεχόμενα την πρωτοβουλία του «Πανελληνίου Συνδέσμου Συντεχνιών και Σωματείων», τα μέλη της Ιεράς Συνόδου, για την ακρίβεια οι «αντιβενιζελικοί» μητροπολίτες της Παλαιάς Ελλάδας υπό τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Θεόκλητο καταφθάνουν ως επικεφαλής μιας ογκώδους πορείας στο Πεδίον του Άρεως για να ρίξουν το «ανάθεμα» στον «σατανά»

αναφέρεται ο Άλκης Ρήγος στην εφημερίδα *Αυγή* το 2007: Την Κυριακή 10 Μαΐου στο Πεδίο του Άρεως μπροστά στο βασιλικό ζεύγος και ενώ έπαιζε η στρατιωτική μπάντα εμφανίζονται ομάδες νέων φορώντας τα ψάθινα καπέλα από τη Σίφνο. Εισαγωγείς καπέλων θέλοντας να διακωμωδήσουν τους νεαρούς έστειλαν υπαλλήλους τους να εμφανιστούν με κουρελιασμένα σκιάδια με γαλανόλευκες κορδέλες. Πολύ γρήγορα δημιουργήθηκε ένταση μεταξύ των δύο ομάδων και αμέσως «...ο διευθυντής της αστυνομίας διέταξε τους κλητήρες του να επιτεθούν κατά των μαθητών, εξ' όν τινάς συνέλαβον δια να τους φυλακίσωσι» όπως γράφει η εφημερίδα «*Αυγή*» μία ημέρα μετά. Η ένταση μεταφέρεται στα Εξάρχεια, οι ξυλοδαρμένοι πολιορκούν το αστυνομικό τμήμα της Νεάπολης και απαιτούν την αποφυλάκιση των τριών συναδέλφων τους που έχουν συλληφθεί χτυπιούνται και πάλι άγρια, υποχωρούν προς το κέντρο της πόλης ανασυγκροτούνται στο θρυλικό καφενείο «*Η Ωραία Ελλάδα*» στη διασταύρωση Ερμού και Αιόλου, από όπου «ανήλθον την οδό Ερμού ...εις διαδήλωσιν κατά των ανακτόρων, επιζητούντες την απόλυσιν των συλληφθέντων και την παύσιν του διευθυντού της αστυνομίας Δημητριάδου». Οι διαδηλώσεις συνεχίζονται και την επόμενη ημέρα. Στη διαδήλωση συμμετέχουν πια «όλαι αι τάξεις της κοινωνίας από του γερουσιαστού, κτηματίου και μεγαλεμπόρου μέχρι του τελευταίου χειρώνακτος» σύμφωνα με τον αντιπολιτευόμενο Τύπο. Η σύγκρουση γενικεύεται μέχρι αργά την νύκτα οπότε και οι διαδηλωτές - μεταξύ των 4 και 10 χιλιάδων - μετά από παρέμβαση του Κωνσταντίνου Κανάρη υποχωρούν στο χώρο των Προπυλαίων. Ακολουθεί η πρώτη κατάληψη του Πανεπιστημιακού κτιρίου. Λίγο αργότερα ο στρατός και η χωροφυλακή εισβάλλουν πυροβολώντας στο Πανεπιστήμιο. «Ακολουθούν συγκρούσεις σώμα με σώμα που αφήνουν βαριά τραυματισμένους δύο φοιτητές και καταλήγουν σε κατάληψη τμήματος του Πανεπιστημίου από τις δυνάμεις ...της τάξης». Τα παραπάνω προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις. Ο γερουσιαστής Δημήτριος Χρηστίδης χαρακτηρίζει την έφοδο του στρατού στο Πανεπιστήμιο ως πράξη «κατά του ασύλου των επιστημών» καθώς το Πανεπιστήμιο είναι «ναός του πνεύματος» και πρέπει να απολαμβάνει το προνόμιο του απαραβίαστου για τους πάντες. Ήταν μία από τις πρώτες αναφορές στη χώρα μας για το πανεπιστημιακό άσυλο. Η αγορά κλείνει, κόσμος συγκεντρώνεται στο Πανεπιστήμιο ως ένδειξη συμπαράστασης ενώ η αστυνομία προχωρά σε συλλήψεις. Ο Υπουργός Παιδείας Χ. Χριστόπουλος αποφασίζει να κλείσει το Πανεπιστήμιο και να εγκατασταθεί στο εσωτερικό του στρατιωτική φρουρά. Το απόσπασμα παρέμεινε στο χώρο του Πανεπιστημίου μέχρι τις 16 Μαΐου. Όλα τα παραπάνω στοιχεία για τα *Σκιαδικά*, όπως διαβάζουμε στο *Λάμπρα* (2004:500-515) επιβεβαιώνονται και από τις εφημερίδες της εποχής: εφημερίδα *ΑΥΓΗ* φ. 417 της 11ης Μαΐου 1859, φ. 418 της 13ης Μαΐου 1859 και φ.419 της 15ης Μαΐου 1859, *ΕΛΠΙΣ*, φ.1102 της 12ης Μαΐου 1859 και εφημερίδα *ΑΘΗΝΑ*, φ. 2768 της 13ης Μαΐου 1859).

²⁹⁴ Γιοχάλας, Θ., (2013.:32, 581)

Εικόνα 66: Το ανάθημα κατά του Βενιζέλου 12/12/1916

Αναδημοσίευση από:

<http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=41602>

Βενιζέλο²⁹⁵. Στη θέση που σήμερα στέκει το άγαλμα της Αθηνάς οι διαδηλωτές ρίχνουν από μια πέτρα και επαναλαμβάνουν την κατάρα του αρχιεπισκόπου Θεοκλήτου: «Κατά Ελευθερίου Βενιζέλου φυλακίσαντος αρχιερείς και επιβουλευθέντος την βασιλείαν και την πατρίδαν, ανάθεμα έστω». Ο ίδιος ο αρχιεπίσκοπος πήρε τέσσερις λίθους και τους έριξε στον λάκκο. Απήγγειλε «ανάθεμα και τρεις ανάθεμα».²⁹⁶

«Θυμάμαι τ' απομεσήμερο που είδα, από ένα παράθυρο της οδού Μπουμπουλίνας, το ελεεινό θέαμα του όχλου με δεσποτάδες και παπάδες που κουβαλούσαν πέτρες για το ανάθεμα του Βενιζέλου την αηδία που μ' έπνιγε στο Πολύγωνο, μπροστά στο φριχτό μνημείο με τα κερατοφόρα καύκαλα από τραγιά στην κορυφή του»²⁹⁷

Γ. Σεφέρης, Χειρόγραφο Σεπ. '41

Εικόνα 67: Τρίτη 13/12/1916 Αναδημοσίευση από: <http://efimeris.nlg.gr/ns/main.html>

Εικόνα 68: Τρίτη 13/12/1916 Αναδημοσίευση από: <http://efimeris.nlg.gr/ns/main.html>

²⁹⁵ Βερέμης, Α., κ.α. (2000:43,49)

Στοιχεία για το *Ανάθεμα* επιβεβαιώνονται και από τις εφημερίδες της εποχής: (εφημερίδα [ΕΜΠΡΟΣ](#), φ. της 13ης Δεκεμβρίου 1916 και εφημερίδα [ΣΚΡΙΠ](#), φ. της 13ης Δεκεμβρίου 1916).

²⁹⁶ <https://www.mixanitouxronou.gr/tag/pedion-tou-areos/>

²⁹⁷ Γαρδίκας - Κατσιαδάκης Ε. (2010:147)

Γενικότερα το Πεδίον του Άρεως λειτούργησε ως χώρος διαμαρτυρίας και εκδήλωσης μεγάλων λαϊκών κινητοποιήσεων όπως:

- Η μαζική συγκέντρωση την 4^η Ιουλίου 1909, η οποία αποτέλεσε σταθμό για την πορεία προς την πολιτική εξομάλυνση και στην οποία εκπροσωπήθηκαν 28 επαγγελματικά σωματεία και συντεχνίες για την επιλογή μεταρρυθμιστών υποψηφίων για τις εκλογές τους.
- Η παλλαϊκή συγκέντρωση στις 14 Σεπτεμβρίου 1909, την οποία συγκάλεσαν οι Πρόεδροι των συντεχνιών για συμπαράσταση στον Στρατιωτικό Σύνδεσμο²⁹⁸(Μελετητές υπολογίζουν τον αριθμό των διαδηλωτών σε 55.000).
- Το μεγάλο συλλαλητήριο της ΓΣΕΒΕ το απόγευμα της 1ης Ιουλίου 1932, όπου περίπου 60.000 διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν σε διαμαρτυρία με θέμα της διαμαρτυρίας, την εναντίωση στην κατακόρυφη αύξηση των τιμολογίων των ξένων εταιρειών κοινής ωφελείας «Power» και «Ulen».²⁹⁹(Κατσούδας, Κ, 2019:26,27,56).
- Το Πεδίο του Άρεως συνομιλεί συνεχώς με το απέναντι από την είσοδό του, κτίριο της ΓΣΕΕ. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι το Πεδίον του Άρεως διαχρονικά αποτέλεσε αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της πόλης καθώς και τόπο συλλογικών διεκδικήσεων και αγώνων.

Εικόνα 69: Συγκέντρωση μπροστά στη ΓΣΕΕ το 1970

Αναδημοσίευση από

<https://www.facebook.com/TheBenakiMuseum/photos/10157577865839633>

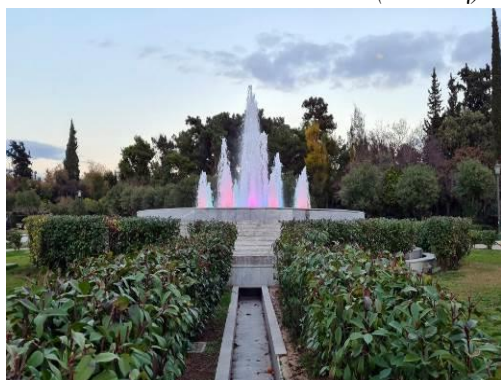
²⁹⁸ <https://www.eea.gr/arthra-eea/istoria-ta-mesaia-stromata-protopora-stin-epanastasi-toy-1909/>

²⁹⁹ <https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2019/05/GSEVEE-20th-Century.pdf>

Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης-Σημεία αναφοράς του Πάρκου. Η επιτόπια επίσκεψη σταχυολογεί κάποια σημαντικά (και όχι απαραίτητα τα μοναδικά) τοπόσημα του Πεδίου του Άρεως, όπως χαράσσονται στη μνήμη του περιπατητή.

Εικόνα 70: Πλατάνια 21/04/2019 (ιδιωτική)

Εικόνα 71: Κεντρικό Σιντριβάν 29/12/2020 (ιδιωτική)

Υδάτινη διαδρομή- Πλατάνια. κατ' όνομα υδάτινη, σήμερα παραμένει άνυδρη. Η «ανάπλαση Τομπάζη» προέβλεπε την ενίσχυση του φυσικού χαρακτήρα της περιοχής αυτής, όπου λόγω της έντονης κλίσης και της ροής του νερού φιλοδοξούσε να προσδώσει ένα αίσθημα δροσιάς και γαλήνης στον περιπατητή.

Σιντριβάνια. Σε κεντρικό σημείο του «Πάρκου» υπάρχει ένα μεγάλο σιντριβάνι και ανατολικότερα ένα μικρότερο που τροφοδοτεί το τεχνικό υδάτινο γραμμικό στοιχείο. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει πρόβλημα νερού στο Πάρκο, το οποίο αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις τόσο του αρμόδιου γραφείου της Περιφέρειας Αττικής όσο και των θαμώνων³⁰⁰.

³⁰⁰**Σ.Π. 17.07.19:** «Από τις έξι (6) γεωτρήσεις, οι οποίες από ότι λένε, η μια είναι λειτουργική, οι άλλες δεν είναι, έχουνε πρόβλημα στα αντλιοστάσιά τους, κάνουμε μια προσπάθεια τώρα να τις φτιάξουμε με μια εργολαβία. Το θέμα ποιο είναι; Από τα στοιχεία που έχω, οι παροχές τους είναι μικρές. Παρότι οι πληροφορίες για την περιοχή είναι ότι υπάρχουν πολλά νερά εδώ, οι γεωτρήσεις ήτανε παλιές, έχουνε μπαζωθεί, ας πούμε, είναι ασυντήρητες. Και μέχρι και τελευταία που λειτουργούσαν τα αντλιοστάσια οι παροχές ήταν πολύ μικρές και έπρεπε να χρησιμοποιείται στο πότισμα και νερό της ΕΥΔΑΠ».

Θ.Κ. 12.06.19: «Το πάρκο έχει νερό από δικές του γεωτρήσεις, δεν είναι κατάλληλο τελείως για πότισμα αυτό, θέλει ανάμειξη με νερό της ΕΥΔΑΠ, για το πότισμα, αλλά οι υδάτινες διαδρομές είναι κατασκευασμένες έτσι για να λειτουργούν, όπως ο ροδόνας και ο χώρος στα πλατάνια, να λειτουργούν με ανακυκλούμενο νερό, δηλαδή το νερό που θα τρέχει αυτό θα ανακυκλώνεται συνέχεια. Ακόμη δηλαδή και της ΕΥΔΑΠ να ήταν το νερό, δεν θα χανότανε αυτό το νερό, θα λειτουργούσε θα έτρεχε το σιντριβάνι από πάνω και η ροή μετά θα το ανακύκλωνε. Αυτό ήταν μια παρένθεση για την καλή λειτουργία του πάρκου, ας πούμε, και τι μπορεί να προσφέρει σαν χώρος».

Δ.Κ. 09.06.19: «Έχει έξι (6) γεωτρήσεις το πάρκο και δουλεύει η μιάμιση γιατί έχει χαλάσει ο μηχανισμός της, κατά 70% αρδεύεται από την ΕΥΔΑΠ, χαλάμε νερό πόσιμο για το πάρκο ενώ έχει γεωτρήσεις, γι' αυτό σου λέω, τι είναι; ανικανότητα είναι αυτό το πράγμα; γραφειοκρατία; κι εντάξει τα πρώτα χρόνια είναι γραφειοκρατία δεν ξέρεις να διοικήσεις, πέντε χρόνια πέρασαν, δεν μπορούσε να επισκευάσει το μηχανισμό της γεώτρησης; Δεν μπορούσε να φτιάξει ένα σιντριβάνι; Έχουν ένα πρόβλημα με τα νερά στην Περιφέρεια και ξέρεις κάτω από το Πεδίο του Άρεως περνάνε νερά».

Εικόνα 72: Ροδόνας 22/12/2018 (ιδιωτική)

Εικόνα 73: Ελιές 22/12/2018 (ιδιωτική)

Εικόνα 74: Φυτόριο 22/12/2018 (ιδιωτική)

Εικόνα 75: Αριές 22/12/2018 (ιδιωτική)

Ροδόνας. Πρόκειται για μια σχεδιασμένη διαδρομή σε σπειροειδές σχήμα με τριανταφυλλιές στη θέση της παλιάς Ιππευτικής Σχολής. Προβλέφθηκε ως τόπος συνάντησης, από την «ανάπλαση Τομπάζη» και συνδυάζει το υγρό στοιχείο με τις πέργκολες και τα καθιστικά. Μέχρι σήμερα αν και έχει μπει σε εργολαβία, δεν λειτουργεί «για τεχνικούς λόγους».

Ελιές. Στα νότια του Πάρκου από την είσοδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας αναπτύσσεται ένα παρτέρι από καρποφόρες ελιές φυτεμένες σε γραμμική διάταξη μπροστά στο άγαλμα της θεάς Αθηνάς. Τον υποτυπώδη ελαιώνα πλαισιώνουν θάμνοι και εδαφοκάλυψη

Φυτόριο. Στα νοτιοανατολικά επι της οδού Μπούσγου, σε μια επιφάνεια 8.000 τ.μ., αναπτύσσεται το φυτώριο, το οποίο όμως δεν χρησιμοποιείται. Η «ανάπλαση Τομπάζη» προέβλεπε τη δημιουργία βοτανικού κήπου στον οποίο θα φυτεύονταν μεγάλο μέρος δέντρων, θάμνων και ποωδών φυτών της Αττικής χλωρίδας και του ιστορικού Αττικού τοπίου. Για την χωροθέτηση των φυτών στον βοτανικό κήπο προβλεπόταν η επιλογή του σχήματος Μινωικού Λαβύρινθου.

Χώρος με τις Αριές. Στα δυτικά του Πάρκου αναπτύσσεται μια κυκλική επιφάνεια, ένα προστατευμένο ξέφωτο, όπου περιμετρικά φύονται μεγάλες αριές (είδος βελανιδιάς), δημιουργώντας ένα χώρο σκίασης χαλάρωσης και ανάπαυσης.

Οι επιχειρήσεις στο Πεδίο του Άρεως (Τα θέατρα και τα κτίρια αναψυχής). Από το 1955 έως το 1983 στο χώρο του Πεδίου του Άρεως λειτούργησαν θερινά θέατρα, κέντρα αναψυχής, αναψυκτήρια και περίπτερα. Αναλυτικά:

Εικόνα 76: Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο Μάνου Κατράκη. Αναδημοσίευση http://archives.elia.org.gr:8080/LSelia/images_View/THP.64.35.JPG

Εικόνα 77: Κηποθέατρο Αλίκη 1980 Αναδημοσίευση από: <http://www.artisthall.gr/news/1868/>

Εικόνα 78: Θέατρο Χατζίσκου Αναδημοσίευση από: <https://www.facebook.com/theatron.periiqissi/photos/a.191647294192216.63031.144534325570180/191647297525549>

Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο. Στα νότια του πάρκου το 1955 ιδρύεται το Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη το οποίο λειτουργεί στο Πεδίο του Άρεως ως θερινό θέατρο, κυρίως με ελληνικό ρεπερτόριο, για μια δεκαετία, μέχρι το 1967, όπου επι χούντας αφαιρείται από τον Κατράκη η άδεια λειτουργίας και το θέατρο παραμένει κλειστό μέχρι το 1975.

Κηποθέατρο Αλίκη. Μετά την χούντα και ύστερα από διαγωνισμό το 1975 το τέως θέατρο Κατράκη πέρασε στην Αλίκη Βουγιουκλάκη η οποία το μετονόμασε σε Κηποθέατρο Αλίκη. Το θέατρο λειτούργησε, κυρίως με μιούζικαλ, μέχρι το 1983. Ήταν ένα θέατρο από μπετόν, με κερκίδες. Σήμερα είναι ένας αδιαμόρφωτος χώρος όπου φύεται χλοοτάπητας. Οι προτάσεις ανάπλασης προέβλεπαν τη δημιουργία ενός πολυσήμαντου χώρου πολλαπλών υπαίθριων χρήσεων.

Υπαίθριο Θέατρο Χατζίσκου. Το 1958, το ζεύγος Χατζίσκου – Νικηφοράκη ίδρυσε το θερινό Υπαίθριο Θέατρο Νίκου Χατζίσκου στο Πεδίο του Άρεως (οδός Μαυρομματαίων 26) που παρουσίασε έργα από το ελληνικό και το παγκόσμιο ρεπερτόριο μέχρι το 1963. Το χώρο κατέλαβε στη συνέχεια και τον ενσωμάτωσε στις εγκαταστάσεις του ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος, ύστερα από απόφαση (αρ.9/21.04.1988) της ΚΕΔ να του παραχωρήσει τα 5661τμ όμορα των αθλητικών του εγκαταστάσεων με τον όρο να μην πειραχτεί η γλωρίδα του χώρου.

Εικόνα 79: Άλσος Οικονομίδη Αναδημοσίευση από:
<https://www.theatromania.gr/theatro/to-alsos/>

Εικόνα 80: Αναψυκτήριο Γαρδένια (ιδιωτική)

Θέατρο-πολυχώρος «Άλσος».

Πρόκειται για το ιστορικό κτίριο πρώην «Άλσος Οικονομίδη». Αρχιτεκτονικά ακολουθεί τις αρχές του κινήματος του Bauhaus και χαρακτηρίζεται από τις μεγάλες γυάλινες προσόψεις που παρέχουν στον επισκέπτη απρόσκοπτη θέα στο Πάρκο μέχρι το λόφο του Λυκαβηττού. Υπήρξε πολυσύχναστο κέντρο με ορχήστρα και θεατρικά νούμερα από όπου παρέλασαν μεταξύ άλλων η Σοφία Βέμπο, η Κούλα Νικολαΐδου, η Νίνη Ζαχά, ο Τώνης Μαρούδας, ο Νίκος Γούναρης κ.α.). Το 1950 ξεκίνησε στο θερινό «Αναψυκτήριο Άλσος διαγωνισμό ταλέντων ο κυνηγός ταλέντων και κονφερανσιέ Γιώργος Οικονομίδης³⁰¹.

Αναψυκτήριο «Γαρδένια», ένα κiosk

στην καρδιά του Πάρκου, το οποίο αποτελεί διαχρονικά τον υπαίθριο τόπο συνάντησης των θαμώνων του Πάρκου,

³⁰¹ Γιοχάλας, Θ., (2013:583)

Εικόνα 81: Αναψυκτήριο Green Park

Αναδημοσίευση

<https://qr.pinterest.com/panosksidas>

Αθηναίος, γνωστός κονφερανσιέ και στιχουργός. Να σημειωθεί ότι για την διατήρηση και λειτουργία των παραπάνω κοινόχρηστων χώρων διασκέδασης και δημοσίων θεαμάτων εκδόθηκαν σειρά Υπουργικών Αποφάσεων, γνωμοδοτήσεων του ΣΤΕ και συνάμα υπήρξαν αρκετές εντάσεις της πολιτείας με κατοίκους, που επιθυμούσαν την απομάκρυνση ή τον περιορισμό τους³⁰³.

Αναψυκτήριο-εστιατόριο «Green Park».

Πρόκειται για διατηρητέο κτίριο, σύμφωνα με απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ³⁰², αντιπροσωπευτικό δείγμα της εποχής του Μεσοπολέμου με διακοσμητικά στοιχεία Art Nouveau που λειτούργησε επί δεκαετίες ως αναψυκτήριο πολυτελείας, το οποίο διαθέτει μεγάλο υπόγειο και αύλειο χώρο. Εκεί διέπρεψε την δεκαετία του '50 ο Όμηρος

³⁰² «Με απόφαση του Γενικού Γραμματέα του ΥΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 514_Α_/8.7.1999), και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2α του ν. 1577/1985, το κτίριο «Green Park» εντός του Πεδίου Άρεως χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο, και καθορίστηκαν ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης αυτού. Με την απόφαση αυτή, η οποία δεν προκύπτει ότι έχει ανακληθεί ή ακυρωθεί, ορίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι απαγορεύεται κάθε αφαίρεση, αλλοίωση ή καταστροφή των επί μέρους αρχιτεκτονικών και διακοσμητικών στοιχείων του Κτιρίου, επιτρέπεται δε μόνον η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμιση, εφ' όσον δεν θίγονται τα διατηρητέα στοιχεία του».

³⁰³ Συγκεκριμένα το 1981 με υπουργική απόφαση [Υ.Α. πράξις αρ. 42/16.02.1981 «περί παρατάσεως της κατ' εξαίρεσιν λειτουργίας δημοσίων θεαμάτων εις τον χώρο του Πεδίου του Άρεως (ΦΕΚ53_Α_04.03.81)] παρατείνεται η λειτουργία των κέντρων «ΑΛΣΟΣ» και «Green Park», καθώς και των υπαίθριων θεάτρων παρά τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας και την οδό Μαυροματαίων για μια διετία, έως το 31.12.1983, (η οποία είχε ήδη παραταθεί το 1975 για μια εξαετία), με όρο η λειτουργία τους να επιτρέπεται «κατά τας υπό των αστυνομικών διατάξεων καθοριζόμενας ώρας και ουχί πέραν της 1^{ης} νυκτερινής», καθώς και «κατά τη χειμερινή περίοδον οι χώροι εις αρίστην κατάστασιν να αποδίδονται εις το κοινόν δια να λειτουργούν ως κοινόχρηστοι χώροι». Την συγκεκριμένη απόφαση προσβάλλουν στο ΣΤΕ κάτοικοι της οδού Μαυροματαίων, το ΣΤΕ αποδέχεται με την 2568/19.6.1981 απόφασή του την αίτηση ακύρωσής, η πολιτεία επανέρχεται με νέα υπουργική απόφαση [Υ.Α. πράξις αρ. 222/06.10.1981 «περί παρατάσεως της κατ' εξαίρεσιν λειτουργίας δημοσίων θεαμάτων εις τον χώρο του Πεδίου του Άρεως και της Λεωφ. Αλεξάνδρας (ΦΕΚ 302_Α_14.10.81)] και εγκρίνει την παράταση για ένα έτος έως 31.12.1982, οι κάτοικοι επανέρχονται με νέα προσφυγή, το ΣΤΕ γνωμοδοτεί ξανά με την 2189/30.06.1982 απόφασή του ότι «οι εγκαταστάσεις του Green Park, οι οποίες έγιναν σε μεταγενέστερο χρόνο από την διαμόρφωση ως κοινοχρήστου του Πεδίου του Άρεως, προκάλεσαν ουσιώδη μεταβολή του χώρου που καταλαμβάνουν και αναιρούν την Κοινοχρησία καθότι παρεμποδίζεται η άνετη προσπέλαση σε αυτό, λόγω της μόνιμα εγκατεστημένης καγκελόφραχτης περίφραξης. Επίσης οι εγκαταστάσεις των δύο θεάτρων προκαλούν ανεπίτρεπτη μεταβολή του προορισμού του Πεδίου του Άρεως και παρεμποδίζουν την ελεύθερη χρήση και πρόσβαση από το κοινό». Τελικά το 1985 κλείνουν οριστικά τα δύο θερινά θέατρα (Κηποθέατρο Αλίκη και Υπαίθριο θέατρο Χατζίσκου) και το Green Park περιορίζεται στη δραστηριότητα του ως αναψυκτήριο στο ισόγειο και

Εκκλησίες του Πάρκου. Στο Πάρκο βρίσκονται και λειτουργούν δύο εκκλησίες.

Εικόνα 82: Ιερός Ναός Αγ. Χαραλάμπους
(ιδιωτική)

Εικόνα 83: Αγιογράφηση Ιερού Ναού Αγ. Χαραλάμπους
από Φώτη Κόντογλου
(ιδιωτική)

Ιερός Ναός του Αγίου Χαραλάμπους, (κτίσμα των τελών του 18^{ου} αιώνα) που αγιογράφησε ο Φώτης Κόντογλου το 1954. Όπως Αναφέρει ο Αναστάσιος Ορλάνδος (1923:132): «Ευρίσκεται εν τω πεδίω του Άρεως (Πολυγώνω) παρά το μνημείον των Ιερολοχιτών. Είναι ναός σταυροειδής φέρων αντί τρούλλου καμάραν κυλινδρικήν διευθυνομένην από Α προς Δ θέσεως αρχαιότερου, ούτινος διαφαίνεται εξωτερικώς η μεγάλη ημικυκλική αψίς του ιερού. Εκ του παλαιότερου δε τούτου ναού προέρχεται πιθανώτατα και το έξωθεν του ναού αποκείμενον μαρμάρινον, μετ' αναγλύφων διακοσμήσεων, επιστύλιον. Χρονολογία, 16ου ή 17ου αιώνας.»

Ο Ιερός .Ναός. του Αγίου Χαραλάμπους στο Πεδίο του Άρεως, βρίσκεται στην πάνω πλευρά, στο ανατολικό άκρο, του Πάρκου, κάτω από τα δικαστήρια. Ανεγέρθηκε με τις χρηματικές προσφορές των μικρασιατών προσφύγων που κατοικούσαν στο Πολύγωνο, το 1928-36, στη θέση μεταβυζαντινού ναού. Η εικονογράφηση του ναού διήρκησε 4 χρόνια (1954 -58) και εκτελέστηκε δια χειρός Φώτη Κόντογλου, καταγόμενου από το Αϊβαλί. Το αντιπροσωπευτικό αυτό δείγμα εκκλησιαστικής ζωγραφικής του Κόντογλου έχει υποστεί αλλοιώσεις από την υγρασία και την κατά καιρούς κακή συντήρησή του ναού. Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών προχωρά στην

bar club στο υπόγειο με είσοδο από την οδό Μαυροματαίων. Το «Θέατρο – πολυχώρος ‘Άλσος» συνεχίζει τη λειτουργία του έως το 1990

σύνταξη μελέτης τόσο για τις καταστροφές όσο και για το έργο αποκατάστασης.³⁰⁴ Σύμφωνα με την 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, μέχρι σήμερα εργασίες συντήρησης πραγματοποιήθηκαν στον ναό, από το Υπουργείο Πολιτισμού, το 1996, καθώς και το 1999 μετά τον σεισμό της Αθήνας, ο οποίος και του προκάλεσε σοβαρές βλάβες.³⁰⁵

Εικόνα 84: Παρεκκλήσι Παμμεγίστων Ταξιαρχών (ιδιωτική)

Παρεκκλήσι των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, μεσαιωνική εκκλησία, κτίσμα του 16^{ου} -17^{ου} αιώνα. Ο ναός επεκτάθηκε τον 19^ο αιώνα (ο παλαιός ναός ενσωματώθηκε στον νεότερο) αποτελεί το πρώτο κτίσμα του Πάρκου.³⁰⁶ Το παρεκκλήσι ανήκει στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Σύμφωνα πάντα με τον Ορλάνδο (1923:132):«Ευρίσκεται προς αν. των

Ταξιαρχών παρά την οδόν την άγουσαν εις την Σχολήν των Ευελπίδων. Είναι μικρά (4.00X7.00) καμαροσκέπαστος βασιλική μεθ' ημιεξαγωνικής αψίδος ιερού, διατηρούσα την παλαιάν τοιχογραφίαν της Πλατυτέρας. Χρονολογία, 18ου ή αρχών 19ου αιώνος.»

Η Περιφερειάρχης Αττικής, και ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, υπέγραψαν από το 2016 Προγραμματική Σύμβαση ποσού 50.000€, με αντικείμενο το έργο «Επισκευή Ιερού Ναού Παμμεγίστων Ταξιαρχών στο Πεδίον του Άρεως», ο οποίος, παρουσιάζει πολλά προβλήματα αφού μέρος της στέγης έχει καταρρεύσει με αποτέλεσμα να εισχωρούν τα όμβρια ύδατα και να καταστρέφουν τον εσωτερικό του διάκοσμο.³⁰⁷

³⁰⁴ <http://www.paterikiorthodoxia.com/2012/07/1243.html> (19.05.2019)

³⁰⁵ <https://www.postmodern.gr/> (24.04.2019)

³⁰⁶ Γιοχάλας, Θ., (2013:581)

³⁰⁷ <http://ikivotos.gr/post/1331/episkeyazetai-o-i-naos-pammegistwn-taksiarxwn> (21.01.2016)

Εικόνα 85: Οδός Ηρώων(ιδιωτική)

Εικόνα 86: Αποκαλυπτήρια αγάλματος Έφιππου Κωνσταντίνου

Από: http://archives.elia.org.gr:8080/Lselia/images_View/6K12.020.JPG

Μνημεία του Πάρκου. Στα δυτικά του Πάρκου, κοντά στις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου και παράλληλα με την Λεωφόρο Αλεξάνδρας βρίσκεται η «οδός Ηρώων», η πλακόστρωτη διαδρομή, με τα παρτέρια και τα παγκάκια, όπου περιμετρικά τους, κατά μήκος της οδού, αναπτύσσονται τα αγάλματα των ηρώων του 1821. Εκεί, την 25^η Μαρτίου του 1937, τιμής ένεκεν, και σε εκπλήρωση παλαιότερου πόθου να αποτελέσει το Πεδίον του Άρεως πάρκο ηρώων της εθνεγερσίας του 1821, έγιναν τα αποκαλυπτήρια των 16 πρώτων αγαλμάτων (προτομές) που φιλοτεχνήθηκαν, με ανάθεση της Σχολής Καλών Τεχνών, από διάσημους Έλληνες γλύπτες της εποχής. Τα αγάλματα τοποθετήθηκαν στην Λεωφόρο των Ηρώων που εκτείνεται κατά μήκος της εισόδου στο Πάρκο, από την είσοδο της Μαυροματαίων³⁰⁸. Το 1938 τοποθετήθηκε στην κεντρική είσοδο του Πάρκου ο ανδριάντας του έφιππου βασιλέως Κωνσταντίνου, από ορείχαλκο, πάνω σε μαρμαρίνη βάση, έργο του Ιταλού γλύπτη Francesco Parisi πάνω σε σχέδιο του Ιταλού αρχιτέκτονα C. Vetriani.³⁰⁹ Τα αποκαλυπτήρια έγιναν από τον Ιωάννη Μεταξά, τότε πρωθυπουργό, παρουσία του βασιλιά Γεωργίου Β' και εκπροσώπων σωματείων αναπήρων πολέμου από όλη την Ελλάδα, στις 09 Οκτωβρίου 1938.

³⁰⁸ Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Παυλόπουλος (1988:155-157) Πρόκειται για προτομές των Δημητρίου Υψηλάντη (έργο του Γιάννη Παππά), Κίτσου Τζαβέλλα (Τηλέμαχου Γύζη) Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη (Αντωνίου Σώου), Κωνσταντίνου Κανάρη (Μιχάλη Τόμπρου), Μάρκου Μπότσαρη (Νίνας Εμπειρικού), Γεωργίου Καραϊσκάκη (Φωκίωνος Ρωκ), Ανδρέα Μιαούλη (Γιώργου Ζογγολόπουλου), Νικηταράς (Γρηγορίου Ζευγώλη), Γρηγόρη Παπαφλέσσα (Κωστή Παπαχριστόπουλου), Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα (Λάζαρου Λαμέρα), Παλαιών Πατρών Γερμανός (Γεωργίου Συννέφα), Οδυσσέα Ανδρούτσου (Θανάση Απάρτη), Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (Ιωάννη Βούλγαρη), Αθανασίου Διάκου (Πέτρου Ρούμπου), Μαντούς Μαυρογένους (Νικολάου Κουβαρά), Δημητρίου Παπανικολή (Νικολάου Γεωργαντή). Το 1957 τοποθετήθηκε εκτός της Λεωφόρου η προτομή του Νότη Μπότσαρη (Μάριου Λοβέρδου). Η λεωφόρος Ηρώων συμπληρώθηκε και ολοκληρώθηκε με τους Εμμανουήλ Παππά και Νικόλαο Κριεζώτη (έργα του Στέλιου Τριάντη το 1978 και 1984 αντίστοιχα, καθώς και του Δημητράκη Πλαπούτα (Νικόλα Δογούλη 1994) και Δόμνα Βισβίκη (Απόστολου Φανακίδη 2005).

³⁰⁹ Αντωνοπούλου, Ζ. (2003:152)

Εικόνα 87: Μνημείο Ιερού Λόχου
(ιδιωτική)
Αθηνών.

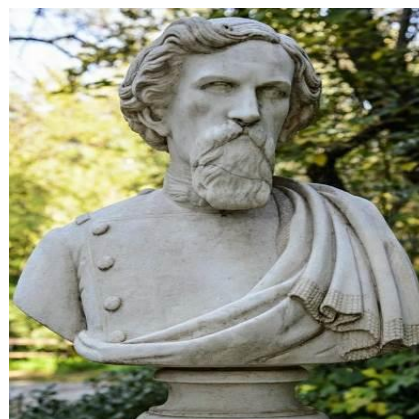
Στον περίβολο του ναού των Ταξιαρχών υπάρχει το «**Μνημείο Ιερού Λόχου 1821**». Πρόκειται για μια στήλη που επιστέφεται με περικεφαλαία κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα του 18^{ου} αιώνα. Η δαπάνη κατασκευής βάρυνε τον ποιητή Αλέξανδρο Σούτσο, και τα σχέδια του ήταν του ιερολοχίτη αρχιτέκτονα Στ. Κλεάνθη. Αποτελεί το πρώτο μνημείο της νεότερης Αθήνας, εντός της πόλεως, και μεταφέρθηκε στο Πεδίο του Άρεως το 1885, ενώ αρχικά (1843) είχε τοποθετηθεί στη ΒΔ πλευρά του Πανεπιστημίου.

Εικόνα 88: Ταφικό Μνημείο Αλ. Υψηλάντη
(ιδιωτική)

Στο Πεδίο του Άρεως υπάρχει επίσης το **ταφικό μνημείο του Αλέξανδρου Υψηλάντη**, στο οποίο φυλάσσονται τα οστά του, (μοναδικό δείγμα ανδρικής μορφής πάνω σε σαρκοφάγο, αντίστοιχο της κοιμωμένης του Χαλεπά), έργο του γλύπτη Λ. Δρόση

(1869) πάνω σε σχέδιο του Χρ. Χάνσεν. Στη θέση αυτή τοποθετήθηκε το 1964, (αρχικά βρισκόταν στον κήπο του Πολυτεχνείου), όταν μεταφέρθηκαν τα οστά του Α. Υψηλάντη από την Βιέννη στην Αθήνα. Στο Πάρκο συναντάται μπροστά στο ναό των Ταξιαρχών, η μαρμάρινη προτομή του **Αλέξανδρου Πραΐδη**, υπολοχαγού του πυροβολικού που σκοτώθηκε στην Κρητική επανάσταση του 1866, έργο άγνωστου γλύπτη. Πρόκειται για την πρώτη προτομή που τοποθετήθηκε στο Πάρκο και έχει θέση κενотаφίου.

Εικόνα 89: Αλέξανδρος Πραΐδης
(ιδιωτική)

Εικόνα 90: Μνημείο Φιλελλήνων Πεσόντων Στη μάχη του Δομοκού (ιδιωτική)

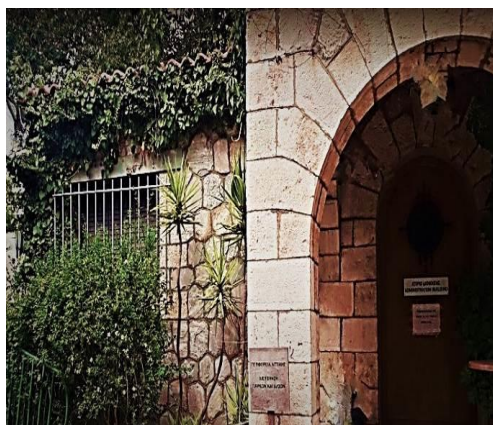
Εικόνα 91 Μνημείο Ιερού Λόχου Χριστόδουλου Τσιγάντε (ιδιωτική)

Επίσης εκεί βρίσκεται και το *Μνημείο Φιλελλήνων πεσόντων στο Δομοκό*, έργο του γλύπτη Λ. Σώχου, σε σχέδιο Αν. Μεταξά, καθώς και το *Μνημείο Ιερού Λόχου Χριστόδουλου Τσιγάντε*, έργο των γλυπτών Πέτρου Μωραΐτη και Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (1981).

Τέλος στην δεύτερη μεγάλη είσοδο του Πάρκου, αυτή της Λεωφόρο Αλεξάνδρας, φιλοξενείται από το 1952, το *Μνημείο Πεσόντων Βρετανών-Αυστραλών και Νεοζηλανδών*. Πρόκειται για επιτύμβιο μνημείο πεσόντων στην Ελλάδα κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, (1941-1945), το οποίο συνίσταται σε μια στήλη όπου στην απόληξη της στέκει το άγαλμα της Προμάχου θεάς Αθηνάς,³¹⁰ φέρουσας περικεφαλαία, δόρυ και ασπίδα και στο κάτω μέρος της στήλης μαρμάρινη λέαινα. Το μνημείο σχεδιάστηκε από τους Φαίδωνα και Εθελ Κυδωνιάτη και είναι έργο του γλύπτη Β. Φαληρέα (1952), πλην της λέαινας, η οποία φιλοτεχνήθηκε από τον Αθανάσιο Λιμναίο.³¹¹

³¹⁰ Κατά την διάρκεια κακοκαιρίας ένας κεραυνός απέσπασε το χέρι του αγάλματος και οι Αθηναίοι της προσέδωσαν τον σκωπτικό χαρακτηρισμό, «κουλοχέρα».

³¹¹ Αντωνοπούλου Ζ (2003:20,40,60,79,120,153)

Εικόνα 92: Δ/ση Παρκών και Αλσών (ιδιωτική)

Εικόνα 93: Άγαλμα Προμάχου Αθηνάς
Αναδημοσίευση από: http://archives.elia.org.gr:8080/LSelia/images_View/DP02.01.17.JPG

Εικόνα 94: Πανελλήνιος ΓΣ εγκαταστάσεις
Αναδημοσίευση από: <https://panellinosac.gr/>

Εγκαταστάσεις διαχείρισης του Πάρκου.

Μέσα στο Πάρκο στεγάζονται το γραφείο της Διοίκησης, ένα καλοδιατηρημένο πέτρινο κτίσμα, καθώς και οι εγκαταστάσεις του προσωπικού, οι οποίες αποτελούνται από ένα ισόγειο κτίσμα που στεγάζει τα αποδυτήρια, ένα χώρο ξεκούρασης και αποθήκες. Δυτικά του κτηρίου προς τις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου δημιουργήθηκε το 2021 χώρος παιχνιδιού Πετάνκ (ομαδικό παιχνίδι που παίζεται με σιδερένιες μπάλες στο χώμα, συμβατό με το χώρο του πάρκου). Στον ευρύτερο χώρο του Πεδίου του Άρεως αναφέρονται σημεία αναφοράς τα οποία η συλλογική συνείδηση τα συνδέει με το πάρκο ανεξάρτητα της χωρικής και διοικητικής τους υπαγωγής σε Περιφέρεια, Δασαρχείο ή Δήμο.

Τοπόσημα στα όρια του Πάρκου. Πρόκειται για κτίρια και εγκαταστάσεις που έχουν δέσει την ιστορία τους με το Πεδίον του Άρεως, κάποτε πιθανόν αποτελούσαν τμήμα της έκτασής του, η δε συλλογική μνήμη τα έχει αντιμετωπίσει ως ένα ενιαίο συγκρότημα:

Πανελλήνιος. Μαυροματαίων και Κοδριγκτώνος αναπτύσσονται οι εγκαταστάσεις του ιστορικού «Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου» στη θέση που βρισκόταν οι Στρατώνες του Ιππικού, οι οποίοι κατεδαφίστηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1930.

Εικόνα 95: Πανελλήνιος ΓΣ πίσω από τα κάγκελα. (ιδιωτική)

Ο Πανελλήνιος ΓΣ ιδρύθηκε το 1891³¹² και οργανώθηκε από τον Ι. Φωκιανό. Ο Σύλλογος εκπροσώπησε την Ελλάδα στο Συνέδριο του Παρισιού τον Ιούνιο του 1894, όταν αποφασίστηκε η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Από την 7^η Ιανουαρίου 1895 ο ΠΓΣ στεγαζόταν στη συμβολή των οδών Πατησίων και Αλεξάνδρας σε οικοπέδο που πρόσφερε ο «φίλαθλος βασιλόπαις Γεώργιος, επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου και εγκαταστάσεις που περαιώθηκαν από οικονομικές προσφορές ευεργετών». Στις 17/07/1924 η «Δ' εν Αθήναις Συντακτική Συνέλευσις των Ελλήνων» αποφασίζει μετά την απαλλοτρίωση του προαναφερθέντος οικοπέδου που στεγαζόταν ο ΠΓΣ, «να παράσχει προς ίδρυση γυμναστηρίου τη χρήση της απαιτούμενης εκτάσεως εν τω πεδίω του Άρεως κατά τας σημερινάς ανάγκας και δραχ. 300.000 εις αντάλλαγμα της αξίας των εν τω γυμναστηρίω κτιρίων, η δια τα οποία αποζημιώσεις όταν εφαρμοσθή το άνω σχέδιον περιέρχεται εις το Δημόσιον».³¹³ Το 1934 με νόμο³¹⁴ αποφασίζεται ότι «ο Πανελλήνιος δεν δύναται να απομακρυνθεί εκ της νυν θέσεως του άνευ της εγκρίσεως του», η δε συγκεκριμένη απόφαση αφορά τόσο το Στίβο όσο και την περιφράξη του.

³¹² Όπως αναφέρει το site του συλλόγου <http://www.panelliniosac.gr/> «Το Ιδρυτικό Καταστατικό του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμόν 183 φύλλο της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως (28 Ιουνίου 1891) με ημερομηνία υπογραφής της έγκρισης από τον Γεώργιο Α' και τον τότε υπουργό των Εσωτερικών - και πρωθυπουργό - Θεόδωρο Π. Δηλιγιάννη. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι "προτάσει του ημετέρου επί των Εσωτερικών υπουργού εγκρίνομεν το από 20 Φεβρουαρίου ε.ε. εκ 17 άρθρων καταστατικών του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου κλπ." Το άρθρο 1 ήταν τυπικό. (Συνιστάται Σύλλογος εν Αθήναις υπό την επωνυμίαν Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος). Στο δεύτερο άρθρο προσδιόριζε τον πολυσήμαντο σκοπό. Τα επόμενα 15 άρθρα είχαν διαδικαστικό και λειτουργικό χαρακτήρα. Αξιοσημείωτο ήταν ότι το άρθρο 3 όριζε ότι από τα 11 τακτικά μέλη του Δ.Σ. δηλαδή "ο πρόεδρος, οι αντιπρόεδροι, ο γραμματεύς, ο επόπτης των ασκήσεων, ο έφορος των οργάνων δέον πάντες να ώσι γυμνασταί, οι δε λοιποί να ώσι και εκ των λοιπών τακτικών μελών του συλλόγου". Τούτο σήμαινε ότι η πλειοψηφία του Δ.Σ. αλλά και οι κατέχοντες τις καίριες διοικητικές θέσεις έπρεπε να ήσαν ειδικοί επιστήμονες, οι δε λοιποί φίλαθλοι. Η επιταγή αυτή είναι εύκολο να εξηγηθεί. Ένας Γυμναστικός Σύλλογος "που επιδίωκε πρωτίστως την διάδοσιν της Γυμναστικής και την βελτίωσιν των κατ' αυτήν" έπρεπε μα ανήκει στην ευθύνη των ειδικών επιστημόνων. Φυσικά στη συνέχεια το άρθρο άλλαξε και τέτοιες προδιαγραφές έφυγαν. Το πρώτο καταστατικό έφερε υπογραφές του προέδρου Ιωάννου Φωκιανού και του Γραμματέα Ν. Α. Κοτελόπουλου».

³¹³ ΦΕΚ 165_Α/ 21.07.1924

³¹⁴ Ν.6171/1934, ΦΕΚ 214 τ Α, 10.07.1934

Οι σημερινές κτηριακές εγκαταστάσεις του, στη θέση που γνωρίζουμε, σε τμήμα του Πεδίου του Άρεως, ανεγέρθησαν το 1938.³¹⁵ Με συνεχείς αλλαγές - τροποποιήσεις του ρυμοτομικού σχεδίου της Αθήνας το 1977³¹⁶ καθορίζονται οι κοινόχρηστες αθλητικές εγκαταστάσεις του, οι κολυμβητικές δεξαμενές του, το γήπεδο καλαθοσφαίρισης με το ξύλινο υπόστεγο καθώς και τα υπόγεια αποδυτήρια και οι χώροι υγιεινής. Να σημειωθεί ότι οι υπόγειες διαμορφώσεις προέβλεπαν την δυνατότητα και υποχρέωση φύτευσης επ αυτών. Αν και λόγω θέσης θα λέγαμε ότι αποτελεί τμήμα του Πάρκου ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος, οι συνεχείς

Εικόνα 96: Χαρτογραφική Υπηρεσία Στρατού 1918 Αναδημοσίευση από:

<https://www.gys.gr/hmgs-photos.html>

Εικόνα 97: Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού 1930

Αναδημοσίευση από: <https://www.gys.gr/hmgs-photos.html>

επεμβάσεις στο χώρο και η περίφραξη των αθλητικών του εγκαταστάσεων αποκόβουν, σήμερα, κάθε πρόσβαση από και προς το Πεδίο του Άρεως.

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού. Η Υπηρεσία αυτή οργανώθηκε επι Βασιλέως Γεωργίου Α' το 1889 με αρχική ονομασία Γεωδαιτικών απόσπασμα και σκοπό τη δημιουργία κτηματολογίου. Το 1895 μετονομάστηκε σε **Χαρτογραφική Υπηρεσία Στρατού**. Στο Πεδίο του Άρεως μεταφέρθηκε το 1918, στη θέση που γνωρίζουμε και σήμερα. επι της οδού Ευελπίδων 4. Το 1926 μετονομάστηκε σε Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού. Το έτος 1922 οι κτηριακές εγκαταστάσεις της αποτελούνταν από δύο διώροφα κτήρια, ένα ισόγειο, δύο ξύλινα παραπήγματα και έναν οικίσκο σε μία έκταση 5246 τ.μ. Τον Αύγουστο του 1929 αποτεφρώθηκε το ισόγειο λόγω πυρκαγιάς και στη θέση του το 1930 ανεγέρθη νέο κτήριο

³¹⁵ Γιοχάλας, Θ., (2013:583)

³¹⁶ ΦΕΚ 189 τεύχος Δ/28.05.1977, ΦΕΚ 229 τεύχος Δ/08.07.1977, ΦΕΚ 264 τεύχος Δ/30.07.1977

Ανατολικά από αυτό κατασκευάστηκε νέα αίθουσα και ένα υπόστεγο με τέσσερα διαμερίσματα. Το 1935 στη θέση του παραπήγματος των αποθηκών ανεγέρθη διώροφο κτήριο. Σημειώνεται ότι μεταξύ των ετών 1935 και 1938 δημιουργήθηκε το Πεδίον του Άρεως, ως κοινόχρηστο άλσος, ενώ στο βόρειο ρέμα της περιοχής κατασκευάστηκε αργότερα η Οδός Ευελπίδων. Στις κτηριακές εγκαταστάσεις της, στρατόπεδο «Παπαρρόδου», οδός Ευελπίδων 4, στο Πεδίο Άρεως, η Γεωγραφική Υπηρεσία στεγάζει και το Στρατιωτικό Μουσείο της.³¹⁷

Εικόνα 98: Πλατεία Πρωτομαγιάς (ιδιωτική)

Πλατεία Πρωτομαγιάς. Αποτελεί την φυσική συνέχεια του Πάρκου, στο ανατολικό του άκρο, πάνω από την οδό Μουστοξύδη. Είναι ο μόνος χώρος που υπάρχει ως «άπλωμα» για ομαδικά παιχνίδια, αφού με την «ανάπλαση Τομπάζη» η μεγάλη «αλάνα» του Πάρκου που ξεκινούσε από το «Άλσος Οικονομίδη» και

έφτανε στα «Πλατάνια» διαμελίστηκε σε μικρούς χώρους με αποτέλεσμα να καταργηθούν στην πράξη οι ελεύθεροι χώροι που έπαιζαν ποδόσφαιρο τα παιδιά του Πάρκου. Το ίδιο συνέβη και με τον χώρο δίπλα στο Άγαλμα της Αθηνάς, όπου ήταν ο πιο δημοφιλής χώρος στην Αθήνα για σκέιτμπορντ, και με την ανάπλαση αποξηλώθηκαν τα μάρμαρά του ώστε να αποτρέπει αυτό το παιχνίδι.³¹⁸ Κάτω από την Πλατεία υπάρχει και λειτουργεί υπόγειο πάρκινγκ 500 θέσεων, σε μια προσπάθεια αποσυμφόρησης των υπέργειων χώρων. Σήμερα η πλατεία παραχωρείται για πρόσκαιρες λειτουργίες, φιλοξενεί την αγορά χωρίς μεσάζοντες, πολιτιστικές εκδηλώσεις και ένα αναψυκτήριο. Επι υπερνομαρχίας Φώφης Γεννηματά (2007) αναπτύχθηκαν σκέψεις να «αξιοποιηθεί» η Πλατεία με παραχώρηση του 70% της έκτασής της σε ιδιώτες έναντι ενοικίου για χρήση λούνα Παρκ, ή γηπέδων 5X5.³¹⁹ Στα χρόνια της «ανάπλασης Τομπάζη» όταν έκλεισε το Πάρκο όπως αναφέρει κάτοικος της περιοχής: «όλοι μαζευτήκαμε στην περιβόητη Πλατεία Πρωτομαγιάς στο

³¹⁷ Τα ιστορικά στοιχεία αντλούνται από το επετειακό «Λεύκωμα αφιερωμένο στα 130 χρόνια από την ίδρυση της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού», Μάρτιος 2020, σελ. 37,48.

³¹⁸ <https://www.postmodern.gr/anaplasi-tompazi-sto-pedion-toy-areos/> (29.01.2019)

³¹⁹ <https://www.asda.gr/elxoro/arewsPrwtom.htm> (εφημ. Ελευθεροτυπία 15-03-2007)

λεγόμενο «δέλεαρ», την φωνάζουμε έτσι γιατί εκεί ήταν κάποτε μια ομώνυμη καφετέρια που όλοι πηγαίνανε, ακόμα και τώρα λέμε: θα πάμε στο «δέλεαρ». Λοιπόν, και μαζεύτηκαν όλοι εκεί, με αποτέλεσμα, αυτή η πλατεία να σηκώσει ένα βάρος πολύ μεγάλο, χωρίς να έχει υποδομές, δηλαδή να παίζουν παιδιά, εν πάση περιπτώσει όλοι εκτονώθηκαν εκεί».³²⁰

Εικόνα 99: Λόφος Φινόπουλου (ιδιωτική)

Λόφος Φινόπουλου. Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Πάρκου ανάμεσα στις οδούς Βαλτινών και Μουστοξύδη. Μικρός, πευκόφυτος, με μια παιδική χαρά, έχει κατά καιρούς φιλοξενήσει δράσεις των γειτονικών σχολείων, των προσκόπων και της Α/θμιας

εκπαίδευσης Αθήνας. Η έκταση, ανήκει στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας Αττικής, ως τμήμα του Πεδίου του Άρεως και ο λόφος είναι χαρακτηρισμένος ως «*δασωτέο έδαφος τον μεταξύ της Σχολής των Ευελπίδων και της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, λόφον, υψόμετρον 126*».³²¹

Εικόνα 100 Στρατιωτικόν Σχολείον των Ευελπίδων
Αναδημοσίευση από: «*Η Ελλάς κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896*». Εκ του Τυπογραφείου της Εστίας Κ. Μάϊσνερ και Ν. Καργαδούρη, 1896

Σχολή Ευελπίδων-Δικαστήρια.

Πρόκειται για το «*Στρατιωτικόν Σχολείον των Ευελπίδων*», το νεοκλασικό συγκρότημα των 11 κτιρίων στην ανατολική άκρη του Πεδίου του Άρεως, της περιόδου 1890-1894, σε μία έκταση 36,4 στρεμμάτων.

³²⁰ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

³²¹ η δάσωση και αναδάσωση επιβλήθηκε στον λόφο Φινοπούλου με το ΒΔ 13/3/1915 (ΦΕΚ 105/18-3-1915) και αναφέρεται και στο έγγραφο οικ.97860/28.04.2009 της Δ/σης Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Τα σχέδια ήταν του Ερν. Τσίλλερ, η χρηματοδότηση Γ. Αβέρωφ, και η επίβλεψη του στρατιωτικού αρχιτέκτονα Ιφικράτη Κοκκίδη. Το συγκρότημα χτίστηκε προς τιμή της ενηλικίωσης του διαδόχου Κωνσταντίνου και σε ικανοποίησης επιθυμίας του να ανεγείρει σχολή Ευελπίδων. Το 1926 το Στρατιωτικό Σχολείο των Ευελπίδων μετονομάστηκε σε «Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.» Την περίοδο 1930-1934 λειτούργησε στο συγκρότημα της Σχολής το πρώτο Στρατιωτικό Μουσείο της χώρας το οποίο μεταφέρθηκε το 1982 μαζί με τη Σχολή στη Βάρη και έκτοτε στο χώρο του Πεδίου του Άρεως λειτουργούν τα Δικαστήρια³²²

Άλσος Ευελπίδων. Το Άλσος (δικαστηρίων) βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του «Πάρκου» πίσω από το κτίριο της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών και διακόπτεται από αυτό από την Πλατεία Πρωτομαγιάς. Στο Αλσάκι της Ευελπίδων παραδοσιακά

Εικόνα 101: Πάρκο Σχολής Ευελπίδων (ιδιωτική)

δινόντουσαν ένοπλα ραντεβού για την μονομαχίες θεμάτων τιμής. Το παρκάκι της Σχολής Ευελπίδων βρέθηκε μεταξύ αρμοδιότητας του Δασαρχείου Αθηνών και του Δήμου Αθηναίων με αποτέλεσμα την πλήρη εγκατάλειψή του τα τελευταία χρόνια. Η παραχώρηση του Άλσους της πρώην Σχολής Ευελπίδων, από το Υπουργείο Γεωργίας στο Δήμο Αθηναίων έγινε

τέσσερις φορές από το 1991 και τέσσερις φορές ακυρώθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Να σημειωθεί ότι το ΣΤΕ από το 2007 «πάγωσε» την μελέτη ανάπλασης του «Άλσους Ευελπίδων» που εκπόνησε ο Δήμος Αθηναίων με το σκεπτικό ότι «οι επεμβάσεις του Δήμου, (κατασκευή γηπέδων- άδειες τραπέζοκαθισμάτων επι των οδών Σούτσου και Βαλτινών, κ.α.), συνιστούν ανεπίτρεπτη μεταβολή του προορισμού του Άλσους»³²³. Σολομώντεια λύση έδωσε η Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής τον Φεβρουάριο του 2019, μεταβιβάζοντας την ευθύνη φροντίδας του Άλσους στο Δήμο, υπό την εποπτεία του Δασαρχείου.

³²² Γιοχάλας, Θ., (2013:583-584)

³²³ <https://www.asda.gr/elxoro/arewsPrwtom.htm> (εφημ. Αυγή 01-08-2007)

Από τον Απρίλιο του 2019 ξεκίνησε το κλάδεμα των δέντρων και ο καθαρισμός από την πλευρά της οδού Βαλτινών³²⁴. Ένα ιστορικό της Σολομώντειας λύσης μας δίνει ο Δ.Τ. μέλος της συλλογικότητας «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως».

Δ.Τ.: *«Το Πάρκο Ευελπίδων είναι άλλη πονεμένη ιστορία, Την λύσαμε κάπως, εν πάση περιπτώσει, πήγαμε, διαμαρτυρηθήκαμε πολύ έντονα στον συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ο οποίος μας κάλεσε, γιατί, το Δασαρχείο έλεγε ανήκει στο Δήμο, ο Δήμος έλεγε ανήκει στο Δασαρχείο, έτσι; Ωραία και είπε ότι ανήκει στο Δήμο. Ο Δήμος το αποφάσισε λοιπόν και το κάνει. Ξεκινήσαμε βρήκαμε την κα Μ. που ήταν υπεύθυνη πρασίνου, ξεκίνησε μια αξιόλογη δουλειά στην Ευελπίδων για κλάδεμα γιατί ήταν πολλά χρόνια εγκαταλειμμένη η Ευελπίδων, πήγαμε στον υπεύθυνο για τις υποδομές αντιδήμαρχο, όπου, έφτιαξε το πρώτο κομμάτι φωτισμού επάνω γιατί δεν μπορούσε ήταν πολύ μεγάλο το project, πρέπει να γίνει εργολαβία και εργολαβία για το δημόσιο σημαίνει τρία χρόνια. Ας βάλουμε κάποια πράγματα βασικά. Να δουλέψει ο υπόλοιπος φωτισμός γιατί εντάζει το καλοκαίρι δεν είναι τόσο πρόβλημα το χειμώνα όμως είναι σοβαρό πρόβλημα, ένας φράχτης από δω ο οποίος έχει, είναι το κατουρητήριο της περιοχής και κάποιο γεφυράκι που κοντεύουν να σκοτωθούν οι μεγάλοι άνθρωποι που έχουν δυσκολία στην κίνηση, αυτά, αυτά φτιάξτε και εντάζει. Μην είμαστε μαξιμαλιστές. Δεν έχει κάνει τίποτα μέχρι τώρα, τον κυνηγάμε.»*³²⁵

Στα τέλη του 2019 η κατάσταση αν και καλύτερη υστερεί λόγω κατεστραμμένης υποδομής ύδρευσης που εμποδίζει την νέα δεντροφύτευση. Σε επίπεδο φωτισμού υπάρχει κάλυψη του μισού Άλσους Ευελπίδων προς την οδό Πριγκιποννήσων. Επίσης δεν αποκαταστάθηκε η περίφραξη επι της οδού Μουστοξύδη με αποτέλεσμα το Άλσος Ευελπίδων να γίνει δημόσιο ουρητήριο των οδηγών ταξί και κάθε διερχόμενου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το δασαρχείο ενέκρινε και το πάγιο αίτημα για την κατασκευή αναψυκτηρίου έκτασης 120τμ., του οποίου η λειτουργία εκκρεμεί. Σε συναντήσεις επιτροπής κατοίκων με τους αρμόδιους Αντιδημάρχους του Δήμου τέθηκαν θέματα αποκατάστασης της ύδρευσης, πυρόσβεσης, επιστασίας, ασφάλειας, επισκευών, καθαριότητας και φωτισμού προκειμένου το Άλσος Ευελπίδων να αποδοθεί στους χρήστες του ως «ελεύθερος, δημόσιος, λειτουργικός και φροντισμένος χώρος πρασίνου».³²⁶

³²⁴ Έγγραφο 24/04/2019 της Δ/σης Πρασίνου & Αστικής Πανίδας του Δήμου Αθηναίων

³²⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

³²⁶ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (22.10.2019)

Πνευματικό Κέντρο της Ευελπίδων. Πρόκειται για ένα πολυχώρο επι της οδού Ευελπίδων 18, όπου πραγματοποιούνται καθημερινά εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Προσφέρει υπηρεσίες στους δημότες, με πολύ χαμηλό κόστος, ως κέντρο δημιουργικής μάθησης με τμήματα παραδοσιακών χορών, χορωδιών και γυμναστήριο. Το 2014 τα δικαστήρια διεκδίκησαν την εκκένωση του κτιρίου από τον ΟΠΑΝΔΑ.

Ε.Α.: «όταν έκλεισε το Πνευματικό Κέντρο, άλλο πλήγμα για την περιοχή, ήθελαν να το εντάξουν στα δικαστήρια, το σχολείο θα έβγαινε αυθαίρετο, καταλήξαμε ότι δεν μπορεί είναι του Δήμου. Είχε ένα μεγάλο πρόβλημα με την στέγη του κι έπρεπε να επιδιορθωθεί και το κλείσαμε για..., είναι τώρα κοντά ένα χρόνο κλειστό. Τώρα λένε θα το δώσουνε, έχει γίνει, έχει φτιαχτεί. Ανάμεσα στο σχολείο στο 38^ο, έχει μια λωρίδα, δηλαδή είναι το δρομάκι που οδηγεί στο πνευματικό κέντρο και έχεις, από δω τα

Εικόνα 102: Το Πολιτιστικό Κέντρο στην Ευελπίδων 18
Αναδημοσίευση από:

<https://www.opanda.gr/index.php/politistika-kentra/item/politistika-kentra>

κατοίκων, λόγω επισκευών και συντήρησης, αποκαταστάθηκε και παραδόθηκε στο τέλος του 2019. Μαζί παραδόθηκε και η αίθουσα του γυμναστηρίου. Ο ΟΠΑΝΔΑ συνεχίζει να προσφέρει στους δημότες του εναλλακτικές προτάσεις καλλιτεχνικής έκφρασης, με στόχο την ανάπτυξη και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων τους, καθώς και την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους, ξεκινώντας τρία νέα προγράμματα, Κουκλοθέατρο/ κατασκευή κούκλας, θεατρικό παιχνίδι και Θέατρο για παιδιά.³²⁸

δικαστήρια και από εδώ το σχολείο, πιάτσα ναρκωτικών. Τώρα το κλείσανε όμως αυτό, το έκλεισε ο Δήμος γιατί του μπαίνανε, του κάνανε, του σπάγανε, ανέβαιναν στις στέγες, πετούσανε στον κόσμο πέτρες, το έκλεισαν, κι όταν θα παραδοθεί με το καλό, πιστεύω να έχει γυρίσει σελίδα όλη η περιοχή».³²⁷

Το κέντρο ύστερα από απουσία ετών από την ζωή των

³²⁷ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

³²⁸ <https://www.artandlife.gr/> (21.02.2020)

ΚΤΕΛ Νομού Αττικής περίξ του Πάρκου. Το 2004 το ΚΤΕΛ μεταφέρθηκε από την Πλατεία Αιγύπτου στην οδό Μαυροματαίων μπροστά στο GreenPark, ύστερα από παρέμβαση του ΥΠΕΧΩΔΕ. Η μεταφορά είχε προσωρινό χαρακτήρα προκειμένου να ολοκληρωθούν στην πλατεία εργασίες δημιουργίας υπογείου παρκινγκ. Με το πέρας των εργασιών το ΚΤΕΛ παρέμεινε στην οδό Μαυροματαίων, προκαλώντας την μόνιμη και καθημερινή ενόχληση των περιοίκων. Ουδέν μονιμότερο του προσωρινού.³²⁹ Τον Απρίλιο του 2021 η Περιφέρεια Αττικής ανακοινώνει την απομάκρυνση των ΚΤΕΛ και τη μεταφορά τους από την οδό Μαυροματαίων στο

Εικόνα 103: Το ΚΤΕΛ στην οδό Μαυροματαίων (ιδιωτική)

Μετρό «Εθνική Άμυνα». Ένα χρόνο αργότερα η μεταφορά επιτευχθεί ώστε να διευκολυνθεί και η επαναλειτουργία του GreenPark

³²⁹ Εφημερίδα Ελευθεροτυπία 04.03.2008

Η χρήση του Αστικού Πάρκου-θεματικοί τομείς. Το αστικό πάρκο αντικατοπτρίζει τη σημασία του μέσα από τη χρήση και τη λειτουργία του. Το Πεδίο του Άρεως είναι ένα αστικό πάρκο εντός του οποίου αναπτύσσονται ποικίλες δραστηριότητες, κάποτε παρεμφερείς με τους αρχικούς σκοπούς της δημιουργίας του, ως χώρος πρασίνου, επαφής με τη φύση κατά το δυνατό, περιπάτου, ξεκούρασης και αναψυχής και άλλοτε παρεκκλίνουσες. Ιδιαίτερα στις παρυφές του «Πάρκου» αναπτύσσονται ιδιωτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες αποκομμένες από την συνολική ζωή του και ενίοτε ανεξάρτητες από την επιθυμία των επισκεπτών και περιοίκων του. Στη χρήση του «Πάρκου» διερευνώνται οι επισκέπτες - θαμώνες του, οι μνήμες τους, η προσβασιμότητα σε αυτό, η ασφάλεια του χώρου και η παραβατικότητα που αναπτύσσεται εντός και πέριξ αυτού, οι λειτουργίες του, η επιχειρηματικότητα που αναπτύσσεται και οι αντιδράσεις που γεννά καθώς και οι προτάσεις ανάπλασής του. Το Πεδίο του Άρεως, πληρώνοντας το σκοπό του ως αστικό πάρκο, χρησιμοποιεί στο εσωτερικό κυκλοφοριακό του μοντέλο, ένα δίκτυο από γραμμικούς άξονες με γεωμετρικές καμπύλες και μονοπάτια που ορίζουν διαδρομές περιπάτου που ξεκινούν και καταλήγουν σε κυκλικές θεματικές διασταυρώσεις. Οι περιορισμένες ενεργές κύριες είσοδοι του ως ένα βαθμό αποθαρρύνουν την διέλευση του και την ενσωμάτωσή του στην καθημερινότητα των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής.

Επισκέπτες-Θαμώνες. Ο πλάνητας στο χώρο του πάρκου βιώνει την μικροκλίμακα του τοπίου που του στερεί η αστική του καθημερινότητα. Βρίσκεται συνεχώς σε κλειστούς και ανοιχτούς χώρους σε μικρούς κήπους που διαδέχονται μεγαλύτερους, σε αρτηριακούς διαδρόμους αλλά και δευτερεύουσες διαδρομές. Ο επισκέπτης του Πάρκου μπορεί να έχει μια άποψη του τοπίου από διαστάσεις, κινήσεις και προοπτικές στο χώρο που η κίνηση του στον αστικό ιστό τις καθιστά απαγορευτικές. Η ανθρωπογεωγραφία του πάρκου ορίζεται από τους περιοίκους, μετανάστες, αθλητές, περιπατητές, παιδιά και ηλικιωμένους, ότι με άλλα λόγια ορίζει την ανθρωπογεωγραφία όλης της πόλης.

«Οι τρεις βασικές ομάδες που αυτήν τη στιγμή χρησιμοποιούν κυρίως το πάρκο είναι:

α) οικογένειες κατοίκων, κυρίως από τις γύρω περιοχές –μετανάστες/πρόσφυγες και γηγενείς Αθηναίοι–, που επισκέπτονται την πάνω παιδική χαρά αλλά και μερικά ανοίγματα μέσα στο πάρκο, β) οι δρομείς που προπονούνται στα μονοπάτια και γ)

*αρκετοί ιδιοκτήτες σκύλων, που κυκλοφορούν σε διάφορα σημεία του. Αυτή είναι η ανθρωπογεωγραφία του πάρκου.*³³⁰

Σε μια πρόχειρη εκτίμηση από επιτόπιο έλεγχο του ερευνητή το «Πάρκο» τα σαββατοκύριακα υποδέχεται και αρκετούς αλλοδαπούς κατοίκους, κατά ένα μεγάλο ποσοστό, κυρίως από Αφρική και Ασία. Αυτοί αξιοποιούν το «πάρκο» για πικ νικ, είτε λόγω εθνικής κουλτούρας είτε και για οικονομικούς λόγους.

Δ.Κ.: *«Οι μετανάστες νοιώθουν οικεία στο πάρκο, πάρα πολύ... με καλούν κάποιои, κυρίως Κούρδοι και Τούρκοι και διάφοροι μουσουλμάνοι, κάνουν σαν πικ-νικ με τυροπιτάκια, κάτι δικά τους, είναι και πολύ οικείοι και φαίνονται να νοιώθουν πολύ άνετα στο χώρο. Φέρνουν κι αυτοί κάτι στο πάρκο, σαφώς και, με χαροποιεί αυτό που βλέπω οικογένειες ρε παιδί μου, να φέρνει ο άλλος τα κουτσούβελα, δηλαδή μου θυμίζει λίγο τον εαυτό μου μικρό».*³³¹

Οι έλληνες θαμώνες ασχολούνται κυρίως με τρέξιμο, ποδήλατο, βόλτες αλλά και με απόλαυση των καφέ του Πεδίου του Άρεως και της Πλατείας Πρωτομαγιάς.

*«Το Πεδίον του Άρεως έχει αρχίσει τους τελευταίους δυο μήνες να δέχεται ξανά περιπατητές, αθλητές, ηλικιωμένους, παιδιά και οικογένειες. Το Πεδίον του Άρεως είναι ένας δημόσιος χώρος ανάσας για τους κατοίκους της Κυψέλης, του Γκύζη, των Εξαρχείων, της Βικτώριας, αλλά και όλης της Αθήνας. Ένας χώρος όπου θα έπρεπε να μπορούν όλοι να περπατούν, να αθλούνται, να χαλαρώνουν, να παίζουν με τα παιδιά τους, να κοινωνικοποιούνται και να συνυπάρχουν».*³³²

Πάλι από την προσωπική παρατήρηση του ερευνητή προκύπτει ότι αυτή η συναρπαστική ανθρωπογεωγραφία συνυπάρχει σήμερα αρμονικά στο «Πάρκο» και το ορίζει σε κάθε επίπεδο.

Μνήμες. Αυτό που ορίζει πληρέστερα το «Πάρκο» είναι οι μνήμες των θαμώνων του, όπως αυτές περιγράφονται από του ίδιους:

Α.Π.: *«Έχω εικόνες από την παιδική μου ηλικία που είχανε μεγάλη σύνδεση με το Πεδίον του Άρεως. Είχαμε απέναντι από την πολυκατοικία κάτι στάβλους, ερχόντουσαν μετά τα δέντρα τα χριστουγεννιάτικα. Το άγαλμα της Αθηνάς που μου είχε κάνει πολύ μεγάλη εντύπωση, είχα ακούσει να λένε ότι έπεσε ένας κεραυνός και της έκοψε το χέρι., κάτι εκθέσεις που είχε στο πάρκο... είχε χαθεί ο αδερφός μου, και από τα μεγάφωνα*

³³⁰ <https://www.athinorama.gr/cityvibe/article/2531931.html> (27.11.2018) (από συνέντευξη που έδωσαν οι Δ.Τ. και Θ.Κ., μέλη της πρωτοβουλίας «Επιμένουμε Πεδίο Άρεως»).

³³¹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

³³² <https://www.postmodern.gr/to-pedion-toy-areos> (26.12.2018)

λέγανε: ο μικρός Πέτρος... ε! και τους φύλακες θυμάμαι με τις σφυρίχτρες και θυμάμαι λοιπόν και το Άλσος του Οικονομίδη, θυμάμαι αμυδρά κάτι τραπεζάκια εκεί, έναν υπαίθριο χώρο που γινόντουσαν διάφορα σε μια σκηνή επάνω, ... Το αστικό πάρκο επανεγγράφει μνήμες., οι αναμνήσεις είναι που το κρατάνε ζωντανό το πάρκο..³³³

Δ.Κ.: «Έμαθα ποδήλατο στην περιοχή, έκανα skate, έμαθα να κάνω φίλους στο Πεδίο του Άρεως. Η οικογένειά μου ήταν μια από τις μικροαστές οικογένειες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή το 60, τότε που χτιζόταν όλη η περιοχή, Νεάπολη, Κυψέλη και είχαμε το Πεδίο του Άρεως ως τον τόπο που να βγαίνουν και οι γονείς μου πριν κάνουν παιδιά βόλτα, αλλά και όταν κάναν τα παιδιά ο τόπος να πηγαίνουν τα παιδιά τους βόλτα, όπως τότε κάναν εκατοντάδες κόσμος, γιατί ήθελαν μια επαφή με τη φύση, ήθελαν να έχουμε ένα χώρο να παίζουμε, δεν είχαμε άλλο χώρο στην περιοχή³³⁴.

Θ.Κ.: «Το Πεδίο του Άρεως ήταν η μεγάλη μας αυλή, αλλά και η μεγάλη μας βόλτα και το μεγάλο μας παιχνίδι, σαν παιδιά με τους γονείς, σαν έφηβοι και μόνοι μας. Όλα μου τα χρόνια, οι διασκέδασεις μου, και η επαφή μου με το περιβάλλον, το φυσικό πιο πολύ, ήταν με το Πεδίο του Άρεως, ήταν αυτό που μπορούσα να το κάνω καθημερινά εγώ ή να πάω μόνος μου σε κάποιο μέρος χωρίς να με πάει ο πατέρας μου με το αυτοκίνητο. Μετά από αυτό μεγάλωσαν και τα παιδιά μου εκεί. Έχουμε ζήσει πάρα πολύ όμορφες στιγμές. Δεν μπορούμε όμως να μένουμε με τις αναμνήσεις του παλιού, όπως ήτανε»³³⁵

Αστικό Πάρκο και Παραβατικότητα. Η αντικοινωνική συμπεριφορά από την πιο απλή ενόχληση μέχρι την εγκληματική πράξη αναπτύσσεται στο αστικό πάρκο, όπως και σε οποιοδήποτε χώρο συνάθροισης κοινού. Σε ένα αστικό πάρκο μπορεί να αποτυπώνονται ρατσιστικές ή ομοφοβικές επιθέσεις, έμφυλες διακρίσεις, εθνотικές συγκρούσεις, λεκτική βία, μικροκλοπές, χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, εικόνες που φέρνουν στο φως σχέσεις εξουσίας που κάποτε πηγάζουν από καθημερινούς πολίτες «ευυπόληπτους και φιλήσυχους». Στο Πεδίο του Άρεως η παραβατικότητα συναντάται σήμερα σε καταστροφές σε παγκάκια ή παρτέρια, μικροκλοπές, καταστροφή των κάδων πέριξ των εισόδων του Πάρκου, βανδαλισμούς σε αγάλματα ή τοίχους των κτιρίων του, σπάσιμο των φωτιστικών, καταστροφή του συστήματος ποτίσματος,³³⁶ όχληση από την λειτουργία επιχείρησης εντος του πάρκου, αυθάδη

³³³ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

³³⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

³³⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³³⁶ Σύμφωνα με μαρτυρία εκπροσώπου της Δ/σης Παρκών και Αλσών «Παρατηρούνται φαινόμενα είτε κλοπής των σωλήνων αυτών, είτε κοψίματος σε διάφορα σημεία, τα οποία αποδίδονται... (ας πούμε, μου είπε κάποιος, που έχει γνώση του προβλήματος του συγκεκριμένου), ότι έρχονται αρκετοί που είναι

συμπεριφορά επαγγελματιών οι οποίοι χρησιμοποιούν το πάρκο ως ουρητήριο, κ.α.³³⁷ Η σημερινή κατάσταση αποτυπώνεται συνοπτικά από τον υπεύθυνο διαχείρισης του «Πάρκου», άποψη με την οποία συμφωνούν οι περισσότεροι θαμώνες.

Σ.Π.: «Το πάρκο τώρα είναι πολύ πιο βελτιωμένο από τα προηγούμενα χρόνια. Δεν μπορούμε να πούμε ότι έχουν λυθεί όλα τα προβλήματά του, είναι σε ένα καλό δρόμο και πιστεύω ότι εάν συνεχίσουμε την τακτική που το διαχειριζόμαστε σήμερα, συνεχώς θα βελτιώνεται. Παλιά το πάρκο ήταν νεκροταφείο, δεν υπήρχε, ήτανε μόνο παραβατικοί μέσα και κάποιες έτσι περιθωριακές ομάδες. Σήμερα (2019) έχει έρθει κόσμος, έχουν έρθει παιδιά μέσα, παίζουνε... Προσελκύοντας κόσμο που είναι πιο επιμελημένος, με την έννοια ότι δεν ρέπει προς την παραβατικότητα... ας πούμε έρχεται να κάνει κούνια, την διατηρεί, δεν την καταστρέφει, δεν θα έχουμε τόσες πολλές ζημιές. Έχοντας περισσότερο κόσμο μέσα, δύσκολα θα πάει ο παραβατικός να σπάσει κάτι, γιατί θα ναι δίπλα του κι άλλοι, δεν θα ναι μόνος του, οπότε είναι διαφορετικά».³³⁸

Σε μια αναδρομή στο πρόσφατο παρελθόν, διαπιστώνεται ότι το Πεδίο του Άρεως είχε κυρίως να αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα του ναρκεμπορίου και των προαγωγών. Για πολλά χρόνια το «Πάρκο» αποτέλεσε τον ιδανικό αποθηκευτικό χώρο ψυχών που αντιμετωπίζονται από την πολιτεία στην καλύτερη περίπτωση ως «αόρατοι» και στη χειρότερη ως «σκουπίδια». Οι άνθρωποι αυτοί έπρεπε να μείνουν μακριά από τα ευαίσθητα αντανakλαστικά της κοινωνίας και το «Πάρκο» τους παρείχε αυτή τη δυνατότητα. Παρόλα αυτά η παραβατικότητα είχε ονοματεπώνυμο. Χαρακτηριστική περίπτωση ατόμου που πάνω του προσωποποιήθηκε τόσο το θέμα των ναρκωτικών, η shisha, η «κοκαΐνη των φτωχών», (όπως αποκαλείται το νέο παραισθησιογόνο ναρκωτικό), όσο και της σεξουαλικής παραβατικότητας ο Αλί. Πρόκειται για ένα άτομο που λόγω της εξωτερικής του εμφάνισης, (όσο κι αν φαίνεται απίθανο), έχει δημιουργήσει ποικίλα σχόλια από τους θαμώνες του Πάρκου. Τον Αλί (ψευδώνυμο) τον γνωρίζουν όλοι, περίοικοι, διοίκηση, αστυνομία, ΜΜΕ:

μουσουλμάνοι. Οι μουσουλμάνοι επειδή προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα, δεν ξέρω κι εγώ τι κλπ, πρέπει πριν την προσευχή να πλένονται και αυτοί ψάχνουν να βρούν νερό και βλέπουν τα λάστιχα και τα κόβουν σε διάφορα σημεία, θεωρώντας ότι κάπου θα έχει νερό».

³³⁷ Στην ίδια συνέντευξη αναφέρεται ότι: «υπάρχει ένα παρτέρι, που είναι λίγο πιο απόμερο και δεν κυκλοφορεί πολύς κόσμος. Αυτό το παρτέρι έχει γίνει άνδρo των ταξιτζήδων, που το χρησιμοποιούν σαν ουρητήριο. Είχαμε επικοινωνία με τον σύλλογο των ταξιτζήδων, δήλωσε ότι εγώ δεν μπορώ να κάνω τίποτα, τους το έχω πει, αλλά κάποιοι που δεν ακούνε, εγώ δεν μπορώ να τους το επιβάλω».

³³⁸ Συνέντευξη με Σ.Π., διευθυντή Δ/νση Πάρκων και Αλσών 17.07.2019

Β.Χ.: «Ο Αλί έρχεται πάντα σε συγκεκριμένο ωράριο, δηλαδή τώρα πια θα έρθει στις 11.00 και θα φύγει γύρω στις 12.00. Θα κάτσει ακριβώς έξω από την πόρτα του Green Park και δεν τον πειράζει κανένας. Πιστεύω ότι συνεργάζεται. Ο Αλί τους καλεί με το tablet, βάζει δυνατά την μουσική κι έρχονται και παίρνουνε την δόση. Πήγαμε και τον παρακαλέσαμε και την έχει πιο σιγά την μουσική. Λέει μια παροιμία, «μπορείς να βάλεις και παντόφλες αντί να περιμένεις να σου στρώσουν όλο τον κόσμο με χαλί». Κι εμείς βάλαμε παντόφλες και εισακουστήκαμε. Αν κάνει διακίνηση γυναικών; μάλλον, αλλά τον έχετε δει; Είναι πάρα πολύ όμορφος, παρότι είναι έμπορος ναρκωτικών δεν θα μπορούσα εύκολα να του το προσάψω αυτό, γιατί είναι όμορφος και γιατί το σίσα προκαλεί αυτή την υπερδραστηριότητα και μπορεί να είναι από πάσης φύσεως δραστήριος, Έχει πολλές εγκυμοσύνες στο πάρκο. Γιατί το shisha, η φτωχοκόκα προκαλεί διέγερση».³³⁹

Θ.Κ.: «Ο Αλί είναι μια περίπτωση μάλλον μεσαίου μεγέθους εμπόρου, ...τον ξέρουνε όλοι, κανείς δεν τον πειράζει, όπως συμβαίνει πολλές φορές και σε άλλες περιοχές, γιατί εντάζει, στα Εξάρχεια ζούμε, δεν ζούμε στη Φιλοθέη. Ξέρουμε πολύ καλά τι συμβαίνει και ποια είναι και η σχέση της αστυνομίας με όλα αυτά είτε για κάποια άλλα συμφέροντα, σε επίπεδο πληροφορίας είτε οικονομικών συμφερόντων ...».³⁴⁰

Η περίπτωση του Αλί συγκεντρώνει σε ένα πρόσωπο την αδιαφορία ή αλλιώς την αμηχανία της πολιτείας να παρέμβει απέναντι στην παραβατικότητα, την αποδοχή της άποψης περί ταξικής διαφοράς των Εξαρχείων με την Φιλοθέη και την υπεροχή της εξωτερικής εμφάνισης του προαγωγού ως υπερ.-όπλο στη διακίνηση ουσιών και σωμάτων. Αφήνοντας τον Αλί και επιστρέφοντας στο ναρκεμπόριο, αποτυπώνονται οι μαρτυρίες και οι αιτιάσεις απέναντι στην πολιτεία:

Ε.Α.: «Μέσα στο πάρκο δεν πατούσε άνθρωπος, φοβόμασταν να μπούμε, το σχολείο το 28^ο ήταν δίπλα. Αυτά γίνονται Φεβρουάριο του 15. Εμείς οι γονείς όταν πια έφτασε τα παιδιά να βλέπουν στην πίσω αυλή του σχολείου να χτυπούνε σύριγγες ή να βρίσκουμε και σύριγγες μέσα κάναμε μια μεγάλη κινητοποίηση. Μαζέψαμε φωτογραφίες, στείλαμε εξώδικο στην Περιφέρεια, και στο Δήμο. Όσο ήτανε, στην Μαυροματαίων, μέσα στις φυλλωσιές οκ, όταν αποφάσισαν ότι το πάρκο θα κλείνει στις 11.00 το βράδυ και θα αδειάζει, τους βγάξανε στην Μαυροματαίων, οπότε, βγήκε η ψείρα στο γιακά και την είδαμε. Έπρεπε τότε να την θεραπεύσουμε. Λοιπόν, πέρσι, πήγαμε, στο Υπουργείο Προστασίας, στην Κατεχάκη και είδαμε, ήτανε ο γραμματέας, ο γενικός γραμματέας και

³³⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

³⁴⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

τρεις γαλονάτοι, επί Τόσκα. Εμφανίστηκαν λοιπόν και φέρανε ένα φάκελο, Πεδίον του Άρεως, άρα λοιπόν ήταν γνωστά. Α! και στην αστυνομία πήγαμε έναν ωραίο φάκελο στον αρχηγό της ελληνικής αστυνομίας, το πρόβλημα το γνωρίζανε, δεν ήταν κάτι παράλογο που εμείς το είχαμε βγάλει από το μυαλό μας, υπήρχε το πρόβλημα».³⁴¹

Δ.Τ.: «Λοιπόν, υπήρξε δυστυχώς μια πολιτική απόφαση, νομίζω το 2011, επι Δένδια Υπουργού Δημοσίας Τάξεως, τώρα Προστασίας, όπου υπήρξε ένα τεράστιο πρόβλημα στην Αθήνα με τα ναρκωτικά. Κάτω από την Ομόνοια, στην αρχή της Πειραιώς, στην Πλατεία Βικτωρίας, στην Πλατεία Βάθης, στη Στουρνάρα, στη Σόλωνος, ήτανε. Τότε η κυβέρνηση προκειμένου να λύσει το πρόβλημα, κατά το κλασικό που γίνεται στην Ελλάδα, το έβαλε κάτω από το χαλί. Ποιο ήταν το χαλί; Το Πεδίον του Άρεως. Ήτανε αρκετά εγκαταλειμμένο, οπότε τους μαζέψανε και τους στείλανε όπως είναι το άγαλμα του Κωνσταντίνου αριστερά, στην περιοχή εκεί που είναι οι τουαλέτες τώρα. Δηλαδή εκεί έγινε η μεγαλύτερη πιάτσα ναρκωτικών της Αθήνας. Έγινε συνολικά από όλες τις πιάτσες ταυτόχρονα, άρα δεν μπορεί να ήταν τυχαίο. Αυτό δημιούργησε ένα τεράστιο πρόβλημα πια με το πάρκο, μάλλον δυο τρεις νεκροί που υπήρχαν ήταν διάφοροι εξαρτημένοι οι οποίοι πεθάνανε μέσα στο κρύο, γιατί ξέρεις, δυστυχώς δεν υπήρχε καμία δομή να τους υποδεχτεί, αλλά δημιουργούσε μια τεράστια απόθεση στον κόσμο γιατί μια παρέα ανθρώπων ξέρεις πως είναι, σαν ζόμπι, δεν πας με τα παιδιά σου γιατί, σύριγγες κλπ, αμέσως αυτό το πράγμα έκανε τον κόσμο να μην έρχεται στο πάρκο. Δηλαδή έρχεται η ανάπλαση, επάνω που θεωρητικά θα επανερχότανε ο κόσμος, ήρθε η πιάτσα ναρκωτικών, οπότε έδωσε ένα μεγάλο χτύπημα στο πάρκο».³⁴²

Θ.Κ.: «την εποχή που υπήρχε η πιάτσα, είχε δαιμονοποιηθεί όλο το πάρκο, ενώ κατά τα 9/10 του, να μην πω παραπάνω, ήταν ένας χώρος ασφαλής και καθαρός. Η Ανατολική πλευρά, η Βόρεια πλευρά μέχρι τα όρια περίπου του ροδώνα, η Αθηνά, δεν είχε καμία σχέση και είχε δαιμονοποιηθεί όλο και από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, του στυλ ότι, έμπαινες μέσα στο πάρκο και ίπτανται σύριγγες, οι οποίες μπορεί ανά πάσα στιγμή να σε τρυπήσουν. Και από μέσα από την πιάτσα να πέρναγες, αν δεν ήσουν κανένας πολύ περίεργος και τους την έλεγες κιόλας, εντάξει, δεν έτρεχε και τίποτα. Όχι πως ήταν το καλύτερο βέβαια, ούτε θα πήγαινες το παιδί σου να παίζει εκεί, σαφώς αλλά. δεν ήταν ότι έμπαινες μέσα και σου την έπεφταν αυτοί οι άνθρωποι».³⁴³

Β.Χ.: «Οι ναρκομανείς υπήρχανε στο πάρκο, εκ μεταφοράς από την Τοσίτσα. Όταν δεν βλέπεις κάτι και όταν δεν σε ενοχλεί άμεσα, δεν ασχολείσαι. Πάρθηκε η απόφαση από

³⁴¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

³⁴² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

³⁴³ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

την Περιφέρεια να φυλάσσεται το πάρκο, με αποτέλεσμα να χάσουν αυτοί οι άνθρωποι την στέγη τους. Άρχισαν λοιπόν σιγά-σιγά να διασκορπίζονται στα γύρω στενά και να αναζητούν στέγη. Ήταν πάρα πολύ εύκολο να καταλάβουν το κτίριο του ΤΣΜΕΔΕ, δίπλα στο 17. Δεν ενοχλούσαν υπό την έννοια ότι δεν είχαμε καταλάβει ότι ήτανε μέσα. Η παραβατικότητα άρχισε να εξελίσσεται, μπήκαν στα δικά μας υπόγεια, άρχισαν οι κλοπές κτλ, απευθυνθήκαμε στο ΤΣΜΕΔΕ, μας ζήτησε να κάνουμε υπομονή, έκανε ένα μειοδοτικό διαγωνισμό, έβαλε τα κάγκελα και αυτοί οι άνθρωποι βρέθηκαν πάλι έξω, με αποτέλεσμα... Επειδή προσπαθούμε κι εμείς να βρούμε μια άκρη με τα παιδιά που είναι στην εξάρτηση, γιατί κόντεψαν να κάνουνε χρήση μέσα και τα παρακαλάγαμε, και αυτά ακούγανε και κλαίγανε. Λέγανε εκεί που θα πάτε να διαμαρτυρηθείτε για το πάρκο, πείτε και για μας, ότι θέλουμε κι εμείς ένα χώρο. Δηλαδή οι κάτοικοι δεν είχαμε μόνο τα αιτήματα του, με ενοχλεί στο «παλατάκι» μου, κόμιζαν και τα αιτήματα αυτών των ανθρώπων. Ερχόντουσαν, αφήνανε τα ρούχα τους στον κήπο μέσα και έκλαιγαν και έλεγε: κυρία συγγνώμη, συγγνώμη-συγγνώμη. Η Περιφέρεια δεν είπε ποτέ συγγνώμη. Και αρχίσαμε τώρα να διαπραγματευόμαστε, πως θα φύγει μια ομάδα ατόμων, που είχε να κάνει με τους εμπόρους, κυρίως οι Αφγανοί διότι εδώ δημιουργήθηκε σαν πιάτσα του Shisha από τους Αφγανούς που ξέρουν να το φτιάχνουνε, αλλά υπήρχαν και όλα τα άλλα, γίναμε μάρτυρες τρομακτικών περιστατικών. Είδαμε ανθρώπους αυτούς που χαρακτηρίζονται «καμένοι» που δεν έχουν καμία ελπίδα να επιστρέψουν, άνθρωποι που τους θεωρείς τελειωμένους... Εγώ μπήκα στο θέμα του «Πάρκου», όταν άρχισε να γίνεται παραβατικό και γιατί ενοχλήθηκα. Δεν μπήκα, για να κάνω και μια αυτοκριτική, για την αγάπη προς το πράσινο, μολονότι ο λόγος που ήρθα εδώ ήταν το πάρκο».³⁴⁴

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι όλοι οι ερωτώμενοι, ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησης, φύλλου και ιδιότητας, συμφωνούν πως όταν η πιάτσα των ναρκωτικών μεταφέρθηκε στο Πεδίο του Άρεως ήταν σε γνώση (αν όχι και απόφαση) της πολιτικής ηγεσίας και της αστυνομίας. Επιρρίπτονται ευθύνες στον κρατικό μηχανισμό για απραξία και αντιμετωπίζονται με συμπάθεια οι χρήστες. Ενδιαφέρον παρουσίασε και η συνεχής κινητοποίηση των πολιτών που εμπλέκονται με το «Πάρκο», ως περίοικοι, θαμώνες ή γονείς των παιδιών του παρακείμενου σχολικού συγκροτήματος. Τέλος υπήρξε σαφής αποτύπωση των χώρων χρήσης ναρκωτικών ουσιών και η αποφυγή δαιμονοποίησης όλου του Πάρκου. Σήμερα όπου το Πεδίο του Άρεως είναι «καθαρό» από το ναρκεμπόριο στο μεγαλύτερο μέρος του, με εξαίρεση

³⁴⁴ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

ίσως τις παρυφές του Λόφου Φινόπουλου, γεννάται το ζήτημα πότε κανείς κινητοποιείται και για ποιους λόγους. Εδώ εδράζεται και η απάντηση της πολιτείας περί ατομικής ευθύνης.

Μια ολιστική άποψη για το τι παρέλαβε και τι παρέδωσε η διοίκηση Δούρου από το 2014-2019 σχετικά με τις υποδομές και την παραβατικότητα δίνει ο τ. Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών..

«Χ.Κ. Λοιπόν, παραδώσαμε ένα Πεδίο του Άρεως το οποίο ήταν λειτουργικό και με αρκετά μεγάλη επισκεψιμότητα και σήμερα είμαστε σε μια φάση αντιστροφής της θετικής πορείας και επιστροφής σε ένα παρελθόν, όπου το Πεδίο Άρεως θα κινδυνεύσει και ως προς την περιβαλλοντική του υπόσταση, το πράσινο, αλλά και ως προς τη λειτουργικότητά του, καθαριότητα, η φύλαξη κτλ., διότι σε όλα αυτά τα πράγματα, σε όλα αυτά τα επίπεδα ενώ παραδώσαμε μια συγκροτημένη λειτουργία με συγκεκριμένες συμβάσεις διάρκειας τριών χρόνων, ούτως ώστε να μπορεί να υπάρχει μία ευρύτερη επίδραση, θετική επίδραση, σήμερα όλα αυτά γίνονται εκ των εν όντων, δεν υπάρχουν συμβάσεις μακράς διαρκείας, υπάρχουν μικρής διάρκειας συμβάσεις που διακόπτονται από μεγάλα, από μεγάλες χρονικές περιόδους χωρίς να υπάρχει σύμβαση, συνήθως με απευθείας αναθέσεις και βαδίζουμε σε μια κατάσταση όπου τα προβλήματα όπως προανέφερα και σχετικά με την περιποίηση του πρασίνου, τη φροντίδα του πρασίνου, αλλά και σχετικά με φαινόμενα παραβατικότητας να εντείνονται.

... Σήμερα η παραβατικότητα είναι σε χαμηλό βαθμό, αλλά αρχίζει και αυξάνεται. Εμείς όταν το είχαμε παραδώσει, το πάρκο δεν είχε τέτοια προβλήματα. Όταν το είχαμε παραλάβει το 2014 και κατά βάση το 2016 γιατί την περίοδο 14 μέχρι το 16 δεν ήταν δυνατό να μπούμε στο «Πάρκο», πάντως παραλάβαμε μια κατάσταση που υπήρχαν πολύ έντονα φαινόμενα παραβατικότητας τα οποία επαναλαμβάνω αρχίζουν να ξανά-υπάρχουν

... Εμείς μπήκαμε για πρώτη φορά στο «Πάρκο» στις αρχές του 2016, μέχρι τότε το «Πάρκο» είχε χρησιμοποιηθεί ως καταυλισμός προσφύγων με την μεγάλη όξυνση που υπήρχε στο προσφυγικό ζήτημα το 2015. Λοιπόν εμείς μπήκαμε στις αρχές μέσα του 2016. Θυμάμαι πολύ χαρακτηριστικά σε μια επίσκεψη που είχαμε κάνει, από τις πρώτες, το Μάιο του 2016 μέσα στο «Πάρκο» βρήκαμε μόνο, γυρίσαμε όλο το «Πάρκο», ένα κλιμάκιο της διοίκησης, ήταν η Ρένα Δούρου, ο Θ.Σ., ο πρόεδρος του Περιφερειακού Συμβουλίου, η Αντιπεριφερειάρχης του Κεντρικού Τομέα, η .Ε.Κ., ήμουν εγώ και κάποιοι, κάποια άλλα στελέχη της διοίκησης. Μέσα σε ολόκληρο το «Πάρκο» βρήκαμε, συναντήσαμε έναν άνθρωπο, έναν, που μάλιστα μας μίλησε, μια κυρία, ήταν πρώην διευθύντρια του Πειραματικού Σχολείου και μας είπε κάντε κάτι για

το «Πάρκο», κάντε κάτι. Λοιπόν αυτά συνέβησαν το 2016. Χαρακτηριστικά λέω ότι σε εκείνη την επίσκεψη εντοπίσαμε στην είσοδο να υπάρχει στην μεν ας το πούμε έτσι Λεωφόρο των Ηρώων δυο τρεις άνθρωποι που ήταν φανερό ότι ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά και στην άλλη λεωφόρο που είναι πίσω από το άγαλμα του Κωνσταντίνου ήταν ένα περιπολικό της αστυνομίας. Πήγα με δική μου πρωτοβουλία στο περιπολικό και τους λέω: καλά δεν βλέπετε τι γίνεται 30 μέτρα παραπέρα; Σας παρακαλώ ελάτε να παρέμβετε, και τι έγινε, ήρθε μετά από λίγο το περιπολικό από τη μεριά που ήταν τα ναρκωτικά, δεν έκανε τίποτα και αυτοί που ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά πήγανε στη μεριά που ήτανε το περιπολικό. Αυτά συνέβαιναν το Μάιο του 16.»³⁴⁵

Αστικό Πάρκο και Ασφάλεια. Με τις αναπλάσεις δόθηκε βαρύτητα στην αναδιαμόρφωση των χώρων, χωρίς να προτείνεται μια νέα λειτουργία του πάρκου που θα απέτρεπε ζητήματα που οδηγούν στην ερήμωση και υποβάθμιση του χώρου. Δεν υπήρξε καμία κοινωνική διάσταση στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου με αποτέλεσμα να δοθεί ένα υπέρογκο ποσό για σημειακές επεμβάσεις με μονοδιάστατη προσέγγιση. Επίσης η Περιφέρεια Αττικής ως υπεύθυνος φορέας διαχείρισης του «Πάρκου» σε συνεργασία με την ελληνική αστυνομία ενημέρωνε με δελτίο τύπου για τις καθημερινές προσαγωγές υπόπτων και συλλήψεις παραβατικών στοιχείων δίνοντας ιδιαίτερη βάση στην ιθαγένεια και την μορφή παραβατικότητας.³⁴⁶ Δεν έγινε όμως εστίαση στην καταπολέμηση του ναρκεμπορίου και των κυκλωμάτων διακίνησης γυναικών και ανηλίκων ατόμων σε κυκλώματα πορνείας. Ο κυρίαρχος αναπτυξιακός λόγος δεν απαντά σε προβλήματα ασφαλούς βίωσης του «Πάρκου» απλά ομογενοποιεί ζητήματα παραβατικότητας που σχετίζονται μόνο με μειονότητες, δίνοντας τους αρνητικό πρόσημο και αγνοώντας την κοινωνική τους διάσταση. Ουσιαστικά διαπιστώνει την ανομία και δρα κατασταλτικά, δεν προλαμβάνει ούτε θεραπεύει. Από τις ιστοσελίδες της Ελληνικής Αστυνομίας, της Περιφέρειας, αλλά και άλλες ειδησεογραφικές σελίδες αντλούνται στοιχεία για την ποιότητα και την ποσότητα των ελέγχων.³⁴⁷

³⁴⁵ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

³⁴⁶ https://www.police-voice.com/2017/02/blog-post_696.html (16.02.2017)

³⁴⁷ Ο αστυνομικός υποδιευθυντής Αθανάσιος Κοκκαλάκης ο οποίος προΐσταται των αστυνομικών δράσεων στο Πεδίον του Άρεως έδωσε συνέντευξη <https://www.huffingtonpost.gr/entry/ereena-huffpost> στις 29/01/2019, για το σπάσιμο της πιάτσας εμπορίας και χρήσης ναρκωτικών στο Πεδίον του Άρεως: «Κάναμε μεθοδική, συστηματική δουλειά- συνδυάσαμε μικτές αστυνομικές δράσεις με διάφορες υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ. Διατηρήσαμε μόνιμες δυνάμεις στον χώρο, διενεργήσαμε ελέγχους,

Υπεύθυνη για τη φύλαξη του Πεδίου του Άρεως έχει οριστεί από την Περιφέρεια Αττικής μια εταιρεία σεκιούριτι. Τα μέτρα προστασίας της εταιρίας περιλαμβάνουν ανά βάρδια τέσσερις (4) φύλακες για όλο το πάρκο σε 24ωρη βάση. Σύμφωνα με πηγές από την ΕΛ.ΑΣ., γίνονται «κατά προτεραιότητα και σχεδόν σε καθημερινή βάση έλεγχοι, ενώ πραγματοποιούνται συχνά ενισχυτικές δράσεις». Με βάση τα στοιχεία που ανεβάζει στην ιστοσελίδα της η Περιφέρεια Αττικής από 1-9 Φεβρουαρίου (ενδεικτικά) έχουν γίνει δύο εξορμήσεις από την ΕΛ.ΑΣ στο Πεδίο του Άρεως. Ελέγχθηκαν 24 έλληνες και 44 αλλοδαποί. Προσήχθησαν 8 έλληνες και 29 αλλοδαποί, οι οποίοι μετά την εξακρίβωση στοιχείων τους αφέθηκαν ελεύθεροι.³⁴⁸

«Σε περισσότερες από 6.000 προσαγωγές έχει προχωρήσει η Αστυνομία από τις αρχές του έτους (2018) μέχρι σήμερα στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδίου Αστυνόμευσης για την μείωση της παραβατικότητας στο Πεδίο του Άρεως. Από

κάναμε προσαγωγές και συλλήψεις ατόμων που προσέγγιζαν τους τοξικοεξαρτημένους με σκοπό την διακίνηση ναρκωτικών ουσιών. Οι διακινητές βλέποντας την συνεχή παρουσία της αστυνομίας απομακρύνθηκαν από την περιοχή γιατί διακινδύνευαν τη σύλληψή τους για κακούργημα. Πλέον, δεν υπήρχε αντικείμενο παραμονής στον χώρο και για τους τοξικοεξαρτημένους».

-Έσπασε η πιάτσα λοιπόν. Πότε συνέβη αυτό;

«Αύγουστο, Σεπτέμβρη και Οκτώβρη του 2018 υπήρξαν συνεχόμενες αστυνομικές δράσεις»

-Είναι συνεχής πλέον η παρουσία της αστυνομίας στο Πεδίο;

«Καθημερινή, σχεδόν επί 24ώρου. Έχουμε εποχούμενα περίπολα, με αυτοκίνητα ή μοτοσικλέτες, πεζά περίπολα και αστυνομικούς της Ασφάλειας που διακριτικά περιπολούν. Εντοπίζουν τις εστίες παραβατικότητας και οι ένστολες δυνάμεις μετακινούνται στο σημείο για να επιληφθούν. Εντοπίζουμε τη δράση μας στα προβληματικά σημεία και αν διαπιστώσουμε ότι το πρόβλημα δε λύνεται με ήπιες παρεμβάσεις, κλιμακώνουμε».

Επίσης στην επίσημη ιστοσελίδα της Περιφέρειας Αττικής, φορέα διαχείρισης του Πάρκου, <http://www.patt.gov.gr/site/index.php> στις (27.03.2019), διαβάζουμε: «...στο Μνημόνιο Συνεργασίας με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη προβλέπεται ειδική πρόνοια για το Πεδίο του Άρεως, της οποίας ήδη τα αποτελέσματα είναι μετρήσιμα και ορατά. Παράλληλα η φύλαξη εκτελείται από εργολαβία με συγκεκριμένες αρμοδιότητες που ορίζονται από τον νόμο και με τριετή σύμβαση που προβλέπει 24ωρη διάρκεια, με 3 βάρδιες και περιπολικά οχήματα, για την κάλυψη όλου του χώρου, ενώ τους καλοκαιρινούς μήνες που αυξάνεται η επισκεψιμότητα η φύλαξη ενισχύεται».

Η ιστοσελίδα της συλλογικότητας Επιμένουμε Πεδίο Άρεως στις 03.10.2019 αναφέρει ότι: «σύμφωνα με καταγγελίες κατοίκων «η εταιρεία φύλαξης του Πάρκου που πληρώνεται με 200.000€ ετησίως την συντριπτική πλειοψηφία του χρόνου της βρίσκεται μέσα στα αυτοκίνητά τους στην είσοδο δίπλα στο "Άλσος", απέναντι από την Γεωγραφική υπηρεσία στρατού. Ίσως στο μοναδικό μέρος του Πάρκου που δεν υπάρχει και δεν υπήρξε θέμα ασφάλειας».

<http://www.epimenoumepedioareos.gr/>. Τέλος στην ιστοσελίδα <http://www.skai.gr/news/greece/astynomikoi-me-podilata-sto-pedion-tou-areos> στις 17.03.2019 αναφέρεται: «Από τον Μάρτιο του 2019, έξι (6) αστυνομικοί από το ειδικό τμήμα ποδηλατών της Υποδιεύθυνσης Περιπολιών της ΕΛ.ΑΣ κυκλοφορούν, στο Πεδίο του Άρεως, ενισχύοντας το αίσθημα ασφάλειας στους επισκέπτες, αλλά και συμβάλλοντας στην αρμονία του Πάρκου, που δεν είναι καλό να διαταράσσεται από περιπολικά και μοτοσικλέτες. Η δύναμη των ποδηλατών / αστυνομικών είναι ενισχυτική στον συνολικό σχεδιασμό αστυνόμευσης του μεγαλύτερου πνεύμονα πρασίνου της πρωτεύουσας, και έρχεται να προστεθεί σε πεζές περιπολίες και συχνές διελεύσεις της ανδρών της ομάδας Δίας».

³⁴⁸ https://www.police-voice.com/2017/02/blog-post_696.html (16.02.2017)

τις 6.082 προσαγωγές, 231 έγιναν συλλήψεις. Οι 114 από αυτές αφορούσαν στην παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών».³⁴⁹

Μετά από την αποτύπωση των προαναφερθέντων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων, σχετικών με τον έλεγχο στο «Πάρκο», προέκυψε ένα από τα ερωτήματα το οποίο και αποτέλεσε ζητούμενο για την κατανόηση της έρευνας: *αν και κατά πόσο η ασφάλεια πολιτικοποιείται, αν και κατά πόσο η ασφάλεια έχει ιδεολογικό πρόσημο.*

Δ.Κ.: «απολύτως κανένα, και φάνηκε τώρα, στις εκλογές τις δημοτικές, που εμείς πήραμε μια πρωτοβουλία με το σύλλογο «Αθηνά» και καλέσαμε τους υποψήφιους, ΣΥΡΙΖΑ, Νέα Δημοκρατία, ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ και όλοι συμφώνησαν ότι το ζήτημα της ασφάλειας είναι ζήτημα ελευθερίας και απόλαυσης της κοινωνίας από όλους, δεν υπάρχει ιδεολογικό πρόσημο, εκτός αν θεωρούμε ιδεολογία, δεν ξέρω τι...».³⁵⁰

Θ.Κ.: «ναι, σαφώς. ε, ναι! και η εκμετάλλευση της ανασφάλειας, πως εκλαμβάνεται από διάφορους χώρους και η ίδια η ασφάλεια, πως θα πρέπει να προσφερθεί και τι είναι και τι λένε ασφάλεια. Γιατί υπάρχουν χώροι που ασφάλεια θεωρούνε να κυκλοφορούν εκεί μέσα 50 αστυνομικοί ένοπλοι, άλλοι να είναι 10 φύλακες και άλλοι ας πούμε να έχουμε όλο τον κόσμο εκεί μέσα. Όσο πιο πυκνό κόσμο έχει μέσα το πάρκο, τόσο πιο ασφαλές είναι. Είναι ένας χώρος ανοιχτός, ελεύθερος, ακόμη και για βανδαλισμούς που μπορεί να γίνουν. Ίσως χρειάζεται και η παρουσία της αστυνομίας, θα μπορούσε να είναι εκτός πάρκου. Δηλαδή, ο ένοπλος αστυνομικός στο πάρκο, δεν συνάδει με την λειτουργικότητα του, με τα μικρά παιδιά. Θα μπορούσαν, αστυνομικούς με ποδήλατα, αυτοί είναι πιο συμβατοί, παρόλα αυτά είναι ένοπλοι και αυτοί, ίσως να μπορούσε να υπάρχουνε ένα δυο περιπολικά ή έτοιμοι προς επέμβαση άντρες έξω από το πάρκο που, να μπορούν να επέμβουνε αν είναι κάτι που υπερβαίνει τις δυνάμεις των φυλάκων του πάρκου. Εντάξει, σαφώς έχουν αλλάξει οι συνθήκες δεν είναι όπως το 1960 ή το 1970 που υπήρχανε οι φύλακες με την σφυρίχτρα, που τους είχα προλάβει εγώ, και μας έπαιρναν και την μπάλα όταν παίζαμε ποδόσφαιρο. Δεν είναι τόσο τρομερό και πράγματι δεν πρέπει να εκμεταλλευόμαστε για πολιτικούς λόγους την οποιαδήποτε μικροπαραβατική ή και μεγάλη παραβατική συμπεριφορά. Για παράδειγμα όταν σκοτώνεται κάποιος στην Γλυφάδα λέμε να μην περπατάει άνθρωπος στην Γλυφάδα επειδή βγήκαν κάποια όπλα, όταν στα Εξάρχεια βγαίνουν όπλα κτλ, τι; κλείσαμε και λέμε μετά τις 9 απαγορεύεται η κυκλοφορία στα Εξάρχεια; Είναι ένας

³⁴⁹ <https://www.cnn.gr/news/ellada/story/139218> (18.07.2018)

³⁵⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

χώρος ανοιχτός, ελεύθερος, έχει τα προβλήματα και τις χάρες του ελεύθερου του ανοιχτού χώρου».³⁵¹

Β.Χ.: «ναι μας χαρακτήρισαν φασίστες. Πληρώσαμε για τη ασφάλειά μας, πληρώσαμε αυτούς που έπρεπε να κάνουν αυτή τη δουλειά, ωραία; το καταλαβαίνεται; πιστεύω ότι είναι μια πολιτική επιλογή»³⁵²

Α.Π.: «για μένα όχι, η ασφάλεια είναι ασφάλεια, είναι προϋπόθεση πολιτισμού, δεν κατάλαβα, τι θα πει; όταν μου απαντάγανε ότι είσαι φασίστας σημαίνει ότι βάζανε και ένα ιδεολογικό πρόσχημο, ναι κάποιος το έβαζε, όχι εγώ πάντως».³⁵³

Δ.Τ.: «αν πρέπει να πω μια κουβέντα, θα πω ότι το θέμα της ασφάλειας έχει ξεπεραστεί. Νομίζω όμως ότι πλέον το πάρκο είναι ασφαλές, δεν έχω ακούσει να έχει γίνει κάτι. έχει και ιδιωτική αστυνόμευση;. Είναι μια εργολαβία φύλαξης που έκανε η Περιφέρεια, 250.000 το χρόνο. Πάντα λέμε, να βγάλουν ένα μεροκάματο αυτοί οι άνθρωποι, αλλά είναι πάρα πολύ φτώχη η συμμετοχή τους. Δηλαδή, να καταλάβεις, όταν ήταν η πιάτσα εδώ, μέχρι και σφαλιάρες τους δίνανε. Τους είχανε κυνηγήσει. Είναι ένα πραγματικό θέμα ότι δεν έχουνε καμία θεσμική εξουσία, δεν έχουν authority για κάτι».³⁵⁴

Την άποψη του Φορέα διαχείρισης δίνει ο τ. Αντιπεριφερειάρχης Χ.Κ.

«**Χ.Κ.** Λοιπόν, παραδώσαμε ένα Πεδίο του Άρεως το οποίο ήταν λειτουργικό και με αρκετά μεγάλη επισκεψιμότητα και σήμερα είμαστε σε μια φάση αντιστροφής της θετικής πορείας και επιστροφής σε ένα παρελθόν όπου το Πεδίο Άρεως θα κινδυνεύσει και ως προς την περιβαλλοντική του υπόσταση, το πράσινο, αλλά και ως προς τη λειτουργικότητά του, καθαριότητα, η φύλαξη κτλ., διότι σε όλα αυτά τα πράγματα, σε όλα αυτά τα επίπεδα ενώ παραδώσαμε μια συγκροτημένη λειτουργία με συγκεκριμένες συμβάσεις διάρκειας τριών χρόνων, ούτως ώστε να μπορεί να υπάρχει μία ευρύτερη επίδραση, θετική επίδραση, σήμερα όλα αυτά γίνονται εκ των εν όντων, δεν υπάρχουν συμβάσεις μακράς διαρκείας, υπάρχουν μικρής διάρκειας συμβάσεις που διακόπτονται από μεγάλα, από μεγάλες χρονικές περιόδους χωρίς να υπάρχει σύμβαση, συνήθως με απευθείας αναθέσεις και βαδίζουμε σε μια κατάσταση όπου τα προβλήματα όπως προανέφερα και σχετικά με την περιποίηση του πρασίνου, τη φροντίδα του πρασίνου, αλλά και σχετικά με φαινόμενα παραβατικότητας να εντείνονται.

³⁵¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³⁵² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

³⁵³ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

³⁵⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

...Η παραβατικότητα σήμερα είναι σε χαμηλό βαθμό, αλλά αρχίζει και αυξάνεται. Εμείς όταν το είχαμε παραδώσει, το πάρκο δεν είχε τέτοια προβλήματα. Όταν το είχαμε παραλάβει το 2014 και κατά βάση το 2016 γιατί την περίοδο 14 μέχρι το 16 δεν ήταν δυνατό να μπούμε στο «Πάρκο», πάντως παραλάβαμε μια κατάσταση που υπήρχαν πολύ έντονα φαινόμενα παραβατικότητας τα οποία επαναλαμβάνω αρχίζουν να ξανά-υπάρχουν. ...Εμείς μπήκαμε για πρώτη φορά στο «Πάρκο» στις αρχές του 2016, μέχρι τότε το «Πάρκο» είχε χρησιμοποιηθεί ως καταυλισμός προσφύγων με την μεγάλη όξυνση που υπήρχε στο προσφυγικό ζήτημα το 2015. Λοιπόν εμείς μπήκαμε στις αρχές μέσα του 2016. Θυμάμαι πολύ χαρακτηριστικά σε μια επίσκεψη που είχαμε κάνει, από τις πρώτες, το Μάιο του 2016 μέσα στο «Πάρκο» βρήκαμε μόνο, γυρίσαμε όλο το «Πάρκο», ένα κλιμάκιο της διοίκησης, ήταν η Ρένα Δούρου, ο Θόδωρος Σχοινιάς, ο πρόεδρος του Περιφερειακού Συμβουλίου, η Αντιπεριφερειάρχης του Κεντρικού Τομέα, η Ερμίνα Κυπριανίδου, ήμουν εγώ και κάποιοι, κάποια άλλα στελέχη της διοίκησης. Μέσα σε ολόκληρο το «Πάρκο» βρήκαμε, συναντήσαμε έναν άνθρωπο, έναν, που μάλιστα μας μίλησε, μια κυρία, ήταν πρώην διευθύντρια του Πειραματικού Σχολείου και μας είπε κάντε κάτι για το «Πάρκο», κάντε κάτι. Λοιπόν αυτά συνέβησαν το 2016. Χαρακτηριστικά λέω ότι σε εκείνη την επίσκεψη εντοπίσαμε στην είσοδο να υπάρχει στην μεν ας το πούμε έτσι Λεωφόρο των Ηρώων δυο τρεις άνθρωποι που ήταν φανερό ότι ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά και στην άλλη λεωφόρο που είναι πίσω από το άγαλμα του Κωνσταντίνου ήταν ένα περιπολικό της αστυνομίας. Πήγα με δική μου πρωτοβουλία στο περιπολικό και τους λέω: καλά δεν βλέπετε τι γίνεται τριάντα μέτρα παραπέρα; Σας παρακαλώ ελάτε να παρέμβετε, κι εκείνο το οποίο έγινε, ήρθε μετά από λίγο το περιπολικό από τη μεριά που ήταν τα ναρκωτικά, δεν έκανε τίποτα και αυτοί που ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά πήγαν στη μεριά που ήταν το περιπολικό. Αυτά συνέβαιναν το Μάιο του 2016.

...Τώρα ως προς τη φύλαξη. Είπαμε μπήκαμε μέσα στο «Πάρκο» το Μάιο του 2016. Φύλαξη υπήρξε, ήταν ο πρώτος διαγωνισμός που βγάλαμε, μέχρι να διενεργηθεί ο διαγωνισμός τον Ιανουάριο του 2017. Διαγωνισμός ο οποίος είχε τριετή διάρκεια και τελείωσε το 20. Δεν υπήρξε διάδοχη κατάσταση...

...είχαμε βάλει μια φύλαξη που ας πούμε αποτελούνταν από 8 ανθρώπους και είχανε και το Αττικό Άλσος και το Λόφο Φινόπουλου. Στο «Πάρκο» το βράδυ ήτανε 4-5 άνθρωποι. Εάν βάζαμε περισσότερους, τέλος πάντων αυτή ήτανε μια επιλογή που κάναμε το 2017, με βάσει και τις υποδείξεις της υπηρεσίας και την εμπειρία η οποία υπήρχε. Εάν βάζαμε περισσότερους υπήρχε κίνδυνος να μας πουν ότι, ξέρετε αστυνομοκρατείται το Πεδίον Άρεως, βάλατε 30 φύλακες τι είναι αυτό το πράγμα.

Ενδεχομένως να έπρεπε να μούνε περισσότεροι από 8 σε αυτή τη σύμβαση. Εγώ το πιστεύω, αλλά δεν είχαμε την, ούτε την εμπειρία, ούτε κάποιος μας είπε, ξέρετε οι 8 που βάζετε δεν φτάνουν κάντε τους 15. Εντάξει; Και μάλιστα δεν ξεκινήσαμε με 8, ξεκινήσαμε με 5 και μετά κάναμε συμπληρωματική σύμβαση για να το αυξήσουμε όταν είδαμε πια ότι είχαμε τόσες πολλές κλοπές. Δεν υπήρχε εμπειρία, δεν υπήρχαν καταγραφές όταν αρχίσαμε εμείς τις παρεμβάσεις»³⁵⁵

Συμπερασματικά αποτυπώνεται ότι όλοι συμφωνούν σήμερα πως το πάρκο είναι ασφαλές, αλλά πρέπει να γίνουν και όλες οι απαραίτητες ενέργειες για να παραμείνει ασφαλές. Η αστυνόμευση είναι μια από αυτές και κρίνεται απαραίτητη. Η διαφοροποίηση έγκειται στο τί είδους αστυνόμευση είναι προτιμητέα και εφικτή, ένοπλη ή άοπλη. Οι απαντήσεις ήταν ανάλογες της ιδεολογικής τοποθέτησης του κάθε ερωτώμενου. Ανάλογα κρίθηκε και το ιδεολογικό πρόσημο της ασφάλειας. Ανεξάρτητα πάντως, των προσπαθειών που καταβάλλονται για την αστυνόμευση του Πεδίου του Άρεως από διάφορους φορείς (Περιφέρεια Αττικής- αστυνομία- εταιρείες security- εθελοντές κάτοικοι κ.α.), υπάρχουν και άλλες λύσεις για την πρόληψη του εγκλήματος σε δημόσιους χώρους. Μια σημαντική δράση είναι η εύκολη πρόσβαση από και προς το πάρκο, η εύκολη κίνηση με καλό φωτισμό και συνολική ορατότητα του χώρου, ο οποίος να μην παρέχει δαιδαλώδεις κρυψώνες. Η φυσική παρατήρηση που παρέχεται στο θαμώνα ενός πάρκου, χωρίς οπτικά εμπόδια δίνει την αίσθηση της ασφάλειας και αποθαρρύνει έτσι αυτόματα τη δράση όσων κινούνται στο σκοτάδι.

Ο Φωτισμός επίσης αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μέτρα ασφάλειας των δημόσιων κοινόχρηστων χώρων, πολλώ δε μάλλον όταν συζητάμε για αστικό πάρκο. Οι θαμώνες του «Πάρκου» δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο θέμα του φωτισμού, το οποίο τους ενώνει καθώς είχε αποτελέσει και το μόντο της κοινής τους δράσης στο παρελθόν με το: «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως».

Α.Π.: *«κοίταξε, όταν έχεις μια υπαίθρια πιάτσα διακίνησης και χρήσης ναρκωτικών, τι να κάνεις με το φωτισμό; τον φτιάχνεις και στον σπάνε, η αλήθεια είναι αυτή. Όμως υπήρχε πρόβλημα και με τον ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό του και πάλι, το Πάρκο, είναι σκοτεινό. Κάτι σάπιο υπάρχει εδώ. Δεν είμαι σε θέση ως απλός πολίτης να το ανακαλύψω, αλλά έχω δικαίωμα πάντα να ρωτώ. Και δικαιούμαι απαντήσεις»³⁵⁶*

³⁵⁵ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

³⁵⁶ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

B.X.: «έχει γίνει μάχη όλα αυτά τα χρόνια. έχει πια φως, νομίζω το 70% , αλλά περάσαμε ένα διάστημα που θέλαμε φωτισμό έξω από το GreenPark και τα σπάγανε τα φώτα και κόβαν τα καλώδια και ξανά - μανά, Και στην ερημιά μας, βλέπαμε το συνεργείο του Δήμου Αθηναίων να έρχεται και λέγαμε: ρε παιδί μου υπάρχει κάποιος και για μας, να μας ακούσει. Ναι ήτανε τρομακτικά αυτά τα δυο χρόνια».³⁵⁷

Θ.Κ.: «εμείς προπαγανδίζουμε την ασφάλεια που έχει το πάρκο πλέον και τον αρκετά καλό φωτισμό. Έχει την επικινδυνότητα που θα είχε ίσως ένας πιο έρημος δρόμος, κακά φωτισμένου. Πολλές φορές σε κάποιες περιοχές κατοικίας της Αθήνας θα αισθανόμουν πιο άβολα και φοβισμένοι, παρά στο Πεδίο του Άρεως».³⁵⁸

Ε.Α.: «Στην Πλατεία Πρωτομαγιάς είναι σπασμένα. Είχαμε πει να βάλλουν άθραυστα, όχι σαλονιού, δεν είμαστε στο σαλόνι, όταν δεν έχει το παιδί να παίζει μπάσκετ...».³⁵⁹

Χ.Κ. «Εμείς είχαμε φτιάξει τα φώτα και τα φώτα κλάπηκαν. Τι άλλο μπορούσαμε να κάνουμε, δηλαδή ήτανε μια κατάσταση που η φύλαξη που είχαμε δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει το ζήτημα τέτοιου μεγέθους κλοπών...

.... Θεωρώ ότι εκείνη η στοχοποίηση της Διοίκησης από την πλευρά κινημάτων και συλλογικοτήτων κτλ ήταν άδικη απέναντι σε μια διοίκηση που προσπαθούσε. Και δεν είχαμε και μια εναλλακτική πρόταση, δηλαδή είναι πολύ ωραίο να λες φωτίστε το, αλλά αν δεν αντιμετωπίζεις τα προβλήματα που οδηγούσαν στο να μην είναι φωτισμένο δε λες κάτι κι εδώ πέρα είχαμε μια έντονη παραβατικότητα και γιατί υπήρξε αυτή η έντονη παραβατικότητα γιατί από ότι φαίνεται εκεί πέρα μέσα υπήρξε μια σειρά από παράνομα εμπόρια»³⁶⁰

Το ωράριο λειτουργίας του «Πάρκου» θεωρείται επίσης συνδεδεμένο με την ασφάλεια του. Αξιίζει να σημειωθεί ότι κάποτε το Πεδίο του Άρεως ήταν ανοιχτό και προσπελάσιμο επι 24ωρου βάσεως και ίσως αυτό αποτελεί και το ευκαίριο για την μελλοντική τύχη του. Όλοι οι ερωτώμενοι θεωρούν (συμπεριλαμβανομένου και του υπεύθυνου της διαχείρισης του Πάρκου) ότι αποτελεί στόχο και μάλιστα ικανό να πραγματοποιηθεί στο μέλλον: ένα πάρκο ανοιχτό συνεχώς, με ελάχιστες ώρες ανάπαυσης (housekeeping). Σήμερα (2019) το ωράριο λειτουργίας του Πάρκου είναι: από την 1η Μαΐου έως τις 30 Σεπτεμβρίου από τις έξι (06.00 π.μ.) το πρωί έως τις

³⁵⁷ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

³⁵⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³⁵⁹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

³⁶⁰ Συνέντευξη με Χ.Κ., 11.06.2022

εννέα και μισή (21.30 μ.μ.) το βράδυ και από την 1η Οκτωβρίου έως την 30η Απριλίου από τις έξι (06.00 π.μ.) το πρωί έως τις επτά το βράδυ (19.00 μ.μ.)³⁶¹.

Α.Π.: «Ε, βέβαια όλο το 24ωρο, δηλαδή για μένα είναι βασικό αυτό, κλείνεις την οδό αυτή; Όχι. Λοιπόν ανοιχτό, και δεν θα μπω δώδεκα το βράδυ, δεν θα μπω εγώ, για παρέα όμως πέντε έξι άνθρωποι που νοιώθουν πιο ασφαλείς, γιατί να μην έχουν το δικαίωμα να περάσουν, να πάνε στην Κυψέλη, να κόψουν δρόμο, δεν κατάλαβα».³⁶²

Δ.Τ.: «Το πάρκο ήταν εικοσιτέσσερις ώρες ανοιχτό. Κάποια στιγμή είπαν κλείνει έντεκα το βράδυ. Δεν είμαστε και πολύ αντίθετοι. Κλείνοντας το πάρκο εμφανίζεις λίγο και το πρόβλημα που έπρεπε να εμφανιστεί, κι εμφανίστηκε, όταν οι ναρκομανείς βγήκαν στην Μαυροματαίων. Η άποψη μας ήταν να κλείνει αλλά αργά».³⁶³

Σ.Π.: «ναι θα μπορούσα να φανταστώ το Πάρκο ανοιχτό, εικοσιτετράωρο. Εάν ζήσουμε ένα μεγαλύτερο διάστημα πιο ομαλής λειτουργίας, αυτό θα έρθει μόνο του».³⁶⁴

Θ.Κ.: «είναι αδιανόητο να κλείνει στις 9.30. Καθόσονα, έπαιρνες την δροσιά του, έκανες παρέες, όσο πιο πολύς κόσμος είναι μέσα τόσο λιγότερο επικίνδυνο γίνεται».³⁶⁵

Δ.Κ.: «η προσωπική μου άποψη, που δεν συμμερίζεται κανένας άλλος, είναι ότι πρέπει να κλείνουν και τα φώτα τη νύχτα. Είναι για τα πουλιά και τα έντομα απαραίτητο».³⁶⁶

Κλείνοντας τις θεματικές που επηρεάζουν την ασφάλεια του «Πάρκου» ειδική αναφορά γίνεται στην απρόσκοπτη πρόσβαση μέσω των πολλαπλών εισόδων του.

Προσβασιμότητα. Κοιτάζοντας το Αστικό Πάρκο από την πέμπτη όψη του, μέσα από το παρακείμενο ξενοδοχείο, στον αριθμό 10, της λεωφόρου Αλεξάνδρας, το Radisson Blu Park Hotel Athens, οπτικοποιεί κανείς την σημασία της θέσης του πάρκου στον οικιστικό ιστό και, αντιλαμβάνεται τον τρόπο με τον οποίο επιβάλλεται στον κοινωνικό διάλογο της πόλης. Πράγματι «Τα όρια στο Πεδίον Άρεως δεν λειτουργούν φιλικά προς την πόλη»³⁶⁷ (Τουρνικιώτης 2019). Δεν υπάρχουν διαμπερείς κινήσεις, φιλικές δίοδοι από και προς το πάρκο. Π.χ. η ύπαρξη του σταθμού λεωφορείων στην Μαυροματαίων φορτίζει το δρόμο κυκλοφοριακά, συμβάλλοντας στην κακή επικοινωνία της πόλης με το πάρκο από τα δυτικά. Το ίδιο συμβαίνει και στο μέτωπο της Αλεξάνδρας. Αντίστοιχα, οι μάντρες από την πλευρά της Πλατείας

³⁶¹ Αρ. Απόφασης 378/2017, 32^η συνεδρίαση Περιφερειακού Συμβουλίου (ΦΕΚ3939_Β_08.11.2017)

³⁶² Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

³⁶³ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

³⁶⁴ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

³⁶⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³⁶⁶ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

³⁶⁷ Κοσμήτορας και καθηγητής Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής του Μετσόβιου Πολυτεχνείου (2019)

Αιγύπτου ή τα ψηλά κάγκελα στο ύψος του αγάλματος της Αθηνάς δίνουν την εντύπωση μιας οχύρωσης. Το περικλειστο πάρκο φωνάζει «εδώ δεν μπαίνετε, γιατί κινδυνεύετε». Άλλο προβληματικό σημείο η πλατεία Πρωτομαγιάς. Η βύθιση του δρόμου προκαλεί στο πάρκο μια τομή, που εμποδίζει κάθε είδους πρόσβαση»

Στα έργα «ανάπλασης» του Πεδίου του Άρεως επί υπερνομαρχίας Φώφης Γεννηματά, το 2002, σιωπηρά, χωρίς διαβούλευση, δημιουργήθηκε γύρω από το «Πάρκο» μια τιμεντένια μάντρα με σιδερένια κάγκελα. Οι εισοδοί του «Πάρκου» ανεξήγητα από δεκαπέντε έγιναν τέσσερις. Τα κάγκελα δίνουν στο Πεδίο του Άρεως αίσθηση φυλακισμένου χώρου και στην καλύτερη περίπτωση λειτουργούν αποτρεπτικά στην ελεύθερη διακίνηση των χρηστών του δημόσιου αυτού χώρου. Η υπουργός ΠΕΧΩΔΕ Βάσω Παπανδρέου στις 19/1/2003, υπεραμυνόμενη της μείωσης των εισόδων του πάρκου (τελικά) σε πέντε, ανέπτυξε το σκεπτικό της ότι αυτό επιβάλλεται για λόγους ασφάλειας και σωστής φύλαξης. Ταυτόχρονα η υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ Ροδούλα Ζήση στις 31/1/2013 ανέφερε ότι (τελικά) οι εισοδοί θα γίνουν επτά και δεν θα απέχουν μεταξύ τους πάνω από τριακόσια (300) μέτρα.³⁶⁸ Το 2019 βρέθηκαν να λειτουργούν στο «Πάρκο» δεκατέσσερις (14) εισοδοί.³⁶⁹ Η κύρια είσοδος είναι αυτή της οδού Μαυροματαίων στην συμβολή της με την Λ. Αλεξάνδρας με το άγαλμα του έφιππου Β. Κωνσταντίνου. Συνδέει το «Πάρκο» με την πλατεία Αιγύπτου και αποτελεί την αφετηρία του δεντροφυτεμένου άξονα που οδηγεί στο εσωτερικό του. Η δεύτερη μεγάλη είσοδος είναι της Λ. Αλεξάνδρας με το άγαλμα της θεάς Αθηνάς, στο ύψος της οδού Σπ. Μερκούρη των Εξαρχείων. Υπάρχουν επίσης τέσσερις (4) εισοδοί επί της οδού Μαυροματαίων. Δύο εξ αυτών οδηγούν στο εσωτερικό του «Πάρκου» μέσω του GreenPark, μία βρίσκεται απέναντι από την οδό Αντωνιάδου και οδηγεί στην οδό Ηρώων και η τέταρτη βρίσκεται νότια του GreenPark. Απέναντι από την οδό Σπετσών βρίσκεται άλλη μια είσοδος στον μαντρότοιχο του Πανελληνίου Γ.Σ., εκεί που βρίσκονται τα κτίρια διαχείρισης και οι εγκαταστάσεις συντήρησης του πάρκου. Πίσω από τις εγκαταστάσεις τις Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού υπάρχουν άλλες δύο (2) εισοδοί, η μια εκ των οποίων οδηγεί απευθείας στο θέατρο «Άλσος». Στην οδό Μπούσγου υπάρχουν δυο (2) εισοδοί, η μια απέναντι από τον λόφο Εθνικής Αντιστάσεως που οδηγεί στην

³⁶⁸ <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030209a.htm> (9.02.2003)

³⁶⁹ Τα στοιχεία των εισόδων προέρχονται από την διαχειριστική μελέτη της Περιφέρειας Αττικής 2019

εκκλησία του Αγ. Χαραλάμπους και η άλλη στο νότιο άκρο της οδού. Τέλος τρεις (3) είσοδοι οδηγούν στο «Πάρκο» από την πλατεία Πρωτομαγιάς. Είναι σαφές ότι οι είσοδοι του «Πάρκου» δεν είναι όλες προσβάσιμες στους επισκέπτες του και ορίζουν την αίσθηση «ασφάλειας» που κάθε φορά η πολιτεία αποφασίζει να προβάλλει.

Η αίσθηση της ασφάλειας. Σήμερα (2021) η αίσθηση του ασφαλούς «Πάρκου» έχει εδραιωθεί στη συνείδηση των επισκεπτών του. Αν και η πρώτη ανάσα δόθηκε μετά την απομάκρυνση του ναρκεμπορίου, η σημαντική όμως αίσθηση ασφάλειας παρέχεται από την καθημερινή του χρήση. Όταν μετά από μια περίοδο παρατεταμένης υποβάθμισης του «Πάρκου» λόγω του ναρκεμπορίου γίνεται μια εκκαθάριση σκούπα των χρηστών, οι κάτοικοι αναρωτιούνται αν αυτό είναι αλήθεια και προσπαθούν να καταλάβουν τι άλλαξε ξαφνικά. Οι εκδοχές ποικίλουν. Άλλοι το αποδίδουν στην αστυνόμευση, άλλοι στην επιχειρηματικότητα (Άλσος Μαροσούλη) και άλλοι στην συντονισμένη αντιμετώπιση της παραβατικότητας από πλευράς της πολιτείας. Η ικανοποίηση όμως όλων είναι διάχυτη, καθώς και η διάκριση μεταξύ εμπόρου και χρήστη. Η μαρτυρία θαμώνων του «Πάρκου», προσφέρει μια περιδιάβαση της περιόδου ανασφάλειας μια αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και μια εξήγηση της αίσθησης ασφάλειας.

Ε.Α.: «Θα σας πω, πως αισθάνθηκα. Λέω: τώρα εδώ πέρα βαδίζω, φοβάμαι; Ρωτούσα τον εαυτό μου. Τι γίνεται, κάποια σημεία είναι πολύ φουντωμένα, δεν βλέπεις, ακούς κάτι τσουνκ-τσουκ και δεν ξέρεις τι είναι. Αυτό όμως μπορεί να συμβεί και στην πυλωτή μου. Δηλαδή, εγω δεν θα έμπαινα πριν από λίγο καιρό στο πάρκο, τέτοια ώρα, τώρα αν μη τι άλλο μπαίνω στο πάρκο. 7 η ώρα το πρωί. Κυριακή πρωί που έχει τύχει να μπω στο πάρκο και δεν έβλεπα άνθρωπο, τις περιέργες μέρες, τις μεταβατικές μέρες, τώρα έχω δει και μαμά με καροτσάκι και αυτό είναι το ευχάριστο. Έχει αστυνόμευση το πάρκο αυτή τη στιγμή, ναι συνέχεια»...Δεν το περίμενα αυτό που έγινε πέρσι τον Αύγουστο. Δεν ξέρω πως έγινε, είπαν ότι τους έδωσε ο Μαροσούλης, ή ότι ωρίμασαν οι συνθήκες. Ήτανε να κλαις, με την έννοια ότι να βλέπεις να έρχεται η αστυνομία να τους μαζεύει, λες και ήτανε τα σκουπίδια, να τους πηγαίνει από δω, ούτε ξέρω που τους πήγαινε, χωρίς σχέδιο, χωρίς σκοπό, τους ναρκομανείς, έτσι;».³⁷⁰

³⁷⁰ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

Α.Π.: «ένας επιχειρηματίας που θα ρίξει κάποια χρήματα και θέλει να έχει απόσβεση, δεν θα το παίζει κορώνα γράμματα με το τι θα κάνει η κάθε Δούρου ή ο κάθε αστυνομικός διευθυντής, θα κυνηγήσει με πάθος το ζήτημα ώστε να είναι ασφαλές».³⁷¹

Β.Χ.: «Γίνεται μια προσπάθεια να στρογγυλευτούν οι άκρες σε σχέση με τα ναρκωτικά και τη γειτονιά. Εμείς διεκδικούμε. Καταρχήν μαίνεται η μάχη των πόλεων αυτή τη στιγμή και αυτό συμβαίνει με την Αλεξάνδρας, συμβαίνει και με το ιστορικό κέντρο».³⁷²

Δ.Κ.: «Είναι σαν να έχει μπει σε πρόγραμμα απεξάρτησης το Πεδίον του Άρεως. Κρύβοντας το πρόβλημα τότε στην Στουρνάρη και τότε στο Πάρκο, η πολιτεία σφύριζε και σφυρίζει αδιάφορα. Στο Πεδίον του Άρεως είχαμε βγάλει το σύνθημα «φυλακή στους εμπόρους/περίθαψη για τους εξαρτημένους».³⁷³

Θ.Κ.: «Φύγανε μετά από μεγάλη πίεση, από πολλές προσπάθειες και της δικιάς μας επιτροπής αλλά και κατοίκων από την Μαυροματαίων, τότε συνεργαστήκαμε πολύ καλά, πριν από κανένα χρόνο περίπου. Καθάρισε τελείως το πάρκο, δεν καθάρισε η περιοχή. Δεν βάζουμε κανένα πογκρόμ για τους ανθρώπους, τους χρήστες. Το εμπόριο, οπωσδήποτε είναι μιας άλλης τάξης, μέγεθος και άλλης τάξης παραβατικότητα. Δυστυχώς υπήρχαν απόψεις, τις οποίες τις αντιπαλέψαμε, του στυλ: να φύγουνε από εδώ και ας δημιουργηθούν στρατόπεδα στην Αμυγδαλέζα, στην τέτοια και ας πάνε να τους κλείσουνε εκεί μέσα. Δεν είχαμε καμία τέτοια άποψη».³⁷⁴

Δ.Κ.: «Τώρα πρέπει να γίνουν δράσεις στο «Πάρκο» για να μην είναι μια εν δυνάμει πιάτσα ναρκωτικών. Το Πεδίον του Άρεως είναι εν δυνάμει πιάτσα, δεν θα είναι άμα λειτουργήσουν οι υποδομές που ακόμα δεν λειτουργούν, άμα λειτουργήσει και το GreenPark, άμα λειτουργήσει βέβαια η Γαρδένια εξυπακούεται, άμα λειτουργήσει η μεγάλη παιδική χαρά, άμα λειτουργήσει ένα πρόγραμμα αθλητισμού, μαζικού αθλητισμού, ελεύθερου για όλους, που το πολεμάμε τόσα χρόνια, έχει μαλλιάσει η γλώσσα μας, ο Πανελλήνιος δέχεται να το αναλάβει με την υποστήριξη την οικονομική του Δήμου, ή της Περιφέρειας, αλλά κανείς δεν κινείται. Άμα δημιουργηθούν τέτοιες δράσεις δεν είναι πιάτσα, δεν κινδυνεύει, άρα πρέπει να γίνουν αυτές οι δράσεις».³⁷⁵

Χ.Κ.: «Λοιπόν, με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης να μην βοηθάει, παρότι ήτανε φιλική η κυβέρνηση, εντάξει;. Να μην το αντιλαμβάνονται, να μην έχει δυνάμεις κτλ. Μου έκανε εντύπωση όταν κάναμε μια σύσκεψη με την αστυνομία και είχε έρθει ένας άνθρωπος, υψηλόβαθμος, ταξίαρχος αν θυμάμαι καλά, προσπαθούσε να μας εξηγήσει

³⁷¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

³⁷² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

³⁷³ <https://www.postmodern.gr/to-pedion-toy-areos> (30.08.2018), δημοσιογράφος

³⁷⁴ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³⁷⁵ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

ότι τα ναρκωτικά είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, κι έλεγα εντάζει το καταλαβαίνουμε πάρα πολύ καλά, είχε τόσο εξαιρετική επιχειρηματολογία η αστυνομία σχετικά με τις κοινωνικές ρίζες του φαινομένου της τοξικο-εξάρτησης που ήταν εντυπωσιακό, σχολιάζαμε μεταξύ μας ότι πρέπει να ξέρουν καλύτερα από εμάς το «κόκκινο βιβλιαράκι» του Μάο, εντάζει; Ναι αλλά αυτό δε δίνει λύση στο πρόβλημα κι εδώ θέλουμε να λύσουμε το πρόβλημα. Θέλουμε να λύσουμε το πρόβλημα στο «Πάρκο». Λοιπόν, άρα προσπαθούσαμε, ήτανε δύσκολο να αντιμετωπιστεί το ζήτημα, στοχοποιήθηκε η Διοίκηση. Βρήκαμε λύσεις όμως. Καθυστερήσαμε ένα χρόνο. Βρήκαμε λύσεις και παραδώσαμε ένα πάρκο απολύτως λειτουργικό, ας πούμε έτσι. Αυτό θα μπορούσε να έχει διαφανεί γιατί τα λέγαμε και συζητάγαμε με όλες αυτές τις κινήσεις και ενημερώναμε για τα προβλήματα. Δηλαδή υπήρξε κατά την άποψή μου μια πολιτική εκμετάλλευση και στοχοποίηση της Διοίκησης και της Ρένας Δούρου ενδεχομένως και για ευρύτερους λόγους πολιτικούς, κομματικούς κτλ ή μικροπολιτικούς...δυστυχώς, απέναντι σε μια διοίκηση η οποία έδινε μια μάχη, η οποία ήταν καθημερινή και φαινόταν, μπορούσε να φανεί από όποιον ασχολούταν λίγο περισσότερο δεν υπήρξε, όχι στήριξη, αλλά δεν υπήρξε μια, ας το πω έτσι, δεν υπήρχαν θετικές προτάσεις, να μας πούνε ρε παιδιά κάντε αυτό, κάντε εκείνο ή πάμε μαζί να μιλήσουμε στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη ή πάμε να δούμε, ξέρω εγώ, τον OKANA. Ξέχασα να πω, μια από τις παρεμβάσεις τις σημαντικές ήτανε ένα πρόγραμμα το οποίο κάναμε και έγινε για πρώτη φορά με τη συνεργασία και του OKANA και του ΚΕΘΕΑ γιατί αυτοί οι δύο φορείς είναι για τη διαχείριση του προβλήματος των ναρκωτικών, street work, προσλήφθηκαν άνθρωποι, επιστήμονες κτλ και βοήθησαν στην αποφόρτιση του Πεδίου Άρεως από τα ναρκωτικά. Λοιπόν, τώρα εγώ έχω αυτό το στοιχείο δηλαδή διότι θα θέλαμε προτάσεις, δεν υπήρχαν συγκεκριμένες προτάσεις και το λέω αυτό γιατί έχοντας μετάσχει σε κινήματα πολιτών παλιότερα, πριν... και με πολύ μεγάλη ζέση, ας πούμε για το χώρο του ελαιώνα, εμείς τότε που δώσαμε τη μεγάλη μάχη ενάντια στο mall του Βωβού, είχαμε τότε πολύ συγκροτημένη πρόταση για το τι να γίνει, που να γίνει και πως να γίνει και είχαμε μια επιτροπή που είχε μέσα και μηχανικούς, δικηγόρους, αρχαιολόγους, περιβαλλοντολόγους για την συνολική ανάπλαση, είχαμε εναλλακτικό σχέδιο πως να οργανωθεί πολεοδομικά η περιοχή, εδώ δεν είχαμε αντίστοιχο σχέδιο, δεν μας προτάθηκε, δεν... εντάζει. Λοιπόν, είναι πολύ ίσως αυτό για να το ζητάς από κινήσεις πολιτών; Μπορεί να είναι πολύ, κατά την άποψή μου δεν είναι αδύνατο....»³⁷⁶.

³⁷⁶ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

Η Περιφέρεια Αττικής ως διαχειριστής του «Πάρκου» θεώρησε υποχρέωσή της να μην επαναπαύεται μετά την απομάκρυνση του ναρκεμπορίου και να θέσει τις βάσεις για μια πιο ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών:

*«Σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία, τον Δήμο Αθηναίων και ειδικούς φορείς όπως ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, η Περιφέρεια προχώρησε και «τρέχει» προγράμματα street work, προς τους τοξικοεξαρτημένους συμπολίτες μας (κόστους 776.433,44 €)».*³⁷⁷

Αστικό Πάρκο και Σεξουαλική ζωή. Το αστικό πάρκο χαρτογραφείται σαν χώρος δημόσιος όπου η σεξουαλική επιθυμία διασταυρώνεται με την ορατότητα, την προβολή και το περιθώριο. Ένα από τα εξεταζόμενα στοιχεία παραβατικότητας έχουν να κάνουν με την έκφραση της σεξουαλικής επιθυμίας μέσα στο πάρκο και κυρίως από την εκδήλωση σεξουαλικών ταυτοτήτων «μη επιτρεπτών» ή «ανεκτών» σε δημόσιους χώρους, όπως αυτή των ομόφυλων ζευγαριών. Κάθε πάρκο έχει τα «σκοτεινά» του σημεία, όπου ματιές, βλέμματα, χειρονομίες διαταράσσουν την ετεροκανονικότητα.³⁷⁸ Έξω από τα «σκοτεινά σημεία», στο φως η ζωή ακολουθεί τους κανόνες της «κανονικότητας» με τα ίδια υποκείμενα να δρουν με τον «ορθόδοξο» τρόπο.

*«Ας το αφήσουν ήσυχο το πάρκο
με τις αναπλάσεις, τις σκούπες
και τις επεμβάσεις.
Ξέρει αυτό να αυτορυθμίζεται,
Χρόνια τώρα να βολεύει
Όλες τις χρήσεις και τις τάσεις».*³⁷⁹

Στα περισσότερα πάρκα της πόλης μπορείς να δεις σημάδια ερωτικής ζωής. Το πεδίο του Άρεως δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Το μόνο που διαφοροποιεί το Πάρκο από τα άλλα αστικά πάρκα είναι το ωράριο λειτουργίας του. Αυτό βέβαια δεν αναφέρεται στο γειτονικό Άλσος Ευελπίδων και το Λόφο Φινόπουλου. Παρατηρείται λοιπόν άγρα πελατών και ορισμένες φορές (ελάχιστες) επι τόπου συνέντευξη. Η σεξουαλική αυτή επαφή αφορά κυρίως νεαρά αγόρια (τα

³⁷⁷ <http://www.patt.gov.gr> Ρένα Δούρου, Περιφερειάρχης Αττικής, (5.12.2018)

³⁷⁸ Ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει την κοινωνικά επιβαλλόμενη δυαδικότητα του φύλου, και την πίστη στην κανονικοποίηση του άντρα και της γυναίκας ως αντίθετα που μπορούν να βρεθούν μόνο σε ετεροσεξουαλικές σχέσεις που είναι και ο αποδεκτός σεξουαλικός προσανατολισμός.

³⁷⁹ Νούλας, Β., *Από τη μεριά του Πάρκου*, XII

περισσότερα πρόσφυγες και μετανάστες), τα οποία περιφέρονται μόνα τους ανάμεσα στα δέντρα και άντρες μεγαλύτερους (κυρίως Έλληνες) οι οποίοι τριγυρνούν με αργό βήμα αλλά τεντωμένες κεραίες για συνάντηση. Διάφοροι «νοικοκυραίοι» και μη, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ορμές τους μακριά από αδιάκριτα βλέμματα, αγοράζουν ανήλικα αγόρια. Αφήνοντας την προσωπική παρατήρηση αντλούμε στοιχεία από ήδη αναρτημένες μελέτες αλλά και την άποψη των κατοίκων πέριξ του Πάρκου. Η αστυνομία δίνει τα σκληρότερα στοιχεία³⁸⁰, ενώ οι κάτοικοι συγκλίνουν στην άποψη ότι τελευταία τα πράγματα δεν είναι πλέον τόσο τραγικά. Υπάρχει ψωνιστήρι μεταξύ ηλικιωμένων ανδρών και νεαρών έως ανήλικων αγοριών στο βαθμό όμως που υπάρχει και σε άλλα πάρκα.

Α.Π.: *«Παλιότερα τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα, πορνεία υπήρχε βέβαια, πριν ίσως και από τα ναρκωτικά. Σήμερα άμα δεις είναι διάφοροι μόνοι τους που αγναντεύουν το υπερπέραν, περιμένοντας το ραντεβού τους ή τον πελάτη τους. Βλέπεις νεαρά αγόρια και μεγάλους άντρες, κύριοι, ναι αυτό είναι πολλά χρόνια τώρα, δηλαδή το Πεδίον του Άρεως ήταν στις πρώτες λέξεις που μαθαίνανε οι πρόσφυγες μόλις ερχόντουσαν στην Αθήνα. Ένας λόγος που και η γειτονιά δεν ήθελε να πηγαίνει ήταν και αυτός».*³⁸¹

Ε.Α.: *«Στο πάρκο, και τις καλές μέρες, υπήρχε ψωνιστήρι, πριν την ανάπλαση. Εκεί τώρα ακούγονται πολλά για τα 15χρονα -18χρονα. Δεν ξέρω αν είναι Πακιστανοί οι άνθρωποι, Αφγανοί, τι είναι δεν το γνωρίζω. Τώρα αν το παιδί ήτανε δεκαέξι χρονών ή ήτανε δεκαοκτώ-δεκαεννιά δεν μπορείς να το ξεχωρίσεις τόσο εύκολα. Τώρα με αυτούς έχει πολύ κόσμος, αντρικό κυρίως ψωνιστήρι, Έχει άντρες που είναι μεγάλης ηλικίας. Έρχεται στο «Πάρκο» και τον βλέπεις ότι είναι περιποιημένος. Τους ξέρουμε, δεν είναι*

³⁸⁰ Στην ιστοσελίδα www.police-voice.com την 13.02.2017 διαβάζουμε: «Φρίκη με «ψωνιστήρι» ανηλίκων στο Πεδίον του Άρεως: Έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία συναντήσαμε τον Χ.Α.Α όπως μας συστήθηκε ή αλλιώς Αλί (ένα από τα ψευδώνυμα που χρησιμοποιεί) μέσα στο Άλσος, στο άγαλμα της Αθηνάς. Όταν φτάσαμε εκεί, ο –κατά δήλωσή του- 36χρονος Κούρδος, ιρακινής καταγωγής, ήταν ήδη εκεί. Μαζί του, όπως είχε υποσχεθεί, είχε φέρει ένα 15χρονο αγόρι, αλλά και ένα 14χρονο κορίτσι που μόλις είχε ψωνιστεί από κάποιο κύριο. «Με λένε Π. και τα κάνω όλα» είναι τα πρώτα λόγια του ανήλικου από την Βουλγαρία. Στην Ελλάδα είμαι εδώ και τρία χρόνια, δυο χρόνια δουλεύω έτσι -Αλί: μπορείτε να τον πάρετε και να φύγετε, θα σας φτιάξω. Απέναντι είναι ένα ξενοδοχείο ημιδιαμονής. Θα σας χρεώσει 15 ευρώ την ώρα Το σεξ είναι Business, σωστά. Και αυτό το ξενοδοχείο δουλεύει έτσι χρόνια τώρα. Μην έχετε κανένα άγχος. Δεν θα έχετε καθόλου μπλεξίματα. Και μπορώ να σας βρω και ότι άλλο θέλετε. Μαριχουάνα, κοκαΐνη...

Του ζητάμε ακόμα μικρότερα σε ηλικία παιδιά, αγόρια και κορίτσια, που να μην μιλούν ελληνικά και να είναι «νέα» στο επάγγελμα...

-Αλί: ναι όλα μπορώ να τα βρω. Ξέρω κάποιον που θα σας φτιάξω. Αλλά για πιο μικρά παιδιά όπως 10χρονα ή ακόμα και 8χρονα θέλω χρόνο. Απόψε μπορώ να σας ικανοποιήσω με τον Μ. δείτε τον είναι κούκλος και γνωρίζει πως να ικανοποιεί όλα τα γούστα».

³⁸¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

ότι δεν τους ξέρουμε, δεν θέλω να μπω σε λεπτομέρειες τώρα, ξέρουμε ακόμη και τι δουλειά κάνουνε, και λες οκ, εντάξει».³⁸²

Δ.Τ.: «όπου υπάρχει πάρκο υπάρχει πορνεία. Στο Πεδίον του Άρεως, ανέκαθεν, από ότι θυμάμαι τον εαυτό μου παιδάκι, υπήρχε, ήταν ένα ψωνιστήρι ομοφυλόφιλων. Πορνεία ήταν; δεν ξέρω. Αν είναι δυο ενήλικοι άνθρωποι δεν σου πέφτει και λόγος. Πορνεία μπορεί να είναι, άμα είναι ανήλικοι, είναι παράνομο. Τώρα σε κάθε σκοτεινό σημείο της πόλης, δηλαδή κάπου θα υπάρξουν κι αυτοί έτσι;».³⁸³

Αστικό Πάρκο και Αθλητισμός: Η Περιφέρεια Αττικής συνδιοργανώνει αθλητικές εκδηλώσεις, όπως: α) το kids' Athletics για τα παιδιά των δημοτικών σχολείων της Αττικής, με τον ΣΕΓΑΣ, β) το ΟΠΑ Run, με το Οικονομικό Πανεπιστήμιο, γ) τη γιορτή για τα 40 χρόνια του Χάντμπολ στην Ελλάδα, με την Ομοσπονδία Χειροσφαιρίσεως Ελλάδος, δ) τον αγώνα πάρκου «Νυχτερινές Διαδρομές», ε) τον αγώνα δρόμου Πεδίου του Άρεως «Στις Γειτονιές της Αθήνας» με τους «Αθηναίους Δρομείς», κ.ά.³⁸⁴

Οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων όπως ήταν αναμενόμενο αγκαλιάζουν οποιαδήποτε αθλητική εκδήλωση στο πάρκο. Ενδεικτικά:

Θ.Κ.: «τα Kids athletics της Περιφέρειας και άλλα προγράμματα που γίνονται μέσα στο «Πάρκο», οτιδήποτε γίνεται σε μη μόνιμες εγκαταστάσεις και δεν αλλοιώνει το χώρο, είναι ευπρόσδεκτο και καλοδεχούμενο, γιατί και φέρνει κάποιον καινούριο κόσμο, ο οποίος γνωρίζει το «Πάρκο» και μπορεί να το βάλει μετά στην καθημερινή του βόλτα ή στην εν γένει ζωή του σαν άθληση ή σαν περίπατο. Επίσης αθλητικά μηχανήματα, να είναι ελεύθερα. Έχουμε προτείνει να τοποθετηθούν τουλάχιστον στο χώρο που έφυγε η αγορά του ναρκεμπορίου και καταλαμβάνοντας τον και σηματοδοτώντας ακριβώς την αλλαγή της χρήσης».³⁸⁵

Επιπλέον στην εικόνα του «Πάρκου» εγγράφονται οι δρομείς, η ατομική άθληση, τα personal training και ψυχοκινητικές δραστηριότητες,

Αστικό Πάρκο και Παιδικές χαρές. Στο Πεδίο του Άρεως χωροθετούνται δυο παιδικές χαρές. Η μια βρίσκεται στα δυτικά του πάρκου κοντά στον Πανελλήνιο και η άλλη κοντά στην Πλατεία Πρωτομαγιάς. Μια τρίτη βρίσκεται εκτός του Πάρκου στον λόφο Φινόπουλου. Παλαιότερα υπήρχε στο χώρο του Πάρκου άλλη μια παιδική χαρά εκ της οποίας υπάρχουν πλέον κάποια υπολείμματα δαπέδου. Το πρόβλημα με τις

³⁸² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

³⁸³ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

³⁸⁴ <http://www.patt.gov.gr> (5.12.2018), Ρένα Δούρου, Περιφερειάρχης Αττικής

³⁸⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

παιδικές χαρές είναι η παρατεταμένη διακοπή λειτουργίας τους λόγω μη πιστοποίησης, ο απόηχος της επικινδυνότητας και η ανάγκη περιοδικής συντήρησης.

Αστικό Πάρκο και Σχολείο. Μέσα στο Πάρκο, πίσω από τον Άγιο Χαράλαμπο, απέναντι από το Λόφο Φινόπουλου, βρίσκεται το 28^ο Σχολείο Αθηνών (Παράγκα). Το σχολείο βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε αδυναμία διαλόγου με το πάρκο λόγω του απόηχου της παραβατικότητας. Αυτό δυσχεραίνει όλους τους ερωτώμενους. Όλοι προτείνουν να ανοίξει το σχολείο μια πόρτα προς το Πάρκο.

Α.Π.: «Νομίζω ότι αναγκαστικά το έκλεισαν γύρω- γύρω με ψηλούς φράχτες, θα έπρεπε να είναι ανοιχτό αυτό το σχολείο στο πάρκο».³⁸⁶

Θ.Κ.: «δεν συνομιλεί με το πάρκο. Πολλοί γονείς δυστυχώς, φοβισμένοι για το Πεδίο του Άρεως βλέπουν ένα περιστατικό και τους αποτυπώνεται, δυο χρόνια τρία χρόνια ας πούμε. Ενώ έχουν την προσωπική επαφή τα αντιμετωπίζουν σαν να τα βλέπουν στην τηλεόραση και τους επηρεάζει πολύ περισσότερο αυτό που ακούνε».³⁸⁷

Αστικό Πάρκο και άστεγοι: Κάνοντας σήμερα μια βόλτα στο Πάρκο δεν θα συναντήσει κανείς άστεγους. Εξάλλου λόγω του περιορισμένου ωραρίου λειτουργίας του και της συνεχούς αστυνόμευσης είναι δύσκολο για κάποιον να παραμείνει στο Πάρκο αόρατος. Η αστεγία είναι ένα πολυπαραγοντικό πρόβλημα της κοινωνίας, το οποίο εντοπίζεται περισσότερο στον αστικό ιστό και όχι στα περιφερειακά πάρκα. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες κατοίκων δεν τίθεται θέμα αστεγίας στο Πεδίο του Άρεως.

Σ.Π.: «Τώρα έχουνε μείνει ένα – δύο άτομα, και μάλιστα τους ξέρει και η φύλαξη, και κάπως τους παρακολουθεί, δηλαδή είναι οι δυο κυρίες του πάρκου»³⁸⁸.

Δ.Κ.: «δεν μένουν την νύχτα αλλά είναι μονίμως εκεί, είναι η Χ. και η Μ., είναι λίγο αυτό ... αλλά ξέρουν που θα πάνε να πάρουν φαγητό, δηλαδή δεν έχουν ανάγκη από φαγητό. Έχουνε τις, ... κοίτα να δεις για να είμαστε καθαροί, υπάρχει κάποιο θέμα διανοητικό, έτσι; Δεν μπορείς να κάνεις πάντα κάτι, μόνο αποδέχεσαι τον άλλο...».³⁸⁹

Ε.Α.: «.τώρα επειδή έχει τόση αστυνομία, αν κάποιος κοιμηθεί μέσα στο πάρκο, είχαμε κάτι παιδιά, κοιμόντουσαν εκεί στου Οικονομίδη, τους μαζέψανε. Τώρα έχουμε ένα παράδοξο. Έτσι και σε δουν λίγο περίεργο, σε έχουν σταματήσει. Λέω τι άλλο θα δούμε, σταμάτησανε, τον πρώην βουλευτή της... μέχρι και αυτόν σταμάτησανε για έλεγχο».³⁹⁰

³⁸⁶ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

³⁸⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

³⁸⁸ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

³⁸⁹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

³⁹⁰ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

Αστικό Πάρκο και Εκκλησία: Οι εκκλησίες λειτουργούν σε ένα ειδικό καθεστώς, τόσο στο Πάρκο όσο και οπουδήποτε στην επικράτεια. Στην προκειμένη περίπτωση η διαχείριση των ναών είναι στην αρμοδιότητα της αρχιεπισκοπής. Η Περιφέρεια Αττικής, αν και ιδιοκτήτης του χώρου στον οποίο αναπτύσσονται δεν μπορεί να παρέμβει να εκδώσει άδεια επισκευής τους, παρά μόνο τη σύμφωνη γνώμη της. Οι επισκευές εγκρίνονται από την ναοδομία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Πάρκο κατά καιρούς έχει γίνει πολεοδομική καταστρατήγηση και από την εκκλησία³⁹¹ Η λειτουργία των δύο ναών, (αν και δεν ήταν αναμενόμενο αποτυπώθηκε όμως στις απαντήσεις των κατοίκων), προκαλεί μια μικρή όχληση στο Πάρκο, κυρίως λόγω της τέλεσης γάμων και βαφτίσεων, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει και ο εκπρόσωπος της Περιφέρειας.³⁹² Σε γενικές γραμμές οι κάτοικοι ενδιαφέρονται για την αποκατάσταση των ζημιών των ιερών ναών με ιδιαίτερη προσοχή στις αγιογραφίες Κόντογλου.

Β.Χ.: «Ο Άγιος Χαράλαμπος καταρρέει, αλλά να ξέρετε ότι και οι παπάδες... καταρχήν εμείς τις θέλουμε τις εκκλησίες γιατί μπαίνει κόσμος και γιατί είναι ωραία οι παππούδες ας πούμε, οι οποίοι έχουν επιλέξει να σωθούν, από την θρησκεία, να πηγαίνουν, μας αρέσει. Μας αρέσει να σωθεί ο Φώτης Κόντογλου, ο οποίος έδωσε μια άλλη ώθηση στην αγιογραφία, έφερε μια ανατροπή.»³⁹³.

Δ.Κ.: «Οι Ταξιάρχες είναι ένα ιστορικό μνημείο του 1800 τόσο. Εκκλησιαστική εκκλησία. Βέβαια έχει άλλο ρυθμό, έχει περισσότερο γερμανό-ρεαλισμό, γερμανικό ακαδημαϊσμό στην αγιογραφία της, αλλά είναι εκκλησία που έχει μείνει ιστορική πλέον».³⁹⁴

Αστικό Πάρκο και Επιχειρηματικότητα: Σήμερα στα όρια του Πάρκου αναπτύσσονται τρία κτίρια αναψυχής, δυο ενεργά και ένα σε αναμονή λειτουργίας:

³⁹¹ Στο Β.Δ «Περί Τροποποίησης του Ρυμοτομικού Σχεδίου Αθηνών», (ΦΕΚ 4_Δ_10.01.1973) Εγκρίνεται στον Ναό των Ταξιαρχών διαμόρφωση υπογείου χώρου για ανέγερση αποθήκης και αποδευτηρίου, με την αναφορά ότι: Η ανώτατη στάθμη της επικάλυψης των ως άνω αναγεγραμμένων υπογείων, αποθήκης και αποδευτηρίου εις ουδέν σημείων αυτών επιτρέπεται να υπέρκειται της φυσικής στάθμης του εδάφους. Η πραγματικότητα είναι η εξής: «σήμερα, άνω της επιτρεπόμενης «Φυσικής Στάθμης του Εδάφους» των εγκεκριμένων υπογείων έχουν ανεγερθεί σημεία και τέρατα που στην οικοδομική ορολογία αποκαλούνται «πανωσηκώματα», αρχικά δε λυόμενα με πέργολες και κατόπιν σταδιακή ανέγερση οικήματος από τοιχοποιία τριών δωματίων πρόσφατα σοβατισμένων, τουλάχιστον εκ των οποίων το ένα εκ των τριών είναι γραφείο ιερέως και τα άλλα είναι «ειδικό δωμάτιο» και αποδευτήριο με ανώτατη στάθμη τα τέσσερα 4μ και (κάλυψη 80 – 100 τ.μ.), πάνω από την στάθμη του φυσικού εδάφους και για μια έκταση ακαθόριστη, απεριόριστη, ασαφής, εντός νομοθετικά πιστοποιημένης δασικής εκτάσεως.». <https://www.asda.gr/elxoro/arews3.htm>

³⁹² Συνέντευξη με Σ.Π. 17.07.2019: «όταν κάνουνε κάποιες τελετές, βαφτίσεις γάμους, ζητάνε να μπαίνουν κάποιες φορές και φορτηγά να ξεφορτώσουν κάτι, δηλαδή έχουν μια πρόσθετη όχληση στην καθημερινότητα του πάρκου»

³⁹³ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

³⁹⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

Άλσος, τέως Οικονομίδα. Το κτίριο αποτελεί οργανικό και λειτουργικό μέρος και μέλος του Πεδίου του Άρεως. Όπως παρόμοια κτίρια σε άλλα πάρκα προορίζεται και παραπέμπει σε χρήσεις ενισχυτικές της επισκεψιμότητας και της ελκυστικότητας του χώρου στον οποίο ανήκει. Το ιστορικό λοιπόν αναψυκτήριο «Άλσος» του Γιώργου Οικονομίδα στο Πεδίον του Άρεως, αφού ανακαινίστηκε από την Περιφέρεια Αττικής το 2017, ύστερα από δημοπρασία, επαναλειτουργεί υπό την ιδιοκτησία (για 25 χρόνια) του επιχειρηματία Ηλία Μαροσούλη και μας συστήνεται ως «Θέατρο Άλσος». Τα εγκαίνια του στήθηκαν υπό την επιμέλεια του Διονύση Σαββόπουλου.³⁹⁵

Green Park: Πρόκειται για ένα διατηρητέο κτίριο του Μεσοπολέμου το οποίο βρίσκεται από την Άνοιξη του 2019 υπό ανακατασκευή προκειμένου να προχωρήσει η επαναλειτουργία του χώρου. Υπολογίζεται το καλοκαίρι του 2022 το Green Park να λειτουργήσει ως πολυχώρος με καφέ στον κήπο και εστιατόριο με ζωντανή μουσική στη μεγάλη σάλα και το πατάρι.³⁹⁶

Για το GreenPark εκπρόσωποι της Περιφέρειας Αττικής αναφέρουν χαρακτηριστικά.

«Το GreenPark μας απασχολεί πάρα πολύ γιατί βγαίνει στην Μαυροματαίων με τα γνωστά προβλήματα. Δεν θα το αφήσουμε έτσι, θα κάνουμε σίγουρα κάτι και γι' αυτό το χώρο, μην ανησυχείτε...»³⁹⁷

³⁹⁵ https://www.athinorama.gr/cityvibe/article/to_pedion_tou_areos_kanei_to_epomeno_bima-253193_1.html (27.11.2018)

³⁹⁶ Στο https://www.athinorama.gr/restaurants/article/anoigei_ksana_to_istoriko_green_park-2535642.html (22.05.2019) αναφέρεται: «Ακολουθώντας το παράδειγμα του αναψυκτηρίου «Άλσος» που ανακατασκευάστηκε, το έτερο ιστορικό αναψυκτήριο στο Πεδίον του Άρεως, το θρυλικό «Green Park», μπαίνει σε τροχιά επαναλειτουργίας. Με πρωτοβουλία του επιχειρηματία Γιάννη Πούλιου σε συνεργασία με μεγάλο επιχειρηματικό όμιλο εστίασης – όπως επιλέχθηκαν από τη δημόσια δημοπρασία της Περιφέρειας Αττικής για την αξιοποίηση του ακινήτου–, το κτίριο επί της οδού Μαυροματαίων 22 περνάει σε φάση αποκατάστασης. Το «Green Park» έχει εγκαταλειφθεί από το 2008, όταν και κατέβασε οριστικά τα ρολά του, αφήνοντας πίσω τις ένδοξες μνήμες του παρελθόντος. Τις δεκαετίες του '50 και το '60, το αναψυκτήριο αλλά και η καφετέρια που λειτουργούσε τότε στο κτίριο ήταν από τα πλέον δημοφιλή σημεία αναφοράς των Αθηναίων, παρουσιάζοντας καθημερινά βαριετέ θεάματα σε εκατοντάδες κόσμον, με ονόματα όπως ο Χάρυ Κλυν και ο Κώστας Χατζής. Σε αντίστοιχη ρότα κινείται το σημερινό πλάνο για το «Green Park». Φιλοδοξώντας να γεμίσει ξανά ζωή και χαρά το θρυλικό σημείο, ένας νέος πολυχώρος πολιτισμού βρίσκεται στα σκαριά: στον περιβάλλοντα χώρο (έκτασης περίπου δύο στρεμμάτων) πρόκειται να λειτουργήσει εστιατόριο και καφέ, ενώ στο εσωτερικό του θα δημιουργηθεί ένα κέντρο διασκέδασης που θα φιλοξενεί πολλά και διαφορετικά θεάματα. Το αρχιτεκτονικό γραφείο Περικλή Κωνσταντινίδη ανέλαβε την αποκατάσταση του κτιρίου, θέτοντας ως προτεραιότητα να επανέλθει η αρχική εικόνα του «Green Park» με λίγες επιπλέον σύγχρονες λεπτομέρειες»

³⁹⁷ Ε. Κ., (συνέντευξη Eco news, skai 100,3:14/04/2018, Σάββατο 7:00-8:00)

*«Το Green Park στο Πεδίον του Άρεως ξανανοίγει! Πλήρως ανακαινισμένο αλλά και «ίδιο» με το παλιό. Αναβαθμίζοντας την ταλαιπωρημένη περιοχή της Μαυροματαίων. Σήμερα μας κοινοποιήθηκε η Οικοδομική Άδεια. Τον χειμώνα θα λειτουργεί!».*³⁹⁸

Περίπτερο «Γαρδένια» «Στις 7/12/2019, μετά από 15 χρόνια ερήμωσης, άνοιξε ξανά το κιόσκι στο κέντρο του Πάρκου, η ιστορική «Γαρδένια». Μία χούφτα νέων παιδιών με κέφι και μεράκι θα ετοιμάζουν για τους τακτικούς θαμώνες και τους περιπατητές του Πεδίου του Άρεως καφέδες, ροφήματα, σάντουιτς και υγιεινές σαλάτες». Άνοιξε ξανά λοιπόν η ιστορική καντίνα «Ο Κήπος της Γαρδένιας» στο Πεδίον του Άρεως. Βρίσκεται στην καρδιά του Πεδίου του Άρεως και περαστικοί, κάτοικοι, νέοι και μεγάλοι, έχουν ξανά τη δυνατότητα να κάνουν μια στάση στην ιστορική καντίνα. Η τοποθεσία της καντίνας, μάλιστα, είναι τέτοια, ώστε πολύς κόσμος επιλέγει να καθίσει και να απολαύσει κοιτώντας προς το πάρκο.³⁹⁹

Αγοραπωλησίες ακινήτων γύρω από το πάρκο. Στελέχη της αγοράς ακινήτων εκτιμούν πως οι επενδυτές πιστεύουν πολύ στις γειτονιές που βρίσκονται στο κέντρο της Αθήνας, όπως για παράδειγμα το Πεδίον του Άρεως. Πρόκειται για γειτονιές με καλή συγκοινωνία, ιδιαίτερα μετά και την ανακοίνωση δημιουργίας της γραμμής 4 του μετρό όπου εκτιμάται ότι στη στάση Δικαστήρια και Αλεξάνδρας θα υπάρξει μεγάλη αύξηση της ζήτησης κυρίως για γραφειακούς χώρους, ενώ γενικότερα οι περιοχές που θα εξυπηρετούνται από τη νέα γραμμή, έχουν περιθώρια ανάπτυξης. Επίσης η γειτνίαση με το «Πάρκο», ένα φυσικό πνεύμονα στην καρδιά της πόλης διατηρεί σε καλή κατάσταση τις τιμές των ακινήτων τόσο σε επίπεδα αγοραπωλησιών όσο και ενοικίασης. Σήμερα ειδικά μετά την τελευταία ανάπλαση του «Πάρκου» και την απομάκρυνση του ναρκεμπορίου παρατηρείται ανάκαμψη της αγοραστικής αξίας των διαμερισμάτων πέριξ του Πεδίου του Άρεως. Επίσης παρατηρείται και μια ιδιαίτερη κινητικότητα των νεαρών ζευγαριών στην αναζήτηση κατοικίας στο κέντρο της πόλης, είτε πρόκειται για ενοικίαση είτε πρόκειται για αγορά διαμερίσματος. Σε ότι αφορά την οδό Μαυροματαίων είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση αφού τα κτίρια της αποτελούν εξαιρετικό δείγμα της μεγαλοαστικής Αθήνας και έχουν αρκετά υψηλή τιμή μεταβίβασης. Βέβαια τα τελευταία χρόνια,

³⁹⁸ <https://www.facebook.com/karamanos16/posts/1031704900357192?comment> (18.05.2019)

³⁹⁹ <http://athina984.gr/wp-site/2020/02/17/o-kipos-tis-gardenias-i-epistrofi/> (17.02.2020)

κυρίως λόγω της κρίσης, η περιοχή είχε πολλές διακυμάνσεις στο real-estate.⁴⁰⁰ Στην οδό Μαυροματαίων, η οποία παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε επίπεδο αγοραπωλησιών επικεντρώνουν την προσοχή τους και οι περίοικοι του Πάρκου:

Β.Χ.: «είμαι δεκαπέντε χρόνια εδώ και περισσότερο είναι επαγγελματική στέγη, αλλά λόγω της κρίσης είναι και κατοικία. Το 2005 που το αγόρασα το διαμέρισμα εδώ βρήκα μια κατάσταση που ήταν καλή, εξαιρουμένου του σταθμού λεωφορείων του ΚΤΕΛ που δημιουργούσε προβλήματα. Εδώ, στην οδό Μαυροματαίων, αυτές οι πολυκατοικίες που ξεκινούν από τον Πανελλήνιο και καταλήγουν στην πλατεία Αιγύπτου, έχουνε κάτι από τον απόηχο της αστικής Αθήνας της δεκαετίας του 50. Οι άνθρωποι που αγόρασαν αυτά τα σπίτια ήταν οι μεγαλοαστοί του 50. Αυτοί κατά το 80% δεν πούλησαν και παρέμειναν. Άρα και πολιτικά έχουμε μια γειτονιά ανθρώπων συντηρητικών, ούτε καν νοικοκυραίων. Αυτοί είναι που παραμένουν και θέλουν να παραμείνουν με ένα τρόπο που δεν μπορεί να υπάρξει πια στην Αθήνα. Λένε ότι πειστήκανε, ναι. Λένε ότι αυτό ήταν ένα τέχνασμα για να δώσουν φτηνά. Όχι, στην Μαυροματαίων όχι. Η Μαυροματαίων έχει ακόμα παλιές εφοπλιστικές οικογένειες που είναι κι αυτοί στο χώρο πλήρως εναρμονισμένοι, γιατί εδώ μεγάλωσανε. Προσωπικά πείστηκα.»⁴⁰¹

Δ.Τ.: «Με το που ήρθαν τα ναρκωτικά, έγινε μια πολύ μεγάλη υποβάθμιση στο real-estate, στο κομμάτι το δυτικό του «Πάρκου», Μαυροματαίων και από εκεί Δεριγνύ κτλ. Ήδη κάτω στην Πλατεία Βικτωρίας υπήρχε μια μεγάλη υποβάθμιση, υπήρχε πιάτσα Πλατεία Βάθης κτλ. Λάβε υπόψη σου ότι η οδός Μαυροματαίων έχει τον ίδιο ΕΝΦΙΑ που έχει η κεντρική οδός στο Κολωνάκι, η Πατριάρχου Ιωακείμ. Η αστική Αθήνα, η οποία ήταν δίπλα στο πάρκο και η οποία προσπαθούσε να φύγουν από εκεί τα

⁴⁰⁰ Μια άποψη για τη ζημιά που έχει γίνει στην αξία των ακινήτων πέριξ του πάρκου μεταφέρει σε συνέντευξή της η Μ. Π., κάτοικος της οδού Μαυροματαίων, η οποία εγκατέλειψε την περιοχή το φθινόπωρο του 2018: «Στην δική μου πολυκατοικία παραμένουν ακόμα δύο κατοικημένα διαμερίσματα, τα υπόλοιπα είναι άδεια. Προσπάθησα να το νοικιάσω με κάθε τρόπο αλλά τα σπίτια είναι μεγάλα και δεν εξυπηρετούν τους νέους που συνήθως επιλέγουν στο κέντρο. Εκτιμώ ότι η περιοχή δεν θα μπορέσει ν' ανέβει οικιστικά, τουλάχιστον όχι άμεσα. Η τελευταία πενταετία ήταν τραγική. Φανταστείτε την αυλή του σπιτιού σας να κατοικείται από αναίσθητους χρήστες που ενίοτε έκαναν εκεί ή στο πεζοδρόμιο και την ανάγκη τους. Υψώσαμε κάγκελα, μεγαλώσαμε τα παρτέρια, βάλαμε τα κουδούνια στην εξώπορτα, φτάσαμε να αυτοφυλακιστούμε για να προστατευθούμε από αυτή την κατάσταση. Καλούσαμε σε βοήθεια την Αστυνομία που προέβαινε σε συλλήψεις αλλά την επόμενη μέρα ήταν όλοι πίσω. Αναγκαζόμασταν εμείς οι κάτοικοι να ερχόμαστε αντιμέτωποι με ασθενείς ανθρώπους. Ήταν μια εξαιρετικά δυσάρεστη κατάσταση... Είμαι γέννημα θρέμμα της περιοχής. Το σκέφτηκα πολύ για να φύγω. Όμως, η περιοχή έχει εκπέσει εντελώς, έχουν κλείσει τα γύρω μαγαζιά, οι φούρνοι, τα ζαχαροπλαστεία. Στην Μαυροματαίων επεκτάθηκε η άθλια κατάσταση που επικρατούσε στο πάρκο: Βρώμα, δυσωδία, ανασφάλεια, μηδενικός φωτισμός. Το Πεδίον Αρεως ήταν πλήρως εγκαταλελειμμένο από όλους τους περιφερειάρχες κι εμείς μαζί του. Συνειδητοποίησα, λοιπόν, πως η ζωή μου δεν ήταν πια εκεί έπρεπε να φύγω».<https://www.monopoli.gr/2019/06/19/istories/art-culture-sub/329763/pedion-tou-areos-mporei-o-politismos-na-sosei-to-parko/> (20.06.2019)

⁴⁰¹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

λεωφορεία, προκειμένου να ενοποιηθεί με το πάρκο κτλ. δυστυχώς, όλοι αυτοί οι άνθρωποι σοκαρίστηκαν, έτσι; όποιος μπορούσε να φύγει έφευγε. Φεύγοντας μειώθηκε σημαντικά η αξία των διαμερισμάτων, ο κόσμος δεν ερχόταν εδώ και πολλοί πουλήσανε. Αλλά αυτό το κομμάτι, υπήρξε μια μείωση της αξίας της ιδιοκτησίας. Κάτι ενοικιαστές, κάτι Airbnb κλπ. υπήρξε ένα πρόβλημα στο real estate».⁴⁰²

Δ.Κ.: «...Την μεγαλύτερη αθλιότητα ζήσαν οι άνθρωποι εκεί πέρα στη Μαυροματαίων, η υποβάθμιση κάποιας περιοχής μπορεί να μην είναι τυχαία, τελικά».⁴⁰³

Α.Π.: «Η αγορά ακινήτων γύρω από το «Πάρκο» έχει ανεβεί, τώρα ειδικά και με το Airbnb, ένα χιλιάρικο το τετραγωνικό, είχε γνωρίσει κάποια κάμψη, δεν πουλιόντουσαν, δεν είχαν τιμή δηλαδή, δεν υπήρχε τιμή γιατί δεν αγόραζε κανένας, τώρα δεν υπάρχει ούτε ενοικιαστήριο, ούτε πωλητήριο».⁴⁰⁴

Αστικό Πάρκο και Εκδηλώσεις. Φορείς κρατικοί και ιδιωτικοί, οργανώσεις, συλλογικότητες, καλλιτεχνικά σχήματα, κομματικοί σχηματισμοί, όλοι θέλουν και μπορούν να διοργανώνουν εκδηλώσεις στο Πεδίο του Άρεως. Ανεξάρτητα των όποιων αντιρρήσεων σχετικά με την επιβάρυνση της λειτουργίας του πάρκου, οι εκδηλώσεις αυτές είναι που του δίνουν μορφή και το κρατούν σε ένα διαρκή διάλογο με την κοινωνία. Στο επίσημο σιτέτ της Περιφέρειας Αττικής αναφέρεται:

«Η Περιφέρεια Αττικής θεωρεί κλειδί τη συνεργασία με τους κατοίκους για τη ανάταξη του δημόσιου χώρου και μάλιστα σε μια πυκνοδομημένη αστική περιοχή. Ακριβώς σε αυτή τη λογική δεν υπάρχει φορέας και συλλογικότητα που να μην συνδιαλεγόμαστε και να μην δίνουμε το Πάρκο για εκδηλώσεις».⁴⁰⁵

Σ.Π.: «Οι εκδηλώσεις γίνονται μέσω της διεύθυνσης Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής και εισήγηση της κας Ε.Κ. Αντιπεριφερειάρχη Κεντρικού Τομέα και την έγκριση της οικονομικής επιτροπής που ορίζει το οικονομικό αντίτιμο, αν υπάρχει. Εάν έχει αντίτιμο και είναι εκδηλώσεις πολιτιστικές που τις κάνουν σύλλογοι κτλ και δεν πληρώνουν οι θεατές για να μπουνε, συνήθως το δίνουμε δωρεάν. Απλά κοιτάνε, υπάρχει να μην πέσει η μια εκδήλωση πάνω στην άλλη κτλ. ή αν αυτή η εκδήλωση μπορεί να υλοποιηθεί εδώ μέσα ή δεν μπορεί να γίνει, για λόγους ασφάλειας. Δηλαδή υπάρχουνε χρήσεις που είναι απαγορευμένες. οι εκδηλώσεις πρέπει να

⁴⁰² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁰³ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁴⁰⁴ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁴⁰⁵ <http://www.patt.gov.gr/site/attachments/article/16464> (13.10.2015)

*αυξηθούν, όχι να μειωθούνε, γιατί οι εκδηλώσεις είναι αυτές που φέρνουν κόσμο και γνωρίζει το πάρκο και τραβάει πλέον και μόνιμους θαμώνες».*⁴⁰⁶

Ενδεικτικά στο τέλος της διατριβής στο παράρτημα εκδηλώσεων αναφέρονται, όπως παρουσιάστηκαν είτε από τους διοργανωτές είτε από τους θεατές τους, εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο χώρο, προγραμματισμένες ή μη, επαναλαμβανόμενες, συχνά, οι οποίες είτε αγαπήθηκαν είτε προκάλεσαν ακόμη και την οργή περιοίκων και θαμώνων του πάρκου. Πρόκειται για εκπαιδευτικές δράσεις, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, συνναυλίες, παρελάσεις υπερηφάνειας, τριήμερες εκδηλώσεις γνωριμίας πολιτισμών, θεατρικά δρώμενα, βραδιά ποίησης, Ημερίδες, στρογγυλά τραπέζια για τα ναρκωτικά, παζάρια, αγορές χωρίς μεσάζοντες, εκδηλώσεις κατοίκων εντός και περίξ του «Πάρκου», ντοκιμαντέρ κ.α.

Προτάσεις Ανάπλασης. Από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του ως «κοινόχρηστο Άλσος των Αθηνών» το Πεδίο του Άρεως μπήκε σε μια συνεχή διαδικασία αναπλάσεων με πρώτη αυτή του 1935, η οποία σταμάτησε με την κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ολοκληρώθηκε το 1949. Η δεύτερη σημαντική ανάπλαση ξεκίνησε το 2004 και προέβλεπε δυο (2) φάσεις ολοκλήρωσης: α) την Ολυμπιακή φάση με χρονοδιάγραμμα μέχρι 30/5/2004, με ορίζοντα την Ολυμπιάδα και έργα μια μικρής κλίμακας και β) τη Μετά-ολυμπιακή φάση τις οποίας οι εργασίες ξεκίνησαν τελικά τον Απρίλιο του 2008 και ολοκληρώθηκαν το Σεπτέμβριο του 2010. Η Τρίτη και τελευταία, μέχρι σήμερα, ανάπλαση του «Πάρκου» είναι επίσης μικρής κλίμακας και ολοκληρώθηκε το 2016 επι θετείας της Περιφερειάρχη Αττικής, Ρένας Δούρου. Αναλυτικά οι προτάσεις ανάπλασης παρατίθενται σε παράρτημα στο τέλος της διατριβής. Εδώ θα γίνει εκτενής αναφορά στην Μετά-ολυμπιακή φάση η οποία και εγγράφηκε στη συλλογική μνήμη ως «ανάπλαση Τομπάζη» και έμελλε να μείνει ημιτελής και να επηρεάσει ταυτόχρονα περισσότερο την τύχη του Πεδίου του Άρεως σε σχέση με τις υπόλοιπες κατά καιρούς αναπλάσεις.

Η ανάπλαση αυτή αν και ξεκίνησε με τις καλύτερες των προϋποθέσεων και κόστισε περί τα δέκα (10) εκατομμύρια ευρώ δεν κατάφερε να αναμορφώσει ριζικά την εικόνα του «Πάρκου», ίσως γιατί δεν έλαβε υπόψη της την φυσική παρουσία των θαμώνων και τις ανάγκες τους για φιλικούς χώρους συνάντησης και ανάπαυσης. Οι

⁴⁰⁶ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

λιτές γραμμές της αρχιτεκτονικής Τομπάζη δεν κατάφεραν να συνδυαστούν με τη λειτουργικότητα. Αν και έγιναν πολλά έργα υποδομής δεν υπήρξε μέριμνα για την κατοπινή συντήρησή τους.⁴⁰⁷ Το μότο του αρχιτέκτονα ήταν: «Οι αλλαγές συνοψίζονται σε λίγες λέξεις: Το καινούριο μέσα στο παλιό».⁴⁰⁸ Αυτή η ανάπλαση διήρκεσε τρία χρόνια. Το «Πάρκο» έμεινε κλειστό, απαξιώθηκε, απομακρύνθηκαν οι θαμώνες του, γκετοποιήθηκαν περιοχές του αλλά το χειρότερο είναι ότι αποκόπηκε η επικοινωνία των γειτονιών, διακόπτοντας έτσι την οποιαδήποτε οργανική σχέση του «Πάρκου» με την ευρύτερη περιοχή αναφοράς του. Όπως αναφέρουν οι κάτοικοι της περιοχής αυτή η ανάπλαση δημιούργησε προβλήματα, ασυνέπειες, ανακολουθίες και εν τέλει προκάλεσε τη μη αποδοχή του έργου στα μάτια των χρηστών του «Πάρκου». Αυτή η άποψη είναι ένα από τα πιο ισχυρά στοιχεία σύγκλισης στις απόψεις όλων των ερωτώμενων.

Α.Π.: «η απουσία ως λειτουργική μονάδα της περιοχής του «Πάρκου» ήταν καταλυτική. Γιατί εμείς το «Πάρκο» το χρησιμοποιούσαμε στη γειτονιά για να πάμε στην Κυψέλη. Περνούσαμε από μέσα για να πάμε στον Πανελλήνιο, στην πλατεία Βικτωρίας, στου Γκούζη. Ήτανε... ένωνε γειτονιές. Δεν ήταν απλώς πάρκο»⁴⁰⁹

Δ.Κ.: «Δεν ξέρω πως είχε γίνει η επιλογή του Τομπάζη, θεωρούνταν κορυφαίος, αρχιτέκτονας τοπίου. Στο Πεδίο του Άρεως έγινε καταστροφική δουλειά. Την υπάρχουσα χρήση δεν την σεβάστηκε καθόλου. Ήταν ένα εργοτάξιο τρία χρόνια και μετά ο ένας μηχανικός μετά τον άλλο, βαρούσαν κανόνια... Όλα διαλύθηκαν μέσα σε έξι μήνες. Δεν λειτουργεί απολύτως τίποτα, πλην του Άλσους, που και αυτό παραχωρήθηκε σε έναν ιδιώτη, εντάξει; Δεν είναι στο πάρκο».⁴¹⁰

Θ.Κ.: «Αν δούμε την παράμετρο, ότι έμεινε τρία χρόνια κλειστό το πάρκο, αυτό σήμαινε για τις γειτονιές, ότι τις χώρισε πια αυτό το πάρκο, εκεί που παλιά τις ένωνε. Το κύριο είναι ότι έφυγε από την καθημερινότητα αυτών των ανθρώπων που μένανε σε αυτές τις γειτονιές, οι οποίοι ήτανε οι κύριοι επισκέπτες του».⁴¹¹

Ε.Α.: «Είχαμε πέσει όλοι σε κατάθλιψη, γιατί φανταστείτε τώρα όλο αυτό το χώρο να τον κλείσεις, δεν μπορούσα να πάω από την Μπούσγου να περάσω απέναντι, έπρεπε να κάνω κύκλο, δηλαδή ξαφνικά χάσαμε όλη την ισορροπία που είχαμε στη ζωή μας. Τρία

⁴⁰⁷ <https://www.kathimerini.gr/791998/article/politismos/polh/pedion-toy-arews-h-dramatikh-katastash-enos-anakainismenoy-parkoy> (13.01.2020)

⁴⁰⁸ <https://www.asda.gr/elxoro/arews3.htm#>

⁴⁰⁹ Συνέντευξη με Α.Π., 17.06.2019

⁴¹⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁴¹¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

χρόνια χάσαμε την γειτονιά, χάσαμε τις παρέες, χάσαμε τις φιλίες, ψάχναμε να βρούμε καινούρια, για να δούμε τα παιδιά που θα παίζουν. Εμείς μπήκαμε σε ένα πάρκο με πολυτέλεια μέσα, ξαφνικά, δηλαδή, απαγόρευαν στα παιδιά, να παίρνουν χαλικάκι και να το πετάνε μέσα στις υδάτινες διαδρομές, καλά κάνανε οι άνθρωποι, αλλά εμείς έπρεπε να προσαρμοστούμε στα νέα δεδομένα. Από εκεί που είχαμε ένα πάρκο με τη χαρά του, που ξέραμε που θα πάμε να ακουμπήσουμε, βρεθήκαμε σε ένα χώρο ...».⁴¹²

Αναλυτικά οι προτάσεις ανάπλασης του «Πάρκου» καθώς και η κριτική ματιά των χρηστών του, όπως αποτυπώθηκαν στις συνεντεύξεις που παραχώρησαν στον ερευνητή, παρατίθενται σε παράρτημα στο τέλος της διατριβής.

Προγράμματα -Προτάσεις της Περιφέρειας Αττικής. Στα προγράμματα της Περιφέρειας Αττικής με στόχο την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και την ανάδειξη της Αττικής σε πόλο πολιτισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στις παρεμβάσεις στο Πεδίο του Άρεως, περιλαμβάνεται και το Πρωτόκολλο Συνεργασίας το οποίο υπέγραψαν η Περιφερειάρχης Αττικής με τον Πρόσβη της Γαλλίας στην Ελλάδα στις 16.04.2018 στη Γαλλική Πρεσβεία. Το Γαλλικό Ινστιτούτο Ελλάδος, που έχει ως αποστολή του την πολιτισμική και εκπαιδευτική συνεργασία, προτείνει συνεργασίες με θεσμικούς και μη εταίρους και παράσχει συμβουλές και εμπειρογνομosύνη στην αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η Περιφερειάρχης Αττικής αναφέρθηκε σε «στρατηγική συμμαχία» με το Γαλλικό Ινστιτούτο, προσθέτοντας: *«θέτουμε ως πρώτη προτεραιότητα την πολύμορφη πολιτιστική ανάπτυξη και τη συμβολή στη διαδικασία που έχουμε ξεκινήσει για την αναβάθμιση του Πεδίου του Άρεως. Πρόκειται για πρόκληση και στοίχημα μαζί, που μπορούμε να κερδίσουμε ενώνοντας δυνάμεις, ανταλλάσσοντας εμπειρίες και καλές πρακτικές. Κτίζοντας μια συμμαχία πολιτισμού για το εμβληματικό Πάρκο της Αθήνας. Μια συμμαχία όπου κανείς δεν περισσεύει»*.⁴¹³

VR-Park: «Σύστημα επαυξημένης πραγματικότητας για την ανάδειξη και περιήγηση αστικών πάρκων», 6-9-2018 έως 5-9-2020 .Σύμφωνα με το site της Περιφέρειας Αττικής, πρόκειται για ένα διετές επιχειρησιακό πρόγραμμα που οργανώνεται από την ΕΤΑΚ (Ενιαία Δράση Κρατικών Ενισχύσεων), «Ερευνώ – Δημιουργώ –Καινοτομώ» με την συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και Εθνικούς πόρους μέσω του Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα &

⁴¹² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴¹³ <https://left.gr/news/r-doyroy-mia-symmahia-politismoy-gia-emvlimatiko-parko-tis-athinas>

Καινοτομία (ΕΠΑνΕΚ), (κωδικός έργου: Τ1ΕΔΚ- 02182), ΕΣΠΑ 2014-2020. Ο βασικός στόχος του έργου είναι η ανάπτυξη, δοκιμή και αξιολόγηση μιας ολοκληρωμένης εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας για τους επισκέπτες αστικών πάρκων και χώρων πρασίνου, μέσω της οποίας θα δημιουργείται ένα ελκυστικό, διαδραστικό περιβάλλον περιήγησης το οποίο θα αναδεικνύει τα στοιχεία περιβαλλοντικού και ιστορικού ενδιαφέροντος του χώρου. Ταυτόχρονα, θα δέχεται πολυμεσική πληροφορία από τους ίδιους τους χρήστες και θα συλλέγει αυτόματα ανωνυμοποιημένα δεδομένα που θα μπορούν να φανούν χρήσιμα στους διαχειριστές των πάρκων, με σκοπό τη βελτίωση της εμπειρίας περιήγησης των επισκεπτών και την καλύτερη ανάδειξη και χρήση των χώρων των πάρκων. Η Περιφέρεια Αττικής θα έχει επικουρικό ρόλο σε όλες τις ενότητες εργασίας του έργου και κυρίως θα εμπλακεί στη δοκιμαστική λειτουργία εφαρμογών επισκέπτη και διαχειριστή, με ουσιαστικό παραδοτέο την αξιολόγηση της λειτουργίας του συστήματος επαυξημένης πραγματικότητας για την περιήγηση των πάρκων ως αποτέλεσμα πιλοτικής εφαρμογής στο Πεδίο του Άρεως. Η φύση του παραδοτέου αφορά στην κατάθεση αναφοράς αξιολόγησης. Η Περιφέρεια Αττικής θα ηγηθεί των ενεργειών διάχυσης που θα σχετίζονται με την οργάνωση στοχευμένων εκδηλώσεων για την προώθηση της εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας της περιήγησης των πάρκων κάνοντας χρήση των αποτελεσμάτων της πιλοτικής εφαρμογής στο Πεδίο του Άρεως..⁴¹⁴

⁴¹⁴ http://www.patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=29457&Itemid=917 (04.12.2018)

Σχέδιο 6: Σχέδια προτάσεων Πεδίου Άρεως (1933).Πηγή: Δανιήλ Μ, *Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Μεσοπολέμου*, αναφορά στο: Δημητρακόπουλος Α., *Το Πεδίον Άρεως Πάρκον* στο Τεχνικά Χρονικά τεύχος 79, Μάιος 1935

Σχέδιο 7: Σχέδια παρεμβάσεων ανάπλασης «Τομπάζη», επι Υπερνομαρχίας Φώφης Γεννηματά. Πηγή: <https://www.aftodioikisi.gr/ota/perifereies/pedion-tou-areos-to-istoriko-parko-tis-athinas-xanagennietai/amp/>

V.2 Κοιτώντας από την κλειδαρότρυπα το Συγκρουσιακό τοπίο

Συλλογικότητες και μεμονωμένες φωνές περί του «Πάρκου». Οι φωνές γύρω από τη λειτουργία και τη χρήση του «Πάρκου» δεν περιορίζονται στους εκπροσώπους των συλλογικοτήτων και τον φορέα διαχείρισής του. Επεκτείνονται σε άλλες «φυλές» που διεκδικούν παρουσία στα κοινά. Πολιτικοί, καλλιτέχνες, αθλητές, όλοι έχουν άποψη και συνήθως την εκφράζουν δημόσια μέσω των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.

Συλλογικότητες: Γύρω από το Πεδίο του Άρεως αναπτύσσονται αρκετές συλλογικότητες οι οποίες δρουν είτε από κοινού, είτε σε αντιπαράθεση μεταξύ τους με κοινό στόχο την ομαλή και ασφαλή λειτουργία του «Πάρκου». Ο διαχωρισμός τους αποτυπώνεται στη διαφορετική ιδεολογική οπτική των εκπροσώπων τους. Οι περισσότεροι εξ αυτών γνωρίζονται μεταξύ τους, έχουν βρεθεί σε κοινές δράσεις και αλληλοεμπλέκονται στις διαδικτυακές ομάδες. Οι συλλογικότητες αυτοσυστήνονται στο διαδίκτυο, λειτουργούν ιστοσελίδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και παρεμβαίνουν δυναμικά στα τεκταινόμενα του Πάρκου. Σε μια σταχυολόγηση των εμπλεκόμενων σχετικά με τη χρήση και λειτουργία του «Πάρκου» διακρίνουμε:

Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως: Κοινότητα φίλων του Πεδίου του Άρεως η οποία δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2017 και αυτοσυστήνεται ως «Κίνηση πολιτών για ένα ελεύθερο, δημόσιο, πράσινο, λειτουργικό, καθαρό και ασφαλές Πεδίο του Άρεως». Διαδικτυακά εκπροσωπείται στο <https://www.epimenoumepedioareos.gr/> (όπου αναπτύσσονται όλες οι δράσεις, οι αρχές-στόχοι και τα οργανωτικά της) και στο https://www.facebook.com/pg/epimenoumepedionareos/about/?ref=page_internal την ιστορική σελίδα που δημιούργησαν το καλοκαίρι του 2017 οι 4 συλλογικότητες: «Σύλλογος Αθηνά Πεδίου του Άρεως», «Κίνηση Γονέων Πεδίου του Άρεως», «Φίλοι Αστέρων Πεδίου του Άρεως» και «Κίνηση Κατοίκων Πεδίου του Άρεως» μαζί με Ενεργούς Πολίτες του Πεδίου του Άρεως και διοργάνωσαν την πιο επιτυχημένη εκδήλωση που έχει γίνει ποτέ στο «Πάρκο», το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως».

Στην ιστοσελίδα της συλλογικότητας στο FB διαβάζουμε σχετικά:

«Σκοπός της ομάδας είναι η αποκατάσταση του Πεδίου του Άρεως και η ταχύτερη επαναφορά του σε μια ολοκληρωμένη, πλήρως λειτουργική μορφή έτσι ώστε να καταστεί και πάλι ένα δημόσιο πάρκο ζωντανό, πράσινο, καθαρό, ελεύθερο, λειτουργικό και απόλυτα ασφαλές για τους κατοίκους και τους επισκέπτες. Στα πλαίσια αυτού του γενικού σκοπού και με κεντρικό άξονα – αιχμή της δραστηριότητας της

ομάδας το Πεδίο του Άρεως, η ομάδα θεωρεί στρατηγικά αναγκαία την ένταξη στο χώρο του Πεδίου του Άρεως και της ευρύτερης περιοχής που γειτονεύει άμεσα με αυτό και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα – επέκταση της λειτουργικής περιοχής του πάρκου, περιλαμβάνοντας, εκτός από αυτό, τη φυσική του συνέχεια που είναι διαμορφωμένη σαν Πλατεία Πρωτομαγιάς, το καταπράσινο αλλά εγκαταλειμμένο Δάσος Δικαστηρίων το λόφο Φινόπουλου και τις παρακείμενες οδούς (Μαυροματαίων, Α. Αλεξάνδρας, Ευελπίδων κλπ.). Τελικός στόχος είναι να διαμορφωθεί στο κέντρο της πόλης ένας ολοκληρωμένος δημόσιος ελεύθερος πνεύμονας Πράσινου, Πολιτισμού και Αναψυχής για όλους τους κατοίκους της πόλης και όχι μόνο της ευρείας περιοχής γύρω από το Πεδίο του Άρεως».⁴¹⁵

Να σημειωθεί ότι μετά την διάσπαση της συλλογικότητας η σελίδα επανεμφανίστηκε ως «Επι_μένουμε Πεδίο του Άρεως».

Ε.Α.: «το Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως έγινε το 17 το καλοκαίρι, εμένα μου είχανε πει, βάλτε την σελίδα σας. Η σελίδα η δικιά μας... είναι κόσμος από πίσω, δεν θέλουμε, έχουμε μια σοβαρότητα. Λοιπόν, πήγαμε εμείς, η επιτροπή του Θ.Κ., δηλαδή ότι είχε απομείνει από την Επιτροπή, δεν ξέρω ποιοι ήταν εκεί, κι εγώ τα άτομα ξέρω που βρεθήκαμε, ήτανε η Α.Π. με τους άστεγους και η Αθηνά, όλοι».⁴¹⁶

Θ.Κ.: «Τώρα αν κάποιος άλλοι έχουνε μέσα στους σκοπούς τους και το Πεδίον του Άρεως, δεν το ξέρω. Ήδη έχουμε μια επαφή με την «Λαϊκή Συνέλευση του Γκύζη», η οποία έχει δείξει ενδιαφέρον και θέλει να συνεργαστούμε. Τώρα οι συλλογικότητες πάνε και έρχονται, μπορεί να φανώ μεροληπτικός, απλώς θέλω να δηλώσω ότι εγώ ασχολούμαι με το πάρκο σαν συλλογικό και ακτιβιστικά από το 97.Κι έχω περάσει από... Τώρα είναι η τρίτη συλλογικότητα η Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως».⁴¹⁷

Πρωτοβουλία Κατοίκων Πεδίου του Άρεως: Σχηματίστηκε από την ανάγκη πολιτών που κατοικούν γύρω από το Πεδίον του Άρεως να διεκδικήσουν την αναστροφή της απαξίωσης των ζωνών τους από τη μεταφορά και λειτουργία της πιάτσας εμπορίου ναρκωτικών στο μεγαλύτερο Πάρκο της Αθήνας και την οδό Μαυροματαίων, την αβελτηρία ή αδιαφορία των Αρχών να δώσουν λύσεις ακόμα και σε απλά προβλήματα της καθημερινότητας τους και την αγωνία να αναστραφεί ο μαρασμός και η ερήμωση του Πεδίου του Άρεως που θα έπρεπε να ήταν μία «όαση» ζωής, χαλάρωσης και ψυχαγωγίας για όλη την Αθήνα.

⁴¹⁵ https://www.epimenoumepedioareos.gr/?page_id=2 (18.01.2018)

⁴¹⁶ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴¹⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

«Με την πεποίθηση ότι οι πολίτες έχουν και λόγο και δύναμη να διεκδικούν αυτά που δικαιούνται χωρίς να είναι απαραίτητο να προσδεθούν σε «κομματικά άρματα» ή κάθε είδους «σωτήρες», η Πρωτοβουλία Κατοίκων έχει συμμετάσχει ενεργά σε όλες τις δράσεις κατά της απαξίωσης του Πεδίου του Άρεως (με... «μπατανόβουρτσες» ή άνευ), πρωταγωνιστεί στην ανάδειξη των προβλημάτων της περιοχής που απαιτούν άμεσες λύσεις, ενώ διεξάγει την καμπάνια «Έξω οι Πρεζεμπόροι από το Πεδίο του Άρεως» πόρτα – πόρτα και μέσω κοινωνικών δικτύων, μαζεύοντας μέχρι σήμερα σχεδόν 4.000 υπογραφές πολιτών».⁴¹⁸

B.X.: *«Ένα μέλος της Πρωτοβουλίας η Χ., αυτή κάποια στιγμή εξεράγει και άρχισε να βγάζει φωτοτυπίες. Στην αρχή για το πρεζεμπόριο δεν μιλούσαμε γιατί είναι αποτρεπτικό να μπαίνουν στο πάρκο και ... η Χ. είχε την γενναιότητα και έβγαλε κάποιες φωτοτυπίες και έλεγε κάτω το πρεζεμπόριο, κάτω η πρέζα, κάτω- κάτω, κι αυτό ήταν καταλυτικό να αλλάζουν πορεία τα πράγματα».⁴¹⁹*

Η «Πρωτοβουλία» σήμερα δεν υπάρχει και η σελίδα της κατέβηκε με ανακοίνωση που υπογράφουν ιδρυτές της στις 16.12.2018:

«Καθώς στην πορεία προέκυψαν διαφωνίες μεταξύ των μελών της ομάδας μας, αποφασίσαμε ότι είναι πιο έντιμο, ηθικό και –πάνω από όλα-απόδειξη σεβασμού της συνεισφοράς του κάθε μέλους στο συνολικό έργο της ομάδας, να σταματήσουμε εδώ τη δράση της «Πρωτοβουλίας Κατοίκων Πεδίου του Άρεως», υπερασπιζόμενοι τη μέχρι τώρα κοινή διαδρομή μας».⁴²⁰

Η «Γειτονιά Κατοίκων Πεδίου του Άρεως»: Πρόκειται για κίνηση πολιτών που εκπροσωπεί κατοίκους της οδού Χέυδεν, που ενώνει την οδό Μαυροματαίων με τη Λεωφόρο Πατησίων. Όπως οι ίδιοι συστήνονται είναι πολίτες που «διεκδικούμε την ποιότητα ζωής που μας αξίζει και η οποία απειλείται συνεχώς από την αποξένωση, τις πιάτσες ναρκωτικών, την παραβατικότητα και την αποδόμηση της κοινωνικής συνοχής». Αναπτύσσουν δράσεις από 18/12/18 μέσα από το FB και την ιστοσελίδα: https://www.facebook.com/pg/607407073013215/community/?ref=page_internal

Σύλλογος «Αθηνά»: Συστάθηκε στις 12.07.2010 με την επωνυμία «Αναπτυξιακός και εξωραϊστικός σύλλογος των κατοίκων γύρω από το Πεδίο του Άρεως, του δάσους της Σχολής Ευελπίδων και του Λόφου Φινόπουλου» με το δ.τ. «Η Αθηνά», με σκοπό την {προστασία- εξωραϊσμό- καλλωπισμό και γενικά την αναβάθμιση του

⁴¹⁸ <http://www.topontiki.gr/article/276231> (06.06.2018)

⁴¹⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁴²⁰ <https://www.postmodern.gr/h-protovoylia-katoikon-pediou-toy-areo/> (07.03.2020)

χώρου... προκειμένου αυτός να γίνει αισθητά και λειτουργικά άρτιος χώρος αναψυχής, ελεύθερος και ασφαλής για τους μικρούς και τους μεγάλους επισκέπτες του...} ⁴²¹Ο Σύλλογος «Αθηνά» παρουσιάζεται με ιδιαίτερη δράση στο Fb στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.facebook.com/SyllogosAthinaPedionAreos> αλλά και στην ιστοσελίδα: <http://www.syllogosathina.gr/>, με κυρίαρχο motto «Το Πάρκο ανήκει σε όλους μας. Είναι ευθύνη όλων μας να το προστατέψουμε». Έχει αναπτύξει μια δυναμική παρουσία στα τεκταινόμενα του «Πάρκου» και μέσα από την ιστοσελίδα του, αλλά και την συνεργασία του με άλλες ιστοσελίδες όπως αυτή που ακολουθεί (postmodern.gr), προσπαθεί σήμερα ιδιαίτερα να επηρεάσει τις δράσεις του Φορέα διαχείρισης του «Πάρκου», δεδομένης και της ιδεολογικής συγγένειας του με την Διοίκηση της Περιφέρειας Αττικής.

Πεδίον του Άρεως το Πάρκο μας: Πρόκειται για μια συλλογικότητα που αναπτύσσεται μόνο στο FB, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/>, από την 18/12/2017. Παρουσιάζεται ως «Μία σελίδα για την ενημέρωση και επικοινωνία όσων θέλουν να δουν το Πεδίον του Άρεως να ξαναζωντανεύει». Διαχειριστής της σελίδας είναι ο Δ.Κ. (διαχειριστής και της διαδικτυακής σελίδας <https://www.facebook.com/postmodern.gr/> η οποία αναφέρεται συνεχώς στο Πεδίον του Άρεως και λειτουργεί από τις 31/03/2016)

Σύλλογος «Οι φίλοι των αστέγων του Πεδίου του Άρεως»: Ο σύλλογος ευαισθητοποιημένος στο θέμα των αστέγων, μοίραζε φαγητό κάθε Πέμπτη στο άγαλμα της Αθηνάς. Εκπρόσωπος του συλλόγου είναι η Α.Π., κάτοικος της οδού Μπούσγου στην πάνω πλευρά του Πάρκου. Η ίδια αναφέρει σχετικά:

Α.Π.: «Οι φίλοι των αστέγων, είναι σωματείο, επίσης αναγνωρισμένο κτλ, που εδώ και 15,20 χρόνια κάνει ένα συσσίτιο για όποιον έρχεται και ζητά φαγητό στο άγαλμα της Αθηνάς, κι εκεί κάθε Πέμπτη, τρεις η ώρα το μεσημέρι, κι εγώ επειδή περπατάω σε όλη την Αθήνα και επειδή ήμουν και πολύ αγριεμένη με την κρίση και όλα αυτά που γινόντουσαν, είχα δυο επιλογές σαν προσωπικότητα: ή να ενδοστραφώ και να πέσω σε κατάθλιψη, ή θα γινόταν το αντίθετο, δηλαδή η οργή μετουσιώθηκε σε πολύ ενεργή κοινωνική δράση και πήγα και είδα τους ανθρώπους που είναι στο άγαλμα της Αθηνάς, μου λένε δίνουμε αυτό το φαγητό και λέω ωραία θα έρθω κι εγώ και όταν άρχισε αυτή η ιστορία με το «Επιμένουμε», επειδή ήμασταν πολύ μαζεμένοι και θέλαμε να δώσουμε

⁴²¹ έγγραφο Πρωτοδικείου Αθηνών, αρ. απόφασης 1497/2011

και το στίγμα, ότι είμαστε γείτονες, κάτοικοι, έξω από κόμματα, γι' αυτό λοιπόν είπα ότι πρέπει να γράψουμε και τις συλλογικότητες που συμμετέχουν και εγώ ως εκπρόσωπος του Φίλων των Αστέγων, κέρδισα την έξωθεν καλή μαρτυρία ότι είμαστε μια κίνηση πολιτών που είναι πολυσυλλεκτική, για να μην μπορεί κάποιος να μας πει – μας το είπαν όμως, παρ.' όλα αυτά- το αντιεξουσιαστικό στέκι ας πούμε της ΑΣΟΕ, βγήκε να μας καταγγείλει τους νοικοκυραίους τους έτσι τους αλλιώς, ναι...».⁴²²

Κίνηση των γονέων: Οι γονείς του 28^{ου} δημοτικού σχολείου βίωσαν πιο έντονα την απαξίωση, όταν τοξικομανείς, ανενόχλητοι, έφταναν μέχρι το σχολείο. Τον Ιούνιο του 2014 δημιούργησαν την «κίνηση γονέων» και την 20/09/2015 την ιστοσελίδα **«Πεδίον Του Άρεως, ας προσπαθήσουμε να αλλάξουμε την κατάσταση»** Εκπροσωπείται από την δικηγόρο Ε.Α. Παρουσιάζονται δε ως:

*«Κίνηση κατοίκων - γονέων για την προστασία του Πεδίου του Άρεως που έχουν ως αίτημα της κίνησης να αναλάβει τη διαχείριση του Πεδίου του Άρεως και των γύρω χώρων πρασίνου (Λόφου Φινόπουλου, Πλατεία Πρωτομαγιάς αλλά και το Άλσος της πρώην Σχολής Ευελπίδων) ο Δήμος Αθηναίων που έχει την κατάλληλη υποδομή, όπως τμήμα πρασίνου, τμήμα καθαριότητας, δημοτική αστυνομία».*⁴²³

Ε.Α.: «είναι πολύ απλά τα πράγματα, τότε υπήρχε ο Σύλλογος «Αθηνά» με τους οποίους είχαμε κάνει μια επικοινωνία να δούμε τι θα κάνουμε παιδιά, να τρέξουμε... είχαν τους ρυθμούς τους οι άνθρωποι, πολλοί αξιοπρεπέστατοι οι άνθρωποι, οι οποίοι τα θέλανε όπως τα θέλανε εκείνοι, εδώ όμως καιγόμασταν, γιατί είχα το ναρκωτικό μέσα στο σχολείο. Οπότε εμείς φτιάξαμε αυτή την «Κίνηση γονέων» τι σύλλογο; πόσους συλλόγους θα έχουμε; Εμείς κάναμε την δουλειά μας, τώρα είμαστε εδώ πέρα και περιμένουμε, να δούμε τι θα κάνουμε, τι θα γίνει την επόμενη μέρα. Γιατί και εμείς τώρα, προσέξτε, το σχολείο, ξέρετε...».⁴²⁴

Parkistas - Πεδίο του Άρεως, Το Πάρκο της καρδιάς μας: πρόκειται για κίνηση πολιτών που αναπτύσσουν δράσεις από τις 20/04/18 μέσα από το FB και την ιστοσελίδα: <https://www.facebook.com/toalsostiskardiasmas/> και συστήνονται ως:

«Οι parkistas είμαστε πολίτες, είμαι εγώ κι εσύ, είμαστε όλοι εμείς που δεν διεκδικούμε την αποκλειστικότητα της ευαισθητοποίησης στο Πεδίο του Άρεως. Είμαστε εμείς που κριτικάρουμε, που συζητάμε, που διαφωνούμε αλλά δεν μιζεριάζουμε. Είμαστε εμείς που αγαπάμε το Πεδίο και θέλουμε να το βλέπουμε έτσι όπως του αξίζει: πράσινο,

⁴²² Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁴²³ <https://www.facebook.com/pedionareos.goneis/>

⁴²⁴ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

καθαρό, ανοικτό για όλους. Είμαστε αυτοί που δραστηριοποιούμαστε, συμμετέχουμε και αισθανόμαστε ίσοι με όλους. Είμαστε οι parkistas που αγαπάμε την πόλη και τα πάρκα της».⁴²⁵

Επιτροπή κατοίκων Πεδίου Άρεως: Είναι η επιτροπή που σχηματίστηκε προκειμένου να αντιμετωπίσει τις καταπατήσεις του Πανελληνίου.

Ε.Α.: «Είναι μια επιτροπή του Θ.Κ., ο οποίος κινητοποίησε για την αυθαίρετη κατασκευή που είχε φτιάξει τότε εκεί ο Πανελλήνιος»⁴²⁶,

Θ.Κ.: «ήταν και η απαρχή βασικά του κινήματος για το Πεδίο του Άρεως, και έδινε το σύνθημα ότι στο πάρκο μπορούμε να κάνουμε πλέον ότι θέλουμε χωρίς να έχουμε κάποιες νομικές και νόμιμες διαδικασίες»⁴²⁷.

Επιτροπή Αγώνα για την Προστασία του Πεδίου του Άρεως: η επιτροπή που έχουν συγκροτήσει από το 1998 κάτοικοι της περιοχής στην προσπάθειά τους να προλάβουν την περαιτέρω καταστροφή του πάρκου.

Θ.Κ.: «Ήταν η πιο μαζική, βοηθούσαν οι καιροί τότε και ήταν αυτή που αντιμετώπισε και τις αναπλάσεις. Δημιουργήθηκε βασικά καταρχάς με τα αυθαίρετα του Πανελληνίου και επεκτάθηκε βέβαια και στην όλη ερημοποίηση του πάρκου, που διαπιστώναμε τότε και στα πράγματα που γινότανε μέσα στο πάρκο. Μετά έπεσε το θέμα της ανάπλασης που κάπου έπαψε να υπάρχει αυτή η επιτροπή αγώνα γιατί περιμέναμε όλοι να δούμε τι θα γίνει με την ανάπλαση και κάπου ατόνησε, μπήκαμε και στα πιο δίσεκτα χρόνια, γιατί η ανάπλαση άρχισε το 2007 και τελείωσε το 2011, οπότε έχουμε μπει ήδη στα μνημόνια και στις άλλες κρίσεις».⁴²⁸

Όλοι Μαζί για το Πεδίο του Άρεως:

«Άμα τη αναλήψει της νέας διοίκησης από την Δούρου, φτιάχνεται μια επιτροπή κατοίκων, με αρκετούς ανθρώπους που ήτανε πολύ κοντά και μέλη του ΣΥΡΙΖΑ και πολύ κοντά στο ΣΥΡΙΖΑ και που βλέπανε, ας πούμε την όλη περίπτωση ότι με την επαφή με την Δούρου και με την δικιά μας προσπάθεια...».⁴²⁹

Εξωραϊστικός Σύλλογος Περιοχής Πεδίου Άρεως και Κυψέλης: Συστάθηκε στις 16/03/1966 αλλά δεν εμφανίζει πλέον ενεργή δράση.⁴³⁰

⁴²⁵ https://www.facebook.com/pg/toalsostiskardiasmas/about/?ref=page_internal

⁴²⁶ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019 και την Α.Π., 07.06.2019

⁴²⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴²⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴²⁹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴³⁰ Έγγραφο Πρωτοδικείου Αθηνών με αρ. 8259/20.04.1966

Ε.Α.: «αυτοί είναι της Κυψέλης, πρέπει να είναι η Κ., Αυτοί είναι παλιός σύλλογος και αυτός, Αυτός ασχολείται με, νομίζω είναι αυτός της Κ.». ⁴³¹

Λαϊκή Συνέλευση Γκύζη-Πολυγώνου: Πρόκειται για ένα ζωντανό κίνημα κατοίκων που αναπτύχθηκε στη γειτονιά από το 2008. Όπως οι ίδιοι αναφέρουν:

«Το καλοκαίρι του 2011 δημιουργήθηκε η λαϊκή συνέλευση Γκύζη – Πολυγώνου με τη σημερινή της μορφή σαν κομμάτι του κινήματος των πλατειών. Από τότε έχει πρωτοστατήσει στην οργάνωση των αγώνων στην περιοχή μας ενάντια στην πολιτική των Μνημονίων, που επιβάλλουν στη χώρα μας κυβερνήσεις, ΕΕ και ΔΝΤ, συμμετέχοντας στις κεντρικές κινητοποιήσεις αλλά και οργανώνοντας αντιστάσεις στη γειτονιά, όπως για το χαράτσι της ΔΕΗ και τους πλειστηριασμούς ακινήτων.

Βασικό χαρακτηριστικό της συνέλευσης είναι ότι οι κάτοικοι της γειτονιάς παίρνουν οι ίδιοι την τύχη τους στα χέρια τους αντί να περιμένουν να τους σώσουν κάποιοι άλλοι.

Λειτουργούμε άμεσο-δημοκρατικά, με εβδομαδιαίες ανοικτές συνελεύσεις κάθε Τετάρτη απόγευμα, αποφασίζουμε και δρούμε χωρίς αντιπροσωπεύσεις και αναθέσεις. Η συνέλευση είναι ανεξάρτητη από κομματικές, πολιτικές ή άλλες ταυτότητες όσων συμμετέχουν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν λειτουργεί και κινείται στο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο του αντιμνημονιακού - αντιφασιστικού αγώνα.

Η κοινωνία στο προσκήνιο. Δεν θέλουμε να αναδείξουμε μόνο τη σκοτεινή πλευρά των προβλημάτων και των αδιεξόδων. Η λαϊκή συνέλευση είναι ανοικτή σε όλους, γείτονες και μη, και δραστηριοποιείται στην ευρύτερη περιοχή με δράσεις/εκδηλώσεις για την προστασία και επανοικειοποίηση των δημόσιων χώρων όπως το άλσος των δικαστηρίων και το πεδίο του Άρεως, το δικαίωμα στην στέγαση και την στήριξη της λαϊκής κατοικίας – προσφυγικά Α. Αλεξάνδρας , πλειστηριασμοί – την αλληλεγγύη στο εσωτερικό του κόσμου της εργασίας-ανεργίας, την αυτοδιαχείριση με την διανομή προϊόντων της συνεργατικής ΒΙΟ.ΜΕ., την εναλλακτική εκπαίδευση – ομάδα Σκασιαρχείο- την αλληλεγγύη στους πρόσφυγες με συγκέντρωση τροφίμων, ρούχων και φαρμάκων, την οικολογία με εργαστήρια οικοτεχνίας και την διατροφική συνείδηση με διανομή βιολογικών λαχανικών, την πολιτιστική ψυχαγωγία κάθε εβδομάδα με προβολές ταινιών την Δευτέρα, μουσικές αναζητήσεις την Παρασκευή και συλλογικά τραπέζια με μουσική κάθε μήνα.

Από τον Απρίλιο του 2013 η λαϊκή συνέλευση έχει στέκι στην Ι. Σούτσου 62 δίπλα στο πάρκο Ευελπίδων. Ο χώρος αυτός θέλουμε να είναι ένα ανοιχτό παράθυρο επικοινωνίας και πληροφόρησης της γειτονιάς που θα μας δώσει τη δυνατότητα να

⁴³¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

αναγνωρίσουμε τις πραγματικές μας ανάγκες, να επαναπροσδιορίσουμε το “εγώ” μέσα από το “εμείς”, να λειτουργούμε και να αγωνιζόμαστε συλλογικά, να μάθουμε να συμμετέχουμε – ο καθένας ανάλογα με τις δυνατότητες του – και όχι να είμαστε απλοί θεατές. Όλοι μαζί προχωράμε. Ο αγώνας ξεκινάει από την γειτονιά».⁴³²

Κενό Δίκτυο: Στην ιστοσελίδα τους αυτοσυστήνονται ως:

«πολιτισμική, θεωρητική και πολιτική συλλογικότητα μη αμειβόμενων πολιτισμικών ακτιβιστών που εμφανίστηκε στην Αθήνα το 1990 με την ονομασία “Η Ομάδα Στον Τρόμο Του Κενού” με σκοπό τη ριζοσπαστικοποίηση της καθημερινής ζωής, την κοινωνική αμφισβήτηση την ανάδειξη της κριτικής σκέψης, την εκστατική συλλογική συμβίωση και την δημιουργική έκφραση της διαφορετικότητας μέσω της πολυμορφικής συμμετοχής στις ευρύτερες ερασιτεχνικές κοινωνικές μάχες, της δημιουργίας Προσωρινής Αυτόνομης Ζώνης (TAZ), της συμμετοχής σε κοινωνικές κέντρα, καταλήψεις και αυτοδιαχειριζόμενους χώρους, την κατασκευή καταστάσεων στον δημόσιο χώρο και την επιμελημένη τέχνη. Μεγάλο μέρος της ομάδας υπήρξαν και συνεχίζουν να είναι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής της Πλατείας Βικτωρίας και του Αγίου Παντελεήμονα περιοχές που αποτέλεσαν και τη βάση δημιουργίας της συλλογικότητας Κενό Δίκτυο, παιδιά που μεγάλωσαν και αποφοίτησαν στα τοπικά σχολεία της περιοχής, έζησαν το πάρκο από πολύ μικρή ηλικία στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται στους τοπικούς αγώνες κατοίκων της περιοχής ενάντια στο ρατσισμό και τους κοινωνικούς αποκλεισμούς, ενάντια στα εμπορικά και μαφιόζικα συμφέροντα που λυμαίνονται την περιοχή, για ένα Πεδίο του Άρεως προσβάσιμο σε όλες τις ηλικίες και όλες τις διαφορετικές κουλτούρες, ανοιχτό 24 ώρες, όμορφο και λειτουργικό όπως το ονειρευόμαστε όλοι οι Αθηναίοι και πολύ περισσότερο οι ευαισθητοποιημένοι κάτοικοι της περιοχής»⁴³³.

Μεμονωμένες φωνές περίξ των συλλογικοτήτων: Κατά καιρούς γύρω από το Πεδίο του Άρεως ανέπτυξαν δράσεις και μεμονωμένα άτομα, τα οποία κατάφεραν να αφήσουν το αποτύπωμά τους, όχι πάντα με τον πιο θετικό τρόπο, αλλά σίγουρα με τον πιο θεαματικό.

Πολύκαρπος Μαρκαράς, αρχιτέκτονας μηχανικός, θαμώνας του Πάρκου, ο οποίος δραστηριοποιούνταν μαζί με τον δικαστικό επιμελητή Γιώργο Παρασγάκη, μέλος της Επιτροπής του Πεδίου του Άρεως μέχρι την 28.09.2008⁴³⁴. Σύμφωνα με

⁴³² <http://gyzi.espivblogs.net/>

⁴³³ <http://voidnetwork.gr/about/> (21.09.2019)

⁴³⁴ <https://www.asda.gr/elxoro/arews3.htm>

εκπροσώπους συλλογικοτήτων ο Π.Μ. πρεσβεύει την άποψη ότι το πάρκο πρέπει να μείνει μόνο με χώμα και δέντρα, το πράσινο για το πράσινο. Ο Π.Μ. υπήρξε κάθετα ενάντιος σε οποιαδήποτε παρέμβαση στο «Πάρκο» και ανέπτυξε τις ιδέες του στις ιστοσελίδες: <http://kyameftopedioareos.blogspot.com/>, & polmarkaras@hotmail.com. Μια εικόνα για τον Π.Μ. και τις δράσεις του αποτυπώνεται σε συνεντεύξεις μελών των συλλογικοτήτων.⁴³⁵

Δημήτρης Φαρμακίδης, δικηγόρος. Ιδρυτικό μέλος του «Εξωραϊστικού Συλλόγου Περιοχής Πεδίου Άρεως και Κυψέλης». Έκανε αίτηση αναστολής εργασιών στο ΣΤΕ, σχετικά με την ανάπλαση Τομπάζη, η οποία απορρίφθηκε τον Ιούλιο του 2009. Με την αίτηση του ζητούσε α) την κατεδάφιση του GreenPark, της περιφράξης και των πλακοστρώσεων-σκυροστρώσεων του περιβάλλοντος χώρου του, β) κατεδάφιση του Κτιρίου του «θεάτρου Άλσος, γ) την απομάκρυνση των κατασκευών του γηπέδου skateboard, δ) την αναδάσωση του Πεδίου του Άρεως, ε) την επιβολή ειδικής αποζημίωσης σε βάρος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών-Πειραιώς, κατά το άρθρο 114 του ν. 1892/1990, για την διατήρηση των ανωτέρω αυθαιρέτων κτιρίων και κατασκευών και στ) την χαρτογράφηση του Πεδίου του Άρεως στην πραγματοποίηση της αναδάσωσης.⁴³⁶ Ο Δημήτρης Φαρμακίδης θεωρείται από τους περισσότερους εκπροσώπους των συλλογικοτήτων, αλλά και από

⁴³⁵ **Θ.Κ.:** «Πολύκαρπος Μαρκαράς, καταρχάς, εντάζει, σηματοδοτεί πολύ αυτό, ήταν υποψήφιος της Χρυσής Αυγής στις αυτοδιοικητικές εκλογές, ότι μπορεί να πει αυτό. Από εκεί και πέρα, πάμε τώρα στις περιπτώσεις του πάρκου. Ήταν ένας άνθρωπος, ο οποίος ήτανε στην παλιά εποχή, όχι από την αρχή, είχε έρθει, κάποια στιγμή εμφανίστηκε στην παλιά επιτροπή, στην Επιτροπή Αγώνα και ο οποίος ήταν αναφανδόν ενάντιος στην οποιαδήποτε παρέμβαση στο πάρκο, στο στυλ ότι καλύτερα να μείνει το πάρκο χώμα και δέντρα. Δηλαδή μας θεώρησε μεγάλους συμβιβαστές και προδότες, εμένα προσωπικά εντάζει, υπάρχει ένα ιδιωτικό ας πούμε συμβάν, με θεώρησε ότι πήρα λεφτά και συνέτεινα υπέρ της ανάπλασης της τελευταίας, με καταγγελία στο ΣΔΟΕ, με πως απέκτησα αυτό το σπίτι κτλ Τέλος πάντων, κατέπεσε αυτό το πράγμα και έχει κάτι τέτοιες εμμονές του στυλ ότι φτιάχνονται, το σπιτάκι που φτιάχτηκε εκεί στη Γεωγραφική Υπηρεσία, έξω που σταθμεύει πολλές φορές το ασθενοφόρο κλπ. είναι σπίτι που φτιάχτηκε για να κόβονται εισιτήρια για το πάρκο. Δηλαδή κάνει κάποιες υπερβολικές... και βέβαια ήταν ας πούμε, συνοδοιπόρος στην ιδεολογία του Φαρμακίδη, ας πούμε... Ο Μαρκαράς σε αυτό το στυλ κινείται, με δυο ανθρώπους μαζί του ακόμα, κυρίως ένα δικαστικό κλητήρα, Γιώργο Παρασχάκη, αν δεν κάνω λάθος και κινείται σε μια τέτοια βάση η οποία είναι αποκομμένη από... τελείως δεν έχουν καμία σχέση με εμάς, ούτε ανήκει σε κάποια συλλογικότητα, ούτε... Είχε έρθει στις αρχές του «Επιμένουμε» να μπει στη συλλογικότητά μας, εγώ επειδή τον ήξερα, ας πούμε, έθεσα θέμα ότι, όχι για τον ίδιο ως προσωπικό γι' αυτά που είχαμε εμείς παλιότερα, ότι... δεν χωράει η Χρυσή Αυγή εδώ και αν μπει ο Μαρκαράς, φεύγω εγώ. Αν θέλετε... εντάζει όλοι συμφώνησαν ότι δεν θέλουν να φύγω εγώ και παρέμεινα εγώ κι έφυγε ο Μαρκαράς».

Α.Τ.: «Είχε έρθει σε κάποια συγκέντρωση μας, εγώ δεν τον ήξερα, τον ήξερε ο Θ.Κ. και του είπαμε να φύγει, ότι δεν θέλουμε να έχουμε σχέση με φασιστικές, με εγκληματικές οργανώσεις, οπότε έφυγε και τελείωσε. Αλλά δεν, τον βλέπω καμιά φορά που γράφει, δεν γράφει μ.λ.κ. υποχρεωτικά, γράφει όμως και ακραία πράγματα, δηλαδή υπερασπίζεται κάποια πράγματα που είναι σωστά».

⁴³⁶ <https://www.asda.gr/elxoro/arews3.htm>

φορείς που εμπλέκονται με τη λειτουργία του «Πεδίου του Άρεως» υπεύθυνος για την παύση πολλών εργασιών στο «Πάρκο» καθώς και την απομάκρυνση των ουζεριών της περιοχής πέριξ αυτού.⁴³⁷

Μιμή Ντενίση: Η γνωστή ηθοποιός, ίσως και λόγω της αναγνωρισιμότητάς της αποτέλεσε την πέτρα του σκανδάλου, αλλά κέρδισε και την εκτίμηση των εκπροσώπων των συλλογικοτήτων, οι οποίοι της αναγνώρισαν εντιμότητα και έλλειψη υστεροβουλίας στην συμμετοχή της στον αγώνα για το Πάρκο.⁴³⁸

Μια εντελώς διαφορετική άποψη για την παρουσία και τη δράση της Μιμής Ντενίση στο Πεδίο του Άρεως, μια δράση που πήρε τηλεοπτικές διαστάσεις με αφορμή την συμμετοχή της στο βάψιμο της όψης του GreenPark, έδωσε ο αντιεξουσιαστικός χώρος. Η Μιμή Ντενίση βρέθηκε και στο στόχαστρο, μέσω κειμένου, αφίσας που

⁴³⁷ **Ε.Α.:** «καλά ο Φαρμακίδης την διέλυσε την περιοχή, τίποτα, όλο το άλσος το διέλυσε, γι' αυτό και φοβόμαστε εδώ κάτω μην γίνει το ίδιο με αυτούς που έχουμε μπλέξει, άλλους Φαρμακίδηδες βρήκαμε μπροστά, και όχι τίποτα, τους ξέρουμε κιόλας. Προσέξτε με, ο Φαρμακίδης... δεν είχε αντίλογο, άλλα όταν το πήγε λοιπόν, όταν το πήγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας στα χρόνια που μπορούσες να πας στα δικαστήρια χωρίς παράβολο, χωρίς φασαρίες, χωρίς τίποτα, για να πάει το Δήμο για τις μπασκέτες...»

⁴³⁸ **Ε.Α.:** «Μέσα στο Μάιο του 15 η Ντενίση, τότε είχε την σχολή στη Μαυροματαίων, κάνει μια, να μαζέψει κάποιους ανθρώπους για να δει τι θα γίνει με το πάρκο και πράγματι μάζεψε κάποιους, και μου είπαν και εμένα να πάω, εγώ είχα πάει με το σύλλογο Αθηνά, θυμάμαι, από εμάς είχανε πάει τρία άτομα, κι έτσι γνωρίστηκα και με κάποιους ανθρώπους από εδώ κι από εκεί που ασχολούτανε, που τους έκαιγε το πάρκο. Κοιτάζτε, όταν έχεις να κάνεις με έναν άνθρωπο, που είναι, καλλιτέχνης είναι η γυναίκα, έχει μια συγκεκριμένη άποψη, δεν ξέρει κιόλας, κι αυτή έψαχνε θεωρώ να βρει λύσεις, δεν είναι ότι... αυτή ήταν ακριβώς απέναντι από εκεί, στην Μαυροματαίων, έτσι; ήρθε, δηλαδή όποτε ήτανε ερχότανε, έστω με τον τρόπο που ερχόταν η γυναίκα, δηλαδή εντάξει, δεν έχω κάτι να καταλογίσω»

Δ.Κ.: «Για μένα η Μιμή Ντενίση προσέφερε μόνο θετικά στο θέμα στην ανάδειξη του Πεδίου του Άρεως και τελείως ανιδιοτελώς, δηλαδή δεν έγινε υποψήφια δήμαρχος, τίποτα. Βοήθησε όσο το δυνατόν περισσότερο βάζοντας την μούρη της, δεν έχει κάτι άλλο, τι θα βάλει τις πανεπιστημιακές της γνώσεις. Για μένα έπαιξε μόνο θετικό ρόλο και δεν ζήτησε ποτέ, δεν ζήτησε σε συλλόγους, σε αυτό, να γίνω προεδρίνα, τίποτα – τίποτα αδιάφορη τελείως, μόνο να φτιαχτεί το πάρκο».

Δ.Λ.: «Ντενίση, εγώ με σεβασμό υποκλίνομαι στην διάθεσή της να πρωτοστατήσει και να δείξει αποφασιστικότητα. Εγώ την αναγνωρίζω και την σέβομαι. Εντάξει;»⁴³⁸

Α.Π.: «Η Ντενίση ήρθε σε μια δράση που κάναμε εμείς, αλλά αντί να φανούμε εμείς, φάνηκε η Ντενίση, καλά δεν μας πειράζει αυτό. Κοίτα να δεις τώρα, μια που μιλάμε και για την Ντενίση. Είμαστε ρατσιστές σε πολύ πιο ουσιαστικά πράγματα, δηλαδή κουβαλάμε μέσα μας το ρατσισμό στο διαφορετικό, έτσι; Δηλαδή για την Ντενίση άκουγες τα πάντα. Εγώ την γνώρισα την Μιμή, για το πάρκο, έχω να πω βέβαια, είναι στην Μαυροματαίων, έχει το σπίτι της και έχει και τη σχολή της, τώρα συμφωνείς, διαφωνείς, μπορείς να της καταμαρτυρήσεις πολλά, εμένα το lifestyle της δεν μου πάει, με βλέπεις πως είμαι, όμως αυτό είναι άλλο και άλλο να συζητήσεις για ένα πρόβλημα που έχεις από κοινού με αυτό τον άνθρωπο. Λοιπόν και πήγαμε και συζητήσαμε και με τη Μιμή η οποία για μένα είχε πολύ καλές απόψεις εμένα δε με βρήκε και μου φάνηκε και πολύ αντρίκιος ο τρόπος που υποστήριζε τις απόψεις της, που δεν ήταν ούτε ακραίες, ούτε τίποτα. Τώρα έχει ακούσει κατηγορίες και σεξιστικά και ρατσιστικά σχόλια ας πούμε που είναι ντροπή γι' αυτούς που τα λένε που θεωρούν και τον εαυτό τους να τον λένε και αριστερό. Λοιπόν το επίπεδο μας αυτό είναι».⁴³⁸

Β.Χ.: «Η γυναίκα είναι πολύ εντάξει, είναι εντάξει, έχει και πλάκα, έχει ένα στυλ το οποίο απευθύνεται σε κάποιους ανθρώπους και αρέσει, εσείς επιλέξετε ένα άλλο. Πάντως ότι έχει ασχοληθεί πολύ με το πάρκο, έχει ενδιαφερθεί και με απλό στυλ μάζεψε στο σπίτι της όλες τις φυλές, χωρίς να ρωτήσει ποιος είσαι και τι κάνεις; Αυτό το είδα δηλαδή. Εντάξει μας αρέσει να κάνουμε κριτική εύκολα...»⁴³⁸

μοιράστηκε και κολλήθηκε τον Μάιο του 2018, κατηγορούμενη για «μικροαστικό και ρατσιστικό παραλήρημα που έχει ξεκινήσει για το Πεδίο του Άρεως», από το Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Αρχιτεκτονικής «σκόροι της πόλης»⁴³⁹

Οι απόψεις των πολιτικών που διεκδίκησαν την διαχείριση του Πάρκου.

Πέρα από τις συλλογικότητες υπάρχει και η φωνή όσων διαχειρίστηκαν και όσων διεκδικούν να διαχειριστούν την τύχη του Πεδίου του Άρεως από μια θεσμική πλευρά, αυτή της Περιφέρειας Αττική :

Ρένα Δούρου (Περιφερειάρχης Αττικής):«Στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, στο πλαίσιο του 10ετούς επιχειρησιακού Προγράμματος (που βρίσκεται στη διαδικασία έγκρισης από το Δασαρχείο), προβλέπουμε επιπλέον θέσεις για παιδική χαρά εφήβων και ΑΜΕΑ, χώρους άθλησης αλλά και το «μικρό πάρκο». Έναν χώρο δηλαδή όπου οι ζωόφιλοι θα μπορούν να φέρνουν τα σκυλιά τους για ελεύθερο περίπατο. Για όλες αυτές τις υπηρεσίες προβλέπεται διαρκής συντήρηση, με χρηματοδότηση με πόρους της Περιφέρειας. Η 24ωρη λειτουργία ενός Πάρκου με τα χαρακτηριστικά του Πεδίου του Άρεως, με όρους ασφαλούς λειτουργίας και φύλαξης, είναι πρακτικά ανέφικτη, όπως άλλωστε αποδεικνύει και η διεθνής εμπειρία. Με δεδομένο ότι το στοίχημα της διατήρησης της σημερινής καλής λειτουργίας του Πάρκου, μιας λειτουργίας που βρίσκεται στον αντίποδα της, όχι και τόσο μακρινής, περιόδου του μαρασμού του, πιστεύουμε ότι το ωράριο λειτουργίας του, προσαρμοσμένο άλλωστε στις εποχιακές αλλαγές, συμβάλλει στην επίτευξη αυτού του στόχου»⁴⁴⁰

⁴³⁹ Στο https://stekiarblog.files.wordpress.com/2018/05/ceb15_cebcceb9cebcceb7-1.pdf (10.05.2018) μεταξύ άλλων σημειώνεται: «Το Πεδίο του Άρεως είναι ένα πολυσυλλεκτικό πάρκο στο κέντρο της πόλης. Συγκεντρώνει τους/τις πολυεθνικούς-ες προλετάριους-ες από τις γειτονικές περιοχές και τις συνήθειες τους στο δημόσιο χώρο, είναι σημείο συνάντησης για τακτικούς θιασώτες όπως οι διάφοροι άντρες που παίζουν τάβλι ή χαρτοπαιξίες με στοιχήματα, καθώς και για υποκείμενα όπως οι τρανς, των οποίων η άνευ όρων παρουσία και κυκλοφορία στο δημόσιο χώρο δεν είναι κατά βάση δεδομένη. Όλα αυτά, και άλλα τόσα, συνθέτουν μια δημόσια σκηνή φύσει ασύμβατη με όσα η επιτροπή κατοίκων θα ήθελε για την πάρτη της. Μιλώντας στην απ' έξω και με κριτήρια αισθητικά και όχι ως κομμάτι της πραγματικής ζωής του πάρκου. Δηλαδή ένα δημόσιο χώρο που να ταιριάζει στους λευκούς έλληνες μεσασστούς των γύρω γειτονιών και τα γούστα τους, που να σηκώνει την κουράδα του σκύλου τους και τη σέλφι μετά το απογευματινό τρέξιμο»

Το κείμενο εστιάζει στην Πρωτοβουλία της κίνησης «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» και προσωποποιεί την επίθεση της στα πρόσωπα του τότε δημάρχου Αμαρουσίου Γιώργου Πατούλη και της ηθοποιού Μιμής Ντενίση καταλήγοντας: «Κατά τα άλλα δεν είναι τίποτα περισσότερα από μια χούφτα οργανισμένων ηλιθίων που αξιοποιεί τις σχέσεις της (βλέπε ρεπορτάζ στο σκαι και δημοσιεύσεις στην καθημερινή), τις μούρες της (όπως τη Μιμή και τον υποψήφιο δήμαρχο Αθηναίων στις επόμενες δημοτικές εκλογές, Γιώργο Πατούλη) και μικροπολιτικές πρακτικές επιπέδου facebook για να διαφημίσει τις διαθέσεις της για ένα κομμάτι της μητρόπολης που δ ι κ α ι ω μ α τ ι κ ά, κι αυτό το λέμε με κάθε σιγουριά, αυτή τη χούφτα οργανισμένων ηλιθίων δεν την χωράει».

⁴⁴⁰ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (13.02.2019)

Γιώργος Πατούλης (υποψήφιος Περιφερειάρχης από την Νέα Αρχή για την Αττική): «Χρειαζόμαστε γι' αυτό ένα σύστημα επίβλεψης του πάρκου και άμεσης ενημέρωσης της Διοίκησης για τις αναγκαίες παρεμβάσεις. Το σύστημα αυτό θα το φτιάχνουμε μαζί, στελέχη της Περιφέρειας και εθελοντές κάτοικοι της περιοχής, ώστε να διασφαλίσουμε πως καθημερινά γνωρίζουμε την υφιστάμενη κατάσταση. Οι παρεμβάσεις θα εξασφαλίζονται από την ίδια τη Περιφέρεια μέσω των υπηρεσιών της, αλλά επιπλέον θα επιδιώξουμε την εξασφάλιση χορηγιών από τοπικές επιχειρήσεις, ώστε να διαθέσουμε τους εξοικονομούμενους πόρους της Περιφέρειας σε άλλα έργα για το Πεδίο του Άρεως»⁴⁴¹

Γιάννης Πρωτούλης (υποψήφιος Περιφερειάρχης από την Λαϊκή Συσπείρωση): «Θέλουμε πάρκα ανοιχτά για όλο το λαό του λεκανοπεδίου που τα έχει ανάγκη. Αυτό σημαίνει τα πάρκα να έχουν ζωή από τις δραστηριότητες, τα φεστιβάλ των εργατικών σωματείων, των συλλόγων νεολαίας, των φορέων του λαϊκού κινήματος, των επιτροπών κατοίκων. Ανοιχτά στο λαό και κλειστά για τους ιδιώτες επιχειρηματίες αυτή είναι η θέση μας... Μιλάμε για ένα πάρκο στο κέντρο της πόλης, δεν μπορεί να κλείνει και να ανοίγει με ωράριο, πρέπει να είναι προσβάσιμο και να διευκολύνει την επικοινωνία με τα πόδια, το ποδήλατο, δεν γίνεται για κάποιες ώρες να κόβει μέρος της πόλης στα δύο... Πρώτιστη ανάγκη είναι να δοθεί σταθερή επαρκής χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό, να γίνουν προσλήψεις μόνιμου προσωπικού όλων των αναγκαίων ειδικοτήτων για την καθαριότητα, τη συντήρηση, την φύλαξη και προστασία του πάρκου, την αναβάθμισή του, τη λειτουργία του».⁴⁴²

Δρώντες και συγκρουσιακή αιτιότητα. Πριν αναζητηθούν οι αιτίες της ανάπτυξης του συγκρουσιακού τοπίου εντός του «Πάρκου» ερευνάται ποιοι είναι οι άμεσα συμμετέχοντες, στις συγκρούσεις και ποιοι είναι οι διεκδικητές τόσο της διαχείρισης, όσο και της ιδιοκτησίας του.

Σαν **δρώντες** ορίζονται οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων, οι εκπρόσωποι του φορέα διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής), οι ενοικιαστές των επιχειρήσεων εντός του «Πάρκου», οι εκπρόσωποι των αθλητικών εγκαταστάσεων (Πανελλήνιος ΓΣ), οι περίοικοι και γενικότερα οι χρήστες του Πάρκου.

Η **συγκρουσιακή αιτιότητα** ερευνάται στις σχέσεις των ενεργών μελών των συλλογικοτήτων, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την πολιτεία. Η καταπάτηση του

⁴⁴¹ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (15.02.2019)

⁴⁴² <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (03.02.2019)

δημοσίου χώρου, η ελεύθερη πρόσβαση και χρήση του «Πάρκου» ως διακύβευμα από τους δρώντες σε αυτό, αναπτύσσεται και κρίνεται σε επιμέρους θεματικές όπως:

- ✓ καταπάτηση έκτασης του Πεδίου του Άρεως από τον Πανελλήνιο Γ. Σ.,
- ✓ περιορισμοί στην ελεύθερη χρήση του Πάρκου, λόγω ανάπτυξης και λειτουργίας επιχειρήσεων διασκέδασης (Θέατρο Άλσος, Αναψυκτήριο Γαρδένια, Πολυχώρος GreenPark),
- ✓ κλείσιμο επιχειρήσεων αναψυχής και κέντρων άθλησης περίξ του «Πάρκου» (Δασάκι Ευελπίδων, Λόφος Φινόπουλου, Γήπεδο Μπάσκετ Ευελπίδων),
- ✓ ανεξέλεγκτη λειτουργία των υπαίθριων παζαριών εντός του «Πάρκου» κατά τις εορταστικές περιόδους (Χριστούγεννα, Πάσχα),
- ✓ εγκατάλειψη των παιδικών χαρών,
- ✓ σχεδιασμός χώρων ελεγχόμενης χρήσης ουσιών,
- ✓ οργάνωση εναλλακτικών δράσεων εντός του «Πάρκου» (Πλατεία Πρωτομαγιάς)
- ✓ οργάνωση καταυλισμού προσφύγων εντός του «Πάρκου»
- ✓ ελλιπή καθαριότητα,
- ✓ διεκδίκηση του «Πάρκου» από το Δήμο Αθηναίων

Στο τέλος της διατριβής παρατίθενται σε παράρτημα, αποσπάσματα συνεντεύξεων για κάθε θεματικό τομέα και αποτυπώνεται η άποψη όλων των εμπλεκόμενων μερών.

Σχέσεις μεταξύ των συλλογικοτήτων: Η σχέση μεταξύ των ενεργών μελών των συλλογικοτήτων κάθε άλλο παρά αρμονική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Υπάρχει μια διαφορά φιλοσοφίας και πολιτικής σκέψης μεταξύ των κυρίαρχων ομάδων που έχουν διαμορφωθεί, η οποία μεγεθύνεται μέσα από συγκρούσεις που φτάνουν μέχρι τα όρια λεκτικών απειλών μεταξύ των εκπροσώπων τους, και οι οποίες εστιάζονται σε δυο διαφορετικές αντιλήψεις για την χρήση του Πάρκου. Ιστορικά παρατηρούμε ότι η μοναδική φορά που οι συλλογικότητες περί του Πεδίου του Άρεως βρέθηκαν σε κοινή πλευρά ήταν την 27.09.2017 με την δράση «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως». Εκεί τέσσερις συλλογικότητες: «Αναπτυξιακός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Αθηνά», «Επιτροπή Γονέων για το Πεδίο του Άρεως», «Φίλοι των Αστέγων του Πεδίου Άρεως» και «Επιτροπή Κατοίκων για το Πεδίο του Άρεως», συνέπραξαν και βρέθηκαν υπό την ομπρέλα της διαδικτυακής κοινότητας «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως». Τότε η διαδικτυακή κοινότητα αριθμούσε δεκαεπτά (17) δραστήρια μέλη, εκ των οποίων τα επτά (7) ήταν μεμονωμένα άτομα, εκτός συλλογικοτήτων. Ακόμη

όμως και η ομολογουμένως επιτυχημένη εκδήλωση των περίπου 2500 ατόμων (ίσως λόγω της αναμενόμενης συμμετοχής του κόσμου), έπεσε θύμα ενός «συντονισμένου διαδικτυακού πολέμου» από fake news, τrols και μονταζιέρες. Μέσα από ένα λογαριασμό στο facebook με ψευδώνυμο έγινε προσπάθεια να στοιχειοθετηθεί ότι πίσω από την εκδήλωση βρίσκεται δημοτικός σύμβουλος του δήμου Αθηναίων προκειμένου να στηριχθεί ο δήμαρχος Γιώργος Καμίνης και η Κεντροαριστερά.⁴⁴³

Για την πολύπλευρη αυτή σχέση μιλούν οι ίδιοι οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων.

Δ.Τ.: «Υπήρξαν διάφορα κινήματα, που ασχολιόντουσαν με το πάρκο. υπήρχαν και κάποιες ομάδες εδώ, το θέμα δεν ήταν πολιτικής φύσεως... εντάξει δεν μπαίνουν οι φασίστες, αυτό είναι αυτονόητο, υπήρχαν άνθρωποι από ΝΔ μέχρι ΑΝΤΑΡΣΥΑ, Ήμασταν κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής και με ενδιαφέρον για το πάρκο. Στην πραγματικότητα οι μοναδικοί που λειτούργησαν κατά κάποιο τρόπο αυτόνομα και για λόγους που δεν μας είναι εντελώς σαφείς είναι η Μαυροματαίων Δεν υπήρχε μαζική συμμετοχή... Η άλλη πλευρά Μπούσγου δεν υπήρχε. Όλο το υπόλοιπο ήταν μια ενιαία λογική. Μόνο η Μαυροματαίων είχε αυτή την ιδιομορφία. Επίσης είχε πολύ ενδιαφέρον ότι δεν συμμετείχε η Κυψέλη, τώρα αρχίζει να κινητοποιείται με το Άλσος.⁴⁴⁴

Μετά την όντως επιτυχημένη εκδήλωση «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως» ήρθε η διάσπαση της κοινότητας, όπου αποχώρησαν οι τρεις πρώτοι σύλλογοι, εκτός από δύο (2) μέλη τους, και τρεις (3) μεμονωμένοι. Αποφασίστηκε να διατηρηθεί το όνομα από τους εναπομείναντες της κοινότητας. Το Δεκέμβριο του 2017 η κοινότητα «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» κατήγγειλε πρώην μέλος της για αυθαίρετη υπαρπαγή της σελίδας της στο facebook με την ταυτόχρονη διαγραφή από αυτή των υπολοίπων μελών- διαχειριστών. Έκτοτε διαμορφώθηκαν δυο βασικές αντίπαλες συγκρουσιακές ομάδες. Η μία με το Σύλλογο «Αθηνά» και τον δημοσιογράφο Δ. Κ. και η άλλη με τους Θ. Κ. και Δ. Τ. Οι δύο πλευρές εκτός των άλλων διαφορών τους, ανέπτυξαν και μια διαφορετική φιλοσοφία για την λειτουργία του Πάρκου.

Ο Σύλλογος «Αθηνά» θεωρεί ότι προκειμένου να τονωθεί η ζωή στο Πάρκο και να αποτραπεί η παραβατικότητα, μπορούν να γίνουν κάποιες «εκπτώσεις» στο ύψος του, ως αποκλειστικά χώρος πρασίνου χαλάρωσης και ανάπαυσης. Θεωρεί ότι

⁴⁴³ Ο Δημοτικός Σύμβουλος Γιώργος Αποστολόπουλος διέψευσε όλες τις φήμες με συνέντευξη του στο ραδιοφωνικό σταθμό Επικοινωνία 94FM https://www.youtube.com/watch?time_continue=68&v=fY9IRKUTmYE&feature=emb_title (27.09.2017)

⁴⁴⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

μπορεί να γίνουν κάποιες καταπατήσεις ή δεσμεύσεις χώρων του Πάρκου ως τίμημα για την ασφάλεια που του παρέχει η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η άλλη πλευρά έχει πάρει στους ώμους της την προάσπιση της τήρησης της νομιμότητας, αρνούμενη την οποιαδήποτε «παραχώρηση» σε πολεοδομικά ζητήματα και κυρίως στην καταπάτηση του πρασίνου και την αλλαγή χρήσης του Πάρκου. Προσπαθεί να το διαφυλάξει με μαχητικό τρόπο από την επιχειρηματική αυθαιρεσία που οδηγεί στην τσιμεντοποίηση του, στην εμπορευματοποίηση της διασκέδασης και στην αποδοχή μη ήπιων δράσεων εντός του. Αναπτύσσονται έτσι συνεχείς συγκρούσεις για την εμπορική εκμετάλλευση του πάρκου (Άλσος - αναψυκτήριο Γαρδένια- GreenPark- εμπορικές δραστηριότητες, παζάρια κατά την διάρκεια Χριστουγέννων, Πάσχα κ.α.). Πέρα από τις καταγγελίες στις αρμόδιες υπηρεσίες (δασαρχείο, πολεοδομία, Περιφέρεια, Δήμος) με καθημερινές της αναρτήσεις η μια πλευρά καλεί σε ευαισθητοποίηση⁴⁴⁵ και εγρήγορση⁴⁴⁶ τους φίλους και θαμώνες του Πάρκου και η άλλη πλευρά καταγγέλλει ότι επιχειρείται η ναρκοθέτηση του Πάρκου. Σε αυτή τη διαμάχη, όπως ήταν αναμενόμενο, θέση παίρνουν και οι εκπρόσωποι των άλλων συλλογικοτήτων:

Α.Π.: «από τους πρώτους που άρχισαν και ασχολούνταν ήταν ο Θ. Κ., ένας άνθρωπος κινηματικός, ακέραιος, τότε που είχαν αρχίσει και βάζαν τα κάγκελα γύρω-γύρω, είχε ξεκινήσει με μια ομάδα, «Επιτροπή για το Πεδίο του Άρεως». Μετά υποστειλάν την σημαία τους, ύστερα στην περιοχή εδώ στη Μουστοζύδη, μια άλλη ομάδα έφτιαξε ένα σύλλογο κατοίκων «Η Αθηνά», αυτή ήταν πιο οργανωμένη πρωτοβουλία, φτιάχτηκε με καταστατικό. Είχα πάει στην ομάδα, είχα εκλεγεί και στο Διοικητικό Συμβούλιο, αλλά μου φάνηκαν αρκετά συντηρητικοί, αρτηριοσκληρωτικοί για να το πω έτσι ευγενικά. Το πρώτο πολύ πετυχημένο ήτανε το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως», κάναμε μια διαμαρτυρία, μαζέψαμε δύο χιλιάδες άτομα, κάναμε διάφορες στάσεις μέσα στο πάρκο με τους φακούς όλοι και διαβάζαμε διάφορα που θέλαμε για το πάρκο και λέγαμε: τι λείπει, τι πρέπει να γίνει και μετά έβγαλα κι ένα λόγο στην πλατεία Πρωτομαγιάς, ο οποίος ήτανε, νικήσαμε την απάθεια και τη διχόνοια, ναι για πόσο; και τότε αρχίσαμε να φαγωνόμαστε». ...Έχουν αρχίσει οι έριδες μεταξύ τους, σαν τα κοκόρια..., άντρες.

⁴⁴⁵ Στις 19.05.2019 οι epimenoumepedioareos.gr καλούν διαδικτυακά σε «συγκέντρωση διαμαρτυρίας στην πλατεία μπροστά από το «Άλσος» προκειμένου να σταματήσουμε τα καταστροφικά, για το Πάρκο, αντι-περιβαλλοντικά σχέδιά τους». <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337>

⁴⁴⁶ Στις 30.05.2019 η Α.Π., ιδρυτικό μέλος της κοινότητας, Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως, κάλεσε το σύλλογο «Αθηνά» να αποτρέψει τα μέλη του από τη διολίσθηση σε στοχοποιήσεις και λασπολογία γειτόνων ώστε να κλείσει ο φαύλος κύκλος που άνοιξε» <https://www.facebook.com/avra.papathanasiou>

Κι εκεί αποφάσισα να κρατήσω μια πιο ουδέτερη στάση, δεν με ενδιαφέρει να είμαι η αγωνιστική πρωτοπορία, Θέλω λοιπόν να είμαι λίγο στην απέξω, και φοβάμαι ότι τώρα που θα έρθει ο Πατούλης, θα γίνουμε άνω κάτω, επειδή έχουμε διασπαστεί...»⁴⁴⁷

Δ.Τ.: « Υπάρχει κάποιος που προσπαθεί να μας δαιμονοποιήσει, Αυτός έχει πέντε σελίδες που γράφει. Όταν έφυγε από εμάς προσπάθησε να φτιάξει μια πρωτοβουλία της Μαυροματαίων, τσακωθήκανε δεν ξέρω λεπτομέρειες το έκλεισε. Άνοιξε την δικιά του, «Πεδίον του Άρεως το Πάρκο μας». Έχει την δικιά του «postmodern». Στη συνέχεια τα έχει βρει με την «Αθηνά» και είναι μέλος στο διοικητικό συμβούλιο και υπεύθυνος του site. Λοιπόν αυτό το site «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» το παλιό θα δεις ότι τελειώνει το 17, και αρχίζει τώρα, το χρησιμοποιεί μόνο για να επιτίθεται προσωπικά. Κατά καιρούς όπως σε όλες τις συλλογικότητες υπάρχουν κρίσεις. Επειδή εγώ κατέβηκα υποψήφιος για την κοινότητα με την Ανοιχτή Πόλη, έβγαλε, ότι κάνω ενέργειες ακτιβιστικές για να μαζέψω ψήφους για το ΣΥΡΙΖΑ και τον εαυτό μου »⁴⁴⁸.

Θ.Κ.: «Εμείς σαν «Επιμένουμε», κρατάμε και από μεριάς μας πολλή ήπια και όχι συγκρουσιακή ας πούμε αντιπαραθετική τόσο έντονη πλευρά. Παρόλα αυτά υπάρχουν όμως και τελείως διαφορετικές νοοτροπίες και συμφέροντα. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν είναι ενάντια στην εμπορευματοποίηση του πάρκου. Εμείς είμαστε ενάντια. Τώρα το ότι υπάρχουνε συγκρούσεις και κυρίως εκεί είναι η σύγκρουση, απλώς αυτό μπερδεύει πάρα πολύ τον κόσμο, στην καλύτερη τον απογοητεύει, στην χειρότερη τον αποπροσανατολίζει. Και γι' αυτό ήτανε που ήτανε δύσκολες οι εποχές για τα κινήματα τώρα ακόμη για το Πεδίο του Άρεως γίνεται κατά τι δυσκολότερο και βάσει αυτής της συγκρουσιακής κατάστασης που υπάρχει».⁴⁴⁹

Δ.Κ.: «η ιστορία των συλλογικοτήτων είναι εδώ πέρα. Το 2017 υπήρχαν κάποιες συλλογικότητες από παλιά, που είχαν συρρικνωθεί πάρα πολύ, ήτανε ένα δυο άτομα σε κάθε συλλογικότητα εκτός από τον «Αθηνά» που ήταν κάπως πιο οργανωμένος επειδή ήταν σύλλογος. Ε! και το 17 δεν πήγαινε άλλο έγινε η προσέγγιση να έρθουν πιο κοντά όσοι είχαν απομείνει από αυτούς που ασχολιόντουσαν με το πάρκο και καινούριων ανθρώπων και φτιάξαμε το «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως», το οποίο επειδή μπήκαν και οι καινούριες δυνάμεις και σκέφτηκα αλλιώς το πράγμα, με χίλια ζόρια πείστηκαν ότι μπορούσαμε να συνεργαστούμε. Δεν είχε καμία οργάνωση το «φωτίζουμε», ήταν ελάτε με τα φαναράκια σας».⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁴⁴⁸ Συνέντευξη με Δ. Τ., 19.06.2019,

⁴⁴⁹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

⁴⁵⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

Θ.Κ.: *«Από τις καλύτερες περιπτώσεις συλλογικοτήτων ήταν όταν έγινε το «Φωτίζουμε το Πεδίον του Άρεως», τότε έγινε ναι, και ο Δ.Κ. ήταν από τους ανθρώπους που βοήθησε, δεν πρέπει να το κρύβουμε, γιατί ξέρει να χειρίζεται πολύ καλά τα social media. Τότε μαζευτήκανε πάρα πολύς κόσμος, κάτω από ειδικές συνθήκες και κάποιοι από αυτούς έδειξαν και ενδιαφέρον για λίγο συνέχεια,. Ε!, ήταν ένα πυροτέχνημα.»*⁴⁵¹

Μια άλλη, διαφορετική, οπτική παρατηρήθηκε μεταξύ των κατοίκων πέριξ του πάρκου και η οποία οφείλεται στο γεγονός οι περίοικοι αφενός μεν δεν γνωρίζονται μεταξύ τους, αφετέρου δε, δεν έχουν μια συνολική άποψη για το Πεδίον του Άρεως, περιορίζοντας την αντίληψή τους αποκλειστικά στη γειτονιά τους και στα προβλήματα που φτάνουν έξω από την πόρτα τους. Αν και το πάρκο αποτελεί προέκταση των σπιτιών τους, οι κάτοικοι της οδού Μαυροματαίων με αυτούς της οδού Μπούσγου αντιμετώπισαν διαφορετικά προβλήματα. Το ναρκεμπόριο άγγιξε περισσότερο την οδό Μαυροματαίων. Μπορεί να τους ένωσε όλους σε κάποιες κοινές δράσεις, δεν στάθηκε όμως ικανό να τους φέρει σε καθημερινή επαφή, ούτε φαίνεται να υπάρχουν άλλα κοινά θέματα που θα τους ενδιέφερε ενδεχομένως να διεκδικήσουν. Ακόμη όμως και στο θέμα των ναρκωτικών κάποιοι κινήθηκαν αρχικά μόνοι τους.

Ε.Α.: *«Το Σεπτέμβριο του 15, δεν ασχολούταν κανείς με το Πεδίον του Άρεως, δηλαδή που ήταν όλοι αυτοί που εμφανίζονται τώρα και μιλάνε και κλείνουν τα «περίπτερα»... λέμε: τώρα είναι ευκαιρία το πράγμα να αρχίσει να παίρνει μια δημοσιότητα, και κάνουμε μια ανοιχτή επιστολή στον Καμίνη, μια στη Δούρου και συντάσσω σαν δικηγόρος μια επιστολή, σαν να είναι το Πεδίον του Άρεως, ο πελάτης μου. ...Και ως γονείς κάνουμε και μια επιστολή στον πρωθυπουργό. σε κάποιους υπουργούς, και κάποιοι γονείς πήραν την επιστολή, με φωτογραφικό υλικό, την πήγανε στο γραφείο του Τσίπρα, σε υπουργεία, όπου υπήρχε υπηρεσία που να μπορεί να εμπλέκεται, πήγε και από μια επιστολή. Και αρχίζει η αλληλογραφία, αρχίζει το πράγμα λίγο και σοβαρεύει και την στέλνουμε, με mail σε βουλευτές Α Αθηνών. ... που ήσουν Κικίλια, Κεφαλογιάννη, Σκανδαλίδη; όλοι αυτοί ήταν Α Αθηνών, που ήσασταν, όταν εμείς ζητούσαμε βοήθεια; Λοιπόν η πρώτη συνάντηση που είχαμε ήταν με τον Δήμο Αθηναίων, με τον αντιδήμαρχο καθαριότητας, με τον αντιδήμαρχο πρασίνου η δεύτερη, για ένα θέμα στην Μπούσγου. Και μετά η πιάτσα μεταφέρθηκε, και ξαφνικά η Μαυροματαίων ζύπνησε. ...Εμείς τι θέλαμε να κάνουμε; Αίτημα ήταν να περάσει το*

⁴⁵¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

*Πεδίον του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων. Από την αρχή το είχαμε πει, για να τελειώνουμε. Μην έχουμε κάθε φορά την εργολαβία. Το «Επιμένουμε» τί είχε σαν στόχο; Ή αυτοί οι κύριοι που τώρα θέλουν... τί έχουν σαν στόχο, τι;*⁴⁵²

Μια άλλη πλευρά της σχέσης των συλλογικοτήτων μεταξύ τους, πηγάζει από το γεγονός ότι υπάρχει και ταξική απόσταση μεταξύ των κατοίκων της οδού Μαυροματαίων και των κατοίκων που ζουν στις πολυκατοικίες της οδού Μπούσγου στην πάνω πλευρά του Πάρκου (αν κάτω πλευρά θεωρήσουμε την Πατησίων).

Β.Χ.: «Σε επίπεδο γειτονιάς, όπως σας είπα υπάρχουν αυτές οι φυλές που θα μπορούσε να είναι πλευρά και φυλή. Άλλη νοοτροπία έχουν αυτοί που περνάνε την Αλεξάνδρας, άλλη αυτοί που είναι στην επάνω γειτονιά με τα ουζερί και άλλη της Ευελπίδων. Δεν υπάρχει μια σύμπνοια. Εδώ μένουν οι ανιψιές του Τσαρούχη..., Ίσως θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά τα πράγματα, αν δεν υπήρχαν άνθρωποι που αναδείχθηκαν ως περσόνες μέσα από το πάρκο, θα τους δείτε, στην πορεία θα τους δείτε γύρω από το πάρκο, θα βρείτε πολλές φυλές, εγώ εκπροσωπώ μία από αυτές. Εγώ εκπροσωπώ την Μαυροματαίων, και επαγγελματικά, όχι όμως, ίσως όχι πολιτικά, αλλά εκπροσωπώ αυτούς τους ανθρώπους που βρέθηκαν σε αυτό το κομμάτι, με αυτά τα κτίρια, τα οποία για να υπάρχουν και για να τα βλέπει κανείς, γιατί είναι όμορφα, τα συντηρήσαμε πολύ. Άρα εδώ είναι τώρα το αστικό κομμάτι της Αθήνας το οποίο μπορεί και να πιστεύει ότι πρέπει να είναι η Βουγιουκλάκη απέναντι, να μην είναι το αυτοδιαχειριζόμενο στέκι τάδε που κάποτε είχε δοθεί το κλειδί του GreenPark εκεί. Θα σας πούνε, οι άλλες φυλές του πάρκου άλλα. Υπήρξαν άνθρωποι που από το πάρκο βγαίνουν δημοτικοί σύμβουλοι, που εκπληρώνουν πολιτικές σκοπιμότητες,. Ε!, είναι μια φυλή αυτή».⁴⁵³

Δ.Κ.: «Στο Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως, ήρθε η Ε.Κ. με τους συντρόφους της εκεί πέρα.... καταφέραμε με την ψυχραιμία μας να μην γίνει φασαρία γιατί ξέρεις ο κόσμος ήταν αγανακτισμένος και επειδή ήταν ανοργάνωτη και αυθόρμητη όλη η ιστορία και είχαμε ανησυχία μήπως παρεισφρήσουν μέσα χρυσαυγήτες, και έχουμε επεισόδια, αλλά ευτυχώς το ελέγξαμε το πράγμα και πήγε καλά. Τότε συνεργαστήκαμε πάρα πολύ καλά όλοι που ήμασταν, αλλά ξέρεις την επιτυχία δύσκολα την διαχειρίζεται κάποιος. Εδώ αρχίζουν και μπαίνουν τα προσωπικά. Είχαμε τον... ας μην το προσωποποιώ, κανα δυο που θέλανε να είναι τα αρχηγόπουλα, και μάλιστα ανάμεσα σε αυτούς που ήτανε, είχανε σαμποτάρει, είχανε προδώσει το κίνημα Πεδίο του Άρεως τότε για να μην γίνει

⁴⁵² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴⁵³ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019.

*ανάπλαση, άρχισαν τα προσωπικά, άρχισαν οι ίντρικες, άρχισαν οι κόντρες, οι διαβολές και σιγά-σιγά φυλλορρόησε αυτό το πράγμα.*⁴⁵⁴

Σχέσεις συλλογικοτήτων με την διοίκηση του Πάρκου. Οι σχέσεις των εκπροσώπων των συλλογικοτήτων όπως ήταν αναμενόμενο πέρασαν από διάφορες διακυμάνσεις με την Περιφέρεια Αττικής ως φορέα διαχείρισης του Πάρκου, αλλά και τους άλλους φορείς που εμπλέκονται θεσμικά με την λειτουργία της ευρύτερης περιοχής του Πεδίου του Άρεως. Σε γενικές γραμμές, εστιάζοντας στην πρόσφατη διαχείριση της Ρένας Δούρου, η κριτική στρέφεται στο πρόσωπο της Περιφερειάρχη και ιδιαίτερο στο γεγονός ότι αρνήθηκε επιδεικτικά να τους συναντήσει. Όσον αφορά στους υπόλοιπους αιρετούς εκπροσώπους της περιφερειακής αρχής, με τους οποίους έρχονταν σε επαφή για τα θέματα του Πάρκου, οι γνώμες διίστανται, αν και είναι λιγότερο αρνητικές. Αυτοί που συγκεντρώνουν θετικά σχόλια είναι οι Διευθυντές του Πάρκου, με τους οποίους υπήρχε η καθημερινή επαφή και λειτουργούσαν σαν κυματοθραύστης. Σε αυτούς αναγνωρίζεται η αδυναμία της υπηρεσίας λόγω υποστελέχωσης αλλά και οι φιλότιμες προσπάθειες τους να εξυπηρετήσουν τους θαμώνες του πάρκου. Ένα θέμα πάντως, που συμφωνούν όλοι οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων, είναι οι δυσχέρειες στη λειτουργία του πάρκου που οφείλονται κατά κύριο λόγο στην πολυνομία, την γραφειοκρατία, την πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατικών φορέων, στην έλλειψη προσωπικού διαχείρισης του Πάρκου και τέλος στις ασυντόνιστες συμβάσεις έργου που προχωρά η διοίκηση προκειμένου να αναθέσει τις επιμέρους λειτουργίες του Πεδίου του Άρεως: φύλαξη, φωτισμός, παιδικές χαρές, ασφάλεια των θαμώνων, καθαρισμός δημοσίων χώρων, κλάδεμα δέντρων κ.α. Για όλα αυτά μιλούν αναλυτικά οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων:

Θ.Κ.: *«Καταρχήν να διευκρινίσουμε ποιος είναι ο ιδιοκτήτης του Πεδίου του Άρεως. Την διοίκηση την έχει η Περιφέρεια, τις εκκλησίες η Αρχιεπισκοπή και ίσως στις αναπαλαιώσεις να εμπλέκεται το Υπουργείο Πολιτισμού, το πράσινο υπάγεται στο Δασαρχείο, στην Αποκεντρωμένη Περιφέρεια, οι οποιεσδήποτε παρανομίες ή παραβατικές πράξεις γίνονται μέσα ανήκουν διοικητικά στο αστυνομικό τμήμα Κυψέλης, παρόλο που το πάρκο στο μεγαλύτερό του μέρος ανήκει στο πρώτο κοινοτικό διαμέρισμα που υποτίθεται είναι Εξάρχεια, τέλος πάντων ανήκει οποιαδήποτε παραβατική πράξει στο αστυνομικό τμήμα Κυψέλης και οι πολεοδομικές παρεμβάσεις*

⁴⁵⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

διαπιστώνονται και καταγράφονται και καταγγέλλονται από την πολεοδομία του Δήμου Αθηναίων. Δηλαδή Περιφέρεια, Δήμος Αθηναίων, Αστυνομία και Δασαρχείο (βλέπε Αποκεντρωμένη Περιφέρεια), είναι τέσσερις φορείς, οι οποίοι ανά πάσα στιγμή, μπορούν να σου ρίξουν το μπαλάκι στον άλλον, όταν πας και τους καταγγείλεις ότι γίνεται κάτι., όταν κόβουν ένα δέντρο και φωνάζεις την Αστυνομία σου λέει, α δεν μπορώ πρέπει να έρθει το Δασαρχείο, όταν πας στο Δασαρχείο και τους λες, κόβουνε δέντρο και χτίζουνε, αχ φώναζε την Πολεοδομία γιατί αυτή το κτίζει, η Πολεοδομία, αχ, αν δεν βγάλει το Δασαρχείο παράνομο...⁴⁵⁵

Δ.Τ.: «Όταν ξεκινήσαμε η άποψή ήταν να βοηθήσουμε την Περιφέρεια, ανεξαρτήτως ποιος ήτανε πολιτικά, η λογική μας ήτανε, εσείς θα αποφασίσετε, εσείς έχετε την αρμοδιότητα, αλλά αυτό που ζητάμε είναι πριν αποφασίσετε να το κουβεντιάσουμε. Λοιπόν, η εμπειρία ήταν η πιο τραυματική που είχα ποτέ σε σχέση με αρμόδια αρχή. Στην αρχή μας λέγανε ψέματα, δηλαδή ναι, στην πλάτη και κάνανε άλλα πράγματα από αυτά που μας λέγανε, στη συνέχεια τα κρύψανε, δηλαδή όταν ήταν να βγει ο διαγωνισμός του πάρκου, του Άλσους εδώ, τους είπαμε: να τον δούμε, να πούμε μια άποψη. - Μα δεν το επιτρέπει ο νόμος. Γίνανε πολύ υπέρ του νόμου εκεί, και λέμε εντάξει καταλάβαμε, δεν το επιτρέπει, δώστε μας το κομμάτι, ένα whitepaper, δεν χρειάζεται... να διαβάσουμε κλπ. Έγινε ο διαγωνισμός χωρίς να μας το δείξουνε, το είδαμε όταν έγινε ... Ζητάμε να μας δώσουν τη σύμβαση, ... απάντηση: δεν μπορούμε να σας την δώσουμε γιατί έχει προσωπικά δεδομένα. Το ονοματεπώνυμο και το ... πήγαμε στο συμπαραστάτη της Περιφέρειας αυτό είχε λυθεί έτσι;»⁴⁵⁶

Θ.Κ.: «Η σχέση με την Περιφέρεια, πάντα είχε διακυμάνσεις, πάντα μας βλέπανε σαν το αγκαθάκι που ενοχλούσε, εμείς θέλαμε να είμαστε αυτό το αγκάθι. Οτιδήποτε καλό έκανε η Περιφέρεια ήμασταν οι πρώτοι προπαγανδιστές... Παρόλα αυτά επειδή οι διοικήσεις της Περιφέρειας ανά καιρούς θέλανε να κάνουνε δικά τους παιχνίδια μέσα στο πάρκο, είτε για εκλογικούς λόγους, είτε για λόγους κάποιων συμφερόντων οικονομικών, μας έβρισκαν απέναντί τους. Η τωρινή τώρα, ήταν η διοίκηση που προεκλογικά μας είχε αγκαλιάσει και όταν ανέλαβαν και διατηρούσαν κάποια κακά κείμενα ..., γινόμαστε οι κακοί εχθροί και οι άνθρωποι που είμαστε με τις αντίπαλες υποτίθεται παρατάξεις..., εμείς ποτέ δεν το βάλαμε παραταξιακά, το έργο που κάνουμε είναι καθαρά πολιτικό..., δεν έχει καμία κομματική απόχρωση. Δεχόμαστε στις τάξεις τις επιτροπής μας ανθρώπους από όλες τις κομματικές τέτοιες πλην της εγκληματικής

⁴⁵⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴⁵⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

οργάνωσης χρυσής αυγής. Η Περιφέρεια μας αδίκησε. Κατηγορηθήκαμε ως άνθρωποι που εξυπηρετούσαμε τα συμφέροντα της αντιπολίτευσης...»⁴⁵⁷

Β.Χ.: «Η Περιφέρεια έτσι κι αλλιώς ήταν απούσα, όχι απλώς ήταν απούσα προσπαθούσε να αρθρώσει και ένα λόγο, μιλώντας για μας με απαξιωτικά λόγια χαρακτηρίζοντάς μας παρκολόγους ή φασίστες ή νοικοκυραίους κλπ.»⁴⁵⁸

Δ.Κ.: «η Δούρου, δεν έχει συνομιλήσει ποτέ με καμία συλλογικότητα από το Πεδίο του Άρεως, δεν δεχόταν να μιλήσει...»⁴⁵⁹ **Β.Χ.:** «η Δούρου, όταν ανέλαβε κάποιος εισαγγελέας έρευνα για το πάρκο, άρχισε να μας κουνάει το δάχτυλο κτλ.»⁴⁶⁰ **Θ.Κ.:** «με τη Δούρου δεν συναντηθήκαμε ποτέ. Αυτό είναι και το... για μένα ας πούμε, και το πολύ μεγάλο αγκάθι με την διοίκηση.»⁴⁶¹

Δ.Τ.: «Ο Χ.Κ. είναι πολύ αυταρχικός άνθρωπος... τι εννοώ αυταρχικός; είπαμε, ότι: κάνετε αυτά που θέλετε εσείς, αλλά να ακούστε την άποψη μας. Μας απάντησε, ενώπιον όλων: εμείς θα κάνουμε ότι είναι να κάνουμε και την προηγούμενη μέρα που είναι έτοιμα θα σας φωνάζουμε να τα δείτε. Όπως σου τα λέω...»⁴⁶²

Α.Π.: «Η Ε.Κ. ήρθε (στο Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως) με την έπαρση ότι δικαιούται να μιλήσει, της είπαμε: δεν θα μιλήσεις και, πολύ εκνευρίστηκε, ... μετά ανοίξανε μια άλλη σελίδα, «Παρκίστες, το Πάρκο της Καρδιάς μας» όπου γράφανε ότι ήμασταν 150 άτομα. Βγάλανε ένα βίντεο και δείχνανε μόνο την αρχή, αυτά ήταν φτηνά κόλπα. Ο Πατούλης, ο οποίος είναι άριστος επικοινωνιακά, εμφανίστηκε με το που τελειώσαμε, ήρθε να μου πει: συγχαρητήρια, τι ωραία που ήταν, και κάποιος να είναι έτοιμος να μας πάρει φωτογραφία και να λέω: θεέ μου, όπα, δηλαδή να σου βγάλουν και την ρετσινιά, ότι είμαστε Πατουλικοί, γιατί αμέσως περιμένανε οι άλλοι. Τέλος πάντων, το αποφύγαμε λίγο αυτό, αν και έχουμε ακούσει διάφορα.»⁴⁶³

Ε.Α.: «Εμείς ξέραμε ότι η Περιφέρεια δεν έχει καμία εργολαβία ενεργή, δεν παρέλαβε καμία η Δούρου, η τελευταία ήταν αυτή με την φύλαξη, στην παράδοση του έργου. Δηλαδή, ο Σγουρός τι έκανε, η Μπέη τι έκανε, δεν ξέρω. Όταν έχεις ένα πάρκο το οποίο έχει ανάγκη συγκεκριμένων πραγμάτων, με κατεπείγουσα διαδικασία, υπερπηδείς κάθε εμπόδιο. Να έρθει κάποιος και να πει: ένα πάρκο έχει η Αθήνα 280, 230 στρέμματα. Ποιος είναι αυτός που θα πει: θα το πάρω επάνω μου; Και η Δούρου δεν

⁴⁵⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴⁵⁸ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁴⁵⁹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁴⁶⁰ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁴⁶¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴⁶² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁶³ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

έφταιγε, παρέλαβε ένα χάος, και όχι τώρα να βγαίνει ο Σγουρός, ποιος ήτανε πριν; Η Γεννηματά, η Μπέη; Ποιοι από όλους αυτούς ασχολήθηκαν... Και η Δούρου έχοντας την ωρολογιακή βόμβα και όλη την πίεση, ασχολήθηκε, ήθελε δεν ήθελε. Εγώ έβλεπα παιδική χαρά με λήμματα μέσα, και κανείς δεν ασχολούταν. Πάμε τους ανακατεύουμε, παραλαμβάνουμε μια απάντηση από το γραφείο πρωθυπουργού, ότι, μια χαρά τα λέει η Περιφέρεια. Αφού μας τα παρουσιάζει ότι είναι μια χαρά κάνουμε ένα άλμπουμ φωτογραφιών, ειδικά για αυτή την περίπτωση, όπου το μοιράσαμε παντού, και λέμε αν η Περιφέρεια λέει αυτά, εμείς λέμε αυτά, πάρτε τα. Δεν το ξεχνάω, μέσα στο γραφείο να τα κοιτάνε και να λένε: αυτό τί είναι; Σύριγγες; Σκουπίδι; Χόρτα; Παιδικές χαρές με τα λήμματα; Η πιάτσα των ναρκομανών; Η περιφέρεια με κάτι εργολαβίες από εδώ και από εκεί ψάχνει να βγάλει άκρη. Θα μπορούσε να στελεχώσει μέσα, ας τράβαγε προσωπικό, αντί να τους βάλει στα γραφεία να κάθονται και να σωρεύονται».⁴⁶⁴

Θ.Κ.: «μετά γεννήκαμε πολλοί ενοχλητικοί για τον Χ.Κ., που είναι ο οικονομικός διευθυντής και κάνει όλες τις συμβάσεις. Πλέον είμαστε εχθροί, έχει μιλήσει για το ήθος μας το οποίο δεν το βρίσκει καθόλου κατάλληλο για ανθρώπους που ασχολούνται με τέτοια πράγματα, Ο.Α.Θ. είναι ένας άνθρωπος σάκος του μποξ, σαν παλιός συνδικαλιστής αυτό το ψιλοχειριζότανε, μια με ψιλοτσαμπουκά, μια με γλυκύτητα έπαιζε και τον κακό και τον καλό μπάτσο, ταυτοχρόνως. Πιο πολύ μπορούσε να επηρεάσει η μετέπειτα εμφανιζόμενη Β.Α. ως σύμβουλος σε θέματα αλσών παρκών, και άνθρωπος της Περιφέρειας και όχι διοικητικός υπάλληλος. Αυτή έχει εμφανιστεί με πολύ μεγάλη αλαζονεία και έπαρση. Της αντέτεινα ότι είμαι μπακάλης, αλλά στο πάρκο κάτι ξέρω, σαράντα χρόνια ασχολούμαι με το πάρκο ενεργά. Σε κάποιες φάσεις μας πλησίαζε, άλλοτε απομακρυνόταν, τώρα τελευταία, επειδή πολλά πράγματα που τα προλέγαμε, βγήκαμε Κασσάνδρες, είδε ότι τελικά είχαμε δίκιο. Τώρα μας ακούει, όταν την πολυστριμώχνουμε κρύβεται στο τηλέφωνο. Δηλαδή τώρα με όλα τα τεκταινόμενα με τα πολεοδομικά, ας πούμε, έχει συμβάλλει σε κάποια θέματα, σε κάποια άλλα θέματα επιμελώς κρύβεται».⁴⁶⁵

Β.Χ.: «Ο διευθυντής του πάρκου είναι εξαιρετικός, ευτυχώς...»⁴⁶⁶

Δ.Κ.: «Η Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών είναι ο μηχανισμός που διοικεί και φροντίζει το πάρκο. Είναι τραγικά υποστελεχομένος, είναι εφτά άτομα εκ των οποίων τα έξι είναι υπάλληλοι γραφείου, ενισχύθηκαν τώρα, υποτίθεται, με αυτό το κοινωνικό πρόγραμμα, το οποίο όμως... οι άνθρωποι αυτοί στην συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν είναι

⁴⁶⁴ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴⁶⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴⁶⁶ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

ικανοί να δουλέψουν, τους έχουν βάλει με κοινωνικά κριτήρια, καλύτερο θα ήταν να τους δίνουν απλώς ένα επίδομα, δηλαδή οι άνθρωποι έχουν ιδιαιτερότητες, Παρόλα αυτά ανάμεσα τους υπάρχουν κάποιοι πολλοί δραστήριοι και κάνουν πράγματα, από την προσωπική τους τρέλα...».⁴⁶⁷

Ε.Α.: «Έχει πάρα πολλά ωραία πράγματα να κάνεις. Κοιτάζτε, με δεδομένο ότι πια το έχει μια Περιφέρεια, ξεχνάμε το ΕΤΜΟΑ, δηλαδή το 2002, τέλειωσε με τους 90 υπαλλήλους, ... το δίνεις στην Περιφέρεια, η Γεννηματά με το που το παίρνει, δεν το δίνουμε σε ένα ΕΣΠΑ τώρα να το φτιάξει, και κλείνει το πάρκο. Δηλαδή δεν κάθισε κανείς να το δει λίγο σοβαρά τι θα κάνει. Πέφτουμε μετά στα ναρκωτικά, τώρα είναι, από τον Αύγουστο ένα χρόνο ηρεμίας, μεταβατικό στάδιο ..., τώρα είναι ένα pic, εγω είμαι με την πλάτη στον τοίχο, όχι εγώ μόνο, δηλαδή λέει τι κάνουμε; Περιμένουμε. Τώρα αλλάζει, πάμε Μπακογιάννης Πατούλης, άλλο σχήμα. Για να δούμε...».⁴⁶⁸

Εδώ έρχεται να ακουστεί και η άποψη της Περιφέρειας για τις συλλογικότητες:

Σ.Π.: « Υπάρχει ένας μεγάλος πόλεμος από αντικρουόμενες συλλογικότητες. Μια εξ αυτών που είναι πιο επιθετική, έρχεται εδώ καταγγέλλει, απειλεί, κάνει, δείχνει κλπ., Όσο προσπάθησα να διερευνήσω γιατί το κάνει, οδηγούμαι να πιστεύω ότι θέλουν το πάρκο να είναι όπως πριν από 5 χρόνια, νεκροταφείο, δεν θέλουν να ζωντανέψει και κάθε κίνηση που πάει να φέρει ζωντάνια την μπλοκάρουν. Α! δεν έχει εκείνο, δεν έχει το άλλο. Εγω λέω, μπορεί να υπάρχει καμιά παρανομία αλλά δεν σηκώνεις το θέμα τόσο ψηλά, προσπαθείς να το μαζέψεις, μην κάνεις κινήσεις που αποτρέπουν την περαιτέρω πορεία του. Αυτοί επειδή το τραβάνε μέχρι τα άκρα, σημαίνει ότι δεν θέλουν να λειτουργεί τίποτα.. Οι υπόλοιπες έρχονται να κάνουν κάποια παράπονα, αλλά είναι στη λογική της συζήτησης Μία είναι επιθετική και όλα την ενοχλούν. Δεν γίνεται, ότι και να κάνεις να είναι λάθος, Έγινε συνομιλητής τους, ενώ πιο πριν ήτανε κλειστές οι πόρτες. Εγώ στέκομαι στα θετικά. Γιατί μπορεί να μου λένε εκατό πράγματα, τα φιλτράρω και λέω αυτό δεν γίνεται, αυτό μπορεί να γίνει. Ότι μπορώ να κάνω το κάνω, και ότι μπορώ να το σπρώξω και παραπάνω ας πούμε».⁴⁶⁹

Χ.Κ.: «ακούγαμε τις συλλογικότητες, δεν μπορώ να πω όμως πως οι συλλογικότητες αυτές είχαν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Η μια προσέγγιση, έλεγε γκρεμίστε το «Άλσος», γκρεμίστε το GreenPark και είχαν γίνει σχετικές προσφυγές στο Συμβούλιο της Επικρατείας από το 2009. Εκείνη η προσέγγιση το γκρέμισμα ας πούμε και να μείνει ένα σκέτο πάρκο, ήτανε καθαρή, ήτανε ολοκληρωμένη απλα δεν ήτανε λειτουργική.

⁴⁶⁷ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁴⁶⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴⁶⁹ Συνέντευξη με Σ. Π., 17.07.2019

Τώρα η άλλη προσέγγιση από το σύλλογο «Αθηνά», δεν θα έλεγα ακριβώς τουριστική, αλλά ήτανε λειτουργική ανάπτυξη περισσότερο θα έλεγα, ίσως ... ναι.

...Ακούσαμε όλους τους συλλόγους και τις δημοτικές κινήσεις που υπήρχανε στην 6^η κοινότητα κτλ και προχωρήσαμε με ένα τρόπο που πάνω κάτω ήτανε αναγκαστικός, δηλαδή ακούγοντας ότι μπορούσαμε ενσωματώνουμε γιατί μέσα σε μια περίοδο κρίσης, κρίσης του «Πάρκου» έτσι; δεν λέω μόνο τη γενικότερη κρίση των μνημονίων, αλλά το «Πάρκο» κινδύνευε, δηλαδή... άρα σε εκείνη την περίοδο έπρεπε να δώσουμε λύσεις για να αποκατασταθεί η υγεία ας το πω έτσι, εντός εισαγωγικών, του «Πάρκου» και μετά σε μια επόμενη περίοδο θα μπορούσαν να δοθούν οι λύσεις οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν ένα πιο ιδιαίτερο χρώμα προς τη μια ή προς την άλλη κατεύθυνση Λοιπόν, δεν ήταν επιλογή μας η σύγκρουση. Φτάσαμε να μας ασκείται πάρα πολύ έντονη κριτική, ενόσω δεν είχαμε τις δυνατότητες να αντιδράσουμε. Δηλαδή, έγινε μια συγκέντρωση από το χώρο αυτό, νομίζω από το «Επιμένουμε» ίσως και από άλλους συλλόγους, για το φωτισμό, ήμουν κι εγώ εκεί. Ποιο ήταν όμως το ζήτημα. Εμείς είχαμε φτιάξει τα φώτα και τα φώτα κλάπηκαν.⁴⁷⁰

Για την επαφή της Περιφερειάρχη με τις συλλογικότητες και τους πολίτες, την θέση της μεταφέρει ο Χ.Κ.

Χ.Κ. «δεν είναι ότι δεν ήθελε να μιλήσει μαζί τους, είναι, αυτό ήταν ένας κανόνας διοίκησης, ας πούμε. Είχε τους αρμόδιους ανθρώπους για να κάνουν όλη τη διαπραγμάτευση, όλη τη διαβούλευση κτλ. Δηλαδή μπορεί να μην μίλησαν με τη Ρένα Δούρου αλλά μίλησαν με την Ε. Κ. ή με τη Β. Α. που ήταν η εξουσιοδοτημένη για το ζήτημα αυτό, νομίζω πολλές φορές, ενδεχομένως και πάνω από δέκα και σε κάποιες από αυτές ήμουν κι εγώ παρόν. Έχουν μιλήσει με εκείνους, δεν είναι ότι η Δούρου δεν ήθελε να μιλήσει μαζί τους. Η Δούρου γενικά ήτανε της άποψης ότι έχω τους ανθρώπους οι οποίοι είναι αρμόδιοι και εφαρμόζω κιόλας αυτό το οποίο μου εισηγούνται. Οι εισηγήσεις που έγιναν από εμάς δεν αμφισβητήθηκαν από τη Δούρου δεν άλλαξαν, ...ακριβώς αυτό το μοντέλο ίσχυε στην περίπτωση της Δούρου, δηλαδή δεν είναι αυτή που αποφάσιζε, δηλαδή αν θα γινόταν κάποιο τέτοιο ραντεβού ας πούμε μάλλον η Δούρου θα καλούσε τους συγκεκριμένους που αναφέραμε, θα άκουγαν για μια ακόμα φορά οι συγκεκριμένοι μπροστά στη Δούρου τα αιτήματα των πολιτών, τα οποία είχανε ξανατεθεί στις μεταξύ τους συζητήσεις και η Δούρου θα έλεγε, αυτό εισηγούνται οι αρμόδιοι και οι έχοντες την ευθύνη, αυτό θα κάνουμε»⁴⁷¹

⁴⁷⁰ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

⁴⁷¹ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

Σχέσεις συλλογικότητας με Πανελλήνιο ΓΣ: Ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος ο οποίος φιλοξενείται στο «κοινόχρηστο Άλσος»⁴⁷² έχει αποτελέσει «πεδίο μάχης» μεταξύ κατοίκων της περιοχής και της διοίκησής του τουλάχιστον περίπου για μισό αιώνα. Το επίδικο είναι πάντα η αυθαίρετη επέκταση των εγκαταστάσεων του συλλόγου και η μη τήρηση του κοινόχρηστου χαρακτήρα του, όπως αυτή προσδιορίζεται σε ΠΔ του 1977.⁴⁷³ Όπως αναφέρουν οι εκπρόσωποι συλλογικότητας είτε σε site είτε σε συνεντεύξεις τους είτε μέσα από άρθρα εφημερίδων⁴⁷⁴:

Θ.Κ.: «δημιουργείται μια νησίδα μέσα στο Πεδίο του Άρεως με τις χαρές και τα προτερήματα που μπορεί να δώσει ένας τέτοιος χώρος, χωρίς όμως να έχει μια όσμωση κόσμου... δεν συνομιλεί με το πάρκο ο Πανελλήνιος. Αν πάω να αθληθώ θα πληρώσω, σε ένα χώρο που δεν είναι ιδιόκτητος. Είναι όμως παραχωρημένος σε αντίκρισμα χώρου που είχε ο Πανελλήνιος στην πλατεία Αιγύπτου».⁴⁷⁵

⁴⁷² ΦΕΚ 228 τεύχος Α/20.07.1900

⁴⁷³ ΦΕΚ 189 τεύχος Δ/28.05.1977, ΦΕΚ 229 τεύχος Δ/08.07.1977, ΦΕΚ 264 τεύχος Δ/30.07.1977

⁴⁷⁴ Από την «Επιτροπή Αγώνα για την Προστασία του Πεδίου του Άρεως» διαβάζουμε στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία: «Η υπόθεση των αυθαίρετων κτιρίων του Πανελληνίου είναι μια ιστορία που καταδεικνύει σε όλο της το μεγαλείο την αυθαιρεσία, τη διαπλοκή και διαφθορά που επικρατεί στο ελληνικό κράτος και κατ'εξουτελίξει κάθε έννοια νομιμότητας, "κράτους δικαίου" και δημοκρατίας... Η υπόθεση ξεκινά το 1988, όταν η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου, με τη σύμφωνη γνώμη του ΥΠΕΧΩΔΕ, παραχωρεί στον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο τη χρήση 5,6 γειτονικών στρεμμάτων για τις ανάγκες των αθλητικών του εγκαταστάσεων, δεσμευοντάς τον να μην πειράζει το πράσινο που υπήρχε στην έκταση αυτή. Προς το τέλος του '90, κι ενώ πλέον την προεδρία του Πανελληνίου έχει αναλάβει ο Μίνως Κυριακού, στα σχέδια «αναβάθμισης» του εν λόγω αθλητικού συλλόγου εντάσσεται και η κατασκευή νέων κτισμάτων, καθώς και η «βελτίωση» και ο «εκσυγχρονισμός» των παλαιότερων εγκαταστάσεων (στέγαστρο στο κολυμβητήριο κ.ο.κ.). Καθώς οι εργασίες ανέγερσης των νέων κτισμάτων αλλά και οι επεμβάσεις στα προϋπάρχοντα δεν διέθεταν άδεια, στο διάστημα 1998-2001 διενεργούνται στον Πανελλήνιο επανειλημμένες αυτοψίες από τη Διεύθυνση Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων (Τμήμα Αυθαιρέτων), που διαπιστώνουν την αυθαιρεσία και ζητούν από το αστυνομικό τμήμα Κυψέλης την άμεση διακοπή των εργασιών στα συγκεκριμένα κτίσματα, τα οποία κρίνονται κατεδαφιστέα. Η ανέγερση των αυθαιρέτων προχώρησε ανενόχλητη, ενώ ο δήμος προφασίστηκε ότι δεν διαθέτει συνεργεία για την κατεδάφισή τους. Απαντώντας σε ερώτηση των τότε βουλευτών του ΣΥΝ Σπύρου Δανέλλη και Στέλλας Αλφιέρη, ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Μ. Χρυσοχοϊδης υπογράμμιζε στις 2/3/2000 ότι η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου του διενήργησε σε δύο περιπτώσεις έλεγχο στον Πανελλήνιο (4/11/1998 και 10/2/2000) και ότι και οι δύο έλεγχοι διαπίστωσαν εκτέλεση οικοδομικών εργασιών χωρίς άδεια, με αποτέλεσμα να υποβληθούν μηνύσεις κατά των υπευθύνων. Τα αυθαίρετα του Πανελληνίου ολοκληρώθηκαν δίχως πρόβλημα. Η δε Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου απάντησε στον Συνήγορο του Πολίτη σχετικά με τις αιτιάσεις των πολιτών, σύμφωνα με τις οποίες κόπηκαν δέντρα κατά τις εργασίες κατασκευής των αυθαιρέτων του Πανελληνίου. «Δεν υπάρχει δυνατότητα να διαπιστωθεί η καταγγελθείσα κοπή δέντρων, αφού δεν είχε γίνει καταγραφή του ενυπάρχοντος πρασίνου κατά την έναρξη του χρόνου της παραχώρησης» (5/10/2001). Χρήματα λοιπόν δεν υπάρχουν για να κατεδαφιστούν τα αυθαίρετα, τα πρόστιμα (41.467 ευρώ) για τις παρανομίες δεν εισπράττονται, αφού ο δικαστικός επιμελητής ψάχνει και δεν βρίσκει κινητή ή ακίνητη περιουσία του Πανελληνίου, και τα κομμένα δέντρα δεν μετρήθηκαν εγκαίρως» (<http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030209a.htm> (09.02.2003)).

⁴⁷⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

Αξίζει να σημειωθεί ότι από το 1998 έως το 2001 η Πολεοδομία Αθηνών έχει εκδώσει πέντε (5) Αποφάσεις κατεδάφισης αυθαίρετων κτισμάτων και επιβολής προστίμων στους υπευθύνους. Παρόλα αυτά όπως καταγγέλλει η «Επιτροπή Αγώνα για την Προστασία του Πεδίου του Άρεως», ο Πανελλήνιος Γ.Σ. προσθέτει και κτίζει μέσα στο χώρο του Πεδίου του Άρεως χωρίς καμιά άδεια και καταστρέφοντας 5,5 στρέμματα πρασίνου με την ανοχή των κρατικών υπηρεσιών:⁴⁷⁶ Διαπιστώνεται λοιπόν ότι το κράτος δεν υπερασπίζεται τα συμφέροντά του και δεν παρέχει προστασία στα αιτήματα των πολιτών. Αντίθετα όταν η «Επιτροπή Αγώνα» διοργανώνει δεντροφύτευση έξω από μια καταπατημένη είσοδο του Πανελληνίου, την 01.04.2007, επεμβαίνουν τα ΜΑΤ και οδηγούν στο αυτόφωρο τρία μέλη της επιτροπής με την κατηγορία της «απειθείας κατά της αρχής» και «διακεκριμένη φθορά περιουσίας». Το αποτέλεσμα ήταν ογδόντα επτά (87) φορείς (πέραν τον πολιτικών φορέων και των δημοτικών και νομαρχιακών παρατάξεων) να υπογράψουν ψήφισμα συμπαράστασης με το οποίο καταγγέλλουν την δίωξη και την επιχειρούμενη ποινικοποίηση και τρομοκράτηση ευαισθητοποιημένων πολιτών που διεκδικούν το δημοκρατικό τους δικαίωμα να υπερασπίζονται τους ελεύθερους κοινόχρηστους χώρους. Η άποψη όμως του Νικήτα Κακλαμάνη, ως υποψηφίου και μετέπειτα δημάρχου Αθήνας το 2006 ήταν:

*«από τα 370 στρέμματα συνολικά του πάρκου, προτιμώ τα πέντε στρέμματα που έχουν εκχωρηθεί για να αθλείται η νεολαία, από το απερίγραπτο χάλι στα άλλα 365».*⁴⁷⁷

*«Προτιμώ ένα αθλητικό σωματείο που έχει καταπατήσει 5 στρέμματα, παρά να τα πάρουμε και να τα κάνουμε στα χάλια που είναι το Πεδίον του Άρεως».*⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ α) η Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου, η οποία δεν καταμετρά τα δέντρα του χώρου που παραχωρεί, β) η Πολεοδομία του Δήμου που αν και κρίνει τα κτίσματα κατεδαφιστέα δεν παρίσταται με δικηγόρο της στις ποινικές δίκες κατά του Πανελληνίου ΓΣ με αποτέλεσμα η μια αναβολή να διαδέχεται την άλλη μέχρι την παραγραφή, γ) ο Δήμος Αθηναίων αρνείται να κατεδαφίσει τα αυθαίρετα με το πρόσχημα ότι δεν έχει συνεργεία κατεδάφισης (την ίδια ώρα κατεδαφίζει το ΦΙΞ στην Πατησίων), δ) η αρμόδια Δ.Ο.Υ. δεν αφαιρεί την φορολογική ενημερότητα του Πανελληνίου, ε) η Αστυνομία δεν κατορθώνει επι τέσσερα (4) έτη να σταματήσει τα παράνομα κτίσματα, στ) η Νομαρχία δεν εκταμιεύει κονδύλια για την δημιουργία συνεργείων κατεδάφισης, ζ) η Υπερνομαρχία δεν απαγορεύει την ύπαρξη εισόδου για τη διέλευση φορτηγών, η) η Δικαιοσύνη αναβάλλει τέσσερις (4) φορές τις δικάσιμες και μετά από 4,5 χρόνια στέλνει την υπόθεση στο Εφετείο, περνά η πενταετία και βγαίνει απαλλακτικό βούλευμα για τον Πρόεδρο και τα υπόλοιπα μέλη του ΔΣ του Πανελληνίου, και θ) η Κεντρική Διοίκηση συμμετέχοντας σε εκδηλώσεις στις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου Γ.Σ. νομιμοποιεί με την παρουσία της de facto τα αυθαίρετα. (<https://www.asda.gr/elxoro/arews.htm> (29.02.20020))

⁴⁷⁷ Εφημερίδα Ελευθεροτυπία 04.10.2006

⁴⁷⁸ Εφημερίδα Αυγή 03.04.2007

Βέβαια το ερώτημα ποιος ευθύνεται για την κατάσταση στα υπόλοιπα 365 στρέμματα του Πεδίου του Άρεως, είναι ρητορικό.

Η Περιφέρεια Αττικής, η διοίκηση Δούρου, ως φορέας διαχείρισης 2014-2019 μέσω του Χ.Κ. αναφέρει σχετικά με την κατάσταση του «Πανελληνίου»:

Χ.Κ.: «Πρώτον, ο Πανελλήνιος έχει ένα κομμάτι από το «Πάρκο», ιστορικά ας το πούμε έχει γίνει αυτό αυτή τη στιγμή. Υπήρξαν αναφορές σε σχέση με αυθαίρετες κατασκευές, δεν ξέρω σε ποιο βαθμό έχει τακτοποιηθεί αυτό. Από τη στιγμή που υπάρχει η όποια νομιμότητα και αποκατασταθεί η νομιμότητα σε σχέση με αυτό, πρέπει, στα πλαίσια αυτής της νομιμότητας, της τελικής νομιμότητας, ας το πούμε έτσι, σε ότι αφορά τις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου, θα πρέπει να υπάρξει ουσιαστική αναβάθμιση και ανακαίνιση των εγκαταστάσεων. Αυτή τη στιγμή είναι μια στεναχώρια δηλαδή. Είναι κατεστραμμένος, έχει πέσει ένας χώρος που ήταν μια τέντα που πηγαίνανε, ξέρεις στο Πανελλήνιο πηγαίνουσε κάποιες χιλιάδες παιδιά κάθε μέρα. Λοιπόν, το κολυμβητήριο επίσης έχει τα χάλια του, οι εγκαταστάσεις έχουν τα χάλια τους το κλειστό κτλ, όλα αυτά γιατί;... προβλέψαμε λεφτά, δυο εκατομμύρια. Για τον Πανελλήνιο προβλέψαμε χρήματα αλλά περιμέναμε να φέρει ο Πανελλήνιος τη μελέτη για να μπορέσουμε να γίνει αυτή η παρέμβαση. Ο Πανελλήνιος, δυστυχώς, δεν κατάφερε να φέρει τη μελέτη. Δεν μπορούσαμε να βοηθήσουμε και στο σκέλος της μελέτης ή θα ήτανε εξαιρετικά χρονοβόρο το, αν κάναμε κάτι τέτοιο. Αυπάμαι που έχει μείνει έτσι και δεν έχει προχωρήσει καν η μελέτη, τρία χρόνια μετά δεν έχει γίνει τίποτα, πως να το πω δηλαδή. Ο Πανελλήνιος πρέπει να μείνει..., να επιβληθούν όμως σαφέστατα όρια με βάση το νόμο και την πολεοδομική νομοθεσία. Να τελειώσει έτσι το ζήτημα ας το πούμε αυτό στον όποιο βαθμό έχει ακόμα κάποιες εκκρεμότητες και μετά ότι λέει ο νόμος ότι λέει η νομοθεσία τελείωσε και όλο το υπόλοιπο είναι το ελεύθερο δημόσιο Πεδίο Άρεως με αναβαθμισμένες υποδομές...»⁴⁷⁹

Οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων συγκλίνουν τις απόψεις τους σε δυο σημεία: την επίρριψη ευθυνών για την καταπάτηση μέρος του Πάρκου, προσωπικά στο Μ. Κυριακού και στην ανάγκη να συνομιλήσει ο Πανελλήνιος με το «Πάρκο».

Β.Χ.: «ο Πανελλήνιος έχει τις αμαρτίες του παρελθόντος σε σχέση με την καταπάτηση, πολλή μεγάλη του Κυριακού, του δόθηκε άφεση κανένας δεν ασχολήθηκε».⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ Συνέντευξη με Χ.Κ., 11.06.2022

⁴⁸⁰ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

Α.Π.: «ο Πανελλήνιος εξυπηρετεί τις ανάγκες πάρα πολλών παιδιών στη γειτονιά δεν είναι το Holmes. Πηγαίνω για κολόμπι, και θλίβομαι. Θα ήθελα να ηγηθώ μιας πρωτοβουλίας να μαζευτούνε χρήματα. Είναι απαραίτητος ο Πανελλήνιος και γίνεται πιο συμβολικό, όταν έχεις ακριβώς δίπλα την πιάτσα ναρκωτικών.».⁴⁸¹

Ε.Α.: «τι ψάχνουμε τώρα, να κατεδαφίσουμε το αυθαίρετο; θα πρέπει τον Πανελλήνιο, να τον φτιάξεις, να γίνει ένα αθλητικό κέντρο όπως πρέπει, και να ενταχθεί στο πάρκο».⁴⁸²

Δ.Τ.: «θέλουμε να συνδέσουμε τον Πανελλήνιο με το πάρκο, στην πραγματικότητα είναι αποκομμένος.. Έφερε ο Πανελλήνιος ζωή στο πάρκο; μπαίνουνε στον Πανελλήνιο κάνουνε πισίνα, κάνουνε ωραία πράγματα, και φεύγουνε. Το πάρκο, δεν έχει σχέση.».⁴⁸³

Δ.Κ.: «Ο Πανελλήνιος έχει κάνει κατάληψη κάποιου κομματιού του Πεδίου του Άρεως. Η μεγαλομανία του Κυριακού. Τώρα να αξιοποιήσουμε αυτό το χώρο προς όφελος και του πάρκου και των γειτόνων, εκεί δεν έγινε σκυλάδικο, δεν έγινε μπουρδέλο, έγινε χώρος αθλητισμού, ο χώρος είναι συμβατός με το πάρκο. Εμείς ζητάμε από τον Πανελλήνιο να ανοίξει επιτέλους μια πόρτα, να μην είναι ο τοίχος του πάρκου».⁴⁸⁴

Σε όλες τις παραπάνω αιτιάσεις ο Πανελλήνιος δίνει την δική του απάντηση μέσα από τα λόγια του αντιπροέδρου του, Δ.Λ. σε συνέντευξη την 22.6.2019:

Δ.Λ.: «Ο Πανελλήνιος είναι αναπόσπαστο κομμάτι του Πεδίου του Άρεως, έχει ένα ισχυρό brand name το οποίο όμως έφθειρε στο πέρασμα του χρόνου. Επίσης έχει ένα ιστορικό αρχείο που φυλάσσεται στις εγκαταστάσεις του, ναι, είναι σε κακή κατάσταση, πρέπει να ψηφιοποιηθεί. Είναι ανεκτίμητης αξίας, ιστορικά, ανεκτίμητης».

Καταπατήσεις: «Ταυτίστηκε κάποιο διάστημα με τον Κυριακού, ο οποίος τον χρησιμοποιούσε. Αν σήμερα γκρεμίζαμε όλες τις εγκαταστάσεις, θα αισθανόμασταν δικαιωμένοι; Ότι έγινε - έγινε, έλα αυτό να το αξιοποιήσουμε στο μέγιστο δυνατό βαθμό, να κάνουμε αυτή την εγκατάσταση όσο πιο λειτουργική γίνεται για τα παιδιά μας. Υπήρχε ένα αυθαίρετο κτίσμα εκεί που συνορεύει με το Πεδίο του Άρεως, από κάτω είναι ο υποσταθμός της ΔΕΗ και από πάνω υπήρξε πρόβλεψη, να γίνει καφέ. Δεν λειτούργησε ποτέ. Αυτό είναι που έχει τακτοποιηθεί. Η αποθήκη δεν έχει τακτοποιηθεί, προσπαθήσαμε να τη δώσουμε σε μια ΜΚΟ, για να κάνει δράσεις σε κοινωνικά

⁴⁸¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁴⁸² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴⁸³ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁸⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

ενταγμένους, αλλά δυστυχώς δεν είναι νόμιμο. Ενώ είχαμε πάρει την άδεια και όλα αυτά... θα ήταν πάρα πολύ ωραίο, άνθρωποι που θέλουν να επανέλθουν, να κάνουνε ζωγραφική στο χώρο μας. Δεν είναι εκπληκτικό;»

Σύνορο με το Πάρκο. «...δεν μπορείς να βάλεις στεγανά, η πλευρά που βρίσκεται η τέντα και έχουμε το διαχωριστικό με το Πεδίον του Άρεως, είναι κάτι κάγκελα στα οποία έχουμε βάλει ένα πανί, ώστε τα μικρά παιδιά που αθλούνταν να μην είχαν οπτική επαφή με την μόνιμη κατοικία των τοξικομανών».

Σχέσεις με συλλογικότητες: «Υπήρξε κρούση από μια συλλογικότητα, θέλαν να μάθουν ποια είναι η εξέλιξη σε σχέση με την τακτοποίηση των αυθαίρετων του Πανελληνίου. Η τελική απόφαση ενός δικαστηρίου βγήκε προχθές υπέρ της άποψης της τακτοποίησης. Εμείς ως διοίκηση εδώ και ενάμιση χρόνο περίπου, είπαμε στις συλλογικότητες: ελάτε όποτε θέλετε, προτείνετέ μας να κάνουμε δράσεις από κοινού. Τελεία και παύλα».

Σχέσεις με πολιτικούς και με την Περιφέρεια: «όλοι οι υποψήφιοι δήμαρχοι υποσχέθηκαν ότι θα βοηθήσουνε. Προσπαθήσαμε να κάνουμε προγραμματικές συμβάσεις. Έχουμε πλάνο. Οι εγκαταστάσεις έχουν θέμα, 100%, δεν θέλουμε χρήματα, η Περιφέρεια θα αναλάβει το έργο και θα πληρώσει τον εργολάβο, εμείς θα απολαμβάνουμε τα έργα όπως θα εξελίσσονται μπροστά μας. Ουσιαστική βοήθεια περιμένουμε και από το δήμο της Αθήνας. Θεωρώ ότι η νέα διοίκηση του δήμου έχει εκφράσει πλήρως και ανοιχτά τη διάθεση της να αναλάβει εκείνη την διαχείριση του Πεδίου του Άρεως».

Εκδηλώσεις: «Ο Πανελλήνιος είναι όντως εξωστρεφής, κάναμε: βραδιά τανγκο, όλες τις πολιτικές ομιλίες, όλους τους αγώνες. Οτιδήποτε γίνει, αθλητικό και μη, η αρωγή μας είναι δεδομένη. Το αποδείξαμε στις κοινού δράσεις με το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Οι φοιτητές του ΟΠΑ θα αθλούνται μέσα στον Πανελλήνιο, με προγραμματική σύμβαση. Αποτελούν το έμπυχο δυναμικό μαζί με τα παιδιά μας, για να γίνει πρότυπο το Πεδίον του Άρεως. Παραχωρούμε τις εγκαταστάσεις μας, ορισμένες ώρες και όλες τις ημέρες για να έρχονται οι αθλητές και να αθλούνται.

Ερασιτέχνης: «Έπρεπε να πείσουμε τους κατοίκους ότι είμαστε ερασιτεχνικό σωματείο. Ο Πανελλήνιος παρέμενε ανοιχτός για πάρα πολλά χρόνια, δεν έπαιρνε χρήματα. Ήτανε όμως στην κρατική βοήθεια. η οποία κόπηκε το 2008 σίγουρα. Ο Πανελλήνιος πρέπει να είναι οικονομικά αυτόνομος. Λοιπόν, χρειαζόμαστε την άμεση αρωγή είτε του Δήμου, είτε της Περιφέρειας, είτε της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού.

Δράσεις: «έχουμε παιδιά από την Αφρική, τα οποία περνάνε πάρα πολύ άσχημα. ... ήταν συγκλονιστικό να έρχεται ένα παιδί και να τρέχει ζυπόλυτο, ... συν ότι υπάρχει ένα

τρομερό κύμα που δε το έχουμε συλλάβει από ασυνόδευτα παιδιά. Όταν παίρνουμε επιστολές, από σοβαρές ΜΚΟ, που λένε, τα παιδιά μας θέλουν να έρθουν σε εσάς να γυμναστούν, θα πούμε εμείς όχι; Και ποιος μου έδωσε το δικαίωμα να κρατάω τον Πανελλήνιο κλειστό;»

Σχέσεις συλλογικοτήτων με επιχειρήσεις διασκέδασης. Η επιχειρηματική δράση που αναπτύσσεται στο «Θέατρο Άλσος» και το «αναψυκτήριο Γαρδένια» έχει προκαλέσει μεγάλη αντιπαράθεση μεταξύ των συλλογικοτήτων, αλλά και στη σχέση τους με τον επιχειρηματία Ηλία Μαροσούλη και την Περιφέρεια Αττικής. Το νομικό καθεστώς της ενοικίασης των δυο χώρων καθώς και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτή αποτελεί μήλον της έριδος και όπλο στη φαρέτρα των εμπλεκόμενων μερών.⁴⁸⁵ Ένα βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιεί ο επιχειρηματίας

⁴⁸⁵ Στις 08.12.2017 η Περιφέρεια Αττική προχώρησε σε δημόσια πλειοδοτική φανερή και προφορική δημοπρασία την 21.12.2017, για την εκμίσθωση α) του κτιρίου με την επωνυμία «Άλσος» και β) της καφετέριας-κυλικείου (πρώην αναψυκτηρίου- περιπτέρου «Γαρδένια»), στο Πεδίον του Αρεως. (ΑΔΑ: 61ΣΜ7Α7-ΙΧΠ/08.12.2017 έγγραφο Τμήματος Περιουσίας Περιφέρειας Αττικής). Οι επιτρεπόμενες χρήσεις των κτιρίων είναι αυτές που αναφέρονται στο ΠΔ/23.02.1987, άρθρο 9, «περιεχόμενο ελεύθερων χώρων αστικού πρασίνου», δηλαδή: 1) αναψυκτήρια, 2) αθλητικές εγκαταστάσεις, 3) πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις, 4) χώροι συνάθροισης κοινού. Η μίσθωση θα είναι δεκαπενταετής (15 χρόνια) με δυνατότητα παράτασης για μια δεκαετία (10 χρόνια) και η τιμή εκκίνησης ενοικίου 7000€ (επτά χιλιάδες ευρώ) μηνιαίως, με κλιμακωτές προσauξήσεις της τάξεως του 5% και 10%.. Αξίζει να σημειωθεί ότι «μόνο με τη σύμφωνη γνώμη της Περιφέρειας και κατόπιν λήψεως όλων των αναγκαίων αδειών (από τις πολεοδομικές αρχές) επιτρέπεται να γίνουν πρόσθετες κατασκευές στο κτίριο. Όλες οι τυχόν εργασίες επι του μίσθιου θα εκτελούνται κατόπιν λήψεως των απαιτούμενων κατά περίπτωση αδειών και σύμφωνα με τις οικείες πολεοδομικές, αστυνομικές, υγειονομικές, πυροσβεστικές, ασφαλιστικές και λοιπές διατάξεις...» Επίσης ο μισθωτής υποχρεούται να διαθέτει χωρίς κόστος στον εκμισθωτή τους χώρους του μίσθιου για την πραγματοποίηση μέχρι έξι (6) εκδηλώσεων ετησίως. Τέλος το ωράριο λειτουργίας του «Άλσους» δύναται να τροποποιείται σύμφωνα με το ωράριο που προβλέπεται από το νόμο για ανάλογα καταστήματα, ενώ η «Γαρδένια» ακολουθεί το ωράριο του Πάρκου, δηλαδή 01/05 έως 30/09 από τις 06:00πμ έως 21:30μμ και από 01/10 έως 30/04 από τις 06:00πμ έως τις 19.00μμ.

Στις 22.05.2018 η Περιφέρεια Αττικής δια του αντιπεριφερειάρχη οικονομικών κ. Χ.Κ., υπέγραψε ιδιωτικό συμφωνητικό εκμίσθωσης με τον κ. Ηλία Μαροσούλη, μοναδικό εταίρο της (ομώνυμης) Μονοπρόσωπης ΙΚΕ, με αντικείμενο μίσθιου: α) το κτίριο «Άλσος» 1962,25 τ.μ. και περιβάλλοντα χώρο 2800τ.μ, εκ των οποίων τα 276τμ στρωμένα με ξύλινο ντεκ και β) την καφετέρια – κυλικείο πρώην «Γαρδένια» αποτελούμενη από δυο μικρά κτίσματα, το περίπτερο «Γαρδένια» Μ01 (11,8 τ.μ.) και το αναψυκτήριο «Γαρδένια» Η01 (9τμ). (Αναλυτική περιγραφή των κτιρίων γίνεται στην ΑΔΑ: 7ΖΡ27Α7-60Ψ/01.02.2018) Σύμφωνα με την περιγραφή της επένδυσης στο κτίριο «Άλσος» πρόκειται να γίνουν, Μουσική σκηνή- αναψυκτήριο- καφέ, εκθεσιακός χώρος, θεατρικές παραστάσεις, παιδικές θεατρικές παραστάσεις, μουσικά δρώμενα, καθώς και κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμοι, βαφτίσεις). Για τις ανάγκες της μουσικής σκηνής θα τοποθετηθεί πρόσθετος ηχητικός εξοπλισμός και φωτισμός... Επίσης θα διασφαλιστεί υψηλό ποιοτικό επίπεδο και θα καλούνται γνωστά ονόματα της μουσικής και του θεάτρου... Στο περίπτερο «Γαρδένια» θα πωλούνται αναψυκτικά, καφέδες και σνακς. Η επένδυση θα είναι άνω των 165.000€. Το τίμημα ορίστηκε στο ετήσιο ποσό 43.800€ (3650,00€ μηνιαίως) πλέον χαρτοσήμου 3,6% (1576,8€ ετησίως). Τέλος συμφωνήθηκε ότι επιτρέπεται η υπεκμίσθωση χώρων του μίσθιου κατόπιν γραπτής ενημέρωσης του εκμισθωτή.

Στις 10.01.2019 ο εκμισθωτής Ηλίας Μαροσούλης ζήτησε από την Περιφέρεια Αττικής την έγκριση προκειμένου να τοποθετήσει μια τέντα από πανί επιφανείας 2000 τ.μ. περίπου, πάνω σε μεταλλικό

στο Πάρκο ως αντίβαρο στην όποια όχληση και τυχόν καταπάτηση κοινόχρηστου χώρου προκαλούν οι επιχειρήσεις του είναι η ασφάλεια του Πεδίου του Άρεως και το gentrification του χώρου.

«**Άλσος τέως Οικονομίδα, νυν Μαροσούλη**» Πριν επαναλειτουργήσει ο χώρος του η αντιπεριφερειάρχης Αττικής, Ε. Κ., είχε δώσει σχετική συνέντευξη:

Δημοσιογράφος: «Ακούγεται ότι το Άλσος θα λειτουργήσει ως σκυλάδικο».

Ε.Κ.: «Αυτό που έλεγε η διακήρυξη. Είναι χώρος εστίασης, ψυχαγωγίας και πολιτισμού. Ο ανάδοχος θα έχει και τα δυο μικρά αναψυκτήρια τις «Γαρδένιες» οπότε θα υπάρχει ένας πυρήνας στο κέντρο του Πάρκου, όπου θα έχει τη δυνατότητα ο καθένας να πηγαίνει και να απολαμβάνει το χώρο».

Δημ.: «ο χώρος του Άλσους θα απομονωθεί από το υπόλοιπο Πάρκο με φράκτη»

Ε.Κ.: «Δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση, είναι μέσα στο Πάρκο. Γιατί να απομονωθεί; Ίσα-ίσα εμείς αυτό που θέλουμε είναι να υπάρχει στην καρδιά του Πάρκου ένας χώρος εστίασης για να μπορεί ο καθένας να κάθεται με την οικογένειά του, να απολαμβάνει τον καφέ του και το πράσινο».⁴⁸⁶

Η πραγματικότητα όμως εξελίχτηκε λίγο διαφορετικά με αποτέλεσμα για το θέμα να εγείρονται ενστάσεις, λεκτικοί διαξιφισμοί, αναφορές, μηνύσεις και μια έντονη αρθρογραφία, κυρίως στον ηλεκτρονικό τύπο, σχετικά με την νομιμότητα των κατασκευών και της καταπάτησης του δημόσιου χώρου. Συλλογικότητες, ενοικιαστής και Φορέας διαχείρισης δημιούργησαν ένα συγκρουσιακό τοπίο :

σκελετό ύψους δεκατεσσάρων (14) μέτρων στην θεατρική σκηνή που ετοιμάζει στον προαύλιο χώρο του «Άλσους». Η Περιφέρεια Αττικής με την 53/2019 Απόφασή της συναίνεσε το εν λόγω αίτημα. (Έγγραφο 9707/10.01.2019 της Οικονομικής Επιτροπής Περιφέρειας Αττικής και Έγγραφο με ΑΔΑ: Ψ1707Α7-ΕΝΩ Απόφαση 53, θέμα 10 της 2^{ης} συνεδρίασης της Περιφέρειας Αττικής την 22.01.2019)

Στις **23.05.2019** η διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής με έγγραφες συστάσεις της προς τον εκμισθωτή, του ζητά να μεταφέρει το εκδοτήριο των εισιτηρίων εντός του περιβάλλοντα χώρου του κτιρίου Οικονομίδα, τον οποίο έχει μισθώσει και όχι εκτός των ορίων του μίσθιου. Ο επιχειρηματίας απηφώνοντας τις απαγορεύσεις Δασαρχείου και Περιφέρειας, χρησιμοποίησε τον οικίσκο ως εκδοτήριο εισιτηρίων, ανοίγοντας και παράθυρα προς την περίφραξη του Πάρκου. Στις **23.05.2019**, επίσης με το ίδιο έγγραφο⁴⁸⁵ η Περιφέρεια Αττικής καλεί τον επιχειρηματία να «επαναφέρει στις αρχικές του διαστάσεις το αναψυκτήριο Γαρδένια και να επιχώσει το συντομότερο δυνατό την τάφρο, που διάνοιξε στην πίσω πλευρά αυτού, με κηπευτικό χώμα και στη συνέχεια να αποκαταστήσει τον χλοοτάπητα, σε συνεννόηση με την Υπηρεσία Πάρκων και Αλσών και την εργολαβία πρασίνου».

Στις **29.05.2019** η διεύθυνση Δόμησης, Τμήμα Ελέγχου Κατασκευών του Δήμου Αθηναίων σε έκθεση αυτοψίας της (Έγγραφο 151523/30.05.2019 Δήμου Αθηναίων¹, κατά το στάδιο εξέλιξης των εργασιών στη «Γαρδένια» διαπίστωσε αυθαίρετες κατασκευές σύμφωνα με το Ν.4495/2017 και ως εκ τούτου κατεδαφιστέες. Την έκθεση αυτοψίας η υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων την κοινοποίησε την ίδια μέρα στον εκμισθωτή και στο ΑΤ. Κυψέλης. Μετά από την αυτοψία της πολεοδομίας και τα σχετικά πρόστιμα, ο ενοικιαστής της «Γαρδένιας» και του «Άλσους», ξήλωσε τις αυθαίρετες κατασκευές και η καντίνα επανήλθε στην προηγούμενη κατάσταση.

⁴⁸⁶ Ε. Κ., (συνέντευξη Eco news, skai 100,3: 14/04/2018, Σάββατο 7:00-8:00)

Δ.Τ.: «Ο στόχος ήταν να μπει κόσμος μέσα στο πάρκο, να πιεί ένα καφέ, ένα ουζάκι, να πας με την παρέα σου. αυτός ο χώρος πλέον έπαψε να είναι κοινόχρηστος. θέλαμε να είναι ένας ανοιχτός χώρος, οργανικά συνδεδεμένος με το πάρκο,. Αυτός είναι ένας χώρος τώρα που δεν είναι ελκυστικός. Βλέπεις δυο χιλιάδες καρέκλες κι ένας φράχτης Είμαστε υπέρ των ήπιων χρήσεων. Αυτή η χρήση δυστυχώς δεν είναι ήπια».⁴⁸⁷

Ε.Α.: «Όταν το έφτιαξε η Δούρου και το παρέδωσε ήταν μια κούκλα και ήτανε ένα με το πάρκο, εγώ περίμενα να δω ένα πολιτιστικό κέντρο, έναν πολυχώρο, Όταν άκουσα ότι το πήρε, τύπου ταράτσα του Φοίβου, έπεσα σε κατάθλιψη».⁴⁸⁸

Β.Χ.: «Το Άλσος νοικιάστηκε στον Ηλία Μαροσούλη ως θέατρο με χαμηλό τίμημα. Όταν το παρέλαβε λένε ότι είχε τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις ήχου. Δεν ξέρω τώρα την ποιότητα του θεάματος, αλλά τα θεάματα ήταν έτσι κι αλλιώς λαϊκά. Εντάξει, δεν προσπαθούμε να κάνουμε μια ελίτ, προσπαθούμε να βάλουμε τον κόσμο μέσα στο πάρκο, ή μέσα στο Μαροσούλη, εντάξει...»⁴⁸⁹

Ε.Π.τ.Α.: «Ο προαύλιος χώρος του Άλσους, μετατρέπεται σε έναν τιμιεντοποιημένο συναυλιακό χώρο χωρητικότητας 2.500 ατόμων, με πολύ επιβαρυντικές συνέπειες για το Πάρκο και όλη την περιοχή μας Ο φράχτης 2,50μ δεν έχει θέση, τα μπετά πρέπει να φύγουν και να αντικατασταθούν με ήπια υλικά, στη θέση της τεράστιας, συναυλιακού τύπου, σκηνής να τοποθετηθεί μικρή σκηνή για ήπιες εκδηλώσεις. Η αθλιότητα στην οποία είχε υποπέσει το Πάρκο λόγω της εγκατάλειψης από τις διοικήσεις της Περιφέρειας και την συνειδητή μεταφορά εκεί της πιάτσας ναρκωτικών, δεν μπορεί να είναι άλλοθι για νέες φαραωνικές εγκαταστάσεις».⁴⁹⁰

Δ.Κ.: «είδαν τον επιχειρηματία που ενοικίασε τον χώρο από την Περιφέρεια Αττικής με ανοιχτό πλειοδοτικό διαγωνισμό, να προχωρά σε μία μεγάλη επένδυση, ύψους, κατά δήλωσή του, δυο 2.000.000.€, προκειμένου να λειτουργήσει το θερινό «Άλσος» ως ένας σύγχρονος χώρος φιλοξενίας θεατρικών παραστάσεων...Ο χώρος οριοθετήθηκε ακριβώς στα όρια του Άλσους Οικονομίδα (βλ. ΦΕΚ 1971) μόνο που, αντί για τις κακάσχημες διαφημιστικές ταμπέλες που οι παλιοί κάτοικοι θυμόμαστε να περικυκλώνουν τον χώρο (για προστασία από τους «τζαμπατζήδες»), τοποθετήθηκε καλαίσθητος φράχτης, μπροστά από τον οποίο φυτεύτηκαν δεκάδες νέοι θάμνοι, οι οποίοι, μεγαλώνοντας θα καταστήσουν άχρηστη (ή τουλάχιστον αόρατη) την όποια περίφραξη. Απέναντι σε αυτά τα αναμφισβήτητα θετικά δεδομένα, μία μικρή

⁴⁸⁷ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁸⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁴⁸⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁴⁹⁰ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=878> (07.04.2019)

διασπαστική ομάδα κατοίκων που αναζητά «ρόλο» στην περιοχή (για προσωπικούς και κομματικούς λόγους), έχει ξεκινήσει μία εκστρατεία παραπληροφόρησης και διαστρέβλωσης της πραγματικότητας Η πολεμική τους κατά της λειτουργίας του Άλσους ως μίας υγιούς επιχείρησης που θα δώσει δουλειά σε δεκάδες εργαζομένους και θα αναβαθμίσει συνολικά την περιοχή μας».⁴⁹¹

Δ.Τ.: «όταν ξεκίνησε, αυτός (ο Δ.Κ.) είπε: τι ντροπή είναι να βάζει πράσινα πλαστικά. Μετά ..., κι έκτοτε έγινε fan σε σημείο... PR, ας πούμε της εταιρείας».⁴⁹²

Ο Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών της Περιφέρειας Αττικής και πρόεδρος της Οικονομικής Επιτροπής, έδωσε την απάντηση του Φορέα διαχείρισης:

Χ.Κ.: «Σε κάθε περίπτωση, ούτε ένα τετραγωνικό μέτρο πράσινου δεν τσιμεντώνεται. Ο χώρος που από το 1960 ήταν Θέατρο ξαναγίνεται Θέατρο. Τα δε όρια του χώρου είναι αυτά που καθορίζονται στο Ρυμοτομικό σχέδιο. Μιλάμε για την Θεατρική Σκηνή και το ξύλινο δάπεδο. Θέλουμε ένα πάρκο ζωντανό και σε αυτό συμβάλει η ύπαρξη μιας θεατρικής σκηνής σε ένα σημείο του. Όλες δε οι καταγγελίες σας, στο Τμήμα Αυθαιρέτων της Πολεοδομίας, έχουν απορριφτεί. Οι ίδιοι άνθρωποι που θεώρησαν αυθαίρετες κατασκευές εντός του Πανελληνίου, αρά είναι αξιόπιστοι, οι ίδιοι λένε ότι ουδεμία παράβαση υπάρχει στο «ΑΛΣΟΣ». Ως προς την τέντα, αυτή ούτε έχει αδειοδοτηθεί ούτε κατασκευαστεί και εξετάζεται από Πολεοδομία και Δασαρχείο. Ξαναδώσαμε ζωή σε ένα Δημόσιο Χωρο που ρήμαζε εδώ και 15 χρόνια. Με τεραστία προσπάθεια και με πολλούς αντίπαλους»⁴⁹³

Οι «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως ανταπάντησαν επικαλούμενοι την πολεοδομία:

«Το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕ.ΣΥ.ΠΟ.ΘΑ) απέρριψε το αίτημα του ενοικιαστή του «Άλσους» να κατασκευάσει μεταλλικό σκέπαστρο ύψους 14 μέτρων (όσο μια 4οροφη πολυκατοικία) πάνω από όλο τον προαύλιο χώρο του «Άλσους», εκτάσεως 2.000τμ. Θεώρησε ότι τέτοιες κατασκευές που επηρεάζουν ευαίσθητους χώρους πρέπει να γίνονται μόνο κατόπιν αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, τα αποτελέσματα των οποίων στην συνέχεια θα αξιολογηθούν. Οι σημερινές κατασκευές έχουν χαρακτηριστεί Παράνομα και Κατεδαφιστέα με απόφαση της Πολεοδομίας (30.5.2019). Ποιος υπεράσπισε τα συμφέροντα του επιχειρηματία στο ΚΕΣΥΠΟΘΑ; τα υπεράσπισε ο Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών της κας Δούρου.

⁴⁹¹ <https://www.postmodern.gr/i-parapliroforisi-gia-to-therino-alsos/> (06.04.2019)

⁴⁹² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁹³ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1084> (26.04.2019)

Ουδέν σχόλιον!»⁴⁹⁴ «Ο Απολογισμός της λειτουργίας του νέου συναυλιακού χώρου περιλαμβάνει όμως και αρνητικά σημεία. Πέρα από την τσιμεντοποίηση και την περίφραξη 2,5 μέτρων η οποία απομόνωσε τον χώρο από τους θαμώνες του Πάρκου, το «Άλσος» άλλαξε και το ωράριο λειτουργίας του Πεδίου του Άρεως. Ενώ τα προηγούμενα χρόνια το Πάρκο έκλεινε στις 23.00, το 2019 χρονιά λειτουργίας του θεάτρου-συναυλιακού χώρου έκλεινε στις 9.30 το βράδυ».⁴⁹⁵

Θ.Κ.: «το ουσιώδες για μας είναι ότι ο χώρος 4 στρεμμάτων, ο κοινωφελής και δημόσιος και λειτουργικός μέσα στο πάρκο, γίνεται ιδιωτικός πλέον, με καταβολή εισιτηρίου, αδρού ή μικρού δεν μας πολύ-ενδιαφέρει, και με οχλούσες δραστηριότητες για το πάρκο. Μέσα στο χώρο έχουν γίνει πλέον εργασίες, οι οποίες είναι τελείως ασύμβατες με το χώρο του πάρκου. Αυτός ο χώρος μετά την ανάπλαση είχε αποδοθεί ως χώρος πρασίνου και ως χώρος κοινωφελούς χρήσης, με ένα μικρό χώρο που θα μπορούσαν να υπάρχουν τραπέζια για να λειτουργήσει αυτό... δεν λειτούργησε έτσι, τσιμεντώθηκε ένας χώρος δυο στρεμμάτων, από πάνω μπήκε deck, ξύλινο. ... πάντα είμαστε αντίθετοι σε οποιαδήποτε δράση, η οποία στερεί από το πάρκο χώρο και στερεί πράσινο και κοινωφελή χώρο από το πάρκο και τον ιδιωτικοποιεί.»⁴⁹⁶

Απέναντι στις αιτιάσεις των συλλογικοτήτων και κυρίως απέναντι στους Θ.Κ. και Δ.Τ. σχετικά με την νομιμότητα των επιχειρήσεων του «Άλσους»-τέως Οικονομίδη, υπάρχει και η άποψη του επιχειρηματία Η. Μ., όπως αυτή εκφράστηκε με παρέμβασή του κατά τη διάρκεια της συνέντευξης με Θ.Κ.:

Η.Μ.: «Με σεβασμό, με αγάπη, έκανα το Άλσος, έφερα Σαββόπουλο, Νταλάρα. Κάνω ένα ιστορικό πράγμα. Το έχει αγαπήσει η Αθήνα. Είναι κάθε μέρα γεμάτο. Κι έχω πέντε ανθρώπους και το κυνηγάνε... Το λέει το ΦΕΚ, το λέει Προεδρικό Διάταγμα, είναι όλα ξεκάθαρα..., τι τσιμεντώσα το Άλσος; έτσι ήταν πάντα. Στην πολεοδομία και στο ΥΠΕΧΩΔΕ και στο σχέδιο της Πόλης της Αθήνας. και το ΦΕΚ και με βάλανε και πλήρωσα σαράντα χιλιάδες παραπάνω για το υπόλοιπο που πήρα εκεί, το οποίο εκεί ήτανε οικοδομική γραμμή. Κάθε μέρα είναι στη πολεοδομία, εκατό μηνύσεις μου κάνουνε. σε ένα πάρκο έχεις δικαίωμα να χτίσεις το 5% σου, να τσιμεντώσεις, εδώ έχει χτίσει το 3% μόνο..., δεν λένε που έφτιαξα το δρόμο, που φύγαν τα ναρκωτικά, που έρχεται κόσμος πολιτισμένος, που θα ρθει αύριο ο Μητσοτάκης, θα ρθει η Ντόρα, θα ρθει ο Μπακογιάννης, θα ρθει η Δούρο,. Τα βάλανε μαζί μου, και άδεια έχω και όλα

⁴⁹⁴ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (24.07.2019)

⁴⁹⁵ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1613> (10.10.2019)

⁴⁹⁶ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

νόμιμα είναι, θα λειτουργούσε ένα θέατρο στην Αθήνα με 2600 θέσεις και δεν θα είχε άδεια; αλλά, δεν είναι η άδεια πες δουλεύουνε 160 οικογένειες δουλεύουνε εδώ μέσα». Δεν βλέπουν λέει τον Λυκαβηττό, κλείσαμε τον Παρθενώνα, δεν έχει επαφή λέει με το περιβάλλον. Δηλαδή κάνω μια επιχείρηση για να βλέπουν τσάμπα μέσα; Έτσι ήταν πάντα με τον Οικονομίδη με ταμπέλες και με το Χάρρυ Κλυν. Τι, ποια η παραλογία που έχω κάνει; Κι έχω φτύσει αίμα εδώ μέσα; Ανάθεμα την ώρα και τη στιγμή που έχω έρθει, λόγω τιμής. Χάλασα τα λεφτά μου εδώ μέσα κι έχω αντιπάλους τρία άτομα.⁴⁹⁷

Θ.Κ.: «Ο Οικονομίδης εξυπηρετούσε γύρω στα 1000 άτομα, ο Χάρρυ Κλυν εξυπηρετούσε 1500, τώρα ο Μαροσούλης 2500 άτομα. Αλλάζουν τα μεγέθη σαφώς».⁴⁹⁸

Η.Μ.: «Κι άμα δείτε ο Σύλλογος Αθηνά τι τους λέει: τους βρίζει, μπέστε στο ιντερνέτ, Δώδεκα κι ένα λεπτό τελειώνει, ηχορύπανση μηδέν. Παίζουνε θέατρο, με συγγραφείς, με πρωταγωνιστές, με το Σπύρο Παπαδόπουλο, με την Βανδή, με το Χαϊκάλη με τον... με τον Κωνσταντίνου, με όλους αυτούς. Τους σαμποτάρουν, το θέλουν ναρκωτικά εδώ μέσα. Τα προζόνια, αυτά θέλουν εδώ. Τους έφερα το Σαββόπουλο, τον Νταλάρα, την Λίνα Νικολακοπούλου, κάνω δουλειά πολιτιστική, αυτή είναι η δουλειά μου, παράγω πολιτισμό, να μου πουν κι ευχαριστώ, Δεν γίνεται έτσι ρε φίλε. Ήτανε, μπορεί να ήτανε πριν εκατό χρόνια, όλα αλλάξανε. Πολιτισμένα δεν είναι αυτά τα πράγματα; Δεν κοιτάει το ΦΕΚ, δεν κοιτάει τι λέει η Περιφέρεια, τι λέει ο Δήμος της Αθήνας, τι λέει το Σχέδιο Πόλεως... Όλα τα πάρκα του κόσμου, από της Νέας Υόρκης μέχρι και το Ζάππειο και το Βερολίνο έχουνε τέτοια πράγματα».⁴⁹⁹

Δ.Τ.: «Όταν λοιπόν νοικιάστηκε, το Άλσος, ο Η.Μ. είπε: θέλω και το υπόλοιπο, θέλω κι άλλο μισό στρέμμα. Του το έδωσε. Μετά ρωτάγαμε τον Χ.Κ., γιατί του το δώσατε; Ο επιχειρηματίας λέει, μας απάντησε ότι, αντί για δυο, θα έχει δυόμιση χιλιάδες θέσεις. και λέω στην τελευταία συνάντηση που κάναμε, με την Ε.Κ., συγνώμη, γιατί του το δώσατε το μισό στρέμμα; -Μα είναι στο ΦΕΚ, -Μα στο ΦΕΚ είναι ότι είναι δικό σας, εσείς γιατί του το δώσατε; Μπορούσατε να το δώσετε ή να μην το δώσετε. Και η απάντηση ήτανε,: ελάτε κύριε τώρα... μην είστε μίζερος».⁵⁰⁰

Θ.Κ.: «Με τον Η.Μ. είχα έναν ενδοιασμό από την αρχή, γιατί ήξερα τα τεκταινόμενα στην Ιερά Οδό, είχαμε συνεργαστεί τότε επειδή ανήκω στο περιβαλλοντικό στο δίκτυο Αθήνας με το σύλλογο ο «Μέγας Αλέξανδρος», που είναι εκεί κάτω που... Πολύς κόσμος και από το «Επιμένουμε» ήτανε στο στυλ: κάτσε να δούμε, μην είσαι τόσο

⁴⁹⁷ Παρέμβαση Η.Μ. σε συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁴⁹⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁴⁹⁹ Παρέμβαση Η.Μ. σε συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁵⁰⁰ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

απόλυτος. Ε, τώρα όλοι λένε αμάν,. Και τώρα να αισθανθεί ότι από κάπου βάλλεται, γιατί πολύ φοβάμαι ότι μπορεί σε δυο χρόνια να δούμε μια επέκταση άλλα πεντακόσια τετραγωνικά μέτρα προς τα εδώ γιατί πρέπει να μεγαλώσουμε λίγο το θέατρο».⁵⁰¹

Η άποψη της Περιφέρειας Αττικής και η ολιστική της προσέγγιση απέναντι στις επιχειρήσεις εντός του «Πάρκου» (θέατρο «Άλσος» και GreenPark) αναπτύσσεται στη συνέντευξη που παραχώρησε ο Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών της διοίκησης Δούρου Χ.Κ. και η οποία συνοδεύει την διατριβή στο παράρτημα Δ.

Εδώ να σημειωθεί ότι υπήρξαν κι άλλες προτάσεις πριν την λειτουργία του «Άλσους»

Δ.Κ.: «όταν λοιπόν είχε ετοιμαστεί το Άλσος, ετοιμαζόντουσαν να το δημοπρατήσουν, βγήκαμε κάποιοι αιθεροβάμονες, κάποιοι γραφικοί και είπαμε: παιδιά στοπ, δώσαμε, έδωσε το κράτος εκατομμύρια των εκατομμυρίων να γίνει αυτό το πράγμα, ας το πάρουμε παιδιά, ας το πάρει το Υπουργείο Πολιτισμού, ας το πάρει, ας γίνει ξέρω εγώ το Φεστιβάλ Αθηνών ή έστω ας γίνει κάτι άλλο, ας γίνει ξέρω εγώ ένας χώρος για τα παιδιά να μπορούν οι γονείς να τα αφήνουν εκεί και να πάνε να τρέχουν στο πάρκο, να γίνει κάποια δράση τοπική, όχι τοπική να γίνει κάποια δράση ξέρεις να έχει εγγύηση ότι θα είναι προς όφελος των πολιτών, θα είναι προσβάσιμη στους πολίτες και θα είναι εξασφαλισμένη στο μέλλον ότι θα είναι για το πάρκο, όχι δεν θα είναι ξεκομμένο από το πάρκο. Δυστυχώς αυτό δεν υποστηρίχτηκε, ούτε από την πλειοψηφία των κατοίκων εδώ αλλά προφανώς και από την Περιφέρεια που ήταν αρνητική, νομίζω όχι από θέση, αλλά απλώς από δυσκολία διαχείρισης του όλου πράγματος, δηλαδή δεν μπορούσε να φανταστεί ότι θα μπορούσε να το λειτουργήσει, υπό κάποιο μανδύα, όχι μανδύα, ουσιαστικά δηλαδή από το κράτος, ή από το Δήμο ή από την Περιφέρεια».⁵⁰²

Χ.Κ. «...το θέατρο «Άλσος» παρελήφθηκε από εμάς με μια εργολαβία η οποία μόλις είχε συμβασιοποιηθεί. Φροντίσαμε να ολοκληρωθεί όσο γινόταν πιο γρήγορα η ανακαίνισή του και μετέπειτα ξεκίνησε το ζήτημα της, του πως θα λειτουργήσει...

...προσπαθήσαμε να απευθυνθούμε σε πρώτη φάση και κάναμε μακρά διερεύνηση με φορείς της κοινωνίας των πολιτών και του ακαδημαϊκού χώρου. Απευθυνθήκαμε στη διοίκηση της ΑΣΟΕΕ, απευθυνθήκαμε σε καθηγητές από την ΑΣΟΕΕ, απευθυνθήκαμε σε ΚοινΣΕπ (κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση) που ενδεχομένως θα θέλαν να το λειτουργήσουν κτλ, με κάποιο τρόπο ανοιχτό στην κοινωνία κτλ. Δεν ανταποκρίθηκε κανείς. Δεν υπήρξε κάποιος να πει, εδώ είμαστε, σας φέρνουμε ένα σχέδιο. Εμείς

⁵⁰¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵⁰² Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

είπαμε μάλιστα ότι είμαστε διατεθειμένοι και να το χρηματοδοτήσουμε, δεν θέλουμε καλά και σώνει κάποιο υψηλό ενοίκιο, θέλουμε μια πρόταση που να βάλει νέο κόσμο μέσα στο «Πάρκο». Δεν υπήρξε καμία ανταπόκριση...»⁵⁰³

Σύμφωνα, τέλος, με τους Θ.Κ. και Δ.Τ., παλιότερα υπήρχαν κινήσεις όχι μόνο να μην λειτουργήσει το Άλσος αλλά και να κατεδαφιστεί.

Θ.Κ.: «ο δικηγόρος Φαρμακίδης υπέρμαχος της τήρησης του νόμου λειτουργούσε με το σκεπτικό, Ναι μεν με το νόμο αλλά και τίποτα που να εξυπηρετεί το κοινό. Δηλαδή να μην λειτουργήσει το «Άλσος» καθόλου, να γκρεμιστεί και το «Άλσος» γιατί; ενώ το Άλσος είναι διατηρητέο, το κτίριο έχει κριθεί διατηρητέο».⁵⁰⁴ **Δ.Τ.:** «Ο Φαρμακίδης επίσης έλεγε εδώ πέρα να γκρεμιστεί ότι είναι δημόσιος χώρος και δεν υπάρχει με κτήμα. Δεν, γκρεμίστηκε επειδή θεωρήθηκε ότι ήταν προπολεμικό, προ του 23, εννοούμε το κτίριο Οικονομική, έλεγε να γκρεμιστεί και το κτίριο».⁵⁰⁵

«Αναψυκτήριο Γαρδένια». Ο Σύλλογος Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως αναφέρει:

«Πάγιο αίτημά μας, τρία χρόνια, να λειτουργήσει η Γαρδένια, ανεξάρτητα από το «Άλσος». Διαμαρτυρηθήκαμε στην για την καθυστέρηση. Η καθυστέρηση οφείλεται 100% στον ενοικιαστή και στην Περιφέρεια που δεν κάνει την δουλειά της».⁵⁰⁶

Θ.Κ.: «Αν δεν είχε κάνει παρανομίες θα λειτουργούσε, και η Γαρδένια και όλοι. Πιάσανε, και τα βάλανε όλα στην ίδια σύμβαση. Δώσε το ένα σε Κοιν.Σ.Επ,⁵⁰⁷ σε κάποιους συλλόγους που θέλουν να το λειτουργήσουν, έλα σε επαφή με τον κόσμο. Ας την λειτουργούσαν άτομα από την ανεξάρτηση, θα βοηθούσε να ενταχθούν στον εργασιακό κύκλο, που είναι πολύ δύσκολο γι' αυτούς να βρουν δουλειά».⁵⁰⁸

Δ.Κ.: «Τώρα γίνεται το σώσε για το κίосκ της γαρδένιας, το οποίο κι αυτό το έδωσε η Περιφέρεια σε ιδιώτη. Κι εδώ υπήρχαν προτάσεις να το πάρουν οι κοινότητες ανεξαρτημένων να το λειτουργήσουν, και να δείξουμε κι εμείς την αλληλεγγύη μας σε αυτή την προσπάθειά τους και να έχουν ένα πολύ πιο φιλικό χώρο πιο κοινωνικό χώρο πιο κοντά τους δηλαδή. Η Περιφέρεια δεν ήθελε να αναμειχθεί σε αυτό, το έδωσε στον ιδιώτη, το ξεφορτώθηκε. Ο ιδιώτης για να το λειτουργήσει πρέπει να κάνει μια επέκταση γιατί ο υγειονομικός κανονισμός λέει ότι πρέπει να έχει τουαλέτες, η

⁵⁰³ Συνέντευξη με Χ.Κ., 11.06.2022

⁵⁰⁴ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵⁰⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁵⁰⁶ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1358> (06.06.2019)

⁵⁰⁷ πρόκειται για κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, αστικούς συνεταιρισμούς του Ν. 1667/86 που έχουν ως σκοπό την συλλογική και κοινωνική ωφέλεια

⁵⁰⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

επέκταση αυτή βγαίνει 20 εκατοστά προς το χώρο που ανήκει στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας λόγω Ιερού Λόχου, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν μπορεί να δώσει αυτή την άδεια κι ο Δ.Τ. με τον Θ.Κ. πήγανε στην πολεοδομία, στην αστυνομία, σε όλους αυτούς, και τον κήρυξαν παράνομο. Όλοι θα κάνανε στραβά μάτια για να λειτουργήσει η Γαρδένια, ... δεν είναι λόγος να κολλήσουμε στα 20 εκατοστά. Αυτά τα καταστήματα που είχε το Πάρκο θέλουμε, δεν θέλουμε καινούρια. Άμα λειτουργήσουν τα δυο κιόσκια δεν χρειάζεται άλλο κατάστημα το Πεδίον του Άρεως, τι να το κάνει;».⁵⁰⁹

Ε.Α.: «Τα περίπτερα γιατί τα έδωσε; Και μας εγκλώβισε όλους με τα περίπτερα και ίσως εγκλώβισε και τον ιδιοκτήτη. Είμαι πολύ υπέρ της νομιμότητας αλλά θα μου πεις και συ τώρα... αν δω να κόβουν ένα δέντρο μπορεί να μου γυρίσει το μάτι».⁵¹⁰

Θ.Κ.: «η Γαρδένια θα έπρεπε να έχει ανοίξει ήδη, Ξαφνικά είδαμε να γίνεται μια προέκταση.. ζητήσαμε να τηρηθεί πάλι η νομιμότητα, Και σε αυτό και στο Άλσος έχουνε μπει πρόστιμα αυθαίρετης κατασκευής και πρόστιμα διατήρησης, Οι καταπατήσεις είναι. Αδίκημα αυτόφωρο. Τον Μαροσούλη, δεν τον ακουμπάει κανείς, όπως δεν ακουμπούσε και τον Κυριακού. Βέβαια ο αντίλογος είναι ότι βοηθάει στο gentrification της περιοχής. Δυστυχώς σε πολύ κόσμο περνάει ότι, όχι μόνο δεν αφήνει τα ναρκωτικά να έρθουνε μέσα, αλλά αυτός τα έδιωξε. Αυτό ας βγει ευθαρσώς η Περιφέρεια να το παραδεχτεί, να πει: ναι ήρθε ο κύριος Μαροσούλης και έδιωξε τα ναρκωτικά».⁵¹¹

Ε.Π.τ.Α.: «Απαιτούμε να ξεκινήσει άμεσα η λειτουργία της σαν καντίνα, όπως την ξέραμε τόσα πολλά χρόνια. Αν ο ενοικιαστής κωλυσιεργεί ζητάμε από την νέα Περιφερειακή αρχή να τον κηρύξει έκπτωτο. Οι εγκαταστάσεις του Πάρκου υπάρχουν για να υπηρετούν τους επισκέπτες του. Δεν είναι απλά οικόπεδα για εκμετάλλευση».⁵¹²

«Ο Σύλλογος «Αθηνά» καταδικάζει τις ενέργειες δύο μεμονωμένων ατόμων που αυτοπροσδιορίζονται ως «ακτιβιστές», και βάζουν προσκόμματα στην επαναλειτουργία της «Γαρδένιας», ενάντια στη θέληση της συντριπτικής πλειοψηφίας των κατοίκων και των επισκεπτών του Πάρκου.».⁵¹³

Τελικά σήμερα, για την ακρίβεια την 07.12.2019 μετά πολλών κόπων και βασάνων, άνοιξε ξανά το κιόσκι στο κέντρο του Πάρκου, η ιστορική «Γαρδένια».

⁵⁰⁹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁵¹⁰ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵¹¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵¹² <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (12.09.2019)

⁵¹³ <https://www.facebook.com/SylogosAthinaPedionAreos/> (13.06.2019)

Green Park. Μπορεί μέχρι σήμερα να μην έχει ξεσπάσει ανάλογη διαμάχη με αυτή του «Άλσους», τέως Οικονομίδα, για τη διαχείριση και επαναλειτουργία του GreenPark, παρόλα αυτά η πιθανή μη σύνδεσή του με το «Πάρκο» θα εγείρει νέο συγκρουσιακό κύκλο των θαμώνων και των συλλογικοτήτων με το φορέα διαχείρισης του Πεδίου του Άρεως, την Περιφέρεια. Η προηγούμενη εμπειρία του «Άλσους» δεν αφήνει περιθώρια αισιοδοξίας για συνομιλία του GreenPark με το «Πάρκο».

Εδώ κρίνεται καλό να γίνει αναφορά στην κήρυξη του ως διατηρητέο, στο ιδιοκτησιακό του καθεστώς, στους όρους χρήσης του, όπως αυτοί προβλέπονται από τα σχετικά διατάγματα, στην προκήρυξη πλειοδοτικού διαγωνισμού στο οποίο προχώρησε η Περιφέρεια Αττικής με σκοπό την ενοικιάσή του καθώς και στην δεκαπενταετή (15 χρόνια) μίσθωσή του στον πλειοδότη επιχειρηματία.⁵¹⁴

⁵¹⁴ Το κτίριο του «GREEN PARK» που λειτουργούσε ως αναψυκτήριο – μουσική σκηνή από τη δεκαετία του '50 έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο, με Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ - ΦΕΚ 514 /Δ/8-7-1999 με χρήσεις: εστιατορίου, κέντρου διασκέδασης, ζαχαροπλαστείου - κυλικείου, καφετέριας, κέντρου ψυχαγωγικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων και αντλιοστασίου. Συμπληρωματικά με νεότερη Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ – ΦΕΚ 237/18-06-2010 (Τεύχος Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων και Πολεοδομικών Θεμάτων) χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέα στοιχεία – τμήματα του Κτιρίου που δεν περιλήφθηκαν με σαφήνεια στην πρώτη Απόφαση (εξωτερική ημικυκλική σκάλα που οδηγεί στο δώμα, πλευρικό νότιο κλιμακοστάσιο, βεράντα Κτιρίου επί της οδού Μαυρομματαίων).

Στις **25.04.2018** η Περιφέρεια Αττικής προχώρησε στην Προκήρυξη «Δημόσιου, Φανερού, Πλειοδοτικού Διαγωνισμού με προφορικές προσφορές για την εκμίσθωση του καταστήματος που λειτουργούσε με την επωνυμία «GREEN PARK» επί της οδού Μαυρομματαίων 22, στο Δήμο Αθηναίων, εντός του Άλσους του Πεδίου του Άρεως, αποτελούμενο από υπόγειο, ισόγειο και πατάρι. Στο μίσθιο περιλαμβάνεται και η εκμετάλλευση του πλατύσκαλου, έμπροσθεν του 3 Κτιρίου, μήκους 27,5 μ. και πλάτους 3,60 μ. καθώς και ο παρακείμενος του Κτιρίου περιβάλλοντας χώρος εκτάσεως περίπου 1.720 τ.μ. Λόγω της ιδιαιτερότητας του κτιρίου, θα πρέπει να τηρηθούν από τον μισθωτή απαρέγκλιτα οι δεσμεύσεις που υπαγορεύονται από τον χαρακτηρισμό του Κτιρίου ως διατηρητέου. (ΦΕΚ 514 τΔ 08.07.1999 «περί χαρακτηρισμού ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών εντός του Άλσους Πεδίου του Άρεως και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού») καθώς επίσης και οι επιτρεπόμενες χρήσεις του. (Επιτρεπόμενες χρήσεις είναι αυτές που αναφέρονται στο Π.Δ. της 23ης-2-1987 (ΦΕΚ166/Δ/6-3-87) άρθρο 9 «περιεχόμενο ελεύθερων χώρων αστικού πρασίνου» και στην παρ. 8 της υπ' αριθ. 13321/3134/2-6-1999 απόφασης του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΦΕΚ 514/Δ/8.7.1999) λαμβάνοντας υπόψη και τα όσα προβλέπονται στις προδιαγραφές σύνταξης των μελετών διαχείρισης Πάρκων και Αλσών σύμφωνα με την υπ' αριθ. 133384/6587/23-12-2015 (ΦΕΚ Β 2828) απόφαση του Υπουργού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και όπως κάθε φορά ισχύουν). Οι παρεμβάσεις δεν θα πρέπει να αλλοιώνουν την φυσιογνωμία του Κτιρίου ενώ ο μισθωτής θα πρέπει να λάβει τις απαιτούμενες εγκρίσεις δόμησης (ενδεικτικά από Πολεοδομία, ΥΠΠΟ Δ/νση Νεωτέρων Μνημείων κ.λπ.). Απαγορεύεται κάθε αφαίρεση, αλλοίωση ή καταστροφή των επί μέρους αρχιτεκτονικών και διακοσμητικών στοιχείων του Κτιρίου, επιτρέπεται δε μόνον η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμιση, εφ' όσον δεν θίγονται τα διατηρητέα στοιχεία του». (ΑΔΑ: ΩΠ4Α7Λ7-ΑΚΡ Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής Περιφέρειας Αττικής με αρ. πρωτ. 79861/25.04.2018 περί «Δημόσιας Πλειοδοτικής, Φανερής και Προφορικής Δημοπρασίας»).

Στις **08.05.2018** η Οικονομική Επιτροπή της Περιφέρειας Αττικής, ανακηρύττει πλειοδότη και κατακυρώνει το αποτέλεσμα της πλειοδοτικής, φανερής και προφορικής δημοπρασίας για την εκμίσθωση του καταστήματος που λειτουργούσε με την επωνυμία «GREEN PARK» εντός του Άλσους

Χ.Κ. «...το Green Park επίσης ήταν μια πρωτοβουλία την οποία ανέλαβε η διοίκηση Δούρου και προωθήσαμε πολύ, δηλαδή αλλάξαμε τον τρόπο που μέχρι τότε το σκεπτόταν ως το πούμε έτσι η Περιφέρεια να κάνει μόνη της τις αποκαταστάσεις τις κηρύξεις κτλ, κάναμε ένα διαγωνισμό, πάλι βάζοντας αυστηρές προδιαγραφές ως προς την ποιότητα, καταρχήν ως προς την επάρκεια της στατικής αποκατάστασης, γιατί είχε κάποια θέματα, όχι πολύ μεγάλα αλλά υπήρχαν. Πρώτο ως προς αυτό και δεύτερο ως προς την ποιότητα και την αρχιτεκτονική και την αισθητική και την περιβαλλοντική της ανακαίνισης ως πούμε. και όντως έγινε ένας χώρος ο οποίος νομίζω ενθουσιάζει τον κόσμο, με φιλικά υλικά προς το περιβάλλον και με μια υψηλή αισθητική...

...ήταν κακοποιημένο, ήταν κατελημμένο, είχε καταρχήν κλείσει λόγω των προβλημάτων στατικότητας, κατελημμένο, εγκαταλελειμμένο κτλ. Η διαδικασία του να γίνει η μελέτη, να ανατεθεί η μελέτη, να γίνει η μελέτη, να εγκριθεί η μελέτη θα ήθελε τουλάχιστον 2,5-3 χρόνια και μετά να βρεθεί ανάδοχος για την κατασκευή, να γίνει ο διαγωνισμός, να επιλεγεί ανάδοχος και να υπάρξει σύμβαση και η σύμβαση της κατασκευής θα ήθελε πάλι άλλα 2,5-3 χρόνια, δηλαδή θα φτάναμε συνολικά από τότε που μπορούσαμε να το, να παρέμβουμε, σε άλλα 5-6 χρόνια να γίνει η επαναλειτουργία του Green Park. όλο αυτό το στενέψαμε το χρονικό περιθώριο, κόψαμε δρόμο ως το πούμε έτσι κάνοντας μία, ένα διαγωνισμό μίσθωσης όπου ο ανάδοχος θα αναλάμβανε να κάνει και όλες τις εργασίες αυτές, συντήρησης, αποκατάστασης κτλ. Και αυτό το πράγμα ευοδώθηκε μετά. Θέλω να πω η άδεια του Green Park βγήκε το Μάιο του 2019, έτσι, και ήταν μια σημαντική επιτυχία αυτή και, η πολεοδομική άδεια, η οικοδομική άδεια εννοώ, ήταν μια σημαντική επιτυχία, απλά μετά ενδεχομένως και λόγω του κορωνοϊού καθυστέρησε κάπως...»

Όπως για όλα τα θέματα του Πεδίου του Άρεως, έτσι και για την επαναλειτουργία του Green Park, οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων παίρνουν θέση δημόσια:

Β.Χ.: «Βρήκα το 2015 ένα GreenPark το οποίο ήτανε πάρα πολύ συμπαθητικό και τόπος συνάντησης. Στις αρχές, του '16, δειλά-δειλά τα βράδια άρχισαν κάποιοι να εγκαθίστανται έξω από το κτίριο ώσπου μέσα σε δύο με τρεις μήνες, 150 άτομα, παρέμεναν, από την ώρα που έκλεινε το πάρκο μέχρι τις 8 το πρωί απ' έξω Τις πρωινές

του Πεδίου του Άρεως στον κ. Πούλιο Ιωάννη του Νικολάου, (με εγγυητή τον κ. Σταθοκωστόπουλο Βλάσιο) με μηνιαίο μίσθωμα 2.700€ (δύο χιλιάδες επτακόσια ευρώ). Κατά τα λοιπά ισχύουν τα αναφερόμενα στην παρ. 4.2. «Τιμή εκκινήσεως και τρόπος καταβολής του μισθώματος» της διακήρυξης. πλειοδότη της δημοπρασίας. (ΑΔΑ: 73ΥΓ7Λ7-960 Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής Περιφέρειας Αττικής 1171/08.05.2018 περί «Διενέργειας Δημόσιας Πλειοδοτικής, Φανερής και Προφορικής Δημοπρασίας»)

ώρες ήτανε μέσα στο πάρκο. Αυτή η κατάσταση δημιουργήθηκε με την παράλειψη της Περιφέρειας να παρέμβει και με την παράλειψη της αστυνομίας επίσης.». ⁵¹⁵

Δ.Τ.: «φοβόμαστε, είμαστε πολύ επιφυλακτικοί σε κάθε περίπτωση. Το κακό είναι ότι ο κόσμος μπαίνει έτσι στο δίλημμα, προκειμένου να έχω τα ναρκωτικά καλύτερα μπουζουζίδικο. Κι έτσι μασιέται ο δημόσιος χώρος. Έτσι περιπλέκεται ο δημόσιος με τον ιδιωτικό χώρο, δεν περιπλέκεται, είναι μονομερές, απορροφάται, δεν περιπλέκεται, δεν έγινε ποτέ κάτι ιδιωτικό δημόσιο, το αντίθετο γίνεται». ⁵¹⁶

Θ.Κ.: «Το Green Park δεν συνομιλούσε ποτέ με το πάρκο, είχε πάντα τοίχο προς το Πάρκο, απλώς τελευταία είχε βγάλει κάποια τραπέζια προς την πλευρά του Πανελληνίου σε ανοιχτό χώρο. Αυτό θα ήτανε και αυτό καλό και...». ⁵¹⁷

Ε.Α.: «αυτός που θα έρθει μέσα στο Green Park, να είναι σε όλα νόμιμος γιατί θα έχει πρόβλημα... Λοιπόν, Το Green Park ακούγεται ότι έχει ένα θέμα με τα στατικά». ⁵¹⁸

Δ.Λ.: « Το ότι δεν επενδύσαμε χρήματα, ως οργανωμένη κοινωνία και να αναπτύξουμε το Green Park με όλες τις δυσκολίες που μπορεί να υπήρχαν, επηρέασε άμεσα την εξέλιξη της πιάτσας των ναρκωτικών. Συν όλα τα άλλα. Δηλαδή, αν είχαμε τα λεφτά της ΟΧΕ (ολοκληρωμένη χωρική επένδυση), καταλαβαίνεις γιατί μιλάω και τα σπρώχναμε εκεί, επαναλαμβάνω, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προβλήματα που έχει η ανάπτυξη και εννοώ πολεοδομικά, οικιστικά, όλα αυτά, σίγουρο ήταν ότι αυτό θα έφερνε, θα συμπαρέσυρε και μια αντίστοιχη ανάπτυξη του χώρου». ⁵¹⁹

Το Δεκέμβριο του 2019 πήρε φωτιά το ιστορικό αναψυκτήριο του Πεδίου του Άρεως στην οδό Μαυροματαίων. Στο διαδίκτυο γράφουν οι συλλογικότητες:

«Σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες η φωτιά ξέσπασε μετά τη ρίψη μολότοφ προς τους αστυνομικούς που βρίσκονταν στην περιοχή, ενώ άλλες πληροφορίες εντοπίζουν την έναρξη της φωτιάς στον καταυλισμό των τοξικοεξαρτημένων που έχουν εγκατασταθεί στην περιφραγή του Green Park. Η φωτιά έκαψε εσωτερικά το κτίριο και τα σκουπίδια που είχαν μαζέψει μέσα του. Τι θα γινόταν αν η φωτιά ξέσπαγε καλοκαίρι που δεν θα ήταν όλα μούσκεμα από την υγρασία? Θα είχε λαμπαδιάσει το μισό πάρκο!». «Επιτέλους... τέλος σε αυτή την κατάσταση! Περιφέρεια, Δήμος, Κυβέρνηση ας αναλάβουν τις ευθύνες τους!». ⁵²⁰ «Έκλεισε το Green Park, στοίχειωσε η

⁵¹⁵ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵¹⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁵¹⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵¹⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵¹⁹ Συνέντευξη με Δ.Λ., 22.06.2019

⁵²⁰ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (12.12.2019)

γειτονιά. Έχουμε γίνει γραφικοί, το επαναλαμβάνουμε: όπου δεν υπάρχει ζωή, λειτουργίες και φως, έρχεται το σκοτάδι και ο μαρασμός. Να ξανανοίξει το Green Park ,τόρα!». ⁵²¹

Κλείσιμο επιχειρήσεων αναψυχής και κέντρων άθλησης πέριξ του Πάρκου

Δασάκι Ευελπίδων. Κατά το παρελθόν σύμφωνα με τα λεγόμενα των περιοίκων με δικαστική απόφαση έκλεισαν τα ουζερί που υπήρχαν στο αλσάκι της οδού Ευελπίδων. Είχε επικρατήσει η λογική του «πράσινο για το πράσινο» και καμία δραστηριότητα. Σήμερα όλοι συμφωνούν πως ήταν μια λάθος κίνηση που οδήγησε στο μαρασμό του Άλσους και στην αύξηση της παραβατικότητας:

Α.Π.: «εκεί είναι το αλσάκι της Σχολής Ευελπίδων που δεν ανήκει στο πάρκο. Εκεί ένας γείτονας έκανε κάποιες κινήσεις και απαγορεύτηκαν τα τραπεζοκαθίσματα και από τότε άρχισε ο μαρασμός, και τώρα αν πας να δεις τι γίνεται είναι ένα άθλιο.». ⁵²²

«Πήραν το Δασάκι της Σχολής Ευελπίδων από τον Δήμο, γιατί είχε δώσει άδεια για τραπεζοκαθίσματα σε μαγαζιά, τα οποία όμως σεβάστηκαν το χώρο, δεν έβαλαν ίχνος τσιμέντου, είχαν σωστό φωτισμό, χωρίς μουσική, δηλαδή με πλήρη σεβασμό στο χώρο και τους κατοίκους. Και τα έκλεισαν και κατέστρεψαν το Δασύλλιο, καθιστώντας το αυτή στιγμή κέντρο ανομίας». ⁵²³

Θ.Κ.: «α, στο παρκάκι της Ευελπίδων, τα ουζερί , αυτά κλείσανε λόγω Φαρμακίδη, κακώς, ήτανε συμβατά με το χώρο, δεν ήτανε ούτε φαραωνικό ούτε έκλεινε και τον χώρο. Δηλαδή τον έκανε... πέρναγες από εκεί μέσα, τα παιδάκια παίζανε» ⁵²⁴

Δ.Τ.: «Ο δήμος είχε την δυνατότητα να φτιάξει πράγματα εκεί, αλλά το δασαρχείο, είχε μεταφερθεί στο δήμο, η αρμοδιότητα. Αυτό δεν είχε γίνει με νόμο τότε, είχε γίνει με υπουργικό συμβούλιο, και όχι με ΦΕΚ κλπ., και είχε κατηγορήσει το δασαρχείο τον δήμο ότι είχε εγκαταλείψει το πάρκο. Όμως στην πραγματικότητα ήρθε το Συμβούλιο της Επικρατείας και αφαίρεσε την αρμοδιότητα του πάρκου από το Δήμο. Αφαιρώντας την αρμοδιότητα του πάρκου δεν μπορούσε να νοικιάσει, έτσι κλείσανε. Ο Φαρμακίδης ήταν ένας άνθρωπος που πίστευε το πράσινο-πράσινο εζ ου... και εντάζει...». ⁵²⁵

Λόφος Φινόπουλου. Αντίστοιχα αναφέρονται και για το ουζερί στο γειτονικό λόφο Φινόπουλου, ο οποίος αν και κάποτε έσφυζε από ζωή σήμερα με νομικά μέσα έπαψε να λειτουργεί. Ο Δημήτρης Μπέης, τέως δήμαρχος Αθηναίων αναφέρει σχετικά:

⁵²¹ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (20.02.2020)

⁵²² Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁵²³ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=4> (από συνέντευξη κατοίκου στις 24.02.2019)

⁵²⁴ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵²⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

«ένας, κακότροπος θα 'λεγα, περίοικος επί δεκαπέντε χρόνια κάνει δικαστικό πόλεμο κατά του Δήμου Αθηναίων, ουσιαστικά κατά των πολιτών της Αθήνας, και αξιώνει να ξηλωθεί το γήπεδο αθλοπαιδιών που είναι μέσα στο άλσος, ως και δύο ξύλινες παράγκες όπου οι δενδροκηπουροί τοποθετούν τα εργαλεία τους. Αξιώνει επίσης να απαγορευθεί τους καλοκαιρινούς μήνες η τοποθέτηση στο άκρο του άλσους τραπεζοκαθισμάτων από καφενεία που βρίσκονται στην απέναντι πλευρά του άλσους. Είναι τα τραπεζοκαθίσματα όπου βρίσκουν καταφύγιο οι Αθηναίοι που δεν έχουν στη γειτονιά τους πάρκο και δεν έχουν τη δυνατότητα να πάνε εξοχή. Έχουν όμως και αυτοί οι Αθηναίοι το δικαίωμα να καθίσουν με την οικογένειά τους ή με παρέα τούς φίλους τους μέσα στο άλσος. Δυστυχώς ο «κακότροπος» περίοικος «δικαιώθηκε» με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας».⁵²⁶

Ο Σύλλογος Επι μένουμε Πεδίον του Άρεως σημειώνει:

«Τους πείραζε ο ήχος από τα μαχαιροπήρουνα του ουζερί στον Λόφο Φινόπουλου. Κατάφεραν να το κλείσουν με τρόπο νόμιμο. Σήμερα το ουζερί είναι κτίριο φάντασμα και ο λόφος ρημαγμένος.»⁵²⁷

Ας σημειωθεί ότι για το ουζερί υπήρξε παρέμβαση της Δ/σης Δασών Αθηνών προς την Υπερνομαρχία το 2009.⁵²⁸

Σ.Π.: «Υπήρχε ένα περίπτερο μέσα στο λόφο Φινόπουλου το οποίο κάποια στιγμή κάηκε, και όταν έγινε μια προσπάθεια να το ξαναφτιάξουμε κόλλησε γιατί δεν είχε άδεια. Επειδή θεωρείται δασική περιοχή δεν επιτρέπεται να βγει άδεια, δεν επιτρέπονται κατασκευές δηλαδή σε δασική περιοχή. Τώρα βρήκα μια λύση, μιλώντας με τους δασικούς. Αν βρεθεί μια βεβαίωση δημόσιας αρχής, ότι προϋπήρχε του 1950, μπορούμε να το νομιμοποιήσουμε στο δασαρχείο και να το επαναφέρουμε».⁵²⁹

Α.Π.: «Ο λόφος Φινόπουλου ανήκει στην Περιφέρεια και είναι σε ημιάγρια κατάσταση, πράγμα που είναι και η γοητεία του, τον έχουν αφήσει στην ησυχία του, έχει γίνει σαν ζούγκλα, επάνω στην κορυφή του έχει μια παιδική χαρά, είχε και ένα ουζερί, το οποίο ήταν πάρα πολύ ωραίο, υπήρχαν αντιρρήσεις από μερικούς, φωνάζανε, όχι στην εμπορευματοποίηση και τέλος πάντων δεν υπάρχει τίποτα τώρα...».⁵³⁰

⁵²⁶ <https://www.asda.gr/elxoro/arewsPrwtom.htm> (εφημ. Ελευθεροτυπία 08.08.2007)

⁵²⁷ <https://www.facebook.com/PedioAreos/> (17.06.2019)

⁵²⁸ **Στις 12-5-09** με αρ. πρωτ. 987 έγγραφό της η Διεύθυνση Δασών Αθηνών καλεί την υπερνομαρχία: «...παρακαλείται να μην προβεί στην μίσθωση των αυθαίρετων κατασκευών για να λειτουργήσουν ως αναψυκτήριο, όπως ρητά τονίζεται διαφορετικά θα αναγκαστούμε να επιβάλουμε εις βάρος σας τα εκ του Νόμου προβλεπόμενα.

⁵²⁹ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁵³⁰ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

Πρόσφατα το Σεπτέμβριο του 2018 ο Λόφος κινδύνευσε από την απόπειρα εισβολής εμπόρων και χρηστών ναρκωτικών, οι οποίοι εκδιώχθηκαν από την Μαυροματαίων στα πλαίσια αστυνομικής επιχείρησης για καθαρισμό της περιοχής του GreenPark από τα ναρκωτικά⁵³¹. Περίπου ένα χρόνο μετά ο σύλλογος «Αθηνά» καταγγέλλει:

*«Η εγκατάλειψη του Λόφου Φινόπουλου από την Περιφερειακή Αρχή έχει φτάσει στα όρια της εγκληματικής αμέλειας: ανύπαρκτη φροντίδα για το πράσινο, κατεστραμμένα προστατευτικά κιγκλιδώματα, καμία μερίμνα για την ασφάλεια των επισκεπτών αλλά και των διερχομένων γύρω από τον λόφο. Ένας μικρός αλλά πανέμορφος λόφος έχει εγκαταλειφθεί στην ερήμωση και την κατάρρευση».*⁵³²

Γήπεδο μπάσκετ Ευελπίδων: Η ίδια ακριβώς ιστορία συνέβη και με το μπάσκετ που υπήρχε μέσα στο Αλσάκι της Ευελπίδων. Αφού εγκαταλείφθηκε στη φυσική φθορά η τελική λύση δόθηκε δικαστικά με την οριστική απομάκρυνσή του:

*«Στην άκρη του Άλσους Ευελπίδων, σε ξέφωτο, υπήρχε ένα μπασκετάκι. Μικρό και όμορφο προοριζόταν μόνο για τα παιδιά της γειτονιάς. Οι άτεγκτοι «Ιαβέρηδες του νόμου» κίνησαν ουρανό και γη για να το κηρύξουν παράνομο και να το ξηλώσουν. «Ήταν παράνομο», είπαν, «δεν συνάδει με Άλσος και ενοχλεί την αισθητική μας!». Πίεσαν τις αρχές (πολεοδομία, δασαρχείο, δήμο και περιφέρεια), οι οποίες τους έκαναν το χατίρι, προκειμένου να μη βρουν τον μπελά τους... Το Άλσος Ευελπίδων ερήμωσε, ρήμαξε, απαξιώθηκε. Οι κύριοι αυτοί όμως νίκησαν. Επιμένοντας στο γράμμα του νόμου, έκαναν το γινάτι τους. Είναι οι νεκροθάφτες της ζωής τους Πάρκου...»*⁵³³

Θ.Κ.: *«Το μπασκετάκι στην Ευελπίδων, χωρίς να το θέλουμε εμείς καθόλου, κάποιος κύριος Φαρμακίδης, δικηγόρος, ας πούμε, δεν ξέρω τι, επέμενε πάρα πολύ, σε εισαγωγικά είχε το νόμο μαζί του... κατάφερε να το διώξει».*⁵³⁴

Ε.Α.: *«Ο Φαρμακίδης λοιπόν, τι έκανε; Ο δήμος Αθηναίων, όταν έκανε την μπασκέτα, έπρεπε να ρωτήσει πως να την κάνει με τι προδιαγραφές, κι αυτός πήγε, δεν ξέρω τι έκανε τότε, και τους πήγε στα δικαστήρια, δήθεν είναι δάσος, δήθεν δεν ξέρω κι εγώ τι είναι και πήρε κατά την κυριότητα πίσω, κατά χρήση ήταν πάλι στο Δήμο. Άντε να καταλάβει ο απλός πολίτης...»*⁵³⁵

⁵³¹ <https://www.postmodern.gr/na-sosoyme-ton-lofo-finopoyloy/>

⁵³² <https://www.facebook.com/SyllogosAthinaPedionAreos> (02.07.2019)

⁵³³ <https://www.facebook.com/PedioAreos/> (20.06.2019)

⁵³⁴ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵³⁵ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οποιαδήποτε δραστηριότητα αναψυχής στο Πάρκο είναι δύσκολο να επιβιώσει απέναντι στη δικομανία κάποιων περιοίκων, οι οποίοι έχουν την άποψη ότι ένα περιαστικό πάρκο είναι δάσος και μόνο δάσος.

Εμπορική χρήση του Πάρκου κατά την εορταστική περίοδο (Παζάρια). Τα παζάρια όπως προαναφέραμε αποτέλεσαν σημείο τριβής μεταξύ των συλλογικοτήτων και της απερχόμενης Περιφερειάρχη, η οποία κατηγορήθηκε για «χαριστική παραχώρηση» του Πεδίου του Άρεως σε φίλη της. Παρόλες τις προεκλογικές δεσμεύσεις του νυν Περιφερειάρχη, η τακτική παραχώρησης του Πάρκου, στους πωλητές υπαίθριων αγορών κατά την εορταστική περίοδο συνεχίστηκε, αποδεικνύοντας ότι το κράτος έχει συνέχεια και συνέπεια. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο πλευρό των συλλογικοτήτων που διαμαρτύρονται για καταπάτηση του Πεδίου του Άρεως βρέθηκε και η διοίκηση του Πάρκου με έγγραφη αναφορά της προς την διοίκηση. Όπως ήταν αναμενόμενο οι αναφορές στον ημερήσιο τύπο αλλά και στα μέσα κοινωνική δικτύωσης δεν χαρίστηκαν στους αιρετούς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ενδεικτικά αναφέρονται:

Χριστούγεννα 2018 *«Προϊόντα μαϊμού, τάπες για κατσαρίδες και 91.000 ευρώ από την Περιφέρεια Αττικής για το «χριστουγεννιάτικο» Πεδίον του Άρεως. Η οικονομική ζημιά της Περιφέρειας είναι δεδομένη, μεγαλύτερη όμως είναι η ζημιά για το Πεδίο του Άρεως που για άλλη μια φορά παραδίδεται σε μια κερδοσκοπική χρήση, εντελώς ξένη προς την λειτουργία του, και μάλιστα σε περίοδο επαναγνωριμίας του με το κοινό»...*⁵³⁶

Για τα Χριστούγεννα του 2019 ήδη ο Σύλλογος «Αθηνά» Πεδίον Άρεως, έχει απευθυνθεί στον Περιφερειάρχη Αττικής, ώστε το Πεδίον του Άρεως να «αφήσει πίσω τον χαρακτήρα του «χώρου ευτέλειας» και να επιστρέψει στις εποχές που όλοι νοσταλγούμε, των εκθέσεων βιβλίων και ανθών».

«Για τις γιορτές ζητάμε ένα Πεδίον του Άρεως με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και δρώμενα για Μεγάλους και Παιδιά και, αν πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχουν πάγκοι με προς πώληση είδη, αυτά να είναι στο χαρακτήρα που έχουν όλα τα Πάρκα των Ευρωπαϊκών Πρωτευουσών την περίοδο των Γιορτών, δηλαδή: φαγητά δρόμου από την εθνική και διεθνή κουζίνα, χειροτεχνίες (μη βιομηχανικές) μικρών δημιουργούν, άνθη, βιβλία, κοσμήματα αλλά και περίπτερα φιλανθρωπικών οργανισμών και

⁵³⁶ <https://www.postmodern.gr/to-pedion-toy-areos> (26.12.2018)

ιδρυμάτων που διαθέτουν συνήθως τις Γιορτές κάποια δωράκια προκειμένου να συγκεντρώσουν χρήματα για τους σκοπούς τους»⁵³⁷

Πάσχα 2019: «Τα τελευταία χρόνια οι πολίτες ανεχόμαστε κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα την παραχώρηση ενός μεγάλου τμήματος του Πεδίου του Άρεως σε οργάνωση της Γενικής Γραμματέως της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών ΕΕ, η οποία υπενοικιάζει πάγκους λαϊκών αγορών σε μικροπωλητές. Με «φερεντζέ» λίγα παλιακά παιχνίδια λούνα παρκ και μερικούς πάγκους με λουκουμάδες, η κατάληψη του Πεδίου του Άρεως βαφτίζεται «το χωριό του Αϊ Βασίλη» ή «η Αυγουλοχώρα», αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα περισσότερο από μία εμποροπανήγυρη με προϊόντα που βρίσκουμε στις παρυφές των λαϊκών αγορών κάθε γειτονιάς: κάλτσες και σώβρακα, κατσαβίδια και ξεβουλωτικά βόθρων. Είναι κατανοητό ότι τα συμφέροντα είναι μεγάλα».⁵³⁸

Στις **23.09.2019** η Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών Ε.Ε., με αίτηση της προς την Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής ζήτησε την «παραχώρηση τμήματος του Πεδίου του Άρεως από την οδό Μαυροματαίων προς πλάτωμα Οικονομίδα για χρονική περίοδο 48 ημερών (30/11/2019 έως 16/01/2020) για την εγκατάσταση λειτουργία και απ-εγκατάσταση του Χριστουγεννιάτικου Θεματικού Πάρκου 2019-2020, με την διευκρίνηση ότι η λειτουργία του για το κοινό θα είναι από Παρασκευή 13 Δεκεμβρίου 2019 έως 7 Ιανουαρίου 2020».⁵³⁹

⁵³⁷ <https://www.facebook.com/SyllogosAthinaPedionAreos/> (24.10.2019)

⁵³⁸ <https://www.postmodern.gr/eykairiaka-loyna-park-tis-symforas-i-m/> (12.04.2019)

⁵³⁹ Αίτηση-Πρόταση-Υπόμνημα Ομοσπονδίας Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών Ε.Ε. με αρ. πρωτ. 67/23.09.2019: Τοπογραφικά η διάταξη στο χώρο θα διασφαλίσει την ομαλή και άνετη προσπέλαση του κοινού. Αναφορικά με την ασφάλεια και την περιφρούρηση της διοργάνωσης θα υπάρχει 24ωρη φύλαξη από ιδιωτική εταιρεία αλλά και ομάδα περιφρούρησης από τα μέλη της Ομοσπονδίας. Επίσης θα υπάρξει διαφημιστική καμπάνια η οποία θα προβάλλει και το έργο της Περιφέρειας στην οποία θα δοθεί ειδικός χώρος Γραμματείας προκειμένου να ενημερώνει το κοινό για τις δράσεις της. Τέλος θα υπάρξει ειδική ασφαλιστική σύμβαση της διοργάνωσης για την κάλυψη κάθε αστικής ευθύνης Η Ομοσπονδία επικαλείται τις προηγούμενες επιτυχίες της διοργανώσεις στο χώρο, οι οποίες «συνέβαλλαν στο εορταστικό πνεύμα των ημερών, στην αισθητική και κοινωνική ανάδειξη της πόλης των Αθηνών, στην ψυχαγωγία και ψυχική ανάταση των συμπολιτών μας, οι οποίοι το έχουν ιδιαιτέρως ανάγκη».

Η πρόταση του Θεματικού Πάρκου περιλάμβανε τη δωρεάν είσοδο και τρεις (3) θεματικές ενότητες:

1^η ενότητα: α) τοποθέτηση κεντρικής πύλης στην είσοδο της Μαυροματαίων, β) τοποθέτηση σπιτιού του Αι Βασίλη που θα μοιράζει δώρα σε όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά, γ)εγκατάσταση φάνης σε φυσικό μέγεθος, δ) στολισμός του πάρκου με χειροποίητα ξύλινα δέντρα, ε)στολισμός με φωτάκια όλου του Πάρκου, στ) στολισμός με χειροποίητες κατασκευές κατά μήκος του Πάρκου, ζ) τοποθέτηση παραδοσιακής βάρκας που θα στολιστεί και θα φωτιστεί.

2^η ενότητα: ψυχαγωγικό πάρκο, χαρά και παιχνίδι. Στο πλάτωμα της εισόδου Μπότσαρη και στο πλάτωμα Οικονομίδα θα λειτουργήσουν πιστοποιημένα: μικρό καρουσέλ, τρενάκι, παιδικό τρενάκι, συγκρουόμενα αυτοκινητάκια, και παιδικά παιχνίδια με κερματοδέκτες. Επίσης παραπλεύρως του

Στις **04.10.2019** η Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής αφού εξέτασε την πρόταση της εν λόγω Ομοσπονδίας επισήμανε εγγράφως τους ενδοιασμούς της για την παραχώρηση του Πεδίου του Άρεως :⁵⁴⁰

Σε γενικές γραμμές διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πολύ έντονη αντίδραση για την λειτουργία των παζαριών κατά την εορταστική περίοδο. Ενδεικτικά σταχυολογούμε ορισμένες που αφορούν τη διαχείριση των παζαριών από την Περιφέρεια διαχρονικά:

Α.Π.: *«Με ενοχλεί αφάνταστα, θα έπρεπε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο βάσει του οποίου να επιτρέπονται διάφορες εκδηλώσεις μέσα στο πάρκο. Αυτό η κατάλυση κάθε έννοιας κανόνων παραβιάζονται σοβαρά ανθρώπινα δικαιώματα, ακριβώς γιατί δεν υπάρχουν κανόνες. Στις τριτοκοσμικές χώρες που μπορεί να μην υπάρχουν κανόνες υπάρχει μια άλλου είδους ανθρωπιά. Υπάρχει άλλη συλλογικότητα εκεί πέρα».*⁵⁴¹

Δ.Τ.: *«Το να φτιαχνόταν για παράδειγμα στο άγαλμα του Κωνσταντίνου σε ένα δρόμο ως πούμε για μια βδομάδα κάτι, εντάξει κοίταξε δεν μπορείς να πας να είσαι όχι σε όλα, αλλά το να γίνεται για ένα μήνα και να κόβει το πάρκο στη μέση είναι απαράδεκτο.»*⁵⁴²

Δ.Κ.: *«Αυτό το πράγμα αλλοιώνει τελείως τη φυσιογνωμία του πάρκου. Τα πρώτα χρόνια που το έκανε η Περιφέρεια είχε ένα νόημα, γιατί δεν πατούσε ψυχή».*⁵⁴³

αγάλματος του Κωνσταντίνου θα εγκατασταθεί παγοδρόμιο ύστερα από την αδειοδότηση του από το Δήμο. Τέλος σε εμφανές σημείο της πλατείας Σιντριβανιού θα τοποθετηθεί σκηνή εκδηλώσεων. Καθ όλη τη διάρκεια της εορταστικής περιόδου θα διοργανώνονται πολιτιστικές δράσεις: παράσταση καραγκιόζη, κουκλοθέατρο, ταχυδακτυλουργοί, ξυλοπόδαροι, ανιματέρ, ζογκλέρ, κλόουν, νεράιδες ξωτικά, face painting για παιδιά, παραστάσεις ελληνικών μουσικών σχημάτων, χορευτικά πολιτιστικών συλλόγων, catering την μέρα των εγκαινίων και πατροπαράδοτη βασιλόπιτα την πρωτοχρονιά. Όλα αυτά δωρεάν.

3^η ενότητα: Υπαίθρια χριστουγεννιάτικη αγορά η οποία περιλαμβάνει: ζαχαρούπολη, ενότητα με τα παραδοσιακά προϊόντα της ελληνικής γης, υπαίθρια αγορά χριστουγεννιάτικων δώρων, κυλικείο και την αλληλέγγυα κουζίνα Red Kitchen για τους άπορους συμπολίτες μας. Τέλος θα οργανωθούν φιλικότατα bazaar».

⁵⁴⁰ (Εγγραφο της Διεύθυνσης Πάρκων και Αλσών, Περιφέρειας Αττικής με αρ. 600590/04.10.2019)

«α)Θεωρεί μεγάλο το χρονικό διάστημα της κατάληψης μέρος του Πάρκου για τις ανάγκες της διοργάνωσης και ελάχιστο το τίμημα των 100€ ημερησίως, (Αρ. Απ. 379/2017 Περιφερειακού Συμβουλίου Αττικής, ΦΕΚ 3939_Β_08.11.2017) β) γίνεται υπερβολική κατανάλωση ηλεκτρικής ισχύος κυρίως λόγω του παγοδρομίου και σε περίπτωση βλάβης δεν υπάρχει τεχνίτης ηλεκτρολόγος στην υπηρεσία να επιμεληθεί,

γ) λόγω της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνει η διοργάνωση δεν μπορεί να τελεστούν οι προγραμματισμένοι αθλητικοί αγώνες δρόμου στις 30.11 & 21.12.19.

δ) οι πολίτες έχουν διαμαρτυρηθεί έντονα σχετικά με το ύψος του παζαριού το οποίο δεν θυμίζει Χριστούγεννα ή Πάσχα, θεωρούν ότι είναι αντιαισθητικό, προκαλούνται ζημιές στο πλακόστρωτο και στα μάρμαρα που καρφώνονται εκεί τα κιόσκια, τα φορτηγά που μπαινοβγαίνουν προξενούν φθορές σε μάρμαρα και παρτέρια και λόγω των λιπαρών ουσιών από τις καντίνες αναδύονται δυσάρεστες οσμές,

ε) οι υπάλληλοι καθαριότητας βρίσκουν το πρωί τους κοινόχρηστους χώρους υγιεινής στο πάρκο σε άθλια κατάσταση και

στ) οι ζημιές από τη λειτουργία του παζαριού του Πάσχα του 2019 αποκαταστάθηκαν τον Σεπτέμβριο μετά από συνεχείς οχλήσεις της υπηρεσίας προς την Γραμματέα της Ομοσπονδίας κα Καντεράκη»

⁵⁴¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁵⁴² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Β.Χ.: *«Υπάρχει ένα Χριστουγεννιάτικο και Πασχαλινό μπαζάρ, που ουσιαστικά είναι λίγο προσανατολισμένο στις ανάγκες των προσφύγων, δηλαδή βλέπει κανείς πουλάνε ναργιλέδες πουλάνε σώβρακα πουλάνε... είναι λίγο Καμπούλ, θυμίζει...».*⁵⁴⁴

Υπάρχει βέβαια και η άλλη άποψη όπως αυτή εκφράζεται από την εκπρόσωπο της «Κίνησης Γονέων»:

Ε.Α.: *«...τρείς βδομάδες, και να πω και κάτι κι ευτυχώς ήταν και αυτά τα χριστουγεννιάτικα βρακιά και όλα αυτά και δέκα άνθρωποι μπήκαν στο πάρκο, διαφορετικά θα ήτανε νεκρό, δεν θα υπήρχε ψυχή, ψυχή δεν θα ερχότανε».*⁵⁴⁵

Ο Χ.Κ. υπερασπίστηκε τη διοίκηση Δούρου και τις προσωπικές αιτιάσεις:

«η Δούρου κατηγορήθηκε ...εγώ είχα την ευθύνη πάντως...όντως είχαμε θετική άποψη για να έρθουν οι μικροπωλητές και να κάνουν τα παζάρια στο Πεδίο Άρεως και είχαμε θετική άποψη γιατί ας μην ξεχνάμε ότι υπάρχει παρα πολύς κόσμος φτωχός, ο οποίος δεν έχει τη δυνατότητα να πάει σε κάποια μαγαζιά με υψηλές τιμές για να αγοράσει κάποια πράγματα και νομίζαμε ότι βοηθάμε αυτό τον κόσμο πρώτον και δεύτερον τα παζάρια αυτά βοήθησαν στο να μπει κόσμος στο Πεδίο του Άρεως που ήταν το μεγάλο στοίχημα τα χρόνια 2017-2018 και συνέβαλλαν σε αυτό. ... η φιλική σχέση δεν ήτανε προσωπική ήτανε πολιτική και με βάση μια πολιτική στόχευση να στηρίξουμε και τους μικροπωλητές και τα χαμηλά ή πάρα πολύ χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Αυτό ήτανε, πολιτική ήτανε. Είμασταν, λέμε συχνά την έκφραση ταξική μεροληψία. Αυτό, δεν ήταν κάποια προσωπική φιλική σχέση»⁵⁴⁶

Παιδικές χαρές και εγκατάλειψη. Οι παιδικές χαρές αποτελούν θέμα σύγκλισης ως η πέτρα του σκανδάλου της διαχείρισης του Πάρκου. Όλοι κατηγορούν τον φορέα διαχείρισης ότι δεν μπορεί να λειτουργήσει ούτε τρεις παιδικές χαρές. Η δυσλειτουργία των συμβάσεων συντήρησης των παιδικών χαρών, ο φόβος που αντανακλάται από ατυχήματα που έχουν συμβεί σε παιδότοπους, η γραφειοκρατία στις πιστοποιήσεις, έχουν κρατήσει σε υπολειτουργία για χρόνια τις παιδικές χαρές. Τον Απρίλιο του 2018 η Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα δήλωνε σε συνέντευξή της αισιόδοξη για την λειτουργία των παιδικών χαρών:

Ε.Κ.: *«Σύμφωνα με ενημέρωση της Περιφέρειας Αττικής, οι παιδικές χαρές έχουν πιστοποιηθεί από αυστριακό οργανισμό και ο φάκελος έχει πάει για την τυπική*

⁵⁴³ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁵⁴⁴ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵⁴⁵ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁴⁶ Συνέντευξη με Χ.Κ., 22.06.2022

διαδικασία στην Επιτροπή Παιδικών Χαρών του Δήμου Αθηναίων και περιμένουμε μέχρι την επόμενη εβδομάδα- πιστεύω- να τις ανοίξουμε επισήμως. Έχουν πιστοποιηθεί και ανακαινιστεί ήδη».⁵⁴⁷

Η αλήθεια όμως την διαψεύδει:

Δ.Κ.: «Οι παιδικές χαρές του Πεδίου του Άρεως στα χρόνια διαχείρισης της Ρένας Δούρου είναι τον περισσότερο χρόνο χαλασμένες απ' ότι λειτουργικές. Είχαν κλείσει από τον Σεπτέμβριο του 2017 μετά από μία μεγάλη καμπάνια που είχαμε κάνει για την ανάδειξη της επικινδυνότητάς τους με συγκεντρώσεις, φωτογραφίες και βίντεο. Η Περιφέρεια – σα να το έκανε από εκδίκηση – τις κράτησε κλειστές μέχρι το Πάσχα του 2018 και τις άνοιξε με χίλια ζόρια μέσα στο καλοκαίρι, υποτίθεται επιδιορθωμένες και ασφαλείς. Ούτε ένας μήνας δεν πέρασε και η «Παιδική Χαρά νηπίων» βγήκε εκτός λειτουργίας! Για την «Παιδική Χαρά Εφήβων»⁵⁴⁸, ας μη γράψουμε κάτι γιατί είναι τουλάχιστον ύβρις να έχει υποσχεθεί εδώ και δύο χρόνια την ανακατασκευή της και μάλιστα με προβλέψεις για να μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και άτομα με ειδικές ανάγκες – που δεν έχουν πουθενά να πάνε σε αυτή την πόλη – και ακόμα να μην έχει μπει ούτε ένα καρφί (τι καρφί; Ούτε σχέδιο δεν υπάρχει! Μόνο τα ερείπια της παλιάς παιδικής χαράς επί εποχής ανάπλασης)».⁵⁴⁹

Ο ίδιος δημοσιογράφος σε κατοπινή συνέντευξή του ένα χρόνο μετά:

Δ.Κ.: «και στον τελευταίο δήμο υπάρχουν υπαίθρια γυμναστηριάκια ή πέντε όργανα που κάθεται, νέος γέρος ότι είσαι και ασκείσαι. Το βασικό είναι η επαναλειτουργία της παιδικής χαράς εφήβων στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, ήταν πολύ μεγάλη, είχε όργανα για μεγαλύτερα παιδιά από δέκα χρονών και γινόταν πανικός. Τι την εμποδίζει να λειτουργήσει; ανικανότητα αδιαφορία..... Δυστυχώς, υπήρχε σχεδιασμός να γίνει και για άτομα ΑΜΕΑ που να μπορούν να πηγαίνουν καροτσάκια, που φαντάσου Κυψέλη Εξάρχεια, Νεάπολη, Γκύζη, δεν έχει πουθενά να πας. Το πάρκο είναι ιδανικό για καροτσάκια, για αμαξίδια. Να μπορείς να κάνεις δράσεις για άτομα με αμαξίδια, είναι ότι καλύτερο μπορείς να κάνεις ως κοινωνία και ως άνθρωπος».⁵⁵⁰

Στις 16.09.2019 η συλλογικότητα «Πεδίο του Άρεως, το Πάρκο μας» αναφέρει:

⁵⁴⁷ Ε. Κ., Eco news, skai 100,3: (14/04/2018, Σάββατο 7:00-8:00)

⁵⁴⁸ Παλαιότερα ήταν γνωστή ως η «Μεγάλη Παιδική Χαρά με το αεροπλάνο»

⁵⁴⁹ <https://www.postmodern.gr/giati-i-perifereia-attikis-den-mporei-na-leitoyrgisei-oyte-dyo-koynies-sto-pedion-toy-areos> (30.08.2018)

⁵⁵⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

Η Περιφέρεια Αττικής διενέργησε αυτοψία και διαπίστωσε σειρά επικίνδυνων σημείων σε παιχνίδια της Παιδικής Χαράς αλλά και στις εγκαταστάσεις της (περίφραξη, παγκάκια κ.α.). Η Παιδική Χαρά λειτουργούσε χωρίς πιστοποίηση καταλληλότητας από τον περασμένο Φεβρουάριο. Μπροστά στον κίνδυνο ατυχήματος σε παιδιά και μέχρι να αποκατασταθούν τα επικίνδυνα σημεία και να υπάρξει πιστοποίηση, η Παιδική Χαρά θα παραμείνει κλειστή. Πότε θα ανοίξει; Η συνήθης διαδικασία κρατά δύο μήνες (έχουμε ξαναζήσει και 3 και 4 μήνες) αλλά ο κύριος Πατούλης ζήτησε από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας να επισπευσθούν οι διαδικασίες και σε ένα μήνα να λειτουργήσει ξανά. Το σημαντικότερο είναι ότι θα καταβληθεί προσπάθεια να μην ξανακλείσει στο μέλλον, αλλά οι όποιες εργασίες αποκατάστασης και η πιστοποίηση να γίνεται εν λειτουργία. Είθε να γίνει. Είναι πολύ σημαντικό για το Πάρκο μας να μην υπάρχουν διακοπές στις πάγιες λειτουργίες του και ιδίως σε αυτές που αφορούν σε παιδιά, δηλαδή στην ελπίδα του Πάρκου». ⁵⁵¹

Δ.Τ.: «... υπήρχαν τρεις παιδικές χαρές στο πάρκο. Με την εγκατάλειψη και με την πιάτσα που έγινε εκεί, κατεστράφησαν τα πάντα και δεν επανήλθε τίποτα. Η μικρή παιδική χαρά, κάποια στιγμή με ..., τι ντροπή δηλαδή, έγινε το ατύχημα στη Γλυφάδα, με κάποιο παιδί που σκοτώθηκε ναι, λοιπόν, οι ευθυνόφοβοι όλης της... και του δήμου και της περιφέρειας είπαν κλείνουμε όλες τις παιδικές χαρές, μέχρι να ελέγξουμε τι κάνουμε, χωρίς να σκεφτούνε καθόλου ότι η παιδική χαρά για μερικούς είναι μοναδική διέξοδος, κι όταν δεν είναι κάποιος στην παιδική χαρά θα ναι εκτός παιδικής χαράς που είναι ακόμα χειρότερα. Η παιδική χαρά είναι, το κλασικό της Περιφέρειας. Κάθε χρόνο μας υπόσχεται ότι θα δουλέψει. Δηλαδή άμα σου δώσω, ας πούμε, τις επιστολές του 2007 πρόκειται περί ανέκδοτου, ας πούμε, και του 2016, κάθε χρόνο τα ίδια πράγματα, είναι απίστευτο. Δηλαδή δεν έχει σημασία σε ποιο κόμμα είσαι...». ⁵⁵²

Αντίστοιχα οι «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» αναφέρουν για τις παιδικές χαρές:

«Τρεις Παιδικές Χαρές έχει η γειτονιά μας... Κλείνουν όλες. Μα τι θα κάνουν τα παιδιά και οι γονείς; Δικό τους πρόβλημα, αρκεί εμείς να μην έχουμε την ευθύνη αν συμβεί κάτι. Είναι πιο ασφαλές για τα παιδιά να παίζουν εκτός παιδικών χαρών στο Πάρκο ή στον δρόμο; Όχι βέβαια. Αλλά το κριτήριο της διοίκησης δυστυχώς δεν είναι η ασφάλεια των παιδιών αλλά η ασφάλεια της θέσης τους. Τι κάνει όμως και η Πολιτική Εξουσία. Υιοθετεί το “να μην συμβεί η κακοτοπιά στην βάρδια μας” ή βάζει την

⁵⁵¹ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (16.09.2019)

⁵⁵² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

ασφάλεια των παιδιών πάνω από την καρέκλα τους και αποφασίζει να μένει τουλάχιστον μια Παιδική Χαρά ανοιχτή όσο γίνεται συντήρηση στις άλλες;».⁵⁵³

Η κίνηση πολιτών «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως την Κυριακή, στις 12 το μεσημέρι, η πρωτοβουλία «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» οργανώνει έξω από την κλειστή παιδική χαρά στον Αγ. Χαράλαμπο μια μεγάλη γιορτή για τα παιδιά.⁵⁵⁴

Στις 16.12.2019 μετά από 3,5 μήνες κλειστή άνοιξε η μια παιδική χαρά δίπλα στον Άγιο Χαράλαμπο, κοντά στην Πλατεία Πρωτομαγιάς. Οι άλλες δυο μέχρι σήμερα (Μάρτιος του 2020) περιμένουν υπομονετικά τη σειρά τους.

Η διοίκηση Δούρου ως σημερινή αντιπολίτευση στιγματίζει το κλείσιμο των παιδικών χαρών, την έλλειψη παιδικής χαράς για ΑΜΕΑ και αναπτύσσει νέο όραμα.

Χ.Κ. «Λοιπόν, καταρχήν έγινε η παιδική χαρά που είναι κοντά στην Πλατεία Πρωτομαγιάς και η παιδική χαρά που είναι πίσω από τη Λεωφόρο των Ηρώων, ας πούμε, δυο παιδικές χαρές. Η διαδικασία πιστοποίησης των παιδικών χαρών ήτανε μια περιπέτεια που όμοιά της δεν έχω ξαναζήσει. Υπάρχει πολύ μεγάλη δυσκολία στο να δοθούνε εγκρίσεις. Εγκρίσεις δινόντουσαν από μια υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων, στην οποία το πόσα χαρτιά, έγγραφα πήγαμε δεν μπορώ να τα καταγράψω, δεν, θα θέλαμε σελίδες. Αλλά το χειρότερο ήταν ότι ζητήθηκε και η κατάσταση η ιστορική εξέλιξη των παιδικών χαρών αυτών όπου εμείς δεν είχαμε στοιχεία, από το 2000 και μετά που εμείς δεν είχαμε στοιχεία και δεν μπορούσαμε να τα προσαγάγουμε, οπότε βρεθήκαμε ακόμη και μπροστά στο φάσμα να μην λειτουργήσουν ξανά ποτέ οι παιδικές χαρές γιατί δεν είχαμε την ιστορική συνέχεια. Δεν ξέρω ποιος νόμος επιβάλλει αυτή την τρελή γραφειοκρατία. Πρέπει να υπάρχουν αυστηρά κριτήρια για την πιστοποίησή τους. Εμείς είχαμε, προσλάβουμε έναν οίκο πιστοποίησης για να κάνει την πιστοποίηση, από εκεί και πέρα, αυτή η τρελή γραφειοκρατία καθυστέρησε την έναρξη λειτουργίας των παιδικών χαρών. Όμως οι παιδικές χαρές πιστοποιημένες λειτούργησαν δεν θυμάμαι να πω το πότε, νομίζω μέσα στο 2018. Δηλαδή θέλω να πω, ανακεφαλαιώνοντας αν θέλεις και τις αναφορές τις προηγούμενες ότι η περίοδος 16-18 ήταν μια, ήταν ένα δίχρονο που μπήκαμε μέσα στο «Πάρκο» και αλλάξαμε, ανατάξαμε το «Πάρκο» ας πούμε και από τα μέσα του 18 και μετά άρχισε να φαίνεται το αποτέλεσμα, ενώ μέχρι το 16 δεν μπορούσαμε να μπούμε, όπως είπαμε, λόγω του ότι ήτανε κατελιμμένο από τις σκηνές ας πούμε των προσφύγων. Τώρα, υπήρξε η ανάγκη να λειτουργήσει και μια

⁵⁵³ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (26.09.2019)

⁵⁵⁴ <https://www.protagon.gr/epikairota/kleistis-edw-kai-pente-evdomades-oi-paidikes-xares-sto-pedio-tou-arews-44341928855> (18.10.2019)

μεγάλη παιδική χαρά η οποία εμείς θέλαμε να είναι και προσβασιμότητα σε ΑΜΕΑ. Τι κάναμε γι' αυτό. Το ξεκινήσαμε και αυτό. Κάναμε τη μελέτη, ... παραδώσαμε στη νέα διοίκηση έτοιμα, έτοιμα τα προσχέδια, ... δεν προχώρησε από τη νέα διοίκηση. Σε όλη την έκταση φροντίζοντας να μην κοπεί ούτε ένα δέντρο που δεν είναι εύκολο γιατί υπάρχουν αρκετά δέντρα σε όλη την περιοχή και έχουν μεγαλώσει σε σχέση με το πως ήταν η παιδική χαρά πριν, ξέρω εγώ την έζησα τη δεκαετία εκεί του 70 και 80 ας πούμε, και βεβαίως είχε και αρκετά όργανα προσβασιμότητας ΑΜΕΑ και μιλάμε για σύγχρονα όργανα, όχι απλά κούνιες και τέτοια, αλλά τα σύγχρονα όργανα που έχουν σήμερα στις παιδικές χαρές, τα βλέπουμε ας πούμε στην παιδική χαρά στο Ζάππειο στο Νιάρχος κτλ. Ναι, αυτά γίναν ξαναλέω μέσα σε ένα δίχρονο, τρίχρονο, αυτό, δεν μπορούσαν αισθάνομαι να γίνουν πολύ περισσότερα και δεν έχουν γίνει στο επόμενο τρίχρονο, γιατί από τότε που παραδώσαμε μέχρι τώρα...»⁵⁵⁵

Οι χρήστες της παιδικής χαράς. Τόσο από τις συνεντεύξεις που ακολουθούν, όσο και από προσωπική παρατήρηση συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι παιδικές χαρές χρησιμοποιούνται, σήμερα τουλάχιστον, περισσότερο από τα παιδιά των μεταναστών. Οι λόγοι είναι πολλοί, οι κυριότεροι όμως είναι η αλλαγή στην πληθυσμιακή σύνθεση των χρηστών του Πεδίου του Άρεως, καθώς και ο απόηχος του φόβου ως κατάλοιπο της εποχής της παρακμής του Πάρκου. Το ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ότι υπάρχει μια τάση από νέα ζευγάρια να επιστρέψουν στο κέντρο της πόλης, η οποία απεικονίζεται ήδη γύρω από το Πεδίο του Άρεως και θεωρητικά τουλάχιστον, θα συμπαρασύρει και την λειτουργία και πληρότητα των παιδικών χαρών του Πάρκου.

Β.Χ.: «Δεν δέχομαι να υπάρχει παιδί οποιασδήποτε εθνικότητας σε μπαλκόνι φυλακισμένο και σε υπόγειο και να υπάρχουν 280 στρέμματα και να μην μπορεί να μπει μέσα. Όταν καθάρισε το πάρκο, είδα κάτι αλλοδαπάκια, κάτι ελληνάκια με τα ποδηλατάκια με τα πατίνια κτλ να μπαίνουν με τις μανάδες τους μέσα στο πάρκο και να κάνουνε πικ-νικ, είπα ότι άξιζε που μπήκανε μέσα και άξιζε και ο αγώνας και οτιδήποτε άλλο. Και από την πλευρά μου εγώ θα προσπαθήσω, όχι να επικρατήσουν οι κάτοικοι, εκεί δεν μπορούμε να ξαναγυρίσουμε και δεν πρέπει να ξαναγυρίσουμε, αλλά θα πρέπει όμως να ζήσουμε και εμείς εδώ. Εμάς δεν μας νοιάζει αν θα έρθουν ως

⁵⁵⁵ Συνέντευξη με Χ.Κ., 11.06.2022

το πάρκο ο Έλληνας ή ο αλλοδαπός, δεν είναι το ερώτημα... ισορροπία ποια είναι; Να έχουμε περισσότερους έλληνες από αλλοδαπούς;».⁵⁵⁶

Ε.Α.: «ότι πολλοί δεν το ξέρουν ακόμη ότι έχει καθαρίσει το πάρκο, αλλά, το πάρκο δεν έχει πια προβλήματα, είναι ασφαλές. Θεωρώ ότι τώρα που έκλεισαν τα σχολεία θα έχει περισσότερα παιδιά. Και το μεγάλο πρόβλημα είναι, τα παιδιά δεν το ξέρουν το πάρκο. Δεν θα πάνε στο πάρκο.».⁵⁵⁷

Σ.Π.: «...ακόμα αυτός ο απόηχος της επικινδυνότητας, στους έλληνες εδώ υπάρχει.. Μετά υπάρχει κάτι άλλο, αν έρθει κάποιο παιδάκι του έλληνα, επειδή, καλώς ή κακώς, εμείς έχουμε καλομάθει, κάνοντας κούνια δίπλα σε ένα παιδί, που είναι παιδί μεταναστών, ...αυτό τώρα μπορεί να αποθαρρύνει... σου λέει, μην πάω και με χτυπήσει κανένα άλλο παιδί. Δεν υπάρχουνε φαινόμενα ότι πήγε να χτυπήσει κάποιον αλλά είναι πιο χειραφετημένα, πιο μάγικα πιο αυτά ας πούμε, που τα δικά μας κατεβάζουν τα αυτιά δηλαδή, δεν είναι τόσο...».⁵⁵⁸

Δ.Κ.: «Την περίοδο της έντονης προεξοκατάστασης, αναγκαστικά οι Έλληνες είχαν φοβηθεί. Δεν ερχόντουσαν καθόλου στο πάρκο και δεν πήγαιναν καθόλου τα παιδιά τους. Οι οικονομικοί μετανάστες ίσως επειδή ήταν πιο σκληραγωγημένοι από τις χώρες που ερχόντουσαν, ίσως δεν είχαν άλλη επιλογή, ίσως γιατί δεν μένανε και στα καλύτερα σπίτια και όλα αυτά, κάπως διατήρησαν να έρχονται. Ε! και αυτό τώρα για να αλλάξει χρειάζεται κάποιος χρόνος. Επίσης αν οι παιδικές χαρές φροντίζονταν καλύτερα, δηλαδή είχαν περισσότερα παιχνίδια, εγώ νομίζω θα ερχόντουσαν και οι άλλοι».⁵⁵⁹

Χώροι Ελεγχόμενης Χρήσης Ουσιών. Η χρήση ουσιών στο Πάρκο δεν έπαψε ποτέ να απασχολεί τους περιοίκους, ούτε μετά την απομάκρυνση του ναρκεμπορίου από την Μαυροματαίων. Εξάλλου μέρος αυτής της πιάτσας μετακόμισε ένα οικοδομικό τετράγωνο παρακάτω. Η αλήθεια γύρω από το πρόβλημα της χρήσης ουσιών και της όποιας επίδρασης στη ζωή του Πάρκου συμπυκνώνεται:

Β.Χ.: «Δεν μπορεί να σταματήσουν τα ναρκωτικά, δεν μπορούν να σταματήσουν οι πρόσφυγες, θα ζήσουμε μαζί. Αυτό κάποιοι δεν το καταλαβαίνουν. Αυτή η πόλη είναι δική τους και δική μας. Το θέμα είναι όμως; θα ζήσουμε;. Δεν μπορεί να φύγει, δεν μπορεί να φύγει ο ναρκομανής από εδώ. Υπάρχει λοιπόν μια πρόταση, πλέον είναι

⁵⁵⁶ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵⁵⁷ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁵⁸ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁵⁵⁹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

θεσμός από το Μάρτιο από τον Απρίλιο που έχει να κάνει με τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης».⁵⁶⁰

Οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης (XEX) ναρκωτικών ουσιών είναι μια υπηρεσία που μετρά τρεις δεκαετίες στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα με απόφαση του Υπουργού Υγείας, μόλις τον Μάιο του '19, ορίστηκαν οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας των XEX. Σύμφωνα με αυτή την Απόφαση⁵⁶¹ σε συγκεκριμένους χώρους οι χρήστες μπορούν να κάνουν ελεγχόμενη ενέσιμη χρήση προ-αποκτημένων ναρκωτικών ουσιών, σε συνθήκες υγιεινής με ασφαλή υλικά (σύριγγες, απολυμαντικά κ.α.) που τους παρέχονται από εξειδικευμένο προσωπικό. Στους XEX ως ομάδα υποστήριξης δίπλα στο χρήστη βρίσκονται νοσηλευτές, κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι. Δίνεται μέριμνα για επείγουσα φροντίδα σε περίπτωση υπερ.-δοσολογίας, υπάρχει διασύνδεση με προγράμματα αντιμετώπισης της εξάρτησης, διασύνδεση με δομές επείγουσας ιατρικής φροντίδας καθώς και διασύνδεση με κοινωνικές υπηρεσίες σε τομείς υγιεινής, ένδυσης, στέγασης και φιλοξενίας. Τέλος εντός των XEX δύνανται να παρέχονται υπηρεσίες συμβουλευτικής και ουσίες ανταγωνιστικές ναρκωτικών ουσιών για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων μελλοντικών περιστατικών υπερδοσολογίας. Οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης ουσιών αποτελούν πεδίο διαμάχης μεταξύ των συλλογικοτήτων και της πολιτείας. Το μόνο σίγουρο είναι ότι κανείς δεν τις θέλει στη γειτονιά του, είτε επίσημα, είτε ανεπίσημα. Ακόμη και οι πολιτικοί που τάσσονται υπέρ της δημιουργίας ανοιχτών κέντρων υποστήριξης, όταν πρόκειται για το Πεδίο του Άρεως αποφεύγουν να τοποθετηθούν ξεκάθαρα. Ίσως η πρότερη εμπειρία από τη χρήση και διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή δημιουργεί μια ανασφάλεια. Απροσδιόριστη θέση εκφράζει και η «Περιφέρεια Αττικής»:

«Η εγκατάλειψη του Πάρκου από την προηγούμενη Περιφερειακή Αρχή είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση ατόμων που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των ναρκωτικών πίσω από τα φυλλώματα του Πάρκου. Εμείς επιχειρήσαμε την ανάταξη των υποδομών βήμα με βήμα. Το πρόβλημα απομειώθηκε πάρα πολύ μέσα στο Πάρκο, αλλά έχει βγει στις νότιες πορείες του και στη Μαυροματαίων. Από την πρώτη στιγμή που αναλάβαμε την Περιφέρεια είχαμε υπογράψει μνημόνιο συνεργασίας με την Ελληνική Αστυνομία και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για να υπάρχει ένστολη παρουσία στο Πάρκο. Η Περιφέρεια, πήρε την πρωτοβουλία για να δώσει 800.000€

⁵⁶⁰ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵⁶¹ Έγγραφο Υπουργείου Υγείας, Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Εξαρτήσεων, Δ2α/οικ.40101/28.05.2019

στον ΟΚΑΝΑ και το ΚΕΘΕΑ για ένα πρόγραμμα «απομείωσης της βλάβης», ανακούφισης και καθοδήγησης των χρηστών σε δομές». ⁵⁶²

Σε επίπεδο εκπροσώπων συλλογικοτήτων οι απόψεις δίστανται:

Ε.Α: «παίζει πολύ αυτό, έχει λεφτά από πίσω..., Δηλαδή μιλάμε για shooting rooms και δεν μιλάμε για απεξάρτηση. το shooting που θα είναι; Εδώ στο κέντρο, δεν θα είναι στη Γλυφάδα, ούτε στην Κηφισιά εκεί το κάνουνε μέσα στο σπίτι. Δηλαδή θέλει πολύ κουβέντα το πράγμα. Δεν έχω ασχοληθεί, δεν έχω χρόνο για να έχω ασχοληθεί». ⁵⁶³

Δ.Κ.: «Ο δήμαρχος Αθηναίων που στις θητείες του δεν έχει δείξει ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση του προβλήματος,, προχώρησε τώρα να μαζέψει επώνυμους Αθηναίους και να τους κάνει κοινωνούς αμφιλεγόμενων μεθόδων «περιορισμού της βλάβης» από τη χρήση ναρκωτικών. Η πρόταση αυτή σε συνάρτηση με το Πεδίον του Άρεως μοιάζει τουλάχιστον εξοργιστική. Τα shooting rooms (supervised injection sites) στις ελάχιστες χώρες της Ευρώπης που υπάρχουν είναι κοντά σε δομές υγείας ή χώρους αποκλειστικά επαγγελματικής δραστηριότητας – όχι δηλαδή κοντά σε κατοικίες. Το Πεδίον του Άρεως, κύριοι, δεν είναι η χωματερή της πόλης όπου θα εδραιώσετε την πιάτσα εμπορίου ναρκωτικών. ⁵⁶⁴ και συνεχίζει μετά από ένα χρόνο: «Είμαι κατηγορηματικά εναντίον των χώρων ελεγχόμενης χρήσης,, πιστεύω ότι απλώς προάγουνε την ναρκοκουλτούρα, διαιωνίζουν αυτή την κατάσταση, για καθαρά λόγους οικονομικών συμφερόντων των ΜΚΟ που τους θρέφουνε και των φαρμακευτικών εταιρειών που βρίσκονται από πίσω». ⁵⁶⁵

«Σαν Επιτροπή Κατοίκων γενικά συμφωνούμε. Είμαστε περισσότερο υπέρ της στάσης, μικρών σε πολλές γειτονιές, παρά των γιγαντιαίων σε ένα δυο σημεία, ας πούμε. Γιατί πιστεύουμε ότι έτσι θα δημιουργηθούν πάλι προβλήματα. Και πρέπει πράγματι κάθε γειτονιά να αναλάβει σε εισαγωγικά όχι την ευθύνη της αλλά το μερίδιό της» ⁵⁶⁶

Δ.Λ.: «Δεν μπορώ να μιλήσω εκπροσωπώντας τον Πανελλήνιο, Σαν Δ.Λ. θα μπορούσα να πω, ναι, συμφωνώ για τους εποπτευόμενους χώρους χρήσης». ⁵⁶⁷

Α.Π.: «θα καλωσόριζα έναν χώρο εποπτευόμενης χρήσης με την προϋπόθεση όμως να είναι για λίγα άτομα, να είναι σε μια περιοχή που να υπάρχει φύλαξη, αστυνόμευση, να υπάρχει μια αίσθηση ότι, δεν είμαστε και μπάτε σκύλοι αλέστε, εντάξει έρχεστε εδώ, κάνετε το θέμα σας για να μην μας πεθάνετε και στο δρόμο, μέχρι να αποφασίσετε- αν

⁵⁶² <http://www.patt.gov.gr>. Ε. Κ., Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα (14/04/2018)

⁵⁶³ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁶⁴ (<https://www.facebook.com/dimitris.kalantzis.56>) (06.03.2018)

⁵⁶⁵ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁵⁶⁶ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵⁶⁷ Συνέντευξη με Δ.Λ., 22.06.2019

αποφασίσετε- να κάνετε κάτι άλλο, αλλά όχι στο δρόμο ... αυτές οι δουλειές και αυτές οι αποφάσεις δεν μπορεί να γίνονται τόσο πολύ κάθετα από πάνω μέχρι κάτω, θα συναντήσουν πολλή μεγάλη αντίδραση, θα έρθει μια προεργασία της κοινωνίας και της γειτονιάς. Έλα εδώ κάνε μια συνάντηση, φέρε τον κόσμο, Περιφέρεια, φέρε τον κόσμο στο Άλσος και ελάτε παιδιά να συζητήσουμε». ⁵⁶⁸

Β.Χ.: «Νομίζω ότι για την γειτονιά θα είναι επαχθές, ακόμη και στην Ομόνοια, την ζήσαμε με το πρόγραμμα ΟΔΥΣΣΕΑΣ, γιατί ως επαγγελματίες πηγαίναμε στην Ι Αθηνών. Δεν ήταν προσεγγίσιμη η Ι Αθηνών γιατί ήταν δίπλα ο ΟΚΑΝΑ...Βέβαια εγώ θα παλέψω όσο μπορώ τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης, θα τους παλέψω γιατί τους έχουνε βάλει, να κυριαρχεί το δικαίωμα του υπουργού δικαιοσύνης να βγάζει τις αποφάσεις όπως νομίζει αυτός, δεν έχει τη σύμφωνη γνώμη του συμβουλίου ναρκωτικών, δεν δίνεται βάρος στα στεγνά, θα παλέψω ενάντια σε αυτό, όπως μπορώ, γιατί δεν ξέρω αν το ξέρεις, πίσω από αυτούς βρίσκουν πάλι τις πιάτσες...». ⁵⁶⁹

Δ.Τ.: «όποιος θεωρεί ότι υπάρχουν ανώδυνες λύσεις ζει σε άλλο κόσμο Ο καινούριος συντονιστής δεν είναι αιθεροβάμων, ξέρει γιατί μιλάει, Στην Αγγλία δεν έχουνε χώρους εποπτευόμενης χρήσης γιατί δεν γίνεται δημόσια χρήση (γέλια) γιατί υπάρχουνε δομές. Το μεγάλο πρόβλημα της λεγόμενης «μείωσης βλάβης» είναι να μειωθεί η δημόσια χρήση που και δημιουργεί απίστευτα προβλήματα στους ίδιους τους χρήστες προφανώς: ηπατίτιδα C, ναρκωτικά, βρωμιά, δυσωδία αλλά και στις γειτονιές η υποβάθμιση που γίνεται, είναι επίσης τραγική. Το πρώτο κέντρο εποπτευόμενης χρήσης, ο Οδυσσεάς πριν από δύο χρόνια, έκλεισε εξαιτίας του ότι κάποιος εισαγγελέας είπε, εδώ πέρα, μπροστά σας γίνεται χρήση κι εσείς το επιτρέπετε, άρα είστε παράνομοι...». ⁵⁷⁰

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι υπάρχει μια αμηχανία στο θέμα, κυρίως λόγω ελλιπούς ενημέρωσης και της ανασφάλειας λόγω της εμπειρίας από την πρακτική εφαρμογή ανάλογων προγραμμάτων. Οι ερωτώμενοι είναι μοιρασμένοι σε όλες τις κατευθύνσεις, ναι-όχι, ίσως ναι με προϋποθέσεις, ίσως όχι καλύτερα. Οι πολιτικοί πάντως (ακολουθούν οι απόψεις τους) είναι πιο ξεκάθαροι τουλάχιστον ως προς την δημιουργία των χώρων εποπτευόμενης χρήσης. Όλοι συμφωνούν στην ανάγκη δημιουργίας αυτών των κέντρων. Εκεί που αφήνουν περιθώρια συζήτησης είναι η χωροθέτηση τους, θεωρώντας ότι αυτό είναι απόφαση των Δημάρχων. Μοναδική

⁵⁶⁸ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁵⁶⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵⁷⁰ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

εξαίρεση αποτελεί το ΚΚΕ όπου μέσω του εκπροσώπου του δηλώνει ότι μια τέτοια απόφαση αποτελεί casus belli.

Νάσος Ηλιόπουλος (υπ. Δήμαρχος- υποστηριζόμενος από ΣΥΡΙΖΑ):

*«η καθαρά κατασταλτική πολιτική προς τους χρήστες αποδείχθηκε παντού αποτυχημένη. Η εμπειρία από την Ευρώπη έχει αποδείξει ότι η λειτουργία “Χώρων Εποπτευόμενης Χρήσης” και γενικότερα η πολιτική “Μείωσης Βλάβης” έχει θετικά αποτελέσματα και για ανθρωπιστικούς λόγους για τους χρήστες και για την προστασία των γειτονιών από την δημόσια χρήση. Για το πού θα λειτουργήσουν οι χώροι αυτοί, ο Δήμος οφείλει να έχει άποψη».*⁵⁷¹

Κώστας Μπακογιάννης (υπ. Δήμαρχος υποστηριζόμενος από ΝΔ):

*«Ναι, οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης ναρκωτικών είναι ένα μεγάλο βήμα μπροστά, όμως δεν αρκεί. Και έχει μεγάλη σημασία η χωροθέτηση η οποία δεν μπορεί να γίνει με διαταγές και εντολές αλλά ενδεχομένως να συνδυαστεί με υφιστάμενες δομές υγείας. Μόνοι τους οι ελεγχόμενοι χώροι δεν θα κάνουν τίποτα. Πρέπει να συνδυαστούν και με Κέντρα Ημέρας και υπνωτήρια. Είναι ντροπή που η Αθήνα δεν έχει τέτοιες δομές»*⁵⁷²

Νίκος Σοφιανός (υπ. Δήμαρχος – υποστηριζόμενος από ΚΚΕ):

*Για το θέμα των ναρκωτικών, προειδοποίησε ότι «η λειτουργία χώρων ελεγχόμενης χρήσης «θα σημάνει πόλεμο για μας», χαρακτηρίζοντας τους χώρους αυτούς «χώρους ελεγχόμενου θανάτου» και υποστηρίζοντας ότι υπονομεύουν τις πολιτικές πρόληψης και της απεξάρτησης, ενισχύοντας τα κυκλώματα εμπορίας ουσιών»*⁵⁷³.

Πάυλος Γερουλάνος (υπ. Δήμαρχος- υποστηριζόμενος από ΚΙΝΑΛ):

*«Αυτό που συμβαίνει στα Εξάρχεια, στο Πολυτεχνείο, στην ΑΣΟΕΕ και που συνέβαινε στο Πεδίον του Άρεως, δεν είναι αυθόρμητο. Χρηματοδοτείται από το εμπόριο ναρκωτικών, από το εμπόριο τσιγάρων, από το παραεμπόριο. Οι “μπαχαλάκηδες” σήμερα δεν είναι αναρχικοί. Είναι άνθρωποι οι οποίοι είναι ταγμένοι να δημιουργούν κέντρα ανομίας μέσα στα οποία μπορούν να λαμβάνουν χώρα αυτές οι δραστηριότητες»*⁵⁷⁴ *«Για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών θα πρέπει να ακολουθηθεί η πολιτική “follow the money”, δηλαδή να βρίσκονται αυτοί που πλουτίζουν από το εμπόριο και όχι να δίνεται το βάρος της καταστολής στους*

⁵⁷¹ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (09.03.2019)

⁵⁷² <https://www.kathimerini.gr/1017189/article/epikairothta/politikh/k-mpakogiannhs-gia-ta-narkwtika-xreizomaste-ena-olistiko-sxedio> (31.03.2019)

⁵⁷³ <https://www.iefimerida.gr/news/477292/anoixan-ta-hartia-toys-oi-ypopsifioi-dimarhoi-athinaion-ti-eipan-sto-protontimpeit> (07.02.2019)

⁵⁷⁴ <https://www.postmodern.gr/dialogos-payloy-geroylanoy-me-toys-ka/> (23.05.2019)

τοξικοεξαρτημένους. Τους χρήστες θα πρέπει να τους αντιμετωπίζουμε σαν ασθενείς και όχι σαν εγκληματίες. Υποστηρίζει τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης αλλά θα πρέπει να χωροθετούνται σε μικρές μονάδες και κατόπιν διαβούλευσης με την Δημοτική αρχή. Στόχος είναι η μείωση της προσωπικής και κοινωνικής βλάβης που δημιουργείται από την χρήση των ναρκωτικών στην πόλη». ⁵⁷⁵

Εναλλακτικές δράσεις στο Πάρκο. Τι γίνεται όταν η Περιφέρεια αποφασίζει την παραχώρηση του Πάρκου για συναυλία αφιερωμένη στην κατάληψη city plaza; Οι αντιδράσεις των θαμώνων ποικίλουν. Η αμηχανία είναι διάχυτη και συνδεδεμένη με τον απόηχο του κυρίαρχου λόγου που θέλει την όποια κατάληψη ως ενέργεια «μπαχαλάκηδων» Να σημειωθεί βέβαια ότι όλοι γνωρίζουν ότι δεν έγινε κατάληψη στο Πάρκο, αλλά παραχωρήθηκε ο χώρος από την περιφερειακή αρχή σε ΜΚΟ που συνδέεται με τους καταληψίες. Αυτό περιπλέκει τα πράγματα και δημιουργεί επιπλέον αμηχανία. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι αντιδράσεις εμφανίζονται στα sites συλλογικοτήτων και όχι σαν προσωπικές απόψεις:

«Νέα από την Πλατεία Πρωτομαγιάς. Τι ήταν αυτή η φωταψία, αυτά τα γλέντια, αυτές οι χαρές στην ταλαιπωρημένη και θεοσκοτεινή (μόνιμα) πλατεία μας το Σάββατο που μας πέρασε (22-4-2017). Όχι δεν ήταν κάποιο δρώμενο στα πλαίσια της documenta 14 π.χ. «τα αλαλάζοντα πρόβατα», δεν ήταν πανηγυρισμοί για τη νίκη του Μακρ(ο)άν νυχτωμένου, δεν ήταν πανηγυρισμοί για την έξοδο από τα μνημόνια. Τι ήταν; Γιόρταζαν, λέει, τον ένα χρόνο κατάληψης του city plaza!! Μάλιστα, μάλιστα. Με νέα κατάληψη! Ωραία πράγματα. Μα καλά με τόσες πλατείες στην Αθήνα γιατί διάλεξαν τη δικιά μας;...». ⁵⁷⁶

«Η γιορτή της κατάληψης. Πως λέμε η γιορτή του μελιού, του βιβλίου, των λουλουδιών. Γιορτάζουν (ποιοι 😊😊;) τα τρία χρόνια κατάληψης του city plaza με μια κατάληψη δημοσίου χώρου και με τις ευλογίες της περιφέρειας». ⁵⁷⁷

«Άλλο πάλι και τούτο! Απόψε Σάββατο 18/05/2019 το Πεδίον του Άρεως παραχωρήθηκε στη ΜΚΟ που έχει κάνει κατάληψη στο ξενοδοχείο της Αλίκης Παπαχελά στην Αχαρνών City Plaza. Οι φύλακες του Πεδίου του Άρεως έκλεισαν όλες τις εισόδους του Πάρκου και άφησαν μόνο την κεντρική στο άγαλμα του Κωνσταντίνου ανοιχτή, όπου για να περάσεις πρέπει να πληρώσεις 5 ευρώ! Μέσα ψήνουν και πουλάνε σουβλάκια, κρασί, μπύρες κ.α., τα πάντα χωρίς αποδείξεις. Έχουν στήσει τραπέζια και

⁵⁷⁵ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=766> (20.03.2019)

⁵⁷⁶ https://www.facebook.com/pg/pedionareos.goneis/posts/?ref=page_internal (26.04.2017)

⁵⁷⁷ https://www.facebook.com/pg/pedionareos.goneis/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

καρέκλες και μία τεράστια μικροφωνική εγκατάσταση. Προς το παρόν (23.15) η μουσική δεν είναι εκκωφαντική, αλλά κανείς δεν ξέρει... Δεν υπάρχουν security από την Περιφέρεια Αττικής, ούτε άνδρες της ΕΛ.ΑΣ. Το Πεδίον του Άρεως δείχνει να έχει παραχωρηθεί εν λευκώ στη ΜΚΟ της κατάληψης...»⁵⁷⁸ «Μέχρι πού θα φθάσει πλέον η ανεκτικότητα στις ανομίες ειδικά στην πρωτεύουσα της χώρας, τι θέλουν τελικά να παρανομήσουμε και εμείς, να πάρουμε οι πολίτες το νόμο στα χέρια μας για να προστατεύσουμε τη πόλη μας. Δεν μπορώ να φανταστώ ότι η ΜΚΟ έχει άδεια οικειοποίησης του Πάρκου για προσωπικό συμφέρον, δεν μπορώ να φανταστώ ότι υπήρξε τόσο άφρων δημόσιος λειτουργός!!», (αναφέρει αγανακτισμένη πολίτης).⁵⁷⁹

Ως κατάληψη όμως μπορεί να αντιμετωπίζεται από τους περίοικους του Πάρκου και μια συναυλία του **Indy Free Festival**. Το θέμα που έχει προκύψει με το Indy Free Festival είναι η όχληση που δημιουργεί. Κι εδώ οι απόψεις δίστανται και η όποια αμηχανία αποδίδεται σε περιφερειακούς παράγοντες κι όχι στην ίδια τη δράση.

Β.Χ.: «Το Indy Festival κάνει τρομακτικό θόρυβο και... ναι, και δεν είναι, δεν το συμπαθούν οι κάτοικοι γιατί επιφέρουν τεράστιες φθορές μέσα, αφήνουνε σκουπίδια και κυρίως για τον θόρυβο».⁵⁸⁰

Α.Π.: «Δηλαδή το Indy Free Festival είναι πολιτισμός; Για μένα είναι. Είναι κάτι που αρέσει στα νέα παιδιά, έχει μια πρωτοτυπία, είχε μια πρωτοτυπία. Με ενοχλεί όμως ο τρόπος, ο τσαμπουκάς, που, με τον οποίο γίνεται, Δηλαδή γίνεται σαν να σου λέει: σε γράφω, είσαι νοικοκυραίος, αυτή η βρισιά..., εγώ καταλαμβάνω το χώρο γιατί είμαι τσαμπουκάς και προάγω τη χρήση του δημόσιου χώρου.. Εάν θέλεις όντως να δώσεις αξία στο δημόσιο χώρο, θα έπρεπε να έχεις άμεση συνέργεια με τη γειτονιά, να γίνει κάτι που να συμμετέχει και η γειτονιά και γιατί όχι, μια χαρά είναι.»⁵⁸¹

Δ.Τ.: Εμάς, η θέση μας θα είναι αυτή που ήταν και πέρσι, ότι να πάρουν άδεια, να μούνε προδιαγραφές».⁵⁸²

Ε.Α.: «Το Indy Free Festival το έχουμε 22 του μηνός, πέρσι το σταματήσαμε, δεν το σταματήσαμε γιατί τα βάλαμε με το Indy Free Festival, αλλά γιατί μας κουνάγανε το δάκτυλο... εγώ δεν μπορώ, εμένα με ενοχλεί, δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι δεν ξέρω ποιοι είναι, δεν μου αρέσει να μου κουνάνε το δάκτυλο, όχι δεν μου αρέσει, ούτε να... απαξιώνουνε τόσο πολύ, Και πέρσι ξέρετε τι είχαμε; Γιατί πέρσι έγινε το έλα να δεις;

⁵⁷⁸ https://www.facebook.com/pg/PediontouAreosToParkoMas/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

⁵⁷⁹ https://www.facebook.com/pg/PediontouAreosToParkoMas/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

⁵⁸⁰ Συνέντευξη με Β.Χ. 12.06.2019

⁵⁸¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁵⁸² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Είχαμε στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, ξεκινήσαμε από τον Μάιο, κάθε Σάββατο και κάτι, μέχρι το πρωί. Μια, ένα Σάββατο, δεύτερο, Τρίτο, λέω τι θα γίνει κάθε Σάββατο θα κάνουμε αυτό; Το αποκορύφωμα όλων ήταν οι, πως τους λέγανε αυτούς; Η ενίσχυση, οικονομική ενίσχυση για ένα σύντροφο στις φυλακές, όπου φέρανε στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, κάτι, δεν το ξεχνάω με πήρε κάποιος και με ρωτάει τι είναι αυτοί Ελισάβετ μου; Καλά μην φοβάστε (γέλια), ούτε κι εγώ δεν ξέρω τι τραγούδια είχαν, τι θέλαν να πούνε, παιδιά εκεί, ήσυχοι άνθρωποι ήτανε... Λοιπόν στήσανε τα ποτά τους τα παράνομα, τις σκηνές τους τα δεν ξέρω τι, βγάζανε οικονομική ενίσχυση και ένα τελικά δεν έγινε και το κατεβάσανε μέσα στο πολυτεχνείο και το κάνανε, οπότε ήρθε καπάκι και το Indy Free Festival, βγήκαν και οι αφίσες με τους αναρχικούς που είχανε στοχοποιήσει την Ντενίση και μας πήρε αμπάριζα όλους τους κατοίκους, δεν ξέρω τι...».⁵⁸³

Θ.Κ.: *«Το Indy Free Festival ας πούμε είναι ενοχλητικό, αλλά η μια μέρα ενόχληση στο Πεδίον του Άρεως είναι τόσο πολύ ενοχλητική και κακιά που πρέπει ας πούμε να κάνουμε ότι μπορούμε να μην γίνει αυτό το πράγμα και εθελουφλούμε στους τρείς τουλάχιστον καλοκαιρινούς μήνες, να μην πω και τέσσερεις ή πέντε, της καθημερινής όχλησης από τον Μαροσούλη;»⁵⁸⁴*

Σε μια αποτίμηση των παραπάνω απόψεων θα λέγαμε ότι κυριαρχεί μια διάχυτη αρνητική διάθεση απέναντι στο άγνωστο, το ακατανόητο. Ας ληφθεί υπόψη η ηλικία των ερωτώμενων. Οι περισσότεροι νοσταλγούν το Woodstock και δεν μπορούν να δεχτούν μιας ημέρας αναστάτωση. Όλοι συμφωνούν ότι είναι ενόχληση (ηχητική) αλλά η αίσθηση που αφήνουν είναι ότι αντιδρούν σε κάτι που δεν καταλαβαίνουν. Με περιφερειακές απόψεις περί σκουπιδιών, βρωμιάς, αλκοόλ, πιθανών «τσιγάρων», ντύνουν ένα ιδεολογικό πρόσημο το οποίο ντρέπονται να χρησιμοποιήσουν, κυρίως όσοι προέρχονται από το χώρο της αριστεράς.

Αυτοσχέδια κατοικία για τους πρόσφυγες στο Πάρκο. Το καλοκαίρι του 2015, εν μέσω οικονομικής κρίσης και σε μια ήδη επιβαρυνμένη από το ναρκεμπόριο κατάσταση του Πάρκου, στοιβάζονται 450 εξαθλιωμένοι άστεγοι μετανάστες οι οποίοι ζουν σε άθλιες συνθήκες. Από αυτούς οι 170 θα μεταφερθούν στη δομή φιλοξενίας προσφύγων, στο camp του Ελαιώνα και κάμποσοι θα αφομοιωθούν από την πιάτσα. Οι περιγραφές των περιοίκων είναι χαρακτηριστικές:

⁵⁸³ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁸⁴ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

Ε.Α.: «Το 15 λοιπόν, μπαίνει μέσα ο Δήμος και κάνει μια μεγάλη καθαριότητα. Πρέπει να ήτανε 22-23 Ιουλίου. Τετάρτη θυμάμαι. 25 ημέρα Παρασκευή, σκάει μια βόμβα, φέρανε λέει, μέσα στο πάρκο και είναι γεμάτο πρόσφυγες, τους πετάζανε μέσα στο πάρκο με σκηνές, προσέζτε με δίπλα σε πιάτσα ναρκωτικών.. Τέλος πάντων μέχρι τέλη Αυγούστου, το λύσανε. Δεν ξέρω πως, ποιοι, τι κάνανε τους μετακινήσανε από κει και τους πήρανε. Ποιοι τους φέρανε και τι τους κάνανε, ούτε ασχολήθηκα,».⁵⁸⁵

Δ.Κ.: «Τότε είχε πραγματικά γίνει μια συγκινητική κινητοποίηση από πλευράς των κατοίκων που μαζευτήκαμε όλοι, κουβέρτες, ρούχα, φαγητά, με όλα αυτά πήγαμε να συνδράμουμε. Βέβαια επήλθε κόπωση και υπήρχε και η αντίληψη ότι δεν είμαστε στο 22 να χτίσουμε μέσα στο πάρκο προσφυγικές κατοικίες, έπρεπε κάτι να γίνει. Γινόταν και συσσίτια τότε, υπήρχαν, μέχρι πρόσφατα δηλαδή, υπήρχε ο καλός μας άνθρωπος που ερχόταν μια φορά την εβδομάδα και έδινε».⁵⁸⁶

Θ.Κ.: «Και για αυτούς τους ανθρώπους δηλαδή, δεν ήταν το ότι το καλύτερο να μείνουν εκεί πέρα και υπήρξε εποχή που κινδυνέψανε με παρεμβάσεις της Χρυσής Αυγής και προς τιμήν τους οι φίλαθλοι του Παναθηναϊκού ήρθαν και προστατεύσανε το χώρο. Βέβαια αυτό ήτανε πολύ, πέρασε... δηλαδή ήταν και κάποιο... ένα κοινό μυστικό, κοινό μυστικό σε κινηματικούς χώρους, ας πούμε».⁵⁸⁷

Δ.Τ.: «Ναι, οφείλω να πω ότι εκείνη την εποχή το πάρκο ήταν εγκαταλελειμμένο, άρα οι πρόσφυγες ήταν ένα κερασάκι στην τούρτα. Έγινε μια κρίση προσφυγική και θες κάπου να τους βάλεις η μια λύση ήταν το πάρκο. το ερώτημα δεν είναι γιατί ήρθαν οι πρόσφυγες. Γιατί ήταν μια έκτακτη ανάγκη. Απλώς γιατί πέρασαν τρία χρόνια για να καθαρίσουν το πάρκο είναι ένα καλό ερώτημα».⁵⁸⁸

Α.Π.: «ήταν ένα υπαίθριο πάρκο χρηστών, μετά ήρθαν και οι πρόσφυγες κυρίως από την πλατεία Βικτωρίας, όπου το υπέροχο ήτανε, είχα ρωτήσει έναν άνθρωπο που ήταν κοντά στην κυβέρνηση: γιατί το επιτρέπουμε αυτό; Μα λέει να πάνε σε κανένα hotspot, να πάνε κάπου να..., μα θέλουνε στο κέντρο και λέω: και τι με ενδιαφέρει εμένα τι θέλουνε; Αυτοί θέλουνε ή οι διακινητές θέλουνε; για να συνεννοούμεθα. Όχι. Λοιπόν, εκεί που θα τους ορίσουμε εμείς θα πάνε. Αλλά όταν έχεις ένα κράτος ..., είναι αναμενόμενο ότι θα γίνουν αυτά».⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁸⁶ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁵⁸⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁵⁸⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁵⁸⁹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι πρόσφυγες (ίσως και λόγω του περιορισμένου χρόνου παραμονής τους στο Πάρκο) αποτέλεσαν την μικρότερη ενόχληση για τους περίοικους. Επιπλέον η απόσταση του γεγονότος έχει αμβλύνει τις εντυπώσεις. Εξάλλου η παραβατικότητα λόγω του ναρκεμπορίου στο Πάρκο έθετε σε δεύτερη μοίρα το θέμα των προσφύγων. Ούτως ή άλλως το Πάρκο βρισκόταν σε αποσύνθεση οπότε η όποια ενόχληση από την παρουσία των προσφύγων ήταν περιορισμένη. Τέλος να σημειωθεί ότι όλοι οι ερωτώμενοι έχουν αυξημένα αντανακλαστικά απέναντι στις επιθέσεις της Χρυσή Αυγής απέναντι στον «ξένο» οπότε θεωρούν υποχρέωση τους να συμπαρασταθούν στους πρόσφυγες.

Πάρκο και καθαριότητα. Το θέμα της καθαριότητας ενός δημόσιου, κοινόχρηστου χώρου, όπως είναι το Πεδίο του Άρεως, δεν μπορεί παρά να δημιουργεί εντάσεις μεταξύ θαμώνων και πολιτείας, συλλογικοτήτων και διοίκησης του Πάρκου, αλλά και μεταξύ των ίδιων των κρατικών υπηρεσιών που αδυνατούν (όχι ηθελημένα, αλλά λόγω πολύ-νομοθεσίας και της επικάλυψης αρμοδιοτήτων) να συντονιστούν. Το μόνο κοινό σημείο όλων είναι η αναγνώριση του προβλήματος, η καλή διάθεση να βοηθήσουν και η ευχή να λειτουργήσουν κάποτε οι υποδομές.

Δ.Τ.: «όσον αφορά το δήμο, κανονικά δεν επιτρέπεται από την ευρωπαϊκή ένωση να γίνεται, δηλ. ένας θεσμός του κράτους, να το αναθέσει σε ένα άλλο θεσμό του κράτους. Κανονικά πρέπει να πάει μέσα από διαγωνισμό. Εξ όσων γνωρίζω τα πρώτα δυο χρόνια που ήταν η κα Δούρου Περιφερειάρχης, κάνανε με κάποιο τρόπο πιθανά όχι εντελώς θεσμικό, και βρήκαν ένα τρόπο ο Δήμος να το καθαρίζει και να δώσει κάποιες άλλες υπηρεσίες η Περιφέρεια. Κάποια στιγμή, δεν ξέρω αν έγινε καταγγελία ή όχι, έγινε πλέον κανονικός διαγωνισμός, ο δήμος δεν κατέβηκε σε αυτό το διαγωνισμό και οπότε το ανέλαβε κάποια εταιρία, μειοδότησε και ανέλαβε τον καθαρισμό του πάρκου».⁵⁹⁰

Θ.Κ.: «Το λογιστήριο του Κράτους δεν άφησε να γίνει η συνδιαλλαγή χωρίς χρήματα αλλά με κάποιες υπηρεσίες από την Περιφέρεια προς το Δήμο, γιατί προσέφυγαν κάποιοι ιδιώτες και οι οποίοι θέλαν να πάρουν βέβαια την καθαριότητα. Κύριο και πάγιο αίτημα μας είναι να μούνε βέβαια μόνιμοι υπάλληλοι αλλά τουλάχιστον, αν λειτουργούμε με συμβάσεις, να έχουν συνέπεια και συνέχεια.».⁵⁹¹

⁵⁹⁰ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁵⁹¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

Β.Χ.: «Εμείς οι κάτοικοι της Μαυροματαίων, αρχίσαμε να στέλνουμε επιστολές στην Περιφέρεια, λέγοντας ότι υπάρχει εκεί ένα υγειονομικό θέμα, λέγοντας ότι εκτός από το θέμα των ναρκωτικών υπάρχει και ένα υγειονομικό θέμα. Αυτοί απαντούν με αλήστου μνήμης επιστολές, δηλαδή ότι το πρόβλημα θα λυνόταν βάζοντας μια χημική τουαλέτα. Εμάς βέβαια ο Δήμος Αθηναίων μας βοήθησε πολύ με την καθαριότητα εδώ, δεν θα μπορούσαμε να ζήσουμε αν δεν ερχόταν το πιεστικό, κάθε μέρα ερχότανε, Ε, τίποτα πρέπει κι εμείς να προσεγγίσουμε, πρέπει κι αυτοί να προσεγγίσουνε, κάπως να την βρούμε την άκρη. Αυτοί οι Αφγανοί που είναι εδώ είναι κυρίως η Χαζάρα, η φυλή Χαζάρα και είναι ότι χειρότερο, αυτοί έχουν κυνηγηθεί πάρα πολύ...»⁵⁹²

Σ.Π.: «Στο χώρο που έχει γίνει δημόσιο ουρητήριο των ταξιτζήδων, σκεφτήκαμε ναβάλουμε μια χημική τουαλέτα, αλλά δεν προχώρησε. Οι υπόλοιπες τουαλέτες του πάρκου κλείνουνε νωρίς, οι εργολαβίες που βγήκανε, βγήκανε κουτσουρεμένες και δεν βγήκανε στη λογική ότι η λειτουργία πρέπει να είναι συνυφασμένη με το ωράριο, δεν μπορεί να έχεις την μισή ώρα καθαριότητα και την άλλη μισή να μην έχεις».⁵⁹³

Δ.Κ.: «... τώρα λειτουργούν οι τουαλέτες κάτω στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, μέχρι τις τρεις νομίζω, μετά άμα ... δεν έχει, κι αυτές κινδυνεύουνε, γιατί κακά τα ψέματα άμα δεν υπάρχει φύλαξη, οι τουαλέτες θα γίνονε shooting rooms.»⁵⁹⁴

Χ.Κ.: «...προχωρήσαμε σε μια σύμβαση για υπηρεσίες καθαριότητας με ανάθεση, η οποία και αυτή υπογράφηκε τον Απρίλιο του 2018 και αυτή τριετούς διάρκειας. Επίσης δεν υπήρξε διάδοχη κατάσταση...».⁵⁹⁵

Δεσπομένα και αδέσποτα στη χρήση του πάρκου. Όπως έχουμε προαναφέρει μια κατηγορία θαμώνων που στήριξε ενεργά τη λειτουργία του Πάρκου στις πιο μαύρες σελίδες της ιστορίας του είναι οι ιδιοκτήτες ζώων. Αν και θεωρητικά τα αδέσποτα θα έπρεπε να αποτελούν πρόβλημα στην ασφαλή λειτουργία του Πάρκου, στην προκειμένη περίπτωση τα «δεσπομένα» δημιουργούν το πρόβλημα. Η αλήθεια είναι ότι δεν υπάρχει ένας περιφραγμένος χώρος εκτόνωσης των ζώων, κάτι που αποτελεί πάγιο αίτημα των ιδιοκτητών τους αλλά και της διεύθυνσης του Πάρκου. Επίσης οι ιδιοκτήτες σκύλων θεωρούν ότι είναι μια προνομιακή ομάδα σε σχέση με τους υπόλοιπους θαμώνες λόγω «πρότερου βίου» (υπενθυμίζεται ότι οι ιδιοκτήτες

⁵⁹² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁵⁹³ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁵⁹⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁵⁹⁵ Συνέντευξη με Χ.Κ., 11.06.2022

σκύλων δεν εγκατέλειψαν το «Πάρκο» ούτε στις πιο δύσκολες μέρες του) . Σύμφωνα πάντα με απόφαση της Περιφέρειας Αττικής, ως φορά διαχείρισης του «Πάρκου»

«κατά την παραμονή στα πάρκα και στα άλση, δεν επιτρέπεται η ελεύθερη κυκλοφορία σκύλων ή άλλων κατοικίδιων ζώων που συνοδεύουν επισκέπτες σε όλους τους χώρους καθώς και η είσοδος τους σε παιδικές χαρές ή το μπάνιο τους σε νερό των πάρκων ή των αλσών. Εξαιρούνται οι σκύλοι συνοδοί ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι ιδιοκτήτες σκύλων οφείλουν να τους έχουν δεμένους με λουρί, εκτός από τυχόν ειδικά διαμορφωμένους χώρους»⁵⁹⁶.

Πάντως από τις συνεντεύξεις αποτυπώνεται μια δυσaréσκεια απέναντι στον τρόπο συμπεριφοράς των ιδιοκτητών ζώων σε όλο το Πάρκο.

Ε.Α.: *«Λοιπόν, το πάρκο αυτή τη στιγμή έχει τρία αδέσποτα. Τον Βασιλιά, τον Μπρούνο και την Μαυρούλα. Για την Μαυρούλα ήρθε η Στέγη την έκανε γνωστή. Η Μαυρούλα είναι μια πολύ ιδιόρρυθμη περίπτωση σκύλου, είναι εκεί πέρα με την άστεγη του πάρκου, κάθε μέρα βγαίνει στην Αλεξάνδρας, για να κάνει τις χαρές που βλέπει το αφεντικό της να έρχεται, Αυτά είναι τα αδέσποτα, δεν έχουμε αδέσποτα.*

*Τα δεσπομένα, αυτά είναι μεγάλο πρόβλημα. Το θέμα είναι οι, ακαθαρσίες σκυλιών που δεν τις μαζεύουν γιατί σου λέει θα γίνουν λίπασμα, εδώ. Αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί. Ύστερα το σκυλί δεν μπορείς να το έχεις ελεύθερο. Σκυλιά παιδιά ανακατεμένα...»*⁵⁹⁷

Β.Χ.: *«οι ιδιοκτήτες των σκύλων λένε ότι: όταν δεν έμπαινε κανένας σας στο πάρκο, μπαίναμε εμείς. Φυσικά μπαίνανε γιατί είχαν το σκύλο, έτσι; Δεν έμπαινε κανένας άλλος, ποιος να μπει;. Εκεί πρέπει ένα κομμάτι του πάρκου να πάει για τους σκύλους γιατί είναι πολλοί. Αυτοί δεν είναι ιδιοκτήτες σκύλων, αυτοί είναι βασανιστές σκύλων, τους βασανίζουν στα γύρω διαμερίσματα, τους καημένους στα μπαλκόνια όπως τα παιδιά και αυτό. Αυτή είναι η γνώμη μου»*⁵⁹⁸

Σ.Π.: *«Με τα αδέσποτα ή μάλλον με τα δεσπομένα μέσα στο πάρκο, οι συλλογικότητες θέλουνε το χώρο που είναι ο βοτανικός κήπος να γίνει να μπορούν να βάλουν τα σκυλιά. Το είχαμε ζητήσει αυτό, το Δασαρχείο δεν το δέχεται. Μάλιστα το είχαμε βάλει και στη διαχειριστική μελέτη, μας το απέρριψε, μας το γύρισε πίσω να το αλλάζουμε κτλ, και τώρα το έχουμε βάλει κάπως καμουφλαρισμένα.. Έχουμε βάλει μέσα ότι είναι ένας χώρος που μπορούν να τοποθετηθούν με διατάξεις που εξυπηρετούν και τα*

⁵⁹⁶ Έγκριση Κανονισμού Λειτουργίας Πάρκων και Αλσών (ΦΕΚ 3939_Β_08.11.2017)

⁵⁹⁷ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁵⁹⁸ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

ζωντανά. Δηλαδή να βάλουμε ποτίστρες, οπότε, κάπως να περιορίσουμε και το χώρο αυτό και να πηγαίνουν τα σκυλιά μόνο εκεί, ας πούμε. Σε αυτό ήταν λίγο πιο δεκτικοί, βέβαια δεν μας είπαν ναι αλλά δεν μας είπαν και όχι και λέει βάλτε το μέσα, τώρα την έχουμε στείλει την διαχειριστική, πιστεύω θα το περάσουνε».⁵⁹⁹

Α.Π.: «Αδέσποτα; Το πρόβλημα στο πάρκο είναι τα δεσπομένα, αυτά που έχουν ιδιοκτήτες. Ως έλληνες θεωρούμε υποχρέωσή μας να μην υπακούσουμε σε κανένα κανονισμό, το έχουμε ιδεολογικοποιήσει κιόλας, ότι οι νόμοι φτιάχτηκαν από την πλουτοκρατία. Τώρα αυτοί οι κανονισμοί που σε υποχρεώνουν να μαζέψεις τα περιττώματα του σκύλου σου, δεν κατάλαβα τι επαναστατικό έχει να παραβιάζεται,. Από την αλωνιστική μηχανή στο Cayenne πήγαμε ως έθνος, οπότε ακούς διάφορα».⁶⁰⁰

Η διεκδίκηση του Πάρκου από το Δήμο της Αθήνας. Ένα ερώτημα που τίθεται είναι αν επιθυμεί η Περιφέρεια, σημερινός ιδιοκτήτης, να έχει στην αρμοδιότητά της το Πεδίο του Άρεως, ή θα προτιμούσε να αναλάβει την λειτουργία του ο Δήμος Αθηναίων; Και αν ναι, (γιατί η σχετική συζήτηση κρατάει χρόνια τώρα) τι εμποδίζει την πραγματοποίηση αυτής της μεταβίβασης αρμοδιότητας; Επίσης τι πιστεύουν οι συλλογικότητες που βρίσκονται γύρω από το Πάρκο για την καλύτερη διαχείρισή του. Την απάντηση δίνουν οι ίδιοι οι διεκδικητές των συναφών πολιτικών θώκων και οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων.

Ρένα Δούρου: «Οι όροι αυτής της δημόσιας συζήτησης έχουν νόημα στο μέτρο και τον βαθμό που αυτοί αφορούν στο δημόσιο συμφέρον και στην εκπλήρωση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας. Θέλω να πω ότι το κρίσιμο για τον πολίτη δεν είναι αν θα είναι η Περιφέρεια, ο Δήμος ή το Υπουργείο που θα έχει την ευθύνη του πάρκου. Αλλά αν αυτό μπορεί να λειτουργήσει ο δημόσιος χώρος πρασίνου, ψυχαγωγίας και αθλητισμού, με κοινωνική ευαισθησία και ευθύνη. Η σημερινή διοίκηση της Περιφέρειας έχει αποδείξει ότι είναι σε θέση να επιτελέσει αυτή την αποστολή και αυτό παρά τις κατά καιρούς κριτικές ορισμένων που είχαν επενδύσει ποικιλοτρόπως σε μια αποτυχία στο Πεδίον του Άρεως. Όλοι αυτοί σήμερα διαψεύδονται καθημερινά από την πραγματικότητα»⁶⁰¹.

Γιώργος Πατούλης: «Στο πλαίσιο των κοινών μας αγώνων πριν από μερικούς μήνες, είχα δημόσια τοποθετηθεί ότι αν η Περιφέρεια Αττικής δεν θέλει ή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της, τότε ας μεταφέρει τις αρμοδιότητες και τους

⁵⁹⁹ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁶⁰⁰ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁶⁰¹ https://www.huffingtonpost.gr/entry/ereena-huffpost-meros-v-pedion-toe-areos-to-parko-poe-omorfene-kai-to-yketo_gr_5c4df82fe4b0287e5b8bbe79 (29.01.2019)

πόρους στον Δήμο Αθηναίων. Ξεκαθαρίζω όμως προς κάθε κατεύθυνση ότι εμείς και θέλουμε και μπορούμε, αλλά και γνωρίζουμε πως θα υλοποιήσουμε το σχέδιό της για μια ριζική αναμόρφωση του Πεδίου του Άρεως. Σε κάθε περίπτωση πάντως, επειδή αναγνωρίζουμε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Δήμου Αθηναίων για το πάρκο αυτό που βρίσκεται εξ' ολοκλήρου στα όριά του, θα υπάρχει συνεννόηση και συνεργασία με τον νέο Δήμαρχο Αθηναίων ώστε να συντονίζουμε πάντοτε τις ενέργειές μας και να προχωρούμε στις κατάλληλες διευθετήσεις». ⁶⁰².

Γιάννης Πρωτούλης: «Για μας το κύριο δεν είναι ποιος θα έχει τις αρμοδιότητες για το Πεδίο του Άρεως, Περιφέρεια ή Δήμος, αυτή η αντιπαράθεση γίνεται και για τα άλλα πάρκα για να συντηρείται το γνωστό παιχνίδι της μετάθεσης των ευθυνών. Και κυρίως, γιατί με τους νόμους που κατά καιρούς ψηφίζονται εκχωρούνται μια σειρά αρμοδιότητες σε Δήμους και Περιφέρειες χωρίς την αντίστοιχη χρηματοδότηση, ως όχημα για να προωθείται η ανταποδοτικότητα, η ιδιωτικοποίηση». ⁶⁰³

Νάσος Ηλιόπουλος: (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας, με τον συνδυασμό «Ανοιχτή Πόλη»-υποστηριζόμενος από ΣΥΡΙΖΑ): Σχετικά με την ανάληψη από τον Δήμο της ευθύνης του Πεδίου του Άρεως, απάντησε ότι «υποστηρίζει την συνεργασία Δήμου-Περιφέρειας για το θέμα διαχείρισης του Πάρκου, ανεξαρτήτως από το ποιος θα είναι ο Περιφερειάρχης». Για την δε μετάθεση ευθυνών μεταξύ Δήμου και Δασαρχείου στην περίπτωση του Άλσους Ευελπίδων τόνισε ότι «ο Δήμος πρέπει να ανταποκρίνεται και να μην υπεκφεύγει του προβλήματος». ⁶⁰⁴ Επίσης δήλωσε ότι: «Κατανοώ το αίτημα των κατοίκων να περάσει το Πεδίον του Άρεως στον Δήμο Αθηναίων, γιατί ο Δήμος έχει περισσότερο δυναμικό, έχει περισσότερους ανθρώπους να δουλέψει. Λέω όμως το εξής: όταν ένας Δήμος θέλει να συνεργαστεί σε κάτι, θέλει πραγματικά να βοηθήσει, μπορεί να το κάνει ακόμα κι αν δεν υπάρχει η αποκλειστική αρμοδιότητα. Αν το Πεδίον του Άρεως ήταν σήμερα στην ευθύνη του Δήμου, με την πολιτική που ακολουθεί ο Δήμος για το πράσινο, τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι και χειρότερα. Έχουμε παραδείγματα με τον λόφο του Στρέφη που χάνει χρώμα – όχι μόνο όταν βρέχει, αλλά και όταν φυσάει... Αν κάποιος από εσάς μιλήσει με τους φίλους του Εθνικού Κήπου, θα σας πουν πόσο μεγάλα προβλήματα έχει ο ίδιος ο Εθνικός Κήπος. Γι' αυτό κι εγώ προτείνω να μην προτάσσουμε το θέμα των αρμοδιοτήτων, αλλά της συνεργασίας και της πολιτικής βούλησης. Ένας Δήμος που θα ήθελε να συνεργαστεί, προφανώς και θα μπορούσε να συνεργαστεί και με την Περιφέρεια και με οποιονδήποτε άλλον οργανισμό

⁶⁰² <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (15.02.2019)

⁶⁰³ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (03.02.2019)

⁶⁰⁴ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (09.03.2019)

για να κάνει δράσεις πολιτισμού, να κάνει δράσεις αθλητισμού και να δώσει ζωντάνια στο Πάρκο»⁶⁰⁵.

Παύλος Γερουλάνος: (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας - υποστηριζόμενος από ΚΙΝΑΑ): «Θεωρεί ότι το Πεδίο του Άρεως πρέπει να το αναλάβει ο Δήμος, αλλά το σημαντικό είναι να επιλυθούν γενικότερα τα προβλήματα αρμοδιοτήτων».⁶⁰⁶ «... θα μπορούσα να πω ότι ο Δήμος θα διεκδικήσει το Πεδίο του Άρεως, θα το πάρει και όλα θα είναι ρόδινα. Θέλω όμως να είμαι ειλικρινής. Διότι γνωρίζω από την πείρα μου ότι δύσκολα «ξεμαγκώνεις» κάτι από τα νύχια της κεντρικής εξουσίας. Κι ακόμα όταν τα καταφέρεις, δεν σου δίνουν τα μέσα για να κάνεις σωστά τη διαχείριση της αρμοδιότητας που πήρες». Λοιπόν, ο «ελέφαντας» μέσα σε αυτό το δωμάτιο είναι η αρμοδιότητα του Δήμου Αθηναίων πάνω στο Πεδίο του Άρεως. Όπως όλοι ξέρουμε, αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει αρμοδιότητα. Θα τη διεκδικήσουμε; Ναι, θα τη διεκδικήσουμε. Θεωρώ ότι είναι τρελό το γεγονός ότι ένας πνεύμονας πρασίνου, ο οποίος είναι μέσα στην πόλη –το Πάρκο δεν ανήκει σε δύο ή τρεις δήμους- να μην είναι στην αρμοδιότητα του δήμου Αθηναίων. Θα διεκδικήσουμε λοιπόν το Πεδίο του Άρεως και θα διεκδικήσουμε όλες τις αρμοδιότητες που θα μας επιτρέψουν να το διαχειριστούμε σωστά.⁶⁰⁷

Κώστας Μπακογιάννης: (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας με το συνδυασμό Αθήνα Ψηλά - υποστηριζόμενος από ΝΔ): «Το κέντρο της Αθήνας, το Πεδίο του Άρεως, η γύρω Περιοχή είναι η καρδιά του πολεοδομικού συγκροτήματος της πόλεως των Αθηνών. Από εδώ πρέπει να ξεκινήσει η πολύ μεγάλη προσπάθεια για να σηκωθεί η Αθήνα όρθια. Σε όλες τις συζητήσεις που έχουμε κάνει μέχρι τώρα με τον Πρόεδρο αλλά και με μέλη του Συλλόγου σας, συμφωνούμε ότι έφτασε επιτέλους η ώρα το Πεδίο του Άρεως να περάσει στο δήμο της Αθήνας. Ο δημότης, ο κάτοικος, ο επισκέπτης πρέπει να ξέρει από πού να «ζητάει λογαριασμό». Το Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας πρέπει να έχει την ευθύνη για το κέντρο της πόλης, να μπορεί να σχεδιάζει και να υλοποιεί»⁶⁰⁸.

Εκπρόσωποι συλλογικότητων γύρω από το Πεδίο του Άρεως:

Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως: Δ.Τ.: «Το σοβαρό πρόβλημα είναι ότι η Περιφέρεια δεν έχει προσωπικό να διαχειριστεί ένα πάρκο, δηλαδή είναι πέντε- δέκα διοικητικοί υπάλληλοι και γίνονται όλα μέσα από εργολαβία. Οι εργολαβίες δεν είναι υποχρεωτικά

⁶⁰⁵ <https://www.postmodern.gr/dialogos-toy-nasoy-iliopoyloy-me-toys/> (10.05.2019) (συζήτηση με κατοίκους μετά από πρόσκληση του Συλλόγου «Αθηνά» Πεδίο του Άρεως

⁶⁰⁶ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (20.03.2019)

⁶⁰⁷ <https://www.postmodern.gr/dialogos-payloy-geroylanoy-me-toys-ka/> (23.05.2019)

⁶⁰⁸ <https://www.postmodern.gr/dialogos-kosta-mbakogianni-me-tous-katoikous-tou-pediou-tou-areos/> (17.05.2019)

κακές, αλλά πρέπει να έχεις προσωπικό να τους επιτηρεί, να τους κατευθύνει, δεν έχει τη δυνατότητα με αποτέλεσμα και πολλά χρήματα πληρώνει και το αποτέλεσμα είναι πολύ φτωχό. Είναι προτιμότερο να το πάρει ο Δήμος, ανεξάρτητα ποιος είναι ο Δήμαρχος. Άλλωστε ο δήμος έχει υπηρεσία πρασίνου, έχει δημοτική αστυνομία, έχει τεχνικούς, ηλεκτρολόγους, υδραυλικούς, η Περιφέρεια δεν έχει τίποτα από αυτά.».⁶⁰⁹

Θ.Κ.: «Δεν έχουμε αντίρρηση, ας την πάρει, (ο Δήμος) δεν είναι πανάκριβα αυτό, αλλά επειδή υπάρχουν άλλες ομάδες κατοίκων κτλ που το θεωρούν σαν, αχ να το πάρει ο Δήμος και τι καλά που θα το κάνει ο Δήμος, πιστεύουμε πάντα ότι ο φορέας που πρέπει να το πάρει πρέπει να έχει την πολιτική βούληση να το φτιάξει. Έχουμε δυστυχώς, σαν εξαρχαιώτης εγώ το λέω, το παράδειγμα του λόφου του Στρέφη...».⁶¹⁰

Οι φίλοι των αστέγων του Πεδίου του Άρεως: Α.Π.: «θεωρητικά, ο δήμος έχει περισσότερες υπηρεσίες για το πράσινο και για τη συντήρηση ενός τέτοιου χώρου. Στην πράξη όμως σημασία έχει κάποιος να ασχολείται σοβαρά με το θέμα. Δηλαδή, η Περιφέρεια που το κάνει, που οτιδήποτε κάνει, γίνεται το κάνει με εργολαβίες, θα μπορούσε να το κάνει καλά, άμα προκηρύσσει εγκαίρως τις προκηρύξεις, εάν υπάρχει επίβλεψη, αν υπάρχει σοβαρότητα και μεθοδικότητα και μεράκι».⁶¹¹

Κίνηση κατοίκων - γονέων για την προστασία του Πεδίου του Άρεως: Ε.Α.: «το πάρκο πρέπει να περάσει στο Δήμο Αθηναίων, άσχετα ότι ο Δήμος Αθηναίων έχει βαρέσει διάλυση, εμείς το είχαμε, το έχουμε αίτημα αυτό, είναι τελειωμένο αυτό, θα πρέπει ο Δήμος να αναλάβει το πάρκο, τελεία και παύλα. Μόνος του, δεν θέλω να ακούσω ούτε για συμπράξει, ούτε..., όπως αυτό που γίνεται στου Τρίτση, όχι τέτοια πράγματα στο πάρκο μας. Α. ένας φορέας. Ο Πατούλης μέχρι χτές έλεγε, θα το δώσει, τώρα λέει το θέλει. Τι να το κάνεις; Τι θα το κάνεις κύριε Πατούλη. Τι τώρα, τώρα τα γυρίσαμε, δεν τον περιμένουμε στη στροφή; τώρα τον περιμένουμε στη στροφή τι θα κάνει».⁶¹²

Πρωτοβουλία κατοίκων Πεδίου του Άρεως: Β.Χ.: «Ο καβγάς γίνεται όπως πάντα στην Ελλάδα για το πάπλωμα. Έχει πόρους δικαιούται κάποιους πόρους το πάρκο, έχει προίκα το πάρκο, άρα είναι λοιπόν μια πολύφερνη νύφη. Γι' αυτό το θέλει η Περιφέρεια, γι' αυτό το θέλει ο Δήμος και γι' αυτό το θέλουν όλοι. Αλλά εγώ θα εντόπιζα το θέμα της διαχείρισης όχι μόνο στον οργανισμό που έχει την διαχείριση εκ του νόμου, θα το εντόπισα και σε επίπεδο γειτονιάς. Ο Δήμος δεν μπορεί να

⁶⁰⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁶¹⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁶¹¹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁶¹² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

διαχειριστεί το ένα στρέμμα που είναι στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμο Αθηναίων κι έχουνε γίνει τραγικά πράγματα κι εκεί, δεν μπορούνε να περάσουν οι φοιτητές. Δεν μπορεί να διαχειριστεί το ένα στρέμμα, δηλαδή αυτό που λένε να το πάρει ο Δήμος και όχι η Περιφέρεια ότι είναι πανάκεια, μια βλακεία είναι».⁶¹³

Πεδίον του Άρεως το Πάρκο μας: Δ.Κ.: «Είμαι φανατικός υπέρ (του να περάσει η διαχείριση στο Δήμο). Η Περιφέρεια Αττικής είναι για να εγκρίνει τα κονδύλια, τα έργα των Δήμων, να διανείμει τα χρήματα, να επιβλέπει τα έργα και όλα αυτά.».⁶¹⁴

Ο Δημήτρης Καλαντζής: (δημοσιογράφος, μέλος συλλογικοτήτων Πεδίου του Άρεως (Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως, Σύλλογος Αθηνά, Πεδίο του Άρεως το πάρκο μας, διαχειριστής της σελίδας <https://www.facebook.com/postmodern.gr/> κ.α), είναι και ο Δημιουργός ψηφίσματος για την υπαγωγή του Πεδίου του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων στην ιστοσελίδα: https://secure.avaaz.org/el/community_petitions/To_Pedion_toy_Areos_na_perasei_ston_Dimo_Athinaion/ Να σημειωθεί ότι αυτή η άποψη εκφράζει και το σύλλογο «Αθηνά».

«Το Πεδίον του Άρεως βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας, περιστοιχίζεται από ιστορικές γειτονιές της πρωτεύουσας και επί χρόνια βιώνει την απαξίωσή του επειδή για κάποιον παράλογο λόγο δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα του Δήμου Αθηναίων αλλά στην αρμοδιότητα της αχανούς Περιφέρειας Αττικής. Η Περιφέρεια Αττικής δεν διαθέτει υπηρεσίες για τη φροντίδα ενός χώρου πρασίνου. Δεν έχει διεύθυνση πρασίνου, ούτε διεύθυνση καθαριότητας, ούτε συντήρησης υποδομών. Καλύπτει τις ανάγκες του Πεδίου του Άρεως με εργολαβίες που συχνά δεν έχουν συνέχεια και συνέπεια με αποτέλεσμα το Πάρκο να βυθίζεται κατά περιόδους στην πλήρη εγκατάλειψη. Σήμερα το Πεδίον του Άρεως διαθέτει μόλις 7 άτομα μόνιμο προσωπικό εκ των οποίων τα 6 είναι διοικητικοί υπάλληλοι με αποτέλεσμα οι περισσότερες υποδομές του (σιντριβάνια, βοτανικός κήπος, φυτώριο, τουαλέτες, παιδικές χαρές κλπ.) να παραμένουν κλειστές ή να υπολειπούνται. Ζητάμε λοιπόν την υπαγωγή του Πεδίου του Άρεως στον Δήμο Αθηναίων, όχι γιατί εξορισμού ο Δήμαρχος είναι πιο αποτελεσματικός από τον Περιφερειάρχη, αλλά διότι έτσι εξασφαλίζονται οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις για μία συνεπή πορεία προς την αναγέννηση του Πάρκου, ώστε να καταστεί ξανά ο εμβληματικός χώρος ανάσας, δροσιάς, χαλάρωσης και αποφόρτισης ολόκληρης της Αθήνας. Σύλλογος Αθηνά Πεδίον Άρεως»⁶¹⁵

⁶¹³ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2018

⁶¹⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁶¹⁵ <https://secure.avaaz.org/el/communitypetitions> (31.03.2019)

Σε όλες τις αιτιάσεις περί αλλαγής αρμοδιότητας του Φορέα διαχείρισης ο Χ.Κ. μετά από 5 χρόνια ευθύνης του «Πάρκου» δίνει την άποψη της διοίκησης Δούρου.

Χ.Κ. «...κατηγορηματικά όχι, κατηγορηματικά όχι. Καταρχήν ο Δήμος Αθηναίων δεν έχει ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του για κανένα πάρκο στην Αθήνα. Δηλαδή αν πάμε στο Λυκαβηττό η κατάσταση είναι τραγική. Αν συγκρίνουμε το Πεδίον του Άρεως με το Λυκαβηττό, δεν υπάρχει σύγκριση. Όποιο άλλο μικρό ή μεγαλύτερο πάρκο της πρωτεύουσας δεν μπορεί να συγκριθεί με την κατάσταση που ήταν το «Πάρκο», ας το πω όταν το παραδώσαμε, το καλοκαίρι του 2019, όταν πια ήταν ώριμες όλες οι συμβάσεις και της καθαριότητας και της φύλαξης και του πρασίνου και της άρδευσης και λειτουργούσανε τα αναψυκτήρια κτλ. Κανένα, κανένα πάρκο δεν θα μπορούσε, που έχει υπό την αρμοδιότητά του ο Δήμος Αθηναίων, σε κανέναν από τους τομείς που ανέφερα δεν μπορεί να συγκριθεί με το Πεδίον του Άρεως.

... σε κάθε περίπτωση αυτό που είδαμε εμείς είναι ότι οι υπηρεσίες αυτές, ενδεχομένως λόγω του τρόπου που γίνεται η διοίκηση του Δήμου Αθηναίων δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν όταν ζητήθηκε η συνδρομή τους στο Πεδίον του Άρεως, αλλά επαναλαμβάνω ότι δεν βλέπω και μια καλύτερη κατάσταση στα υπόλοιπα πάρκα της Αθήνας. Δηλαδή, είπα για το Λυκαβηττό, θα μπορούσα να αναφερθώ στην Ακαδημία Πλάτωνος, στου Στρέφη είναι το χάος, εντάξει; Άρα δεν είναι θέμα ακριβώς ή των υπηρεσιών ή των ανθρώπων που δουλεύουν στις υπηρεσίες, είναι θέμα του τρόπου που γίνεται η διοίκηση. Τώρα, παρότι είμαστε υπέρ των δημόσιων υπηρεσιών, όταν δεν υπάρχει αυτή η διέξοδος, εμείς φροντίζουμε να υπάρχουν συμβάσεις με αναδόχους, οι οποίες αφενός να έχουν αυστηρές προδιαγραφές, την τήρηση των οποίων αναλαμβάνουν οι δημόσιες υπηρεσίες, εν προκειμένω το συγκεκριμένο Τμήμα της Περιφέρειας, αυστηρές προδιαγραφές και δεύτερον αυστηρό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε αυτές τις υπηρεσίες. Οπότε με αυτό το δίπολο μπορούμε να διασφαλίσουμε μια λειτουργία του ιδιωτικού τομέα η οποία να είναι προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος και των εργαζομένων βεβαίως του ιδιωτικού τομέα. Τουλάχιστον αυτό ήταν η δική μας προσπάθεια...». ⁶¹⁶

Η Περιφέρεια ανεξαρτήτως διοίκησης πάντως αρνείται να παραχωρήσει τη διαχείριση του Πάρκου στο Δήμο. Σε προσωπικό επίπεδο όμως ακούγονται και

⁶¹⁶ Συνέντευξη με Χ.Λ. 11.06.2022

διαφορετικές απόψεις. Όταν δε αυτές οι απόψεις ακούγονται από ανθρώπους που είχαν την ευθύνη λειτουργίας του Πάρκου τότε αυτές αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα.

Σ.Π.: «υπάρχει ακόμα και η προσωπική μου γνώμη, δεν δεσμεύει σε τίποτα την υπηρεσία, είναι ότι ο Δήμος μπορεί να το διαχειριζότανε καλύτερα. Γιατί έχει υπηρεσίες πρασίνου, έχει μηχανήματα, έχει προσωπικό. Εμείς εδώ είμαστε δέκα άνθρωποι, οι οποίοι δεν είμαστε καν τεχνικό προσωπικό να βγούμε έξω να κλαδέσουμε, μηχανήματα δεν έχουμε καθόλου, προσπαθούμε με εργολαβίες... Οι εργολαβίες μια βγαίνουνε, μια περικόπτονται, δεν γίνεται έτσι. Ενώ ο Δήμος έχει την υποδομή έτοιμη και αν χρειάζεται και κάτι πρόσθετο το κάνει και μια εργολαβία. Εμείς, κρεμόμαστε μόνο στην εργολαβία, και γίνονται και σε μια λάθος βάση. Όταν είχα πρωτοέρθει εδώ επειδή προέρχομαι από το χώρο που κάνει έργα, και όλη μου η θητεία στο δημόσιο ήταν σε έργα, τους έδωσα μια διάσταση διαφορετική από αυτήν που είχανε. Βέβαια όταν ήρθα εγώ βρήκα συμβασιопоποιημένες ήδη τις εργολαβίες, πρασίνου, καθαριότητας και φύλαξης, δεν έγιναν στις δικές μου μέρες και τους έδωσα κάποια καινούρια έτσι προσέγγιση, η οποία μου είπαν θα προχωρήσει κλπ. γιατί η φύλαξη τελειώνει τον Γενάρη, που σημαίνει ότι έπρεπε ήδη να έχει ξεκινήσει η διαδικασία για το διαγωνισμό κτλ της καινούριας. Παρότι το είδανε θετικά, την εισήγησή μου, δεν προχώρησε όμως κάτι. Δηλαδή μέχρι τώρα δεν έγινε κάτι. Εγώ έχω το εξής, μέσα, έχω συντήρηση και στο πράσινο και στις υποδομές, δηλαδή μηχανολογικά, κτηριακά και διάφορα άλλα, αυτά που προκύπτουνε, η οποία συντήρηση θα έχει την μορφή της συντήρησης των δρόμων που κάνει η ΔιΔιΜΗ. Θα είναι ένας εργολάβος που έχει αυτό το δρόμο να τον συντηρεί και θα είναι υπεύθυνος για όλα. Και όχι έλα αύριο να βάλεις αυτό το φως που κάηκε, έλα μεθαύριο να κλείσεις αυτή την τρύπα που άνοιξε ή ξέρω εγώ τι, ας πούμε. Και αυτό τώρα, επειδή περνάς τις ευθύνες σε κάποιο ιδιώτη, ο οποίος είναι πιο μάχιμος κι έχει συνεργεία κι έχει αυτά κι έχει και τον κίνδυνο ότι εάν γίνει κάτι θα πάει στην εισαγγελία, αυτά 99% αποδίδουνε, δηλαδή πολύ σπάνια, πρέπει να πέσεις σε έναν εργολάβο που έχει φαλιρίσει και δεν τον νοιάζει τίποτα, ας πούμε και σου λέει έτσι κι αλλιώς χαμένος για χαμένος είμαι, αλλά αυτός που είναι μάχιμος και διατηρεί τη δουλειά του, το υλοποιεί, το φτιάχνει, δεν σου το αφήνει, να κρέμεται».⁶¹⁷

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι όλοι συμφωνούν ότι κάποιος πρέπει να αναλάβει σοβαρά τη διαχείριση του Πάρκου. Οι περισσότεροι τείνουν προς την άποψη να περάσει το Πεδίο του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων. Ίσως αυτό να πηγάξει

⁶¹⁷ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

και από ένα γενικότερο αίτημα αλλαγής που εικονοποιείται στην αλλαγή διαχειριστή. Βέβαια υπάρχει και η πραγματικότητα που εκφράζεται από την άποψη:

*«θεωρώ ότι πολύ δύσκολα κάποιος διώχνει κάτι που είναι δικό του. Ακόμα κι αν δεν μπορεί να το διαχειριστεί δεν το διώχνει, δηλαδή, ακόμα κι αυτά που είναι δύσκολα και προβληματικά και επικίνδυνα πολλές φορές, δύσκολα θα έλεγε κανείς πάρτε τα.».*⁶¹⁸

Ανεξάρτητα με το κύρος που προσδίδει σε μια υπηρεσία το brand name «Πεδίον του Άρεως», οι ανάγκες για τη σωστή λειτουργία ενός τόσο σημαντικού αστικού πάρκου ξεπερνούν τα όποια ιδιοκτησιακά προνόμια. Το πάρκο ανήκει στην πόλη και τους θαμώνες του.

⁶¹⁸ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

Κεφάλαιο VI: Αξιολόγηση των περιπτώσεων μελέτης, συμπεράσματα

VI.1 Συνθέτοντας την σημερινή εικόνα με έννοιες κλειδιά

Έννοιες και λέξεις όπως αδιαφορία, αλληλέγγυα οικονομία, άμεση δημοκρατία, ανασφάλεια, ανυπακοή, αυτονομία, ελπίδα, ετεροτοπία, κοινά, κοινωνικά όρια, οικιστικό απόθεμα, ουτοπία, συλλογικότητες, συμβίωση, και φόβος, δημιουργούν ένα πάζλ που αναφέρεται στην ανάπτυξη της συγκρουσιακής εικόνας στις δυο περιπτώσεις μελέτης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Είναι αυτή η εικόνα που καταλύει την περιθωριοποίηση των συλλογικών αντιδράσεων του «όχλου» και προσφέρει άλλοθι σε υποθέσεις εργασίας.

Αναγκαίες συνθήκες ανάπτυξης του συγκρουσιακού τοπίου:

Θεωρώντας τη συγκρουσιακή πολιτική συμπεριφορά ως αντανάκλαση της κοινωνίας και του πολιτισμού μας πάνω σε υπαρκτές διεκδικήσεις για την καλύτερη κατανομή του πλούτου και τον έλλογο μετασχηματισμό της δημοκρατίας σε άμεση δημοκρατία, θα έπρεπε η πολιτική θέση του υποκειμένου να λειτουργεί ως γνωστικό και αναλυτικό εργαλείο στο πεδίο επηρεασμού και διαμόρφωσης του δημόσιου βίου. Η συμμετοχή σε συλλογικότητες αλλάζει και την προσωπική διαδρομή του κάθε υποκειμένου. Ο συμμετέχων είναι κατά κανόνα άτομο με ανεπτυγμένο το αίσθημα της κοινωνικής ευθύνης και θεωρεί δεδομένη υποχρέωσή του την έκφραση της πολιτικής του συνείδησης. Η πρόσφατα βιωμένη πολυπρισματική κρίση διαμορφώνει μια νέα γενιά που ψάχνει το βηματισμό της.

Η επαναλαμβανόμενη δόση ανασφάλειας που εισέπραξε μια ολόκληρη γενιά στη δεκαετία της κρίσης, η έλλειψη κοινωνικής μέριμνας, η απώλεια της εργασίας, η συνεχής πτώση της ποιότητας του βιοτικού επιπέδου δημιούργησαν ένα νευρωτικό άγχος. Η διασπορά του φόβου που καλλιεργήθηκε ευρέως από τα ΜΜΕ και η οποία επέτεινε αυτό το νευρωτικό άγχος στους πολίτες, θα οδηγήσει την όποια κυβέρνηση στο να θερίσει θύελλες. Η υπερδοσολογία του φόβου υπακούει κι αυτή στη θεωρία του «βρασμού». Αν ξεπεραστεί το όριο βρασμού, τότε το καπάκι της κατσαρόλας πετάγεται με απρόβλεπτες συνέπειες. Ο φόβος που μετατρέπεται σε άγχος και κατάθλιψη δεν επιστρέφει απαραίτητα στο υποκείμενο ως παθολογία παραίτησης που οδηγεί τελικά στην αδράνεια, ούτε μετατρέπεται πάντα σε συνθήκη συναίνεσης.

Κάποτε, γεννά μη λελογισμένη βία προς οποιαδήποτε κατεύθυνση, αρκεί να βρεθεί μια αφορμή που θα την πυροδοτήσει.

Απάθεια:

Από μια άλλη οπτική γεννιέται κι ένα ερώτημα σχετικά με την απάθεια ή την ανοχή που δείχνει ο μικρομεσαίος, μικροαστός ή εργάτης απέναντι στο κράτος το οποίο και δεν εμπιστεύεται. Η μη αντίδραση του εξηγείται στις διαχωριστικές γραμμές που ο ίδιος θέτει. Οι εύποροι απολαμβάνουν προνόμια τα οποία φαίνονται άπιαστοι στόχοι για τον μικροαστό και ως εκ τούτου δεν χρειάζεται να τα διεκδικήσει. Η όποια σύγκρισή του θα γίνει με τους αντίστοιχους μικροαστούς, για παράδειγμα μισθωτούς, χαμηλό- αμειβόμενους εργάτες ή το προκαριάτο και απέναντί του, ως αντίπαλο, θα θέσει τους επιδοματούχους μετανάστες, ανέργους και πρόσφυγες που θεωρεί ότι απομυζούν το δικό του εισόδημα. Αυτή η απάθεια απέναντι στην κρατική εξουσία κάνει το υποκείμενο αδύναμο να ασχοληθεί με έξω-ατομικά θέματα και να διεκδικήσει καλύτερες συνθήκες ζωής. Από φόβο ότι μπορεί να μοιάσει στον πιο κοντινό του εχθρό και εν μέρει υπεύθυνο για τη δική του ανέχεια (δηλαδή τον εξαθλιωμένο «άλλο», που καθρεπτίζεται στο πρόσωπο του αστέγου, μετανάστη, πρόσφυγα και γενικότερα ευάλωτου υποκειμένου) χάνει την αυτοεκτίμησή του και εγκλωβίζεται σε μια ασφαλής, «ηθική» παθητική στάση.

Αλληλεπίδραση ιδιωτικού - δημόσιου χώρου και κατοίκων. Όπως έχει προαναφερθεί ο χώρος λειτουργεί πολυδιάστατα και τουλάχιστον σε τρία επίπεδα υλικό (πρακτικό), ιδεολογικό (νοητικό) και συναισθηματικό (ψυχολογικό). Τα δύο τελευταία επίπεδα αποτελούν τις άυλες μη μετρήσιμες διαστάσεις του. Το κάθε ένα όμως από αυτά τα τρία επίπεδα επιτρέπει στο υποκείμενο να αντιλαμβάνεται διαφορετικά τη σχέση του με αυτόν (το χώρο) και να επηρεάζει τη χρήση του. Η γνώση και η βίωση του χώρου μέσα από το λόγο και το μύθο που κουβαλάει ο κάθε τόπος, ιδιωτικός ή δημόσιος εμπλέκονται αρμονικά και δημιουργούν την ιδιαίτερη ταυτότητά του, την φυσιογνωμία του. Ο Παπαδολαμπάκης έγραφε: «μπορούμε να σχεδιάσουμε χώρους όπου ο δημόσιος χώρος δημιουργείται από τα δημόσια στοιχεία των ιδιωτικών χώρων, όπως οι είσοδοι, οι ανοιχτές αυλές, τα σκαλιά των εισόδων, οι ενδιάμεσοι υπαίθριοι χώροι ανάμεσα στο μέσα και το έξω των οικιών»(Παπαδολαμπάκης, 1977:52). Μεταφέροντας την σχεδιαστική του άποψη στην αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης του προσφυγικού οικισμού της

Λεωφόρου Αλεξάνδρας βλέπουμε ότι εκεί πληρώνεται η θεωρία στην πράξη, αφού στα ιδιωτικά στοιχεία του χώρου εμπεριέχονται, εισβάλλουν τα δημόσια τα οποία με τη σειρά τους δημιουργούνται από τα ιδιωτικά. Επίσης ο ίδιος αρχιτέκτονας, αναζητούσε τις σχεδιαστικές του λύσεις σε ένα σχεδιασμό που να μην απομονώνει κοινωνικά τους ανθρώπους, ένα σχεδιασμό των «κοινωνιολογικών πορισμάτων, δηλαδή του δρόμου, της αυλής, της πλατείας, της κατοικίας κλπ., αλλά και αντίστροφα σχεδιασμό της κοινωνιολογικής επανεκτίμησης της λειτουργίας της δομής αυτών των στοιχείων που συνθέτουν τον κοινοτικό χώρο».

Στα καθ' ημάς, ο αστικός σχεδιασμός στοχεύει στη διαμόρφωση των αστικών συνθηκών μειώνοντας κατά το δυνατό τις εκπλήξεις στην πόλη. Εισάγει κανονιστικές λειτουργίες που προσανατολίζουν τις δράσεις στο χώρο και οργανώνει τα σημάδια της συλλογικής μνήμης. Αν και το κτίριο της κατοικίας ορίζεται αυστηρά από τα υλικά δόμησης η κατοίκηση ορίζεται με ελαστικά και συμβολικά όρια. «Ο ορισμός και η λειτουργία του ορίου στους χώρους κατοίκησης δείχνει να βάλλεται από το επείγον της κρίσης επαναφέροντας μια δυνατότητα επαναπροσδιορισμού του» (Μπαρκούτα, 2019:212).

Στην περίπτωση των «Προσφυγικών» το τοπίο από το σχεδιασμό του μέχρι την σημερινή διαχείρισή του δεν είναι παρά η συλλογική εντύπωση που προκύπτει από τις αισθήσεις των κατοίκων του και των επισκεπτών του, τη ζώσα ιστορία του, τη μνήμη, την ιδεολογική του προσφορά και την εικαστική εικόνα του. Η πρόσφατη κρίση αν και βάλλει τα όρια του δεν καταφέρνει να στιγματίσει τη φυσιογνωμία του συγκροτήματος ούτε να του αφαιρέσει την συμπυκνωμένη συλλογική συνείδηση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση των «Προσφυγικών» της Αλεξάνδρας, η όποια προσπάθεια εξευγενισμού και αλλοίωσης της πληθυσμιακής πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας των ενοίκων του το μόνο που μπορεί να προσφέρει είναι να τονίσει την παρουσία τους με τρόπο αιχμηρό ανάλογο της διακοπής ενός τραγουδιού με τον ήχο της λογοκρισίας πάνω του.⁶¹⁹ Ο δημόσιος χώρος των «Προσφυγικών» δεν είναι τίποτε άλλο παρά το σύνολο των θραυσμάτων ενός μη πραγματοποιημένου ιδιωτικού χώρου. Ίσως θα μπορούσαμε να τον δούμε πλέον και σαν αποτέλεσμα «ακραίας

⁶¹⁹ Αναφορά στην παρουσίαση από τον Διονύση Σαββόπουλο της λογοκρισίας πάνω στο «Μακρύ Ζεϊμπέκικο για το Νίκο», όπου απλώς ακούγεται το συριστικό σβήσιμο στην μπομπίνα στους λογοκριμένους στίχους.

περίπτωσης συμμετοχικού σχεδιασμού των κινημάτων κοινωνικής παρέμβασης»⁶²⁰, με άλλα λόγια των καταλήψεων. Η συλλογική μνήμη στον δημόσιο χώρο του συγκροτήματος ανακαλεί, συγκρίνει και επιβεβαιώνει συνέχειες, νοηματοδοτήσεις και ρήξεις. Μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού χώρου παράγεται η μνήμη της συνέχειας μιας παιδικής αλάνας προσφυγόπουλων, σε μια διαδρομή ενενήντα τουλάχιστον χρόνων. Η φιλοσοφία του εξευγενισμού εκ των πραγμάτων διχάζει τα δύο εμπλεκόμενα μέρη. Από τη μια το κράτος, ως νόμιμος ιδιοκτήτης (εν προκειμένου η Περιφέρεια Αττικής ως φορέας διαχείρισης του 77,6% των κτισμάτων, η οποία προωθεί τα σχέδια ανάπλασης) και από την άλλη πλευρά οι κάτοικοι(νόμιμοι ιδιοκτήτες ή μη, οι οποίοι είναι επιφυλακτικοί σε οποιαδήποτε προτεινόμενη λύση, λόγω πρότερης αντιμετώπισης της πολιτείας.). Από την μια πλευρά το 50% των εναπομεινάντων ηλικιωμένων ιδιοκτητών αντιδρά στα σχέδια ανάπλασης και από την άλλη η πολιτεία με νόμο δίνει το δικαίωμα στο 66% των 228 διαμερισμάτων (εν προκειμένω στην ίδια ως φορέα διαχείρισης) να αποφασίζει για την όποια αποκατάσταση του συγκροτήματος. Ως εκ τούτου οι δυναμικές παρεμβάσεις στο χαρακτήρα των «προσφυγικών» είτε λέγονται αναπλάσεις, είτε απομάκρυνση των καταληψιών, είτε νέες χρήσεις, ορίζονται από τη θέση ισχύος του κάθε δρώντα. Σε ένα πόλεμο σημειολογίας αυτός που έχει την ισχύ ορίζει και τα νοήματα. Παρόλα αυτά η όποια σκέψη κατεδάφισης ή απομάκρυνσης μέρους των κτιρίων που μιλάνε στη συλλογική μνήμη θυμίζει την απομάκρυνση αγαλμάτων (κυρίως σε χώρες του λεγόμενου ανατολικού μπλοκ) από τα βάθρα τους μετά την αλλαγή καθεστώτος. Δεδομένου ότι η περιοχή της γειτονιάς των «Προσφυγικών» από την κατασκευή της στα όρια της πόλης το 1936, έχει αλλάξει ριζικά και έχει φτάσει σήμερα να αποτελεί κεντρική τοποθεσία στον αστικό ιστό, είναι δύσκολο να αποφύγει τα σχέδια του αστικού εξευγενισμού. Παρόλα αυτά επειδή το συγκρότημα συνεχίζει να κατοικείται χωρίς διαλείμματα είτε από κάποιους πιστούς σε αυτό ιδιοκτήτες, που αρνήθηκαν να πουλήσουν, είτε από καταληψίες (πολιτικούς ή μη) που το βλέπουν ως στεγαστική λύση και (ή και) ταυτόχρονα ως πολιτικό χώρο αυτοοργάνωσης, η ίδια η κατοίκηση αποτελεί τροχοπέδη σε επενδυτικά σχέδια ανάπλασης. Η ιστορικότητα του χώρου, η αυτοοργάνωση των κατοίκων, η διαχείριση του συγκροτήματος από τα κάτω, η

⁶²⁰ Σόλων Ξενόπουλος (1993:31) στο Βρυχέα, Α., κ.α. *Συμμετοχικός Σχεδιασμός*

διατήρηση της συλλογικής μνήμης, αλλά κυρίως η εφαρμογή ενός μοντέλου κοινωνικής κατοίκησης, θα κρίνει και την όποια τύχη του συγκροτήματος.

Το «Πάρκο» αναφέρεται ως ένας δημοφιλής δημόσιος χώρος του οποίου οι προεκτάσεις ακουμπούν στο δημόσιο διάλογο. Είναι ένας προνομιακός χώρος όπου το δημόσιο, είναι κοινόχρηστο, ανήκει στην πολιτεία, σχετίζεται με τον ιδιωτικό χώρο (επιχειρήσεις εντός του Πάρκου), ακουμπάει στη συλλογική συνείδηση του λαού και εκφράζει τη ειρηνική συνύπαρξη διαφορετικών υποκειμένων που ζουν και απολαμβάνουν τη δημοκρατία στη δημόσια σφαίρα. Ο δημόσιος χώρος του Πάρκου θεωρείται από τους περίοικους σαν προέκταση του ιδιωτικού. Οι ίδιοι μιλούν για το Πάρκο σαν την αυλή τους. Ίσως αυτός είναι κι ένας λόγος που οι περί του Πάρκου θεωρούν τους εαυτούς τους συμμετοχικούς πολίτες και συν-διαχειριστές ενός δημόσιου χώρου όπου την ευθύνη στη λήψη των αποφάσεων έχει η πολιτεία. Δεν ζητούν να συναποφασίζουν απαιτούν όμως να ακούγεται η φωνή τους.. Εδώ γεννιέται και η όποια σύγκρουση με την πολιτεία η οποία αφενός απαιτεί την κοινωνική εμπιστοσύνη, αφετέρου επιθυμεί διακαώς να ορίζει το διακύβευμα της διαβούλευσης στη χρήση του δημοσίου χώρου.

Η καθημερινότητα της σύγκρουσης. Η πυκνότητα του ιστορικού χρόνου που διανύθηκε στην πρόσφατη περίοδο της κρίσης αποτέλεσε εφελτήριο για συλλογικές συμπεριφορές κινηματικού χαρακτήρα. Η πρόσφατη οικονομική και κοινωνική κυρίως κρίση αποτέλεσε πρόσφορο πεδίο για εξεγέρσεις ή τουλάχιστον για το σχεδιασμό τους. Η σχέση κράτους και κινημάτων απεδείχθη ιδιαίτερα δυναμική και διαδραστική. Σε μια «ανατρεπτική» θεώρηση θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η εξουσία εμπλέκεται, σε βαθμό εξάρτησης της ύπαρξής της, με την συγκρουσιακή συμπεριφορά και οι συγκρούσεις δικαιολογούν την ύπαρξή τους σε αντικαθρέφτισμα με την εξουσία που αποτελεί τον μονοφυσιτικό στόχο τους. Ως εκ τούτου γεννάται το ερώτημα αν τη συγκρουσιακή συμπεριφορά θα την θεωρήσουμε παθολογικό φαινόμενο και θα προσπαθήσουμε να την αποκωδικοποιήσουμε μέσα από όρους ψυχολογίας ως «παρεκκλίνουσα» συμπεριφορά, ή θα την αναγνώσουμε ως εξωθεσμική συλλογική διαμαρτυρία.

Μέσα από την επιτόπια έρευνα στη γειτονιά των «προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας διαπιστώνεται ότι οι καταληψίες δεν επιβεβαιώνουν συγκεκριμένα στερεότυπα, τα οποία δημιουργούνται από τη πλευρά του κράτους και

της προπαγάνδας του για να στοχοποιήσουν, να δαιμονοποιήσουν, όχι μόνο τους καταληψίες, αλλά συνολικά τους ανθρώπους οι οποίοι δραστηριοποιούνται μέσα στα κοινωνικά και πολιτικά κινήματα. Δεν επιβεβαιώνουν την στερεότυπη εικόνα ανθρώπων οι οποίοι μπαίνουν σε ένα σπίτι, το λεηλατούν και το καταστρέφουν. Αρκετοί ένοικοι των κατειλημμένων σπιτιών, και ιδίως οι εμπνευστές και δημιουργοί των συλλογικών δομών, είναι πολιτικά όντα, κινηματικοί δρώντες, γνωρίζουν την ιστορική και αρχιτεκτονική αξία του συγκροτήματος και ανεξάρτητα με το γεγονός ότι δεν αποτελεί προτεραιότητά τους η ανάπλαση των κτιρίων, σέβονται «το χώμα» που καταλαμβάνουν.

Η δυσπιστία με την οποία αντιμετωπίζονται θεσμοί και πολιτικά κόμματα από τους κινηματικούς δρώντες αποτελούν μια πτυχή της καθημερινότητας στην πόλη. Οι περικοπές δαπανών, η αύξηση της ανεργίας, ο αποκλεισμός από την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας έφερε την άνθιση σε αυτοδιαχειριζόμενους χώρους, κοινωνικά ιατρεία και συλλογικές κουζίνες. Αυτά μαζί με τις καταλήψεις εκκενώσεις και ανακαταλήψεις κτιρίων στέγασης μειονεκτούντων κοινωνικά ευάλωτων ομάδων αποτελούν μια εμπειρία που θα χρησιμοποιηθεί σε ενδεχόμενη απόπειρα εκκένωσης των «Προσφυγικών». Η καθημερινότητα σε αυτή τη γειτονιά, σε αυτό το οικιστικό συγκρότημα συνεχίζεται λαμβάνοντας υπόψη την πάγια πρόθεση της πολιτείας να το εκκενώσει. Οι κάτοικοι του συγκροτήματος μιλούν για την *«επανάκαμψη του αυταρχικού προσώπου της καταστολής και την ρητορεία που ευαγγελίζονται και αναπαράγουν τα συστημικά ΜΜΕ σχετικά με το ιδεολόγημα της επιστροφής στην κανονικότητα, όπως αυτή την εννοεί το σύστημα των αρίστων»*⁶²¹. Οι καταληψίες των Προσφυγικών ετοιμάζονται για την κρίσιμη αναμέτρηση κι αυτή η προετοιμασία τους έχει διαρκή επίπτωση στη λήψη αποφάσεων όπου κάθε πράξη αντίστασης θα ανταποκρίνεται στη δράση της κρατικής μηχανής καταστολής σε ενεστώτα χρόνο και θα αποτελεί παρακαταθήκη ταυτόχρονα για τις μελλοντικές αντιστάσεις.

Σύμφωνα με τον Barthes *«πολλές θεμελιώδεις κοινωνικές ιδεολογίες και αξίες εμπεριέχονται, χωρίς να γίνεται φανερό, σε πολιτισμικά αντικείμενα και πρακτικές: πρόκειται για τις μυθολογίες της καθημερινής ζωής. Σε κάθε πολιτισμό ενυπάρχουν*

⁶²¹ Τα λόγια είναι δανεισμένα από μπροσούρα της Συ.Κα.Προ.

*σημαντικές αξίες και πεποιθήσεις που γίνονται δεκτές ως δεδομένες. Αυτές στηρίζουν συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίας».*⁶²²

Πάνω σε αυτό το συλλογισμό η Σν.Κα.Προ και επικαλούμενη τη συλλογική συνείδηση δείχνει το δρόμο για μια σχέση ήρεμης συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης με τους υπόλοιπους ιδιοκτήτες και κατοίκους των προσφυγικών που θα βασίζεται στην ελάχιστη συνθήκη σεβασμού από όλους, του αναφαίρετου δικαιώματος στην στέγη. Ταυτόχρονα διακηρύσσει την καχυποψία της απέναντι σε κράτος και θεσμούς και καλεί τα μέλη της σε μια συγκρουσιακή επαγρύπνηση. Αν και επίσημα καταληψίας στη γειτονιά των «προσφυγικών» εμφανίζεται η Σν.Κα.Προ και η πολιτεία από την πλευρά της, δρα ως καταληψίας, αφού ανέχεται την καταπάτηση του ελεύθερου δημόσιου χώρου και τη μετατροπή των αυλών των «προσφυγικών» σε δημόσιο πάρκινγκ. Τα αυτοκίνητα λειτουργούν ως στρατός κατοχής μέσα στους ελεύθερους, δημόσιους χώρους. Η απονέκρωση του ζωντανού χώρου του δρόμου και της αυλής με τη μετατροπή του σε χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων των χρηστών των παρακείμενων υπηρεσιών υγειονομικού ενδιαφέροντος είναι ένα είδος εισβολής και κατάληψης, το οποίο στερείται κοινωνικού επιχειρήματος και στρέφεται ευθέως ενάντια στον κοινοτικό χαρακτήρα της γειτονιάς. Οι καταληψίες κάτοικοι αντιδρούν στην απροκάλυπτη αλλαγή χρήσης του δημόσιου χώρου. Στην ουσία επιχειρούνε κάνοντας τη δική τους «ανάπλαση» στην αλάνα, είτε καθαρίζοντας και δημιουργώντας παρτέρια, είτε φυτεύοντας δέντρα, είτε ορίζοντας μικρούς κήπους, είτε τοποθετώντας μια, κούνια ή ένα δεντρόσπιτο, προσπαθούν σιγά-σιγά, μέτρο το μέτρο, να επανακτήσουν το χαμένο έδαφος.

Ο δημόσιος «αντιπαραγωγικός» χώρος της πόλης:

Όπως προαναφέρθηκε στο αστικό τοπίο αναπτύσσονται πέρα από τους δομημένους και οι μη δομημένοι χώροι που δεν έχουν αποδοθεί σε εμπορική χρήση, δεν είναι περιφραγμένοι, είναι ελεύθεροι, όπου ο κόσμος μαζεύεται να επικοινωνήσει, να αναπτύξει πολιτικές και πολιτισμικές δραστηριότητες. Εν προκειμένω πρόκειται για οικονομικά αντιπαραγωγικούς χώρους, όπου εδώ αποτυπώνονται στην αλάνα των «προσφυγικών», οι οποίοι δεν έχουν ανταλλακτική αξία, λόγω της κήρυξης του συγκροτήματος σε διατηρητέο. Οι δημόσιοι χώροι προϋποθέτουν την συνεύρεση των

⁶²² Stevenson, D. (2007:101).

πολιτών και η συνένεση αυτή προϋποθέτει την ύπαρξη των δημόσιων χώρων. Η υπεράσπιση αυτών των χώρων ξεφεύγει από την κρατική εξουσία, κεντρική ή τοπική αρχή, και περνά συνήθως μέσα από τις λαϊκές συνελεύσεις, πολλών δε μάλλον που εδώ υφίσταται η συνέλευση. Η δημιουργία ενός εναλλακτικού τοπίου είναι δουλειά της κοινωνίας των πολιτών. Σύμφωνα με τον Ροζάνη (2019:66) *«Η κοινωνία θα αρνηθεί τη χρήση της πόλης ως υπνωτηρίου και ως αχανούς εκθετηρίου εμπορευμάτων. Ο χώρος και ο τόπος καθορίζουν τις νέες συνθήκες. Το θετικό είναι ότι ενεργό ρόλο σε αυτό το μετασχηματισμό παίζουν κινήματα, εξεγέρσεις και τοπικές συσσωματώσεις»*. Οι αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι λειτουργούν ως «γαλατικό χωριό» και γίνονται πεδίο συνένεσης και ανταλλαγής απόψεων, όπου καλλιεργείται κουλτούρα συμμετοχής στα κοινά. Η ριζοσπαστική πολιτική και η κοινωνική δράση ξαναγεννούν την πόλη.

Τόσο από δηλώσεις των συνεντευξιαζόμενων όσο και από την προσωπική επαφή του ερευνητή με το χώρο προέκυψε ότι κυρίαρχα ζητούμενα στο συγκρότημα των «Προσφυγικών» τόσο στις διεκδικήσεις των συλλογικοτήτων όσο και των κατοίκων του, ανεξαρτήτως ιδιοκτησιακού καθεστώτος είναι: α) η παροχή επαρκούς ζωτικού χώρου για ευάλωτες ομάδες πληθυσμού που βρίσκονται σε έκτακτη ανάγκη, β) η ενσωμάτωση μεταναστών και προσφύγων χωρίς να αλλοιώνεται ο χαρακτήρας (πολιτιστικός και ταξικός) της γειτονιάς, γ) η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από το επικείμενο gentrification και τις κερδοσκοπικές λειτουργίες, δ) η διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης και ε) η προώθηση της έννοιας της συλλογικής κοινωνικής κατοικίας μέσα από ένα συμμετοχικό σχεδιασμό από τα κάτω. Αποτελεί κοινό αίτημα των ενοίκων των «προσφυγικών» να μην γίνουν μια γειτονιά από την οποία θα απαιτηθεί η απομάκρυνση των σημερινών χρηστών. Ο εξευγενισμός (gentrification), του οικοδομικού συγκροτήματος με την επανάχρηση των κτιρίων του για «αλλότριους» σκοπούς που δεν πληρώνουν το λόγο δημιουργίας του και η λογική της παροχής φιλανθρωπικών υπηρεσιών σε προεπιλεγμένο ακροατήριο, αποτελούν νέους κώδικες ερμηνείας της στεγαστικής κινητικότητας και της διαχείρισης του κτηριακού αποθέματος στην πόλη από την πολιτεία και ταυτόχρονα και casus belli για τους ενοίκους του συγκροτήματος. Η δημιουργική και πειραματική εφαρμογή της κοινωνικής κατοικίας στη γειτονιά των «Προσφυγικών», αντλεί από τη χρήση των κοινών πόρων, έγκειται στην επανεξέταση της ανθρώπινης κλίμακας απέναντι στην κερδοφορία της επένδυσης και ακουμπά στη λέξη αλληλεγγύη ως την πιο

δημιουργική κοινωνική διαδικασία μέσα σε ένα πολιτικό πλαίσιο αυτοοργάνωσης και αυτονομίας.

Αντίστοιχα στο Πεδίο του Άρεως, αν και δεν υπάρχει η ανάλογη κινηματική ανακατάληψη του δημόσιου χώρου, οι χρήστες δηλώνουν την παρουσία τους με ανοιχτές συνελεύσεις εντός και ετοιμάζονται για νέες διεκδικήσεις σε περίπτωση που επιβεβαιωθούν οι φόβοι τους ότι το «GreenPark» θα λειτουργήσει ως ανταγωνιστική επιχείρηση εστίασης για λίγους, ανάλογη του «Άλσους», παρεκκλίνοντας της παλιάς του χρήσης ως λαϊκό αναψυκτήριο, αλλά και του χαρακτήρα του «Πάρκου». Ακόμη και η θετική απόφαση της μεταφοράς των ΚΤΕΛ από την οδό Μαυροματαίων, κάτι που αποτελούσε διαχρονικό αίτημα των περιοίκων, αντιμετωπίζεται με καχυποψία, ως έργο παραχώρηση της πολιτείας στα ιδιωτικά επενδυτικά συμφέροντα, δεδομένου ότι συμπίπτει χρονικά με την επαναλειτουργία του GreenPark. Η όποια παραχώρηση δημόσιου χώρου ή η όποια αλλοίωση του χαρακτήρα του «Πάρκου» συνεχίζει να κινητοποιεί τα αντανάκλαστα των χρηστών και θαμώνων του και είναι ικανή να πυροδοτήσει συγκρούσεις. Αν και μέχρι στιγμής οι διαμάχες (λεκτικές ως επι το πλείστον) περιορίζονται μεταξύ των συλλογικοτήτων, είναι πιθανόν αυτές να επεκταθούν όταν οι φιλήσυχοι εμπλεκόμενοι πολίτες αισθανθούν ότι η πολιτεία με τις αποφάσεις της και τις ενέργειές της, τους στερεί την ελεύθερη πρόσβαση σε τμήμα του δημόσιου χώρου, ανεξάρτητα με ποιος είναι ο φορέας διαχείρισης του «Πάρκου». Αν και οι συλλογικότητες που αναπτύσσουν το λόγο τους με δράσεις στα περί της λειτουργίας του Πεδίου του Άρεως έχουν παρουσιάσει σημάδια κόπωσης και αποσυμπίρωσης των μελών τους, η Πολιτεία είναι ικανή με πράξεις ή παραλήψεις της, με αγνόηση των αιτημάτων των πολιτών και με παραχώρηση των κοινών σε ιδιωτικά συμφέροντα, να δημιουργήσει εκ νέου ένα συγκρουσιακό τοπίο.

Η πάγια και διαρκής ανάγκη των πολιτών της μητρόπολης για περισσότερο ελεύθερο χώρο πρασίνου, καθώς και η ανάγκη για επανα-κοινωνικοποίηση, όπως αυτή αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κοινωνικής απομόνωσης, που επέβαλε η καραντίνα, αποτελούν ικανή συνθήκη ανατροφοδότησης διεκδικήσεων σε συλλογικό επίπεδο. Η πολιτεία μη δυνάμενη να αφουγκραστεί τον ήχο μιας σιωπηρής διαμαρτυρίας από τα κάτω και συνεχίζοντας να λειτουργεί με παλιές μεθόδους διαχείρισης των κοινών αγαθών είναι πιθανό να «εξεγείρει» και τους φιλήσυχους πολίτες της.

Μια πτυχή της καθημερινότητας στη χρήση του «Πάρκου» από τους θαμώνες του, η οποία δεν περνάει απαρατήρητη, είναι η σχετικά πρόσφατη συνήθεια των ιθαγενών χρηστών του ως χώρο πικ νικ. Η εικόνα αυτή μέχρι πριν την πανδημία αποτελούσε προνόμιο των αλλοδαπών χρηστών του, τόσο για λόγους κουλτούρας, όσο και για λόγους οικονομίας. Επιπλέον παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση χρήσης της παιδικής χαράς από νέα ελληνικά ζευγάρια με τα παιδιά τους, κάτι που δεν συνηθιζόταν τα τελευταία χρόνια. Τέλος η χρήση της Πλατείας Πρωτομαγιάς, ως χώρος παιχνιδιού από αλλοδαπούς και ντόπιους θαμώνες διευρύνει τον ορίζοντα.. Σήμερα .η όσμωση «δικών» και «ξένων» ενοίκων του «Πάρκου» που επιτυγχάνεται πάνω στον κοινό δημόσιο χώρο, πάνω στο ίδιο χώμα, με ότι αυτό συμβολίζει, μπορεί να αποτελέσει ένα δυναμικό μείγμα αντίστασης στην άλωση του δημόσιου χώρου.

VI.2 Επικοινωνία κινηματικού ρόλου και λόγου

Εξετάζοντας τις δυο περιπτώσεις μελέτης επι της Λεωφόρου Αλεξάνδρας παρατηρούμε την ανάπτυξη της συλλογικής δράσης να διαφοροποιείται ως προς την δομή αλλά και το περιεχόμενο.

Στην περίπτωση του Πεδίου του Άρεως οι συλλογικότητες εκφράζουν τα αιτήματά τους επιλέγοντας τις ήπιες και συμβατικές μορφές δράσης. Εκφράζουν την διαμαρτυρία τους, με συχνές επισκέψεις σε φορείς, έγγραφες υπομνηματικές καταγγελίες, γνωστοποίηση των αιτημάτων τους μέσω των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και κυρίως μέσω των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης. Η ακραία μορφή διαμαρτυρίας είναι μια ακτιβιστική ενέργεια όπως το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως», η το άσπρισμα με τις μπαντανόβουρτσες της όψης του GreenPark, παρουσία δημοσιογράφων. Είναι σαφές ότι η επιδίωξη ενός ικανοποιητικού αποτελέσματος από τους συμμετέχοντες σε μια τέτοια δράση δεν συνδέεται με την άμεση χρονική αποκατάσταση της βλάβης του υποκειμένου, αλλά λειτουργεί προσθετικά σε μια σειρά διεκδικήσεων και έμμεσων πιέσεων στο πολιτικό περιβάλλον. Το «Πάρκο» στη χρήση του, ως δημόσιος κοινόχρηστος χώρος, αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της δημοκρατικής ζωής και η διαχείριση του από τους επισκέπτες και τους θαμώνες του εμπεριέχει στοιχεία που λειτουργούν ως το δικαίωμα στον πολιτισμό. Υπό αυτή την έννοια ο ακτιβισμός αποκτά τη μορφή εθελοντισμού. Βέβαια υπάρχει και μια παράμετρος στις ακτιβιστικές δράσεις που συμβαίνουν στον αστικό χώρο, αυτή του αποκλεισμού του «άλλου». Ο αστικός χώρος είναι εξ ορισμού δοχείο υποδοχής του άγνωστου. Δεν καταλαμβάνεται από την οικογένεια ή το φιλικό περιβάλλον, η χρήση του έλκει ή αποκλείει τη διαφορετικότητα. Στην περίπτωση κατάληψης του αστικού πάρκου ή κάποιου αστικού δημόσιου χώρου ιδιαίτερη σημασία αποκτά ως κατώφλι εισόδου η συμμετοχικότητα, η προσβασιμότητα και η ισότητα των υποκειμένων και όχι μόνο η συγκρουσιακή σχέση αυτών με το φορέα διαχείρισης εν προκειμένου την Περιφέρεια. Η φυσική διάσταση του Πεδίου του Άρεως δεν είναι μόνο ο περικλειστος χώρος του. Η διασύνδεσή του με το χρόνο και τον ευρύτερο χώρο στον οποίο αναπτύσσεται το «Πάρκο» είναι αναπόφευκτη. Η φυσική διάσταση του χώρου είναι που μετουσιώνεται σε τόπο, μέσα από την εμπειρία της κατοίκησης (στην προκειμένη περίπτωση της χρήσης). Η ζωή του «Πάρκου» ορίζει και τον χαρακτήρα του. Ο διαμελισμός του και η απόσπαση μελών του Πεδίου του Άρεως μέσα από την

κατάληψη ελεύθερου αστικού δημόσιου χώρου από ιδιωτικές επιχειρήσεις (είτε πρόκειται για το «Άλσος», είτε για το «GreenPark», είτε για τον Πανελλήνιο ΓΣ) όπου πρακτικά συνεπάγεται την έλλειψη ελεύθερης πρόσβασης και επικοινωνίας ή καλύτερα την έλλειψη συνομιλίας του μερικού με το όλον καθιστούν ένα τμήμα του «Πάρκου» ως μη τόπο.

Στην περίπτωση των «Προσφυγικών» η βία δεν αποκλείεται σαν μορφή δράσης ή ακτιβισμού, αφού το διακύβευμα της εξασφάλισης και διατήρησης στέγης είναι πιο άμεσο και ο εισβολέας, εν προκειμένω η κρατική εξουσία, προσωποποιείται στο όργανο της πολιτείας που επιτίθεται. Εδώ υπάρχει σαφής εχθρός και η μάχη μπορεί να γίνεται σώμα με σώμα. Η απειλή χρήσης βίας αποτελεί όπλο διεκδίκησης από πλευράς καταληψιών στέγης η δε επίκληση χρήσης βίας ως αμυντικό ή επιθετικό όπλο αντίστοιχα, εξυπηρετεί και τις δυο αντιμαχόμενες πλευρές. Η βία μέσω της «από-νομιμοποίησης» εξομοιώνεται με τις κατασταλτικές τακτικές μεθόδους της καθεστηκυίας τάξης. Η επίκλησή της και μόνο ανακόπτει την ρουτίνα της καθημερινότητας τόσο της περιοχής στην οποία εδράζεται, όσο και της εικόνας της πολιτικής διακυβέρνησης. Από μια άλλη γωνία θεώρησης η διατήρηση μιας κατάληψη στέγης απαιτεί την διαρκή επαγρύπνηση των καταληψιών και το σχεδιασμό της ανακατάληψης σε περίπτωση «ατυχήματος». Το διεκδικητικό ρεπερτόριο των καταληψιών, ακόμη κι αν περιλαμβάνει την αμυντική βία απέναντι στη βία της εξουσίας, γίνεται κατανοητό και από ενέργειες δρώντων που δεν σχετίζονται άμεσα με τη συνέλευση. Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα της κατάληψης των «προσφυγικών» αποκωδικοποιείται χωρίς την χρήση αφορισμών σχετικών με τη βία που πιθανόν να μετέρχονται οι δρώντες μέσα στην ευρύτερη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα των κινηματικών δράσεων στην πόλη. Από την επαφή του ερευνητή με τις τακτικές εβδομαδιαίες συνελεύσεις της κοινότητας παράγεται ο συλλογισμός ότι οι επικεφαλής της κατάληψης αναφέρονται σε μια σχεσιακή οπτική σκέψης πιο κοντά σε θεωρητικούς άλλων καταλήψεων από τον ευρωπαϊκό αναρχικό χώρο. Σε θεωρητικό επίπεδο για τους ενοίκους της η γειτονιά των «προσφυγικών» καλείται να γίνει ένα φασαριόζικο μωσαϊκό πολλαπλών εμπειριών, πολλαπλών συναισθημάτων, πολλαπλών συναντήσεων διαφορετικών κατοίκων ακόμη κι αν αυτό θα γίνει μέσω πολλαπλών συγκρούσεων.

Στην περίπτωση του Πεδίου του Άρεως τα υποκείμενα της δράσης είναι κυρίως οι φιλήσυχοι άνθρωποι που τους ενώνει το Αστικό Πάρκο ως χώρος αναψυχής ξεκούρασης και απόλαυσης. Πρόκειται για άτομα της μεσαίας τάξης, μιας μέσης ισχύος στα πολιτικά πράγματα, όπου το αντικείμενο της διεκδίκησής τους (η ησυχία και η ασφάλεια του Πάρκου) εν πολλοίς αποτελεί και επιθυμία της πολιτείας. Τα προβλήματα τους εντοπίζονται στην καθημερινότητα και την ασφάλεια. Θέλουν για παράδειγμα ένα πάρκο ανοιχτό όλο το βράδυ και ταυτόχρονα αναρωτιούνται αν η διέλευση κατά τις βραδινές ώρες ή μεταμεσονύκτια θα ήταν ασφαλής. Η αστική εμπειρία του «Πάρκου» δεν στερείται πολιτικού περιεχομένου. Όπως συμβαίνει και με τον Εθνικό κήπο ο δημόσιος χώρος λειτουργεί ως τόπος διάδρασης και ανταλλαγής πολιτικών απόψεων. Αποτυπώνεται εκεί, έστω και αμυδρά, μια μορφή συγκρουσιακής πολιτικής με αναφορά στην κινηματική αιτιότητα που βρίσκει τις ρίζες της στην αποκατάσταση της αδικίας. Οι χρήστες και οι θαμώνες του «Πάρκου» αν και κάθε φορά που επιχειρείται καταπάτηση ελεύθερου χώρου, μέσα από τις συμβολικές κυρίως δράσεις τους, καταφέρνουν να επαναδιατυπώσουν τα αιτήματά τους και να επαναπροσδιορίζουν το μέγεθος του αστικού πάρκου, είναι ευάλωτοι στις πολιτικές πιέσεις. Η περίπτωση του «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως» έφερε τους δρώντες πιο κοντά αλλά ταυτόχρονα προκάλεσε τα αντανάκλαστικά των αντιδρώντων. Άφησε χρόνο και πεδίο δράσης στους εκπροσώπους του φορέα διαχείρισης του «Πάρκου» να ανασυνταχθούν. Οι εκπρόσωποι της πολιτείας βλέποντας ότι δεν μπορούν να αποκομίσουν επικοινωνιακά οφέλη από τη δράση των συλλογικοτήτων και φοβούμενοι την έκταση και συνέχεια των ακτιβιστικών τους δράσεων, ενήργησαν διασπαστικά προσεγγίζοντας τη μια συλλογικότητα και στρέφοντας την ενάντια στην άλλη. Εκμεταλλευόμενοι τις πολιτικές αντιθέσεις μεταξύ των μελών των συλλογικοτήτων την φιλήσυχη διάθεση τους αλλά και την κόπωση του κινήματος κατάφεραν να διαταράξουν τη συλλογική ταυτότητα.

Στα «Προσφυγικά» όπου συναντώνται υποκείμενα ιδιαίτερα χαμηλής ισχύος (άνεργοι, μετανάστες, ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αποκλεισμένοι, ξεχασμένοι και αόρατοι ηλικιωμένοι κάτοικοι κ.α.), και όπου το διακύβευμα είναι η επιβίωση διαπιστώνεται ότι η μετωπική σύγκρουση απέναντι στον εισβολέα της όποιας διαμορφωμένης καθημερινότητάς τους, αποτελεί μονόδρομο. Ας σημειωθεί ότι τα «Προσφυγικά» λειτουργούν ξεκομμένα από τον υπόλοιπο αστικό ιστό, ως μια μορφή

γκέτο και η επικοινωνία τους περιορίζεται στην οπτική επαφή τους με τους συνοδούς των ασθενών του παρακείμενου αντικαρκινικού νοσοκομείου. Τα ελάχιστα διαμερίσματα προς την οδό Δημητσάνας είναι μεν σε καλύτερη κατάσταση, αλλά ούτε αυτά συνομιλούν με την ευρύτερη περιοχή. Ως εκ τούτου και για την πολιτεία αυτές οι οκτώ πολυκατοικίες αποτελούν ένα αστικό κενό το οποίο όμως αντιμετωπίζεται με μια σχετική αμηχανία. Στα «Προσφυγικά» το αστικό κενό πληρώνεται μέσα από το κενό των «ευάλωτων» κατοίκων του και μετατρέπεται σε κοινό χώρο έκφρασης της συλλογικής ταυτότητάς τους. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει σαφής πολιτική απόφαση για την τύχη αυτού του οικιστικού συγκροτήματος, δεν εκδηλώνονται και οι ανάλογες δράσεις. Τα πιο έντονα χαρακτηριστικά των «Προσφυγικών» είναι η επισφάλεια και η αναμονή κατοίκησης τους.

Εξετάζοντας και τις δυο περιπτώσεις μελέτης είναι εμφανής η ύπαρξη κινηματικού λόγου από τις συλλογικότητες πέριξ του χώρου αναφοράς. Ανεξάρτητα από τη δομή και την ένταση του, κυρίως λόγω των διαφορετικών συνθηκών, ο κινηματικός λόγος ήρθε να εκφράσει αιτήματα και να εκφραστεί και ο ίδιος μέσα από την διαμαρτυρία στο δημόσιο χώρο μιας συλλογικότητας ή στο όνομα αυτής. Προσπάθησε ανεπιτυχώς τις περισσότερες φορές να επηρεάσει αποφάσεις και αντιλήψεις που περιόριζαν τον δημόσιο χώρο τόσο στο «Πάρκο», όσο και στους μη δομημένους χώρους των «Προσφυγικών». Ο κινηματικός λόγος αποκτά ένα τοπικό χαρακτήρα τον οποίο εκφράζουν οι συλλογικότητες. Ο λόγος που αναπτύσσουν τα κινήματα πόλης έρχεται να προασπίσει την ίδια την ποιότητα ζωής στην πόλη, διεκδικώντας το δικαίωμα λόγου στην λήψη των αποφάσεων και ελέγχου των τοπικών αρχών. Χαρακτηριστικό του κινηματικού λόγου είναι η συγκυριακή παρουσία του που συνδέεται με τα μεμονωμένα αιτήματα στο Πεδίο του Άρεως και τον διαχωρίζει από τον ιδεολογικό κινηματικό λόγο της Σν.Κα.Προ. Και στις δύο περιπτώσεις η κοινωνική συλλογικότητα πρώτα από όλα απαιτεί την συνέργεια φορέων στη διεκδίκηση αιτημάτων και την οργάνωση κοινών δράσεων. Η λειτουργία της αναφέρεται στην συνεύρεση, ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών των μελών της. Η προβολή των αιτημάτων της απαιτεί συνθήκες ικανής δημοσιότητας και τις περισσότερες φορές εξαρτάται από προσωπικές γνωριμίες. Οι πρακτικές διεκδίκησης των συλλογικοτήτων ποικίλλουν από τις συμβατικές μορφές δράσης μέχρι τις δυναμικές καταλήψεις χώρων και παρεμπόδιση έργων «ανάπλασης». Μια καλή

πρακτική για την λειτουργία τοπικών δικτύων συλλογικοτήτων είναι η συμμετοχή τους σε ευρύτερα κοινωνικά φόρουμ η οποία τους παρέχει το απαραίτητο θεωρητικό υπόβαθρο και επεκτείνει τη διάρκεια και τους τομείς δράσης τους.

Μια άλλη παράμετρος στην ανάγνωση των δύο περιπτώσεων μελέτης είναι η στάση αναμονής από την πολιτεία. Καταρχάς σημειώνεται ότι άμεσα σε καμία από τις δύο περιπτώσεις δεν προκύπτει ανάπτυξη βίαιων κινηματικών δράσεων, οπότε η μη αντίδραση της πολιτείας δικαιολογείται από τη μη δράση των συλλογικοτήτων. Παρόλα αυτά ο οποιοσδήποτε συγκρουσιακός κύκλος θα μπορούσε να πυροδοτηθεί από ένα τυχαίο γεγονός, το οποίο θα ήταν ικανό να ανατρέψει την καθημερινότητα και το *modus vivendi* της περιοχής.

Στο Πεδίο του Άρεως τα πράγματα είναι πιο σαφή και κατανοητά. Μέσα στο Πάρκο λειτουργεί υπηρεσία της Περιφέρειας Αττικής, η Διεύθυνση Αλσών και Παρκών, υπεύθυνη για την διαχείριση του, η οποία δύναται να έχει μια εικόνα για την καθημερινότητά του. Οι δράσεις που αναπτύσσονται στο Πάρκο είναι κατεξοχήν φανερές, ελεγχόμενες και στα όρια του καθωσπρεπισμού ενός αστικού Πάρκου. Η Περιφέρεια Αττικής ως φορέας διαχείρισης του «Πάρκου» εκφράζει την επιθυμία της να παραχωρήσει μια σειρά λειτουργιών της μέσω ανατιθέμενων περιοδικών συμβάσεων (φύλαξης, καθαριότητας κ.ά.) στον ιδιωτικό τομέα, αρνούμενη να προσλάβει μόνιμο προσωπικό ώστε να καλύπτει εξ ιδίων όλες τις ανάγκες συντήρησης του. Αυτή η απόφαση είναι καλοδεχούμενη και πιο εύπεπτη για μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης που με την βοήθεια και καθοδήγηση των ΜΜΕ έχει πειστεί ότι ο ιδιωτικός τομέας είναι πιο αποτελεσματικός στη διαχείριση του δημοσίου χώρου. Η όποια απόφαση της Περιφέρειας Αττικής αν και φιλτράρεται μέσα από αναρτήσεις σε ιστοσελίδες των συλλογικοτήτων, συζητείται εν τούτοις σε ένα στενό κύκλο μεταξύ των άμεσα ενδιαφερόμενων χρηστών του «Πάρκου». Δεδομένου ότι δεν υπάρχει πλέον το έντονο πρόβλημα του ναρκεμπορίου, η όποια μικρή παραβατικότητα δεν παίρνει έκταση έξω από τα όρια του Πεδίου του Άρεως. Η εδραίωση των κέντρων διασκέδασης στα όρια του Πάρκου για χάρη ιδιωτικών συμφερόντων δεν είναι ικανή να παράγει συγκρούσεις πέραν της χωρικότητάς του. Η κοινή γνώμη έχει αποδεχτεί το αφήγημα ότι η απομάκρυνση του ναρκεμπορίου συνέπεσε ταυτόχρονα με τη χρήση του «Άλσους» ως χώρου διασκέδασης ή ακόμη καλύτερα οφείλεται και στην παρουσία της επιχείρησης. Το μοτο «ναρκωτικά ή

διασκέδαση» είχε τελικά μεγάλη απήχηση σε ένα ικανοποιητικό ποσοστό χρηστών και θαμώνων του Πάρκου και κυρίως μεταξύ των κατοίκων περίξ αυτού. Δεδομένου επίσης ότι οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις προϋπήρχαν («Άλσος» Οικονομίδα και «GreenPark» με Όμηρο Αθηναίο) δεν είναι εύκολο να πειστεί η κοινή γνώμη ότι ταραάζεται η ησυχία του «Πάρκου» από τη λειτουργία τους, ούτε ότι το Πεδίο του Άρεως έχει παραδοθεί σε αποκλίσεις χρήσεων για εμπορικούς επιχειρηματικούς σκοπούς. Επιπλέον το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποια καταστροφή ή νέα αποψίλωση δέντρων (όπως συμβαίνει σε πλατείες που μετατρέπονται σε σταθμούς του metro) δεν δίνει ευκαιρία για έντονες κινηματικές αντιδράσεις. Το «ευπρεπισμένο Πάρκο», ίσως λόγω της ασφάλειας που προσφέρει η εικόνα της περίφραξής του, ίσως και επειδή αποτελεί μια όαση πρασίνου στο κέντρο της πόλης δεν ενοχλεί το βλέμμα του πλάνητα, το αντίθετο μάλιστα, ανακαλεί στη μνήμη του την επαφή με τη φύση, παραπέμπει σε πραγματικές ή φανταστικές εικόνες που έχει από τα ευρωπαϊκά πάρκα και συνάδει με την εικόνα που θέλει η πολιτεία να «πουλήσει» ως τουριστικό απόθεμα. Ως εκ τούτου οι όποιες πιθανές κινητοποιήσεις, οι οποίες άπτονται της χρήσης του ελεύθερου δημόσιου χώρου και της δημοκρατικής διαχείρισής του, αφορούν ελάχιστο τμήμα του κοινωνικού συνόλου και αποσοβούνται στο μαλακό υπογάστριο του ιδεολογήματος σχετικά με την ανάγκη εξευγενισμού της πόλης. Το γεγονός επίσης ότι η χρήση του δεν εμπεριέχει στοιχεία κοινωνικού, φυλετικού ή ταξικού αποκλεισμού και αποτελεί στην πράξη «κοινό αγαθό», για οποιονδήποτε θέλει να το επισκεφτεί και να το απολαύσει, βοηθά το υποκείμενο να νοιώθει ότι δεν πλήττεται ο ζωτικός του χώρος με συνέπεια να μην προσπαθεί να αλλάξει τις κοινωνικές συνθήκες που του προκαλούν βλάβη. Σε τελική ανάλυση για όλους αυτούς τους λόγους το «Πάρκο» είναι πιο εύκολα «διαχειρίσιμο» από την Πολιτεία σε σχέση με άλλους δημόσιους χώρους και θεωρητικά είναι πιο δύσκολο να εξάγει συγκρούσεις.

Στα «Προσφυγικά» από την άλλη λειτουργούν συλλογικότητες και δομές αλληλεγγύης, οι δε συλλογικές πρωτοβουλίες αναλύονται και αναπτύσσονται πίσω από κλειστές, για το ευρύ κοινό, πόρτες. Πρόκειται για εννοιολογικά πιο δυσνόητες δράσεις για τα όργανα της πολιτείας, τα οποία να σημειωθεί δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένα με βιωματικές υπερβατικές πολιτικές δράσεις, άρα ως εκ τούτου δυσκολεύονται και να τις ελέγξουν. Η αδυναμία ελέγχου σε γνωσιακό επίπεδο αυτών

των πολιτικών δράσης των αλληλέγγυων, από πλευράς της πολιτείας, αποκαλύπτει το εύαλοτο της εξουσίας και δημιουργεί προϋποθέσεις διεκδικητικών συγκλίσεων διαφορετικών συλλογικών κινημάτων. Το συγκρουσιακό τοπίο που αναπτύσσεται γύρω από τη δημιουργία αυτοσχέδιας κατοικίας μπορεί σήμερα να μην αφορά στο Πεδίο του Άρεως, (υπήρξε στο παρελθόν διένεξη σχετικά με την εγκατάσταση προσφύγων σε σκηνές εντός του Πάρκου), δεν αποκλείεται όμως να αντιμετωπιστεί στα «Προσφυγικά» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Στα «Προσφυγικά» όπου επιχειρείται να «πουληθεί» το παρελθόν της γειτονιάς είναι πιθανό να δημιουργηθούν νέες εστίες αυτοσχέδιας κατοικίας ακόμη και στα διαμορφωμένα σε παραγκοειδείς αποθήκες κατώφλια των σπιτιών.

Διαβάζοντας ξανά τον Παπαδολαμπάκη σχεδόν μισό αιώνα πριν, σχετικά με την θεωρία και το σχεδιασμό της κοινωνικής πρακτικής του χώρου:

«ενάντια στην κατευθυνόμενη και θεσμοποιημένη αρχιτεκτονική και πολεοδομία που παράγουν το χώρο της καταπίεσης, εκβιάζοντας τη λαϊκή ζωή σε μορφές ξένες προς τις πραγματικές ανάγκες της, η αποτελεσματικότερη λύση είναι η λαϊκή αυτοοργάνωση για μια συλλογική και αυτοδιαχειριστική πρακτική του χώρου...»
(Παπαδολαμπάκη, 1977:40).

Στα «Προσφυγικά» τα κοινά που μοιράζονται οι συλλογικότητες δεν απαντώνται μόνο στη διαχείριση της κατοίκησης αλλά βρίσκουν έδαφος στους κοινούς πόρους της αυτοδιαχείρισης του συγκροτήματος. Η διαχείριση των κοινών δεν παράγει εμπορεύσιμο αγαθό (η κατασκευή και η πώληση διάφορων προϊόντων , όπως ψωμί ή σαπούνι, δεν μπορεί να επηρεάσουν την οικονομία της κοινότητας). Παράγει όμως αλληλεγγύη και κοινωνικές νόρμες όπως είναι η δημοκρατία του πλήθους και η αυτοδιαχείριση.

Στα «Προσφυγικά» το ιδεολόγημα του gentrification βρίσκει πρόσφορο έδαφος στην ανάγκη αποφυγής γκετοποίησης της περιοχής. Δεδομένων των συνθηκών κατοίκησης του συγκροτήματος, κυρίως από «αόρατους» χρήστες, ο όρος «γκέτο» αυξάνει την αρνητική φόρτισή του. Για τον φιλήσυχο πολίτη η εξωτερική όψη των «Προσφυγικών» δίπλα στα λευκά μάρμαρα της ΓΑΔΑ και του Αρείου Πάγου αρκεί για τη δημιουργία της εντύπωσης μιας κατεστραμμένης γειτονιάς με αυξημένη παραβατικότητα και εσωτερική παθογένεια. Οποιαδήποτε πρόταση ανάπλασης αναπτύσσεται με κριτήριο την προσδοκώμενη ένταξη του συγκροτήματος στην κανονικότητα της πόλης και ως εκ τούτου απολαμβάνει την προσδοκώμενη

εμπιστοσύνη των πολιτών. Παρόλα αυτά η αστική ανάπλαση του οικοδομικού τετραγώνου ή ολόκληρης της γειτονιάς των «προσφυγικών» δεν μπορεί να προχωρήσει μέσα από την ανανέωση του υπάρχοντος κτηριακού αποθέματος αν δεν λάβει υπόψη της την παρουσία των ευάλωτων και ευπαθών ομάδων που το κατοικούν.

Στο μύθο του εξευγενισμού με δεδομένα τα όρια εδαφικής περιφράξης της περιοχής, το συγκρότημα θα αποσυνδεθεί από τις ιστορικές συνιστώσες του και θα λειτουργήσει με νέους όρους αστικής ανάπτυξης. Ο επαναπροσδιορισμός του με όρους ταξικού και φυλετικού διαχωρισμού αποτελεί *casus belli* για τους σημερινούς κατοίκους του συγκροτήματος. Οποιοσδήποτε προτεινόμενος χωρικός σχεδιασμός, ο οποίος δεν λαμβάνει υπόψη του την διαμορφωμένη από δεκαετίες υπάρχουσα κατάσταση κατοίκησης, αλλά προχωρά την προσδοκώμενη ανάπλαση μέσω του εκτοπισμού των ανεπιθύμητων ομάδων, βρίσκει απέναντί του τον ανθρώπινο παράγοντα και το θεμιτό της διατήρησης της πολυπολιτισμικότητας της περιοχής. Επειδή ο χώρος εκτός από οικόπεδο και κτίρια είναι και ένα πεδίο διαμόρφωσης κοινωνικών σχέσεων οι χρήστες του επιλέγουν ως πολιτική θέση, που αφορά στη δημοκρατική διαχείρισή του, τον συμμετοχικό σχεδιασμό. Εδώ για άλλη μια φορά η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία έρχονται να λύσουν θέματα κοινωνικής πολιτικής. Τα «προσφυγικά» δεν αποτελούν ένα κενό οικόπεδο στο οποίο θα μπορούσαν να εφαρμοστούν σχέδια οχυρωματικής αρχιτεκτονικής.

Η Περιφέρεια Αττικής ως ιδιοκτήτης των περισσότερων διαμερισμάτων και ως φορέας διαχείρισης του συγκροτήματος εκφράζει, τουλάχιστον ως προγραμματική της εξαγγελία, την επιθυμία της να προχωρήσει σε ανάπλαση της περιοχής με αποκλίσεις χρήσεων (δημιουργία υπογείου πάρκινγκ, παραχώρηση κτιρίων για δημιουργία μουσείου μικρασιατικής μνήμης, βραχυχρόνια στέγαση συνοδών ασθενών του παρακείμενου αντικαρκινικού νοσοκομείου κ.α.). Ταυτόχρονα υπό το καθεστώς φόβου για το πολιτικό κόστος που θα μπορούσαν να προκαλέσουν οι κινητοποιήσεις των κατοίκων των «προσφυγικών» αλλά και στην πιθανότητα να ξεσπάσει ένα κύμα αλληλεγγύης προς τους καταληψίες από συλλογικότητες κόμματα και κινήματα, επιλέγει το ρόλο του αμέτοχου παρατηρητή, περιμένοντας ίσως, κάποια ολιστική κυβερνητική παρέμβαση μέσω της ρύθμισης του έργου της διπλής ανάπλασης.

Η απειλή της πολιτείας για την έξωση των καταληψιών ενδυναμώνει ένα υπάρχον μέτωπο υπέρ της καταστολής απέναντι στους δρώντες εντός του συγκροτήματος, το οποίο όμως είναι ανίκανο να διαχειριστεί μια σύγκρουση. Μια πιθανότητα βίαιης επέμβασης στα «προσφυγικά» θα μπορούσε να ενεργοποιήσει κοινωνικά αντανάκλαστικά. Η εμπειρία της πρόσφατης κρίσης καθώς και η ψυχολογική επιβάρυνση της κοινωνίας μετά από ένα δεκαετές οικονομικό μνημόνιο είναι πιθανόν να γεννήσουν ένα πεδίο εκτόνωσης. Οι καταληψίες θα αναζητήσουν συμμαχίες στο κοινωνικό δίκτυο αλληλεγγύης. Τα πρόσφατα επεισόδια εκκένωσης κατειλημμένων κτιρίων στο Κουκάκι δεν αποτελούν την καλύτερη περίπτωση διαχείρισης από πλευράς της πολιτείας στην επαναφορά στην κανονικότητα μέσω του νόμου και της τάξης. Αφενός μεν διεύρυναν τη ρήξη ανάμεσα στην αστυνομία και τις κοινωνικά «περιθωριοποιημένες» ομάδες και αφετέρου δημιούργησαν καχυποψία στον «αμέτοχο»- παρατηρητή πολίτη. Άρα η οποιαδήποτε πλέον κίνηση του κράτους που μεταφράζεται στο πλαίσιο του δόγματος «νόμος και τάξη» ελέγχεται και από τους λεγόμενους «φιλήσυχους» πολίτες. Η ένοπλη επέμβαση στα «Προσφυγικά» δεν θα μπορούσε παρα να λειτουργήσει ως συσπείρωση για τα κινήματα πόλης που διεκδικούν μια αξιοπρεπή ζωή με χωρική δικαιοσύνη, δηλαδή χωρίς κοινωνικούς διαχωρισμούς και με ίση κατανομή των κοινών πόρων (εργασία, εισόδημα, πολιτική εξουσία). Η βία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Από την μία πλευρά υπάρχει η κρατική βία που πηγάζει από την αδυναμία της πολιτείας να κατανοήσει τα αιτήματα των καταληψιών στέγης και να αποκαταστήσει ένα διάλογο πολιτικής επικοινωνίας μαζί τους και από την άλλη πλευρά η απροθυμία των συλλογικοτήτων να διαπραγματευτούν με το κράτος. Η ισορροπία διακυβεύεται ανάμεσα στην ανάγκη των αφανών υποκειμένων να βγουν στο φως και να διεκδικήσουν τη συλλογική ιδιοκτησία προς όφελος κάθε μέλους της κοινότητας και στο φόβο της πολιτείας για ένα ντόμινο παρεμφερών διεκδικήσεων από άλλα υποκείμενα. Η συλλογική ιδιοκτησία, άτοπος όρος στην καπιταλιστική κοινωνία, μπορεί να προκύψει μέσα από τη διεκδίκηση φορέων ή συλλογικοτήτων που δομούνται είτε μέσω συνελύσεων, είτε με άλλους τρόπους άμεσης δημοκρατίας, χρησιμοποιώντας όμως τα ίδια τα όπλα του συστήματος, δηλαδή το αστικό δίκαιο. Τέλος στην παρούσα συνθήκη της οικονομικής αλλά και κυρίως κοινωνικής κρίσης, οι διεκδικητές μιας συλλογικής ιδιοκτησίας μπορεί, εφόσον εξασφαλίσουν και μια

ευρύτερη κοινωνική συναίνεση, να φτάσουν στον επιθυμητό στόχο δεδομένου ότι δημιουργείται ήδη ένα αρνητικό κλίμα για οποιαδήποτε κατασταλτική επέμβαση από πλευράς της πολιτείας. Η συμπαραδήλωση που γεννά η εικόνα του σημερινού άνεργου και η προβολή του εαυτού του πάνω στον καταληψία από ανάγκη επιβίωσης, δημιουργεί ένα εύφορο έδαφος για την εμφάνιση συλλογικών δράσεων με σκοπό την εκτόνωση της οργής μιας μερίδας πολιτών απέναντι στην εξουσία και αυτό η πολιτεία το γνωρίζει πολύ καλά. Ίσως αυτός είναι ένας λόγος που επιτείνει την αμηχανία των κρατούντων απέναντι στη μεγαλύτερη κατάληψη στέγης στη χώρα.

Μια ρηξικέλευθη κίνηση της Πολιτείας θα ήταν η νομιμοποίηση της κατάληψης των «Προσφυγικών» και η χορήγηση των απαιτούμενων πόρων στους καταληψίες προκειμένου να αποκατασταθούν οι υποδομές των κτιρίων. Μια τέτοια κίνηση από πλευράς της Πολιτείας θα από-νομιμοποιούσε οποιαδήποτε αιτίαση των καταληψιών ενάντια στο κράτος. Το κόστος για την Πολιτεία θα ήταν ανάξιο λόγου οικονομικά θα ήτανε τεράστιο όμως ιδεολογικά. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε για τους κρατούντες την κατάρρευση του δόγματος «νόμος και τάξις». Μόνο όμως εκ του αποτελέσματος θα μπορούσε να κριθεί ένα τέτοιο εγχείρημα. Η ευρωπαϊκή εμπειρία της «ελεύθερης πόλης» της Cristiania στην Κοπεγχάγη ίσως άνοιγε νέους ορίζοντες. Μια αυτό-διαχειριζόμενη κοινότητα μπορεί να αποτελέσει μέρος του brand name της πόλης. Ας μην ξεχνάμε ότι τα «Προσφυγικά» που τόσο ήθελε να κρύψει η Πολιτεία στην Ολυμπιάδα ταυτόχρονα τα διαφήμιζε με φυλλάδια ως «refugee area» στους τουρίστες.

Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος και δεδομένης της αμηχανίας της πολιτείας μπορεί να ειπωθεί ότι η μέχρι σήμερα σχεδιαστική χωρική προσέγγιση αυτού του «αόρατου» τόπου των «Προσφυγικών» είναι η διατήρηση της κενότητας του με χρηστικό τρόπο. Η αναστολή σχεδιαστικής παρέμβασης από πλευράς της Πολιτείας μπορεί να λειτουργεί σε βάρος του «rebranding» της πόλης (σε επίπεδο τουριστικού ή εμπορικού αποθέματος), αποτελεί όμως ένα αποτρεπτικό παράγοντα σε μια ανάπτυξη του συγκρουσιακού τοπίου αναφορικά με τους ενοίκους του συγκροτήματος. Μέσα από το πρίσμα της συλλογικότητας που διαχειρίζεται τα «κενά» διαμερίσματα των «Προσφυγικών» παρατηρείται η μεταστροφή του κινηματικού λόγου με ψυχολογικούς όρους. Η πρόσβαση στην κατοικία των προσφύγων, μεταναστών, αστέγων καταληψιών, είναι για αυτούς θέμα επιβίωσης, ενώ για τον φορέα

διαχείρισης του συγκροτήματος είναι η αναπαράσταση του περιθωρίου της πόλης. Η εικόνα του αστικού κενού δεν φέρει στην προκειμένη περίπτωση κανένα πρόσημο, αρνητικό ή θετικό, αλλά γίνεται αντιληπτή από τον περαστικό ως επιβεβαίωση της στερεότυπης εντύπωση που έχει ο ίδιος για το χώρο. Η εικόνα του όλου οικιστικού συγκροτήματος των «προσφυγικών» μεγεθύνεται ή ελαχιστοποιείται ως αντανάκλαση της σχέσης του τόπου με τις ευρύτερες ιδεολογικές τάσεις και συνήθειες των χρηστών του. Η παρελθοντική χρήση του αποτυπώνεται στην παροντική με εμφανή τα παράλληλα χαρακτηριστικά των ευάλωτων κατοίκων του, ενσωματώνοντας την αλλαγή του αστικού τοπίου μέσα στη διάρκεια σχεδόν ενός αιώνα και εξακολουθώντας να αποτελεί ένα ελκυστικό προϊόν.

Εν κατακλείδι ο κινηματικός λόγος και ρόλος τόσο στα «Προσφυγικά» όσο και στο «Πάρκο» διεκδικεί το δικαίωμα τους στη ζωή, στην προστασία και στην αξιοποίηση των πόρων τους. Οι πόροι αυτοί είναι παρακαταθήκη για τις μελλούμενες γενιές χρηστών και ως εκ τούτου δικαιούνται να αποτελούν μια μήτρα ιδιαιτεροτήτων και ιερών τόπων που επιτρέπουν στην κοινωνία την ανάπτυξη των σχέσεων των μελών της τόσο μεταξύ τους όσο και με τον τόπο. Κλίμακες και αναλογίες έχουν τη δική τους χωροταξία και μέσα από την κοινή χρήση και την αυτοδιοίκηση των κοινόχρηστων χώρων πληρώνεται η ιερότητα του τόπου και το δικαίωμα της συλλογικής συνειδητότητας. Ιδιαίτερα η ζωή των κατελιμμένων προσφυγικών έχει παρουσιάσει μια υπαρξιακή δραστηριότητα που υπερβαίνει τον Μύθο και το Λόγο, όπου το έμψυχο δυναμικό τους καταφέρνει να εξασφαλίζει την απόδοση υλικών και άυλων διαστάσεων ενός τόπου κατοίκησης στο διηνεκές.

Η αρχιτεκτονική της κατεδάφισης. Ο μετασχηματισμός της πόλης ειδικά στα χρόνια της κρίσης ακυρώνει την έννοια του πολίτη μέσα από την ιδιωτικοποίηση κυρίως του δημόσιου χώρου και τον κοινωνικό και χωρικό αποκλεισμό. Η ακύρωση της όποιας κοινωνικής συναίνεσης, η ποινικοποίηση της φτώχειας, η καταστολή, όλα μαζί δημιουργούν ένα τοπίο κατεδάφισης. Η κατεδάφιση αναγιγνώσκεται με Lacan(ικούς) όρους:

«το πρώτο σύμβολο στο οποίο αναγνωρίζουμε την ανθρωπότητα μέσα στα εναπομείναντα ίχνη της είναι η ταφή ... η διαμεσολάβηση του θανάτου αναγνωρίζεται σε κάθε σχέση...γεννιόμαστε σε μια συνθήκη «έλλειψης» και συνεπώς περνάμε το

υπόλοιπο της ζωής μας προσπαθώντας να υπερνικήσουμε αυτή τη συνθήκη» (Storey 2015:158)

Η αγωνία της επίδρασης των ενδο- συγκρουσιακών σχέσεων των συλλογικοτήτων και η κόπωση της κοινωνίας από μια παρατεταμένη περίοδο κρίσης, απεξιδανικεύει την όποια καθολικότητα επικαλούνται οι δρώντες στην διεκδίκηση των αιτημάτων τους.. Το ερμηνευτικό σύστημα ανάγνωσης της κρίσης από την Πολιτεία, αποτυπώνεται μέσα από τις φιλανθρωπικές παροχές της και διαθέτει μια εγκυρότητα και αυτοτέλεια που δεν δείχνει να κινδυνεύει άμεσα από τις κινηματικές διεκδικήσεις. Παρόλα αυτά η απότομη αλλαγή στον τομέα της στεγαστικής πολιτικής με τις απαγορευτικές τιμές τόσο στην απόκτησή της κατοικίας, όσο και στην ενοικίασή της ,έφερε στο προσκήνιο κινήματα, ομάδες και οργανώσεις από το ριζοσπαστικό πολιτικό φάσμα που διεκδικούν μάχιμα την ανάδειξη της; κοινωνικής κατοικίας ως πρώτιστο αγαθό, ισχυροποιούν την αντίληψη περί κατάληψης στέγης και υποστηρίζουν τις εναλλακτικές συνεταιριστικές μορφές κατοικίας. Η πολιτεία από την πλευρά της αν και φαίνεται να στέκει αμήχανη, ίσως από τον φόβο του πολιτικού κόστους, προτάσσει την ιδέα της κατεδάφισης οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής στέγασης, χρησιμοποιώντας παλαιωμένους όρους φιλανθρωπίας για τους άστεγους.

Η αξιοποίηση του οικιστικού αποθέματος για προγράμματα κοινωνικής κατοικίας, η συλλογική παραγωγή και διαχείριση της κατοικίας από συλλογικότητες όπως στα «Προσφυγικά» αναδεικνύουν ένα νέο για τα ελληνικά δεδομένα μοντέλο κατοίκησης σε υφιστάμενες γειτονιές, το οποίο έχει ήδη δοκιμαστεί από ευρωπαϊκούς δήμους, όπως για παράδειγμα αυτός της Βαρκελώνης, της Πόλης της Βιέννης ή του Ελσίνκι με το δημόσιο απόθεμα κατοικιών τους. και τη διάθεσή του στους κατοίκους.

Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα η κατοίκηση σήμερα στην Ελλάδα δεν αντιμετωπίζεται απομονωμένη ως χώρος κατοικίας, διαμονής ή καταλύματος, αλλά είναι απότοκος της προσωπικής εμπειρίας και αντίληψης του υποκειμένου με τα πράγματα. Μέσα από την κατοίκηση αναπαρίσταται ο τρόπος ύπαρξης του υποκειμένου στον κόσμο, η γέφυρα που τον ενώνει με τα άλλα υποκείμενα. Αν και ο χώρος ορίζεται και υπάρχει στις χωρικές του τοποθετήσεις, η κατοίκηση έχει τα δικά της όρια, αυτά των βιωμένων τόπων. Η εμπειρία της κατοίκησης των «προσφυγικών» βοηθάει στην αντίληψη του κατοικημένου χώρου ως ένα συγκροτημένο τόπο. Ο βιωμένος χώρος δεν είναι μόνο το διαμέρισμα αλλά και ο «ενδιάμεσος χώρος» στον

οποίο αναπτύσσονται οι συλλογικές σχέσεις, καταργούνται οι γεωμετρικές αποστάσεις και προσδιορίζεται μια εγγύτητα ανθρώπων και δομημένου περιβάλλοντος. Είναι ο χώρος που πλησιάζεται και απομακρύνεται ταυτόχρονα από τη σκέψη και τη συνύπαρξη με τον «άλλο» μέσω της συν-κατοίκησης. Τα όρια του βιωμένου τόπου είναι εν τέλει τα όρια της ιδιαίτερης αισθητηριακής εντύπωσής του και η αρχιτεκτονική του χαρακτηρίζεται από την προσωπική εμπειρία.

Η κατεδάφιση των εσωτερικών τοίχων ενός διαμερίσματος 55τ.μ. προσφέρει μια νέα αντίληψη για τα όρια του στεγασμένου χώρου αλλά και μια αναπόφευκτη δέσμευση από τη γεωγραφία του. Μια διαρκής ανάγκη ικανοποίησης του αιτήματος της στέγασης και της ασφάλειας που μπορεί να προσφέρει η κατοικία σε έναν άστεγο προσεγγίζεται ως τοπογραφία του ψυχισμού του. Κάθε κατειλημμένο σπίτι στα προσφυγικά αποτελεί σημείο οικειότητας και συναίσθησης του εαυτού του υποκειμένου με τη στέγη που εκπληρώνει το σκοπό της, όταν γίνεται ένα κεραμίδι για το κεφάλι αυτού που στεγάζει.

Η όποια ενέργεια ή σκέψη της πολιτείας είτε για φυσική κατεδάφιση των κτιρίων (πλέον ανέφικτη λόγω της κήρυξης του συγκροτήματος σε διατηρητέο μνημείο), είτε για ουσιαστική κατεδάφιση της κατοίκησης με έξωση των καταληψιών κατοίκων και τη μετατροπή σε μουσείο, ξενώνα κ.α., στρέφεται στην πραγματικότητα εναντίον της ιδέας του αρχέτυπου καταφυγίου και αυτό δημιουργεί ανακλαστικά πόλωσης. Η μέχρι σήμερα μορφή κατοίκησης, είτε πρόκειται για απογόνους μικρασιατών είτε για καταληψίες σύγχρονους πρόσφυγες, γεννά μνήμες που δεν βασίζονται μόνο στην τοπικότητα αλλά εμπλουτίζονται από μνήμες, αντιλήψεις φαντασικό, δημιουργώντας ένα μείγμα φυσιολογικής αλλά και ψυχικής ερμηνείας του χώρου. Αυτός ο χώρος πλέον γίνεται προασπίσιμος όπου άνθρωπος και κατοικία ταυτίζονται σε μια φυσική οικειότητα. Γεννιέται μια γόνιμη αλληλεπίδραση ανάμεσα σε υποκείμενο και περιβάλλον η οποία και αποδίδει οντολογικό νόημα στην κατοίκηση. Υπάρχει μια πορώδης σχέση του υποκειμένου με τη γη και το έδαφος. Η σύγκρουση αποκτά τη δυναμική της μέσα από τη συμπλοκή του κτηρίου και του υποκειμένου από τα επίπεδα εγγύτητας που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ τους και ως εκ τούτου η οικειοποίηση του χώρου αποτελεί το μοναδικό διακύβευμα της σύγκρουσης.

Από μια άλλη οπτική θα μπορούσε να γίνει σύγκριση στη επιρροή στην κατασκευή των «Προσφυγικών» της Αλεξάνδρας αλλά κυρίως στην λογική

σχεδιασμού και τη φιλοσοφία της συλλογικής κατοικίας με ένα παράδειγμα που έρχεται από τη Σοβιετική Ένωση στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Πρόκειται για το «Dom-Kommuna» (σπίτι-κοινότητα), ένα όρο αμφιλεγόμενο. *«Δεν πρόκειται για κοινό σπίτι με την έννοια της συλλογικής ή κοινοτικής ιδιοκτησίας αλλά για πολεοδομικό στοιχείο που λειτουργεί σαν μια μικρή αυτόνομη κοινότητα όσο αφορά μια σειρά από υπηρεσίες κι εξοπλισμούς»*⁶²³ Τα σπίτια αυτά όπως και τα «Προσφυγικά» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, διαπνέονταν από μια φιλοσοφία που ήθελε την κατοικία «αληθινή», όπου μέσα θα ζούσε η οικογένεια, δεν θα ήταν απλά κοιτώνας. Η οικογενειακή ζωή θα προφυλασσόταν και η συλλογική ζωή στο οικιστικό συγκρότημα δεν θα αποτελούσε «κοινόβιο», ούτε θα απειλούσε την ιδιωτικότητα, αλλά θα ανέπτυσσε την κοινωνικότητα και την αλληλεγγύη των κατοίκων. Όπως αναφέρει ο Movilla Vega (2020:2-3) η πρόθεση της πρωτοπορίας που σχεδίασε το σπίτι κοινότητα (dom communa) ήταν να μεταμορφώσει τη συλλογική συνείδηση των εργαζομένων και να δημιουργήσει μια διαδικασία κοινωνικοποίησης στην καθημερινότητα σύμφωνα με τις αρχές και τους στόχους της σοσιαλιστικής πολιτικής.

«Κοινόχρηστες κουζίνες και τραπεζαρίες, βιβλιοθήκες και αναγνωστήρια, εργαστήρια, τουαλέτες, βρεφονηπιακοί σταθμοί και νηπιαγωγεία συμπεριλήφθηκαν γενικά στο πρόγραμμα για να ανακουφιστούν οι γυναίκες από το βάρος της οικιακής εργασίας και της φροντίδας των παιδιών και να δοθεί στους κατοίκους πρόσβαση στον πολιτισμό και την αναψυχή. Αυτές οι συλλογικές εγκαταστάσεις παρουσιάστηκαν ως υποδομή κοινωνικής υπηρεσίας για τους κατοίκους, μια περιορισμένη δημόσια σφαίρα που θα επέκτεινε και θα εμπλούτιζε την ατομική τους οικιακή σφαίρα».

Η μη πλήρωση του σκοπού κατασκευής του συγκροτήματος ως «προσφυγική κατοικία» μέσα από τη διατήρησή του και τη διάθεσή του για κατοίκηση σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες αποτελεί μια ήττα για την Πολιτεία αλλά και για το συγκρότημα.

Στην περίπτωση του «Πάρκου» η ήττα που είχε υποστεί το Πεδίον του Άρεως, από τις αλλεπάλληλες αποτυχημένες προσπάθειες ανάπλασης του, και από το ναρκεμπόριο εντός και πέριξ αυτού, μπόρεσε να συσπειρώσει τους περίοικους, θαμώνες και χρήστες του. Η πρόσκαιρη νίκη αιφνιδίασε τους πάντες, συλλογικότητες και πολιτεία. Εκ του αποτελέσματος όμως φαίνεται η επικράτηση της ουδετερότητας.

⁶²³ Anatole Kopp (1972:185): *Πόλη και Επανάσταση* (μτφ. Π. Λαζαρίδης), Αθήνα: Νέα Σύνορα

Το κίνημα ηττήθηκε εκ των έσω, η Πολιτεία, μέσω του Φορέα Διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής), κατάφερε να προκαλέσει ρωγμές μεταξύ των συμμετεχόντων στις δράσεις ενάντια στη καταπάτηση ελεύθερου δημόσιου χώρου και στην διάθεση του σε ιδιωτικά συμφέροντα για επιχειρηματικές δραστηριότητες, κυρίως πατώντας πάνω στην απομάκρυνση του ναρκεμπορίου η οποία και ήταν υποχρέωσή της. Αν και ο χώρος δεν έχει πάψει να είναι προασπίσιμος από τους χρήστες του, η όλη διαχείριση του Πάρκου αποτέλεσε ένα πρόσκαιρο πισωγύρισμα σε επίπεδο διεκδικήσεων.

Η βιωματική σχέση των κατοίκων του συγκροτήματος των «Προσφυγικών» αλλά και του «Πάρκου» με το χρόνο και το χώρο δίνει ζωή και υπόσταση στο τοπίο. Η γραμμική αντίληψη του χρόνου αποτυπώνεται στη φθορά του σοβά των κτιρίων, στη θέα του γηπέδου του Παναθηναϊκού, στο πολύβουο της Λεωφόρου έξω από το Πάρκο, στην επαναλειτουργία των κέντρων ψυχαγωγίας μέσα στο Πεδίο του Άρεως, σε μη αναστρέψιμες μεταβολές του αστικού τοπίου αλλά και στις νέες επιρροές, συμπεριφορές και επεμβάσεις (αναπλάσεις). Το αστικό κενό μεταλλάσσεται, το απαρατήρητο οπτικοποιείται, η αφάνεια και η απουσία διεκδικούν το χώρο τους, ο χρόνος αποτελεί θεμελιώδη παράμετρο στη ροή του και ο χώρος με το χρόνο και τον άνθρωπο βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση.

Συναισθηματική οικονομία. Η ενσυναίσθηση ως τρόπος προσέγγισης και αντίληψης του χώρου ανταποκρίνεται στο συναίσθημα και στην προβολή της διάθεσης του υποκειμένου στο περιβάλλον του, με άλλα λόγια ορίζει ένα κώδικα οδήγησης του σώματος σε συγκεκριμένη χωρική πίστα, αλλά και στις πιθανές άλλες φαντασιακές συμπεριφορές σε περίπτωση αλλαγής των χωρικών συνθηκών. Ουσιαστικά υπάρχει ένας συνεχής διάλογος σώματος συναισθήματος και χώρου με άξονα τη σχέση αντιληπτού και αντιλαμβανόμενου. Ένα από τα συμπεράσματα της έρευνας μετά την ερμηνεία όλων των προσωπικών αφηγήσεων καταλήγει ότι τα συναισθήματα είναι απόλυτα εξαρτώμενα από τον χώρο στον οποίο αναπτύσσονται. Είναι ρευστά, εξαρτώνται από την οπτική διαμεσότητα και ποτέ δεν είναι ουδέτερα.

«Τα συναισθήματα είναι μεταδοτικά», όταν κάποιοι αδειάζουν πάνω μας τα τοξικά τους συναισθήματα (θυμό-απειλή-αηδία-περιφρόνηση) ενεργοποιούν μέσα μας κυκλώματα για αυτά τα ίδια βασανιστικά συναισθήματα» «Κάθε αλληλεπίδραση έχει ένα συναισθηματικό υποκείμενο. Μπορούμε να κολλήσουμε ένα ισχυρό συναίσθημα όπως κολλάμε ένα απλό συνάχι». (Goleman 2012:26-27).

Στα Προσφυγικά τα συναισθήματα αντλούνται μέσα από την παρατήρηση όλων των αισθήσεων. Αν και οι προφορικές μαρτυρίες σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος της βιωματικής αναπαράστασης, το βλέμμα των ερωτώμενων δίνει στο χώρο μια πλαστικότητα που δεν αντιλαμβάνεται εύκολα ο ερευνητής από τη δική του θέση. Οι αισθήσεις διεισδύουν στην ανάλυση του χώρου μετατοπίζοντας την προσοχή από το λόγο σε άλλες απτικές πτυχές όπως η τοποθέτηση των σωμάτων, η θερμοκρασία του χώρου, ο ήχος του διαμερίσματος αλλά και της αλάνας, οι μυρωδιές αλλά και η αφή των αντικειμένων. Η οπτική αντίληψη του χώρου παρασύρει όλες τις αισθήσεις. Ο αρχιτεκτονικός χώρος των προσφυγικών διαπλέκεται με τον βιωματικό καλώντας τον σε μια ανάκληση την μνήμης του πόνου. *Υπάρχει μια εξίσωση του σωματικού και του κοινωνικού πόνου που φαίνεται να αναγνωρίζεται σε πολλές διαφορετικές γλώσσες: οι λέξεις που περιγράφουν τον κοινωνικό πόνο προέρχονται από το λεξιλόγιο για τον σωματικό πόνο.* (Goleman 2012:158). Όταν κάνουμε προβολή, της δικής μας εσωτερικής πραγματικότητας στον άλλο, υποθέτουμε ότι και ο άλλος αισθάνεται και σκέφτεται όπως εμείς (Goleman 2012:160).

Στο Πάρκο αντίστοιχα οι μνήμες των δρώντων αφορούν μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αποτυπώνουν ελπίδες και απογοητεύσεις. Οι όροι εδώ αλλάζουν, το timing, η δημοσιότητα στα social media, η χαρά των συμμετεχόντων σε κοινές δράσεις, η διαχείριση της επιτυχίας, οι εγωισμοί, οι προσωπικές φιλοδοξίες δημιούργησαν μια ισορροπία τρόμου μεταξύ των συλλογικοτήτων με αποτέλεσμα την αποστασιοποίηση πλέον από κοινές διεκδικήσεις.

Θ.Κ.: «σαφώς, είναι πάντα στο μυαλό μου, υπάρχει ο στίχος, πρόταση, νομίζω του Ελύτη είναι που λέει να είμαστε η άμμος στα γρανάζια του όλου μηχανισμού και όχι το λάδι». (σ.σ. αναφέρεται προφανώς στη φράση του Ελύτη: «Να ενοχλείτε. Στα γρανάζια του κόσμου να είστε η άμμος και όχι το λάδι.»)

Δ.Τ. «το αλισβερίσι μας έφερε κοντά. Με πολλούς όλη αυτή η ιστορία με το Άλσος και τις διαφορετικές απόψεις κλπ. μας χώρισε. Εντάξει, ας πούμε, εγω ενοχλούμαι πάρα πολύ με την ουδετερότητα. Εγώ είμαι ενάντια στην ουδετερότητα, λέω ότι κάποιος δεν επιτρέπεται να είναι ουδέτερος. Δηλαδή λέω, η αλήθεια δεν είναι στη μέση. Η αλήθεια είναι εκεί που είναι η αλήθεια. Έτσι;»⁶²⁴

Αποτύπωση της σημερινής κατάστασης στους χώρους μελέτης

⁶²⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Τα «Προσφυγικά» εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται από την πολιτεία ως «μια εκκρεμότητα, συμβολική, εμβληματική». Η επανάχρηση ενός πρότυπου προσφυγικού οικισμού με όρους που να πληρώνουν το λόγω δημιουργίας του κρίνεται μάλλον ανέφικτη. Η Πολιτεία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει το συγκρότημα των προσφυγικών πολυκατοικιών ως «μια τρύπα στο κέντρο της πόλης». Μέχρι σήμερα όλα τα σενάρια ανάπλασης αγνοούν τους κατοίκους, κάτι το οποίο δεν φαίνεται να αλλάζει. Η «Ανάπλαση ΑΕ», δημιούργημα της προηγούμενης κυβέρνησης ουσιαστικά παραμένει ανενεργή. Η «διπλή ανάπλαση» περιλαμβάνει τα «Προσφυγικά» μόνο στα χαρτιά. Αν κάτι έχει χαθεί οριστικά είναι η όποια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ Πολιτείας και «ενοίκων» του συγκροτήματος είχε δημιουργηθεί. Η εικόνα που δείχνει η Πολιτεία για τη διατήρηση και τη μελλοντική μική χρήση των «Προσφυγικών», είναι μια εικόνα κόπωσης. Κάθε πρόταση σκοντάφτει σε γραφειοκρατικούς μηχανισμούς και αυτοαναιρείται ανάμεσα σε επικάλυψη αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας Αττικής, Δήμου Αθηναίων και της Κεντρικής εξουσίας. Ο χαρακτηρισμός του όλου συγκροτήματος, ως διατηρητέου μνημείου εμποδίζει την οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να προκαλεί ακόμη και σκέψεις για τον αποχαρκτηρισμό κάποιων πολυκατοικιών. Αν δεν συμβεί κάποιο απρόοπτο πολιτικό γεγονός που να «επιβάλει» την χρήση βίας στην περιοχή των «Προσφυγικών», είτε ως κίνηση επικοινωνιακής πολιτικής από πλευράς κυβέρνησης, είτε μιας καταστροφής, ως κίνηση αντιπερισπασμού από πλευράς του εξωκοινοβουλευτικού χώρου, το συγκρότημα θα εξακολουθήσει να υποδέχεται τη φυσική του φθορά μέχρι τελικής πτώσεως.

Το «Πάρκο» είναι μια διαφορετική περίπτωση. Σε θεωρητικό επίπεδο, τουλάχιστον, το «Πάρκο» δεν φαίνεται ικανό να τροφοδοτήσει κάποια ένταση στην πόλη ούτε ταυτόχρονα να γίνει πόλος υποδοχής της έντασης από τα γειτονικά Εξάρχεια. Ήδη έχει αυξήσει την επισκεψιμότητά του, γεγονός που το καθιστά πόλο έλξης των περιοίκων αλλά και γενικότερα των κατοίκων και των επισκεπτών της πόλης. Αναπτύσσει πλέον μια επιχειρηματική δραστηριότητα περίξ του κεντρικού πυρήνα του (θέατρο «Άλσος» και «GreenPark») η οποία ανεξάρτητα με τις αντιδράσεις των συλλογικοτήτων, οι οποίες ειρήσθω εν παρόδω αντιμετωπίζονται από την Πολιτεία ως ιδεοληψίες και γραφικότητες, θα συνεχίσει να χαίρει της εμπιστοσύνης των πολιτών. Οποιοδήποτε τυχαίο γεγονός (μικρο-παραβατικότητα,

βανδαλισμός, κοπή δέντρων, κλπ) που θα μπορούσε να αναστατώσει τη λειτουργία του «Πάρκου», δεν θα είχε διάρκεια, ίσως γιατί εδώ η Πολιτεία έχει σαφή προσανατολισμό στη χρήση και διατήρησή του. Επιπλέον η ολοκλήρωση των έργων της νέας γραμμής του metro της Αθήνας θα διευκολύνει την προσβασιμότητα στο «Πάρκο» και θα διευρύνει την επισκεψιμότητά του. Ένα ζωντανό, επισκέψιμο πάρκο είναι ταυτόχρονα και ένα ασφαλές πάρκο.

Σε μια ολιστική προσέγγιση των δυο μελετών περίπτωσης οι οποίες είναι ενταγμένες σε ένα αστικό περιβάλλον, ανεξάρτητα της σημερινής ή και της μελλοντικής χρήσης και λειτουργίας τους, υπάρχει μια κοινή συνισταμένη και αυτή είναι ο λόγος των δρώντων και όχι ο αποκλεισμός τους από τον τελικό σχεδιασμό και την εφαρμογή του. ***Ο λόγος έχει πάντα ένα λόγο να αρθρώνεται κι αυτός ο λόγος είναι πολιτικός.***

Αντί επιλόγου

Ο χώρος των εξεταζόμενων περιπτώσεων μελέτης μπορεί εύκολα να μετατραπεί στα χέρια της κρατικής εξουσίας σε κλειδί για την επιβολή της ανισότητας, της καταπίεσης, της κοινωνικής αδικίας και της αφάνειας. Το ίδιο το τοπίο μπορεί να αποτυπωθεί ως μη-τόπος αν πρόκειται να εξυπηρετήσει ένα αφήγημα από τα πάνω. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της έρευνας ο παραλληλισμός του Πεδίου του Άρεως με τα «Προσφυγικά». Κατά τη διάρκεια της Ολυμπιάδας οι προσφυγικές πολυκατοικίες με μέτωπο προς την Λεωφόρο Αλεξάνδρας καλύφθηκαν με ένα πανό, γιγαντοαφίσα, το οποίο απεικόνιζε την Ακρόπολη και το αρχαίο κάλλος κρύβοντας πίσω του την «ασχήμια» των εγκαταλειμμένων κτιρίων. Κατά τη διάρκεια της μετά-ολυμπιακής ανάπλασης στο Πεδίο του Άρεως το «Πάρκο» αποτέλεσε γκρίζα ζώνη και περιφράχτηκε με επικάλυψη λινάτσας στο μεγαλύτερο μέρος του «λόγω έργων» Πίσω από την λινάτσα κρύφτηκε η μεγαλομανία του νεοέλληνα που έμελλε να αποδειχθεί ένα «αδειανό πουκάμισο». Η ολυμπιάδα του 2004 ως «εθνικό» αφήγημα προσπάθησε με τριτοκοσμικούς όρους να εισάγει τη Αθήνα στο χρηματιστήριο των παγκόσμιων πόλεων μετασχηματίζοντας βίαια το χώρο, ισοπεδώνοντας την ιστορική μνήμη, τις συλλογικές ταυτότητες, το τοπίο αλλά και την προοπτική της βιωματικής εμπειρίας. Η κούρσα ανάβασης στην τουριστική ιεραρχία των πόλεων - διεθνών προορισμών, μετασχημάτισε την πόλη σε εμπορική επιχείρηση η οποία στην ανάγκη του κέρδους κατακερματίζει το χώρο. Ο Musafir (ταξιδιώτης) έγινε Μουσαφίρης: φιλοξενούμενος και με ανάποδη φορά πάλι από την αρχή ξανάγινε πρόσφυγας. Στην Αθήνα της Ολυμπιάδας ο κρατικός σχεδιασμός επεδίωξε την μεταμόρφωσή της πόλης σε πόλη μουσείο, όπου τα «Προσφυγικά» και ένα «άναρχο» Πεδίο του Άρεως δεν θα είχαν θέση, όπως θέση δεν θα είχε και το ανατολίτικο κομμάτι της (για παράδειγμα η οδοί Αθηνάς και Ευριπίδου). Η πολυλειτουργικότητα των παραπάνω χώρων έπρεπε να υπηρετήσει τα σχέδια ενός πολεοδομικού εξευγενισμού και τουριστικοποίησης του κέντρου της πόλης. Μέσα από την υλοποίηση αυτού του σχεδιασμού γεννιούνται συγκρούσεις, οι οποίες με τη σειρά τους εντείνουν την αστυνομοκρατία η οποία τελικά προσφέρει μια ψευδαίσθηση αποτελεσματικής αντιμετώπισης και της διευθέτησης των όποιων αντιθέσεων πολίτη – πολιτείας,

σύμφωνα πάντα με το δόγμα νόμος και τάξις. Σε κάθε περίπτωση η αλλαγή χρήσεων γης, η εκτόπιση της κατοικίας από τις τουριστικές περιοχές της πόλης, οι πεζοδρομήσεις, οι αναπλάσεις, οι παρεμβάσεις, οι διαδρομές, οι περίπατοι, όλες οι χωροταξικές δοκιμές στην κατανομή του διαθέσιμου δημόσιου χώρου αποτέλεσαν για δεκαετίες τη ραχοκοκαλιά της πολιτικής παρέμβασης στο δημόσιο χώρο της Αθήνας

Ο χώρος στην ανάγνωση της καθημερινότητάς του διατηρεί τη συγκινησιακή του διάσταση. Η βιωματική εμπειρία κάνει το χώρο ενεργητικά και δημιουργικά αντιληπτό. Μέσα από την βιωματική περπατησιά του ο χώρος γίνεται κατανοητός αμφισβητώντας την όποια θεωρία γενίκευσης, τυποποίησης και ομογενοποίησής του. Μέσα από μια στρωματογραφία προσωπικών αφηγήσεων των υποκειμένων που δρουν και εδράζονται στο χώρο, μέσα από την ένταση των πολλαπλών αναγνώσεων και με τη βοήθεια της κοινωνικής νοημοσύνης γίνεται κατανοητός ο χώρος. Η ουτοπία κινδυνεύει μέσα σε ένα πραγματικό κόσμο. *«Θεωρώ την ουτοπία μια άχρηστη έννοια, κάτι σαν να λέμε ότι θα πεθάνουμε όλοι και θα πάμε στον παράδεισο. Προτείνω να αφαιρέσουμε τη λέξη ουτοπία από το λεξικό, ή να μείνει εκεί, αλλά φρόνιμη και χωρίς να ενοχλεί».*⁶²⁵ Οι φαινομενολογικές αναλύσεις του χώρου φωτίζονται μέσα από την ουσία της ανθρώπινης εμπειρίας και της δημιουργικής της σχέσης με το δομημένο περιβάλλον. Αν οι «παρατηρητές», εν προκειμένω οι εκπρόσωποι του Φορέα διαχείρισης των περιπτώσεων μελέτης, δεν γνωρίσουν το άτομο που δρα στην κατάληψη (περίπτωση «Προσφυγικών») ή στην διεκδίκηση του ελεύθερου δημόσιου χώρου (περίπτωση Πεδίου Άρεως), τότε μπορούν να αντλήσουν στοιχεία από τη συμπεριφορά και την εμφάνισή του, που θα τους επιτρέψουν να χρησιμοποιήσουν την προηγούμενη εμπειρία τους από ανθρώπους σε γενικές γραμμές παρόμοιους με αυτόν που πιστεύουν ότι βρίσκεται μπροστά τους ή (το πιο σημαντικό), να προβάλλουν πάνω του μη ελεγμένα στερεότυπα. Μπορούν επίσης να υποθέσουν από την προηγούμενη εμπειρία τους ότι μόνο άτομα ενός ορισμένου είδους είναι πιθανόν να βρίσκονται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον».

⁶²⁵ <https://aniretas.blogspot.com/2014/12/blog-post.html> κείμενο από ένα απόσπασμα από την ομιλία που εκφώνησε ο πορτογάλος νομπελίστας συγγραφέας Ζοζέ Σαραμάγκου, στο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ, που έγινε στο Πόρτο Αλέγκρε τον Ιανουάριο του 2005 και δημοσιεύτηκε στην Ελευθεροτυπία στις 27/5/2007.

Η άγνοια αποδεικνύεται καταλύτης στην επιλογή λάθος αποφάσεων και αποτελεί άλλοθι για οποιαδήποτε άστοχη ενέργεια από πλευράς του Φορέα διαχείρισης απέναντι στον δρώντα μιας κατάληψης ή έστω και μιας τυπικής διαμαρτυρίας. Συνήθως αυτές οι αποφάσεις παίρνονται σε γραφεία μακριά από το χώρο δράσης, χωρίς προσωπική αντίληψη των γεγονότων και είναι κατά κανόνα «αποστειρωμένες».

«Διότι ένας άνεργος πατέρας δεν μπορεί πλέον να είναι Πατέρας, κατά τον ίδιο τρόπο που ένα κράτος υπό κηδεμονία δεν μπορεί να είναι Κράτος, ένα έθνος που δεν παρέχει σκέπη πολιτιστική δεν είναι πλέον Έθνος, κι ένας θεός υπό κατ' οίκον περιορισμό και στριμωγμένος σε μια γιορτή και Κυριακή δεν είναι πια Θεός». (Καλιόρης 2004:91)

«Οι πληροφορίες γύρω από το άτομο βοηθούν να οριστεί η κατάσταση επιτρέποντας στους άλλους να γνωρίζουν εκ των προτέρων τι μπορεί να περιμένει αυτός από κείνους και τι εκείνοι από αυτόν. Έτσι πληροφορημένοι, οι άλλοι ξέρουν ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να ενεργήσουν προκειμένου να προκαλέσουν μια επιθυμητή αντίδραση από πλευράς του». «Ο ρόλος που παίζει ένα άτομο είναι κομμένος και ραμμένος σύμφωνα με τους ρόλους που παίζουν οι άλλοι παρόντες, κι ωστόσο αυτοί οι άλλοι αποτελούν συγχρόνως το κοινό». (Goffman, 2006:55).

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

Α΄ Αρχεία

Αποφάσεις

Συνθήκη της Λωζάνης, 24.07.1923

Πράξη Δ. Σ. Αθηναίων, αριθμός 5664/1.02.1940

Γνωμοδότηση ΚΑΣ αρ. 31/ 24.07.1979)

Απόφαση Δ΄ Τμήματος του ΣτΕ, υπ. αρ. 2568/11.06.1981

Απόφαση Δ΄ Τμήματος του ΣτΕ, υπ. αρ. 2189/30.06.1982

Απόφαση 379, 32η συνεδρίαση. Π. Σ. Αττικής, στο ΦΕΚ 3939_Β_08.11.2017,

Απόφαση 890, 19^η συνεδρίαση Π. Σ. Αττικής, 17.04.2018, με ΑΔΑ:ΩΗΕΤ7Λ7-4Σ1

Προκήρυξη «Δημόσιου, Φανερού, Πλειοδοτικού Διαγωνισμού με προφορικές προσφορές για την εκμίσθωση του καταστήματος που λειτουργούσε με την επωνυμία «GREEN PARK» εντός του Άλσους του Πεδίου του Άρεως, 25.04.2018,

ΑΔΑ:ΩΠ4Λ7Λ7-ΛΚΡ

Απόφαση 1171, 23η συνεδρίαση Π. Σ. Αττικής, 08.05.2018, με ΑΔΑ:73ΥΓ7Λ7-960

Απόφαση 63, 7η συνεδρίαση Π. Σ. Αττικής, 14.03.2019, με ΑΔΑ:6Π6Ζ7Λ7-0ΘΑ

Προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ιδεών «ανάπλαση του κέντρου της Αθήνας» (7-2-2019) του Υπουργείου Υποδομών/Δνση Κτηριακών Υποδομών, με ΑΔΑ:63ΠΧ465ΧΘΞ-Φ3Υ

Έγγραφα

Έγγραφο ΔΜΕ/2000/124/25.4.94 ΔΕΠΟΣ

6/2000 Αίτηση του συλλόγου «Η Ανάπλαση» προς το Δ. Σ. του Δ. Αθηναίων

Εισήγηση έκθεση αυτοψίας 01.03.2000 1^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων ΥΠΠΟ

Εισήγηση Δ/νσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΠΕΧΩΔΕ προς ΓΓΤ ΠΕΧΩΔΕ 2818/5405/20.06.2000

491/22.06.2000 Υφυπουργού Οικονομικών Απόστολου Φωτιάδη προς πρόεδρο ΚΕΔ

8008/14-8-2000 ΚΕΔ προς ιδιοκτήτη διαμερίσματος

26121/3.10.2000 ΣΑΔΑΣ

Εισήγηση Δ/νσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΠΕΧΩΔΕ προς ΚΣΧΟΠ συν
45η/πράξη 325/19.10.2000

Αίτημα 133/27.11.2000 Σ. Ι. Π. Κ.

Γνωμοδότηση της 54ης συνεδρίασης της 325^{ης} πράξης του ΚΣΧΟΠ την 14.12.2000

Ψήφισμα της Π. Ο. Π. 1922 την 30.03.2001

Ένσταση του Σ. Ι. Π. Κ. στο Δήμο Αθηναίων, 45/765/24/04/2001

Ενστάσεις κατοίκων: 45/861,862,863/11.05.2001 & 45/1109/11.06.2001 &
45/1126/13.06.2001

Απόφαση Συμβουλίου (Conseil) - UIA Τυνησία 21-23 Μαΐου 2001

Έκθεση ΣΚΧΟΠ «περί τροποποίησης εγκεκριμένου πολεοδομικού σχεδίου»,
11.07.2001

Πράξη 192/2001 του Συμβουλίου 7^{ου} Διαμερίσματος του Δήμου Αθηναίων

Απόσπασμα πράξης 3033, 26^{ης} συνεδρίασης/ 04.2.2002 του ΔΣ του Δήμου Αθηναίων
28836/10.04.2002 ΣΑΔΑΣ

Αίτημα 5784/31.05.02 Σ. Ι Π Κ.

Πρακτικά 16.7.2002 Επιτροπής Σχεδίου Πόλεως του Δήμου Αθηναίων

Έγγραφο Νομικής Υπηρεσίας ΚΕΔ 9507/Ζ/1317/Φ.74.423/04.09.2002

2434/57086/26.09.02 Εισήγηση 1^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων ΥΠΠΟ

Γνωμοδοτήσεις ΚΣΧΟΠ 36^{ης} και 39^{ης} συνεδρίασης 26.09.2002 & 17.10.2002.

Π.Α. 32/23.10.2002 εκτίμηση Γενικής Γραμματείας. Δημοσίων Έργων.

Αίτηση Ακύρωσης στο ΣτΕ 5934/24.10.2002

Έκθεση Κατάθεσης δικογράφου αίτησης, διαδικασία απαλλοτρίωσης:
5443/15.01.2003

ΥΠΕΧΩΔΕ 13323/Β/2/15.01.2003

Απόφαση 2270/20.01.2003 Δ/νσης Νομοθετικού Έργου ΥΠΕΧΩΔΕ

Αίτηση Ακύρωσης και Αίτηση Αναστολής στο Τριμελές Διοικητικό Εφετείο
317/19.02.2003

Απόφαση της Π. Ο. Π. 1922 την 17.04.2003

ΚΕΔ 7201/12.06.2003

7197/2.10.2003 Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

Πρακτικό ΚΣΝΜ 20/23.10.2003

73/29.10.2003 Ένωσης Σμυρναίων
207/10.11.2003, Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας, Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης
Γνωμοδότηση ΚΣΝΜ, Υ.Α:ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/Β/803/63030/12.11.2003
Δίκτυο Αρχιτεκτονικής ΥΠΠΟ 21.11.2003
ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ 31230/27.11.2003
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΣΑΚ/Β/1016/68090/01.12.2003 & ΥΠΠΟ/Γ.Υ/Κ.Ε./450/02.12.2003
Παράσταση ενώπιον του Ε' Τμήματος του ΣτΕ / 08.12.2003
Τμήμα Ε του ΣτΕ (συνεδρίαση 7.01.2004)
3050/2004 Απόφαση Ε τμήματος ΣτΕ/ 27.10.2004
Επιστολή ΕΜΠ την 14.01.2005 προς υφυπουργούς ΠΕΧΩΔΕ
ΥΠΕΧΩΔΕ 202/18.01.2005
Αίτηση Συλλόγου «Η Ανάπλαση» την 9.05.2005 προς ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/39747/1042/28.06.2005
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/55935/1410/06.07.2005
ΣΑΔΑΣ-ΠΑΕ 33834/25.07.2005 προς ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ
236/2.11.2005, Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας, Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης
ΚΕΔ 404/256/17.01.2006
ΕΜΠ 4025/06.07.2006 προς Υπουργό Πολιτισμού Γ. Βουλγαράκη
Πολ.-Περιβαλ. Συλ. Κέντρου Αμπελοκήπων προς ΣτΕ π2423/10.04.2007
Νοσοκομείο «Άγιος Σάββας» 4546/Φ857/16.04.2007
Ανοιχτή Επιστολή του Συλλόγου των Αθηναίων 5.07.2007
Επίκαιρη ερώτηση βουλευτριας Α. Φιλίνη 10/01.10.2007
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΣΑΚ/100690/2748/31.10.2007
Εισήγηση ΔΙΝΕΣΑΚ 17.4.08
Ανακοίνωση πρόσκλησης ΔΙΝΕΣΑΚ προς ενδιαφερομένους 4.7.2008
ΔΙΝΕΣΑΚ 75602/05.08.2008
2712/25.11.2008 Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
1342/ΕΕ-146 ΣΑΚ/26.11.2008, Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος & Πολιτισμού
ΜΟΝUMENTΑ, 26.11.2008
20570/26.11.2008 Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Πατρών

Συνεδρίαση ΚΣΝΜ 27.11.2008, Πρακτικό 28
οικ.97860/28.04.2009 του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΥΝΜΤΕΑΑΣΕΚ/361230/37219/6949/10.10.2018
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/118103 π.ε./2896/03.02.2009
ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/14911/413/18.02.2009
ΚΕΔ 3423/1896/26.04.2010
ΥΠΠΟΤ/ΔΝΣΑΚ/89060/1987/21.09.2010
ΥΠΠΟΤ/γρ.ΥΠ/Κ.Ε./718/16.02.2011
ΕΤΑΔ 3431/12.04.2013
ΥΠΑΙΘΠΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/81820/12258/842/24.05.2013
Κτηματική Υπηρεσία Αθηνών 1423/13.06.2013
6927/13.03.2014 Ερώτηση βουλευτών ΔΗΜΑΡ
Απόφαση 136/2014, 10η Συνεδρίαση Π. Σ. Αττικής την 18/03/2014
ΥΠΠΟ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/69882/7954/416/21.03.2014
1467/10.04.2014 ΣΤΕ
ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/99193/11374/612/19.05.2014
Επιστολή 14.01.2005 ΕΜΠ προς Υφυπουργό ΠΕΧΩΔΕ
1479/2.4.2015 ερώτηση βουλευτή ΧΑ
ΥΠΟΠΑΙΘ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΠΑΝΣΜ/9628/8948/1173/17.04.2015
24/04/2019 της Δ/σης Πρασίνου & Αστικής Πανίδας του Δήμου Αθηναίων
Απόφαση 182/2019 της 15^{ης} Συνεδρίαση. του Π. Σ. Αττικής, 25.07.2019
Πολ. Περιβαλ. Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων 518/14.10.2019
ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΕΦΑΠΑ/ΤΒΜΑΜ/356901/256034/13142/2167.10.08.2019

Συνεντεύξεις

(αναδημοσίευση από δημόσια παραχωρημένες συνεντεύξεις σε τηλεόραση, ραδιόφωνο, social media, συνέδρια, συνεδριάσεις)

Ερμίνα Κυπριανίδου, Αντιπεριφερειάρχης Αττικής, Περιφερειακής Ενότητας Κεντρικού Τομέα, στο ραδιόφωνο του ΣΚΑΪ 100,3 και την εκπομπή της Κατερίνας Χριστοφιλίδου Eco News (14/04/2018, Σάββατο, 7:00-8:00)

Αναδημοσίευση από συνέντευξη-συζήτηση του David Harvey με μέλη της ομάδας Encounter Athens, στις 18/11/2011, <https://kompreser.espivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounterathens>

Αναδημοσίευση από συνέντευξη-συζήτηση του David Harvey στις 26/06/2012 στην Αθήνα στον Θάνο Ανδρίτσο για την διπλωματική εργασία «Από την κοινωνική δικαιοσύνη και την πόλη στις εξεγερμένες πόλεις», ΕΜΠ 2012

Αναδημοσίευση από συνέντευξη που έδωσε το 2011, ο Ιταλός πολιτικός φιλόσοφος Τζόρτζιο Αγκάμπεν στην ET3, στην εκπομπή «Τόποι ζωής, τόποι ιδεών» του Γιώργου Κεραμιδιώτη).Επιμ./μτφ: Άκη Γαβριηλίδη, διαθέσιμο στο: <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/>

Αναδημοσίευση από συζήτηση κατοίκων και μελών του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ στην συνεδρίαση της 23/10/2003, δημοσιευμένη στο: *Αστικός χώρος και ιστορική μνήμη: οι προσφυγικές πολυκατοικίες της Λεωφόρου Αλεξάνδρας*, στην ιστοσελίδα https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/17/2/942.pdf

Αναδημοσίευση από συνέντευξη της Τασούλα. Βερβενιώτη, στις 22/06/2012 στο tvxs, <http://tvxs.gr/news/istoria/proforiki-istoria-ena-rizospastiko-kinima-tis-tasoylas-berbenioti>

Γλύκατζη – Αρβελέρ, Ελένη, Ομιλία στο TEDx του Πανεπιστημίου Κρήτης. Ημερομηνία δημοσίευσης, 12/09/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=dyi5MAVBYuQ>

Αναδημοσίευση από συνέντευξη του Νίκου Μπελαβίλα στις 24/11/2019 στην efsyn https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/220188_nikos-mpelabilas-omiros-ton-ereipion-i-poli

Β΄ Νόμοι

ΦΕΚ 201_Α_27.07.1887, Κ.Δ.(2)_23.07.1887

ΦΕΚ 228_Α_23.09.1900, Κ.Δ.(5)_20.07.1900

ΦΕΚ 229_Α_10.12.1902, Β.Δ. (2)_20.11.1902

ΦΕΚ 105_Α_18.03.1915, Β Δ.(1)_13.03.1915

ΦΕΚ 227_Α_09.11.1922, Ν.Δ. (4)_03.1.1922

ΦΕΚ 237_Α_17.11.1922, Ν.Δ. (1 & 2)_11.11.1922
ΦΕΚ 243_Α_23.11.1922, Ν.Δ. (4)_22.11.1922
ΦΕΚ 153_Α_09.06.1923, Ν.Δ. (5)_04.06.1923
ΦΕΚ 228_Α_16.08.1923, Ν. Δ (1)_17.07.1923
ΦΕΚ 165_Α_21.07.1924, Ψήφισμα της Δ' εν Αθήναις Τακτικής Συνελεύσεως (1)
ΦΕΚ 45_Α_19.03.1927, Ν. Δ.(1)_19.03.1927
ΦΕΚ 100_Α_28.05.1927, Ν. Δ.(12)_18.05.1927
ΦΕΚ 4_Α_09.01.1929, Ν.3741_01.01.1929
ΦΕΚ 214_Α_10.07.1934, Ν 6171_06.07.1934
ΦΕΚ 128_Α_16.04.1940, Β.Δ. (14)_10.04.1940
ΦΕΚ 69_Α_23.05.1960, Β.Δ. 330_15.04.1960
ΦΕΚ 173_Δ_24.11.1965, Β.Δ. (1), Αρ. Πράξεως Ε 39406_22.11.1965
ΦΕΚ 178_Δ_12.12.1967, Υ.Α. (12), Αρ. Πράξεως Ε. 44860/9499_15.11.1967
ΦΕΚ 157_Α_11.08.1971, Υ.Α.(5)_ Αρ. Πρ. Υπ. Συμβουλίου. 102_24.07.1971
ΦΕΚ 130_Δ_09.06.1975, Π.Δ.(4)_14.05.1975, Αρ. Πράξεως Ε 12833_06.05.1975
ΦΕΚ 156_Α_24.06.1976, Ν.357_16.06.1976
ΦΕΚ 189_Δ_10.06.1977, Π.Δ. (1)_ Αρ. Πρ. Ε 17772_28.05.1977
ΦΕΚ 229_Δ_08.07.1977, Π.Δ. (5)_Αρ. Πρ. Ε 15821_03.06.1977
ΦΕΚ 264_Δ_30.07.1977, Π.Δ. (4)_Αρ. Πρ. Ε 19473_20.07.1977
ΦΕΚ 869_Β_29.09.1979, Υ.Α.Β1/Φ26/42088/1576/31.08.1979
ΦΕΚ 53_Α_04.03.1981, Υ.Α. 42/16.02.1981
ΦΕΚ 302_Α_14.10.1981, Υ.Α. 222/06.10.1981
ΦΕΚ 4_Α_11.01.1985, Ν.1512_11.01.1985
ΦΕΚ 18_Α_18.02.1985, Ν.1515_16.02.1985
ΦΕΚ 210_Α_18.12.1985, Ν.1577_13.12.1985
ΦΕΚ 160_Α_16.10.1986, Ν.1650_10.10.1986
ΦΕΚ 166_Δ_06.03.1987, Π.Δ. (5)_23/02.1987
ΦΕΚ 196_Α_11.11.1987, Ν.1736_09.11.1987
ΦΕΚ 80_Δ_04.02.1988, Υ.Α. ΥΠΕΧΩΔΕ 255/45_04.01.1988
ΦΕΚ 208_Α_21.09.1988, Ν.1807_15.09.1988
ΦΕΚ 59_Δ_03.02.1989, Υ.Α. ΥΠΕΧΩΔΕ 3046/304_30.01.1989
ΦΕΚ 58_Α_30.04.1991, Π.Δ. 141_12.04.1991

ΦΕΚ61_A_13.04.1992, N.2039_09.04.1992
ΦΕΚ 124_A_13.06.1997, N.2508_11.06.1997
ΦΕΚ 337_B_08.04.1999, Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4478/14600_17.03.1999
ΦΕΚ 514_Δ_08.07.1999, Υ.Α. ΥΠΕΧΩΔΕ 13321/3134_02.06.1999
ΦΕΚ 207_A_07.10.1999, N.2742_07.10.1999
ΦΕΚ 85_A_15.03.2000, Π.Δ. 98_11.02.2000
ΦΕΚ 228_A_9.10.2001, N. 2947_08.10.2001
ΦΕΚ 153_A_28.6.2002, N. 3028_28.06.2002
ΦΕΚ 943_Δ_30.10.2002, Υ.Α. Δ/12/0/37851/23.10.2002
ΦΕΚ 486_Δ_20.05.2003, Υ.Α. ΥΠΕΧΩΔΕ 2270/20.04.2003
ΦΕΚ 1747_B_26.11.2003, Υ.Α.ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/Β/803/63030/12.11.2003
ΦΕΚ 285_Δ_05.03.2004, Υ.Α. 10788 (ΥΠΕΧΩΔΕ)
ΦΕΚ 127_A_09.07.2004, N. 3251_09.07.2004
ΦΕΚ 114_A_08.06.2006, N.3463 άρθρο 216_08.06.2006
ΦΕΚ 120_A_27.06.2008, Σύνταγμα της Ελλάδας
ΦΕΚ 62_13.02.2009, Α. Α. Π., Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/118103 π.ε/2896_03.02.2009
ΦΕΚ 130_A_03.08.2010, N3869_31.07.2010 (Νόμος Κατσέλη)
ΦΕΚ 152_A_11.07.2011, N.3986_01.07.2011
ΦΕΚ 180_A_22.08.2011, N.4002_19.08.2011, άρθρο 66
ΦΕΚ 41_A_01.03.2012, N.4052_01.03.2012, άρθρο 29
ΦΕΚ 571_A_07.03.2014 Αρ. Απόφασης Διωπουργικής Επιτροπής 247/4.03.2014
ΦΕΚ 156_A_01.08.2014, N.4277_01.08.2014
ΦΕΚ 2828_B_23.12.2015 ΥΑ 133384/6587
ΦΕΚ 149_A_09.08.2016, N. 4414_08.08.2016, άρθρο 62
ΦΕΚ 240_A_22.12.2016, N.4446_22.12.2016, Πτωχευτικός Κώδικας
ΦΕΚ 241_A_23.12.2016, N.4447_23.12.2016, Χωρικός Σχεδιασμός
ΦΕΚ 74_A_19.05.2017, N.4472_19.05.2017
ΦΕΚ 89_A_18-05-2018, N.4539_18.05.2018
ΦΕΚ 105_A_14.06.2018, N.4549_14.06.2018
ΦΕΚ 235_A_26.11.2020, N.4756_26.11.2020

Γ' Ιστοσελίδες

- http://195.251.59.97/archive/search?issue_serial_id=24&view=list&issue_publication_date_y%5B20%5D=1916&page=2,
(πρόσβαση στις 02.06.2021)
- http://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=36,
(πρόσβαση στις 22.04.2019)
- <http://athina984.gr/wp-site/2020/02/17/o-kipos-tis-gardenias-i-epistrofi/>,
(πρόσβαση στις 17.04.2020)
- <http://cineanamnisi.blogspot.com/p/blog-page.html>,
(πρόσβαση στις 06.02.2022)
- <http://courses.arch.ntua.gr/fsr/139326/00050.jpg>,
(πρόσβαση στις 21.11.2021)
- <http://hdl.handle.net/11419/2228>,
(πρόσβαση στις 30.04.2022).
- <http://ikivotos.gr/post/1331/episkeyazetai-o-i-naos-pammegistwn-taksiarxwn>,
(πρόσβαση στις 07.03.2020)
- <http://kyameftopedioareos.blogspot.com/>,
(πρόσβαση στις 25.04.2019)
- http://library.tee.gr/digital/techr/1935/techr_1935_7_79_80_81_428.pdf,
(πρόσβαση στις 04.06.2019)
- <http://oallosanthropos.blogspot.com/>,
(πρόσβαση στις 11.01.2022)
- http://okeanis.lib2.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/223/pol_00594.pdf?sequence=1&isAllowed=y,
(πρόσβαση στις 03.06.2019)
- http://portal.survey.ntua.gr/main/studies/environ/6406/spaceinplanning_region_s_lect010.pdf,
(πρόσβαση στις 10/04/2019).
- <http://voidnetwork.gr/about/>,
(πρόσβαση στις 25.03.2019)
- <http://worldmeters.info/world-population>,

- (πρόσβαση στις 02.01.2022)
- <http://www.agsavvas-hosp.gr/>,
(πρόσβαση στις 20.04.2021)
 - <http://www.astegoi.gov.gr/index.php/en/about-us/anakoinoseis/171-imerida-syzitisi-gia-tin-ethniki-stratigiki-gia-tous-astegous>,
(πρόσβαση στις 12.07.2019)
 - <http://www.athenssculptures.com/2014/02/fountain-with-sculptures-and-reliefs.html>,
(πρόσβαση στις 12.06.20)
 - <http://www.avgi.gr/article/10813/7598661/petropolemos-chrysaugiton-anarchikon-sta-prosphygika-tes-alexandras>,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
 - <http://www.e-demography.gr/ElstatPublications/censuses/index.cfm?year=1928>,
(πρόσβαση στις 24.03.2020)
 - http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=1,
(πρόσβαση στις 20.02.2021)
 - <http://www.enosismyrneon.gr/enoses-smurnaion/demiourgia-tou-mouseiou-tes-mikra-asias/ta-nea-tou-mouseiou.html>,
(πρόσβαση στις 19.10.2020)
 - <http://www.esdy.edu.gr/default.aspx?page=home>,
(πρόσβαση στις 18.11.2019)
 - http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0347_EL.html?redirect, (πρόσβαση στις 9-2-2020)
 - <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030209a.htm>,
(πρόσβαση στις 20.05.2019)
 - <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=8>,
(πρόσβαση στις 03.06.2019)
 - <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2013/12/Dikaiomata.pdf>,
(πρόσβαση στις 13.05.2019)

- <http://www.paterikiorthodoxia.com/2012/07/1243.html>,
(πρόσβαση στις 19.05.2019)
- <http://www.patt.gov.gr/site/>
(Δελτίο τύπου 11.02.2020)
- http://www.patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=29457&Itemid=917,
(πρόσβαση στις 05.01.2020)
- <http://www.syllogosathina.gr/>,
(πρόσβαση στις 25.03.2019)
- <https://aniretas.blogspot.com/2014/12/blog-post.html>,
(πρόσβαση στις 21.08.2021)
- <https://architales.wordpress.com/2017/06/27/>,
(πρόσβαση στις 14.03.2020)
- <https://asmpa.espivblogs.net/>,
(πρόσβαση στις 03.02.2021)
- <https://athens.indymedia.org/post/1583135/>,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
- <https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>,
(πρόσβαση στις 18.02.2021)
- https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el,
(πρόσβαση στις 02.12.2021)
- <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/progress-indicators-assess-agricultural-landscape-valuation-how-and-what-measured-different-levels>,
(πρόσβαση στις 10/03/2021).
- <https://ecopress.gr/?p=29489>,
(πρόσβαση στις 01.04.2020)
- <https://enallaktikos.gr/allileggyi/>,
(πρόσβαση στις 24.08.2021)
- <https://filistina.wordpress.com/2013/01/17/>,
(πρόσβαση στις 08.11.2020)
- https://geomythiki.blogspot.com/2017/06/blog-post_18.html,

- (πρόσβαση στις 04.03.2022)
- <https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2019/05/GSEVEE-20th-Century.pdf>,
(πρόσβαση στις 02.06.2021)
 - <https://ithacalaundry.gr/>,
(πρόσβαση στις 11.01.2022)
 - [https://kompreser.espivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounter Athens](https://kompreser.espivblogs.net/2011/11/18/harvey-encounter-Athens),
(πρόσβαση στις 30.03.2021)
 - <https://left.gr/news/27-apriliou-1941-oi-germano-i-stin-athina-i-paradosi-tis-polis-se-kafeneio>,
(πρόσβαση στις 06.02.2020)
 - <https://left.gr/news/h-dioikisi-tis-perifereias-attikis-adiaforei-gia-ta-prosfygika-tis-alexandras>,
(πρόσβαση στις 04.02.2020)
 - <https://left.gr/news/r-doyroy-mia-symmahia-politismoy-gia-emvlimatiko-parko-tis-athinas>,
(πρόσβαση στις 05.12.2019)
 - <https://lesgrandsvoisins.org/bilan-10-intentions-transformees-en-acte/>,
(πρόσβαση στις 20.12.2021)
 - <https://mikros-romios.gr/sonia/>,
(πρόσβαση στις 06.02.2022)
 - <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/>,
(πρόσβαση στις 30.3.2020)
 - <https://omniatv.com/2726>,
(πρόσβαση στις 02.04.2022)
 - https://ourathens.blogspot.com/2014/11/blog-post_24.html,
(πρόσβαση στις 12.06.20)
 - <https://parallhlografos.wordpress.com/2011/05/19/>,
(πρόσβαση στις 20.01.2020)
 - <https://poortgebouw.org/2018/12/09/the-short-story/>,
(πρόσβαση στις 02.04.2022)
 - [https://prosfygika.espivblogs.net/\(21.12.2015\)](https://prosfygika.espivblogs.net/(21.12.2015)),
(πρόσβαση στις 03.02.2021)

- https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=40183&seg=65292,
(πρόσβαση στις 06.07.2019)
- https://stekiarblog.files.wordpress.com/2018/05/ceb15_cebcceb9cebceb7-1.pdf,
(πρόσβαση στις 25.02.2019)
- <https://sykaprosquat.noblogs.org/>,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
- <https://tvxs.gr/news/ellada/giati-ektokseytikan-oi-times-ton-enoikion>,
(πρόσβαση στις 20.02.2020)
- <https://twitter.com/Prosfygika?s=12>,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
- <https://urbanmaestro.org/example/les-grands-voisins/>,
(πρόσβαση στις 20.12.2021)
- <https://urbanreact.wordpress.com/verein/>,
(πρόσβαση στις 25.04.2022)
- <https://web.tee.gr/>
(πρόσβαση στις 06.11.2019)
- <https://www.tovimagr/2011/01/19/afieromata/b-lewforos-aleksandras-b-br-i-prosfygia-twn-prosfygikwn/>,
(πρόσβαση στις 21.03.2022)
- <https://www.academia.edu/9593809>
(πρόσβαση στις 08.10.2019)
- <https://www.acmr.gr/el/>,
(πρόσβαση στις 11.01.2022)
- <https://www.artandlife.gr/>,
(πρόσβαση στις 21.02.2020)
- <https://www.asda.gr/el/xoroi/arewsPrwtom.htm>,
(πρόσβαση στις 11-03-2021)
- <https://www.athinorama.gr/cityvibe/article/2531931.html>,
(πρόσβαση στις 27.11.2018)
- <https://www.barcelona.cat>,
(πρόσβαση στις 22.04.2022)

- <https://www.Bloomberg.com/news/articles/2014-09-19/5-key-themes-emerging-from-the-new-science-of-cities>,
(πρόσβαση στις 08.07.2020)
- <https://www.cnn.gr/news/ellada/story/139218>,
(πρόσβαση στις 20.03.2020)
- <https://www.cnn.gr/news/kosmos>,
(πρόσβαση στις 30.03.2020)
- <https://www.cultureelwoordenboek.nl/geschiedenis-nederland-vanaf-1945/kraken/>,
(πρόσβαση στις 02.04.2022)
- <https://www.dianeosis.org/2018/02/abandoned-buildings-athens/>,
(πρόσβαση στις 02.02.2021)
- <https://www.eea.gr/arthra-eea/istoria-ta-mesaia-stromata-protopora-stin-epanastasi-toy-1909/>,
(πρόσβαση στις 23.05.2020)
- https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/223751_kathe-genia-sygkroyseon-fernei-neoys-foitites-me-nees-idees
(πρόσβαση στις 27.03.2020)
- https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/88317_kleftopolemos-sta-prosfygika,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
- https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/17/2/942.pdf,
(πρόσβαση στις 21.03.2022)
- <https://www.elpis.gr/nosokomeio/istoria>,
(πρόσβαση στις 04.02.2022)
- <https://www.enikos.gr/society/641072/i-istoriki-leoforos-alexandras-anadromi-stin-palia-athina>,
(πρόσβαση στις 26.05.2019)
- <https://www.epimenoumepedioareos.gr/>,
(πρόσβαση στις 05.07.2022)
- <https://www.esmadrid.com/en/tourist-information/parque-del-retiro>,
(πρόσβαση στις 20.01.2022)

- <https://www.europarl.europa.eu/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties>,
(πρόσβαση στις 16.01.22)
- <https://www.facebook.com/postmodern.gr/>,
(πρόσβαση στις 21.06.2022)
- <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/>,
(πρόσβαση στις 22.10.2019)
- <https://www.facebook.com/f.anoampelokipi/about>,
(πρόσβαση στις 03.02.2021)
- <https://www.facebook.com/groups/107446506033882/permalink/3588289264616238>,
(πρόσβαση στις 21.03.2022)
- <https://www.facebook.com/karamanos16/posts/1031704900357192?comment>,
(πρόσβαση στις 21.08.2019)
- <https://www.facebook.com/page/1042262802455829/>
(πρόσβαση στις 23.02.2022)
- https://www.facebook.com/pg/607407073013215/community/?ref=page_internal,
(πρόσβαση στις 11.11.2020)
- https://www.facebook.com/pg/enosismyrneon/posts/?ref=page_internal,
(πρόσβαση στις 03.02.2021)
- https://www.facebook.com/pg/epimenoumepedionareos/about/?ref=page_internal,
(πρόσβαση στις 08.07.2022)
- https://www.facebook.com/pg/pedionareos.goneis/posts/?ref=page_internal,
(πρόσβαση στις 21.08.2019)
- <https://www.facebook.com/popesyka/posts/2913882021960555/>,
(πρόσβαση στις 06.08.2019)
- <https://www.facebook.com/SyllogosAthinaPedionAreos>,
(πρόσβαση στις 11.07.2022)
- <https://www.facebook.com/toalsostiskardiasmas/>,
(πρόσβαση στις 25.03.2019)
- <https://www.greekarchitects.gr/>,

(πρόσβαση στην 02/06/2021)

- https://www.habitatge.barcelona/sites/default/files/pdhab_resum_executiu_versio_accessible_0_0.pdf,

(πρόσβαση στις 16.01.2022)

- https://www.huffingtonpost.gr/entry/pedio-toe-areos-pos-e-astenomias-espasmo-te-meyaletere-piatsa-narkotikon-tes-athenas_gr_5c4749bce4b0a8dbe1758c5a,

(πρόσβαση στις 22.03.2021)

- https://www.huffpost.com/entry/homelessness-Finland-housing-first_n_5c503844e4b0f43e410ad8b6,

(πρόσβαση στις 16.01.2022)

- <https://www.iefimerida.gr/news/477292/anoixan-ta-hartia-toys-oi-ypopsifioi-dimarhoi-athinaion-ti-eipan-sto-prototimpeit>,

(πρόσβαση στις 21.08.2019)

- <https://www.imerodromos.gr/antonio-gkramsi-miso-tous-adiaforous/>,

(πρόσβαση στις 27.04.2021)

- <https://www.kathimerini.gr/887353/article/epikairothta/ellada/h-dimoiria-twn-mat-mhnyse-toys-a3iwmatikoys>,

(πρόσβαση στις 04.02.2021)

- <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-3741-1929>,

(πρόσβαση στις 23.08.2021)

- <https://www.mixanitouxronou.gr/h-sigkrousi-ton-filathlon-tou-panathinaikou-tous-mikrasiates-prosfiges/>,

(πρόσβαση στις 17.06.2021)

- <https://www.pao.gr/history/events/>,

(πρόσβαση 20.02.2022)

- <https://www.paris.fr/equipements/jardin-du-luxembourg-1793>,

(πρόσβαση στις 15.01.2022)

- https://www.patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=32020:proxora-i-dimopratisi-ton-prosfygikon-tis-l-aleksandras&catid=3:2008-09-06,

(πρόσβαση στις 04.07.2019)

- <https://www.pemptousia.gr/2017/08/167959/>,

- (πρόσβαση στις 06.11.2019)
- https://www.police-voice.com/2017/02/blog-post_696.html,
(πρόσβαση στις 27.11.2019)
 - <https://www.postmodern.gr/>,
(πρόσβαση στις 29.01.2021)
 - <https://www.praterwien.com/startseite>,
(πρόσβαση στις 15.01.2022)
 - https://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/ARXITEKTONES_55.pdf,
(πρόσβαση στις (12.01.22)
 - <https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1479377>,
(πρόσβαση στις 20.02.2022)
 - <https://www.slideshare.net/akarabin/h-paradosi-athinaspeiraiastousgermanous>,
(πρόσβαση στις 20.02.2020)
 - <https://www.taathinaika.gr/o-agios-nikolaos-thon-stous-ampelokipous/>,
(πρόσβαση στις 22.04.2019)
 - <https://www.tanea.gr/2016/06/10/lifearts/oi-royletes-twn-dwsilogwn-kai-ta-ellinika-es-es/>,
(πρόσβαση στις 07.03.2022)
 - <https://www.theguardian.com/cities/2015/apr/27/vienna-karl-marx-hof-architecture-politics-ideology-history-cities-50-buildings>,
(πρόσβαση στις 18.03.2022)
 - <https://www.topics.gr/ellada/anaplash-athhnas-a-e/>,
(πρόσβαση στις 20.10.2019)
 - <https://www.youtube.com/watch?v=5i06f9ZTSic>,
(πρόσβαση στις 04.02.2021)
 - <https://www.youtube.com/watch?v=DS731AR-Buc>,
(πρόσβαση στις 22.03.2022)
 - <https://www.youtube.com/watch?v=XUtxr4wt0OE>,
(πρόσβαση στις 21.03.2022)
 - www.habitat3.ogr,
(πρόσβαση στις 02.12.2021)

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αβδελίδη, Καλλισθένη. (2009). *Αστικός φυσικός χώρος και πτυχές της καθημερινότητας στην Αθήνα*, στο Βύρων Κοτζαμάνης κ.α. *The Greek review of social research*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Αθανασίου, Κ. κ.α., (2015). στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Αλεξάκης, Ε. (2001). *Κεντροδεξιά ιδεολογία και Νέα Δημοκρατία: Η πρόκληση και οι προοπτικές της συντηρητικής παράταξης*, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τ. 17, Αθήνα: Σάκκουλας
- Αλεξανδρή, Γ. (2015). *Διεκδικούμενος χώρος στο κέντρο της πόλης: Το Μεταξουργείο ανάμεσα στο φόβο και το hype*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Άννινος, Μ., (2006), *Αι Αθήναι του 1850. Εντυπώσεις δυο Γάλλων περιηγητών. Μάξιμος Δυκάν – Γουσταύος Φλωμπέρ*, Αθήνα: Εκάτη
- Αντωνοπούλου, Ζ., (2003) *Τα γλυπτά της Αθήνας. Υπαίθρια γλυπτική 1834-2004*. Αθήνα: Ποταμός
- Αυδίκος, Β.(2014). *Οι Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Επίκεντρο
- Αφουξενίδης, Α., κ.α., (2008). *Όψεις της Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Κοινωνίας*, στο *Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό, Ειδικά θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού*, Πάτρα: ΕΑΠ
- Βαΐου, Ντ. (2007). *Ο χάρτης των μεταναστών*, επιστημονική ομάδα του τομέα Πολεοδομίας – Χωροταξίας του ΕΜΠ 2005-2007
- Βαΐου, Ν., κ.α. (2009). *Μετασχηματισμοί του χώρου, κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, Αθήνα: Νήσος
- Βαΐου, Ν.& Χατζημιχάλης, Κ., (2012). *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*, Αθήνα: Νήσος
- Βασενχόφεν, Λ., (2002). *Η δημοκρατικότητα του σχεδιασμού του χώρου και η αμφισβήτηση του ορθολογικού μοντέλου*, στο *Αειχώρος* 1/1 (2002), 30-49

- Βερέμης, Α., κ.α. (2000). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος Ελληνισμός από 1913 ως το 1941*, τ. ΙΕ', Αθήνα: Εκδ. Αθηνών
- Βούλγαρης, Γ. και Κωτσονόπουλος, Λ. (επιμ.) (2010). *Στα Μονοπάτια του Αντόνιο Γκράμσι: Πολιτική και Πολιτισμός από το έθνος-κράτος στην παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Θεμέλιο
- Βραδής, Α. (2014). *Εδαφικότητα, κυριαρχία και το χωρικό συμβόλαιο των Εξαρχείων*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urban-conflicts/>
- Βρυχέα, Α., κ.α.,(επιμ.).(1993) *Συμμετοχικός σχεδιασμός: θεωρητικές διερευνήσεις, ιστορία των ιδεών και των πρακτικών, μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: ΤΕΕ
- Βρυχέα, Α. (1998) *Κρίση «κατοίκησης»/χωρικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, 6^ο Επιστημονικό Συνέδριο, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Νοέμβριος 1996.
- Γαρδίκια-Κατσιαδάκη Ε. (επιμ.). (2010), *Στα χρόνια του Βενιζέλου: εσωτερική και εξωτερική πολιτική-οικονομία εκπαίδευση-πολιτισμός*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελ. Κ. Βενιζέλος», Αθήνα-Χανιά: Καλειδοσκόπιο.
- Γιαννακόπουλος, Κ. και Γιαννιτσιώτης, Γ. (επιμ) (2010). *Αμφισβητούμενοι Χώροι στην Πόλη: Χωρικές Προσεγγίσεις του Πολιτισμού*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Γιοχάλας, Θ. και Καφετζάκη, Τ. (2013). *ΑΘΗΝΑ Ιχνηλατώντας την πόλη με οδηγό την ιστορία και τη λογοτεχνία*, Αθήνα: Εστία
- Δημαράς, Κ., (1977), *Ιδεολογική υποδομή του νέου Ελληνικού κράτους-Τα Σκιαδικά*, στο: Χριστόπουλος, Γ. & Μπαστιάς, Ι., επιμ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΓ': Νεώτερος Ελληνισμός από το 1833 έως το 1881*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Δημητρακόπουλος. Α., (1935), *Το Πεδίον Άρεως Πάρκον*, Τεχνικά Χρονικά έτ. Δ', τ. VII, τεύχ. 79-81 σ. 428-45.
- Δημητρόπουλος, Α. (2001). *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου ΙΙΙ*, Θ' έκδοση, Αθήνα: Σάκκουλα, σελ., 1035.
- Δημητρακόπουλος. Ο., (1977), *Στροφή της κυβερνητικής πολιτικής προς την εσωτερική ανάπτυξη της χώρας* στο: Χριστόπουλος, Γ. & Μπαστιάς, Ι., επιμ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΓ': Νεώτερος Ελληνισμός από το 1833 έως το 1881*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

- Δημούλης, Δ.(2001). "*Κοινωνία πολιτών*" και κοινωνικός μετασχηματισμός. Από τη φιλανθρωπία στον αντικαπιταλισμό, Θέσεις, τ.77, Αθήνα: Νήσος.
- Εμμανουήλ, Δ.(2006). *Η κοινωνική πολιτική κατοικίας στην Ελλάδα: οι διαστάσεις μιας απουσίας*, Αθήνα, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών,120
- Εμμανουήλ, Δ. (2008). *Η κατανομή στον αστικό χώρο και ο κοινωνικός διαχωρισμός ως ταξική συμπεριφορά: Ο ρόλος της κοινωνικής τάξης, της κοινωνικής θέσης και της κατοικίας, στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Ζορμπά, Μ. (2014). *Πολιτική του Πολιτισμού*, Αθήνα: Πατάκη
- Ίσαρη, Φ., Πούρκος, Μ., (2009). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*, Αθήνα: ΣΕΑΒ, ΕΜΠ.
- Καβουλάκος, Κ.Ι. (2008). *Προστασία και διεκδίκηση δημόσιων χώρων: Ένα κίνημα της πόλης στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Καλιόρης, Γ. (2004). *Η κοινωνία της Ορθοπεταλιάς*, Αθήνα: Αρμός
- Καλλής, Γ., ντΑλίζα, Τ., Ντεμάρια, Φ., (2016). *Το λεξιλόγιο της Αποανάπτυξης* (μτφ. Καρυώτη, Ο.), Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων
- Καμινιώτη, Ο.(2018). *Η μέτρηση του κοινωνικού αποκλεισμού, στο Κοινωνικές ανισότητες, κοινωνικά δικαιώματα και κοινωνική πολιτική, Ετήσια έκθεση*, Αθήνα: ΕΙΕΑΔ
- Καραβία, Τ., Πάσχου, Η. (2016). *Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, Αθήνα: Ποταμός.
- Κατερίνη, Τ. (2019). *Το κίνημα Κατά των Πλειστηριασμών Κατοικίας, στο Ν. Κουραχάνης (επιμ), Κατοικία και Κοινωνία. Προβλήματα, Πολιτικές και Κινήματα*, Αθήνα: Διόνικος.
- Καστοριάδης, Κ., (1978), *Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας*, Αθήνα: Κέδρος
- Κατσούδας, Κ., (2019). *Η ΓΣΕΒΕΕ στον 20^ο αιώνα*, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ
- Καυκαλάς, Γ., Βιτοπούλου, Α., Γεμενετζή, Γ., Γιαννακού, Α., Τασοπούλου, Α. (2015). *Βιώσιμες πόλεις, προσαρμογή και ανθεκτικότητα σε περιόδους κρίσης*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2228>
- Καυταντζόγλου, Ι. (2006). *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Εκτός, Εντός και Υπό*. Αθήνα: Σαββάλας.

- Κεπέσης, Ν. (1980). *Ο Δεκέμβρης του 1944*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή
- Κιουπκιολής, Α. (2014). *Για τα κοινά της ελευθερίας*, Αθήνα: Εξάρχεια
- Κονδύλη, Ι. (2016) *Αθήνα: Θέατρο και Δίκαιο. Δυο ματιές σε μια εικόνα*, στο *Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, (επιμ. Καραβία, Τ & Πάσχου, Η.) Αθήνα: Ποταμός
- Κοσμόπουλος, Π. (1994). *Περιβαλλοντική αντίληψη του αστικού χώρου*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Κοτρονάκη, Λ. ,Σεφεριάδης, Σ. (2008).*Αθήνα 2008: Οι χωρικές προϋποθέσεις μιας εξέγερσης* , στο *Πόλεις σε Αναβρασμό*, δημοσιευμένο στο www.re-public.gr
- Κοτρονάκη, Λ., Σεφεριάδης, Σ.,(2010)*Στα μονοπάτια του θυμού: Ο χωρικός χρόνος μιας εξέγερσης (Αθήνα, Δεκέμβριος 2008)*, δημοσιευμένο στο περιοδικό *Actuel Marx*, αρ. 48, PUF, 2010, σελ.152-165 (gr-fr)
- Κουτρολίκου, Π. (2015). *Τακτικές διακυβέρνησης διαπλεκόμενων κρίσεων στο κέντρο της Αθήνας*, στο *Urban Conflicts*,Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Κυδωνιάτης, Σ., (1985), *Αθήναι Παρελθόν και Μέλλον*, τ.1, Αθήνα: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων
- Κωτσάκης, Δ. (2015). *Η έννοια του κοινού: κοινωνικός χώρος και τρόπος επικοινωνίας*, στο *Urban Conflicts*,Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Λαζαρίδης, Π. (1976)^α. *Η πτώχευση της αρχιτεκτονικής*, Αθήνα: Νέα σύνορα
- Λαζαρίδης, Π. (1976)^β. *Η επικοινωνία με την αρχιτεκτονική*, Θεσσαλονίκη: Ποσειδώνας
- Λάμπας, Κ., (2004). *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα: Ιστορικό αρχείο ελληνικής νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς 39
- Λαφαζάνη, Ο. (2015). *Συναντώντας τον «ξένο»: μετανάστευση-σύνορα-αστικός χώρος*, στο *Urban Conflicts*,Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Λεοντίδου, Λ. (1989). *Πόλεις της Σιωπής*, Αθήνα: Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ
- Λεοντίδου, Λ. (2005). *Αγεωγράφητος Χώρα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Λέφας, Π., Siebel, W., Binde, J., (2003). *Αύριο οι Πόλεις*, Αθήνα: Πλέθρον
- Λιλιμπάκη-Σπυροπούλου, Μ. (2017). *Ο χώρος στη λογοτεχνία*, Θεσσαλονίκη: Ένεκεν
- Μαλούτας, Θ., κ.α. (2005). *Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Μαλούτας, Θ. (2008). *Κοινωνική κινητικότητα και στεγαστικός διαχωρισμός στην Αθήνα: Μορφές διαχωρισμού σε συνθήκες περιορισμένης στεγαστικής κινητικότητας, στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Μαλούτας, Θ., Κανδύλης, Λ., Πέτρου, Μ., & Σουλικιώτης, Ν., (2013). *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*. Αθήνα: ΕΚΚΕ, Χαρακόπειο Πανεπιστήμιο
- Μαλούτας, Θ., (2018). *Η Κοινωνική Γεωγραφία της Αθήνας. Κοινωνικές Ομάδες και Δομημένο Περιβάλλον σε μια Νοτιοευρωπαϊκή Μητρόπολη*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Μανιτάκης, Α. (1994). *Κράτος δικαίου και έλεγχος της συνταγματικότητας Ι*, Αθήνα: Σάκκουλα
- Μουσούρου, Κ. (2002). *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία*, στο Δημουλάς, Κ. κ.α., *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία* (επιμ. Κασσιμάτη, Κ.) Αθήνα: Gutenberg
- Μουτσόπουλος, Θ., (2016). *Φωτογραφημένο Χάος: Η Αθήνα μεταξύ 1980 και κρίσης στο Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, (επιμ. Καραβία, Τ & Πάσχου, Η.) Αθήνα: Ποταμός
- Μπαρκούτα, Γ., (2019). *Η Κατοίκηση σε κρίση: Το παράδειγμα της Αθήνας από την κατοικία στην κλίμακα της πόλης*, Αθήνα: Εκκρεμές
- Μπουρίκος, Δ. (2008). *Η προνοιακή πολιτική του Ελληνικού κράτους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, Ημερίδα «Νέα Αγχίαλος: Δημιουργία και Ανάπτυξη μιας Προσφυγικής Κοινότητας», 11-02-2008, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων.
- Μπρατάκος, Χ. (1990). *ΜΑΤ Οι Κρανοφόροι*, Αθήνα: ΕΣΤΙΑ.
- Οικονόμου, Δ. (1987). *Η στεγαστική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα: βασικές ερμηνευτικές υποθέσεις, πιστοδότηση της στέγης και πολιτική ενοικίων*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 64.
- Ορλάνδος, Α., (1923), *Μεσαιωνικά μνημεία της πεδιάδος των Αθηνών και των κλιτύων Υμηττού – Πεντελικού, Πάρνηθος και Αιγάλεω*, Αθήνα: Εστία
- Παπαδολαμπάκης, Μ. (1977). *Για μια κοινοτική δομή και μια αυτοδιαχείριση του χώρου*, Αθήνα: Καστανιώτη

- Παπαδοπούλου, Ε. & Σαρηγιάννης, Γ. (2006). *Συνοπτική έκθεση για τις προσφυγικές περιοχές του Λεκανοπεδίου Αθηνών*, Αθήνα: ΕΜΠ
- Παπαδοπούλου, Τ. (2017). *Συνεντεύξεις-Μεταφράσεις-Επιμέλεια για τον Κορνήλιο Καστοριάδη, «Είμαστε υπεύθυνοι για την ιστορία μας»*, Αθήνα, Κριτική
- Παπακώστας, Ι., (2020), *Το δικαίωμα στην κατάληψη και το άσυλο της εξουσίας*, στο 7ο Τακτικό Συνέδριο ΕΚΕ: *Κοινωνίες μετά την κρίση, κοινωνίες χωρίς κρίση*; Αθήνα: (2020), διαθέσιμο στο https://www.hellenicsociology.gr/sites/default/files/2022-01/eke_conference_book_v7_1.pdf
- Παραδείσης, Ν., (1997), *Αμπελόκηποι. Περίπατοι στις παλαιές γειτονιές- Κτίσματα που χάθηκαν- Άγνωστες ιστορίες και φωτογραφίες- Πρόσωπα και οικογένειες*, Αθήνα: Μικρός Ρωμηός
- Παραδείσης, Ν., (2005), *Αμπελόκηποι. Περίπατοι στις αναμνήσεις μιας γειτονιάς*, Αθήνα: Μικρός Ρωμηός
- Πάσχου, Η. (2016) *Προς μια αρχαιολογία των εικόνων: Αθήνα*, στο *Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, (επιμ. Καραβία, Τ & Πάσχου, Η.) Αθήνα: Ποταμός
- Παυλόπουλος, Δ. (1998), *Αιτήματα Νεοελληνικής Γλυπτικής*, Αθήνα: ιδιωτική
- Πετροπούλου, Χ. (2015). *Από την ποιητική του Ζαπατίστικου κινήματος στην ποιητική των κινημάτων πόλης και περιφέρειας: παραδείγματα από το Μεξικό και την Ελλάδα*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Πετροπούλου, Χ., Βιτοπούλου, Α., & Τσαβδάρογλου, Χ., (2016) *Κοινωνικά κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*, Ερευνητική Ομάδα: Αόρατες Πόλεις, διαθέσιμο στο: <https://aoratespoleis.files.wordpress.com/2016/03/urism2.pdf>
- Πετσίνη, Π. (2017). *Εκτός κάδρου: πολιτικές της αναπαράστασης του αστικού τοπίου στην ελληνική φωτογραφία*, στην *Ημερίδα: Πόλη Δημοκρατία Αρχιτεκτονική*, Χανιά: Ίδρυμα Βουλής των Ελλήνων (2020), διαθέσιμο στο <http://foundation.parliament.gr/>
- Πέττας, Δ. (2018). *Δημόσιος χώρος, πόλη και εξουσία*, Αθήνα: Εκδόσεις των συναδέλφων
- Πολυχρονόπουλος, Δ. (2006) *Αστικά κενά: Το κενό ως τόπος*, στο *περ. Αρχιτέκτονες*, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τ. 55 Διαθέσιμο στο: <https://www.sadas-pea.gr>

- Ρήγος, Α., (2010), *Ελληνικό Πανεπιστήμιο και φοιτητικό κίνημα: Από το χθές στο σήμερα του θεσμού (Τόμος Α 1837-1909, με επίμετρο της πορείας μέχρι σήμερα)*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Ροζάνης, Σ. (2019). *Εκδοχές της Πόλης*, Αθήνα: ΕΡΜΑ
- Ρωμανός, Α. (2019). *Έννοια του Πάρκου Γειτονιάς*, στο Ρωμανός, Α., κ.α. *Πάρκα Γειτονιάς: Αστικά Πάρκα σε υποβαθμισμένες περιοχές του κέντρου της Αθήνας*, Αθήνα: διαΝΕΟσις. Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/10/parka_final-2.pdf
- Σβορώνου, Α., (2016). *Flâneur de nuit: Φωτογραφίζοντας την πόλη που κοιμάται*, στο *Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, (επιμ. Καραβία, Τ & Πάσχου, Η.) Αθήνα: Ποταμός
- Σεκλιζιώτης, Σ. (2017), *Τα πάρκα τσέπης στον αστικό χώρο*, διαθέσιμο στο: <https://www.enallaktikos.gr/Article/35592/ta-parka-tsephs-ston-astiko-hwro>.
- Σεφεριάδης, Σ. (2006). *Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση*, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 27, 7-42. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.12681/hpsa.14671>
- Σεφεριάδης, Σ. (2007). *Έννοιες και θεωρία : ένα σχόλιο για τη συμβολή του κλάδου της συγκρουσιακής πολιτικής στη μελέτη των κοινωνικών κινήματων*, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 30, 32-42.
- Σεφεριάδης, Σ. (2010). *Η «θετική ευρετική» της συγκρουσιακής πολιτικής και κάποιες καταβολές της : πώς διαβάζουμε τη θεωρία;*, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 35, 5-18.
- Σκαλτσά, Μ., (1983) *Κοινωνική ζωή και δημόσιοι χώροι κοινωνικών συναθροίσεων στην Αθήνα του 19^{ου} αι.*, (Διδ. Διατρ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
- Σκαρπέλος, Γ., (2019) *Τα αβέβαια σημεία*, Αθήνα: Τόπος
- Σπυροπούλου, Α., (2016). *Η λογοτεχνική ανάγνωση της Αθήνας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στο Η Εικόνα της Πόλης: οπτικές και θέσεις με φόντο την Αθήνα*, (επιμ. Καραβία, Τ & Πάσχου, Η.) Αθήνα: Ποταμός
- Σταυρίδης, Σ. (1990), *Η Συμβολική σχέση με το χώρο», Πώς οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνουν και ερμηνεύουν το χώρο*, Αθήνα: Κάλβος
- Σταυρίδης, Σ. (2002). *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Σταυρίδης, Σ. (2010). *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

- Σταυρίδης, Στ. (2011) Πλατείες: Επινοώντας το κοινό, ανιχνεύοντας ξανά δρόμους προς τη συλλογική χειραφέτηση. Στο: Γιοβανόπουλος Χρ., Μητρόπουλος Δ. (επιμ.). Δημοκρατία under Construction. Από τους δρόμους στις πλατείες. Αθήνα: Εκδόσεις Α/συνέχεια, 169-183
- Σταυρίδης, Σ., Κουτρολίκου, Π., κ.ά. (υπό έκδοση). *Μετασχηματισμοί της σχέσης δημοσίου-ιδιωτικού χώρου στα συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας των ελληνικών αστικών κέντρων*, Αθήνα: Νήσος
- Σταυρίδης, Σ., (2015). *Οι αναδυόμενοι κοινοί χώροι ως πρόκληση στην πόλη της κρίσης*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Σταυρίδης, Σ., (2018). *Κοινός Χώρος: Η πόλη ως τόπος των κοινών*, μτφρ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, Δ., Αθήνα: Angelus Novus
- Σωτηρόπουλος, Δ. (2004). *Η Άγνωστη Κοινωνία των Πολιτών*, Αθήνα: Ποταμός.
- Τζιρτζιλάκη, Ε. (2009). *Εκ-τοπισμένοι αστικοί νομάδες στις μητροπόλεις*, Αθήνα: Νήσος
- Τζιρτζιλάκη, Ε. και Σινοπούλου, Ρ. (επιμ) (2018)^α. *Νομαδική Αρχιτεκτονική, περπατώντας σε εβάλωτα τοπία*, Αθήνα: Futura
- Τζιρτζιλάκη, Ε. (2018)^β. «*Πόλεις και Αστικό Τοπίο*», στην 4^η Συνάντηση Αρχαιολογικών Διαλόγων, Αθήνα
- Τριανταφυλλόπουλος, Ν. (2018), *Το πρόβλημα των κενών και εγκαταλελειμμένων κτιρίων στο κέντρο της Αθήνας*, δημοσιευμένο και διαθέσιμο στο <https://www.dianeosis.org/2018/02/abandoned-buildings-athens/>
- Τριάντης, Λ. (2017). *Αιτήματα δημοκρατίας στην κοινωνική παραγωγή του αστικού χώρου*, στην Ημερίδα: *Πόλη Δημοκρατία Αρχιτεκτονική*, Χανιά: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων (2020), διαθέσιμο στο <http://foundation.parliament.gr/>
- Τσαβδάρου, Χ. (2015). *Ο αναδυόμενος κοινός χώρος και οι διαθεματικές πολιτικές περιφραξής του στην Ελλάδα την εποχή της κρίσης*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>
- Τσαβδάρου, Χ. (2016). *Θεωρητικά Περάσματα από τα κινήματα για το «Δικαίωμα στην Πόλη» στα κινήματα κατάληψης του «Κοινού Χώρου»: παγκόσμια παραδείγματα και η περίπτωση της Ελλάδας την εποχή της κρίσης* στο Πετροπούλου, Χ. κ.α., *Αστικά και*

Περιφερειακά Κοινωνικά Κινήματα, Θεσσαλονίκη: Ερευνητική Ομάδα, Αόρατες Πόλεις.

Φερώνας, Α. (2008 α). *Κοινωνία των Πολιτών και Διαμόρφωση των Πολιτικών, στο Ειδικά θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας*, Πάτρα: ΕΑΠ

Φερώνας, Α. (2008 β). *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνικές Συγκρούσεις, στο Ειδικά θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας*, Πάτρα: ΕΑΠ

Χαιδοπούλου-Βρυχέα, Μ. (2016) *Η υπεράσπιση του βιωμένου χώρου. Καθημερινότητα και κοινωνικά κινήματα πόλης/περιφέρειας* στο: Πετροπούλου, Χ., Βιτοπούλου, Α., & Τσαβδάρογλου, Χ., (2016) *Κοινωνικά κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*, Ερευνητική Ομάδα: Αόρατες Πόλεις,

Χαμηλάκης, Γ. (2007). *Το έθνος και τα ερείπιά του*, Αθήνα: Εκδόσεις του εικοστού πρώτου

Χαρίτου, Κ. (2012). *Τα «Προσφυγικά» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας*, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη

Χατζηγιάνη, Α., Βαλάση, Δ.(2008). *Ανώτατη εκπαίδευση και αναπαραγωγή των διακρίσεων: «η μικρή και η μεγάλη πόρτα» στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση στο Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Χατζηπροκοπίου, Π. (2015). *Αστικός χώρος, θρησκευτική ποικιλότητα και το δικαίωμα στην πόλη: ισλαμικές γεωγραφίες στην Αθήνα*, στο *Urban Conflicts*, Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη», διαθέσιμο στο <https://urbanconflicts.wordpress.com/2015/06/03/urbanconflicts/>

Μεταφρασμένη

Abrams, L., (2014). *Θεωρία Προφορικής Ιστορίας*, (μτφ: Ρινόπουλος, Α.), Πλέθρον, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2010).

Agamben, G., (2018)⁴. *Κατάσταση εξαίρεσης*, (μτφ. Οικονομίδου, Μ.), Αθήνα: Πατάκη, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004).

Auge, M., (1999). *Για μια ανθρωπολογία των σύγχρονων κόσμων*, (μτφ. Σαραφίδου, Δ.), Αθήνα: Αλεξάνδρεια, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1994).

Bourdieu & Passeron, J-CL. (1996). *Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα τους*, (μτφ Βιδάλη, Μ.) Αθήνα: Καρδαμίτσα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1970).

- Burgel, G. (1976). *Αθήνα: η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, (μτφ. Ρυλμόν, Π.) Αθήνα: εξάντας, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1995).
- Calvino, I. (1982). *Οι Αόρατες Πόλεις*, (μτφ. Ασλανίδη, Ε.Γ. & Καπογιαννακοπούλου, Σ.) Αθήνα: Οδυσσέας, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1972).
- Chatcheglov, I., *Formulaire pour un urbanisme nouveau*, (μτφ. Φραγκάκη, Μ.) στο *Συνταγή για μια νέα πολεοδομία*, περιοδικό «Το Διαλυτικό» Ιούνιος 2019, σ.151, στο διαδικτυακό τόπο: <https://dialytiko.espivblogs.net/> (το πρωτότυπο δημοσιεύτηκε στο Potlatch το 1953)
- Debord, G., (1988). *Έκθεση περί της κατασκευής καταστάσεων: Ελεύθερος Τύπος*, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1957).
- Della Porta, D. - Diani, M. (2010), *Κοινωνικά κινήματα: Μια εισαγωγή*, (μτφ. Γιαταγάνας, Ξ.) Αθήνα: Κριτική, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1999)
- Derrau, M. (2007). *Ανθρωπογεωγραφία*, (μτφ. Πρεβελάκης, Γ.) Αθήνα: ΜΙΕΤ, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1991).
- Ferrera, M. (1999). *Η ανασυγκρότηση του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*, στο Μανταγαγιάνης Μ. (επιμ)! *Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*, Αθήνα: Ελληνικά! Γράμματα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1998).
- Foucault, M. (1967). *Ομιλίες και Γραπτά 1984: Περί αλλοτινών χώρων* (διάλεξη στη λέσχη αρχιτεκτονικών μελετών, 14 Μαρτίου 1967), *Architecture, Mouvement, Continuite*, τεύχος 5° Οκτώβριος 1984. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1967).
- Foucault, M. (1989). *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής* (μτφ. Χατζηδήμου, Κ. & Ράλλη, Ι.), Αθήνα: Ράππα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976)
- Foucault, M. (1991). *Η μικροφυσική της εξουσίας* (μτφ. Τρουλινού, Λ.), Αθήνα: Ύψιλον. (συλλογή συνεντεύξεων 1971-1977).
- Foucault, M. (2008). *Το μάτι της εξουσίας* (μτφ. Μπετζέλος, Τ.), Θεσσαλονίκη: Βάνιας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1972).
- Goffman, E (2006). *Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή* (μτφ. Γκοφρα, Μ.) Αθήνα: Αλεξάνδρεια (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1959).
- Goleman, D. (2012). *Κοινωνική Νοημοσύνη, η νέα επιστήμη των ανθρώπινων σχέσεων* (μτφ. Ξενάκη, Χ.), Αθήνα: Πεδίο, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2007).

- Habermas, J., (1997) *Αλλαγή δομής της δημοσιότητας: έρευνες πάνω σε μια κατηγορία της αστικής κοινωνίας* (μτφ. Αναγνώστου, Λ.), Αθήνα: Νήσος (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1962).
- Hall, T. (2005). *Αστική γεωγραφία* (μτφ. Καραχάλης, Ν.), Αθήνα: Κριτική. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1998).
- Harvey, D. (2013). *Εξεγερμένες πόλεις: Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*(μτφ. Χαλμούκου. Κ.), Αθήνα: ΚΨΜ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2012 με τίτλο: *Rebel cities: from the right to the city to the urban revolution*).
- Katsiaficas, G. (2007) *Η Ανατροπή της Πολιτικής, Ευρωπαϊκά Αυτόνομα Κοινωνικά Κινήματα και η Αποαποικιοποίηση της Καθημερινής Ζωής*, (μτφρ. Π. Καλαμαράς). Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2006).
- Klein, N., (2010). *Το δόγμα του ΣΟΚ: Η άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής*, μτφ. Άγγελος Φιλίππας, Αθήνα: Λιβάνης, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2007).
- Knox, P. & Pinch, S. (2009). *Κοινωνική γεωγραφία των πόλεων* (μτφ.- επιμ. Μαλούτας, Θ.), Αθήνα: Σαββάλας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2006).
- Korpp, A. (1976). *Πόλη και επανάσταση* (μτφ. Λαζαρίδης, Π.), Αθήνα: Νέα Σύνορα (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1972).
- Kropotkin, P., (2010). *Προς τους Νέους*, Αθήνα: Κοροντζή (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1880).
- Lefebvre, H. (1977). *Δικαίωμα στην πόλη Χώρος και πολιτική* (μτφ. Τουρνικιώτης Π. & Λωράν Κ.), Αθήνα: Παπαζήση. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1968).
- Melucci, A. (2000). *Culture in Gioco. Differenze per Convivere*. Milano: Saggiatore, μτφρ. Μιχάλης Ψημίτης, Gutenberg, 2002, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2000).
- Rossi, A. (1991). *Η Αρχιτεκτονική της πόλης*, μτφρ. Β. Πετρίδου, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1984).
- Saramago, Z. (2011). *Τελευταίο Τετράδιο*, μτφ. Α. Ψύλλια, Αθήνα: Καστανιώτης, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2009).
- Sennett, R., (1999). *Η τυραννία της οικειότητας*, μτφ. Μέρτικας, Γ., Αθήνα: Νεφέλη, (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1977).
- Sitte, C. (1992). *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές της αρχές*, (μτφ. Σεργίου, Κ.), Αθήνα: ΕΜΠ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1889).

- Soja, E. (1996) *Σε διαφορετικούς χώρους: τι είναι ριζικά νέο στη νέα πολιτισμική πολιτική*, (μτφ. Χατζημιχάλη, Μ.), Γεωγραφίες Νο1, 2001: 11-24
- Stevenson, D. (2007). *Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί* (μτφ. Πεντάζου, Ι.), Αθήνα: Κριτική. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2003).
- Storey, J. (2015). *Πολιτισμική θεωρία και λαϊκή κουλτούρα*, (μτφρ. Ντζούνης Β.), Αθήνα: Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2012).

Ξενόγλωσση

- Afouxenidis, A. (2006). *Urban social movements in Southern European cities*, City, Article Vol10, No: 3, 287 – 293: Routledge.
- Ahmed S., (2000). *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*, London & New York: Routledge
- Andrews, JH., (1990), *Map and language: a metaphor extended*, Cartographica 27.
- Anheier, H. (2004), *Civil Society: Measurement, Evaluation, Policy*, London: Earthscan
- Arnstein, Sh., (1969), *A Ladder of Citizen Participation*, Journal of the American Institute of Planners No: 35/4 (1969), 216-224
- Ashworth, G. &Kavatatzis, M. (2010). *Towards Effective Place Brand Management-Branding European Cities and Regions*, Cheltenham, U.K.: Edward Elgar Publishing
- Barthes, R. ([1957] 1972). *Mythologies*. Λονδίνο:Cape
- Blumer, H. (1971). *Social movements* στο A. McClung Lee (επιμ.), *Principles of Sociology*. New York: Barnes & Nobles (p.p. 199-220)
- Blumer, H. (1971b). *Social Problems as Collective Behavior.*” *Social Problems*, vol. 18, no. 3, 1971, (pp. 298–306).JSTOR, www.jstor.org/stable/799797. Accessed 15. 02. 2021
- Castells, M. (1983). *The city and the grassroots: a cross-cultural theory of urban social movements*. Edward Arnold, London
- Castoriadis, C. (1997). *The Castoriadis Reader*, London: Blackwell
- Davis, M. (1990) *City of Quartz: Excavating The Future in Los Angeles*, London, Verso
- Davis, M. (1992) *Fortress Los Angeles: The militarization of Urban Space*, στοSorkin, M. (επιμ), *Variations on a Theme Park*, Νέα Υόρκη, Noonday Press
- Diani, M. (1992).*The concept of social movement*, στο:Sociological Review, 40, 1–25, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1992.tb02943.x>

- Domaradzka, A. (2018). *Urban Social Movements and the Right to the City: An Introduction to the Special Issue on Urban Mobilization*. *Voluntas* 29, 607–620 (2018). διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1007/s11266-018-0030-y>
- Doling, J., (2004). *Housing and Welfare in Southern Europe*, Oxford: Blackwell
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*, New York: Basic Books.
- Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (1984) *Des espaces autres. Heterotopias*. *Architecture, Mouvement, Continuité*, 5, 46-49
- Gianniris, E. (2016) *The urban social movement of Open Spaces in Athens, Greece* στο: Πετροπούλου, Χ., Βιτοπούλου, Α., & Τσαβδάρου, Χ., (2016) *Κοινωνικά κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*, Ερευνητική Ομάδα: Αόρατες Πόλεις,
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere* (μτφρ. Burger, T.). Massachusetts Institute of Technology (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1962).
- Hamel, P. et al (2000). *Urban Movements in a Globalising World*, London and New York: Routledge
- Hardt, M & Negri, A. (2009). *Commonwealth*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*, Oxford: Blackwell Publishers.
- Harvey, D. (1984). *The limits to capital*, Great Britain: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Blackwell
- Harvey, D. (2011). *The future of the commons*, *Radical History Review*.
- Harvey, D. (2014). *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*, Oxford university press
- Imhonopi D. et. al. (2013), *Collective Behaviour and Social Movements: A Conceptual Review* *Research on Humanities and Social Sciences* www.iiste.org ISSN 2222-1719 (Paper) ISSN 2222-2863 (Online) Vol.3, No.10.
- Kavaratzis, M. (2004), *From city marketing to city branding: Towards a theoretical framework for developing city brands*. *Place Brand Public Dipl* 1, 58–73 διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.1057/palgrave.pb.5990005>
- Kioupkiolis, A., Karyotis, T. (2016) *The commons in theory and practice: Self-management in contemporary Greece* στο: Πετροπούλου, Χ., Βιτοπούλου, Α., & Τσαβδάρου, Χ., (2016) *Κοινωνικά κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*, Ερευνητική Ομάδα: Αόρατες Πόλεις,

- Lefebvre, H. 2000 (1974/1991). *The production of space*, μτφρ. D. Nicholson – Smith. Οξφόρδη: Blackwell Publishing
- Leontidou, L. (2006). *Urban social movements I from the “right to the city” to transnational spatialities and flâneur activists*, City, Article Vol10, No:3, 287 – 293: Routledge.
- Ludwig, M. (2017) *Das Wiener Modell – der soziale Wohnungsbau in Wien*, DB, Bund deutscher Baumeister, Architekten und Ingenieure e.V. (Hg.): Jahrbuch 2017 mit Sachverständigenverzeichnis. Berlin 2017, S. 22-35.
- Lynch, K. (1990). *The Image of the City*, Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press
- Lynn Schler (2019) *Space as Testimony: Collecting Oral Histories Among Nigerian Seamen*, *The Oral History Review*, 46:2, 324-340, DOI: 10.1093/ohr/ohz012
- Marcuse, P. (2009). *Spatial Justice: Derivative but Causal of Social Injustice*. *Justice Spatiale/Spatiale Justice*. Available from: <http://www.jssj.org/wp-content/uploads/2012/12/JSSJ1-4en2.pdf>
- Massey, D. (2005). *For space*, London: Sage Publications Ltd
- Mayer, M. (2009) *The “right to the city” in the context of shifting mottos of urban social movements*. City, 13(2), 362-374. To link to this Article: DOI: 10.1080/13604810902982755 URL: <http://dx.doi.org/10.1080/13604810902982755>
- McAdam, D.- Tarrow, S. (2001). *The Dynamics of Contention. Ten Years On*, διαθέσιμο στο :<https://doi.org/10.17813/maiq.16.1.61m83k7n14813365>
- Medway, D. & Swanson, K. (2015). *Place Branding: Are We Wasting Our Time?* Report of an AMA Special Session. Journal of Place management and Development, Vol. 8, p. 63- 69. Doi: 10.1108/JPMD-12-2014-0028.
- Mehaffy, M., (2014). *5 Key Themes Emerging from the 'New Science of Cities*, στο City lab, δημοσιευμένο στο: <https://www.bloomberg.com/news/articles/> (19-09-2014).
- Meleo, et al., (2016). *The Sharing economy revolution and peer to peer online platforms. The Case of Airbnb*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Melucci, A. (1984). *Ten assumptions for the analysis of new movements*. To Koinoniko Kinima, Epitheorisi Analisis kai kritikis tis koinonias, 1(1), 3-13 (a Greek translation) διαθέσιμο στο:<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/6737>

- Melucci, A., (1996) *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*, Cambridge cultural social studies, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511520891>
- Moskowitz, P. (2017). *How to kill a city*, New York: Nation books?
- Movilla Vega, D., (2020). *Housing and Revolution: From the Dom-Kommuna to the Transitional Type of Experimental House (1926–30)*. *Architectural Histories*, 8 (1), p.2. DOI: <http://doi.org/10.5334/ah.264>
- Mumford, L. (1937). *What is a City?* στο *Architectural Record*, LXXXII, pp.58-62: New York
- Oliveira, E. (2014). *Place Branding as a Strategic Spatial Planning Instrument*. *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol. 11, p.18- 33. Doi, 10.1057/pb2014.12.
- Pleace, N (2017). *The Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016-2019: The Culmination of an Integrated Strategy to End Homelessness*, *European Journal of Homelessness* _ Volume 11, No. 2, December 2017
- Peck, J. (2005). *Struggling with the creative class*. *International Journal of urban and regional research*, vol. 29, tx. 4, p. 740- 770.
- Petropoulou, C. (2010a) *From the December Youth Uprising to the Rebirth of Urban Social Movements: A Space–time Approach*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(1), 217-224.
- Petropoulou, C. (2010b) *Vers un mouvement social urbain poétique?* Paris: L' Harmattan.
- Pruijt, H. (2007). *Urban movements*. In G. Ritzer (Ed.), *Blackwell encyclopedia of sociology* (pp. 5115–5119). Malden: Blackwell.
- Psimitis, M. (2016), *Collective identities versus social exclusion: The December 2008 Greek Youth Movement* στο: Πετροπούλου, Χ., Βιτοπούλου, Α., & Τσαβδάρογλου, Χ., (2016) *Κοινωνικά κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*, Ερευνητική Ομάδα: Αόρατες Πόλεις,
- Sassen, S., (2018) *The Global City: Strategic Site, New Frontier: A Nexus for New Politico-Economic Alignments*, Ferro, L. et.al., (2018) *Moving Cities - Contested Views on Urban Life*, Wiesbaden: Springer VS Fachmedien
- Savage, M. & Warde, A. (1993), *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, London: Macmillan/British Sociological Association.

- Schismenos, A. (2019), *Direct Democracy, Social Ecology, and Public Time*, in *Social Ecology and the Right to the City: Towards Ecological and Democratic Cities* Venturini, F., et.al. (ed.), (2019), <https://www.researchgate.net/publication/337170794>
- Sennett, R. (1974) *The Fall of public man*, New York: Norton& Company
- Smith, M. K. (2011). *Neighborhoods and regeneration. Theory, practice, issues. the encyclopedia of informal education.* Τελευταία αναφορά 19.10.2019, Διαθέσιμο στο: <https://infed.org/mobi/neighborhoods-and-regeneration-theory-practice-issues/>
- Smith, N. & Katz, C. (1993), *Grounding metaphor: towards a spatialized politics*, in M. Keitz& S. Pilc (editors), *Place and the Politics of Identity*. London: Routledge
- Smith, S.J. (1989) *Society, Space and Citizenship: A Human Geography for the "New Times"*, Transactions, Institute of British Geographers 14, σ.144-156
- Snow, D., Soule, S., and Kriesi, H., (Hg.) (2004), *The Blackwell companion to social movements*. Blackwell Publishing Ltd, διαθέσιμο στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470999103>
- Soja, E. (1980). *The socio-spatial dialectic*, Annals of the American Association of Geographers 70
- Soja, E. (2000). *Post metropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell.
- Soja, E. (2010). *Seeking Spatial Justice*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Tarrow, S. (1998), *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, 2η έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge
- Tarrow, S., (2013), *Contentious Politics*, στο: D. Snow, D. della Porta, B. Klandermans και D. McAdam (επιμ.), *Blackwell Encyclopedia on Social and Political Movements*, Οξφόρδη: Blackwell, 266-270
- Tarrow, S., (2019), *Comparison, Triangulation, and Embedding Research in History: A Methodological Self-Analysis*, στο *Bulletin de méthodologie sociologique: BMS* 141 (1): 7-29, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1177/0759106318812786>
- Taylor, V. - Van Dyke, N. (2004), «*Get up, Stand up: Tactical Repertoires of Social Movements*», στο D. Snow - S.A. Soule - H. Kriesi (επιμ.), *The Blackwell Companion to Social Movements*, Blackwell Publishing, Οξφόρδη.
- Tilly, C. (2004), *Social Movements, 1768-2004*, Paradigm Publishers, Λονδίνο

Venturini, F.- Deirmenci, E.- Morales, I., (editors), (2019), *Social Ecology and the Right to the City: Towards Ecological and Democratic Cities*, Montréal/ Chicago/ London: Black Rose Books, διαθέσιμο στο: [https:// www.blackrosebooks.com/](https://www.blackrosebooks.com/)

Weber, M. (1949). *The Methodology of the Social Sciences* (μτφρ. - επιμ. Shils, E.A. & Finch, H.A.), New York: The Free Press.

Παραρτήματα

A. Παράρτημα Χρονολογίων:

I. Χρονολόγιο στεγαστικής αποκατάστασης προσφύγων

- **Στις 15/09/1922** με την υπ. αριθμ. 1 & της Απόφασης της Επαναστατικής Επιτροπή του Πλαστήρα αποφασίζεται η επίταξη κάποιων ακινήτων. Είναι το πρώτο βήμα της πολιτείας για την προσφυγική αποκατάσταση των Μικρασιατών.

- **Στις 9/11/1922** Δημιουργείται το ΤΠΠ. «με σκοπό τη διαχείριση και διάθεση των εξ εράνων, κληρονομιών, δωρεών και κληροδοτημάτων προς περίθαλψη εν γένει και εγκατάστασης των προσφύγων...».⁶²⁶

- **Στις 17/11/1922** εκδίδονται:

ΝΔ (1) Άρθρο 4: «Εγγράφεται στον προϋπολογισμόν του Υπουργείου Περιθάλψεως πίστωσης 1.000.000 δραχμών δι εκτάκτους δαπάνας Υγειονομικής Περιθάλψεως επισκευών κτηρίων ή και πάσης άλλης δαπάνης αφορώσης την εγκατάστασιν και περίθαλψιν των προσφύγων». Επιπλέον προβλέπεται ειδική αποζημίωση μέχρι 50 δρχ. ημερησίως προς ιδιώτες που θα τους ανατεθεί η περίθαλψη προσφύγων.

ΝΔ (2) «Περί επιτάξεως ακινήτων δι' εγκατάστασιν προσφύγων». Άρθρο 1: «Επιτρέπεται η επίταξης εν όλω ή εν μέρει οικημάτων επιπλωμένων και μη, αγροικιών, κτημάτων (...κτλ) και παντός είδους ακινήτων (...) μη κατοικουμένων ή άλλως πως χρησιμοποιούμενων υπό του ιδιοκτήτου»⁶²⁷ Επειδή όμως το μέτρο επίταξης για τις μη κατοικούμενες οικίες δεν επαρκεί επιτάχθηκαν θέατρα, κινηματογράφοι νοσοκομεία κ.α.

- **Στις 23/11/1922** εκδίδεται ΝΔ «ο Υπουργός Περιθάλψεως αν κρίνει ανεπαρκή την προσωρινή στέγαση, εξουσιοδοτείται να επεκτείνει την επίταξη και επί ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιούμενων».⁶²⁸ Έτσι επιβεβαιώνεται ότι η προσφυγική αποκατάσταση είναι θέμα το οποίο αφορά κάθε Έλληνα κάτοικο.

- **Στις 9/06/1923** εκδίδεται ΝΔ «Επιτρέπεται η παραχώρηση κτημάτων ανηκόντων κατά κυριότητα εις το κράτος προς το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων άνευ καταβολής οιοδήποτε ανταλλάγματος επι σκοπώ αστικής εγκαταστάσεως των προσφύγων».⁶²⁹

- **Στις 24/07/1923** Υπογράφεται η Συνθήκη της Λωζάννης που προβλέπει ανταλλαγή πληθυσμών και περιουσιών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας Οι ανταλλασσόμενοι είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή τους περιουσία. Επίσης είχαν δικαίωμα να πάρουν

⁶²⁶ ΦΕΚ 227_Α_ 09.11.1922 Νομοθετικό Διάταγμα 4

⁶²⁷ ΦΕΚ 237_Α_ 17.11.1922 Νομοθετικό Διάταγμα 1 και 2

⁶²⁸ ΦΕΚ 243_Α_ 23.11.1922 Νομοθετικό Διάταγμα 4

⁶²⁹ ΦΕΚ 153_Α_ 09.06.1923 Νομοθετικό Διάταγμα 5

από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας.⁶³⁰

- **Στις 31/10/1923** ιδρύεται με πρόταση και διοικητική εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών, αυτόνομος οργανισμός βάσει του πρωτοκόλλου της 28ης Σεπτεμβρίου 1923 της Γενεύης, η ΕΑΠ.. Έργο της ήταν η ένταξη των προσφύγων στο κοινωνικό σύνολο, αφού εξασφαλιζόταν, εκτός από τη στέγη, δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης.⁶³¹

- Το **1930** σταματά η ΕΑΠ και τις κατασκευές αναλαμβάνει η Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Πρόνοιας (Τ.Υ. ΥΠ) με φορέα χρηματοδότησης το Ελληνικό Δημόσιο, η οποία εφαρμόζει μια καλύτερη μελέτη στην προσφυγική στέγαση, κυρίως λόγω της κοινωνικής πολιτικής του Ελ. Βενιζέλου⁶³²

- Το **1960** με Βασιλικό διάταγμα περί κωδικοποίησης της περί αποκαταστάσεως των αστών Προσφύγων ορίζεται η έννοια της αστικής αποκατάστασης ως «*η δια αποφάσεως του Υπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας, μεταβίβασις της κυριότητας ενός οικήματος ή ενός καταστήματος ή ενός οικοπέδου προς αυτοστέγαση ή η παραχώρηση της χρήσεως ενός των ως άνω ακινήτων επι καταλογισμώ τμήματος χρήσεως ή δωρεάν ή επι μισθώσει*»⁶³³

⁶³⁰ Άρθρα 8 έως 14 της Συνθήκης της Λωζάννης

⁶³¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος Ελληνισμός 1913 ως το 1941, τ. ΙΕ', Εκδ. Αθηνών, 2008

⁶³² Έκθεση- Εισήγηση 1^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων, 01.03.2000

⁶³³ Β.Β 330 (ΦΕΚ69_Α_23.5.1960), άρθρο 1.

II. Χρονολόγιο ανασφάλειας, αποφάσεις/αντιδράσεις/ελπίδα.

- Το **1967** εγκρίνεται τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών για τον «καθορισμό χώρου ανεγέρσεως Δικαστικού Μεγάρου Αθηνών» και το οποίο ανακοίνωνε ότι στο ΟΤ 7 (όπου βρίσκονται οι 4 πολυκατοικίες) από οικοδομήσιμος χώρος μετατρέπεται σε κοινόχρηστο χώρο⁶³⁴ και ως εκ τούτου θα κατεδαφιστούν για να γίνει χώρος πρασίνου για το δικαστικό μέγαρο που επρόκειτο να χτιστεί στη θέση των φυλακών Αβέρωφ. Αυτό το ΦΕΚ χρησιμοποιήθηκε ως απειλή των κατοίκων μέχρι το 2000.
- Το **1975** τροποποιήθηκε το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο στα ΟΤ 17&18 (όπου βρίσκονται οι υπόλοιπες 4 πολυκατοικίες), καθορίζονται ρυμοτομικές γραμμές και επιβάλλεται προκήπιο (πρασιά), πλάτους τεσσάρων μέτρων στην πρόσοψη των κτιρίων⁶³⁵.
- Το **1976** ψηφίζεται ο Ν. 357 «Περί επιταχύνσεως της ρευστοποίησης και εκκαθαρίσεως της ανταλλάξιμης περιουσίας», ο οποίος δεν βρήκε εφαρμογή στα «Προσφυγικά»⁶³⁶
- Το **1984** η ΔΕΠΟΣ προτείνει να πάρει αντιπαροχή το χώρο των «Προσφυγικών», να φτιάξει ένα εμπορικό κέντρο και να χτίσει πίσω δυο εννιαώροφες πολυκατοικίες κατά παρέκκλιση του οικοδομικού συνεταιρισμού⁶³⁷
- Από το **1986** η ευρύτερη περιοχή των Κουντουριώτικων στην οποία εντάσσονται, είχε θεσμοθετηθεί ως περιοχή ανάπλασης από το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας. Τότε έγιναν οι πρώτες απόπειρες ανταλλαγής των «Προσφυγικών» με άλλες κατοικίες καθώς η Αλεξάνδρας είχε διαμορφωθεί σε κεντρικό άξονα της πόλης. Οι απόπειρες αυτές συνάντησαν την αντίσταση των κατοίκων.
- Στις **αρχές του 80** η γειτονιά των «Προσφυγικών» άρχισε να ερημώνει και να μένουν μόνο οι παλιοί κάτοικοι. Η (ΚΕΔ) εμφανίστηκε ως αγοραστής με στόχο την κατεδάφιση των κτιρίων. Αγόρασε τα 140. από αυτά. Στην δεκαετία του 1990 άλλα 37 απαλλοτριώθηκαν από το ΥΠΕΧΩΔΕ αφήνοντας ουσιαστικά 51 διαμερίσματα σε ιδιοκτήτες που αρνήθηκαν να πουλήσουν.
- Το **1987** η Πολιτεία αναγνώρισε επίσημα με νόμο ότι η ανταλλάξιμη περιουσία ανήκει στην ολότητα των προσφύγων του 1922 και απεδέχθη την έναρξη διαλόγου μαζί τους, με την ρύθμιση «δήθεν» χρεών τους και την παραχώρηση των κατοικιών χωρίς αντίτιμο.⁶³⁸

⁶³⁴ Ε.44860/9499/15.11.1967 Απόφαση Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίων Έργων (ΦΕΚ 178_τΔ_12.12.1967)

⁶³⁵ Ε.12833/1975/06.05.1975 Απόφαση Υπουργού Δημοσίων Έργων (ΦΕΚ130_τΔ_09.06.1975)

⁶³⁶ ΦΕΚ 156τΑ, 24.06.1976 Ν.357/1976

⁶³⁷ Μαρτυρία κατοίκου, Πρακτικό ΚΣΝΜ 20/23.10.2003

⁶³⁸ Ν.1736/87 «Ρύθμιση στεγαστικών χρεών αστών προσφύγων και στεγαστική αποκατάσταση των δικαιούχων αυτής» (ΦΕΚ196_τΑ_11.11.1987)

- Το **1988** στο Πολεοδομικό Σχέδιο της Αθήνας για την τόνωση της χρήσης της κατοικίας και την αναβάθμιση της ποιότητάς της προτείνονται αναπλάσεις υποβαθμισμένων περιοχών όπως ο χώρος των προσφυγικών πολυκατοικιών στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας και ως κυρίαρχη χρήση γης προτείνεται αυτή της Γενικής Κατοικίας.⁶³⁹
- Το **Σεπτέμβριο του 1988** η πολιτεία αποφασίζει να κλείσει θέματα τίτλων παραχώρησης για τα οικήματα των προσφυγικών συνοικισμών αλλά και τακτοποίησης ληξιπρόθεσμων δανείων⁶⁴⁰.
- Την **δεκαετία του 90** ξεκινάει η κουβέντα για την κατεδάφιση των 6 πολυκατοικιών από τις 8 και την διατήρηση 2 εξ αυτών ως δείγμα αρχιτεκτονικής.
- Το **1994** μια πρώτη, μερική, απόπειρα ανάπλασης ήταν η πρόταση της ΔΕΠΟΣ προς τους ιδιοκτήτες μόνο των δυο πολυκατοικιών (Α & Γ) του συγκροτήματος των Προσφυγικών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας⁶⁴¹. Η πρόταση περιελάμβανε αναβάθμιση των 60 διαμερισμάτων⁶⁴², χωρίς καμία δαπάνη εκ μέρους των ιδιοκτητών και χωρίς να χρειαστεί να εκκενωθούν τα διαμερίσματα ούτε για μια μέρα. Η αναβάθμιση θα συντελούνταν την άνοιξη του 1995 και το κόστος των εργασιών αναλάμβανε το ΥΠΕΧΩΔΕ με μερική χρηματοδότηση από την Ε.Ε. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη πρόταση η ανάπλαση θα αφορούσε αποκλειστικά στις 2 πολυκατοικίες που βρίσκονται στο οικοδομικό τετράγωνο πίσω από τον Άγιο Σάββα και τις οποίες η πολιτεία σκόπευε να διατηρήσει ως αντιπροσωπευτικό δείγμα του όλου οικιστικού συγκροτήματος. Οι υπόλοιπες 6 πολυκατοικίες θα κατεδαφιζόταν με πιθανή χρήση του χώρου για δημόσια ωφελεία.
- Στον αντίποδα αυτών των σκέψεων το ΤΕΕ διεκδίκησε τα οικοδομήματα για την δημιουργία γραφείων για λογαριασμό του⁶⁴³
- **Τέλη της δεκαετίας του 1990** με την εξαγγελία ότι θα κατεδαφιστούν 137 σπίτια πουλήθηκαν και ερήμωσαν πριν απαλλοτριωθούν όπως ανέφεραν οι επιστολές που πήραν οι 228 ιδιοκτήτες.

⁶³⁹ Απόφαση Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ 255/45 «Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Αθηναίων (ΦΕΚ 80 τΔ 04.02.1988)

⁶⁴⁰ ΦΕΚ 208 Α 21.09.1988, Ν.1807 Στεγαστικά θέματα του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

⁶⁴¹ Έγγραφο ΔΜΕ/2000/124/25.4.94 ΔΕΠΟΣ

⁶⁴² Πρόκειται για εργασίες υδρομόνωσης και θερμομόνωσης του δώματος, απομάκρυνση εξωτερικών σοβάδων, χρωματισμούς εξωτερικών όψεων, τοποθέτηση κουφωμάτων με διπλά τζάμια, εγκατάσταση ζεστού νερού και θέρμανσης με ηλιακούς συσσωρευτές στο δώμα, προσθήκη νέων λουτρών με μικρή επέκταση των διαμερισμάτων στη βόρεια πλευρά των κτιρίων.

⁶⁴³ Αστικές οάσεις 2013, 20 Ιουνίου

- **Αρχές του 2000** η κυβέρνηση ανακοινώνει την απόφασή της για κατεδάφιση του συγκροτήματος λαϊκών πολυκατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και τη δημιουργία εκεί χώρου πρασίνου και λειτουργιών αναψυχής και πολιτισμού.⁶⁴⁴
- Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ ομόφωνα διαμαρτύρεται στην προοπτική κατεδάφισης, θεωρώντας τα «Προσφυγικά» ως πολύτιμη νησίδα ιστορικής μνήμης για την κατοίκηση.⁶⁴⁵ Επίσης καλεί το ΥΠΠΟ σε ανοιχτό διάλογο φορέων κατοίκων στο χώρο.⁶⁴⁶
- Ανάλογη διαμαρτυρία εκφράζει επίσης και το ΕΙΑ, με Δελτίο Τύπου, στο οποίο θέτει θέμα για τα σενάρια χωροθέτησης στην ευρύτερη περιοχή τόσο της νέας Μητρόπολης, όσο και της νέας Εθνικής Βιβλιοθήκης.⁶⁴⁷
- Η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς συνηγορεί στη λύση της μερικής διατήρησης του συγκροτήματος (2 από τις 8 πολυκατοικίες) με την προϋπόθεση δημιουργίας, αποκλειστικά και μόνο, χώρου πρασίνου στο οικοδομικό τετράγωνο που προβλέπεται η κατεδάφιση πολυκατοικιών.⁶⁴⁸
- Ο ΣΑΔΑΣ γνωμοδοτεί και υποστηρίζει το χαρακτηρισμό του συγκροτήματος ως σύνολο, διατηρητέο, δεδομένου ότι αντιπροσωπεύει μια από τις καλύτερες εφαρμογές λαϊκής κατοικίας στη χώρα μας.⁶⁴⁹ Με το ίδιο αίτημα θα επανέλθει προς την Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ (Β. Παπανδρέου) 2 χρόνια αργότερα.⁶⁵⁰
- Η Συντονιστική Επιτροπή για την Διάσωση προσφυγικών Κατοικιών αντιδρώντας στην επικείμενη κατεδάφιση καλεί σε ανοιχτή διαμαρτυρία και απαιτεί να διασωθούν η μνήμη, η ιστορία καθώς και η αποτύπωση του διαφορετικού τρόπου δόμησης.⁶⁵¹
- Ο Εξωραϊστικός –Πολιτιστικός Σύλλογος Προσφυγικών Πολυκατοικιών Λεωφόρου Αλεξάνδρας, «Η Ανάπλαση» διεκδικεί (έναντι ενοικίου) από τον Δήμο Αθηναίων το εγκαταλελειμμένο περίπτερο μεταξύ της 1^{ης} πολυκατοικίας και του νοσοκομείου Αγ. Σάββας, για χώρο συγκέντρωσης κατοίκων και σπουδαστηρίου των φοιτητών.⁶⁵²
- Ο Σ. Ι. Π. Κ. Λεωφόρου Αλεξάνδρας με υπόμνημα του προς τον Υπουργό Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλο ζητά τον χαρακτηρισμό του όλου συγκροτήματος ως διατηρητέου μνημείου, αφήνοντας όμως ένα παράθυρο (με υποχώρηση κατεδάφισης των 2 πρώτων- μεταγενέστερων

⁶⁴⁴ 14.2.2000 απόφαση υπουργών Εθνικής Οικονομίας (Γ. Παπαντωνίου) και ΠΕΧΩΔΕ (Κ. Λαλιώτη)

⁶⁴⁵ Γενική Συνέλευση του Τμήματος 16.02.2000

⁶⁴⁶ Έγγραφο ΕΜΠ 23.10.2000 προς Υπουργείο Πολιτισμού

⁶⁴⁷ Δελτίο Τύπου Ε.Ι.Α. 01.03.2000

⁶⁴⁸ Έγγραφο 311/ΕΕ/23.03.2000 προς τους υπουργούς Εθνικής Οικονομίας & ΠΕΧΩΔΕ

⁶⁴⁹ Έγγραφο 26121/3.10.2000 του ΣΑΔΑΣ προς το Υπουργείο Πολιτισμού

⁶⁵⁰ Έγγραφο 28836/10.04.2002 του ΣΑΔΑΣ προς το Υπουργείο Πολιτισμού

⁶⁵¹ Έγγραφη διαμαρτυρία προς κάθε ενδιαφερόμενο 02.06.2000

⁶⁵² Αίτηση του συλλόγου «Η Ανάπλαση» προς το Δημοτικό Συμβούλιο του Δ. Αθηναίων 6/2000

και στενότερων).⁶⁵³ Στο ίδιο αίτημα θα επανέλθει και 2 χρόνια αργότερα προς τον Υπουργό Ευ. Βενιζέλο) και την Γενική Γραμματέα ΥΠΠΟ (κα Λ. Μενδώνη), χωρίς πλέον την υποχώρηση κατεδάφισης.⁶⁵⁴

- **Τον Μάρτιο του 2000** η 1^η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ εισηγείται τον χαρακτηρισμό όλου του οικιστικού συγκροτήματος ως διατηρητέο ιστορικό μνημείο.⁶⁵⁵

- **Τον Ιούνιο του 2000** η Δ/ση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ εισηγείται την διερεύνηση δυνατότητας συνολικής ρύθμισης στα οικοδομικά τετράγωνα 7,17&18 (που βρίσκονται οι 8 προσφυγικές πολυκατοικίες) καθώς και στο ΟΤ 10 (πίσω από το Μέγαρο της ΕΛΑΣ), ώστε να αποτελέσουν ένα οργανικό σύνολο κοινόχρηστου χώρου πρασίνου.⁶⁵⁶ Επίσης τον Οκτώβριο του 2000 η ίδια Διεύθυνση εισηγείται το θέμα στο ΚΣΧΟΠ.⁶⁵⁷

- **Τον Αύγουστο του 2000** η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ) μετά από εντολή-ανάθεση από τον Υφυπουργό Οικονομικών⁶⁵⁸ καλεί σε διαπραγμάτευση τους ιδιοκτήτες των «Προσφυγικών», με καταληκτική ημερομηνία την 5-9-2000, προκειμένου να μεταβιβάσουν στο Δημόσιο τα εμπράγματα δικαιώματα τους, ειδάλλως θα ξεκινήσει η διαδικασία της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, δεδομένου ότι η κυβέρνηση έχει αποφασίσει τη δημιουργία πάρκου αναψυχής και παιδικής χαράς στο χώρο του οικιστικού συγκροτήματος.⁶⁵⁹

- **Τον Δεκέμβριο του 2000** το ΚΣΧΟΠ Γνωμοδοτεί ότι αποδέχεται την εισήγηση της Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του ΠΕΧΩΔΕ και συμφωνεί να χαρακτηριστούν διατηρητέες οι 2 πολυκατοικίες στο ΟΤ 17.⁶⁶⁰

- Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Προσφύγων 1922 επικαιροποιεί το ψήφισμα του 10^{ου} Πανελλήνιου Προσφυγικού Συνεδρίου του 1965, ζητώντας από την κυβέρνηση να μην προχωρήσει σε νέο διωγμό των προσφύγων αλλά να προχωρήσει σε διατήρηση και ανάπλαση των Προσφυγικών οικισμών με χρηματοδότηση από την ανταλλάξιμη περιουσία των προσφύγων που καρπώθηκε η πολιτεία.⁶⁶¹ Με το ίδιο αίτημα η Π.Ο.Π 1922, θα επανέλθει και στις 17.04.2003, ζητώντας επιπλέον την επαναχρησιμοποίηση των άδειων σπιτιών που κατέχει η ΚΕΔ για την στέγαση ευπαθών ομάδων και για κοινόχρηστες λειτουργίες.⁶⁶²

⁶⁵³ Έγγραφο Σ. Ι. Π. Κ. προς Υπουργό Πολιτισμού 133/27.11.2000

⁶⁵⁴ Έγγραφο Σ. Ι. Π. Κ. προς Υπουργό Πολιτισμού 5784/31.05.02

⁶⁵⁵ Εισήγηση έκθεση αυτοψίας 01.03.2000 1^η Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων ΥΠΠΟ

⁶⁵⁶ Εισήγηση Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΠΕΧΩΔΕ προς ΓΓΓ ΠΕΧΩΔΕ 2818/5405/20.06.2000

⁶⁵⁷ Εισήγηση Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΠΕΧΩΔΕ προς ΚΣΧΟΠ συν 45η/πράξη 325/19.10.2000

⁶⁵⁸ Έγγραφο 491/22.06.2000 Υφυπουργού Οικονομικών Απόστολου Φωτιάδη προς πρόεδρο της ΚΕΔ

⁶⁵⁹ Έγγραφο 8008/14-8-2000 ΚΕΔ προς ιδιοκτήτη διαμερίσματος. Ακολούθησε νέα επιστολή με καταληκτική ημερομηνία διαπραγμάτευσης την 20/12/2000 με αναπροσαρμοσμένο τίμημα.

⁶⁶⁰ Γνωμοδότηση της 54ης συνεδρίασης της 325^{ης} πράξης του ΚΣΧΟΠ την 14.12.2000

⁶⁶¹ Ψήφισμα της Π. Ο. Π. 1922 την 30.03.2001

⁶⁶² Απόφαση της Π. Ο. Π. 1922 την 17.04.2003

- Ο Σ.Ι.Π.Κ. Λεωφόρου Αλεξάνδρας καταθέτει τον Απρίλιο του 2001, ένστασή προς το ΚΣΧΟΠ, επι της παραπάνω γνωμοδότησης του.⁶⁶³ Επίσης τον Μάιο και Ιούνιο του 2001 καταθέτουν ενστάσεις ατομικά και κάτοικοι.⁶⁶⁴
- Η UIA με απόφαση της συστήνει την διατήρηση και ανάδειξη των «Προσφυγικών» ως μέρος κληρονομιάς της Αθήνας.⁶⁶⁵
- Η Π.Ο.Π. 1922 και η Συντονιστική Επιτροπή για τη Διάσωση των Προσφυγικών Κατοικιών διοργανώνουν Ημερίδα στο ΕΜΠ με θέμα τη διεκδίκηση της ανταλλάξιμης περιουσίας των προσφύγων.
- **Τον Ιούλιο του 2001** το ΣΚΧΟΠ με έκθεσή του προτείνει την απόρριψη όλων των προσφύγων και την αποδοχή της πρότασης του Δεκεμβρίου του 2000 του ΥΠΕΧΩΔΕ.⁶⁶⁶
- **Τον Ιούλιο** του ίδιου έτους το Συμβούλιο του 7^{ου} διαμερίσματος του δήμου Αθηναίων εισηγείται στο ΥΠΕΧΩΔΕ την μη κατεδάφιση των κτιρίων, θεωρώντας τα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης.⁶⁶⁷
- Με τον **N. 2947/2001**, ο οποίος αναφερόταν σε θέματα αισθητικής αναβάθμισης της πόλης ενόψει της ολυμπιάδας του 2004 ενεργοποιήθηκαν οι διαδικασίες απαλλοτρίωσης.⁶⁶⁸
- **Το 2002** η ΚΕΔ ως εντολοδόχος του Ελληνικού Δημοσίου έχει ήδη αγοράσει 136 διαμερίσματα και ενημερώνει τους ιδιοκτήτες ότι προτίθεται και επιθυμεί να αγοράσει και τα υπόλοιπα εθελοντικά.⁶⁶⁹
- Η Δ/ση Απαλλοτριώσεων του ΥΠΕΧΩΔΕ γνωστοποιεί την Π.Α. 33/02 έκθεση εκτιμήσεως αναλογισμού αποζημιώσεως των ρυμοτομούμενων ακινήτων.⁶⁷⁰ Επίσης καταθέτει δικόγραφο κατά των κατοίκων των προσφυγικών ακινήτων με αίτημα την επικύρωση της προσωρινής τιμής μονάδας αποζημιώσεως και την διαταγή αποβολής των εγκατεστημένων υπό τον όρο της συντέλεσης της απαλλοτρίωσης.⁶⁷¹
- Το κράτος ενόψει Ολυμπιάδας κατάφερε και απαλλοτρίωσε τέσσερις πολυκατοικίες και προσπάθησε να τις κατεδαφίσει αλλά οι αντιδράσεις εμπόδισαν αυτά τα σχέδια Σώθηκαν χάρη στην αντίδραση κυρίως της σχολής αρχιτεκτονικής αλλά και όσων ασχολούνται με την διατήρηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η

⁶⁶³ Ένσταση του Σ.Ι.Π.Κ. προς το Δήμο Αθηναίων, 45/765/24/04/2001

⁶⁶⁴ Ενστάσεις κατοίκων: 45/861,862,863/11.05.2001 & 45/1109/11.06.2001 & 45/1126/13.06.2001

⁶⁶⁵ Απόφαση Συμβουλίου (Conseil) (UIA) Τυνησία 21-23 Μαΐου 2001

⁶⁶⁶ Έκθεση ΣΚΧΟΠ «περί τροποποίησης εγκεκριμένου πολεοδομικού σχεδίου», 11.07.2001

⁶⁶⁷ Πράξη 192/2001 του Συμβουλίου 7^{ου} Διαμερίσματος του Δήμου Αθηναίων

⁶⁶⁸ Ν. 2947/2001 Θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας και έργων Ολυμπιακής Υποδομής (ΦΕΚ228_τΑ_9.10.2001)

⁶⁶⁹ Έγγραφο Νομικής Υπηρεσίας ΚΕΔ 9507/Z/1317/Φ.74.423/04.09.2002

⁶⁷⁰ Π.Α. 32/23.10.2002 εκτίμηση Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων, δ/ση Απαλλοτριώσεων

⁶⁷¹ Έκθεση Κατάθεσης δικογράφου αίτησης, διαδικασία απαλλοτρίωσης: 5443/15.01.2003

Αννη Βρυχέα⁶⁷² που κινητοποίησε την πανεπιστημιακή κοινότητα και την παγκόσμια ένωση αρχιτεκτόνων. Κινητοποιήθηκαν επίσης όλοι οι σύλλογοι προσφύγων.

- **Το 2002** η Δ/νση Λαϊκού Πολιτισμού του ΥΠΠΟ εισηγείται το χαρακτηρισμό του συνόλου των «Προσφυγικών» ως μνημεία σύμφωνα με το Ν.3028/02 διότι αποτελούν τεκμήρια μιας ιδιαίτερα κρίσιμης ιστορικής περιόδου της χώρας.⁶⁷³

- **Το 2002** Η Επιτροπή Σχεδίου Πόλεως του Δήμου Αθηναίων εισηγείται το χαρακτηρισμό των κτιρίων του οικιστικού συγκροτήματος ως διατηρητέων μνημείων.⁶⁷⁴

- **Το Σεπτέμβριο του 2002** η Δ/νση Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΠΕΧΩΔΕ επαναφέρει στο ΣΚΧΟΠ την Τροποποίηση του Ρυμοτομικού των ΟΤ17 & 18 και του ΟΤ-ΚΧ 7 περιοχής 79 του Δήμου Αθηναίων ώστε να προχωρήσει η σχετική ρύθμιση μετά την κωλυσιεργία του Δήμου. Το ΣΚΧΟΠ κάνει δεκτή την εισήγηση και το ΥΠΕΧΩΔΕ την συμπληρώνει ως προς την χρήση των 2 πολυκατοικιών που κρίνονται διατηρητέες. Η προτεινόμενη χρήση είναι πολιτιστικές δραστηριότητες (πχ μουσειακή έκθεση), συμβατή με αυτή της γενικής κατοικίας. Η νέα εισήγηση γίνεται κι αυτή δεκτή από το ΣΚΧΟΠ. Η Γνωμοδότηση του ΣΚΧΟΠ γίνεται απόφαση του ΠΕΧΩΔΕ συμπληρωμένη με την κατάργηση του προκήπιου.⁶⁷⁵

- **Τον Οκτώβριο του 2002** ο υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ (Ι. Τσακλίδης) αποφασίζει την επίσπευση από το δημόσιο της εφαρμογής Ρυμοτομικού Σχεδίου στην περιοχή των Εργατικών Πολυκατοικιών στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας και την έναρξη διαδικασίας καθορισμού αποζημιώσεων για τις ιδιοκτησίες που ρυμοτομούνται.⁶⁷⁶

- **Τον Οκτώβριο του 2002** ο Σ.Ο.Π.Κ. Λεωφόρου Αλεξάνδρας προσφεύγει στο ΣΤΕ με αίτηση ακύρωσης κατά της παράλειψης του Υπουργού Πολιτισμού να χαρακτηρίσει το

⁶⁷² Η ίδια αναφέρει «...Οι παλιοί προσφυγικοί συνοικισμοί, τόποι ιστορίας και μνήμης, απειλούνται με κατεδάφιση..., Με αυτό το σχέδιο, μεγάλες εκτάσεις γης, σε κεντρικά σημεία της Αθήνας και του Πειραιά προσφέρονται για να υπερδομηθούν με τον ψευδεπίγραφο τίτλο της «ανάπλασης» και του συνολικού καλού. Στην ουσία πρόκειται για τον ξεριζωμό των κατοίκων τους την εξαφάνιση της ιστορίας τους για την πόλη, με στόχο τα τεράστια κέρδη για τις κατασκευαστικές εταιρείες που θα αναλάβουν "το έργο". Οι ποιότητες όμως, σε μία πόλη εξασφαλίζονται "με υπομονή, επιμονή" και με σεβασμό στην ιστορία της και στην ιστορία των κατοίκων της..., Ο ρόλος του δημόσιου τομέα, εάν υπάρχει μία σοβαρή πολιτική για την πόλη, είναι ακριβώς αυτός, να λειτουργεί δηλαδή σε ζητήματα που αφορούν κρίσιμες αποφάσεις για το μέλλον της πόλης, ως ρυθμιστής προς όφελος όλου του κοινωνικού συνόλου, κι όχι ως διαμεσολαβητής μεμονωμένων ιδιωτικών συμφερόντων...», διαθέσιμο στο: http://courses.arch.ntua.gr/el/katoikia_kai_polh/h_katoikia_sthn_ellada (16.11.2019)

⁶⁷³ Εισήγηση 1^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων ΥΠΠΟ (έγγραφο 2434/57086/26.09.02) και ν. 3028 «για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», ΦΕΚ 153^Α/28.6.02

⁶⁷⁴ Πρακτικά 16.7.2002 Επιτροπής Σχεδίου Πόλεως του Δήμου Αθηναίων

⁶⁷⁵ Γνωμοδοτήσεις ΚΣΧΟΠ 36^{ης} και 39^{ης} συνεδρίασης 26.09.2002 & 17.10.2002 αντίστοιχα. Απόφαση 2270/20.01.2003 Δ/νσης Νομοθετικού Έργου ΥΠΕΧΩΔΕ

⁶⁷⁶ Υ.Α. Δ/12/0/37851/23.10.2002 (ΦΕΚ 943_Δ_30.10.2002)

συγκρότημα ιστορικό διατηρητέο μνημείο και να εισαγάγει το θέμα προς γνωμοδότηση του ΚΣΝΜ.⁶⁷⁷

- **Το Δεκέμβριο του 2002** το Δ. Σ. του Δήμου Αθηναίων, κάνει αποδεκτή την εισήγηση του δημάρχου (Δ. Αβραμόπουλου), απορρίπτει όλες τις ενστάσεις εναντίον των αποφάσεων του ΚΣΧΟΠ και εγκρίνει την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου των Αθηνών, στους Αμπελόκηπους (συνοικία Αβέρωφ 1) με θεσμοθέτηση χώρου, ως χώρου κοινόχρηστου πρασίνου (Προσφυγικές πολυκατοικίες Λ. Αλεξάνδρας).⁶⁷⁸

- **Τον Φεβρουάριο του 2003** ο Σ.Ι.Π.Κ Λεωφόρου Αλεξάνδρας με 20 κατοίκους κατέθεσαν από κοινού προς το τριμελές διοικητικό εφετείο Αθηνών, αίτηση ακύρωσης και αίτηση αναστολής εκτέλεσης, κατά της απόφασης του υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ περί «επίσπευσης από το δημόσιο της εφαρμογής Ρυμοτομικού Σχεδίου» στα «Προσφυγικά».⁶⁷⁹

- **Τον Ιούνιο του 2003** η ΚΕΔ γνωστοποιεί το ΥΠΠΟ ότι δεν συμφωνεί να κηρυχθεί όλο το συγκρότημα των «Προσφυγικών» διατηρητέο, δεδομένου ότι έχει αποκοπεί η ιστορική μνήμη από το έμψυχο υλικό και να διαφωνεί στο να προχωρήσει η ανάπλαση τους διότι θεωρεί το οικονομικό κόστος τεράστιο.⁶⁸⁰

- **Το 2003** το ΚΣΝΜ στη συνεδρίαση του στις 23-10-2003 αποφάσισε με μειοψηφία τριών μελών του, την κατεδάφιση 6 πολυκατοικιών και την διατήρηση 2 ως δείγμα, «παραβλέποντας την φιλοσοφία δημιουργίας του συγκροτήματος ως οργανωμένο σύστημα δόμησης, καταργώντας την αστική του λειτουργία και εστιάζοντας στην σκηνογραφική απόδοση αναμνήσεων».⁶⁸¹ Πρόεδρος του ΚΣΝΜ και ταυτόχρονα Γενική Γραμματέας του ΥΠΠΟ ήταν η κα Λίνα Μενδώνη, σημερινή Υπουργός Πολιτισμού. Με Απόφαση υπουργού (Ευ. Βενιζέλος) το ΥΠΠΟ χαρακτήρισε ως μνημεία τις δύο πολυκατοικίες μεταξύ του Νοσοκομείου «Ελπίς» και του Αντικαρκινικού Νοσοκομείου «Αγ. Σάββας».⁶⁸²

Από τον **Οκτώβριο του 2003**, λόγω της Απόφασης κήρυξης μόνο των (2) πολυκατοικιών ως μνημεία ακολούθησαν διαμαρτυρίες φορέων και ερωτήσεις βουλευτών:

- **Το Γενάρη του 2003** ο βουλευτής Φώτης Κουβέλης είχε καταθέσει την 447/7.1.03 ερώτηση στη βουλή, υπαινισσόμενος συμφέροντα στην απόφαση κατεδάφισης των (6)

⁶⁷⁷ Αίτηση Ακύρωσης στο ΣΤΕ 5934/24.10.2002

⁶⁷⁸ Απόσπασμα πράξης 3033, 26^{ης} συνεδρίασης/ 04.2.2002 του ΔΣ του Δήμου Αθηναίων

⁶⁷⁹ Αίτηση Ακύρωσης και Αίτηση Αναστολής Εκτέλεσης Απόφασης στο Τριμελές Διοικητικό Εφετείο 317/19.02.2003

⁶⁸⁰ Έγγραφο ΚΕΔ 7201/12.06.2003

⁶⁸¹ <https://architales.wordpress.com/> (27.06.2017)

⁶⁸² ΚΣΝΜ Πρακτικό 20/23.10.2003, Γνωμοδότηση

ΚΣΝΜ, Υ.Α:ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/Β/803/63030/12.11.2003 (ΦΕΚ 1747_τΒ_26.11.2003) «Περί χαρακτηρισμού ως μνημείων των (2) εκ των (8) πολυκατοικιών του συγκροτήματος προσφυγικών πολυκατοικιών που περικλείονται από τις οδούς Δεγλήρη, Τριγωνίδος, Δημητσάνας, Κορωνείας, Κούζη και Λεωφ. Αλεξάνδρας, στην περιοχή Αμπελοκήπων, στην Αθήνα»

πολυκατοικιών. Η υπουργός ΠΕΧΩΔΕ (Β. Παπανδρέου) είχε απαντήσει τότε ότι η πρόταση του υπουργείου που προΐσταται αφαιρεί και δεν προσθέτει ούτε τετραγωνικό μέτρο δομημένης επιφάνειας.⁶⁸³ Ο βουλευτής επανήλθε με την 5843/769/10.11.2003 ανάλογη ερώτηση του στην οποία έθεσε το θέμα της κατεδάφισης των (6) πολυκατοικιών και στην οποία απάντησε ο Υπουργός Πολιτισμού (Ευ. Βενιζέλος).⁶⁸⁴

- Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ με Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης τον Οκτώβριο του 2003 ζητά να προχωρήσει η διαδικασία χαρακτηρισμού του όλου συγκροτήματος και να σταματήσει η όποια διαδικασία οδηγεί στην κατεδάφισή πολυκατοικιών.⁶⁸⁵
- Η Ένωση Σμυρναίων απευθύνει στον υπουργό πολιτισμού (Ευ. Βενιζέλο) ανάλογο αίτημα διατήρησης των «Προσφυγικών», θεωρώντας την κατεδάφισή τους ασέβεια σε όλο τον προσφυγικό κόσμο.⁶⁸⁶
- Η Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης με ψήφισμά της διαμαρτύρεται για την απόφαση του ΚΣΝΜ περί κατεδάφισης των (6) πολυκατοικιών, θεωρώντας τα επιχειρήματα φαιδρά.⁶⁸⁷

Το Δίκτυο Αρχιτεκτονικής του ΥΠΠΟ απευθυνόμενο προς τον υπουργό Πολιτισμού (Ευ. Βενιζέλο), την υπουργό ΠΕΧΩΔΕ (Β. Παπανδρέου) και τον Πρόεδρο ΚΕΔ, τον Νοέμβριο του 2003, θεωρεί άστοχη την Απόφαση του ΚΣΝΜ, ζητούν την αποτροπή κατεδάφισης και την επισκευή τους έως τους Ολυμπιακούς αγώνες.⁶⁸⁸

- Ο ΣΑΔΑΣ με έγγραφό του προς το ΥΠΕΧΩΔΕ, το ΥΠΠΟ, τα τμήματα αρχιτεκτόνων ΕΜΠ-ΑΠΘ-Πανεπιστημίου Πατρών- Θεσσαλίας- Θράκης, το ICOMOS, τον Σύλλογο ιδιοκτητών κ.α., υποστηρίζει ότι το ΚΣΝΜ «επιβεβαίωσε τον πολιτικό του ρόλο ως υπερασπιστικό όργανο της αντιδραστικής αντίληψης και πολιτικής του κράτους για τον πολιτισμό...», «Τα επιχειρήματα του ΚΣΝΜ είναι σαθρά, υποκριτικά και αντιεπιστημονικά...». Τέλος «Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ απαιτεί άμεση παρέμβαση των αρμοδίων υπουργών προκειμένου να αποφευχθούν τα μεγαλόπνοα σχέδια αξιοποίησης του χώρου».⁶⁸⁹
- **Τον Δεκέμβριο του 2003** ο Σ.Ι.Π.Κ. Λεωφόρου Αλεξάνδρας «Η Ανάπλαση», από κοινού με πολιτιστικούς συλλόγους, κατοίκους των «Προσφυγικών», αρχιτέκτονες και πολίτες της Αθήνας προσφεύγει στο ΣΤΕ με αίτηση αναστολής εκτέλεσης και έκδοσης προσωρινής διαταγής κατά Απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού να μην χαρακτηρίσει συνολικά το

⁶⁸³ Έγγραφο ΠΕΧΩΔΕ13323/Β/2/15.01.2003

⁶⁸⁴ Έγγραφα ΥΠΠΟ/ΔΙΝΣΑΚ/Β/1016/68090/01.12.2003 & ΥΠΠΟ/Γ.Υ/Κ.Ε./450/02.12.2003

⁶⁸⁵ Έγγραφο 7197/2.10.2003 Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

⁶⁸⁶ Έγγραφο 73/29.10.2003 Ένωσης Σμυρναίων

⁶⁸⁷ Έγγραφο 207/10.11.2003, Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας, Φιλοσοφικής Σχολής Παν. Κρήτης

⁶⁸⁸ Έγγραφο Δικτύου Αρχιτεκτονικής ΥΠΠΟ 21.11.2003

⁶⁸⁹ Έγγραφο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ 31230/27.11.2003

οικιστικό προσφυγικό συγκρότημα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας αποτελούμενο από οκτώ κτίρια, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.⁶⁹⁰

- **Τον Απρίλιο του 2004** στη διάσκεψη του το ΣΤΕ ακύρωσε την Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού να μην χαρακτηρίσει συνολικά το προσφυγικό συγκρότημα ως διατηρητέο μνημείο και ανέπεμψε την υπόθεση στη διοίκηση.⁶⁹¹

- **Τον Ιούνιο του 2005** ο υφυπουργός Πολιτισμού (Π. Τατούλης) ανέπεμψε το φάκελο της υπόθεσης στο ΚΣΝΜ, κοινοποιώντας την αναπομπή σε όλους τους ενδιαφερόμενους προκειμένου να εκφράσουν απόψεις και απαγορεύοντας ταυτόχρονα οποιαδήποτε εργασία στο χώρο του συγκροτήματος των «Προσφυγικών».⁶⁹²

- **Τον Ιούλιο 2005** η Δ/ση Νεώτερης και Σύγχρονης Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ ενημερώνει την ΚΕΔ και τη Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής για την πάγια θέση της υπέρ του χαρακτηρισμού όλου του συγκροτήματος ως διατηρητέου.⁶⁹³

- **Τον Ιανουάριο του 2006** η ΚΕΔ ενημερώνει την Κτηματική Υπηρεσία Αθηνών τονίζοντας την ανάγκη εκμετάλλευσης των ακινήτων προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα έξοδα συντήρησής τους και προτείνει στην περίπτωση χαρακτηρισμού του όλου συγκροτήματος ως μνημείου να υπάρξει εξαίρεση από τους περιορισμούς χρήσεων και εμπορικής εκμετάλλευσής τους.⁶⁹⁴

Από τον Ιανουάριο του 2005 που έγινε γνωστή η απόφαση του ΣτΕ να αναπεμφθεί το θέμα του χαρακτηρισμού του όλου συγκροτήματος στη Διοίκηση πολλοί φορείς και ιδιώτες πήραν θέση:

- Η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ εκπροσωπούμενη από την καθ. Α. Βρυχέα, με επιστολή της στον υφυπουργό Πολιτισμού (Σ. Καλογιάννη) ενημερώνει για την πρόθεση οργάνωσης ερευνητικού προγράμματος, από κοινού με το Σύλλογο Ιδιοκτητών Προσφυγικών Πολυκατοικιών, «Η Ανάπλαση», με στόχο την αναβάθμιση του συνόλου του συγκροτήματος.⁶⁹⁵

- Ο Σ.Ι.Π.Κ με επιστολή του προς Υπουργεία ΥΠΠΟ & ΠΕΧΩΔΕ ζητά να σταματήσει η αναγκαστική απαλλοτρίωση που κινεί το ΥΠΕΧΩΔΕ και η οποία πλέον καθίσταται άνευ αντικειμένου αφού σκοπός της είναι η κατεδάφιση.⁶⁹⁶

⁶⁹⁰ Έγγραφο ενώπιον του Ε' Τμήματος του ΣΤΕ / 08.12.2013

⁶⁹¹ Έγγραφο Αριθμός 3050/2004 Τμήμα Ε του ΣΤΕ (συνεδρίαση 7.01.2004)

⁶⁹² Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/39747/1042/28.06.2005

⁶⁹³ Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/55935/1410/06.07.2005

⁶⁹⁴ Έγγραφο ΚΕΔ 404/256/17.01.2006

⁶⁹⁵ Έγγραφο ΥΠΕΧΩΔΕ 202/18.01.2005, Επιστολή ΕΜΠ την 14.01.2005 προς υφ. ΠΕΧΩΔΕ

⁶⁹⁶ Αίτηση Συλλόγου «Η Ανάπλαση» την 9.05.2005 προς ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ

- Ο ΣΑΔΑΣ- ΠΑΕ με επιστολή του προς Υπουργεία ΥΠΠΟ (υπουργό Κ. Καραμανλή, υφυπουργό Π. Τατούλη) & ΠΕΧΩΔΕ (υπουργό Γ. Σουφλιά) τους ζητά να αναλάβουν την πρωτοβουλία για τη διατήρηση των «Προσφυγικών» της Αλεξάνδρας.⁶⁹⁷
- Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, με επιστολή του προς το ΥΠΠΟ εμμένει και επανακοινοποιεί προηγούμενο ψήφισμά του υπέρ της διατήρησης του μνημείου των «Προσφυγικών».⁶⁹⁸
- Η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ διαβιβάζει ψήφισμα-διαμαρτυρία στον Υπουργό Πολιτισμού (Γ. Βουλγαράκη) και καλεί την πολιτική ηγεσία του ΠΕΧΩΔΕ να αναθεωρήσει την εισήγησή της περί κατεδάφισης των «Προσφυγικών».⁶⁹⁹
- Το Αντικαρκινικό-Ογκολογικό Νοσοκομείο Αθηνών «Άγιος Σάββας» ζήτησε από την Πολιτεία την παραχώρηση 35 διαμερισμάτων των προσφυγικών πολυκατοικιών που ανήκουν στο Ελληνικό Δημόσιο, για στέγαση απόρων ασθενών και συνοδών.⁷⁰⁰
- Ο Σύλλογος των Αθηναίων σε συνεδρίαση του την 5.06.2007 αποφάσισε να ζητήσει από την Πολιτεία την άμεση παραχώρηση στο Νοσοκομείο «Άγιος Σάββας» των κενών διαμερισμάτων για φιλοξενία απόρων ασθενών και συνοδών.⁷⁰¹
- Η βουλευτρια του ΣΥΡΙΖΑ, Α. Φιλίνη κατέθεσε επίκαιρη ερώτηση στη βουλή προς τους υπουργούς ΥΠΠΟ & ΠΕΧΩΔΕ σχετικά με την κήρυξη και των υπολοίπων (6) πολυκατοικιών ως διατηρητέο μνημείο.⁷⁰²
- Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με επιστολή του προς το ΚΣΝΜ διαβιβάζει ομόφωνη Απόφαση της Γενικής του Συνέλευσης με την οποία ζητούν την πλήρη προστασία της πολεοδομικής διάταξης και των εξωτερικών όψεων του συγκροτήματος των (8) πολυκατοικιών επι της Λεωφόρου Αλεξάνδρας.⁷⁰³
- Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος & Πολιτισμού με επιστολή του προς το ΚΣΝΜ εκφράζει θέση υπέρ του χαρακτηρισμού ως μνημείου του συγκροτήματος των (8) πολυκατοικιών στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας με το σκεπτικό ότι τέτοια σύνολα σπανίζουν στην Ελλάδα.⁷⁰⁴

⁶⁹⁷ Έγγραφο ΣΑΔΑΣ-ΠΑΕ 33834/25.07.2005 προς ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ

⁶⁹⁸ Έγγραφο 236/2.11.2005, Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας, Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης

⁶⁹⁹ Έγγραφο ΕΜΠ 4025/06.07.2006 προς Υπουργό Πολιτισμού Γ. Βουλγαράκη

⁷⁰⁰ Έγγραφο Νοσοκομείου «Άγιος Σάββας» 4546/Φ857/16.04.2007

⁷⁰¹ Έγγραφο Ανοιχτή Επιστολή του Συλλόγου των Αθηναίων 5.07.2007

⁷⁰² Επίκαιρη ερώτηση βουλευτριας Α. Φιλίνη 10/01.10.2007

⁷⁰³ Έγγραφο 2712/25.11.2008 Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

⁷⁰⁴ Έγγραφο 1342/ΕΕ-146 ΣΑΚ/26.11.2008 Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος & Πολιτισμού

- Η ΜΟνηΜΕΝΤΑ με επιστολή του προς το ΚΣΝΜ τάσσεται υπέρ του χαρακτηρισμού ως μνημείου του όλου συγκροτήματος των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας.⁷⁰⁵
- Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών με επιστολή του προς τον Γ.Γ. ΥΠΠΟ (Θ. Δραβίλλα) και το ΚΣΝΜ διαβιβάζει την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του με αίτημα τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέο μνημείο του όλου συγκροτήματος και την εκπροσώπησή του στη συνεδρίαση του ΚΣΝΜ.⁷⁰⁶
- **Τον Απρίλιο του 2007** ο Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων με αίτηση του προς το ΣτΕ ζητά τη «διαπίστωση της αδικαιολόγητης μη συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τα κριθέντα δια της 3050/2004 Απόφασης του Ε Τμήματος του ΣΤΕ.⁷⁰⁷ Για το ίδιο θέμα το Γραφείο Υπουργού ζητά εξηγήσεις από την Δ/ση Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, η οποία ενημερώνει ότι το θέμα βρίσκεται στο ΚΣΝΜ.⁷⁰⁸
- Η συνιδιοκτήτης διαμερίσματος της Γ Προσφυγικής Πολυκατοικίας το Αύγουστο του 2008 καταθέτουν πρόταση προς τη Δ/ση Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ, στην οποία ζητούν την επανάχρηση όλων των κενών διαμερισμάτων και την διάθεση των διαμερισμάτων της ΚΕΔ για κοινωνικό σκοπό.⁷⁰⁹
- **Τον Απρίλιο του 2008** η Δ/ση Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ εισηγείται τον χαρακτηρισμό ως μνημείων του συγκροτήματος των (8) προσφυγικών πολυκατοικιών σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1γ του Ν. 3028/2002⁷¹⁰ «για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»⁷¹¹
- **Στις 27.11.2008** σε συνεδρίαση του το Συμβούλιο Νεότερων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού αποφάσισε με ψήφους 14 έναντι 1 τον χαρακτηρισμό των «Προσφυγικών» ως μνημείο, κηρύσσοντας διατηρητέες και τις υπόλοιπες έξι πολυκατοικίες.⁷¹²
- **Τον Φεβρουάριο του 2009** με Απόφαση υπουργού (Α. Σαμαράς) το ΥΠΠΟ χαρακτήρισε ως μνημεία, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1γ, του ν. 3028/2002, «τις έξι (6) από τις οκτώ (8) πολυκατοικίες του συγκροτήματος προσφυγικών πολυκατοικιών που περικλείονται από τις οδούς Δεγλήρη, Τριχονίδος, Κούζη και Λεωφ. Αλεξάνδρας στην

⁷⁰⁵ Έγγραφο ΜΟνηΜΕΝΤΑ 26.11.2008

⁷⁰⁶ Έγγραφο 20570/26.11.2008 Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πανεπιστημίου Πατρών

⁷⁰⁷ Έγγραφο Πολιτιστικού-Περιβαλλοντικού Σουλ. Κέντρου Αμπελοκήπων προς ΣΤΕ π2423/10.04.2007

⁷⁰⁸ Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/100690/2748/31.10.2007

⁷⁰⁹ Έγγραφο προς ΔΙΝΕΣΑΚ 75602/05.08.2008

⁷¹⁰ Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται: γ) «τα νεώτερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής, ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους» Ν.3028/02 (ΦΕΚ 153_Α_28.06.02)

⁷¹¹ Εισήγηση ΔΙΝΕΣΑΚ 17.4.08 και Ανακοίνωση πρόσκλησης προς ενδιαφερομένους 4.7.2008

⁷¹² Συνεδρίαση ΚΣΝΜ 27.11.2008, Πρακτικό 28

περιοχή Αμπελοκήπων στην Αθήνα, επειδή αποτελούν κτίρια με ιδιαίτερη κοινωνική και ιστορική σημασία, άρρηκτα συνδεδεμένα με την αποκατάσταση και ένταξη των Μικρασιατών Προσφύγων στον παραγωγικό και κοινωνικό ιστό της χώρας. Επίσης αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο κτιρίων κοινωνικής κατοικίας του Μοντέρνου Κινήματος (από τα ελάχιστα εναπομείναντα) ιδιαίτερα σημαντικών για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής της μεσοπολεμικής περιόδου και της ιστορίας της εξέλιξης της πόλης των Αθηνών».⁷¹³ Η απόφαση δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 62Α/13.02.2009

- Η ΔΙΝΕΣΑΚ του ΥΠΠΟ με έγγραφό της αμέσως μετά την κήρυξη ως μνημείο του όλου συγκροτήματος απαγορεύει την οποιαδήποτε εργασία στο χώρο άνευ αδείας του ΥΠΠΟ.⁷¹⁴
- Το 2010 η ΚΕΔ πραγματοποιεί σύσκεψη με ενδιαφερόμενους φορείς για την τύχη των διαμερισμάτων που κατέχει στο συγκρότημα των Προσφυγικών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και της αυθαίρετης κατοχής τους από καταληψίες. Εκεί τέθηκαν προτάσεις αξιοποίησης:
- ΤΕΕ: ζητάει (4) πολυκατοικίες για να στεγάσει σε αυτής την βιβλιοθήκη, το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης (ΙΕΚΕΜ ΤΕΕ), την Αίθουσα Συνεδρίασης της Αντιπροσωπείας σε υπόγειο χώρο μεταξύ Β και Γ πολυκατοικίας και την Μονάδα Εκδόσεων ΤΕΕ. Εάν υπάρξει συμφωνία το ΤΕΕ θα την συσχετίσει με παραχώρηση προς χρήση του κτιρίου του στα Εξάρχεια.
- Ινστιτούτο Μεσογειακών Ερευνών: ζητάει παραχώρηση 250 τ.μ. για την στέγαση των υπηρεσιών του
- Η ΚΕΔ δήλωσε θετική στην εύρεση λύσεων συμβατών με τον χαρακτήρα των πολυκατοικιών ως διατηρητέα μνημεία και πρόταξε την ανάγκη απομάκρυνσης των αυθαίρετων κατόχων των διαμερισμάτων με την υποστήριξη της Εισαγγελίας και του Δήμου της Αθήνας. Επίσης προέβει σε ανοιχτή πρόσκληση ενδιαφέροντος (από τις 26-30/04/2010) για την υποβολή προτάσεων αξιοποίησης, προκειμένου να προχωρήσει στη σύνταξη σχετικής Μελέτης.⁷¹⁵

Μετά την κήρυξη των (6) επιπλέον πολυκατοικιών του συγκροτήματος των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας ακολούθησαν ερωτήσεις βουλευτών για την αξιοποίηση τους:

- Ο βουλευτής Μάξιμος Χαρακόπουλος (ΝΔ)ρωτάει τον αρμόδιο υπουργό αν προτίθεται να αξιοποιήσει τις προσφυγικές πολυκατοικίες για τη δημιουργία Μουσείου του Ελληνισμού της Ανατολής. Το αρμόδιο υπουργείο απαντά ότι είναι θέμα της ΚΕΔ, απαιτεί αλλαγή χρήσης σε μουσείο και δεν έχει λάβει μέχρι σήμερα τέτοιο αίτημα.⁷¹⁶

⁷¹³ Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/118103 π.ε./2896/03.02.2009

⁷¹⁴ Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/14911/413/18.02.2009

⁷¹⁵ Έγγραφο ΚΕΔ 3423/1896/26.04.2010

⁷¹⁶ Έγγραφο ΥΠΠΟΤ/ΔΝΣΑΚ/89060/1987/21.09.2010

- Ο βουλευτής Αθανάσιος Τσούρας (ΠΑΣΟΚ) θέτει το αντίστοιχο ερώτημα ρωτάει συμπληρώνοντάς το με το αίτημα δημιουργίας ξενώνα φιλοξενίας συγγενών των νοσηλεύομένων στο αντικαρκινικό νοσοκομείο «Άγιος Σάββας». Το αρμόδιο υπουργείο απαντά ότι δεν έχει λάβει καμία εισήγηση για αλλαγή χρήσης των μνημείων.⁷¹⁷
- Ο βουλευτής Σπυρίδων-Άδωνις Γεωργιάδης (ΝΔ) ρωτάει συμπληρωματικά με τους προηγούμενους βουλευτές και με αφορμή πάγιο αίτημα της Ένωσης Σμυρναίων για δημιουργία Μουσείου, αλλά και με την αγωνία της τύχης των κατελημμένων κτιρίων από «παράνομους μετανάστες, περιθωριακά στοιχεία και αντιεξουσιαστές»: για ποιο λόγο δεν έχει γίνει ήδη το Μουσείο του Ελληνισμού της Ανατολής στις Προσφυγικές πολυκατοικίες; αν έχει μελετηθεί από κοινωνική και ιστορική άποψη η πρόταση για δημιουργία μουσείου και ξενώνα καρκινοπαθών και κακοποιημένων γυναικών; Και αν θα απομακρυνθούν τα περιθωριακά στοιχεία από τα «Προσφυγικά»; Το αρμόδιο υπουργείο απαντά ότι οι όποιες προτάσεις αξιοποίησης πρέπει να αξιολογηθούν από τους φερόμενους ιδιοκτήτες και μετά να υποβληθούν στη ΓΓΑ., η δε απομάκρυνση «παράνομων μεταναστών, περιθωριακών στοιχείων και αντιεξουσιαστών» δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του συγκεκριμένου Υπουργείου.⁷¹⁸
- **Τον Απρίλιο του 2013** η ΕΤΑΔ ζητά από την Ελληνική Αστυνομία την συνδρομή της ώστε να διασφαλιστεί η ομαλή εκτέλεση καθαρισμού- απολύμανσης στα κτίρια του πρώτου συγκροτήματος κατοικιών των «Προσφυγικών», σύμφωνα με την εισαγγελική εντολή (20452/07.02.2013). Πρόθεση της ΕΤΑΔ είναι η απομάκρυνση των αυθαιρέτως διαμενόντων στα διαμερίσματα της δικαιοδοσίας της, η αλλαγή κλειδαριών και η σφράγιση αυτών.⁷¹⁹ Ανάλογη διαδικασία ζητά με έγγραφό της και η ΚΥΔ η οποία προκρίνει ως ασφαλέστερη λύση την απομάκρυνση των παρανόμως κατοικούντων στα «Προσφυγικά» την σφράγιση και φύλαξη αυτών με ιδιωτική εταιρεία φύλαξης επι 24ώρου βάσεως.⁷²⁰
- **Τον Μάρτιο του 2014** με απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιαρθρώσεων και Αποκρατικοποιήσεων, «μεταβιβάζονται και περιέχονται χωρίς αντάλλαγμα στην ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «ΤΑΙΠΕΔ ΑΕ» κατά πλήρη κυριότητα, νομή και κατοχή τα 137 διαμερίσματα κυριότητας του ΕΤΑΔ.ΑΕ, τα οποία βρίσκονται στην τοποθεσία του Αστικού Προσφυγικού Συνοικισμού της Λεωφόρου Αλεξάνδρας», με στόχο την πώληση και οικονομική εκμετάλλευση.⁷²¹

⁷¹⁷ Έγγραφο ΥΠΠΟΤ/γρ.ΥΠ/Κ.Ε./718/16.02.2011

⁷¹⁸ Έγγραφο ΥΠΑΙΘΠΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/81820/12258/842/24.05.2013

⁷¹⁹ Έγγραφο ΕΤΑΔ 3431/12.04.2013

⁷²⁰ Έγγραφο Κτηματικής Υπηρεσίας Αθηνών 1423/13.06.2013

⁷²¹ Αρ. Απόφασης Διυπουργικής Επιτροπής 247/4.03.2014, (ΦΕΚ571/07.03.2014)

- Με την μεταβίβαση στο ΤΑΙΠΕΔ των προσφυγικών διαμερισμάτων οι βουλευτές και οι βουλευτρίες της ΔΗΜΑΡ: Γιώργος Κυρίτσης, Νίκη Φούντα, Γιάννης Πανούσης και Ασημίνα Ξηροτύρη - Αικατερινάρη ρωτούν τους αρμόδιους υπουργούς Οικονομικών- Πολιτισμού και Αθλητισμού με ποιο σκεπτικό προχώρησαν στην μεταβίβαση, αν προτίθενται να ανακαλέσουν, ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς των «Προσφυγικών», ποιες χρήσεις επιτρέπονται στο κηρυγμένο μνημείο και ποιες ενέργειες έγιναν μέχρι σήμερα για την διατήρηση και ανάπτυξη της περιοχής;⁷²² Το αρμόδιο υπουργείο πολιτισμού απάντησε ότι η ευθύνη συντήρησης του μνημείου ανήκει στους ιδιοκτήτες υπό την επίβλεψη του ΥΠΠΟ και οι τυχόν επενδυτές δεσμεύονται από τις διατάξεις του Ν.3028/2002 άρθρα 10&11.⁷²³
- **Τον Μάρτιο του 2014** η Περιφέρεια Αττικής, με Απόφαση του Π.Σ., δήλωσε την αντίθεσή της στην απόφαση μεταβίβασης των «Προσφυγικών» στο ΤΑΙΠΕΔ και την πρόθεση της προχωρήσει στην αγορά τους από το αποθεματικό της Περιφέρειας Αττικής, αφού εξεταστεί το νομικό και ιδιοκτησιακό τους καθεστώς.⁷²⁴
- **Τον Απρίλιο του 2014** ο Δήμος Αθηναίων προσφεύγει στο ΣτΕ με αίτηση ακύρωσης εναντίον της απόφασης μεταφοράς στο ΤΑΙΠΕΔ των «Προσφυγικών» της Λεωφόρου Αλεξάνδρας.⁷²⁵ Ορίζεται άμεσα δικάσιμος, σε διάστημα έξι μηνών στις 07.10.2014.
- **Τον Μάιο του 2014** η Διεύθυνση Νεώτερης& Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ εκφράζει την άποψη ότι όλες οι αιτιάσεις του Δήμου Αθηναίων είναι αβάσιμες.⁷²⁶
- **Τον Απρίλιο του 2015** ο βουλευτής Ιωάννης Λαγός (Χρυσή Αυγή) ρωτάει τον Υπουργό Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την ύπαρξη του μνημείου στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας για τα Δεκεμβριανά, αν έχει χορηγηθεί σχετική άδεια; από ποια αρχή και πότε; ή είναι αυθαίρετο;⁷²⁷ Το αρμόδιο υπουργείο απαντά ότι δεν έχει ζητηθεί κάποια άδεια αλλά η αρμόδια Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων κρίνει ότι η τοποθέτηση της στήλης στα αριστερά του ακίνητου μνημείου («Προσφυγικά») δεν προκαλεί βλάβη στο μνημείο, δεν προσβάλει το μνημειακό συγκρότημα των Προσφυγικών Πολυκατοικιών .⁷²⁸

⁷²² Έγγραφο 6927/13.03.2014 Ερώτηση βουλευτών ΔΗΜΑΡ

⁷²³ Έγγραφο ΥΠΠΟ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/69882/7954/416/21.03.2014

⁷²⁴ Απόφαση 136/2014, 10η συνεδρίαση Περιφερειακού Συμβουλίου Αττικής την 18/03/2014

⁷²⁵ Έγγραφο 1467/10.04.2014 ΣΤΕ

⁷²⁶ Έγγραφο ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΝΣΑΚ/99193/11374/612/19.05.2014

⁷²⁷ Έγγραφο 1479/2.4.2015 ερώτηση βουλευτή ΧΑ

⁷²⁸ Έγγραφο ΥΠΟΠΑΙΘ/ΓΔΑΜΤΕ/ΔΠΑΝΣΜ/9628/8948/1173/17.04.2015

III. Χρονολόγιο προτάσεων ανάπλασης των «Προσφυγικών»

Μια πρώτη προσπάθεια ανάπλασης του όλου συγκροτήματος των προσφυγικών κατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας εντοπίζεται στην πρόταση ερευνητικού προγράμματος που κατέθεσε το ΕΜΠ τον Ιανουάριο του 2005. Η συγκεκριμένη πρόταση κατατέθηκε από την καθηγήτρια Αννη Βρυχεία και αναφερόταν σε ένα πρόγραμμα μελέτης και δράσης από κοινού με το σύλλογο ιδιοκτητών των προσφυγικών πολυκατοικιών «Η Ανάπλαση» διατυπωμένη σε τρεις άξονες που θα δουλεύονταν ταυτόχρονα ως μια συνολική ενότητα και θα ελέγχονταν βήμα – βήμα σύμφωνα με τις ανάγκες και τις επιθυμίες των κατοίκων.⁷²⁹

Αναλυτικά:

A) Επανασχεδιασμό των εσωτερικών των κατοικιών σύμφωνα με τις ανάγκες των κατοίκων

- Πλήρης καταγραφή των αναγκών για κατοικία των σημερινών κατοίκων του συνοικισμού
- Διερεύνηση δυνατότητας ενοποίησης δύο μονάδων, εφόσον αυτό είναι ρεαλιστικό και κάποιοι κάτοικοι έχουν την δυνατότητα αγοράς δεύτερης μονάδας
- Μικρές εσωτερικές αλλαγές σύμφωνα με τις ανάγκες των κατοίκων και εφόσον οι κάτοικοι το επιθυμούν κι έχουν την δυνατότητα να αναλάβουν το κόστος
- Διερεύνηση παροχής δανείου από τον ΟΕΚ
- Διερεύνηση επιστροφής κάποιων κατοίκων εφόσον το επιθυμούν καταβάλλοντας προφανώς το αντίτιμο πώλησης

B) Εξωτερικές όψεις των κτιρίων και υπαίθριοι χώροι τοπικής αλλά και περιορισμένων υπερτοπικών δραστηριοτήτων, επαναλειτουργία του παλιού καφεενείου

- Εναλλακτικές προτάσεις σχεδιασμού όψεων σύμφωνα με τις σύγχρονες αρχιτεκτονικές αντιλήψεις για τέτοιου είδους κτίρια
- Διερεύνηση της σχέσης ιδιωτικού υπαίθριου χώρου και δημόσιου χώρου
- Υπαίθριος χώρος: διαμορφώσεις, φυτεύσεις και διερεύνηση λειτουργιών σε επίπεδο γειτονιάς αλλά και μικρής κλίμακας δραστηριότητες υπερτοπικής σημασίας

⁷²⁹ Επιστολή 14.01.2005 Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ προς Υφυπουργό ΠΕΧΩΔΕ

Γ) Προτάσεις για τις πολυκατοικίες που έχουν αγοραστεί από την ΚΕΔ (πχ. φοιτητικές κατοικίες ή ξενώνας φιλοξενίας συνοδών ασθενών του νοσοκομείου Αγίου Σάββα ή ακόμα και μικρές μονάδες κοινόχρηστων δραστηριοτήτων). Με δεδομένο ότι στη διατήρηση τέτοιων μνημείων εμπεριέχεται και η λειτουργία τους, η αναβάθμιση του συγκροτήματος θα πρέπει να κυριαρχείται από την κατοίκηση

- Θα διερευνηθεί η δυνατότητα μετατροπής κάποιων μονάδων σε φοιτητικές κατοικίες, σε συνεργασία με το ΕΜΠ και το Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Θα διερευνηθεί η μετατροπή κάποιων μονάδων σε χώρους φιλοξενίας συνοδών ασθενών από την επαρχία του Νοσοκομείου Αγίου Σάββα

Ανάπλαση 2008 (η διπλή ανάπλαση). Με την απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ της κυβέρνησης της Ν.Δ., κ. Γιώργου Σουφλιά, εγκρίθηκε η διάθεση πίστωσης 1,1 εκατ. ευρώ για την ανάθεση εκπόνησης μελέτης Ενοποίησης Ελεύθερων Χώρων στην περιοχή του Γηπέδου ΠΑΟ, με τοπική ταπείνωση και κάλυψη της Λεωφ. Αλεξάνδρας. Το έργο οριζόταν ως εθνικού επιπέδου και εντάσσονταν στον προγραμματικό σχεδιασμό του ΥΠΕΧΩΔΕ. Η διπλή ανάπλαση του 2008 περιλάμβανε:

- Α) Ενοποίηση χώρων πρασίνου 100 στρεμμάτων από Τουρκοβούνια έως Λυκαβηττό συμπεριλαμβανομένου του χώρου των «Προσφυγικών»,
- Β) Δημιουργία υπερτοπικού – μητροπολιτικού πόλου πρασίνου και αναψυχής,
- Γ) Δημιουργία κυρίου δικτύου ροής πεζών (όπως αποτυπώθηκε στο ρυθμιστικό σχέδιο του 1985, {N.1515/1985 (ΦΕΚ18_Α_18.02.1985)} και συμπληρώθηκε με το {N.3481/2006, άρθρο 11, (ΦΕΚ162_Α_02.08.2006)}.⁷³⁰
- Στη μελέτη ενοποίησης ελεύθερων χώρων (1,1 εκ ευρώ), συνολικού προϋπολογισμού έργου 30 εκ ευρώ περιλαμβάνονταν:
- Πνεύμονας πρασίνου 17 στρεμμάτων, από τον Άρειο Πάγο και τα «Προσφυγικά» ως το γήπεδο του ΠΑΟ και τα Κουντουριώτικα⁷³¹

⁷³⁰ Ήδη σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Επίκουρος καθηγητής κ. Παύλος Ευστρατίου του ΕΚΠΑ στο <https://nomosphysis.org.gr/12153/to-deal-tis-di-plis-anap-lasis-leo-forou-aleksandras-elaiona-botanikou-kai-to-empodio-tou-sumbouliou-tis-epikrateias-ioulios-2010/> είχαν προηγηθεί α) «Μνημόνιο συνεργασίας Δήμου Αθηναίων - Ερασιτέχνη Παναθηναϊκού-ΠΑΕ Παναθηναϊκός (30-08-2005)», β) «Μνημόνιο- Βασικά σημεία Συμφωνίας» μεταξύ ΕΤΕ και Δήμου Αθηναίων (10-11-2005), γ) Σύσταση εταιρείας ειδικού σκοπού ΕΕΣ με την επωνυμία «Διπλή Ανάπλαση Βοτανικός-Λεωφόρος Αλεξάνδρας ΑΕ» (14-11-2005). Η ΕΕΣ Διπλή Ανάπλαση ανέθεσε στην ENVECOAE εκπόνηση μελέτης για την διπλή ανάπλαση

⁷³¹ Περιοχή πίσω από το γήπεδο του ΠΑΟ προς το Λυκαβηττό η οποία περιλαμβάνει αδόμητες εκτάσεις, εκτός σχεδίου και είναι διεκδικούμενη από τον Δήμο Αθηναίων και ιδιώτες

- Υπογειοποίηση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας στο ύψος του γηπέδου, περίπου 750 μέτρα μπροστά από τα «Προσφυγικά» (από Λουκάρεως μέχρι Πανόρμου)
- Αναμόρφωση τριών υφιστάμενων κόμβων (Λουκάρεως-Δημητσάνας, Αγ. Πάντων-Κυριακού και Πανόρμου)
- Ανάπλαση στα Κουντουριώτικα προς τα «Προσφυγικά»
- Κατεδάφιση 6 από τις 8 πολυκατοικίες στα «Προσφυγικά»
- Κατεδάφιση του γηπέδου του ΠΑΟ⁷³²
- Δημιουργία πάρκου 16,5 στρεμμάτων
- Ενοποίηση χώρων πρασίνου από τα Τουρκοβούνια ως το Λυκαβηττό, συνολικής έκτασης 100 στρεμμάτων
- Ενοποίηση χώρων αστικού πρασίνου στην ανατολική πλευρά του Λυκαβηττού
- Κατασκευή ενός κτιρίου 150τ.μ. όπου θα στεγαστεί το μουσείο του ΠΑΟ
- Κατασκευή αναψυκτηρίου 250τ.μ

Πρόταση Κακλαμάνη-Αλαβάνου (2009). «Την ανταλλαγή του οικοπέδου ιδιοκτησίας του ΤΕΕ επί των οδών Χαριλάου Τρικούπη, Ναυαρίνου και Ζωοδόχου Πηγής, με προσφυγικές πολυκατοικίες της λεωφόρου Αλεξάνδρας, προκειμένου να μετασκευαστούν σε έδρα του ΤΕΕ με ταυτόχρονη ανάπλαση της περιοχής, ανακοίνωσαν σε κοινή συνέντευξη τύπου ο δήμαρχος Αθηναίων Νικήτας Κακλαμάνης και ο πρόεδρος του ΤΕΕ Γιάννης Αλαβάνος. Η πρόταση αυτή, όπως τόνισαν, απευθύνεται στον υπουργό ΠΕΧΩΔΕ Γιώργο Σουφλιά και τη διοίκηση της ΚΕΔ, στην αρμοδιότητα-ιδιοκτησία των οποίων υπάγεται σήμερα η συντριπτική πλειοψηφία των διαμερισμάτων (περίπου 180 από τα 228) των συνολικά οκτώ προσφυγικών πολυκατοικιών της λεωφόρου Αλεξάνδρας. Πρόκειται για πρόταση εναρμονισμένη με τη γενική ιδέα της ανάπλασης στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας που έχει ανακοινωθεί από τον υπουργό ΠΕΧΩΔΕ, ταυτόχρονα και με την πρόσφατη απόφαση του υπουργού Πολιτισμού Αντώνη Σαμαρά, που μετά από γνωμοδότηση του ΚΣΝΜ, κήρυξε ως μνημεία και άρα ως διατηρητέες τις προσφυγικές πολυκατοικίες (δημοσιεύθηκε στις 3/2/2009). Με τον τρόπο αυτό, όπως τόνισαν και οι δυο ομιλητές, είναι δυνατόν να δοθεί λύση στο ζήτημα της στέγασης του ΤΕΕ, ενώ παράλληλα να δοθεί διέξοδος στη διελκυστίνδα που δημιουργήθηκε στο οικόπεδο ιδιοκτησίας του

⁷³² Ο ΠΑΟ παραμένει στην Λεωφόρο μέχρι να χτιστεί γήπεδο στο Βοτανικό, επιστρέφει τα δικαιώματα χρήσης της Λεωφόρου στο Δήμο Αθηναίων και λαμβάνει τα δικαιώματα χρήσης στο Βοτανικό.

ΤΕΕ στα Εξάρχεια, όπου η «πρωτοβουλία κατοίκων» της περιοχής προχώρησε πριν λίγες ημέρες σε κατάληψη με το αίτημα να γίνει πάρκο».⁷³³

Η πρόταση προέβλεπε τη χρήση τεσσάρων(4) κτιρίων για τη στέγαση του ΤΕΕ με την προϋπόθεση να δημιουργηθεί και υπόγειο αμφιθέατρο. Για τις υπόλοιπες πολυκατοικίες, πέραν των νομίμως κατοικημένων διαμερισμάτων, μπορούν να υλοποιηθούν οι προτάσεις για τη στέγαση Μουσείου Προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής και τη δημιουργία ξενώνα νοσηλευόμενων στο αντικαρκινικό νοσοκομείο «Άγιος Σάββας». Οι δε ελεύθεροι χώροι, οι οποίοι καλύπτουν το 70% του συνολικού οικοπέδου, σύμφωνα με τον δήμαρχο Αθηναίων Νικήτα. Κακλαμάνη θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τον Δήμο (που φέρεται να είναι ο ιδιοκτήτης) ως χώροι πρασίνου, μέσω του προγράμματος «πράσινη ανάπτυξη».⁷³⁴

Η διπλή Ανάπλαση 2014 στο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (ΡΣΑ): Σύμφωνα με το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ν.4277/2014, Παράρτημα IV, άρθρο 14, παράγραφος 4, εδάφιο 3, όπως δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 156_Α_01.08.2014), το Πρόγραμμα ανάπλασης των Προσφυγικών Πολυκατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας σε συνδυασμό με τη «διπλή ανάπλαση» αποσκοπεί:

- ✓ Στην επανάχρηση και αξιοποίηση του συγκροτήματος, χωρίς αλλοίωση της μορφολογίας του, με χρήσεις κατοικίας, υπηρεσιών, πολιτισμού, εκπαίδευσης, διαμονής και φιλοξενίας, στην κατεύθυνση λειτουργικής διασύνδεσης των νέων χρήσεων με τις δραστηριότητες στην άμεση περιοχή
- ✓ Στη διάσωση, αποκατάσταση και ανάδειξη του συγκροτήματος ως σημαντικού μνημείου της νεότερης αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος
- ✓ Στην αναβάθμιση του ελεύθερου ακάλυπτου χώρου μεταξύ των κτηρίων με την απομάκρυνση της άτυπης στάθμευσης, τη συμπλήρωση της φύτευσης και την ένταξη της περιοχής στο δίκτυο οικολογικών διαδρομών μεταξύ Λυκαβηττού και Τουρκοβουνίων.
- ✓ Οι ανωτέρω στόχοι μπορούν να συνδυαστούν με πρόγραμμα διπλής ανάπλασης και δημιουργία κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων στην περιοχή του γηπέδου της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, εφόσον υλοποιηθούν τα απαιτούμενα έργα υλοποίησης νέου

⁷³³ <https://www.aftodioikisi.gr/ota/dimoi/protasi-anaplastis-ton-prosfigikon-tis-l-alexandras/> 30.03.2009

⁷³⁴ http://portal.tee.gr/portal/page/portal/press/ENHMEROTIKO_DELTIO/ED-YEAR-2009/ED2532/2532_DRASTHRIOTHTES.pdf

γηπέδου στην περιοχή του Βοτανικού κατά τις ειδικότερες διατάξεις των Ν.4177/2013 και Ν.3983/2011 και του Π.Δ. 29/2013 (ΑΑΠ 161).

IV. Χρονολόγιο προτάσεων ανάπλασης του «Πάρκου»

Η πρώτη ανάπλαση του Πάρκου ξεκίνησε το **1935** σταμάτησε με την κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ολοκληρώθηκε το 1949. Η Επιτροπή Δημόσιων Κήπων στις βασικές αρχές της, στις οποίες στηρίχτηκε για την διαμόρφωση του Πεδίου του Άρεως σε δημόσιο κήπο, συμπεριέλαβε τα εξής:

- α) ολόκληρος ο μη οικοδομήσιμος χώρος μεταξύ των οδών Κοδριγκτώνος, Μαυροματαίων, Αλεξάνδρας και Σχολής Ευελπίδων να παραχωρηθεί στο κοινό,
 - β) ο Λόφος Φινόπουλου να ενωθεί με το Πάρκο,
 - γ) να χτιστεί κέντρο αναψυχής στο Πεδίο του Άρεως αλλά με αυστηρούς όρους,
 - δ) να αποκλειστούν από το πάρκο οχήματα και ιππείς,
 - ε) ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος να τοποθετηθεί στη διασταύρωση Κοδριγκτώνος και Μαυροματαίων, να εξυπηρετείται από δυο εισόδους και να μην απομονωθεί από το Πάρκο, του οποίου αποτελεί οργανικό στοιχείο, με συμπαγή περίφραξη εκτός από τα αποδυτήρια,
 - στ) στον περιβάλλοντα χώρο των εκκλησιών του Πάρκου να μην δοθεί ιδιαίτερος τόνος, να παραμείνουν ως παρεκκλήσια μέσα στο πράσινο και να μην τελούν κηδείες,
 - ζ) όλα τα κτίρια πλην της Σχολής Ευελπίδων να μην κριθούν διατηρητέα αλλά βαθμηδόν να κατεδαφιστούν,
 - η) να απομακρυνθούν τα προϊόντα εκσκαφής που είχε αποθέσει η εταιρεία Πάουερ κατά την κατασκευή της σήραγγας της σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών-Πειραιώς.⁷³⁵
- Αξιοσημείωτη είναι η διατύπωση: *«ο κήπος δεν δύναται να θεωρηθεί ως απλή ομάς δένδρων, ως ένας πρασινισμένος χώρος. Πρέπει να είναι συνδυασμός προοπτικών απόψεων πρασίνου»*.⁷³⁶

Την εποχή εκείνη έγινε το αρδευτικό δίκτυο, ο ηλεκτροφωτισμός, τα σιντριβάνια, το κτίριο διοίκησης, το Green Park και η Γαρδένια. Οι εργασίες ανάπλασης του Πάρκου συνεχίστηκαν το '45 και ολοκληρώθηκαν το 1949.

Το Πεδίο του Άρεως αρχικά άνηκε στο δήμο Αθηναίων και στη συνέχεια δόθηκε για χρήση, διατήρηση, συντήρηση και αξιοποίηση στο Ειδικό Ταμείο

⁷³⁵ Δημητρακόπουλος Α., *Το Πεδίον Άρεως Πάρκον* στο Τεχνικά Χρονικά τεύχος 79, Μάιος 1935

⁷³⁶ http://library.tee.gr/digital/techr/1935/techr_1935_7_79_80_81_428.pdf, (σελ.449)

Μόνιμων Οδοστρωμάτων Αθηνών του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Με την κατάργηση του «Ε.Τ.Μ.Ο.Α.»⁷³⁷ η διεύθυνση, συντήρηση, επέκταση και η εκμετάλλευση του πέρασε στην Διευρυμένη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αθηνών Πειραιώς, την Υπερνομαρχία, τη σημερινή Περιφέρεια, χωρίς βέβαια το προσωπικό το οποίο μεταφέρθηκε στην Γ.Γ.Δ.Ε στο ΥΠΕΧΩΔΕ. Διοικητικά πλέον ανήκει το Πάρκο⁷³⁸ στην Περιφέρεια Αττικής και χωροταξικά στο Δήμο Αθηναίων.

Η δεύτερη ανάπλαση ξεκίνησε το 2004. Τον Δεκέμβριο του 2003 η Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς, επι θητείας Φώφης Γεννηματά, στην οποία έχει μεταβιβαστεί η αρμοδιότητα συντήρησης και εκμετάλλευσης του Πάρκου, ανέθεσε σύνταξη πρότασης-προμελέτης για το Πεδίο του Άρεως που προέβλεπε δυο (2) φάσεις:

- Α). Την Ολυμπιακή φάση με χρονοδιάγραμμα μέχρι 30/5/2004 και χρηματοδότηση 1.250.000 ευρώ (από τον αναπτυξιακό πόρο και το ΥΠΕΧΩΔΕ). Σε αυτή προτείνονται σχέδια με ορίζοντα την Ολυμπιάδα τα οποία περιλαμβάνουν μια μικρής κλίμακας ανάπλαση στην κεντρική είσοδο και στον κεντρικό άξονα καθώς και την συντήρηση και τοποθέτηση νέων υποδομών

- Β). Την Μετά-ολυμπιακή φάση η οποία χρησιμοποιήθηκε από την Τεχνική Υπηρεσία της Νομαρχίας Αθηνών προκειμένου να συντάξει προμελέτη για την συνολική ανάπλαση του Πεδίου του Άρεως. Η προμελέτη αυτή υποβλήθηκε σε προκήρυξη της Περιφέρειας Αττικής στα πλαίσια του μέτρου “2.3” και εντάχθηκε στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π. Αττικής) με χρηματοδότηση 9.150.000 ευρώ. Στις 21/8/2005 εξεδόθη από την Περιφέρεια Αττικής η απόφαση ένταξης της πρότασης, και ξεκίνησε η διαδικασία του διεθνούς διαγωνισμού. Οι προτάσεις που υποβλήθηκαν αξιολογήθηκαν και ο διαγωνισμός ολοκληρώθηκε το Φεβρουάριο του 2008 με την υπογραφή της σύμβασης από την ανάδοχο εταιρεία.⁷³⁹ Η μακέτα της ανάπλασης παρουσιάστηκε στο Ζάππειο Μέγαρο από την υπερνομαρχη Ντίνα Μπέη, και οι εργασίες ξεκίνησαν τον Απρίλιο του 2008 και ολοκληρώθηκαν το Σεπτέμβριο του 2010.

⁷³⁷ Π.Δ. 98/2000 «περί καταργήσεως το Ε.Τ.Μ.Ο.Α. (ΦΕΚ 85 Δ’/15.03.2000)

⁷³⁸ Σύμφωνα με την υπ. αριθμ. ΥΑ 133384/6587, (ΦΕΚ 2828 Β’/23-12-2015) το Πεδίον του Άρεως (λόγω της διαμόρφωσής του αλλά και των χρήσεών του) χαρακτηρίζεται και διαχειρίζεται ως Πάρκο.

⁷³⁹ <https://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=111&language=el-GR>

Η ανάπλαση αυτή βαφτίστηκε στη συλλογική μνήμη ως «ανάπλαση Τομπάζη» λόγω της επίβλεψης της από τον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Τομπάζη. Η αρχιτεκτονική μελέτη εκπονήθηκε από τα γραφεία Χάρρυ Μπουγαδέλλη και Αλέξανδρου Τομπάζη. Στις προγραμματικές δηλώσεις της, όπως αυτές αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο από την ανάδοχο εταιρεία «Α. Καπετανίδης ΑΤΕΕ» διαβάζουμε ότι οι καθοδηγητικές αρχές του έργου είναι τρεις:

- α) σεβασμός στο ύφος και την ιστορία του πάρκου με διατήρηση των ιστορικών μνημείων, και τονισμό των ξεχασμένων θεματικών δακτυλίων
- β) αύξηση των περιοχών πρασίνου, με την ελάχιστη δυνατή πλακόστρωση, καθόλου τσιμεντοποίηση και χρήση υλικών απλών, φυσικών, οικολογικών. Κεντρικός στόχος η βελτίωση της υπάρχουσας βλάστησης αλλά και η νέα φύτευση που θα αποσκοπεί στην δημιουργία ενός ενιαίου χαρακτήρα καλαισθησίας και λειτουργικότητας.
- γ) λειτουργικότητα και χρησιμότητα του Πάρκου για τους κατοίκους.

Ένα λειτουργικό πάρκο προϋποθέτει την αύξηση ασφάλειας στο χώρο, η οποία επιτυγχάνεται με ανάπλαση εισόδων επιδιόρθωση της περίφραξης δημιουργία νέου δικτύου φωτισμού καθώς και με μια ολοκληρωμένη και ευδιάκριτη σήμανση και πληροφόρηση.

Ένα ευχάριστο και φιλικό πάρκο προϋποθέτει επίσης αναβάθμιση των χρήσεων αναψυχής, άθλησης και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Επιπλέον απαιτείται τονισμός του εκπαιδευτικού χαρακτήρα της λειτουργίας του πάρκου. Έτσι προβλέπεται η αναβάθμιση του Θεάτρου Άλσους σε χώρο πολλαπλών χρήσεων 3200τμ που θα συνδέει τον πολιτισμό με το πράσινο, η κατασκευή ειδικά διαμορφωμένου χώρου για skateboard, ειδικό χωμάτινο πεζοδρόμιο για jogging, και δίκτυο ποδηλατοδρόμου.

Εδώ να σημειωθεί ότι η χρήση ενός άδενδρου χώρου σε άμεση γειτνίαση με την πλατεία μπροστά στο άγαλμα της Αθηνάς είχε άτυπα παραχωρηθεί στη νεολαία για τη διεξαγωγή του αθλήματος skateboard. Οι συνεχείς αναπλάσεις όμως καθώς και η αντίδραση θαμώνων του πάρκου κατάφεραν και την διέκοψαν/κατάργησαν οριστικά⁷⁴⁰.

⁷⁴⁰ Έγγραφο 3979/11.12.2018 του Γενικού Γραμματέα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών-Πειραιώς προς την Δ/ση Δασών Αθηνών με το οποίο ο χώρος καταργείται ως μη συμβατός με τη λειτουργία και τον αρχικό σχεδιασμό του Πεδίου του Άρεως.

Ένα πάρκο σύγχρονο και δυναμικό είναι ένας χώρος ανοιχτός σε όλους τους πολίτες. Για το λόγο αυτό υπάρχει ειδική μέριμνα για την πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στους υπαίθριους και κτιριακούς χώρους του πάρκου».⁷⁴¹

Η τρίτη ανάπλαση ξεκίνησε επί Περιφερειακής αρχής της Ρένας Δούρου. Και ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2016. Με το πέρας αυτής της τελευταίας ανάπλασης επαναλειτούργησε πλέον το εμβληματικό κτίριο του θεάτρου Άλσους, το τέως κτίριο Οικονομίδη. Εκτελέστηκαν συστηματικά οι εργασίες για τον καθαρισμό και τη συντήρηση του πρασίνου. Ο ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός και κατά το μεγαλύτερο μέρος του και ο φωτισμός αποκαταστάθηκαν. Τα αγάλματα και τα νεώτερα μνημεία που βρίσκονται στο χώρο καθαρίστηκαν και συντηρήθηκαν, από ειδικούς συντηρητές σε συνεργασία με τη Δ/ση Συντήρησης Αρχαίων και Νεώτερων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού. Τέλος, εκπονήθηκε και ψηφίστηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο ο νέος κανονισμός λειτουργίας του Πεδίου του Άρεως.

Για την ανάταξη του Πεδίου του Άρεως διατέθηκαν τρία (3) εκατομμύρια ευρώ μέχρι το Γενάρη του 2019.⁷⁴² Στο αμέσως επόμενο στάδιο προχώρησε η σύνταξη διαχειριστικής μελέτης για την προστασία και ανάδειξη του Πάρκου. Στις 14/03/2019 το Π. Σ. Αττικής ενέκρινε την από 2/2019 μελέτη η οποία αφορούσε την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης του Πεδίου του Άρεως και την πρόταση μέτρων για τη διαχείριση και ανάδειξη του.⁷⁴³ Η μελέτη πρότεινε μια σειρά έργων όπως:

- «α) Συντήρηση υφιστάμενων παιδικών χαρών και ιδιαιτέρως της εγκαταλελειμμένης που χρειάζεται νέα παιχνίδια και νέο δάπεδο ασφαλείας,
- β) δημιουργία χώρων άθλησης με τοποθέτηση οργάνων γυμναστικής για όλες τις ηλικίες,
- γ) επαναλειτουργία του φυτωρίου, και σήμανση στον περιβάλλοντα χώρο του με νέες κατατοπιστικές πινακίδες, δέντρων και φυτών, ώστε να λειτουργήσει ως «μικρό πάρκο» μέσα στο πάρκο,
- δ) δημιουργία βοτανικού κήπου για την πλήρωση του περιβαλλοντικού και εκπαιδευτικού του σκοπού, ως αστικό πάρκο,

⁷⁴¹ <http://www.kapetanidis.gr/index.php?category=3&page=13&language=greek>

⁷⁴² https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-perifereiarches-rena-doeroe-apanta-se-pente-vasika-erotemata-yia-to-pedio-toe-areos_gr_5c4744ede4b0bfa693c7a8e8?utm_hp_ref=gr-home (29.01.19)

⁷⁴³ Απόφαση 63/2019, 7^η συνεδρίαση Περιφερειακού Συμβουλίου/ ΑΔΑ:6Π6Ζ7Λ7-0ΘΑ/14.03.2019

- ε) κατασκευή χώρου αναψυχής με τοποθέτηση ξύλινων τραπεζοπάγκων στο «χώρο με τις Αριές»,
- στ) συντήρηση των υφιστάμενων διαδρόμων και μονοπατιών με ταυτόχρονη τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων,
- ζ) συντήρηση και αντικατάσταση φθαρμένων καθισμάτων (ξύλινα παγκάκια, πεζούλια), φωτιστικών και κάδων απορριμμάτων, η) επαναλειτουργία του υπαίθριου χώρου του GreenPark με ήπιες παρεμβάσεις».

Επίσης προβλέπονται έργα συντήρησης των υφιστάμενων κτιρίων του πάρκου και η αναβάθμισή τους με νέες χρήσεις. Κρίνεται ταυτόχρονα απαραίτητη η συντήρηση της ύδρευσης και άρδευσης (αντικατάσταση λάστιχων δικτύου άρδευσης και πρόταση υπογειοποίησης του δικτύου ανά περίπτωση).

Σε θέματα πυροπροστασίας προτείνεται η καλύτερη διαχείριση της βλάστησης και η συχνή απομάκρυνση ξερών χόρτων και δέντρων.

Οι όποιες επεμβάσεις κατά τον μελετητή θα έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιταγές των αντίστοιχων υπηρεσιών (πχ δασαρχείο), να είναι σύμφωνες με την κείμενη νομοθεσία και να μεριμνούν για την διευκόλυνση ατόμων με ειδικές ανάγκες. Τα όποια υλικά συντήρησης επιλέγονται θα έπρεπε να είναι φιλικά προς το περιβάλλον και να συνάδουν με την αισθητική του Πάρκου.

Σύμφωνα με την μελέτη τα οφέλη που απορρέουν από το πάρκο για την ευρύτερη περιοχή συνίστανται σε:

- «α) περιβαλλοντικά (βελτίωση ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα και των θερμικών συνθηκών της ευρύτερης περιοχής, μέσω ρύθμισης της θερμοκρασίας και του φωτοκλίματος της, μέσω της σκίασης),
- β) κοινωνικά (αφού θα αυξηθούν οι επισκέπτες, λόγω του πλήθους των λειτουργιών του πάρκου, οι οποίες θα καλύπτουν ανάγκες όλων των κοινωνικών και ηλικιακών ομάδων υιοθετώντας μάλιστα και ένα διαδημοτικό χαρακτήρα) και
- γ) οικονομικά οφέλη (αύξηση της αξίας των ακινήτων στην γύρω περιοχή, λόγω της αισθητικής της αναβάθμισης, εκμετάλλευση των εγκαταστάσεων εντός του πάρκου καθώς και φιλοξενία εκθέσεων και εκδηλώσεων».

Για την επίτευξη των στόχων της αισθητικής και ποιοτικής αναβάθμισης του πάρκου, η μελέτη προτείνει την λήψη μέτρων τόσο διοικητικών όσο και διαχειριστικών, όπως:

- α) καλύτερη αστυνόμευση του χώρου,

- β)διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού που ασχολείται στο πάρκο,
- γ) προώθηση ενημερωτικών δράσεων για την αξία και τη σπουδαιότητα του χώρου
- δ) εκπόνηση ειδικών μελετών και εφαρμογή τους για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης του πάρκου.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η διαχειριστική μελέτη είχε εξασφαλίσει όλες τις απαραίτητες συγκαταθέσεις της Εφορείας Αρχαιοτήτων της Πόλης, καθώς και της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων Υπ. Πολιτισμού.⁷⁴⁴

Οι αναπλάσεις μέσα από την κριτική ματιά των κατοίκων όπως αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις

«Εδώ που είμαστε στην πλατεία Πρωτομαγιάς, εδώ ήταν ένα γήπεδο, μια αλάνα, αλλά και μέσα το πάρκο τότε, πριν την καταστροφική ανάπλαση, είχε, υπήρχε πάρα πολύ κόσμος για παιχνίδι. Με την ανάπλαση δυστυχώς χάθηκαν αυτοί οι χώροι, με τις τραγικές επιλογές που έγιναν τότε με την ανάπλαση του 2008, την καταστροφική για μένα ανάπλαση του Τομπάζη και της τότε Περιφέρειας. Δεν ξέρω, δεν ξέρω πως είχε γίνει η επιλογή του Τομπάζη, τότε θεωρούνταν κορυφαίος, αρχιτέκτονας τοπίου, αρχιτέκτονας γενικά και όλα αυτά, στο Πεδίο του Άρεως έγινε καταστροφική δουλειά, απόλυτα, καταστροφική όμως, έγινε ένα έργο μόνο και μόνο για να φαγωθούν εννέα εκατομμύρια ευρώ, 9 εκατομμύρια ευρώ, να χαλάσουν υποδομές λειτουργικές που είχε τότε μέσα το Πεδίο του Άρεως, να γίνουν έργα καθαρά βιτρίνας, όχι βιτρίνας, έργα που δεν μπορούσαν να σταθούν, αν έχεις προσέξει στο Πεδίο του Άρεως πήγαν και βάλαν μαρμαράκια, ψηφιδωτό κάτω, που δεν ήταν δυνατόν να επιζήσουν ποτέ, αυτά τα μαρμαράκια, αυτό το πράγμα από τη χρήση, αυτά είναι πολυτελείας πράγματα που δεν χρειαζόντουσαν, το πάρκο χρειαζόταν να επισκευάσουν τα παγκάκια του, να προσέξουν τις παιδικές χαρές, αρχιτεκτονικά η διαμόρφωσή του ήταν άψογη, με τα χρόνια ο κόσμος είχε βρει τις χρήσεις του, εγώ ας πούμε στο δημοτικό, μετά το δημοτικό, πήγαινα στα Εξάρχεια κατεβαίναμε όλη η παρέα στο άγαλμα της Αθηνάς και κάναμε skate. Το άγαλμα της Αθηνάς μάζευε δεκάδες παιδιά της προεφηβικής ηλικίας και λίγο μετά. Το χάσαμε αυτό, πάει, έφυγε, αποφάσισε κάποιος ότι πρέπει να βγάλει τις μαρμάρινες πλάκες και να φυτέψει ελιές, για κάποιο λόγο, μας έλειπαν οι ελιές, όχι ένας χώρος να μπορούν να κάνουν τα παιδιά skate και να βρίσκονται. Την υπάρχουσα χρήση δεν την σεβάστηκε τότε. δεν την σεβάστηκε καθόλου, έκανε, για μένα ήταν, με μια λέξη καταστροφική ήτανε, κι εκεί έχουν πάρα πολλές ευθύνες και οι κάτοικοι, δεν ξέρω αν σε ενδιαφέρει στο βάθος του παρελθόντος τι είχε γίνει... Τότε στην ανάπλαση

⁷⁴⁴ Έγγραφο ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΕΦΑΠΑ/TBMAM/356901/256034/13142/2167.10.08.2019 και ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΜΤΕ/ΥΝΜΤΕΑΑΣΕΚ/361230/37219/6949/10.10.2018 αντίστοιχα.

είχε γίνει ένας ξεσηκωμός των κατοίκων, να μην γίνει, να μην γίνει η ανάπλαση, με βασικό επιχείρημα ίσως όχι ακόμη τα σχέδια, που ακόμα δεν ξέραμε ακόμη τι επρόκειτο να γίνει μέσα στο πάρκο, αλλά το γεγονός ότι επι τρία χρόνια θα έκλεινε το πάρκο. ήταν καταστροφή, ήταν, δηλαδή έχασε το πάρκο κάθε σύνδεσή του με την γύρω περιοχή, απομονώθηκε. Γι' αυτό σου λέω, αν επιλεγόταν μια ανάπλαση ήπια, όχι ανάπλαση, μια επισκευή, κομμάτι-κομμάτι, θέλω να φτιάξω το δρομάκι αυτό που είναι χαλασμένο-θα το φτιάξω, σήμερα κλείνω το δρομάκι, όχι έκλεισε όλο το πάρκο τρία χρόνια, δηλαδή το λέω ακόμα και με εξοργίζει αυτό το πράγμα, ήταν ένα εργοτάξιο τρία χρόνια και μετά ο ένας μηχανικός μετά τον άλλο, πως το λένε, βαρούσαν κανόνια, σικέ κατά την γνώμη μου, τρώγαν τα λεφτά φεύγαν, άλλη εργολαβία, να φάει άλλα λεφτά και άλλα και τελικά ποτέ δεν παραδόθηκε ολοκληρωμένο το έργο της ανάπλασης. Η ανάπλαση περιλάμβανε το GreenPark μέσα, την λειτουργία του, δεν έγινε τίποτα, απολύτως, το μόνο που κατάφεραν ήταν να δώσουν το «Άλσος Οικονομίδη». Εγώ πήγαινα στην Κυψέλη με τα πόδια ή κατέβαινα από το σπίτι μου στην Βικτώρια όταν ήθελα να πάω να πάρω το τραίνο, ήταν 4 λεπτά, τώρα έπρεπε να κάνω όλο το γύρο για να κατέβω στη Βικτώρια.

Μετά την υποτυπώδη ανάπλαση, το Πάρκο για έξι μήνες- εφτά, ήταν ένα τέλειο, ασχέτως με τα λειτουργικά προβλήματα που παρουσιάστηκαν στη συνέχεια, ήταν ένας κουκλίστικος χώρος και καινούριος, brand-new, με την ζελατίνα και δεν μπορούσες να εκφραστείς αρνητικά. Είχε την υδάτινη διαδρομή που ήταν ονειρώδης, είχε τον ροδόνα που ήταν κάτι καταπληκτικό που δεν το είχαμε ξαναδεί, χαρήκαμε, μια χαρά και όλα αυτά, ... ούτε έξι μήνες δεν κράτησε. Δεν υπήρξε καμία προδιαγραφή ή σκέψη, πως θα συντηρηθούν αυτές οι υποδομές, οι λεπτεπίλεπτες, που έφτιαξε η ανάπλαση. Όλα διαλύθηκαν μέσα σε έξι μήνες. Το γκαζόν μαράθηκε, τα νερά σταμάτησαν να κυλούν. Που λες έκαναν ένα τέτοιο έργο χωρίς να έχουν στο μυαλό τους ότι αυτό θέλει συντήρηση, θέλει κάποιον από πάνω, το πλακάκι χαλάει, ο μηχανισμός σιντριβανιού χαλάει. Άσε που είχε απίστευτες κακοτεχνίες. Άμα δεις αυτό το κεντρικό σιντριβάνι στην «Γαρδένια», αυτό έχει πίδακες που φεύγουν τα νερά προς τα πάνω, ε αυτό όλα πλημμυρίζαν τα νερά και έφευγαν προ το πλάι, δηλαδή δεν είχε φτιαχτεί κλίση έτσι ώστε να πηγαίνουν στο γύρω-γύρω φρεάτιο. Σήμερα δεν λειτουργεί τίποτα από αυτά. Όλα τα έργα της ανάπλασης δεν λειτουργούν. Τα εννέα εκατομμύρια ευρώ που δόθηκαν... Και δεν έχουν περάσει..., δέκα χρόνια έχουν περάσει, δεν είναι ότι πέρασαν τριάντα χρόνια, δηλαδή τα εννιά εκατομμύρια πετάχτηκαν στον υπόνομο. Δεν λειτουργεί απολύτως τίποτα, πλην του Άλσους, που και το «Άλσος» παραχωρήθηκε σε έναν ιδιώτη, εντάξει; Δεν είναι στο πάρκο».⁷⁴⁵

⁷⁴⁵ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

«Έγινε μια πολύ μικρή προσπάθεια ανάπλασης πριν το 2004 που ήταν από τον Κωνσταντίνο μέχρι την πρώτη πλατεία, ένας μικρός διάδρομος και μετά έγινε το 07, άρχισε το 07 η οποία όμως ήταν η Τρίτη προσπάθεια για ανάπλαση, είχαν προηγηθεί άλλες δύο, είχαν αποκρουστεί από κινήματα πολιτών που ασχολούμασταν με το πάρκο γιατί ήταν τελείως έξω από το πνεύμα του πάρκου, η μεν πρώτη το χώριζε σε 4 κομμάτια με δυο μεγάλες... υποτίθεται πεζοδρόμους κατ' αρχάς 20 όμως μέτρων από την Ευελπίδων στο άγαλμα του Κωνσταντίνου και από την Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού στο, στην Αθηνά... η οποία ας πούμε ξεκίνησε υποτίθεται σαν πεζόδρομος, αλλά δεν μας έλεγε τίποτα ότι δεν θα γινότανε αύριο- μεθαύριο η διαπερατότητα της Κυψέλης προς τα Εξάρχεια και των, του Γκύζη προς την Βικτώρια, ας πούμε. Αυτό το αποκρούσαμε, δεν έγινε, ήτανε επι εποχής Κατριβάνου, νομάρχη τότε, μετά ήρθε στην Υπερνομαρχία η Γεννηματά η οποία κατέβασε κι αυτή ένα σχέδιο, το οποίο, εκείνο κι αν ήτανε, άλλου τύπου βέβαια, όχι τόσο ας πούμε υπέρ της κυκλοφορίας αυτοκινήτων, αλλά ήταν ένα φαραωνικό σχέδιο με υπέργειες ζύλινες διαδρομές και από κάτω να περνάνε ποδήλατα και από πάνω οι πεζοί, δηλαδή άλλαζε τελείως το σχέδιο του πάρκου και την φυσιογνωμία του πάρκου. Το πάρκο έχει ένα σχέδιο το οποίο έχει φτιαχτεί, δεν είναι κάτι το ότι υπήρχε ένα δάσος εκεί πέρα, ήταν ένας χέρσος χώρος με κάποια παραπήγματα ή και κάποια κτίρια στρατιωτικού τύπου και κάποια στιγμή επιχωματώθηκε με πολλά χώματα που φέρανε από την υπόγεια διάβαση του σιδηροδρόμου όταν φτιάχνανε το σιδηρόδρομο Μοναστηράκι- Αττική, πολλά χώματα, και μετά γύρω στο 34 εκεί 35 φυτεύτηκε και βγήκε και ένα σχέδιο του πάρκου, αυτό το σχέδιο που το καθιστά αναγνωρίσιμο και το σχέδιο της καλής λειτουργίας του πάρκου. Με αυτά τα παρτέρια με αυτούς τους διαδρόμους, τώρα κάποιες μικρολειτουργίες μέσα κάπου που θα είναι η παιδική χαρά, αυτά μπορούν να παίζουν αλλά δεν είναι το καθοριστικό αυτό. Το θέμα είναι να μην αλλάξει τίποτα. Στην, αυτή τη δεύτερη ανάπλαση επι Γεννηματά περιοριζόντουσαν οι είσοδοι του πάρκου από 16-17 που ήτανε θέλανε να τις κάνουνε μονάχα 4, αρχίσανε και καγκελώνανε το πάρκο, αφαιρέσανε πάρα πολύ μεγάλο μέρος πράσινης περίφραξης, το πάρκο είχε περίφραξη πράσινη, δηλαδή με θάμνους σκληρούς που έκανα μια περίφραξη. Και αφαιρούσαν αυτή την ωραία περίφραξη για να βάλουν μάρμαρο τσιμέντο, μάλλον τσιμέντο από κάτω και μαρμαρόστρωση και κάγκελα. Και να κλείσουνε και τις πόρτες, τις πολλές πόρτες που είχε. Εκεί πάλι αντιδράσαμε, ευτυχώς τότε το κίνημα ήταν και πιο δυνατό, ρίξαμε και κάγκελα, παράνομα μεν, κατ' ουσίαν πιστεύαμε και πιστεύουμε ακόμα ότι κάναμε το σωστό και τουλάχιστον από τις 16 πόρτες που θα γίνονταν 4 μείνανε οι 9, νομίζω τώρα είναι 9-10 πόρτες και υπάρχει μια διέλευση του κόσμου πιο εύκολη και πιο γρήγορη μέσα στο πάρκο. Και φτάσαμε πλέον στα, η εγκατάλειψη βέβαια προχωρούσε, αφηνόταν το πάρκο, δυστυχώς κι ενώ τα αιτήματά μας στην αρχή ήτανε φροντίδα και συντήρηση του

πάρκου και τελείως ενάντια σε κάθε ανάπλαση, φτάσαμε στο τρίτο σχέδιο ανάπλασης το οποίο ήτανε του αρχιτεκτονικού γραφείου του Τομπάτζη, πάλι επι Γεννηματά, πέσαν τα φτερά λίγο της Περιφέρειας, άρχισε να συνδιαλέγεται μαζί μας, είδε ότι θα ήταν πάρα πολύ δύσκολο να γίνει οποιοδήποτε έργο αν δεν είχε και την σύμφωνη γνώμη των, τουλάχιστον των κινηματικών κατοίκων περίξ του πάρκου, ενώ είμαστε, δεν είμαστε ούτε σύλλογος ούτε είχαμε καμία νομική και τέτοια, αρχίσανε να μας φωνάζουνε, να συνομιλούμε μαζί τους, μας στέλνανε τα προσχέδια του Τομπάτζη, πράγματι δεν άλλαζε κάτι στο γενικό σχέδιο του πάρκου, το πάρκο είχε ήδη εγκαταλειφτεί πάρα πολύ και ήθελε μια φροντίδα, έντονη, τουλάχιστον ένα δυο χρόνια για να συντηρηθεί, δώσαμε κάποιες συμβουλές κι εμείς, σίγουρα τις δέχτηκε ο Τομπάτζης και σίγουρα όπως ήταν το όλο σχέδιο, δεν λέω ότι ήταν το τέλειο, αλλά σίγουρα προστεθήκανε πράσινο και χώμα. Δηλαδή αφαιρέθηκαν ασφαλτοί και τέτοια και προστεθήκανε πράσινο και χώμα προστέθηκε, αυτό είναι δεδομένο με βάση των τετραγωνικών που είχαμε δει. Τώρα το αν αυτή η κεντρική διάπλαση, ο διάδρομος που έγινε με μάρμαρο άσπρο που το καλοκαίρι είναι πολύ έντονο με τον ήλιο ας πούμε χτυπάει, σίγουρα δεν είναι ότι το καλύτερο, παρόλα αυτά ήταν ένας πολύ καλός σχεδιασμός, δεδομένου ότι είχαμε πλέον αποδεχθεί ότι έπρεπε να γίνει μια ανάπλαση. Παρόλα αυτά πέσαμε στην άλλη παγίδα κατά κάποιο τρόπο, της εκτέλεσης. Την εκτέλεση την ανέλαβε ότι χειρότερο θα μπορούσε να την είχε αναλάβει, από ότι έμαθα μετά κι από άλλο μηχανικό. Εγώ δεν είμαι μηχανικός, δεν ξέρω, απλώς ασχολούμουνα και τότε με μια επιτροπή κατοίκων με το Πεδίον του Άρεως. Είδαμε τα σχέδια, είπαμε ναι, είναι συμβατά, είναι καλύτερη η κατάσταση που θα δοθεί μετά, αλλά την ανέλαβε κάποιος κύριος Καπετανίδης, ο οποίος από ότι μάθαμε από την αγορά ήτανε από τις χειρότερες περιπτώσεις ας πούμε που θα μπορούσαν να αναλάβουν την εκτέλεση ενός έργου, αποδείχθηκε αυτό, διότι έκανε ότι τον συνέφερε δηλαδή κάποια χωματουργικά, τσιμέντα, τις υπόγειες διαδρομές νερού και αποχετεύσεις και ότι... και σε μία κατάσταση σταμάτησε το έργο κήρυξε και πτώχευση και είχε μείνει και το Πεδίον του Άρεως για αρκετό χρονικό διάστημα κλειστό, το οποίον πέραν της κακής λειτουργίας που είχε από πριν, άρχισε να φεύγει από το μυαλό του κόσμου σαν ο καθημερινός μου περίπατος, μένοντας κλειστό κιόλας. Γινήκανε διάφορες δικαστικές και τέτοιες με την Περιφέρεια, με τον κύριο... και υποτίθεται παρεδόθη το έργο, ήταν λειψό όμως κατά το 1/3 του περίπου, δηλαδή από τα 9,5 εκατομμύρια που είχαν πει ότι θα διατεθούν μείναν 3,5 εκατομμύρια ανεκτέλεστα. Είχανε μείνει και τα κτίρια, όπως είναι το κτίριο του Οικονομίδη, το Άλσος, το GreenPark κάτω, κάποιες άλλες παιδικές χαρές και είχανε μείνει έργα που δεν είχαν εκτελεστεί και κύρια βέβαια δεν έγινε η κηποτεχνική μελέτη που ήτανε μέσα στις προδιαγραφές του Τομπάτζη, η οποία...

Αρα δεν παρελήφθη αυτό το έργο ουσιαστικά όχι, αλλά επειδή ήτανε και προεκλογική περίοδος τότε, είχε γίνει, η κα Γεννηματά είχε αποχωρήσει, είχε αφήσει την κυρία Μπέη στο πόδι της στην Περιφέρεια, η κυρία Γεννηματά πέρασε στην κεντρική πολιτική σκηνή, θελήσανε να κάνουνε κάποια υποτιθέμενα εγκαίνια, είναι και οι μόνες 7-10 μέρες που είδαμε τις υδάτινες διαδρομές και τα σιντριβάνια να λειτουργούν μέσα στο πάρκο και βέβαια παρουσία δημοσιογράφων όλα αυτά, για να δοθεί ας πούμε η αίσθηση ότι να τι ωραία και τι καλά που είναι όλα. Παρόλα αυτά από πίσω υπήρχε πράγμα και άφτιαχτο και εγκαταλελειμμένο. Και πάλι η συντήρηση δεν είχε πως να το πω σιγουρευτεί, δεν ήτανε σίγουρη, ότι θα υπήρχε συντήρηση με υπαλλήλους και με ανθρώπους που θα ασχολιόντουσαν με το πάρκο. Πράγματι οι υπάλληλοι τότε ήταν 6 και έπρεπε να γίνουν και συμβάσεις με μόνιμο προσωπικό που ήταν ένα από τα κύρια αιτήματά μας, δεν βάζανε και κάνανε κάποιες συμβάσεις οι οποίες ήτανε τρίμηνες, εξαμήνες; Χωρίς όμως συνέπεια και συνέχεις. Δηλαδή τελείωνε η σύμβαση και τότε ξεκινάγανε να κάνουν την επόμενη σύμβαση, η οποία έπαιρνε ένα τρίμηνο να φτιαχτεί. Εγκαταλείπετο πάλι το πάρκο, ερχόντουσαν πάλι άλλοι, οι οποίοι ήταν και καινούριοι κατά 90%, ας πούμε και ξαναρχίζανε υποτίθεται από την αρχή με ένα πάρκο που είχε τρεις μήνες να περιποιηθεί καθόλου. Τέλος πάντων, ο χειρισμός της συντήρησης ήτανε κάκιστος, πολύ δε περισσότερο σε μια ανάπλαση η οποία δεν είχε τελειώσει.

Αν δούμε την παράμετρο, ότι έμεινε τρία χρόνια κλειστό το πάρκο, αυτό σήμαινε για τις γειτονιές, ότι τις χώρισε πια αυτό το πάρκο, εκεί που παλιά τις ένωνε. Το κύριο είναι ότι έφυγε από την καθημερινότητα αυτών των ανθρώπων που μένανε σε αυτές τις γειτονιές, οι οποίοι ήτανε οι κύριοι επισκέπτες του. Είτε διαλέξανε κάτι άλλο, είτε μείνανε στα σπίτια τους οι πιο πολλοί. Άλλαξε οπωσδήποτε και η νοοτροπία του κόσμου, δεν είναι, δηλαδή δεν μπορούμε να έχουμε, να λέμε ότι ο μέσος έλληνας έχει την ίδια νοοτροπία με το περιβάλλον και τον ανοιχτό ελεύθερο χώρο πρασίνου που είχε την δεκαετία του 60,70 έστω και αρχές 80. Λίγο- λίγο, παρόλα αυτά όμως είναι ένας χώρος ο οποίος ακόμα έλκει κόσμο, πολύ δε περισσότερο μετανάστες, οι οποίοι έχουν αυτή την κουλτούρα του να κάνουν την βόλτα τους και το πικ-νικ τους σε έναν ελεύθερο χώρο, η οποία λίγο-λίγο έχει φύγει από τον έλληνα ενώ παλιότερα υπήρχε. Παρόλα αυτά η επισκεψιμότητα του πάρκου δεν, δηλαδή για μας τους ανθρώπους που ασχολούμαστε ακόμα με το θέμα του Πεδίου του Άρεως, δεν βάζουμε κανένα στεγανό αν είναι οι επισκέπτες αν θα είναι έλληνες ή θα είναι μετανάστες ή αν... και αυτός ο χώρος είναι ένας ελεύθερος ανοιχτός χώρος πρασίνου, κάτι που λείπει γενικά από την Αθήνα, δεν είναι ότι έχουμε διακόσιους τέτοιους χώρους και άντε ένας ας πάει και λίγο

στράφι και γι' αυτό κοιτάμε να τον κρατήσουμε ως κόρην οφθαλμού και όσο μπορούμε πιο έξω από ιδιωτικοποιήσεις και χωρίσματά του, πράγματα που συμβαίνουν».⁷⁴⁶

«Βέβαια δεν το απολαύσαμε το Πεδίο του Άρεως, γιατί το έκλεισε η ανάπλαση, έμεινε πολλά χρόνια κλειστό και ουσιαστικά ήταν από τα μεγάλα προβλήματα του πάρκου που δημιούργησε η ανάπλαση, είναι ότι το έκοψε, διέκοψε την οργανική σχέση του πάρκου με το, με την γειτονιά. Παλιά δηλαδή ο κόσμος περνούσε μέσα από το πάρκο, Κυψέλη, κέντρο, ξέρω εγώ, πήγαιναν στα δικαστήρια από το Πεδίον του Άρεως από την Βικτώρια, ο κόσμος περνούσε μέσα. Δηλαδή ήτανε ο εύκολος τρόπος να πας να κόψεις είχε πολύ κόσμο. Η ανάπλαση έκοψε για χρόνια ένα κομμάτι του πάρκου, άργησε πάρα πολύ με τους εργολάβους, διάφορα πράγματα, με αποτέλεσμα αποκόπηκε η οργανική σχέση του πάρκου με την γειτονιά και νομίζω ότι αυτή είναι μια από τις βασικές αιτίες των πολλών προβλημάτων που εξακολουθεί να έχει το Πεδίον του Άρεως. Κοιτάζτε, είπαμε το πάρκο ήτανε μια συνεχής εγκατάλειψη, όμως πριν από την ανάπλαση, ήταν συνδεδεμένο οργανικά με την γειτονιά. Ερχόντουσαν τα παιδιά κι έπαιζαν μπάλα, να το πούμε έτσι απλά. Αυτή η πλατεία η κεντρική ήταν ασφαλτός, άρα πήγαιναν τα παιδιά και παίζανε μπάλα, πολλά παιδιά, δηλαδή έβλεπες εκατό, διακόσια, όπως είναι αν πας στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, απογευματάκι, που είναι εκεί πέρα, σκέψου γινόταν ένας χαμός από παιδιά εδώ πέρα. Άρα ας πούμε το θέμα, παρόλα τα προβλήματα που είχε, επειδή δεν υπήρχε περιποίηση κτλ, υπήρχε χώρος, υπήρχε πράσινο, υπήρχε δροσιά, ήταν ανοιχτό σχεδόν όλο το εικοσιτετράωρο, όλα αυτά τα πράγματα βοηθούσαν το να έχει ζωή το πάρκο. Το κλείσιμο το έκανε το μεγάλο πρόβλημα. Δεν έχει επανέλθει λοιπόν ακόμα στην πρότερη κατάσταση και ελπίζουμε κάποια στιγμή μπας και γίνει».⁷⁴⁷

Τα πρώτα προβλήματα της Ανάπλασης φάνηκαν με την παράδοση του Πάρκου.

«...τον Δεκέμβριο του 10 παραδίδεται το πάρκο, υποτίθεται. Όταν παραδόθηκε αυτό το έργο, το μεγάλο λάθος που εξακολουθεί να υπάρχει από τότε είναι ότι δεν άνοιξαν μέσα ένα κιόσκι, ένα περίπτερο, εμείς μπήκαμε σε ένα πάρκο με πολυτέλεια μέσα, ξαφνικά, δηλαδή, απαγόρευαν στα παιδιά, το θυμάμαι αυτό χαρακτηριστικά, να παίρνουν χαλικάκι και να το πετάνε μέσα στις υδάτινες διαδρομές, καλά κάνανε οι άνθρωποι αλλά εμείς έπρεπε να προσαρμοστούμε στα νέα δεδομένα. Από εκεί που είχαμε ένα πάρκο με τη χαρά του, με το δεν ξέρω τι, που ξέραμε που θα πάμε να ακουμπήσουμε, βρεθήκαμε σε ένα χώρο που, λίγο

⁷⁴⁶ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁷⁴⁷ Συνέντευξη με Δ.Τ. 19.06.2019

εκτός νερών, χωρίς βοήθεια, χωρίς ένα κιόσκι, κάτι, να πουλάει ένα νερό, ένα παγωτό, ένα χυμό, μια πορτοκαλάδα...». ⁷⁴⁸

«Ε, είναι εννέα εκατομμύρια ευρώ. Τα μεγάλα αποτήματα δεν τα έκανε η Δούρου, η οποία είναι πολύ αντιπαθής, σε εμένα τουλάχιστον, και ο τρόπος με τον οποίο απευθύνθηκε στους κατοίκους σε συγκεκριμένες περιπτώσεις όταν ανέλαβε κάποιος εισαγγελέας έρευνα για το πάρκο, άρχισε να μας κουνάει το δάχτυλο και να μας λέει προσέξτε ποιος θα βρεθεί κτλ, δεν είχε γίνει βέβαια η 23^η Ιουλίου. (σ.σ. η αποφράδα Δευτέρα της πυρκαγιάς στο Μάτι). Όμως τα μεγάλα λάθη τα έκανε η Γεννηματά. Η υπερνομαρχία τα έκανε. Αντιπαθής ξε-αντιπαθής εκεί γίνανε. 9 εκατομμύρια ευρώ, ένας Τομπάζης ο οποίος ήρθε και έβαλε κάτι κόκκινα, έκανε κάτι εικαστικές παρεμβάσεις με κάτι κόκκινα σίδερα, ένα σιντριβάνι το οποίο μια χαρά ήτανε, πανάκριβοι κυβόλιθοι, οι οποίοι αυτή τη στιγμή δεν μπορούνε να αναπληρωθούν γιατί είναι πολύ ακριβόι». ⁷⁴⁹

«Η ανάπλαση Τομπάζη θεωρήθηκε από πολύ κόσμο πολύ σκανδαλώδης, κυρίως σε ότι αφορά τα δέκα εκατομμύρια ευρώ τα οποία ξοδεύτηκαν. Αλλά και σε σχέση με το τι έγινε. Βέβαια είχε και θετικά, δηλαδή μπήκανε και πάρα πολύ καλές ιδέες, κυρίως ότι έφυγε τσιμέντο σε πάρα πολλά σημεία, ο ροδώντας ήταν μια πολύ καλή ιδέα, ακόμα δεν δουλεύει βέβαια αλλά αυτό είναι άλλο θέμα, δεν είναι θέμα Τομπάζη, ή ξέρω εγώ η διαδρομή εκεί στα πλατάνια, επίσης ήταν μια πάρα πολύ καλή ιδέα. Ήτανε νερό που να κυκλοφορεί συνεχώς και να υπάρχει ένα σύστημα το οποίο να το φιλτράρει κτλ. Εδώ ήτανε παλιά άσφαλτος, το έβγαλε, το έκανε χώμα, το ενοποίησε με τον άλλο χώρο, άσχετα τώρα που έχουμε φτάσει εδώ... ήτανε κάποιες ιδέες καλές. Η ανάπλαση Τομπάζη όμως απέτυχε στην πράξη». ⁷⁵⁰

Μια απάντηση στις αιτιάσεις όλων των επικριτών της «Ανάπλασης Τομπάζη» επιχείρησε να δώσει η Πρόεδρος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών-Πειραιώς Ντίνα Μπέη με επιστολή της το 2008 στο περιοδικό του ΤΕΕ.

«Δεν οικοδομούμε, δεν προσθέτουμε ούτε ένα κυβικό μέτρο τσιμέντο, δεν καταστρέφουμε την υπάρχουσα βλάστηση, δεν αλλοιώνουμε τις υπάρχουσες διαδρομές. Προσθέτουμε πράσινο συντηρούμε την υπάρχουσα βλάστηση, αποκαθιστούμε τις υδάτινες διαδρομές, φωτίζουμε το σύνολο του πάρκου με λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας, αντικαθιστούμε τις υποδομές ύδρευσης, αποχέτευσης, αντικαθιστούμε την άσφαλο με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον, αντικαθιστούμε τα φθαρμένα παγκάκια και καθιστικά, συντηρούμε τα αγάλματα, δημιουργούμε ένα εκπαιδευτικό «Μινωικό λαβύρινθο» με φυτά από χλωρίδα της

⁷⁴⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁷⁴⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁷⁵⁰ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Αττικής και μετατρέπουμε το ιστορικό θέατρο «Άλσος» σε ένα χώρο πολλαπλών χρήσεων χωρίς να αλλοιώνουμε τη φυσιογνωμία του πάρκου. Τέλος σε σχέση με το προσωπικό μας σας ενημερώνουμε ότι προχωράμε στην εκπόνηση μελέτης από την οποία θα προσδιοριστεί ο αριθμός του προσωπικού που απαιτείται για τη συντήρηση και φύλαξη του Πεδίου του Άρεως. Στον υπάρχοντα οργανισμό της Υπερνομαρχίας υπάρχουν ακάλυπτες 90 σχετικές θέσεις όλων των ειδικοτήτων και έχει ζητηθεί από το αρμόδιο Υπουργείο Εσωτερικών η κάλυψή τους. Εκείνο που θέλουμε να σας διαβεβαιώσουμε είναι ότι δεν θα εγκαταλείψουμε το πάρκο στην τύχη του και θα διασφαλίσουμε με κάθε τρόπο τη διατήρησή του μετά την ολοκλήρωση του έργου».⁷⁵¹

Μια άλλη διάσταση από την πλευρά της διοίκησης που διαδέχθηκε την Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς, Ντίνα Μπέη, στη διαχείριση του Πάρκου τονίζει η τέως Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα Αθηνών το 2010, Άννα Παπαδημητρίου Τσάτσου:

«Όταν ένα έργο δεν έχει νομικά παραληφθεί πλήρως και σωστά, δεν μπορεί και να συντηρηθεί σωστά. Δεν μπορούν δηλαδή να γίνουν οι διάφορες συμβάσεις συντήρησης, γιατί το αντικείμενο που πρέπει να περιγραφεί σ' αυτές δεν είναι ολοκληρωμένο. Όταν, παραδόθηκε το Πάρκο με χαρές και πανηγύρια στον λαό, ήταν όλα ωραία και καλά. Μετά; Μα μετά θα έφταιγαν οι επόμενοι για ό,τι δεν είχε τελειώσει. Είχαν, μεσολαβήσει αρκετές αιτήσεις ακυρώσεως από πολίτες που δεν συμφωνούσαν με την ανάπλαση (μπορεί και να είχαν δίκιο). Όταν, δε, το παραλάβαμε από την Υπερνομαρχία, ενώ μπαίναμε και στην κρίση που όλα τα δικαιολογούσε και τα κάλυπτε..., ο εργολάβος είχε προφανώς αδυναμία εκτελέσεως του έργου. Αποδείχθηκε, λοιπόν, πως όλα στο Πάρκο του Πεδίου του Άρεως γυρνούσαν γύρω από την ανάπλαση που δεν είχε ολοκληρωθεί, όπως π.χ. ημιτελή κτίρια, περίπτερα, υπάρχουσες γεωτρήσεις που ποτέ δεν τελείωσαν. Αναγκαστήκαμε -και είμαι περήφανη γι' αυτό- να βγάλουμε έκπτωτο τον εργολάβο που δεν τελείωνε την ανάπλαση, δηλώνοντας αδυναμία. Έτσι μόνον καταφέραμε και ξεμπλόκαρε το έργο και προκηρύχθηκαν τα υπόλοιπα, ώστε η τωρινή διοίκηση, ευτυχώς, να μπορέσει να συνεχίσει».⁷⁵²

⁷⁵¹ http://library.tee.gr/digital/endel/2008_2471/endel_2008_2491.pdf

⁷⁵² https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/154302_osa-den-ehoyne-eipothai-gia-pedion-toy-areos
(συνέντευξη της Άννας Παπαδημητρίου Τσάτσου 18.06.2018)

V. Χρονολόγιο εκδηλώσεων εντός και περίξ του «Πάρκου»:

- **Λοξή Τάξη**, 12–18/10/2015, Πρόκειται για εκδήλωση που οργανώνει το Υπαίθριο Σχολείο της Κοινότητας στο Πεδίο του Άρεως.

«Οι προσπάθειες για ένα υπαίθριο σχολείο της κοινότητας στο Πεδίο του Άρεως από την Περιφέρεια Αττικής και την Παιδαγωγική Ομάδα «Το Σκασιαρχείο», μαζί και με άλλους φορείς που συμπράττουν σ' αυτή την πρωτοβουλία, γίνονται επιτέλους πράξη! Η αρχή γίνεται με το έργο του Ζάφου Ξαγοράρη «Λοξή Τάξη» (2015) στο Πεδίο του Άρεως, έργο που σκοπεύει να λειτουργήσει, μεταξύ άλλων, κι ως συμμετοχικός σχεδιασμός για το πώς φανταζόμαστε τον χώρο και την υπαίθρια διδασκαλία. Ο στόχος είναι το Πεδίο του Άρεως να είναι η αυλή των γειτονικών κι όχι μόνο σχολείων. Το σημείο συνάντησης είναι ο χώρος έκθεσης της «Λοξής Τάξης» (πρώην Θέατρο Αλίκη και η είσοδος είναι από το Άγαλμα της Αθηνάς). Οι δράσεις θα συνεχίζονται σε όλη τη διάρκεια του έτους 2015/2016 κατόπιν συνεννόησης.⁷⁵³

«Έστησε στο Αλίκη, στο πρώην θέατρο Αλίκη τη λοξή τάξη, λοξή την έλεγε, γιατί όπως ήταν ο λόφος έτσι, έβαλε και ισορρόπησε τα θρανία, δηλαδή ναι μεν λοξό το τοπίο αλλά τα θρανία όλα ήταν στην ίδια ευθεία, τα έκανε με ένα... ήταν πάρα πολύ όμορφα. Και έλεγα, ήταν ένα πρόγραμμα τότε, το υποστήριζε, είχανε πάει και τα παιδιά, βέβαια εμείς είχαμε πάει με συνοδεία, γιατί ήταν τα ναρκωτικά μέσα, τότε, τα είχαμε συνοδεύσει, ας πούμε, στο πάρκο και είχε γίνει και ένας καβγάς, είναι δυνατόν – φέρνουν τα παιδιά εδώ μέσα; Και μετά τα πήγανε περιβαλλοντικό, σε αυτό το σπιτάκι. Λοιπόν, και ήρθε η υπερβολή, εν πάση περιπτώσει τα γνωστά, δηλαδή σύριγγες κάτω ήταν τα παιδιά στο Αλίκη και πίσω γινόταν το έλα να δεις. Ε, κι αυτό λέγαμε, λέω κανονικά θα έπρεπε αυτή την τάξη να την αφήσετε εδώ, έξω, βάλτε και ένα πρόχειρο, κάτι, δεν ξέρω τι, τα παιδιά στην Ελλάδα θα έπρεπε να τους κάνεις μαθήματα εδώ. Δεν ξέρω τι έγινε, δεν προχώρησε, ποιος ήταν; Ένας δάσκαλος από ένα σχολείο, αν πατήσετε λοξή τάξη ίσως να σας το βγάλει. Ε, θα έπρεπε να κάνουν μαθήματα εκεί μέσα, δηλαδή 25^η Μαρτίου, αφού είναι για τους ήρωες χτίστηκε, χτίστηκε συγγνώμη λέω, φτιάχτηκε. πήγαινε να τους δείξεις τα αγάλματα, το ροδόνα, τόσα πράγματα να κάνεις μέσα».⁷⁵⁴

- **Indie Free Festival#26**, Σάββατο 11/06/2016 στο Πάρκο Πεδίο Άρεως:

«Με μότο «να σπάσουμε όλα τα σύνορα που υψώθηκαν ανάμεσά μας» το Κενό δίκτυο οργανώνει το «ποιοτικό, νεανικό, οικολογικό φεστιβάλ, αφιερωμένο στην αγάπη για την

⁷⁵³ <http://www.patt.gov.gr/site/attachments/article/16464> (13.10.2015)

⁷⁵⁴ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

ανεξάρτητη underground δημιουργικότητα, την μουσική, την υπεράσπιση της ελευθερίας της έκφρασης στο δημόσιο χώρο και την προστασία του περιβάλλοντος. Ένα εθελοντικό και αφιλοκερδές φεστιβάλ που φέρνει σε άμεση βιωματική επαφή ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων με το Πεδίο του Άρεως συνεχίζοντας το «Indie Free Festival», για 26η χρονιά στον ιστορικό χώρο διοργάνωσής του»⁷⁵⁵

Στις 09.06.2018, μετά από εισαγγελική παρέμβαση απαγορεύτηκε από την Ελληνική Αστυνομία το «Indie Free Festival», για πρώτη φορά μετά από 28 χρόνια.

«Αυτό συνιστά άλλη μια παρέμβαση των αρχών και της δικαιοσύνης στις ελευθεριακού χαρακτήρα εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται την τελευταία περίοδο στο Πεδίον του Άρεως. Ήδη από το πρωί ήταν εμφανής η παρουσία αστυνομικών της ΟΠΚΕ και των ΜΑΤ οι οποίοι δεν επέτρεψαν την διοργάνωση του Φεστιβάλ. Το Κενό Δίκτυο [πρώην Ομάδα στο Τρόμο του Κενού] καταδικάζει την αυθαίρετη αυτή προσπάθεια καταστολής της ελεύθερης χρήσης και επανοικειοποίησης του δημόσιου χώρου. Το ζήτημα από τη σκοπιά μας δεν αφορά μόνον τη διεξαγωγή ενός σημαντικού πολιτιστικού συμβάντος, με ιστορική διάρκεια δεκαετιών, αλλά τη χρήση του χώρου από τα κινήματα και εν γένει το δικαίωμα στην πόλη ενάντια στην αποικιοποίησή της από τις σχέσεις και τα νοήματα της κυριαρχίας»⁷⁵⁶.

Στις 22.06.2019 το «Κενό Δίκτυο» τελικά παρουσιάζει, για 29η συνεχή χρονιά, το «Indie Free Festival», το μεγάλο φεστιβάλ της underground σκηνης στο κεντρικό πάρκο της πόλης. Το φεστιβάλ αφιερώνεται στη στήριξη του αγώνα ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων.⁷⁵⁷

Το «Indie Free Festival», αν και αποτελεί μια παραδοσιακά επαναλαμβανόμενη εκδήλωση, δεν παύει να προκαλεί δυσφορία σε αρκετούς κατοίκους πέριξ του πάρκου, κυρίως λόγω της «ηχορύπανσης» κατά τις ώρες κοινής ησυχίας.

- **Αθηναίοι Δρομείς:** στις 15.04.2018, τα μέλη του συλλόγου διοργάνωσαν αγώνες δρόμου υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής, και σε συνεργασία με το Οικονομικό Πανεπιστήμιο. Επίσης το Σάββατο 14/04/19, ο εν λόγω Αθλητικός Πολιτιστικός Σύλλογος συν-διοργανωτής της Περιφέρειας Αττικής, στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την ανάδειξη του πανέμορφου πάρκου «ΠΕΔΙΟΝ ΆΡΕΩΣ», προκηρύσσει τη διεξαγωγή του 3ου Αγώνα Πεδίου Άρεως «Στις Γειτονίες της

⁷⁵⁵ <http://voidnetwork.gr/> (01.06.2016)

⁷⁵⁶ <http://voidnetwork.gr/2018/06/> (09.06.2018)

⁷⁵⁷ <http://voidnetwork.gr/2019/06/04/indie-free-festival-2019/>

Αθήνας». ⁷⁵⁸Μετά τους παραπάνω δρομικούς αγώνες ακολουθούν οι εκδηλώσεις που κάνουν σε συνεργασία με τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών. ⁷⁵⁹

- **«ΟΠΑ Run»:** την Κυριακή 6/5/2018 διοργανώνεται ο 1ος Αγώνας Δρόμου του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών Το ΟΠΑ Run, το οποίο περιλαμβάνει αγώνα δρόμου 5 χλμ και περίπατο 2 χλμ εξ' ολοκλήρου μέσα στο Πεδίο του Άρεως, συνδιοργανώνεται από το Πανεπιστήμιό και την Περιφέρεια Αττικής με την υποστήριξη του Οργανισμού Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας του Δήμου Αθηναίων (ΟΠΑΝΔΑ) και του Πανελληνίου Γ.Σ. ⁷⁶⁰ Ταυτόχρονα στα πλαίσια των εκδηλώσεων διοργανώνεται συναυλία της μπάντας του Δήμου Αθηναίων.

Την Κυριακή 12 Μαΐου 2019 διοργανώνεται το 2ο ΟΠΑ Run με τη συμμετοχή περίπου 1500 δρομέων σε αγώνα δρόμου 5 χλμ και περίπατο 2 χλμ. Η εκδήλωση τελεί υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και υποστηρίζεται από τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο. Ο ΟΠΑ Run διοργανώνεται με την υποστήριξη 150 περίπου εθελοντών, φοιτητών του ΟΠΑ και αποτελεί δράση του Προγράμματος Εθελοντισμού “AUEB Volunteers”, το οποίο εντάσσεται στη στρατηγική κοινωνικής προσφοράς του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Μέρος των εσόδων θα διατεθεί στο Πρόγραμμα ΔΙΑΒΑΣΗ, το οποίο υλοποιεί το πανελλαδικό δίκτυο υπηρεσιών απεξάρτησης και Κοινωνικής Επανένταξης του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ). Επιπλέον, σημαντικός αριθμός εισιτηρίων έχει διατεθεί σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. ⁷⁶¹

Την Κυριακή 30 Μαΐου του 2021 διοργανώνεται το 3^ο ΟΠΑ Run εξ ολοκλήρου μέσα στο Πεδίο του Άρεως με διαδρομές 5χλμ και 2χλμ με οικονομική στήριξη της Περιφέρειας Αττικής της τάξεως περίπου 21000€ ⁷⁶²

Η Περιφέρεια Αττικής για πέντε Σάββατα (31/08, 28/09, 26/10, 30/11, 21/12/2019) σε συνεργασία με την **Alla outrunning** και την υποστήριξη του Συλλόγου Δρομέων Υγείας Αθήνας, διοργανώνουν σειρά αγώνων 5 χλμ. εντός του Πάρκου με κοινωνικό και φιλανθρωπικό χαρακτήρα καθώς όλα τα έσοδα από το κόστος συμμετοχής θα διατεθούν για την ενίσχυση του σωματείου **MDA Ελλάς**, που

⁷⁵⁸ <https://www.facebook.com/events/997056717161038/> (14.04.2019)

⁷⁵⁹ Ε. Κ., Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα (14/04/2018, Σάββατο 7:00-8:00)

⁷⁶⁰ <https://www.aueb.gr/el/content/1o-opa-run-einai-gegonos>

⁷⁶¹ <https://www.aueb.gr/el/content/2o-opa-run-oloi-mazi-gia-pedion-toy-areos>

⁷⁶² Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου 45/2021 με ΑΔΑ:654Ζ7Λ7-3Ψ1

βοηθά εκατοντάδες άτομα με νευρομυκικά και κινητικά προβλήματα σε όλη την Ελλάδα.⁷⁶³

Νέες αθλητικές δραστηριότητες στο πάρκο.

«Μια περιοχή του Πεδίου του Άρεως, που για χρόνια ήταν απροσπέλαστη λόγω της πιάτσας ναρκωτικών (μεταξύ του αγάλματος του Κων/νου και της εισόδου στην Μαυροματαιών), αποκτάει ζωή με δραστηριότητες συμβατές με το Πάρκο. Με χαρά είδαμε παρέες να κάθονται στο χορτάρι, να παίζουν χαρτιά, να κάνουν γυμναστική. Ο Καμαρά είναι γυμναστής από την Λιβερία, βρίσκεται νόμιμα στην Ελλάδα, και κάνει μαθήματα γυμναστικής, δωρεάν, στον χώρο αριστερά από το άγαλμα του Κωνσταντίνου. Το μάθημα γίνεται καθημερινά, Δευτέρα με Παρασκευή, στις 6μμ.»⁷⁶⁴

- **Athens Pride 2017:** Η κεντρική εκδήλωση του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας της Αθήνας πραγματοποιήθηκε και φέτος υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής, η οποία μετείχε ενεργά στην πρωτοβουλία. Εκτός των άλλων παραχώρησε το Πεδίο του Άρεως στις 4/06/2017 για το πικ νικ των εθελοντών των οργανώσεων.⁷⁶⁵

- **Μύθοι του Πάρκου (Park Fables), Onassis Fast Forward Festival 5-Athens, FFF5/Chto Delat & Anton Kats. 2-16/05/2018:**

«Χρησιμοποιώντας ως πρώτη ύλη ίχνη ιστορίας και μνήμης, αποσπάσματα ταυτοτήτων και βιωμάτων, η διεθνούς εμβέλειας ρωσική κολεκτίβα Ch.to Delat, σε συνεργασία με τον εικαστικό και μουσικό Anton Kats, καλλιεργούν στο εύφορο Πεδίον του Άρεως. Μέσα από μια θεατρική παράσταση, έναν ραδιοφωνικό σταθμό, εφήμερες εικαστικές παρεμβάσεις και παράλληλες δράσεις, δημιουργούν ένα μυθοπλαστικό πεδίο, μεταξύ πραγματικού και φανταστικού, σε έναν από τους πιο πολύσημους δημόσιους χώρους στην Αθήνα». Παράλληλα με τις εικαστικές παρεμβάσεις, λειτουργούν εργαστήρια, με πρακτικές παρουσιάσεις στο χώρο του περιοδικού και της κούκλας, βιωματικό εργαστήριο, μαθήματα ποδηλάτου και τουρνουά σκακιού.

Όλες οι παρεμβάσεις καλούν το κοινό να σκεφτεί και να συζητήσει, να διαπραγματευτεί τις πολυπλοκότητες της σύγχρονης πολιτικοκοινωνικής κατάστασης, με διάθεση ανάδειξης διαφορετικών τρόπων διαχείρισης και χρήσης των δημόσιων χώρων και επανεπινόησης του ρόλου των χώρων ψυχαγωγίας. Σημείο αναφοράς και κόμβος συναντήσεων, κατά τις

⁷⁶³ <http://www.parkruns.gr/> (25.08.2019)

⁷⁶⁴ https://www.facebook.com/pg/epimenoumepedionareos/posts/?ref=page_internal (12/09/2019)

⁷⁶⁵ <https://left.gr/news/stin-plateia-syntagmatos-gia-proti-hronia-fetos-athens-pride-savvato-106>

δράσεις του "Park Fables", αποτελεί ένα ειδικά σχεδιασμένο περίπτερο, στο οποίο συσχετίζονται ο ραδιοφωνικός σταθμός και μια βιβλιοθήκη. Από τα πιο ενδιαφέροντα αντικείμενα του προγράμματος είναι οι δημόσιες συζητήσεις με την συμμετοχή καθηγητών αρχιτεκτονικής, ερευνητών, συγγραφέων, καλλιτεχνών, ψυχολόγων, εκπροσώπων συλλόγων και του ευαισθητοποιημένου κοινού. Ενδεικτικά τα θέματα συζητήσεων αναπτύσσονται γύρω από: «Το πάρκο και η πόλη: Αντανακλάσεις της ζωής στο πάρκο και τις περιοχές γύρω του στο παρελθόν και το παρόν», «Δεν φεύγω από το πάρκο πριν πέσει ο ήλιος»: Αστεγία και περιθωριοποίηση στο αστικό περιβάλλον, «Ερχόμαστε εδώ για να είμαστε ελεύθεροι και οι δυο μας»: Συζήτηση για τις σχέσεις ανθρώπων και ζώων στους ανοιχτούς χώρους των πόλεων, «Να κρύβεσαι ή να μην κρύβεσαι; Συζήτηση σχετικά με την πολιτική της «απόκρυψης» των στιγματισμένων πρακτικών στους αστικούς χώρους», «Παίζω το αγαπημένο μου παιχνίδι στο πάρκο»: Συζήτηση σχετικά με τα παιχνίδια, τον ανταγωνισμό και την κοινωνικότητα στους ανοιχτούς χώρους των πόλεων, «Τι να κάνουμε; Το έργο δημόσιας τέχνης ως εργαλείο μεταμορφώσεων». Η περφόρμανς του «Park Fables» ξεκινά με ξεναγήσεις, οι οποίες εκτυλίσσονται μεταξύ πραγματικότητας και μυθοπλασίας μέσα στο πάρκο του Πεδίου του Άρεως. Κάθε διαφορετική διαδρομή, μέσα από την οπτική γωνία διαφορετικής αφήγησης, οδηγεί το κοινό σε ένα θεατρικό έργο σύγχρονων μύθων. Αντλώντας έμπνευση από τη λογική των Μύθων του Αισώπου, κάθε μύθος αποτελείται από μια ιστορία, η οποία εμμυχώνεται από κούκλες και φέρνει στην επιφάνεια «ηθικά διδάγματα», ανοιχτά σε ερμηνείες.⁷⁶⁶

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα αναπτύχθηκαν κάποιες ενστάσεις σχετικά με την κατανόησή του από τους κατοίκους και θαμώνες του Πάρκου:

«λοιπόν, περιελήφθη στο πρόγραμμα του Φεστιβάλ, πέρσι, με ένα τρόπο κατά την γνώμη μου μπαγαποντίστικο, πως το λένε το άλλο, σε συνεργασία με την Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών. Ήρθε λοιπόν η διευθύντρια, δεν θυμάμαι πως την λένε, κάνανε κάτι σαν happening σαν performance που όμως ήταν λίγο πιο εξελιγμένες και ήρθαν λιγάκι με το αφήγημα και με την μπαγαποντιά, να μας πούνε: δεν τα βλέπετε σωστά τα πράγματα και ότι εσείς είστε εδώ τώρα της Βουγιουκλάκη, εμείς όμως φέρνουμε τα ανανεωτικά και θα πρέπει να μάθετε να ζείτε έτσι, αλλά πάλι κουνώντας το δάχτυλο. Δεν θυμάμαι πως ήταν η συνέντευξή της αλλά ήτανε σε στυλ του «είστε αυτοί και είμαστε εμείς», ήρθαν με αντιπαράθεση, δεν είχε επιτυχία. Ήτανε μια σύλληψη που είχε ως εμβληματική φιγούρα την Μαυρούλα, ένα σκυλάκι, το οποίο είναι μέσα στο πάρκο και ακολουθεί πάντα μια κλωσάρ

⁷⁶⁶ <https://www.onassis.org/el/whats-on/fast-forward-festival-5/fff5-chto-delat-anton-kats>

την Αιμιλία, δεν θυμάμαι πως την λένε, και είναι έτσι μασκώτ του πάρκου. Δεν ήταν άσχημο, δεν πέτυχε όμως, νομίζω ότι και αυτό...». ⁷⁶⁷

«Πέρσι είχαμε αυτό, είχαμε τη Στέγη Ωνάση... Η Στέγη Ωνάση λοιπόν, Η Στέγη Ωνάση ήρθε λίγο... δηλαδή ήρθε κι αυτή κάπως, ήρθαν εκεί πέρα να κάνουν τι δηλαδή με τους ιθαγενείς πειράματα; Δεν έτυχε αποδοχής, μας αντιμετωπίσανε πιστεύω, σαν ιθαγενείς, τώρα τα πράγματα, τώρα δεν ξέρω τι γίνεται» ⁷⁶⁸

- **Musafir(ηδες):** είναι οι τριήμερες εκδηλώσεις **29-30/06 & 8/7/2018**.

{Musafir: ταξιδιώτης, Μουσαφίρης: φιλοξενούμενος}.

«Στο Πεδίον του Άρεως, στο θέατρο Οικονομίδη, στις 21.00, διοργανώνονται μια σειρά καλλιτεχνικών δράσεων που θα φέρουν μαζί έλληνες και πρόσφυγες σε ένα πείραμα συνύπαρξης και συνεργασίας. Περιλαμβάνονται οι δράσεις:

29/06/2018: Το τραπέζι της μνήμης και των επιθυμιών, Performance. «Θα στηθεί ένα μεγάλο τραπέζι στο πάρκο όπου κοινό, πρόσφυγες και καλλιτέχνες θα κάτσουν μαζί, θα γνωριστούν, θα φάνε, θα πιούν και θα μοιραστούν εμπειρίες, μνήμες και επιθυμίες.

30/06/2018: Συναυλία με Αφγανούς, Ιρανούς, Σύριους, Ινδούς, Ισπανούς Παλαιστίνιους και Έλληνες μουσικούς. «Επαγγελματίες και ερασιτέχνες μουσικοί θα φτιάξουν ένα χαλί από διαφορετικά ακούσματα, τα οποία θα συγχρωτιστούν και το αποτέλεσμα θα μάς εκπλήξει όλους γιατί ο κάθε μουσικός παραχωρεί κάτι από την κουλτούρα του στον άλλον».

08/07/2018: The door of life, Performance με παιδιά και εφήβους. Παράλληλα με τις παραπάνω δράσεις θα υπάρχει έκθεση φωτογραφίας και προβολών, οι οποίες έχουν δημιουργηθεί ή προέλθει από τους ίδιους τους πρόσφυγες και αποτυπώνουν το δικό τους βλέμμα στην πορεία τους μέχρι εδώ». ⁷⁶⁹

Η συγκεκριμένη εκδήλωση κατάφερε να δημιουργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ κατοίκων και του «άλλου» του διαφορετικού, του ξένου.

Α.Π.: «Ο κόσμος πως το αντιμετώπισε; μιλάμε για το συγκεκριμένο πια. Κοίταξε (βήχας-κόμπιασμα), αυτά αλλάζουν σιγά-σιγά. Βεβαίως και η γειτονιά αντιμετωπίζει με καχυποψία όλους τους ξένους, τους καινούριους που έρχονται, είτε είναι οι Αλβανοί, τότε στην δεκαετία του 90, είτε είναι Πακιστανοί πιο μετά, είτε οι Αφγανοί τώρα, είτε οποιοσδήποτε. Το ζήτημα είναι με κάποιο τρόπο να έρθουν σε επαφή οι άνθρωποι, γιατί όταν οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή και συζητάνε νομίζω ότι φεύγει ο φόβος. Η ουσία είναι ο φόβος, από εκεί ξεκινάνε όλα, από το φόβο. Οπότε αν εμπεδωθεί το αίσθημα της ασφάλειας, όπου σε καθησυχάζει η

⁷⁶⁷ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁷⁶⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁷⁶⁹ <http://athina984.gr/wp-site/2018/06/29/musafir-ides-sto-pedion-toy-areos/>

πολιτεία, ότι κοίταζε εγώ είμαι εδώ και μπορώ να εγγυηθώ την ασφάλειά σου, όταν έχεις αυτό και μετά έρθεις σε επαφή με τον άλλο, παύει ο άλλος να είναι ξένος. Έρχεται κοντά, είναι ένα πρόσωπο και με το πρόσωπο έχεις μια επαφή και τότε σαφώς και θα το δεις αλλιώς, θα το δεις ως άτομο, δεν θα το δεις ως σύνολο. Γιατί το να λέω ότι αυτοί όλοι είναι έτσι, είναι φασιστικό, ενώ αν λέω εκείνος είναι καλός, εκείνος είναι κακός, όπως είμαστε κι εμείς, φυσικά υπάρχει καλός έλληνας και κακός έλληνας, δεν υπάρχει;».⁷⁷⁰

- **Οι Χαϊνήδες στο Πεδίο του Άρεως** στις 12/09/2018, Συναυλίες με κοινωνική προσφορά: Μια ξεχωριστή μουσική εκδήλωση θα παρακολουθήσουν οι πολίτες στο Πεδίον του Άρεως, με ελεύθερη είσοδο. Συγκεκριμένα, στις 20:30, οι Χαϊνήδες σε πλήρη σύνθεση και «εφ' όλης της ύλης» θα δώσουν μία μεγάλη συναυλία στο Πεδίον του Άρεως, μπροστά από το θέατρο «Café Άλσος». Πρόκειται για μία από τις συντονισμένες ενέργειες της Περιφέρειας Αττικής για να αποδοθεί το Πεδίον του Άρεως στους πολίτες ως ανοικτός, δημόσιος χώρος αναψυχής και πολιτισμού⁷⁷¹.

- **Ερπετό γλυκόπικρο**, από τις 28/05-18/06/2019, κάθε Δευτέρα και Τρίτη στις 7.00μμ. στο Πεδίον του Άρεως, ένα bootcamp (εντατικό πρόγραμμα εξάσκησης) για τον έρωτα.

«Το Πεδίον του Άρεως μετατρέπεται σ' ένα πεδίο για μια σύγχρονη τελετουργία ερωτικής ενδυνάμωσης. Πώς οι γυναίκες βιώνουν τον κύκλο του έρωτα και πώς επιβιώνουν απ' αυτόν; Το κοινό παρακολουθεί την ιδιότυπη δοκιμασία μιας ομάδας γυναικών κατά τη διάρκεια μιας περιπατητικής περφόρμανς χτισμένης πάνω στην ποίηση της Σαφούς, της Μάτσης Χατζηλαζάρου και της Τζένης Μαστοράκη. Πώς μπορούν οι τρεις ποιήτριες μέσα στον χώρο και τον χρόνο να αποτελέσουν ένα σημείο πρόκλησης και υποστήριξης; Μέσα από τον ποιητικό λόγο και τη σωματική αλληλεπίδραση με τον χώρο, οι έξι περφόρμερς αναμετρώνται με το γλυκόπικρο ερπετό του έρωτα, καλώντας τους θεατές σε μια διαφορετική ανάγνωση του πάρκου και του αστικού τοπίου και στη χρήση του ως καμβά για τη δική τους ερωτική αναθεώρηση»⁷⁷².

- **Ημέρα Γαλλοφωνίας**, Ημέρα της Μουσικής, 21/06/2019. Ο γαλλικός Θίασος Περνέτ (**Companie Pernette**) συναντάει την ελληνική μπάντα Polkar. Το TV5 MONDE θα βρίσκεται στο Πεδίον του Άρεως, αγκαλιάζοντας την εκδήλωση και προσκαλώντας σε αυτήν πρόσφυγες από δομές της πόλης, προκειμένου να

⁷⁷⁰ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁷⁷¹ <http://athina984.gr/wp-site/2018/09/12/synaylies-me-koinoniki-prosfora> (12/09/2018)

⁷⁷² https://www.artandlife.gr/athens/events/erpeto_glykopikro (27.05.2019)

συμμετάσχουν στη χαρούμενη αυτή γιορτή. Για ακόμα μία χρονιά, το Φεστιβάλ Αθηνών και το TV5 MONDE διοργανώνουν την Ημέρα Γαλλοφωνίας, επιλέγοντας μία γαλλική παραγωγή από το καλοκαιρινό πρόγραμμα, για να γιορτάσουν τη μακροχρόνια συνεργασία τους. Αυτή τη φορά, συναντιούνται στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, στο Πεδίον του Άρεως, σε μία διαφορετική συναυλία με ελεύθερη είσοδο, που καταλήγει σε μία μεγάλη αυτοσχέδια χορογραφία!⁷⁷³

- **Κενό Δίκτυο**, ποίηση από τον 21ο Αιώνα multi media festival, Σάββατο 28/9/2019 ώρα 20.00 Πάρκο Πεδίον του Άρεως, είσοδος ελεύθερη. *«Όλοι μας ονειρευόμαστε πολύ κάθε νύχτα αλλά το πρωί όλα τα έχουμε ξεχάσει Γι' αυτό οι ποιητές είναι τόσο σημαντικοί για την κοινωνία μας: θυμούνται τα όνειρά μας για λογαριασμό μας»*⁷⁷⁴

- **Η Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδας** την Κυριακή 6 Οκτωβρίου 2019, με απόλυτο σεβασμό στην παράδοση διοργανώνει Ημερήσιο Πανηγύρι στο Πεδίον του Άρεως, στην καρδιά της Αθήνας. (Από το μεσημέρι 12 μ.μ. μέχρι αργά) Όπως παλιά...Γλεντάμε με δεξιοτέχνες Ηπειρώτες μουσικούς και είσοδος ελεύθερη, στο πλακόστρωτο από Αλεξάνδρας. Ένα γνήσιο αληθινό, ηπειρώτικο πανηγύρι, όπου θα πρωτοστατήσει το ατόφιο του Ηπειρώτικου πανηγυριού και η γνησιότητα της Ηπειρώτικης παράδοσης.⁷⁷⁵

- **Επετειακή συναυλία**: Στο πλαίσιο του εορτασμού της Εθνικής Επετείου της 28ης Οκτωβρίου, η Περιφέρεια Αττικής διοργανώνει την Κυριακή **27 Οκτωβρίου 2019** και ώρα 19:00 στο Χειμερινό Θέατρο «Άλσος» τη συναυλία–αφιέρωμα στο έπος του '40 «Εμπρός της Ελλάδος παιδιά!» Πρόκειται για μια δωρεάν επετειακή συναυλία με διαχρονικά τραγούδια, που γράφτηκαν με αφορμή το έπος του '40 και που υμνήθηκαν μέσα από την εμβληματική φωνή της Σοφίας Βέμπο.⁷⁷⁶

- **Καθιέρωση πολιτιστικών εκδηλώσεων** στα τέλη Δεκεμβρίου με τη συμμετοχή της ΚΟΑ, της Καμεράτα, της Λυρικής Σκηνής, του Ωδείου Αθηνών, κ.ά.,

⁷⁷³ <https://www.ert.gr/radiotileorasi/politismos-radiotileorasi/technes-radiotileorasi/imera-gallofonias-o-gallikos-thiasos-pernet-synantaei-toys-polkar/> (21.06.2019)

⁷⁷⁴ <http://voidnetwork.gr/> (21.09.2019)

⁷⁷⁵ https://www.facebook.com/events/2392691837635367/?active_tab=about (6.10.2019)

⁷⁷⁶ <https://www.postmodern.gr/paidia-tis-ellados-paidia-sto-alsos-pe/> (23/10/2019)

προγραμμάτων όπως το Onassis Fast Forward Festival 5 – Athens, τη διοργάνωση έκθεσης Παιδικού βιβλίου, κ.ά.⁷⁷⁷

- **Ημερίδες:** Πρόκειται για συγκεκριμένες στοχευμένες θεματικές δράσεις που αναφέρονται στη χρήση ναρκωτικών και διοργανώνονται στον Πανελλήνιο Γ.Σ.

«είναι κάτι καταρχάς για το οποίο είμαστε υπερήφανοι. Για τα ναρκωτικά κάναμε αυτές τις δυο ημερίδες. Ήταν πολύ επιτυχημένες για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία. Η πρώτη ήταν γιατί ήταν η πρώτη φορά που ήρθαν, ας πούμε, οι αρμόδιες αρχές και μιλήσαμε ανοιχτά με το πάρκο και νομίζω ότι συνετέλεσε και η δημοσιότητα που πήρε στο να βοηθήσει να παρθεί και λίγο νωρίτερα η απόφαση να φύγουν. Μετά, η δεύτερη, όπως ξέρεις, έφυγαν από εδώ, πήγαν παρακάτω, κι επειδή θεωρούμε όλοι ότι είμαστε κοινωνικά ευαισθητοποιημένοι άνθρωποι, λέμε ότι, δεν μπορεί να έχουμε την άποψη να φύγουν από την νότια πλευρά, να πάνε παρακάτω και λύθηκε το πρόβλημα. Και κάναμε, εκτός του ότι φωνάξαμε τους υποψήφιους δήμαρχους και κάναμε αυτά τα στρογγυλά τραπέζια, το οποίο το τελευταίο έγινε πριν από τρεις μέρες, στο οποίο ουσιαστικά τι προσπαθούμε να κάνουμε; Το βασικό είναι, προσπαθούμε να πιέσουμε τους αρμόδιους, μέσω της δημοσιότητας και του προβλήματος που τους δημιουργούμε με το ότι ανοιχτά πρέπει να μιλήσουμε, γιατί δεν είμαστε μόνο εμείς, είναι κι άλλες συλλογικότητες, ότι να δεσμευτούν να κάνουνε κάποια πράγματα, το στοιχειώδες δηλαδή, να φτιάξουν κάποιες δομές για τους ναρκομανείς. Το στοιχειώδες που είναι, έπρεπε να είναι από πέρσι τον Ιούνιο είχαν πει θα είναι έτοιμο, τώρα προχτές μας είπαν ότι μπορεί να κάνουν drop όλο το project, ότι θα το ξεκινήσουν από την αρχή. Ντροπής πράγματα».⁷⁷⁸

- **01.04.2018 «Πεδίο Άρεως και Ναρκωτικά; ΟΧΙ Ευχαριστώ»**, στις εγκαταστάσεις του Κλειστού Γηπέδου Μπάσκετ του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, στο Πεδίο του Άρεως. Στην ημερίδα είχαν προσκληθεί να συμμετάσχουν οι: Υπουργοί Υγείας, Προστασίας του Πολίτη, Δικαιοσύνης, η Περιφερειάρχης Αττικής, ο Δήμαρχος Αθηναίων, η Εθνική Συντονίστρια για τα Ναρκωτικά, ο διευθυντής του ΚΕΘΕΑ, ο πρόεδρος του ΟΚΑΝΑ, ο Πρύτανης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο πρόεδρος του Πανελληνίου Γ.Σ. Η Συντονιστική Επιτροπή της κοινότητας Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως είχε συγκροτηθεί από τους: Επιτροπή Κατοίκων για το Πεδίο του Άρεως, Αναπτυξιακός και Εξωραϊστικός Σύλλογος

⁷⁷⁷ <http://www.patt.gov.gr> (5.12.2018)

⁷⁷⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

«Αθηνά», Φίλοι των Αστεγών του Πεδίου του Άρεως και η Κίνηση Γονέων για το Πεδίο του Άρεως.⁷⁷⁹

• **31/03/2019« Ναρκωτικά: Η πιάτσα έφυγε. Πού πήγαν;** «Πρόκειται για την δεύτερη Ημερίδα με διοργανωτές τους: Υπ. Υγείας, Υπ. Προστασίας Πολίτη, Πρύτανης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθήνας, Περιφέρεια Αττικής, Δήμος Αθηναίων. Εμπορικός Σύλλογος Αθήνας, Πανελλήνιος Γ.Σ., Εθνικός Συντονιστής για τα Ναρκωτικά, και Πλατφόρμα Συλλόγων για τις Ψυχοδραστικές Ουσίες. Η ημερίδα αναπτύχθηκε σε δύο κύκλους. Ο πρώτος αναφέρθηκε στο θέμα «Προσεγγίσεις και πολιτικές για τα ναρκωτικά» με καλεσμένους: Υπ. Υγείας, ΚΕΘΕΑ, ΟΚΑΝΑ, 18 άνω, Εκπρόσωπος Πλατφόρμας Συλλόγων για τις Ψυχοδραστικές Ουσίες. Ο δεύτερος κύκλος ανέπτυξε το θέμα «Ναρκωτικά και ο ρόλος του Δήμου στην αντιμετώπιση των συνεπειών με κοινωνική ευαισθησία σε χρήστες και γειτονιές» με καλεσμένους τους υποψήφιους δημάρχους Αθήνας Γ. Βουλγαράκη, Π. Γερουλάνο, Ν. Ηλιόπουλο, Α. Θεοδόση, Π. Κωνσταντίνου, Κ. Μπακογιάννη, Ν. Σοφιανό και Γ. Τσιρώνη.⁷⁸⁰

«Αυτή ήταν η δεύτερη ημερίδα, είχε γίνει η πρώτη ημερίδα, που ήτανε: τι θα κάνουμε με τα ναρκωτικά, που τους είχαμε καλέσει όλους και ήτανε η πρώτη φορά που το παραδεχτήκανε οι ίδιοι ότι έρχονται σε μια συνάφεια όλοι αυτοί οι φορείς, από Υπουργεία Υγείας και τέτοιο, Προστασίας Πολίτη, Δήμος, Περιφέρεια ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, Συντονιστής για τα ναρκωτικά, οι οποίοι παραδεχτήκανε ότι μέχρι τότε δεν είχανε... και από τότε συνεχίζουμε, κάναμε την δεύτερη και συνεχίζουμε, όμως στο ενδιαμέσο έχουμε κάνει τέσσερα και μεθαύριο είναι το πέμπτο τραπέζι, στρογγυλό τραπέζι που καλούμε όλους αυτούς τους φορείς και τους βάζουμε προ του τι έχει προχωρήσει και πόσο έχουνε γίνει κάποια πράγματα για την φροντίδα αυτών των ανθρώπων. Γιατί πιστεύουμε ακράδαντα ότι η μείωση βλάβης στους χρήστες και στους διάφορους ανθρώπους που τέλος πάντων μπορεί να χαρακτηρίζονται από άρρωστοι μέχρι δεν ξέρω τι, είναι η μείωση βλάβης και της κοινωνίας».⁷⁸¹

• **18/01/2020 «Γειτονιές χωρίς Πιάτσες Ναρκωτικών - Επιλέγουμε Αθλητισμό, Επιλέγουμε Ζωή!»** Διοργανώθηκε η τρίτη Ημερίδα με διοργανωτές: Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος, Εθνικό Συμβούλιο κατά των Ναρκωτικών, Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων 6ου Διαμερίσματος, Συλλογικότητα Πεδίων του

⁷⁷⁹ <https://www.protagon.gr/epikairota/imerida-gia-ta-narkwtika-sto-pedio-tou-arews-44341589805>

⁷⁸⁰ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=806> (20.02.2020)

⁷⁸¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

Άρεως «το Πάρκο μας». Στην Ημερίδα έκαναν παρεμβάσεις :Εκπρόσωποι του ΚΕΘΕΑ και του 18ΑΝΩ, ο Σωτήρης Παπαδόπουλος, Σύμβουλος Εθνικού Συντονιστή για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών, υπεύθυνος street work ΟΚΑΝΑ, η Φωτεινή Λεομπίλλα, Πρόεδρος του Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας “Αθηνά Υγεία” του Δήμου Αθηναίων και ο Αθανάσιος Βαθιώτης, Αντιπεριφερειάρχης Δημόσιας Υγείας της Περιφέρειας Αττικής.⁷⁸²

- **Παζάρια:** Πρόκειται για υπαίθριες αγορές με μια ευρεία γκάμα προϊόντων. Για αυτά τα παζάρια που καθιερώθηκε να γίνονται Χριστούγεννα και Πάσχα καταλαμβάνοντας ένα αξιόλογο τμήμα του Πάρκου θα γίνει εκτενής αναφορά στο υποκεφάλαιο του Συγκρουσιακού τοπίου, δεδομένου ότι έχουν επανειλημμένα προκαλέσει σημείο τριβής μεταξύ των επισκεπτών, των θαμώνων του Πάρκου και της διαχειρίστριας εποπτεύουσας αρχής του Πεδίου του Άρεως, της Περιφέρειας Αττικής.

- **Χωρίς Μεσάζοντες:** είναι μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε στα χρόνια της ακραίας οικονομικής κρίσης, και στην οποία συμμετέχουν παραγωγοί οι οποίοι διαθέτουν απευθείας τα προϊόντα τους στους πολίτες σε τιμές προσιτές. Αυτό συμβαίνει την πρώτη Κυριακή κάθε μήνα και στο Πεδίο του Άρεως και συγκεκριμένα στην Πλατεία Πρωτομαγιάς. Όχι όμως πάντα. Σε δημοσιογραφική ιστοσελίδα διαβάζουμε σχετικά:

*«Εκπληκτοι οι κάτοικοι της Κυψέλης και του Γκύζη διαπίστωσαν την Κυριακή 6 Οκτωβρίου ότι το μηνιαίο ραντεβού με την πρωτοβουλία ΧΩΡΙΣ ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ, δεν πραγματοποιήθηκε στην πλατεία Πρωτομαγιάς, που γειτνιάζει με το Πεδίον του Άρεως. Η αιτία ήταν τελικά, όπως μας πληροφόρησε ο υπεύθυνος της δομής Καραβάνι Αλληλεγγύης "Το Μελίσσι", Δημήτρης Χασάπης, η απαγόρευση από την Περιφέρεια Αττικής. Συγκεκριμένα την Παρασκευή 4 Οκτωβρίου επικοινωνήσε με τον κ. Χασάπη ο αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα, Γιώργος Δημόπουλος και τον ενημέρωσε ότι η Περιφέρεια Αττικής δεν συμφωνεί με αυτές τις πρωτοβουλίες και απαγορεύει τη χρησιμοποίηση του χώρου».*⁷⁸³

⁷⁸² <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1860> (20.02.2020)

⁷⁸³ <https://www.documentonews.gr/article/h-perifereia-attikhs-apagoreyse-th-drash-xwris-mesazontes-sto-pedion-toy-arews> (6.10.2019)

Μετά την αντίδραση των κατοίκων και τον θόρυβο που προκλήθηκε στα ΜΜΕ από την αιφνίδια απαγόρευση της δράσης Χωρίς Μεσάζοντες την περασμένη Κυριακή στο Πεδίον του Άρεως, η Περιφέρεια Αττικής έκανε πίσω.⁷⁸⁴

Υπάρχουν βέβαια και μια σειρά από εκδηλώσεις που γίνονται από την Περιφέρεια Αττικής και δεν τυγχάνουν της ανάλογης διαφήμισης, με αποτέλεσμα να μένουν στην αφάνεια. Ο δημοσιογράφος και φίλος του Πάρκου Δημήτρης Καλαντζής σημειώνει:

«Επίσης ήθελα να περνούσες χτές μια βόλτα. Η Περιφέρεια υποτίθεται για να μαζέψει κόσμο στο πάρκο, έκανε κατά διαστήματα, πολύ αραιά, κάποιες εκδηλώσεις. Λοιπόν χτές είχε ένα φεστιβάλ Jazz, η Περιφέρεια, τη νύχτα 10 με 12. Ξέρεις πόσα άτομα ήτανε; Τριάντα. Είχε δηλαδή ηχητικές εγκαταστάσεις για το ολυμπιακό στάδιο, φώτα, προβολείς, φωτορυθμικά και όλα αυτά και είχε τριάντα άτομα. Και ξέρεις γιατί; Γιατί δεν το είχε ανακοινώσει σε κανέναν. Εμένα μου αρέσει η Jazz... εγώ έτυχε να κάνω βόλτα και είδα που στήνανε το μεσημέρι τη σκηνή και το βράδυ από περιέργεια πήγα μια βόλτα μέχρι εκεί και ήταν τριάντα άτομα. Είναι τρελό, δηλαδή σπαταλάς ρε παιδί μου, αυτή έχει δώσει πολλά λεφτά γι' αυτό το πράγμα, γιατί σου λέω οι εγκαταστάσεις ήτανε επιπέδου ολυμπιακού σταδίου. Γιατί δεν το κάνεις; Γιατί δεν το κοινοποιείς πουθενά; Γιατί δεν εκπληρώνεις το στόχο σου που είναι να μαζέψεις κόσμο; Επίσης ποτέ δεν δέχεται να συνεργαστεί με όσους έχουμε σελίδες για το Πεδίο του Άρεως, να μας στείλει ένα δελτίο τύπου ρε παιδιά, ότι κάνω φεστιβάλ jazz στο τέτοιο, ελάτε, γουστάρουμε την Jazz, οποιαδήποτε μουσική τη γουστάρουμε, αυτό τελειώνει και στις 12, είμαστε μια χαρά, δεν θα επιβάλλουμε το γούστο του καθενός... αλλά...».

Ο ίδιος δημοσιογράφος μοιράζεται μια από τις ιδέες του για τη χρήση του Πάρκου:

«Street art & graffiti στο Πεδίον του Άρεως, ιδού πεδίων δόξης Λαμπρό (δείχνει την Πλατεία Πρωτομαγιάς) όχι στο Πεδίον του Άρεως, μα πρώτα από όλα δεν έχει τοίχους στο Πεδίον του Άρεως, έχει μόνο τα κιόσκια γύρω-γύρω, τα κουτιά, και καλά τα κιόσκια υποτίθεται ότι θα λειτουργήσουν, αλλά μετά είναι μόνο τα κουτιά, Εγώ- το μεγάλο μου όνειρο, να κάνουμε ένα φεστιβάλ graffiti εδώ και στην υπόγειο, όλη την υπόγειο που κατεβαίνει που βγαίνει προς Κυψέλη, που είναι σε άθλια κατάσταση αυτή τη στιγμή και να τα κάνουμε όλα graffiti. Graffiti, street art, έργα τέχνης δηλαδή. Εγώ είμαι φανατικός υπέρ των graffiti φανατικός εναντίον των lettering και των mobbing, μλκ και αηδίες. Τα graffiti

⁷⁸⁴ <https://www.documentonews.gr/article/> (8.10.2019)

*είναι, είμαι τρελός fan, δηλαδή είναι έργο τέχνης. Θα θελα πάρα πολύ να είχα ταλέντο να κάνω κι εγώ».*⁷⁸⁵

Εκδηλώσεις κατοίκων εντός και περίξ του Πάρκου.

• «**Ανοίγουμε τη γειτονιά μας στη ζωή**» πρόκειται για μια δράση που διοργανώθηκε την Πέμπτη 20/12/2018, στην οδό Χέυδεν. Μια συνεργασία της ΕΡΤ, των κατοίκων του Πεδίου του Άρεως και του ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ. Ήταν ένα κάλεσμα για να ξαναζωγραφίσουμε μαζί μια γειτονιά Ανοιχτή, Ζωντανή και Δημιουργική. Στην εκδήλωση συμμετείχαν η Χορωδία και η Ορχήστρα της ΕΡΤ και πολλοί άλλοι καλλιτέχνες. Συμμετείχαν επίσης οι ΚΕΘΕΑ ΕΞΕΛΙΞΙΣ και ΚΕΘΕΑ MOSAIC.⁷⁸⁶

• «**2η Γιορτή στη Χέυδεν**» την Πέμπτη 19/12/2019 Η «Γειτονιά Κατοίκων Πεδίου του Άρεως» και το ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ μας προσκαλούν στην δράση, μεταξύ Πατησίων και Μαυροματαίων. Διεκδικώντας την ποιότητα ζωής που αξίζει σε όλους τους κατοίκους της Αθήνας και με την πεποίθηση ότι η αποφασιστικότητα, η δημιουργικότητα και η τέχνη ανοίγουν δρόμους στη ζωή, ανάβουν και φέτος τα φώτα της οδού Χέυδεν για να υποδεχτούν τους Αθηναίους στη γιορτή τους, η οποία πλαισιώνεται από μουσικούς, εικαστικούς και καλλιτέχνες χορού. Συμμετέχουν: Dasho Kurti, Βασίλης Προδρόμου, Μιχάλης Δάρμας, Encardia, η Μπάντα της ΣΤΡΟΦΗΣ με τη Γιώτα Νέγκα, 4 On the floor και σε ζωντανή σύνδεση από την Ρόδο οι Active Member. Η ομάδα χορού Dagipoli Dance Go, το Εργαστήριο Ζωγραφικής της Σχολής Αρχιτεκτόνων- Μηχανικών του ΕΜΠ και το Εργαστήριο Φωτογραφίας της ΑΣΚΤ και η Φιλαρμονική του Δήμου Αθηναίων. Ο Σύλλογος Οικογένειας ΚΕΘΕΑ-ΣΤΡΟΦΗ θα συμμετέχει με περίπτερο ενημέρωσης και με το Εικαστικό Εργαστήρι. Στη γιορτή θα συμμετέχει και το ΚΕΘΕΑ-ΕΞΕΛΙΞΙΣ (Πρόγραμμα Άμεσης Πρόσβασης), το οποίο κατά τη διάρκεια της μέρας θα περιηγηθεί στο κέντρο της Αθήνας υποστηρίζοντας ανθρώπους που έχουν ανάγκη από τις υπηρεσίες του. Σύνθημα διοργανωτών και συντελεστών: «Σας περιμένουμε στην γειτονιά μας, στην πόλη μας, στο κοινό μας σπίτι», με σπιτικά κεράσματα και πολλά βιβλία!⁷⁸⁷ Την εκδήλωση είχε προβάλει η ΕΡΤ στο ραδιοφωνικό της πρόγραμμα την 9.12.2019 με

⁷⁸⁵ Συνέντευξη με Δημήτρη Καλαντζή, 09.06.2019

⁷⁸⁶ <https://csr.ert.gr/draseis/giorti-sti-cheyden/> (20.12.2018)

⁷⁸⁷ <https://www.kethea.gr/nea/2i-giorti-sti-cheyden-apo-kethea-strofi-kai-geitonia-katoikon-pediou-tou-areos/> (17.12.2019)

τίτλο «Επι τόπου στροφή» στο Πρώτο Πρόγραμμα της ΕΡΑ. Ρίχνοντας φως στη σκοτεινή πλευρά της πόλης.⁷⁸⁸

- **«Το Πεδίο του Άρεως, η γιαγιά Νισά και ο Αλή»**, Πρόκειται ένα για ημίωρο ντοκιμαντέρ, παραγωγής 2015, με αναφορά στο Πάρκο. Τρεις σκηνοθέτες συναντιούνται στο Πεδίον του Άρεως και κινηματογραφούν μαζί απελπισμένους ανθρώπους που έτρεξαν να σωθούν από τον πόλεμο, «προσωρινούς κατοίκους», τώρα, του πάρκου του θεού του Πολέμου. Σενάριο-σκηνοθεσία-φωτογραφία-μοντάζ-παραγωγή: Άγγελος Κοβότσος, Αννέτα Παπαθανασίου, Αντώνης Τολάκης. Εταιρία παραγωγής: Θεατρική εταιρία «Ορίζοντας» (αστική μη κερδοσκοπική).⁷⁸⁹

- **Point Zero:** Ένα γκράφιτι που δεν λέει να ξεθωιάσει όπως τα υπόλοιπα, στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, στη βασική είσοδο του Πεδίου του Άρεως.

«Λες και κάποιος ήθελε να υπογράψει την όψη του πάρκου τα τελευταία χρόνια. Το ειρωνικό σχήμα βέβαια είναι τυχαίο. Μόνο τυχαία όμως δεν είναι η κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το Πεδίον του Άρεως. Ένας από τους μεγαλύτερους και ομορφότερους χώρους πρασίνου μέσα στην πόλη, που θα μπορούσε να αποτελεί διέξοδο για τους Αθηναίους μέσα στην κρίση. Η παρακμή του πάρκου ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και κορυφώθηκε παράλληλα με την κορύφωση της εγκατάλειψής του από την Πολιτεία. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο Πεδίο του Άρεως δούλευαν κάποτε περισσότεροι από 90 υπάλληλοι και σήμερα είναι 5. Πρόσκαιρα η ανάπλαση του πάρκου δημιούργησε προσδοκίες, ωστόσο τα έργα δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ και όσα έγιναν δεν συντηρήθηκαν»⁷⁹⁰.

- **Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως:**

«το βράδυ της Τετάρτης 27 Σεπτεμβρίου: 2.500 περίοικοι και φίλοι του Πεδίου του Άρεως μαζεύτηκαν στο άγαλμα της Αθηνάς και με φακούς, φαναράκια, κινητά τηλέφωνα και κάθε είδους φωτιστικά μέσα, έκαναν βόλτα MAZI στις σκοτεινές διαδρομές του Πάρκου. Άφησαν

⁷⁸⁸ <http://www.kethea-strofi.gr/article.php?id=1372> (6.12.2019)

⁷⁸⁹ Η Νισά θα μπορούσε να είναι μια Ελληνίδα γιαγιά που ζει σε μια κωμόπολη στην επαρχία. Όμως, η θαρραλέα Αφγανή, στα 75 της, αναγκάστηκε να φύγει με άλογο από το Ιράν, να πέσει, να σπάσει τα πλευρά της, να χάσει τα δόντια της και αφού κινδύνεψε να πνιγεί, τελικά έφτασε στην Ελλάδα, στο Πεδίον του Άρεως, με μοναδικό βίος τον εαυτό της, την ιστορία της και το πείσμα της να φτάσει στην Ευρώπη για να βρει τα παιδιά της. Ο Αλή, διερμηνέας από το Αφγανιστάν, έχει κάνει το επικίνδυνο αυτό ταξίδι δύο φορές. Κυνηγημένος από τους Ταλιμπάν, δεν θέλει να δείξει το πρόσωπο του, έχει φτάσει Αγγλία και τον έχουν στείλει πίσω, τώρα ξαναπροσπαθεί να φτάσει σε ασφαλές μέρος. Ο 17χρονος Ζεκρολά θέλει απεγνωσμένα να δραπετεύσει από τα βόρεια σύνορα της χώρας. Όλοι απελπισμένοι άνθρωποι, που θέλουν απλά και μόνο να ζήσουν, να σωθούν. Άραγε ξέρουν ότι το πάρκο που βρήκαν κατάλυμα είναι το Πεδίον του Άρεως, πάρκο του θεού του Πολέμου; <https://www.ert.gr/ert-protaseis/tekmiria-ellinismou-stin-ert2/> (22.07.2015)

⁷⁹⁰ <http://www.avgi.gr/article/10813/6457331/to-pedion-tou-areos-sto-semeio-meden> (18.10.2016)

στην άκρη το καθημερινό «μουρμουρητό» για το «πως κατάντησε έτσι το Πεδίο του Άρεως» και δήλωσαν: **Φτάνει πια!** Θέλουμε το Πάρκο μας πράσινο, καθαρό και ασφαλές. Το θέλουμε ανοιχτό και φιλόξενο. Δεν ανεχόμαστε άλλο τον φόβο και την καχυποψία. Διεκδικούμε ένα φωτεινό Πεδίο του Άρεως. Τα φώτα από τους φακούς και τα φαναράκια την Τετάρτη το βράδυ μίλησαν δυνατότερα από κάθε ομιλία, άρθρο ή ανάρτηση. Οι τέσσερις οργανώσεις: «Επιτροπή Κατοίκων για το Πεδίο του Άρεως», «Αναπτυξιακός και Εξωραϊστικός Σύλλογος “Αθηνά”», «Φίλοι των Αστέγων του Πεδίου Άρεως» και «Επιτροπή Γονέων για το Πεδίο του Άρεως» συνέπραξαν στα μέσα του καλοκαιριού, όταν το σκοτεινό Πάρκο είχε μεταβληθεί σε κόλαση εγκληματικότητας και εγκατάλειψης, για τη δημιουργία μίας κοινότητας στο facebook με την ονομασία «Επι μένουμε Πεδίο του Άρεως». Ξεκίνησαν με αναρτήσεις, φωτογραφίες και βίντεο να αποτυπώνουν την απελπιστική κατάσταση στον χώρο. Απέναντι στις μακέτες και τα θολά λόγια της Περιφέρειας Αττικής, η διαδικτυακή κοινότητα αντέταξε ντοκουμέντα, που δεν μπορούσε κανείς να αμφισβητήσει. Οι 2.500 περίοικοι και φίλοι του Πεδίου του Άρεως δεν υποστήριζαν απλά μία πρωτότυπη διαμαρτυρία της διαδικτυακής κοινότητας «Επι μένουμε Πεδίο του Άρεως». Τη συνδημιούργησαν!»⁷⁹¹

• **Στρογγυλό Τραπέζι για τα Ναρκωτικά:** Πρόκειται για μια πρωτοβουλία στην οποία συμμετέχει και ενίοτε προκαλεί η συλλογικότητα «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως». Ήδη έχουν πραγματοποιηθεί έξι στρογγυλά τραπέζια με την συμμετοχή του Υπουργείου Υγείας, του Εθνικού Συντονιστή ενάντια στα Ναρκωτικά, της Αστυνομίας, της Περιφέρειας Αττικής, του Δήμου Αθηναίων, του ΚΕΘΕΑ, του ΟΚΑΝΑ, του Εμπορικού Συλλόγου Αθηνών, του Πολιτιστικού Συλλόγου Παναθηναίων και της Πρωτοβουλίας Επι ΜΕΝΟΥΜΕ Πατησίων.

Στα στρογγυλά τραπέζια συζητήθηκαν θέματα σχετικά με την πορεία των προγραμμάτων μείωσης βλάβης και την κατάσταση του Πεδίου του Άρεως και των γύρω περιοχών, τις εξελίξεις στο Πεδίο του Άρεως, τα προγράμματα φροντίδας των χρηστών αλλά και τις ενδιάμεσες πρωτοβουλίες μέχρι να τεθούν αυτά σε πλήρη λειτουργία. Επίσης συζητήθηκε εκτενώς η κατάσταση στην πόλη σε συνδυασμό με την **πολιτική μείωσης βλάβης** για τους χρήστες ναρκωτικών, και για τους κατοίκους και τους επαγγελματίες που θίγονται από τις πιάτσες μέσα στην πόλη. Τέλος συζητήθηκαν τα επόμενα στάδια για την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής ενάντια στα Ναρκωτικά. Δυστυχώς στα δυο τελευταία τραπέζια (μετα την αλλαγή διοίκησης),

⁷⁹¹ <https://www.postmodern.gr/epi-menoume-pedio-tou-areos/> (29.09.2017)

δεν υπήρξε ανταπόκριση από την Περιφέρεια Αττικής, παρόλο που κλήθηκε στην συνάντηση, και το θέμα είναι κρίσιμο για το κέντρο της πόλης.⁷⁹²

- **Υδάτινη διαδρομή:**

*«Μια κοπέλα από τους μόνιμους θαμώνες του Πάρκου, αποφάσισε να κόψει τον «γόρδιο δεσμό» της αδιαφορίας, των διαβουλεύσεων, των μελετών, των αποφάσεων, των αναθέσεων, των εργολαβιών και όλων αυτών που έχουν εφεύρει οι κάθε είδους μηχανισμοί για να δικαιολογούν την αδράνειά τους, και να γεμίσει μόνη της την υδάτινη διαδρομή. Πώς; Ξηλώνοντας τα ποτιστικά καλώδια άρδευσης του Πάρκου και ρίχνοντας όλο το νερό μέσα στην υδάτινη διαδρομή του Τομπάζη. Ακραία λύση; Είναι μια ακραία πρωτοβουλία μιας κοπέλας που αγαπά την ομορφιά του Πάρκου και δεν της είχαν αφήσει κανένα άλλο τρόπο για να το δείξει...».*⁷⁹³

- **Ιστορικός Περίπατος στο Πεδίο του Άρεως**

28 Νοεμβρίου 2021 από την είσοδο της Ιωάννη Σούτσου «τα Θρανία της Άνοιξης» με τη «Λαϊκή Συνέλευση Γκύζη» οργανώνουν ιστορικό περίπατο στο Πεδίο του Άρεως, ανοικτό για όλους:

«Σας περιμένουμε αυτή την Κυριακή 28/11/2021, στις 12:00 το μεσημέρι, στην Ιωάννου Σούτσου 62, να κάνουμε άλλη μια φορά αυτόν τον περίπατο, να μιλήσουμε για τον εθνικισμό, την μετά-αποικιοκρατία, την εκπαίδευση, την παιδαγωγική, την υπαίθρια διδασκαλία, τη φύση και την ιστορία, την αρχιτεκτονική, τη δημόσια και την κοινωνική γλυπτική, όπως και για τη βεβήλωση του χώρου από τα παιδιά»

⁷⁹² <https://www.epimenoumepedioareos.gr/> (16.03.2020)

⁷⁹³ <https://www.postmodern.gr/ekplixi-sto-pedion-tou-areos> (04.05.2018)

B. Παράρτημα Οδηγών Συνέντευξης- Συζήτησης:

I. Οδηγός Συζήτησης για το «Πάρκο»

Περίοικοι- Θαμώνες-Επιχειρηματίες-Συλλογικότητες και Φορέας Διαχείρισης του Πεδίου του Άρεως

Ερευνητικοί στόχοι:

- τροφοδοσία της έρευνας με την προσωπική εμπειρία των ερωτώμενων στη σχέση τους με το «Πάρκο», όπως αυτή αποτυπώνεται από το προφορική μαρτυρία τους,
- καταγραφή, μελέτη και κατανόηση των αιτημάτων των δρώντων, όπως αυτά διατυπώνονται και ανανοηματοδοτούνται στο πεδίο δράσης,.
- κατανόηση των όρων της σύγκρουσης σε σχέση με τον προασπίσιμο χώρο,
- χαρτογράφηση του συγκρουσιακού πεδίου και της αναφοράς στη διεκδίκηση του δικαιώματος χρήσης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό χώρο με αποσαφήνιση του τοπίου σύνδεσης των δύο χώρων της Λεωφόρου Αλεξάνδρας από το ειδικό στο γενικό και αφηρημένο και από το τοπικό στο υπερτοπικό.

Συνέντευξη:

1. Γνωριμία με τον / την συνεντευξιαζόμενο/η

- ✓ Θέμα της έρευνας και αναγκαιότητα της συνέντευξης
- ✓ Περιγραφή της διαδικασίας αποτύπωσης της προφορικής μαρτυρίας
- ✓ Συναίνεση μαγνητοφώνησης και χρήσης/ προστασία δεδομένων

2. Εισαγωγικές ερωτήσεις

- ✓ Βιογραφικά στοιχεία
- ✓ Μνήμες και προσωπική σχέση με το Πάρκο

3. Αναπλάσεις

- **ιστορική αναδρομή στις απόπειρες ανάπλασης του Πεδίου του Άρεως**
 - ✓ τι περιλάμβαναν τα σχέδια ανάπλασης;
 - ✓ τι πραγματοποιήθηκε μέχρι σήμερα;
 - ✓ τι απέμεινε;

- ✓ τι σήμαινε το κλείσιμο του Πάρκου κατά τη διάρκεια των εργασιών;
- ✓ ποια είναι η εμπειρία σας από ανάλογες αναπλάσεις
- ✓ σύγκριση με άλλα αστικά πάρκα (πχ Εθνικός κήπος)

- **προσβασιμότητα στο αστικό Πάρκο**

- ✓ είναι εφικτή για όλους ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων (π.χ. ΑΜΕΑ);
- ✓ υπάρχουν κοινωνικοί ή φυλετικοί αποκλεισμοί από τη χρήση του;
- ✓ ποιες είναι οι ενεργές εισοδοί του Πεδίου του Άρεως; αρκούν;

- **αρμοδιότητα διαχείρισης του Πάρκου**

- ✓ ποιος πρέπει να την έχει; η Περιφέρεια, ο Δήμος Αθηναίων, από κοινού, ή κάποιος άλλος;
- ✓ το παράδειγμα του γειτονικού λόφου Στρέφη τι εμπειρία προσφέρει;
- ✓ σε ποιόν ανήκει η αρμοδιότητα για το Δάσος της Σχολής Ευελπίδων;
- ✓ μπορεί η Περιφέρεια και ο Δήμος Αθηναίων να συνεργαστούν για την ασφαλή λειτουργία και τη λειτουργικότητα του Πάρκου;
- ✓ Γνωρίζεται το έργο της Περιφέρειας ως φορέα διαχείρισης του Πάρκου;

4. Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης με θεματικές αναφορές σε σχέση με:

- **Ασφάλεια του Πάρκου (ασφαλές πάρκο το ζωντανό πάρκο)**

παραβατικότητα

- ✓ υπάρχει; και αν ναι που συνίσταται;
- ✓ ποιοι είναι οι παραβατικοί χρήστες;
- ✓ η ασφάλεια πολιτικοποιείται; έχει ιδεολογικό πρόσημο;
- ✓ υπάρχει επαρκής αστυνόμευση; (ιδιωτική ή κρατική;)
- ✓ υπάρχει επαρκής φωτισμός; πόσο επηρεάζει την παραβατικότητα;

ναρκεμπόριο

- ✓ ποια η εμπειρία σας από το ναρκεμπόριο στο Πάρκο;
- ✓ εξακολουθεί το Πεδίο του Άρεως να αποτελεί μια εν δυνάμει πιάτσα ναρκωτικών ή θεωρείτε ότι έχει καθαρίσει με την μεταφορά των χρηστών μερικά τετράγωνα παρακάτω (πχ οδός Αντωνιάδου);
- ✓ θα δεχόσασταν ένα χώρο ασφαλούς ελεγχόμενης και εποπτευόμενης χρήσης (shooting rooms) στο πάρκο ή πέριξ αυτού;

παραεμπόριο

- ✓ υπάρχει παραεμπόριο στο Πάρκο και αν ναι τι είδους;
- ✓ το γιουσουρούμι τα Χριστούγεννα και το Πάσχα με πώληση προϊόντων μαϊμού τι επίπτωση μπορεί να έχει στην επαναγνωριμία του Αθηναίου με το Πάρκο;

σεξουαλική ζωή

- ✓ υπάρχει πιάτσα στο Πάρκο (αντρική, γυναικεία);
- ✓ έχετε ακούσει για προαγωγή ανηλίκων στο Πάρκο;

ωράριο λειτουργίας

- ✓ ξέρετε το ωράριο λειτουργίας του Πάρκου;
- ✓ θα θέλατε το Πάρκο όλο το 24ωρο ανοιχτό;
- ✓ ποια η εμπειρία σας από άλλα πάρκα;

• Επιχειρηματική δραστηριότητα

Άλσος (Μαροσούλη)

- ✓ τι μνήμες έχετε από το Άλσος Οικονομίδης;
- ✓ επιβαρύνει το Πάρκο η λειτουργία του Άλσους ή το αναδεικνύει; και με ποιο τρόπο
- ✓ υπάρχει μετατροπή μέρους του Πάρκου από χώρος «απόλαυσης» σε χώρο εμπορευματοποιημένης διασκέδασης;

Green Park

- ✓ τι θυμάστε από το Green Park του Όμηρου Αθηναίου;
- ✓ τι γνωρίζεται για την περίοδο κατάληψης του;
- ✓ τι γνωρίζεται για τα σχέδια επαναλειτουργίας του;

Γαρδένια (αναψυκτήριο- κιόσκι)

- ✓ τι θυμάστε από την παλιά Γαρδένια;
- ✓ θέλετε τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος μέσα στο Πάρκο; είναι απαραίτητα για τη λειτουργία του

Πλατεία Πρωτομαγιάς

- ✓ θυμάστε το Δέλεαρ;
- ✓ ποια η γνώμη σας για τα καφέ και τα εστιατόρια πέριξ του Πάρκου
- ✓ η χρήση της Πλατείας επιβαρύνει το Πάρκο και αν ναι με ποιο τρόπο;

• Επιμέρους θεματικοί τομείς:

• εκκλησία και πάρκο

- ✓ τι ξέρετε για την εκκλησία του αγίου Χαραλάμπους, (ποιος την έφτιαξε, αγιογράφηση Κόντογλου, φθορές, αποκατάσταση)
- ✓ τι ξέρετε για τον ναό των Ταξιαρχών;
- ✓ επιβαρύνει η λειτουργία των ναών το Πάρκο και αν ναι με ποιο τρόπο;

• εκπαίδευση και πάρκο

- ✓ συνομιλεί το σχολείο με το Πάρκο;
- ✓ γίνονται εκπαιδευτικά προγράμματα μέσα στο Πάρκο;
- ✓ το «Σκασιαρχείο» και η «Λοξή Τάξη» σας θυμίζουν κάτι;

• αθλητισμός και πάρκο

- ✓ συνομιλεί ο Πανελλήνιος με το Πάρκο; έχετε πρόσβαση στις εγκαταστάσεις του;

- ✓ υπάρχουν κλειστοί ή ανοιχτοί χώροι άθλησης στο Πάρκο; υπάρχουν ελεύθερα όργανα γυμναστικής;
- ✓ τι γνωρίζεται για τους «Δρομείς» του Πάρκου και τις δράσεις τους;
- **πολιτισμός και πάρκο**
 - ✓ γνωρίζεται για την πρόσβαση στο Πάρκο θεατρικών ομάδων, μουσικών σχημάτων, ομάδων χορού, νέων καλλιτεχνών;
 - ✓ τι θυμάστε από την έκθεση βιβλίου στο Πεδίο του Άρεως;
 - ✓ τι γνωρίζεται για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις τις Περιφέρειας Αττικής στο Πάρκο;
 - ✓ γνωρίζετε κάτι για τα προγράμματα ανάδειξης του Πάρκου;
 - ✓ Μπορείτε να κάνετε μια σύγκριση των δωρεάν εκδηλώσεων στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος με τις αντίστοιχες στο Πάρκο;
- **εκδηλώσεις (από φορείς και συλλογικότητες)**
 - ✓ θυμάστε εκδηλώσεις συλλογικοτήτων στο Πάρκο;
 - ✓ το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως» σας θυμίζει κάτι;
- **ήπιες δραστηριότητες (περίπατος, διάβασμα κ.α.)**
 - ✓ πιστεύετε ότι στο Πάρκο έχουν χώρο μόνο ήπιες δραστηριότητες;
 - ✓ έχετε εμπειρία από ανάλογα πάρκα;
- **γκράφιτι και street art στο Πεδίον του Άρεως και περίξ αυτού**
 - ✓ γνωρίζετε τα γκράφιτι στο Πάρκο;
 - ✓ το point zero σας θυμίζει κάτι;
 - ✓ θεωρείται ότι η street art στο Πάρκο παράγει τα πολιτισμό ή ασχημονεί;
- **παιδικές χαρές και πάρκο**
 - ✓ πόσες παιδικές χαρές έχει το Πεδίον του Άρεως;
 - ✓ πόσες είναι σε λειτουργία; πόσες παραμένουν κλειστές; είναι ασφαλείς;

✓ ποιοι τις χρησιμοποιούν;

- **άστεγοι στο πάρκο**

✓ υπάρχουν άστεγοι στο Πάρκο;

5. Ανάπτυξη συγκρουσιακού τοπίου

- **Αντίληψη του συγκρουσιακού τοπίου**

✓ θεωρείται ότι υπάρχει συγκρουσιακό τοπίο που να αναπτύσσεται στο πάρκο;

✓ ποιοι είναι οι δρώντες στη σύγκρουση;

✓ ποιες οι αιτίες ανάπτυξης συγκρούσεων;

✓ υπάρχουν μεταφερόμενες συγκρούσεις από όμορες γειτονιές στο Πάρκο;

✓ υπήρξε συμμετοχή σας σε συγκρούσεις και αν ναι με ποιους;

✓ έχετε μνήμες από παλαιότερες συγκρούσεις στο χώρο

6. Γενικές ερωτήσεις

✓ μπορείτε να εντάξετε το Πεδίο του Άρεως στον άξονα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας;

✓ μπορείτε να βρείτε σχέση ανάμεσα στο Πάρκο και τα άλλα τοπόσημα της Λεωφόρου; (πχ τα «Προσφυγικά»)

✓ γνωρίζετε κάτι για τα πάρκα τσέπης;

Εμπλουτισμός συζήτησης για: συλλογικότητες με αναφορά στο Πάρκο

Στη δεύτερη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα εμπλουτίστηκαν και επικεντρώθηκαν:

Εκπρόσωποι Συλλογικοτήτων:

✓ ποιες άλλες συλλογικότητες γνωρίζετε να δραστηριοποιούνται στο Πεδίο του Άρεως;

✓ ποια η σχέση της δικής σας συλλογικότητας με την πολιτεία;

✓ ποια η σχέση σας με τον Φορέα διαχείρισης του Πάρκου;

✓ ποια η σχέση σας με άλλες συλλογικότητες;

- ✓ ποια η σχέση σας με τις επιχειρήσεις εντός και πέριξ του Πάρκου;
- ✓ ποια είναι η δυναμική των συλλογικοτήτων στην προάσπιση του δημοσίου χώρου
- ✓ έχετε σχέση με άλλες συλλογικότητες που να αναφέρονται στις συνοικίες ένθεν και ένθεν της Λεωφόρου Αλεξάνδρας;

Εμπλουτισμός συζήτησης για: Φορέα διαχείρισης με αναφορά στο Πάρκο

Στην τρίτη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιήθηκαν και αφορούν σε:

Φορέας διαχείρισης του Πάρκου. Περιφέρεια Αττικής:

- **χρονικό των μέχρι σήμερα αναπλάσεων του Πάρκου**
 - ✓ τι προέβλεπε η Ανάπλαση Τομπάζης;
 - ✓ ποιο ήταν το κόστος της και πως χρηματοδοτήθηκε;
 - ✓ θεωρείτε ότι ήταν συμβατή με τη λειτουργία του Πάρκου;
 - ✓ σε ποιες άλλες προτάσεις ανάπλασης συμμετείχατε;
- **αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης**
 - ✓ είστε ικανοποιημένοι από την υπάρχουσα κατάσταση του Πάρκου;
 - ✓ είναι ασφαλές το Πάρκο;
 - ✓ υπάρχουν ενεργές και αλληλοδιαδεχόμενες συμβάσεις, φύλαξης, καθαριότητας και λειτουργίας του Πεδίου του Άρεως;
 - ✓ τι προσφέρει η παρουσία της Δ/σης Αλσών και Πάρκων μέσα στο Πεδίο του Άρεως;
- **μελλοντικά σχέδια του φορέα διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής)**
 - ✓ ποιο είναι το όραμά σας για το Πάρκο;
 - ✓ τι θα λέγατε για το ενδεχόμενο να περάσει η διαχείριση του μητροπολιτικού Πάρκου στο Δήμο Αθηναίων;
 - ✓ τι σκοπεύετε να κάνετε με την απομάκρυνση των ΚΤΕΛ από την οδό Μαυροματαίων;

- ✓ θα παρατείνετε το ωράριο λειτουργίας του;
- ✓ θα μπορούσε να συνδεθεί το Πεδίο του Άρεως με άλλα πάρκα της πόλης και αν ναι με ποιο τρόπο;
- ✓ τι θα έκανε ανταγωνιστικό ένα μητροπολιτικό πάρκο σαν αυτό;
- **διαχείριση των πιθανών συγκρούσεων με τους χρήστες του αστικού πάρκου**
- ✓ έχετε αντίληψη ύπαρξης συγκρουσιακού τοπίου στο Πάρκο;
- ✓ υπάρχει αλληλεπίδραση διεκδικητικών υποκειμένων και εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης;
- ✓ υπάρχουν ευθύνες της πολιτείας στις κατά καιρούς συγκρούσεις μέσα και γύρω από το Πεδίο του Άρεως;
- ✓ έχετε γνώση για την παραβατικότητα στο Πάρκο;
- ✓ η απάθεια, η αμηχανία και η μη λήψη απόφασης του Φορέα διαχείρισης για την καθημερινή λειτουργία του Πάρκου γεννά συγκρούσεις εντός του;
- ✓ έχετε άποψη για την διαμονή των προσφύγων μέσα στο Πάρκο στο παρελθόν;
- ✓ έχετε άποψη για την καταπάτηση τμημάτων του Πάρκου διαχρονικά από τον Πανελλήνιο αλλά και τα κέντρα διασκέδασης Άλσος και Green Park;
- ✓ θεωρείται συμβατή τη λειτουργία αυτών των κέντρων με το ύψος του Πάρκου;
- ✓ θεωρείτε ικανοποιητικές τις συμβάσεις ενοικίασης των χώρων των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος;
- ✓ πως αξιολογείτε τις αιτιάσεις συλλογικοτήτων για τις εμπορικές δραστηριότητες που εγκρίνεται κατά τις εορταστικές περιόδους στο Πάρκο;
- ✓ ως Φορέας διαχείρισης των Προσφυγικών και του Πάρκου, έχετε διαπιστώσει κοινά προβλήματα στη διαχείρισή τους;
- ✓ η θέση του στον άξονα της Αλεξάνδρας στο κέντρο της πόλης, η συνομιλία του με τη ΓΣΕΕ, η γειτνίαση του με τα Εξάρχεια, η γειτνίαση του με το Οικονομικό Πανεπιστήμιο, η γειτνίαση του με την πιάτσα της οδού Αντωνιάδου βοηθά το Πάρκο να λειτουργεί ως υποδοχέας μιας μεταφερόμενης συγκρουσιακής ανάφλεξης;

- ✓ φοβάστε για νέες συγκρούσεις μέσα ή γύρω από το Πεδίο του Άρεως με αφορμή ευρύτερα κοινωνικά διακυβεύματα;

II. Οδηγός Συζήτησης για τα «Προσφυγικά»

Παλαιοί ιδιοκτήτες και μη, καταληψίες «ένοικοι» και Φορέας Διαχείρισης εντός και πέριξ των «Προσφυγικών»

Ερευνητικοί στόχοι:

- τροφοδοσία της έρευνας με την προσωπική εμπειρία των ερωτώμενων στη σχέση τους με τα «Προσφυγικά», όπως αυτή αποτυπώνεται από το προφορική μαρτυρία τους,
- καταγραφή, μελέτη και κατανόηση των αιτημάτων των δρώντων, όπως αυτά διατυπώνονται και ανανοηματοδοτούνται στο πεδίο δράσης,.
- κατανόηση των όρων της σύγκρουσης σε σχέση με τον προασπίσιμο χώρο,
- χαρτογράφηση του συγκρουσιακού πεδίου και της αναφοράς στη διεκδίκηση του δικαιώματος χρήσης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό χώρο με αποσαφήνιση του τοπίου σύνδεσης των δύο χώρων της Λεωφόρου Αλεξάνδρας από το ειδικό στο γενικό και αφηρημένο και από το τοπικό στο υπερτοπικό.

Συνέντευξη:

1. Γνωριμία με τον / την συνεντευξιζόμενο/η

- ✓ Θέμα της έρευνας και αναγκαιότητα της συνέντευξης
- ✓ Περιγραφή της διαδικασίας αποτύπωσης της προφορικής μαρτυρίας
- ✓ Συναίνεση μαγνητοφώνησης και χρήσης/ προστασία δεδομένων

2. Εισαγωγικές ερωτήσεις

- ✓ Βιογραφικά στοιχεία
- ✓ Μνήμες και προσωπική σχέση με τα Προσφυγικά
- ✓ Σχέση με το συγκεκριμένο διαμέρισμα

3. Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης με θεματικές αναφορές σε σχέση με:

- **Ασφάλεια του οικιστικού συγκροτήματος**
(ασφαλές συγκρότημα το ζωντανό συγκρότημα)

παραβατικότητα

- ✓ υπάρχει; και αν ναι που συνίσταται;
- ✓ ποιοι είναι οι παραβατικοί χρήστες;
- ✓ η ασφάλεια πολιτικοποιείται; έχει ιδεολογικό πρόσημο;
- ✓ υπάρχει επαρκής αστυνόμευση;
- ✓ υπάρχει επαρκής φωτισμός; πόσο επηρεάζει την παραβατικότητα;
- ✓ σου παρέχει ασφάλεια η ΓΑΔΑ δίπλα στο συγκρότημα;

ναρκεμπόριο, προώθηση σε πορνεία

- ✓ ποια η εμπειρία σας από το ναρκεμπόριο στα Προσφυγικά;
- ✓ θεωρείς ότι έχει καθαρίσει με την μεταφορά των χρηστών σε άλλες περιοχές του κέντρου της πόλης;
- ✓ θα δεχόσασταν ένα χώρο ασφαλούς ελεγχόμενης και εποπτευόμενης χρήσης (shooting rooms) κοντά σας;
- ✓ υπήρξαν διακινητές αγοριών ή κοριτσιών στην πορνεία στα Προσφυγικά;

• Κατάσταση των κτιρίων

- ✓ ποια είναι τα πλεονεκτήματα / μειονεκτήματα του σπιτιού που μένεις;
- ✓ σε φοβίζει η όψη των κτιρίων; τα θεωρείς στατικά ασφαλή;
- ✓ σε τι κατάσταση είναι οι κοινόχρηστοι χώροι και οι ταράτσες τους;

4. δυναμική του χώρου/ συμβολική μνήμη

- ✓ τι συμβολίζει η λέξη προσφυγικά για σένα;
- ✓ είναι γκέτο τα Προσφυγικά;
- ✓ πως συγκρίνεις το συγκρότημα που κατοικείς με άλλες γειτονιές;
- ✓ ποια είναι τα όρια της γειτονιάς σου;
- ✓ νοιώθεις σαν αξιοθέατο όταν βλέπεις κόσμο να φωτογραφίζει τα «Προσφυγικά» ή όταν παρακολουθείς αναφορές στην τηλεόραση ή τον τύπο;

- ✓ οι Μικρασιάτες πρώτοι κάτοικοι και τα Δεκεμβριανά στοιχειώνουν τα «Προσφυγικά»;

5. σχέση με τους καταληψίες των γειτονικών κτιρίων του συγκροτήματος

- ✓ γνωρίζεις ποιος μένει στο διπλανό διαμέρισμα;
- ✓ γνωρίζεις τη Συ.Κα.Προ;
- ✓ συμμετέχεις σε συνελεύσεις;
- ✓ συμμετέχεις σε συλλογικές δράσεις;
- ✓ ποια είναι η σχέση σου με τους υπόλοιπους κατοίκους του συγκροτήματος;
- ✓ γνωρίζεις άλλες καταλήψεις;
- ✓ τι συναισθήματα σου γεννά η κατάληψη;

6. σχέση με την ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ και την Περιφέρεια Αττικής

- ✓ γνωρίζεις την ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ;
- ✓ έχεις ενημερωθεί για τα σχέδια ανάπτυξης των Προσφυγικών
- ✓ συμφωνείς σε παρεμβάσεις στο συγκρότημα και ειδικά στην κατοικία σου;
- ✓ φοβάσαι για το μέλλον των προσφυγικών;

7. σχέση με το συγκρουσιακό τοπίο και την ενδεχόμενη συμμετοχή τους

- ✓ έχεις αντίληψη του συγκρουσιακού τοπίου;
- ✓ έχεις ενημερωθεί για τα σχέδια των καταληψιών σε περίπτωση επέμβασης της αστυνομίας;
- ✓ θα πάρεις μέρος στις συγκρούσεις σε ενδεχόμενο βίαιης εκκένωσης των κατειλημμένων κτηρίων;
- ✓ φοβάσαι μήπως η επιχείρηση εκκένωσης χτυπήσει κι εσένα;
- ✓ τι σε τρομοκρατεί περισσότερο;

Εμπλουτισμός συζήτησης με καταληψίες των «Προσφυγικών»

Στη δεύτερη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα εμπλουτίστηκαν και επικεντρώθηκαν:

- **χρονικό των καταλήψεων**

- ✓ πως βρέθηκες εδώ;
- ✓ πότε και πώς ξεκίνησαν οι καταλήψεις στο συγκρότημα;
- ✓ ποιοι ήταν οι πρώτοι καταληψίες και από που προήλθαν;
- ✓ πότε ιδρύθηκε η Σν.Κα.Προ και πότε η ΑΣΑΚΑ;
- ✓ είναι πολιτική η κατάληψη;
- ✓ η ιδιοκτησία είναι κλοπή;

- **διαχείριση κατειλημμένων σπιτιών**

- ✓ είστε ικανοποιημένοι από την υπάρχουσα κατάσταση των καταλήψεων;
- ✓ τα σπίτια παρέχουν μια minimum αξιοπρεπή διαβίωση;
- ✓ από που έχεις ρεύμα και νερό;
- ✓ έχεις αλλάξει σπίτι, και αν ναι γιατί;

- **δυναμική του κινήματος και αυτοδιαχείριση**

- ✓ ποια είναι η οργανωτική δομή του κινήματος;
- ✓ πως συνδέονται οι διάφορες δομές με τον πυρήνα της οργάνωσης;
- ✓ ποια είναι η δυναμική της Σν.Κα.Προ;
- ✓ οι δράσεις του κινήματος αλληλοτροφοδοτούνται από άλλα κινήματα και σε ποιο βαθμό;
- ✓ ποια είναι η συμβολή σου στο κίνημα;
- ✓ τι περιμένεις από τα άλλα μέλη και την ηγεσία του κινήματος
- ✓ υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ σας ή με άλλες συλλογικότητες;

- **συγκρούσεις με τις δυνάμεις καταστολής**

- ✓ ποιες συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη των συγκρούσεων;
- ✓ φοβάσαι τη σύγκρουση;
- ✓ περιμένεις να γίνει άμεσα κάποια επιχείρηση εκκένωσης;
- ✓ έχεις βρεθεί σε ανάλογες συγκρούσεις;
- ✓ έχεις ορισμένο πόστο σε σχέδιο άμυνας;
- ✓ τι θεωρείς επιτυχία σε μια ενδεχόμενη σύγκρουση;
- **Φόβοι και μελλοντικά σχέδια**
- ✓ τι φοβάσαι περισσότερο από την ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ;
- ✓ πως βλέπεις το μέλλον σου εδώ;
- ✓ φοβάσαι περισσότερο να είσαι αόρατος ή ορατός στα Προσφυγικά;
- ✓ περιμένεις κάτι από την πολιτεία;

Εμπλουτισμός συζήτησης για: Φορέα διαχείρισης με αναφορά τα Προσφυγικά

Στην τρίτη ομάδα τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιήθηκαν και αφορούν σε:

Φορέας διαχείρισης των Προσφυγικών, την Περιφέρεια Αττικής

- **χρονικό της κήρυξης του διατηρητέου συγκροτήματος των Προσφυγικών**
- ✓ πως φτάσαμε στην κήρυξη ως διατηρητέο σύγχρονο μνημείο του «όλου» συγκροτήματος;
- ✓ ποια προβλήματα δημιούργησε αυτή η απόφαση;
- ✓ τι θεωρείτε θετικό σε αυτή την κήρυξη;
- ✓ ποιες άλλες αντίστοιχες κηρύξεις διατηρητέων συγκροτημάτων γνωρίζετε;
- **αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης**
- ✓ είστε ικανοποιημένοι από την υπάρχουσα κατάσταση των Προσφυγικών;
- ✓ τα κτίρια κινδυνεύουν από τη φθορά του χρόνου;
- ✓ γιατί δεν έχει προχωρήσει μέχρι σήμερα καμία ανάπλαση;

- ✓ Τι χρόνους θα ήθελε η ανάπλαση του συγκροτήματος;
- ✓ τι προσφέρει η παρουσία της ΓΑΔΑ και του Αρείου Πάγου δίπλα στο συγκρότημα;
- **ίδρυση και αναγκαιότητα ύπαρξης του φορέα ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ**
 - ✓ τι προέβλεπε το πλάνο της Ανάπλαση ΑΕ;
 - ✓ ποιο είναι το προβλεπόμενο κόστος της και πως θα χρηματοδοτηθεί;
 - ✓ θεωρείτε ότι πληρώνεται ο σκοπός της δημιουργίας του συγκροτήματος ως κοινωνική κατοικία;
 - ✓ ποιες άλλες προτάσεις ανάπλασης γνωρίζετε;
 - ✓ γιατί δεν προχώρησε η τελευταία μελέτη που σας παραδόθηκε;
 - ✓ πόσο και πως επηρεάζει η διπλή ανάπλαση το συγκρότημα;
- **μελλοντικά σχέδια του φορέα διαχείρισης (Περιφέρεια Αττικής)**
 - ✓ ποιο είναι το όραμά σας για τα Προσφυγικά;
 - ✓ χρειάζεται να γίνουν μουσείο Μικρασιατικής μνήμης και ξενώνας των συνοδών των ασθενών του Αγίου Σάββα κάποιες πολυκατοικίες;
 - ✓ γιατί δεν χρησιμοποιείται κάποια πολυκατοικία του Αγίου Σάββα για τις ανάγκες των συνοδών;
 - ✓ τι σκοπεύετε να κάνετε για την απομάκρυνση των καταληψιών;
 - ✓ θα μπορούσε να συνδεθεί το συγκρότημα των Προσφυγικών με άλλα συγκροτήματα εργατικών κατοικιών ή με ένα δίκτυο κενών διαμερισμάτων προκειμένου να καλύψουν στεγαστικές ανάγκες μεταναστών, προσφύγων, αστέγων ή ευάλωτων ομάδων;
 - ✓ τι θα έκανε ανταγωνιστικό ένα οικιστικό συγκρότημα σαν αυτό;
- **διαχείριση των πιθανών συγκρούσεων με τους κατοίκους των Προσφυγικών**
 - ✓ έχετε αντίληψη ύπαρξης συγκρουσιακού τοπίου στα Προσφυγικά;
 - ✓ ξέρετε την ανθρωπογεωγραφία των καταληψιών;

- ✓ θεωρείτε ότι είστε μέρος του προβλήματος ή η λύση του;
- ✓ υπάρχει αλληλεπίδραση καταληψιών και εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης;
- ✓ υπάρχουν ευθύνες της πολιτείας στις κατά καιρούς συγκρούσεις μέσα και γύρω από τα Προσφυγικά;
- ✓ έχετε γνώση για την παραβατικότητα στο Προσφυγικά;
- ✓ ξέρετε την διαμάχη των καταληψιών με τους ναρκέμπορους και πως έληξε;
- ✓ η απάθεια, η αμηχανία και η μη λήψη απόφασης του Φορέα διαχείρισης για την καθημερινή λειτουργία του συγκροτήματος γεννά συγκρούσεις εντός του;
- ✓ έχετε άποψη για την διαμονή των πολιτικών προσφύγων μέσα στα Προσφυγικά;
- ✓ τι θα κάνετε με τους μη καταληψίες κατοίκους/ παλιούς ιδιοκτήτες;
- ✓ θεωρείτε ικανοποιητικές τις παρεμβάσεις σας στη διακοπή ρεύματος και νερού στα κατειλημμένα σπίτια;
- ✓ πως αξιολογείτε τις αιτιάσεις συλλογικοτήτων για την επιλογή σας να αντιμετωπίζετε το συγκρότημα σαν αστικό κενό και τους κατοίκους σαν αόρατους;
- ✓ ως Φορέας διαχείρισης των Προσφυγικών και του Πάρκου, έχετε διαπιστώσει κοινά προβλήματα στη διαχείρισή τους;
- ✓ η θέση του στον άξονα της Αλεξάνδρας στο κέντρο της πόλης ,η συνομιλία του με τη ΓΑΔΑ, η γειτνίαση του με τον Άρειο Πάγο και η γειτνίαση του με το γήπεδο του ΠΑΟ βοηθά το συγκρότημα να λειτουργεί ως υποδοχέας μιας μεταφερόμενης συγκρουσιακής ανάφλεξης;
- ✓ φοβάστε για νέες συγκρούσεις μέσα ή γύρω από τα Προσφυγικά με αφορμή ευρύτερα κοινωνικά διακυβεύματα;
- ✓ υπάρχουν μνηστήρες για αυτό το οικόπεδο φιλέτο στην καρδιά του αστικού ιστού και αν ναι ποιοι;
- ✓ σε περίπτωση ανάπλασης τι θα γίνουν οι κάτοικοι που περισσεύουν;
- ✓ μια απόπειρα εκκένωσης θα είχε πολιτικό κόστος, σας απασχολεί;

Γ. Παράρτημα Συνεντεύξεων για τα «Προσφυγικά»:

Για τα «Προσφυγικά» πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τους:

✓ **N.M.:** Καθηγητής Αστικού Περιβάλλοντος ΕΜΠ και τέως. Πρόεδρος ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΑΕ 19.10.2019

✓ **Δ.Μ.:** κάτοικος προσφυγικών (σε διαμέρισμα κατειλημμένο ύστερα από συνεννόηση με παλαιό ιδιοκτήτη για την παραχώρηση), 01.11.2021. (κατά τη διάρκεια της παραπάνω συνέντευξης υπήρξαν παρεμβάσεις από):

- M.M.: σύζυγος του Δ.Μ.)
- Α.Μ: κόρη του Δ.Μ

✓ **Δ. από Συ.Κα.Προ.:** κάτοικος προσφυγικών (σε διαμέρισμα κατειλημμένο), 17.04.2022 μέλος και εκπρόσωπος της Συνέλευσης Κατειλημμένων Προσφυγικών (Συ.Κα.Προ)

✓ **Δ.Ε.:** ιδιοκτήτης κάτοικος προσφυγικών, απόγονος πρώτων ιδιοκτητών (σε διαμέρισμα διαμορφωμένο ως χώρο γραφείου), 07.06.2022.

✓ **Χ.Κ.** εκπρόσωπος του Φορέα διαχείρισης του «Πάρκου» τ. Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών επι περιφερειακής αρχής Ρένας Δούρου, 11.06.2022

Παρακάτω αποτυπώνονται οι δοθείσες συνεντεύξεις με παρέμβαση στο σπάσιμό τους ανά θεματικό τομέα και την απόκρυψη των προσωπικών δεδομένων.

- «Προσφυγικά» και προτάσεις ανάπλασης,
- ιδιοκτησιακό καθεστώς και αμφισβητήσεις,
- αόρατοι κάτοικοι των «Προσφυγικών» και Συ.Κα.Προ.,
 - σχέσεις ενοίκων με τα κτίρια
 - σχέσεις ενοίκων μεταξύ τους
 - σχέσεις παλαιών και νέων κατοίκων με την Πολιτεία
- δρώντες και συγκρουσιακή αιτιότητα,
- η επανακατοίκηση κενών διαμερισμάτων μέσω κατάληψης,
- τα «Προσφυγικά» ως γκέτο και αξιοθέατο
- οι απόπειρες καταστολής και ο κλεφτοπόλεμος.

I. «Προσφυγικά» και προτάσεις ανάπλασης».

Αποψη εμπλεκομένων

Ν.Μ. «...υπάρχει ένας διάλογος, ο οποίος έχει αρχίσει από το καλοκαίρι περίπου του 16, δυο χρόνια πριν, κι αυτός ο διάλογος επειδή έγινε με κορυφαίους υπουργούς έχει σχέση με το τι κάνεις στην Αθήνα. Μεγάλα έργα ή μικρά, καθημερινή φροντίδα ή grand process, αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί ή όχι, δηλαδή όλο αυτό το οποίο είναι το παλάτι της πολεοδομίας το οποίο αφορά ένα μητροπολιτικό κέντρο. Συστηματικός στόχος, κεντρικός στόχος η αναβίωση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Ήδη τρέχουμε ένα πρόγραμμα με την Αχτισιόγλου και με αναβίωση των εγκαταλειμμένων κτηρίων του υπουργείου πρόνοιας που είναι εκατοντάδες, είναι και πετυχημένο, εγώ κινιόμουν σε εκείνη την κατεύθυνση, δηλαδή πάμε να κάνουμε μικρές παρεμβάσεις παντού, υπήρχε μια πολιτική βούληση για μεγάλες χειρονομίες. Μέσα σε αυτό το καλάθι το πρόβλημα το οποίο επίσης ήταν εντοπισμένο και υπήρχε σαφής πολιτική βούληση από παντού να προχωρήσει ήταν τα Προσφυγικά. **Ως μια εκκρεμότητα συμβολική εμβληματική.** Είχαν γίνει προσπάθειες, θα τα μάθεις φαντάζομαι και από την Περιφέρεια, να προχωρήσει αυτή η ιστορία, δεν είχαν ευοδωθεί, υπήρχε μια συστηματική συζήτηση για το να εμπλακεί η σχολή αρχιτεκτόνων, η οποία είχε στο παρελθόν πρωτοστατήσει και είχε δουλέψει με δεκάδες μαθήματα και δουλειές στα Προσφυγικά, δυστυχώς τα κεντρικά πρόσωπα της σχολής τα οποία είχαν εμπλακεί σε αυτό δεν ήθελαν να αναλάβουν το ρόλο του συντονιστή, του μελετητή, του εμπνευστή, ότι άλλο, είχε να κάνει με την πολιτική, με τις πολιτικές ταυτότητες των ανθρώπων, διαφωνίες σε σχέση με την κεντρική πολιτική της τότε κυβέρνησης, έχει να κάνει με τις αντιλήψεις των πραγμάτων, δηλαδή είναι άλλο σχεδιάζω σε ένα ακαδημαϊκό περιβάλλον και ιδανικές συνθήκες σε ιδανικά σχέδια και άλλο το πιάσε και φτιάξε. Είχε να κάνει με μια μυθολογία η οποία αναπτύχθηκε, πάμε να ιδιωτικοποιήσουμε τα Προσφυγικά για εμπορευματοποίηση τέλος πάντων που δεν ίσχυε και αυτό οδήγησε στο να μπλοκαριστούν τα πρώτα βήματα της Περιφέρειας. Στην επόμενη φάση το παίρνει πάνω του ο υπουργός επικρατείας, ο Αλέκος Φλαμπουράρης, ο οποίος το εντάσσει ως ένα από τα κορυφαία project της ευρύτερης ανάπλασης. Ιδρύεται η «Ανάπλαση» περνάει από τη Βουλή αν θυμάμαι καλά τον Απρίλη ή κάτι τέτοιο του 2008, το Σεπτέμβρη, πρώτες μέρες του Σεπτέμβρη, ορίζομαστε εγώ ως διευθύνων σύμβουλος και το πολιτικό συμβούλιο. Στήνω το μηχανισμό. Η αναγκαιότητα της ανάπλασης, εκ των υστέρων που δεν περιγράφεται στον αρχικό νόμο, φάνηκε ότι μπορεί να είναι πολύ σημαντική από τη στιγμή που θα πάρει πάνω της την κληρονομιά της Εταιρείας Αναπτύξεων Αρχαιολογικών Χώρων δηλαδή του ενιαίου φορέα σχεδιασμού, επιλεγμένου

σχεδιασμού για την Αθήνα, ο οποίος συντονίζει και κινείται, όχι από πάνω- αλλά ανάμεσα, στους μεγάλους αυτοδιοικητικούς και κρατικούς φορείς, δηλαδή στα τρία υπουργεία που εμπλέκονται εκ των εν όντων. Δηλαδή χωρίς να συζητιέται που είναι το Μεταφορών το Περιβάλλοντος και το Πολιτισμού του ιστορικού κέντρου και τους δυο αυτοδιοικητικούς, τουλάχιστον η Περιφέρεια και ο Δήμος Αθηναίων και αν ανοιχτούμε και λίγο παραπέρα εμπλέκονται και άλλοι δήμοι. Αν πας στην Πειραιώς ας πούμε εμπλέκεται ο Ταύρος, αν πας στη Συγγρού η Νέα Σμύρνη. Αυτό λοιπόν άρχισε να στήνεται ως στρατηγικό σχέδιο της Ανάπλασης με στόχο να ανακτήσουμε την κληρονομιά των αρχαιολογικών χώρων και να προχωρήσουμε τα ημιτελή έργα. Μαζί με τα ημιτελή έργα και τα «Προσφυγικά», ήταν δεδομένο. Έτσι λοιπόν με μία τεχνική ομάδα (δεν σε ενδιαφέρουν τα οργανωτικά τώρα νομίζω) ξεκινήσαμε τα επιμέρους. Στην περίπτωση των Προσφυγικών με πρωτοβουλία του Αλέκου του Φλαμπουράρη είχε ήδη δρομολογηθεί μια μελέτη, μερικούς μήνες πριν, η οποία μελέτη, εγώ την βρήκα να εξελίσσεται τον Σεπτέμβρη, να έχει πάρα πολλά προβλήματα καθώς από αστοχίες δεν είχαν οριστεί πλήρεις μελέτες στατικών, εκτιμώντας ότι γενικά τα κτίρια αντέχουνε, κάτι που συμβαίνει, γιατί αυτό είχε πιστοποιηθεί παλιότερα κατά την προσπάθεια να κατεδαφιστούνε ως... (την ξέρεις την ιστορία)...⁷⁹⁴.

Δ.Ε.. «όταν έγινε η μελέτη πριν από 3-4 χρόνια, επι ΣΥΡΙΖΑ, η μελέτη ανακαίνισης των «Προσφυγικών», η οποία προχώρησε μέχρι το παρά ένα, όχι το παρά πέντε, το παρά ένα, δηλαδή έγινε πλήρης η άδεια, πέρασε από πολεοδομία με μεγάλη δυσκολία, συμβούλια αρχιτεκτονικής και Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, διάφορες επιτροπές, γίνανε τεύχη δημοπράτησης, έγιναν τα πάντα, έγινε ήλεκτρο-μηχανολογική μελέτη, στατική μελέτη, αρχιτεκτονική μελέτη, και, και, και... Στη στατική μελέτη θεώρησαν ότι μερικά τμήματα πρέπει να, να ενισχυθούν. Κατ' εμένα χωρίς νόημα και χωρίς λόγο. Για μένα το πρόβλημα το βασικό είναι οι ταρατσες, στους δευτέρους ορόφους δηλαδή, οι οποίες λόγω παλαιότητας, είναι ογκόντα και ετών, μπάζουν υγρασίες, άρα μιλάμε για θέματα μόνωσης καθαρά μόνωσης και κατ' επέκταση διάβρωσης των οπλισμών των θυλάκων των πάνω. Δε θεωρώ ότι υπάρχει στατικό πρόβλημα, εκτός αν είμαστε πολύ τυπικοί και θεωρήσουμε ότι με τα σημερινά δεδομένα αυτές οι πολυκατοικίες δεν πληρούν τις στατικές απαιτήσεις ενός σύγχρονου κτιρίου.

...και οι πρόβολοι δεν έχουνε πρόβλημα, όσοι είναι συντηρημένοι, έτσι; υπάρχουνε διάφορα μπαλκονάκια τα οποία είναι έτοιμα να καταρρεύσουνε για πάρα πολλούς λόγους, όχι αφ' εαυτών, ας πούμε».⁷⁹⁵

⁷⁹⁴ Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

⁷⁹⁵ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

Ν.Μ. «υπήρχαν γνωμοδοτήσεις όμως, όχι ως μελέτες, ως μακροσκοπικές εκτιμήσεις, εκεί το Κεντρικό Συμβούλιο των Νεωτέρων Μνημείων, τη στιγμή που εισήχθη το θέμα και που τυχαία, εγώ ήμουν ταυτόχρονα εκείνη τη στιγμή και μέλος του Συμβουλίου και επικεφαλής της Ανάπλασης, έθεσε θέμα, θέλουμε πλήρη στοιχεία για τα στατικά. Μπήκαμε αμέσως στη φάση των στατικών και με κόπο κιάλας, γιατί θα πούμε και το κοινωνικό πλαίσιο το οποίο συμβαίνει στα «Προσφυγικά», το οποίο λύθηκε σε δυο μήνες και απαντήθηκε και απαντήθηκε καλά, αποδείχθηκε ότι τα κτίρια αντέχουν, αποδείχθηκε ότι δεν χρειάζονται επεμβάσεις μείζονες για να προχωρήσουμε στη στερέωση τους και οτιδήποτε και ξεφύγαμε από αυτό και κάπου στα τέλη της χρονιάς καταφέραμε να περάσουμε ή στις αρχές του Γενάρη καταφέραμε να περάσουμε, αβρόχοις ποσίν, στο Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων μια εισήγηση δική μου και με την απόφαση και για το που θα μείνουν οι σφαίρες ακόμα. Λύθηκε και το ζήτημα των ιχνών, τι τύπου ιστορική έκθεση θα γίνει, αν θα είναι αυτό το μουσείο εκεί ή όχι, εκεί ετέθη ένα πολύ σοβαρό ζήτημα, καθώς διάφοροι σύλλογοι ζητούσαν την ίδρυση του μεγάλου μουσείου των προσφυγικών, εγώ εκτιμώ ότι δεν μπορεί να γίνει ένα μεγάλο μουσείο της προσφυγικής μνήμης εκεί. Για ποιο λόγο; Είναι αρχιτεκτονικοί οι λόγοι και μόνο, δηλαδή πως αυτός ο χώρος αξίζει να ανακατοικηθεί και να μην αξιοποιηθεί, είναι από τα ελάχιστα μνημεία προσφυγικά και πραγματικά είναι από τα ελάχιστα μνημεία που υπάρχουν, ενώ άλλοι χώροι μπορούν να αποτελέσουν πολύ σοβαρά και ωραία μουσεία. Αντίθετα αυτός ο χώρος μπορεί να αναβιώσει σε ένα τμήμα του, ένας όροφος, δυο όροφοι, τρία διαμερίσματα ως μουσείο του εαυτού του της προσφυγικής κατοίκησης και μέσα σε αυτούς να έχεις και την αφήγηση της ιστορίας του συγκεκριμένου συγκροτήματος μέσα στα πλαίσια του ευρύτερου... αυτό όμως εκ των πραγμάτων συμφωνήθηκε να γίνει γιατί σε αντίθετη περίπτωση έπρεπε να προχωρήσουμε σε μελέτες μουσείου, όπου μελέτες μουσείου καθιστούσαν τα κτίρια δημόσια κτίρια, προφανώς ανέβαιναν πάρα πολύ οι προδιαγραφές ασφαλείας και αυτό σήμαινε πως θα χρειαζόμασταν διπλά κλιμακοστάσια μεγάλες ενισχύσεις του φέροντα οργανισμού, διπλασιάζονται οι προδιαγραφές και επομένως κινδυνεύαμε με διάλυση και αλλοίωση. Έπρεπε να ανοιχτούν μεγέθη μεγάλα σε πόρτες. Αυτό λοιπόν είναι το τελικό σενάριο. Με αυτό εγκρίθηκε. Μετά την έγκριση υπήρχε η αγωνία για το πως θα προχωρήσουμε στη δημοπράτηση, δηλαδή θα αναλάμβανε η «Ανάπλαση» να δημοπρατήσει; Θα παραχωρούσαμε σε ένα από τα εποπτεύοντα υπουργεία τη δύσκολη όντως ιστορία μιας δημοπράτησης και μάλιστα ενός τέτοιου έργου, κι εμείς θα παίζαμε το ρόλο του συντονιστή, το ρόλο του επόπτη από την πλευρά του δημοσίου, το οποίο ήταν επίσης κάτι που μπορούσε να γίνει, να δημοπρατεί το... κι εμείς να είμαστε οι επιβλέποντες εμείς να είμαστε οι τοποτηρητές ας πούμε του... κάτι τέτοιο είχε γίνει και στην ενοποίηση, πετυχημένα δηλαδή είχες από πάνω το επιτελείο που ήταν ο Καρατίδης και η ομάδα του και

δημοπρατούσε το Υπουργείο Πολιτισμού ή δημοπρατούσε το Υπουργείο Περιβάλλοντος. και το λέω αυτό γιατί εκεί έχεις παράπλευρα προβλήματα με την γραφειοκρατία και την διαφθορά. Ναι έχεις διαφθορά, η οποία τα τελευταία τέσσερα χρόνια ελέγχθηκε, τουλάχιστον στους τομείς που ήμουν, δεν μας ξέφυγαν έργα ανεξέλεγκτα όπως λέμε, είχας πολύ ισχυρούς οργανισμούς παρακολούθησης οι οποίοι αντιμετωπίζουν πολύ πιο εύκολα από εμάς όλο αυτό τον τεράστιο όγκο της γραφειοκρατίας που δεν είχε καμία διάθεση να τον φορτωθεί και να χάσει τον άλλο τον επιτελικό της ρόλο ή το ρόλο του δημιουργού ας πούμε ιδεών. Και στα προσφυγικά. Φάγαμε κανα δυο μήνες μέχρι να αρχίσουμε να περνάμε, και το τελικό σχήμα, έπεσε η κυβέρνηση, το τελικό σχήμα που καταλήγαμε ήταν να περάσει στο Υπουργείο Υποδομών. Να το εκτελέσει δηλαδή το Υπουργείο Υποδομών με εμάς σε αυτό το ρόλο. Καθώς προχωρούσαμε και φαινόταν η πολιτική αλλαγή, πήρα προσωπικά μια απόφαση. Να περάσω στην Περιφέρεια Αττικής, για λόγους ασφαλείας το έργο και να μην το αφήσω να χαθεί για λόγους πολιτικούς, πράγμα που κάναμε. Δηλαδή, την τελευταία στιγμή κυριολεκτικά, ενώ είχαμε ωριμάσει την δημοπράτηση και τα υπόλοιπα γίνανε δυο επάλληλες συσκέψεις με την Περιφέρεια και το Διοικητικό Συμβούλιο το δικό μας ενέκρινε αμέσως, συμφώνησε και δεν το σκεφτήκαμε αρκετά, το οποίο διοικητικό συμβούλιο είχε εκπροσώπους των υπουργείων και της περιφέρειας και περάσαμε πακέτο κανονικότητα με παραχώρηση στην αρμόδια διεύθυνση των ... έργων στην Περιφέρεια όπου είχε ήδη ένα κωδικό γι αυτό και αυτή τη στιγμή έχει ολοκληρωθεί ήδη η φάση της διαβούλευσης της μελέτης όπως υποχρεούται ότι έπρεπε να κάνει και δεν έχουμε καμία ανάγκη για χωροθέτηση....

...Βγήκε η οικοδομική άδεια, βγήκε η άδεια από το «Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων» αυτό θα γίνει με αυτό τον τρόπο. Συνεπώς αυτό και το επόμενο βήμα το οποίο είχαμε προγραμματίσει και δεν προλάβουμε να το κάνουμε με την πτώση της κυβέρνησης, ήταν με την έτοιμη δημοπράτηση, δηλαδή σήμερα αν ήμασταν επικεφαλής αυτής της ιστορίας να κάναμε, να καλέσουμε στον «Άγιο Σάββα» πια και όχι σε ένα... σε μια πλατεία, η οποία θα μπορούσε να εξελιχθεί σε ένα πεδίο μιας διαμάχης έντονης, αλλά σε ένα ασφαλές πεδίο, να επέβαλε τον πολιτισμό μιας συζήτησης....

... αν υπήρχε κίνδυνος για αρχιτεκτονικές αλλοιώσεις αυτού του μνημείου; όχι, όχι νομίζω η αρχιτεκτονική μελέτη ήταν εξωφρενικά συντηρητική και με την λογική τη δική μας με προσωπική επιλογή, εξωφρενικά συντηρητική. Δεν έγινε οτιδήποτε άλλο πέρα από αυτή την επισκευή. Είχαμε απλή επισκευή, αποκατάσταση των όψεων, των κλιμακοστασίων των εσωτερικών, ακριβώς στην μορφή που υπήρχε το 1932-38 και η μόνη αλλαγή που έγινε ήταν μια μικρή αναδιάταξη του λουτρού με την κουζίνα, ώστε να μπορέσει να εξασφαλιστεί ένας σύγχρονος χώρος σε πολύ λίγα τετραγωνικά για αυτή τη σύγχρονη ανάγκη...

... είναι πρωτοφανές, δεν έχουμε ξανά-επιχειρήσει να αποκαταστήσουμε, είναι πρωτοφανές όντως, να αποκαταστήσουμε προσφυγική κατοικία ως προσφυγική κατοικία, δηλαδή σώζουμε προσφυγικά, αλλά τα κάνουμε μουσεία, κατεδαφίζουμε προσφυγικά, κατεδάφισε το δημόσιο για να χτίσει εργατικές πολυκατοικίες, την επανάχρηση ενός πρότυπου οικισμού του 32, για την ίδια χρήση δεν το έχουμε στην Ελλάδα για παράδειγμα. Το έχουμε στον ευρωπαϊκό χώρο, έχουμε δηλαδή αναβίωση των μεγάλων συγκροτημάτων και της Βιέννης, στην Ελλάδα δεν το έχουμε».⁷⁹⁶

Δ.Ε....χωρίς να περιαντολογώ, εγώ νομίζω ότι ήμουν το νούμερο 1, ο νούμερο 1 άνθρωπος από τους κατοίκους που έκανε τρομακτικό αγώνα για να μην γκρεμιστούν, με τη βοήθεια βέβαια πολλών άλλων, εκτός «Προσφυγικών», καθηγητών πολυτεχνείου (τη Βρυχέα) ακριβώς και καλλιτεχνών, γενικά άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών που μας υποστήριζαν και όχι μόνο. Μας υποστήριζαν πάρα πολλοί...

(κηρύχθηκαν διατηρητέα, το όλο συγκρότημα κηρύχθηκε επι Σαμαρά και ήτανε μη χαρακτηρισμένα επι Βενιζέλου και επι Μενδώνη).

...Βασικά θέλανε να τα γκρεμίσουν από το 2000 επί ΠΑΣΟΚ και με τις εναλλαγές των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ-ΝΔ ο στόχος ήτανε αυτός. Αφού πέρασαν και οι Ολυμπιακοί και δεν γκρεμίστηκαν κι εμείς κερδίσαμε τα Συμβούλια Επικρατείας δεν μπορούσαν να κάνουνε τίποτα άλλο διότι το Συμβούλιο Επικρατείας μετά το πρώτο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων που είχε αποφασίσει να κρατηθούν 2 και να γκρεμιστούν οι 6, το Συμβούλιο Επικρατείας απεφάνθη ότι το σύνολο είναι ένα ενιαίο οικιστικό σύνολο και άρα δεν μπορείς να το αποκόπεις 2-6. Άρα πρέπει να είναι ολόκληρο διατηρητέο. Άρα λοιπόν η απόφαση εκεί ήταν: πάρτε την απόφασή σας πίσω Υπουργείο Πολιτισμού και πράξτε το σωστό. Το σωστό ήτανε να τις χαρακτηρίσουνε, να χαρακτηρίσουνε και τις υπόλοιπες 6 διατηρητέες. Αυτό κράτησε αρκετά χρόνια γιατί δεν τους καθότανε καλά

... Το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων δεν συμφώνησε να αφεθούν αυτές οι τρύπες (τα σημάδια των Δεκεμβριανών)... να σοβατιστούν και να φτιαχτούν τα πάντα, στις όψεις όταν πέρασε το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων το θέμα κι εμείς είχαμε αφήσει ορισμένες τρύπες... τρύπες ξε-τρύπες δεν θέλουμε τίποτα να φαίνεται θα γίνει, θα σοβατιστεί, θα φτιαχτεί...

...ε... τώρα πρόσφατα, κατεβαίνοντας θα δεις μια φωτογραφία που την τσίμπησα πριν από μερικούς μήνες από κάπου, και δείχνει αυτήν την όψη, τη δική μου πολυκατοικία δηλαδή, άνευ αυτού του κτιρίου απέναντι, υπήρχε μόνο το αρχικό κτίριο στον Άγιο Σάββα επι της Αλεξάνδρας, το οποίο είχε φάει και αυτό βόμβες...

⁷⁹⁶ Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

...έτυχα λοιπόν φωτογραφία αρχές του 1945, όλη την όψη θα τη δεις μετά κι εγώ συγκινήθηκα πάρα πολύ βλέποντας ακριβώς όλες τις ζημιές που είχανε γίνει από τις οβίδες, φαίνονται όλες οι ζημιές και αν πάρεις τη φωτογραφία και πας απέναντι και πηγαίνεις κοιτάζοντας φωτογραφία πραγματικότητα, φωτογραφία πραγματικότητα, καταλαβαίνεις ακριβώς και τώρα ποια είναι η ζημιά, πως επισκευάστηκε, αν επισκευάστηκε και τι προβλήματα έχει το κτίριο. Εξαιρετική φωτογραφία. Τέλος πάντων. Το Κεντρικό Συμβούλιο είπε. όχι τα φτιάχνω όλα, και όχι μόνο αυτό αλλά επέμενε να επανέλθει το χρώμα στο αρχικό τους, όλων των που εκεί εγώ προσωπικά διαφωνούσα πάρα πολύ, δηλαδή ένα κεραμιδί στη βάση των κτιρίων γύρω στο 1 μέτρο και μια ελαφριά όχρα όλα τα άλλα. Που εμένα με έπιασε τρόμος γιατί ήτανε πραγματικά γκέτο, δηλαδή οκτώ πολυκατοικίες ίδιες όχρες και κεραμιδί η βάση...

...αλλά η ομοιομορφία του χρώματος, αν μη τι άλλο του χρώματος και στις 8 πολυκατοικίες είναι λίγο ανατριχιαστική, μιλάω σαν αρχιτέκτονας

...ένοιωθες ότι εδώ πέρα είναι ένα γκέτο, θα χανόσουν, όλα ίδια είναι

...επισκευάζουμε όλες τις τρύπες, άσχετα αν είναι από οβίδες ή πετρίες ή από αστοχία υλικού...».⁷⁹⁷

Δ.Ε. «...ο Μπελαβίλας, ήμασταν ένα και το αυτό. Η «Ανάπλαση» έκανε όλη αυτή την ιστορία με τις άδειες και την ανακαίνιση κτλ, κτλ. Υπάρχει νέα Ανάπλαση, διατήρησε τον ίδιο τίτλο, η οποία όμως είναι εικονικό (η Ανάπλαση Μπακογιάννη), ναι, ναι, η οποία είναι εικονική ας πούμε εταιρία, δεν, δεν, απολύτως τίποτα για τα «Προσφυγικά» και ότι ακούγεται για τη Διπλή Ανάπλαση, Βοτανικός Παναθηναϊκός και τα ρέστα, τα «Προσφυγικά» δεν ακούγονται καν, δηλαδή δεν είναι ούτε καν στο τελευταίο σκαλί της διαδικασίας

...υπάρχει ένα καινούριο στοιχείο που έγινε πριν από ένα δυο μήνες, κι εγώ δεν το είχα πάρει χαμπάρι, ήρθε ένας δημοσιογράφος, ο Α. από την «Καθημερινή», και μου λέει, βγήκε ένα κονδύλι από το ΕΣΠΑ με το οποίο θα ανακαινισθούν τα «Προσφυγικά» για να ανακαινισθούν τα «Προσφυγικά». Τι γνώμη έχετε κτλ. Λέω, μπράβο εκπλήσσομαι, μπράβο, μακάρι. Δεν είναι της τάξεως ανακαίνισης που είχε γίνει επι προηγούμενης κυβέρνησης, ριζική ανακαίνιση, μέσα- έξω, είναι ένας, ας το πούμε, καλλωπισμός ή να συνεφέρουμε κάπως τα εξωτερικά, σοβάδες, βαψίματα υποθέτω και τέτοια. Ο Α. το πήρε χαμπάρι, έγραψε ένα άρθρο, δεν ξανακούστηκε τίποτα. Πού είναι το κονδύλι αυτό, που είναι το ΕΣΠΑ, που είναι η ανακαίνιση;...

⁷⁹⁷ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

... δεν προέβλεπε τίποτα, αυτή ήταν η εξυπνάδα της μελέτης, ότι δεν προέβλεπε τίποτα. Γιατί αν προέβλεπε δεν θα τελειώναμε ποτέ. Η μελέτη ήτανε ανακαίνιση, βάσει σχεδίων, εσωτερικά και εξωτερικά όλων των διαμερισμάτων και όλων των πολυκατοικιών, πλην των 52 διαμερισμάτων εσωτερικά που ανήκουν σε ιδιώτες. Ουδεμία σκέψη και θέληση για συγκεκριμένες χρήσεις. Μπορεί να υπήρχαν πολλές στο τραπέζι προτάσεις, ξενώνες για τους συγγενείς των αρρώστων του «Αγίου Σάββα», καλλιτεχνικά εργαστήρια, στούντιο, ξενώνες για αστέγους κτλ, κτλ. Μουσείο, Μικρασιατικής Μνήμης, το πάρκινγκ που δεν αφορούσε τις πολυκατοικίες αλλά τον ενδιάμεσο χώρο... Όλα αυτά θα αργούσαν την άδεια έως και χρόνια, γιατί θέλει άλλες προδιαγραφές, εντελώς άλλη αντιμετώπιση ας πούμε...

...και από τα όσα έχουνε γραφεί και ειπωθεί κατά καιρούς από όλους μας και από εμάς και από εμένα και από την «Ανάπλαση» και από την Πολιτεία και από παντού, αλλά αυτό ήταν σαν σκέψεις αφού γινόταν η ανακαίνιση και θα δούμε ποιοι, πως θα στεγαστούνε, ποιο θα προκριθεί για Μουσείο, ποια πολυκατοικία θα γίνει ξενώνας για τους συγγενείς κτλ, κτλ. Και ήταν πολύ έξυπνο αυτό επαναλαμβάνω, γιατί αλλιώς δεν θα βγάζαμε άκρη, καθόλου. Είναι καθαρά δηλαδή οικοδομική η άδεια...

(ο Πατούλης εμφανίστηκε;) όχι βέβαια, απλώς δήλωσε επειδή τον στριμώζανε με ερωτήσεις, οι του ΣΥΡΙΖΑ, τι γίνεται κτλ, που πάει η μελέτη, γιατί δεν προχωράει; δήλωσε το αμίμητο, κάπου μπορείς να το βρεις γραμμένο, ότι ο προϋπολογισμός των 12 νομίζω εκατομμυρίων είναι πολύ λίγος για να γίνουν αυτά τα πράγματα και να μην έχουμε αυταπάτες, δεν μπορεί να γίνει τέτοια δουλειά με 12 εκατομμύρια. Εγώ την είχα βγάλει με 9 εκατομμύρια, με μια δική μου μελέτη. Τα τεύχη δημοπράτησης την βγάλανε με 12, ο Πατούλης ήθελε 20...είναι φτηνά...δεν θα κάνω δικιά μου μελέτη, θα δούμε τι θα γίνει και επιπλέον γιατί δεν έχετε κάνει και το γκαράζ στη μελέτη; Το υπόγειο, το οποίο ξαναλέω, αν το κάναμε δεν θα τελείωνε ποτέ.

...η μελέτη αφορούσε όχι τον περιβάλλοντα χώρο, μόνο τα κτίρια...δεν έμπαινε θέμα του γκαράζ τότε... για να μπει θέμα γκαράζ πρέπει να αλλάξει και το ρυμοτομικό...

... Εγώ δηλαδή μετά την αλλαγή κυβέρνησης και τις νέες δηλώσεις Πατούλη και Μπακογιάννη και κυβέρνησης γενικώς, με έπιασε μεγάλη θλίψη και πιστεύω ότι θα πεθάνω και δεν θα έχουνε γίνει τα «Προσφυγικά», δεν θα έχουν ανακαινιστεί...». ⁷⁹⁸

Χ.Κ. «...έχουμε κάνει αρκετές ερωτήσεις και δεν έχουμε πάρει καμία απάντηση. Όταν λέω ερωτήσεις, όχι προφορικές γραπτές, τουλάχιστον τρεις φορές. Η δική μου εκτίμηση, η δική μου εκτίμηση είναι ότι η Δεξιά να το πω έτσι, ενδιαφέρεται για την επιχειρηματική αξιοποίηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ μιλάμε για διπλή ανάπλαση, υπάρχουν σχέδια για

⁷⁹⁸ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

το τι θα γίνει στον Ελαιώνα, στο Βοτανικό κτλ αλλά δεν υπάρχει κανένα σχέδιο για το τι θα γίνει στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Δηλαδή στην πραγματικότητα μιλάμε για μονή ανάπλαση, όχι για διπλή ανάπλαση. Εμείς από την πρώτη στιγμή υποστηρίζαμε αυτή την ιδέα και ήμασταν υπέρ της διπλής ανάπλασης. Ήμασταν εναντίον του mall κάτω στον Ελαιώνα κτλ, δεν συζητάμε τώρα αυτά, αλλά θέλαμε την ανάπλαση όλης της περιοχής. Το μυαλό τους είναι το να αφήσουν όλη την περιοχή σε εγκατάλειψη και μετά ενδεχομένως να ξεφουτρώσει το σενάριο ότι, αφού δεν μπορεί το Δημόσιο, ας το δώσουμε σε ιδιώτες, να έχουμε και ένα μικρό χώρο πρασίνου και να φτιάξουν ενδεχομένως ένα νέο εμπορικό κέντρο εκεί ένα νέο μεγάλο κτίριο γραφείων κτλ, κτλ. Στα «Προσφυγικά» να τα αξιοποιήσουν κι αυτά επιχειρηματικά, ίσως να γκρεμίσουνε, μια από δική τους πρόταση ήτανε να γκρεμίσουνε, πρέπει να αλλάζουνε πολλά για να το κάνουνε, αλλά δεν τους ενδιαφέρει. Είναι μια πολιτική, ας το πω έτσι, επιχειρηματικής με την κακή έννοια της λέξης, εκμετάλλευση του χώρου η οποία έχει βαθιά προοπτική στο χρόνο. Δεν θέλω να τους κατηγορήσουμε ότι είναι του εφήμερου. Ανοίγουνε επιχειρηματικές δυνατότητες με την κακή έννοια της λέξης σε βάρος του δημόσιου χώρου για... σε βάθος χρόνου. Άρα νομίζω ότι η λογική τους είναι η συνέχιση της εγκατάλειψης για μεγάλο χρονικό διάστημα και κάποια στιγμή η ανακάλυψη κάποιου ιδιώτη ο οποίος θα ρθεί και θα εμφανιστεί ως σωτήρας για την αξιοποίηση του χώρου και το Δημόσιο τάχα μου θα πει ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα κτλ, κτλ...

...δεν ισχύουν αυτά. (οι δηλώσεις Πατούλη ότι δεν φτάνουν τα χρήματα) Δηλαδή τα χρήματα όπως τα υπολόγισε με τιμές αγοράς η μελέτη της Ανάπλασης ήταν 12 εκατομμύρια. Βέβαια αυτό αν πάει με το κρατικό τιμολόγιο, όπως πρέπει να γίνει, με τιμές προϋπολογισμού μπορεί να είναι 25 εκατομμύρια, γιατί στα έργα υπάρχει μια έκπτωση ας πούμε 40%, αλλά τα χρήματα αυτά υπήρχαν, στην πρόσκληση του «Φιλόδημου» άρα θα μπορούσε να έχει γίνει. Εγώ επαναλαμβάνω ότι, μισό λεπτό, το σχέδιο της διπλής ανάπλασης έχει τεθεί από το 2005 να μην πούμε από παλιότερα. Από το 2005 μέχρι σήμερα είναι 17 χρόνια, όπου τόσα χρόνια δεν έχει γίνει τίποτα, ούτε στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, ούτε στον Ελαιώνα κτλ. Αυτό, θα μου πεις εντάξει ήταν και ευθύνη, μέσα σε αυτά τα 17 χρόνια υπήρξαν 4,5 χρόνια κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ και 5 χρόνια διοίκησης της Περιφέρειας Αττικής από την παράταξη της Δούρου. Ναι, αλλά ήταν και μια περίοδος που είχαμε ένα κάρο θέματα να λύσουμε, μνημόνια κτλ και εμείς, όπως είπα δεν κάναμε και λίγα στην Περιφέρεια. Κάναμε όμως, δείξαμε συγκεκριμένα πραγματικά πράγματα. Λοιπόν, τι έρχομαι και λέω, ότι η Δεξιά λειτουργεί πιο μακροπρόθεσμα, θα τα αφήσει για 30 χρόνια να ρημάζουνε και μετά θα πει, ο ιδιώτης. Άφησε τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις από το 2004 τις περισσότερες κάποιες ρημάζουν ακόμη. Εμείς μπήκαμε το 2016 στο Φαληρικό Όρμο και μέσα σε 3 χρόνια φέραμε αποτέλεσμα. Δηλαδή, αλλάξαμε την εικόνα. Ανακόπηκε αυτό βέβαια, αλλά θέλω να πω, η

λογική τους είναι: ρήμαγμα για να εμφανιστεί ο ιδιώτης. Εγώ πιστεύω ότι αυτό το σχέδιο περπατάει αυτή τη στιγμή. Έτσι, και φροντίζουν οι τωρινοί για την επόμενη γενιά των μεγαλοκαρχαριών, ας το πω έτσι...»⁷⁹⁹.

Αποψη κατοίκων

Δ.Μ. (Μ). «...μετά η «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΕ» κάποια στιγμή σκέφτηκε να φτιαχτούν τα σπίτια.... ναι, ναι, ναι, αυτό, αυτό, αυτό, αυτό. Ήρθε το χαρτί ήμουν εγώ πάνω που το πήρε η κυρία Χρυσούλα και μου είπε: όχι δεν δέχομαι να το φτιάξουνε το σπίτι μου, το θέλω έτσι, όπως τόσα χρόνια, δεν δεχόταν όχι,... δεν πιστεύει ότι θα τα φτιάξουνε,... όχι, δεν πιστεύουνε ούτε τα παιδιά της, ούτε η ίδια ότι θα τα φτιάξουνε, θα μείνουνε έτσι, είναι... απλά άμα τύχει και έρθει η «ΑΝΑΠΛΑΣΗ» και μπουν μέσα για να τα φτιάξουν και αυτά, δεν ξέρω τι θα γίνει, απλά ήτανε...

... δεν συμφωνεί κανένας από αυτούς εδώ μέσα (τους καταληψίες)... ξέρεις συγκεκριμένα τι λέγανε; Ότι θα έρθει ο γραβατωμένος Τσίπρας και η κουστουμάτη Ρένα και θα σας πετάξει έξω..., τίποτα, τίποτα, ... Αισθάνονται νομίζω ότι θα τους πετάξουν έξω, σαν τα σκυλιά,. ναι. Και τους το λέγαμε: δεν μας πετάει η Ρένα έξω, γιατί δεν ακούτε; Μας απαντούσανε,. όχι, εσείς περνάτε καλά, εσείς έχετε όφελος, εσείς έχετε συμφέρον, έχετε πάρα πολλά. Το αφήσαμε...»⁸⁰⁰

Δ. «...ισχύει αυτό, ναι δεν μπορεί κανένας να αρνηθεί το σημαντικό ρόλο τον οποίο έπαιξε το 2000, εκείνη την περίοδο και αυτός και άλλοι μαζί, παρόλα αυτά ο Ε., όπως και άλλοι θεσμικοί και αστοί εκείνη την περίοδο, αυτό που προωθούσε ήτανε την γενική ανάπλαση των «Προσφυγικών», βέβαια μην ξεχνάμε εκείνη την εποχή και οι ίδιοι οι κάτοικοι ήτανε πολύ λίγοι, δηλαδή και η γειτονιά είχε αδειάσει σε ένα αρκετά μεγάλο βαθμό, ε, το πλάνο, αυτό που κατάφεραν ήτανε να σταματήσουνε το γκρέμισμα της γειτονιάς, από κει και πέρα όμως η ίδια η πραγματικότητα άλλαξε, δηλαδή τα «Προσφυγικά» ξεκίνησαν να καταλαμβάνονται σιγά-σιγά και η, κόσμος να έρχεται και να κατοικεί μέσα, οι ίδιοι δεν εκσυγχρονίστηκαν με τη νέα πραγματικότητα. Συνέπεσε να θέλουν **μια ανάπλαση η οποία αγνοεί τους κατοίκους** και βέβαια όλα αυτά εντάσσονται μέσα, είτε στα προσωπικά, είτε στα επιχειρηματικά σχέδια και του Ε. αλλά και των υπολοίπων. Δηλαδή, υπάρχει για παράδειγμα, ένα ποσοστό ιδιοκτητών αυτοί οι ελάχιστοι τέλος πάντων που μένουνε μέσα στη γειτονιά, οι οποίοι έχουν δηλώσει ευθέως ότι, εμείς περιμένουμε να γίνει η ανάπλαση, έτσι ώστε να υπερτιμηθεί η αξία των διαμερισμάτων, είτε να τα νοικιάσουμε πιο ακριβά, είτε να

⁷⁹⁹ Συνέντευξη με Χ.Κ.. 11.06.2022

⁸⁰⁰ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

τα πουλήσουμε πιο ακριβά, είτε οτιδήποτε τέτοιο, οπότε παίζει χρήμα και μπίζνα από πίσω έτσι κι αλλιώς. Ε, ο Ε. στην ουσία, ο ρόλος που παίρνει είναι του ξεναγού του ζωολογικού κήπου, δηλαδή εμείς είμαστε τα εκθέματα και θα είναι ο αρχι..., ο διευθυντής του ζωολογικού κήπου που λέμε. Ο Ε. ήταν βέβαια και μέσα στα επιχειρηματικά προγράμματα του πρώτου διαστήματος, τον πετάζανε έξω βέβαια και μάλλον αυτό που συνεχίζει να επιθυμεί είναι, πως το λένε, το... το να του αναγνωριστεί το κομμάτι της δικής του συμβολής, αφενός στη διατήρηση του, των «προσφυγικών», κάτι που είναι δίκαιο τέλος πάντων, αλλά στη συνέχεια και της ανάπλασης της γειτονιάς....

...ο Στ. είναι ένας άνθρωπος του οποίου του έχουμε σαν κοινότητα εκτίμηση, ένας άνθρωπος ο οποίος επίσης έχει ασχοληθεί με τα «Προσφυγικά» και σε πρώτο, σε πρώτο χρόνο και στη συνέχεια ακολούθησε την πορεία της γειτονιάς και της κοινότητας, ...

...ο Μ. είναι αυτός που έφτιαξε την «Ανάπλαση» και έφτιαξε την «Ανάπλαση» ακριβώς πάνω στα «Προσφυγικά», ήταν η μπίζνα του ΣΥΡΙΖΑ εκείνη την περίοδο, εμείς ήμασταν ξεκάθαροι ότι θεωρούσαμε πολύ δύσκολη τη διατήρησή μας με το πλάνο του ΣΥΡΙΖΑ, γιατί ο ΣΥΡΙΖΑ καταφέρνει και δημιουργεί αρκετά, είχε καταφέρει και είχε δημιουργήσει, όπως και η κάθε σοσιαλ-δημοκρατία, έτσι μια ευρεία συμμαχία, με διάφορου είδους κοινωνικά κομμάτια, ήτανε δύσκολη η θέση μας εκείνη την περίοδο. Για μας ήτανε καλό, για τα «Προσφυγικά» ήτανε καλό ότι έπεσε ο ΣΥΡΙΖΑ και ήρθε ο Μητσοτάκης, καινούριο πλάνο, καινούρια προβλήματα γι' αυτούς κτλ και ο Μ. ... ήθελε να εκμεταλλευτεί και με χρήμα, δηλαδή να κερδίσει και χρήμα τέλος πάντων πάνω στα «Προσφυγικά...».⁸⁰¹

Δ. «...στα σχέδια ανάπλασης είχαν στο μυαλό τους να κάνουν ένα μουσείο Μικρασιατικής μνήμης... μουσείο, **δηλαδή να διώξουν τους πρόσφυγες για να κάνουν μουσείο προσφύγων**, να διώξουν τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες για να παραχωρήσουν δυο, τρία, πέντε διαμερίσματα σε δικούς τους ανθρώπους...ναι, τους ρουφιάνους τους θα βάλουνε ...(και η ιστορία με τους... του Αγίου Σάββα)... επίσης είναι ένα παπατζιλίκι και αυτό γιατί η εκκλησία έχει πάρα πολλά διαμερίσματα ακριβώς σε αυτή την περιοχή εδώ, όχι μέσα στα «Προσφυγικά» αλλά τριγύρω από τα «Προσφυγικά» και νομίζω ότι έχει έτσι κι αλλιώς και χώρους που χρησιμοποιεί γι' αυτό το λόγο. Από την άλλη μεριά η κοινότητα έτσι κι αλλιώς φιλοξενεί ευπαθείς ανθρώπους αλλά και στέκεται αλληλέγγυα με ανθρώπους που έρχονται στον «Άγιο Σάββα», έχουν έρθει δηλαδή σε επικοινωνία και υπάρχουν χώροι διαμορφωμένοι ειδικά για να φιλοξενήσουν ασθενείς, συγγενείς ασθενών του «Αγίου Σάββα»...

⁸⁰¹ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

...ναι, σίγουρα εμείς κινδυνεύουμε πολύ περισσότερο από το κράτος, από ότι το κράτος από εμάς και με όρους δύναμης δηλαδή, με όρους ισχύος...βέβαια κινδυνεύω γιατί η ανάπλαση των «Προσφυγικών» θα καταστρέψει και το κοινωνικό και πολιτικό εγχείρημα της κοινότητας των «Προσφυγικών...»⁸⁰²

Χ.Κ. «Για ποια περιοχή μιλάμε. Καταρχήν τυπικά η αρμοδιότητα, που πήρε η Περιφέρεια Αττικής το 2016 αφορά τις προσφυγικές πολυκατοικίες. **Μια τρύπα στο κέντρο της πόλης επι δεκαετίες.** Τι κάναμε, σε συνεργασία με μια δημόσια εταιρία την «Ανάπλαση ΑΕ» φροντίσαμε να λύσουμε το γρίφο και να φτιάξουμε μια μελέτη. Γιατί δεν είναι εύκολο να γίνει η τακτοποίηση, ας το πούμε έτσι, όλου του ζητήματος, έχει πάρα πολλές πλευρές, νομικές, πολεοδομικές, αστικού αναδασμού όπως το λένε. Λοιπόν, φτιάξαμε όλο αυτό τον κυκεώνα, τον βάλουμε σε μια σειρά και έγινε η μελέτη για την αποκατάσταση των πολυκατοικιών και βγήκε και η πολεοδομική άδεια. Το 2019 εμείς είχαμε, παραδώσαμε στη διοίκηση Πατούλη, βέβαια αυτά τελείωσαν τον Αύγουστο του 19, θέλω να πω, δεν είναι λίγα, δηλαδή δεν μπορούσε να γίνει κάτι, ας ερχόταν κάποιος που να έλεγε εμείς, εμείς θα κάναμε τα διπλά από εσάς, από όσα κάνατε εσείς. Ναι, αλλά τρία χρόνια δεν έχει γίνει τίποτα. Λέω λοιπόν, ότι, τον Αύγουστο του 19 έχει βγει άδεια και υπάρχει μελέτη που έχει γίνει δωρεά από την «Ανάπλαση» που και αυτοί που με κάποια δωρεά από τα «Ελληνικά Πετρέλαια» τη φτιάξαν, έχει γίνει δωρεά και έχει τεθεί σε δημόσια διαβούλευση, όπως πρέπει να γίνει, όταν παραλαμβάνουμε μια μελέτη με τη μορφή δωρεάς τη θέτουμε σε δημόσια διαβούλευση για ένα μήνα, μέσω Τεχνικού Επιμελητηρίου, όλα διάφανα, όλα επιστημονικά, σοβαρά και μετά γίνεται η αποδοχή της μελέτης. Η αποδοχή της μελέτης δεν έχει γίνει ακόμα. Εκεί λοιπόν, τι θα γινόταν: θα υπήρχε η στατική αποκατάσταση των πολυκατοικιών και θα υπήρχαν διάφορες κοινωνικού χαρακτήρα και πολιτιστικού χαρακτήρα χρήσεις, σε κάποιες πολυκατοικίες θα μεταφερόντουσαν οι υπάρχοντες ιδιοκτήτες, ανακαινισμένες, που είναι διάσπαρτοι τώρα σε όλες τις πολυκατοικίες, θα μεταφερόντουσαν σε δυο πολυκατοικίες και οι υπόλοιπες πολυκατοικίες θα είχαν είτε χαρακτήρα, καταρχήν μουσείου κυρίως... Μικρασιατικής μνήμης, δεύτερο κατοικία, φιλοξενία των συγγενών των ανθρώπων του «Αγίου Σάββα» έτσι κτλ και ενδεχομένως θα μπορούσε να μείνει κι ένα κομμάτι για κοινωνική κατοικία ή για κάποιες δημόσιες, κάποιο μικρό κομμάτι για κάποιες δημόσιες υπηρεσίες κτλ, εξυπηρέτησης των πολιτών κτλ. Εντάζει αυτό. Και παράλληλα στο χώρο που υπάρχει ανάμεσα στα δυο συγκροτήματα θα γινόταν ένα παρκινγκ, μεγάλο πάρκινγκ. Για το πάρκινγκ αυτό θα γινόταν η μελέτη από τις τεχνικές

⁸⁰²Συνέντευξη με Δ. από Σν.Κα.Προ 17.04.2022

υπηρεσίες με τη συνδρομή ενός τεχνικού συμβούλου. Κάναμε και την ανάθεση στον τεχνικό σύμβουλο. Βρέθηκε ο τεχνικός σύμβουλος για όλα αυτά, δηλαδή το αφήσαμε όλο αυτό το project, ας το πούμε αρκετά προχωρημένο, αρκετά ώριμο και το μόνο που απέμενε ήταν να γίνει μια συνεννόηση μεταξύ της Περιφέρειας και του Δήμου Αθηναίων γιατί το πάρκινγκ ήταν σε χώρο ... σε ενδιάμεσο χώρο, ο ενδιάμεσος χώρος ανήκει στο Δήμο, ναι. Ωραία, αυτό ήταν που κάναμε.... μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει τίποτα...

... κοίταξε, εγώ μπορώ να κάνω μόνο εκτιμήσεις, δεν μπορώ να είμαι αντικειμενικός, ας το πούμε έτσι, πιστεύω ότι δεν είναι στις προτεραιότητες, καλά μισό λεπτό και βρήκαμε και τη χρηματοδότηση, εντάξει; Υπήρχε μια ανοιχτή πρόσκληση από το «Φιλόδημο» για εμβληματικά κτίρια Δήμων και Περιφερειών και τι πιο εμβληματικό από την αποκατάσταση των πολυκατοικιών. Υπήρχε πρόσκληση έτοιμη, είχαμε... Στο «Φιλόδημος» όχι δεν εντάχθηκε, δεν εντάχθηκε, εδώ δεν κάνανε, δεν υποβάλλανε τα χαρτιά, η νέα διοίκηση. Ξέρεις, πρέπει να γίνει η αποδοχή της μελέτης, να πεις ότι έχω τη μελέτη, εμείς είχαμε τη μελέτη στη διαβούλευση τον Αύγουστο του 2019. Έπρεπε λοιπόν να τελειώσει η διαδικασία της διαβούλευσης, να γίνει η παραλαβή και μετά να πας να κάνεις το αίτημα στο «Φιλόδημο». Υπήρχε, εγώ έχω ακόμα και τον αριθμό της πρόσκλησης, δεν έγινε τίποτα για όλα αυτά. Τώρα γιατί. Ποια είναι τα δυο διαφορετικά σχέδια που υπάρχουνε για το ζήτημα αυτό. Κατά τη γνώμη μου, ο χώρος της Δεξιάς, ας το πω έτσι, έχει στο μυαλό του την επιχειρηματική αξιοποίηση των πολυκατοικιών σε συνάρτηση με το χώρο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας. Εμείς έχουμε στο μυαλό μας το να γίνει ένας μητροπολιτικός πόλος, όπως έλεγα πριν, που θα περιλαμβάνει τις προσφυγικές πολυκατοικίες, το χώρο του γηπέδου της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, το οποίο θα γκρεμιστεί όταν γίνει το γήπεδο στο Βοτανικό και την ανάπλαση της περιοχής των Κουντουριώτικων μέχρι τους πρόποδες του Λυκαβηττού, γιατί εκεί πέρα υπάρχουν πολλά οικοπέδα δημόσιας ιδιοκτησίας, είτε του Δήμου, είτε της εκκλησίας, είτε άλλων δημόσιων φορέων. Εμείς λοιπόν έχουμε στο μυαλό μας να γίνει εκεί πέρα ένα διαμαντάκι, όπως έλεγα πριν, που θα περιλαμβάνει τις προσφυγικές κτλ και επίσης θα έχει πράσινο και θα έχει και ένα νέο συγκρότημα αθλητικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά της γειτονιάς, γιατί όταν θα γκρεμιστεί το γήπεδο του Παναθηναϊκού και θα πάει στο Βοτανικό πρέπει να σκεφτούμε τι θα γίνει με τα παιδιά των Αμπελοκήπων, τα οποία χρησιμοποιούν το γήπεδο του Παναθηναϊκού, όχι βέβαια για να παίζουν μπάλα που παίζει η ομάδα του Παναθηναϊκού, αλλά κάτω από το γήπεδο κάτω υπάρχουν πάρα πολλές εκτεταμένες εγκαταστάσεις, κολύμβησης, πυγμαχίας, άρσης βαρών, μπάσκετ, βόλεϊ κτλ. Όλα αυτά τα παιδιά που θα πάνε; Θα τους λέμε φύγετε από τους Αμπελόκηπους και πηγαίνετε στο Βοτανικό, που θα αθληθούν; Άρα πρέπει ο χώρος αυτός να γίνει χώρος πρασίνου, αλλά μαζί με τα υπόλοιπα οικοπέδα που υπάρχουν να φτιάξουμε και ένα αθλητικό κέντρο για χρήση

του ερασιτέχνη Παναθηναϊκού, προφανώς, και των άλλων ερασιτεχνικών σωματείων της περιοχής. Αυτό είναι το όραμά μας».⁸⁰³

Δ.Ε. ...την έχω πει πάρα πολλές φορές (η καλύτερη χρήση των κτιρίων των «Προσφυγικών»): 2 πολυκατοικίες δηλαδή εξήντα διαμερίσματα ημών των κατοίκων που είμαστε 52 και άλλοι 8 που είναι, που εξακολουθούν να μένουν στα σπίτια τους που έχουν απαλλοτριωθεί ...έχουν απαλλοτριωθεί τα σπίτια τους έχουνε πάρει νομίζω ή όχι τα λεφτά τα αντίστοιχα αλλά μένουν εκεί γιατί είναι κολλημένοι εκεί... άρα 2 πολυκατοικίες εμείς οι κάτοικοι, 2 πολυκατοικίες ως ξενώνας για ανθρώπους που έχουν ανάγκη κατοικίας, 2 πολυκατοικίες maximum για Μουσείο Μικρασιατικής Μνήμης ή ότι άλλο, 2-4-5-6 και άλλες 2 πολυκατοικίες οι οποίες θα μπορούσαν να είχαν γίνει γραφεία μη κυβερνητικών οργανώσεων, καλλιτεχνικά εργαστήρια, οτιδήποτε άλλο που θα ήταν πρωτότυπο και ελπιδοφόρο και θα μπορούσε να δώσει νέα πνοή ας πούμε στη ζωή των, στη γειτονιά των «Προσφυγικών»... μια μικτή χρήση... πάντοτε μικτή χρήση... κοινωνική κατοικία δεν θα μπορούσε να είναι γιατί ήδη δυο θα ήταν οι κάτοικοι. Ως μικτή χρήση για να μην είναι γκέτο, έτσι; να μπορούσε να είναι, να αναμιγνύονται...»⁸⁰⁴

II. «Ιδιοκτησιακό καθεστώς και αόρατοι κάτοικοι».

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Ν.Μ.«...Τι θα κάναμε εμείς, αν τα πράγματα πηγαίνανε καλά: είχαμε ένα πάρα πολύ καθαρό σενάριο χρήσης του χώρου ως κατοικία, κατοικίας, εκεί έχουμε 220, 224 διαμερίσματα, 8 πολυκατοικίες εκ των οποίων τα 170 αν θυμάμαι καλά ή 160 ανήκουν στην Περιφέρεια Αττικής. Τα υπόλοιπα είναι ιδιόκτητα. Τα ιδιόκτητα είναι για τους ιδιοκτήτες τους, ξεκάθαρα. Από τα 170 ετοιμάζαμε ένα σενάριο κατανομής χρήσεων, κατανομής ιδιοκτησιών ή μάλλον χρηστών, η χρήση ήταν κατοικία για όλους, χρηστών όπου θα μοιραζότανε το, ο «Άγιος Σάββας» τον ξενώνα, τα ξέρεις..., έχουν γραφτεί τα έχεις, ένα μικρό ποσοστό συμβολικό που είχα απαιτήσει να μπει μεταναστών, ευάλωτων και για το οποίο είχαν αντιδράσει από τοπικούς συλλόγους, δραματικές αντιδράσεις και απογοητευτικές, δηλαδή οι ίδιοι οι προσφυγικές οικογένειες ξεσηκώνονταν και μάλιστα μια από τις γιαγιάδες και μέλος του ΚΚΕ. Δεν ήθελε εδώ μετανάστες...

...σε αυτή την κατεύθυνση ήμασταν σε συνεννόηση και με την Φωτίου και με τον μεταναστευτικής πολιτικής, τον Μουζάλα και τον Βίτσα για να μπορέσουμε να ετοιμάσουμε και το προσφυγικό πρόγραμμα και στα υπόλοιπα υπήρχε η σκέψη, όχι η σκέψη, υπήρχε ο

⁸⁰³ Συνέντευξη με Χ.Κ. 11.06.2022

⁸⁰⁴ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

σχεδιασμός για κοινωνική κατοικία για ευάλωτες ομάδες κυρίως, δηλαδή μονογονεϊκές ή ότι σημαίνει το ευάλωτες, με προϋποθέσεις από το αρμόδιο υπουργείο και όχι από μας, δηλαδή με κάποιο προφίλ το οποίο θα φτιαχνότανε, όπως φτιάχνεται και για τους αντίστοιχους της εργατικής κατοικίας της κοινωνικής κατοικίας και το οποίο θα ήτανε κάποιο πρόγραμμα τύπου του υπουργείου αλληλεγγύης. Αυτό ήτανε το σενάριο, το ιδανικό σενάριο. Σε αυτό το σενάριο ακολουθούσαμε την εξής πολιτική: με τους ιδιοκτήτες. Ήρθαμε σε επαφή με όλους, μια επαφή που χειρίστηκαν στελέχη της ανάπλασης, ο Β.Ρ. για παράδειγμα τα διαχειρίστηκε και όπου μπόρεσε με ένα χρόνο δουλειά να εξασφαλίσει όχι μόνο το διάλογο μαζί τους αλλά και την συναίνεσή τους, γιατί είμαστε συνιδιοκτήτες. Η περιφέρεια είναι και η «Ανάπλαση» ως εκτελεστής του έργου. Ταυτόχρονα για λόγους ασφαλείας περάσαμε μια τροπολογία, η οποία είχαμε βρει σε πολλές περιπτώσεις δημοσίων κτηρίων μνημείων τη δυνατότητα του δημοσίου για κοινό όφελος να προχωράει ακόμα κι αν ένα ποσοστό των συνιδιοκτητών διαφωνεί. Είναι αντίγραφο περίπου αυτού που έχει γίνει για τα ενεργειακά και τη θέρμανση της πολυκατοικίας. Δηλαδή ακόμα κι αν διαφωνεί ένα ποσοστό υπάρχει ένα όριο που είναι συνήθως το 60 με 70 % χωρίς την ομόφωνη, χωρίς την συμμετοχή των υπολοίπων το 70% ή το 65% μπορεί να προχωρήσει. Γιατί αλλιώς εξαρτάσαι από έναν - δυο οι οποίοι σε εμποδίζουν να κάνεις τίποτα με αποτέλεσμα το κτήριο να καταρρέει. Το βλέπουμε σε χιλιάδες ακίνητα. Είχαμε λοιπόν και με αυτό αν και δεν χρειάστηκε να υπερβεί και το θεσμικό σκόπελο, αν προέκυπτε, που δεν είχε προκύψει καθώς οι δικοί μας ιδιοκτήτες με εξαίρεση κάποιους που ήταν μακριά είχαν δώσει περισσότερες από πενήντα δηλώσεις συναίνεσης και σχεδόν όλοι. Είχαν μείνει δυο τρεις σκέψεις είχαν γίνει δυο συσκέψεις με τους συγκρουόμενους συλλόγους αμπελοκήπων, άλλο ο ένας- άλλο ο άλλος, εμείς κινιόμασταν στην ίδια στρατηγική, στη μέση, ενημερώναμε και τα λογικά αιτήματα μπορούσαμε να τα βάλουμε στην ατζέντα, στο θέμα να τα κάνουμε όλα μουσείο ή δεν ξέρω τι άλλο τους αγνοούσαμε ή τους εξηγούσαμε ότι δεν θα το υποστηρίζουμε...

...Λοιπόν αυτό χοντρικά είναι, ήταν το σχέδιο. Πολύ σαφές πράγμα, τώρα πηγαίναμε πια με την ομάδα για το κτηματολόγιο, δηλαδή για να έχουμε την πλήρη κατανομή των χρήσεων και με ένα στόχο ανάμεικτο κιόλας. Δηλαδή να μην φτιάξεις μια πολυκατοικία με αυτούς και μια άλλη με τους άλλους, αλλά να μπορέσεις να στήσεις κατά το δυνατόν, γιατί αυτά είναι λεπτεπίλεπτα ζητήματα, που λέμε στην πολεοδομία, να στήσεις όσο το δυνατόν μεικτή χρήση, ώστε να σπάσουμε στεγανά και γνωστοποιήσεις. Να υπάρχει μια όσμωση ενός παλιού ιδιοκτήτη με ένα νέο ζευγάρι. Να υπάρχει μια όσμωση μεταξύ ενός μετανάστη με έναν Αθηναίο κάτοικο ή νεολαίο...

...Δυστυχώς τα «Προσφυγικά» έχουν μια αλληλουχία θεσμικών πράξεων ασύνδετων μεταξύ τους. Δηλαδή καθώς μέσα... αυτά χαρακτηριζόταν και αποχαρακτηριζότανε ως κάτι, κάποια

στιγμή ήταν κατεδαφιστέα κάποια στιγμή επιβαλλόταν ένας χώρος πρασίνου, όπου εκεί όμως εκκρεμούσε απαλλοτριώσεις ή ήταν χαρακτηρισμούς σε χώρους που δεν μπορούσες να αλλάξεις και επειδή είχαν γίνει σε αυτό εμπλεκόταν ο Δήμος Αθηναίων. Δηλαδή στις αυλές και στους δρόμους ιδιοκτήτης εν μέρει είναι ο Δήμος. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε κίνηση στο δημόσιο χώρο πρέπει να έχουμε την συναίνεση του Καμίνη. Ο Καμίνης δεν ήθελε την «Ανάπλαση» είχε προσφύγει εναντίον της «Ανάπλασης». Τι κάναμε σχεδιάσαμε την ανάπλαση των δημοσίων χώρων την οποία αφήσαμε για το άμεσο μέλλον. Να αρχίσει η δημοπράτηση των επισκευών στα προσφυγικά, να αρχίσει το έργο και εκεί να παρασύρει αναγκαστικά και την αυτοδιοίκηση. Υπήρχε ειδικά για τον πίσω ακάλυπτο η ιδέα, που εμένα δεν με έβρισκε σύμφωνο, αλλά ήταν ενθουσιασμένοι όλοι, η ιδέα της κατασκευής ενός μεγάλου υπόγειου πάρκινγκ που θα εξυπηρετούσε και τον... Δηλαδή μια από τις πλατείες τις εσωτερικές να κατέβει κάτω χωρίς να πειραχτούν τα κτήρια, να γίνει... πίσω – πίσω- πίσω αριστερά...

... Αυτό όμως θα ήταν μια ιστορία η οποία θα... μετά από δυο χρόνια, δεν επρόκειτο να την βάλουμε μπροστά γρήγορα. Το άλλο που έβγαζε ασυμβατότητα, ευτυχώς, ήταν ότι αν κάναμε οτιδήποτε άλλο πέρα από απλή επισκευή έπρεπε να λυθούν τα ρυμοτομικά ζητήματα. Η πολεοδομία, επέτρεπε να υπάρξει μόνο απλή επισκευή, αν έμπαινε στοιχείο για ανύψωση ορόφων η για οποιοδήποτε θα έπρεπε να λύσουμε το ρυμοτομικό. Εμένα με βολεύει πάρα πολύ αυτό να μην μπει κανενός η ιδέα να κάνει και κάτι άλλο αργότερα. Πάμε για τις απλές επισκευές. Αν γίνουν απλές επισκευές έχουμε θωρακίσει τα κτίρια και ξέρουμε πια ότι αυτό το πράγμα δεν πειράζεται για τις επόμενες δυο γενιές και αυτό το θεωρούσα σημαντικό....

...Τώρα επιβεβαιώνεται η αφερεγγυότητα του κράτους. αυτοί οι άνθρωποι τώρα φοβούνται... φοβούνται ότι μπορεί να ξαναπουληθούν, φοβούνται ότι μπορεί να κινούν ντου τα ματ, φοβούνται ότι μπορεί να τα ρίξουν, μπορεί να τους πούνε να πληρώσουν, οι ιδιοκτήτες για παράδειγμα. Δεν ξέρω αν θα ακολουθήσουν το σχέδιο το δικό μας που έλεγε ότι θα την κάνουμε την επισκευή, θα την κάνουμε την επισκευή θεωρώντας τα πάντα κοινόχρηστα. Ουσιαστικά γιατί δεν έχουμε δικαίωμα να τα πληρώσουμε όλα. Αλλά ως ιδιοκτήτες του συνόλου των κτιρίων τα θεωρούμε όλα κοινόχρηστα και θα βρούμε τρόπο το μερίδιο των ιδιοκτητών να επιδοτηθεί. Δεν υπάρχει περίπτωση να γίνει αυτή η διακήρυξη, επομένως η δημοπράτηση του έργου είναι στον αέρα όχι τεχνικά γιατί τεχνικά είναι μια χαρά, αλλά διότι δεν ξέρω πως ο Πατούλης τολμήσει να μετατραπεί από έναν νεοφιλελεύθερο σε κοινωνικό κράτος. Μακάρι να το κάνει».⁸⁰⁵

⁸⁰⁵ Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

Αόρατοι άνθρωποι

Δ.Ε. (το πανό στην Ολυμπιάδα) «τη φθορά των κτιρίων πιστεύω ότι έκρυβε, on the other hand που λένε, και είναι εντυπωσιακότατο, από τη μια μας κλείσανε την πρώτη όψη να μην βλέπεις τι γίνεται πίσω, αλλά στους χάρτες που μοίραζαν, έχω ένα τέτοιο χάρτη στους τουρίστες που είχανε έρθει και στους φιλάθλους ας πούμε για τους «Ολυμπιακούς» η περιοχή αυτή λεγότανε refugee area ή κάτι τέτοιο, «Προσφυγικά», την είχαν ως αξιοθέατο, πως πηγαίνουμε εμείς στη Γερμανία και λέμε εδώ είναι το γκέτο των Εβραίων που ήτανε μια γειτονιά, εμάς παρόλο που μας είχαν το πανό στην πρώτη πολυκατοικία, γράφανε πως είναι ένα αξιοθέατο και είναι περιοχή προσφυγικών συνοικισμού και τέτοια»⁸⁰⁶.

Δ. «...παιδιά, είναι καμιά σαρανταριά, τριάντα- σαράντα ανήλικα, ναι είναι ενταγμένα μέσα στη συνολική δομή, αυτή τη στιγμή λειτουργεί η δομή παιδικού στεκιού και αυτό-μόρφωσης, το πρώτο κομμάτι όσον αφορά τα παιδιά, υπάρχει συγκεκριμένη υποδομή, γενικότερα επιχειρούμε όλες οι δομές να υποστηρίζονται από υποδομές, από χώρους δηλαδή και διαμερίσματα, είναι κάτι δηλαδή που η συγκεκριμένη δομή λειτουργεί από το 13-14 με τα πάνω της και τα κάτω της, βέβαια παρόλα αυτά τα τελευταία τρία χρόνια λειτουργεί σταθερά, εντάσσει γονείς και παιδιά, κατοίκους, καταληψίες και αλληλέγγυους εκτός της γειτονιάς, υποστηρικτικά μαθήματα σχολείου, ελεύθερο παιχνίδι και αντιμετώπιση μιας σειράς από άλλα ζητήματα που έχουνε τα παιδιά, γνωσιακών δυσκολιών, δυσκολιών κοινωνικοποίησης. Πολλά από αυτά τα παιδιά έχουν έρθει από εμπόλεμες ζώνες, άλλα από αυτά έχουνε ζήσει πάρα πολύ δύσκολες συνθήκες, λόγω των διαφόρων και κυρίως οικονομικών προβλημάτων κυρίως των οικογενειών τους κτλ και τουλάχιστον αυτό είναι αρκετά θετικό, ρε παιδί μου, κομμάτι της πορείας αυτής, πως βλέπουμε κι εμείς οι ίδιοι, πως τα παιδιά σιγά-σιγά κοινωνικοποιούνται, αρχίζουν να δημιουργούν ένα πιο υγιή χαρακτήρα και όσον αφορά τον εαυτό τους αλλά και όσον αφορά τους άλλους, πως σιγά-σιγά συγκροτούνται σαν αυτόνομες προσωπικότητες. Έχουμε αναπτύξει σχέσεις με τα σχολεία που υπάρχουνε τριγύρω στη γειτονιά και με τους δασκάλους και καθηγητές, υπάρχει μια διαρκή επικοινωνία μαζί τους και ανταλλαγής απόψεων σε σχέση με τα παιδιά της γειτονιάς που πηγαίνουν σε αυτά τα σχολεία....

... Έχουμε δεχτεί στήριξη, ανά περιόδους. Έχουμε προσφέρει και εμείς στήριξη σε αυτούς, σε σχέση με δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στα μαθήματά τους ή γενικότερα στην

⁸⁰⁶ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

παραμονή τους στο σχολείο, δηλαδή στην κοινωνικοποίησή τους. Αργά βήματα, σταθερά από την άλλη...»⁸⁰⁷

Δ. (παλαιότερα ντρεπόταν κάποιος να πουν ότι μένουν στα «Προσφυγικά») ...ε, περισσότερο, δεν ξέρω αν ντρεπότανε, αλλά ξέρω ότι πολλοί το κρύβανε. Δηλαδή τα «Προσφυγικά» και μια δεκαετία... οι ίδιοι οι καταληψίες στηρίζανε αυτή την αορατότητα, για διάφορους λόγους, ένας από αυτούς ήταν ο φόβος. Δηλαδή εμείς όταν ξεκινήσαμε να συγκροτούμε την κοινότητα αυτή, η πρώτη αντιπαράθεση που ήρθαμε ήταν με ήδη υπάρχοντες καταληψίες, οι οποίοι αφενός μας θέσανε το ζήτημα της επικινδυνότητας, ότι εμείς εδώ τη βρίσκουμε, είμαστε χαλαρά, ακριβώς επειδή δεν βγαίνουμε προς τα έξω, οπότε εσείς από τη στιγμή που θα βγείτε προς τα έξω θα φέρετε και το κράτος εδώ. Ήτανε χαζομάρα, το κράτος θα ερχότανε έτσι κι αλλιώς, ασχέτως αν αυτό για τα πρώτα χρόνια ήτανε ένα δυνατό σημείο, δηλαδή αυτή η αορατότητα, ρε παιδί μου, επέτρεψε τα πρώτα χρόνια, που ήταν και πιο αδύναμα τα πράγματα, επέτρεψε να προχωρήσει, να μην δεχτεί κάποια επίθεση, τέλος πάντων, πολύ γρήγορη από το κράτος. Το δεύτερο ήτανε ότι, το δεύτερο ζήτημα που μας θέσανε, ήτανε ότι αυτά που λέτε δεν γίνονται. Δεν μπορεί αυτή η γειτονιά να αυτό-οργανωθεί, δεν μπορεί όλο αυτό το πράγμα να συγκροτηθεί σε μια κοινότητα κτλ. Ε, το μέλλον νομίζω ότι τους διέψευσε.

(Στην αίτηση τόπος διαμονής τι θα βάλεις); ανάλογα ο καθένας...κάποιοι ναι, το επιχειρούμε αυτό να γίνει, πολλές φορές δε γίνεται, δε μας το αναγνωρίζουνε δηλαδή, οπότε ο καθένας, υπάρχουνε δηλαδή πολλοί άνθρωποι, ιδίως πρόσφυγες και μετανάστες, οι οποίοι πρέπει να κάνουν τα χαρτιά τους, οι οποίοι βρίσκουνε άλλες διευθύνσεις...»⁸⁰⁸

III. «Σχέσεις ενοίκων με το χώρο».

Κτίρια

Δ.Ε.«...Εγώ εδώ γεννήθηκα κι έζησα εδώ μέχρι τα επτά μου, μετά μετακομίσαμε λίγο παραπέρα στους Αμπελοκήπους, γιατί είχαμε γίνει 4 στην οικογένεια, οπότε τα παιδικά μου χρόνια ήτανε εδώ, Αμπελόκηποι- «Προσφυγικά», μία άλλη εποχή προφανώς, '55 με '62, χωρίς άσφαλτο στους δρόμους, με πάρα πολύ κόσμο εδώ στα, στις οκτώ πολυκατοικίες με γνωστούς, φίλους, πολύ πιτσιρικάκια σαν εμένα, πολύ παιχνίδι, πολύ έξοδος, πολύ τρέξιμο από δω κι από εκεί, κοινωνικές σχέσεις πολύ έντονες μεταξύ όλων των κατοίκων εδώ και με τη γειτονιά παραπέρα...».⁸⁰⁹

⁸⁰⁷ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

⁸⁰⁸ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

⁸⁰⁹ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

Δ.Μ.(Μ.Μ.) «...ναι, είναι ωραίο, είναι παραδοσιακό, μου αρέσει, πάρα πολύ. Ζεστό, να το πω; Μπαίνεις, βγαίνεις είσαι πως να το πω τώρα, ότι είσαι άγνωστος μέσα στους αγνώστους; Που μου αρέσει αυτό εμένα, πολύ. Δεν σε ξέρει κανείς. Βγαίνεις, μιλάς, μια καλημέρα, γεια σας, που εγω το έχω πάντα, νοιώθω ότι είμαι εξοχή, στα πρώτα χρόνια που μέναμε, έβλεπες τα δέντρα, καλοκαίρι, λες και ήσουν στο εξοχικό...»⁸¹⁰

Δ.Μ.(Μ.Μ.) «...με το που μπήκα μέσα και είδα ότι η πόρτα κλείδωνε κάτω, είπα, Παναγία μου είμαι ασφαλής, νοιώθω πολύ ασφάλεια και όπως το έχω πει και σε άλλους πριν από σένα, λέω, μακάρι να κάτσω μέχρι τα εκατό μου εδώ πέρα. Μου αρέσει πάρα πολύ. Θα στεναχωρηθώ αν κάποια στιγμή φύγω που δεν το εύχομαι...»⁸¹¹

Δ. «...αλλά και από εμάς που μένουμε μέσα μπορούμε να το διακρίνουμε αυτό, γενικότερα οι τοίχοι είναι πέτρα, είναι πολύ γερά κτίσματα, είναι φτιαγμένα ενωμένα το ένα με το άλλο, έτσι ώστε να στηρίζει το ένα τη στατικότητα του διπλανού του.... Κοινόχρηστοι χώροι, οι ταράτσες τους αντέχουν; είναι γεροί... γιατί γίνονται επισκευές από κατοίκους, οπότε τα κτίρια συντηρούνται από τους ανθρώπους που μένουν έτσι κι αλλιώς μέσα. Δηλαδή εκτός από την εξωτερική όψη, που έτσι κι αλλιώς είναι ένα πολύ μεγάλο έργο, αλλά που απαγορεύεται στους κατοίκους να τα φτιάξουν, όλο το υπόλοιπο, ταράτσες, εσωτερικοί χώροι κτλ, κτλ, είναι ασφαλή.... είναι ένα εθνικό μνημείο, οπότε χρειάζονται... εθνικό ιστορικό μνημείο, οπότε χρειάζονται ειδικές συνθήκες, ειδικές άδειες και υπάρχουν συγκεκριμένοι περιορισμοί, όσον αφορά την ανακαίνισή τους».⁸¹²

Δ. «...ναι, μπράβο και όλο αυτό μέσα σε ένα πλαίσιο αυτοοργάνωσης και συλλογικής δράσης. Δηλαδή είναι κάτι πολύ περισσότερο από το ο καθένας φτιάχνει το σπίτι του. Τα σπίτια τα φτιάχνουμε συλλογικά σε σχέση με τις ανάγκες και τις δυνατότητες του καθενός, η χρηματοδότηση όλων αυτών των εργασιών επίσης, είναι είτε ατομική, είτε, είναι και ατομική και συλλογική, πάλι με βάση τις δυνατότητες και τις ανάγκες του καθενός και όλο αυτό εντάσσεται μέσα στο συλλογικό πρόγραμμα της κοινότητας.

...ηλεκτρικό...το απαλλοτριώνουμε από τις ηλεκτρικές παροχές ...με τον ίδιο τρόπο που είχε απαλλοτριωθεί και το νερό... όσο κινδυνεύει ένας εργάτης της ΔΕΗ ή ένας ηλεκτρολόγος, το ίδιο κινδυνεύουμε κι εμείς, έτσι κι αλλιώς όλες αυτές οι εργασίες γίνονται με εξειδικευμένους τεχνικούς είτε μέσα από την κοινότητα είτε μέσα από αλληλέγγυους...

⁸¹⁰ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

⁸¹¹ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

⁸¹² Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

... η ευθύνη είναι συλλογική... υπάρχει ένα συλλογικό πρόγραμμα, κοινή αναγνώριση των προβλημάτων που έχουνε και τα «προσφυγικά» γενικά σαν γειτονιά και των ειδικών προβλημάτων που έχει το κάθε διαμέρισμα και οι δυο αυτές ανάγκες, η ατομική και η συλλογική διαδρούν μεταξύ τους για να καλύπτουν τις ανάγκες και να δίνουν απαντήσεις στα προβλήματα που υπάρχουν

... θα ήθελα να αναφερθώ πάνω στο ζήτημα του ρεύματος και του νερού, το οποίο ανέφερες, αλλά και το ζήτημα της στέγασης. Είναι κοινωνικά αγαθά... το μη διαπραγματεύσιμο δεν το ξέρω, γιατί όπως πάει... ή όσον αφορά το ζήτημα της στέγασης έχουμε ξεφύγει από τη στέγαση ως κοινωνικό αγαθό, πάμε να ξεφύγουμε και με το ρεύμα και με το νερό, δηλαδή πάνε στα χέρια ιδιωτικών εταιριών, οπότε το ρεύμα και το νερό γίνεται, είναι ζήτημα κέρδους, όχι και όχι ζήτημα κοινωνικής ανάγκης, εμείς θεωρούμε ότι είναι κοινωνικά αγαθά τα οποία θα έπρεπε να παρέχονται, παράγονται από την κοινωνία και θα έπρεπε να προσφέρονται στην κοινωνία, είναι αυτονόητο δηλαδή, είναι εκ των ουκ άνευ που λέμε, και θεωρούμε ότι είναι δικαίωμα του καθενός, του κάθε ανθρώπου να διεκδικεί την κάλυψη αυτών των αναγκών...». ⁸¹³

Αλάνες

Δ. «...γιατί έγινε πάρκινγκ ο ελεύθερος χώρος; για να παρκάρουνε τα αυτοκίνητα αφενός της «Φυλακές Αβέρωφ» οι οποίες βρισκόταν στο χώρο που βρίσκεται σήμερα το Εφετείο, στους αστυνομικούς της ΓΑΔΑ και στα δυο νοσοκομεία. Ήτανε κάτι το οποίο έγινε επι χούντας. Η χούντα δηλαδή ήταν η πρώτη η οποία απαλλοτρίωσε, λεηλάτησε μάλλον, να το πούμε καλύτερα τους δημόσιους χώρους, τους χώρους αυλών μέσα στα «προσφυγικά» και τους μετέτρεψε σε δρόμους και πάρκινγκ, στην ουσία σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό χάλασε την ίδια τη γειτονιά...

... προσπαθούμε σιγά-σιγά να παίρνουμε στρέμμα, μέτρο τετραγωνικό μέτρο με τετραγωνικό μέτρο, που λέμε. Είναι πολύ δύσκολο για εμάς. Τα αυτοκίνητα λειτουργούν ως στρατός κατοχής γενικότερα μέσα στην πόλη και κυρίως μέσα σε ελεύθερους χώρους, δημόσιους ελεύθερους χώρους. Είναι οι βασικοί υπεύθυνοι για την βρωμιά που υπάρχει μέσα στη γειτονιά, στην ουσία χρησιμοποιούν τη γειτονιά είτε σαν δημόσια αποχωρητήρια, είτε σαν κάδους σκουπιδιών. Οι τακτικές, οι τακτικοί καθαρισμοί που κάνουμε μέσα στη γειτονιά, δηλαδή αν κάποιος έρθει θα δει ότι έχουμε καθαρίσει τη γειτονιά το Σάββατο παράδειγμα, τη Δευτέρα είναι σχεδόν στην ίδια κατάσταση. Στην ουσία επιχειρούμε κάνοντας τη δική μας ανάπλαση στους δρόμους είτε δημιουργώντας παρτέρια, δέντρα, είτε μικρούς κήπους, είτε

⁸¹³ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

διάφορα τέτοια πράγματα, είπαμε η κούνια, το δεντρόσπιτο και διάφορα τέτοια, προσπαθούμε σιγά-σιγά να παίρνουμε κομμάτια...

...οι δρόμοι ήτανε αυλές, ήτανε οι αυλές των σπιτιών. Για να απονεκρώσω ένα ζωντανό χώρο πρέπει να πάρω κομμάτια του και κυρίως παίρνω τα πιο προσιτά σε μένα κομμάτια του, ιδίως αν είμαι το κράτος, που στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν οι ελεύθεροι αυτοί χώροι. Ήταν η πρώτη ας το πούμε έτσι εισβολή, η οποία επιχείρησε να καταστρέψει και όλο αυτό το κοινοτικό χαρακτήρα γειτονιάς των «προσφυγικών...». ⁸¹⁴

IV. «Σχέσεις ενοίκων μεταξύ τους».

Δ.Ε. «...από τον πρώτο καιρό που δημιουργήθηκε η Σν.Κα.Προ. και άλλαξε ο παλιός συσχετισμός των άναρχων καταλήψεων ας πούμε και των αυθαίρετων αρκετές φορές τους βοήθησα στο να βρούνε άδεια, νομίμως άδεια διαμερίσματα, γιατί πολλές φορές πηγαίνανε και μπαίνανε σε διαμέρισμα ιδιοκτησίας, απλώς εγκαταλελειμμένο που ο άλλος δεν ήθελε να το νοικιάζει και δημιουργόντουσαν σοβαρότατα θέματα. Τους είχα βοηθήσει λοιπόν αρκετές φορές. Σε όλες μου τις συνεντεύξεις, χρόνια τώρα λέω ότι, καλώς κάνουνε και είναι κατελιμμένα, διότι όταν υπάρχει πρόβλημα στέγης ή οποιοδήποτε άλλο πρόβλημα και υπάρχουν άδεια διαμερίσματα αχρησιμοποίητα πολύ καλά κάνουνε και καταλαμβάνονται, χωρίς να ενοχλούν κανέναν και μένουνε άνθρωποι μέσα. Μετά το τελευταίο επεισόδιο με το open house νομίζω ότι οι σχέσεις μας διερράγησαν και πλέον, εγω δηλαδή έχω σταματήσει να... Υπήρξα φίλα προσκείμενος, ως εκεί. Δεν συμμετείχα, δεν με αφορά κιόλας ας πούμε το να συμμετέχω και νομίζω δεν θα τους ήτανε ευχάριστο να έχουνε και κάποιον από τους ιδιοκτήτες ας πούμε, για ποιο λόγο να έχουνε τους ιδιοκτήτες;

...Όχι δεν με ενοχλούν δεν τους ενοχλώ, μάλλον δεν με ενοχλούσαν δεν τους ενοχλούσα. Τώρα με ενόχλησαν, δεν τους ενοχλώ»

(Σχέσεις με τη γειτονιά) «...ναι, ναι υπάρχουνε, δηλαδή κι εγω έχω και οι διάφοροι άλλοι γείτονες έχουνε, δηλαδή τα Σάββατα βλέπεις που έχει και τη λαϊκή τη μεγάλη στην Πανόρμου, ας πούμε, κόσμος να πηγαινοέρχεται, για να αγοράσει να κάνει κτλ...

(Φασαρίες μεταξύ των καταληψιών) ...νομίζω όχι, γιατί έχουνε βάλει κάποιες, κάποιους όρους, κάποιες αρχές, η Σν.Κα.Προ. ας πούμε, και υπάρχει έτσι λίγο τάξις, νόμος και τάξις, ας πούμε» ⁸¹⁵

Δ.Μ. «...Είναι μια κοινότητα εδώ μέσα, αγαπημένη γειτονιά, ησυχία, ηρεμία, γαλήνη, δεν έχουμε φασαρίες, τίποτα από αυτά..., δεν ακούς τον άλλο να βρίζει, ας πούμε, μιλάς με τον άλλο το γείτονά σου, λες μια καλημέρα, λες μια καλησπέρα. Ας πούμε κάποια πράγματα που

⁸¹⁴ Συνέντευξη με Δ. από Σν.Κα.Προ 17.04.2022

⁸¹⁵ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

περισσεύουν τα δίνεις του αλλουνού, ένα κομμάτι ψωμί. Αυτή είναι η γειτονιά για μένα, ... υπάρχει αλληλεγγύη, βοηθάει ο ένας τον άλλον. Και σε περίπτωση που πάθεις ας πούμε κάτι, μπορείς να τον πάρεις ένα τηλέφωνο, και να του πεις, έλα γρήγορα, και κάλεσε το ασθενοφόρο γιατί δεν είμαι καλά και να σε πάει και στο νοσοκομείο...αλληλεγγύη, αλληλεγγύη για όλη τη γειτονιά...»⁸¹⁶

Δ.Μ.«...μας το είπε η Κ. η Σ., που ήταν κάτω της Αμφιθέας, αυτή μας είπε, λέει ξέρουμε τη γιαγιά απάνω την κυρά Χρυσούλα, μιλήσαμε πάνω με τη γιαγιά, μας φώναξε μας έδωσε μια όρεξη η γιαγιά, μπήκαμε, ήταν ακόμη δυο κλειστά και μου λέει η γιαγιά δεν θα ανοίξεις αυτό το σπίτι να δεις είναι καλύτερο; Γιατί το δίπλα δεν είχε ούτε θερμοσίφωνα ούτε νεροχύτη, τίποτα από αυτά. Και λέει η γιαγιά δεν το ανοίγεις αυτό να μπεις μέσα; Και ανοίγω, ήταν μια χαρά μέσα...

Δ.Μ (Μ.Μ)...Στο σπίτι αυτό που μένουμε ήτανε μια κυρία, που ήτανε γειτόνισσα με την κυρία Χρυσούλα, απλά ήρθαν και μείνανε για κάμποσο καιρό τα παιδιά της, τα εγγόνια της και αφότου απεβίωσε η γιαγιά το κλειδώσανε και φύγανε, και το πουλήσανε κιόλας και όταν ήρθαμε και την ρωτήσαμε αυτά και μπήκαμε, λέω, ρωτήστε λέω τα εγγόνια της κυρίας αυτής, αν θέλουν να μείνουμε και όλα αυτά, μην υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Και δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα, δώστο κυρία Χρυσούλα, σας έχω απόλυτη εμπιστοσύνη, και μπήκαμε σε αυτό και μου άρεσε, το είχαν δώσει πολλές φορές...

...Οι γείτονες, μπορώ να πω ότι η συμπεριφορά τους είναι άψογη απέναντί μας, τις πιο πολλές φορές νοιώθω ότι έχω οικογένεια. Τόσο πολύ. Προσφέρονται, καμιά φορά ότι χρειαστώ και ότι θέλω να με βοηθήσουνε και νοιώθω ότι έχω οικογένεια ...ήτανε και η κυρία Λένη... όταν φτιάχναμε το σπίτι και ερχόμασταν και μας έπαιρνε χαμπάρι κατέβαινε και μας έλεγε: μην φύγετε, για μεσημέρι, θα ανέβετε επάνω θα κάνω φαγητό και θα έρθετε να φάμε όλοι μαζί. Μας κατέβαζε δισκάκι με φλυντζανάκια του καφέ και μας έκανε καφέ ελληνικό και τον πίνουμε και το φτιάχναμε το σπίτι...»⁸¹⁷

Δ. «... στην ουσία υπάρχουν οι ιδιοκτήτες και οι νοικάρηδες, να πούμε πρώτα οι ιδιοκτήτες, οι οποίοι, αυτοί οι οποίοι μένουν είναι σε γενικές γραμμές εχθρικοί απέναντι στην κατάληψη και στην κοινότητα γενικότερα, με διάφορους τρόπους και για διάφορους λόγους, παρόλο που μέσα από τα χρόνια έχουμε καταφέρει να διατηρήσουμε έτσι ένα περιβάλλον ουδετερότητας μεταξύ μας. Προφανώς εμείς περισσότερο σεβόμενοι αυτούς, παρά αυτοί σεβόμενοι εμάς. Και είναι και λίγο έτσι, είναι λίγο, έχει μια ειρωνεία όλο αυτό, το ότι τη

⁸¹⁶ Συνέντευξη με Δ.Μ.01.11.2021

⁸¹⁷ Συνέντευξη με Δ.Μ.01.11.2021

στιγμή που η κοινότητα και η συνέλευση ήταν αυτοί που καλυτέρεψαν και την ίδια τη ζωή τους, όσον αφορά τα ζητήματα υγιεινής, όσον αφορά ζητήματα των κτιρίων, όσον αφορά ζητήματα κοινωνικότητας κτλ, κτλ, τα ναρκωτικά που είπες πριν

...Λοιπόν οι περισσότεροι από αυτούς διατηρούν μια τέτοια εχθρική στάση, αλλά παρόλα αυτά, τέλος πάντων, με πάρα πολύ προσπάθεια έχουμε καταφέρει να δημιουργήσουμε ένα έδαφος ουδετερότητας μεταξύ μας. Υπάρχουν οι νοικάρηδες με τους οποίους η εχθρότητα αυτή είναι αρκετά μικρότερη...

...Οπότε υπάρχει μια δεύτερη ομάδα που είναι αυτοί οι νοικάρηδες, με τους οποίους έχουμε καλή σχέση τέλος πάντων, ίσως από απόσταση αλλά είναι μια καλή σχέση, υπάρχουν οι αυτόνομοι καταληψίες, οι οποίοι έχουνε μια «ιδιωτική ιδιοκτησία» που λέμε, είναι υπεύθυνοι δηλαδή για το κτίριο τους, δεν ανήκουνε μέσα στο γενικό πλαίσιο της κοινότητας, με τους οποίους, και λόγω ισχύος, υπάρχει μια είτε ουδέτερη, είτε φιλική σχέση, ισχύος της κοινότητας...

...με κάποιους από αυτούς απλά υπάρχει αυτή η σχέση ουδετερότητας, με κάποιους από αυτούς συνεργαζόμαστε και μαζί, είτε για ζητήματα γειτονιάς, είτε για κοινωνικά προβλήματα που δημιουργούνται, δηλαδή προβλήματα μεταξύ των σχέσεων των ανθρώπων κτλ και με κάποιους σε ένα ακόμα καλύτερο επίπεδο, κάποιους από αυτούς συμμετέχουνε στις δομές, όσον αφορά τις καμπάνιες αλληλεγγύης απέναντι στα πλάνα ανάπλασης και εκκένωσης της γειτονιάς και, ένα δεύτερο... με ένα τρίτο επίπεδο είναι η κοινότητα, η οποία αυτή τη στιγμή αριθμεί μαζί μετά παιδιά κοντά στους 180 ανθρώπους...»⁸¹⁸

V. «Σχέσεις παλαιών και νέων κατοίκων με την Πολιτεία».

ΚΕΔ

Δ.Ε. «...μετά τους Ολυμπιακούς μια μέρα έγινε ένα τεράστιο ντου από μεριάς της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου παρουσία αστυνομικών, εισαγγελέων, κλειδαράδων, μια παρέα δέκα, δεκαπέντε ατόμων που πήρε σβάρνα όλες τις εισόδους, χτύπαγε σε όλους και έλεγε ποια διαμερίσματα είναι τα κατειλημμένα και επειδή ήταν και άνθρωποι της ΚΕΔ ξέρανε ποια είναι τα δικά τους ας πούμε

...ή θα έπρεπε να ξέρουν. Όπου δεν τους ανοίγανε, δεν επεμβαίνανε. Όπου δεν τους ανοίγανε την κεντρική πόρτα δεν επεμβαίνανε. Σου λέει είναι κλειστά πάμε στην επόμενη πόρτα. Εμείς λοιπόν, εγώ τους άνοιξα. Ήρθανε στο δικό μου, ήρθανε στις κόρης μου από πάνω, στο από κάτω νομίζω έμενε μια ενοικιάστρια και υπήρχαν άλλα δυο διαμερίσματα, υπάρχουν ακόμα, που είναι από τα ελάχιστα που δεν είναι κατειλημμένα, ένα κάτω εκεί και

⁸¹⁸ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

ένα πάνω εκεί. Στο πάνω εκεί εγώ είχα αφήσει ότι έπιπλα κατά καιρούς δεν με αφορούσαν ή τα είχα βαρεθεί τα σούτερνα εκεί μέσα, κάτι παλιοί καναπέδες, κάτι παλιές βιβλιοθήκες, μια παλιά κουζίνα, είτε βαριόμουν να την πετάξω είτε την έχωνα εκεί μέσα. Μπαίνουν μέσα και βλέπουνε ένα τέτοιο πράγμα έτσι. Α λένε, έχεις κάνει κατάληψη. Ω, μ.λ.κ. λέω, δεν έχω κάνει κατάληψη, έχω σώσει, τα έχω σώσει από την κατάληψη. Έλα στην ΚΕΔ να συζητήσουμε. Πάω στην ΚΕΔ μετά από δυο μέρες, λέει: μετά από 15 μέρες να το έχεις αδειάσει Άστο να το έχω αδειάσει. Και μετά από μερικούς μήνες έρχονται κάτι εξώδικα ας το πούμε έτσι, δεν ξέρω τη νομική ορολογία, σε δέκα ανθρώπους. Από τους 228, διαμερίσματα, μείον τα 51 τα 178 πες, έρχονται 10 εξώδικα και πάμε σε δίκη για κατάληψη, ενώ εμένα μου είχαν πει εντάξει τα αδειάζεις, τελειώνουμε... ξέρανε με ποιόν μιλάγανε, έτσι ...βάζουνε κι εμένα μέσα και πάμε στο δικαστήριο 10 άτομα. Από τα 10 άτομα τα δυο ήτανε ιδιοκτήτες, τόσο επιτυχημένη ήτανε η... το χτύπημά τους αυτό (γέλια) ο κύριος δικαστής έλεγε, σοβαρολογείτε που είναι τα χαρτιά σας, να τα, τα έχουμε φέρει αυτό είναι το σπίτι μας, και σας φέρανε λέει εδώ ως καταληψίες; ναι λέμε μας φέρανε. Αθώοι οι κατηγορούμενοι. Εγώ, ήτανε και μια κοπελίτσα, τώρα και γιατί είχανε πάει οι καημένοι, οι όντως καταληψίες είχανε παρουσιαστεί. Ήτανε μια Ιρανίδα της οποίας αναβλήθηκε η δίκη γιατί δεν υπήρχε ο αντίστοιχος μεταφραστής και ήρθε άλλη μέρα μεταφραστής και καταδικαστήκανε σε κάποιες μέρες φυλάκισης, ως καταληψίες, καταληψίες τέλος πάντων ...Εγώ θυμάμαι ότι μεταβλήθηκα και με άκουσαν, παρόλα αυτά με άκουσαν, μεταβλήθηκα από κατηγορούμενος σε κατηγορο και άρχισα να τους τα χώνω, ότι το και το και το και αν είναι πλασματικό και ψεύτικο και υποκριτικό αυτό που κάνουνε, είμαστε δέκα ενώ οι καταληψίες είναι 150, έχουνε φέρει λάθος ανθρώπους, εμένα μου είπανε να βγάλω κάτι έπιπλα και το εννοώ με την έννοια δεν χρησιμοποιούσα το διαμέρισμα, το προστάτευα αν έμπαινε κανένας ας πούμε ...εν τέλει μου είπανε τελειώσαμε και με φέρανε εδώ πέρα και τούτο και το άλλο κτλ. Με ακούσανε, καταλάβανε μάλλον τι συμβαίνει, εμένα με αθώωσανε προφανώς, δεν υπήρχε.. και δυο τρεις ατυχήσανε. Αυτή ήτανε η μόνη, πολυλόγησα για να καταλήξω, ήτανε η μόνη προσπάθεια του κράτους της Κτηματικής Εταιρείας των μπάτσων κτλ Να προστατεύσουν; Να αδειάσουν; Να οικειοποιηθούν τα διαμερίσματα τους.

Κυβέρνηση-Περιφέρεια

(οι κάτοικοι τι κάνουνε αυτή τη στιγμή) ... τίποτα, τίποτα, ακόμα κι εγώ που ήμουνα πρωτεργάτης δεν κάνω, δεν μπορώ να κάνω τίποτα. Υπάρχουν ερωτήσεις από το ΣΥΡΙΖΑ, από τη Δούρου, συμβαίνει κάτι; Εκείνο το άλλο, τίποτα φωνή βοώντος εν τη ερήμω.

Συζητάνε για τον Παναθηναϊκό, για το Βοτανικό, για το ένα για το άλλο, ότι θέλεις. Επ αυτού δε συζητάνε τίποτα

...ναι, εγω φοβάμαι ότι επειδή είναι αναίσχυντοι, μπορεί να έρθει κάποια στιγμή που να τα αποχαρακτηρίσουν. Δεν έχει ξαναγίνει, αλλά θα μπορούσε και να γίνει

(η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ήταν αυτή που τα χαρακτήρισε διατηρητέα) ...εκεί θα την επικαλεστούμε, εκεί θα την επικαλεστούμε, εκεί θα την επικαλεστώ

...το όλο παράλογο, εγω έχω πει στα 20 αυτά χρόνια τώρα άπειρα πράγματα, όπως λέμε τώρα μια ώρα, έχω πει ότι είναι το οποιοδήποτε, η οποιαδήποτε κυβέρνηση είναι, έχει περάσει από εδώ στα 20 αυτά χρόνια, 22 πρέπει να είναι πολύ μλκ., έτσι;, μόνο αυτό τον όρο μπορώ να δώσω, που να μη θεωρήσει ως πρώτη της προτεραιότητα να φτιάξει αυτό το χάλι, διότι ως χάλι το εκλαμβάνει η πλειονότητα του Αθηναϊκού πληθυσμού. Θα την ευγνωμονούν όλοι, περαστικοί, κάτοικοι, τουρίστες, παρεπιδημούν τες κτλ. Είναι χάλι τα σπίτια, οι πολυκατοικίες και για αυτό λέω ότι επιτέλους υπήρξε μια κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ και ο Φλαμπουράρης που είχε αναλάβει ας πούμε που είπε να το κάνω, έστω και για, για όποιους λόγους στη μνήμη της Βρυχέα, για να του λένε μπράβο Φλαμπουράρη, δεν ξέρω κι εγω, δεν με ενδιαφέρει, αλλά αποφάσισε να το φτιάξει και να φτιάξει αυτό το χάλι, το αισθητικό χάλι, γιατί περί τούτου πρόκειται, ειδικά όταν περνάς την πρώτη πολυκατοικία επι της Αλεξάνδρας. Δεν μπορώ να διανοηθώ ότι υπάρχει κυβέρνηση που να μην δώσει 12 εκατομμύρια, τα οποία υπάρχουν και τα οποία είναι λίγα λεφτά για να γίνει μιας τέτοιας έκτασης ανακαίνιση...

...πλέον δεν ελπίζω, σου είπα. Δηλαδή μετά την αλλαγή κυβέρνησης της Περιφέρειας και όλα αυτά με έπιασε θλίψη. Δεν θα γίνει ποτέ τίποτα και ότι ζούμε σε ένα, εντάζει αυτό το ξέρουμε, ζούμε σε ένα κράτος ανίκανων, ηλιθίων, τί να πω; Που δεν βάζουνε το χέρι στην τσέπη που υπάρχουν τα λεφτά στην τσέπη, για να τα φτιάξουν αυτά και να πούμε μπράβο σας μα ρ γλιτώσατε από αυτό το θέαμα, την αισθητική ασχήμια ας πούμε. Δεν, ναι δεν ξέρω τί, δεν περιμένω τίποτα. Εύχομαι να μην γίνουν τα χειρότερα, να πέσουν μόνο τους, να γίνει ένας πολύ μεγάλος σεισμός που θα πέσουν και πάρα πολλά άλλα, τελευταία θα πέσουν αυτά ή κανενός μ.λ.κ ας πούμε στυλ Μενδώνη έρθει η φαινή ιδέα να τα αποχαρακτηρίσει για... ποιος ξέρει

...με τέτοια κυβέρνηση φοβάμαι τα πάντα και πιστεύω ότι θα τους βόλευε να το αποχαρακτηρίσουνε από το να πλακωθούν στο ξύλο με τους καταληψίες εδώ ή και με άλλους που θα έρθουνε για βοήθεια ας πούμε...»⁸¹⁹

⁸¹⁹ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

Δήμος

Δ.Ε. «...ο Μπακογιάννης τίποτα δεν κάνει, δεν λέει και τίποτα, όταν του κάνανε μια ερώτηση απάντησε με ένα τρόπο τόσο πολιτικάντικο που άλλος θα μπορούσε να καταλάβει ότι συμφωνείς, ότι συμφωνεί με την ανακαίνιση, άλλος θα μπορούσε να καταλάβει ότι στα αρχ... μου τα «Προσφυγικά», ένας τρίτος μπορούσε να καταλάβει ότι όχι δεν θέλω να φτιαχτούνε, ήξεις αφήξεις ου, θνήξεις εν τω πολέμω, είπε κάτι και τέλειωσε...»⁸²⁰

Δ.Μ. «...κι εδώ κάνουμε μοναχοί μας καθαριότητα δεν πατάει κανείς εδώ πέρα να κάνει καθαριότητα... ούτε ο Δήμος Αθηναίων, ούτε, τίποτα τα έχουν παρατήσει... ας πούμε πχ θα σου πω κάτι, σε περίπτωση που πιάσει μια καταιγίδα τα φώτα και από δω και από δω, όλα τα φώτα, δεν υπάρχουνε, όλα τα προσφυγικά, δεν υπάρχουν φώτα, δεν υπάρχουνε τα φώτα, τίποτα. Πρόπερσι είχε πέσει η γιαγιά και είχε χτυπήσει,. έσπασε τα γυαλιά της, έσπασαν τα γυαλιά της, κι αυτά, γιατί δεν υπήρχαν φώτα. Κι έτσι βάλαμε το φως έξω...

.... είχαμε κανονίσει να τα φτιάξουμε μοναχοί μας όλα εδώ μέσα. Να ξεκινήσουμε και μετά θα φτάσουμε στις κούνιες. Εμείς φτιάχνουμε, κάνουμε ενέργειες, φτιάχνουμε τους βόθρους μοναχοί μας. Έχουμε πάρει μηχανήμα, έχουμε πρόβλημα, οι βόθροι είναι παλιοί, φωνάζαμε ιδιωτικά συνεργεία, μας παίρνανε 150, 200€ και λέγοντας και δεν είχαμε λεφτά, και σκεφτήκαμε να πάρουμε ένα μηχανήμα, εντάξει να δουλεύουμε μοναχοί μας και δόξα τω θεώ τα δουλεύουμε μοναχοί μας τα ξεβουλώνουμε. Στο κομμάτι της κούνιας τώρα: σκεφτήκαμε να κάνουμε κούνιες, να φυτέψουμε κιόλας... είναι τα αμάξια. Σκέφτονται, θα την ξηλώσει ο άλλος, κοίτα εδώ δεν μπορούμε και να φυτέψουμε θα το σπάσει ο άλλος θα το πετάξει. Δεν σκέφτονται εδώ μέσα. Η καθαριότητα μοναχοί μας, κανένας δεν πατάει εδώ μέσα, είμαστε στο έλεος του Θεού...»⁸²¹

ΓΑΔΑ

Δ.Μ. «...Εδώ είμαστε μια γειτονιά, αναλαμβάνουμε μοναχοί μας. Άμα δούμε με ναρκωτικά διάφορα τέτοια σε σπίτι μέσα, βγαίνει μια ομάδα εργασίας εδώ πέρα και το τελειώνουμε μοναχοί μας... εμείς δεν συμφωνούμε σε αυτά εδώ μέσα, δεν θέλουμε τέτοια γιατί υπάρχουν μικρά παιδιά κιόλας, ... υπάρχουν μικρά παιδιά, τώρα, να κάθεται ο άλλος απ' έξω, να βάζει την πρέζα στα χέρια του, δεν είναι η πρέζα μόνο, ... ναι και αυτό και η ανταλλαγή κιόλας, η ανταλλαγή. Τώρα τι είναι για το παιδί αυτό το πράγμα... Είναι το OKANA εδώ πάνω, η

⁸²⁰ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸²¹ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

ασφάλεια δίπλα, δεν τους νοιάζει η ασφάλεια, ότι μπορούμε να κάνουμε μοναχοί μας, τους κυνηγάμε...»⁸²².

4. «... ο χώρος αυτός για κάποια χρόνια λειτουργούσε ως εργαστήριο παραγωγής shisha, είναι ένα συγκεκριμένο ναρκωτικό με βάση την αμφεταμίνη, το οποίο τέλος πάντων για πολλά χρόνια έκανε θραύση στο κέντρο της Αθήνας, εδώ ήταν ένα από τα εργαστήριά του. Στην ουσία μέχρι τώρα μέσα στη γειτονιά, αν δεν κάνω λάθος έχουμε αδειάσει τρία τέτοια εργαστήρια, αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει κάποιο άλλο, δεν έχει μείνει κάποιο δηλαδή. Τα «Προσφυγικά» από το 06-07 μέχρι το 12 να πούμε, όπου η κοινότητα άρχισε να επιβάλλει τους δικούς της όρους, όσον αφορά τα ζητήματα κοινωνικής συμβίωσης και ηθικών-κοινωνικών-πολιτικών κανόνων, ήτανε το βασικό κέντρο διανομής σκληρών ναρκωτικών ουσιών στους χώρους των Εξαρχείων, Βικτώριας κτλ. και Πεδίον του Άρεως, ναι... τώρα το γιατί είναι μια μεγάλη κουβέντα. Υπάρχουνε λόγοι. το γιατί.. λόγοι και σε σχέση με τους ίδιους, λόγοι και σε σχέση με τα πλάνα τέλος πάντων της κοινότητας, με το πως διαχειρίστηκε τα συγκεκριμένα ζητήματα, αλλά και το πως αυτό αποτελούσε μια... μια κίνηση που είχε σε ένα μεγάλο βαθμό την υποστήριξη της γειτονιάς και της κοινότητας, δεν ήτανε δηλαδή μια μικρή μειοψηφία ανθρώπων, πέντε δέκα οι οποίοι επιχειρήσαν να κάνουν το Ζορό, να το πω έτσι τους καθαριστές της γειτονιάς, ήτανε ζητήματα τα οποία είχανε συλλογικοποιηθεί, είχανε συζητηθεί, είχανε οργανωθεί από κοινού κτλ και στην ουσία να πούμε ότι και η έναρξη της συνέλευσης και της κοινότητας, είχε σαν αφορμή τέτοιου είδους περιστατικά, δηλαδή η πρώτη επανασυγκρότηση μιας διαδικασίας συνέλευσης, γιατί είχανε γίνει και τα προηγούμενα χρόνια διάφορες προσπάθειες, έγινε με αφορμή την εκδίωξη... πως να το πούμε ώρα, πως να τους πούμε όλους αυτούς; Είναι αυτό που λέμε μικρο-συμμορίες ρε παιδί μου, δεν μιλάμε για πραγματικά οργανωμένα κυκλώματα, αλλά μιλάμε για μικρούς, τέλος πάντων... κατά βάση να πούμε ότι υπάρχουν τα, αυτοί που κάνουν το κουμάντο ρε παιδί μου, η ηγεσία αυτών των συμμοριών και από εκεί και πέρα, υπήρχουνε διάφορα επίπεδα εμπλοκής με το τι ασχολείται ο καθένας κτλ είναι ένα ολόκληρο κύκλωμα πραγμάτων και ανθρώπων και σχέσεων και πάντα μένουνε έξω από τους χώρους που όλο αυτό γίνεται. ...στην ουσία οι άνθρωποι αυτοί, αυτό ίσως είναι και μια απάντηση σε αυτό που ρώτησες, ποια ήταν η αντίδρασή τους, τα κεφάλια αυτής της κατάστασης δεν μένανε μέσα στη γειτονιά.

...η ΓΑΔΑ ήξερε ότι γίνεται διακίνηση ναρκωτικών, η ΓΑΔΑ ήξερε ότι υπάρχουν κατελημμένα σπίτια τα οποία νοικιάζονται, επι-νοικιάζονται από τις συμμορίες αυτές και η

⁸²² Συνέντευξη με Δ.Μ 01.11.2021

ΓΑΔΑ στήριζε με διάφορους τρόπους τις συγκεκριμένες καταστάσεις, είτε εμπλεκόμενη και η ίδια μέσα από τη διακίνηση μαύρου χρήματος και ουσιών, ε, πως το λένε αυτό...με το αζημίωτο φυσικά, είτε αφήνει τέτοιου είδους καταστάσεις, γνωρίζει και δεν επεμβαίνει, ακριβώς για να... για να μεγαλώνει αυτή η κατάσταση. Δηλαδή μιλάμε αυτό το πράγμα έχει γίνει και στα Εξάρχεια, έχει γίνει και στη Βικτώρια και σε όλες τις άλλες περιοχές όπου κινούνται υπό-προλεταριακοί ή μεταναστευτικοί πληθυσμοί και είναι ένας τρόπος άλωσής της. Υπάρχουν πολύ συγκεκριμένες, πως το λένε, και ιστορικές εμπειρίες πάνω σε τέτοιες καταστάσεις, όλο αυτό ανήκει σε αυτό που λέμε το πλαίσιο του «ειδικού πολέμου», έχει εφαρμοστεί πρώτον και κύριο στην Αμερική απέναντι σε κινήματα απελευθερωτικά και κοινωνικά και ταξικά όπως οι «μαύροι πάνθηρες», πως ναρκωτικά και συμμορίες μπαίνουν μέσα σε τέτοια κινήματα, πως τα διαβρώνουν εκ των έσω, πως διαβρώνουν τις ίδιες τις κοινότητες που τα κινήματα αυτά επιχειρούν να, ε, να πολιτικοποιήσουν, να ενεργοποιήσουν και ούτω καθεξής, ε...

... η ΓΑΔΑ επειδή ψάχνει αρκετά το τι κάνουμε και μας παρακολουθεί πολύ στενά, στη μία περίπτωση που τυχαία ως ένα βαθμό ενεπλάκει, δηλαδή ένας από τους ανθρώπους, ο οποίος έκανε διακίνηση και επι-ενοικίαζε σπίτι, όταν εκδιώχθηκε πήγε να ζητήσει βοήθεια από την αστυνομία, η αστυνομία αντέδρασε, συνέλαβε κατοίκους της κοινότητας, κάνανε δικαστήριο, έ, αθωώθηκαν και καταδικάστηκε ο συγκεκριμένος και από τότε είναι αρκετά πιο προσεκτικοί στην επέμβασή τους σε τέτοια σημεία. Δηλαδή όταν εμείς έχουμε φτάσει σε ένα σημείο που οργανωμένα απαντάμε σε ένα τέτοιο ζήτημα, η ΓΑΔΑ για να μην μπλέξει, που λέμε κιόλας, μένει απέξω...». ⁸²³

VI. «Η επανακατοίκηση κενών διαμερισμάτων μέσω κατάληψης».

Δ.Ε. «...Τώρα τα «προσφυγικά» αυτές οι οκτώ πολυκατοικίες, τα 14,5 αυτά στρέμματα έχουν μια ιδιότυπη ζωντάνια. Δηλαδή ζωντανά ήτανε όταν ήμουν εγώ παιδί, ας πούμε. Αφ' ης στιγμής το 2000 άρχισαν να πουλιούνται εκβιαστικά τα διαμερίσματα στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου και από τα 228 διαμερίσματα να μένουν 52 απούλητα ημών που δεν πουλήσαμε, τέλος πάντων, άρχισε να ερημώνει όλη η περιοχή, όλη η γειτονιά. Σε αναπλήρωση αυτής της ερημίας ήρθαν οι ψιλο-καταλήψεις, έτσι άναρχες και αυθαίρετες, με αποτέλεσμα να υπάρχει ένα ψιλο-χάος και ένα τουρλουμπούκι σε όλη την περιοχή. Πέρασαν αρκετά χρόνια έως ότου μπήκε μια τάξη στις καταλήψεις και πλέον μπορούμε να πούμε θεωρητικά ότι υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ των περίπου 150 κατειλημμένων κατοικιών και των 50 στις οποίες ζούνε ιδιοκτήτες ή ενοικιαστές, νόμιμα, ας το πούμε έτσι. Παλιότερα

⁸²³ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

επί άναρχων καταλήψεων δεν ήτανε τόσο ζωντανή η γειτονιά και μάλιστα πολλοί φοβόντουσαν να κυκλοφορήσουνε, γιατί αν λάβουμε υπόψη και το ότι ο δήμος δεν νοιάζεται καθόλου για τα φώτα στους δρόμους, αν καίγονται, αν χάλαγαν, δεν τα έφτιαχνε, για τις αποχετεύσεις, για το κλάδεμα των δέντρων κτλ, το βράδυ ήτανε λίγο επίφοβο να προχωράς σε ένα σκοτεινό δρόμο. Αυτό. Θεωρώ ότι τώρα υπάρχει μια ζωντάνια, λίγο ιδιότυπη βέβαια γιατί οι καταληψίες πια θεωρούν ότι είναι δικό τους το, η γειτονιά και έτσι κάπως επιβάλλουνε το δικό τους δίκαιο».⁸²⁴

Δ.Ε. (τα σπίτια αυτά τα κατειλημμένα) «...μέτρια, έχω πάει σε κανα δυό σπίτια δεν είναι ότι καλύτερο, σοβάδες πέφτουνε, τα ηλεκτρικά τους είναι χάλια, τα υδραυλικά τους είναι χάλια, δεν είναι καλύτερο, δεν είναι ότι καλύτερο, αλλά αν κάποιος έχει ανάγκη είναι μια χαρά»⁸²⁵

Δ.Ε. «...Σήμερα πληρώνεται (ο όρος της κοινωνικής κατοικίας) μόνο ιδιότυπα και έμμεσα στεγάζοντας παράνομα, σε εισαγωγικά, τους καταληψίες, μόνο έτσι...»⁸²⁶

Δ.Ε. «...δεν υπήρχανε, οι ιδιοκτήτες πλέον ήτανε η Κτηματική Εταιρία... στα υπόλοιπα ζούνε κάτοικοι, ενοικιαστές ή ιδιοκτήτες...ναι αυτό, ας πούμε, το από κάτω μου το έχει μια κυρία που δεν το πούλησε και κατά καιρούς το νοικιάζει σε διάφορους, όπου φεύγουν μετα από τρία χρόνια οι διάφοροι και έρχονται κάποιοι άλλοι... (καταληψίες;) ...απλώς όπως σου είπα νωρίτερα πριν από αρκετά χρόνια οι καταληψίες βλέπαν ένα σπίτι άδειο και μπαίνανε μέσα και τύχαινε αυτό το σπίτι να είναι ιδιόκτητο...

...χωροταξικά είναι μαζεμένοι οι ιδιοκτήτες στις 4 πίσω πολυκατοικίες διάσπαρτα
... οι 4 μπροστά είναι απόλυτα διαμερίσματα του δημοσίου που έγιναν καταλήψεις...»⁸²⁷

Δ.Μ. (Μ.Μ.) «...Ρεύμα, όχι, όχι, νερό ούτε. Το είχαν σφραγίσει; Όχι δεν είχε ρολόι, εμείς είχαμε άλλη (λύση) ...Και στο ρεύμα το ίδιο κι έτσι πήραμε νερό και ... σιγά, σιγά το φτιάχναμε και τα Φώτα μπήκαμε μέσα. Απλά του έλεγα του Δημήτρη, είχα και τη μαμά μου τότε στο νοσοκομείο και του έλεγα: σε παρακαλώ δεν θέλω όλο, όχι, ούτε στο πάτωμα να κοιμάμαι, θέλω το κρεβάτάκι μου όλα τα πράγματα... κοιμόμασταν τρεισήμισι μήνες στο πάτωμα στο ... διαλογής...στο ... στη Δημητσάνας που είχε ..να ναι καλά, μας αγαλλιάσανε,

⁸²⁴ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸²⁵ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸²⁶ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸²⁷ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

δεν το ξεχνώ αυτό, δηλαδή η τοπική εδώ πέρα μας βοήθησε και καταλήξαμε εδώ μέσα, αλλιώς...»⁸²⁸

4. «...η Σν.Κα.Προ ιδρύθηκε το 2010 από κατοίκους καταληψίες των «προσφυγικών» και η ΑΣΑΚΑ ήταν ένα σχήμα, που δημιουργήθηκε, αν δε κάνω λάθος το 2014-2015 από ανθρώπους της συνέλευσης, ευρύτερα ανθρώπους της κοινότητας και της γειτονιάς και αλληλέγγυους...η γειτονιά είναι όλοι οι άνθρωποι οι οποίοι κατοικούνε μέσα σε αυτά τα 14 στρέμματα...

... η ΑΣΑΚΑ, όπως σου είπα, ήτανε ένα σχήμα το οποίο συγκροτήθηκε για να ανοίξει όλα αυτά τα θέματα και να εντάξει και αλληλέγγυους, ανθρώπους εκτός της γειτονιάς μέσα στις δομές και στις λειτουργίες της κοινότητας, λειτούργησε για δύο περίπου χρόνια... λειτούργησε δυο χρόνια και σταμάτησε, ναι. Εντάξει προσπαθώ λίγο να το, να μην ξεκινήσω ιστορικά μόνο την τέτοια γιατί θα θέλουμε καμιά ώρα για να στο περιγράψω. Λοιπόν, το πρώτο πρόβλημα που αντιμετώπισε η ΑΣΑΚΑ ήτανε, αρχικά αυτό που προσπάθησε να στηρίξει η μια μεγαλύτερη εμπλοκή των ανθρώπων της γειτονιάς και της κοινότητας με το γενικό οργανωτικό και πολιτικό πλαίσιο της κοινότητας και να εντάξει και αλληλέγγυους, ανθρώπους οι οποίοι είτε δεν θέλανε να μείνουνε εδώ, είτε θέλανε περισσότερο να ασχοληθούνε με δομές, λειτουργίες σε αλληλέγγυα πάνω στον κόσμο της γειτονιάς κτλ. Στην πορεία του χρόνου αδυνάτησε και λόγω της διάθεσης των αλληλέγγυων, αλλά και λόγω της μειωμένης εμπλοκής της κοινότητας, δηλαδή των λιγότερο οργανωμένων, για να γίνω πιο συγκεκριμένος, των λιγότερο οργανωμένων καταληψιών και το 2016 με το τέλος της απολογιστικής διαδικασίας της κοινότητας, η κοινότητα τυπικά έχει απολογιστικές διαδικασίες κάθε δύο με τρία χρόνια, συνέδριο να το πούμε έτσι πιο θεσμικά, εκεί πέρα έχει ήδη αποχωρήσει, πάνω σε μια σειρά από διαφωνίες σε σχέση με την κατεύθυνση που έπρεπε να πάρει η κοινότητα, σε σχέση με τη σύγκρουση, με τη σύγκρουση πάνω στη δίκη της Χρυσής Αυγής, αλλά και γενικότερα με τη διάθεση εμπλοκής των αλληλέγγυων, ε και εκεί αποφασίστηκε η .., ε, το σταμάτημα....

(είναι πολιτική η κατάληψη)... εντάξει, είναι τώρα είναι ένας όρος περιέργος, στην ουσία εμείς όπως το αντιλαμβανόμαστε είναι ένα κοινωνικό πολιτικό εγχείρημα. ...λοιπόν, συνήθως υπάρχει ένας, έτσι ένας κάθετος διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτό που λέμε καταλήψεις, είτε περιορίζονται στο στεγαστικό ζήτημα, δηλαδή άνθρωποι οι οποίοι απλά ικανοποιούν μια στεγαστική τους ανάγκη, οι από ανάγκη καταληψίες δηλαδή... ναι, όχι που αφορά μόνο το ζήτημα της στέγης, είτε προσδιορίζονται αποκλειστικά σε σχέση με το, με την

⁸²⁸ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

πολιτική ταυτότητα των κατοίκων που μένουν εντός. Συνήθως επειδή αυτό που λέμε κατάληψη στέγης και σύγχρονο κίνημα καταλήψεων, έτσι παίρνουμε και χρησιμοποιούμε λίγο το μοντέλο από το παρελθόν της Δυτικής Ευρώπης, όπου το καταληψιακό κίνημα άκμασε στη δεκαετία του 60,70,80 και συνήθως μιλάμε για μικρά κτίρια, στην Ελλάδα δηλαδή νεοκλασικά, δύο, τριών ορόφων τέλος πάντων, εδώ η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική, είναι δηλαδή ένας πολύ μεγαλύτερος χώρος, ο οποίος συνειδητά και από τους καταληψίες οι οποίοι έχουνε δουλέψει όλα αυτά τα χρόνια, συμπυκνώνουν και τα δυο αυτά στοιχεία και το κοινωνικό και το πολιτικό, αλληλένδετα μεταξύ τους. Κατά βάση δεν μπορεί το ένα και το άλλο να διαχωρίζονται, θεωρώντας ότι, οι πράξεις των ανθρώπων μέσα στις κοινωνίες είναι έτσι κι αλλιώς πολιτικές, αλλά και του ότι οποιαδήποτε πράξη, κοινωνική πράξη ή πράξη ενταγμένη μέσα στον κοινωνικό ιστό, ακόμη κι αν δεν αναγνωρίζεται ως τέτοια είναι μια πράξη πολιτική...ναι, είναι η πιο μεγάλη κατάληψη στην Ελλάδα και μια από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη...»⁸²⁹

Δ.«...πολλοί το νερό και το ρεύμα το έχουν κόψει, οπότε μάλλον με αυτή τη λογική δεν πληρώνουν και ΕΝΦΙΑ, παρόλα αυτά υπάρχουν κάποιοι οι οποίοι πληρώνουν...

...Υπήρχε μια κάτοικος η οποία διατηρούσε ένα εγκαταλειμμένο σπίτι για αρκετά χρόνια, δημιουργώντας προβλήματα και στους υπόλοιπους κατοίκους, ποντίκια, κατσαρίδες και οτιδήποτε τέτοιο, αλλά και κατασκευαστικά το κτίριο πόσο αδυνάτιζε. Λοιπόν για κάποια χρόνια το σπίτι της καταλαμβάνονταν από μετανάστες, φώναζε την αστυνομία, τους έβγαζε ξανά τα ίδια, επίσης και εμείς για κάποια χρόνια αφήναμε άδαιο το σπίτι, έτσι ώστε να μην έρθουμε σε σύγκρουση μαζί της και σεβόμενοι τέλος πάντων αυτό το δικαίωμα ιδιοκτησίας που είχε, αλλά και τα προσωπικά της προβλήματα, προβλήματα χαρακτήρα, ψυχολογικά κτλ. Από ένα σημείο και μετά και ακριβώς για να ανταποκριθούμε και στις ανάγκες του κτιρίου σε σχέση με την υγιεινή, τη στατικότητα κτλ αλλά και για τις ανάγκες των πάρα πολλών ανθρώπων οι οποίοι έρχονται και ζητάνε βοήθεια στην κοινότητα, επιλέξαμε να το καταλάβουμε ξανά και αυτή τη στιγμή μένει μέσα μια οικογένεια με ένα, δυο, τρία, με τρία παιδιά...

...υπάρχει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εισόδου ανθρώπων για βραχυχρόνιο ή μακροχρόνιο διάστημα, ακολουθείται μια συγκεκριμένη διαδικασία γνωριμίας, συζητήσεων, ενημέρωσης για τη γειτονιά και το πλαίσιο λειτουργίας και αν όλα αυτά προχωρήσουνε καλά κάποιος έχει τη δυνατότητα να παραμείνει μέσα στην κοινότητα, εντασσόμενος μέσα στο πλαίσιο της....

⁸²⁹ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

...η κοινότητα χτίζεται και ανταποκρίνεται πάνω σε μια σειρά από τέτοιου είδους ανάγκες που πρώτον και κύριο έχουνε να κάνουν με την επιβίωση και με την καθημερινότητα των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει ότι έχουμε συγκροτήσει δομές για να απαντήσουνε και όσον αφορά το ζήτημα της στέγασης και όσον αφορά το ζήτημα της ένδυσης, όσον αφορά το ζήτημα της υγείας, της εκπαίδευσης των ανήλικων παιδιών, όσον αφορά ζητήματα με χαρτιά σε πρόσφυγες και μετανάστες και μια σειρά από άλλου τέτοιου είδους ζητήματα. ... λειτουργεί σαν μια κολεκτίβα η Συνέλευση, η οποία φροντίζει όλα τα μέλη της σε όλα τα επίπεδα....»⁸³⁰

VII. «Δρώντες και συγκρουσιακή αιτιότητα».

N.M. «...Σε αυτό το σενάριο (σχεδιασμός για κοινωνική κατοικία) είχαμε να αντιμετωπίσουμε την ύπαρξη των καταληψιών που έχουνε καταλάβει μάλλον από ότι έχω καταλάβει, το σύνολο των ελεύθερων και όχι μόνο διαμερισμάτων. Αυτός ο κόσμος ήταν βαριά επιθετικός, εξαιρετικά επιθετικός με εξαίρεση λίγα παιδιά... σε σχέση με τους εντός καταληψίες, εγώ δεν είχα καμιά προσωπική επαφή μαζί τους, κυκλοφορούσαν διάφορα fake news στις συλλογικότητες αυτές ότι ετοιμάζουμε να φύγουμε, μπαίνει η αστυνομία, θα πουλήσουμε, θα κάνουμε, θα δείξουμε, τα αγνοούσαμε και ούτε καν απαντούσαμε με δελτίο τύπου, απλώς ανακοινώναμε την εξέλιξη των πραγμάτων....

...(το επόμενο βήμα ήτανε) να καλέσουμε τους πάντες, καταληψίες, κατοίκους και φορείς της Αθήνας, δημοτικές κινήσεις τους συλλόγους αμπελοκήπων, προσφύγων και να τους εξηγήσουμε το πλάνο και να ζητήσουμε από τους καταληψίες να καταγραφούνε, να δηλωθούν με τις ιδιότητές τους και με τις προϋποθέσεις που έχουν για να ενταχθούν σε ένα πρόγραμμα αστεγίας ή επιδοτούμενης στέγης, ώστε να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τις περιπτώσεις οι οποίες έχουνε πραγματικά ανάγκη και σε αυτές τις περιπτώσεις να εξασφαλιστεί σε ένα ποσοστό η παραμονή εκεί με κάποιες συνθήκες, είτε χαμηλού ενοικίου, όπως θα μπορούσε να έχεις σε κάποιου τύπου οικογένειες επιδοτούμενες είτε με την πλήρη κάλυψη της στέγης. Υπήρχαν άνθρωποι, τους ξέρω προσωπικά ήταν αυτοί που ήταν και οι πιο φιλικόι σε αυτή την προοπτική. Αντίθετα τώρα δυο κατηγορίες ανθρώπων είτε νέοι ή όχι τόσο νέοι, οι οποίοι περισσότερο είχανε επιβάλει ένα πολιτικό σχέδιο καλύπτοντας την ανάγκη τη δουλειά μιας συλλογικότητας με την έννοια, μεικτό πολιτικό κοινωνικό σενάριο αντίστασης γενικής, καταλαμβάνουμε, ήταν η μια κατηγορία που αντιδρούσε και η άλλη κατηγορία που αντιδρούσε ήτανε μια ομάδα μεταναστών από τις ανατολικές χώρες και που ήθελε να εγκαταστήσει και κάποιο μηχανισμό που δεν έχει σχέση ακριβώς με την ανάγκη

⁸³⁰ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

στέγασης. Με αυτές τις δυο ομάδες ξέραμε ότι θα συγκρουστούμε. Με την μεν πρώτη σε ένα επίπεδο ότι καλό το πολιτικό σχέδιο, αλλά, αν πρόκειται να πάω να διαθέσω εκατό διαμερίσματα σε άστεγους της Αθήνας και σε κοινωνικά ευάλωτους δεν θα συζητήσω τις προδιαγραφές και θα πρέπει να μου αποδείξεις εσύ, γιατί πρέπει να είσαι εσύ ο προνομιακά εγκατεστημένος σε ένα μνημείο το οποίο καταρρέει, το οποίο όλη η Αθήνα θέλει να το σώσει, το οποίο δεν έχει καμία δύναμη, ούτε εσύ έχεις και να μην το κάνω. Σε ότι αφορά την άλλη ομάδα νομίζω ότι εκεί μόνο θα έμπαινε θέμα παραβατικών συμπεριφορών καθαρών και μιλάμε για λαθρεμπόρια ή για όλα αυτά τα πράγματα και εκεί κάποια στιγμή ο στόχος ποιος ήταν, η απομόνωση, η κοινωνική απομόνωση η πολιτική απομόνωση οπότε να σηκωθούν να φύγουν από μόνοι τους γιατί θα κινδυνεύουν με σύλληψη, πριν μπει η αστυνομία μέσα να τους πάει για λαθρεμπόριο και όχι για κατάληψη στέγης. Να τους πάει για ποινικά αδικήματα τα οποία συντελούνταν. Λοιπόν αυτό χοντρικά είναι, ήταν το σχέδιο».⁸³¹

... Το κομμάτι των αυλών που έχουν καταπατηθεί, έχουν καταληφθεί, αναγκαστικά θα τελείωνε με τις σκαλωσιές και με τις μπουλντόζες, είναι κάτι που γίνεται σε όλα τα έργα, το αφήνεις και κάποια στιγμή που μπαίνει... και... γίνεται το λάθος, το εργοτάξιο μπροστά κι εκεί φεύγουν τα αυθαίρετα.. Ήταν τριτεύον αυτό, δεν με απασχολούσε αυτό. Περισσότερο με απασχολούσε το ζήτημα της διαχείρισης των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων εντός του συγκροτήματος, αυτό ήταν το δύσκολο. Και με μια συμφωνία ότι δεν θα μπουν τα ματ, μια συμφωνία ότι δεν υπάρχει αυτό αλλά θα εξασφαλίσουμε την ύψιστη δηλαδή κοινωνική συναίνεση που δεν θα επιτρέψει στο σκληρό team του black των Εξαρχείων να μετατρέψει τα «Προσφυγικά» σε σημείο μάχης κι αυτό θα μπορούσε να γίνει μετά από μια δυνατή εξάμηνη ή ετήσια διαβούλευση, κάτι δηλαδή που ας πούμε σε μια μικρή, σε μια μικρογραφία το πέτυχα, το πετύχαμε, συγγνώμη για τον ενικό, τη στιγμή που μας επέβαλε το Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων να πάρουμε καρότα. Να πάρουμε δείγματα από τα μπετά, να πάρουμε από τα μπαλκόνια από το ένα από το άλλο. Εκεί γράφτηκε μια επιστολή με εντολή του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, δεν ήταν εντολή του Συμβουλίου, ήταν δικιά μου εντολή υπακούοντας στην απαίτηση του Συμβουλίου, ότι εγω θέλω αυτά. Δεν δίνει εντολές το Συμβούλιο, εκεί λίγο με τους θεσμούς και τις διατυπώσεις μπορείς να μπλέξεις. Ερχόμαστε για να πάρουμε τα δείγματα για να σώσουμε τα προσφυγικά. Και να δούμε το χαρτί. Είναι αρχαιολογικό αίτημα αυτό το πράγμα. Με αυτό το χαρτί δεν υπήρχε καμία αντίρρηση. Δηλαδή, ανοίζανε πόρτες, καταφέραμε, δεν το πιστεύανε και οι ίδιοι, σκαφτήκανε σκάμματα ήταν και η Ερμίνα και κανείς δεν τόλμησε να αντιδράσει σε αυτό. Με

⁸³¹ Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

αυτή τη λογική και με την προσωπική έκθεση όλων μας θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε, το τελευταίο που θα σου πω και σταματάω ήτανε ότι επίσης είχαμε δρομολογήσει, αλλά δεν το κάναμε βέβαια, την ίδρυση ενός μικρού γραφείου μέσα στα «Προσφυγικά», δηλαδή ένα διαμέρισμα μπορούσαμε να το αξιοποιήσουμε διαρκώς ως σημείο ενημέρωσης και συζήτησης με τους πολίτες. Αυτό είναι πολύ παλιό μοντέλο και ιδιαίτερα επιτυχημένο μοντέλο στο σχεδιασμό, το είχε κάνει και ο ... το είχαμε κάνει κι εμείς στη Θήβα όταν δουλεύαμε στους συννοικισμούς στα νιάτα μας με την Αννυ την Βρυχέα, το κάναμε στο Λαύριο σαν πολυτεχνείο, ανοιχτά συνέχεια γραφείο Λαυρίου το οποίο ενημέρωνε τον κόσμο, όπου έχεις προβλήματα προφανή που πρέπει να απαντηθούν ποιος θα μείνει τι θα μείνει, έχεις προβλήματα τοπικών αναστατώσεων ας πούμε, fake news, πληροφορίες που διαστρεβλώνονται, ... Αυτό μπορεί να συμβαίνει ανά πάσα στιγμή σε κάθε έργο. Δηλαδή κυκλοφορούν φήμες, όπως στα Εξάρχεια για το metro κυκλοφορούν φήμες, στέκει ένα 20% δεν στέκει το 80 κι αυτό το 20 είναι αλλοιωμένο. Αυτό είναι καλό να το αντιμετωπίζεις. Και να το αντιμετωπίζεις κατά πρόσωπο. Λοιπόν αυτά χοντρικά...»⁸³²

Α.Ε. «...οι αυλές ισχύουνε εξ απ ανέκαθεν (γέλια), στην οδό Κερκίνης και μόνο, δηλαδή μεταξύ Α Β και Γ Δ πίσω στην αμέσως επόμενη σειρά. Αυτό ίσχυε από πολύ παλιά διότι τα ισόγεια αυτών των διαμερισμάτων δεν είχανε μπαλκόνια και δεν βγαίνανε κάπου κι έτσι όλοι από την κουζίνα τους από το παράθυρο της κουζίνας το μετατρέψανε σε πόρτα για να φτιάξουν μια αυλίτσα. Αυτές οι αυλές σύμφωνα με τη μελέτη της «Ανάπλασης» που είχε ετοιμαστεί και θα γινότανε πραγματικότητα καταργούνται...κλείναν όλες οι αυλές, κατεδαφίζονταν...τίποτα, την καταργεί. Είναι αυθαίρετο ...αλλά νομίζω ότι κανείς δεν θα δυσανασχετούσε τόσο τη στιγμή που θα αναβαθμιζόταν τόσο πολύ η πολυκατοικία, η γειτονιά, το ίδιο το σπίτι εξωτερικά, από το να χάσει μια αυλίτσα. Εξάλλου να σου πω και κάτι άλλο, από τις αυλές των... πόσες είναι οι αυλές είναι 5 οι είσοδοι σε κάθε πολυκατοικία, 5 άρα έχουμε 10 διαμερίσματα ισόγεια, 10,20,30,40, έχουμε 40 αυλές οι συγκεκριμένες είναι 40 αυλές και δεν είναι όλες, 35 γιατί 5 ας πούμε δεν υπάρχουν ως αυλές. Από τις 35 να πούμε ότι αναλογικά οι 15 είναι ιδιόκτητες και οι 20 είναι σε κατελημμένα...»⁸³³

Ν.Μ. ...δεν ξέρω πως ο Πατούλης θα μπορούσε να πάει στα προσφυγικά, στους καταληψίες και να του πει κύριοι σας παρακαλώ κάντε στην άκρη γιατί έχω να επισκευάσω τα κτίρια, αυτό που έσπασε με αυτή την ιστορία είναι το καθεστώς εμπιστοσύνης, όποιο καθεστώς

⁸³² Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

⁸³³ Συνέντευξη με Α.Ε. 07.06.2022

εμπιστοσύνης δημιουργήθηκε... νομίζω ότι από δω και πέρα οι λύσεις είναι δύο. Η Περιφέρεια, στο άμεσο χρονικό διάστημα, εισβάλλει με τα ματ, φτιάχνει ένα σενάριο ημι-ιδιωτικού, ημι-δημοσίου και μπαίνει και αρχίζει να επισκευάζει με άλλο πια σενάριο από αυτό που υπάρχει μέχρι τώρα, να, θα έχουμε μια μεγάλη σύγκρουση, θα έχουμε μια κατακραυγή, θα έχουμε ένα περίεργο τοπίο, το οποίο θα τεθεί σε κίνδυνο, δεν υπάρχουν εργολάβοι οι οποίοι στις μέρες μας θα πάνε να χτίζουν με μολότοφ και με συγκρούσεις. Θα δούμε, η άλλη περίπτωση, αυτή είναι η καλύτερη, η χειρότερη περίπτωση είναι να λασπώσει, τα λεφτά να χαθούνε, οι μελέτες να ξεχαστούνε κάπου και σε πέντε χρόνια να αναρωτιόμαστε τί έγιναν τα προσφυγικά της Αλεξάνδρας. Διότι η εξέλιξη, η εσωτερική ζωή των «Προσφυγικών» θα εξελιχθεί σε ένα απόλυτο γκέτο- λούμπεν, αφού δεν θα έχει κανένα χαρακτηριστικό κοινωνικής συλλογικότητας η οποία δρα παράλληλα ή κάτι άλλο, σε ένα λούμπεν γκέτο το οποίο όλο και περισσότερο θα καταλήγει σε χαρακτηριστικά παραβατικότητας και...

...θα έρθει μια γκετοποίηση στα «Προσφυγικά»... ήδη την έχουνε και όσο αυτό πολιορκείται και λιμνάζει τόσο περισσότερο επικρατούνε φίλαθλοι, επικρατούνε αναρχικές ομάδες οι οποίες επιβάλλονται στους άλλους, τόσο περισσότερο χάνεται απολύτως ο κοινωνικός αυτοέλεγχος αυτού του πράγματος. Αυτό δηλαδή θυμίζει, πάρα πολύ εύκολα, φαβέλα της Βραζιλίας. Δηλαδή ένα πυρήνα προβληματικό με χαλασμένα κτίρια με καθόλου υποδομές με-με με-στον οποίο έχει στην αρχή ένα μικρό πολιτικό μέτωπο που το υπερασπίζεται και στη συνέχεια αυτό το πολιτικό μέτωπο, το ίδιο, έχει ενδιαφέρον γι αυτό και το αναφέρω, μετατρέπεται σε συμμορία. Στις φαβέλες έχουμε κανονικά και τα ονόματα της φαβέλας προέρχονται από παλιούς προ εικοσαετίας, προ τριακονταετίας παλιές μαοϊκές οργανώσεις οι οποίες κυρίως μαοϊκές και παρτιζάνικες και αντάρτικες οι οποίες δρουν σαν στρατός. Αυτό το βλέπουμε πως μετατράπηκε, οι οποίοι τι κάνουνε, τρέφουνε τους φτωχούς στήνουν ένα σχέδιο επιβίωσης στην αθλιότητα, εγγυώνται με τη δύναμή τους όπου δέχεται το πλαίσιο, εγγυούνται και την αθλιότητα. Χοντρικά αυτά.

(κράτος εναντίον κράτους) ... ο δήμος αντιδρά στην ανάπλαση όχι στα «Προσφυγικά», ναι εντελώς για πολιτικούς λόγους... Ο τρόπος που έγινε η ανάπλαση ήταν άτσαλος. Ο δήμος δηλαδή σε μεγάλο βαθμό είχε δίκιο. Εκεί φαίνεται ότι είχε γίνει μια συζήτηση μεταξύ των υπουργών μας και του δημάρχου, όπου του είχε υποσχεθεί ή αυτός είχε καταλάβει ότι θα είχε την προεδρία της «Ανάπλασης». Κάποια στιγμή μέσα στην πολιτική σύγκρουση ή σε κάτι άλλο αυτό άλλαξε, εγώ το βρήκα και ειδοποιήθηκα, κάποια στιγμή, έχεις οριστεί, χωρίς να έχω καμία επικοινωνία ή εμπλοκή και μάλιστα το βράδυ που ουσιαστικά είπα το ναι, γιατί το σκεφτόμουν κανένα δίμηνο και είχα βάλει όρο να συμμετέχουν οι δυο αυτοδιοικητικοί μέσα, και όντως συμμετέχουν στο διοικητικό συμβούλιο, πήρα τον Καμίνη τηλέφωνο και

είπα δήμαρχε μου προτάθηκε να αναλάβω αυτό, στο λέω γιατί θεωρώ ότι είναι αδύνατο να κάνω οποιοδήποτε βήμα χωρίς να συνομιλήσω μαζί σου, όπως και στη συνέχεια μέσα στη μεταβατική πολύ κακή περίοδο με τον Μπακογιάννη δήμαρχο μετά τον Ιούλιο και πριν όταν είχε δηλωθεί επισήμως ως υποψήφιος δήμαρχος της Αθήνας όπως και ο Νάσος, όπως ο Τσιρώνης και διάφοροι. Αυτό λοιπόν έβγαλε μια ένταση πολιτική όχι υψηλού επιπέδου, δεν ήτανε κάτι. Αρχίσανε αυτοί τις ανοησίες στην αρχή, ότι το στήσανε για να προσλάβουνε κόσμο, δεν προσλάβαμε κανένα, το στήσανε για να φάνε λεφτά, δεν φάγαμε λεφτά. Αυτό το τελειώσαμε και ήξερα να το τελειώσουμε, είχαμε την εμπειρία να, παρότι έγιναν προσπάθειες βρέθηκα με τον Καμίνη και μιλήσαμε και είχε ζητήσει βοήθεια σε άλλα πράγματα, ο Καμίνης με αυτή τη διπλή προσωπικότητά του, γιατί έχει διπλή προσωπικότητα, ταυτόχρονα έκανε προσφυγή εναντίον μας, έκανε προσφυγή εναντίον μας μπορεί να το διαχειριστήκαμε και λάθος και όταν πήγα και τον βρήκα μου είπε ότι ήθελε να γίνει πρόεδρος, στα ίσια. Του είπα δεν έχω καμία αντίρρηση, εγω είμαι και πρόεδρος και διευθύνων, τη δουλειά την κάνει ο διευθύνων σε μια ΑΕ απ ότι ξέρεις, δεν την κάνει ο πρόεδρος, ο πρόεδρος είναι σχεδόν διακοσμητικό στοιχείο, εγω εισηγούμαι τώρα να σου δώσουν τη θέση προέδρου, δεν με νοιάζει ένα δίφραγκο, εγω φεύγω παραιτούμαι για σένα και να τελειώνουμε αυτή την ανοησία που γίνεται. Το συζήτησα με τους υπουργούς, πια είχαμε μπει στην τελική ευθεία της πολιτικής σύγκρουσης και δεν κανείς δεν έκανε ένα βήμα να γίνει αυτό το πράγμα. Νομίζω λοιπόν ότι οφείλεται πέρα από γενικά την ιδιοσυγκρασία του Καμίνη, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και σε αστοχίες οι οποίες έγιναν στην ωρίμανση της πρώτης φάσης»⁸³⁴.

Α.Ε. (περίπτωση εισβολής των ΜΑΤ) ...ναι... το θεωρώ πολύ δύσκολο. Εφόσον δεν έχει γίνει είκοσι χρόνια γιατί να γίνει τώρα. Μόνο σε περίπτωση κάποιας μεγάλης ανάγκης ή κάποιας μεγάλης περιέργης αιτίας να γίνει κάτι τέτοιο. Επίσης, αν κρίνω και από τα τελευταία γεγονότα, τότε με το open house, εμένα δε μου βγαίνει από το μυαλό, δεν έχω κανένα στοιχείο, ότι υπάρχει μια συνεργασία κάποιων από τους καταληψίες με την ασφάλεια. Οιαδήποτε, έχει σχέση με ναρκωτικά, έχει σχέση με διακίνηση, έχει σχέση με χαφιεδισμό; Δεν ξέρω

...Ε, δεν ξέρω. Προβληματίζει πάρα πολλούς, όχι μόνο εμένα γιατί δεν έχει ποτέ επιχειρηθεί η εκκένωση ...θα μου πεις να επιχειρηθεί η εκκένωση για να γίνει τι; Εφόσον ακόμα τίποτα δεν πρόκειται να, δεν ετοιμάζουνε κάτι, για ποιο λόγο να την αδειάσουν (το πολιτικό κόστος θα ήταν αποτρεπτικός παράγοντας για την οποιαδήποτε κυβέρνηση)...σίγουρα θα ήταν. Γιατί θα λέγανε εμείς που είμαστε έτσι που έχουμε ανάγκες

⁸³⁴ Συνέντευξη με Ν.Μ. 19.10.2019

και μας διώχνουνε και έχουμε ανάγκες ενώ τα διαμερίσματα δεν θέλουν να τα κάνουν τίποτα, κι αν θέλαν να τα κάνουν τίποτα, θα λέγανε ότι πάνε να εμπορευματοποιήσουν την κατοικία κτλ, κτλ...

(θα μπορούσαν να έχουν υποστήριξη από Εξάρχεια)...σίγουρα, σίγουρα, σίγουρα αλλά αυτή η κυβέρνηση η συγκεκριμένη έχει δείξει ότι δεν χαμπαρίζει, ας πούμε, άμα θέλει να δείρει κάποιον ή να το διώξει το κάνει...

...Υποθέτω ότι αν, ας πούμε το τελευταίο, τα λεφτά του ΕΣΠΑ που λέγαμε, εάν ήταν να γίνουν εξωτερικές εργασίες αποκατάστασης, ίσως, ίσως με κεφαλαίο το ίσως να ζητάγανε από διάφορους να αποχωρήσουνε, ας πούμε, λέω...»⁸³⁵

Δ.Ε. «...Ας πούμε όταν επι Φλαμπουράρη και επι Μπελαβίλα ετοιμάζονταν οι εργολαβίες ας τις πούμε βάσει των τευχών δημοπράτησης για την ανακαίνιση, ένα μείζον θέμα ήτανε πως θα, πως θα φύγουνε οι καταληψίες, κι εκεί ας πούμε οι περισσότεροι είχαν σηκώσει τα χέρια. Κανείς δεν είχε δώσει πειστική λύση για απάντηση. Επρόκειτο να γίνει μια συζήτηση με τους καταληψίες, η οποία θα ήτανε αποτυχημένη κατά τη γνώμη μου, η οποία δεν πρόλαβε να γίνει. Ήδη είχανε γίνει διάφορες συγκεντρώσεις με τους κατοίκους και με τα τεχνικά επιτελεία της «Ανάπλασης» κτλ, είχε ακουστεί μια έτσι αστεία, έως και γελοία ιδέα ότι το καλοκαίρι που θα λείπουν διακοπές θα κάνουμε ντου και θα βάλουμε σκαλωσιές, τελικά δεν έγινε τίποτα...

...Θα μπορούσε να προχωρήσει αν υπήρχε πολιτική βούληση και αν ήταν μια κυβέρνηση με ευαισθησίες θα μπορούσε κάτι να κάνει και για την πλειονότητα των καταληψιών, δε λέω για όλους, αλλά για την πλειονότητα ή για αυτούς που είχαν πράγματι ή έχουν πράγματι ανάγκη θα μπορούσε να κάνει κάτι και να τους ζητήσει να αποχωρήσουν, αντι να τους αποχωρήσεις αυτή...»⁸³⁶

Δ.Μ. «...δεν μου αρέσουν αυτά που κάνουνε, βαράνε, σπάνε, βαράνε τους αστυνομικούς, εντάξει οι αστυνομικοί δεν φταίνε τίποτα, εντολή παίρνουνε από τις κυβερνήσεις. Έχεις μια κυβέρνηση δίνει εντολή στον αρχηγό και ο αρχηγός δίνει στον...

(Μ.Μ.) ...πώς είναι να ζεις δίπλα στη ΓΑΔΑ... στην αρχή όταν πρωτοέμεινα, έμπαινα, έβγαινα γιατί πήγαινα κι έπαιρνα την μικρή από το σχολείο, έβλεπα τους αστυνομικούς έτσι όπως είναι και τρελαινόμουνε. Λέω Παναγιά μου θα με πάρουνε μέσα (γέλια) ήμουνε... ήμουνε, είχα φόβο, είχα φόβο. Αλλά μετά σιγά, σιγά με τα χρόνια, μετα από ένα χρόνο, δύο, το συνήθισα και τώρα πάω, μπαίνω, βγαίνω, δε με νοιάζει. Αλλά στην αρχή...»⁸³⁷

⁸³⁵ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸³⁶ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸³⁷ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

4. «... οι πιέσεις έχουν αυξηθεί. Αυτό έχει να κάνει και με το πώς, με τις πολιτικές του ελληνικού κράτους. Από το 2012 έχει ξεκινήσει μια τέτοιου είδους εκστρατεία, τότε από την κυβέρνηση Σαμαρά, καταστάληκαν, εκκενώθηκαν οι δυο αρκετά σημαντικές και μεγάλες καταλήψεις. Η πρώτη η «Βίλα Αμαλίας» ήταν από τις πιο παλιές στην Ελλάδα ήταν μια από τις πρώτες καταλήψεις στην Αθήνα, οι περισσότερες οι οποίες έχουν εκκενωθεί βρίσκονται στο κέντρο, κι αυτό έχει να κάνει και με τις πολιτικές εξευγενισμού και ανάπλασης του κέντρου της Αθήνας, αλλά και των μεγάλων αστικών κέντρων. Δηλαδή στην ουσία υπάρχει μια πιο χαλαρή πολιτική σε σχέση με καταλήψεις οι οποίες βρίσκονται στην περιφέρεια, άρα δεν είναι ούτε τόσο ορατές, ούτε βρίσκονται μέσα στον πυρήνα, τέλος πάντων, να το πούμε, έτσι, στο κέντρο των μητροπόλεων, το ίδιο έχει γίνει δηλαδή και στη Θεσσαλονίκη, οπότε έχει ξεκινήσει μια τέτοια εκστρατεία από το 2012 με συγκεκριμένο σχέδιο, στοχοθεσία, στρατηγικές κτλ, η οποία συνεχίστηκε και από την επόμενη κυβέρνηση, του ΣΥΡΙΖΑ και ξανά ξεκίνησε με την κυβέρνηση του Μητσοτάκη τώρα. Δηλαδή στην ουσία ίσως από το 2012 να έχουν εκκενωθεί 30-50 καταλήψεις, περίπου 50 καταλήψεις θα λέγαμε... Γιατί γίνεται αυτό; ...πρώτον γιατί το πλάνο ανάπλασης των «Προσφυγικών» είναι ένα πολύ μεγαλύτερο πλάνο, η ίδια η κατάληψη είναι πολύ πιο μεγάλη, υπάρχουν διάφορα αντικρουόμενα συμφέροντα σε σχέση με το ποιος θα εκμεταλλευτεί τα «προσφυγικά», άρα αυτό δημιουργεί ανταγωνισμούς και καθυστερήσεις και εντός των μηχανισμών του κράτους και των εταιριών, υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός κατοίκων, δηλαδή μέσα στα «προσφυγικά» μένουν περίπου 400 άνθρωποι και επίσης και τα χαρακτηριστικά των κατοίκων είναι πολύ διαφορετικά και πολύ πιο σύνθετα σε σχέση με πολλές άλλες καταλήψεις και όπου ο αριθμός τους κυμαινόταν από 5 με 10 ανθρώπους, κυρίως όσον αφορά αυτούς οι οποίοι μέναν κιόλας μέσα, αλλά και τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που μένουν εδώ είναι επίσης πολύ διαφορετικά σε σχέση με άλλες καταλήψεις. Αυτό είναι το ένα το κομμάτι, δηλαδή υπάρχουνε πολλά παιδιά, οικογένειες, άνθρωποι διαφόρων ηλικιών, άνθρωποι με διαφόρων ειδών ανάγκες... Το ένα κομμάτι είναι αυτό, το άλλο κομμάτι είναι οι προσπάθειες των κατοίκων στα «προσφυγικά» να υπερασπιστούνε το χώρο τους, εδώ και πάρα πολλά χρόνια και όσον αφορά τη φυσική άμυνα του χώρου και της κοινότητας, αλλά και όσον αφορά τον ίδιο τον κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα, δηλαδή δεν μιλάμε για ένα χώρο που απλά διοργανώνονται κάποιες εκδηλώσεις, κάποιοι άνθρωποι απλά μένουνε μέσα κτλ, μιλάμε για ένα χώρο ο οποίος έχει μια σειρά από... δηλαδή είναι αυτό που λέμε για παράδειγμα αυτό-οργανωμένης κοινότητας...».⁸³⁸

⁸³⁸ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

4.... υπάρχουν όλες οι κατηγορίες ανθρώπων, οι οποίοι συγκροτούν αυτό που λέμε κατώτερα κοινωνικά στρώματα, ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ναι... οι πρώτες καταλήψεις, μέσα στις πρώτες καταλήψεις, οι οποίες ξεκινήσανε το 2000 περίπου, υπήρχε ένας αριθμός και Τούρκων και Κούρδων προσφύγων, κάποιοι από αυτούς έφυγαν, ήρθαν καινούργιοι κλπ. Αυτή τη στιγμή η κοινότητα και η συνέλευση των «προσφυγικών» συμβιώνουν πάνω σε πολιτικές συμφωνίες και οργανικά με πολιτικούς πρόσφυγες από το τουρκικό και το κουρδικό κίνημα, ...οι δράσεις της Συ.Κα.Προ αλληλοτροφοδοτούνται από κινήματα άλλα... ... διαφόρων ειδών συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις και διαφωνίες κτλ υπάρχουν. Στα πρώτα χρόνια σαν ένα καινούριο εγχείρημα, το οποίο έβαζε αρκετά... με αρκετά δυναμικό τρόπο μία σειρά από ζητήματα που δεν τα βάζει το υπόλοιπο κίνημα, είχε αποτελέσει αφορμή για μια σειρά από αντιπαραθέσεις, οι οποίες αυτή τη στιγμή έχουνε περιοριστεί. Ε, το βασικό ζήτημα αντιπαραθέσεως ήτανε το ζήτημα της κοινοκτημοσύνης των χώρων και των πόρων των κατειλημμένων διαμερισμάτων. Δηλαδή, γενικότερα το... αυτό που λέμε «Δυτικό σύγχρονο καταληψιακό κίνημα» και λόγω της φύσης του, δηλαδή μικρά κτίρια με λίγα διαμερίσματα και λίγους ανθρώπους. Το καθεστώς να το πούμε έτσι ιδιοκτησίας μέσα σε εισαγωγικά ιδιοκτησίας είναι αρκετά ατομικό. Εμείς εδώ από την αρχή οργανωθήκαμε με ένα συλλογικό τρόπο και σε αυτό που λέμε «συλλογική κατοχή», «συλλογική ιδιοκτησία», άρα ο χώρος ο οποίος, στον οποίο μένει ο καθένας δεν ανήκει στον ίδιο, ο ίδιος έχει αυτό που λέμε την, το δικαίωμα χρήσης, παρόλα αυτά η συνολική ευθύνη βρίσκεται στο συλλογικό σώμα της κοινότητας και της συνέλευσης.

...με όρους ρεαλιστικούς είμαι ικανοποιημένος, σε προσωπικό επίπεδο, είναι μια γειτονιά και μια κοινότητα η οποία και ενδυναμώνεται και αναβαθμίζεται μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Δηλαδή ακόμα, να ξαναγυρίσουμε λίγο την κουβέντα μας στο... στις καταλήψεις που έχουνε εκκενωθεί κτλ κάτι που ήτανε προϊόν όχι μόνο της πολιτικής του κράτους, αλλά και της αποδυνάμωσης και των ίδιων των κατειλημμένων χώρων, εδώ γίνεται το αντίθετο. Δηλαδή είναι μια κατειλημμένη κοινότητα η οποία ενδυναμώνεται και αριθμητικά και ποιοτικά και από κάθε άλλη άποψη τα τελευταία 13 χρόνια που λειτουργεί. Με όρους προοπτικούς όχι, όχι θα έλεγα ότι δεν είμαι ευχαριστημένος, θα μπορούσαν τα πράγματα να είχαν γίνει και αρκετά καλύτερα και επίσης υπάρχει και ένα αρκετά μεγάλο πεδίο καλυτέρευσης και στο μέλλον....

...σχέδια εκκένωσης και ανάπλασης γίνονται κάθε τρία χρόνια περίπου, αυτά μπαίνουν στο συρτάρι, ξανάρχεται το επόμενο... ναι αυτή τη στιγμή θεωρώ ότι βρισκόμαστε σε ένα αρκετά κρίσιμο σημείο, γιατί διάφορες πολιτικές φράζιες έχουνε συμφωνήσει για την αναγκαιότητα της ανάπλασης, υπάρχουν βέβαια ανταγωνισμοί μεταξύ τους, γιατί ο καθένας θέλει να εκμεταλλευτεί τα «προσφυγικά» για δικό του πολιτικό όφελος. Δηλαδή, όσο κι αν ακούγεται

λίγο έτσι παράξενο, ο μεγάλος μας εχθρός αυτή τη στιγμή είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και όχι η Νέα Δημοκρατία ή τέλος πάντων η δεξιά παράταξη, να το πω έτσι...για τη Δεξιά δεν είναι, δεν έχει πάρα πολύ ψωμί η υπόθεση, δεν υπάρχει τόσο πολύ μεγάλο κέρδος, οπότε δεν τους ενδιαφέρει και τόσο πολύ, είναι κάτι που μπορεί να μπει μέσα στο πρόγραμμα. Για την Αριστερά έχει και πολιτικές σκοπιμότητες, το πως θέλουν να αναδείξουν ένα χώρο που εντάσσεται μέσα στο δικό της πολιτικό... μέσα στη δική της πολιτική παράδοση, το πως θέλουν να το χρησιμοποιήσουν αυτό, πάλι με όρους πολιτικής σκοπιμότητας, για τον υπόλοιπο κόσμο της Αθήνας. Ορίστε κάναμε ένα μεγάλο έργο, αναμορφώσαμε την ιστορική γειτονιά των «προσφυγικών», αλλά και όσον αφορά την πολεμική τους εντός του κινήματος. Δηλαδή στην ουσία τα... τα κόμματα εξουσίας της Αριστεράς ένα μεγάλο κομμάτι της καταστολής τους κατευθύνεται στα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια του... της κοινωνίας. Δηλαδή στους πιο αριστερούς να το πω έτσι στους πιο ριζοσπάστες κτλ.

... να μην μπορέσουν να μπουνέ, από εκεί ξεκινάει. Μα το όριο άμυνας είναι να μην μπορέσουν να μπουνέ, να καταφέρεις να κρατήσεις τη γειτονιά αυτόνομη από τα σχέδια του κράτους...»⁸³⁹

Χ.Κ.«...Λοιπόν, για να είμαι ειλικρινής, δυο πράγματα θα πω: Πρώτον, όταν πρόκειται για το δημόσιο συμφέρον και το κοινό καλό δεν λογαριάζουμε το πολιτικό κόστος, ούτε τη σύγκρουση, αν χρειάζεται. Δεύτερον, έχω την πεποίθηση ότι μέσα από τη λογική, δημόσιο συμφέρον, αλλά και κάλυψη κοινωνικών αναγκών θα βρίσκαμε μια λύση με τους όποιους ανθρώπους ενδεχομένως κατοικούν εκεί, στη βάση της κοινωνικής στέγης, θα βρίσκαμε μια λύση, αλλά θα ήμασταν σε πλήρη σύγκρουση με όποιους χρησιμοποιούν εκεί πέρα ως κέντρο ή για διακίνηση ναρκωτικών ή για άλλες έκνομες ενέργειες. Όταν λέω σύγκρουση, σύγκρουση με όλη αυτή την παραβατικότητα κτλ. Δεν είναι και δεν καταλαβαίνουμε τίποτα, δεν μετράμε το πολιτικό κόστος, το ίδιο κάναμε στο Πεδίον του Άρεως, δεν φοβηθήκαμε να το πούμε. Εντάξει; Αυτό...»⁸⁴⁰

Χ.Κ.«...Λοιπόν, σέβομαι την προσέγγιση που λες,(περί μη παραβατικότητας και της ταυτότητας των καταληψιών) δεν την έχω υπόψη μου, θέλω να μια ειλικρινής, δηλαδή δεν έχω υπόψη μου ότι είναι αυτή η έκταση της κατάληψης των χώρων, ούτε του τι κάνουν αυτοί οι άνθρωποι που είναι εκεί, είχα μια ενημέρωση που μπορεί να μην είναι έγκυρη, ας το πούμε έτσι, ότι υπάρχουν αρκετές παραβατικές δραστηριότητες, ενδεχομένως είναι λάθος, σέβομαι αυτό το οποίο λες, στο βαθμό που αυτή είναι η εικόνα που αναφέρεις θα πρέπει να

⁸³⁹ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸⁴⁰ Συνέντευξη με Χ.Κ.. 11.06.2022

βρεθεί και να βρεθεί μια λύση μετακίνησης των ανθρώπων αυτών σε άλλα κτίρια, γιατί εδώ πέρα μιλάμε για την αποκατάσταση της ιστορικής μνήμης. Δηλαδή τα «Προσφυγικά» και η μελέτη η οποία έχει γίνει θα δείχνει, θα διατηρεί την εικόνα από τις σφαίρες και από τα βλήματα, τέλος πάντων που πέσανε εκεί στις μάχες του Δεκέμβρη. Εντάξει; Δεν μπορεί αυτός πούμε να... άρα μιλάμε για μια αποκατάσταση της ιστορικής μνήμης. Συνεπώς τα όποια προβλήματα υπάρχουν σε σχέση με ανθρώπους που μένουν εκεί, θα βρούμε λύση. Υπάρχουν δημόσια κτίρια που μπορούν να αξιοποιηθούν γι' αυτό το λόγο. Πολλά δημόσια κτίρια. Θα μπορούσαμε να το δούμε αυτό και σε συνεργασία με το Δήμο Αθηναίων ή με άλλους δήμους. Δεν το θεωρώ αζεπέραστο πρόβλημα. Πρέπει όμως να σταματήσει να είναι μια μαύρη τρύπα, γιατί ανεξάρτητα αν μένει κόσμος, είναι μια μαύρη τρύπα. Είναι σπασμένες οι αποχετεύσεις, τρέχουν λύματα στον περιβάλλοντα χώρο... Εντάξει, είναι μια κατάσταση εγκατάλειψης, αυτό πρέπει να σταματήσει. Όχι για να δοθεί σε ιδιώτες, όχι για να γίνουν επιχειρηματικού χαρακτήρα δραστηριότητες ως το πούμε, εδώ αυτός ο χώρος θα αποκτήσει κοινωνική, κοινωνικό χαρακτήρα και θα συνδεθεί με την ανάπλαση της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και των Κουντουριώτικων, όπως είπα προηγουμένως. Αυτό, δεν μπορώ να πω όμως κάτι περισσότερο σε σχέση... κι όταν μίλησα για σύγκρουση και για... ότι δε λογαριάζουμε το κοινωνικό, το πολιτικό κόστος... αναφερόμουν στο ότι, στην πάταξη παράνομων και παραβατικών δραστηριοτήτων...»⁸⁴¹

VIII. «Τα «Προσφυγικά» ως γκέτο και αξιοθέατο».

Α. «...κοίτα το βασικό πρόβλημα με την ευρύτερη γειτονιά είναι το ότι δεν υπάρχει στην ουσία. Δηλαδή είναι αυτό που είπες πριν με το γκέτο. Η γειτονιά έχει μια τέτοια μορφή γιατί είναι αποξενωμένη. Τα «προσφυγικά» είναι αποξενωμένα από, και από τη γειτονιά του Γκύζη και από τη γειτονιά των Αμπελοκήπων, αλλά και από την πλευρά του Λυκαβηττού, τα Κουντουριώτικα. Γιατί υπάρχουν συγκεκριμένα κτίρια, πολύ μεγάλα, ΓΑΔΑ, δύο νοσοκομεία, Εφετείο, Γήπεδο, τα οποία μας αποκόπτουνε, τέλος πάντων, από όλα, από τις γύρω γειτονιές...

. ...ε, και ναι και όχι, αλλά η Δημητσάνας είναι απλά ένας δρόμος. Το πρώτο ερώτημα είναι κατά πόσο οι υπόλοιποι άνθρωποι έχουνε επαφή με τη Δημητσάνας και κατά πόσο συνδέουνε τη Δημητσάνας, αυτό που βλέπουνε στη Δημητσάνας με όλους τους υπόλοιπους. Σιγά-σιγά με τα χρόνια όλο και περισσότεροι γνωρίζουνε τι γίνεται κτλ, με διάφορους τρόπους και κυρίως οι... εκεί που πηγαίνουμε, δηλαδή μαγαζιά, εκεί που θα πάρουμε καφέ, το supermarket και διάφορα τέτοια, μέσα από τις αφισκοκολλήσεις, τις διάφορες δράσεις,

⁸⁴¹ Συνέντευξη με Χ.Κ.. 11.06.2022

πορείες ή οτιδήποτε τέτοιο που κάνουμε. Θα μπορούσα να σου πω διάφορα πράγματα, λέγε τι έχει παραπάνω νόημα στην κουβέντα που κάνουμε. Υπάρχουν γενικά και από άλλες καταλήψεις αδυναμίες επαφής με τους υπόλοιπους κατοίκους. Αυτό γίνεται και επειδή κάθε τέτοιο εγχείρημα έχει ένα ολόκληρο κόσμο εντός του, ρε παιδί μου, που πρέπει να ανταποκριθεί. Την ίδια στιγμή υπάρχουν αδυναμίες και πόσο εμείς οι ίδιοι και σαν «προσφυγικά» και γενικότερα έχουμε ασχοληθεί με το συγκεκριμένο ζήτημα, έχει να κάνει με την εξωστρέφειά μας δηλαδή. Δεν θεωρώ ότι είμαστε στο σημείο που θα θέλαμε, παρόλα αυτά βήμα-βήμα με τα χρόνια, γίνεται αυτή η επαφή. Αυτό σε γενικές γραμμές...»⁸⁴²

Δ.Ε. «όταν έγινε το open house, πήγε να γίνει το φετινό και μπήκε το πρώτο γκρουπ το πρωί και ήρθαν οι τύποι εδώ οι καταληψίες και κάνανε φασαρίες, μας κλειδώσανε την ταράτσα και πετάζανε αυγά, ντομάτες και γενικά τραμπούκισαν και τρομοκράτησαν τον κόσμο και εμάς, στην προσπάθειά τους να μην γίνει αυτή η εκδήλωση, καλέσαμε την αστυνομία, ήρθε η αστυνομία μετά από 20 λεπτά και δήλωσε ότι δεν έχει εντολή να επέμβει, όπου επέμβαση κατ' εμάς, το ζητούμενο ήταν να προστατεύσει την εκδήλωση, όχι να ρίξει δακρυγόνα ή να πλακώσει τον κόσμο στο ξύλο, να προστατεύσει τον κόσμο που ερχότανε από τους τύπους που θέλανε να τη ματαιώσουνε, ας πούμε»⁸⁴³

Δ.Ε. Η εξωτερική όψη των «Προσφυγικών» είναι παραπλανητική εικόνα, τουλάχιστον στα 52 διαμερίσματα που κατοικούνται τα εσωτερικά είναι μια χαρά. Υποθέτω ότι και τα εσωτερικά των κατειλημμένων τα προσέχουνε, για να ζούνε μέσα ως άνθρωποι, ας πούμε. Αλλά αυτό ίσχυε και από παλιά, δηλαδή από το 2000 περίπου, τότε που έγιναν οι πρώτες συγκρούσεις και φασαρίες, όλοι θεωρούσαν ότι η κακή εξωτερική εμφάνιση των πολυκατοικιών αντικατόπτριζε και αντίστοιχη εσωτερική και όταν έμπαιναν στα σπίτια μέσα που ζούσαν τότε ακόμα όλοι εκπλήσσονταν πάρα πολύ που βλέπανε ένα ωραιότατο διαμέρισμα 55τμ ας πούμε. Εντάξει με παλιά ηλεκτρικά με παλιά υδραυλικά ενδεχόμενα, αλλά ήταν μια χαρά.

... είναι γκέτο τα «Προσφυγικά», είναι γκέτο πια, ήταν πάντοτε...κατά πρώτον είναι γκέτο από πλευράς, το έχω ξαναπεί έτσι αστειολογώντας, έχει τη μικρότερη αντικειμενική τιμή για την εφορία σε όλη την Αθήνα. Είναι η μικρότερη και είναι η περιοχή των «Προσφυγικών» δηλαδή τα 14,5 αυτά στρέμματα οι οκτώ πολυκατοικίες

⁸⁴² Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

⁸⁴³ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

...αυτό το φιλέτο είναι βέβαια, έχει μικρότερη δυνατή, όχι δυνατή, τη μικρότερη αντικειμενική τιμή στην Αθήνα. Ήταν γκέτο από παλιά, χαρακτηριζόταν ως γκέτο γιατί εδώ ήταν οι προσφυγικές πολυκατοικίες και επειδή είναι συγκεκριμένες πολυκατοικίες περικλειόμενες από συγκεκριμένους δρόμους θα μπορούσε να θεωρηθεί γκέτο, τώρα δε, θεωρώ ότι είναι γκέτο με τους καταληψίες οι οποίοι έχουν κάνει το θέμα των καταλήψεων προσωπική τους υπόθεση και διεκδίκηση ας το πούμε

...για να είναι γκέτο λογικά θα είναι και αστικό κενό, είναι μια τρύπα ας πούμε, ουσιαστικά ... με την έννοια αυτή είμαι αξιοθέατο, ότι όλοι εδώ έρχονται ας πούμε και φωτογραφίζουν και κινηματογραφούν. Όχι ποτέ δεν ένοιωσα, νομίζω ότι ούτε και ως παιδί ένοιωσα ότι είμαι στα «Προσφυγικά» γιατί δεν κατάλαβα και πολύ τι είναι ας πούμε, και αργότερα μετά όταν άρχισα όταν μεγάλωσα και άρχισα να εκτιμώ το σπίτι σαν, τα σπίτια σαν σπίτια και μου άρεσαν πάρα πολύ ποτέ δεν κατάλαβα και ποτέ δεν ενοχλήθηκα και μάλιστα έκανα και το γραφείο μου πολύ νωρίς εδώ και έτσι με θράσος θα έλεγα δεχόμουν τους πελάτες, οι οποίοι με πολύ συστολή μπαίνανε στο γραφείο μου, λέγανε Παναγιά μου που πάμε; Τώρα μια παρενθεσούλα στο ότι αν προχωρήσεις μέσα στα «Προσφυγικά» και αρχίσεις και φωτογραφίζεις θα σου την πέσουν οι καταληψίες, σε τρία λεπτά, δηλαδή θεωρούν ότι απαγορεύεται να φωτογραφίζεις τα σπίτια τα διαμερίσματα, ενδεχόμενα να πάρεις κανέναν άνθρωπο έτσι ξώφαλτσα κτλ....

...ο συμβολισμός ως «Προσφυγικά» νομίζω από τη δικτατορία και μετά άρχισε να είναι έντονος. Μέχρι τη δικτατορία είμασταν μια χαρά. Τότε βγήκε ένα ΦΕΚ που έλεγε ότι θα γκρεμίζονταν οι πρώτες 4 πολυκατοικίες για να γίνουνε πάρκο για το υπό ανέγερση δικαστικό μέγαρο, οι άνθρωποι θορυβήθηκαν, οι κάτοικοι των 4 πρώτων πολυκατοικιών, θεωρούσαν ότι αργά ή γρήγορα θα τους γκρεμίσουνε, τελικά δεν γκρεμίστηκαν ποτέ, ναι...»⁸⁴⁴

Δ.Μ. ότι είναι γκέτο τα προσφυγικά είναι, δεν το συζητάς καλά εσύ, είναι το παράρτημα των Εξαρχείων που λέγαμε, μαύρο Εξάρχειο, το κατάμαυρο... Έρχονται, συνέχεια, άτομα, ναι. και δε με αναγνωρίζουν και ούτε έχω πει και κάτι, μια καλημέρα λέμε, ναι, ένα γειά ξερό και τίποτα καμία επαφή...ξέρω γιατί έρχονται αυτοί, έχουν εδώ μέσα άτομα... οι σχέσεις είναι τυπικές... Μακρυνά και αγαπημένοι που λένε... όχι, όχι, μακρυνά κι αγαπημένοι, να στο πω ξεκάθαρα Γιάννη, γιατί ξέρω εγώ υπάρχουνε πληροφορίες, έχουνε μεγάλο φάκελο, όλοι εδώ μέσα και Εξαρχείων κι εγώ, αυτά δεν μου αρέσουνε, ...είμαι εκτός αναρχίας...»⁸⁴⁵

⁸⁴⁴ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸⁴⁵ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

Δ.Μ.(Μ.Μ.) βασιλικούς είχα φυτέψει... τα πήρανε, δεν έμεινε τίποτα εδώ μέσα. Είναι κακό αυτό όμως που κάνει. Ο άλλος τα φύτεψε με τι τα πήρε, είναι κακό όμως αυτό. Εγώ θέλω το κάθε τι, να ομορφύνει λίγο η γειτονιά να έχει χωματάκι, να δείξει λίγο η γειτονιά, να είναι ωραία. Γιατί έρχονται κι όλοι από πανεπιστήμια, τα βγάζουνε φωτογραφίες και είναι, κοίτα χωρίς λουλούδι είναι άσχημο αυτό.... έρχονται συνέχεια, και τουρίστες και από άλλα μέρη, δηλαδή από Ισπανία, από διάφορα μέρη της Ελλάδας και τραβάνε φωτογραφίες. Δηλαδή άμα πας στη γωνία και θα δεις από τα τανκς,, από τα Δεκεμβριανά. ... Η κυρία Χρυσούλα όταν ήταν στα καλά της, όταν πρωτοήρθαμε μας έλεγε ιστορίες, ότι τους αντάρτες τους κρύβανε στις αποθήκες μέσα... τους κρύβανε στις αποθήκες. Λέω πόση μεγάλη είναι η αποθήκη και μου άνοιξε και την είδα και την είχε κάνει σαν ντουλάπα. Στις αποθήκες.... Το μνημείο που έχει μπροστά στο τέτοιο, που... εγώ όταν πρωτοήρθα... του Κ.Κ. είναι το μνημείο,... όταν πρωτοήρθα πήγαινα και το χάζενα, γιατί δεν το ξερα.»⁸⁴⁶

Δ. «...Τα βλέπουν απέξω σαν γκέτο... αρχικά είναι η όψη των κτιρίων και αφετέρου είναι η άγνοια των ανθρώπων περί... με τη σχέση, με το τι γίνεται εντός....Μα όλο το πρόγραμμα του κράτους και των εταιριών σε σχέση με τα «προσφυγικά» είναι να γίνουν πραγματικά ένα αξιοθέατο, ένα τουριστικό σημείο, ναι....

... τα σχέδια ανάπλασης θα αλλάζουν απόλυτα το χαρακτήρα της γειτονιάς. Δηλαδή από μία γειτονιά, μια ζωντανή γειτονιά. Κατά πάσα πιθανότητα θα γίνει ένας χώρος με διαφόρων ειδών γραφεία, χώρους θεσμικούς και οτιδήποτε τέτοιο, δηλαδή οι κάτοικοι, ο αριθμός των κατοίκων που θα περιοριστεί σε ένα πολύ, πολύ μεγάλο βαθμό, ο κοινωνικός και πολιτικός χαρακτήρας της γειτονιάς θα αλλάξει και όλο αυτό θα ενταχθεί από κάθε άποψη μέσα στα σχέδια του, του ελλαδικού αστικού κράτους....

...δε θα είμαι σε αυτούς που θα παραμείνουν εδώ, και εγώ και πάρα πολλοί άλλοι, προφανώς θα επιλεχθούνε κάποια εκθέματα για να συνεχίσουν να υπάρχουν εδώ και οι οποίοι θα είναι πάλι προφανώς οι πιο οικείοι και πιο φιλικοί απέναντι στο κράτος, στην εκάστοτε κυβέρνηση που θα αναλάβει το πλάνο αυτό κτλ...»⁸⁴⁷

Δ.... (πανό και εφετείο) δεν είναι δυο διαφορετικές οι λογικές, είναι δυο διαφορετικές πραγματικότητες, είναι δηλαδή η πραγματικότητα την οποία τρέχει το κράτος και επιβάλλει τους δικούς της όρους και είναι η πραγματικότητα την οποία τρέχουν οι κάτοικοι, οι καταληψίες κάτοικοι των «προσφυγικών» και η κοινότητα των «προσφυγικών» η οποία βάζει τους δικούς της όρους. Στην ουσία η επιχείρηση κράτους και φασιστών και να

⁸⁴⁶ Συνέντευξη με Δ.Μ 01.11.2021

⁸⁴⁷ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

μιλήσουμε κυρίως για το κράτος στη συγκεκριμένη περίπτωση ήτανε μια αποτυχημένη επιχείρηση, η οποία είχε κόστος για το κράτος και κυρίως κόστος όσον αφορά την αορατότητα των... της κοινότητας και της γειτονιάς...

...πάντα όποιος νικάει δυναμώνεται, όποιος χάνει αποδυναμώνεται

...η αορατότητα των «προσφυγικών» είναι ένα πλάνο το οποίο συνεχίζεται ακόμα και σήμερα. Αν δούμε δηλαδή, οι τελευταίοι εδώ να πει αναπλάστες, πως να το πούμε αυτό δεν ξέρω, δεν αναφέρονται πουθενά για τους κατοίκους των «προσφυγικών» κι έχουμε εδώ πάλι μια, μια αντίφαση, μέσα σε εισαγωγικά αντίφαση, το ότι για τους κατοίκους και για την κοινότητα των «προσφυγικών» μιλάει η «Καθημερινή». Είναι η μόνη η οποία τα τελευταία δύο χρόνια, έχει αναφερθεί στην κοινότητα των και στους κατοίκους των «προσφυγικών», πάλι όμως με τη δική της σκοπιμότητα, δηλαδή αυτό που κάνει η «Καθημερινή» είναι να λέει ότι, παιδιά κοιτάζτε καλά τα λέτε εσείς, αλλά έχετε να αντιμετωπίσετε έναν εχθρό εκεί, πρέπει να το λάβετε υπόψη σας και να οργανώσετε τα πλάνα σας έτσι. Αυτό λέει η «Καθημερινή». Οι άλλοι το αποκρύπτουν ακριβώς για να μην κινητοποιήσουν τα κοινωνικά αντανakλαστικά των ομάδων των οποίων εκπροσωπούν...»⁸⁴⁸.

ΙΧ. «Οι απόπειρες καταστολής και ο κλεφτοπόλεμος».

Δ.Ε. «...Παλιότερα υπήρχε παραβατικότητα, παραβατικοί ήτανε διάφοροι, κλεψιές, ναρκωτικά, οι άνθρωποι που περιμένουνε στο «Ελπίς» από πίσω, τα μεσημέρια που έχουνε σχέση με την απεξάρτηση και πρέπει να περιμένουνε κάποιες θεραπείες, ας τις πούμε, γενικά δεν είναι, δεν θα έλεγα ότι υπάρχει παραβατικότητα τώρα, ίσως παλιότερα λίγο, λόγω του αλλοπρόσαλλου των καταληψιών, ας πούμε...

σήμερα υπάρχει ασφάλεια στην περιοχή ...

αστυνόμηση δεν υπάρχει, η ΓΑΔΑ όμως είναι δίπλα. Περισσότερο να σου πω, αν και δεν θα έπρεπε να το λέω αυτό δυνατά, ότι δεν έχω κλειδώσει ποτέ την πόρτα του σπιτιού μου, δεκαετίες τώρα. Δεν γίνονται κλοπές σε εμάς εδώ, όμως ούτε αστυνόμηση υπάρχει, καθόλου. Ισα- ίσα αποφεύγουνε εντελώς να εμφανιστούνε... κατά τη γνώμη μου ναι, κάτι πρέπει να συμβαίνει εδώ πέρα, δεν γίνεται η μεγαλύτερη κατάληψη των Αθηνών, θεωρώ ότι είναι καμιά 350 άτομα να μην την αγγίζει δεκαετίες τώρα και να αδειάζουνε σε μισή μέρα διάφορα άλλα σπίτια μεμονωμένα, ας πούμε, από καταληψίες. Πιθανόν να υπάρχει μια ιδιότυπη συνεννοχή μεταξύ καταληψιών και αστυνομίας...

...Έχει ιδεολογικό πρόσημο η ασφάλεια...προφανώς έχει αλίμονο να μην έχει πολιτικό, προφανώς έχει και παραέχει. ... (το ναρκεμπόριο) νομίζω λύθηκε εκ των έσω, επενέβησαν

⁸⁴⁸ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

οι πιο ψύχραιμοι και αποφασιστικοί από τους καταληψίες και διώζανε τους... τα πρεζόνια...».⁸⁴⁹

Δ.Μ. «...Σε περίπτωση ας πούμε που, είμαστε μια γροθιά εδώ μέσα, ναι, σε περίπτωση, ας πούμε, που μπουν τα MAT μέσα, όλοι γινόμαστε μια γροθιά, ενώνουμε τις δυνάμεις μας και αρχίζουμε και δίνουμε μπουνιά σε αυτούς... Όχι μπουνιά αλλά ...Ναι εντάξει, τους διώχνουμε. Απλά γινόμαστε μια γροθιά όλοι ενωμένοι και τα καταπολεμούμε όλα, τα πάντα...»⁸⁵⁰

Μ.Μ.«...Τον Οκτώβριο που ήτανε 7 ήτανε ή 13 Οκτωβρίου το 16 που είχε γίνει η δίκη της Χρυσής Αυγής, είχαν γίνει, είχαν ανέβει, εμείς δεν ξέραμε βέβαια και μόλις είχα γυρίσει από το γιατρό, γύρισα και είδα πάνω στις ταράτσες άτομα και αυτά, τρελάθηκα. Το λέω στο Δημήτρη, μου λέει μη δίνεις σημασία θα δούμε. Σε κάποια στιγμή όμως όταν βγήκα για να πάω να πάρω τη μικρή από το σχολείο... όχι όταν γύριζα από το γιατρό, ναι, βλέπω στην Κουζή τα MAT... και στον Άγιο Σάββα... μέσα στο μετρό στους Αμπελόκηπους, δεν με αφήναν να έρθω εδώ... και μέσα στη γειτονιά κιόλας, Ναι, παίρνω το Δημήτρη τηλέφωνο, τους λέω, του λέω: αυτό κι αυτό κι αυτό. Λέει περίμενε θα ερθω να σε πάρω εγώ. Παρακάλεσε κάποιον εκεί τον επικεφαλής από τα MAT κι έρχεται και με παίρνει. Τρελάθηκα, τρελάθηκα. Αρχισα κι έκλαιγα, ενώ τα είχα όλα ανοιχτά τα παντζούρια, έκλεινα τα παντζούρια, φοβήθηκα, τρελάθηκα. Και αρχίσανε να γίνονται φασαρίες, χημικά κι αυτά απέξω από το νοσοκομείο, δε σου λέω τίποτα..... τους φωνάζανε κιόλας από το νοσοκομείο, μην ρίχνεται χημικά, δεν κάνει για τους καρκινοπαθείς, ... ερχόντουσαν δικηγόροι, άνθρωποι που δουλεύουν στο νοσοκομείο και βλέπαν τα αυτοκίνητά τους σπασμένα, σπασμένα, τελείως, τελείως, τελείως. Τραβάγανε τα μαλλιά τους, αυτό δεν θα το ξεχάσω. Με έχει στιγματίσει πάρα πολύ αυτό...»⁸⁵¹

Δ.«...στη δίκη της Χρυσής Αυγής ξαφνικά έγινε ένα γιουρούσι μπάτσων προς τα «προσφυγικά», φασιστών και μπάτσων...είναι μια μεγάλη κουβέντα τώρα πάλι όλη αυτή. Πρέπει να ξεκινήσουμε όσον αφορά την ίδια την απόφαση έτσι, κεντρική απόφαση, κεντρική πολιτική απόφαση της κυβέρνησης να φύγει η δίκη από τον Κορυδαλλό και να μεταφερθεί στο Εφετείο και η μεταφορά αυτή προφανώς ενέτασσε και τη γειτονιά των «Προσφυγικών» στο συνολικό πλάνο και με όρους εμπλοκής αλλά και πιο συγκεκριμένα με όρους ασφάλειας....

⁸⁴⁹ Συνέντευξη με Δ.Ε. 07.06.2022

⁸⁵⁰ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

⁸⁵¹ Συνέντευξη με Δ.Μ. 01.11.2021

...σαν κοινότητα από τη στιγμή που έγινε αυτή η αλλαγή εμείς προετοιμαζόμασταν, μέχρι τη στιγμή, θεωρώντας το κάτι το δεδομένο, το ότι όλο αυτό θα εξελιχθεί σε σύγκρουση, είτε από την πλευρά του κράτους στο να πιέσει παραπάνω τη γειτονιά, ήτανε δηλαδή μια πολύ μεγάλη ευκαιρία να απονεκρώσει, να το πω έτσι, τη γειτονιά, να φοβίσει τους κατοίκους, να τους περιορίσει μέσα στα σπίτια τους και όντως αυτό στο πρώτο διάστημα γινόταν...

...γιατί δεν τα κατάφερε; γιατί η γειτονιά αυτό-οργανώθηκε και υπερασπίστηκε το χώρο της απέναντι πρώτα στους φασίστες, οι πρώτες κινήσεις δηλαδή ήτανε να βγάλει τους φασίστες από τη γειτονιά γιατί τη χρησιμοποιούσανε σαν διάδρομο για να πάνε στο Εφετείο και στη συνέχεια απέναντι στις δυνάμεις καταστολής. Όταν δηλαδή τελικά ήταν μια κατάσταση η οποία πήγαινε στη, πως το λένε το *escalation*; (κλιμάκωση) αναβαθμιζότανε συνεχώς η αντιπαράθεση αυτή, εμείς θεωρούσαμε δεδομένο ότι θα υπήρχε σύγκρουση, είτε από ένα τυχαίο γεγονός, είτε από επιλογή των μηχανισμών του κράτους, ασχέτως ποιου επιπέδου, δηλαδή δεν θεωρούμε ότι η επιλογή της σύγκρουσης τη συγκεκριμένη μέρα ήτανε μια κεντρική επιλογή, μια κεντρική πολιτική επιλογή, ίσως να μην ήτανε ούτε μια κεντρική πολιτική επιλογή των ανώτερων βαθμίδων της αστυνομίας. Παρόλα αυτά υπήρχε μια αгаστή συνεργασία σε όλο το επιχειρησιακό πλάνο επίθεσης από τους φασίστες και την αστυνομία, γνωρίζουμε ότι υπάρχουν πολύ συγκεκριμένοι οργανικοί δεσμοί μεταξύ των φασιστών και της αστυνομίας, αλλά και άλλων κρατικών μηχανισμών. Είναι πιθανό ότι αυτό προέκυψε από μια πρωτοβουλία, υπήρχανε δηλαδή συγκεκριμένες ομάδες ανάμεσα στους φασίστες και την αστυνομία που προώθησαν ένα τέτοιο, μια τέτοια κατεύθυνση και ήταν αυτοί που ενεπλάκησαν κιόλας σε αυτήν και ίσως γι' αυτό και το κράτος φάνηκε απροετοίμαστο. Δηλαδή το κράτος αυτό που ήθελε ήταν να μας περιορίσει, στην ουσία είναι αυτό που λέμε, με ένα σμπάρο δυο τρυγόνια, και να γίνει χαλαρά η δίκη της Χρυσής Αυγής, αλλά και να περιοριστεί η γειτονιά, να τρομοκρατηθεί και να μείνει κλεισμένη στα σπίτια της. Ήταν ένα είδος «άλωσης», που λέμε, προσπάθειας άλωσης της γειτονιάς, δεν ήτανε προετοιμασμένοι για μια τέτοια σύγκρουση, δηλαδή θεωρούσανε ότι είναι κάτι το οποίο θα το καταφέρνανε πάρα πολύ εύκολα, υποτιμήσανε στην ουσία τις προσπάθειες αυτοοργάνωσης και αυτοάμυνας της γειτονιάς, γι' αυτό ηττηθήκανε κιόλας...».⁸⁵²

Δ. «...έχουμε διάφορα πλάνα στο μυαλό μας, γενικότερα δεν λειτουργούμε όμως με όρους plan B, γιατί τα plan B είναι μια πάρα πολύ καλή ευκαιρία αποφυγής της σύγκρουσης καθαρής, είναι κάτι το οποίο το δουλεύουμε, όσο περνάνε τα χρόνια το δουλεύουμε και παραπάνω κι αυτό έχει να κάνει με το πόσο και οι δικές μας οι

⁸⁵² Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

δυνατότητες αυξάνονται αλλά και το πόσο συνειδητοποιούμε την πραγματικότητα του χώρου εδώ αλλά και των ανθρώπων και της ευθύνης μας συνολικά. Επιχειρούμε να δώσουμε απαντήσεις σε μια τέτοια περίπτωση, αλλά είναι κάτι πολύ πιο ευρύ από την απάντησή μας σε μια περίπτωση καταστολής. Ε, δηλαδή εμείς επιχειρούμε να δημιουργήσουμε εδάφη και δυνατότητες για τους ανθρώπους οι οποίοι μένουν στα «προσφυγικά» ή έρχονται σε ένα μακροπρόθεσμο επίπεδο και ασχέτως της, των τοπικών περιορισμών. Αποκλειστικά μέσα στην κοινότητα. Υπάρχουν παράδειγμα άνθρωποι, να βγάλουμε το κομμάτι της καταστολής, υπάρχουν άνθρωποι για τους οποίους η παραμονή μέσα στο κέντρο της Αθήνας είναι κάτι που έχει πολύ μεγάλες δυσκολίες, όσον αφορά το πως θα καταφέρουν να επιβιώσουν, με δουλειές, με χρήματα κτλ, υπάρχουν άνθρωποι που μπορεί και οι ίδιοι να επιθυμούν να ζήσουν μακριά από το μητροπολιτικό κέντρο, υπάρχουν άνθρωποι σε μεγάλη ηλικία που θα έπρεπε να ζήσουν μακριά από το μητροπολιτικό κέντρο και σαν κοινότητα προσπαθούμε να διερευνήσουμε και να χτίσουμε τέτοιου είδους προοπτικές....»⁸⁵³

⁸⁵³ Συνέντευξη με Δ. από Συ.Κα.Προ 17.04.2022

Δ. Παράρτημα Συνεντεύξεων για το «Πάρκο»:

Για το Πεδίο του Άρεως πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τους:

- ✓ **Α.Π.:** μέλος Διαδικτυακής Κοινότητας Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως, εκπρόσωπος του σωματίου «Φίλοι των αστέγων του Πεδίου του Άρεως», 07.06.2019
- ✓ **Δ.Κ.:** δημοσιογράφος, κάτοικος περιοχής, μέλος ΔΣ συλλόγου Αθηνά, μέλος «Πρωτοβουλίας Κατοίκων Πεδίου του Άρεως», 09.06.2019
- ✓ **Β.Χ.:** συμβολαιογράφος, εκπρόσωπος των κατοίκων της οδού Μαυροματαίων, 12.06.2019
- ✓ **Θ.Κ.:** συνταξιούχος, μέλος της συλλογικότητας «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως», 12.06.2019
- ✓ **Ε.Α.:** δικηγόρος, μέλος «κίνησης γονέων για το Πεδίο του Άρεως», 14.06.2019
- ✓ **Δ.Τ.:** συνταξιούχος, Πρόεδρος συλλογικότητας «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως», 19.06.2019 (κατά τη διάρκεια της παραπάνω συνέντευξης υπήρξαν παρεμβάσεις από:
 - **Η.Μ.:** επιχειρηματίας, ενοικιαστής του «Άλσους» (τέως Οικονομίδα)
 - **Χ.Ζ.:** επιχειρηματίας –ηθοποιός-πολιτευτής
- ✓ **Δ.Α.:** Αντιπρόεδρος Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, 22.06.2019
- ✓ **Σ.Π.:** Διευθυντής Δ/σης Αλσών και Πάρκων Περιφέρειας Αττικής, 17.07.2019
- ✓ **Χ.Κ.** εκπρόσωπος του Φορέα διαχείρισης του «Πάρκου» τ. Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών επι περιφερειακής αρχής Ρένας Δούρου, 11.06.2022

Παρακάτω αποτυπώνονται οι δοθείσες συνεντεύξεις με παρέμβαση στο σπάσιμό τους ανά θεματικό τομέα και την απόκρυψη των προσωπικών δεδομένων.

«Σχέσεις μεταξύ των συλλογικοτήτων».

Δ.Τ.: «Υπήρξαν διάφορα κινήματα, υπήρξαν διάφορες ομάδες που ασχολιόντουσαν με το πάρκο. Τότε ήταν που είχαμε φτιάξει μια ομάδα ανθρώπων που μπήκα κι εγώ «Επιτροπή Κατοίκων για το Πεδίον του Άρεως», υπήρχαν και κάποιες ομάδες εδώ, το θέμα δεν ήταν, ούτε πολιτικής φύσεως, ήταν ας πούμε και είπαμε να κάνουμε μια κοινή ομάδα «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως», όπου να λειτουργούμε ταυτόχρονα όλοι μαζί, ανεξαρτήτως καμίας οποιασδήποτε πολιτικής... πως το λένε; άποψης. Εντάξει δεν μπαίνουν οι φασίστες, αυτό είναι αυτονόητο, αλλά εν πάση περιπτώσει υπήρχαν άνθρωποι από ΝΔ μέχρι ΑΝΤΑΡΣΥΑ, δεν υπήρχε καμία διαφορά σε ότι αφορά αυτό το ζήτημα. Ήμασταν κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής και με ενδιαφέρον για το πάρκο. Και το επισκεπτόμαστε. Εγώ πάω και τρέχω, άλλοι έχουν τα παιδιά τους, τα σκυλιά τους, ο καθένας είχε ένα ενδιαφέρον για κάποιο λόγο για το πάρκο».⁸⁵⁴

Δ.Τ.: «Στην πραγματικότητα οι μοναδικοί που λειτούργησαν κατά κάποιο τρόπο αυτόνομα και για λόγους που δεν μας είναι εντελώς σαφείς είναι η Μαυροματαίων. Και δεν είναι εντελώς σαφείς, για ποιο λόγο. Όσο τα ναρκωτικά ήταν μέσα στο πάρκο, δηλαδή όταν ήταν εικοσιτέσσερις ώρες ανοιχτό το πάρκο στην Μαυροματαίων δεν υπήρχε πρόβλημα, γιατί ήταν μέσα. Οι άνθρωποι εκεί, κάποιοι είχαν έρθει και στην ομάδα μας, δεν δείχνανε και πολύ ενδιαφέρον. Όταν βγήκε έξω, βέβαια... μπήκε στο σπίτι, ναι. Οπότε εκεί κάναμε ας πούμε, παρόλο που δεν θέλαμε να δίνεται τόση βαρύτητα, δεν θέλαμε να ταυτίζεται το Πεδίον του Άρεως με τα ναρκωτικά, θέλαμε να μην είναι τόσο ακραία, όπως βγαίνανε οι εφημερίδες και λένε ότι δεν μπορείς να περπατήσεις γιατί ξέρω εγώ πετάγονται σύριγγες ιπτάμενες και μην σε πετύχει καμία, κάναμε και ασπρίσαμε ας πούμε το GreenPark, σαν μια ας πούμε συμβολική κίνηση, ας πούμε, ότι εδώ πέρα πρέπει να γίνει κάτι. Εκεί μας βοηθήσανε κάποιοι κάτοικοι, αλλά οφείλω να πω ότι δεν συμμετείχε η οδός Μαυροματαίων μαζικά. Περιέργως πως. Στην συνέχεια ας πούμε να αυτή η ιστορία του Δ.Κ. με δυο ανθρώπους από την Μαυροματαίων, ας πούμε, κάνανε την κίνηση Μαυροματαίων, την πρωτοβουλία Μαυροματαίων, μετά την είπαν «Πρωτοβουλία Πεδίου του Άρεως», νομίζω ότι αυτό πιο πολύ ήταν πρωτοβουλία του Δ.Κ. παρά ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι αλλά όταν ξέρεις κάποιος είναι κινητικός και το κάνει ε βρίσκει δυο τρεις ανθρώπους τους παρασύρει, όχι αρνητικά δεν... δηλαδή είναι μια ιδιομορφία εκεί στην Μαυροματαίων. Ποτέ μου δεν κατάλαβα ακριβώς τι θέλουνε. Εντάξει, ότι θέλουνε να είναι καθαρά κλπ., όλοι το θέλουμε, δεν εννοώ αυτό. Γιατί δηλαδή τους λέγαμε ρε παιδί μου

⁸⁵⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

ελάτε στο Πεδίο του Άρεως, να δουλέψουμε μαζί, εξάλλου ένα μεγάλο μέρος της δουλειάς μας αφορά τα ναρκωτικά και αφορά τα σπίτια σας. Δεν υπήρχε μαζική συμμετοχή. Ήρθαν κάποιοι, αλλά δεν υπήρχε, δεν ξέρω γιατί. Η άλλη πλευρά Μπούσγου δεν υπήρχε. Δεν υπήρχε ποτέ τέτοια ιστορία. Όλο το υπόλοιπο ήταν μια ενιαία λογική. Μόνο η Μαυροματαίων είχε αυτή την ιδιομορφία. Επίσης είχε πολύ ενδιαφέρον ότι δεν συμμετείχε η Κυψέλη, τώρα αρχίζει να κινητοποιείται με το «Άλσος». Το «Άλσος» έχει ξεκινήσει πολύ ήπια, έτσι; Η μουσική είναι αρκετά χαμηλή και εντάζει έξυπνος άνθρωπος είναι το αντιλήφθηκε. Νομίζουμε ότι τον πρώτο χρόνο πιθανότατα έτσι θα πάει, είχε κανονίσει να κάνει μια ροκ συναυλία, ακυρώθηκε... Εμείς λέμε ότι ακυρώθηκε γιατί μια ροκ συναυλία θα ξεσηκώσει κόσμο. Άρα θα το τραβήξει όσο μπορεί πιο ήπια για να, πως το λένε, για να παγιωθεί, ας πούμε.⁸⁵⁵

Α.Π.: «Λοιπόν άκου: οι πρώτοι που άρχισαν και ασχολούνταν, από τους πρώτους ήταν ο Θ.Κ., για τον οποίο μόνο καλά λόγια έχω να πω, τον συμπαθώ και τον σέβομαι απεριόριστα. Είναι ένας άνθρωπος κινηματικός, είναι ακέραιος, είχε πολλά χρόνια πριν, τότε που είχαν αρχίσει και βάζαν τα κάγκελα γύρω-γύρω, είχε ξεκινήσει με μια ομάδα, δεν θυμάμαι τώρα πως λεγόταν, «Επιτροπή για το Πεδίον του Άρεως»; Μετά υποστειλάν την σημαία τους, ύστερα έγινε εδώ μια, στην περιοχή εδώ στη Μουστοξύδη, έγινε μια άλλη ομάδα, έφτιαξε ένα σύλλογο κατοίκων «Η Αθηνά», αυτή ήταν πιο οργανωμένη πρωτοβουλία, φτιάχτηκε με καταστατικό, με όλα αυτά. Είχα πάει σε αυτή την ομάδα, σε αυτό το σύλλογο, μάλιστα είχα εκλεγεί και στο Διοικητικό Συμβούλιο, αλλά μου φάνηκαν αρκετά συντηρητικοί, αρτηριοσκληρωτικοί για να το πω έτσι ευγενικά, όχι ευγενικά μωρέ θα το πω, δεν είχαμε τίποτα με τους ανθρώπους, απλώς θεώρησα ότι δεν ήταν αυτό που ονειρευόμουν εγώ. Εγώ δεν είμαι ούτε κινηματική, ούτε των επιστολών και των φωτογραφιών και των... ξέρεις, είμαι πιο πολύ, είμαι κάτι ανάμεσα. Είμαι, εγώ είμαι των προσωπικών σχέσεων άνθρωπος, να τελειώνουμε με αυτό. Δηλαδή, θεωρώ ότι ο τρόπος που μπορώ να παρέμβω σε μια τοπική τουλάχιστον δραστηριότητα και κοινωνία είναι, είναι με το να συζητάω. Είμαι της διαβούλευσης, επομένως έτσι ξεκίνησα και έφερα σε επαφή αυτές τις δύο, δηλαδή έφερα την «Αθηνά», τον «Σύλλογο Κατοίκων Αθηνά» τους έφερα σε επαφή με τον Θ.Κ.. Τους έφερα σε επαφή, γνωριζόντουσαν κιόλας, δεν χρειαζόντουσαν εμένα, απλώς εγώ ήμουν το μπούρου-μπούρου- μπούρου, άντε βρε παιδιά να τα βρούμε, έχουμε ένα πάρκο χάλια, δηλαδή σε τί δεν συμφωνούμε; Ας αφήσουμε τις διαφωνίες και ας δούμε σε τι συμφωνούμε. Και είπαμε λοιπόν: κι έγινε ένα πρώτο- πρώτο- πρώτο ξεκίνημα, μπορώ να κάτσω να στα βρω όλα αυτά, στο άγαλμα του Κωνσταντίνου

⁸⁵⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

μαζευτήκαμε 9 Μαρτίου μια μέρα και ήμασταν οι της «Αθηνάς» και ο Κ. με κάποιους άλλους φίλους. Εγώ σε όλους μου τους φίλους και γνωστούς και γείτονες και πελάτες, γιατί δουλεύω εδώ, και μαζευτήκαμε μερικοί άνθρωποι και έγινε μια μαγιά και φτιάχτηκε μετά, εκτός από το σύλλογο «Αθηνά», φτιάχτηκε και μια άλλη «επιτροπή κατοίκων για το Πεδίο του Άρεως», μια πιο καινούρια ας πούμε και αρχίσαμε να έχουμε επαφή, να συζητάμε, μετά γνώρισα και την Ε.Α. που μένει εδώ, η οποία έχουνε μια κοινότητα στο διαδίκτυο, που είναι οι γονείς του σχολείου του 28^{ου}, την οποία την γνώρισα ένα βράδυ που έπιασε μια φωτιά και κατεβήκαμε κάτω και γνωριστήκαμε, της λέω: δεν έρχεσαι και σύ; Ήρθε κι αυτή να μιλήσουμε, μετά ήρθαν και κάποιοι άλλοι που ήτανε παλιά εθελοντές για το πάρκο από την Μπέη, η Μ.Γ., μετά ήρθε κι ο Μ., τον έφερε η Μ. Γ., μετά είπα στον Δ.Κ. τον δημοσιογράφο, και τον είδα έτσι πολύ ζεστό, ζεστό ταλαντούχο στο γράψιμο κτλ και του λέω: δεν έρχεσαι κι εσύ; Ήρθε κι αυτός, και κάναμε, συμπράξαμε όλοι αυτοί, δηλαδή πολλοί άνθρωποι, γείτονες, ενδιαφερόμενοι για το πάρκο και κάναμε, φτιάξαμε μια πλατφόρμα στο FB, την σελίδα «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως», μάλιστα εγώ ήμουν η νονά. Και μετά αποδείχτηκε ότι κάπου είχα δει το «Επιμένουμε Πατησίων» και το αντέγραψα και η φίλη μου η Α.Τ. μου είπε: μα το αντιγράφεις, λέω: συγγνώμη, ξέρεις κατεγράφη ασυνείδητα. Τέλος πάντων μπορούμε να επιμένουμε πολλά πράγματα (γέλια) κι έτσι ξεκίνησε η δράση και κάναμε το πρώτο πολύ πετυχημένο που ήτανε το «Φωτίζουμε το Πεδίον του Άρεως», κάναμε μια διαμαρτυρία που το πάρκο είναι χωρίς φως. Αυτό ήταν μια ιδέα του Δ.Κ., ο οποίος ανέλαβε μαζί με άλλους να είναι ο κύριος διαχειριστής της σελίδας μας μιας και γράφει, είναι και το επικοινωνιακά και το κάναμε. Μαζέψαμε δυο χιλιάρικά, δύο χιλιάδες άτομα, φέραμε, έφερα εγώ από τους γνωστούς μου ένα καταπληκτικό πλάσμα, τον Ν.Β., ο οποίος είναι ένας νεαρός μουσικός, κι έπαιξε σαξόφωνο, και μας συνόδευε στην βόλτα, κάναμε διάφορες στάσεις μέσα στο πάρκο με τους φακούς όλοι, γιατί ήτανε... και διαβάζαμε διάφορα που θέλαμε για το πάρκο και λέγαμε: τι λείπει, τι πρέπει να γίνει και μετά έβγαλα κι ένα λόγο στην πλατεία Πρωτομαγιάς, ο οποίος ήτανε, νικήσαμε την απάθεια, νικήσαμε την διχόνοια, ναι για πόσο; και τότε αρχίσαμε να φαγωνόμαστε».⁸⁵⁶

Α.Π.: «Εντάξει, ο Δ.Κ. ήρθε μαζί μας, σηκώθηκε έφυγε, τα έβαλε με τον Δ.Τ., του τα έχωσα κι εγώ... εγώ του μιλάω του Δ.Κ. του μιλάω, αλλά εξακολουθώ και του λέω, αυτό που έκανες τότε ήτανε απαράδεκτο, δηλαδή δεν αλλάζω γνώμη αλλά του μιλάω, άλλοι δεν του μιλάνε, εκεί είναι η διαφορά μας, κατάλαβες; Γιατί- γιατί θεωρώ ότι από τη στιγμή που ζούμε μαζί, είμαι υποχρεωμένη να έρχομαι σε συνδιαλλαγή μαζί του, συνδιαλλαγή ναι- ναι συνδιαλλαγή καλά το λέω, όχι συναλλαγή, δηλαδή δεν γίνεται να μην συζητήσω, δεν μπορώ

⁸⁵⁶ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

να κάνω κοινή πλατφόρμα, δεν μπορώ να είμαι στην ίδια ομάδα, είναι σίγουρο ότι δεν μπορώ να είμαι μαζί του, αλλά από την στιγμή που υπάρχει, δηλαδή είσαι μέσα σε μια βάρκα και είναι και ο άλλος εκεί. Ο Δ.Κ. το έχει ξεσκίσει να πούμε το θέμα με τον Τ. και τον Κ., δεν υπάρχει. Του 'χω πει αλλά ο Δ.Κ. είναι ένας παθιασμένος άνθρωπος, ο οποίος... είναι παθιασμένος και προβαίνει σε ακρότητες, το υπερβαίνει το μέτρο με άσχημο τρόπο, δεν πρέπει, είναι εμπαθής. Έχουν αρχίσει οι έριδες μεταξύ τους, σαν τα κοκόρια, άντρες. κι εκεί αποφάσισα να κρατήσω μια πιο ουδέτερη στάση και είπα ότι δεν με ενδιαφέρει να είμαι η αγωνιστική πρωτοπορία για το σωστό και το δίκαιο, θεωρώ ότι θα έπρεπε και δεν νομιμοποιείται να κάνει ότι γουστάρει και θέλω να υπάρχει κάποιος να τον πιέσει, αλλά δεν θα συνυπογράψω γιατί νομίζω ότι η γειτονιά... και δεν θέλω να διχαστεί. Εγώ επειδή των... είμαι σου λέω, δεν είμαι των συγκρούσεων, είμαι των συνθέσεων των απόψεων, θα μπορούσα να κάνω καριέρα στον ΟΗΕ (γέλια) ναι, δηλαδή είναι, πως να στο πω, είναι η ιδεολογία μου αυτή, δεν είμαι, ενώ είμαι εριστική και φωνάζω και κάνω αντιπολίτευση, ουσιαστικά είμαι υπέρ της συζήτησης. Θέλω λοιπόν να είμαι λίγο στην απέξω, στην... και φοβάμαι ότι τώρα που θα έρθει ο Πατούλης, θα γίνουμε άνω κάτω, το φοβάμαι, ξέρεις τώρα επειδή έχουμε διασπαστεί...»⁸⁵⁷

Δ.Τ.: «Δεν μας έχουν δαιμονοποιήσει. Υπάρχει κάποιος άνθρωπος που προσπαθεί να μας δαιμονοποιήσει, για να είμαστε ακριβείς. Λοιπόν, κάποια στιγμή, αυτός, ο Δ.Κ., ήταν ένας δημοσιογράφος, επαγγελματίας δημοσιογράφος. Αυτός ήρθε λοιπόν, ήξερε κι από fb κλπ., παιδιά να φτιάξουμε μια σελίδα fb κλπ., εμείς: μέσα, κλπ., είναι αρκετά ενεργός άνθρωπος, το 'χει και σαν δημοσιογράφος το επικοινωνιακό κλπ.... Κάποια στιγμή, το 17 τον Ιούνιο, κάναμε μια συζήτηση, μια εκδήλωση που τελικά έβρεξε και δεν την κάναμε και είπε παιδιά θέλω να πάμε κάτι στη ΝΔ κάτι περίεργα πράγματα μας έλεγε, εν πάση περιπτώσει δεν πήραμε απόφαση και την άλλη μέρα..., ήμασταν πέντε διαχειριστές της σελίδας... μας σβήνει τους τέσσερεις και την κρατάει αυτός την σελίδα. Και από το e-mail που είχαμε σβήνει όλους τους άλλους και μένει αυτός... και λέει... περίεργο σου φαίνεται ε; και λέει αφού δεν είμαστε οργανωμένοι, μέχρι να μαζετούμε και να οργανωθούμε, εγώ θα σας έχω βγάλει από την σελίδα. Για εμάς ήταν κάτι παραπάνω από σοκ, μην κοιτάς τώρα που είμαστε πονηρέμενοι... εν πάση περιπτώσει έγινε μια συνάντηση, ήμασταν καμιά... δεκαπέντε-είκοσι άτομα, είπε αυτές τις απόψεις που είχε και διαφώνησαν όλοι μαζί του. Λοιπόν και του είπαμε: φεύγεις. Αυτός όμως δεν μας επέστρεψε την σελίδα. Οπότε φτιάξαμε μια άλλη σελίδα, αν δεις έχει ένα space διαφορά, το «Επι μένουμε Πεδίον του Άρεως», την οποία ας πούμε, ουσιαστικά βάλουμε και κάποια από τα παλιά υλικά κλπ. Αυτός λοιπόν την

⁸⁵⁷ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

σελίδα την κράτησε δική του κι εξαφανίστηκε αυτή η σελίδα, δεν έβγαине. Πριν από τρεις μήνες ξαναεμφανίστηκε αυτή η σελίδα. Οπότε αυτός έχει πέντε σελίδες που γράφει λοιπόν, αυτός λοιπόν έχει ... αυτός όταν έφυγε από εμάς, τώρα δεν έχει σημασία, καμιά φορά λες ότι... έχουμε πάρει μια απόφαση να μην μιλάμε για αυτό, δεν του απαντάμε, καλώς ή κακώς έχουμε πάρει αυτή την απόφαση να μην του απαντάμε, γιατί θεωρούμε ότι του δίνουμε σημασία. Αυτός όταν έφυγε από εμάς προσπάθησε να φτιάξει με τους ανθρώπους της Μαυροματαίων, ήταν μια πρωτοβουλία της Μαυροματαίων, τρία άτομα. Λοιπόν τσακωθήκανε δεν ξέρω λεπτομέρειες το έκλεισε. Άνοιξε την δικιά του «Το Πάρκο μας», «Πεδίον του Άρεως το Πάρκο μας». Έχει την δικιά του «postmodern». Στη συνέχεια τα έχει βρει με την «Αθηνά» και είναι μέλος στο διοικητικό συμβούλιο της «Αθηνάς» στην «Αθηνά» και υπεύθυνος του site. Αυτός γράφει σε όλα αυτά τα site. Λοιπόν αυτό το site «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» το παλιό θα δεις ότι τελειώνει το 17, άμα δεις το τέτοιο τελειώνει το 17 και αρχίζει τώρα, το χρησιμοποιεί μόνο για να επιτίθεται προσωπικά. Για να βρίζει ουσιαστικά, έτσι; γιατί λέει ψέματα. Λέει ας πούμε ότι αυτοί οι άνθρωποι ας πούμε ήταν αυτοί που εμπόδισαν..., δηλαδή είναι τόσο γελοίο ότι εμείς εμποδίσσαμε να γίνουν κινητοποιήσεις για το πάρκο που ξέρεις, τι να απαντήσεις; Έχεις πρόβλημα να απαντήσεις, δηλαδή τι να απαντήσεις, δηλαδή ή ξέρω κι εγώ για την Γαρδένια. Έχεις δει την απόφαση της πολεοδομίας; Η απόφαση της πολεοδομίας γράφει ότι κάνατε αυτά και αυτά, ποιοι τριάντα πόντοι; Είκοσι, τριάντα ή πενήντα ή εκατό. Δηλαδή λέει ότι όλα ήταν νόμιμα εκτός από τους τριάντα πόντους. Δηλαδή, όταν κάποιος φτάνει στο σημείο να λέει τόσο χονδροειδή ψέματα, ξέρεις, αποφασίζεις, ή θα πας στα δικαστήρια μαζί του ή θα του πεις άντε και γαμήσου, δεν θέλω να ακούω για σένα. Κι έχουμε επιλέξει αυτή τη διαδικασία, να μην του δίνουμε καμιά σημασία, να μιλάμε, να λέμε τις απόψεις μας... μας κάνει κακό, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι μας κάνει κακό έχει πέντε έξι λογαριασμούς troll, πως το ξέρουμε; Το ξέρουμε. Βλέπεις ανθρώπους οι οποίοι δεν έχουνε ξέρεις δεν έχουνε κίνηση στους λογαριασμούς, οι οποίοι έχουν την πολιτική τους και οι οποίοι έρχονται και μας βρίζουνε. Είσατε με τα ναρκωτικά, είσατε... κλπ. Γενικά δεν είμαστε στην πολιτική να τους απαγορεύουμε στο FB, δεν πειράζει λέμε, ας τα λένε και απαντάμε στις απόψεις μας. Γενικά είμαστε μετριοπαθείς άνθρωποι, δεν είμαστε, δεν το τραβάμε στα άκρα. Αυτό που έγινε και το χρησιμοποιεί πολύ και πιθανά σου έχει μιλήσει και η Α. γι' αυτό, όταν φτιαχτήκανε τρεις τέσσερις συλλογικότητες, φτιαχτήκανε «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» και το βάφτισε μάλιστα, ήταν ιδέα της Α.Π. το όνομα «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως». Ήταν νονά σωστά, σωστά!

Λοιπόν αυτή δούλεψε, δεν δούλεψε ποτέ σαν ομοσπονδία ομάδων, δούλεψε σαν μια ομάδα. Είμαστε μια... όπως παλιά ήμασταν, ξέρω εγώ, «Επιτροπή Κατοίκων για το Πεδίον του

Άρεως», ήτανε μια ομάδα, δεν δούλεψε ποτέ σαν κομμάτια. Λοιπόν και με πολλή επιτυχία κλπ., κλπ. κάποια στιγμή κάποιοι αποχώρησαν. Κατά καιρούς όπως σε όλες τις συλλογικότητες υπάρχουν κρίσεις, αποχωρούν, αυτοί όμως δεν έχει σχέση, ήταν διάφορα πράγματα, τώρα, δεν έχει σημασία, σε όλες τις κινήσεις πολιτών, έχουμε, υπάρχει μια δυσκολία με την λειτουργία της συλλογικότητας στη χώρα μας. Ε! κανείς δεν είναι παναγία, δεν το θεωρώ ότι κάποιος είναι παναγία, αλλά εγώ, για μένα, ήταν απίστευτη εμπειρία αυτά που έζησα. Έτσι; εν πάση περιπτώσει, λένε λοιπόν, μάλιστα ο ένας ο Μ.Σ., ας πούμε, από την «Αθηνά», ο οποίος πλέον είχε πάψει και να έρχεται, σπάνια ερχότανε, λέει: φεύγω. και μια κοπελιά επίσης, μια κυρία που ήτανε από το σχολείο, όχι από το σχολείο, είχανε μια κίνηση γονέων ας πούμε, όχι δεν ήτανε ο σύλλογος γονέων, η οποία και αυτή είχε σταματήσει να έρχεται, λέει: φεύγουμε. Οκ εντάξει φεύγετε, εγω δεν ήθελα να φύγουνε, αλλά, εν πάση περιπτώσει, φεύγουμε. Ναι αλλά λέει πρέπει να πάψετε να χρησιμοποιείται και το όνομα Πεδίων του Άρεως και λέμε: γιατί να το πάψουμε, δυο χρόνια δουλεύουμε σαν ομάδα, γιατί να το αλλάζουμε τώρα; Εν πάση περιπτώσει υπήρχαν απόψεις, η Α.Π. είχε την άποψη ότι καλό είναι να το αλλάζουμε. Ψηφίσαμε και ψηφίσαμε, τα γράφει, έχεις διαβάσει ίσως αυτή την ανάρτηση της Α.Π. και η πλειοψηφία του κόσμου, μεγάλη πλειοψηφία είπε ότι, όχι εμείς θέλουμε να συνεχίσουμε διότι πάρα πολλοί άνθρωποι δεν ξέρανε καμία από τις προηγούμενες συλλογικότητες. Αυτοί μπήκανε στο «Επιμένουμε Πεδίων του Άρεως», δουλεύανε και σου λέει πως θα μας πάρεις το όνομα εσύ; Δηλαδή με ποιο κριτήριο; Λοιπόν αυτοί λέγανε ότι: παιδιά θέλετε τέτοιο.. αλλά εντάξει το είπανε και τελείωσε. Ο Δ.Κ. το πήρε αυτό και το έκανε σημαία. Και επι της ουσίας, τυπικά δηλαδή και η Α.Π. λέει ότι: εγω δεν έχω κανένα, νομίζω ότι ήταν καλή ιδέα να φύγει αλλά εν πάση και που έμεινε δεν τρέχει τίποτα, δεν διεκδικώ τίποτα, δηλαδή ούτε κι έτσι να πει κάποιος ότι δεν λειτουργεί νόμιμα. Ο Δ.Κ λέει ότι όλοι φύγανε και μείνανε ο Δ.Τ. και ο Θ.Κ. και αυτοί κρατήσανε το όνομα. Δηλαδή υπήρξε μια συνέχεια ανθρώπων οι οποίοι δούλευαν ανεξάρτητα από εμένα και τον Θ.Κ που γίναμε επώνυμοι (γέλια) που συνεχίζουνε, δουλεύουνε, πονάνε το πάρκο, το αγαπάνε με τον τρόπο του ο καθένας, δεν είμαστε όλοι ίδιοι, έτσι; αλλά έχουμε μια κοινή προσέγγιση, το πως θέλουμε να είναι ένα πάρκο... Κοίτα, κακά τα ψέματα το «Επιμένουμε», αυτό το «Επιμένουμε του Πεδίων του Άρεως» ήταν έμπνευση της Α.Π., δηλαδή σαν όνομα. Τώρα σαν λειτουργία όλοι συμβάλουμε στο να μπορεί να ... Επειδή ακριβώς παρακολουθείς τα social media και θα έχεις δει ότι υπάρχει και το «Επιμένουμε», ενός ανθρώπου ας πούμε ο οποίος μας κατασυκοφαντεί και έχει προσεγγίσει, είχε έρθει σε μας, ήτανε ένα πεντάμηνο εξάμηνο, έφυγε, κακήν κακώς, δηλαδή τον αποπέμψαμε γιατί ήθελε να καρπωθεί τη διαχείριση της σελίδας, κατέφυγε μετά σε συμμαχίες με την Μαυροματαίων και εκεί από ότι μάθαμε μετά τσακώθηκε και έφυγε και τώρα πήγε, είναι

μέλος, γιατί είναι σύλλογος εκείνος της «Αθηνάς» και μάλιστα είναι στο προεδρείο της. Όχι δεν είναι πρόεδρος αλλά είναι στο προεδρείο. Παρόλα αυτά το επάγγελμά του είναι δημοσιογράφος, είναι καλός χειριστής των τέτοιων, έχει γράψει πάρα πολλές ανακρίβειες, συκοφαντίες κανονικές, ειδικά για εμένα και τον Δ.Τ., το προσωποποιεί και το... σαφώς, εντάζει, χωρίς να θέλουμε τώρα να κάνουμε, είμαστε από τα πιο ενεργά μέλη τέλος πάντων, αλλά περισσότερο τονίζει αυτός, την άποψη, μην κοιτάτε αυτό το πράγμα που κινείται εκεί και λέγεται «Επιμένουμε» είναι δυο άνθρωποι και δεν είναι μια συλλογικότητα και είναι δύο άνθρωποι, οι οποίοι είναι και λίγο περίεργοι και παράξενοι. Προσωποποιείται αυτή τη στιγμή η μη λειτουργία της «Γαρδένιας» πάνω σας και ... σε δυο ανθρώπους τέλος πάντων, πάνω μας και με αστεία τέτοια. Επειδή εγώ κατέβηκα υποψήφιος για την κοινότητα με την Ανοιχτή Πόλη, δεν είμαι μέλος του ΣΥΡΙΖΑ, έχω φίλους στο ΣΥΡΙΖΑ, δεν έχω πάντα τις καλύτερες σχέσεις και ... έβαλε, ας πούμε, ότι κάνω ενέργειες εκεί μέσα και ακτιβιστικές και το ένα και το άλλο για να μαζέψω ψήφους για το ΣΥΡΙΖΑ και για τον εαυτό μου και η ενέργειά μου που κατακεραύνωνε ήταν αυτή που είχα κάνει ενάντια στην Δούρου. Δηλαδή από μόνο του δεν στέκεται είναι παράλογο, βέβαια ο κόσμος δεν το καταλαβαίνει όμως»⁸⁵⁸.

Θ.Κ.: «Εμείς σαν «Επιμένουμε», κρατάμε και από μεριάς μας πολλή ήπια και όχι συγκρουσιακή ας πούμε αντιπαραθετική τόσο έντονη πλευρά... Παρόλα αυτά υπάρχουν όμως και τελείως διαφορετικές νοοτροπίες και συμφέροντα. Συμφέροντα, με την καλή έννοια, χρήσης του πάρκου. Δηλαδή υπάρχουν άνθρωποι που δεν είναι ενάντια στην εμπορευματοποίηση του πάρκου. Εμείς είμαστε ενάντια στην εμπορευματοποίηση του πάρκου. Τώρα εντάζει ο συγκεκριμένος είναι ειδική περίπτωση, πιστεύω εντάζει και κλινική. Είναι ένας άνθρωπος που έχει, όλοι μας έχουμε το εγω μας, έχει ένα υπέρτατο εγώ, έχει ίδια συμφέροντα προβολής μέσα από τα social media, έχει πέντε site δεν ξέρω τι, δικά του. Τα τέσσερα ασχολούνται με το Πεδίον του Άρεως με διαφορετικό όνομα. Έχει το «Πεδίον του Άρεως», έχει ένα «modern» δεν ξέρω πως το λέει, έχει ξαναεβάσει εκείνο το παλιό το «Επι-μένουμε», που όταν αποχώρησε το κάναμε εμείς «Επιμένουμε» και μπερδεύει τον κόσμο και άλλα δύο, σου λέω εγώ δεν τα παρακολουθώ πολύ, αλλά είναι χειριστής καλός. Τώρα έχει προσεταιριστεί την «Αθηνά». Ήδη μαθαίνω παρά του ότι είναι πολύ κοντύτερα ιδεολογικά με αυτούς τους ανθρώπους αντί με εμάς, ότι υπάρχουν κάποιοι που έχουν ψιλο-αντιδράσει στις κινήσεις του Δ.Κ.. Εντάζει δεν είναι εκεί το ζητούμενο. Τώρα το ότι υπάρχουνε συγκρούσεις και κυρίως εκεί είναι η σύγκρουση. Δεν νομίζω ότι υπάρχουν συγκρούσεις μάλλον, απλώς αυτό μπερδεύει πάρα πολύ τον κόσμο. Τον μπερδεύει πάρα πολύ τον κόσμο, στην καλύτερη τον απογοητεύει, στην χειρότερη τον

⁸⁵⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019,

αποπροσανατολίζει. Και γι' αυτό είναι και πολύ δύσκολο, ας πούμε, να κάνεις πλέον, ήτανε που ήτανε δύσκολες οι εποχές για τα κινήματα τώρα ακόμη για το Πεδίο του Άρεως γίνεται κατά τι δυσκολότερο και βάσει αυτής της συγκρουσιακής κατάστασης που υπάρχει».⁸⁵⁹

Δ.Κ.: «η ιστορία των συλλογικοτήτων είναι εδώ πέρα..., το 2017 υπήρχαν κάποιες συλλογικότητες από παλιά, που ήτανε... τέλος πάντων, μετά από αυτό που σου είπα με την ιστορία με την ανάπλαση, που προδόθηκε ο αγώνας, είχαν συρρικνωθεί πάρα πολύ, ουσιαστικά ήτανε ένα δυο άτομα σε κάθε συλλογικότητα εκτός από τον «Αθηνά» που ήταν κάπως πιο οργανωμένος επειδή ήταν σύλλογος. Ε! και το 17 που δεν πήγαινε άλλο έγινε η προσέγγιση να έρθουν πιο κοντά όσοι είχαν απομείνει από αυτούς που ασχολιόντουσαν με το πάρκο και καινούριων ανθρώπων και φτιάξαμε το «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως», το οποίο επειδή μπήκαν ακριβώς και οι καινούριες δυνάμεις και σκέφτηκα αλλιώς το πράγμα, με χίλια ζόρια πείστηκαν ότι μπορούσαμε να συνεργαστούμε, έκανα εγώ τη σελίδα «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως», τη δούλεψα πάρα πολύ σκληρά και είχε τεράστια επιτυχία. Μετά σκέφτηκα το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως», να κάνουμε μια εκδήλωση με τα φαναράκια, το δέχτηκαν, με κάποιες επιφυλάξεις, αλλά το είδαν ότι μπορούσε να προχωρήσει το οποίο είχε μια απίστευτη επιτυχία, δηλαδή μπορεί και τρεις χιλιάδες κόσμος να μαζεύτηκε, σε μια τελείως ανοργάνωτη ιστορία, έτσι; Δεν είχε καμία οργάνωση το φωτίζουμε, ήταν ελάτε με τα φαναράκια σας».⁸⁶⁰

Θ.Κ.: «Από τις καλύτερες περιπτώσεις συλλογικοτήτων ήταν όταν έγινε το «Φωτίζουμε το Πεδίον του Άρεως», τότε έγινε ναι, και (ο Δ.Κ) ήταν από τους ανθρώπους που βοήθησε, δεν πρέπει να το κρύβουμε, γιατί ξέρει να χειρίζεται πολύ καλά τα social media. Τότε μαζευτήκανε πάρα πολύς κόσμος, ο οποίος όμως δε, εγώ εντάζει επειδή σου λέω, είμαι λίγο παλιός, είδα ότι ήταν κόσμος που μαζεύτηκε κάτω από ειδικές συνθήκες και κάποιοι από αυτούς έδειξαν και ενδιαφέρον για λίγο συνέχεια, ας πούμε. Παρόλο αυτό δεν ήταν οι άνθρωποι που θα τους λέγαμε καθαρά κινηματικούς και θα ήτανε σε αυτούς που θα μπορούσες να βασιστείς ότι θα μείνουνε επι σειρά ετών σε αυτό το... εδώ δεν έχονε μείνει άλλοι και άλλοι. Ε!, ήταν ένα πυροτέχνημα τελικά από ότι αποδείχθηκε. Τότε μας φάνηκε δηλαδή, εμένα με εξέπληξε, δεν το περίμενα, όπως και με έχει εκπλήξει και πλέον ο κόσμος που δεν μαζεύεται. Δηλαδή τελικά οι συγκεντρώσεις που κάνουμε τώρα πλέον».⁸⁶¹

Ε.Α.: «Φτάνουμε λοιπόν τον Σεπτέμβριο του 15 πλέον. Τα πράγματα τα ίδια, να μην πω και χειρότερα. Τα πράγματα, δηλαδή ναι μεν ένα πάρκο έχει καθαριστεί, ναι μεν εμάς μας ξέραν κάποιοι άνθρωποι, πάρα πολύ εξυπηρετικός, ο πρώτος που γνωρίσαμε ήταν ο ...

⁸⁵⁹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

⁸⁶⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁸⁶¹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

συγγνώμη- συγγνώμη λάθος, μετά ήρθαν αυτά. Σεπτέμβριο λοιπόν, ξεκινάει και το σχολείο, ξεκινάει όλη αυτή η κατάσταση, τι θα γίνει με, τι θα κάνουμε, γινόταν και κάποιες φιλοφωτίτσες μέσα στο πάρκο, το σχολείο ξεκινάει η καινούρια χρονιά 11 Σεπτεμβρίου, και ποιος μας πέταξε την ιδέα, κάποιος είπε να φτιάξουμε ρε παιδιά μια ιστοσελίδα και να φτιάξουμε κι ένα FB.

Οκ, εγώ fb δεν είχα, οι περισσότεροι δεν είχαμε, να το φτιάξουμε κι αυτό. Μαζευτήκαμε λοιπόν έγινε η σελίδα, έγινε ένα fb, βγήκε στον αέρα αυτό, το «Πεδίον του Άρεως», το ξέρετε, μας έκανε ένας φίλος που είναι κι αυτός μπαμπάς τα σκιτσάκια και όλα αυτά και βγάλαμε το πρώτο fb και ήταν αυτό που βγήκε για το Πεδίον του Άρεως, δεν ασχολούταν κανείς με το Πεδίον του Άρεως, δηλαδή που ήταν όλοι αυτοί που εμφανίζονται τώρα και μιλάνε για το Πεδίον του Άρεως. Πού ήταν πείτε μου σας παρακαλώ. Που ήταν, με ρώτησαν, τώρα ξανά με ρωτάνε, που ήταν αυτοί, που έρχονται τώρα και κλείνουν τα περίπτερα και κάνουν και ράνουν παρένθεση, κλείνει η παρένθεση. Λοιπόν, εν πάση περιπτώσει, εμείς μετά φτιάξαμε το fb, φτιάξαμε ένα... πως το λένε αυτό, μια ιστοσελίδα, την οποία ακόμα την έχουμε αλλά ποιος θα την... τέλος πάντων υπάρχει, είναι συνδεδεμένη με το fb, φτιάξαμε κι ένα mail και λέμε τώρα ήρθε, είναι ευκαιρία τώρα το πράγμα να αρχίσει να παίρνει μια δημοσιότητα, στο μέτρο που μπορεί να παίρνει μέσα από αυτά τα... να κάνουμε θέση και κάνουμε μια ανοιχτή επιστολή στον Καμίνη, μια ανοιχτή... με πρωτόκολλα, αυτά όλα με πρωτόκολλα, και την βάζουμε εκεί, μια ανοιχτή επιστολή στη Δούρου και κάνουμε μια, συντάσσω μια επιστολή, λέω θα την φτιάξω, σαν δικηγόρος πια θα την φτιάξω, σαν... πιο είναι το έννομο αγαθό που προστατεύεται; Είναι το Πεδίον του Άρεως, σαν να ήταν ο πελάτης μου (γέλια), καταλάβατε;

Πρέπει να φτιάξουμε κάτι εδώ πέρα σαν επιτροπή, εμείς οι γονείς, να πάμε προσεκτικά γιατί δεν ξέρω που θα βρεθούμε και κάνουμε και μια επιστολή λοιπόν στον πρωθυπουργό. Στον πρωθυπουργό, σε κάποιους υπουργούς, δεν ξέρω τι και σας πληροφορώ ότι κάποιιοι γονείς πήραν την επιστολή, με φωτογραφικό υλικό, την πήγανε στο γραφείο του Τσίπρα, τα έχω ότι θέλετε, υπάρχουν τα πρωτόκολλα, τα πάντα, σε υπουργεία, ξέρω εγώ, είχαμε διαλύσει, όπου υπήρχε υπηρεσία που να μπορεί να εμπλέκεται, δεν ξέραμε πόσοι μπορεί να εμπλεκότανε, πήγε και από μια επιστολή. Και αρχίζει η αλληλογραφία, αρχίζει το πράγμα λίγο και σοβαρεύει θα έλεγα κατά την γνώμη μου, το πράγμα κάπου σοβαρεύει, γιατί αρχίσανε κάποιοι να μπαίνουν και προ των ευθυνών, γιατί όταν έχεις ξέρετε στα χέρια σου, ένα έγγραφο που έχει ένα αριθμό πρωτοκόλλου και μέσα σου λέει, την έχω, αν θέλετε να σας την δώσω, αν δεν την έχω εδώ πρέπει να την έχω σπίτι, γιατί ο φάκελος έχει γίνει, την έχω σπίτι, μπορώ να σας τα στείλω. Όταν λοιπόν αρχίζει, και ο άλλος έχει μια καυτή πατάτα στα χέρια του πρέπει να δει τι θα την κάνει. Κάτι θα την κάνει αυτή την καυτή

πατάτα, γιατί θα του σκάσει στα χέρια του η χειροβομβίδα. Μέσα υπήρχανε φωτιές, υπήρχανε δεν ξέρω κι εγώ τι, ήταν όλο το σύστημα κατεστραμμένο.

Και παίρνουμε λοιπόν αυτή την επιστολή, εκτός όλων των άλλων, την στέλνουμε, κάποιος είχε ψάξει και είχε βρει διευθύνσεις με mail σε βουλευτές Α Αθηνών. Τώρα κοιτάζα σήμερα τον Κικίλια, κάτι έβγαλε και ήρθε, που ήσουν Κικίλια, Κεφαλογιάννη, Σκανδαλίδη; όλοι αυτοί ήταν Α Αθηνών, που ήσασταν, όταν εμείς ζητούσαμε βοήθεια; Α! πάτε στην ευχή, ας πούμε, α! πάτε στην ευχή, να το πω έτσι απλά. Λοιπόν η πρώτη συνάντηση που είχαμε ήταν με τον Δήμο Αθηναίων, με τον κο Βαρελά, τον αντιδήμαρχο τότε καθαριότητας, τον άνθρωπο, με τον Αποστολόπουλο δεύτερη, για ένα θέμα στην Μπούσγου με το πράσινο, που ήταν τότε αντιδήμαρχος πρασίνου και αρχίσαμε και είχαμε διάφορες έτσι επαφές. Δηλαδή, να τους λέμε κοιτάζτε, έχουμε σοβαρό πρόβλημα, είμαστε το σχολείο, πρέπει να δείτε τι θα κάνετε, τέρμα, τελείωσε το θέμα, πρέπει να δούμε με το πάρκο αυτό, θα είναι έτσι σε αυτή την κατάσταση; Και μετά η πιάτσα μεταφέρθηκε, λοιπόν, κοιτάζτε, η πιάτσα είχε μεταφερθεί από την, από το σημείο αυτό της... του Κωνσταντίνου, την πήρανε από εκεί λοιπόν κάποια στιγμή, δεν ξέρω γιατί την πήρανε από εκεί, τι είχε γίνει και την πήρανε και την πήγανε στην Μαυροματαίων. Εκεί στην είσοδο της Μαυροματαίων. Εκεί δημιουργήθηκε άλλο θέμα. Αφού την πήρανε λοιπόν από εδώ, εκεί τι έγινε; Κλείνανε το πάρκο και τους βγάζανε έξω και τους αφήνανε στην Μαυροματαίων. Και ξεσηκώθηκε η Μαυροματαίων, ζύπνησε η Μαυροματαίων, η οποία κοιμότανε όλο αυτό το διάστημα, δεν ξέρω που ήταν όλοι; Γι' αυτό σας λέω, που ήταν όλοι αυτοί; Ξαφνικά λοιπόν η Μαυροματαίων ζύπνησε. Δηλαδή όταν είχες το πρόβλημα από την άλλη μεριά που έβλεπες τους καπνούς...

Το «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως», ήταν και ο Δ.Κ., ήτανε μέχρι και η Μιμή Ντενίση, ήτανε όλοι εκεί. Και πολλές ενστάσεις, δηλαδή όταν είπανε να κάνουμε αυτή την εκδήλωση, είπα τι είναι αυτό, η πρώτη πάντα που φέρνω τις αντιρρήσεις, ας πούμε, και τις φέρνω, είπα: πάμε καλά; Με όλα τα ναρκωτικά μέσα, να μας σφάζουνε μέσα στο πάρκο; Θα φωτίσουμε το Πεδίον, θα βγούμε με τους φακούς; Που είναι μαύρη μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα. Λοιπόν, να φέρετε και τα παιδιά, μας είπαν. Λέμε θα πάμε χωρίς τα παιδιά, τέλος πάντων και μετά έγινε μια μεγάλη καμπάνια, σε σημείο που κατεβήκανε με τα μωρά. Είπαμε θα πάμε όλοι, τέλος. Και δεν είναι ότι πήγαμε όλοι, δηλαδή εγώ είδα μέσα κόσμο που τους έλεγα, που δεν περίμενα ότι θα έρθουνε, που είχαμε πει, ελάτε με τα παιδιά, γονείς έτσι; Το 28^ο ας πούμε ήταν σύσσωμο, που ήμασταν εμείς και λέγαμε δεν θα πάμε, έτσι; Καλά εγώ είχα πει βέβαια το απίστευτο, ότι ο καθένας, γιατί ήμασταν, πόσοι ήμασταν; 15, 19 άτομα, 18 δεν θυμάμαι τώρα, κάπου τόσοι ήμασταν, λέω ο καθένας σας να φέρει από δέκα άτομα, χωρίς τα παιδιά τους στην αρχή, ε! θα μαζευτούμε εκατό.. διακόσια άτομα να

μαζευτούμε για να μην γίνουμε ξεφτίλα. Και ήταν... όταν είδα τον κόσμο, δεν το πίστευα, λέω, δεν είναι δυνατόν, από παντού ξεπρόβαλαν, ήσασταν; Καλά, ένα, ένα απίστευτο, το οποίο φυσικά στη συνέχεια και δεν μπορέσαμε να το διαχειριστούμε. Μετά, ε! της Ελλάδας, το γνώρισμα του Έλληνα. Αυτά έγιναν Σεπτέμβριο, τον Νοέμβριο, Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς νομίζω ήτανε, πότε ήτανε; Ναι, όχι δεν θυμάμαι... Τότε..., εκεί χαλάει δηλαδή... όταν ξεκινάς να κάνεις κάτι πρέπει να έχεις τι θες να κάνεις. Εμείς τι θέλαμε να κάνουμε; Να κάνουμε σαν γονείς, ένα, δύο, τρία, με τελικό στόχο ποιο; Αίτημα ήταν αυτό: να περάσει το Πεδίον του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων. Από την αρχή το είχαμε πει, για να τελειώνουμε. Μην έχουμε κάθε φορά την εργολαβία. Το «Επιμένουμε» τί είχε σαν στόχο; Η αυτοί οι κύριοι που τώρα θέλουν... τί έχουν σαν στόχο, τι; Τι θέλουνε, ποιο είναι το αίτημα; Απλά πράγματα, ποιο αίτημα έχουν; Το «Επιμένουμε», θέλαμε να κάνουμε αυτό, ωραία, θέλαμε δηλαδή, θεωρώ ότι δεν υπήρχε ένα πάρκο ασφαλές, αυτά τα αόριστα που λέμε. Τι ακριβώς θέλει και πως το κυνηγάς αυτό που θέλεις;

Να πω κάτι, όταν λέμε με τους ανθρώπους, ποιοι είναι, δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή. Με το σύλλογο «Αθηνά», με όλους μιλάμε, πάντα μιλούσαμε, πάντα μιλάμε, με την Α.Π. τώρα πάντα μιλούσαμε, πάντα μιλάμε. Λοιπόν ποιοι μείνανε σε αυτήν τώρα; Εδώ σε αυτήν σε αυτό το «Επιμένουμε» είναι όλοι καινούριοι, ποιοι είναι αυτοί δεν ξέρουμε. Από τους παλιούς έχουνε μείνει, έχουνε μείνει κάποιοι άνθρωποι με τους οποίους έχουμε καλημέρα, καλησπέρα. Δηλαδή δεν έχω κάτι και με τους βασικούς δεν έχω κάτι να μην μιλήσω. Τώρα να βριστώ, θα πω τί κάνεις εδώ, γίνετε καρφιά, γίνετε σπιούντοι; Εσείς γίνετε ρουφιάντοι; Διότι όταν πηγαίναμε στον... είχαμε θέμα και χτυπούσαμε την πόρτα του εισαγγελέα, δεν είχαμε καθίσει κανέναν στο σκαμνί, κάθισαν άνθρωποι, δεν το θέλεις αυτό να το κάνεις, συγγνώμη δηλαδή μπορεί να είναι η δουλειά μου αλλά πάω μέχρι ένα σημείο, δεν είμαι ρουφιάνος».⁸⁶²

Β.Χ.: «Σε επίπεδο γειτονιάς, όπως σας είπα υπάρχουν αυτές οι φυλές που θα μπορούσε να είναι πλευρά και φυλή. Άλλη νοοτροπία έχουν αυτοί που περνάνε την Αλεξάνδρας, άλλη αυτοί που είναι στην επάνω γειτονιά με τα ουζερί και άλλη της Ευελπίδων, νομίζω. Δεν υπάρχει μια σύμπνοια. Εδώ μένουν οι ανιψιές του Τσαρούχη, οι οποίες μεγάλωσαν εδώ ή ο από πάνω μου ας πούμε..., Ίσως θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά τα πράγματα, αν δεν υπήρχαν άνθρωποι που αναδείχθηκαν ως περσόνες μέσα από το πάρκο, θα τους δείτε, στην πορεία θα τους δείτε γύρω από το πάρκο, θα βρείτε πολλές φυλές, εγώ εκπροσωπώ μία από αυτές. Εγώ εκπροσωπώ την Μαυροματαίων, και επαγγελματικά, όχι όμως, ίσως όχι πολιτικά, αλλά εκπροσωπώ αυτούς τους ανθρώπους που βρέθηκαν σε αυτό το κομμάτι,

⁸⁶² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

με αυτά τα κτίρια, τα οποία για να υπάρχουν και για να τα βλέπει κανείς, γιατί είναι όμορφα, τα συντηρήσαμε πολύ, γιατί εδώ βγαίνανε καλώδια με νήμα ας πούμε. Άρα εδώ είναι τώρα το αστικό κομμάτι της Αθήνας το οποίο μπορεί και να πιστεύει σας ξαναλέω ότι πρέπει να είναι Βουγιουκλάκη απέναντι. Καταλάβετε; Πρέπει να είναι, να μην είναι το αυτοδιαχειριζόμενο στέκι τάδε που κάποτε είχε δοθεί το κλειδί του GreenPark εκεί. Αλλά από αυτό στο δεν πρέπει να είναι η Βουγιουκλάκη με την Εβίτα δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι οι έμποροι ναρκωτικών και οι μεγάλες ποσότητες μέσα στην ΑΣΟΕΕ και αυτοί που λένε ότι είναι αναρχικοί και Αυτοδιαχειριζόμενοι και να βγαίνουνε μετά ρόπαλα

Θα σας πούνε, οι άλλες φυλές του πάρκου θα σας πούνε άλλα. Υπήρξαν άνθρωποι που από το πάρκο βγαίνουνε, πως το λένε, που βγαίνουνε δημοτικοί σύμβουλοι, που εκπληρώνουν πολιτικές σκοπιμότητες, όχι σκοπιμότητες να... που θέλουν να βγούνε στο πολιτικό προσκήνιο. Ε!, είναι μια φυλή αυτή».⁸⁶³

Δ.Κ.: «Στο «Φωτίζουμε το Πεδίο του Άρεως», ήρθε η Ερμίνα με τους συντρόφους της εκεί πέρα..., εντάξει,... ας πούμε ότι, καταφέραμε με την ψυχραιμία μας όλοι να μην γίνει φασαρία γιατί ξέρεις ο κόσμος ήταν αγανακτισμένος και επειδή ήταν ανοργάνωτη και αυθόρμητη όλη η ιστορία και μείς να σου πω την αλήθεια είχαμε ανησυχία μήπως παρεισφρήσουν μέσα τίποτα χρυσαυγίτες, τίποτα περίεργοι και έχουμε επεισόδια, αλλά ευτυχώς το ελέγξαμε το πράγμα και πήγε καλά. Τότε συνεργαστήκαμε πάρα πολύ καλά όλοι που ήμασταν, αλλά ξέρεις την επιτυχία δύσκολα την διαχειρίζεται κάποιος. Εδώ αρχίζουν και μπαίνουνε τα προσωπικά. Είχαμε τον... τέλος πάντων, ας μην το προσωποποιώ, κανα δυο που θέλανε να είναι τα αρχηγόπουλα, και μάλιστα ανάμεσα σε αυτούς που ήτανε, είχανε σαμποτάρει, είχανε προδώσει το κίνημα «Πεδίο του Άρεως» τότε για να μην γίνει ανάπλαση, άρχισαν τα προσωπικά, άρχισαν οι ίντριγκες, άρχισαν οι κόντρες, οι διαβολές και σιγά-σιγά φυλλορρόφησε αυτό το πράγμα για να μην, να το κρατήσει τελικά κρυφίως ο κος Δ.Τ. και ο κος Θ.Κ.»⁸⁶⁴

Δ.Τ.: Στο «Φωτίζουμε το Πάρκο», το timing η δημοσιότητα που πήρε και έγινε αυτό που γίνεται ορισμένες φορές στα social media, γίνεται μια πλημμύρα ας πούμε, δηλαδή και χάρηκε ο κόσμος, δηλαδή αν θές να μου πεις, δεν έχει σημασία πόσοι ήτανε, φυσικά όσο περισσότεροι τόσο καλύτερα, αυτό που μου έμεινε κυρίως στο «φωτίζουμε» και δευτερευόντως εκεί που ασπρίζαμε ήταν η χαρά του κόσμου

Δ.Τ.: α! είναι ενδιαφέρον αυτό. Νομίζω ότι οι επιτυχίες, πιο πολλά προβλήματα είχαμε μετά από επιτυχίες παρά από κάτι άλλο. είναι περίεργο, εγω αιφνιδιάστηκα, εγω δεν είχα

⁸⁶³ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019.

⁸⁶⁴ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

τέτοιες εμπειρίες βέβαια. Υπήρξαν γκρίνιες, μετά από μια μεγάλη επιτυχία υπήρξαν. Ναι, μετά το φωτίζουμε είχαμε πρόβλημα με τον Δ.Κ., μετά το, από την πρώτη ημερίδα είχαμε πρόβλημα με έναν άλλο που ήταν στην ομάδα και θεώρησε, ότι δεν ξέρω τι. Εντάξει όμως, θεωρώ ότι, κοίταξε, μια κίνηση πολιτών απευθύνεται σε κάθε καρδιάς καρύδι, όχι αρνητικά, στη κυριολεξία κάθε καρδιάς καρύδι, άνθρωπος που για χίλιους λόγους το ενδιαφέρον ή καλώς εννοούμενοι εγωισμοί, καλώς εννοούμενη φιλοδοξία, γιατί όλα υπάρχουν. Ε! αυτό το πράγμα για να ισορροπήσει και να φτάσει σε ένα σημείο, θέλει χρόνο, θέλει πολύ χρόνο. Ε!

Δ.Τ.: Η ήττα μπορεί να συσπειρώνει. Η νίκη ήτανε, ναι ήτανε... ήτανε, μας αιφνιδίασε. Και αυτό με τον Καλαντζή μας είχε τρελάνει. Δηλαδή δεν το πίστευες, δηλαδή, είναι αυτό που συμβαίνει κάτι και δεν ανοίγεις το στόμα γιατί δεν, δεν, τι να πεις, λες..., τώρα τι να του πω του Μαροσούλη, όχι δεν θέλω να είναι ναρκωτικά. Ξέρεις δεν απαντάς, ξέρεις λες εντάξει, ok. Λες, σε βγάζω από διαχειριστή μέχρι να αποφασίσουμε πως θα οργανωθούμε, τι να του πεις τώρα, δηλαδή ξέρεις σου έρχεται λες, σφαλιάρα, τι να πεις, αλλά δεν είμαστε και άνθρωποι της βίας»⁸⁶⁵

Συγκρουσιακό τοπίο μεταξύ συλλογικοτήτων για την ανάπλαση Τομπάζη

Δ.Κ.: «Τότε όμως έπαιζαν πολύ άσχημο ρόλο και οι κάτοικοι που προσπάθησαν να ποδηγετήσουν την..., ήταν ένα αυθόρμητο κίνημα, εντάξει προφανώς οτιδήποτε ξεκινάει είναι από αριστερή κατεύθυνση, αλλά εδώ είχαν ενωθεί πάλι όλοι που βλέπαν την καταστροφή, γιατί υπάρχουν άνθρωποι που ανεξαρτήτως των πολιτικών τους πεποιθήσεων, ενδιαφέρονται να λειτουργεί αυτός ο χώρος πρασίνου. Το πράσινο νομίζω ενώνει τους πάντες. Τότε λοιπόν δημιουργήθηκε ένα αυθόρμητο κίνημα και με συγκεντρώσεις και με όλα αυτά, να σταματήσει η ανάπλαση. Έφτασε σε ένα σημείο και δυστυχώς βρέθηκαν δυο-τρία, τέσσερα άτομα, τα οποία όχι μόνο ξεπούλησαν αυτόν τον αγώνα, μετά από κάποια ραντεβού με την Περιφέρεια, την τότε, αλλά έγιναν διαφημιστές της ανάπλασης. Είναι ένας κύριος δηλαδή από τα Εξάρχεια, ο οποίος ανέβαινε πάνω στις μπουλντόζες μετά κι έλεγε. Α! πρέπει να συνεχιστεί η ανάπλαση, γιατί δεν γίνεται, τώρα φτάσαμε σε αυτό το σημείο που δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτε άλλο και ναι ελάτε. Έκανε εμετό η πλειοψηφία του κόσμου τότε με αυτή την συμπεριφορά και επι πολλά χρόνια δεν μπορούσε να ξαναγεννηθεί ένα κίνημα πολιτών στο Πεδίον του Άρεως, γιατί είδαν ότι καπελώνεται πάντα από κάποιους. Ηττήθηκε το κίνημα, ηττήθηκε εκ των έσω ρε γιμ., δηλαδή τον άλλο τον κάλεσε για ένα καφέ στην Περιφέρεια ο άλλος, του είπε τι ωραία τι καλά που είσαι, υποτίθεται ότι έκανε κάποιες γελοιότητες βελτιώσεις του αρχικού σχεδίου του, άνευ ουσίας, κι ο άλλος το πήρε πάνω

⁸⁶⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

τον, αισθανόμενος ότι είναι παράγοντας πλέον και ξεφτίλισε όλο αυτό το κίνημα των αυθόρμητων πολιτών. Τραγικό. Και σου λέω όλο αυτό ήταν ένα πισωγύρισμα στο να μπορέσουμε να βρισκόμαστε όλοι μαζί οι κάτοικοι και να αισθανθούμε ότι έχουμε δύναμη να εμποδίσουμε κάποια πράγματα.»⁸⁶⁶

II. «Σχέσεις συλλογικοτήτων με την διοίκηση του Πάρκου».

Θ.Κ.: «Καταρχήν να διευκρινίσουμε ποιος είναι ο ιδιοκτήτης του Πεδίου του Άρεως. Την διοίκηση την έχει η Περιφέρεια, τις εκκλησίες η Αρχιεπισκοπή και ίσως στις αναπαλαιώσεις να εμπλέκεται το Υπουργείο Πολιτισμού, το πράσινο υπάγεται στο Δασαρχείο, στην Αποκεντρωμένη Περιφέρεια, οι οποιεσδήποτε παρανομίες ή παραβατικές πράξεις γίνονται μέσα ανήκουν διοικητικά στο αστυνομικό τμήμα Κυψέλης, παρόλο που το πάρκο στο μεγαλύτερό του μέρος ανήκει στο πρώτο κοινοτικό διαμέρισμα που υποτίθεται είναι Εξάρχεια, τέλος πάντων ανήκει οποιαδήποτε παραβατική πράξη στο αστυνομικό τμήμα Κυψέλης και οι πολεοδομικές παρεμβάσεις μέσα στο ... διαπιστώνονται και καταγράφονται και καταγγέλλονται από την πολεοδομία του Δήμου Αθηναίων. Δηλαδή Περιφέρεια, Δήμος Αθηναίων, Αστυνομία και Δασαρχείο (βλέπε Αποκεντρωμένη Περιφέρεια), είναι τέσσερεις φορείς, οι οποίοι ανά πάσα στιγμή, μπορούν να σου ρίξουν το μπαλάκι στον άλλον, όταν πας και τους καταγγείλεις ότι γίνεται κάτι..., όταν κόβουν ένα δέντρο και φωνάζεις την Αστυνομία σου λέει, α δεν μπορώ πρέπει να έρθει το Δασαρχείο, όταν πας στο Δασαρχείο και τους λες, κόβουνε δέντρο και χτίζουνε, αχ φώναζε την Πολεοδομία γιατί αυτή το κτίζει, η Πολεοδομία, αχ, αν δεν βγάλει το Δασαρχείο παράνομο... δηλαδή τώρα για παράδειγμα για το κτίσμα που κάνει το παράνομο, έξω από το χτίσμα το δικό του, τις παρανομίες που έχει κάνει αυτό το διάστημα στα εισιτήρια, η Πολεοδομία μου λέει φέρε μου..., γιατί είπε η Περιφέρεια, είπε το Δασαρχείο και έδωσα και ένορκη κατάθεση στο Δασαρχείο κι εγώ σαν μάρτυρας, θα υποβάλει μια μήνυση ενάντια στον Η.Μ. γιατί δεν υπάκουσε που του είπε να... καθυστερεί βέβαια, είπε θα πάρει καμιά δεκαπενταριά μέρες να γίνει αυτό, τέλος πάντων. Στην Πολεοδομία η απάντηση είναι, το έκανε αυτό; Άρα είναι παράνομο, πρέπει να... αλλά φέρε μου τη μήνυση από το Δασαρχείο, έστω με τα χέρια μην περιμένουμε να έρθει γραφειοκρατικά και αυτά, φέρε μου εσύ την μήνυση κι εγώ αμέσως θα το κηρύξω διατηρητέο, έ αυθαίρετο και κατεδαφιστέο».⁸⁶⁷

⁸⁶⁶ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁸⁶⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

Δ.Τ.: «Λοιπόν, πάμε για την Περιφέρεια. Όταν ξεκινήσαμε η άποψή μας ήταν να βοηθήσουμε την Περιφέρεια, θεωρώντας ότι οι άνθρωποι, παρόλο που είμαστε, σου λέω, πλατύ από πλατύτατο πολιτικό φάσμα και ανεξαρτήτως ποιος ήτανε πολιτικά, μπήκαμε, ας πούμε, ρε παιδιά μας λέγανε να κάνετε κι εμείς λέγαμε αυτό κλπ., με ποια λογική; Η λογική μας ήτανε, εσείς θα αποφασίσετε, εσείς έχετε την αρμοδιότητα, εσείς θα αποφασίσετε, δεν θα αποφασίσουμε εμείς, αλλά αυτό που ζητάμε είναι πριν αποφασίσετε να το κουβεντιάσουμε. Λοιπόν, οφείλω να σου πω Γιάννη, η εμπειρία από την Περιφέρεια ήταν η πιο τραυματική εμπειρία που είχα ποτέ σε σχέση με αρμόδια αρχή. Στην αρχή μας λέγανε ψέματα, κραυγαλέα ψέματα, δηλαδή ναι, στην πλάτη και ετούτο και το άλλο, κάνανε άλλα πράγματα από αυτά που μας λέγανε, στη συνέχεια τα κρύψανε, δηλαδή όταν ήταν να βγει ο διαγωνισμός του πάρκου, του Άλσους εδώ, τους είπαμε: παιδιά να τον δούμε, να πούμε μια άποψη. - Μα δεν το επιτρέπει ο νόμος. Γίνανε πολύ υπέρ του νόμου εκεί, και λέμε εντάξει καταλάβαμε, δεν το επιτρέπει, δώστε μας το κομμάτι, ένα whitepaper, δεν χρειάζεται... να διαβάσουμε κλπ. Έγινε ο διαγωνισμός χωρίς να μας το δείξουνε, το είδαμε όταν έγινε ο διαγωνισμός. Η προκήρυξη του διαγωνισμού, η διαφορά ήταν τρεις εβδομάδες, έτσι; λες και είμαστε επαγγελματίες, δεν είμαστε έτοιμοι να τρέξουμε. Λοιπόν, αυτή η προκήρυξη, εκεί νομίζω Γιάννη, ότι υπήρξε διαπλοκή ακραίας φύσεως και θα το τεκμηριώσω γιατί το λέω, χωρίς να ξέρω κάτι, ούτε είδα κάτι. Το πρώτο που είδαμε είναι ότι δεν μας δίνανε, το πρώτο το απλό δεν μας δίνανε με κανένα τρόπο, ΣΥΡΙΖΑ έτσι; θεωρητικά και ο Θ.Κ. δεν είναι ΣΥΡΙΖΑ αλλά ήταν σαν ανεξάρτητος υποψήφιος με την Ανοιχτή Πόλη, θέλω να πω θετικά, δεν είναι ΣΥΡΙΖΑ, δηλαδή με την Δούρου έχει σκοτωθεί, έτσι; δηλαδή δεν είναι ΣΥΡΙΖΑ με την λογική αυτή της κομματικοποίησης, ένας άνθρωπος αριστερός. ... Ζητάμε λοιπόν να μας δώσουν τις συμβάσεις, να δούμε τι γράφει η σύμβαση, γιατί ξέρουμε πολύ καλά ότι καμιά φορά η προκήρυξη με την σύμβαση δεν έχουν τα ίδια πράγματα. Λοιπόν η απάντηση από την Περιφέρεια ήταν ότι δεν μπορούμε να σας την δώσουμε γιατί οι συμβάσεις έχουν προσωπικά δεδομένα. Το ονοματεπώνυμο και το ... Λοιπόν πήγαμε στο συμπαραστάτη της Περιφέρειας αυτό είχε λυθεί έτσι;»⁸⁶⁸

Θ.Κ.: «Η σχέση με την Περιφέρεια, πάντα είχε διακυμάνσεις, πάντα μας βλέπανε σαν το αγκαθάκι το μικρό που ενοχλούσε, εμείς θέλαμε να είμαστε αυτό το αγκάθι, δεν θέλαμε να... να συμπορευτούμε με οτιδήποτε. Οτιδήποτε καλό έκανε η Περιφέρεια ήμασταν οι πρώτοι προπαγανδιστές... Παρόλα αυτά επειδή, η Περιφέρεια, οι διοικήσεις μάλλον της Περιφέρειας ανά καιρούς θέλανε να κάνουνε δικά τους παιχνίδια μέσα στο πάρκο, είτε για εκλογικούς λόγους, είτε για λόγους κάποιων συμφερόντων οικονομικών, μας έβρισκαν

⁸⁶⁸ Συνέντευξη με Δ. Τ., 19.06.2019

απέναντί τους. Η τωρινή τώρα, για να μιλήσουμε για την τελευταία Περιφέρεια ήταν η διοίκηση που προεκλογικά μας είχε αγκαλιάσει και ήμαστε οι άνθρωποι που κάναμε βόλτες στο Πεδίον του Άρεως και τους δείχναμε τα κακά κείμενα επι Σγουρού και επι των προηγούμενων και συμφωνούσαν σε όλα, όταν ανέλαβαν και διατηρούσαν κάποια κακά κείμενα και λέγανε..., γινόμαστε οι κακοί εχθροί και οι άνθρωποι που είμαστε με τις αντίπαλες υποτίθεται παρατάξεις, εμείς ποτέ δεν το βάλαμε παραταξιακά και κομματικά το θέμα, έχουμε τις πολιτικές μας πεποιθήσεις, το έργο που κάνουμε είναι καθαρά πολιτικό, το γνωρίζουμε αυτό, αλλά δεν έχει καμία κομματική απόχρωση. Δεχόμαστε στις τάξεις τις επιτροπές μας ανθρώπους από όλες τις κομματικές τέτοιες πλην της εγκληματικής οργάνωσης χρυσής αυγής. Η Περιφέρεια μας αδίκησε. Σίγουρα, όπως σου είπα και πριν, και στις δικές μας ας πούμε κάποιες συνάξεις υπήρχαν άνθρωποι που μιλάγανε σε εισαγωγικά για Σπιναλόγκες, χωρίς εισαγωγικά για στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τουλάχιστον στις δικές μας επιτροπές και στις δικές μας... αυτά τα θέματα λυθήκανε και κατεστάλησαν. Δηλαδή δεν ήτανε πολύ μακρινά από το ... όμως μικρή μερίδα. Δεν μιλάμε για... Μεγάλη μερίδα του κόσμου ήτανε ενοχλημένη. Ήταν άνθρωποι της καθημερινότητας, εντάξει, δεν μπορώ να πω ότι είχαν και το πλέον αντισυμβατικό... αντισυμβατική σκέψη για τα ναρκωτικά και να το δεχτούνε με κάποια... ενοχλιόντουσαν πραγματικά, υπήρχε πραγματική ενόχληση και την εξέφραζαν από ήπια τέτοια... μέχρι και αγανάκτηση, δεν την βρίσκω και παράλογη. Παρόλα αυτά ήταν άνθρωποι οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν όταν που λένε έφτασε ο κίνδυνος στο σπίτι μας. Σε αναφορές μου, γιατί είχαμε συναντήσεις με όλους αυτούς τους κατοίκους, είχαμε και συνεργασία κάποια εποχή, περί του, δεν βλέπανε την ερήμωση του πάρκου τόσο καιρό, γιατί δεν ενοχλούσασταν από την ερήμωση, δεν βλέπατε ότι ένα έρημο πάρκο θα είναι εύκολη βορά; Οι απαντήσεις ήταν από αδιάφορες μέχρι δεν μας... ή πράγματι δεν το είδαμε ή ότι εμάς δεν μας ενδιαφέρει αυτό, μας ενδιαφέρει τώρα που ήρθαν τα ναρκωτικά εδώ... Σου λέω με τα όσα δίκια είχανε, αλλά και με την όση... ένα παράπονο ας πούμε που υπήρχε και μπορώ να εκφράσω σαν άνθρωπος ο οποίος ασχολούμαι είκοσι χρόνια με όλη αυτή την υπόθεση, ότι με το που ψιλο-έφυγε η τέτοια από την Μαυροματαίων, έχει πάει λίγο στην Αντωνιάδου, αλλά δεν είναι η πιάτσα των εκατό ατόμων- είναι οι πιάτσες των δέκα ατόμων, κι εκεί φωνάζουν, κάτι κάνουν, έπαψε οποιαδήποτε αγωνιστικότητα και οποιαδήποτε ας πούμε δράση και να δούμε τι γίνεται, ας πούμε αυτό που κάνουμε εμείς με το στρογγυλό τραπέζι, να δούμε τι γίνονται αυτοί οι άνθρωποι, πως... Γιατί σου λέω, εμείς πιστεύουμε, αν αυτοί οι άνθρωποι περιθάλπονται, μειώνεται η βλάβη σε αυτούς, θα μειωθεί και στην γειτονιά μας. Ε! το βλέπουνε με μια τέτοια διάθεση. Τώρα η αντιμετώπιση από την Περιφέρεια του στυλ, είσαστε φασίστες κτλ, δεν μας βρίσκει

σύμφωνους γιατί σου λέω δεν μπορούνε να πιαστούνε από τα εκατό πενήντα άτομα που θα παραβρεθούν αν τα πέντε άτομα θα πούνε την ακρότητά τους σε αυτή την κατεύθυνση και το βλέπουμε αυτό γιατί κατηγορηθήκαμε εμείς που, σου λέω, είμαστε άνθρωποι που θα είμαστε οι καλύτεροι υποστηρικτές των πραγμάτων που έχουν γίνει μέσα στο πάρκο που δεν είναι όλα αυτά που θέλαμε, αλλά αυτά έχουνε γίνει, αν δεν γινόντουσαν και αυτά όλα με τον Μαροσουλή... Κατηγορηθήκαμε ως άνθρωποι που εξυπηρετούσαμε τα συμφέροντα της αντιπολίτευσης, μέσα στο... δεν θέλω να πω δεξιόι-αριστεροί, τέλος πάντων, ότι γενικά βάλλαμε την διοίκηση της Περιφέρειας επειδή θέλαμε να εξυπηρετήσουμε τα συμφέροντα της αντιπολίτευσης, ε πράγμα που για μας είναι αναληθές και που δεν στέκει καθόλου, γιατί τα ίδια...»⁸⁶⁹

Β.Χ.: «Η Περιφέρεια έτσι κι αλλιώς ήταν απύσχα, όχι απλώς ήταν απύσχα προσπαθούσε να αρθρώσει και ένα λόγο, μιλώντας για μας με απαξιωτικά λόγια χαρακτηρίζοντάς μας παρκολόγους ή φασίστες ή νοικοκυραίους κλπ.»,⁸⁷⁰

Δ.Κ.: «δεν υπήρχε, δεν ήταν, δεν έχει πατήσει ποτέ η Δούρου, δεν έχει συνομιλήσει ποτέ με καμία συλλογικότητα από το Πεδίο του Άρεως, δεν έχει μιλήσει με κανέναν ποτέ της δεν δεχόταν να μιλήσει...»⁸⁷¹

Β.Χ.: «η Δούρου, η οποία είναι πολύ αντιπαθής, σε εμένα τουλάχιστον, και ο τρόπος με τον οποίο απευθύνθηκε στους κατοίκους σε συγκεκριμένες περιπτώσεις όταν ανέλαβε κάποιος εισαγγελέας έρευνα για το πάρκο, άρχισε να μας κουνάει το δάχτυλο και να μας λέει προσέξτε ποιος θα βρεθεί κτλ». ⁸⁷²

Θ.Κ.: «με την ίδια την Δούρου ποτέ. Αυτό είναι και το... για μένα ας πούμε, και το πολύ μεγάλο αγκάθι με την διοίκηση. ⁸⁷³

Δ.Τ.: «Η Δούρου, όχι δεν εμφανίστηκε ποτέ, εμείς βλέπαμε την Ε.Κ., η Β.Α. έρχονταν. Με την Β.Α. δεν ξέρω αν έχει πραγματική εξουσία, νομίζω ότι είναι απλώς του Χ.Κ., τώρα η λέξη μαντρόσκυλο δεν είναι ωραίο, αλλά επειδή είναι πολύ αυταρχικός άνθρωπος... τι εννοώ αυταρχικός; Όταν είπαμε, ότι παιδιά αυτό, ξέρετε κάτι; Κάνετε πράγματα, να ακούστε την άποψη: κάνετε αυτά που θέλετε εσείς, αλλά να ακούστε την άποψη μας. Την πρώτη φορά που παρουσιάστηκε, μας απάντησε, ενώπιον όλων, το λέω γιατί ήταν ενώπιον όλων: κοιτάζτε να δείτε, εμείς θα κάνουμε ότι είναι να κάνουμε και την προηγούμενη μέρα που είναι έτοιμα θα σας φωνάζουμε να τα δείτε. Όπως σου τα λέω...». ⁸⁷⁴

⁸⁶⁹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁸⁷⁰ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁸⁷¹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁸⁷² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁸⁷³ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁸⁷⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Α.Π.: «Η Ε. ήρθε με την έπαρση ότι δικαιούται να μιλήσει, της είπαμε : δεν θα μιλήσεις, πολύ εκνευρίστηκε, είχε μαζί της και τον Θ.Κ., ο οποίος είναι ψιλο-τραμπουκέ, ας πούμε, τον Θ.Κ. που ήτανε ψιλο-τραμπουκέ και την Α. που ήτανε σταλινέζ, δηλαδή συνδυασμός που σκοτώνει. Τέλος πάντων και τσαμπουκαλευτήκανε λίγο και φύγανε. Αυτό ήτανε, και μετά μας γράφανε, μετά ανοίξανε μια άλλη σελίδα, «Παρκίστας, το Πάρκο της Καρδιάς μας» και κάτι παπαριές, όπου γράφανε ότι ήμασταν 150 άτομα. Βγάλανε ένα βίντεο και δείχνανε από την αρχή, όπως ήταν που ήμασταν λίγοι, αυτά ήταν, φτηνά κόλπα. Ο Πατούλης, ο οποίος είναι άριστος επικοινωνιακά, γι' αυτό και ότι πετάει και ότι κολυμπάει, εμφανίστηκε με το που τελειώσαμε, εκεί που είχα μιλήσει, ήμουν η τελευταία που μίλησε κτλ, και βλέπω μπροστά μου τον Πατούλη, ο οποίος ήρθε να μου πει: συγχαρητήρια, τι ωραία που ήταν, και κάποιος να είναι έτοιμος με τη φωτογραφία, να μας πάρει φωτογραφία και να λέω: θεέ μου, όπα, δηλαδή να σου βγάλουν και την ρετσινιά, ότι είμαστε Πατουλικοί, γιατί αμέσως περιμένανε οι άλλοι. Τέλος πάντων, το αποφύγαμε λίγο αυτό, αν και έχουμε ακούσει διάφορα».⁸⁷⁵

Ε.Α.: «Εμείς ξέραμε ότι πια η Περιφέρεια είναι από... δηλαδή, από το 15 ξέρουμε ότι έχουμε να κάνουμε με την Περιφέρεια και κανέναν άλλον και ότι η Περιφέρεια δεν έχει καμία εργολαβία ενεργή, δεν νομίζω να παρέλαβε εργολαβία ενεργή η Δούρου, εργολαβίες δεν είδα εγώ τουλάχιστον, να βρίσκονται ενεργές πριν στο πάρκο, η τελευταία εργολαβία που πιστεύω ότι υπήρχε ήταν αυτή με την φύλαξη στην παράδοση, στην παράδοση του έργου και καμία άλλη. Δηλαδή, ο Σγουρός τι έκανε δεν ξέρω, η Μπέη τι έκανε δεν ξέρω. Να σας πω κάτι; Όταν έχεις... θα σας πω το εξής, όταν έχεις ένα πάρκο το οποίο έχει ανάγκη συγκεκριμένων πραγμάτων, θεωρώ ότι με κατεπείγουσα διαδικασία, δεν ξέρω ποια θα είναι αυτή στο δημόσιο και τι πρέπει να κάνει το δημόσιο για να ζυπνήσει, ψάχνεις να βρεις λύση. Υπέρ, πως το λένε, υπερπηδείς κάθε εμπόδιο. Συγνώμη που το λέω έτσι. Εγώ είμαι πολύ κάθετη. Δεν με ενδιαφέρει, είσαι, επειδή είσαι ελληνικό δημόσιο και έχεις την πίτα και έχεις τα πάντα υπερπηδείς κάθε εμπόδιο και λες: έλα εδώ, ζητήθηκε ποτέ να έρθει κάποιος, με βλέπετε πάλι φουντώνω, να έρθει κάποιος και να πει: τι είναι αυτό; Εγώ ένα πάρκο έχω, ένα πάρκο έχει η Αθήνα 280, 230 στρέμματα. Ποιος είναι αυτός που θα... να πει: θα το πάρω επάνω μου...

Και η Δούρου δεν έφταιγε, η Δούρου παρέλαβε ένα πράγμα, δηλαδή κατ' εμέ, δεν θέλω να κάνω τον συνήγορο της Δούρου, η Δούρου παρέλαβε ένα χάος. Θα τα πούμε μετά για την Δούρου, τα λάθη της Δούρου και όχι τώρα να βγαίνει ο Σγουρός, γιατί ο Σγουρός, ποιος ήτανε πριν; Η Γεννηματά, η Μπέη; Ποιοι από όλους αυτούς ασχολήθηκαν με ένα... και η

⁸⁷⁵ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

Δούρου έχοντας την ωρολογιακή βόμβα και όλη την πίεση, που έπεσαν όλοι τότε από πάνω της, ασχολήθηκε, ήθελε δεν ήθελε. Λέμε! αλλά παρέλαβε χάος. Αυτά, δηλαδή αυτό που παρέλαβε ήτανε μια κατάσταση, και δεν έχω δει φάκελο, τον φάκελο στην Περιφέρεια, τι είχε μέσα και τι δεν είχε. Εγώ, τι έβλεπα, έβλεπα παιδική χαρά με λήμματα μέσα, τι να σας πω, έτρεχαν λήμματα και δεν ασχολούταν κανείς, εκεί είπα θα τα πάρω τα έγγραφα θα τα πάω στην... Λοιπόν, πάμε λοιπόν, ανακατεύουμε εκεί πρωθυπουργούς και ότι μπορεί να φανταστεί κανείς, παραλαμβάνουμε μια απάντηση από το γραφείο του πρωθυπουργού, ότι, ρε παιδί μου, μια χαρά τα λέει η Περιφέρεια, αφού έστειλε η Περιφέρεια ένα... εσείς γιατί παραπονιέστε; Αφού μας τα παρουσιάζει ότι είναι μια χαρά; Και πιάνουμε και κάνουμε ένα άλμπουμ φωτογραφιών, ειδικά για αυτή την περίπτωση, όπου το μοιράσαμε παντού, και λέμε αν η Περιφέρεια λέει αυτά, εμείς λέμε αυτά, πάρτε τα... Και δεν το ξεχνάω, μέσα στο γραφείο να τα κοιτάνε και να λένε: αυτό παιδιά που μας δείχνετε τί είναι; Το γραφείο που είναι απέναντι από τον Εθνικό Κήπο, Αυτά που μας δείχνετε τι είναι; - Αυτό είναι το πάρκο, ελάτε να το δείτε από κοντά. Σύριγγες; Σκουπίδι; Χόρτα; Παιδικές χαρές με τα λήμματα; Η πιάτσα των ναρκομανών; Οι άλλοι φωτογραφίσαμε κόντεψαν να μας λιντσάρουνε, πως να φωτογραφήσεις ναρκομανείς με παιδιά; Είναι εύκολο; Και δεν ήθελα ούτε να θίξω παιδιά να θίξω τους ανθρώπους, έπρεπε να προστατευτούμε κι εμείς, ούτε να θίξεις τον άνθρωπο, δεδομένα και δεν ξέρω τι, έπρεπε να γίνουν όλα με κάποιες προφυλάξεις να μην βρεθείς... και δεν έχουμε βρεθεί μέχρι στιγμής, μην το μελετάμε, εκτεθειμένοι, δηλαδή δεν έχουμε φέρει κάποιον σε δύσκολη θέση από την αντίθετη πλευρά. Λοιπόν, φτάνουμε τα Χριστούγεννα του 15, έχουμε αυτά τα πανηγύρια μέσα στο πάρκο, το χριστουγεννιάτικο παζάρι, στήνεται ένα παζάρι, οι ναρκομανείς πάλι εκεί πίσω από το άγαλμα του Κωνσταντίνου, όταν έφυγε το παζάρι μετά τα Χριστούγεννα, είπαμε ότι δεν είναι δυνατόν αυτό το πράγμα να υπάρχει. Η πιάτσα είχε διπλασιαστεί, να μην πω τριπλασιαστεί. Ήταν μια κατάσταση, το θυμάστε καθόλου αυτό; Μπαίνοντας δεξιά από του Κωνσταντίνου μέχρι τις τουαλέτες ήτανε μια παραγκούπολη. Πως βλέπεις κάτι χώρες... Ινδία, αυτοί οι εξαθλιωμένοι άνθρωποι, λοιπόν αυτό το είχαμε μέσα στο πάρκο. Φωτιές; Να πηγαίνω εγώ το πρωί, να κατεβαίνουμε, να με παίρνουν τηλέφωνο, δηλαδή ήμασταν με τα τηλέφωνα, σε σημείο που μας είχαν πει κάποια στιγμή, καλά έχετε αγκυροβολημένους ανθρώπους στο πάρκο; Δεν το ξεχνάω αυτό. Μα δεν έχουμε αγκυροβολημένους, έχουμε ανθρώπους- ο μπαμπάς πάει το παιδί στο σχολείο, η γιαγιά πάει το παιδί, όχι μέσα από το πάρκο, και βλέπει τη φωτιά, βλέπει τον ναρκομανή που βγαίνει και τρέχει, βλέπει το ένα, βλέπει το άλλο βλέπει τα αίματα και βλέπει, βλέπει τα πάντα. Κοίτα, επειδή ήμασταν και συσπειρωμένοι πολύ τότε, γιατί είχαμε πει θα το τελειώσουμε το θέμα, είχαμε πολύ μεγάλη ενημέρωση, για το τι γίνεται. Οπότε, φωτιές ιστορίες, να παίρνεις την πυροσβεστική και να

σου λέει: βλέπετε φωτιά; Ε τι έπρεπε να δούμε, το πάρκο να καίγεται; Βλέπαμε καπνό, πρέπει να δούμε το πάρκο να καίγεται; Δεν μας έδιναν την πρέπουσα σημασία. Και τι να έκανε η πυροσβεστική, να έρθει να σβήσει μια φωτιά; Δεν υπήρχε, έτσι, στο... ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος Κυψέλης μας έλεγε: εμείς εδώ, όσο πιο ψηλά τόσο πιο καλά, εγώ δεν μπορώ να κάνω κάτι, τι να κάνω; Φτάνουμε λοιπόν εκεί κάπου τον Φεβρουάριο που η κατάσταση είχε γίνει, σας μιλάω, ε, δηλαδή εγώ προσωπικά έλεγα δεν μπορεί σαν δικηγόρος να μην μπορώ να δώσω μια λύση στο πρόβλημα, με τις φωτιές, με τα δεν ξέρω τι, με τα δεν ξέρω πως, με τα τηλέφωνα, μας είχε γίνει, ζούσαμε έναν εφιάλτη. Και λέμε θα πάρει φωτιά αυτό. Κι όταν όλο αυτό το πράγμα μαζεύτηκε εκεί πέρα και ήταν αυτή η παραγκούπολη και να λέμε στην Περιφέρεια: μα δεν το βλέπετε; μα δεν υπάρχει λέει κάτι-μπήκε στη μέση εισαγγελέας. Ο Εισαγγελέας περιβάλλοντος, κάναμε αναφορά.

Εγώ βρήκα την άκρη με την Περιφέρεια με το Τμήμα του... με τον Π., δηλαδή πήγα από εκεί να ρωτήσω, ψάχνοντας, λέω εδώ... αφού είχα πάρει ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, να ρωτήσω τι γίνεται, ποιος ασχολείται με το θέμα; Κάποιος μου είπε, θα πάτε στους επόπτες υγείας. Στους επόπτες υγείας; Με το πάρκο; για το πάρκο; Και πήγα από εκεί κι έτσι βρήκαμε την άκρη. Και με έναν αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, με την εισαγγελία Αθηνών, να πηγαινοερχόμαστε, άλλος εδώ, άλλος εκεί, να πάει να κάνει, να φωτογραφίζει για να τελειώσει το θέμα με το... και πήγε και έκανε μεγάλη επιχείρηση αρχές Μαρτίου του 16 και για μένα τότε γύρισε όλο το πάρκο, από τότε ξεκίνησε. Δηλαδή τότε πια το πράγμα κατ' εμέ σοβάρεψε. Αποδεκάτισαν την πιάτσα, όχι ότι δεν ξαναδημιουργήθηκε, δεν ήτανε σε εκείνη την ένταση, 40 τόνοι σκουπίδια, μέχρι και μικρό οικισμό στο σημείο αυτό απομακρύνθηκε, μεγάλη-τεράστια επιχείρηση του Δήμου Αθηναίων. Όπου για την επιχείρηση αυτή, εμείς κατεβήκαμε επιτελείο στην Ιερά οδό, να τους ευχαριστήσουμε προσωπικά με επιστολή. Θα μου πεις τι ήταν αυτό; Ναι, γιατί αυτοί οι άνθρωποι δεν φταίγανε σε τίποτα να έρθουν να μαζεύουν τις ακαθαρσίες του άλλου, να μην μιλήσω χειρότερα. Αυτό το στείλαμε και στο Υπουργείο Εσωτερικών, να πούμε να ευχαριστούμε και ευχαριστείστε τους, και στον Καμίνη. Κάπου δηλαδή, ε, μια μικρή δικαίωση, για ανθρώπους που καθημερινά δίνουν αγώνα και δεν ασχολείται κανείς μαζί τους, έτσι;

ε, μαζεύτηκε όλο αυτό το πράγμα με τον Π., έγινε έκθεση του υγειονομικού, μπήκε τρεις φορές το υγειονομικό, τρεις εκθέσεις, η μια οκτασέλιδη η πρώτη, οι άλλες... έκανε, όργωσε το Πεδίον του Αρεως, από την είσοδο του Κωνσταντίνου, μέχρι την πλατεία πρωτομαγιάς. Έκανε υποδείξεις, κατέβασε την διεύθυνση δασών, δηλαδή ήρθανε, έγινε μια εμπεριστατωμένη, ένας εμπεριστατωμένος έλεγχος του πάρκου. Τι γίνεται σε αυτό το πάρκο. Εγώ θα σας πω κάτι: Ο Π. όταν πήγαμε, ο Π. είναι, δεν ξέρω αν είναι διευθυντής, διευθυντής είναι ακόμα ο άνθρωπος στο Υγειονομικό; Εξαιρετικός άνθρωπος,

εξαιρετικός. Μου λέει: πάλι τα ίδια έχουμε; Γιατί, κοιτάζτε, αυτός είχε επιληφθεί, εγώ δεν το ήξερα, δηλαδή πρέπει να είχαν γίνει κι άλλες εκθέσεις τότε με τους πρόσφυγες. Εγώ τότε, δεν είχαμε, ούτε καν είχαμε ασχοληθεί με το θέμα, ούτε ήξερα ότι θα μπορούσε αυτή η υπηρεσία να είναι, να είχε εκεί μέσα λόγο. Μπορώ να φανταστώ ότι έχει λόγο, μέσα, σε μια οικία, εδώ είναι μια ιδιόρρυθμη κατάσταση το πάρκο, μάθαμε πολλά από το πάρκο, προσωπικά έμαθα πολλά. Οπότε, από τότε άρχισε η κατάσταση, για μένα αντιστράφηκε λίγο, καταλάβανε ότι τα πράγματα είναι λίγο σοβαρά, δεν θα παίζουμε από εδώ και πέρα. Ναι, παίζαμε, γελάσαμε, αλλά μέχρι εδώ ήταν το θέμα.

Η περιφέρεια τώρα από την άλλη με κάτι εργολαβίες από εδώ και με κάτι εργολαβίες από εκεί ψάχνει να βγάλει άκρη. Θα μπορούσε να στελεχώσει μέσα, δεν ξέρω ας τράβαγε προσωπικό, αντί να τους βάλει στα γραφεία να κάθονται και να σωρεύονται. να ρωτήσει, μπορεί ο άλλος να θέλει να πάει. Το έκανε; Να πει: κοιτάζτε, θέλει κάποιος να βγει να δουλέψει στα πάρκα; Σε ένα πάρκο; Δεν θα ήταν κακό να πάει, εμένα αν μου το λέγανε θα έτρεχα, θα έτρεχα, δηλαδή, και δεν μιλάμε να κάνει..., ο άλλος μπορεί να θέλει την κηπουρική και να του αρέσει. Και δεν μιλάμε τώρα, τώρα που είναι και το πάρκο σε μια σειρά, τώρα θέλει, εχτές που ήμασταν έξω, γιατί κάθε μέρα βγαίνουμε, μιλάμε τώρα θέλει καλλωπισμό το πάρκο, τώρα θέλει να πάρεις ένα σκουπάκι, εκεί έχει... θέλει τις λεπτομέρειες».

Όμως... Ποτέ η Δούρου δεν μας είδε, δεν ξέρω αν εδώ πέρα μέτρησε, δεν ξέρω τι μπορεί να μέτρησε, είναι στενομυαλιά, δεν ξέρω τι μέτρησε τι ήταν αυτό..., και δεν είναι ότι δεν μας είδε η Δούρου και άντε στο Φωτίζουμε ήταν αργά, πες, όταν σου πάει το σχολείο και σου λέει θέλω να σε δω, γονείς από το σχολείο με παιδιά και μας είπαν ότι είμαστε, όχι η Δούρου, μας είπαν είστε ακροδεξιοί, τι ακούσαμε; Τι χρυσαυγήτες; Τι ακροδεξιοί; Τι φανατισμένοι; Τι έχετε πολιτική ατζέντα. Οκ, έχουμε πολιτική ατζέντα εμείς ξαφνικά... δηλαδή ακούσαμε κάτι πράγματα... Ε, σας λέω και άλλο που δεν ξεχνάω, τη σκηνή αυτή με τον Θ.⁸⁷⁶, στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, έχονε κάνει... γιατί το πάρκο είναι υποτίθεται υπό διάλυση, διαλυμένο, έτσι στην αρχή και ακόμα και κάνουμε μια εκδήλωση με το Go Greece, πώς το λένε, ποιο είναι αυτό; Go... πώς λέγονται αυτοί, μια περιβαλλοντική που κάνει κάτι παλαβά, καθαρίζει, πώς τον λένε το φορέα; Καθαρίζουμε το Πεδίον του Άρεως, τι λένε λέω οι άνθρωποι; Συμβολικό θα ήτανε, ποιο Πεδίον του Άρεως να καθαρίσει, αφού μέσα ήταν το έλα να δεις, και είπανε φέρτε παιδιά από το σχολείο, και λέω -είστε σοβαροί; -Μα θα τους βάλουμε... -εμείς δεν θα πάμε να παίζουμε σπιτάκια, ρε για να

⁸⁷⁶ Πρόκειται για φραστική επίθεση από τον υπάλληλο της Περιφέρειας Α.Θ. προς μέλη της «Πρωτοβουλίας Κατοίκων Πεδίου του Άρεως» παρουσία της εντεταλμένης συμβούλου της Περιφέρειας, Β.Α. <https://www.postmodern.gr/> (06.05.2018)

κάνετε εσείς μια προβολή Go for Greece, πως λέγεται, ε..., όπου έξω από το άγαλμα του Κωνσταντίνου, εγώ σηκώθηκα και έφυγα, ήταν ο Θ. και μας αντιμετώπισε σαν σκουπίδια, εμείς ο Κώστας, η Δώρα, ούτε θυμάμαι ποιοι ήμασταν. Λες, αρχές ακόμα, λες και ήμασταν σκουπίδια. Ότι εμείς είμαστε, έχουμε εμπάθεια. Τι εμπάθεια έχω εγώ μαζί σου που δεν σε ξέρω ούτε σε ήξερα. που εγώ εδώ πέρα έχω φάει, ας πούμε, από το 11 παλεύω να βρω ένα... μην πω από το 08, έχω ένα πάρκο και δεν μπορώ να βγω να κάνω μια βόλτα».⁸⁷⁷

Θ.Κ.: «Ο Κ... μόνο η Ε. δεχότανε, στην αρχή λίγο και ο Κ., μετά γεννήκαμε πολύ ενοχλητικοί για τον Κ., που είναι ο οικονομικός διευθυντής για το πάρκο και κάνει όλες τις συμβάσεις. Πλέον είμαστε εχθροί, έχει μιλήσει για το ήθος μας το οποίο δεν το βρίσκει καθόλου κατάλληλο για ανθρώπους που ασχολούνται με τέτοια πράγματα, δεν μας ενοχλούν αυτά... ο Θ. είναι ένας άνθρωπος που για μένα είναι σάκος του μποξ. Οποτεδήποτε θέλανε να αντιμετωπίσουνε κάποια δύσκολη κατάσταση, πετάγανε ένα Θ. μπροστά, σαν παλιός συνδικαλιστής αυτό το ψιλοχειριζότανε, μια με ψιλοτσαμπουκά, μια με γλυκύτητα, δηλαδή ο ίδιος άνθρωπος έπαιζε και τον κακό και τον καλό μπάτσο, ταυτοχρόνως αλλά δεν του δίνω μεγάλη σημασία στο αν μπορούσε να επηρεάσει πράγματα και να... δηλαδή πιο πολύ μπορούσε να επηρεάσει η μετέπειτα εμφανιζόμενη Λάσκαρη ως η τέτοιο... η σύμβουλος σε θέματα αλσών παρκών, και άνθρωπος βέβαια καθαρά της Περιφέρειας και όχι υπάλληλος διοικητικός, όπως είναι οι άλλοι μέσα στο πάρκο. Και αυτή έχει εμφανιστεί με πολύ, τουλάχιστον στις συζητήσεις μας κτλ στην αρχή με μεγάλη αλαζονεία και έπαρση, ότι τα ήξερε όλα γιατί ήταν και ειδική, της αντέτεινε ότι είμαι μπακάλης, αλλά η πρώην μπακάλης υπό συνταξιοδότηση αλλά... αλλά μέσα στο πάρκο κάτι ξέρω, γιατί σαράντα χρόνια ασχολούμαι με το πάρκο ενεργά και όχι ως περιπατητής μέσα στο πάρκο. Σε κάποιες φάσεις μας πλησίαζε, σε κάποιες φάσεις απομακρυνόταν, τώρα τελευταία, επειδή πολλά πράγματα που τα προλέγαμε εμείς, χωρίς να το θέλουμε καθόλου βγήκαμε Κασσάνδρες, δηλαδή γεννήκανε κακά πράγματα στο πάρκο που εμείς τα είχαμε δει και της λέγαμε, θα γίνουνε έτσι, αυτή αντέτεινε με σθένος ότι δεν θα γίνουν, θα είναι αλλιώς. Είδε όμως ότι τελικά είχαμε δίκιο. Τώρα όμως μας ακούει ή όταν την πολυστριμώχνουμε κρύβεται στο τηλέφωνο και δεν μας απαντάει. Δηλαδή τώρα με όλα τα τεκταινόμενα με τα πολεοδομικά, ας πούμε, έχει συμβάλλει σε κάποια θέματα, σε κάποια άλλα θέματα επιμελώς κρύβεται».⁸⁷⁸

Β.Χ.: «Ο διευθυντής του πάρκου είναι εξαιρετικός, ευτυχώς...»⁸⁷⁹

⁸⁷⁷ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁸⁷⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁸⁷⁹ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

Δ.Κ.: «Η Δ/ση Αλσών να σου τα πει, με τον Π... αν και αυτός είναι καινούριος, έχει αναλάβει εδώ και κάτι μήνες, αλλά εμένα μου έχει φανεί λογικός άνθρωπος. Η Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών είναι υποτίθεται ο μηχανισμός που διοικεί το πάρκο που φροντίζει το πάρκο. Είναι τραγικά υποστελεχομένος, είναι εφτά άτομα εκ των οποίων τα έξι είναι υπάλληλοι γραφείου, ενισχύθηκαν τώρα, υποτίθεται, με αυτό το κοινωνικό πρόγραμμα, το οποίο όμως... οι άνθρωποι αυτοί στην συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν είναι ικανοί να δουλέψουνε, δηλαδή τους έχουν βάλει με κοινωνικά κριτήρια, καλύτερο θα ήταν να τους δίνουν απλώς ένα επίδομα, δηλαδή οι άνθρωποι είναι ασθενείς, έχουν ιδιαιτερότητες, όλα αυτά, και βλέπεις... παρόλα αυτά ανάμεσα τους υπάρχουν κάποιοι πολλοί δραστήριοι και κάνουν πράγματα, από την προσωπική τους τρέλα...». ⁸⁸⁰

Ε.Α.: «Έχει πάρα πολλά ωραία πράγματα να κάνει. Κοιτάζτε, με δεδομένο, να πάρουμε τα δεδομένα, ότι το έχει μια Περιφέρεια, γιατί ξεχνάμε το ΕΤΜΟΑ, δηλαδή το 2002, πάει το ΕΤΜΟΑ, τέλειωσε, έκλεισε αυτή με τους 90 υπαλλήλους, τέλειωσε, το δίνεις στην Περιφέρεια, στην Γεννηματά, η Γεννηματά με το που το παίρνει ΕΣΠΑ, δεν το δίνουμε σε ένα ΕΣΠΑ τώρα να το φτιάξει, να δούμε τι θα κάνουμε, και κλείνει το πάρκο. Δηλαδή δεν κάθισε κανείς να το δει λίγο σοβαρά τι θα κάνει. Πέφτουμε μετά στα ναρκωτικά, τώρα είναι, από τον Αύγουστο, θα κλείσουμε δηλαδή τον Αύγουστο, ένα χρόνο ηρεμίας, μεταβατικό στάδιο για το πάρκο, τώρα είναι ένα ρις, εγω είμαι με την πλάτη στον τοίχο, όχι εγώ μόνο, δηλαδή λέει τι κάνουμε; Περιμένουμε. Τώρα αλλάζει, πάμε Μπακογιάννης Πατούλης, άλλο σχήμα. Για να δούμε...». ⁸⁸¹

Εδώ έρχεται να ακουστεί και η άποψη της Περιφέρειας για τις συλλογικότητες:

Σ.Π.: « Υπάρχει ένας μεγάλος πόλεμος από αντικρουόμενες συλλογικότητες και δεν ξέρω εγω τι, και συλλόγους, οι οποίες οδηγούν στο να μπλοκάρουν τα πράγματα και να μην προχωράνε, ας πούμε. Υπάρχει μια εξ όλων αυτών που είναι και πιο επιθετική σε σχέση με τους άλλους, έρχεται εδώ καταγγέλλει, απειλεί, κάνει, δείχνει κλπ., η οποία, όσο προσπάθησα, έτσι, να διερευνήσω τους λόγους που το κάνει, με οδηγεί να πιστεύω ότι θέλουν το πάρκο να είναι όπως ήταν πριν από 5 χρόνια, δηλαδή να είναι νεκροταφείο, δεν θέλουν να το ζωντανέψουν το και κάθε κίνηση που πάει να φέρει ζωντάνια την μπλοκάρουν. Α! δεν έχει εκείνο, δεν έχει το άλλο ή δεν ξέρω εγω τι, ας πούμε. κι εγω δε λέω τώρα ότι... μπορεί να υπάρχει καμιά παρανομία αλλά δεν σηκώνεις το θέμα τόσο ψηλά, προσπαθείς να φέρεις, να το μαζέψεις από το παράνομο σημείο, ας πούμε, αλλά να μην κάνεις κινήσεις που αποτρέπουνε την περαιτέρω πορεία του. Αυτοί επειδή το τραβάνε

⁸⁸⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁸⁸¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

μέχρι τα άκρα, σημαίνει ότι δεν θέλουν να λειτουργεί τίποτα, και το κάνουν σε όλους, δεν το κάνουν σε μια δραστηριότητα. Οι υπόλοιπες είναι κοντά μας, δηλαδή και που έρχονται να κάνουν κάποια παράπονα, είναι στη λογική της συζήτησης και τι μπορούμε να κάνουμε και εμείς και αυτοί να μας βοηθήσουνε, ξέρω εγω τι, ας πούμε. Μία όμως από όλες είναι επιθετική και όλα την ενοχλούν. Δεν γίνεται, δηλαδή, ότι και να κάνεις είναι λάθος, δεν είναι τίποτα σωστό, ας πούμε... ίσως επειδή στην περίοδο την δική μου τουλάχιστον, έγινα συνομιλητής τους, ενώ πιο πριν από ότι είχα μάθει, ήτανε κλειστές οι πόρτες, δεν είχε, δεν δεχότανε δηλαδή συζήτηση κτλ. Εγώ συζητάω μαζί τους και στέκομαι στα θετικά. Γιατί μπορεί δηλαδή να μου λένε εκατό πράγματα, τα φιλτράρω και λέω αυτό δεν γίνεται, αυτό μπορεί να γίνει, ας πούμε. Και ότι μπορώ να κάνω το κάνω, δεν έχω... και ότι μπορώ να το σπρώξω και παραπάνω ας πούμε».⁸⁸²

III. «Σχέσεις συλλογικοτήτων με Πανελλήνιο ΓΣ».

Θ.Κ.: «όλα αυτά σημαίνουν ότι δημιουργείται μια νησίδα μέσα στο Πεδίο του Άρεως το οποίο, η οποία νησίδα έχει όλες τις χαρές και τα προτερήματα που μπορεί να δώσει ένας τέτοιος χώρος πράσινο, δροσιά, ησυχία και τέτοια χωρίς όμως να έχει μια όσμωση κόσμου που μέσα από το πάρκο θα πηγαίνει σε αυτό το χώρο, στον αθλητικό αυτό χώρο, ούτε πάλι ο κόσμος που είναι μέσα σε αυτό το χώρο δεν αποχωρεί και δεν φεύγει και δεν κάνει και δραστηριότητες μέσα στο πάρκο, αλλά το κάνει δεν συνομιλεί με το πάρκο ο Πανελλήνιος, ούτως ή άλλως ... αν θέλω εγω να πάω να αθληθώ θα πληρώσω, σε ένα χώρο που δεν είναι όμως ιδιόκτητος ... είναι όμως παραχωρημένος, ο χώρος, ο... δεν μιλάμε για το χώρο που έχουν χτιστεί τα αυθαίρετα, αν θες μιλάμε ξεχωριστά για αυτό, ο προηγούμενος χώρος έχει παραχωρηθεί σε αντίκρισμα χώρου που είχε ο Πανελλήνιος στην πλατεία Αιγύπτου. Παλιά ο Πανελλήνιος ήταν στην πλατεία Αιγύπτου, παραχωρήθηκε και ίσως, όχι ίσως νομίζω πριν φτιαχτεί, πριν ακόμα το 1934-5, 1800 τέλος δεν θυμάμαι, ο μικρός χώρος, ο πρώτος χώρος που ήταν ο Πανελλήνιος, με ανοιχτό γήπεδο βέβαια, όχι κλειστά κτλ. Φτάνουμε όμως το 88 του παραχωρούνται 4 στρέμματα επιπλέον, με όρους όμως, γιατί έχουμε το παραχωρητήριο στα χέρια μας, ότι δεν θα φτιαχτεί τίποτα εκεί πέρα που θα επηρεάσει το πράσινο και δεν θα κόψει κανένα δέντρο. Μόνο για ήπια άθληση, joking, κάποιες προθερμάνσεις και τέτοια. Ο χώρος παραχωρήθηκε δεν καταπατήθηκε»⁸⁸³.

Από την «Επιτροπή Αγώνα για την Προστασία του Πεδίου του Άρεως» διαβάζουμε στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία:

⁸⁸² Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁸⁸³ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

«Η υπόθεση των αυθαίρετων κτιρίων του Πανελληνίου είναι μια ιστορία που καταδεικνύει σε όλο της το μεγαλείο την αυθαιρεσία, τη διαπλοκή και διαφθορά που επικρατεί στο ελληνικό κράτος και κατ-εξευτελίζει κάθε έννοια νομιμότητας, "κράτους δικαίου" και δημοκρατίας... Η υπόθεση ξεκινά το 1988, όταν η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου, με τη σύμφωνη γνώμη του ΥΠΕΧΩΔΕ, παραχωρεί στον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο τη χρήση 5,6 γειτονικών στρεμμάτων για τις ανάγκες των αθλητικών του εγκαταστάσεων, δεσμεύοντάς τον να μην πειράζει το πράσινο που υπήρχε στην έκταση αυτή. Προς το τέλος του '90, κι ενώ πλέον την προεδρία του Πανελληνίου έχει αναλάβει ο Μίνως Κυριακού, στα σχέδια «αναβάθμισης» του εν λόγω αθλητικού συλλόγου εντάσσεται και η κατασκευή νέων κτισμάτων, καθώς και η «βελτίωση» και ο «εκσυγχρονισμός» των παλαιότερων εγκαταστάσεων (στέγαστρο στο κολυμβητήριο κ.ο.κ.). Καθώς οι εργασίες ανέγερσης των νέων κτισμάτων αλλά και οι επεμβάσεις στα προϋπάρχοντα δεν διέθεταν άδεια, στο διάστημα 1998-2001 διενεργούνται στον Πανελλήνιο επανειλημμένες αυτοψίες από τη Διεύθυνση Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων (Τμήμα Αυθαιρέτων), που διαπιστώνουν την αυθαιρεσία και ζητούν από το αστυνομικό τμήμα Κυψέλης την άμεση διακοπή των εργασιών στα συγκεκριμένα κτίσματα, τα οποία κρίνονται κατεδαφιστέα. Η ανέγερση των αυθαιρέτων προχώρησε ανενόχλητη, ενώ ο δήμος προφασίστηκε ότι δεν διαθέτει συνεργεία για την κατεδάφισή τους. Απαντώντας σε ερώτηση των τότε βουλευτών του ΣΥΝ Σπύρου Δανέλλη και Στέλλας Αλφιέρη, ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Μ. Χρυσόχοϊδης υπογράμμισε στις 2/3/2000 ότι η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου του διενήργησε σε δύο περιπτώσεις έλεγχο στον Πανελλήνιο (4/11/1998 και 10/2/2000) και ότι και οι δύο έλεγχοι διαπίστωσαν εκτέλεση οικοδομικών εργασιών χωρίς άδεια, με αποτέλεσμα να υποβληθούν μηνύσεις κατά των υπευθύνων. Τα αυθαίρετα του Πανελληνίου ολοκληρώθηκαν δίχως πρόβλημα. Η δε Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου απάντησε στον Συνήγορο του Πολίτη σχετικά με τις αιτιάσεις των πολιτών, σύμφωνα με τις οποίες κόπηκαν δέντρα κατά τις εργασίες κατασκευής των αυθαιρέτων του Πανελληνίου. «Δεν υπάρχει δυνατότητα να διαπιστωθεί η καταγγελθείσα κοπή δέντρων, αφού δεν είχε γίνει καταγραφή του ενυπάρχοντος πρασίνου κατά την έναρξη του χρόνου της παραχώρησης» (5/10/2001). Χρήματα λοιπόν δεν υπάρχουν για να κατεδαφιστούν τα αυθαίρετα, τα πρόστιμα (41.467 ευρώ) για τις παρανομίες δεν εισπράττονται, αφού ο δικαστικός επιμελητής ψάχνει και δεν βρίσκει κινητή ή ακίνητη περιουσία του Πανελληνίου, και τα κομμένα δέντρα δεν μετρήθηκαν εγκαίρως»⁸⁸⁴.

⁸⁸⁴ <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030209a.htm> (09.02.2003)

Θ.Κ.: «...φτάνουμε στην εποχή Κυριακού 97-98 που αρχίζει να χτίζεται αυτός ο χώρος με κομμένα δέντρα μέσα, αποδεδειγμένα, έχουμε χαρτιά στα χέρια μας, έχουμε αεροφωτογραφίες, έχουμε επερώτηση στη βουλή, η οποία έχει απαντηθεί και έχει παραδεχτεί η τότε κτηματική εταιρεία του δημοσίου, δεν ξέρω αν υπάρχει ακόμα, αν έχει αλλάξει το καθεστώς τώρα με τα αυτά, που τα έχουνε δώσει για 95 χρόνια στις εταιρείες *resulting*. Πάντως ότι καταπατήθηκε και ότι κόπηκε πράσινο και ότι μπαίνει θέμα ανάκλησης, διότι το παραχωρητήριο το έγραφε ρητά. Ότι αν κάποιος όρος του παραχωρητηρίου καταπατηθεί πρέπει να ... ανακαλείται το παραχωρητήριο. Αυτό βέβαια *επι Κυριακού* δεν έγινε ποτέ. Έχουμε 4 πρωτόκολλα της πολεοδομίας Αθηνών ότι τα αυθαίρετα αυτά έχουνε κτιστεί χωρίς καμία άδεια και ότι είναι κατεδαφιστέα, κανένας δεν τα ενόχλησε *παρ'όλες τις προσπάθειές μας*. Φτάσαμε να κάνουμε ένα μεγάλο αγώνα ζητώντας πλέον να τα κατεδαφίσουμε μόνοι μας, γιατί η κύρια απάντηση ήτανε από τον Δήμο και από την Περιφέρεια, γιατί μετά τον Δήμο, αν δεν τα γκρεμίσει ο Δήμος περνάει στην Περιφέρεια, ότι δεν υπάρχουν συνεργεία να... κατεδάφισης, δεν έχουμε συγκροτήσει συνεργεία δεν..., αλλά υπάρχει νόμος όμως που επιτρέπει σε πολίτες, έχει συμβεί αυτό στα κτήμα στο Συγγρού πάνω στο Μαρούσι να κατεδαφιστούν με ιδίους εξόδους και ιδίους μέσους να μπορέσουν να επέμβουν και να κατεδαφίσουν κάτι. Κατά κάποιο τρόπο περισσότερο εκβιαστικά και... γιατί ήταν πολύ μεγάλο έργο, δεν ήταν ότι θα ρίχναμε μια καλύβα, όπως ήτανε, στο κτήμα Συγγρού ήτανε ένα μικρό κτισματάκι το οποίο... Κινήσαμε αυτή τη διαδικασία και την φτάσαμε μέχρι το τέλος, δηλαδή φτάσαμε στον τότε Γενικό Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Περιφέρειας, ένα κύριο Λιακόπουλο, τον οποίον στην αρχή νόμιζε ότι πρόκειται περί κάποιου αστείου, τον στριμώξαμε όμως πολύ άσχημα, του κάναμε και μήνυση για παράβαση καθήκοντος, γιατί δεν μας έδινε αυτή την άδεια, ενώ όλες, είχε βγάλει μέχρι και το νομικό συμβούλιο του κράτους απόφαση ότι πρέπει να δοθεί αυτή η άδεια γιατί έχουν δικίο οι κάτοικοι που την ζητάνε δηλαδή να το γκρεμίσουν. Μπροστά σε αυτό το αδιέξοδο που βρεθήκαν αυτοί, ήτανε και δικό μας βέβαια αδιέξοδο, ήτανε περισσότερο δικό τους της διοίκησης, συγκαλείται το 2011 μια τρομερή *ας πούμε*, πως να την *πω*, συνάντηση, συγκέντρωση στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού με κύριο *ας πούμε* συγκαλέσαντα την συνάντηση αυτή τον Γενικό Γραμματέα κύριο Μπισταξή στην οποία παρευρίσκεται: Αποκεντρωμένη Περιφέρεια, Εκλεγμένη Περιφέρεια, Σγουρός τότε, Δήμος Αθηναίων, Υπουργείο Παιδείας, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ, Σύλλογος Ολυμπιονικών, Σύλλογος ΔΟΕ, η διεθνής αυτή ομοσπονδία των ολυμπιακών αγώνων, Γονείς Πανελληνίου, ο ίδιος ο Σύλλογος ο Πανελλήνιος, όλοι αυτοί σαφώς με αποχρώσεις διαφορές, κάπως πώς να μπορέσουμε να τα διατηρήσουμε και από την απέναντι μεριά εγώ, ως αντιπρόσωπος των κατοίκων. Μόνος μου. Και συγκαλείται μια τέτοια η οποία κύριο

τέτοιο ήταν πως θα μπορέσουν να τακτοποιηθούν αυτά, όπως τακτοποιούνται διάφορα, παράνομα, βάσει της χρήσεως τους ως αθλητικοί χώροι. Η μόνη που δεν παρευρίσκεται ενώ είχε κληθεί ήταν η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου η ΚΕΔ, η οποία είχε πει ότι πρέπει να ανακληθεί το παραχωρητήριο και σε αυτή την συνάντηση ήταν η μόνη που λείπανε. Εντελώς συμπτωματικά. Από τον Δήμο μέχρι ε, όλοι ήτανε του στυλ ότι στην καλύτερη αφήστε τα όπως είναι κτλ, στην καλύτερη γι' αυτούς και στην χειρότερη γι' αυτούς έκδοση πάντα, ναι πρέπει να μείνουν, γιατί είναι για... μόνο το υπουργείο Παιδείας έβαλε ένα θέμα πως μπορούν να πηγαίνουν τα παιδιά μας να αθλούνται σε ένα χώρο που δεν έχει άδεια ανοικοδόμησης, αλλά κι αυτό χλιαρά και η άλλη άποψη, ναι να μείνουν όλα αλλά να αναγκαστεί ο Πανελλήνιος να φυτέψει γύρω πιο πολλά δέντρα, να τον κάνει πιο πράσινο τον χώρο που παραμένει, που μένει, μέχρι και που να γίνουν πράσινες οι σκεπές πάνω από αυτά τα κτίρια. Καλά ήταν δηλαδή φιλοαστεία αυτά τα πράγματα, δεν , ήταν μη εφαρμόσιμα, παρόλα αυτά όλοι ψήφισαν, πλην του μειοψηφούντος κατοίκου και της επιτροπής κατοίκων, οι οποίοι ακόμα δείχνει πόσο δυνατό ήταν τότε το κίνημα, που η επιτροπή κατοίκων επαναλαμβάνω ήταν ένα άτυπο όργανο, δεν είχε ούτε, δεν ήταν ούτε σύλλογος, ούτε νομική υπόσταση και τέτοια. Αλλά επειδή ξέρανε ότι μπορούσες να κινητοποιήσεις κόσμο και να φέρεις λίγο αναστάτωση και λίγο τα πάνω κάτω σε καλούσαν σε μια τέτοια συνάντηση τώρα, που ήταν όλοι αυτοί οι φορείς. Πέρασε βέβαια, τακτοποιήθηκαν όλα, έχει βγει, έχω και τα χαρτιά, μπορώ να σου τα δώσω, τακτοποιήθηκαν όλα πλην όμως δυο κτιρίων, ένα που ήταν καφέ κι ένα που ήταν αποθήκη. Αυτά έχουν παραμείνει ακόμα. Σε τελευταίες συζητήσεις που έχουμε κάνει με τον Πανελλήνιο, την διοίκηση την σημερινή πλέον, χωρίς Κυριακού και αρκετά πιο συνεννοήσιμη έχουν απολύτως παραδεχτεί αυτό το χώρο της αποθήκης ότι είναι αυθαίρετος και πρέπει να κατεδαφιστεί, για το καφέ λίγο παίζουν κάτι, ότι προσπαθούν τώρα να το τακτοποιήσουν με κάποιο νόμο, τέλος πάντων, πάντως για τον ένα χώρο το έχουν παραδεχτεί. Το κύριο αίτημά μας πλέον εμάς, σαν επιτροπή κατοίκων είναι ότι θέλουμε μια όσμωση του χώρου με το πάρκο. Είτε να βγούνε κάποιοι προπονητές του Πανελληνίου και κάποιες μεγάλες αποστάσεις, προπονήσεις κτλ να τις κάνουνε μέσα στο πάρκο, έστω και με πολύ μικρό αντίτιμο να μπορεί να πηγαίνει ο καθένας, να συμμετέχει σε κάτι τέτοιο, είτε να δοθούνε κάποιες ώρες μέσα στον Πανελλήνιο, όπως ίσχυε πολύ παλιά, στη δεκαετία του 70, δεν θυμάμαι για το 80 ακριβώς αλλά σίγουρα τη δεκαετία του 70, ήμουννα τότε μαθητής, υπήρχαν δύο δίκωρα στον Πανελλήνιο που ήταν ελεύθερα, δηλαδή έμπαινες μέσα και έκανες joking, έκανες, σου επιτρεπόταν να αθλείσαι χωρίς να είσαι μέλος ή να πληρώσεις και συνδρομή. Έστω να δοθεί κάτι τέτοιο προς τα παιδιά της

*Κυψέλης, των Εξαρχείων, της Βικτώριας, του Γκύζη, όλης της Αθήνας δηλαδή, αλλά κυρίως αυτοί θα πάνε που είναι κοντά, δεν θα έρθει κάποιος από το Παγκράτι».*⁸⁸⁵

B.X.: «ο Πανελλήνιος έχει αυτές τις αμαρτίες του παρελθόντος σε σχέση με την καταπάτηση, πολλή μεγάλη του Κυριακού, του δόθηκε άφεση κανένας δεν ασχολήθηκε εκτός από ελάχιστους και παλεύει και αυτός, αλλά είναι επιχειρηματίας».⁸⁸⁶

A.Π.: «Με τον Πανελλήνιο- με τον Πανελλήνιο δεν ξέρω, πάντως είχε ένα πρόβλημα, είχε κατηγορηθεί δικαίως από ότι ξέρω ότι καταπάτησε ένα κομμάτι του πάρκου και έχει κάποια αυθαίρετα, τα οποία αν δεν απατόμαι έχουν κριθεί κατεδαφιστέα. Δεν ξέρω τι έχει γίνει εκεί πέρα, η νέα διοίκηση του Πανελληνίου, που είναι αναμάρτητη σε σχέση με αυτό το συζητάει το θέμα. Πάντως κατά την γνώμη μου ο Πανελλήνιος θα έπρεπε να στηριχτεί πάρα πολύ από την πολιτεία και η Περιφέρεια, δεν έχω καταλάβει, δεν ξέρω αν θα μάθω ποτέ, ενώ είχε συμφωνηθεί να δώσει μια επιδότηση δεν το έκανε ποτέ. Για μένα είναι απαράδεκτο, διότι ο Πανελλήνιος εξυπηρετεί τις ανάγκες πάρα πολλών παιδιών στη γειτονιά και παιδιά μη προνομιούχων οικογενειών, δεν είναι το Holmes ο Πανελλήνιος. Εγώ πηγαίνω για να κάνω κολύμπι, πληρώνω 50€ το μήνα και πάω όσες φορές θέλω και , θλίβομαι ρε παιδί μου, είναι παρακμιακό, είναι σε μαύρο χάλι, αγωνίζονται οι άνθρωποι που το έχουν, οι αθλητικές τους εγκαταστάσεις έχουν πρόβλημα, το παρκέ τους ε, βέβαια. Δηλαδή θα ήθελα να ηγηθώ μιας, πως το λένε, πρωτοβουλίας να μαζευτούνε χρήματα. Είναι απαραίτητος ο ,πως τον λένε, ο Πανελλήνιος και γίνεται ακόμα πιο συμβολικό, όταν έχεις ακριβώς δίπλα την πιάτσα ναρκωτικών. Εσύ σαν πολιτεία θα έπρεπε ακόμη περισσότερο να ενδιαφερθείς αυτή την μόδα, ας πούμε, του αθλητισμού, τέλος πάντων...».⁸⁸⁷

E.A.: «Ο Πανελλήνιος, είναι αυτή η ιστορία με τα αυθαίρετα τότε, ούτε ξέρω τι είχε γίνει, εγώ δεν ήμουν τότε, αυτά τα βρήκα, αυτά γίναν τότε μάλλον, επι Κυριακού, για μένα έχει τελειώσει το θέμα, τι να ψάχνουμε τώρα, να κατεδαφίσουμε το αυθαίρετο του Πανελληνίου; Κατ' εμέ θα πρέπει τον Πανελλήνιο, να τον πιάσεις, δεν ξέρω πως θα τον πιάσεις, γιατί κι αυτός χρωστάει της Μιχαλούς, να φέρεις να τον φτιάξεις, δηλαδή να γίνει ένα αθλητικό κέντρο όπως πρέπει, δεν ξέρω πως, με ποιο τρόπο και να ενταχθεί στο πάρκο, δηλαδή να ανοίξουν... ο γέγονε-γέγονε, ο γέγονε-γέγονε, πάει τελείωσε τώρα. Να ανοίξουν οι πίσω πόρτες, δηλαδή, τώρα πια δεν έχεις το φόβο, ούτε μπορείτε, να σας πω κάτι, γιατί και μεγάλος λόγος γίνεται και με το Άλσος. Ούτε μπορεί να είναι η πόρτες ανοιχτές και να μπαινοβγαίνει ο καθείς και ο κάθε τρελός και το κάθε σκυλί να τρέχει δεν

⁸⁸⁵ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019.

⁸⁸⁶ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁸⁸⁷ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

ξέρω τι, α, θα μπορεί να υπάρχει κάποιου άλλου είδους περίφραξη να υπάρχει μια πόρτα που θα ανοίγει και θα κλείνει, μπορεί να ενταχθεί στο πάρκο ο Πανελλήνιος, άνετα».⁸⁸⁸

Δ.Τ.: «Λοιπόν, στον Πανελλήνιο, στο θέμα του Κυριακού, σαν μεγαλοπαράγοντας της εποχής, έκανε μια ανάπτυξη, δηλαδή σε ένα μέρος ας πούμε που ήτανε στο οικόπεδο του Πανελληνίου κι άρχισε να φτιάχνει κτίρια, παράνομα. Λοιπόν, πολλοί άνθρωποι αντιδράσανε και έντονα, κυρίως για το κομμάτι της παρανομίας, στο οποίο δεν μπορώ να διαφωνήσω μαζί τους. Δηλαδή, ανεξάρτητα δηλαδή αν είναι κάτι το οποίο μπορεί να προσφέρει, κάπου προσφέρει ο Πανελλήνιος, τα παιδιά μας ας πούμε πηγαίνουν και παίζουν πιναγκ-πονγκ, άρα προσέφερε αυτό το κτίριο το μακρύ που έχει ο Πανελλήνιος. Από την άλλη μεριά, ξέρεις, η μια παρανομία φέρνει την άλλη, δηλαδή αν ήθελε να κάνει να το επεκτείνει να κάνει, ας πάρει δίπλα ένα κτίριο, ένα οικόπεδο να το φτιάξει, να το κάνει κλπ., δηλαδή δεν είναι ο ελεύθερος χώρος του πάρκου, χώρος για να... ξέρεις, δεν έχεις σχολείο- πάρε από το πάρκο, δεν έχεις αθλητικές εγκαταστάσεις- πάρε από το πάρκο, αύριο δεν έχεις θέατρο- πάρε από το πάρκο. Δηλαδή, είναι τόσο λίγο το πράσινο που δεν έχουμε περιθώρια να το κτίζουμε. Αυτής της άποψης είμαστε. Με την νυν διοίκηση του Πανελληνίου έχουμε μια πολύ καλή σχέση. Οι ίδιοι, τέλος πάντων, νομιμοποιήθηκαν όπως νομιμοποιήθηκαν τα αυθαίρετα, υπάρχουν ένα μόνο μικρό αυθαιρετάκι. Λοιπόν, έχουμε μιλήσει μαζί τους και προσπάθησα, προσπάθησα γιατί ήταν πιο πολύ δικιά μου πρωτοβουλία, μαζί με άλλα παιδιά πηγαίναμε, να... θέλουμε να συνδέσουμε τον Πανελλήνιο με το πάρκο. Δηλαδή ο Πανελλήνιος στην πραγματικότητα είναι αποκομμένος από το πάρκο. Έφερε ο Πανελλήνιος ζωή στο πάρκο; μπαίνουνε στον Πανελλήνιο κάνουνε πισίνα, κάνουνε ωραία πράγματα, κι ο αθλητισμός είναι καλό και φεύγουνε. Το πάρκο, δεν έχει σχέση».⁸⁸⁹

Δ.Κ.: «Ο Πανελλήνιος κατηγορείται ότι έχει κάνει κατάληψη κάποιου κομματιού του Πεδίου του Άρεως. Είχε κάνει, ο Κυριακού, η μεγαλομανία του Κυριακού. Κοίτα εγώ πιστεύω, στο τελείωμα του εκεί καταλήγουμε, στην αρχή πιστεύω και συμμετείχα κι εγώ στις αντιδράσεις τότε για να γίνει η αυθαιρεσία, το αυθαίρετο, γιατί έγιναν, ξέρετε, κτίσματα που χάλασαν πράσινο, έγινα όμως. Τώρα είναι το ζήτημα να αξιοποιήσουμε αυτό το χώρο προς όφελος και του πάρκου και των γειτόνων, εκεί δεν έγινε σκυλάδικο, δεν έγινε μπουρδέλο, έγινε χώρος αθλητισμού, ο χώρος αθλητισμού είναι συμβατός με το πάρκο, οπότε το ζήτημα είναι από εδώ και πέρα, πως θα μπορούμε να έχουμε αυτό το χώρο και να τον έχει και το πάρκο. Εμείς ζητάμε από τον Πανελλήνιο να ανοίξει επιτέλους μια πόρτα

⁸⁸⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁸⁸⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

από την πλευρά του πάρκου, να μην είναι ο τοίχος του πάρκου, και καλά όσο ήτανε η πιάτσα ναρκωτικών και η εγκληματικότητα είχαν ένα δίκιο ότι, έπρεπε να προστατευτούν. Σε ένα συνολικό όμως πλαίσιο λειτουργίας του Πάρκου, εύρυθμου, εμείς θα θέλαμε να μπορείς να βγαίνεις από τον Πανελλήνιο και να τρέχεις στο πάρκο και να ξανακαταλήγεις στον Πανελλήνιο, άμα μιλάμε για ένα οργανωμένο τρέξιμο με γυμναστές και τέτοια».⁸⁹⁰

Σε όλες τις παραπάνω αιτιάσεις ο Πανελλήνιος δίνει την δική του απάντηση μέσα από τα λόγια του αντιπροέδρου του, Δ.Α. σε συνέντευξη την 22.6.2019:

Δ.Α.: «**Πανελλήνιος:** είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι του Πεδίου του Άρεως, στενά συνυφασμένα, δεν υπάρχει άνθρωπος που να μην έμαθε τις αρχές του αθλητισμού και να μην γαλουχήθηκε στον Πανελλήνιο, στο Πεδίον του Άρεως. Να σου πω γιατί, ότι εμείς κάναμε ζέσταμα στο Πεδίον του Άρεως, κάναμε αποθεραπεία στο Πεδίον του Άρεως και από την άνοιξη και μετά, όποτε είχαμε χρόνο, μεγαλώσαμε στα αγάλματα, δηλαδή εκεί παίζαμε, ξέρεις, στο άγαλμα του Κωνσταντίνου μέχρι πάνω. Δηλαδή αυτό, το να πάμε στο Πεδίον του Άρεως και να ξεκινήσουμε από το Περιστέρι και να πάμε εκεί, γιατί εγώ μένω στο Περιστέρι, ήταν δύσκολο, αλλά το να μείνουμε στο Πεδίον του Άρεως καλοκαίρι ήταν σύνηθες. Ο Πανελλήνιος έχει ένα ισχυρό brand name το οποίο όμως για λόγους μπορεί και κακούς στο Πεδίον του Άρεως και λόγω της φθοράς που υπέστη το Πεδίον του Άρεως αλλά και για άλλους που έχουν να κάνουν με την λειτουργία του Πανελληνίου έφθιρε με την πάροδο, στο πέρασμα του χρόνου. Επίσης έχει ένα ιστορικό αρχείο που φυλάσσεται στις εγκαταστάσεις του, ναι, είναι σε κακή κατάσταση, πρέπει να ψηφιοποιηθεί, δεν έχουμε λεφτά να προχωρήσουμε την ψηφιοποίηση που είχε κάνει ένα διάστημα, που βρήκαμε ένα κονδύλι από το Πάντειο. Είναι ανεκτίμητης αξίας, ιστορικά, ανεκτίμητης».

Καταπατήσεις: «Ταυτίστηκε κάποιο διάστημα ο Κυριακού με τον Πανελλήνιο. Γιατί όλοι οι άνθρωποι εκεί, όλοι οι κάτοικοι εκεί θεώρησαν ότι ο Κυριακού για να πετύχει την αναρρίχηση του στον αθλητικό χώρο χρησιμοποιούσε ως όχημα τον Πανελλήνιο.

Ο χώρος που καταπατήθηκε ήταν μια τεράστια αλάνα με τσιμέντο, μια κακή διαμόρφωση, μια εγκαταλελειμμένη έκταση. Δεν το έχω ψάξει, ίσως να ήταν του Πανελληνίου, την οποία ο Πανελλήνιος ως σωματείο δεν επένδυσε ποτέ. Ναι δεν τηρήθηκαν όλες οι νόμιμες διαδικασίες για την δημιουργία αυτών των εγκαταστάσεων που έχουμε σε αυτό το κομμάτι του Πεδίου του Άρεως. Όταν οι συλλογικότητες, τα άτομα κινήθηκαν για το γκρέμισμα αυτών το αποτέλεσμα θα ήταν καλύτερο. Δηλαδή αν γκρεμίζαμε όλες αυτές τις εγκαταστάσεις, θα αισθανόμασταν δικαιωμένοι, ότι τιμωρούμε ένα σωματείο πια γι' αυτό που έκανε, γιατί ο Κυριακού δεν ήταν ο Κυριακού ήταν ο Πανελλήνιος, γι' αυτό που έκανε,

⁸⁹⁰ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

θα είχε αναπαυθεί η συνείδησή μας; Έστω ότι έγινε ότι έγινε, έλα αυτό να το αξιοποιήσουμε στο μέγιστο δυνατό βαθμό, να φυτέψουμε ογδόντα δέντρα στον περιβάλλοντα χώρο και να κάνουμε αυτή την εγκατάσταση όσο πιο λειτουργική γίνεται για τα παιδιά μας.

Υπήρχε ένα αυθαίρετο κτίσμα προς την γωνία, εκεί που συνορεύει με το Πεδίο του Άρεως, από κάτω ήταν, είναι ο υποσταθμός της ΔΕΗ και από πάνω υπήρξε πρόβλεψη, λυπούμαι δεν ξέρω να σου πω, να γίνει καφέ, να βλέπει στο χώρο των λεωφορείων. Δεν λειτούργησε ποτέ, από ότι ξέρω εγώ. Δεν έγινε. Αυτό είναι το ένα από τα αυθαίρετα που συζητάγαμε, τελικά νομίζω ότι αυτό είναι που έχει τακτοποιηθεί... Η αποθήκη δεν έχει τακτοποιηθεί, δεν μπορούσε, κάτι δεν πήγε καλά με το... Να μου επιτρέψεις να σου πω ότι προσπαθήσαμε να δώσουμε σε μια ΜΚΟ αυτό το κτίσμα, για να κάνει δράσεις σε κοινωνικά ενταγμένους, αλλά δυστυχώς δεσμευόμαστε ότι δεν είναι νόμιμο. . Ενώ είχαμε πάρει την άδεια και όλα αυτά... Πάντως θα ήταν πάρα πολύ ωραίο, άνθρωποι που, οι οποίοι θέλουν να επανέλθουν σε αυτό που λέγεται κοινωνία μας, να κάνουνε ζωγραφική στο χώρο μας. Δεν είναι εκπληκτικό;»

Σύνоро με το Πάρκο. «...δεν μπορείς να βάλεις στεγανά, δηλαδή, όπως πολύ καλά ξέρεις, η πλευρά που βρίσκεται η τέντα και που έχουμε το διαχωριστικό με το Πεδίο του Άρεως, είναι κάτι κάγκελα στα οποία έχουμε βάλει ένα πανί, ώστε τα μικρά παιδιά που αθλούνταν στο χώρο εκείνο να μην είχαν οπτική επαφή με την μόνιμη κατοικία των τοξικομανών, δεν ξέρω αν λέγεται έτσι, με συγχωρείς, με τους τοξικομανείς για να μην έχουν οπτική επαφή με τους τοξικομανείς του χώρου. Τώρα, αν θεωρείς εσύ ότι τυπικά χωριζόμαστε από αυτό, θα πρέπει να το δεχτώ. Έτσι λέω, αλλά ουσιαστικά δεν μπορείς να πεις ότι χωριζόμαστε. Δηλαδή, δεν είναι για μας μια σειρά από κάγκελα ένα χώρισμα. Δηλαδή με συγχωρείς είναι ένα, δεν μπορώ να το δεχτώ, είναι ένα τυπικό σύνоро. Η πίσω πόρτα που επικοινωνεί με το Πεδίο του Άρεως είναι κλειστή γιατί είναι ορισμένοι που κάνουν περιστασιακή χρήση, όχι οι μόνιμοι χρήστες που μένανε μέσα στο πάρκο. Σε σχέση με το παρελθόν, γιατί η πιάτσα έχει μετατοπιστεί πλευρικά της ΑΣΟΕΕ. Οι εικόνες που ζήσαμε δεν ξέρω αν μπορώ να τις περιγράψω, αισθάνομαι ότι είμαι μικρός για να τις περιγράψω. Τις κλοπές, μπορώ να στις καταγράψω, έχουμε καταγεγραμμένα, εντάξει, δεν είναι, αλλά θες τραγικές; Ναι, ζήσαμε τραγικές. Δεν ήτανε... δεν είχαμε τι να πούμε στα παιδιά, απαγορεύσαμε στα παιδιά να πηγαίνουν σε αυτό το χώρο. Εμείς ζήσαμε, ναι, βιώσαμε το πρόβλημα της Μαυροματαίων». **Σχέσεις με συλλογικότητες:** «Υπήρξε από μια συλλογικότητα, από δυο εκπροσώπους, τους οποίους, το όνομα δεν θυμάμαι-μπορώ να το βρω- με τους οποίους κλείσαμε ένα ραντεβού και εγώ και ο πρόεδρος. Οι άνθρωποι αυτοί θέλαν να μάθουν ποια είναι η εξέλιξη σε σχέση με την τακτοποίηση των αυθαίρετων του Πανελληνίου. Μάλιστα η τελική απόφαση ενός

δικαστηρίου βγήκε προχθές, να στη στείλω αν σε ενδιαφέρει, η οποία μιλάει για εμάς και αποτρέπει περεταίρω ενέργειες στον Άρειο Πάγο αν θέλει κάποιος καταφύγει. Είναι υπέρ μας, της άποψης της τακτοποίησης. Εμείς ως διοίκηση εδώ και ενάμιση χρόνο περίπου, είπαμε στις συλλογικότητες, τους ανοίξαμε ποιοι είμαστε, είπαμε ότι υπάρχει ένα πρόβλημα σε ένα μικρό κτίσμα, το οποίο για κάποιους λόγους, απίστευτους, δεν έχει τακτοποιηθεί ακόμα και τους δηλώσαμε ξεκάθαρα: ελάτε όποτε θέλετε, προτείνετέ μας να κάνουμε δράσεις από κοινού. Τελεία και παύλα».

Με τους νέους δρομείς: «όχι, νομίζω ότι δεν συμμετέχουμε. Δεν ξέρω αν ξέρει κάτι ο πρόεδρος. Επίσημα σε εμένα δεν το ξέρω, θα χαρώ πάρα πολύ να έρθουμε σε επαφή μαζί τους και να παρασύρουν και ανθρώπους άλλους, γιατί εμείς έχουμε ένα γκρουπ ενηλίκων στους οποίους χωρίς αμοιβή παραχωρούμε την εγκατάστασή μας να τρέχουν το βράδυ. Προφανώς και είναι πιο γοητευτικό, πιο ωραίο να τρέχεις το βράδυ στο Πεδίον του Άρεως. Η να τα συνδυάσεις από κοινού και τα δυο. Μέσα να κάνεις γυμναστική, να το χρησιμοποιείς σαν αποδυτήρια να αλλάζεις και η διαδρομή έξω να είναι το ίδιο το Πεδίον του Άρεως. Θα μπορούσαμε να βγάλουμε δικούς μας γυμναστές στο Πεδίο του Άρεως, εύκολα-εύκολα, εμείς το κάναμε. Εγώ στα χρόνια τα δικά μου, κάναμε γυμναστική στο Πεδίον του Άρεως».

Σχέσεις με πολιτικούς και με την Περιφέρεια: «όλοι οι υποψήφιοι δήμαρχοι υποσχέθηκαν ότι θα βοηθήσουνε. Δηλαδή ήδη τους είπαμε τις ιδέες μας, ήδη μας είπανε πολύ ωραίες ιδέες, ο Μπακογιάννης είπε για μια ιδέα που του είπα, έδειξε τρομερό ενδιαφέρον και είπε βεβαίως. Προσπαθήσαμε να κάνουμε προγραμματικές συμβάσεις, να τις έχουμε έτοιμες, να είναι. Δηλαδή, έχουμε πλάνο τι ζητάμε. Επαναλαμβάνω, είμαστε 100% ερασιτεχνικό. Δηλαδή καίγομαι να πληρώσω τη ΔΕΗ, την Protergia, έχω πρόβλημα με την ΕΥΔΑΠ και προσπαθούμε να το βάλουμε σε ρύθμιση και θέλω, το όνειρο μου, και το είπα σε όλους, είναι να πέσει το κέντρο κόστους και να ανοίξουμε περισσότερο.

Οι εγκαταστάσεις έχουν θέμα, 100% έχουν θέμα. Η προηγούμενη διοίκηση της Περιφέρειας δεν καταλάβαμε τελικά γιατί δεν προχώρησε στα δύο διακόσια που μας είχαν υποσχεθεί. Δεν κατάλαβα τελικά που μπλέχτηκε το ζήτημα. Δεν έχω καταλάβει αν και είμαι υπάλληλος και καταλαβαίνω. Η καινούρια διοίκηση είπε ότι θα μας βοηθήσει. Τα χρήματα... , δεν ξέρουμε γιατί ξαφνικά το κονδύλι αυτό τραβήχτηκε, σταμάτησε, δεν ξέρω, δεν το κατάλαβα. Προσπάθησα να καταλάβω για ποιο λόγο δεν προχώρησε. Θα πρέπει εδώ σε αυτό το σημείο να πω ότι ήταν εξαιρετικά πολύτιμη, φάνηκε πραγματικά η καλή του διάθεση του Μίλτον του Κόρκου, που δεν το ξέρω, που μιλήσαμε στο τηλέφωνο που μίλησε με τον πρόεδρο, που, που, που... αλλά για κάποιο λόγο δεν προχώρησε η εκταμίευση των χρημάτων. Να πω Γιάννη ότι εμείς σε περίπτωση που προχωρήσουμε δεν θέλουμε χρήματα,

δηλαδή η Περιφέρεια θα αναλάβει το έργο, η Περιφέρεια θα πληρώσει τον εργολάβο, εμείς απλά θα απολαμβάνουμε τα έργα όπως θα εξελίσσονται μπροστά μας. Δεν θέλουμε να μπουνέ χρήματα στο ταμείο μας. Δηλαδή αυτό θα προτείνουμε στον όποιον, δεν θέλουμε καθόλου... Λυπάμαι, δεν ξέρω, δεν έχω καταλάβει, δεν μπορώ να σου πω τι συνέβη, αυτό έφερε αυτό το αποτέλεσμα, αν το γλιτώναμε αυτό θα κάναμε αυτό, τίποτα, τίποτα, δεν ξέρω, δεν έχω καταλάβει. Δεν κατάλαβα για ποιο λόγο δεν προχώρησε, παρά του ότι τον τελευταίο καιρό ανοίξαμε διαύλους επικοινωνίας που είχανε σταματήσει. Ο διάλογος ήτανε ειλικρινής 100%. Με τη νέα διοίκηση είχαμε επαφή, ναι. Δεν ήμουν παρών. Θεωρώ ότι κι εκείνοι είπαν, εκτιμούμε αυτό που κάνετε, είναι αναμφίβολος, αναμφισβήτητος ο ρόλος σας στην εξέλιξη της κοινωνίας της Κυψέλης, πρότυπο πολυπολιτισμικής κοινωνίας αυτή που ζούμε στην Κυψέλη, λέει θα μας βοηθήσει. Ουσιαστική βοήθεια περιμένουμε και από το δήμο της Αθήνας. Θεωρώ ότι η νέα διοίκηση του δήμου της Αθήνας έχει εκφράσει πλήρως, έχει εκφράσει ανοιχτά τη διάθεση της να αναλάβει εκείνη την διαχείριση του Πεδίου του Άρεως».

Εκδηλώσεις: «Ο Πανελλήνιος είναι όντως εξωστρεφής, όσο δεν παίρνει παραπάνω, δηλαδή θα σου στείλω μια σειρά από εκδηλώσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τον τελευταίο ενάμιση χρόνο και δεν έχουμε πει όχι σε κανέναν. Επίσης στον Πανελλήνιο, με την ευκαιρία αυτή, να σου πω ότι κάναμε: βραδιά τανγκο, όλες τις πολιτικές ομιλίες, με χρήματα να μπαίνουν και μέσα, ότι αγώνες βετεράνοι, μικροί, στίβον, όλα τα δίνουμε για να κάνουν αγώνες, με χρήματα που όπως ξέρεις πολύ καλά εμείς δεν κερδίζουμε, δηλαδή είμαστε 100% ερασιτέχνες, όχι δήθεν. Νομίζω ότι σε μια εκδήλωση που είχε το ίδρυμα Νιάρχος, σκάκι, εμείς παραχωρήσαμε τις εγκαταστάσεις μας και τον εξοπλισμό μας για να γίνουν εκεί. Δεν τα καταφέραμε να συνεργαστούμε λόγω κακής συνεννόησης, σε μια εκδήλωση της Περιφέρειας, για το μπάσκετ, για το βόλεϊ; Είχαμε θέματα εκεί τα οποία έπρεπε να συνεννοηθούμε πιο νωρίς, δεν μας βόλεψε. Ναι οτιδήποτε γίνει στο Πεδίον του Άρεως, αθλητικό και μη, η αρωγή μας είναι δεδομένη. Το αποδείξαμε στις από κοινού ενέργειες που έκανε το ΟΠΑ, (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών) που ανέλαβε μια πρωτοβουλία οι φοιτητές και κάνανε μια δυο δράσεις εκεί. Κυνήγι θησαυρού και κάτι άλλα, άνετα- άνετα. Το πάρκο δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί μακριά. Λόγω της θέσης του είναι βασικός παίκτης το Πεδίον του Άρεως. Οι σχέσεις με το ΟΠΑ θεωρώ ότι επανέρχονται στα προ τριετίας επίπεδα. Από εδώ και πέρα οι φοιτητές του ΟΠΑ θα αθλούνται μέσα στον Πανελλήνιο, με προγραμματική σύμβαση που έχουμε συνάψει οι δυο φορείς. Αποτελούν το έμπυρνο δυναμικό μαζί με τα παιδιά μας, για να γίνει πρότυπο το Πεδίον του Άρεως. Παραχωρούμε τις εγκαταστάσεις μας, ορισμένες ώρες και όλες τις ημέρες για να έρχονται οι αθλητές και να αθλούνται. Εμείς, η αμοιβή μας θα έρχεται από το ΟΠΑ, καταλαβαίνεις

λοιπόν ότι εμείς έχουμε μια πηγή να καλύπτουμε έξοδα του ... και μετά θέλουμε τα παιδιά εκεί τέλειο δεν είναι; Ως φοιτητής είχες εσύ τέτοιες πολυτέλειες; Να έρχεσαι να κάνεις κολύμπι να κάνεις τρέξιμο και μετά να πηγαίνεις για τα μαθήματά σου; τέλειο δεν είναι; Ανοιχτός ο Πανελλήνιος σε οποιαδήποτε εκδήλωση, με μια αμοιβή στην οποία θα καλύπτει τα έξοδα του πια... Ε δεν γίνεται τώρα, ας πούμε, τώρα μας ζητούσαν να κάνουμε γύρισμα, δυο ανεξάρτητοι οργανισμοί. Βεβαίως, πληρώσανε μόνο την καθαρίστρια. Δεν μπορούσαμε να διαθέσουμε... δηλαδή τους παραχωρούσαμε τους χώρους μας και τους είπαμε, σας παρακαλούμε πρωί, όταν δεν θα έχουμε τα παιδιά, που θα μας δημιουργήσετε πρόβλημα, όταν θα είστε ογδόντα άτομα, τέτοια πράγματα. Ήτανε για μια ιδιωτική εκδήλωση που έγινε για τάνγκο, πήραμε αμοιβή. Γιατί ήτανε δυο βράδια, από το πρωί ως το βράδυ κ έπρεπε να πληρωθεί, ο φύλακας, τα φώτα, ο ηλεκτρολόγος που ήταν standby, δεν μπορούμε να διαθέσουμε προσωπικό και να το πληρώνουμε εμείς. Για άλλες εκδηλώσεις βεβαίως, και τα κουβεντιάσουμε όλα».

Ερασιτέχνης: «Δηλαδή έπρεπε να πείσουμε τους κατοίκους ότι είμαστε ερασιτεχνικό σωματείο, δηλαδή δεν βγάζουμε χρήματα. Ότι οι δουλειές, εγω, του προέδρου, ο γενικός γραμματέας, ο ταμίας κανένα μέλος του ΔΣ δεν πληρώνεται, δεν αμείβεται. Επίσης, όπου, όπως έχουμε εκθέσει επανειλημμένως και στην πολιτική ηγεσία, όπου, βοηθήστε μας, δεν παίρνουμε χρήματα από κανέναν για να μειώσουμε το κέντρο κόστους και να ανοίξουμε ακόμα περισσότερο. Στην δεκαετία του 80 ο Πανελλήνιος τα χρήματα που έπαιρνε από αυτούς που θέλανε να τρέξουν ήτανε πάλι υποτυπώδη. Ο Πανελλήνιος παρέμενε ανοιχτός για πάρα πολλά χρόνια, δεν έπαιρνε χρήματα. Ήτανε όμως στην κρατική βοήθεια. η οποία κόπηκε, το 2000 κάποια στιγμή, το 2008 σίγουρα. Να σου πω όμως κάτι, γιατί αυτό σε παρακαλώ πολύ οφείλεις να το τονίσεις και το ξέρεις πολύ καλά. Ο Πανελλήνιος πληρώνει στο 100% τα λειτουργικά του κόστη. Τα άλλα σωματεία δεν τα πληρώνουν, όπως πολύ ξέρεις ή υποτυπώδης. Άρα δημιουργείται ένα σοβαρό πρόβλημα νόθευσης ανταγωνισμού, το οποίο είναι και πολύ περισσότερο, όταν στα άλλα γυμναστήρια χρησιμοποιούνται χρήματα της ευρωπαϊκής ένωσης. Κι έχουμε μια κατάφορη παραβίαση του ανταγωνισμού και για δηλαδή ένα γήπεδο πχ που γίνεται, γίνεται αναπαλαίωση, γίνεται εκσυγχρονισμός, νέος τάπητας με χρήματα της ευρωπαϊκής ένωσης σε εμάς, εμείς για να το κάνουμε αυτό πρέπει να βρούμε ιδίους πόρους, το γυμναστήριο μειώνει το κέντρο κόστους και το πάει είκοσι ευρώ το μήνα, χωρίς να τον απασχολούν τα λειτουργικά, ενώ σε εμένα αν δεν πληρώσω μου γίνεται κατάσχεση στο λογαριασμό, στην αμοιβή μου από το δημόσιο. Αυτό είναι πρόβλημα πια. Στο σημείο αυτό να σου πω ότι έχουμε περίπου εβδομήντα εργαζόμενους, όλοι στο ΙΚΑ Τα καταλαβαίνεις τα κόστη μας; Και καταλαβαίνεις γιατί το στομάχι μου είναι πρησμένο.

Ο Πανελλήνιος πρέπει να είναι οικονομικά αυτόνομος, δεν γίνεται, δηλαδή πρέπει να έρθουμε σε ένα πιο καλό οικονομικό επίπεδο. Αν δεν πετύχουμε μια οικονομική σταθερότητα, ευρωστία, δεν μπορούμε να κάνουμε, ούτε πρωταθλητισμό, ούτε αθλητισμό όπως τον θέλουμε. Να σου μιλήσω μόνο χαρακτηριστικά για τον πρωταθλητισμό, να σου πω ότι, πόσο ευχαριστημένο θα ήταν κάποιο άλλο σωματείο, όταν οι ομάδες του είναι Α1 εθνική, όπως είναι για εμάς το χάντμπολ, που δεν θέλουμε να πάει, θέλουμε να πάει, αλλά δεν θέλουμε να πάει ο Γενικός Γραμματέας γιατί δεν μπορεί να του καλύψει τα έξοδα. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να πούμε ότι εμείς έχουμε τον κορυφαίο αυτή τη στιγμή Έλληνα αθλητή στίβου τον Φιλιππίδη, του οποίου δεν του προσφέρουμε τίποτα, ως σύλλογος. Απλώς αγαπάει τον Πανελλήνιο και είναι σε εμάς. Δεν μπορούμε εμείς, να σου πω μόνο για τον Φιλιππίδη. Υπάρχει μια εγκατάσταση η οποία είναι, αν φτιαχτεί, ιδανική, ιδανική, από την καλύτερη στην Ελλάδα, και θα μπορούσαμε να έχουμε τον Φιλιππίδη να γυμνάζεται εκεί, αντί να τρέχει στην Καλογρέζα, και δεξιά και αριστερά. Δεν μπορούμε να του προσφέρουμε, δηλαδή αυτή η εγκατάσταση δεν είναι καλή για να..., μπορεί να πάθει ατύχημα, να χτυπήσει. Δηλαδή σκέψου εμείς θέλουμε να του προσφέρουμε μόνο, τραγικό ζητάμε από ένα άνθρωπο να του προσφέρουμε, παρακαλάμε να είχαμε να του προσφέρουμε στέγη για να μας φέρει επιτυχίες. Τέλος πάντων. Λοιπόν, χρειαζόμαστε την άμεση αρωγή της... είτε του Δήμου, είτε της Περιφέρειας... είτε της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, ώστε να μας βοηθήσουν στο έργο μας και να είμαστε ερασιτεχνικό σωματείο. Γιατί πραγματικά λέω, είμαστε ερασιτεχνικό σωματείο. Έχουμε τους πιο χαμηλά αμειβόμενους προπονητές και ένα διοικητικό προσωπικό, του οποίου χρωστάμε χρήματα. Και οι προπονητές και το διοικητικό προσωπικό ξέρουν ποια είναι η κατάσταση και εκτιμούν τις προσπάθειες που κάνει η διοίκηση. Καταλαβαίνουν ότι έχουμε μια διοίκηση της οποίας στόχος της είναι ένας διαρκής αδιάλειπτος αγώνας για να κρατηθεί ο Πανελλήνιος ζωντανός. Πρέπει να κάνει λοιπόν, αυτονόητο είναι το χρέος της, ο δήμος μια μείωση στα δημοτικά τέλη, μια, να μην πληρώνουμε δημοτικά τέλη. Ξέρω εγώ, δηλαδή αυτό. Χρειαζόμαστε την βοήθεια της Περιφέρειας στο να χρηματοδοτήσει την συντήρηση των εγκαταστάσεών μας. Επαναλαμβάνω, χωρίς χρήματα».

Δράσεις: «Λοιπόν έχουμε παιδιά από την Αφρική, τα οποία περνάνε πάρα πολύ άσχημα. Δεν είναι το θέμα ότι δεν έχουν ρούχα, παπούτσια να φορέσουν, και για μας ήταν συγκλονιστικό να έρχεται ένα παιδί και να τρέχει ξυπόλυτο. Δηλαδή ξέρεις η ιδέα εμένα.... ναι- ναι, νομίζουμε ότι δεν συνέβη, εμένα με σοκάρει, ή ένα παιδί, που είναι πραγματικά όλα αυτά, να φοράει σαράντα νούμερο παπούτσια και να φοράει τριάντα εννιά και να βγαίνει το πόδι του και να μην μπορεί να το ανοίξει, γιατί αγάπη μου; Για να μην με κοροϊδεύουν τα άλλα παιδιά στο σχολείο ότι έχω μεγάλο παπούτσι και ότι δεν έχουν οι

γονείς μου να μου πάρουν σαράντα. Λοιπόν, στο πλαίσιο αυτό, επειδή τα παιδιά από την Αφρική είναι πάρα πολλά και πιέζομαι πάρα πολύ γιατί έχω αναλάβει την ευθύνη να καλύπτω τα έξοδά τους, όλοι μας, αλλά εγώ είμαι ο υπόλογος, συν ότι υπάρχει ένα τρομερό κύμα που δε το έχουμε συλλάβει από ασυνόδευτα παιδιά. Όταν παίρνουμε επιστολές, από σοβαρές ΜΚΟ, οι οποίες λένε, σας παρακαλούμε, τα παιδιά μας θέλουν να έρθουν σε εσάς να γυμναστούν, θα πούμε εμείς όχι; Και ποιος μου έδωσε το δικαίωμα να κρατάω τον Πανελλήνιο κλειστό; Άρα λοιπόν να σου πω τι κάναμε, τι έκανα. Τελευταία με την συγκατάθεση του ΔΣ κι επειδή βλέπω τον αριθμό να αυξάνεται όλο και περισσότερο, απευθύνθηκα σε τέσσερα ιδρύματα, ζητώντας τους, μόνο γι' αυτό, είκοσι δύο χιλιάδες ευρώ το χρόνο, τα οποία καλύπτουν σαράντα με πενήντα παιδιά, τα λεφτά θα τα έχουν εκείνοι, εγώ θα τους στέλνω τα παιδιά, σαν αθλητικές υποτροφίες και τα παιδιά να αθλούνται. Αυτά τα λεφτά θα καλύπτουν μόνο τις ανάγκες, το φαγητό και τα ρούχα τα καλύπτουμε εμείς προσωπικά, κι όπως μπορείς εύκολα να καταλάβεις, προσωπικά σημαίνει: Γιάννη δώσε μου είκοσι ευρώ να τα βάλω κάπου, Παναγιώτη δώσε μου είκοσι, εμείς μεταξύ μας. Απευθυνθήκαμε λοιπόν σε τέσσερα κορυφαία ιδρύματα, ζητώντας τους χρήματα για να έχουμε να πληρώνουμε τα παιδιά που θα έρχονται να αθληθούν. Υπάρχουν δραματικές ιστορίες πίσω από τα παιδιά που έρχονται να αθληθούν. Δεν σου λέω μόνο για τα ασυνόδευτα, που η λέξη και μόνο χαρακτηρίζει το τι έχει περάσει αυτό το παιδί, εμείς δεν μπορούμε να το φανταστούμε, αλλά και τα παιδιά κάποιων γονιών, κάποιων οικογενειών, τα οποία οι γονείς τους περνάνε δύσκολα. Και αυτή η κατάσταση γίνεται πολύ πιεστική, κι έρχεται σε μας το παιδί. Εκεί που κάνει, καταλαβαίνουμε την δυσκολία, η προπόνηση είναι πέντε με έξι, το παιδί κάθεται μέχρι τις επτά και δεν θέλει να επιστρέψει, θέλει να μένει μέσα στον Πανελλήνιο. Εγώ ως Γενικός Γραμματέας θέλω τα παιδιά να ξοδεύουν δέκα ώρες στον Πανελλήνιο, να μπορώ να τα κρατάω εκεί, όσο το δυνατόν περισσότερο μπορώ. Όταν καταλάβουμε ότι υπάρχουν προβλήματα οικονομικά, προχωράμε σε εκπτώσεις, διακριτικά, δεν θέλουμε να φέρνουμε σε δύσκολη θέση. Όταν υπάρχουν κοινωνικά προβλήματα, σου είπα και πριν, προσπαθούμε να κρατήσουμε τα παιδιά δικά μας, εδώ μέσα, σε εμάς. Αλλά, ξέρεις, δεν είναι μόνο..., η οικονομική κρίση έπληξε και πολλές οικογένειες Ελλήνων. Θυμάμαι χαρακτηριστικές περιπτώσεις δυο οικογενειών, μια μητέρα η οποία πραγματικά, εκ των πραγμάτων, έχοντας και ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας, δεν μπορούσε να φέρνει την κόρη της σε ρυθμική. Από μόνη της έκανε μια αίτηση, μας έφερε και πιστοποιητικά, από δημόσια νοσοκομεία, και ξέρεις... αυτά μας φέρνουν σε πάρα πολύ δύσκολη θέση, γιατί δεν θέλουμε, να αντί... δεν ξέρουμε πώς να αντιμετωπίσουμε τέτοια φαινόμενα. Αμέσως, χωρίς δεύτερη κουβέντα, το έκανε και την επόμενη φορά, εξηγήσαμε βέβαια ότι πρέπει να έχουμε έσοδα και αυτά και βάλαμε μια τιμή συμβολική και είπαμε:

άνετα, άνετα, μην μας ξαναφέρετε..., δηλαδή προσπαθήσαμε να της πούμε ότι σας καταλαβαίνουμε, σας πιστεύουμε, μην μας φέρνεται σε δύσκολη θέση, τέλος, τέλος, δεν είμαστε εμείς οι κριτές, ναι θα πληρώνετε 10 ευρώ το μήνα και είμαστε όλοι καλά, ικανοποιημένοι, βάλτε το παιδί σας εδώ σε εμάς και φύγετε εσείς. Είναι καλά.

Υπήρχε και μια άλλη ομάδα, στην οποία συμμετείχαν η Μιμή Ντενίση, ο... που έχει το μουσείο του αυτοκινήτου, το ξενοδοχείο το Park, η ΑΣΟΕΕ, ο ΟΤΕ, ο ιδιοκτήτης του αναψυκτηρίου και των θεάτρων, ο Μαροσούλης, συμμετείχαμε και σε αυτή.... συναντηθήκαμε δυο φορές, τους εξήγησα από πού προέρχομαι, τους είπα ότι μπορούμε να βρούμε χρήματα από εκεί, κι από εκεί, είπαμε στο Park ελάτε να συνεργαστούμε, δηλαδή να φέρουμε, να κάνουμε μια πρόταση από κοινού να φέρνουμε αθλητές από το εξωτερικό να αθλούνται σε εμάς, να αναπτύξουμε ακόμα περισσότερο, όταν σας στέλνουμε προσφορές για αθλητικές συναντήσεις, απαντήστε μας, να βγάζουμε τις αθλητικές ομάδες να τρέχουνε, να έχουμε κίνηση ως προς αυτή την κατεύθυνση. Στο σημείο αυτό να σου πω ότι ο εκπρόσωπος του ΟΠΑ ήταν καθηγητής μου στο Πανεπιστήμιο, άρα η σχέση είναι ισχυρή εκ των πραγμάτων, γνωριζόμαστε προσωπικά, δυστυχώς έγιναν κάποιες ενέργειες, πρέπει να αναδείξω το ρόλο της κυρίας Ντενίση, η οποία ήταν πραγματικά, το πάλεψε πάρα πολύ και μας ενθάρρυνε και... σε όλα. Δυστυχώς δεν έγιναν πολλές ενέργειες από εκείνη την κατεύθυνση, δεν ξέρω τι άλλες κάνανε, αν στείλανε γράμματα, αν, να, να, , οτιδήποτε μας ζητήθηκε πήγαμε και εκφράσαμε τις απόψεις μας.

Παράλληλα εμείς κινούμαστε και δεν στο κρύβω ότι εμείς έχουμε υποβάλλει, στον τελευταίο χρόνο, υποβάλλαμε σε ανταγωνιστικά σε 4 ευρωπαϊκά προγράμματα, εγώ το έκανα, το οποίο θα συνεχίσω να το κάνω. Ήδη μιλάμε με το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Τμήμα Φυσικής για να βρούμε ευρωπαϊκά προγράμματα από κοινού για να συμμετέχουμε. Επαναλαμβάνω η προσφορά η δική μου είναι... εννοώ δεν αμείβομαι. Πάμε σε ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα το Σεπτέμβρη για ψυχικά ασθενείς. Είμαστε και σε αυτό το κοινωνικό κοινό αλληλέγγυοι, δηλαδή έρχονται ψυχικά... ενταγμένοι και αθλούνται στο χώρο μας, φυσικά χωρίς χρήματα, εντάξει;. Θα θέλαμε να το κάνουμε περισσότερο. Ποιες ώρες; Τα πρωινά που είμαστε άδαιοι. Πληρώστε οποιοσδήποτε φορέας, δήμος ή περιφέρεια, πληρώστε μόνο τον προπονητή, μην τον πληρώνουμε και τον προπονητή. Δηλαδή μην μας βάζετε να μπαίνουμε μέσα. Ή ας πούμε μπορούσε ο Πανελλήνιος να είναι ανοιχτός στην Τρίτη ηλικία. Το πρωί. Θα θέλαμε ο δήμος, σε μια προγραμματική σύμβαση που θα κάναμε, να αναλάβει τα κόστη λειτουργίας, αυτά. Δεν θέλουμε υπερβολές, αυτό»

IV. «Σχέσεις συλλογικότητας με επιχειρήσεις διασκέδασης στο Πάρκο».

Δ.Τ.: «Κοίταξε, το πάρκο είχε δύο βασικά κτίρια. Ένα κτίριο αυτό, που αυτό είναι το βασικό κτίριο, του Οικονομίδη, το παλιό και πιο παλιά, μιλάμε από το 30, και υπάρχουν και δυο μικρά περίπτερα στη Γαρδένια. Ο στόχος αυτών ήταν κατά κάποιο τρόπο, να λειτουργήσουν σαν ένας μαζικός χώρος σε ένα κόσμο, να μπει κόσμος μέσα στο πάρκο, ξέρεις θέλεις να πιείς ένα καφέ, ένα ουζάκι, να πας με την παρέα σου. Αυτό το πράγμα νομίζω ότι είναι απαραίτητο σε κάθε πάρκο. Δηλαδή, όσα πάρκα εγώ έχω επισκεφτεί στην Ευρώπη, όλα τα πάρκα έχουν κάποιο χώρο αναψυχής, αλλά είναι ένας χώρος ο οποίος είναι ανοιχτός προς το πάρκο. Δηλαδή ακόμα και αν έχει ένα φράχτη, ας πούμε, ξέρεις πιο πολύ να πούνε ότι εδώ είναι ο χώρος που οριοθετεί, αλλά δεν είναι κλειστός χώρος. Για παράδειγμα ας, πούμε, αυτός ο χώρος εδώ (δείχνει τις καρέκλες της σκηνής του Άλσους), δεν μπορούμε να καθίσουμε αυτός ο χώρος πλέον έπαψε να είναι κοινόχρηστος. Ή να σου πω κάτι, έρχεσαι μία φορά, πληρώνεις δέκα, είκοσι, πενήντα ευρώ το βλέπεις το πρόγραμμα. Ύστερα από τρεις μήνες θα ξαναπάς; Δεν θα ξαναπάς. Άρα στην πράξη παύει να είναι κοινόχρηστος αυτός ο χώρος. Ε, αυτό το κομμάτι, εμείς θέλαμε να γίνει ένας σημαντικός πόλος έλξης επισκεπτών στο πάρκο. Η μεγάλη μας δηλαδή αντίθεση, γιατί έχουμε πάρα πολύ μεγάλη αντίθεση είναι ότι: θέλαμε να είναι ένας ανοιχτός χώρος, οργανικά συνδεδεμένος με το πάρκο, κόσμος να μπαίνει, να βγαίνει και να είναι, πως πας ας πούμε, στην καφετέρια πάμε, ας πάμε εδώ να πιούμε ένα καφέ. Αυτός είναι ένας χώρος τώρα που δεν είναι ελκυστικός να κάτσεις, παρόλο που είναι μέσα στο πάρκο. Βλέπεις δυο χιλιάδες καρέκλες, ένας φράχτης αν τον βλέπαμε τώρα δυόμιση μέτρα, μια σκηνή τόσο μέτρα, αυτό που βλέπεις, που νομίζουμε, το πάρκο θέλει ήπιες χρήσεις. Είμαστε υπέρ των ήπιων χρήσεων. Αυτή η χρήση δυστυχώς δεν είναι ήπια».⁸⁹¹

Ε.Α.: «Όταν εγώ πήγα στο πάρκο, δεν το θυμόμουν αυτό το κτίριο, δεν το είχα δει ποτέ αυτό το κτίριο, το κτίριο αυτό δεν φαινότανε, ούτε μπορώ να σας πω τι θυμάμαι, θυμάμαι να υπάρχει ένα θέατρο πίσω, δηλαδή έβλεπα κάτι σιδεριές που έλεγα ότι είναι κάτι σαν λυόμενο, δηλαδή μια παρακμή κάποιου θεάτρου, πως ήταν αυτά τα θέατρα στην Αλεξάνδρα, ... είχα μια τέτοια εικόνα. Δεν είχα ασχοληθεί ποτέ με το τι είναι εκεί και το τι γίνεται εκεί μέσα, τώρα σαν λαμαρίνα θυμάμαι απέξω με κάτι φυτά να κρέμονται, δεν είχα οπτική επαφή με κτίριο. Το κτίριο εμφανίστηκε που το είδα πρώτη φορά, μετά την ανάπλαση, προσέξτε με, μετά την ανάπλαση ένα ερείπιο, που εγώ δεν περίμενα ποτέ αυτό το κτίριο να το δω κλειστό, να πω την μαύρη αλήθεια, δεν ξέρω, στην αρχή θεώρησα, ούτε είχε γίνει ποτέ συζήτηση, Άλσος Οικονομίδη, καμία συζήτηση δεν είχε γίνει με κανέναν,

⁸⁹¹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

ποτέ, από την περιοχή, δεν έτυχε, δεν ξέρω, δεν είχε γίνει. Ή πως ήταν το πάρκο κάποτε, δεν είπε ποτέ κανείς, αχ! πως ήταν το πάρκο κάποτε, δεν έτυχε τέλος πάντων εγώ να βρεθώ σε τέτοια συζήτηση, τώρα το ακούω συνέχεια. Όταν λοιπόν μετά την ανάπλαση παραδόθηκε και το είδαμε, είδαμε αυτό το πράγμα το φάντασμα, ένα κτίριο που εγώ νόμιζα ότι ήτανε τότε, οικοδομήθηκε τότε, να σας πω την αλήθεια... Όταν όμως το έφτιαξε η Δούρου και το παρέδωσε και ήταν μια κούκλα, κούκλα, εμείς είχαμε μπει και είχαμε τρυπώσει, τέλος πάντων με τους εργάτες, μας άφησαν να μπούμε κάποια στιγμή με αυτή τη φίλη μου και το είδαμε, όπου τρελάθηκα. Λέω δεν είναι δυνατόν, και κάποια στιγμή η Περιφέρεια το άνοιξε για να κάνει μια εκδήλωση, Απρίλιο του 16; Απρίλιο του 16 πρέπει να ήτανε για να κάνει μια εκδήλωση για τα παιδιά. Και είχαμε πάει μέσα, μαζευτήκαμε, εμείς το μάθαμε τυχαία, γιατί η Περιφέρεια ότι κάνει, δεν ξέρω γιατί, δεν το κοινωνιολογεί, δεν ξέρω γιατί, δηλαδή δεν έχει, όχι ότι το κάνει κακοπροαίρετα, αλλά βρε αδερφέ, αφού ξέρεις ότι είμαστε με το σχολείο, βγάλε το να ξέρουμε να φέρουμε να δούμε όλο τον κόσμο μέσα, τυχαία το μάθαμε, το ακούσαμε και πήγαμε και δεν θέλαμε να φύγουμε. Μαγευτήκαμε. Και είχε και αυτό το, δηλαδή ήτανε με το πάρκο, πως να σας πω, ήτανε ένα με το πάρκο.

Όχι-όχι, ήτανε, είχε κάνει και τον περιβάλλοντα χώρο και λέγαμε: τι όνειρο είναι αυτό εδώ, άραγε τι να γίνει εδώ; Και είχαμε δηλαδή, όλοι περιμέναμε, εγώ προσωπικά περίμενα να δω ένα πολιτιστικό κέντρο, έναν πολυχώρο, εγώ περίμενα κάτι τέτοιο. Όταν άκουσα ότι το πήρε, τύπου ταράτσα του Φοίβου, έπεσα σε κατάθλιψη προσωπικά, λέω κρίμα. Τώρα; Δηλαδή πως θα λειτουργούσε αυτή η ταράτσα του Φοίβου; Ανοιχτό; Κάπου έχασα τον ειρμό τώρα (γέλια)

Γι' αυτό και μας κακοφάνηκε όλους, σε κάποιους κακοφάνηκε περισσότερο, δεν το ξεχνώ αυτό πάλι. Ακούμε λοιπόν ότι το πήρε ο Μαροσούλης, κάποιοι ήρθαν σε επαφή με τον Μαροσούλη αμέσως, εγώ εντάξει λέω κάτσε να δούμε, να δούμε, να δούμε και κάποια στιγμή τώρα δεν θυμάμαι αν είχε ανοίξει ως Άλσος με το Σαββόπουλο, όχι δεν πρέπει, όχι, πρέπει να ήταν τον Σεπτέμβριο πέρσι, γιατί ο Σαββόπουλος βρέθηκε Νοέμβριο, κι όπως ανεβαίναμε από αυτό το δρόμο που κατεβαίνει ξέρετε, με τα δέντρα από τον Οικονομίδα που βγάζει στο... βλέπω την περίφραξη, δηλαδή, βλέπαμε μπουλντόζες, βλέπαμε υπήρχε μια ... κινητικότητα, και είδα αυτό τον φράχτη, λέω θα πάθω εγκεφαλικό, Αναστασία. Κυριακή πρωί πρέπει να ήτανε. Λέω θα μείνω εδώ πέρα, δεν υπάρχει, δεν γίνεται, τι βλέπουμε; Και να σου ο Μαροσούλης με μια καρέκλα κάτω από ένα δέντρο.

Κύριε Μαροσούλη λέω, τι σκέφτεστε;

- «Κάνω την περίφραξη, (δικό του ήτανε, να του πω εγώ τι θα κάνει;) Θα το γεμίσω γιασεμιά, αγιοκλήματα, θα γίνει πολύ ωραίο, μου είπε το δασαρχείο να κάνω αυτή την

περίφραξη που είναι φιλική για το περιβάλλον, έχω αυτό, θα κάνω εκείνο, θα κάνω ένα θέατρο, έλεγε ο άνθρωπος τα δικά του».

Ε! καλή επιτυχία του ευχηθήκαμε, εδώ είμαστε του είπαμε από το σχολείο, Α! εδώ σε αυτό το σχολείο μας είπε ότι έχει κι αυτός αναμνήσεις πήγαινε κι αυτός εκεί 5^η δημοτικού και δεν ξέρω, κάναμε την συζήτηση, πολύ φιλική, ότι θέλετε εδώ είμαστε και δεν ξέρω τι. Και πράγματι διατηρούμε κάποιες επαφές από τότε μέχρι σήμερα... ναι είμαι στην περιοχή, δεν έχω κάποιο λόγο να διαφωνήσω μαζί του, χώρος του είναι, το αν εμένα σας λέω, εγω δεν θυμάμαι κτίριο.

Γλυκαθήκαμε πολύ βλέποντάς το ανοιχτό. Επειδή είχε πέσει στο τραπέζι, να είναι, να φύγει και αυτό το σύρμα που είχε, λέω ρε παιδιά θα έρθει ο άλλος αύριο, θα δώσει τα λεφτά του εδώ πέρα και θα το έχει ανοιχτό; Να το κάνει τι; Να του μπαίνει το σκυλί που τρέχει το κοπρόσκυλο, να του μπαίνει μέσα; Δηλαδή με την περίφραξη είχε γίνει συζήτηση πριν ακόμα... ο ένας δεν ήθελε, δεν θέλαμε το πλέγμα αυτό και ξαφνικά είδαμε τον φράχτη. Αποκόπτεται λοιπόν αυτό, μας είπε θα βάλω τις δάφνες, αυτά τα δέντρα που έχει φυτέψει, κάπως λέγονται αυτές, δεν θυμάμαι, φυσικά αυτό που λέγαμε είναι, αν η πλατεία Οικονομίδη, η πλατεία μπροστά, αυτό το πράσινο, όπου φυτέψανε τις ακακίες Κωνσταντινουπόλεως, όπου δεν ξέρουμε γιατί δεν έχουν πιάσει, θεωρώ τα σκυλιά ίσως φταίνε, που πάνε και τις κατουράνε και αυτά επειδή τα δεντράκια, νεοφυτευθέντα, δεν θα έπρεπε ίσως να έχουν τόσο όξινο περιβάλλον, λέω, εγω δεν μπορώ να φανταστώ κάτι άλλο, δεν έτυχαν περιποίησης; Αυτά κανονικά, αυτός ο χώρος γύρω- γύρω θα έπρεπε να είναι ακακία Κωνσταντινουπόλεως. Τι σημαίνει αυτό; Η ακακία Κωνσταντινουπόλεως είναι αυτό το δέντρο που κάνει τα ροζ τουφάκια. Το φαντάζεστε όλο αυτό γύρω- γύρω και φουντωμένο; Δεν θα φαινόταν το κτίριο πάλι. Οπότε τώρα έχω και μια φίλη μηχανικό που μου λέει εντάξει, θα μεγαλώσουν τα δέντρα, δηλαδή πάμε όλοι να το αποδεχτούμε. Το έχουμε αποδεχτεί... ούτως ή άλλως έχει νοικιαστεί, έχει... είναι νοικιασμένο, είναι ... αυτός είπε ότι κάποια στιγμή, όταν θα μεγαλώσουν αυτά τα δέντρα, γιατί, αυτός τι έκανε τώρα; Ενώ ήταν η περίφραξη εκεί η αρχική της περιφέρειας που την είχε βάλει πρόχειρη, μη; Δεν ξέρω, την βρήκε εκεί; Δεν το ξέρω, δεν μπορείς να ξέρεις αν δεν έχεις το φάκελο, έτσι; Πήρε λοιπόν και μετέφερε, ας πούμε, μετέφερε την περίφραξη από εδώ, μετέφερε εδώ. Δεν πήρε πολύ, έκοψε ένα κομμάτι, δηλαδή μετέφερε την περίφραξη κατά ενάμιση μέτρο πιο κάτω, όπου τα δέντρα που ήταν σε αυτή τη σειρά τα πήρε μέσα, αν τα δείτε τα δέντρα είναι του πάρκου... δηλαδή δεν έκοψε δέντρα...

λοιπόν, εγώ άκουσα, μην πιάσουμε αυτή την σύμβαση, καλύτερα αφήστε την, εγώ επειδή είμαι δικηγόρος, αν δε δω το έγγραφο, τι έγινε, τι λέει, τι προβλέπει και πως έγινε ο διαγωνισμός, τα καταγράφει κιόλας (εννοεί την μαγνητοφώνηση της συνέντευξης), δεν

θέλω να μιλήσω. Το ενοίκιο ξέρω ότι ήταν 5000 ευρώ, πέντε χιλιάδες ευρώ δεν υπάρχει και λέει ποιος θα δώσει, ποιος θα δώσει 5000 ευρώ να πάρει, θα μπει μέσα; Και τελικά ακούστηκε ότι είναι, όχι ακούστηκε, είναι 3500 ευρώ, με τα δύο περίπτερα τα οποία και δυο περίπτερα δεν ξέρω γιατί, ενώ υπήρχε... αυτό δεν ξέρω γιατί το έκανε. Αυτό είναι ένα άλλο θέμα, δεν είναι δικό μου θέμα να το δω, δηλαδή δεν θα ήθελα να το πιάσουμε, να το πω έτσι. Αλλά, ωραία, το δίνεις το κτίριο, δεν είχες, πραγματικά, δεν υπήρχε κανείς να το πάρει, αυτός ήταν ο μόνος που μπορούσε να το φτιάξει, έτσι ακούγεται, να το απογειώσει να το πω έτσι. Θέατρο ήτανε πάντα, εγώ ένα διάστημα είπα: Η χρήση γης, μήπως έχουμε θέμα με την χρήση γης, ήταν θέατρο πάντα, αναψυκτήριο, αυτή είναι η χρήση του. Αν δω κάτι σοβαρό εννοείται, αλλά όταν είναι όλα εδώ σκορποχώρι εδώ τώρα, δεν είναι ότι κάποιος διαπράττει αδίκημα και πρέπει να τον συλλάβω έτσι, αλλά πας να σταματήσεις το περίπτερο. Ο Μαροσούλης τώρα απασχολεί διακόσια άτομα. Εγώ έμεινα άφωνη από τον κόσμο, αφού λέω θα βγει; Θα βγαίνει; Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι τελικά όλα αυτά τα θέατρα βγαίνουνε; Γιατί αν πάρεις, από που να πιάσεις από την ταξιθέτρια από τον... εδώ μιλάμε για λαό, ορχήστρες επάνω από εδώ κάτω, δεξιά, αριστερά, βεστιάρια, πως τα λένε, βαφείς, κομμωτές, μακιγιέρ, ξέρω εγώ τι έχει μέσα ένα θέατρο; ».⁸⁹²

B.X.: «Το Άλσος νοικιάστηκε στον Ηλία Μαροσούλη ως θέατρο με χαμηλό τίμημα. Ναι, είναι λίγα τα λεφτά, νομίζω 5000 ευρώ. Όταν το παρέλαβε ο Μαροσούλης λένε ότι είχε τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις ήχου, σε πολύ καλή κατάσταση ήταν μέσα. Τα πέντε χιλιάρικά είναι λίγο. Δεν ξέρω τώρα την ποιότητα του θεάματος, αλλά τα θεάματα ήταν έτσι κι αλλιώς λαϊκά. Φαντάζομαι ότι ο Σαββόπουλος θα ήτανε καλό. Τώρα έβαλε και κάτι τσιφτετέλια μέσα και κάτι, εντάξει, είπαμε εμείς τώρα δεν προσπαθούμε να κάνουμε μια ελίτ, προσπαθούμε να βάλουμε τον κόσμο μέσα στο πάρκο, ή μέσα στο Μαροσούλη, εντάξει...»⁸⁹³

Στις 7/04/2019 οι «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» συγκεντρώθηκαν να διαμαρτυρηθούν για την εξέλιξη των εγκαταστάσεων του καλοκαιρινού «Άλσους» ιδιοκτησίας Μαροσούλη: «Ο προαύλιος χώρος του Άλσους, αντί να γίνει χώρος που να τον επισκέπτονται και να απολαμβάνουν οι φίλοι του Πάρκου, οι οικογένειες και τα παιδιά τους, μετατρέπεται σε έναν τσιμεντοποιημένο συναυλιακό χώρο χωρητικότητας 2.500 ατόμων, ο οποίος θα λειτουργεί όταν το Πάρκο είναι κλειστό την νύχτα, με πολύ επιβαρυντικές συνέπειες για το Πάρκο και όλη την περιοχή μας (κυκλοφοριακό, παρκινγκ, ηχορύπανση, φωτορύπανση)». Ο προαύλιος χώρος του Άλσους πρέπει να

⁸⁹² Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁸⁹³ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

παραμένει ανοιχτός στους επισκέπτες και στις οικογένειές τους. Ο φράκτης 2,50μ που το χωρίζει από το Πάρκο δεν έχει θέση, τα μπετά πρέπει να φύγουν και να αντικατασταθούν με ήπια υλικά (χώμα, πράσινο, χαλίκι), στη θέση της τεράστιας, συναυλιακού τύπου, σκηνής να τοποθετηθεί μικρή σκηνή για ήπιες εκδηλώσεις. Η αθλιότητα στην οποία είχε υποπέσει το Πάρκο λόγω της εγκατάλειψης από τις διαδοχικές διοικήσεις της Περιφέρειας και την συνειδητή μεταφορά εκεί της πιάτσας ναρκωτικών, δεν μπορεί να είναι άλλοθι για νέες φαραωνικές εγκαταστάσεις». (07.04.19).⁸⁹⁴

Η απάντηση είχε προηγηθεί των κινητοποιήσεων μέσα από ιστοσελίδα δια της γραφής του δημοσιογράφου Δ.Κ.

*Δ.Κ.: «...είδαν τον επιχειρηματία που ενοικίασε τον χώρο από την Περιφέρεια Αττικής με ανοιχτό πλειοδοτικό διαγωνισμό Ηλία Μαροσούλη, να προχωρά σε μία μεγάλη επένδυση, ύψους, κατά δήλωσή του, δυο (2) εκατομμυρίων ευρώ, προκειμένου να λειτουργήσει το θερινό Άλσος (πρώην Οικονομίδα) ως ένας σύγχρονος χώρος φιλοξενίας θεατρικών παραστάσεων με μεγάλες απαιτήσεις, που δεν υπάρχει σήμερα πουθενά στην Αθήνα.... Ο χώρος του σύγχρονου θερινού Άλσους οριοθετήθηκε ακριβώς στα όρια του Άλσους Οικονομίδα (βλ. ΦΕΚ 1971) μόνο που, αντί για τις κακάσχημες διαφημιστικές ταμπέλες που οι παλιοί κάτοικοι θυμόμαστε να περικυκλώνουν τον χώρο (για προστασία από τους «τζαμπατζήδες»), τοποθετήθηκε καλαίσθητος φράχτης από καφέ σανίδες, μπροστά από τον οποίο φυτεύτηκαν δεκάδες νέοι θάμνοι, οι οποίοι, μεγαλώνοντας θα καταστήσουν άχρηστη (ή τουλάχιστον αόρατη) την όποια περίφραξη.... Απέναντι σε αυτά τα αναμφισβήτητα θετικά δεδομένα, μία μικρή διασπαστική ομάδα κατοίκων που αναζητά «ρόλο» στην περιοχή (για προσωπικούς και κομματικούς λόγους), έχει ξεκινήσει μία εκστρατεία παραπληροφόρησης και διαστρέβλωσης της πραγματικότητας γύρω από τη λειτουργία του Άλσους. ...Η πολεμική τους κατά της λειτουργίας του Άλσους ως μίας υγιούς επιχείρησης που θα δώσει δουλειά σε δεκάδες εργαζομένους και θα αναβαθμίσει συνολικά την περιοχή μας».*⁸⁹⁵

Η ανταπάντηση από τον Δ.Τ. αφορούσε προσωπικά τον δημοσιογράφο.

«όταν ξεκίνησε, (το Άλσος Μαροσούλη), αυτός ξεκίνησε και είπε: τι ντροπή είναι να βάζει πράσινα πλαστικά. Μόνος του έβαλε ένα τέτοιο σχόλιο. Μετά του έκανε κάποιες... δώρο,

⁸⁹⁴ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=878> (07.04.2019)

⁸⁹⁵ <https://www.postmodern.gr/i-parapliroforisi-gia-to-therino-alsos/> (06.04.2019)

δεν λέω- δεν λέω ότι εξαγοράστηκε από τον... αλλά του έκανε δώρο κάποιες προσκλήσεις, κι έκτοτε έγινε fan σε σημείο... PR, ας πούμε της εταιρείας».⁸⁹⁶

Ο Χ.Κ. (Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών της Περιφέρειας Αττικής και πρόεδρος της Οικονομικής Επιτροπής), απάντησε στην ανάρτησή των «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» στο facebook:

*Χ.Κ.: «Σε κάθε περίπτωση, **ούτε ένα** τετραγωνικό μέτρο πράσινου δεν τιμεντώνεται. Ο χώρος που από το 1960 ήταν Θέατρο ξαναγίνεται Θέατρο. Τα δε όρια του χώρου είναι αυτά που καθορίζονται στο Ρυμοτομικό σχέδιο. Μιλάμε για την Θεατρική Σκηνή και το ξύλινο δάπεδο. Θέλουμε ένα πάρκο ζωντανό και σε αυτό συμβάλει η ύπαρξη μιας θεατρικής σκηνής σε ένα σημείο του. Όλες δε οι καταγγελίες σας, στο Τμήμα Αυθαιρέτων της Πολεοδομίας, έχουν απορριφτεί. Οι ίδιοι άνθρωποι που θεώρησαν αυθαίρετες κατασκευές εντός του Πανελλήνιου, αρά είναι αξιόπιστοι, οι ίδιοι λένε ότι ουδεμία παράβαση υπάρχει στο «ΑΛΣΟΣ». Ως προς την τέντα, αυτή ούτε έχει αδειοδοτηθεί ούτε κατασκευαστεί και εξετάζεται από Πολεοδομία και Δασαρχείο. Ξαναδώσαμε ζωή σε ένα Δημόσιο Χωρο που ρήμαζε εδώ και 15 χρόνια. Με τεραστία προσπάθεια και με πολλούς αντίπαλους»⁸⁹⁷*

Οι «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» ανταπάντησαν επικαλούμενοι την πολεοδομία:

«Το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕ.ΣΥ.ΠΟ.ΘΑ) απέρριψε το αίτημα του ενοικιαστή του «Άλσους» να κατασκευάσει μεταλλικό σκέπαστρο ύψους 14 μέτρων (όσο μια 4οροφη πολυκατοικία) πάνω από όλο τον προαύλιο χώρο του «Άλσους», εκτάσεως 2.000τμ. Θεώρησε ότι τέτοιες κατασκευές που επηρεάζουν ευαίσθητους χώρους πρέπει να γίνονται μόνο κατόπιν αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, τα αποτελέσματα των οποίων στην συνέχεια θα αξιολογηθούν. Οι σημερινές κατασκευές (δυο στρέμματα επικάλυψη πράσινου από μπετόν, τεράστια σκηνή, υψηλός περιμετρικός φράκτης) έχουν χαρακτηριστεί Παράνομα και Κατεδαφιστέα με απόφαση της Πολεοδομίας (30.5.2019). Ποιος υπεράσπισε τα συμφέροντα του επιχειρηματία στο ΚΕΣΥΠΟΘΑ; Μήπως ένας δικηγόρος του ή ένας αρχιτέκτονας του; ΟΧΙ, τα υπεράσπισε ο Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών της κας Δούρου, Χ. Κ.. Ουδέν σχόλιον!»⁸⁹⁸

Επίσης σε κατοπινή ανάρτηση:

⁸⁹⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁸⁹⁷ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1084> (26.04.2019)

⁸⁹⁸ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (24.07.2019)

«Ο Απολογισμός της λειτουργίας του νέου συναυλιακού χώρου περιλαμβάνει όμως και αρνητικά σημεία. Πέρα από την τσιμεντοποίηση ενός αξιόλογου και την περιφραγή 2,5 μέτρων η οποία απομόνωσε τον χώρο από τους θαμώνες του Πάρκου, το «Άλσος» άλλαξε και το ωράριο λειτουργίας του Πεδίου του Άρεως. Ενώ τα προηγούμενα χρόνια το Πάρκο έκλεινε στις 23.00, το 2019 χρονιά λειτουργίας του θεάτρου-συναυλιακού χώρου έκλεινε στις 9.30 το βράδυ».⁸⁹⁹

Θ.Κ.: «Τώρα περνώντας πλέον στην διασκέδαση, επιμένουμε στην διασκέδαση την όσο μπορούμε, να την πούμε σε εισαγωγικά, ερασιτεχνική ή ακόμα και επαγγελματική αλλά όχι τόσο εμπορευματοποιημένη. Το να ένα μικρό αναψυκτήριο ή και ένα μεγάλο αναψυκτήριο, το οποίο όμως θα έχει αυτό που είπαμε και πριν για την όσμωση για το Πεδίον του Άρεως με τον κόσμο, είναι μέσα στα αποδεκτά όρια και στα... ίσως θα λειτουργήσουν και σαν πόλοι έλξης αυτοί οι χώροι. Αυτό που είδαμε όμως στο Άλσος μας έχει απογοητεύσει τελείως. Ενώ ήταν από τα κύρια αιτήματά μας να λειτουργήσει αυτός ο χώρος, ο οποίος είχε μείνει από την ανάπλαση ημιτελής, προσπαθήσαμε να τελειώσει... Στην ανάπλαση μέσα βέβαια, στα σχέδια της ανάπλασης ήτανε σαν χώρος αναψυκτηρίου, καφέ, έστω μίνι εστιατορίου και χώροι, υπήρχαν και άλλοι χώροι, γιατί υπάρχουν και άλλοι χώροι μέσα, που θα δινόντουσαν στους συλλόγους της περιοχής, είτε με λειτουργία βιβλιοθήκης, είτε δισκοθήκης ή να την πούμε πιο μοντέρνα σιντοθήκης πλέον που θα εξυπηρετούσε το κοινό και θα είχε κάποιους ανθρώπους που θα το λειτουργούσαν. Έστω και ας μην φτάσουμε σε αυτό το πολύ ιδεατό για την εποχή μας αποτέλεσμα, έστω και με την ιδιωτική ενοικίασή του σε κάποιον, το κύριο αίτημα ήταν να λειτουργήσει σαν χώρος αναψυχής και χώρος συν-λειτουργίας με το πάρκο. Δηλαδή ο επισκέπτης του πάρκου να πήγαινε στο καφέ εκεί και ο επισκέπτης του καφέ, φεύγοντας να πάει μετά στο πάρκο. Αυτή τη στιγμή δεν συνομιλεί πάλι ούτε το Άλσος με το πάρκο, αυτή τη στιγμή χτίστηκε τείχος, έγιναν δυστυχώς προσθήκες στην έκταση που δόθηκε από την σύμβαση, με δικαιολογίες πολύ φτηνές για εμάς και γελοίες και πέρα από το ουσιώδες που το ουσιώδες για μας είναι ότι ο χώρος 4 στρεμμάτων, ο κοινωφελής και δημόσιος και λειτουργικός μέσα στο πάρκο, γίνεται ιδιωτικός πλέον, με καταβολή εισιτηρίου, αδρού ή μικρού δεν μας πολύ-ενδιαφέρει, και με οχλούσες δραστηριότητες για το πάρκο. Τα έσοδα δε... το ενοίκιο που παίρνει είναι 3600€, συν 120€ για μια προσθήκη που του έδωσε 500τ.μ. δηλαδή έδωσε 500τ.μ. πρασίνου, πάρκου που ήταν γρασίδι και χώρος λειτουργικός για το πάρκο και το αντίτιμο κατόπιν δικής μας παρέμβασης, γιατί του το δωσε στην αρχή δωρεάν. Όταν είδε ότι αντιδράσαμε, για να καλύψει αυτή την... να μην φανεί ότι δόθηκε δωρεάν, έβαλε το

⁸⁹⁹ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1613> (10.10.2019)

αντίτιμο των 120€ το μήνα, δηλαδή μια θέση Parking στα γύρω γκαράζ, 500τ.μ., κι αυτό γιατί με τα 120€ το μήνα καλύπτεται το ποσό των ... τώρα δεν μπορώ να κάνω ακριβώς τον υπολογισμό, πάντως είναι κατά 10€ λιγότερο από αυτό που μπορεί να εκχωρήσει η Περιφέρεια χωρίς διαγωνισμό. Δηλαδή αυτό δικαιολογεί την... Αν λοιπόν λειτουργήσει αύριο το μαγαζί αυτό θα λειτουργήσει χωρίς άδεια ή αν έχει άδεια είναι παράνομη. Και γι' αυτό έχουμε ζητήσει από την Περιφέρεια να κάνει τα δέοντα, ώστε από τη μία να δει αν έχει άδεια και δεύτερον αν δεν έχει άδεια να μην λειτουργήσει και αν έχει άδεια να μας κοινοποιήσει ποια υπηρεσία έδωσε την άδεια γιατί ξέρουμε ότι αν είναι θέατρο πάνω από 2000 θέσεις, αυτό είναι πάνω από 2000 θέσεις πρέπει να δοθεί από την Αποκεντρωμένη Περιφέρεια, αν είναι μέχρι 2000 δίνεται από την Περιφέρεια και δεν είναι ακριβώς άδεια λειτουργίας είναι άδεια περιβαλλοντικών όρων δηλαδή γενικότερα πως θα λειτουργήσει και τι φασαρία θα κάνει και τι φωτισμούς θα έχει και όλα αυτά. Τέλος πάντων, από αυτές τις δυο υπηρεσίες πρέπει να πάρει την άδεια, αν θα την πάρει, γιατί κατά ομολογία του κυρίου Μαροσούλη είναι 2500 θέσεων, απλώς το παρουσιάζει στα χαρτιά 2000 θέσεων, μάλλον, ίσως να τον ευνοεί να πάρει άδεια από την Περιφέρεια που έχει καλύτερες σχέσεις. Τέλος πάντων, αυτό δεν μας ενδιαφέρει. Αυτή τη στιγμή η λειτουργία αυτού του χώρου θα είναι παράνομη. Μέσα στο χώρο έχουν γίνει πλέον εργασίες, οι οποίες είναι τελείως ασύμβατες με το χώρο του πάρκου. Αυτός ο χώρος μετά την ανάπλαση είχε αποδοθεί ως χώρος πρασίνου και ως χώρος κοινωφελούς χρήσης, με ένα μικρό χώρο που θα μπορούσαν να υπάρχουν τραπέζια για να λειτουργήσει αυτό... δεν λειτουργήσε έτσι, έπαψε να υπάρχει αυτός ο μικρός χώρος που θα μπορούσαν να μουν τραπεζοκαθίσματα, τσιμεντώθηκε ένας χώρος δυο στρεμμάτων, από πάνω μπήκε deck, ξύλινο. Όταν είπαμε γιατί να μην είναι πιο συμβατό με την φύση αυτός ο χώρος, έστω και με καθίσματα κάποια κτλ, η απάντηση του ενοικιαστή είναι ότι, οι κυρίες που θα έρχονται με τα δωδεκάποντα δεν θα μπορούν να περπατήσουν, χρειάζονται κάποιο deck και τέτοια να περπατάνε... Τελικά δεν γίνεται κανένα αναψυκτήριο, είναι ένα θέατρο κανονικό, 2500 θέσεων, εμείς το βλέπουμε και σαν συναυλιακό χώρο, ήδη έχει προγραμματιστεί η πρώτη συναυλία, θα γίνει μέσα στον Ιούλιο, στις αρχές Ιουλίου, αλλά πιστεύουμε ότι και το σχήμα το θεατρικό, θα είναι λειτουργίας ενός-δυο χρόνων. Η κατεύθυνση και από ότι ξέρουμε η όλη σχέση του ανθρώπου αυτού με τον χώρο της διασκέδασης δεν είναι η θεατρική διασκέδαση, όχι πως δεν είμαστε αντίθετοι και στο γιγαντιαίο αυτό θέατρο... Πιστεύουμε ότι η εξέλιξη θα είναι ακόμα χειρότερη προς την νυχτερινή, ας πούμε, ότι μπορούμε να λέμε σαν νυχτερινή διασκέδαση. Παρόλα αυτά πάντα είμαστε αντίθετοι σε οποιαδήποτε δράση γίνεται μέσα

στο πάρκο, η οποία στερεί από το πάρκο χώρο και στερεί πράσινο και κοινωφελή χώρο από το πάρκο και τον ιδιωτικοποιεί.»⁹⁰⁰

Απέναντι στις αιτιάσεις των συλλογικοτήτων και κυρίως απέναντι στους κκ Θ.Κ. και Δ.Τ. σχετικά με την νομιμότητα των επιχειρήσεών του «Άλσους»-τέως Οικονομίδα, υπάρχει και η άποψη του Ηλία Μαροσούλη όπως αυτή εκφράστηκε με παρέμβασή του κατά τη διάρκεια της συνέντευξης με Θ.Κ.:

Η.Μ.: «επειδή είναι όλα ψέματα, αν θέλετε πάρτε και μια γνώμη από εμένα, να σας πω τι γίνεται ακριβώς: Μετά που ήταν τα ναρκωτικά εδώ ήρθαν δυο τρία άτομα, τα οποία ήθελαν να μπουν τα ναρκωτικά μέσα, Έχω κάνει έργο μεγάλο. Έπρεπε να δεις..., Σήμερα που βρέχει τους ενοχλεί το deck το μπετό, δηλαδή να είναι μέσα στη λάσπη να μπαίνουν οι κυρίες με τα τακούνια να γεμίζουν, μέσα στη λάσπη. αυτό θέλανε οι κύριοι... ξεφτίλα δηλαδή, φέρνω κόσμο, καθάρισε το Άλσος από τα ναρκωτικά, γίνανε οι πόρτες, κάνω τα πεζοδρόμια, όπως βλέπετε τώρα, γίνανε τέλεια πράγματα, οικολογικά όλα και είναι πέντε άτομα, αυτός (δείχνει τον Δ.Τ.) και ο Θ.Κ. και άλλα δυο ακόμα, οι οποίοι θέλουν το Άλσος να το δουν με ναρκωτικά.

Είχε εκατό φυτά, φαίνεται άμα μπείτε στο internet μέσα κι έχω βάλει τρεις χιλιάδες πεντακόσια φυτά, με τιμολόγια... έχω κάνει έργο τέχνης. κοιτάξτε, (δείχνει προς την σκηνή) κι αυτό βγαίνει το χειμώνα, αυτό θα βγει, θα κατεβεί το πατάρι όλο. Κι εκεί μπορώ να χτίσω, υπάρχει κόκκινη γραμμή, δεν σας τα λένε, δεν λένε αλήθειες. Δεν θέλω να τους απαγορεύσω να έρχονται εδώ, έχω δικαίωμα να τους απαγορεύσω, δια νόμου. Ότι μου κάνουν κακό στην επιχείρησή μου. Δεν το κάνω όμως. Τους σέβομαι. Αυτό είναι να χτίσω εκεί, άμα θέλω. Υπάρχει οικοδομική άδεια. Εκεί που πήρα το υπόλοιπο είναι η μπλε γραμμή, να σας φέρω τα σχέδια, δεν σας λένε αλήθειες. καταλάβατε τι γίνεται;

Με σεβασμό, με αγάπη, έκανα το Άλσος, έφερα Σαββόπουλο, Νταλάρα. Κάνω ένα ιστορικό πράγμα κάνω, εδώ πέρα. Το έχει αγαπήσει η Αθήνα όλη. Είναι κάθε μέρα γεμάτο. Κι έχω πέντε ανθρώπους και το κυνηγάνε. Που να έβγαζα τα εισιτήρια, εκεί ήταν το ταμείο, τα εισιτήρια πάντα. Ένα ξύλινο πράγμα, δες πόσο καλό είναι μέσα στη φύση. Που να έκανα τη δουλειά μου; Που να έβγαζα εισιτήρια; Στο γόνατο, σε μία καρέκλα; Το λέει το ΦΕΚ, το λέει Προεδρικό Διάταγμα, είναι όλα ξεκάθαρα. μμμ, όλα αλαλούμ, τι έκανα, τι τσιμέντωσα το Άλσος, έτσι ήταν πάντα το Άλσος, στην ανάπλαση το αλλάζανε, στην ανάπλαση το αλλάζανε, εκεί που πήρα το υπόλοιπο που πήρα την περιφράξη, εκεί ήτανε. Στην πολεοδομία και στο ΥΠΕΧΩΔΕ και στο σχέδιο της Πόλης της Αθήνας. και το ΦΕΚ και με βάλανε και πλήρωσα σαράντα χιλιάδες παραπάνω για το υπόλοιπο που πήρα εκεί,

⁹⁰⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

το οποίο εκεί ήτανε οικοδομική γραμμή. Ο δωρητής του Άλσους που είπε τότε, αυτό θα είναι το Άλσος, υπάρχει πράσινη γραμμή, υπάρχουν σχέδια, δεν τα λένε, αφού ήταν εκεί η οικοδομική γραμμή του Άλσους, της Περιφέρειας. Και, και τολμάνε κι έρχονται και στο μαγαζί μου μέσα να μου κάνουν κακό. Μπορώ να τους το απαγορεύσω και θα τους το απαγορεύσω να έρχονται. Θα στείλω ένα εξώδικο από αύριο. Είναι, είναι εγκληματίες. Δεν σέβονται τα Προεδρικά Διατάγματα, τα ΦΕΚ, τις συμβάσεις που ρθαν, μετά, φτάσαν στα δυνάμηση εκατομμύρια, κι αυτό τους πειράζει και πάνε και κάνουνε γιατί λέει παίρνεις μια άδεια μικρή κλίμακα και τι έβγαλες κι έκανες τόση δουλειά Καταλάβατε; Κάθε μέρα είναι στη πολεοδομία, κάθε μέρα στην πολεοδομία, εκατό μηνύσεις μου κάνανε. να σας πω κι αυτό, σε ένα πάρκο... σε ένα πάρκο έχεις δικαίωμα να χτίσεις το 5% σου, σου λένε να τιμιεντώσεις, εδώ έχει χτίσει το 3% μόνο, το πάρκο εδώ. Κατάλαβες τι σας λέω; Είναι όλα νόμιμα. Το Δασαρχείο άδεια και από όλα, Ένα πάρκου αυτό που σας είπα έχεις δικαίωμα να κτίσεις λέμε 10%, να τιμιεντώσεις 10%. Εδώ έχει τιμιεντώσει επτά, έχουμε άλλα 3%. Τι να κάνουμε; Μεσ στη λάσπη να ναι ο κόσμος; Για να ευχαριστήσουμε τον κύριο Τ και τον κύριο Κ., δυό άτομα είναι... δεν λένε που έφτιαξα το δρόμο, που φύγαν τα ναρκωτικά, που έρχεται κόσμος πολιτισμένος, που θα ρθει αύριο ο Μητσοτάκης, θα ρθει η Ντόρα, θα ρθει ο Μπακογιάννης, θα ρθει η Δούρο, δεν τα λένε αυτά. Τα βάλανε μαζί μου, μπορεί να θέλαν να πάρουν το «Άλσος» κι αυτοί. και άδεια έχω και όλα νόμιμα είναι, αλλά τι πιστεύετε θα λειτουργούσε ένα θέατρο στην Αθήνα με 2600 θέσεις και δεν θα είχε άδεια;. έχω άδεια έχω, από όλα έχω, θα την δείξω στον κύριο όχι σε σένα. Έχω άδεια είναι στη ΔΙΑΓΕΙΑ η άδειά μου. Αλλά, δεν είναι η άδεια πες, και δουλεύουνε 160 οικογένειες δουλεύουνε εδώ μέσα».

-(απευθυνόμενος στο Θ. Τ.) «Δεν σας θέλω, ναι, γιατί κάνετε κακό στην επιχείρησή μου, είστε επικίνδυνος, μπορεί να βάλετε φωτιά».

–«Αυτό θεωρείται ότι είναι συκοφαντική δυσφήμιση (απάντηση Θ. Τ.)».

-(απευθυνόμενος στο Θ.Τ.) «Λοιπόν, είστε επικίνδυνος για δω, να ρχεστε στο Άλσος μέσα, στο θέατρό μου. Είστε αντίπαλός μου, μπορεί να θέλετε να πάρετε το Άλσος να κάνετε επιχείρηση εσείς. Εσείς και ο Κ.».

-(απευθυνόμενος στον συνεντευξιαστή) «Το «Άλσος» κύριε δημοσιογράφε, είχε όλα τα χρόνια, ήμουν μικρός εδώ, είχε μια πόρτα εδώ και μια εκεί. Και τώρα έχει το Άλσος, μια πόρτα εδώ, μια εκεί δύο, τρεις-τέσσερες, πέντε πόρτες. Δεν βλέπουν λέει τον Λυκαβηττό λέει, κλείσαμε τον Λυκαβηττό, κλείσαμε τον Παρθενώνα, δεν βλέπουν λέει, δεν έχει επαφή λέει με το περιβάλλον. Δηλαδή κάνω μια επιχείρηση για να βλέπουν τσάμπα μέσα; Τους ενοχλούσανε τα φύλλα που έβαλα, τα πράσινα αυτά (δείχνοντας μια επένδυση φράχτη από πράσινα φύλλα πλαστικοποιημένου υφάσματος). Τι έπρεπε να κάνω δηλαδή; Να βλέπουν

τσάμπα; Έτσι ήταν πάντα με τον Οικονομίδη με ταμπέλες και με το Χάρρυ Κλυν, δέστε, μπέστε στο Ιντερνετ να δείτε πως ήτανε. Είχε ταμπέλες τρία μέτρα, τέσσερα. Τι, ποια η παραλογία που έχω κάνει; Κι έχω φτύσει αίμα εδώ μέσα; Ανάθεμα την ώρα και τη στιγμή που έχω έρθει, λόγω τιμής. Χάλασα τα λεφτά μου εδώ μέσα κι έχω αντιπάλους τρία άτομα.⁹⁰¹

Θ.Κ.: «Εδώ να σημειωθεί ότι «Το θέατρο «Αλίκη» και το θέατρο του Χάρρυ Κλυν σε σχέση με τον Οικονομίδη και την Αλίκη ήτανε... τώρα θα είναι ακόμα πιο μεγάλα, βέβαια, τα ντεσιμπέλ, γιατί είναι και η τεχνολογία και είναι και ο κόσμος περισσότερος, δηλαδή ο Οικονομίδης εξυπηρετούσε γύρω στα 1000 άτομα, ο Χάρρυ Κλυν εξυπηρετούσε 1500, τώρα ο Μαροσούλης 2500 άτομα. Αλλάζουν τα μεγέθη και σαφώς και αλλάζει και η ... και λέω, πιστεύω ότι τον πρώτο καιρό και ίσως όλη την χρονιά αυτή θα δούμε το καλύτερο πρόσωπο και την καλύτερη κατάσταση που θα αντιμετωπίσουμε στο Άλσος».⁹⁰²

Σε ότι αφορά τις πόρτες του «Άλσους» ο δημοσιογράφος Κ. σημειώνει:

Δ.Κ.: «ο χώρος δεν συνομιλεί με το πάρκο, είναι στραμμένος προς τα έξω, έτσι είναι δυστυχώς, το Άλσος έχει τρεις πόρτες προς το πάρκο, οι οποίες όμως ουσιαστικά δεν χρησιμεύουν σε κάτι, εφόσον η οργάνωσή του είναι προς τον, η είσοδός του είναι προς την άλλη μεριά. Βέβαια για να λέμε όλη την αλήθεια και επι Οικονομίδη, απλώς είχε μια πιο μεγάλη πόρτα, αλλά την έκλεινε την πόρτα, δεν ξέρω αν αυτό θα μπορούσε να λειτουργεί».⁹⁰³

Η.Μ.: «Κι άμα δείτε ο Σύλλογος Αθηνά τι τους λέει: τους βρίζει, μπέστε στο ιντερνέτ, αυτοί είναι Πεδίον του Άρεως Επιμένουμε, Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως και οι άλλοι ο Σύλλογος Αθηνά, να δείτε τι τους βρίζουνε, τους κυνηγάνε. Αν λέω ψέματα να πει, κυνηγάει τη δουλειά, είναι αντίπαλός μου, θέλουν να πάρουν το Άλσος αυτοί, θέλουν να το πάρουν αυτοί. Αυτός και ο Κ. ... και λέει θα κάνω μπουζούκια, το θέατρο τελειώνει δώδεκα παρά πέντε κάθε μέρα, ελάτε, είστε καλεσμένος να το δείτε το βράδυ, ας έρθει κι αυτός εδώ, που με κυνηγάει. Δώδεκα κι ένα λεπτό τελειώνει, ηχορύπανση μηδέν. Παίζουνε θέατρο, με συγγραφείς, με πρωταγωνιστάς, με το Σπύρο Παπαδόπουλο, με την Βανδή, με το Χαϊκάλη με τον... με τον Κωνσταντίνου, με όλους αυτούς. Τους σαμποτάρουν, το θέλουν ναρκωτικά εδώ μέσα. Τα πρεζόνια, αυτά θέλουν εδώ. Έχω δώσει την ψυχή μου εδώ μέσα, να καταλάβετε, λόγω τιμής.

Ψάξτε το λίγο. Βάλτε και τον άλλο σύλλογο και μετά να κρίνεται αυτά που λέει ο κύριος. Κι αν θέλετε να σας δείξω τα σχέδια, αυτός δεν είδε τα σχέδια. Φέρτε ένα σχέδιο να σου πει,

⁹⁰¹ Παρέμβαση Η. Μ. σε συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹⁰² Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁹⁰³ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

που είναι η οικοδομική γραμμή του Άλσους; Είμαι και μέσα ένα μέτρο. Τους έφερα το Σαββόπουλο, τον Νταλάρα, την Λίνα Νικολακοπούλου, κάνω δουλειά πολιτιστική, αυτή είναι η δουλειά μου, παράγω πολιτισμό, να μου πουν κι ευχαριστώ, έπρεπε μες στη λάσπη να πατάς, για να μην είναι όπως είναι εδώ. Δεν γίνεται έτσι ρε φίλε. Ήτανε, μπορεί να ήτανε πριν εκατό χρόνια, όλα αλλάζανε. Πολιτισμένα δεν είναι αυτά τα πράγματα; Δεν κοιτάει το ΦΕΚ, δεν κοιτάει τι λέει η Περιφέρεια, τι λέει ο Δήμος της Αθήνας, τι λέει το Σχέδιο Πόλεως... Συγγνώμη που σας αναστάτωσα, αλλά κι εγώ αναστατώθηκα.

Όλα τα πάρκα του κόσμου, από της Νέας Υόρκης μέχρι και το Ζάππειο και το Βερολίνο έχουνε τέτοια πράγματα. Αυτό είναι όλο δικτυωτό φεύγει όλο, δέστε το, εκεί πρέπει να χτίσουμε δια νόμου, θα σας δείξω μετά τα σχέδια, αν θέλετε, να καταλάβετε».⁹⁰⁴

Στην παρέμβαση του κ. Η. Μ. ο κος Δ.Τ. σημειώνει:

Δ.Τ.: «Αυτό που λέει πχ το ΦΕΚ, υπάρχει ένα ΦΕΚ, συζητήσιμο, αλλά ας το πάρουμε έτσι, υπόθεση εργασίας για να βοηθηθούμε στη συζήτηση. Δείχνει ένα χώρο που λέει ότι είναι χώρος διασκέδασης. Αυτός ο χώρος για παράδειγμα τελειώνει εδώ που είναι το κτίριο. Δηλαδή από δω γλείφει το κτίριο γύρω-γύρω. Ο χώρος που βλέπεις δεξιά και είναι περιφραγμένος είναι εκτός, είναι παράνομα. Είναι κομμάτι του πάρκου το οποίο έχει περιφραχτεί. Από την άλλη μεριά έχει βγει περίπου τρία-τέσσερα μέτρα επίσης μέσα στο πάρκο. Μπετά, σκηνή και περίφραξη είναι παράνομα. Έτσι, έχεις δει, πιθανότητα έχεις δει την απόφαση της πολεοδομίας που είναι αυθαίρετα. Δεν έχει τέλος. Άρα είμαστε υποχρεωμένοι να πούμε ότι και να κάνεις, ξέρεις πιθανά αφού το έχεις δει ότι εδώ θέλει να φτιάξει ένα σκέπαστρο δεκατέσσερα μέτρα. Δεκατέσσερα μέτρα είναι πάνω από αυτό το ύψος, για όλα τα δυο στρέμματα. Λοιπόν έχει κάνει τα χαρτιά, το προλάβουμε και το είδαμε. Και είπαμε ότι πρέπει να περάσει επιτροπή. Τώρα αν κάνουν καμιά κομπίνα πάλι, δεν ξέρω, γιατί εμείς παίζουμε λίγο κλεφτοπόλεμο ας πούμε. Δεν έχει, είναι προφανές δηλαδή ότι ενώ ας πούμε είχαμε μια σχέση μαζί του, τον είχαμε συγχαρεί που το πήρε, μας είχε κεράσει, μας είχε πάει στο άλλο να δεις ότι θα είναι ήπια και είπαμε εντάξει ρε παιδί μου και δεν χρειάζεται να το τραβήξουμε στα άκρα, αλλά άμα έχει μια λογική ανοιχτό... ουσιαστικά αυτό που έκανε είναι ότι κέρδιζε χρόνο, έχτιζε πράγματα, περάσανε κάτι προθεσμίες πολεοδομίας, χάσαμε τις προθεσμίες και δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Άρα είμαστε υποχρεωμένοι να αμυνθούμε στη βάση της νομιμότητας και να πούμε: ότι φτιάχνεται μέσα στο πάρκο οφείλει να είναι νόμιμο. Γιατί αλλιώς δεν υπάρχει κανείς να σταματήσει αυτή την... τί να πω, εντάξει...

⁹⁰⁴ Παρέμβαση Η.Μ. σε συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Να σημειωθεί ότι, Όταν λοιπόν νοικιάστηκε, το Άλσος, ο Μαροσούλης, και εντάζει τα συμφέροντά του κοιτάει, δεν είναι προς κατηγορία, αυτή είναι η δουλειά του, είπε: παιδιά, θέλω και το υπόλοιπο, γιατί εφόσον η γραμμή ήτανε πιο πέρα, θέλω κι άλλο μισό στρέμμα. Λοιπόν, και του το έδωσε. Μετά ρωτάγαμε τον Κ., αυτός κάνει την ιστορία, αυτός είναι ο οικονομικός υπεύθυνος της Περιφέρειας, γιατί του το δώσατε; Ε! δεν υπήρξε ποτέ απάντηση. Λέω εντάζει, μα λέει ήτανε μέσα στη γραμμή του ΦΕΚ, ναι λέω, εντάζει οκ εγώ δε λέω αν ήταν παράνομο, εγώ λέω ήταν νόμιμο, αλλά γιατί το δώσατε; ποιος ήταν ο λόγος που το δώσατε; Ο επιχειρηματίας λέει, μας απάντησε ότι, αντί για δυο, θα έχει δυόμιση χιλιάδες θέσεις. Αυτό μας το 'πε ο ίδιος. Λοιπόν, όταν λοιπόν, αυτό είχε γίνει στη ζούλα, δεν είχε, είχε παρθεί απόφαση της οικονομικής επιτροπής στην Περιφέρεια κι εμείς είδαμε, μας κάνει περίεργο, θυμόμαστε τον παλιό φράχτη και λέμε μου φαίνεται πιο έξω, ξέρεις αλλάζουν όλα και δεν τα βλέπεις κιόλας. Λοιπόν, όταν λοιπόν στείλαμε μια επιστολή στην Περιφέρεια και λέμε συγγνώμη τι έγινε; Γιατί το δώσατε; Τότε η Περιφέρεια το νοίκιασε. Το είχε χαρίσει Γιάννη, και το νοίκιασε με 122 ευρώ το μήνα, αυτό που λέμε, όσο μια θέση παρκινγκ. Μισό στρέμμα μέσα στην καρδιά του πάρκου και του είπε ότι πρέπει να πληρώσει προκαταβολικά νομίζω, τόσα χρόνια; Και αυτό που μας λέει ότι του 'βαλε πρόστιμο η Περιφέρεια. Και του λέμε: γιατί πρόστιμο; Έκανες τίποτα παράνομο; Γιατί να σου βάλει πρόστιμο; Ήταν ουσιαστικά το νοίκι που του ζήτησε προκαταβολικά. Λέω λοιπόν ότι στη συνέχεια ζητούσε: Να φτιαχτεί σκηνή, -εγκρίνεται. Να φτιαχτεί το σκέπαστρο, -εγκρίνεται. Η οικονομική επιτροπή, Να φτιαχτεί η πόρτα που ζήτησε ακριβώς απέναντι, -εγκρίνεται. Η οικονομική επιτροπή που δεν γίνεται συζήτηση εκεί, ουσιαστικά ο Κ. και κάποιοι άνθρωποι ας πούμε, που ψηφίζουν σε όλα ναι. Ενέκρινε τα πάντα, δεν υπήρξε κάτι το οποίο να πει ρε παιδί μου, προφανώς τα είχαν συζητημένα από πριν, που να πει ρε παιδί μου, εντάζει ας το δούμε αργότερα ή οτιδήποτε άλλο ή όχι δέκα, πέντε. Δεν υπήρχε τίποτα και λαμβάνοντας υπόψη τη στάση απέναντί μας στην Περιφέρεια, η οποία, ας πούμε, να σου πω παράδειγμα, εκεί μου έκανε τόσο εντύπωση, η Κ. είναι... που βγάζει την ουρά της απέξω συνήθως, είναι αντιπεριφερειάρχης κεντρικού τομέα που έχει την ευθύνη εδώ, έχει την ευθύνη εδώ. Λοιπόν και της λέω στην τελευταία συνάντηση που κάναμε, της λέω: κυρία Κ., συγγνώμη, γιατί του το δώσατε το μισό στρέμμα; -Μα είναι στο ΦΕΚ, -Μα στο ΦΕΚ είναι ότι είναι δικό σας, δεν είναι ότι είναι του Μαροσούλη, είναι δικό σας, εσείς γιατί του το δώσατε; Μπορούσατε να το δώσετε ή να μην το δώσετε. Και η απάντηση ήτανε, η φοβερή απάντηση: ελάτε κύριε Τ. τώρα... μην είστε μίζερος». ⁹⁰⁵

⁹⁰⁵ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

Θ.Κ.: «Με τον Μ., εγώ είχα έναν ενδοιασμό από την αρχή, γιατί τον ήξερα τον Μαροσούλη, ήξερα ποιος είναι, ήξερα τα τεκταινόμενα στην Ιερά Οδό, είχαμε συνεργαστεί τότε επειδή ανήκω στο περιβαλλοντικό στο δίκτυο Αθήνας με το σύλλογο ο Μέγας Αλέξανδρος, που είναι εκεί κάτω που... Ήξερα ότι είχανε βγει περίστροφα, οι μπράβοι, το ένα το άλλο και κράταγα μια πισινή. Πολύς κόσμος και από το Επιμένουμε ήτανε στο στυλ: κάτσε να δούμε, μην είσαι τόσο απόλυτος, τους κάλεσε κιόλας και στην ταράτσα του Φοίβου, προσωπικά δεν πήγα (γέλια), πήγανε κάποιои και λέει εντάξει το θέαμα ήταν καλό. Ε, τώρα όλοι λένε αμάν, αλλά τον αφήσανε και τον αφήσαμε κι εγώ, ας πούμε, γιατί εντάξει μειοψηφούσα βέβαια, παίρνουμε αποφάσεις ομόφωνα στην κοινότητα αυτή που έχουμε και σιγά-σιγά-σιγά-σιγά, έχουμε φτάσει σε αυτό το σημείο. Και τώρα ας πούμε, σαφώς δεν είναι αναστρέψιμο εύκολα, μέχρι και καθόλου, αλλά τουλάχιστον κάπως να αισθανθεί ότι από κάπου να βάλλεται, γιατί πολύ φοβάμαι ότι μπορεί σε δυο χρόνια να δούμε μια επέκταση άλλα πεντακόσια τετραγωνικά μέτρα προς τα εδώ γιατί πρέπει να μεγαλώσουμε λίγο το θέατρο».⁹⁰⁶

Μια άλλη διάσταση της παραλίγο τύχης του Άλσους μας δίνει ο δημοσιογράφος

Δ.Κ.: «όταν λοιπόν είχε ετοιμαστεί το Άλσος, ετοιμαζόντουσαν να το δημοπρατήσουν, βγήκαμε κάποιοι αιθεροβάμονες, κάποιοι γραφικοί και είπαμε: παιδιά στοπ, δώσαμε, έδωσε το κράτος εκατομμύρια των εκατομμυρίων να γίνει αυτό το πράγμα, ας το πάρουμε παιδιά, ας το πάρει το Υπουργείο Πολιτισμού, ας το πάρει, ας γίνει ξέρω εγώ το Φεστιβάλ Αθηνών ή έστω ας γίνει κάτι άλλο, ας γίνει ξέρω εγώ ένας χώρος για τα παιδιά να μπορούν οι γονείς να τα αφήνουν εκεί και να πάνε να τρέχουν στο πάρκο, να γίνει κάποια δράση τοπική, όχι τοπική να γίνει κάποια δράση ξέρεις να έχει εγγύηση ότι θα είναι προς όφελος των πολιτών, θα είναι προσβάσιμη στους πολίτες και θα είναι εξασφαλισμένη στο μέλλον ότι θα είναι για το πάρκο, όχι δεν θα είναι ξεκομμένο από το πάρκο. Δυστυχώς αυτό δεν υποστηρίχτηκε, ούτε από την πλειοψηφία των κατοίκων εδώ από αυτούς τους καγκούρηδες τους Κ. και αυτούς που θα πας να μιλήσεις, αλλά προφανώς και από την Περιφέρεια που ήτανε αρνητική, νομίζω όχι από θέση, αλλά απλώς από δυσκολία διαχείρισης του όλου πράγματος, δηλαδή δεν μπορούσε να φανταστεί ότι θα μπορούσε να το λειτουργήσει, υπό κάποιο μανδύα, όχι μανδύα, ουσιαστικά δηλαδή από το κράτος, ή από το Δήμο ή από την Περιφέρεια».⁹⁰⁷

⁹⁰⁶ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁹⁰⁷ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

Σύμφωνα, τέλος, με τους Θ.Κ. και Δ.Τ., παλιότερα υπήρχαν κινήσεις όχι μόνο να μην λειτουργήσει το Άλσος αλλά και να κατεδαφιστεί:

Θ.Κ.: «ο δικηγόρος Φαρμακίδης υπέρμαχος της τήρησης του νόμου λειτουργούσε, «Ναι μεν με το νόμο αλλά και τίποτα που να εξυπηρετεί το κοινό. Δηλαδή να μην λειτουργήσει το Άλσος καθόλου, να γκρεμιστεί και το «Άλσος» γιατί; ενώ το Άλσος είναι διατηρητέο, το κτίριο έχει κριθεί διατηρητέο». ⁹⁰⁸

Δ.Τ.: «Ο Φαρμακίδης επίσης έκανε, εδώ πέρα, να γκρεμιστεί αυτό, λέγοντας ότι είναι δημόσιος χώρος και δεν υπάρχει με κτήμα. Δεν, γκρεμίστηκε επειδή θεωρήθηκε ότι ήταν προπολεμικό, προ του 23, εννοούμε το κτίριο Οικονομίδη, έλεγε να γκρεμιστεί και το κτίριο». ⁹⁰⁹

«Εκδοτήριο εισιτηρίων». Στις 23.05.2019 η διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής με έγγραφες συστάσεις της προς τον εκμισθωτή, του ζητά να μεταφέρει το εκδοτήριο των εισιτηρίων εντός του περιβάλλοντα χώρου του κτιρίου Οικονομίδη, τον οποίο έχει μισθώσει και όχι εκτός των ορίων του μίσθιου ⁹¹⁰.

Δ.Τ.: «Και αυτό το απέναντι το κτίριο αυτό το κτηριάκι το πράσινο που βλέπεις, αυτός πήγε λοιπόν και το έστησε. Πήγαμε λοιπόν εκεί ήρθε η υπεύθυνη κυρία του λέει: κύριε είστε παράνομος- πρέπει να σταματήσετε. Λέει αυτός: δεν σταματάω. Αυτό είναι εκτός, είναι μέσα στο πράσινο, το κομμάτι είναι του Δασαρχείου. Το δασαρχείο του είπε: δεν μπορείτε να το κάνετε αυτό...- για το εκδοτήριο μιλάμε πάντα-. για το εκδοτήριο. Απάντησε, έτυχε να είμαι μπροστά και το άκουσα, ας πούμε, ότι, εγω θα συνεχίσω. Λοιπόν το έκανε με τον τσαμπουκά του. Καταλαβαίνεις ότι αυτό το πράγμα δεν έχει τέλος». ⁹¹¹

Θ.Κ.: «Ο κύριος Μαροσούλης δεν υπακούει σε τέτοια πράγματα, με απόδειξη ένα κτίριο κιόσκι που έφτιαξε, κατασκεύασε μάλλον, δεν μπορούμε να πούμε έχτισε, γιατί δεν είναι ας πούμε μια κατασκευή. Είναι ελαφριά κατασκευή, οπωσδήποτε, μεταλλικός σκελετός με ξύλινη επένδυση γύρω – γύρω ένα σαν... που το χρησιμοποιεί σαν χώρο υποτίθεται εισιτηρίων και πληροφοριών, τον οποίο τον είχε δηλώσει, κακώς έπρεπε να φτιαχτεί, αλλά, έτσι και αλλιώς για μας, αλλά τον είχε δηλώσει θα φτιαχνότανε μέσα στο χώρο που είχε δοθεί από την σύμβαση, αυτός τον έφτιαξε εκτός του χώρου αυτού, στον προαύλιο χώρο του Πεδίου του Άρεως, μέσα στα κάγκελα του Πεδίου του Άρεως, τα οποία έκοψε και είναι

⁹⁰⁸ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁹⁰⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹¹⁰ ο επιχειρηματίας αφηφώντας τις απαγορεύσεις Δασαρχείου και Περιφέρειας, χρησιμοποίησε τον οικίσκο ως εκδοτήριο εισιτηρίων, ανοίγοντας και παράθυρα προς την περιφραγή του Πάρκου.

⁹¹¹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

μέσα σε ένα χώρο, σε ένα παρτέρι, ούτε καν σε δρόμο, σε ένα παρτέρι. Εκεί κλήθηκε το δασαρχείο, κλήθηκε η υπηρεσία του Πεδίου του Άρεως και οι δυο ζήτησαν το σταμάτημα των εργασιών, τουλάχιστον μέχρι να διευθετηθεί. Το δασαρχείο λέει δεν έχει δώσει καμία άδεια, στο άλλο παρουσιάστηκε μια επέκταση της άδειας μικρής κλίμακας που είχε για το Άλσος μέσα, υποτίθεται, καλά ένα θέμα... Στις επικλήσεις και των δυο να σταματήσει, η απάντηση του Μαροσούλη είναι, εγώ συνεχίζω και όποιος θέλει ας έρθει να με σταματήσει. Στη δικιά μας επίκληση προς αυτές τις υπηρεσίες, καλέστε την αστυνομία γιατί κάνει ένα αυτόφωρο, αυτή τη στιγμή, ας πούμε, μια αυτόφωρη πράξη...»⁹¹²

«**Αναψυκτήριο Γαρδένια**». Στις 23.05.2019, επίσης με το ίδιο έγγραφο⁹¹³ η Περιφέρεια Αττικής καλεί τον επιχειρηματία να «επαναφέρει στις αρχικές του διαστάσεις το αναψυκτήριο Γαρδένια και να επιχώσει το συντομότερο δυνατό την τάφρο, που διάνοιξε στην πίσω πλευρά αυτού, με κηπευτικό χώμα και στη συνέχεια να αποκαταστήσει τον χλοοτάπητα, σε συνεννόηση με την Υπηρεσία Πάρκων και Άλσων και την εργολαβία πρασίνου».

Στις 29.05.2019 η διεύθυνση Δόμησης, Τμήμα Ελέγχου Κατασκευών του Δήμου Αθηναίων σε έκθεση αυτοψίας⁹¹⁴ της κατά το στάδιο εξέλιξης των εργασιών στη «Γαρδένια» διαπίστωσε αυθαίρετες κατασκευές σύμφωνα με το Ν.4495/2017 και ως εκ τούτου κατεδαφιστέες. Την έκθεση αυτοψίας η υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων την κοινοποίησε την ίδια μέρα στον εκμισθωτή και στο ΑΤ. Κυψέλης.

Μετά από την αυτοψία της πολεοδομίας και τα σχετικά πρόστιμα, ο ενοικιαστής της «Γαρδένιας» και του «Άλσους», ξήλωσε τις αυθαίρετες κατασκευές και η καντίνα επανήλθε στην προηγούμενη κατάσταση.

Ο Σύλλογος Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως αναφέρει σχετικά:

«Πάγιο αίτημά μας, εδώ και τρία χρόνια που υπάρχουμε, να λειτουργήσει η Γαρδένια, ανεξάρτητα από το μεγαλύτερο έργο του ΑΛΣΟΥΣ. Να λειτουργήσει νόμιμα και σωστά. Να ξέρουμε τι θα δούμε και να μην βρεθούμε πάλι προ εκπλήξεων. Για πάνω από ένα χρόνο μιλάμε με τον ενοικιαστή του ΑΛΣΟΥΣ για την λειτουργία των δύο μικρών περιπτέρων στην Γαρδένια (που και αυτά του ανήκουν γιατί, για άγνωστο λόγο, η Περιφέρεια τα έκανε “πακέτο” με το ΑΛΣΟΣ). Συνεχώς μας έδινε υποσχέσεις της μορφής αύριο, μεθαύριο, σε 15 μέρες, σε ένα μήνα, επαναλαμβάνοντας πάντα την δήλωση ότι στην πραγματικότητα δεν

⁹¹² Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁹¹³ Έγγραφο 218390/23.05.2019 Περιφέρειας Αττικής

⁹¹⁴ Έγγραφο 151523/30.05.2019 Δήμου Αθηναίων

τον ενδιαφέρουν καθόλου γιατί “αυτός δεν είναι καφετζής”. Όταν λοιπόν μας ενημέρωσε ότι θα εγκατασταθεί, επί τέλους, κάποιος υπενοικιαστής και το περίπτερο της Γαρδένιας θα λειτουργούσε τέλος Δεκεμβρίου 2018, μαζί με το άνοιγμα του ΑΛΣΟΥΣ με τον Σαββόπουλο, το αναρτήσαμε στην σελίδα μας, χειροκροτήσαμε και περιμέναμε το ξεκίνημα. Και οι μήνες περνούσαν. Μετά μας υποσχέθηκε τον Μάρτιο. Ουδέν. Διαμαρτυρηθήκαμε στην Περιφέρεια για την καθυστέρηση, ανεβάζαμε αναρτήσεις διαμαρτυρίας (μόνο εμείς) στην σελίδα μας. Καμία απόκριση. Μέχρι την στιγμή που δύο εβδομάδες πριν τις εκλογές είδαμε ένα συνεργείο να επιχειρεί επέκταση του περιπτέρου, με ψιθυρίσματα για μισοάδειες. Προφανώς και διαμαρτυρηθήκαμε, φοβούμενοι για τα χειρότερα. Η αυτοψία της Πολεοδομίας επιβεβαίωσε τους φόβους μας γιατί διαπίστωσε ότι οι εργασίες γίνονταν χωρίς σχέδιο και χωρίς άδεια. Παρανόμως. Γιατί έτσι ήθελαν. Κάποιοι φίλοι μας λένε ότι κακώς διαμαρτυρόμαστε γιατί ο άνθρωπος ήθελε απλώς να φτιάξει τουαλέτες για το καλό μας. Αναρωτιόμαστε, αν αυτό αληθεύει, που θα πήγαιναν τα λύματα; Σε βόθρο; Γιατί χωρίς άδεια; Υπήρχε κάτι που έπρεπε να κρύψουν; Και πως λειτουργούσε τα τόσα χρόνια η «Γαρδένια»; Γιατί χρειαζόμασταν κάτι παραπάνω για να παίρνουμε έναν καφέ, ένα νερό, μια πορτοκαλάδα. Άλλωστε οι δημόσιες τουαλέτες είναι μόλις τριάντα (30) μέτρα μακριά και η Περιφέρεια μας είχε υποσχεθεί ότι θα άνοιγαν μόλις λειτουργούσε η «Γαρδένια», με την φροντίδα του ενοικιαστή. Η καθυστέρηση οφείλεται 100% στον ενοικιαστή και στην Περιφέρεια που δεν κάνει την δουλειά της».⁹¹⁵

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχε και άλλη πρόταση για την Γαρδένια.

Α.Τ.: «Όταν πηγαίναμε στην περιφέρεια και λέγαμε: εντάξει ρε παιδί μου το Άλσος απαιτεί... είναι δύσκολο project κλπ., νοίκιασε χριστιανέ μου την Γαρδένια, να την πάρει κάποιος άνθρωπος να βγάλει και κανένα μεροκάματο κλπ., δεν θέλει και τίποτα αυτό, ουσιαστικά από μέσα πουλάς, άντε και τρία πλαστικά τραπεζάκια, ε κι ένα περίπτερο δεν είναι και τίποτα. Μας έλεγε ναι θα το δώσουμε σε Κοιν.Σ.Επ. (σ.σ. πρόκειται για κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, αστικούς συνεταιρισμούς του Ν. 1667/86 που έχουν ως σκοπό την συλλογική και κοινωνική ωφέλεια), Κοιν.Σ.Επ. είναι ξέρεις άνεργοι κλπ., μας έλεγε ναι-ναι-ναι και τελικά ανακαλύπτουμε ότι υποχρεωτικά το έκανε πακέτο με το Άλσος. Το οποίο λαμβάνοντας υπόψη αυτά που μας λέει ο Μαροσούλης, γιατί μας λέει πολλά ψέματα, κι αυτό μας κάνει να είμαστε... δηλαδή μας είπε, μας λέει ότι κοίταξε εγώ αυτό δεν το ήθελα, η Περιφέρεια με έβαλε να το πάρω, εγώ δεν είμαι καφετζής, αυτό το χρησιμοποιούσε συχνά, εγώ δεν είμαι καφετζής και αυτό εδώ επίσης δεν το ήθελε το καφέ υποτίθεται μας έκανε χάρη εμάς και το έβαλε. Γιατί του επιμείνανε πολλοί ότι πρέπει να

⁹¹⁵ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1358> (06.06.2019)

ανοίξει καφέ και λέει αφού επιμένετε βρε παιδιά εγώ θα σας κάνω την χάρη, παρότι δεν είμαι καφετζής θα το ανοίξω. Είχαμε δηλαδή μια σχέση συνομιλίας μαζί τους. Ήμασταν θετικά καλοπροαίρετοι που εν πάση περιπτώσει οφείλεις να είσαι γιατί εντάξει δεν γίνονται πάντα ακριβώς όπως τα θές αλλά πάντα μέσα σε κάποια όρια πρέπει να είσαι. Λοιπόν και ξαφνικά έγινε ενιαίο. Στη συνέχεια μας είπε ότι θα το υπενοικιάσει, και τότε θα ξεκινήσει; Τον προηγούμενο Δεκέμβρη. Λοιπόν, μαζί με όταν ξεκίνησε ο Σαββόπουλος. Μετά είπε δεκαπέντε μέρες μετά. Μετά είπε..., τον πιέσαμε έτσι, μέσα σε ένα μήνα, σε δύο μήνες, σε τρεις μήνες κλπ. και ξαφνικά άρχισαν οι εργασίες και λέμε: άνοιξέ το. Στο συμβόλαιο που έχει πάρει με την Περιφέρεια και τα δυο έχουνε μια μικρή τουαλέτα για το προσωπικό. Και λέμε άνοιξέ το, γιατί δεν το ανοίγεις. Δηλαδή πάει και σου λέει, εσείς σταματάτε την Γαρδένια. Μα δεν σταματάμε εμείς την Γαρδένια, νοικιάστηκε για να λειτουργήσει ως έχει ένα κιόσκι πως το λένε, αυτά που έχουνε τα αυτοκίνητα και πουλάνε πορτοκαλάδες, σάντουιτς κλπ., ένα τέτοιο πράγμα. Άνοιξέ το, γιατί δεν το ανοίγεις;». «Τώρα για τους 20 πόντους: , μια καντίνα, αυτό ήταν πάντα η Γαρδένια. Μια καντίνα, μπαίνεις, που ήταν σταθερή και εν πάση περιπτώσει και δίπλα ας πούμε είχε και τουαλέτες, είναι οι δημόσιες τουαλέτες, τριάντα μέτρα από την άλλη μεριά, υπήρχε μια τουαλέτα. Είπε εγώ θέλω να ανοίξω τουαλέτες για να κάνω... είναι υποχρεωτικό για κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος. Με συγχωρείς, το συμβόλαιο δεν μιλάει για κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος, μιλάει για καντίνα. Άρα κάτι περίεργο γίνεται αυτό. Όταν γίνεται κάτι περίεργο, με την εμπειρία εδώ, λες όχι. Να ξέρουμε τι θα κάνεις και θα εκφράσουμε και άποψη πάνω σε αυτό. Έχοντας λοιπόν αυτή την παρανομία μπροστά μας, όταν είδαμε να γίνεται κάτι στο Πεδίο, στο πως το λένε, στην Γαρδένια, είπαμε, εδώ δεν είναι μπάτε σκύλοι αλέστε, αν θέλει κάποιος να κάνει κάτι, στο οποίο πιθανά να μην είχαμε και αντίρρηση επι της ουσίας, αλλά επειδή δεν ξέρουμε, γιατί εμείς συζητούσαμε για πόρτα κι έριξε δυο στρέμματα μπετό, δεν ξέρουμε τι θα γίνει εκεί πέρα, είπαμε την άδειά σου. Αποδείχτηκε ότι δεν είχε τίποτα. Όταν λέμε τίποτα εννοούμε τίποτα. Έτσι; στην αρχή είπε ότι είχε κάτι ψευτοάδειες, μετά πήγαμε μια φωτοτυπία την έχει εκεί, μετά κάτι για ανέκδοτα δηλαδή και είπαμε όχι αν δεν έχει άδεια, δεν κάνει κάτι. Έτσι, και ήρθε η πολεοδομία, κάτι γράφει, κάτι ανοησίες για τριάντα πόντους. Λοιπόν εμείς, δεδομένου ότι ο συγκεκριμένος επιχειρηματίας έχει αποδειχτεί ότι κάνει του κεφαλιού του επειδή έτσι γουστάρει με τον τσαμπουκά του, λέμε δεν θα κάνεις κάτι αν δεν έχεις άδεια. Αυτή είναι η άποψή μας. Αυτό που φοβόμαστε, τι δηλαδή, φοβόμαστε ας πούμε ότι θα κλείσει όλο αυτό το χώρο και στο πάρκο είναι μια σχέση με τη φύση, με την ησυχία, δεν θέλουμε εκεί πέρα να γίνει ένα τεράστιο ουζερί. Εδώ ήταν να γίνει το ουζερί. Εδώ ήταν η πλατεία να γίνει ουζερί. Εκεί είναι ένας χώρος πράσινο, ρε παιδί μου. Πας να ακούς τα πουλάκια, να

κάθεσαι... Αυτός, φοβόμαστε ότι πιθανά, αυτός θα πιάσει το χώρο, θα βάλει πεντακόσια τραπεζοκαθίσματα, διακόσια, εκατό δεν έχει σημασία και από εκεί και πέρα μια πλατεία, που ήταν μια πλατεία θα γίνει ας πούμε ένα μεγάλο ουζερί. Δεν ξέρω μπορεί να μην θέλει να κάνει αυτό...⁹¹⁶

Θ.Κ.: «Αν δεν είχε κάνει παρανομίες θα λειτουργούσε, και η Γαρδένια και όλοι. Πιάσανε, πιάσανε και βάλανε στην ίδια σύμβαση το Άλσος με την Γαρδένια και το άλλο περιπτεράκι απέναντι, δώσε το ένα σε Κοιν.Σ.Επ. δώσε σε κάποιους συλλόγους που θέλουν να το λειτουργήσουν, έλα σε επαφή με τον κόσμο. Ας την λειτουργούσαν άτομα από την απεξάρτηση, ήταν από τα αιτήματά μας, υπήρξε μια, βέβαια, αντίδραση από τον ΟΚΑΝΑ στο επίπεδο ότι δεν θέλανε για τους ανθρώπους που είναι στην απεξάρτηση, εγώ δεν το βρίσκω σωστό, αλλά δεν είμαι ειδικός, τόσο κοντά στις πιάτσες, στην εξάρτηση, υπήρχε όμως η εξάρτηση, τώρα δεν υπάρχει. Δηλαδή έχει εκλείψει αυτό το φαινόμενο, του τόσο μεγάλου παζαριού, ας πούμε ναρκωτικών. Θα βοηθούσε. Κάποιοι άνθρωποι μέσα και από τον ΟΚΑΝΑ μέσα, όχι από την διοίκηση, αλλά άνθρωποι που ασχολούνται μας είχαν πλησιάσει και μας είχαν πει: μπορούμε να κάνουμε κάτι; και το είχαμε ζητήσει εμείς, είχαμε πει: ναι είναι μια καλή ιδέα να δοθεί σε τέτοιους ανθρώπους να το λειτουργήσουν για να βρούνε κι αυτοί κάποια εργασία. Και μάλιστα νομίζω συζητάγανε και για απεξαρτημένα άτομα, στην άποψη να ενταχθούνε στον εργασιακό κύκλο, που είναι πολύ δύσκολο γι' αυτούς να βρούνε δουλειά».⁹¹⁷

Δ.Κ.: «Τώρα γίνεται το σώσε για το κιόσκι της γαρδένιας, το οποίο κι αυτό το έδωσε η Περιφέρεια σε ιδιώτη. Το σταματάει ο Τ. και ο Κ.. Κι εδώ υπήρχαν προτάσεις να το δώσουμε σε Κοιν. Σ.Επ να το δώσουμε, μέχρι υπήρχε μια συνεννόηση να το πάρουνε οι κοινότητες απεξαρτημένων να το λειτουργήσουν, αυτοί ρε παιδί μου και να δείξουμε κι εμείς την αλληλεγγύη μας σε αυτή την προσπάθειά τους και να έχουν ένα πολύ πιο φιλικό χώρο πιο κοινωνικό χώρο πιο κοντά τους δηλαδή. Η Περιφέρεια δεν ήθελε να αναμειχθεί σε αυτό, το έδωσε στον ιδιώτη, το ξεφορτώθηκε δηλαδή και τώρα ο ιδιώτης για να το λειτουργήσει πρέπει να κάνει μια επέκταση γιατί ο υγειονομικός κανονισμός λέει ότι πρέπει να έχει τουαλέτες, η επέκταση αυτή βγαίνει 20 εκατοστά προς το χώρο που ανήκει στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας λόγω Ιερού Λόχου, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν μπορεί να δώσει αυτή την άδεια κι ο Τ. με τον Κ. πήγανε στην πολεοδομία, στην αστυνομία, σε όλους αυτούς, και τον κήρυξαν παράνομο και ήρθαν και τον συνέλαβαν χτές. Όλοι θα κάνανε στραβά μάτια για να λειτουργήσει η Γαρδένια, τώρα δεκαπέντε χρόνια λέμε αμάν

⁹¹⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹¹⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

πότε θα λειτουργήσει αυτό, που θα έχει μια μόνιμη ζωή μέσα το πάρκο και δεν είναι λόγος να κολλήσουμε στα 20 εκατοστά τώρα, αυτά είναι προφάσεις... Αυτά τα καταστήματα που είχε το Πάρκο θέλουμε, δεν θέλουμε καινούρια, είμαστε εντάξει με αυτά. Εγώ σου λέω γενικά ότι, θα το κατάλαβες κι από την ανάπλαση δεν θεωρώ ότι χρειάζεται αυτό το πράγμα αλλαγές. Επισκευές με μια φροντίδα καθημερινή θέλει. Γέρασε ο τοίχος στο σπίτι, δεν πατάμε ένα βάψιμο, αν είναι να πέσει τον ξανακάνουμε τον τοίχο αλλά τον ξανακάνουμε τον ίδιο τοίχο, δεν τον κάνουμε φρούριο. Άμα λειτουργήσουν τα δυο κιόσκια δεν χρειάζεται άλλο κατάστημα το Πεδίον του Άρεως, τι να το κάνει;».⁹¹⁸

Ε.Α.: «Τα περίπτερα γιατί τα έδωσε; Και μας εγκλώβισε όλους με τα περίπτερα και ίσως εγκλώβισε και τον ιδιοκτήτη. Ξέρετε τι έγινε με το περίπτερο, τελευταία; λοιπόν, κάποια στιγμή λοιπόν, γίνονται εργασίες στο περίπτερο, τελευταία, πριν από, αρχές, τέλη, μέσα στο Πάσχα, εκεί λίγο μετά το Πάσχα. 15 Μαΐου λέει ανοίγει το περίπτερο. Εγώ μόνο που δεν έκανα κολοτούμπες. Όλος ο κόσμος, επιτέλους ανοίγει το περίπτερο. Έχουμε κάποιους στην περιοχή, με τους οποίους είχαμε συνεργαστεί και παλιότερα, πήγαν να σκαλίσουν το θέμα περίπτερο. Άδεια, δηλαδή έλεος. Δεν ξέρω τι ακριβώς γίνεται με το περίπτερο και την άδεια του περιπτέρου, κάποιο πρόβλημα, κάπου σκόνταψαν, κάπου δεν υπήρχε άδεια, δεν υπήρχε σωστή άδεια, έγινε υπέρβαση; περίπτερο. Γιατί τι έγινε, και το επέκτεινε λίγο γύρω-γύρω, ο άλλος, δηλαδή ήθελε να βάλει μια τουαλέτα, να κάνει ένα περίπτερο, που θα... δεν ξέρω τι ήθελε να κάνει. Σας λέω, αν δεν έχεις το φάκελο, δεν μπορείς να ξέρεις, μιλάς στον αέρα, με ότι βλέπεις. Λοιπόν για αυτά όλα δεν είχε άδεια, από την στιγμή που δεν είχε γι' αυτά άδεια το περίπτερο σταματάει, σταματάνε οι εργασίες. Σταματάνε, την άλλη μέρα, δεν το αφήσαμε όμως, ψάξαμε να δούμε, τι θα γίνει; Τι θα γίνει με το περίπτερο; Τώρα είπαν ότι θα κάνει, θα τα βγάλει όλα, ότι παράνομο είχε γίνει, παράνομο, ότι δεν έπρεπε να γίνει θα το βγάλει και χτες το βράδυ λέω τι θα κάνει; Αφού είναι έτοιμο, θα αποξηλώσει; Θα τα γκρεμίσει όλα, επειδή τώρα δυο άνθρωποι κώλυσαν στα ... θα μου πεις τώρα μα είναι αυθαίρετο ρε Ελισάβετ, πάει στο διάολο αυτό, εκεί κολλήσαμε τώρα; θα μου πεις βρε Ελισάβετ, κάνεις εκπτώσεις; Πάει στα τσακίδια, δεν ξέρω τι θα κάνω, τι να κάνω, πια τραβάω τα μαλλιά μου. Είπα τέλος πια. Δηλαδή αυτό λέμε όλοι, ένα περίπτερο ρε αδερφέ. Λοιπόν, τώρα εδώ, ήταν καρφωτή, είναι καρφωτή. Κάτι φτιάζανε με την άδεια, δεν ξέρω τι φτιάζανε, αφού λοιπόν το κλείσανε, πάει 15 του μηνός, τους είδα ξαναδουλεύανε, μας είπαν θα λειτουργήσει και δεν ξέρω τι, το έχει πάρει ένα παιδί που θέλει να λειτουργήσει και το άλλο, αν δεν εξαφανιστεί από την περιοχή και αυτοί οι κύριοι ξαναπήγαν, έγινε λέει με την διαδικασία του αυτοφώρου συλλάβανε, ο ένας ήταν και λέει της περιοχής ο

⁹¹⁸ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

υδραυλικός, ε δεν πήγα να ρωτήσω τώρα, ήσουν εσύ μέσα δεν φτάσαμε σε αυτό το σημείο και σταμάτησαν τα έργα για δεύτερη φορά. Τώρα εγω λέω, κάθονται και λέω, κάτσε ρε παιδί μου, αφού ήξερες ότι του Μαροσούλη του κάνουνε ανελέητο πόλεμο και τον έχουνε σακατέψει οι ίδιοι, για την άδεια, για το τι έχει, τι δεν έχει κάνει, σαν περίπτερο που είσαι, φρόντισες να προστατεύσεις λίγο τα νότα σου; Είμαι πολύ υπέρ της νομιμότητας αλλά θα μου πεις και συ τώρα... βρέ αδερφέ, εγω δεν θα πάω να δω να κλείσει το περίπτερο ή τον Μαροσούλη, αν δω κάτι, δηλαδή αν δω να μου κόβουν ένα δέντρο μπροστά, μπορεί να μου γυρίσει το μάτι».⁹¹⁹

Θ.Κ.: «Γαρδένια, γιατί δεν ανοίγει η γαρδένια; Σε πολύ βέβαια μικρή κλίμακα και μικρογραφία, αλλά επειδή φοβόμαστε τα χειρότερα, γιατί όσο τους αφήνεις τέτοιους ανθρώπους, είναι το «δώσε θάρρος στο χωριάτη να σου ανέβει στο κρεβάτι», αντιμετωπίζουμε την Γαρδένια, ένα χώρο, ένα χώρο ο οποίος ... η Γαρδένια θα έπρεπε να έχει ανοίξει ήδη, έχει μέσα τουαλέτα για το προσωπικό, είναι ένας χώρος που θα έπρεπε να λειτουργήσει με ανθρώπους που θα ερχόταν να παίρνουνε πράγματα και να φεύγουνε, έστω και με πέντε-έξι τραπεζάκια απέξω.

Ξαφνικά είδαμε να γίνεται μια προέκταση της Γαρδένιας κάποιων τετραγωνικών εκεί, εντάξει ο χώρος δεν είναι γιγαντιαίος όπως το Άλσος επάνω του Οικονομίδη και διερωτηθήκαμε τι άδεια έχουν για αυτή την προέκταση που γίνεται, προέκταση κτίσματος, δεν μιλάμε για... γιατί κάνανε μια εκσκαφή και σε πράσινο μετά, μικρή. Η απάντηση ήτανε ότι, ναι, υπάρχει κάποια άδεια, θα έρθει κάποια άδεια, δηλαδή κάποιες θολές απαντήσεις. Όταν επιμείναμε και το ψάξαμε είδαμε ότι δεν υπάρχει καμία άδεια, γινόντουσαν αυτές οι δουλειές χωρίς καμία άδεια. Εκεί εναντιωθήκαμε, ζητήσαμε να τηρηθεί πάλι η νομιμότητα, η Περιφέρεια με πολύ ζόρι και ζόρισμα από εμάς δέχτηκε να μπει στο παιχνίδι αυτό, εμείς κινήσαμε και την πολεοδομία, τελικά και εκεί έχουμε χαρτί της πολεοδομίας που μιλάει για αυθαίρετες και κατεδαφιστέες κατασκευές. Και σε αυτό και στο Άλσος έχουνε μπει πρόστιμα αυθαίρετης κατασκευής και πρόστιμα διατήρησης, του επιπέδου στην Γαρδένια των πενήντα χιλιάδων περίπου και διατήρηση, κάπου δεν θυμάμαι πόσο το μήνα, στο δε Άλσος επάνω ενενήντα χιλιάδων και κάποιο πρόστιμο διατήρησης κάθε μήνα.

Καταρχάς εμείς ζητάμε την νομιμότητα παντού. Δεύτερον, μην ξεχνάμε ότι και η Γαρδένια ανήκει, σαν ενοικιαστή, στον κύριο Μαροσούλη, απλώς το έχει υπενοικιάσει σε κάποιον άλλο. Τώρα, οι πρώτες κατασκευές στο Άλσος γινόντουσαν με ένα θολό τοπίο μιας άδειας μικρής κλίμακας, εργασιών μικρής κλίμακας, το οποίο αυτό και εμάς, μας θόλωνε λίγο τα νερά αλλά και στις διάφορες κρατικές υπηρεσίες που επικαλούμεθα να πάει με πολύ αυτό,

⁹¹⁹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

με πολύ μεγάλη προσπάθεια που κάναμε, πήραμε την απόφαση της πολεοδομίας αυτή που μιλάει για αυθαίρετα και κατεδαφιστέα, δεν είναι μήνας που την έχουμε πάρει στα χέρια μας. Είναι λιγότερο από μήνας. Και με αυτή κινούμαστε τώρα και μιλάμε και γι' αυτό μιλάμε ότι δεν πρέπει να δοθεί η άδεια λειτουργίας σε αυτό το μαγαζί. Οι καταπατήσεις είναι. αδίκημα- αδίκημα αυτόφωρο. Θα την καλούσαμε εμείς την αστυνομία δεν είχαμε κανένα πρόβλημα αλλά ξέρουμε πολύ καλά, ότι είχαμε καλέσει το εκατό και δεν ήρθε, δυο φορές. Παρόλα αυτά την τελευταία φορά που κλήθηκε από την διεύθυνση του πάρκου, μέσα εκεί που είναι, ήρθε το εκατό και τους σταμάτησε για αυτόφωρο αδίκημα που δουλεύανε χωρίς άδεια.

Τώρα για τον Μαροσούλη, βάλε εισαγωγικά, χωρίς εισαγωγικά δεν τον ακουμπάει ίσως κανείς, όπως δεν ακουμπούσε και τον Κυριακού σε παλαιότερα χρόνια, ας πούμε. Η ερχόταν η αστυνομία στον Κυριακού πάντα πέντε λεπτά μετά αφού είχαν φύγει όλοι οι εργαζόμενοι από εκεί πέρα. Ένα περίεργο θέμα, εμείς καλούσαμε την αστυνομία, άλλες φορές δεν ερχότανε, όποτε ερχότανε πέντε λεπτά πριν είχαν σταματήσει οι εργασίες και είχαν φύγει όλοι οι εργαζόμενοι. Βέβαια ο αντίλογος θα μπορούσε να είναι ότι βοηθάει στο gentrification της περιοχής. Δυστυχώς σε πολύ κόσμο περνάει και το θέμα, όχι μόνο δεν αφήνει τα ναρκωτικά να έρθουνε μέσα, αλλά ο κύριος Μαροσούλης έδινε τα ναρκωτικά. Αλλά αυτό ας βγει ευθαρσώς η Περιφέρεια να το παραδεχτεί, ότι δεν ήταν κατόπιν πιέσεων των κατοίκων και κατόπιν δικών της ενεργειών η απομάκρυνση της πιάτσας, να πει ναι ήρθε ο κύριος Μαροσούλης και έδινε τα ναρκωτικά».⁹²⁰

Στις 12.09.2019 ο Σύλλογος «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» επανέρχεται στο θέμα της επαναλειτουργίας της Γαρδένιας:

«Απαιτούμε να ξεκινήσει άμεσα η λειτουργία της σαν καντίνα, όπως την ξέραμε τόσα πολλά χρόνια. Αν ο ενοικιαστής καλυσιεργεί ζητάμε από την νέα Περιφερειακή αρχή να τον κηρύξει έκπτωτο και να διαθέσει τις εγκαταστάσεις σε κάποιον που είναι πρόθυμος να τις λειτουργήσει. Αρκετά με συμπεριφορές σαν της προηγούμενης Περιφερειακής αρχής που του έκανε πλάτες σε βάρος του Πάρκου. Οι εγκαταστάσεις του Πάρκου υπάρχουν για να υπηρετούν τους επισκέπτες του. Δεν είναι απλά οικόπεδα για εκμετάλλευση».⁹²¹

Στις 13.06.2019 ο Σύλλογος «Αθηνά» Πεδίου Άρεως, είχε κάνει δημόσια έκκληση στην Περιφέρεια Αττικής να προσφέρει κάθε συνδρομή ώστε να επαναλειτουργήσει το ιστορικό περίπτερο «Γαρδένια» στο κέντρο του Πεδίου Άρεως.

⁹²⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ. 12.06.2019

⁹²¹ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (12.09.2019)

«Ο Σύλλογος «Αθηνά» καταδικάζει τις ενέργειες δύο μεμονωμένων ατόμων που αυτοπροσδιορίζονται ως «ακτιβιστές», και βάζουν προσκόμματα στην επαναλειτουργία της «Γαρδένιας», ενάντια στη θέληση της συντριπτικής πλειοψηφίας των κατοίκων και των επισκεπτών του Πάρκου. Το Πάρκο έχει άμεση ανάγκη τη λειτουργία της «Γαρδένιας», ώστε να εμπεδωθεί το αίσθημα «κανονικότητας» του χώρου με μία βασική λειτουργία, όπως είναι η δυνατότητα να πάρει κάποιος ένα μπουκαλάκι νερό, ένα παγωτό η ένα τοστ στα 250 στρέμματα του Πεδίου Άρεως. Παρακαλούμε για τις άμεσες ενέργειές σας που θα μας βρουν αρωγούς».⁹²²

Στις αιτιάσεις του Συλλόγου «Αθηνά» έρχεται να απαντήσει ο ένας εκ τω δύο «ακτιβιστών», ασκώντας προσωπική κριτική στον αντιπρόεδρο του συλλόγου «Αθηνά».

Δ.Τ.: «Εν πάση περιπτώσει δεν έχει σημασία, δεν θα κάνω κριτική στο σύλλογο Αθηνά, δεν με πειράζει, άμα ασχολούνται καλό είναι, απλώς θα πω την κακία μου, οφείλω να το πω δηλαδή γιατί νομίζω μερικά πράγματα είναι, ένας σύλλογος πρέπει να τα προσέχει. Ουσιαστικά ο σύλλογος Αθηνά κυρίως είναι ο αντιπρόεδρος, αυτός ο Σολδάτος. Είναι ας πούμε αυτό, ο πιο δυναμικός άνθρωπος κλπ. Λοιπόν αυτός έχει νοικιάσει το μαγαζί το Δέλεαρ, το παλιό Δέλεαρ, στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, έχει συμφέροντα στην περιοχή, εκ φύσεως δηλαδή κλπ. Επιπλέον όταν πήγαμε που γινόταν το αυθαίρετο εκεί στην Γαρδένια, υπεύθυνη του συνεργείου ήταν η κόρη του, το οποίο η αλήθεια είναι ότι ήτανε περίεργο. Έτσι; γιατί ο υπεύθυνος, αυτός που έχει την δουλειά είναι ο Μαροσούλης. Ήταν μια σχέση η οποία είναι περίεργη αν μη τι άλλο».⁹²³

Τελικά σήμερα, για την ακρίβεια την 07.12.2019 μετά πολλών κόπων και βασάνων, άνοιξε ξανά το κιόσκι στο κέντρο του Πάρκου, η ιστορική «Γαρδένια».

Green Park. Μπορεί μέχρι σήμερα να μην έχει ξεσπάσει ανάλογη διαμάχη με αυτή του «Άλσους», τέως Οικονομίδα, για τη διαχείριση και επαναλειτουργία του GreenPark, παρόλα αυτά η πιθανή μη σύνδεσή του με το «Πάρκο» θα εγείρει νέο συγκρουσιακό κύκλο των θαμώνων και των συλλογικοτήτων με το φορέα διαχείρισης του Πεδίου του Άρεως, την Περιφέρεια. Η προηγούμενη εμπειρία του «Άλσους» δεν αφήνει περιθώρια αισιοδοξίας για συνομιλία του GreenPark με το «Πάρκο».

Εδώ κρίνεται καλό να γίνει αναφορά στο ιδιοκτησιακό του καθεστώς, στους όρους χρήσης του, όπως αυτοί προβλέπονται από τα σχετικά διατάγματα, στην προκήρυξη

⁹²² <https://www.facebook.com/SylogosAthinaPedionAreos/> (13.06.2019)

⁹²³ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

πλειοδοτικού διαγωνισμού στο οποίο προχώρησε η Περιφέρεια Αττικής με σκοπό την ενοικίασή του καθώς και στην δεκαπενταετή (15 χρόνια) μίσθωσή του στον πλειοδότη επιχειρηματία.

Το κτίριο του «GREEN PARK» που λειτουργούσε ως αναψυκτήριο – μουσική σκηνή από τη δεκαετία του '50 έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο, με Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ - ΦΕΚ 514 /Δ/8-7-1999 με χρήσεις: εστιατορίου, κέντρου διασκέδασης, ζαχαροπλαστείου - κυλικείου, καφετέριας, κέντρου ψυχαγωγικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων και αντλιοστασίου. Συμπληρωματικά με νεότερη Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ – ΦΕΚ 237/18-06-2010 (Τεύχος Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων και Πολεοδομικών Θεμάτων) χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέα στοιχεία – τμήματα του Κτιρίου που δεν περιλήφθηκαν με σαφήνεια στην πρώτη Απόφαση (εξωτερική ημικυκλική σκάλα που οδηγεί στο δώμα, πλευρικό νότιο κλιμακοστάσιο, βεράντα Κτιρίου επί της οδού Μαυρομματαίων).

«Στις 25.04.2018 η Περιφέρεια Αττικής προχώρησε στην Προκήρυξη «Δημόσιου, Φανερού, Πλειοδοτικού Διαγωνισμού με προφορικές προσφορές για την εκμίσθωση του καταστήματος που λειτουργούσε με την επωνυμία «GREEN PARK» επί της οδού Μαυρομματαίων 22, στο Δήμο Αθηναίων, εντός του Άλσους του Πεδίου του Άρεως, αποτελούμενο από υπόγειο, ισόγειο και πατάρι. Στο μίσθιο περιλαμβάνεται και η εκμετάλλευση του πλατύσκαλου, έμπροσθεν του 3 Κτιρίου, μήκους 27,5 μ. και πλάτους 3,60 μ. καθώς και ο παρακείμενος του Κτιρίου περιβάλλοντας χώρος εκτάσεως περίπου 1.720 τ.μ. Λόγω της ιδιαιτερότητας του κτιρίου, θα πρέπει να τηρηθούν από τον μισθωτή απαρέγκλιτα οι δεσμεύσεις που υπαγορεύονται από τον χαρακτηρισμό του Κτιρίου ως διατηρητέου⁹²⁴ καθώς επίσης και οι επιτρεπόμενες χρήσεις του⁹²⁵. Οι παρεμβάσεις δεν θα πρέπει να αλλοιώνουν την φυσιογνωμία του Κτιρίου ενώ ο μισθωτής θα πρέπει να λάβει τις

⁹²⁴ ΦΕΚ 514_τΔ_08.07.1999 «περί χαρακτηρισμού ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών εντός του Άλσους Πεδίου του Άρεως και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού»

⁹²⁵ Επιτρεπόμενες χρήσεις είναι αυτές που αναφέρονται στο Π.Δ. της 23ης-2-1987 (ΦΕΚ166/Δ/6-3-87) άρθρο 9 «περιεχόμενο ελευθέρων χώρων αστικού πρασίνου» και στην παρ. 8 της υπ' αριθ. 13321/3134/2-6-1999 απόφασης του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΦΕΚ 514/Δ/8.7.1999) λαμβάνοντας υπόψη και τα όσα προβλέπονται στις προδιαγραφές σύνταξης των μελετών διαχείρισης Πάρκων και Αλσών σύμφωνα με την υπ' αριθ. 133384/6587/23-12-2015 (ΦΕΚ Β 2828) απόφαση του Υπουργού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και όπως κάθε φορά ισχύουν

απαιτούμενες εγκρίσεις δόμησης (ενδεικτικά από Πολεοδομία, ΥΠΠΟ Δ/ση Νεωτέρων Μνημείων κ.λπ.). Απαγορεύεται κάθε αφαίρεση, αλλοίωση ή καταστροφή των επί μέρους αρχιτεκτονικών και διακοσμητικών στοιχείων του Κτιρίου, επιτρέπεται δε μόνον η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμιση, εφ' όσον δεν θίγονται τα διατηρητέα στοιχεία του».⁹²⁶

«Στις 08.05.2018 η Οικονομική Επιτροπή της Περιφέρειας Αττικής, ανακηρύττει πλειοδότη και κατακυρώνει το αποτέλεσμα της πλειοδοτικής, φανεράς και προφορικής δημοπρασίας για την εκμίσθωση του καταστήματος που λειτουργούσε με την επωνυμία «GREEN PARK» εντός του Άλσους του Πεδίου του Άρεως στον κ. Πούλιο Ιωάννη του Νικολάου, (με εγγυητή τον κ. Σταθοκωστόπουλο Βλάσιο) με μηνιαίο μίσθωμα 2.700€ (δύο χιλιάδες επτακόσια ευρώ). Κατά τα λοιπά ισχύουν τα αναφερόμενα στην παρ. 4.2. «Τιμή εκκινήσεως και τρόπος καταβολής του μισθώματος» της διακήρυξης. πλειοδότη της δημοπρασίας»⁹²⁷

Όπως για όλα τα θέματα του Πεδίου του Άρεως, έτσι και για την επαναλειτουργία του Green Park, οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων παίρνουν θέση δημόσια:

Β.Χ.: «Βρήκα το 2015 ένα Green Park το οποίο ήτανε πάρα πολύ συμπαθητικό και έκανε πάρα πολύ ωραία πράγματα, μαγείρευε και ήταν τόπος συνάντησης. Στις αρχές, νομίζω του 2016, δειλά-δειλά τα βράδια άρχισαν να εγκαθίστανται έξω από το κτίριο του Green Park, το οποίο είχε κλείσει, δεν θυμάμαι τώρα πότε έκλεισε η καφετέρια. Ε, εκεί άρχισαν να εγκαθίστανται κάποιοι, ώσπου μέσα σε δύο με τρεις μήνες, διακόσια, εκατό πενήντα άτομα, διακόσια ίσως είναι υπερβολή, παρέμεναν, από την ώρα που έκλεινε το πάρκο μέχρι τις 8 η ώρα το πρωί έξω από το κτίριο του Green Park. Τις πρωινές ώρες ήτανε μέσα στο πάρκο. Αυτή η κατάσταση δημιουργήθηκε όχι με μια συγκεκριμένη πράξη της Περιφέρειας, δημιουργήθηκε με την παράλειψη της Περιφέρειας να παρέμβει και με την παράλειψη της αστυνομίας επίσης να παρέμβει. -τα λέω πολλά, ε;...».⁹²⁸

Α.Τ.: «Με το GreenPark τι γίνεται; Μια άλλη ιστορία φοβόμαστε και φοβόμαστε πολύ. Στείλαμε μια επιστολή και είπαμε, πηγαίνοντας κάποια στιγμή τυχαία για να πάρω κάποια χαρτιά της περιφέρειας είδα ένα τόμο τυχαία το GreenPark, κι όταν βλέπω τόμο

⁹²⁶ ΑΔΑ: ΩΠ4Λ7Λ7-ΛΚΡ Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής Περιφέρειας Αττικής με αρ. πρωτ. 79861/25.04.2018 περί «Δημόσιας Πλειοδοτικής, Φανεράς και Προφορικής Δημοπρασίας»

⁹²⁷ ΑΔΑ: 73ΥΤ7Λ7-960 Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής Περιφέρειας Αττικής 1171/08.05.2018 περί «Διενέργειας Δημόσιας Πλειοδοτικής, Φανεράς και Προφορικής Δημοπρασίας»

⁹²⁸ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

για το GreenPark τρόμαξα. Λοιπόν κι ένας φίλος από την ομάδα μας που δουλεύει στη Μαυροματαίων, δουλεύει, έχει ένα ... στη Μαυροματαίων έστειλε μια επιστολή και λέει σας παρακαλώ στείλτε μου τα αρχιτεκτονικά σχέδια. Απάντησε ο ίδιος ο Καραμάνος, απαντώντας ότι δεν υπάρχουνε σχέδια και ότι στην προκήρυξη και στη σύμβαση δεν υπάρχουν αρχιτεκτονικά σχέδια. Λοιπόν επειδή τα μάτια μου έχουνε, τα έχω δει, το έχω δει με τα ματάκια μου υπήρχανε και για να πει ψέματα ο Καραμάνος, προφανώς υπέγραψε μόνος του γιατί κάποιος δημόσιος υπάλληλος δεν θα υπέγραφε, μπορεί να είμαστε υπερβολικά πονηροί, αλλά στείλαμε άλλη και λέμε αυτά που είναι τότε, γιατί γράφετε σε κάποια απόφαση της οικονομικής επιτροπής ότι παραδόθηκαν. Αυτά που λέτε εκεί, θέλουμε να τα δούμε. Δεν μας τα έχουνε δώσει ακόμα. Αυτός που το έχει νοικιάσει ξέρεις ποιος είναι ο Σταθοκωστόπουλος, ο οποίος είναι ο άλλος μεγάλος της νύχτας μαζί με τον Μαροσούλη. Αυτοί οι δυο είναι οι μεγάλοι της νύχτας. Οπότε είναι λογικό να είμαστε πολύ επιφυλακτικοί σε κάθε περίπτωση. Κάτι ακούσαμε και για πισίνα λέει, για μπαρ πισίνα, αλλά αυτά είναι ράδιο αρβύλα, οπότε δεν ξέρεις αν ισχύει. Δεν μας έχουν δώσει τίποτα. Το κακό είναι ότι ο κόσμος για αυτό το θέμα, ότι αυτή η αντίληψη που λέει ο Μαροσούλης για μένα και ο Κ. αναφέρει πολύ συχνά, είναι ότι: ναρκωτικά ή Άλσος. Μπαίνει έτσι το δίλημμα, ναι οι δυο λύσεις δηλαδή δεν θέλετε Άλσος, θέλετε ναρκωτικά; Τον άκουσες που το έλεγε προηγουμένως, αυτή είναι η κυρίαρχη λογική, άρα δεν αποκλείεται να γίνει εκεί κανένα μπουζουξίδικο, και να πούνε οι άλλοι δίπλα ότι, προκειμένου να έχω τα ναρκωτικά στην τέτοια, αν φύγανε από την Αντωνιάδου κλπ. και τους διώξανε, επιτέλους, καλύτερα μπουζουξίδικο παρά ναρκωτικά. Κι έτσι μασιέται ο δημόσιος χώρος. Έτσι περιπλέκεται ο δημόσιος με τον ιδιωτικό χώρο, δεν περιπλέκεται, είναι μονομερές, απορροφάται, δεν περιπλέκεται, δεν έγινε ποτέ κάτι ιδιωτικό δημόσιο, το αντίθετο γίνεται».⁹²⁹

Θ.Κ.: «Το GreenPark δεν συνομιλούσε ποτέ με το πάρκο, είχε πάντα τοίχο προς το Πάρκο, απλώς τελευταία είχε βγάλει κάποια τραπέζια προς την πλευρά του Πανελληνίου σε ανοιχτό χώρο. Αυτό θα ήτανε και αυτό καλό και... το GreenPark ακόμα είναι σε μια ανακατασκευή, λόγω στατικών προβλημάτων που είχε. Έχει δοθεί..., έχουμε φόβους και για εκεί, το τι θα γίνει μετά, για την ώρα όμως δεν έχουμε δει κάτι, δεν μπορούμε να κάνουμε δίκες προθέσεων».⁹³⁰

Ε.Α.: «Η αυτός που θα έρθει μέσα στο GreenPark, τους είπα, βρείτε τον και πείτε του, να είναι σε όλα νόμιμος, εντάξει, γιατί θα έχει πρόβλημα... Λοιπόν, Το GreenPark ακούγεται

⁹²⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹³⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

ότι αυτός έχει ένα θέμα με τα στατικά, έχει μεγάλο πρόβλημα με τα στατικά του το κτίριο, ότι είναι όλα έτοιμα, το όλα έτοιμα να κρατήσω ένα μικρό καλαθάκι και ότι πρόκειται να το λειτουργήσει. Είχε πει, είχανε πει ότι φέτος μήπως το λειτουργούσε με κάποια, δηλαδή με κάποια, να κάνει κάτι σαν καντίνα δίπλα, για να το ανοίξει μέχρι να επισκευαστεί, έτσι είπανε, τώρα πως ξαφνικά ο Σταθός... ο πως τον λένε, αυτός, ήρθε στην περιοχή αυτή; καλά ο Μαροσούλης εκεί ήτανε, ο Μαροσούλης δούλευε στο Άλσος, το ξέρει ο Μαροσούλης το Άλσος. Αυτός πως ήρθε; Θεωρώ αν έρθει και αυτός εκεί και ανοίξει η περιοχή μας τελείωσε, ήδη η περιοχή μας από την Κυριακή πήρε τα πάνω της...». ⁹³¹

Δ.Α.: «Μπορεί να χάνουμε θέσεις παρκινγκ, δεν μας πειράζει, γελάμε. Θετικό, μπήκαν φώτα, δεν φοβόμαστε να διασχίσουμε, αν και υπάρχει πρόβλημα έλλειψης φωτισμού από τον Πανελλήνιο στην περίμετρο, μέχρι να φτάσουμε επάνω στο Πεδίο του Άρεως. Θετικό γιατί όταν αναζωογονείται το πάρκο αναζωογονείται και ο Πανελλήνιος. Δεν παίρνουμε πέντε έξι παιδιά παραπάνω, αλλά είμαστε σε μια περιοχή η οποία αναπνέει πιο κανονικά. Θεωρώ ότι το ίδιο θα γίνει εάν λειτουργήσει και το GreenPark. Το ότι δεν επενδύσαμε χρήματα, ως οργανωμένη κοινωνία και να αναπτύξουμε το GreenPark με όλες τις δυσκολίες που μπορεί να υπήρχαν, ήταν ένα, επηρέασε άμεσα την εξέλιξη της πιάτσας των ναρκωτικών. Συν όλα τα άλλα. Δηλαδή, αν είχαμε τα λεφτά της ΟΧΕ (ολοκληρωμένη χωρική επένδυση), καταλαβαίνεις γιατί μιλάω και τα σπρώχναμε εκεί, επαναλαμβάνω, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προβλήματα που έχει η ανάπτυξη και εννοώ πολεοδομικά, οικιστικά, όλα αυτά, σίγουρο ήταν ότι αυτό θα έφερνε, θα συμπαρέσυρε και μια αντίστοιχη ανάπτυξη του χώρου». ⁹³²

Το Δεκέμβριο του 2019 πήρε φωτιά το ιστορικό αναψυκτήριο του Πεδίου του Άρεως στην οδό Μαυροματαίων. «Σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες η φωτιά ξέσπασε μετά τη ρίψη μολότοφ προς τους αστυνομικούς που βρίσκονταν στην περιοχή, ενώ άλλες πληροφορίες εντοπίζουν την έναρξη της φωτιάς στον καταυλισμό των τοξικοεξαρτημένων που έχουν εγκατασταθεί στην περίφραξη του Green Park. Η φωτιά έκαψε εσωτερικά το κτίριο και τα σκουπίδια που είχαν μαζέψει μέσα του. Τι θα γινόταν αν η φωτιά ξέσπαγε καλοκαίρι που δεν θα ήταν όλα μούσκεμα από την υγρασία? Θα είχε λαμπαδιάσει το μισό πάρκο!». «Επιτέλους... τέλος σε αυτή την κατάσταση! Περιφέρεια, Δήμος, Κυβέρνηση ας αναλάβουν τις ευθύνες τους!». ⁹³³ «Έκλεισε το Green Park, στοίχειωσε η γειτονιά. Έχουμε γίνει γραφικοί, το επαναλαμβάνουμε: όπου δεν

⁹³¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁹³² Συνέντευξη με Δ.Α., 22.06.2019

⁹³³ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (12.12.2019)

υπάρχει ζωή, λειτουργίες και φως, έρχεται το σκοτάδι και ο μαρασμός. Να ξανανοίξει το Green Park , τώρα!». ⁹³⁴

V. «Κλείσιμο επιχειρήσεων και κέντρων άθλησης πέριξ του «Πάρκου».

Δασάκι Ευελπίδων. Κατά το παρελθόν σύμφωνα με τα λεγόμενα των περιοίκων με δικαστική απόφαση έκλεισαν τα ουζερί που υπήρχαν στο αλσάκι της οδού Ευελπίδων. Είχε επικρατήσει η λογική του πράσινο για το πράσινο και καμία δραστηριότητα. Σήμερα όλοι συμφωνούν πως ήταν μια λάθος κίνηση που οδήγησε στο μαρασμό του Άλσους και στην αύξηση της παραβατικότητας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

Α.Π.: «α! εκεί είναι το αλσάκι της Σχολής Ευελπίδων που δεν ανήκει στο πάρκο. Εκεί ένας γείτονας έκανε κάποιες κινήσεις και απαγορεύτηκαν τα τραπεζοκαθίσματα μέσα, και από τότε άρχισε ο μαρασμός, και τώρα αν πας να δεις τι γίνεται είναι ένα άθλιο. Δηλαδή «Επιμένουμε Πεδίον του Άρεως» και άλλοι σύλλογοι εδώ στην περιοχή ασχολούνται με αυτό το θέμα. Ανήκει στο Δασαρχείο και στην Περιφέρεια, στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση που το έχει δώσει για φροντίδα στον Δήμο Αθηναίων». ⁹³⁵

«Αυτό ζητούσαμε οι κάτοικοι για το Πάρκο; Ένα ακόμα νυχτερινό κέντρο μέσα στα δεκάδες που υπάρχουν στην Αθήνα; Ή ένα ήσυχο αναψυκτήριο μέσα στο πράσινο, να παίζουν τα παιδιά μας και εμείς να απολαμβάνουμε ηρεμία και δροσιά, μακριά από τσιμέντα και θορύβους μιας τσιμεντούπολης; Τι λέει η Δασική Υπηρεσία γι' αυτό; Πήραν το Δασάκι της Σχολής Ευελπίδων από τον Δήμο, γιατί είχε δώσει άδεια για τραπεζοκαθίσματα σε μαγαζιά, τα οποία όμως σεβάστηκαν το χώρο, δεν έβαλαν ίχνος τσιμέντου, είχαν σωστό φωτισμό, χωρίς μουσική, δηλαδή με πλήρη σεβασμό στο χώρο και τους κατοίκους. Και τα έκλεισαν και κατέστρεψαν το Δασύλλιο, καθιστώντας το αυτή στιγμή κέντρο ανομίας». ⁹³⁶

Θ.Κ.: «α, στο παρκάκι της Ευελπίδων, τα ουζερί , αυτά κλείσανε λόγω Φαρμακίδη, για μας κακώς, ήτανε συμβατά με το χώρο, δεν ήτανε ούτε φαραωνικό ούτε έκλεινε και τον χώρο. Δηλαδή τον έκανε... πέρναγες από εκεί μέσα, τα παιδάκια παίζανε» ⁹³⁷

Α.Τ.: «βέβαια, η απόφαση από ότι διάβασα, στην πραγματικότητα έκλεισε επειδή, δηλαδή το Συμβούλιο Επικρατείας δεν... ο Φαρμακίδης δικηγόρος ήτανε, ζούσε πάνω από κάποιο, από κάποιο μαγαζί, λένε ότι τσακώθηκε μαζί του και του έκανε μήνυση γιατί ήταν

⁹³⁴ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (20.02.2020)

⁹³⁵ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁹³⁶ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=4> (από συνέντευξη κατοίκου στις 24.02.2019)

⁹³⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

παράνομο. Εγώ από ότι διάβασα στην Απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας, βεβαίως δεν ήταν ακριβώς ... Ο δήμος είχε την δυνατότητα να φτιάξει πράγματα εκεί, αλλά το δασαρχείο, είχε μεταφερθεί στο δήμο, η αρμοδιότητα. Αυτό δεν είχε γίνει με νόμο τότε, είχε γίνει με υπουργικό συμβούλιο, και όχι με ΦΕΚ κλπ., και είχε κατηγορήσει το δασαρχείο τον δήμο ότι είχε εγκαταλείψει το πάρκο. Όμως στην πραγματικότητα ήρθε το Συμβούλιο της Επικρατείας και αφαίρεσε την αρμοδιότητα του πάρκου από το Δήμο. Αφαιρώντας την αρμοδιότητα του πάρκου άρα, δεν μπορούσε να νοικιάσει, έτσι κλείσανε. Ο Φαρμακίδης ήταν ένας άνθρωπος που πίστευε το πράσινο-πράσινο εξ ου... και εντάζει...».⁹³⁸

Λόφος Φινόπουλου

Αντίστοιχες ιστορίες αναφέρονται και για το ουζερί στο γειτονικό λόφο Φινόπουλου, το οποίος αν και κάποτε έσφυζε από ζωή σήμερα με νομικά μέσα έπαψε να λειτουργεί.

Ο Δημήτρης Μπέης, τέως δήμαρχος Αθηναίων αναφέρει σχετικά για το θέμα:

«ένας, κακόςτροπος θα 'λεγα, περίοικος επί δεκαπέντε χρόνια κάνει δικαστικό πόλεμο κατά του Δήμου Αθηναίων, ουσιαστικά κατά των πολιτών της Αθήνας, και αξιώνει να ξηλωθεί το γήπεδο αθλοπαιδιών που είναι μέσα στο άλσος, ως και δύο ξύλινες παράγκες όπου οι δενδροκηπουροί τοποθετούν τα εργαλεία τους. Αξιώνει επίσης να απαγορευθεί τους καλοκαιρινούς μήνες η τοποθέτηση στο άκρο του άλσους τραπεζοκαθισμάτων από καφεενεία που βρίσκονται στην απέναντι πλευρά του άλσους. Είναι τα τραπεζοκαθίσματα όπου βρίσκουν καταφύγιο οι Αθηναίοι που δεν έχουν στη γειτονιά τους πάρκο και δεν έχουν τη δυνατότητα να πάνε εξοχή. Έχουν όμως και αυτοί οι Αθηναίοι το δικαίωμα να καθίσουν με την οικογένειά τους ή με παρέα τούς φίλους τους μέσα στο άλσος. Δυστυχώς ο «κακόςτροπος» περίοικος «δικαιώθηκε» με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας».⁹³⁹

Ο Σύλλογος Επι μένουμε Πεδίο του Άρεως σημειώνει:

«Τους πείραζε ο ήχος από τα μαχαιροπήρουνα του ουζερί στον Λόφο Φινόπουλου. Κατάφεραν να το κλείσουν με τρόπο νόμιμο. Σήμερα το ουζερί είναι κτίριο φάντασμα και ο λόφος ρημαγμένος.»⁹⁴⁰

Ας σημειωθεί ότι για το ουζερί υπήρξε παρέμβαση της Δ/νσης Δασών Αθηνών προς την Υπερνομαρχία το 2009.⁹⁴¹

⁹³⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ. 19.06.2019

⁹³⁹ <https://www.asda.gr/elxoro/arewsPrwtom.htm> (εφημ. Ελευθεροτυπία 08.08.2007)

⁹⁴⁰ <https://www.facebook.com/PedioAreos/> (17.06.2019)

⁹⁴¹ Στις 12-5-09 με αρ. πρωτ. 987 έγγραφό της η Διεύθυνση Δασών Αθηνών καλεί την υπερνομαρχία: «...παρακαλείται να μην προβεί στην μίσθωση των αυθαίρετων κατασκευών για να λειτουργήσουν ως

Σ.Π.: «Υπήρχε ένα περίπτερο μέσα στο λόφο Φινόπουλου το οποίο κάποια στιγμή κάηκε, και όταν έγινε μια προσπάθεια να το ξαναφτιάξουμε κόλλησε γιατί δεν είχε άδεια. Επειδή θεωρείται δασική περιοχή δεν επιτρέπεται να βγει άδεια, δεν επιτρέπονται κατασκευές δηλαδή σε δασική περιοχή. Τώρα βρήκα μια λύση, μιλώντας με τους δασικούς, ότι εάν βρεθεί μια βεβαίωση δημόσιας αρχής, ότι προϋπήρχε του 1950, μπορούμε να το νομιμοποιήσουμε στο δασαρχείο και απλά να το επαναφέρουμε στην κατάσταση που ήτανε».⁹⁴²

Α.Π.: «Ο λόφος Φινόπουλου ανήκει στην Περιφέρεια, είναι σε ημιάγρια κατάσταση, πράγμα που είναι και η γοητεία του, τον έχουν αφήσει στην ησυχία του, έχει γίνει σαν ζούγκλα, επάνω στην κορυφή του έχει μια παιδική χαρά, είχε και ένα ουζερί εκεί, το οποίο ήταν πάρα πολύ ωραίο, για το οποίο υπήρχαν αντιρρήσεις από μερικούς, ας πούμε, νομίζω του ΑΝΤΑΡΣΥΑ ήτανε; Δεν θυμάμαι τώρα, ήταν πάντως κάποιοι που φωνάζανε, όχι στην εμπορευματοποίηση και μπουρου- μπουρου, τέλος πάντων δεν υπάρχει τίποτα τώρα...».⁹⁴³

Πρόσφατα το Σεπτέμβριο του 2018 ο λόφος κινδύνευσε από την απόπειρα εισβολής εμπόρων και χρηστών ναρκωτικών, οι οποίοι εκδιώχθηκαν από την πιάτσα της οδού Μαυροματαίων στα πλαίσια αστυνομικής επιχείρησης για καθαρισμό της περιοχής του Green Park από τα ναρκωτικά⁹⁴⁴.

Περίπου ένα χρόνο μετά ο σύλλογος «Αθηνά» καταγγέλλει:

*«Η εγκατάλειψη του Λόφου Φινόπουλου από την Περιφερειακή Αρχή έχει φτάσει στα όρια της εγκληματικής αμέλειας: ανύπαρκτη φροντίδα για το πράσινο, κατεστραμμένα προστατευτικά κιγκλιδώματα, καμία μερίμνα για την ασφάλεια των επισκεπτών αλλά και των διερχομένων γύρω από τον λόφο. Ένας μικρός αλλά πανέμορφος λόφος έχει εγκαταλειφθεί στην ερήμωση και την κατάρρευση».*⁹⁴⁵

Γήπεδο μπάσκετ Ευελπίδων: Η ίδια ακριβώς ιστορία συνέβη και με το μπάσκετ που υπήρχε μέσα στο Αλσάκι της Ευελπίδων. Αφού εγκαταλείφθηκε στη φυσική φθορά την οριστική λύση δόθηκε δικαστικά με την οριστική απομάκρυνσή του. Διαβάζουμε σχετικά:

«Στην άκρη του Άλσους Ευελπίδων, σε ξέφωτο, υπήρχε ένα μπάσκετάκι. Μικρό και όμορφο προοριζόταν μόνο για τα παιδιά της γειτονιάς. Οι άτεγκτοι «Ιαβέρηδες του νόμου»

αναψυκτήριο, όπως ρητά τονίζεται διαφορετικά θα αναγκαστούμε να επιβάλουμε εις βάρος σας τα εκ του Νόμου προβλεπόμενα.

⁹⁴² Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁹⁴³ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁹⁴⁴ <https://www.postmodern.gr/na-sosoyme-ton-lofo-finopoyloy/>

⁹⁴⁵ <https://www.facebook.com/SylogosAthinaPedionAreos> (02.07.2019)

κίνησαν ουρανό και γη για να το κηρύξουν παράνομο και να το ζηλώσουν. «Ήταν παράνομο», είπαν, «δεν συνάδει με Άλσος και ενοχλεί την αισθητική μας!». Πίεσαν τις αρχές (πολεοδομία, δασαρχείο, δήμο και περιφέρεια), οι οποίες τους έκαναν το χατίρι, προκειμένου να μη βρουν τον μπελά τους... Το Άλσος Ευελπίδων ερήμωσε, ρήμαξε, απαξιώθηκε. Οι κύριοι αυτοί όμως νίκησαν. Επιμένοντας στο γράμμα του νόμου, έκαναν το γινάτι τους. Είναι οι νεκροθάφτες της ζωής τους Πάρκου...»⁹⁴⁶

Θ.Κ.: «Το μπασκετάκι στην Ευελπίδων, χωρίς να το θέλουμε εμείς καθόλου, κάποιος κύριος Φαρμακίδης, δικηγόρος, ας πούμε, δεν ξέρω τι, επέμενε πάρα πολύ, σε εισαγωγικά είχε το νόμο μαζί του... κατάφερε να το διώξει».⁹⁴⁷

Ε.Α.: «Ο Φαρμακίδης λοιπόν, τι έκανε; Και τι μου λένε από την διεύθυνση, σας λέω και επειδή έχουμε την επικοινωνία, ο δήμος Αθηναίων λέει, όταν έκανε την μπασκέτα, έπρεπε να ρωτήσει πως να την κάνει με τι προδιαγραφές, κι αυτός πήγε, δεν ξέρω τι έκανε τότε, και του το πήρανε, και τους πήγε στα δικαστήρια, δήθεν είναι δάσος, δήθεν δεν ξέρω κι εγώ τι είναι και πήρε κατά την κυριότητα πίσω, κατά χρήση ήταν πάλι στο Δήμο. Άντε να καταλάβει ο απλός πολίτης...»⁹⁴⁸

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οποιαδήποτε δραστηριότητα αναψυχής στο Πάρκο είναι δύσκολο να επιβιώσει απέναντι στη δικομανία κάποιων περιοίκων, οι οποίοι έχουν την άποψη ότι ένα περιαστικό πάρκο είναι δάσος και μόνο δάσος.

VI. «Ανεξέλεγκτη λειτουργία των υπαίθριων παζαριών εντός του «Πάρκου».

Χριστούγεννα 2018 «Προϊόντα μαϊμού, τάπες για κατσαρίδες και 91.000 ευρώ από την Περιφέρεια Αττικής για το «χριστουγεννιάτικο» Πεδίο του Άρεως. Παρά τις εκκλήσεις των κατοίκων του Πεδίου του Άρεως για ποιοτικές Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις η Περιφέρεια Αττικής επέλεξε για άλλη μια χρονιά να στήσει στο Πάρκο μια απέραντη λαϊκή αγορά «γιουσουρούμ». Ο απόλυτος ευτελισμός του μεγαλύτερου χώρου πρασίνου αναψυχής και περιπάτου της πρωτεύουσας που κάποτε φιλοξενούσε μόνο εκθέσεις βιβλίων και λουλουδιών, γίνεται μια προσπάθεια να μετριαστεί από ελάχιστους πάγκους με πραγματικά είδη δώρων και με πολιτιστικές εκδηλώσεις 91.000€, τις οποίες δεν πληρώνουν οι μικροπωλητές αλλά η ίδια η Περιφέρεια, θα μπορούσε να πει κάποιος για να προσελκύσει πελάτες στους πάγκους των μικροπωλητών... Η οικονομική ζημιά της Περιφέρειας είναι δεδομένη, μεγαλύτερη όμως είναι η ζημιά για το Πεδίο του Άρεως που

⁹⁴⁶ <https://www.facebook.com/PedioAreos/> (20.06.2019)

⁹⁴⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

⁹⁴⁸ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

για άλλη μια φορά παραδίδεται σε μια κερδοσκοπική χρήση, εντελώς ξένη προς την λειτουργία του, και μάλιστα σε μια περίοδο επαναγνωριμίας του με το κοινό»...⁹⁴⁹

Για τα Χριστούγεννα του 2019 ήδη ο Σύλλογος «Αθηνά» Πεδίον Άρεως, έχει απευθυνθεί στον Περιφερειάρχη Αττικής, ώστε το Πεδίον του Άρεως να «αφήσει πίσω τον χαρακτήρα του «χώρου ευτέλειας» και να επιστρέψει στις εποχές που όλοι νοσταλγούμε, των εκθέσεων βιβλίων και ανθών».

«Για τις γιορτές ζητάμε ένα Πεδίον του Άρεως με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και δρώμενα για Μεγάλους και Παιδιά και, αν πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχουν πάγκοι με προς πώληση είδη, αυτά να είναι στο χαρακτήρα που έχουν όλα τα Πάρκα των Ευρωπαϊκών Πρωτευουσών την περίοδο των Γιορτών, δηλαδή: φαγητά δρόμου από την εθνική και διεθνή κουζίνα, χειροτεχνίες (μη βιομηχανικές) μικρών δημιουργών, άνθη, βιβλία, κοσμήματα αλλά και περίπτερα φιλανθρωπικών οργανισμών και ιδρυμάτων που διαθέτουν συνήθως τις Γιορτές κάποια δωράκια προκειμένου να συγκεντρώσουν χρήματα για τους σκοπούς τους»⁹⁵⁰

Πάσχα 2019: *«Τα τελευταία χρόνια οι πολίτες ανεχόμαστε κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα την παραχώρηση ενός μεγάλου τμήματος του Πεδίου του Άρεως σε οργάνωση της Κατερίνας Καντεράκη, (Γενική Γραμματέας της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών ΕΕ), η οποία υπενοικιάζει πάγκους λαϊκών αγορών σε μικροπωλητές. Με «φερεντζέ» λίγα παλιακά παιχνίδια λούνα παρκ και μερικούς πάγκους με λουκουμάδες, η κατάληψη του Πεδίου του Άρεως βαφτίζεται «το χωριό του Αϊ Βασίλη» ή «η Αυγουλοχώρα», αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα περισσότερο από μία εμποροπανήγυρη με προϊόντα που βρίσκουμε στις παρυφές των λαϊκών αγορών κάθε γειτονιάς: κάλτσες και σώβρακα, κατσαβίδια και ξεβουλωτικά βόθρων. Είναι κατανοητό ότι τα συμφέροντα είναι μεγάλα. Οι πρόσφατες αποκαλύψεις για το παρασκήνιο της λειτουργίας των λαϊκών αγορών και τον χορό των χιλιάδων ευρώ που αλλάζουν χέρια, εξηγεί γιατί η κάθε κυρία Καντεράκη θέλει να αποκτήσει σε περίοδο γιορτών ένα μεγάλο κομμάτι του κεντρικού χώρου πρασίνου της πρωτεύουσας και μάλιστα χωρίς να πληρώσει κάποιο σοβαρό αντίτιμο. Το ζήτημα είναι για ποιο λόγο της το παραχωρεί η Περιφέρεια Αττικής... Έσοδα δεν έχει η Περιφέρεια από την παραχώρηση, ούτε το Πεδίον του Άρεως ωφελείται σε κάτι. Αντιθέτως, χάνει τον κόσμο που καθημερινά κάνει βόλτες, τρέχει και αθλείται στις διαδρομές του, χάνει τη φυσιογνωμία του ως τόπος χαλάρωσης, αποφόρτισης και επαφής με τη φύση, ενώ*

⁹⁴⁹ <https://www.postmodern.gr/to-pedion-toy-areos> (26.12.2018)

⁹⁵⁰ <https://www.facebook.com/SylogosAthinaPedionAreos/> (24.10.2019)

προκαλούνται μεγάλες ζημιές στα ήδη ταλαιπωρημένα μάρμαρα του δαπέδου του, αφού για το στερéωμα των πάγκων και των τεντών ανοίγονται τρύπες και «φυτεύονται» σιδερένιοι γάντζοι».⁹⁵¹

Α.Π.: «Μα δεν είναι γιορτές αυτές, αυτές είναι μια προσωπική εξυπηρέτηση της Ρένας Δούρου προς την φίλη της, Κατερίνα, δεν θυμάμαι το επίθετό της, που είναι γραμματέας του συλλόγου, αυτών, των μικροεμπόρων πανηγυριών. Είναι οι πανηγυρτζήδες της στους ναούς».⁹⁵²

Χριστούγεννα 2019: Στις 23.09.2019 η Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών Ε.Ε., με αίτηση της προς την Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής ζήτησε την «παραχώρηση τμήματος του Πεδίου του Άρεως από την οδό Μαυροματαίων προς πλάτωμα Οικονομίδα για χρονική περίοδο 48 ημερών (30/11/2019 έως 16/01/2020) για την εγκατάσταση λειτουργία και απ-εγκατάσταση του Χριστουγεννιάτικου Θεματικού Πάρκου 2019-2020, με την διευκρίνιση ότι η λειτουργία του για το κοινό θα είναι από Παρασκευή 13 Δεκεμβρίου 2019 έως 7 Ιανουαρίου 2020».

Τοπογραφικά η διάταξη στο χώρο θα διασφαλίσει την ομαλή και άνετη προσπέλαση του κοινού. Αναφορικά με την ασφάλεια και την περιφρούρηση της διοργάνωσης θα υπάρχει 24ωρη φύλαξη από ιδιωτική εταιρεία αλλά και ομάδα περιφρούρησης από τα μέλη της Ομοσπονδίας. Επίσης θα υπάρξει διαφημιστική καμπάνια η οποία θα προβάλλει και το έργο της Περιφέρειας στην οποία θα δοθεί ειδικός χώρος Γραμματείας προκειμένου να ενημερώνει το κοινό για τις δράσεις της. Τέλος θα υπάρξει ειδική ασφαλιστική σύμβαση της διοργάνωσης για την κάλυψη κάθε αστικής ευθύνης Η Ομοσπονδία επικαλείται τις προηγούμενες επιτυχίες της διοργανώσεις στο χώρο, οι οποίες «συνέβαλλαν στο εορταστικό πνεύμα των ημερών, στην αισθητική και κοινωνική ανάδειξη της πόλης των Αθηνών, στην ψυχαγωγία και ψυχική ανάταση των συμπολιτών μας, οι οποίοι το έχουν ιδιαιτέρως ανάγκη».⁹⁵³

Η πρόταση του Θεματικού Πάρκου περιλάμβανε τη δωρεάν είσοδο και τρεις (3) θεματικές ενότητες:

- «1^η ενότητα: α) τοποθέτηση κεντρικής πύλης στην είσοδο της Μαυροματαίων, β) τοποθέτηση σπιτιού του Αι Βασίλη που θα μοιράζει δώρα σε όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά,

⁹⁵¹ <https://www.postmodern.gr/eykairiaka-loyna-park-tis-symforas-i-m/> (12.04.2019)

⁹⁵² Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁹⁵³ Αίτηση-Πρόταση-Υπόμνημα Ομοσπονδίας Σωματείων Επαγγελματιών Πωλητών Υπαίθριων Αγορών Κρατών Μελών Ε.Ε. με αρ. πρωτ. 67/23.09.2019

γ)εγκατάσταση φάντης σε φυσικό μέγεθος, δ) στολισμός του πάρκου με χειροποίητα ξύλινα δέντρα, ε)στολισμός με φωτάκια όλου του Πάρκου, στ) στολισμός με χειροποίητες κατασκευές κατά μήκος του Πάρκου, ζ) τοποθέτηση παραδοσιακής βάρκας που θα στολιστεί και θα φωτιστεί.

- 2^η ενότητα: ψυχαγωγικό πάρκο, χαρά και παιχνίδι. Στο πλάτωμα της εισόδου Μπότσαρη και στο πλάτωμα Οικονομίδη θα λειτουργήσουν πιστοποιημένα: μικρό καρουσέλ, τρενάκι, παιδικό τρενάκι, συγκρουόμενα αυτοκινητάκια, και παιδικά παιχνίδια με κερματοδέκτες. Επίσης παραπλεύρως του αγάλματος του Κωνσταντίνου θα εγκατασταθεί παγοδρόμιο ύστερα από την αδειοδότηση του από το Δήμο. Τέλος σε εμφανές σημείο της πλατείας Σιντριβανιού θα τοποθετηθεί σκηνή εκδηλώσεων. Καθ όλη τη διάρκεια της εορταστικής περιόδου θα διοργανώνονται πολιτιστικές δράσεις: παράσταση καραγκιόζη, κουκλοθέατρο, ταχυδακτυλουργοί, ξυλοπόδαροι, ανιματέρ, ζογκλέρ, κλόουν, νεράιδες ζωτικά, face painting για παιδιά, παραστάσεις ελληνικών μουσικών σχημάτων, χορευτικά πολιτιστικών συλλόγων, catering την μέρα των εγκαινίων και πατροπαράδοτη βασιλόπιτα την πρωτοχρονιά. Όλα αυτά δωρεάν.

- 3^η ενότητα: Υπαίθρια χριστουγεννιάτικη αγορά η οποία περιλαμβάνει: ζαχαρούπολη, ενότητα με τα παραδοσιακά προϊόντα της ελληνικής γης, υπαίθρια αγορά χριστουγεννιάτικων δώρων, κυλικείο και την αλληλέγγυα κουζίνα Red Kitchen για τους άπορους συμπολίτες μας. Τέλος θα οργανωθούν φιλανθρωπικά bazaar».

Στις 04.10.2019 η Διεύθυνση Πάρκων και Αλσών της Περιφέρειας Αττικής αφού εξέτασε την πρόταση της εν λόγω Ομοσπονδίας επισήμανε εγγράφως τα παρακάτω: *«α)Θεωρεί μεγάλο το χρονικό διάστημα της κατάληψης μέρος του Πάρκου για τις ανάγκες της διοργάνωσης και ελάχιστο το τίμημα των 100€ ημερησίως⁹⁵⁴,*

β) γίνεται υπερβολική κατανάλωση ηλεκτρικής ισχύος κυρίως λόγω του παγοδρομίου και σε περίπτωση βλάβης δεν υπάρχει τεχνίτης ηλεκτρολόγος στην υπηρεσία να επιμεληθεί,

γ) λόγω της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνει η διοργάνωση δεν μπορεί να τελεστούν οι προγραμματισμένοι αθλητικοί αγώνες δρόμου στις 30.11 & 21.12.19.

δ) οι πολίτες έχουν διαμαρτυρηθεί έντονα σχετικά με το ύφος του παζαριού το οποίο δεν θυμίζει Χριστούγεννα ή Πάσχα, θεωρούν ότι είναι αντιαισθητικό, προκαλούνται ζημιές στο πλακόστρωτο και στα μάρμαρα που καρφώνονται εκεί τα κιόσκια, τα φορτηγά που μπαινοβγαίνουν προξενούν φθορές σε μάρμαρα και παρτέρια και λόγω των λιπαρών ουσιών από τις καντίνες αναδύονται δυσάρεστες οσμές,

⁹⁵⁴ Αρ. Απ. 379/2017 Περιφερειακού Συμβουλίου Αττικής, ΦΕΚ 3939_Β_08.11.2017

ε) οι υπάλληλοι καθαριότητας βρίσκουν το πρωί τους κοινόχρηστους χώρους υγιεινής στο πάρκο σε άθλια κατάσταση και

στ) οι ζημιές από τη λειτουργία του παζαριού του Πάσχα του 2019 αποκαταστάθηκαν τον Σεπτέμβριο μετά από συνεχείς οχλήσεις της υπηρεσίας προς την Γραμματέα της Ομοσπονδίας κα Καντεράκη».⁹⁵⁵

Στις 24.10.2019, πριν την εορταστική περίοδο ο «Σύλλογος Αθηνά Πεδίων του Άρεως» απεύθυνε έκκληση στον Περιφερειάρχη Αττικής να μην επαναληφθούν τα φαινόμενα γιουσουρούμι των προηγούμενων ετών.⁹⁵⁶

Στις 12.01.2020, ο Σύλλογος «Πεδίων του Άρεως, το Πάρκο μας» σημειώνει:

Παρ όλες τις δεσμεύσεις της νέας Περιφερειακής αρχής για αλλαγή στο ύφος των εορταστικών εκδηλώσεων και απομάκρυνση των παζαριών, η κακοδαιμονία συνεχίστηκε. Οι πάγκοι όχι μόνο κατέλαβαν περισσότερο χώρο, αλλά απέκοψαν και την είσοδο και έξοδο του Πάρκου από τη Λ. Αλεξάνδρας και το άγαλμα της Αθηνάς. Εκτός του ότι παρεμποδίζεται η κίνηση ατόμων με κινητικά προβλήματα γεννάται και θέμα ασφαλούς απομάκρυνσης των θαμώνων σε περίπτωση ατυχήματος (πχ πυρκαγιάς). Με το πέρα της εορταστικής περιόδου οι εκδηλώσεις άφησαν καταπονημένο το πάρκο. υποδομές (κολωνάκια φωτισμού) κατεδαφίστηκαν, πλακάκια έσπασαν, η δε κατάσταση με την καθαριότητα είναι απελπιστική».⁹⁵⁷

Σε γενικές γραμμές διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πολύ έντονη αντίδραση για την λειτουργία των παζαριών κατά την εορταστική περίοδο. Ενδεικτικά σταχυολογούμε ορισμένες που αφορούν τη διαχείριση των παζαριών από την Περιφέρεια διαχρονικά:

Α.Π.: «Με ενοχλεί αφάνταστα, δηλαδή θεωρώ ότι θα έπρεπε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο βάσει του οποίου να επιτρέπονται διάφορες εκδηλώσεις μέσα στο πάρκο. Αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να είναι ένα πολύ καλό πλαίσιο, να έχει γίνει διαβούλευση και δεν ξέρω τι θα μπορούσε να συνάδει με το χαρακτήρα ενός πάρκου. Ίσως καμία από αυτές τις εκθέσεις- δεν ξέρω, πάντως δεν... αισθητικά θα προτιμούσα ένα, μια έκθεση βιβλίου ή μια ανθοκομική, παρά αυτό το χάλι. Γιατί αυτό είναι χάλι. Μιλάμε για μια τριτοκοσμική κατάσταση, ε, θα μου πεις γιατί το λέω τριτοκοσμική; Πάντως είναι πολύ οδυνηρό αυτό το πράγμα. Γιατί δεν υπάρχει, δεν είναι αυτή η ελευθερία ακριβώς, είναι η κατάλυση κάθε έννοια κανόνων που έχουμε, που φυσικά αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι πιο αδύναμοι, εγώ σου λέω οι άνθρωποι με κινητικά προβλήματα, που είναι καταπονημένοι, τα παιδάκια ή οι γέροι να καταπονούνται,

⁹⁵⁵ Έγγραφο της Διεύθυνσης Πάρκων και Αλσών, Περιφέρειας Αττικής με αρ. 600590/04.10.2019

⁹⁵⁶ <https://www.facebook.com/SylogosAthinaPedionAreos/> (24.10.2019)

⁹⁵⁷ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (12.01.2020)

να παραβιάζονται σοβαρά ανθρώπινα δικαιώματα, ακριβώς γιατί δεν υπάρχουν κανόνες. Στις τριτοκοσμικές χώρες που μπορεί να μην υπάρχουν κανόνες υπάρχει μια άλλου είδους ανθρωπιά. Υπάρχει άλλη συλλογικότητα εκεί πέρα».⁹⁵⁸

Δ.Τ.: «Το να φτιαχνόταν για παράδειγμα στο άγαλμα του Κωνσταντίνου σε ένα δρόμο ας πούμε για μια βδομάδα κάτι, εντάζει κοιτάζε δεν μπορείς να πας να είσαι όχι σε όλα, αλλά το να γίνεται για ένα μήνα και να κόβει το πάρκο στη μέση είναι απαράδεκτο. Και δεν μπαίνω στο τι πουλάει. Υπάρχουν πολλοί που λένε εντάζει, προφανώς από το να..., από τα κιλοτάκια και τα πασουμάκια και αυτά και όλα αυτά, όλα με ένα ευρώ, προφανώς το βιβλίο είναι... εντάζει πάνε εκεί πέρα, αγοράζουν ένα βιβλίο, βλέπουν παιδιά είναι σαφώς καλύτερο, δεν υπάρχει κάποια αμφιβολία για αυτό, αλλά εμείς λέμε όχι σε αυτή την κλίμακα. ότι και να είναι Κάνε κάτι περιορισμένο σε μια βδομάδα, κάνε μια βδομάδα βιβλίου, εντάζει δεν θα ασχοληθεί κανένας.».⁹⁵⁹

Θ.Κ.: «Χριστούγεννα- Πάσχα, τουλάχιστον ένα μήνα με ενάμιση κάθε φορά γιατί είναι και οι ώρες της κατασκευής και της αποσυγκρότησης μετά του χώρου, καταλύεται το 1/3 με το μισό πάρκο. Δηλαδή παύει να υπάρχει πάρκο σε αυτό το χώρο. Ε, και δεν μας λείπουν ούτε οι χώροι έκθεσης, ούτε οι χώροι διασκέδασης. Μας λείπουν οι χώροι πρασίνου και οι ελεύθεροι χώροι. Η εμπορευματοποίηση και με τέτοιο τρόπο δηλαδή, ξέρουμε και τα ποσά που παίζονται σε αυτές τις αγορές και δεν είναι ευκαταφρόνητα, δεν είναι συμβατά με την λειτουργία του πάρκου. Και είμαστε ενάντια σε αυτό».⁹⁶⁰

Δ.Κ.: «Εγώ το θεωρώ... μπορούσε να είναι λανθασμένη η διαχείριση αλλά της το έχουμε επισημάνει τόσες φορές. Αυτό το πράγμα αλλοιώνει τελείως τη φυσιγνωμία του πάρκου. Σε αυτά τα παζάρια κόβεται το μισό πάρκο για τους περιπατητές, αλλάζει η λειτουργία του, είναι τελείως ευτελέστατη η χρήση του, είναι μια λαϊκή αγορά, γιατί μια λαϊκή αγορά ήταν τίποτε άλλο. Τα πρώτα χρόνια που το έκανε η Περιφέρεια είχε ένα νόημα, γιατί δεν πατούσε ψυχή στο Πεδίον του Άρεως. Βέβαια ποτέ δεν προσέλκυσε κόσμο της γειτονιάς εκεί, ή κάποιον που ήθελε πάρκο, είναι άλλο θέλω να πάω σε ένα πάρκο για να περπατήσω, να ξεκουραστώ, να παίξω, να βγάλω το παιδί μου, κι άλλο θέλω να πάω κάπου να ψωνίσω μια κιλότα. Είναι άλλη χρήση αυτά τα πράγματα. Με το να πουλάς κιλότες δεν φέρνεις κόσμο που θέλει να πάει σε ένα πάρκο, πουλάς κιλότες. και φαντάζομαι το κάνεις και σε λαϊκή, το κάνεις οπουδήποτε.... ναι προφανώς αλλά αυτό ήταν μια εμμονή της Περιφέρειας να

⁹⁵⁸ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁹⁵⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹⁶⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.0.2019

συνεχίσει να το κάνει ακόμα και σήμερα. Εγώ το αποδίδω σε πελατειακές σχέσεις ,να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της ψηφοφόρου της. Ελπίζω να σταματήσει».⁹⁶¹

Β.Χ.: «Υπάρχει ένα Χριστουγεννιάτικο και Πασχαλινό μπαζάρ, που ουσιαστικά είναι λίγο προσανατολισμένο στις ανάγκες των προσφύγων, δηλαδή βλέπει κανείς πουλάνε ναργιλέδες πουλάνε σώβρακα πουλάνε... είναι λίγο Καμπούλ, θυμίζει...».⁹⁶²

Υπάρχει βέβαια και η άλλη άποψη όπως αυτή εκφράζεται από την εκπρόσωπο της «Κίνησης Γονέων»:

Ε.Α.: «...τρεις βδομάδες, και να πω και κάτι κι ευτυχώς ήταν και αυτά τα χριστουγεννιάτικα βρακιά και όλα αυτά και δέκα άνθρωποι μπήκαν στο πάρκο, διαφορετικά θα ήτανε νεκρό, δεν θα υπήρχε ψυχή, ψυχή δεν θα ερχότανε».⁹⁶³

VII.«Παιδικές χαρές και εγκατάλειψη».

Παιδικές χαρές και εγκατάλειψη. Οι παιδικές χαρές αποτελούν την πέτρα του σκανδάλου της διαχείρισης του Πάρκου. Είναι ένα θέμα σύγκλισης όλων των συλλογικοτήτων, οι οποίες κατηγορούν τον φορέα διαχείρισης ότι δεν μπορεί να λειτουργήσει ούτε τρεις παιδικές χαρές. Η δυσλειτουργία των συμβάσεων συντήρησης των παιδικών χαρών, ο φόβος που αντανακλάται από ατυχήματα που έχουν συμβεί σε παιδότοπους, η γραφειοκρατία στις πιστοποιήσεις, έχουν κρατήσει σε υπολειτουργία για χρόνια τις παιδικές χαρές.

Τον Απρίλιο του 2018 η Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα δήλωνε σε συνέντευξή της αισιόδοξη για την λειτουργία των παιδικών χαρών:

Ε.Κ.: «Σύμφωνα με ενημέρωση της Περιφέρειας Αττικής, οι παιδικές χαρές έχουν πιστοποιηθεί από αυστριακό οργανισμό και ο φάκελος έχει πάει για την τυπική διαδικασία στην Επιτροπή Παιδικών Χαρών του Δήμου Αθηναίων και περιμένουμε μέχρι την επόμενη εβδομάδα- πιστεύω- να τις ανοίξουμε επισήμως. Έχουν πιστοποιηθεί και ανακαινιστεί ήδη».⁹⁶⁴

Δ.Κ.: «Οι παιδικές χαρές του Πεδίου του Άρεως που στα χρόνια διαχείρισης της Ρένας Δούρου είναι τον περισσότερο χρόνο χαλασμένες απ' ότι λειτουργικές. Οι παιδικές χαρές είχαν κλείσει από τον Σεπτέμβριο του 2017 μετά από μία μεγάλη καμπάνια που είχαμε κάνει οι κάτοικοι του Πεδίου του Άρεως για την ανάδειξη της επικινδυνότητάς τους με συγκεντρώσεις, φωτογραφίες και βίντεο. Η Περιφέρεια – σα να το έκανε από εκδίκηση –

⁹⁶¹ Συνέντευξη με Δ.Κ.,09.06.2019

⁹⁶² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

⁹⁶³ Συνέντευξη με Ε.Α.,14.06.2019

⁹⁶⁴Ε. Κ.,Eco news, skai 100,3: (14/04/2018, Σάββατο 7:00-8:00)

τις κράτησε κλειστές μέχρι το Πάσχα του 2018 και τις άνοιξε με χίλια ζόρια μέσα στο καλοκαίρι, υποτίθεται επιδιορθωμένες και ασφαλείς. Ούτε ένας μήνας δεν πέρασε και η «Παιδική Χαρά νηπίων» βγήκε εκτός λειτουργίας! Για την «Παιδική Χαρά Εφήβων»⁹⁶⁵, ας μη γράψουμε κάτι γιατί είναι τουλάχιστον ύβρις να έχει υποσχεθεί εδώ και δύο χρόνια την ανακατασκευή της και μάλιστα με προβλέψεις για να μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και άτομα με ειδικές ανάγκες – που δεν έχουν πουθενά να πάνε σε αυτή την πόλη – και ακόμα να μην έχει μπει ούτε ένα καρφί (τι καρφί; Ούτε σχέδιο δεν υπάρχει! Μόνο τα ερείπια της παλιάς παιδικής χαράς επί εποχής ανάπλασης)». ⁹⁶⁶

Ο ίδιος δημοσιογράφος σε κατοπινή συνέντευξή του ένα χρόνο μετά:

Δ.Κ.: «Εγώ είμαι υπέρ των δραστηριοτήτων, τρελαίνομαι για δραστηριότητες τις υποβοηθούμενες, δηλαδή αυτό που λένε το πολύ απλό, αν έχεις παρατηρήσει και στον τελευταίο δήμο υπάρχουν υπαίθρια γυμναστηριάκια ή πέντε όργανα που κάθεσαι, νέος γέρος ότι είσαι και ασκείσαι. Το βασικό για μένα το κορυφαίο είναι η επαναλειτουργία της παιδικής χαράς εφήβων στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, εκεί, εγώ εκεί μεγάλωσα κυριολεκτικά. Γιατί, ήταν πολύ μεγάλη, είχε όργανα για μεγαλύτερα παιδιά από δέκα χρονών και γινόταν πανικός. Εκεί έκανες φίλους, εκεί έκανες τα πάντα, δεν βαριόσουν ποτέ. Τι την εμποδίζει να λειτουργήσει; να το πω; Δεν ξέρω αν πρέπει να το πω ανικανότητα, δεν ξέρω αν πρέπει να το πω αδιαφορία, δεν ξέρω τι σκατά πρέπει να το πω –συνγνώμη για το σκατά- αλλά δεν ξέρω γιατί δεν γίνεται. Δυστυχώς, και μιλάμε για μια παιδική χαρά που με θαυμασμό επικροτούσανε, υπήρχε σχεδιασμός να γίνει και για άτομα ΑΜΕΑ που να μπορούν να πηγαίνουν καροτσάκια, που φαντάσου Κυψέλη Εξάρχεια, Νεάπολη, Γκύζη, δεν έχει πουθενά να πας. Το πάρκο είναι ιδανικό για καροτσάκια, για αμαξίδια. Και αυτούς τους ανθρώπους δεν τους δίνεις ένα κίνητρο για να μπορούν να πάνε. Ήδη ακόμη και οι εισοδοί στο Πεδίον του Άρεως είναι οι δύο από τις έντεκα είναι προσβάσιμες για άτομα με ειδικές ανάγκες για να πας χωρίς κανένα εμπόδιο. Οι άλλες όλες έχουν κάποιο εμπόδιακι. Ε! μα φαντάσου τώρα να κάνεις στο κέντρο της πόλης μια παιδική χαρά που να μπορεί να έχει και παιχνίδια που να μπορούν να πηγαίνουν τα αμαξίδια, να μπορείς να κάνεις δράσεις για άτομα με αμαξίδια, είναι ότι καλύτερο μπορείς να κάνεις ως κοινωνία και ως άνθρωπος». ⁹⁶⁷

Στις 16.09.2019 η συλλογικότητα «Πεδίο του Άρεως, το Πάρκο μας» αναφέρει: Κλειστή παιδική χαρά: «Επικοινωνήσαμε με το γραφείο του Περιφερειάρχη Αττικής

⁹⁶⁵ Παλαιότερα ήταν γνωστή ως η «Μεγάλη Παιδική Χαρά με το αεροπλάνο»

⁹⁶⁶ <https://www.postmodern.gr/giati-i-perifereia-attikis-den-mporei-na-leitoyrgisei-oyte-dyo-koynies-sto-pedion-toy-areos> (30.08.2018)

⁹⁶⁷ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

κύριου Γιώργου Πατούλη σχετικά με το κλείσιμο της Παιδικής Χαράς του Πεδίου του Άρεως και μάθαμε τα εξής: η Περιφέρεια Αττικής διενέργησε αυτοψία και διαπίστωσε σειρά επικίνδυνων σημείων σε παιχνίδια της Παιδικής Χαράς αλλά και στις εγκαταστάσεις της (περίφραξη, παγκάκια κ.α.). Η Παιδική Χαρά λειτουργούσε χωρίς πιστοποίηση καταλληλότητας από τον περασμένο Φεβρουάριο. Μπροστά στον κίνδυνο ατυχήματος σε παιδί και μέχρι να αποκατασταθούν τα επικίνδυνα σημεία και να υπάρξει πιστοποίηση, η Παιδική Χαρά θα παραμείνει κλειστή. Πότε θα ανοίξει; Η συνήθης διαδικασία κρατά δύο μήνες (έχουμε ξαναζήσει και 3 και 4 μήνες) αλλά ο κύριος Πατούλης ζήτησε από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας να επισπευσθούν οι διαδικασίες και σε ένα μήνα να λειτουργήσει ξανά. Το σημαντικότερο είναι ότι θα καταβληθεί προσπάθεια να μην ξανακλείσει στο μέλλον, αλλά οι όποιες εργασίες αποκατάστασης και η πιστοποίηση να γίνεται εν λειτουργία. Είθε να γίνει. Είναι πολύ σημαντικό για το Πάρκο μας να μην υπάρχουν διακοπές στις πάγιες λειτουργίες του και ιδίως σε αυτές που αφορούν σε παιδιά, δηλαδή στην ελπίδα του Πάρκου».⁹⁶⁸

Δ.Τ.: «... υπήρχαν τρείς παιδικές χαρές στο πάρκο. Υπήρχε αυτή η μεγάλη που την ξέρεις, μια μικρή που είναι στον δίπλα στον Πανελλήνιο και δίπλα μια άλλη η Εφήβων, πολύ ενδιαφέρουσα, εγώ με τα παιδιά μου, ήταν επτά- οκτώ χρονών πηγαίναμε παίζανε μπάλα, υπήρχαν και κάτι έργα σκαρφάλωνες, τέλεια. Με την εγκατάλειψη και με την πιάτσα που έγινε εκεί, κατεστράφησαν τα πάντα και δεν επανήλθε τίποτα. Η μικρή παιδική χαρά, κάποια στιγμή με ..., τι ντροπή δηλαδή, έγινε το ατύχημα στη Γλυφάδα, με κάποιο παιδί που σκοτώθηκε ναι, λοιπόν, οι ευθυνόφοβοι όλης της... και του δήμου και της περιφέρειας είπαν κλείνουμε όλες τις παιδικές χαρές, μέχρι να ελέγξουμε τι κάνουμε, χωρίς να σκεφτούνε καθόλου ότι η παιδική χαρά για μερικούς είναι μοναδική διέξοδος, κι όταν δεν είναι κάποιος στην παιδική χαρά θα ναι εκτός παιδικής χαράς που είναι ακόμα χειρότερα. Αλλά οι ευθυνοφοβία ήταν πάνω από όλα με αποτέλεσμα έκλεισε η επάνω παιδική χαρά και η κάτω, αλλά η πάνω ήτανε σημαντική για εννέα μήνες. Εννέα μήνες, ήτανε ντροπή αφού κάποια στιγμή ήταν τόσο χοντρό το θέμα που ουσιαστικά αφήσανε την πίσω πόρτα λίγο ανοιχτή, και κάποιοι σκαρφαλώνανε και περνάγανε, ήτανε γελοίο αυτό που γινότανε. Λοιπόν κάποια στιγμή φτιάχτηκε. Στην παιδική χαρά την μικρή ακόμα δεν πάει κόσμος γιατί είναι ακόμα η αρνητική ενέργεια λόγω της πιάτσας, η επάνω έχει αρκετό κόσμο και νομίζω ότι είναι μια παιδική χαρά η οποία λειτουργεί με... εν πάση περιπτώσει τώρα, παιδική χαρά στην Ελλάδα. Και η εφήβων πρόκειται να λειτουργήσει; άγνωστο. Η παιδική χαρά είναι, το κλασικό της Περιφέρειας. Κάθε χρόνο μας υπόσχεται ότι θα δουλέψει.

⁹⁶⁸ <https://www.facebook.com/PediontouAreosToParkoMas/> (16.09.2019)

Δηλαδή άμα σου δώσω, ας πούμε, τις επιστολές του 2007 πρόκειται περί ανέκδοτου, ας πούμε, και του 2016, κάθε χρόνο τα ίδια πράγματα, είναι απίστευτο. Δηλαδή δεν έχει σημασία σε ποιο κόμμα είσαι...».⁹⁶⁹

Αντίστοιχα οι «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» αναφέρουν για τις παιδικές χαρές:

«Τρεις Παιδικές Χαρές έχει η γειτονιά μας: Δύο στο Πεδίο του Άρεως και μία στον λόφο Φινόπουλου. Όπως είναι φυσικό ήρθε ο καιρός για τη συντήρηση στις Παιδικές χαρές. Από τις 10.09.2019 παραμένουν κλειστές με ευθύνη της Περιφέρειας Αττικής Είναι εγκαταστάσεις με πολύ χρήση και προφανώς με υψηλές απαιτήσεις ασφάλειας. Κάθε χρόνο, σύμφωνα με τον νόμο, πρέπει να βγαίνει πιστοποίηση ασφάλειας. Άραγε δεν ήξερε η αρμόδια διεύθυνση της Περιφέρειας ότι έληγαν οι πιστοποιήσεις; Το ήξερε, αλλά προφανώς αδιαφόρησε. Αν είχε ξεκινήσει τη διαδικασία πιστοποίησης πριν από δύο μήνες, κλείνοντας μία-μία τις παιδικές χαρές, τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά. Τι κάνει η δική μας διοίκηση; Ξαφνικά κυκλοφορεί ένα χαρτί: πανικός, προβλήματα ασφαλείας στις Παιδικές Χαρές. Κλείνουν όλες. Μα τι θα κάνουν τα παιδιά και οι γονείς; Δικό τους πρόβλημα, αρκεί εμείς να μην έχουμε την ευθύνη αν συμβεί κάτι. Είναι πιο ασφαλές για τα παιδιά να παίζουν εκτός παιδικών χαρών στο Πάρκο ή στον δρόμο; Όχι βέβαια. Αλλά το κριτήριο της διοίκησης δυστυχώς δεν είναι η ασφάλεια των παιδιών αλλά η ασφάλεια της θέσης τους. Τι κάνει όμως και η Πολιτική Εξουσία. Υιοθετεί το “να μην συμβεί η κακοτοπιά στην βάρδια μας” ή βάζει την ασφάλεια των παιδιών πάνω από την καρέκλα τους και αποφασίζει να μένει τουλάχιστον μια Παιδική Χαρά ανοιχτή όσο γίνεται συντήρηση στις άλλες;».⁹⁷⁰

Η κίνηση πολιτών «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» προσπάθησε να επικοινωνήσει με τον αρμόδιο αντιπεριφερειάρχη Β. Κόκκαλη, όμως «δεν ήταν διαθέσιμος». Αυτή δεν είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο, καθώς η προηγούμενη Περιφερειακή Αρχή είχε κράτησε τις παιδικές χαρές κλειστές επί εννέα μήνες. Έτσι, την Κυριακή, στις 12 το μεσημέρι, η πρωτοβουλία «Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως» οργανώνει έξω από την κλειστή παιδική χαρά στον Αγ. Χαράλαμπο μια μεγάλη γιορτή για τα παιδιά.⁹⁷¹

Στις 16.12.2019 μετά από 3,5 μήνες κλειστή άνοιξε η μια παιδική χαρά δίπλα στον Άγιο Χαράλαμπο, κοντά στην Πλατεία Πρωτομαγιάς. Οι άλλες δυο μέχρι σήμερα (Μάρτιος του 2020) περιμένουν υπομονετικά τη σειρά τους.

⁹⁶⁹ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹⁷⁰ <https://www.facebook.com/epimenoumepedionareos/> (26.09.2019)

⁹⁷¹ <https://www.protagon.gr/epikairota/kleist-es-edw-kai-pente-evdomades-oi-paidikes-xares-sto-pedio-tou-arews-44341928855> (18.10.2019)

Οι χρήστες της παιδικής χαράς. Τόσο από τις συνεντεύξεις που ακολουθούν, όσο και από προσωπική παρατήρηση συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι παιδικές χαρές χρησιμοποιούνται, σήμερα τουλάχιστον, περισσότερο από τα παιδιά των μεταναστών. Οι λόγοι είναι πολλοί, οι κυριότεροι όμως είναι η αλλαγή στην πληθυσμιακή σύνθεση των χρηστών του Πεδίου του Άρεως, καθώς και ο απόηχος του φόβου ως κατάλοιπο της εποχής της παρακμής του Πάρκου. Το ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ότι υπάρχει μια τάση από νέα ζευγάρια να επιστρέψουν στο κέντρο της πόλης, η οποία απεικονίζεται ήδη γύρω από το Πεδίο του Άρεως και θεωρητικά τουλάχιστον, θα συμπαρασύρει και την λειτουργία και πληρότητα των παιδικών χαρών του Πάρκου.

B.X.: «Μαίνεται η μάχη, μαίνεται η μάχη του πάρκου, δεν έχει κερδίσει κανένας, εγώ όμως σας το λέω και συγκινούμαι, μέχρι τα οκτώ μου χρόνια μεγάλωσα σε ένα μπαλκόνι στην οδό Κανταντζόγλου. Ξέρω πολύ καλά τι είναι να, με τις υποσχέσεις ότι θα γίνει πάρκο το παλιό εργοστάσιο του ΦΙΧ, το οποίο έγινε. Όμως δεν δέχομαι να υπάρχει παιδί οποιασδήποτε εθνικότητας σε μπαλκόνι φυλακισμένο και σε υπόγειο και να υπάρχουν 280 στρέμματα και να μην μπορεί να μπει μέσα, τελείωσε αυτό. Για οποιοδήποτε πρόγραμμα ελεγχόμενης χρήσης και για οποιοδήποτε λόγο. Αυτή είναι η δικιά μου ευαισθησία και όταν λοιπόν, όταν καθάρισε το πάρκο, με την επέμβαση αυτή της αστυνομίας, που για να είμαστε και ρεαλιστές είναι καταστολή, αυτή είναι η καταστολή. Παρόλα αυτά είδα κάτι αλλοδαπάκια, κάτι ελληνάκια με τα ποδηλατάκια με τα πατίνια κτλ να μπαίνουν με τις μανάδες τους μέσα στο πάρκο και να κάνουνε πικ-νικ, είπα ότι άξιζε που μπήκανε μέσα και άξιζε και ο αγώνας και οτιδήποτε άλλο. Και από την πλευρά μου εγώ θα προσπαθήσω, όχι να επικρατήσουν οι κάτοικοι, εκεί δεν μπορούμε να ξαναγυρίσουμε και δεν πρέπει να ξαναγυρίσουμε, αλλά θα πρέπει όμως να ζήσουμε και εμείς εδώ. Εμάς δεν μας νοιάζει αν θα έρθουν ως το πάρκο ο Έλληνας ή ο αλλοδαπός, δεν είναι το ερώτημα... ισορροπία ποια είναι; Να έχουμε περισσότερους Έλληνες από αλλοδαπούς;».⁹⁷²

E.A.: «Πιστεύεται ότι υπάρχουν ελληνόπουλα πολλά; Δυστυχώς πιστεύω ότι γινόμαστε μια μεγάλη μειοψηφία, αλλά έχει και ελληνόπουλα, έχει. Και ακόμα θα πρέπει να σας πω ότι πολλοί δεν το ξέρουν ακόμη ότι έχει καθαρίσει το πάρκο, να το πω έτσι, θα χρησιμοποιήσω μια άσχημη έκφραση, αλλά, το πάρκο δεν έχει πια προβλήματα, είναι ασφαλές. Πολλοί δεν το ξέρουν. Αν θα είναι εξαρτάται την ώρα που θα πάτε. Θεωρώ ότι τώρα που έκλεισαν τα σχολεία θα έχει περισσότερα. Και το μεγάλο πρόβλημα είναι, σας το έχω ξαναπεί, τα δικά μου τα παιδιά δεν το ξέρουν το πάρκο, παρότι είναι πάνω στο πάρκο.

⁹⁷² Συνέντευξη με B.X., 12.06.2019

*Δεν θα πάνε στο πάρκο. Τώρα λίγο, και η κόρη μου γύρισε και μου είπε: μαμά το περίπτερο, αν ανοίξει το περίπτερο και είναι πιο φτηνό από το «Δέλεαρ» και μπορούμε να πηγαίνουμε εκεί να παίρνουμε κάτι, θα πηγαίνουμε, αλλά να πάει το παιδάκι να κάνει τι; Εντάξει θα πάνε εκεί που είναι οι φίλοι, εκεί που θα βρουν να πάρουν καφέ, ένα νερό, εκεί δεν έχει να πιεί νερό».*⁹⁷³

Σ.Π.: «...ακόμα αυτός ο απόηχος της επικινδυνότητας, στους έλληνες εδώ υπάρχει. Δηλαδή δύσκολα έρχεται ο έλληνας, ας πούμε και πιο δύσκολα ακόμα το παιδί του έλληνα. Μετά υπάρχει κάτι άλλο, ότι αν έρθει κάποιο παιδάκι του έλληνα, επειδή, καλώς ή κακώς, εμείς έχουμε καλομάθει πια και τα παιδιά μας είναι πολύ καλομαθημένα, κάνοντας κούνια δίπλα σε ένα παιδί, που είναι παιδί μεταναστών, είναι αυτό που παθαίναμε εμείς στις γειτονιές, μικροί, που είμαστε και μεγαλύτεροι έτσι σε ηλικία, που πηγαίναμε και ήταν κάποια αλητόπαιδα ξέρω εγώ, κτλ κι εκεί που έκανες εσύ κούνια σου έσπρωχναν την κούνια, πάνω σου και τρέχαν και αυτό τώρα μπορεί να αποθαρρύνει ας πούμε τα... σου λέει, μην πάω και με χτυπήσει κανένα άλλο παιδί, κάνω και δείξω κτλ. Δεν υπάρχουνε φαινόμενα ότι πήγε να χτυπήσει κάποιον αλλά είναι πιο χειραφετημένα, πιο μάγικα πιο αυτά ας πούμε, που τα δικά μας κατεβάζουν τα αυτιά δηλαδή, δεν είναι τόσο...».⁹⁷⁴

Δ.Κ.: «Την περίοδο της έντονης πρεζοκατάστασης, αναγκαστικά οι Έλληνες είχαν πιο..., είχαν φοβηθεί. Δεν ερχόντουσαν καθόλου στο πάρκο και δεν πήγαιναν καθόλου τα παιδιά τους. Οι οικονομικοί μετανάστες ίσως επειδή ήταν πιο σκληραγωγημένοι από τις χώρες που ερχόντουσαν, ίσως δεν είχαν καθόλου άλλη επιλογή, ίσως γιατί δεν μένανε και στα καλύτερα σπίτια και όλα αυτά, κάπως διατήρησαν να έρχονται. Ε! και αυτό τώρα για να αλλάξει χρειάζεται κάποιος χρόνος. Επίσης αν οι παιδικές χαρές φροντίζονταν καλύτερα, δηλαδή είχαν περισσότερα παιχνίδια, εγώ νομίζω θα ερχόντουσαν και οι άλλοι».⁹⁷⁵

ΙΧ. «Χώροι ελεγχόμενης χρήσης ουσιών».

Χώροι Ελεγχόμενης Χρήσης Ουσιών. Η χρήση ουσιών στο Πάρκο δεν έπαψε ποτέ να απασχολεί τους περιοίκους, ούτε μετά την απομάκρυνση του ναρκεμπορίου από την Μαυροματαίων. Εξάλλου μέρος αυτής της πιάτσας μετακόμισε ένα οικοδομικό τετράγωνο παρακάτω. Η αλήθεια γύρω από το πρόβλημα της χρήσης ουσιών και της όποιας επίδρασης στη ζωή του Πάρκου συμπυκνώνεται στα λόγια της Β.Χ.:

⁹⁷³ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁹⁷⁴ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

⁹⁷⁵ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

B.X.: *«Δεν μπορεί να σταματήσουν τα ναρκωτικά, δεν μπορούν να σταματήσουν οι πρόσφυγες, θα ζήσουμε μαζί. Αυτό κάποιοι δεν το καταλαβαίνουν. Αυτή η πόλη είναι δική τους και δική μας. Το θέμα είναι όμως; θα ζήσουμε;. Δεν μπορεί να φύγει, δεν μπορεί να φύγει ο ναρκομανής από εδώ. Υπάρχει λοιπόν μια πρόταση, πλέον είναι θεσμός από το Μάρτιο από τον Απρίλιο που έχει να κάνει με τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης».*⁹⁷⁶

Οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης (XEX) ναρκωτικών ουσιών είναι μια υπηρεσία που μετρά τρεις δεκαετίες στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα με απόφαση του Υπουργού Υγείας, μόλις τον Μάιο του 2019, ορίστηκαν οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας των XEX. Σύμφωνα με αυτή την Απόφαση⁹⁷⁷ σε συγκεκριμένους χώρους οι χρήστες μπορούν να κάνουν ελεγχόμενη ενέσιμη χρήση προ-αποκτημένων ναρκωτικών ουσιών, σε συνθήκες υγιεινής με ασφαλή υλικά (σύριγγες, απολυμαντικά κ.α.) που τους παρέχονται από εξειδικευμένο προσωπικό. Στους XEX ως ομάδα υποστήριξης δίπλα στο χρήστη βρίσκονται νοσηλευτές, κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι. Δίνεται μέριμνα για επείγουσα φροντίδα σε περίπτωση υπερ.-δοσολογίας, υπάρχει διασύνδεση με προγράμματα αντιμετώπισης της εξάρτησης, διασύνδεση με δομές επείγουσας ιατρικής φροντίδας καθώς και διασύνδεση με κοινωνικές υπηρεσίες σε τομείς υγιεινής, ένδυσης, στέγασης και φιλοξενίας. Τέλος εντός των XEX δύνανται να παρέχονται υπηρεσίες συμβουλευτικής και ουσίες ανταγωνιστικές ναρκωτικών ουσιών για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων μελλοντικών περιστατικών υπερ.-δοσολογίας.

Οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης ουσιών αποτελούν πεδίο διαμάχης μεταξύ των συλλογικοτήτων και της πολιτείας. Το μόνο σίγουρο είναι ότι κανείς δεν τις θέλει στη γειτονιά του, είτε επίσημα, είτε ανεπίσημα. Ακόμη και οι πολιτικοί που τάσσονται υπέρ της δημιουργίας ανοιχτών κέντρων υποστήριξης, όταν πρόκειται για το Πεδίο του Άρεως αποφεύγουν να τοποθετηθούν ξεκάθαρα. Ίσως η πρότερη εμπειρία από τη χρήση και διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή δημιουργεί μια ανασφάλεια.

Απροσδιόριστη θέση εκφράζει η «Περιφέρεια Αττικής»:

«Η εγκατάλειψη του Πάρκου από την προηγούμενη Περιφερειακή Αρχή είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση ατόμων που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των ναρκωτικών πίσω από τα φυλλώματα του Πάρκου. Εμείς επιχειρήσαμε την ανάταξη των υποδομών βήμα με βήμα. Το

⁹⁷⁶ Συνέντευξη με B.X., 12.06.2019

⁹⁷⁷ Έγγραφο Υπουργείου Υγείας, Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Εξαρτήσεων, Δ2α/οικ.40101/28.05.2019

πρόβλημα απομειώθηκε πάρα πολύ μέσα στο Πάρκο, αλλά έχει βγει στις νότιες πορείες του και στη Μαυροματαίων. Από την πρώτη στιγμή που αναλάβαμε την Περιφέρεια είχαμε υπογράψει μνημόνιο συνεργασίας με την Ελληνική Αστυνομία και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για να υπάρχει ένστολη παρουσία της αστυνομίας στο Πάρκο. Η Περιφέρεια στα όρια των αρμοδιοτήτων της, πήρε την πρωτοβουλία για να δώσει 800.000€ στον ΟΚΑΝΑ και το ΚΕΘΕΑ για ένα πρόγραμμα «απομείωσης της βλάβης», ανακούφισης και καθοδήγησης των χρηστών σε δομές».⁹⁷⁸

Σε επίπεδο εκπροσώπων συλλογικοτήτων οι απόψεις διίστανται:

Ε.Α: «παίζει πολύ αυτό, έχει λεφτά από πίσω..., να σας πω κάτι; εγώ στα τόσα χρόνια, προσωπικά εγώ μιλάω στα παιδιά μου για τα ναρκωτικά, εγώ είμαι συνέχεια από πάνω, όπως τέλος πάντων και οι γονείς με τους οποίους βρισκόμαστε και τους λέω και τους μιλάω, δεν έχει έρθει ένας μέσα στο σχολείο να κάνει μια ενημέρωση, τι είναι ναρκωτικά, να μιλήσει για τα ναρκωτικά, να φοβερήσει ίσως για τα ναρκωτικά, μια ενημέρωση, κανένας στα σχολεία μας μέσα, ούτε στα γυμνάσια, ούτε στ δημοτικό. Ε, η απεξάρτηση που είναι; Υπάρχει καμιά απεξάρτηση; Δηλαδή μιλάμε για shooting rooms και δεν μιλάμε για απεξάρτηση. Αυτά δεν θα έπρεπε να πηγαίνουν πακέτο; Δηλαδή γιατί τόσος ντόρος για αυτά και όχι για την απεξάρτηση; Γιατί άκουσα και το άλλο το παράλογο, ότι είναι και δικαίωμα του αλλουνού να κάνει χρήση. Άρα λοιπόν αφού είναι δικαίωμα του αλλουνού να κάνει χρήση, πρέπει να φτιάξω το shooting room το shooting αυτό να πηγαίνει να κάνει την ένεσή του. Και για αυτούς τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης με τα παιδιά της απεξάρτησης που μιλήσαμε, είπαν το εξής: ο Φουντάς συγκεκριμένα, αν κατάλαβα καλά ο Στέλιος ο Φουντάς, ότι σε αυτό θα πάει αυτός που έχει το σίσα; Το φτωχό ναρκωτικό να κάνει σίσα; Ποιος θα πάει; Αυτός που έχει την ηρωίνη, αυτός που έχει την κοκαΐνη; Θα πάει εκεί μέσα; Στην περιοχή μου τώρα που είναι η υποβάθμιση της υποβάθμισης. Αυτό το shooting που θα είναι; Εδώ στο κέντρο σε εμάς, δεν θα είναι στη Γλυφάδα, στα υψηλά κλιμάκια και στη Βούλα, θα είναι εδώ, ούτε στην Κηφισιά εκεί το κάνουνε μέσα στο σπίτι. Δηλαδή θέλει πολύ κουβέντα το πράγμα, σηκώνει..., και είπε το παιδί ότι αυτά είναι για ενέσιμη μορφή, το σίσα θα πάει ο άλλος και... αυτό θα γίνεται υποτίθεται με την επίβλεψη γιατρού. Κατ' εμένα δεν θα λειτουργήσει, δηλαδή σε δυο βδομάδες, διάβαζα χτές, θα ανοίξει. Θα ανοίξει στην Αθήνα, πως θα ανοίξει; Θα βάλει μέσα γιατρό; Που είναι το Συμβούλιο της Επικρατείας να έρθει να το κάνει και αυτό, να το πετάξει στην άκρη; Θα βάλει μέσα γιατρούς και θα πηγαίνει ο άλλος μέσα με το σίσα να κάνει, και να του μένει στα

⁹⁷⁸ <http://www.patt.gov.gr>. Ε. Κ., Αντιπεριφερειάρχης Κεντρικού Τομέα (14/04/2018)

χέρια; Πως θα λειτουργήσει δεν ξέρω, δεν έχω εικόνα και να σας πω, δεν έχω ασχοληθεί. Δεν έχω ασχοληθεί, δεν έχω πολύ χρόνο για να έχω ασχοληθεί». ⁹⁷⁹

Σύμφωνα με τον δημοσιογράφο Δ.Κ., μέλος των συλλογικοτήτων, «Αθηνά» και άλλων, τα shooting rooms δεν έχουν καμία θέση στο Πεδίο του Άρεως.:

Δ.Κ.: «Ο δήμαρχος Αθηναίων που στις δυο θητείες του δεν έχει δείξει ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση του προβλήματος, (έχει στην αρμοδιότητά του την περίμετρο του Πεδίου του Άρεως, όπου τις νύχτες γίνεται το νταραβέρι), προχώρησε τώρα και σε άλλα βήματα, όπως το να μαζέψει επώνυμους Αθηναίους και να τους κάνει κοινωνούς (τουλάχιστον) αμφιλεγόμενων μεθόδων «περιορισμού της βλάβης» από τη χρήση ναρκωτικών. Όπως τη δημιουργία **shooting rooms**, δωματίων/ κιοσκιών, όπου οι τοξικο-εξαρτημένοι θα βάζουν τον θάνατο στο σώμα τους με καθαρές σύριγγες και λαστιχάκια. Η πρόταση αυτή σε συνάρτηση με το Πεδίο του Άρεως μοιάζει τουλάχιστον εξοργιστική. Τα shooting rooms (supervised Injection sites) στις ελάχιστες χώρες της Ευρώπης που υπάρχουν είναι κοντά σε δομές υγείας ή χώρους αποκλειστικά επαγγελματικής δραστηριότητας – όχι δηλαδή κοντά σε κατοικίες. Το Πεδίο του Άρεως, κύριοι, δεν είναι η χωματερή της πόλης όπου θα εδραιώσετε την πιάτσα εμπορίου ναρκωτικών. ⁹⁸⁰ και συνεχίζει μετά από ένα χρόνο:

«Είμαι κατηγορηματικά εναντίον των χώρων ελεγχόμενης χρήσης, από την άποψη, πιστεύω ότι απλώς προάγουν την ναρκο κουλτούρα, αντί να δίνουν διέξοδο στον άλλο ή έστω αν θέλεις πίεση στο να μπει σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης και να βγει τελείως από αυτό τον κύκλο και να αφήσει τελείως τα ναρκωτικά, διαιωνίζουν αυτή την κατάσταση, για καθαρά λόγους οικονομικούς, οικονομικών συμφερόντων των ΜΚΟ που τους θρέφουνε και των φαρμακευτικών εταιρειών που βρίσκονται από πίσω. Το 'χω ψάξει αρκετά το θέμα, όλες αυτές οι ΜΚΟ που τις προβάλλουνε είναι ξεκάθαρα πίσω, το λένε δηλαδή χρηματοδοτούνται από τις φαρμακευτικές- που έχουνε τρομερά συμφέροντα βέβαια πάνω στο θέμα αυτό». ⁹⁸¹

«Σαν Επιτροπή Κατοίκων γενικά συμφωνούμε. Το θέμα είναι ότι πρέπει να υπάρχουν κάποιες προδιαγραφές. Τι εννοούμε προδιαγραφές. Δεν εννοούμε ότι πόσο θα είναι... Θέλουμε, είμαστε δηλαδή περισσότερο υπέρ της στάσης, μικρών σε πολλές γειτονιές, παρά των γιγαντιαίων σε ένα δυο σημεία, ας πούμε. Γιατί πιστεύουμε ότι έτσι θα δημιουργηθούν πάλι προβλήματα. Και πρέπει πράγματι κάθε γειτονιά να αναλάβει σε εισαγωγικά όχι την ευθύνη της αλλά το μερίδιό της» ⁹⁸²

⁹⁷⁹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

⁹⁸⁰ (<https://www.facebook.com/dimitris.kalantzis.56>) (06.03.2018)

⁹⁸¹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

⁹⁸² Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

Δ.Α.: «Δεν μπορώ να μιλήσω εκπροσωπώντας τον Πανελλήνιο, δεν γίνεται, προσωπικά το πιστεύω, ναι. Σαν Δ.Α. θα μπορούσα να σου πω, ναι, συμφωνώ για τους εποπτευόμενους χώρους χρήσης».⁹⁸³

Α.Π.: «Επομένως, εγώ θα καλωσóriζα έναν χώρο εποπτευόμενης χρήσης με την προϋπόθεση όμως να είναι για λίγα άτομα, να είναι σε μια περιοχή που να υπάρχει φύλαξη, αστυνόμευση, δηλαδή να υπάρχει μια αίσθηση ότι, εντάξει δεν είμαστε και μπάτε σκύλοι αλέστε, εντάξει έρχεστε εδώ, κάνετε το θέμα σας για να μην μας πεθάνετε και στο δρόμο, μέχρι να αποφασίσετε- αν αποφασίσετε- να κάνετε κάτι άλλο, αλλά όχι στο δρόμο, φυσικά και είμαι, είμαι, αλλά αυτές οι δουλειές και αυτές οι αποφάσεις δεν μπορεί να γίνονται τόσο πολύ κάθετα από πάνω μέχρι κάτω, θα συναντήσουν πολλή μεγάλη αντίδραση, θα έρθει μια προεργασία της κοινωνίας και της γειτονιάς. Έλα εδώ κάνε μια συνάντηση, φέρε τον κόσμο, Περιφέρεια, φέρε τον κόσμο στο Άλσος και ελάτε παιδιά να συζητήσουμε».⁹⁸⁴

Β.Χ.: «Εγώ προσωπικά τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης τους βλέπω σαν ένα μέτρο που έχει να κάνει, που είναι τρίτο ή τέταρτο σε μια σειρά μέτρων, που ξεκινούν από την εκπαίδευση, πάνε στην οικογένεια, πάνε στην πρόληψη, πάνε στα στεγνά και φτάνουνε στους χώρους εποπτευόμενης χρήσης. Αυτό το άλμα από το είμαι καλά και δεν έχω θέμα με τα ναρκωτικά, μέχρι το πάω στους χώρους εποπτευόμενης χρήσης, εμένα μου κάνει κάτι, μου κάνει άπωση και πιστεύω ότι στρογγυλεύει τις άκρες, πιστεύω ότι αν σε αυτή την πιάτσα που έβλεπα εγώ στο Green Park επι δύο χρόνια, ότι αν δώσεις μια καθαρή ένεση και μια γάζα και αν δώσεις και μια νοσοκόμα και ένα γιατρό, σε ένα παιδί που μπαίνει δεν μπαίνει, πιστεύω ότι θα το βάλεις μέσα στα ναρκωτικά. Πιστεύω ότι του στρογγυλεύεις τις άκρες. Νομίζω ότι για την γειτονιά θα είναι επαχθές, ακόμη και στην Ομόνοια, την Ομόνοια την ζήσαμε με το πρόγραμμα ΟΔΥΣΣΕΑΣ, γιατί ως επαγγελματίες πηγαίναμε στην Ι Αθηνών. Δεν ήταν προσεγγίσιμη η Ι Αθηνών γιατί ήταν δίπλα ο ΟΚΑΝΑ...Βέβαια εγώ θα παλέψω όσο μπορώ τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης, θα τους παλέψω γιατί τους έχουνε βάλει, δεν μου αρέσει ο τρόπος με τον οποίο έγιναν θεσμός, να κυριαρχεί το δικαίωμα του υπουργού δικαιοσύνης να βγάξει τις αποφάσεις όπως νομίζει αυτός, δεν έχει τη σύμφωνη γνώμη του συμβουλίου ναρκωτικών, δεν δίνεται βάρος στα στεγνά, θα παλέψω ενάντια σε αυτό, όπως μπορώ, γιατί δεν ξέρω αν το ξέρεις, πίσω από αυτούς βρίσκουν πάλι τις πιάτσες...».⁹⁸⁵

Δ.Τ.: «Μιλάνε για τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης το οποίο είναι ένα θέμα σοβαρό, έχουμε αντιληφθεί ότι δεν υπάρχουν ανώδυνες λύσεις, όποιος θεωρεί ότι υπάρχουν

⁹⁸³ Συνέντευξη με Δ.Α., 22.06.2019

⁹⁸⁴ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

⁹⁸⁵ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

ανώδυνες λύσεις και οι οποίες να μην επηρεάζουν την καθημερινότητα των πολιτών, ζει σε άλλο κόσμο. Όμως από την άλλη μεριά, όποιος πιστεύει ότι, ανοίγοντας χώρους εποπτευόμενης χρήσης, λύνεις κάποιο πρόβλημα ναρκωτικών, λέει μλκ. Έτσι; Είναι ενδιαφέρον ο καινούριος συντονιστής ο Κοεμτζίδης, αυτός που είναι από την Αγγλία κλπ., δηλαδή επειδή κάτσαμε μια φορά και μιλήσαμε αρκετές ώρες μαζί, δεν είναι αιθεροβάμων, δεν υπόσχεται, έχει εμπειρία, ξέρει, ξέρει γιατί μιλάει, καταρχάς στην Αγγλία δεν έχουνε χώρους εποπτευόμενης χρήσης και δεν έχουνε γιατί δεν γίνεται δημόσια χρήση (γέλια) και δεν γίνεται δημόσια χρήση γιατί υπάρχουνε δομές υπάρχουνε, ξέρεις το έχουν λύσει, δηλαδή θεωρείται πιο πρωτόγονη η δικιά μας κατάσταση και σου λέει ότι το μεγάλο πρόβλημα της λεγόμενης «μείωσης βλάβης» είναι να μειωθεί η δημόσια χρήση που και δημιουργεί απίστευτα προβλήματα στους ίδιους τους χρήστες προφανώς: ηπατίτιδα C, ναρκωτικά, βρωμιά, δυσωδία και στις γειτονιές η υποβάθμιση που γίνεται, χέζουνε, κατουράνε οπουδήποτε είναι επίσης τραγική. Άρα πρέπει με κάποιο τρόπο να δοθούν διέξοδοι. στην συνέχεια είπε και ο Κοεμτζίδης ότι δεν πρέπει να ανοίξει μόνο μια, να ανοίξει και δεύτερο και τρίτο. Έτσι; δεν νομίζω ότι θα γίνει στην Αντωνιάδου. Δηλαδή δεν... είναι και το Πανεπιστήμιο εκεί κλπ., φαντάζομαι ότι θα προσπαθήσουν να τους παρασύρουν προς αυτή την κατεύθυνση. Είναι ένα πρόβλημα, κοίταξε Γιάννη, είναι ένα πρόβλημα το θέμα των χώρων εποπτευόμενης χρήσης. Το επιχείρημα είναι ότι αντί να το κάνουν στο δρόμο, να τους βάζουμε σε ένα μέρος. Και αυτοί θα είναι πιο προστατευμένοι και η γειτονιά. Από την άλλη πλευρά αν ας πούμε, έγραψα κάπου σε ένα σχόλιο, δεν ξέρω αν το είδες, ότι αν αποφασίσει μια περιοχή, που πουθενά δεν είναι ευχάριστο να γίνει, πρέπει να δώσουν απίστευτα αντισταθμιστικά οφέλη σε μια περιοχή. Δηλαδή να αναδείξουν πάρα πολλά πράγματα σε αυτή την περιοχή, ώστε να κατά κάποιο τρόπο, να αντισταθμίσουν την μια ζημιά που θα γίνει, γιατί θα γίνει μια ζημιά, μην είμαστε ανέκδοτοι, θα γίνει μια ζημιά. Δηλαδή θα υποβαθμιστεί μια περιοχή, γιατί θα μαζευτούνε και κάποιοι, ξέρεις, για να πουλήσουνε κλπ. είναι ένα θέμα, είναι δύσκολο το θέμα των ναρκωτικών, έτσι; , το νομικό κατασκεύασμα τώρα είναι δευτερεύον νομίζω, γιατί όταν φτιάχτηκε ο πρώτος σταθμός, το πρώτο κέντρο εποπτευόμενης χρήσης, ο Οδυσσέας πριν από δύο χρόνια, έκλεισε εξαιτίας του προβλήματος που είπες. Δηλαδή, κάποιος εισαγγελέας είπε, εδώ πέρα, μπροστά σας γίνεται χρήση κι εσείς το επιτρέπετε, άρα είστε παράνομοι. Και μάλιστα βγήκε και η κυβέρνηση κι έβγαλε ένα νόμο, μια ασυλία ουσιαστικά για να μην πάνε μέσα, υπάλληλοι του OKANA ας πούμε. Ναι στην πραγματικότητα, τώρα εκφράζω μια προσωπική μου άποψη, το νομικό πλαίσιο που υπάρχει για τους χώρους ελεγχόμενης χρήσης επιτρέπει να γίνεται χρήση σε συγκεκριμένους χώρους. Στην πραγματικότητα αυτό που δεν κάνει αλλά προφανώς ισχύει είναι ότι δεν επιτρέπεται να γίνει χρήση σε χώρο δημόσιο. Δηλαδή ένας

νόμος θα μπορούσε να λέει απαγορεύεται η χρήση ναρκωτικών ή ενέσιμο ή δεν ξέρω τι... σε δημόσιους χώρους. Αυτό θα έπρεπε να λέει και κατά συνέπεια εφόσον απαγορεύεται σε δημόσιους χώρους εγώ σας δίνω κάποιους χώρους να... υπό συνθήκες μεγαλύτερης ασφάλειας, γιατί ασφάλεια δεν υπάρχει ποτέ σε αυτά τα πράγματα να έχετε την δυνατότητα να κάνετε την χρήση σας». Εν πάση περιπτώσει είναι μεγάλη κουβέντα, είναι ένα πράγμα όμως που μας απασχολεί γιατί δεν θέλουμε απλά να το σπρώξουμε, γιατί είναι ένα θέμα, ακόμα και κοντοπρόθεσμα να σκεφτόμαστε, κάνει το γύρω και θα ξανάρθει, ξέρεις».⁹⁸⁶

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι υπάρχει μια αμηχανία στο θέμα, κυρίως λόγω ελλειπών ενημέρωσης. Οι ερωτώμενοι είναι μοιρασμένοι σε όλες τις κατευθύνσεις, ναι-όχι, ίσως ναι με προϋποθέσεις, ίσως όχι καλύτερα.

Οι πολιτικοί πάντως (ακολουθούν οι απόψεις τους) είναι πιο ξεκάθαροι τουλάχιστον ως προς την δημιουργία των χώρων εποπτευόμενης χρήσης. Όλοι συμφωνούν στην ανάγκη δημιουργίας αυτών των κέντρων. Εκεί που αφήνουν περιθώρια συζήτησης είναι η χωροθέτηση τους, θεωρώντας ότι αυτό είναι απόφαση των Δημάρχων. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το ΚΚΕ όπου μέσω του εκπροσώπου του δηλώνει ότι μια τέτοια απόφαση αποτελεί casus belli.

Νάσος Ηλιόπουλος (υπ. Δήμαρχος- υποστηριζόμενος από ΣΥΡΙΖΑ): Για το θέμα των shooting rooms υποστήριξε:

*«η καθαρά κατασταλτική πολιτική προς τους χρήστες αποδείχθηκε παντού αποτυχημένη. Η εμπειρία από την Ευρώπη έχει αποδείξει ότι η λειτουργία “Χώρων Εποπτευόμενης Χρήσης” και γενικότερα η πολιτική “Μείωσης Βλάβης” έχει θετικά αποτελέσματα και για ανθρωπιστικούς λόγους για τους χρήστες και για την προστασία των γειτονιών από την δημόσια χρήση. Για το πού θα λειτουργήσουν οι χώροι αυτοί, ο Δήμος οφείλει να έχει άποψη».*⁹⁸⁷

Κώστας Μπακογιάννης (υπ. Δήμαρχος υποστηριζόμενος από ΝΔ):

*«Ναι, οι χώροι ελεγχόμενης χρήσης ναρκωτικών είναι ένα μεγάλο βήμα μπροστά, όμως δεν αρκεί. Και έχει μεγάλη σημασία η χωροθέτηση η οποία δεν μπορεί να γίνει με διαταγές και εντολές αλλά ενδεχομένως να συνδυαστεί με υφιστάμενες δομές υγείας. Μόνοι τους οι ελεγχόμενοι χώροι δεν θα κάνουν τίποτα. Πρέπει να συνδυαστούν και με Κέντρα Ημέρας και υπνωτήρια. Είναι ντροπή που η Αθήνα δεν έχει τέτοιες δομές»*⁹⁸⁸

⁹⁸⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

⁹⁸⁷ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (09.03.2019)

⁹⁸⁸ <https://www.kathimerini.gr/1017189/article/epikairothta/politikh/k-mpakogiannhs-gia-ta-narkwtika-xreiazomaste-ena-olistiko-sxedio> (31.03.2019)

Νίκος Σοφιανός (υπ. Δήμαρχος – υποστηριζόμενος από ΚΚΕ):

Για το θέμα των ναρκωτικών, προειδοποίησε ότι «η λειτουργία χώρων ελεγχόμενης χρήσης «θα σημάνει πόλεμο για μας», χαρακτηρίζοντας τους χώρους αυτούς «χώρους ελεγχόμενου θανάτου» και υποστηρίζοντας ότι υπονομεύουν τις πολιτικές πρόληψης και της απεξάρτησης, ενισχύοντας τα κυκλώματα εμπορίας ουσιών»⁹⁸⁹.

Παύλος Γερουλάνος (υπ. Δήμαρχος- υποστηριζόμενος από ΚΙΝΑΛ):

«Αυτό που συμβαίνει στα Εξάρχεια, στο Πολυτεχνείο, στην ΑΣΟΕΕ και που συνέβαινε στο Πεδίον του Άρεως, δεν είναι αυθόρμητο. Χρηματοδοτείται από το εμπόριο ναρκωτικών, χρηματοδοτείται από το εμπόριο τσιγάρων, χρηματοδοτείται από το παραεμπόριο. Οι “μπαχαλάκηδες” σήμερα δεν είναι αναρχικοί. Είναι άνθρωποι οι οποίοι είναι ταγμένοι να δημιουργούν κέντρα ανομίας μέσα στα οποία μπορούν να λαμβάνουν χώρα αυτές οι δραστηριότητες»⁹⁹⁰ «Για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών θα πρέπει να ακολουθηθεί η πολιτική “follow the money”, δηλαδή να βρίσκονται αυτοί που πλουτίζουν από το εμπόριο και όχι να δίνεται το βάρος της καταστολής στους τοξικοεξαρτημένους. Τους χρήστες θα πρέπει να τους αντιμετωπίζουμε σαν ασθενείς και όχι σαν εγκληματίες. Υποστηρίζει τους χώρους εποπτευόμενης χρήσης αλλά θα πρέπει να χωροθετούνται σε μικρές μονάδες και κατόπιν διαβούλευσης με την Δημοτική αρχή. Στόχος είναι η μείωση της προσωπικής και κοινωνικής βλάβης που δημιουργείται από την χρήση των ναρκωτικών στην πόλη».⁹⁹¹

X. «Εναλλακτικές δράσεις στο «Πάρκο».

Εναλλακτικές δράσεις στο Πάρκο. Τι γίνεται όταν η Περιφέρεια αποφασίζει την παραχώρηση του Πάρκου για συναυλία αφιερωμένη στην κατάληψη cityplaza; Οι αντιδράσεις των θαμώνων ποικίλουν. Η αμηχανία είναι διάχυτη και συνδεδεμένη με τον απόηχο του κυρίαρχου λόγου που θέλει την όποια κατάληψη ως ενέργεια «μπαχαλάκηδων» Να σημειωθεί βέβαια ότι όλοι γνωρίζουν ότι δεν έγινε κατάληψη στο Πάρκο, αλλά παραχωρήθηκε ο χώρος από την περιφερειακή αρχή σε ΜΚΟ που συνδέεται με τους καταληψίες. Αυτό περιπλέκει τα πράγματα και δημιουργεί επιπλέον αμηχανία. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι αντιδράσεις εμφανίζονται στα sites συλλογικοτήτων και όχι σαν προσωπικές απόψεις:

⁹⁸⁹ <https://www.iefimerida.gr/news/477292/anoixan-ta-hartia-toys-oi-ypopsifioi-dimarhoi-athinaion-ti-eipan-sto-pto-ntimpeit> (07.02.2019)

⁹⁹⁰ <https://www.postmodern.gr/dialogos-payloy-geroylanoy-me-toys-ka/> (23.05.2019)

⁹⁹¹ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=766> (20.03.2019)

«Νέα από την Πλατεία Πρωτομαγιάς. Τι ήταν αυτή η φωταψία, αυτά τα γλέντια, αυτές οι χαρές στην ταλαιπωρημένη και θεοσκοτεινή (μόνιμα) πλατεία μας το Σάββατο που μας πέρασε (22-4-2017). Όχι δεν ήταν κάποιο δρώμενο στα πλαίσια της documenta 14 π.χ. «τα αλαλάζοντα πρόβατα», δεν ήταν πανηγυρισμοί για τη νίκη του Μακρ(ο)άν νυχτωμένου, δεν ήταν πανηγυρισμοί για την έξοδο από τα μνημόνια. Τι ήταν; Γιόρταζαν, λέει, τον ένα χρόνο κατάληψης του city plaza!! Μάλιστα, μάλιστα. Με νέα κατάληψη! Ωραία πράγματα. Μα καλά με τόσες πλατείες στην Αθήνα γιατί διάλεξαν τη δικιά μας;...».⁹⁹²

«Η γιορτή της κατάληψης. Πως λέμε η γιορτή του μελιού, του βιβλίου, των λουλουδιών. Γιορτάζουν (ποιοι 😊😊;) τα τρία χρόνια κατάληψης του city plaza με μια κατάληψη δημοσίου χώρου και με τις ευλογίες της περιφέρειας».⁹⁹³

«Άλλο πάλι και τούτο! Απόψε Σάββατο 18/05/2019 το Πεδίον του Άρεως παραχωρήθηκε στη ΜΚΟ που έχει κάνει κατάληψη στο ξενοδοχείο της Αλίκης Παπαχελά στην Αχαρνών City Plaza. Οι φύλακες του Πεδίου του Άρεως έκλεισαν όλες τις εισόδους του Πάρκου και άφησαν μόνο την κεντρική στο άγαλμα του Κωνσταντίνου ανοιχτή, όπου για να περάσεις πρέπει να πληρώσεις 5 ευρώ! Μέσα ψήνουν και πουλάνε σουβλάκια, κρασί, μπύρες κ.α., τα πάντα χωρίς αποδείξεις. Έχουν στήσει τραπέζια και καρέκλες και μία τεράστια μικροφωνική εγκατάσταση. Προς το παρόν (23.15) η μουσική δεν είναι εκκωφαντική, αλλά κανείς δεν ξέρει... Δεν υπάρχουν security από την Περιφέρεια Αττικής, ούτε άνδρες της ΕΛ.ΑΣ. Το Πεδίον του Άρεως δείχνει να έχει παραχωρηθεί εν λευκώ στη ΜΚΟ της κατάληψης...»⁹⁹⁴ «Μέχρι πού θα φθάσει πλέον η ανεκτικότητα στις ανομίες ειδικά στην πρωτεύουσα της χώρας, τι θέλουν τελικά να παρανομήσουμε και εμείς, να πάρουμε οι πολίτες το νόμο στα χέρια μας για να προστατέψουμε τη πόλη μας. Δεν μπορώ να φανταστώ ότι η ΜΚΟ έχει άδεια οικειοποίησης του Πάρκου για προσωπικό συμφέρον, δεν μπορώ να φανταστώ ότι υπήρξε τόσο άφρων δημόσιος λειτουργός!!», (αναφέρει αγανακτισμένη πολίτης).⁹⁹⁵

Ως κατάληψη όμως μπορεί να αντιμετωπίζεται από τους περίοικους του Πάρκου και μια συναυλία του **Indy Free Festival**. Το θέμα που έχει προκύψει με το Indy Free Festival είναι η όχληση που δημιουργεί. Κι εδώ οι απόψεις διίστανται και η όποια αμηχανία αποδίδεται σε περιφερειακούς παράγοντες κι όχι στην ίδια τη δράση.

⁹⁹² https://www.facebook.com/pg/pedionareos.goneis/posts/?ref=page_internal (26.04.2017)

⁹⁹³ https://www.facebook.com/pg/pedionareos.goneis/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

⁹⁹⁴ https://www.facebook.com/pg/PediontouAreosToParkoMas/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

⁹⁹⁵ https://www.facebook.com/pg/PediontouAreosToParkoMas/posts/?ref=page_internal (18.05.2019)

B.X.: «Το Indy Festival κάνει τρομακτικό θόρυβο και... ναι, και δεν είναι, δεν το συμπαθούν οι κάτοικοι γιατί επιφέρουν τεράστιες φθορές μέσα, αφήνουνε σκουπίδια και κυρίως για τον θόρυβο». ⁹⁹⁶

A.Π.: «Δηλαδή το Indy Free Festival είναι πολιτισμός; Για μένα είναι. Είναι κάτι που αρέσει στα νέα παιδιά, έχει μια πρωτοτυπία, είχε μια πρωτοτυπία. Με ενοχλεί όμως ο τρόπος, ο τσαμπουκάς, που, με τον οποίο γίνεται, πώς να στο πω; Δηλαδή γίνεται σαν να σου λέει: σε γράφω στα αρχ.... μου, είσαι νοικοκυραίος, αυτή η βρισιά, εγώ καταλαμβάνω το χώρο γιατί είμαι τσαμπουκάς και προάγω τη χρήση του δημόσιου χώρου, παπαριές, για μένα. Εάν θέλεις όντως να δώσεις αξία στο δημόσιο χώρο, τον οποίο όλοι οι έλληνες απαξιώνουμε, συστηματικά, επί χρόνια, επί δεκαετίες, θα έπρεπε να έχεις άμεση σχέση και πως το λένε, συνέργεια με τη γειτονιά, να γίνει κάτι που να συμμετέχει και η γειτονιά και γιατί όχι, μια χαρά είναι. Αλλά δεν μπορώ να μην μπορώ να κοιμηθώ επειδή αποφάσισε ένας ότι θα κάνει μια κατάληψη. Διότι ok αυτός το αποφάσισε και το κάνει πριν κάποια χρόνια και το κάνει ωραία και μπλα- μπλα, αν έρθει και δεύτερος, γιατί να μην το κάνει; δεν έχει και ο δεύτερος το ίδιο δικαίωμα, να καταλάβει το χώρο, να κάνει και αυτός ότι θέλει, και ο τρίτος και ο τέταρτος... Το Indy Free Festival, κάντο όλη μέρα, κάντο δύο μέρες, όπως ήτανε το... , ρε παιδί μου, θα μου πεις τώρα το παλιό, το αμερικάνικο το Woodstock, εντάξει κάπως έτσι, αλλά κάντο- κάντο. Όλη μέρα, να έρθει ο κόσμος, βάλει και τα κλαρίνα να έρθει το μεσημέρι ο παππούς, ξέρω εγώ, βάλει το πρωί και κουκλοθέατρο να έρθουν τα παιδιά, κάνε για όλους κάτι, όχι για το Indy Free γενικά, κάνε ένα meet market των γειτόνων, όποιος θέλει να πουλήσει κάτι από το σπίτι του, που δεν το θέλει, να έρθει να βάλει ένα σεντόνι και να πει μια καλημέρα με τον άλλο που θα έρθει, να συζητήσουμε. Κάνε ένα street food festival με τις μειονότητες που υπάρχουν στην Αθήνα. Βάλε Αφγανικό φαγητό, βάλε Πακιστανικό φαγητό, αυτό που γίνεται...». ⁹⁹⁷

Δ.Τ.: Το «Indy Free Festival» ξεκινάει από το απόγευμα και τελειώνει επτά η ώρα το πρωί και είναι και σε πολύ υψηλή κλίμακα. Κοίταξε, όταν ξέρεις, θα μου πεις πειράζει ρε φίλε μια μέρα το χρόνο. Εντάξει τώρα εξαρτάται, αν άλλος διαβάσει, δίνει εισαγωγικές κλπ. και ο άλλος έχει αϋπνίες τον πειράζει, δεν μπορείς να μην τον λάβεις υπόψη σου, ας πούμε. Εμάς, η θέση μας θα είναι αυτή που ήταν και πέρσι, ότι να πάρουν άδεια, να μούνε προδιαγραφές». ⁹⁹⁸

E.A.: «Το Indy Free Festival το έχουμε 22 του μηνός, πέρσι το σταματήσαμε, δεν το σταματήσαμε γιατί τα βάλαμε με το Indy Free Festival, αλλά γιατί μας κουνάγανε το

⁹⁹⁶ Συνέντευξη με B.X., 12.06.2019

⁹⁹⁷ Συνέντευξη με A.Π., 07.06.2019

⁹⁹⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

δάκτυλο... εγώ δεν μπορώ, εμένα με ενοχλεί, δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι δεν ξέρω ποιοι είναι, δεν μου αρέσει να μου κουνάνε το δάκτυλο, όχι δεν μου αρέσει, ούτε να... απαξιώνουνε τόσο πολύ, Προσωπικά κοιμάμαι, δεν με νοιάζει, δεν πά να βαράνε, δεν μπορώ να ακούω φασαρία, δηλαδή να τσακώνονται, τσακωμούς δεν θέλω, εντάξει αν θα γίνει τώρα, αλλά με ενοχλεί ότι δε σέβονται, ότι ο άλλος μπορεί να είναι άρρωστος, ένας παππούς μπορεί να μην το αντέχει, λοιπόν ο άλλος μπορεί να έχει γυρίσει από την δουλειά του και να θέλει να κοιμηθεί και να μην μπορεί, να έχει το μωρό, δηλαδή δεν μπορεί να το τραβάς μέχρι το πρωί. ξεκινάει το βράδυ, θα ξεκινήσουνε το Σάββατο το απόγευμα κατά τις 5, θα στήσουνε τα μηχανήματα, από το πρωί θα το δουλεύουνε και μέχρι την άλλη μέρα το πρωί στις 8 θα βαράνε ντάμπα-ντούπα, εκεί κατά τις 4 είναι τραγικό, εκείνη την ώρα η αστυνομία θα δέχεται τηλέφωνα και αυτοί θα σου λένε, δε βαριέσαι. Ε, δεν μπορώ αυτό το πράγμα, αυτό είναι φασισμός, αν αυτό δεν είναι φασισμός, τί είναι φασισμός; Και πέρσι ξέρετε τι είχαμε; Γιατί πέρσι έγινε το έλα να δεις; Είχαμε στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, ξεκινήσαμε από τον Μάιο, κάθε Σάββατο και κάτι, μέχρι το πρωί. Μια, ένα Σάββατο, δεύτερο, Τρίτο, λέω τι θα γίνει κάθε Σάββατο θα κάνουμε αυτό; Το αποκορύφωμα όλων ήταν οι, πως τους λέγανε αυτούς; Η ενίσχυση, οικονομική ενίσχυση για ένα σύντροφο στις φυλακές, όπου φέρανε στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, κάτι, δεν το ξεχνάω με πήρε κάποιος και με ρωτάει τι είναι αυτοί Ελισάβετ μου; Καλά μην φοβάστε (γέλια), ούτε κι εγώ δεν ξέρω τι τραγούδια είχαν, τι θέλαν να πούνε, παιδιά εκεί, ήσυχοι άνθρωποι ήτανε... Λοιπόν στήσανε τα ποτά τους τα παράνομα, τις σκηνές τους τα δεν ξέρω τι, βγάζανε οικονομική ενίσχυση και ένα τελικά δεν έγινε και το κατεβάσανε μέσα στο πολυτεχνείο και το κάνανε, οπότε ήρθε καπάκι και το Indy Free Festival, βγήκαν και οι αφίσες με τους αναρχικούς που είχανε στοχοποιήσει την Ντενίση και μας πήρε αμπάριζα όλους τους κατοίκους, δεν ξέρω τι...».⁹⁹⁹

Θ.Κ.: «Το Indy Free Festival ας πούμε είναι ενοχλητικό αλλά πλέον από εδώ και πέρα, γιατί οι κύριοι εναντιούμενοι στο Indy Free Festival είναι από τους τουλάχιστον ενεργούς που ξέρω εγώ είναι μεγάλοι υποστηρικτές του Μαροσούλη. Και βάζω εγώ το ερώτημα: η μια μέρα θορύβου, ενόχλησης, το λέω είναι ενόχληση, γιατί το είχαμε κι εμείς εδώ στο λόφο του Στρέφη, βέβαια το είχαμε τρεις φορές την εβδομάδα, αλλά η μια μέρα ενόχληση στο Πεδίον του Άρεως είναι τόσο πολύ ενοχλητική και κακιά που πρέπει ας πούμε να κάνουμε ότι μπορούμε να μην γίνει αυτό το πράγμα και εθελουφλούμε στους τρεις τουλάχιστον

⁹⁹⁹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

καλοκαιρινούς μήνες, να μην πω και τέσσερεις ή πέντε, της καθημερινής όχλησης από τον Μαροσούλη;»¹⁰⁰⁰

Σε μια αποτίμηση των παραπάνω απόψεων θα λέγαμε ότι κυριαρχεί μια διάχυτη αρνητική διάθεση απέναντι στο άγνωστο, το ακατανόητο. Ας ληφθεί υπόψη η ηλικία των ερωτώμενων. Οι περισσότεροι νοσταλγούν το Woodstock και δεν μπορούν να δεχτούν μιας ημέρας αναστάτωση. Όλοι συμφωνούν ότι είναι ενόχληση (ηχητική) αλλά η αίσθηση που αφήνουν είναι ότι αντιδρούν σε κάτι που δεν καταλαβαίνουν. Με περιφερειακές απόψεις περί σκουπιδιών, βρωμιάς, αλκοόλ, πιθανών «τσιγάρων», ντύνουν ένα ιδεολογικό πρόσημο το οποίο ντρέπονται να χρησιμοποιήσουν, κυρίως όσοι προέρχονται από το χώρο της αριστεράς.

XI. «Αυτοσχέδια κατοικία για τους πρόσφυγες στο Πάρκο».

Αυτοσχέδια κατοικία για τους πρόσφυγες στο Πάρκο Το καλοκαίρι του 2015, εν μέσω οικονομικής κρίσης και σε μια ήδη επιβαρυνόμενη από το ναρκεμπόριο κατάσταση του Πάρκου, στοιβάζονται 450 εξαθλιωμένοι άστεγοι μετανάστες οι οποίοι ζουν σε άθλιες συνθήκες. Από αυτούς οι 170 θα μεταφερθούν στη δομή φιλοξενίας προσφύγων, στο camp του Ελαιώνα και κάμποσοι θα αφομοιωθούν από την πιάτσα. Οι περιγραφές των περιοίκων είναι χαρακτηριστικές:

Ε.Α.: «Το 15 λοιπόν, μπαίνει μέσα ο Δήμος και κάνει μια μεγάλη καθαριότητα. Πρέπει να ήτανε 22-23 Ιουλίου. Τετάρτη θυμάμαι. 25 ημέρα Παρασκευή, σκάει μια βόμβα, άρχισαν έπεφταν τηλέφωνα, βάλανε λέει, φέρανε λέει, μέσα στο πάρκο και είναι γεμάτο πρόσφυγες. Ρε παιδιά δεν είναι δυνατόν, τι μου λέτε; Νομίζω ότι δεν ακούω, δεν ακούω καλά. Και δηλαδή, συνεννοημένοι ήτανε να το καθαρίσουν και να φέρουν τους πρόσφυγες; Ή επειδή το είδαν καθαρό; Και ποιοι τους φέρανε; Είναι για να φύγουμε καλοκαίρι, εγώ πάω να πάθω εγκεφαλικό, κάποιιο άλλοι πέσαν σε κατάθλιψη, τώρα δεν τελειώνουμε, η κατάσταση είναι τελειωμένη. Εν το μεταξύ οι άνθρωποι του Δήμου να μας λένε, ξέρετε τι σημαίνει να φέρεις τους πρόσφυγες; Αυτοί πρέπει να ήρθαν από το λιμάνι του Πειραιά κατευθείαν. Αυτό ήταν ένα λεφούσι που, δεν το θυμάμαι πως ήτανε, ήτανε τότε με την πλατεία Βικτωρίας, αλλά ήταν ένα μεγάλο ανθρώπινο... τους εκμεταλλεύτηκαν δεν ξέρω ποιοι, τους βάλανε λοιπόν μέσα στο πάρκο, τους πετάζανε μέσα στο πάρκο με σκηνές, προσέζτε με δίπλα σε πιάτσα ναρκωτικών. Όπου οι ίδιοι άνθρωποι τώρα, άνθρωποι του Δήμου, της

¹⁰⁰⁰ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

καθαριότητας, δεν ξέρω τι, μας λέγανε, γιατί πήγαμε να δούμε τι γίνεται δηλαδή, αντί να καλυτερεύει η κατάσταση, να χειροτερεύει, ρίχνετε τους ανθρώπους αυτούς εδώ μέσα; Που; Δηλαδή συγγνώμη που θα ουρούν; Που θα... ναι όλα αυτά. Και λέει δεν είναι μόνο αυτό, εμένα δεν πήγε το μυαλό μου, είναι ότι είναι πολύ επικίνδυνο γιατί κάποιοι από αυτούς έχουν, αυτή ήταν η στιχομυθία, μπορεί να έχουν μαζί τους και κάποια χρήματα, είναι οι άνθρωποι, από που είχαν έρθει αυτοί τώρα, δεν ήταν Σύριοι, τι ήταν αυτοί;, δεν θυμάμαι... μπορεί να έχουν χρήματα μαζί τους και λέμε μπορεί να τους σφάζουν το βράδυ. Όταν έχεις ένα, ... τέλος πάντων αυτό νομίζω μέχρι τέλη Αυγούστου, το λύσανε. Δεν ξέρω πως, ποιοι, τι κάνανε τους μετακίνησαν από κει και τους πήραν. Ποιοι τους φέρανε και τι τους κάνανε, ούτε ασχολήθηκα, σας λέω, είπα δηλαδή να ασχολείσαι πια μέχρι...».¹⁰⁰¹

Δ.Κ.: «εδώ είχαμε το μεγάλο σοκ το προσφυγικό στην αρχή που ήρθανε με τις σκηνές. Τότε είχε πραγματικά γίνει μια συγκινητική κινητοποίηση από πλευράς των κατοίκων που μαζευτήκαμε όλοι, κουβέρτες, ρούχα, φαγητά, με όλα αυτά πήγαμε να συνδράμουμε. Βέβαια επήλθε κόπωση και υπήρχε και η αντίληψη ότι δεν είμαστε στο 22 να χτίσουμε μέσα στο πάρκο προσφυγικές κατοικίες, έπρεπε κάτι να γίνει. Έγινε κάτι, μεταφέρθηκαν αλλού. Εγώ νομίζω ανταποκρίθηκε καλά ο κόσμος του πάρκου τότε, δηλαδή, όπως νομίζω και η θρησκεία των Ελλήνων, δηλαδή έδειξε την προσέγγισή του... γινόταν και συσσίτια τότε, υπήρχαν, μέχρι πρόσφατα δηλαδή, υπήρχε ο καλός μας άνθρωπος που ερχόταν μια φορά την εβδομάδα και έδινε».¹⁰⁰²

Θ.Κ.: «Κοίτα, οι πρόσφυγες ήτανε ένα μικρό χρονικό διάστημα, αν μιλάς για τους πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί ένα διάστημα στο πάρκο, τώρα γενικά για τους πρόσφυγες; γενικώς νομίζω ότι δίνουνε μεγαλύτερη ζωή στο πάρκο, οι πρόσφυγες ήταν μια για μένα..., ήταν κακή επιλογή, δηλαδή ήταν κι αυτό στο πλαίσιο, α, έχουμε ένα χώρο εκεί τέτοιο ρίξε τους όλους. Και για αυτούς τους ανθρώπους δηλαδή, δεν ήταν το ότι το καλύτερο να μείνουν εκεί πέρα και υπήρξε εποχή που κινδυνέψανε με παρεμβάσεις της Χρυσής Αυγής και προς τιμήν τους οι φίλαθλοι του Παναθηναϊκού ήρθαν και προστατεύσανε το χώρο, αν δεν το ξέρεις. Βέβαια αυτό ήτανε πολύ, πέρασε... δηλαδή ήταν και κάποιο... ένα κοινό μυστικό, κοινό μυστικό σε κινηματικούς χώρους, ας πούμε».¹⁰⁰³

Δ.Τ.: «Ναι, οφείλω να πω ότι εκείνη την εποχή το πάρκο ήταν εγκαταλελειμμένο, άρα οι πρόσφυγες ήταν ένα κερασάκι στην τούρτα. Φυσικά όντας ένας καταυλισμός, στον οποίο για να καθαριστεί όταν απομακρύνθηκαν πέρασε, εν πάση περιπτώσει... Κοίταζε να δεις όταν έγινε ο σεισμός, ο μεγάλος, το πάρκο γέμισε κόσμο. Έγινε μια κρίση προσφυγική και

¹⁰⁰¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

¹⁰⁰² Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

¹⁰⁰³ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

θες κάπου να τους βάλεις η μια λύση ήταν το πάρκο. Κακά τα ψέματα, έτσι; Απλά πρέπει στη συνέχεια εν πάση περιπτώσει, αφού περνάς την κρίση τη διαχειριστική να πας να το καθαρίσεις και να πεις παιδιά ήταν μια έκτακτη ανάγκη, όπως ήταν και ο σεισμός και βάζαμε τις σκηνές εδώ μέσα. Έτσι δεν είναι; Άρα το ερώτημα δεν είναι γιατί ήρθαν οι πρόσφυγες. Γιατί ήταν μια έκτακτη ανάγκη. Απλώς γιατί πέρασαν τρία χρόνια για να καθαρίσουν το πάρκο είναι ένα καλό ερώτημα».¹⁰⁰⁴

Α.Π.: «Είχαν στηθεί σκηνές μέσα στο πάρκο το 15, βέβαια, είχε σκηνές, ναι είχε. Κοίταζε ήταν ένα υπαίθριο πάρκο χρηστών, μετά ήρθαν και οι πρόσφυγες κυρίως από την πλατεία Βικτωρίας, όπου το υπέροχο ήτανε, είχα ρωτήσει έναν άνθρωπο που ήταν κοντά στην κυβέρνηση: τελικά ρε παιδιά, γιατί το επιτρέπουμε αυτό; δεν μπορεί να γίνει κάτι; Μα λέει να πάνε σε κανένα hotspot, να πάνε κάπου να..., μα λέει: θέλουνε στο κέντρο και λέω: και τι με ενδιαφέρει εμένα τι θέλουνε; Αυτοί θέλουνε ή οι διακινητές θέλουνε; για να συνεννοούμεθα. Τι θα πει θέλουν; Κι εγώ θέλω να μείνω στην Εκάλη. Μπορώ; Όχι. Λοιπόν, εκεί που θα τους ορίσουμε εμείς θα πάνε. Αλλά όταν έχεις ένα κράτος μπουρδέλο, είναι αναμενόμενο ότι θα γίνουν αυτά».¹⁰⁰⁵

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι πρόσφυγες (ίσως και λόγω του περιορισμένου χρόνου παραμονής τους στο Πάρκο) αποτέλεσαν την μικρότερη ενόχληση για τους περίοικους. Επιπλέον η απόσταση του γεγονότος έχει αμβλύνει τις εντυπώσεις. Εξάλλου η παραβατικότητα λόγω του ναρκεμπορίου στο Πάρκο έθετε σε δεύτερη μοίρα το θέμα των προσφύγων. Ούτως ή άλλως το Πάρκο βρισκόταν σε αποσύνθεση οπότε η όποια ενόχληση από την παρουσία των προσφύγων ήταν περιορισμένη. Τέλος να σημειωθεί ότι όλοι οι ερωτώμενοι έχουν αυξημένα αντανάκλαστικά απέναντι στις επιθέσεις της Χρυσή Αυγής απέναντι στον «ξένο» οπότε θεωρούν υποχρέωση τους να συμπαρασταθούν στους πρόσφυγες.

ΧΠ. «Πάρκο και καθαριότητα».

Πάρκο και καθαριότητα. Το θέμα της καθαριότητας ενός δημόσιου, κοινόχρηστου χώρου, όπως είναι το Πεδίο του Άρεως, δεν μπορεί παρά να δημιουργεί εντάσεις μεταξύ θαμώνων και πολιτείας, συλλογικοτήτων και διοίκησης του Πάρκου, αλλά και μεταξύ των ίδιων των κρατικών υπηρεσιών που

¹⁰⁰⁴ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

¹⁰⁰⁵ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

αδυνατούν (όχι ηθελημένα, αλλά λόγω πολυνομοθεσίας και επικάλυψης αρμοδιοτήτων) να συντονιστούν. Το μόνο κοινό σημείο όλων είναι η αναγνώριση του προβλήματος, η καλή διάθεση να βοηθήσουν και η ευχή να λειτουργήσουν κάποτε οι υποδομές του Πάρκου.

Δ.Τ.: «όσον αφορά το δήμο, κανονικά δεν επιτρέπεται από την ευρωπαϊκή ένωση να γίνεται, το να πει ένας θεσμός του κράτους, να το αναθέσει σε ένα άλλο θεσμό του κράτους. Κανονικά πρέπει να πάει μέσα από διαγωνισμό. Εξ όσων γνωρίζω τα πρώτα δυο χρόνια που ήταν η κα Δούρου Περιφερειάρχης, κάνανε με κάποιο τρόπο πιθανά όχι εντελώς θεσμικό, και βρήκαν ένα τρόπο ο Δήμος να το καθαρίζει και να δώσει κάποιες άλλες υπηρεσίες η Περιφέρεια. Κάποια στιγμή, δεν ξέρω αν έγινε καταγγελία ή όχι, αυτό δεν το ξέρω, η ουσία είναι ότι αυτό προφανώς δεν ήταν εύκολο να συνεχίσει, οπότε έγινε πλέον κανονικός διαγωνισμός, ο δήμος δεν κατέβηκε σε αυτό το διαγωνισμό και οπότε το ανέλαβε κάποια εταιρία, μειοδότησε και ανέλαβε τον καθαρισμό του πάρκου».¹⁰⁰⁶

Θ.Κ.: «Το λογιστήριο του Κράτους το... δεν άφησε να γίνει αυτή, τέλος πάντων η συνδιαλλαγή χωρίς χρήματα αλλά με κάποιες υπηρεσίες από την Περιφέρεια προς το Δήμο, γιατί προσέφυγαν κάποιοι ιδιώτες και οι οποίοι θέλαν να πάρουν βέβαια την καθαριότητα. Κύριο και πάγιο αίτημα μας είναι να μούνε βέβαια μόνιμοι υπάλληλοι και όλα αυτά, τώρα και λόγω της κρίσης, των μνημονίων είναι ακόμα πιο δύσκολο, αλλά τουλάχιστον, αν λειτουργούμε με συμβάσεις, οι συμβάσεις αυτές να ελέγχονται πάρα πολύ καλά από την Διοίκηση και από την άλλη να έχουν συνέπεια και συνέχεια. Δεν υπάρχει περίπτωση να λήγει μια σύμβαση και να μην έχει ήδη προγραμματιστεί η επόμενη που θα έρθει. Το να μένει το πάρκο 3-4 μήνες χωρίς καμία φροντίδα και ξαφνικά να έρχεται μετά κάποιος να κάνει φροντίδα είτε καθαρισμού, είτε πρασίνου, είτε τεχνικών υπηρεσιών, πάλι το πάρκο, αφής στιγμής στερείται προσωπικού, έχει μεγαλώσει βέβαια, δεν είναι αυτό το 4, έχουνε φτάσει νομίζω γύρω στους 15 υπαλλήλους, εκ των οποίων όμως οι 7-8 είναι διοικητικοί, έχουνε μπει τώρα και κάποιοι οκταμηνίτες συμβασιούχοι που προσφέρουν κι αυτοί ένα έργο, όλα αυτά σαφώς είναι καλύτερα από το τίποτα, σαφώς είναι χειρότερα από το μόνιμο προσωπικό που θα ήταν εκεί και θα φρόντιζε καθημερινά το πάρκο, όπως παλαιότερα που είχε γνωρίσει τις καλύτερες μέρες του που είχε γνωρίσει σαν χώρος πρασίνου».¹⁰⁰⁷

Β.Χ.: «Εμείς οι κάτοικοι της Μαυροματαίων, αρχίσαμε να στέλνουμε επιστολές στην Περιφέρεια, λέγοντας ότι υπάρχει εκεί ένα υγειονομικό θέμα, λέγοντας ότι εκτός από το θέμα των ναρκωτικών υπάρχει και ένα υγειονομικό θέμα. Αυτοί απαντούν με αλήστου

¹⁰⁰⁶ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

¹⁰⁰⁷ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

μνήμης επιστολές, δηλαδή ότι το πρόβλημα θα λυνόταν βάζοντας μια χημική τουαλέτα. Προσπαθώντας να πουν, προσπαθώντας να περιορίσουν την ενόχληση και επειδή αρχίσαμε να λέμε ότι αφοδεύουν, ότι ουρούν, ότι-ότι-ότι-ότι, είπαν: ήρθαν διαπιστώσανε αυτά που λέτε, δεν αμφισβητήθηκαν ποτέ αυτά, και πρότειναν να βάλουν χημική τουαλέτα, τόσο απλά και τόσο αστεία... Εμάς βέβαια ο Δήμος Αθηναίων μας βοήθησε πολύ με την καθαριότητα εδώ, δεν θα μπορούσαμε να ζήσουμε αν δεν ερχόταν το πιεστικό, κάθε μέρα ερχότανε, κάθε μέρα, και τα ούρα είναι πολύ άσχημα και τώρα το καλοκαίρι. Ε, τίποτα πρέπει κι εμείς να προσεγγίσουμε, πρέπει κι αυτοί να προσεγγίσουνε, κάπως να την βρούμε την άκρη. Αυτοί οι Αφغانοί που είναι εδώ είναι κυρίως η Χαζάρα, η φυλή Χαζάρα και είναι ότι χειρότερο, αυτοί έχουν κυνηγηθεί πάρα πολύ...»¹⁰⁰⁸

Σ.Π.: «Στο χώρο που έχει γίνει δημόσιο ουρητήριο των ταξιτζήδων, σκεφτήκαμε να βάλουμε μια χημική τουαλέτα, αλλά δεν προχώρησε γιατί είπανε πολλοί, σιγά μην πηγαίνουνε στην χημική τουαλέτα, το έχουνε μάθει τώρα, θα πηγαίνουνε πάλι εκεί πέρα, τσάμπα θα την βάλουμε, ας πούμε. Οι υπόλοιπες τουαλέτες του πάρκου, οι δυο λειτουργούν ήδη και την μια την φτιάχνουμε τώρα, είχε κάποια προβλήματα δηλαδή, έχουμε φτιάξει τα υδραυλικά της κτλ, πιστεύω ότι μέσα σε δέκα μέρες- δεκαπέντε, τέλη Ιουλίου, θα έχει τελειώσει. Ισχύει βέβαια ότι κλείνουνε νωρίς, λόγω καθαριότητας, επειδή η καθαριότητα δεν έχει το ωράριο εννέα η ώρα, έχει νωρίτερα και αν την αφήσεις χωρίς καθαριότητα θα είναι χάλια, δεν... είναι αυτό που λέω, ότι οι εργολαβίες που βγήκανε, βγήκανε κουτσουρεμένες και δεν βγήκανε στη λογική ότι η λειτουργία πρέπει να είναι συνυφασμένη με το ωράριο, δεν μπορεί να έχεις την μισή ώρα καθαριότητα και την άλλη μισή να μην έχεις».¹⁰⁰⁹

Ε.Α.: «λοιπόν, οι τουαλέτες που είναι εκεί στου Κωνσταντίνου, στην περιοχή την δύσκολη που λέμε, που τώρα βρίσκει, ξαναβρίσκει τα νερά της, αυτές λειτουργούν. Μη με ρωτήσετε τι ώρα λειτουργούν... κάποια στιγμή είπαν ότι λειτουργούν μέχρι τις 2 και λέω δηλαδή αν κάποιος στις 3.30 σγνώμη, θέλει να πάει τουαλέτα, που θα πάει; Δεν ξέρω τι ώρες λειτουργούν, δεν το ξέρω, δηλαδή τώρα που μιλάμε δεν το ξέρω, αν λειτουργούν από το πρωί, ή αν κάποιος που είναι στο πάρκο ξέρει ότι εκεί υπάρχουν τουαλέτες. Οι τουαλέτες που είναι στο κιόσκι επάνω, δεν τις είδα ποτέ, σε αυτές έχω μπει κιόλας, πολύ περιποιημένες, πολύ καθαρές με φύλαξη αλλά δεν ξέρω αν λειτουργούν, ποιες ώρες».¹⁰¹⁰

Δ.Κ.: «... τώρα λειτουργούν οι τουαλέτες κάτω στο άγαλμα του Κωνσταντίνου, μέχρι τις τρεις νομίζω, μετά άμα κατουριέσαι δεν έχει (μορφασμοί γέλιου), κι αυτές κινδυνεύουνε,

¹⁰⁰⁸ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

¹⁰⁰⁹ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

¹⁰¹⁰ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.19

γιατί κακά τα ψέματα άμα δεν υπάρχει φύλαξη, οι τουαλέτες θα γίνουμε shootingrooms. Και αυτές λειτουργούν με φύλαξη. Και λειτουργούν καλά μέχρι τώρα. Βέβαια δεν έχει σαπουνί και χαρτί, λεπτομέρειες (γέλια) πάντως λίγο νεράκι τρέχει».¹⁰¹¹

Δ.Τ.: «Υστερα από μεγάλο αγώνα, είναι γελοίο βέβαια, ανοίξανε οι δημόσιες τουαλέτες που είναι κάτω κοντά στο άγαλμα της Αθηνάς, στο πιο άχρηστο μέρος του πάρκου. Οι δεύτερες τουαλέτες που είναι ακριβώς δίπλα στην Γαρδένια, που θα ήταν και πιο χρήσιμες, που είναι και οι παππούδες δίπλα δεν έχουν ανοίξει. Ο διευθυντής του πάρκου με τον οποίο είχαμε ραντεβού σήμερα και το ακύρωσε, δεν ξέρω γιατί, ελπίζω να ναι τυχαίο... . βεβαίως... μας είπε ότι είναι έτοιμο και το άλλο, αλλά έκανε υγρασία από πάνω και θα έρθει ο εργολάβος κλπ. Να σου πω κάτι, μπορεί να λέει και αλήθεια. Οι τουαλέτες είχε ξεκινήσει να κλείνουν τρεις η ώρα, τώρα νομίζω κλείνει το απόγευμα, κλείνει στις 6-7 η ώρα».¹⁰¹²

«Όμως οι τουαλέτες κλείνουν στις 2:30 το μεσημέρι!! Ας και ο κόσμος δεν επισκέπτεται το Πάρκο αργότερα. Επίσης η απόφαση να κρατάει μετά το μεσημέρι τα κλειδιά το περίπτερο «Γαρδένια» δεν είναι λογική. Οι τουαλέτες δεν αφορούν μόνο τους πελάτες της «Γαρδένιας». Για την τρίτη θέση (Μεγάλη Παιδική Χαρά και Αγ. Χαράλαμπος) δεν υπάρχει πρόβλεψη. Είναι απαραίτητη λοιπόν η ολοήμερη λειτουργία των τουαλετών με ευθύνη φύλαξης και καθαρισμού από την Περιφέρεια, καθώς και η τοποθέτηση δύο χημικών τουαλετών, τόσο δίπλα στη Μεγάλη Παιδική Χαρά όσο και στην είσοδο από Μουστοξύδη. Απλά πράγματα αλλά ουσιαστικά για την καλή και υγιεινή λειτουργία του Πάρκου μας».¹⁰¹³

Ε.Α.: «Είναι η αυλή μας το πάρκο, ναι- ναι- είναι η αυλή, δηλαδή, προσωπικά επειδή μου αρέσει κιόλας, μακάρι να υπήρχε δυνατότητα, δηλαδή αν μου έλεγες τώρα, τα παρατάς όλα να πας με κάποιο τρόπο; Ναι- ναι, να κάνω τον κηπουρό, δεν ξέρω τι, να έχω το ποδήλατό μου, να καθαρίζω, δηλαδή θα μου άρεσε, πως να σας το πω. Έτσι, είναι κάτι που, τώρα σκέφτηκα σαββατοκύριακο να πάρω μια τσουγκράνα που έχω, να πάω να μαζέψω εκεί κάτι φύλλα, κάτι τέτοια, δηλαδή πρέπει κάτι να κάνουμε, και δεν έχεις κάτι που να σε καθοδηγήσει, για να οργανωθείς μόνη σου, μόνος σου, πρέπει να το βάλεις, να αφιερώσεις χρόνο, δεν υπάρχει και η πολυτέλεια του χρόνου, δεν υπάρχει».¹⁰¹⁴

XIII. «Δεσπομένα και αδέσποτα στη χρήση του Πάρκου».

Δεσπομένα και αδέσποτα στη χρήση του Πάρκου. Όπως έχουμε προαναφέρει μια κατηγορία θαμώνων που στήριξε ενεργά τη λειτουργία του Πάρκου στις πιο

¹⁰¹¹ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

¹⁰¹² Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

¹⁰¹³ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=1953> (09.03.2020)

¹⁰¹⁴ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.19

μαύρες σελίδες της ιστορίας του είναι οι ιδιοκτήτες ζώων. Αν και θεωρητικά τα αδέσποτα θα έπρεπε να αποτελούν πρόβλημα στην ασφαλή λειτουργία του Πάρκου, στην προκειμένη περίπτωση τα «δεσπομένα» δημιουργούν το πρόβλημα. Η αλήθεια είναι ότι δεν υπάρχει ένας περιφραγμένος χώρος εκτόνωσης των ζώων, κάτι που αποτελεί πάγιο αίτημα των ιδιοκτητών τους αλλά και της διεύθυνσης του Πάρκου. Επίσης οι ιδιοκτήτες σκύλων θεωρούν ότι είναι μια προνομιακή ομάδα σε σχέση με τους υπόλοιπους θαμώνες λόγω «πρότερου βίου». Πάντως από τις συνεντεύξεις αποτυπώνεται μια δυσαρέσκεια απέναντι στον τρόπο συμπεριφοράς των ιδιοκτητών ζώων σε όλο το Πάρκο.

Ε.Α.: «Λοιπόν, το πάρκο αυτή τη στιγμή έχει τρία αδέσποτα. Τον Βασιλιά, τον Μπρούνο και την Μαυρούλα. Για την Μαυρούλα ήρθε η Στέγη την έκανε γνωστή. Η Μαυρούλα είναι μια πολύ ιδιόρρυθμη περίπτωση σκύλου, είναι εκεί πέρα με την άστεγη του πάρκου, κάθε μέρα βγαίνει στην Αλεξάνδρας, για να κάνει τις χαρές που βλέπει το αφεντικό της να έρχεται, εγώ επειδή περνάω από Αλεξάνδρας, ε, κάθε μέρα, φοβάμαι δηλαδή, μην το δω αυτό το σκυλί κάποια μέρα σκοτωμένο εκεί πέρα και έχει αυτό το τέλος ή αν κάτι συμβεί στην Μαρία, οτιδήποτε, μπορεί να φύγει η Μαρία από εκεί τι θα γίνει το σκυλάκι αυτό, το οποίο είναι ένα φοβικό σκυλί, δηλαδή μόνο τα παιδιά, μόνο στα παιδιά πηγαίνει, είναι φοβερό. Ναι, Μετά ο Μπρούνο, ο Μπρούνο, ο Βασιλιάς έχει γεράσει ο Βασιλιάς, δηλαδή τον έβλεπα εχτές συγκεκριμένα, τον είδα κι αυτόν, γιατί έμπαινε κόσμος για του Οικονομίδη κι αυτός είχε ξαπλώσει κάτω και κοιμότανε, είχε πολύ ζέστη. Τα αδέσποτα είναι αυτά τα τρία. Ο ένας που ήταν ένας άσπρος που είχε έρθει, έναν τον μαζέψανε, πως τον λέγανε τώρα; Τον πήρε τέλος πάντων ένα παιδί, αυτό το άσπρο που ήτανε και..., αυτό το άσπρο εμφανίστηκε πέρσι το μάζεψε ο Δήμος Αθηναίων γιατί αυτό ήταν επιθετικό. Αυτά είναι τα αδέσποτα, δεν έχουμε αδέσποτα.

Τα δεσπομένα, αυτά είναι μεγάλο πρόβλημα, και να σας πω και κάτι. Τις εποχές που το πάρκο το είχαν εγκαταλείψει όλοι, ήταν αυτοί που πηγαίνανε στο πάρκο, όπως και οι δρομείς που τρέχανε, με το φόβο, δεν ξέρω πως τρέχανε οι άνθρωποι, με πολλά προβλήματα τρέχανε και δεν προβλέπεται πάρκο ... Το θέμα είναι ότι, εδώ έχουμε το εξής, ακαθαρσίες σκυλιών που δεν τις μαζεύουν γιατί σου λέει θα γίνουν λίπασμα, εδώ έχουμε δηλαδή... επειδή έχουμε σκυλί κι εμείς, το μαζέψαμε αδέσποτο, λοιπόν, ο άντρας μου που, εκείνος την βγάζει το πρωί, πρωί-πρωί που βγαίνει, εγώ δουλεύω, συνήθως τα απογεύματα πάω, μου λέει, δεν μπορείς να φανταστείς, είμαι ο μοναδικός που τα μαζεύει τελικά; Δηλαδή, έβγαινα προχτές από τον Άγιο Χαράλαμπο, πάνω στο μάρμαρο, όπως έβγαινα για να πάω στην Μπούσγουν, πάνω στο μάρμαρο ήταν ακαθαρσίες σκύλων. Πολλές ακαθαρσίες.

Αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί. Ύστερα το σκυλί δεν μπορείς να το έχεις ελεύθερο, έληξε. Σκυλιά παιδιά ανακατεμένα. Χτές τι μου είπε ένας, το σκυλί σου θέλει λίγο εκτόνωση. Οκ λέω και τι να το κάνω; Θα πηγαίνεις μου λέει βράδυ στην μικρή παιδική χαρά, τώρα δεν ξέρω αν πηγαίνουνε, αυτό πάλι δεν το... πρέπει να πάω 8.30-9 η ώρα να κάνω τον ντεντέκτιβ, να δω αν υπάρχουν άνθρωποι που βάζουν τα σκυλιά στην μικρή παιδική χαρά, αφού φύγουν τα παιδιά, για να τρέχουν εκεί μέσα, επειδή είναι περιφραγμένος ο χώρος; Το κάνανε αυτό κάποτε, το κάνανε και στο μουσείο, το ξέρετε αυτό. Λοιπόν δεν προβλέπεται πάρκο, γιατί δεν προβλέπεται; Γιατί κάτι υπάρχει μέσα στο νόμο που το απαγορεύει. Θα πρέπει, δεν πρόλαβα να το δω τί είναι αυτό που το απαγορεύει. Νομίζω ότι πρέπει να το δει η Περιφέρεια, δεν είναι δικιά μου δουλειά να το δω και αυτό. Δικιά μας, τέλος πάντων. Δηλαδή όποιος θέλει, εγώ θα θελα πάρα πολύ ένα πάρκο σκύλου, αλλά σε τελική ανάλυση εσείς έχετε τα γένια εσείς έχετε και τα χτένια. Βρείτε μια λύση, και αν σε τελική, γιατί θέλει τροποποίηση, μου το είπανε, ένα άρθρο, η διεύθυνση δασών, γιατί λέω που κολλήσατε γιατί εμποδίζετε το πάρκο το έψαξα και το έχω γραμμένο και κάπου, πια δεν ξέρω αν το έχω εδώ ή στο σπίτι, ένα άρθρο σε ένα ΦΕΚ έχει πρόβλημα. Ρε παιδιά εγώ θα σας το λύσω το πρόβλημα, ας πούμε, ποιος ο πολίτης θα πάει να το λύσει; Αφού υπάρχει, είναι επιτακτική ανάγκη, το φυτώριο μέσα φωνάζει έτοιμο είναι. Καθάρισέ το και δώσε το. Εεε, ναι τι το έχεις αυτό το φυτώριο έτσι; Ένα τεράστιο χώρο, εγκαταλελειμμένο; Το γεωπονικό είπες θα το φέρεις, το ακούω το γεωπονικό, από το 15 ακούμε για το γεωπονικό, που είναι το γεωπονικό, μακάρι να έρθει το γεωπονικό». ¹⁰¹⁵

Β.Χ.: «Τα αδέσποτα στο πάρκο ... λοιπόν, ναι, πρέπει να, δεν ξέρω πως θα πρέπει να νομιμοποιήσουμε την δράση αυτών που λέμε πως είναι αναρχικοί των σκύλων. Εγώ δεν πιστεύω πως κάποιος έχει μόνο άδικο. Υπάρχει ας πούμε και ψήγματα, αν θέλετε δίκαιου λόγου σε αυτά που λέει. Τώρα πως το συνδέω αυτό με τα ζώα. Βγάλανε, πήγανε με stencil και χτυπήσανε παντού, στα παγκάκια και ίσως υπάρχει ακόμα στους διαδρόμους το πώς το λέγανε αγγλικά, ότι να δαγκώσεις, bind the hand you bring. Είχε να κάνει με τους ανθρώπους αυτούς που παίρνουνε κάτι σκύλους τάδε μάρκας και αυτό... και πηγαίνουν και περιφέρονται έτσι. Οι αναρχικοί το βάλανε έτσι και περιφέρονται μέσα στο πάρκο. Η αλήθεια βρίσκεται στη μέση. Οι σκύλοι βγαίνουν το πρωί από τα διαμερίσματα και γεμίζουν το πάρκο για να κάνουν την ανάγκη τους τα αφήνουνε έτσι και οι ιδιοκτήτες τους, οι ιδιοκτήτες των σκύλων λένε ότι: όταν δεν έμπαινε κανένας σας στο πάρκο, μπαίναμε εμείς. Φυσικά μπαίνανε γιατί είχαν το σκύλο, έτσι; Δεν έμπαινε κανένας άλλος, ποιος να μπει;. Εκεί πρέπει ένα κομμάτι του πάρκου να πάει για τους σκύλους γιατί είναι πολλοί. Αυτοί δεν

¹⁰¹⁵ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

είναι ιδιοκτήτες σκύλων, αυτοί είναι βασανιστές σκύλων, τους βασανίζουν στα γύρω διαμερίσματα, τους καημένους στα μπαλκόνια όπως τα παιδιά και αυτό. Αυτή είναι η γνώμη μου».¹⁰¹⁶

Σ.Π.: «Με τα αδέσποτα ή μάλλον με τα δεσπομένα μέσα στο πάρκο, οι συλλογικότητες θέλουνε το χώρο που είναι ο βοτανικός κήπος να γίνει πια, να μπορούν να βάλουν τα σκυλιά. Το είχαμε ζητήσει αυτό, το Δασαρχείο δεν το δέχεται. Μάλιστα το είχαμε βάλει και στη διαχειριστική μελέτη, μας το απέρριψε, μας το γύρισε πίσω να το αλλάξουμε κτλ, και τώρα το έχουμε βάλει κάπως καμουφλαρισμένα, με ποια έννοια. Έχουμε βάλει μέσα ότι είναι ένας χώρος που μπορούν να τοποθετηθούν με διατάξεις που εξυπηρετούν και τα ζωντανά. Δηλαδή να βάλουμε ποτίστρες, να βάλουμε κάποια τέτοια ... οπότε, κάπως να, επειδή έχουμε βάλει αυτά τα στοιχεία μέσα, να περιορίσουμε και το χώρο αυτό και να πηγαίνουν τα σκυλιά μόνο εκεί, ας πούμε. Σε αυτό ήταν λίγο πιο δεκτικοί, βέβαια δεν μας είπαν να αλλά δεν μας είπαν και όχι και λέει βάλτε το μέσα, τώρα την έχουμε στείλει την διαχειριστική, πιστεύω θα το περάσουνε, δεν θα μας πούνε όχι τελικά».¹⁰¹⁷

Δ.Τ.: «Τα δεσπομένα ελεύθερα για να μην είναι δεσπομένα και να είναι στο πάρκο ελεύθερα. Εγώ λέω ότι τα αφήνουν ελεύθερα και θέλει λέει να τρέξει. Ωραία κάνε του ένα χώρο μεγάλο, ωραίος χώρος είναι μια απόσταση ρε παιδί μου, πέντε- έξι... εκεί που ήταν το φυτώριο. Κι εμείς... αυτό το φυτώριο είναι νεκρό, στο κάτω-κάτω δεν χρειάζεται κάποια υποδομή, τίποτα δεν χρειαζότανε, απλώς να καθαρίσουνε και να βάλουν και μερικά παγκάκια να κάθονται οι άνθρωποι και να πηγαίνει όποιος θέλει ελεύθερο το σκυλί του, αυτό που γίνεται τώρα πίσω από το φράχτη και να το αφήνει ελεύθερο και ας το κάνουν, εντάξει...»¹⁰¹⁸

Α.Π.: «Αδέσποτα; Το πρόβλημα στο πάρκο είναι τα δεσπομένα, αυτά που έχουν ιδιοκτήτες. Είναι τρελή η κατάσταση, διότι ως έλληνες θεωρούμε υποχρέωσή μας να μην υπακούσουμε σε κανένα κανονισμό, κι αυτό είναι γιατί μας βολεύει, το έχουμε ιδεολογικοποιήσει κιόλας, ότι οι νόμοι φτιάχτηκαν από την πλουτοκρατία. Τώρα αυτοί οι νόμοι που σε υποχρεώνουνε, οι κανονισμοί που σε υποχρεώνουν να μαζέψεις τα περιττώματα του σκύλου σου, δεν κατάλαβα τι επαναστατικό έχει να παραβιάζεται, αλλά εν πάση περιπτώσει, είναι, νομίζω ότι αυτή τη στιγμή μπορεί και να είναι το νούμερο ένα πρόβλημα του πάρκου. Ναι, μάλιστα έτσι και τολμήσεις και κάνεις καμία παρατήρηση σε κανένα από αυτά τα νεαρά άτομα που τα βλέπεις και λες, ξέρεις, ένα παιδί νεαρό, όπου σίγουρα έχει οικολογική αντίληψη ή είναι μοντέρνο και του λες, ρε παιδάκι μου: μάζεψε τα, μπορείς να ακούσεις το καταπληκτικό: τι

¹⁰¹⁶ Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2019

¹⁰¹⁷ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

¹⁰¹⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ., 19.06.2019

λες μωρέ και είναι και λίπασμα, είναι και λίπασμα. (ακούγονται έντονα γαυγίσματα) Από την αλωνιστική μηχανή στο Cayenne πήγαμε ως έθνος, οπότε ακούς διάφορα».¹⁰¹⁹

XIV. «Η διεκδίκηση του Πάρκου από το Δήμο της Αθήνας».

Η διεκδίκηση του Πάρκου από το Δήμο της Αθήνας. Ένα ερώτημα που τίθεται είναι αν επιθυμεί η Περιφέρεια, σημερινός ιδιοκτήτης, να έχει στην αρμοδιότητά της το Πεδίο του Άρεως, ή θα προτιμούσε να αναλάβει την λειτουργία του ο Δήμος Αθηναίων; Και αν ναι, (γιατί η σχετική συζήτηση κρατάει χρόνια τώρα) τι εμποδίζει την πραγματοποίηση αυτής της μεταβίβασης αρμοδιότητας; Επίσης τι πιστεύουν οι συλλογικότητες που βρίσκονται γύρω από το Πάρκο για την καλύτερη διαχείρισή του. Την απάντηση δίνουν οι ίδιοι οι διεκδικητές των συναφών πολιτικών θώκων και οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων.

Ρένα Δούρου: «Οι όροι αυτής της δημόσιας συζήτησης έχουν νόημα στο μέτρο και τον βαθμό που αυτοί αφορούν στο δημόσιο συμφέρον και στην εκπλήρωση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας. Θέλω να πω ότι το κρίσιμο για τον πολίτη δεν είναι αν θα είναι η Περιφέρεια, ο Δήμος ή το Υπουργείο που θα έχει την ευθύνη του πάρκου. Αλλά αν αυτό μπορεί να λειτουργήσει ο δημόσιος χώρος πρασίνου, ψυχαγωγίας και αθλητισμού, με κοινωνική ευαισθησία και ευθύνη. Η σημερινή διοίκηση της Περιφέρειας έχει αποδείξει ότι είναι σε θέση να επιτελέσει αυτή την αποστολή και αυτό παρά τις κατά καιρούς κριτικές ορισμένων που είχαν επενδύσει ποικιλοτρόπως σε μια αποτυχία στο Πεδίον του Άρεως. Όλοι αυτοί σήμερα διαψεύδονται καθημερινά από την πραγματικότητα»¹⁰²⁰.

Γιώργος Πατούλης: Στο πλαίσιο των κοινών μας αγώνων πριν από μερικούς μήνες, είχα δημόσια τοποθετηθεί ότι αν η Περιφέρεια Αττικής δεν θέλει ή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της, τότε ας μεταφέρει τις αρμοδιότητες και τους πόρους στον Δήμο Αθηναίων. Ξεκαθαρίζω όμως προς κάθε κατεύθυνση ότι εμείς και θέλουμε και μπορούμε, αλλά και γνωρίζουμε πως θα υλοποιήσουμε το σχέδιό της για μια ριζική αναμόρφωση του Πεδίου του Άρεως. Σε κάθε περίπτωση πάντως, επειδή αναγνωρίζουμε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Δήμου Αθηναίων για το πάρκο αυτό που βρίσκεται εξ' ολοκλήρου στα όριά του, θα υπάρξει συνεννόηση και συνεργασία με τον νέο Δήμαρχο Αθηναίων ώστε να συντονίζουμε πάντοτε τις ενέργειές μας και να προχωρούμε στις κατάλληλες διευθετήσεις».¹⁰²¹

¹⁰¹⁹ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

¹⁰²⁰ https://www.huffingtonpost.gr/entry/ereena-huffpost-meros-v-pedion-toe-areos-to-parko-poe-omorfene-kai-to-yketo_gr_5c4df82fe4b0287e5b8bbe79 (29.01.2019)

¹⁰²¹ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (15.02.2019)

Γιάννης Πρωτούλης: «Για μας το κύριο δεν είναι ποιος θα έχει τις αρμοδιότητες για το Πεδίο του Άρεως, Περιφέρεια ή Δήμος, αυτή η αντιπαράθεση γίνεται και για τα άλλα πάρκα για να συντηρείται το γνωστό παιχνίδι της μετάθεσης των ευθυνών. Και κυρίως, γιατί με τους νόμους που κατά καιρούς ψηφίζονται εκχωρούνται μια σειρά αρμοδιότητες σε Δήμους και Περιφέρειες χωρίς την αντίστοιχη χρηματοδότηση, ως όχημα για να προωθείται η ανταποδοτικότητα, η ιδιωτικοποίηση».¹⁰²²

Νάσος Ηλιόπουλος (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας, με τον συνδυασμό «Ανοιχτή Πόλη»-υποστηριζόμενος από ΣΥΡΙΖΑ): Σχετικά με την ανάληψη από τον Δήμο της ευθύνης του Πεδίου του Άρεως, απάντησε ότι «υποστηρίζει την συνεργασία Δήμου-Περιφέρειας για το θέμα διαχείρισης του Πάρκου, ανεξαρτήτως από το ποιος θα είναι ο Περιφερειάρχης». Για την δε μετάθεση ευθυνών μεταξύ Δήμου και Δασαρχείου στην περίπτωση του Άλσους Ευελπίδων τόνισε ότι «ο Δήμος πρέπει να ανταποκρίνεται και να μην υπεκφεύγει του προβλήματος».¹⁰²³ Επίσης δήλωσε ότι: «Κατανοώ το αίτημα των κατοίκων να περάσει το Πεδίον του Άρεως στον Δήμο Αθηναίων, γιατί ο Δήμος έχει περισσότερο δυναμικό, έχει περισσότερους ανθρώπους να δουλέψει. Λέω όμως το εξής: όταν ένας Δήμος θέλει να συνεργαστεί σε κάτι, θέλει πραγματικά να βοηθήσει, μπορεί να το κάνει ακόμα κι αν δεν υπάρχει η αποκλειστική αρμοδιότητα. Αν το Πεδίον του Άρεως ήταν σήμερα στην ευθύνη του Δήμου, με την πολιτική που ακολουθεί ο Δήμος για το πράσινο, τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι και χειρότερα. Έχουμε παραδείγματα με τον λόφο του Στρέφη που χάνει χώμα – όχι μόνο όταν βρέχει, αλλά και όταν φυσάει... Αν κάποιος από εσάς μιλήσει με τους φίλους του Εθνικού Κήπου, θα σας πουν πόσο μεγάλα προβλήματα έχει ο ίδιος ο Εθνικός Κήπος. Γι' αυτό κι εγώ προτείνω να μην προτάσσουμε το θέμα των αρμοδιοτήτων, αλλά της συνεργασίας και της πολιτικής βούλησης. Ένας Δήμος που θα ήθελε να συνεργαστεί, προφανώς και θα μπορούσε να συνεργαστεί και με την Περιφέρεια και με οποιονδήποτε άλλον οργανισμό για να κάνει δράσεις πολιτισμού, να κάνει δράσεις αθλητισμού και να δώσει ζωντάνια στο Πάρκο»¹⁰²⁴.

Παύλος Γερουλάνος (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας - υποστηριζόμενος από ΚΙΝΑΛ): «Θεωρεί ότι το Πεδίο του Άρεως πρέπει να το αναλάβει ο Δήμος, αλλά το σημαντικό είναι να επιλυθούν γενικότερα τα προβλήματα αρμοδιοτήτων».¹⁰²⁵ «... θα μπορούσα να πω ότι ο Δήμος θα διεκδικήσει το Πεδίον του Άρεως, θα το πάρει και όλα θα είναι ρόδινα. Θέλω όμως να είμαι ειλικρινής. Διότι γνωρίζω από την πείρα μου ότι δύσκολα «ξεμαγκώνεις»

¹⁰²² <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=118> (03.02.2019)

¹⁰²³ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (09.03.2019)

¹⁰²⁴ <https://www.postmodern.gr/dialogos-toy-nasoy-iliopoyloy-me-toys/> (10.05.2019) (συζήτηση με κατοίκους μετά από πρόσκληση του Συλλόγου «Αθηνά» Πεδίο του Άρεως)

¹⁰²⁵ <https://www.epimenoumepedioareos.gr/?p=337> (20.03.2019)

κάτι από τα νύχια της κεντρικής εξουσίας. Κι ακόμα όταν τα καταφέρεις, δεν σου δίνουν τα μέσα για να κάνεις σωστά τη διαχείριση της αρμοδιότητας που πήρες». Λοιπόν, ο «ελέφαντας» μέσα σε αυτό το δωμάτιο είναι η αρμοδιότητα του Δήμου Αθηναίων πάνω στο Πεδίο του Άρεως. Όπως όλοι ξέρουμε, αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει αρμοδιότητα. Θα τη διεκδικήσουμε; Ναι, θα τη διεκδικήσουμε. Θεωρώ ότι είναι τρελό το γεγονός ότι ένας πνεύμονας πρασίνου, ο οποίος είναι μέσα στην πόλη –το Πάρκο δεν ανήκει σε δύο ή τρεις δήμους- να μην είναι στην αρμοδιότητα του δήμου Αθηναίων. Θα διεκδικήσουμε λοιπόν το Πεδίο του Άρεως και θα διεκδικήσουμε όλες τις αρμοδιότητες που θα μας επιτρέψουν να το διαχειριστούμε σωστά.¹⁰²⁶

Κώστας Μπακογιάννης (υποψήφιος Δήμαρχος Αθήνας με το συνδυασμό Αθήνα Ψηλά - υποστηριζόμενος από ΝΔ): «Το κέντρο της Αθήνας, το Πεδίο του Άρεως, η γύρω Περιοχή είναι η καρδιά του πολεοδομικού συγκροτήματος της πόλεως των Αθηνών. Από εδώ πρέπει να ξεκινήσει η πολύ μεγάλη προσπάθεια για να σηκωθεί η Αθήνα όρθια. Σε όλες τις συζητήσεις που έχουμε κάνει μέχρι τώρα με τον Πρόεδρο αλλά και με μέλη του Συλλόγου σας, συμφωνούμε ότι έφτασε επιτέλους η ώρα το Πεδίο του Άρεως να περάσει στο δήμο της Αθήνας. Ο δημότης, ο κάτοικος, ο επισκέπτης πρέπει να ξέρει από πού να «ζητάει λογαριασμό». Το Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας πρέπει να έχει την ευθύνη για το κέντρο της πόλης, να μπορεί να σχεδιάζει και να υλοποιεί»¹⁰²⁷.

Εκπρόσωποι συλλογικοτήτων γύρω από το Πεδίο του Άρεως:

Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως: Δ.Τ.: «Μετά τον δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης που έγιναν οι Περιφέρειες, πέρασε στην Περιφέρεια. Μία από ότι φαίνεται όχι καλή ιδέα, ανεξαρτήτως ποιος είναι ο Περιφερειάρχης και ο Δήμαρχος. Το σοβαρό πρόβλημα που εμφανίσε το γεγονός της Περιφέρειας είναι ότι η Περιφέρεια δεν έχει προσωπικό να διαχειριστεί ένα πάρκο, δηλαδή είναι πέντε, πέντε- δέκα διοικητικοί υπάλληλοι και γίνονται όλα μέσα από εργολαβία. Οι εργολαβίες δεν είναι υποχρεωτικά κακές, αλλά πρέπει να έχεις προσωπικό να τους επιτηρεί, να τους κατευθύνει, να τους... όπως, άμα πάρεις ένα εργολάβο σπίτι σου πρέπει να σαι από πάνω, δεν έχει τη δυνατότητα με αποτέλεσμα και πολλά χρήματα πληρώνει και το αποτέλεσμα είναι πολύ φτωχό. Είναι προτιμότερο να το πάρει ο Δήμος, ανεξάρτητα ποιος είναι ο Δήμαρχος. Αυτά τα πράγματα πρέπει να λύνονται πιο πολύ θεσμικά, παρά με το ποιος ή ποια θέση έχει ο άλλος, δήμαρχος ή περιφερειάρχης. Άλλωστε ο δήμος έχει υπηρεσία πρασίνου, έχει δημοτική αστυνομία, έχει τεχνικούς, ηλεκτρολόγους, υδραυλικούς, η Περιφέρεια δεν έχει τίποτα από αυτά. Αυτός είναι ένας

¹⁰²⁶ <https://www.postmodern.gr/dialogos-payloy-geroylanoy-me-toys-ka/> (23.05.2019)

¹⁰²⁷ <https://www.postmodern.gr/dialogos-kosta-mbakogianni-me-tous-katoikous-tou-pediou-tou-areos/> (17.05.2019)

λόγος που είμαστε αυτής της άποψης, και νομίζω ότι οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής είναι υπέρ στο Δήμο, παρόλο που είναι και η άλλη άποψη που σου λέει: δεν έχει σημασία ποιος είναι αρκεί να κάνει τη δουλειά. Το να το πάρει ο Δήμος μην το ξεχάσουμε, πρέπει να πάρει κι ένα ποσό, έτσι, για να έχει... θα πρέπει εν πάση περιπτώσει να υπάρχει και μια προίκα, αν δεν έχει προϋπολογισμό χωριστό ένα project που λέγεται Πεδίον του Άρεως δεν μπορεί να λειτουργήσει».¹⁰²⁸

Θ.Κ.: «Δεν έχουμε αντίρρηση, ας την πάρει, (ο Δήμος) δεν είναι πανάκεια αυτό, αλλά επειδή υπάρχουν άλλες ομάδες κατοίκων κτλ που το θεωρούν σαν, αχ να το πάρει ο Δήμος και τι καλά που θα το κάνει ο Δήμος, πιστεύουμε πάντα ότι ο φορέας που πρέπει να το πάρει πρέπει να έχει την πολιτική βούληση να το φτιάξει. Έχουμε δυστυχώς, σαν εξαρχαιώτης εγώ το λέω, το παράδειγμα του λόφου του Στρέφη...».¹⁰²⁹

Οι φίλοι των αστέγων του Πεδίου του Άρεως: Α.Π.: «θεωρητικά, ο δήμος έχει περισσότερες υπηρεσίες για το πράσινο και για τη συντήρηση ενός τέτοιου χώρου. Στην πράξη όμως σημασία έχει κάποιος να ασχολείται σοβαρά με το θέμα. Δηλαδή, η Περιφέρεια που το κάνει, που οτιδήποτε κάνει, γίνεται το κάνει με εργολαβίες, θα μπορούσε να το κάνει καλά, άμα προκηρύσσει εγκαίρως τις προκηρύξεις, εάν υπάρχει επίβλεψη, αν υπάρχει σοβαρότητα και μεθοδικότητα και μεράκι».¹⁰³⁰

Κίνηση κατοίκων - γονέων για την προστασία του Πεδίου του Άρεως: Ε.Α.: «αν ήταν από καταγγελία αυτό, δεν το γνωρίζω, (αναφέρεται στο θέμα της σύμβασης καθαριότητας μεταξύ Περιφέρειας και Δήμου Αθηναίων), αλλά πήγε στο ελεγκτικό και είπε το ελεγκτικό ότι: από την στιγμή που είσαι, που έχεις το πάρκο, πως να έχω εγώ; Να μου δώσεις εμένα το Πεδίον του Άρεως, που εμένα και θα έκανα κάτι, και να μην έχω μια τσάπα από έσα στην υπηρεσία μου, να μην έχω έναν ηλεκτρολόγο, απλά πραγματάκια, να μην έχω μια σκούπα να πάρω να καθαρίσω, κι έχω το πάρκο; Γι' αυτό και λέμε ότι το πάρκο πρέπει να περάσει στο Δήμο Αθηναίων, άσχετα ότι ο Δήμος Αθηναίων έχει βαρέσει διάλυση, εμείς το είχαμε, το έχουμε αίτημα αυτό, είναι τελειωμένο αυτό, θα πρέπει ο Δήμος να αναλάβει το πάρκο, τελεία και παύλα. Μόνος του, δεν θέλω να ακούσω ούτε για συμπράζει, ούτε..., όπως αυτό που γίνεται στον Τρίτη, όχι τέτοια πράγματα στο πάρκο μας. Α. ένας φορέας. Τώρα αν θέλει ο φορέας αυτός να δει τι θα κάνει και πως θα το κάνει, γιατί εδώ πέρα μιλάμε για ένα γραφειοκρατικό σύστημα, παλαβό τελείως, με τις εργολαβίες, με τις απευθείας αναθέσεις και δεν ξέρω με άλλο τι, αλλά θεωρώ αν ο Δήμος Αθηναίων βάλει μέσα την υπηρεσία πρασίνου, είναι τεράστιος χώρος, βάλε την υπηρεσία πρασίνου σε μια

¹⁰²⁸ Συνέντευξη με Δ.Τ. 19.06.2019

¹⁰²⁹ Συνέντευξη με Θ.Κ., 12.06.2019

¹⁰³⁰ Συνέντευξη με Α.Π., 07.06.2019

γωνία, που δεν ξέρω που την στεγάζει τώρα, βάλει την υπηρεσία ηλεκτροφωτισμού βάλει και την καθαριότητα, θα το έχει κούκλα. Και φτιάξει λίγο με τον ΟΠΑΝΔΑ, μα τώρα είναι δυνατόν; διαβάζω στο Αθηνόραμα, ελάτε λέει στα πάρκα, να γευτείτε τα πάρκα αλλιώς, πως το λέει; Μου ανεβαίνει η πίεση.

Ο Πατούλης μέχρι χτές έλεγε, ήμουν μπροστά που έλεγε, θα το δώσει, τώρα λέει το θέλει. Τι να το κάνεις; Τι θα το κάνεις κύριε Πατούλη. Τι τώρα, τώρα τα γυρίσαμε, δεν τον περιμένουμε στη στροφή; τώρα τον περιμένουμε στη στροφή τι θα κάνει». ¹⁰³¹

Πρωτοβουλία κατοίκων Πεδίου του Άρεως: Β.Χ.: «Ο καβγάς γίνεται όπως πάντα στην Ελλάδα για το πάπλωμα. Έχει πόρους δικαιούται κάποιους πόρους το πάρκο, έχει προίκα το πάρκο, άρα είναι λοιπόν μια πολύφερνη νύφη. Γι' αυτό το θέλει η Περιφέρεια, γι' αυτό το θέλει ο Δήμος και γι' αυτό το θέλουν όλοι. Αλλά εγώ θα εντόπιζα το θέμα της διαχείρισης όχι μόνο στον οργανισμό που έχει την διαχείριση εκ του νόμου, θα το εντόπισα και σε επίπεδο γειτονιάς. Ο Δήμος δεν μπορεί να διαχειριστεί το ένα στρέμμα που είναι στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμο Αθηναίων κι έχουνε γίνει τραγικά πράγματα κι εκεί, δεν μπορούνε να περάσουν οι φοιτητές. Δεν μπορεί να διαχειριστεί το ένα στρέμμα, δηλαδή αυτό που λένε να το πάρει ο Δήμος και όχι η Περιφέρεια ότι είναι πανάκεια, μια βλακεία είναι». ¹⁰³²

Πεδίον του Άρεως το Πάρκο μας: Δ.Κ.: «Είμαι φανατικός υπέρ (του να περάσει η διαχείριση στο Δήμο), αυτό ξεκινάει από τα αντικειμενικά δεδομένα ότι η Περιφέρεια Αττικής δεν έχει υπηρεσίες να συντηρήσει κανένα χώρο. Η Περιφέρεια Αττικής είναι για να εγκρίνει τα κονδύλια, τα έργα των Δήμων, να διανείμει τα χρήματα, να επιβλέπει τα έργα και όλα αυτά. Δεν μπορεί να κάνει τίποτα η Περιφέρεια Αττικής και όχι ότι το γεγονός ότι είναι άχρηστη η Δούρου και ότι ήταν ικανός ο Καμίνης, αλλά από το γεγονός ότι αντικειμενικά δεν μπορούσε, και αυτό που έκανε ήταν να αναθέτει σε εργολάβους, το οποίο όμως δεν το έκανε με συστηματικότητα μέχρι ένα σημείο, μόνο το τελευταίο οκτάμηνο, δεκάμηνο άρχισαν να τρέχουν οι εργολαβίες η μία μετά την άλλη. Αλλά και πάλι είναι αυτό που σου λέω: πήγαινε ας πούμε, ανέθετε την εργολαβία να αλλάζουν τα φώτα, άλλαζαν τα φώτα και μετά άρχιζαν ένα – ένα να χαλάει και δεν υπήρχε ένας εργάτης να αλλάξει την λάμπα. Δηλαδή, έπρεπε να δοθεί άλλη εργολαβία για να ξανά αλλάζουν όλα τα φώτα ή να το κάνουν. Δεν γίνεται η Διοίκηση έτσι». ¹⁰³³

Ο Δημήτρης Καλαντζής (δημοσιογράφος, μέλος συλλογικοτήτων Πεδίου του Άρεως (Επιμένουμε Πεδίο του Άρεως, Σύλλογος Αθηνά, Πεδίο του Άρεως το

¹⁰³¹ Συνέντευξη με Ε.Α., 14.06.2019

¹⁰³² Συνέντευξη με Β.Χ., 12.06.2018

¹⁰³³ Συνέντευξη με Δ.Κ., 09.06.2019

πάρκο μας, διαχειριστής της σελίδας <https://www.facebook.com/postmodern.gr/> κ.α.), είναι και ο δημιουργός ψηφίσματος για την υπαγωγή του Πεδίου του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων στην ιστοσελίδα: https://secure.avaaz.org/el/community_petitions/To_Pedion_toy_Areos_na_perasei_ston_Dimo_Athinaion/

Να σημειωθεί ότι αυτή η άποψη εκφράζει και το σύνλλογο «**Αθηνά**».

«Το Πεδίον του Άρεως βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας, περιστοιχίζεται από ιστορικές γειτονίες της πρωτεύουσας και επί χρόνια βιώνει την απαξίωσή του επειδή για κάποιον παράλογο λόγο δεν υπάρχει στην αρμοδιότητα του Δήμου Αθηναίων αλλά στην αρμοδιότητα της αχανούς Περιφέρειας Αττικής. Η Περιφέρεια Αττικής δεν διαθέτει υπηρεσίες για τη φροντίδα ενός χώρου πρασίνου. Δεν έχει διεύθυνση πρασίνου, ούτε διεύθυνση καθαριότητας, ούτε συντήρησης υποδομών. Καλύπτει τις ανάγκες του Πεδίου του Άρεως με εργολαβίες που συχνά δεν έχουν συνέχεια και συνέπεια με αποτέλεσμα το Πάρκο να βυθίζεται κατά περιόδους στην πλήρη εγκατάλειψη. Σήμερα το Πεδίον του Άρεως διαθέτει μόλις 7 άτομα μόνιμο προσωπικό εκ των οποίων τα 6 είναι διοικητικοί υπάλληλοι με αποτέλεσμα οι περισσότερες υποδομές του (σιντριβάνια, βοτανικός κήπος, φυτώριο, τουαλέτες, παιδικές χαρές κλπ.) να παραμένουν κλειστές ή να υπολειτουργούν. Ζητάμε λοιπόν την υπαγωγή του Πεδίου του Άρεως στον Δήμο Αθηναίων, όχι γιατί εξορισμού ο Δήμαρχος είναι πιο αποτελεσματικός από τον Περιφερειάρχη, αλλά διότι έτσι εξασφαλίζονται οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις για μία συνεπή πορεία προς την αναγέννηση του Πάρκου, ώστε να καταστεί ξανά ο εμβληματικός χώρος ανάσας, δροσιάς, χαλάρωσης και αποφόρτισης ολόκληρης της Αθήνας. Σύλλογος Αθηνά Πεδίον Άρεως»¹⁰³⁴

Η Περιφέρεια πάντως αρνείται να παραχωρήσει τη διαχείριση του Πάρκου στο Δήμο. Σε προσωπικό επίπεδο όμως ακούγονται και διαφορετικές απόψεις. Όταν δε αυτές οι απόψεις ακούγονται από ανθρώπους που έχουν την ευθύνη λειτουργίας του Πάρκου τότε αυτές αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα.

Σ.Π.: «υπάρχει ακόμα και η προσωπική μου γνώμη, αν θες να καταγραφεί, είναι τελείως προσωπική μου όμως, δεν δεσμεύει σε τίποτα την υπηρεσία, είναι ότι ο Δήμος μπορεί να το διαχειριζότανε καλύτερα. Γιατί έχει υπηρεσίες πρασίνου, έχει μηχανήματα, έχει προσωπικό. Εμείς εδώ δεν είμαστε, είμαστε δέκα άνθρωποι, οι οποίοι δεν είμαστε καν τεχνικό προσωπικό να βγούμε έξω να κλαδέσουμε, να κάνουμε, να δείξουμε, μηχανήματα δεν έχουμε καθόλου, προσπαθούμε με εργολαβίες... Οι εργολαβίες μια βγαίνουνε, μια περικόπτονται, μια δεν ξέρω εγω τι κλπ., δεν γίνεται έτσι. Ενώ ο Δήμος έχει την υποδομή

¹⁰³⁴ <https://secure.avaaz.org/el/communitypetitions> (31.03.2019)

έτοιμη και αν χρειάζεται και κάτι πρόσθετο το κάνει και μια εργολαβία. Ενώ εμείς, είμαστε, κρεμόμαστε μόνο στην εργολαβία, δεν μπορεί να γίνει τίποτε άλλο ας πούμε, γίνονται και σε μια λάθος βάση. Όταν είχα πρωτοέρθει εδώ επειδή προέρχομαι από το χώρο που κάνει έργα, ας πούμε κτλ, και όλη μου η θητεία στο δημόσιο ήταν σε έργα, τους έδωσα μια διάσταση διαφορετική από αυτήν που είχανε. Βέβαια όταν ήρθα εγώ βρήκα συμβασιολογημένες ήδη τις εργολαβίες, πρασίνου, καθαριότητας και φύλαξης, δεν έγιναν στις δικές μου μέρες και τους έδωσα κάποια καινούρια έτσι προσέγγιση, η οποία μου είπαν θα προχωρήσει κλπ. γιατί η φύλαξη τελειώνει τον Γενάρη, που σημαίνει ότι έπρεπε ήδη να έχει ξεκινήσει η διαδικασία για το διαγωνισμό κτλ της καινούριας. Παρότι το είδανε θετικά, την εισήγησή μου, δεν προχώρησε όμως κάτι. Δηλαδή μέχρι τώρα δεν έγινε κάτι. Εγώ έχω το εξής, μέσα, έχω συντήρηση και στο πράσινο και στις υποδομές, δηλαδή μηχανολογικά, κτηριακά και διάφορα άλλα, αυτά που προκύπτουν, η οποία συντήρηση θα έχει την μορφή της συντήρησης των δρόμων που κάνει η ΔιΔιΜΗ. Θα είναι ένας εργολάβος που έχει αυτό το δρόμο να τον συντηρεί και θα είναι υπεύθυνος για όλα. Και όχι έλα αύριο να βάλεις αυτό το φως που κάηκε, έλα μεθαύριο να κλείσεις αυτή την τρύπα που άνοιξε ή ξέρω εγώ τι, ας πούμε. Και αυτό τώρα, επειδή περνάς τις ευθύνες σε κάποιο ιδιώτη, ο οποίος είναι πιο μάχιμος κι έχει συνεργεία κι έχει αυτά κι έχει και τον κίνδυνο ότι εάν γίνει κάτι θα πάει στην εισαγγελία, αυτά 99% αποδίδουνε, δηλαδή πολύ σπάνια, πρέπει να πείσεις σε έναν εργολάβο που έχει φαλιρίσει και δεν τον νοιάζει τίποτα, ας πούμε και σου λέει έτσι κι αλλιώς χαμένος για χαμένος είμαι, αλλά αυτός που είναι μάχιμος και διατηρεί τη δουλειά του, το υλοποιεί, το φτιάχνει, δεν σου το αφήνει, ας πούμε, να κρέμεται».¹⁰³⁵

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι όλοι συμφωνούν ότι κάποιος πρέπει να αναλάβει σοβαρά τη διαχείριση του Πάρκου. Οι περισσότεροι τείνουν προς την άποψη να περάσει το Πεδίο του Άρεως στο Δήμο Αθηναίων. Ίσως αυτό να πηγάζει και από ένα γενικότερο αίτημα αλλαγής που εικονοποιείται στην αλλαγή διαχειριστή. Βέβαια υπάρχει και η πραγματικότητα που εκφράζεται από την άποψη: «θεωρώ ότι πολύ δύσκολα κάποιος διώχνει κάτι που είναι δικό του. Ακόμα κι αν δεν μπορεί να το διαχειριστεί δεν το διώχνει, δηλαδή, ακόμα κι αυτά που είναι δύσκολα και προβληματικά και επικίνδυνα πολλές φορές, δύσκολα θα έλεγε κανείς πάρτε τα.».¹⁰³⁶ Ανεξάρτητα με το κύρος που προσδίδει σε μια υπηρεσία το brand name «Πεδίον του Άρεως», οι ανάγκες για τη σωστή λειτουργία ενός τόσο

¹⁰³⁵ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

¹⁰³⁶ Συνέντευξη με Σ.Π., 17.07.2019

σημαντικού αστικού πάρκου ξεπερνούν τα όποια ιδιοκτησιακά προνόμια. Το πάρκο ανήκει στην πόλη και τους θαμώνες του.

XV. «Η ολιστική άποψη του Φορέα διαχείρισης 2014-2019».

Ο Χ.Κ. εκπρόσωπος του Φορέα διαχείρισης του «Πάρκου» τ. Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών επι περιφερειακής αρχής Ρένας Δούρου κατέθεσε τη δική του άποψη για τη συνολική διαχείριση του «Πάρκου» η οποία και εκφράζει την προηγούμενη διοίκηση της Περιφέρειας Αττικής:, σε συνέντευξη που παραχώρησε την 11.06.2022.

Χ.Κ. «...Λοιπόν, παραδώσαμε ένα Πεδίο του Άρεως το οποίο ήταν λειτουργικό και με αρκετά μεγάλη επισκεψιμότητα και σήμερα είμαστε σε μια φάση αντιστροφής της θετικής πορείας και επιστροφής σε ένα παρελθόν όπου το Πεδίο Άρεως θα κινδυνεύσει και ως προς την περιβαλλοντική του υπόσταση, το πράσινο, αλλά και ως προς τη λειτουργικότητά του, καθαριότητα, η φύλαξη κτλ., διότι σε όλα αυτά τα πράγματα, σε όλα αυτά τα επίπεδα ενώ παραδώσαμε μια συγκροτημένη λειτουργία με συγκεκριμένες συμβάσεις διάρκειας τριών χρόνων, ούτως ώστε να μπορεί να υπάρχει μία ευρύτερη επίδραση, θετική επίδραση, σήμερα όλα αυτά γίνονται εκ των εν όντων, δεν υπάρχουν συμβάσεις μακράς διάρκειας, υπάρχουν μικρής διάρκειας συμβάσεις που διακόπτονται από μεγάλα, από μεγάλες χρονικές περιόδους χωρίς να υπάρχει σύμβαση, συνήθως με απευθείας αναθέσεις και βαδίζουμε σε μια κατάσταση όπου τα προβλήματα όπως προανέφερα και σχετικά με την περιποίηση του πρασίνου, τη φροντίδα του πρασίνου, αλλά και σχετικά με φαινόμενα παραβατικότητας να εντείνονται....

...Σήμερα (η παραβατικότητα στο «Πάρκο» είναι σε χαμηλό βαθμό, αλλά αρχίζει και αυξάνεται. Εμείς όταν το είχαμε παραδώσει, το πάρκο δεν είχε τέτοια προβλήματα. Όταν το είχαμε παραλάβει το 2014 και κατά βάση το 2016 γιατί την περίοδο 14 μέχρι το 16 δεν ήταν δυνατό να μπούμε στο «Πάρκο», πάντως παραλάβαμε μια κατάσταση που υπήρχαν πολύ έντονα φαινόμενα παραβατικότητας τα οποία επαναλαμβάνω αρχίζουν να ξανα-υπάρχουν...

.... Εμείς μπήκαμε για πρώτη φορά στο «Πάρκο» στις αρχές του 2016, μέχρι τότε το «Πάρκο» είχε χρησιμοποιηθεί ως καταυλισμός προσφύγων με την μεγάλη όξυνση που υπήρχε στο προσφυγικό ζήτημα το 2015. Λοιπόν εμείς μπήκαμε στις αρχές μέσα του 2016. Θυμάμαι πολύ χαρακτηριστικά σε μια επίσκεψη που είχαμε κάνει, από τις πρώτες, το Μάιο του 2016 μέσα στο «Πάρκο» βρήκαμε μόνο, γυρίσαμε όλο το «Πάρκο», ένα κλιμάκιο της διοίκησης, ήταν η Ρένα Δούρου, ο Θ. Σ., ο πρόεδρος του Περιφερειακού Συμβουλίου, η Αντιπεριφερειάρχης του Κεντρικού Τομέα, ήμουν εγώ και κάποιοι, κάποια άλλα στελέχη της διοίκησης. Μέσα σε ολόκληρο το «Πάρκο» βρήκαμε, συναντήσαμε έναν άνθρωπο, έναν, που μάλιστα μας μίλησε, μια κυρία, ήταν πρώην διευθύντρια του Πειραματικού Σχολείου και μας είπε κάντε κάτι για το

«Πάρκο», κάντε κάτι. Λοιπόν αυτά συνέβησαν το 2016. Χαρακτηριστικά λέω ότι σε εκείνη την επίσκεψη εντοπίσαμε στην είσοδο να υπάρχει στην μεν ας το πούμε έτσι Λεωφόρο των Ηρώων δυο τρεις άνθρωποι που ήταν φανερό ότι ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά και στην άλλη λεωφόρο που είναι πίσω από το άγαλμα του Κωνσταντίνου ήταν ένα περιπολικό της αστυνομίας. Πήγα με δική μου πρωτοβουλία στο περιπολικό και τους λέω: καλά δεν βλέπετε τι γίνεται τριάντα μέτρα παραπέρα; Σας παρακαλώ ελάτε να παρέμβετε, κι εκείνο το οποίο έγινε, ήρθε μετά από λίγο το περιπολικό από τη μεριά που ήταν τα ναρκωτικά, δεν έκανε τίποτα και αυτοί που ασχολιόντουσαν με τα ναρκωτικά πήγανε στη μεριά που ήταν το περιπολικό. Αυτά συνέβαιναν το Μάιο του 2016.

Λοιπόν, από κει και μετά προχωρήσαμε όσο μπορούσαμε πιο γρήγορα και όσο το επιτρέπουν οι διαδικασίες του νόμου, πιο γρήγορα στην σύναψη συμβάσεων για το πράσινο και για τη λειτουργία του Πεδίου Άρεως. Δηλαδή συγκεκριμένα: το πρώτο είναι ότι κάναμε μια μικρή σύμβαση κατεπείγουσα για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τα θέματα του πρασίνου, διότι υπήρχαν δέντρα τα οποία από την αποτησία πάρα πολλών χρόνων, άλλα είχαν χαλάσει, άλλα κινδύνευαν κτλ. Πρώτον και αμέσως βγάλαμε ένα μεγάλο διαγωνισμό, ο οποίος, μάλλον προϋπόθεσης της σύμβασης αυτής, βγάλαμε κι ένα διαγωνισμό, ο οποίος τελεσφόρησε τον Απρίλιο του 18, ενώ η προηγούμενη σύμβαση κάλυψε μέχρι ακριβώς τις, το Μάρτιο του 18. Αυτή που είπα η κατεπείγουσα η μικρή. Βγάλαμε λοιπόν ένα μεγάλο διαγωνισμό τριετούς διάρκειας για την πλήρη αποκατάσταση του πρασίνου και δούλεψε αυτή η σύμβαση μέχρι το 21, αλλά, δηλαδή μπήκε σε σειρά το πράσινο. Παράλληλα ξεκινήσαμε τη διαδικασία για τη σύνταξη διαχειριστικής μελέτης για το πράσινο, μία επίπονη διαδικασία. Αυτή κάναμε όλη τη διαχειριστική, κάναμε όλη τη δουλειά αυτή η οποία ολοκληρώθηκε το 2019, δεν θυμάμαι ακριβώς το μήνα, στις αρχές του 19. Εγκρίθηκε από το δασαρχείο τελικά το 2020, ένα χρόνο μετά, το Μάιο του 20. Σε κάθε περίπτωση ήταν μια διαχειριστική μελέτη για τη διαχείριση του πρασίνου με ορίζοντα δεκαετίας, 2020-2030. Αυτά για το πράσινο

Τώρα ως προς τη φύλαξη. Είπαμε μπήκαμε μέσα στο «Πάρκο» το Μάιο του 2016. Φύλαξη υπήρξε, ήταν ο πρώτος διαγωνισμός που βγάλαμε, μέχρι να διενεργηθεί ο διαγωνισμός τον Ιανουάριο του 2017. Διαγωνισμός ο οποίος είχε τριετή διάρκεια και τελείωσε το 20. Δεν υπήρξε διάδοχη κατάσταση. Ούτε στο πράσινο υπήρξε διάδοχη κατάσταση.

Καθαριότητα. Καθαριότητα, είχαμε αρχικά φτιάξει ένα μνημόνιο συνεργασίας με το Δήμο Αθηναίων, δεν ευοδώθηκε, κι έτσι προχωρήσαμε σε μια σύμβαση για υπηρεσίες καθαριότητας με ανάθεση, η οποία και αυτή υπογράφηκε τον Απρίλιο του 2018 και αυτή τριετούς διάρκειας. Επίσης δεν υπήρξε διάδοχη κατάσταση. Αυτά ως προς την... Ως προς τις υποδομές. Προχωρήσαμε σε μία πάλι επείγουσα καταγραφή των προβλημάτων των υποδομών, μια

προμελέτη δηλαδή και παράλληλα και επείγουσες επισκευές προκειμένου να λειτουργήσουν οι βασικές υποδομές και πρώτα από όλα τα φώτα, η ηλεκτρολογική εγκατάσταση. Αποκαταστάθηκε το Σεπτέμβριο του 2017 και λίγους, λίγες εβδομάδες αργότερα, λόγω κλοπών, δυστυχώς κατέρρευσε και αναγκαστήκαμε και φτιάξαμε ένα μεγάλο κομμάτι, κλάπηκαν τα καλώδια έτσι, τα σηκώσανε από τα φρεάτια, πρέπει να ήταν οργανωμένη επιχείρηση, κάναμε μηνήσεις κτλ δεν υπήρξε κάποια..., από τη δικαστική διερεύνηση δεν υπήρξε κάποιο αποτέλεσμα και ξαναφτιάξαμε της ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις από την αρχή και μάλιστα βάλαμε πάνω στα φρεάτια κάποια μεγάλα τσιμεντένια καπάκια τα οποία να είναι ασήκωτα για να μπορούμε να προφυλάξουμε τις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις και παράλληλα ενεργοποιήσαμε κάποια μικρή σύμβαση για να λύσουμε τα θέματα των γεωτρήσεων και της άρδευσης και να μας φτιάξουν οι ίδιοι άνθρωποι, ο ίδιος ανάδοχος, τη μελέτη για την συνολική αποκατάσταση των υποδομών, των υδραυλικών υποδομών, των μηχανολογικών υποδομών, την αλλαγή του φωτισμού με φώτα led και μια τρίχρονη συντήρηση για όλες τις υποδομές του «Πάρκου». Ετοιμάσαμε και αυτή τη μελέτη το 2019, δυστυχώς δεν δημοπρατήθηκε. Έχουμε, εγώ έχω τα τεύχη δημοπράτησης έτοιμα στον υπολογιστή μου. Δεν, δεν προχώρησε η διοίκηση στη δημοπράτηση. Τώρα το 2021 έκανε μια δημοπράτηση η οποία ακόμα δεν έχει τελειώσει. Λοιπόν, θα έλεγα λοιπόν ότι από αυτή την αναδρομή ότι από το 2016, με ένα χρόνο αντίδρασης περίπου εξαμήνου, γιατί για να ανατεθούν δημόσιες συμβάσεις χρειάζεται περίπου ένα εξάμηνο, βάλαμε το «Πάρκο» σε σειρά και από το 2018 πια τα περισσότερα πράγματα είχαν μπει σε σειρά και εκεί πια άρχισε να αποκαθίσταται και η επισκεψιμότητα του «Πάρκου», η οποία από το καλοκαίρι του 18 και μετά αυξήθηκε με μεγάλους, με έντονους ρυθμούς, κι εκεί που είχαμε 10,20,50 ανθρώπους μέσα στο «Πάρκο» φτάσαμε να έχουμε εκατοντάδες ανθρώπους μέσα στο «Πάρκο», ίσως και λίγες χιλιάδες, ας πούμε, τα Σαββατοκύριακα, μια τάση η οποία ενισχύθηκε τα επόμενα χρόνια και κορυφώθηκε την περίοδο του κορωνοϊού.

Τώρα, γιατί όχι στο Δήμο Αθηναίων το Πάρκο και γιατί στην Περιφέρεια; Καταρχήν ο Δήμος Αθηναίων δεν έχει ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του για κανένα πάρκο στην Αθήνα. Δηλαδή αν πάμε στο Λυκαβηττό η κατάσταση είναι τραγική. Αν συγκρίνουμε το Πεδίον του Άρεως με το Λυκαβηττό, δεν υπάρχει σύγκριση. Όποιο άλλο μικρό ή μεγαλύτερο πάρκο της πρωτεύουσας δεν μπορεί να συγκριθεί με την κατάσταση που ήταν το «Πάρκο», ας το πω όταν το παραδώσαμε, το καλοκαίρι του 2019, όταν πια ήταν ώριμες όλες οι συμβάσεις και της καθαριότητας και της φύλαξης και του πρασίνου και της άρδευσης και λειτουργούσανε τα αναψυκτήρια κτλ. Κανένα, κανένα πάρκο δεν θα μπορούσε, που έχει υπό την αρμοδιότητά του ο Δήμος Αθηναίων, σε κανέναν από τους τομείς που ανέφερα δεν μπορεί να συγκριθεί με το Πεδίον του Άρεως.

...Οι υπηρεσίες..., σε κάθε περίπτωση αυτό που είδαμε εμείς είναι ότι οι υπηρεσίες αυτές, ενδεχομένως λόγω του τρόπου που γίνεται η διοίκηση του Δήμου Αθηναίων δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν όταν ζητήθηκε η συνδρομή τους στο Πεδίον του Άρεως, αλλά επαναλαμβάνω ότι δεν βλέπω και μια καλύτερη κατάσταση στα υπόλοιπα πάρκα της Αθήνας. Δηλαδή, είπα για το Λυκαβηττό, θα μπορούσα να αναφερθώ στην Ακαδημία Πλάτωνος ... στου Στρέφη που είναι το χάος, εντάξει; Άρα δεν είναι θέμα ακριβώς ή των υπηρεσιών ή των ανθρώπων που δουλεύουν στις υπηρεσίες, είναι θέμα του τρόπου που γίνεται η διοίκηση. Τώρα, παρότι είμαστε υπέρ των δημοσίων υπηρεσιών, όταν δεν υπάρχει αυτή η διέξοδος, εμείς φροντίζουμε να υπάρχουν συμβάσεις με αναδόχους, οι οποίες αφενός να έχουν αυστηρές προδιαγραφές, την τήρηση των οποίων αναλαμβάνουν οι δημόσιες υπηρεσίες, εν προκειμένω το συγκεκριμένο Τμήμα της Περιφέρειας, αυστηρές προδιαγραφές και δεύτερον αυστηρό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε αυτές τις υπηρεσίες. Οπότε με αυτό το δίπολο μπορούμε να διασφαλίσουμε μια λειτουργία του ιδιωτικού τομέα η οποία να είναι προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος και των εργαζομένων βεβαίως του ιδιωτικού τομέα. Τουλάχιστον αυτό ήταν η δική μας προσπάθεια. Νομίζω ότι σε ένα βαθμό, ίσως όχι στο μέγιστο βαθμό ότι αυτό το πράγμα διασφαλίστηκε. π.χ. είχαμε επαφή με τους εργαζομένους στη φύλαξη. Ζητήσαμε και υψηλό, ας το πω έτσι, επίπεδο κατάρτισης των εργαζομένων που ασχολήθηκαν στη σύμβαση της φύλαξης. Ζητήσαμε για παράδειγμα το να μπορούν να καθοδηγούν τους επισκέπτες, όταν έχουν κάποιο ερώτημα, πως θα βγουν από το «Πάρκο», που είναι η Πατησίων, που είναι, εντάξει κτλ. Να μπορούν να μιλούν αγγλικά κτλ. Βάλαμε κάποια κριτήρια και δημιουργήσαμε και μια σχέση με τους ανθρώπους, γιατί βλέποντας μας κάθε μέρα κτλ καταλαβαίναμε ότι τουλάχιστον πληρωνόντουσαν τακτικά με το βασικό μισθό ή λίγο... σε αυτή την τάξη μεγέθους, αλλά πληρωνόντουσαν. Θα μπορούσαμε σε επόμενη σύμβαση όλο το πλέγμα διασφάλισης του δημοσίου συμφέροντος από τους ιδιώτες αναδόχους να το αναβαθμίσουμε, αλλά απλά δεν υπήρξε άλλη σύμβαση τέτοια. Διαλύθηκαν αυτά από την νέα διοίκηση

...τα ΚΤΕΛ στη Μαυροματαίων, ναι, συμβάλλαμε με την, είναι κατά βάση αρμοδιότητα του Υπουργείου υποδομών και Μεταφορών, θέσαμε και εμείς το ζήτημα, δημιουργήσαμε ένα θετικό κλίμα με τη διοίκηση των ΚΤΕΛ ώστε να λυθεί αυτό το αίτημα και μετά από διαβούλευση, νομίζω, είχε ωριμάσει να υλοποιηθεί. Υλοποιήθηκε νομίζω πρόσφατα και το θεωρώ πολύ θετικό ότι υλοποιήθηκε αυτό το πράγμα, βεβαίως από την, όχι από εμάς, από την νέα διοίκηση και κυρίως από την κυβέρνηση τη νέα, την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Αλλά το θεωρώ θετικό ότι έγινε αυτό το πράγμα. Τίθεται ένα ζήτημα, εάν μπορεί να υπάρξει μια γενικότερη αναβάθμιση της οδού Μαυροματαίων, που είναι ένας ιστορικός δρόμος της πρωτεύουσας, στην κατεύθυνση αυτή νομίζω ότι συμβάλει αποφασιστικά η επαναλειτουργία του GreenPark. Θέλω να πω ότι το GreenPark επίσης ήταν μια πρωτοβουλία την οποία ανέλαβε η διοίκηση Δούρου

και προωθήσαμε πολύ, δηλαδή αλλάξαμε τον τρόπο που μέχρι τότε το σκεπτόταν ως το πούμε έτσι η Περιφέρεια να κάνει μόνη της τις αποκαταστάσεις τις κηρύξεις κτλ, κάναμε ένα διαγωνισμό, πάλι βάζοντας αυστηρές προδιαγραφές ως προς την ποιότητα, καταρχήν ως προς την επάρκεια της στατικής αποκατάστασης, γιατί είχε κάποια θέματα, ...όχι πολύ μεγάλα αλλά υπήρχαν. Πρώτο ως προς αυτό και δεύτερο ως προς την ποιότητα και την αρχιτεκτονική και την αισθητική και την περιβαλλοντική της ανακαίνισης ως πούμε. και όντως έγινε ένας χώρος ο οποίος νομίζω ενθουσιάζει τον κόσμο, με φιλικά υλικά προς το περιβάλλον και με μια υψηλή αισθητική

...το Green Park μετά την κατάληψη ήταν κακοποιημένο, ήταν κατειλημμένο, είχε καταρχήν κλείσει λόγω των προβλημάτων στατικότητας, κατειλημμένο, εγκαταλελειμμένο κτλ. Η διαδικασία του να γίνει η μελέτη, να ανατεθεί η μελέτη, να γίνει η μελέτη, να εγκριθεί η μελέτη θα ήθελε τουλάχιστον 2,5-3 χρόνια και μετά να βρεθεί ανάδοχος για την κατασκευή, να γίνει ο διαγωνισμός, να επιλεγεί ανάδοχος και να υπάρξει σύμβαση και η σύμβαση της κατασκευής θα ήθελε πάλι άλλα 2,5-3 χρόνια, δηλαδή θα φτάναμε συνολικά από τότε που μπορούσαμε να το, να παρέμβουμε, σε άλλα 5-6 χρόνια να γίνει η επαναλειτουργία του GreenPark. όλο αυτό το στενέψαμε το χρονικό περιθώριο, κόψαμε δρόμο ως το πούμε έτσι κάνοντας μία, ένα διαγωνισμό μίσθωσης όπου ο ανάδοχος θα αναλάμβανε να κάνει και όλες τις εργασίες αυτές, συντήρησης, αποκατάστασης κτλ. Και αυτό το πράγμα ευοδώθηκε μετά. Θέλω να πω η άδεια του GreenPark βγήκε το Μάιο του 2019, έτσι, και ήταν μια σημαντική επιτυχία αυτή και, η πολεοδομική άδεια, η οικοδομική άδεια εννοώ, ήταν μια σημαντική επιτυχία, απλά μετά ενδεχομένως και λόγω του κορωνοϊού καθυστέρησε κάπως.

Συλλογικότητες.... ακούγαμε τις συλλογικότητες και πως να το πω, δεν μπορώ να πω όμως πως οι συλλογικότητες αυτές είχαν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Η μια προσέγγιση, η πρώτη γραμμή που είπες ήταν ολοκληρωμένη οφείλω να το πω για να είμαι ειλικρινής, δηλαδή τι έλεγε, έλεγε, γκρεμίστε το «Άλσος» το θέατρο «Άλσος», γκρεμίστε το GreenPark και είχαν γίνει σχετικές προσφυγές στο Συμβούλιο της Επικρατείας από το 2009, αν θυμάμαι καλά. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας του 2017 και του 2018 δε δικαίωσαν αυτή την προσέγγιση, δηλαδή το Συμβούλιο της Επικρατείας είπε ότι το GreenPark και το θέατρο «Άλσος» μπορούν να υπάρχουν με τον τρόπο που είχε θεσμοθετηθεί αρκετά παλιότερα ως πούμε, και να λειτουργούν σαν χώροι αναψυχής και πολιτισμού. Άρα εκείνη η προσέγγιση το γκρέμισμα ως πούμε και να μείνει ένα σκέτο πάρκο, ως το πω έτσι, ήταν καθαρή, ήταν ολοκληρωμένη απλα δεν ήταν λειτουργική ως το πούμε. Τώρα η άλλη προσέγγιση από το σύλλογο «Αθηνά» και από άλλους πολίτες ως πούμε ήθελε, δεν θα έλεγα ακριβώς τουριστική, αλλά ήταν λειτουργική ανάπτυξη περισσότερο θα έλεγα, ίσως ... ναι.

Κοίταζε, εμείς ακούσαμε όλους τους συλλόγους και τις δημοτικές κινήσεις που υπήρχανε στην 6^η κοινότητα κτλ και προχωρήσαμε με ένα τρόπο που πάνω κάτω ήτανε αναγκαστικός, δηλαδή ακούγοντας ότι μπορούσαμε ενσωματώνουμε γιατί μέσα σε μια περίοδο κρίσης, κρίσης του «Πάρκου» έτσι; δεν λέω μόνο τη γενικότερη κρίση των μνημονίων, αλλά το «Πάρκο» κινδύνευε, δηλαδή... άρα σε εκείνη την περίοδο έπρεπε να δώσουμε λύσεις για να αποκατασταθεί η υγεία ας το πω έτσι, εντός εισαγωγικών, του «Πάρκου» και μετά σε μια επόμενη περίοδο θα μπορούσαν να δοθούν οι λύσεις οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν ένα πιο ιδιαίτερο χρώμα προς τη μια ή προς την άλλη κατεύθυνση

...Λοιπόν, το πρώτο πράγμα που θέλω να πω είναι ότι δεν ήταν επιλογή μας η σύγκρουση. Φτάσαμε να μας ασκείται πάρα πολύ έντονη κριτική, ενόσω δεν είχαμε τις δυνατότητες να αντιδράσουμε. Δηλαδή, έγινε μια συγκέντρωση από το χώρο αυτό, νομίζω από το «Επιμένουμε» ίσως και από άλλους συλλόγους, πριν υπάρξει, το «φωτίζουμε το Πεδίον του Άρεως», ήμουν κι εγώ εκεί. Ποιο ήταν όμως το ζήτημα. Εμείς είχαμε φτιάξει τα φώτα και τα φώτα κλάπηκαν. Τι άλλο μπορούσαμε να κάνουμε, δηλαδή ήτανε μια κατάσταση που η φύλαξη που είχαμε δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει το ζήτημα τέτοιου μεγέθους κλοπών, διότι είχαμε βάλει μια φύλαξη που ας πούμε αποτελούνταν από 8 ανθρώπους και είχανε και το Αττικό Άλσος και το Λόφο Φινόπουλου. Στο «Πάρκο» το βράδυ ήτανε 4-5 άνθρωποι. Εάν βάζαμε περισσότερους, τέλος πάντων αυτή ήτανε μια επιλογή που κάναμε το 2017, με βάσει και τις υποδείξεις της υπηρεσίας και την εμπειρία η οποία υπήρχε. Εάν βάζαμε περισσότερους υπήρχε κίνδυνος να μας πουν ότι, ξέρετε αστυνομοκρατείται το Πεδίον Άρεως, βάλατε 30 φύλακες τι είναι αυτό το πράγμα. Ενδεχομένως να έπρεπε να μούνε περισσότεροι από 8 σε αυτή τη σύμβαση. Εγώ το πιστεύω, αλλά δεν είχαμε την, ούτε την εμπειρία, ούτε κάποιος μας είπε, ξέρετε οι 8 που βάζετε δεν φτάνουν κάντε τους 15. Εντάξει; Και μάλιστα δεν ξεκινήσαμε με 8, ξεκινήσαμε με 5 και μετά κάναμε συμπληρωματική σύμβαση για να το αυξήσουμε όταν είδαμε πια ότι είχαμε τόσες πολλές κλοπές. Δεν υπήρχε εμπειρία, δεν υπήρχαν καταγραφές όταν αρχίσαμε εμείς τις παρεμβάσεις. Θεωρώ ότι εκείνη η στοχοποίηση της Διοίκησης από την πλευρά κινημάτων και συλλογικοτήτων κτλ ήταν άδικη απέναντι σε μια διοίκηση που προσπαθούσε. Και δεν είχαμε και μια εναλλακτική πρόταση, δηλαδή είναι πολύ ωραίο να λες φωτίστε το, αλλά αν δεν αντιμετωπίζεις τα προβλήματα που οδηγούσαν στο να μην είναι φωτισμένο δε λες κάτι κι εδώ πέρα είχαμε μια έντονη παραβατικότητα και γιατί υπήρξε αυτή η έντονη παραβατικότητα γιατί από ότι φαίνεται εκεί πέρα μέσα υπήρξε μια σειρά από παράνομα εμπόρια. Έτσι, πως να το πω τώρα, ναρκωτικών και κυρίως ανθρώπων, λαθρεμπόριο πως να το πω καταλαβαίνεις, σεξουαλικής κατεύθυνσης κτλ. Λοιπόν, με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης να μην βοηθάει, παρότι ήτανε φιλική η κυβέρνηση, εντάξει;. Να μην το αντιλαμβάνονται, να μην έχει δυνάμεις κτλ. Θα το πω και αυτό. Μου έκανε εντύπωση όταν κάναμε μια σύσκεψη με την αστυνομία και

είχε έρθει ένας άνθρωπος, υψηλόβαθμος, ταξίαρχος αν θυμάμαι καλά, προσπαθούσε να μας εξηγήσει ότι τα ναρκωτικά είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, κι έλεγα εντάξει το καταλαβαίνουμε πάρα πολύ καλά, είχε τόσο εξαιρετική επιχειρηματολογία η αστυνομία σχετικά με τις κοινωνικές ρίζες του φαινομένου της τοξικο-εξάρτησης που ήταν εντυπωσιακό, σχολιάζαμε μεταξύ μας ότι πρέπει να ξέρουν καλύτερα από εμάς το «κόκκινο βιβλιαράκι» του Μάο, εντάξει; Ναι αλλά αυτό δε δίνει λύση στο πρόβλημα κι εδώ θέλουμε να λύσουμε το πρόβλημα. Θέλουμε να λύσουμε το πρόβλημα στο «Πάρκο». Λοιπόν, άρα προσπαθούσαμε, ήτανε δύσκολο να αντιμετωπιστεί το ζήτημα, στοχοποιήθηκε η Διοίκηση. Βρήκαμε λύσεις όμως. Καθυστερήσαμε ένα χρόνο. Βρήκαμε λύσεις και παραδώσαμε ένα πάρκο απολύτως λειτουργικό, ας πούμε έτσι. Αυτό θα μπορούσε να έχει διαφανεί γιατί τα λέγαμε και συζητάγαμε με όλες αυτές τις κινήσεις και ενημερώναμε για τα προβλήματα. Δηλαδή υπήρξε κατά την άποψή μου μια πολιτική εκμετάλλευση και στοχοποίηση της Διοίκησης και της Ρένας Δούρου ενδεχομένως και για ευρύτερους λόγους πολιτικούς, κομματικούς κτλ ή μικροπολιτικούς

... ωραία, εγώ μιλώ πάντως για, αυτά συνέβαιναν στην αρχή πριν αρχίσουν να φανούν οι παρεμβάσεις και εκείνο το οποίο θα ήθελα να κρατήσουμε είναι ότι, δυστυχώς, απέναντι σε μια διοίκηση η οποία έδινε μια μάχη, η οποία ήταν καθημερινή και φαινόταν, μπορούσε να φανεί από όποιον ασχολούταν λίγο περισσότερο δεν υπήρξε, όχι στήριξη, αλλά δεν υπήρξε μια, ας το πω έτσι, δεν υπήρξαν θετικές προτάσεις, να μας πούνε ρε παιδιά κάντε αυτό, κάντε εκείνο ή πάμε μαζί να μιλήσουμε στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη ή πάμε να δούμε, ξέρω εγώ, τον OKANA. Ξέχασα να πω, μια από τις παρεμβάσεις τις σημαντικές ήτανε ένα πρόγραμμα το οποίο κάναμε και έγινε για πρώτη φορά με τη συνεργασία και του OKANA και του ΚΕΘΕΑ γιατί αυτοί οι δύο φορείς είναι για τη διαχείριση του προβλήματος των ναρκωτικών, street work, προσλήφθηκαν άνθρωποι, επιστήμονες κτλ και βοήθησαν στην αποφόρτιση του Πεδίου Άρεως από τα ναρκωτικά. Λοιπόν, τώρα εγώ έχω αυτό το στοιχείο δηλαδή διότι θα θέλαμε προτάσεις, δεν υπήρχαν συγκεκριμένες προτάσεις και το λέω αυτό γιατί έχοντας μετάσχει σε κινήματα πολιτών παλιότερα, πριν... και με πολύ μεγάλη ζέση, ας πούμε για το χώρο του ελαιώνα, εμείς τότε που δώσαμε τη μεγάλη μάχη ενάντια στο mall του Βωβού, είχαμε τότε πολύ συγκροτημένη πρόταση για το τι να γίνει, που να γίνει και πως να γίνει και είχαμε μια επιτροπή που είχε μέσα και μηχανικούς, δικηγόρους, αρχαιολόγους, περιβαλλοντολόγους για την συνολική ανάπλαση, είχαμε εναλλακτικό σχέδιο πως να οργανωθεί πολεοδομικά η περιοχή, εδώ δεν είχαμε αντίστοιχο σχέδιο, δεν μας προτάθηκε, δεν... εντάξει. Λοιπόν, είναι πολύ ίσως αυτό για να το ζητάς από κινήσεις πολιτών; Μπορεί να είναι πολύ, κατά την άποψη μου δεν είναι αδύνατο. Λοιπόν, κλείνω το σημείο αυτό.

Τώρα σε σχέση με την αντιπαράθεση για το ζήτημα του «Άλσους», έτσι, να πούμε μερικά πράγματα εδώ για το θέατρο «Άλσος». Λοιπόν, το θέατρο «Άλσος» παρελήφθη από εμάς με μια εργολαβία η οποία μόλις είχε συμβασιοποιηθεί. Φροντίσαμε να ολοκληρωθεί όσο γινόταν πιο γρήγορα η ανακαίνισή του και μετέπειτα ξεκίνησε το ζήτημα της, του πως θα λειτουργήσει

...εμείς προσπαθήσαμε να απευθυνθούμε σε πρώτη φάση και κάναμε μακρά διερεύνηση με φορείς της κοινωνίας των πολιτών και του ακαδημαϊκού χώρου. Απευθυνθήκαμε στη διοίκηση της ΑΣΟΕΕ, απευθυνθήκαμε σε καθηγητές από την ΑΣΟΕΕ, απευθυνθήκαμε σε ΚοινΣΕπ (κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση) που ενδεχομένως θα θέλαν να το λειτουργήσουν κτλ, με κάποιο τρόπο ανοιχτό στην κοινωνία κτλ. Δεν ανταποκρίθηκε κανείς. Δεν υπήρξε κάποιος να πει, εδώ είμαστε, σας φέρνουμε ένα σχέδιο. Εμείς είπαμε μάλιστα ότι είμαστε διατεθειμένοι και να το χρηματοδοτήσουμε, δεν θέλουμε καλά και σώνει κάποιο υψηλό ενοίκιο, θέλουμε μια πρόταση που να βάλει νέο κόσμο μέσα στο «Πάρκο». Δεν υπήρξε καμία ανταπόκριση. Κάναμε δημοσιεύσεις στις εφημερίδες και ζητήσαμε να, μετα σε επόμενη φάση και από επιχειρηματίες, να ενδιαφερθούν. Υπήρξε ελάχιστο ενδιαφέρον. Θα το πω και αυτό. Ζητήσαμε βοήθεια από την κυβέρνηση με βάσει οικονομικούς παράγοντες που θα μπορούσαν ενδεχομένως να ενδιαφερθούν. Ήρθε κάποιος, μια από τις μεγάλες εταιρίες εστίασης, ήλθε, είδε και απήλθε και υπήρχε ένα μεγάλο θέμα, τι γίνεται με το θέατρο «Άλσος». Αναγκαστικά αφού βλέπαμε ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον βγήκαμε σε κάποιους διαγωνισμούς. Οι διαγωνισμοί αυτοί επαναλήφθηκαν, ξεκινήσαμε με ένα σχετικά υψηλό τίμημα, 10.000, και βγαίνανε όλοι διαδοχικά άγονοι. Μετά μειώσαμε το τίμημα, πήγαμε στις 7, πήγαμε στις 5... Όταν φτάσαμε στις 3.000, σαν σημείο έναρξης της δημοπρασίας τότε υπήρξε ένα ενδιαφέρον, μόνο σε αυτό το χαμηλό επίπεδο και προέκυψε ως μισθωτής μετά από 4 άγονους διαγωνισμούς, στην 5^η διαγωνιστική διαδικασία, προέκυψε ως μισθωτής η εταιρία του κυρίου Μαροσούλη. Εντάξει; Να το πω κι αυτό, επειδή ο συγκεκριμένος επιχειρηματίας είχε κυρίως μια δραστηριοποίηση με κέντρα διασκέδασης στην Ιερά Οδό, διερευνήσαμε, πήραμε πληροφορίες, ας πούμε, από ανθρώπους του καλλιτεχνικού χώρου που βρίσκονται, ας το πω έτσι, στην προοδευτική κατεύθυνση και μας είπαν ότι, είναι γενικά συνεπής, ότι τηρεί τις υποχρεώσεις του και ότι έχει κάνει και πολλές ποιοτικές δουλειές κατά το παρελθόν. Και με βάσει αυτή τη μαρτυρία ανθρώπων επώνυμων του... της προοδευτικής πολιτιστικής κατεύθυνσης, ας το πούμε, να το αντιδιαστείλω με την ακραία εμπορική, λαϊκίστικη, δεν ξέρω πως να την πω, προχωρούσαμε στην σύμβαση με τον κύριο Μαροσούλη, δεσμεύοντάς τον να κάνει μια σημαντική επένδυση εκεί πέρα για τη λειτουργία. Λοιπόν, εν συνεχεία ο άνθρωπος αυτός, ο οποίος προέκυψε στην πορεία να έχει ξεκινήσει την επαγγελματική του πορεία από το «Άλσος», ως ηλεκτρολόγος παλιά στη δεκαετία του 50, πράγμα που υποδηλώνει ότι το θέατρο λειτουργούσε από τη δεκαετία του 50, έτσι; μας έφερε μία πρόταση όπου ήθελε να φτιάξει στον περιβάλλοντα χώρο

μια μουσική σκηνή. Εμείς τον είχαμε με ένα απλά γκαζόν, και μάλιστα μας είπε με πολύ μεγάλη σαφήνεια και κατηγορηματικότητα ότι, ή θα μου δώσετε την έγκριση γι' αυτό το πράγμα ή εγώ θα σας το επιστρέψω. Κρατήστε και την εγγυητική επιστολή, κρατήστε και όποια νοίκια θέλετε, για μένα δεν είναι μεγάλη δαπάνη να πω ότι έχασα 20,30,40.000€, αλλά αν δεν μου δώσετε την άδεια δε μπορώ να το λειτουργήσω, δε μπορώ να το αξιοποιήσω, δεν με ενδιαφέρει, πάρτε το πίσω και κρατήστε μου όσα λεφτά θέλετε. Εμείς είχαμε κάποιες εγγυητικές επιστολές, κάποια... Λοιπόν, η δική μας απάντηση ήταν ότι, ότι είναι νόμιμο και προβλέπεται από το νόμο είμαστε ανοιχτοί να το συζητήσουμε, ότι υπερβαίνει το νόμο, δεν. Οι προτάσεις τις οποίες έφερε αφορούσαν τη δημιουργία μουσικής και θεατρικής σκηνής στον περιβάλλοντα χώρο, πρώτον, και δεύτερον την παραχώρηση επίσης μιας λωρίδας που ήταν εκτός του αρχικού συμβολαίου, επιφάνειας περίπου 280τμ., αν θυμάμαι καλά, δηλαδή περίπου 40 επι 7. Το λέω, ενδεχομένως υπάρχει μια μικρή απόκλιση, νομίζω ότι είναι, αναφέρεται αυτό στις αποφάσεις της οικονομικής επιτροπής, λέγοντας μας μάλιστα ότι, προσέξτε αυτή εδώ η λωρίδα, η οποία ήταν ένα απλό χώμα, δεν ήτανε κάτι φυτεμένο, με βάσει την αρχική μελέτη του κυρίου Τομπάζη, ένας απλός χωμάτινος διάδρομος, λέγοντάς μας μάλιστα ότι αυτός ο διάδρομος τον οποίο ζητούσε, με βάσει το ισχύον ρυμοτομικό σχέδιο ήταν μέσα στο οικοδομικό τετράγωνο του «Άλσους». όταν ακούσαμε εμείς το οικοδομικό τετράγωνο του «Άλσους» λέμε, ποιο οικοδομικό τετράγωνο; Πλάκα μας κάνεις; Τι είναι αυτά που λες; Και ήρθε, δεν το είχαμε στην υπηρεσία μας, ήρθε το ρυμοτομικό σχέδιο, όπως υπάρχει στο Δήμο Αθηναίων και όπως συνοδεύει το Προεδρικό Διάταγμα λειτουργίας του «Πάρκου» το οποίο είναι του 1971, αν θυμάμαι καλά, στο οποίο τότε υπάρχει, επισυνάπτεται ας πούμε, στο Προεδρικό Διάταγμα το ρυμοτομικό και είδαμε στο ρυμοτομικό ότι όντως όλο το «Πάρκο» είναι ένα ελεύθερο, δεν έχει καμία επισήμανση κτλ όμως το θέατρο «Άλσος» έχει κόκκινη και πράσινη γραμμή. Μόνο αυτό το κομμάτι του «Πάρκου», πράγμα το οποίο του δίνει ένα δικό του πολεοδομικό χαρακτήρα, νομίμως. Μετά διαπιστώσαμε ότι αυτό, ακριβώς αυτή η ρύθμιση αναφέρεται με σαφήνεια στις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας του 2014 και του 2015 και μάλιστα με βάσει αυτή την ειδική, αυτό το ειδικό πολεοδομικό καθεστώς έχει δοθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας η άδεια για τη λειτουργία του «Άλσους». Δεν το είπα σωστά, όχι η άδεια λειτουργίας, η άδεια, η νομιμότητα της λειτουργίας του «Άλσους» ως απέναντι στις αιτήσεις που γίνανε για το γκρέμισμα του «Άλσους». Ακριβώς και άρα είμασταν μπροστά σε ένα πολεοδομικό καθεστώς όπου σημειώνεται με κόκκινη και με πράσινη γραμμή μόνο αυτό για όλο το Πεδίο του Άρεως, το θέατρο «Άλσος» και μέσα σε αυτή την πράσινη γραμμή περιλαμβάνεται και αυτός ο χωμάτινος διάδρομος τον οποίο συζητάγαμε. Και μας είπε ο άνθρωπος, κοιτάξτε εδώ είναι ένα, ας το πούμε έτσι εντός εισαγωγικών, αλλά και τυπικά έτσι όχι μόνο εντός εισαγωγικών, πολεοδομικό τετράγωνο, μπορείτε να το παραχωρήσετε και τέλος πάντων είναι κρίσιμο για τη

λειτουργία της επένδυσης. Δεν ξέρω αν οι απειλές για εγκατάλειψη της επένδυσης είχαν βασιμότητα ή όχι, ή ήτανε ένα διαπραγματευτικό εργαλείο, πάντως σε κάθε περίπτωση εμείς είμασταν μπροστά σε μια πρόταση η οποία ήταν νόμιμη, είχε λογική, αποκαθιστούσε ως το πούμε έτσι την πολεοδομική ενότητα του χώρου και γι' αυτό το λόγο προβήκαμε στη μίσθωσή του με αντίτιμο το οποίο πρόκυπτε αναλογικά με βάση τη μίσθωση την οποία είχαμε κάνει με το αρχικό συμβόλαιο, η οποία ήτανε ως πούμε για 1000 μέτρα χτισμένα και για περίπου 2500 περίπου περιβάλλοντος χώρου και προσθέσαμε άλλα 280 μέτρα. Λοιπόν, γύρω από αυτή την απόφαση ακούσαμε μια πολύ έντονη κριτική, μόνο όμως από το συγκεκριμένο σύλλογο, όχι και από τους άλλους συλλόγους ή τους κατοίκους η οποία έλεγε ότι, πρώτον το δώσαμε πολύ χαμηλά, με πολύ χαμηλό τίμημα, δυστυχώς ήταν χαμηλό το τίμημα από το αρχικό συμβόλαιο διότι δεν υπήρχε και αίτημα, δεν υπήρχε προσφορά και για να εκμισθωθεί σε ανώτερη τιμή και δεύτερο ήταν παράνομη αυτή η εκχώρηση γιατί είναι μέρος του Πεδίου Άρεως. Δεν είναι μέρος του Πεδίου Άρεως είναι μέρος ενός άλλου πολεοδομικού τετραγώνου κατοχυρωμένο από την πολεοδομική νομοθεσία. Εν συνεχεία υπήρξαν προσφυγές στην πολεοδομία του Δήμου Αθηναίων από το συγκεκριμένο σύλλογο και η πολεοδομία είχε μια στάση ως την πιο επαμφοτερίζουσα. Δηλαδή, ενώ αρχικά είχε απορρίψει αυτά τα αιτήματα, μετά ξαφνικά ήρθε κι έβαλε πρόστιμα για κάποιες από τις εγκαταστάσεις που είχαν γίνει εκεί, για τη μουσική σκηνή, για τη διάστρωση του περιβάλλοντος χώρου με γκρο μπετό κι από πάνω πως το λένε το ξύλο, ντεκ, μπράβο κτλ. Σε αυτό υπήρξε αντίδραση και από τον μισθωτή και από την Περιφέρεια Αττικής, θεσμικά, κι εγώ συμμετείχα με τη θεσμική μου ιδιότητα και μάλιστα ως ο άνθρωπος που είχε την απόλυτη γνώση όλων των συμβάσεων και την ευθύνη όλων των συμβάσεων, γιατί η ευθύνη των αποφάσεων αυτών ανήκε στην παράταξη και στη διοίκηση της Ρένας Δούρου, αλλά πέρασε μέσα από την οικονομική επιτροπή της οποίας εγώ ήμουν ο πρόεδρος και τέλος πάντων, ναι, είχα και μια έντονη παρεμβατική δραστηριότητα σε όλες τις συμβάσεις για το Πεδίο Άρεως και γενικότερα σε όλες τις συμβάσεις γιατί αν δεν υπήρχε μια παρεμβατική δραστηριότητα δεν θα γινόταν ούτε το 20% όσων έγιναν.

...Λοιπόν, υπήρξε μια διαδικασία, πως το λένε συνεδριάσεων στο ΚΕΣΥΠΙΟΘΑ είναι το συμβούλιο των πολεοδομικών θεμάτων και αμφισβητήσεων, δηλαδή το νόμιμο όργανο της Πολιτείας για να κρίνει αν κάτι είναι νόμιμο ή αυθαίρετο και το ΚΕΣΥΠΙΟΘΑ πήρε μια απόφαση όπου ακυρώνει τα πρόστιμα ελλείπει νόμιμης βάσης. Και το δασαρχείο έχει εγκρίνει την όλη λειτουργία του θεάτρου «Άλσους» και με πρόσφατες αποφάσεις του και, εννοώ δηλαδή του 19 και του 20 και αυτές περιλαμβάνονται στη διαχειριστική μελέτη και νομίζω ότι δεν υπάρχει επι της ουσίας κάποιο ουσιώδες ζήτημα. Εγώ κατηγορήθηκα προσωπικά γιατί παραβρέθηκα με την ιδιότητα του αντιπεριφερειάρχη και του πρώην αντιπεριφερειάρχη αλλά και με την ανοχή της διοίκησης καθώς ήμουν αυτός που ήξερε όλες τις διαδικασίες και βεβαίως

μετα από πρόσκληση του ίδιου του ΚΕΣΥΠΙΟΘΑ προς την Περιφέρεια Αττικής. Υποτίθεται ότι πήγα εγω ως σύμβουλος του Μαροσούλη. Δεν υπάρχει τίποτα και τέλος πάντων έχω διαχειριστεί δεκάδες συμβάσεις προϋπολογισμού περίπου μισού δισεκατομμυρίου όλα αυτά τα 5 χρόνια. Ουδείς έχει αμφισβητήσει την εντιμότητά μου και δεν έχει ειπωθεί το παραμικρό ούτε για φωτογραφικούς διαγωνισμούς, ούτε για απευθείας αναθέσεις, ούτε, ούτε, τίποτα, τίποτα, τίποτα, γιατί δεν κάναμε τέτοια πράγματα. Λοιπόν, είναι απαράδεκτοι κατά την άποψή μου αυτοί, είναι μια στοχοποίηση είναι μια εμμονικότητα, απάντησα στους ανθρώπους με κάποιο εξώδικο, δεν έδωσα συνέχεια προσωπικά στην αντιπαράθεση αυτή, υπήρξε κάποια δήλωση από την πλευρά τους, όχι πλήρους αποκατάστασης της αλήθειας κατά τη γνώμη μου, αλλά ανάμεσα σε αυτά που επικαλούνται είναι ότι οφείλουν τα δημόσια πρόσωπα να δέχονται την κριτική όσο σκληρή και να είναι και μέσα στα πλαίσια μιας διασταλτικής ερμηνείας αυτού του πράγματος μπορώ να δεχτώ την άσκηση της κριτικής, αλλά βεβαίως επιφυλάχτηκα ότι σε περίπτωση που υπάρξει αμφισβήτηση της αξιοπρέπειας και της εντιμότητας μου πλέον δεν θα υπάρξει καμία άλλη, ας το πω έτσι, διασταλτική, παραμονή σε επίπεδο διασταλτικής ερμηνείας.

...πιστεύω ότι υπάρχει μικρή όχληση και πιστεύω ότι αυτή η όχληση θα μπορούσε να εκμηδενιστεί. Εμείς πήραμε μέτρα και ως προς το θέμα της όχλησης και ως προς το θέμα της ποιότητας και των παραστάσεων που θα υπάρχουν εκεί πέρα. Ως προς το θέμα της όχλησης χρησιμοποιήσαμε τις υπηρεσίες μας, κάναμε μετρήσεις, οι μετρήσεις βρέθηκαν χαμηλότερες από το επιτρεπόμενο, δεν αμφισβητώ το ενδεχόμενο κάποιες στιγμές να είναι παραπάνω, γιατί από το επιτρεπόμενο, αλλά αυτό θα μπορούσε να εντατικοποιηθεί, εμείς ένα καλοκαίρι είχαμε την ευθύνη της μουσικής, της λειτουργίας της μουσικής σκηνής και του θεάτρου. Νομίζω ότι από εκεί και μετά δεν έχει γίνει τίποτα ως προς τους ελέγχους. Πρώτο, δεύτερον πήραμε μέτρα ως προς το ζήτημα της αποφυγής όχλησης λόγω της στάθμευσης και υποχρεώσαμε τον επιχειρηματία να συνεργαστεί με ένα παρκινγκ το οποίο υπάρχει εκεί λόγω των δικαστηρίων, υπόγειο πάρκινγκ, ούτως ώστε να μην πηγαίνουν όλοι όσοι θέλουν να επισκεφθούν την παράσταση να παρακολουθήσουν την παράσταση να παρκάρουν στα στενά της Κυψέλης και κοντά στο Πεδίο Άρεως, και νομίζω ότι η όχληση από την άποψη της στάθμευσης δεν υπάρχει. Αυτή ήταν τουλάχιστον η αίσθησή μου. Έχω πάει προσωπικά και έχω ακούσει το επίπεδο του θορύβου σε διάφορες, το καλοκαίρι του 2019 στους δρόμους γύρω από το Πεδίο του Άρεως και στην Κυψέλη για να... εγω δεν ένοιωθα ότι υπήρχε τότε θόρυβος, δεν ξέρω βέβαια τι γινόταν στα ψηλά διαμερίσματα, αυτό δεν μπορούσα να το ελέγξω, αλλά έβαλα και την υπηρεσία να κάνει κάποιες μετρήσεις. Δεν έχουμε, ας το πω έτσι εντός εισαγωγικών, παράπονα, να πω πολλά παράπονα, κάτι ότι υπάρχει όχληση. Έχουμε παράπονα και γι' αυτό το αντιδιαστέλλω, από τη λειτουργία κάποιων εκδηλώσεων που δίνουμε εμείς έγκριση και συνεχίζει και η νέα διοίκηση Πατούλη, στην Πλατεία Πρωτομαγιάς. Δηλαδή εκεί πέρα έρχονται οι άνθρωποι από

το, από την πλατεία δικαστηρίων και διαμαρτύρονται, τραβάει το πράγμα μέχρι τις 3 η ώρα, 4, δεν μπορούν να κοιμηθούμε κτλ. Έχουνε...

...για διάφορα άλλα που γίνονται πάνω στην Πλατεία Πρωτομαγιάς, όχι μέσα στο [Πάρκο] δεν είχαμε ακούσει, δεν είχαμε παράπονα, αλλά για την Πλατεία είχαμε παράπονα και έντονα και τα λάβαμε υπόψη μας και γι' αυτό το λόγο περιορίσαμε πάρα πολύ τις εγκρίσεις. Αλλά δε είχαμε αντίστοιχα παράπονα για το θέατρο «Άλσος», το οποίο τέλος πάντων δώδεκα παρά, έντεκα-μιση/ δώδεκα παρά, σταμάταγε, τελείωνε τουλάχιστον επι των ημερών μας, δεν ξέρω τι γίνεται...

...είχαμε μια αυστηρή πολιτική λόγω της παραβατικότητας να κλείνει το άλσος τις καλοκαιρινές, την καλοκαιρινή περίοδο, αν θυμάμαι καλά στις 9:30, στις 10:00, δεν είμαι πρόχειρος τώρα, αλλά νωρίς και το χειμώνα ακόμα νωρίτερα. Αλλά είχαμε κάνει πρόβλεψη στη σύμβαση ότι θα μπορεί να υπάρχει είσοδος απέναντι από το θέατρο και με κάποια καγκελάκια που μπορούν να μπουν εκεί, να γίνεται απευθείας η είσοδος, κατευθείαν στο θέατρο. Άρα... και δώσαμε άδεια λειτουργίας στο θέατρο για αργότερα ας πούμε, υπό την προϋπόθεση ότι θα σέβεται το ωράριο λειτουργίας που έχει θεσπιστεί από το νόμο για τη λειτουργία των αντίστοιχων καταστημάτων. Ότι ισχύει με βάση το νόμο. Μετέπειτα και σωστά κατά τη γνώμη μου η νέα διοίκηση επεξεργάστηκε το ωράριο λειτουργίας του «Πάρκου», ε! και λογικό το βρίσκω αυτό. Αυτά ισχύουν ως προς το ωράριο λειτουργίας. Ήθελα να πω κάτι προηγούμενος

...α! ναι. Η υπόθεση με τα πρόστιμα δεν έχει, ας το πω έτσι, μάλλον νομίζω ότι έχει τελεσιδικήσει, αλλά πέραν αυτού υπάρχει μια ακόμη αμφισβήτηση από τη πλευρά του συλλόγου «Επιμένουμε» με προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της διαχειριστικής μελέτης. Αυτό θα κριθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Δεν γνωρίζω ποια θα είναι η απόφαση, δεν μπορώ να προδικάσω, νομίζω όμως ότι όλη η διαδικασία έχει γίνει νόμιμα και όπως προβλεπόταν με την αναγκαία διαβούλευση, είχε τεθεί υπόψη η διαχειριστική μελέτη υπόψη των συλλόγων κτλ, είχαν έρθει στο Περιφερειακό Συμβούλιο και μίλησαν όταν ήταν η απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου για τη διαχειριστική μελέτη, έτσι; και μάλιστα τότε δεν εκφράσανε πολλές αντιρρήσεις στη διαχειριστική μελέτη. Μίλησαν γενικά για το Πεδίο Άρεως, αλλά όχι για τη διαχειριστική μελέτη, παρότι επαναλαμβάνω, και είχαν προσκληθεί και τους είχε δοθεί η διαχειριστική μελέτη. Σε κάθε περίπτωση είναι ζήτημα για το οποίο θα αποφασίσει το Συμβούλιο της Επικρατείας. Νομίζω ότι η δίκη έγινε το Φεβρουάριο του 2022 και άρα πιστεύω ότι σε ένα χρόνο περίπου θα έχουμε την απόφαση. Εντάξει; Σημειώνω ότι δεν έγινε αίτηση αναστολής, έγινε μόνο αίτηση ακύρωσης. Άρα όλες οι πράξεις δεν θεωρήθηκαν τόσο κακές και από τους ίδιους τους προσφεύγοντες να πουν κάνουμε και αίτηση αναστολής να σταματήσουν

όλα αυτά τα πράγματα να λειτουργούν, υπάρχει μόνο η αίτηση ακύρωσης, όταν θα βγει η σχετική απόφαση, αλλά... και αφορά τη διαχειριστική μελέτη.

Τώρα, για τα θέματα που αφορούν το ύψος της μουσικής σκηνής, τώρα για τον ήχο είπαμε, εντάξει, νομίζω θα μπορούσε να υπάρχει μια πίεση, να το επαναλάβω αυτό, σε ότι αφορά τη λειτουργία την ηχητική, να υπάρχει μια πίεση και με βάση τις συμβάσεις και με βάση το νόμο γενικά, ούτως ώστε να είναι εντός των ανεκτών πλαισίων και των νόμιμων πλαισίων, όχι μόνο των νόμιμων αλλά και των ανεκτών για τους ανθρώπους και τους περιοίκους. Νομίζω ότι μπορεί να υπάρχει αυτή η πίεση και αυτή η, ο έλεγχος απέναντι στον επιχειρηματία. Ναι για τη στάθμευση είπα ότι δεν έχω κάποια ένδειξη ότι υπάρχει πρόβλημα, για το αν επηρεάζει αυτό το επίπεδο του ήχου την πανίδα του «Άλσους» και αυτό είναι ένα ζήτημα. Αυτά τα οποία μας έχει πει το δασαρχείο είναι ότι δεν υπάρχει ουσιώδης επίδραση στην πανίδα, έχει αποκατασταθεί, λειτουργεί και πράγματι όποιος πάει ας πούμε, δηλαδή αν πάει κανείς τώρα μέσα στο «Πάρκο» θα ακούγαμε τα πουλιά να κελαηδούν κτλ, κτλ. Τώρα αν στις φυλλωσιές που είναι γύρω από το θέατρο ή κοντά στο θέατρο, αν δεν φωλιάζουν πουλιά το καλοκαίρι που έχουμε τις εκδηλώσεις αυτές, είναι ένα ζήτημα που... το οποίο όμως πρέπει να συν-αξιολογηθεί. Δεν έχω άποψη επι του ζητήματος αυτού, αλλά δεν μας έχει τεθεί, παρότι το είχαμε διερευνήσει, δεν μας έχει τεθεί κάτι συγκεκριμένο και με επιστημονική βάση.

Για το ύψος της μουσικής σκηνής, εντάξει είναι μια μουσική σκηνή, απλή είναι, δεν είναι μεπτόν. Θα υπήρχε, έχει δικαίωμα η Περιφέρεια και αυτό έχει μεταβιβαστεί στον εκμισθωτή, να γίνει διώροφη κλειστή από μπετονένια κατασκευή. Δεν έχει συμβεί. Γιατί έτσι προβλέπεται από το ρυμοτομικό εκείνο στο σημείο που είναι με κόκκινη γραμμή. Κόκκινη γραμμή σημαίνει κτίσμα, εντάξει; Διώροφο ας πούμε, δεν έγινε κάτι τέτοιο

...η Ρένα η Δούρου κατηγορήθηκε από τις συλλογικότητες ότι αρνιόταν να έχει οποιαδήποτε επαφή μαζί τους... δεν είναι ότι δεν ήθελε να μιλήσει μαζί τους, είναι, αυτό ήταν ένας κανόνας διοίκησης, ας πούμε. Είχε τους αρμόδιους ανθρώπους για να κάνουν όλη τη διαπραγμάτευση, όλη τη διαβούλευση κτλ. Δηλαδή μπορεί να μην μίλησαν με τη Ρένα Δούρου αλλά μίλησαν με την Ε. Κ. ή με τη Β. Α. που ήταν η εξουσιοδοτημένη για το ζήτημα αυτό, νομίζω πολλές φορές, ενδεχομένως και πάνω από δέκα και σε κάποιες από αυτές ήμουν κι εγώ παρόν. Έχουν μιλήσει με εκείνους, δεν είναι ότι η Δούρου δεν ήθελε να μιλήσει μαζί τους. Η Δούρου γενικά ήτανε της άποψης ότι έχω τους ανθρώπους οι οποίοι είναι αρμόδιοι και εφαρμόζω κιόλας αυτό το οποίο μου εισηγούνται. Οι εισηγήσεις που έγιναν από εμάς δεν αμφισβητήθηκαν από τη Δούρου δεν άλλαξαν...

... ναι, ακριβώς αυτό το μοντέλο δεν ίσχυε στην περίπτωση της Δούρου, δηλαδή δεν είναι αυτή που αποφάσιζε, δεν είναι αυτή. Δε νομίζω, δηλαδή αν θα γινόταν κάποιο τέτοιο ραντεβού ας πούμε μάλλον η Δούρου θα καλούσε τους συγκεκριμένους που αναφέραμε, θα άκουγαν για μια ακόμα φορά οι συγκεκριμένοι μπροστά στη Δούρου τα αιτήματα των πολιτών, τα οποία είχανε ξανατεθεί στις μεταξύ τους συζητήσεις και η Δούρου θα έλεγε, αυτό εισηγούνται οι αρμόδιοι και οι έχοντες την ευθύνη, αυτό θα κάνουμε

... είχαμε θετική άποψη για να έρθουν οι μικροπωλητές και να κάνουν τα παζάρια στο Πεδίο Άρεως και είχαμε θετική άποψη γιατί ας μην ξεχνάμε ότι υπάρχει παρα πολύς κόσμος φτωχός, ο οποίος δεν έχει τη δυνατότητα να πάει σε κάποια μαγαζιά με υψηλές τιμές για να αγοράσει κάποια πράγματα και νομίζαμε ότι βοηθάμε αυτό τον κόσμο πρώτον και δεύτερον τα παζάρια αυτά βοήθησαν στο να μπει κόσμος στο Πεδίο του Άρεως που ήταν το μεγάλο στοίχημα τα χρόνια 2017-2018 και συνέβαλλαν σε αυτό. Ναι, τώρα γιατί εγώ δεν μπήκα στο κάδρο, ενώ εγώ έπαιρνα τις αποφάσεις στην οικονομική επιτροπή, δεν μπορώ να το ερμηνεύσω

... η οικονομική επιτροπή τα έκανε όλα, έτσι, και η φιλική σχέση δεν ήταν προσωπική ήτανε πολιτική και με βάση μια πολιτική στόχευση να στηρίζουμε και τους μικροπωλητές και τα χαμηλά ή πάρα πολύ χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Αυτό ήτανε, πολιτική ήτανε. Είμασταν, λέμε συχνά την έκφραση ταξική μεροληψία. Αυτό, δεν ήταν κάποια προσωπική φιλική σχέση

Παιδικές χαρές, ...Λοιπόν, καταρχήν έγινε η παιδική χαρά που είναι κοντά στην Πλατεία Πρωτομαγιάς και η παιδική χαρά που είναι πίσω από τη Λεωφόρο των Ηρώων, ας πούμε, δυο παιδικές χαρές. Η διαδικασία πιστοποίησης των παιδικών χαρών ήτανε μια περιπέτεια που όμοιά της δεν έχω ξαναζήσει. Υπάρχει πολύ μεγάλη δυσκολία στο να δοθούνε εγκρίσεις. Εγκρίσεις δινόντουσαν από μια υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων, στην οποία το πόσα χαρτιά, έγγραφα πήγαμε δεν μπορώ να τα καταγράψω, δεν, θα θέλαμε σελίδες. Αλλά το χειρότερο ήταν ότι ζητήθηκε και η κατάσταση η ιστορική εξέλιξη των παιδικών χαρών αυτών όπου εμείς δεν είχαμε στοιχεία, από το 2000 και μετά που εμείς δεν είχαμε στοιχεία και δεν μπορούσαμε να τα προσαγάγουμε, οπότε βρεθήκαμε ακόμη και μπροστά στο φάσμα να μην λειτουργήσουν ξανά ποτέ οι παιδικές χαρές γιατί δεν είχαμε την ιστορική συνέχεια. Δεν ξέρω ποιος νόμος επιβάλλει αυτή την τρελή γραφειοκρατία. Πρέπει να υπάρχουν αυστηρά κριτήρια για την πιστοποίησή τους. Εμείς είχαμε, προσλάβαμε έναν οίκο πιστοποίησης για να κάνει την πιστοποίηση, από εκεί και πέρα, αυτή η τρελή γραφειοκρατία καθυστέρησε την έναρξη λειτουργίας των παιδικών χαρών. Όμως οι παιδικές χαρές πιστοποιημένες λειτούργησαν δεν θυμάμαι να πω το πότε, νομίζω μέσα στο 2018. Δηλαδή θέλω να πω, ανακεφαλαιώνοντας αν θέλεις και τις αναφορές τις προηγούμενες ότι η περίοδος 16-18 ήταν μια, ήταν ένα δίχρονο που μπήκαμε μέσα στο «Πάρκο» και αλλάξαμε, ανατάξαμε το «Πάρκο» ας πούμε και από τα μέσα του 18 και μετά άρχισε να φαίνεται το αποτέλεσμα, ενώ μέχρι το 16 δεν μπορούσαμε να μπούμε, όπως είπαμε,

λόγω του ότι ήτανε κατειλημμένο από τις σκηνές ας πούμε των προσφύγων. Τώρα, υπήρξε η ανάγκη να λειτουργήσει και μια μεγάλη παιδική χαρά η οποία εμείς θέλαμε να είναι και προσβασιμότητα σε ΑΜΕΑ. Τι κάναμε γι' αυτό. Το ξεκινήσαμε και αυτό. Κάναμε τη μελέτη, εγώ την έχω τη μελέτη και πραγματικά θα μπορούσα να δώσω κι ένα προσχέδιο το οποίο υπήρχε στη μελέτη. Και παραδώσαμε στη νέα διοίκηση έτοιμα, έτοιμα τα προσχέδια, αυτό δεν είμαι βέβαιος- αν είχαμε και τα τεύχη δημοπράτησης, πρέπει να το επιβεβαιώσω. Νομίζω ότι είχαμε και τα τεύχη δημοπράτησης. Αλλά ότι λέω το αποδεικνύω, γι' αυτό κρατώ μια επιφύλαξη. Δηλαδή είπα ότι είχαμε τα τεύχη δημοπράτησης για όλες τις υποδομές για την αποκατάσταση της υδάτινης διαδρομής, τα αντλιοστάσια κτλ, κτλ, αλλά τα έχω τα τεύχη δημοπράτησης, τα κοιτάζα τις προάλλες για τη δημοπράτηση. Για την παιδική χαρά δεν είμαι βέβαιος αν έχω τα τεύχη δημοπράτησης, είμαι σχεδόν βέβαιος ότι έχω τις τεχνικές προδιαγραφές και έχω το προσχέδιο γιατί το βλέπω στον υπολογιστή μου, το έχω στην επιφάνεια εργασίας. Άρα σε αυτό επιφυλάσσομαι να δώσω μια απάντηση βλέποντας τον υπολογιστή. Φτιάξαμε λοιπόν και αυτό, αλλά αυτό δεν προχώρησε από τη νέα διοίκηση. Σε όλη την έκταση φροντίζοντας να μην κοπεί ούτε ένα δέντρο που δεν είναι εύκολο γιατί υπάρχουν αρκετά δέντρα σε όλη την περιοχή και έχουν μεγαλώσει σε σχέση με το πως ήταν η παιδική χαρά πριν, ξέρω εγώ την έζησα τη δεκαετία εκεί του 70 και 80 ας πούμε, και βεβαίως είχε και αρκετά όργανα προσβασιμότητας ΑΜΕΑ και μιλάμε για σύγχρονα όργανα, όχι απλά κούνιες και τέτοια, αλλά τα σύγχρονα όργανα που έχουν σήμερα στις παιδικές χαρές, τα βλέπουμε ας πούμε στην παιδική χαρά στο Ζάππειο στο Νιάρχος κτλ. Ναι, αυτά γίναν ξαναλέω μέσα σε ένα δίχρονο, τρίχρονο, αυτό, δεν μπορούσαν αισθάνομαι να γίνουν πολύ περισσότερα και δεν έχουν γίνει στο επόμενο τρίχρονο, γιατί από τότε που παραδώσαμε μέχρι τώρα...

...δεν έχει γίνει τίποτα, τίποτα. Δηλαδή δεν έχει γίνει καταρχήν η σύμβαση για τη φύλαξη, τίποτα, εκχωρήθηκε και με σκανδαλώδη τρόπο, απευθείας αναθέσεις και τέτοια, ενώ υπάρχουνε προτάσεις για την αναβάθμιση της φύλαξης, τις οποίες εγώ τις υιοθετώ και από τους συλλόγους, είναι μια πολύ ωραία πρόταση, δηλαδή η φύλαξη να μη γίνεται με αυτοκίνητα, να γίνεται με ποδήλατα, ενδεχομένως και με ηλεκτροκίνητα, ας το πούμε έτσι, ποδήλατα. Πεζή και με ποδήλατα, πολύ ωραία ιδέα. Αν ήμασταν διοίκηση θα την εφαρμόζαμε ας πούμε σήμερα σε μια καινούρια σύμβαση. Αυτά ...

Για την καθαριότητα, δεν υπάρχει οργανωμένη σύμβαση καθαριότητας πια. Η κατάσταση στις τουαλέτες, εγώ είχα κάνει μια ανάρτηση το 2019 στη σελίδα μου στο facebook για τις τουαλέτες. Πήγα μια τυχαία μέρα που έγινε ο δρόμος που κάνουμε το ΟΠΑΡUN μαζί με την ΑΣΟΕΕ και πήγα στις τουαλέτες και έβγαλα φωτογραφία τις τουαλέτες. Θα μου πεις, ας πήγαινε κάποιος να

το ελέγξει, εγώ το σήκωσα στο facebook, ας μου έκανε κάποιος κριτική. Οι τουαλέτες έλαμπαν, έλαμπαν τίποτε άλλο. Οι τουαλέτες ζέχνουν, είναι διαλυμένες αυτή τη στιγμή

Το πράσινο, τώρα ξεκίνησε το πράσινο. Το πράσινο πέρυσι κινδύνευσε πήρε φωτιά...δεν ξέρω τι έχουν κάνει. Αλλά γιατί πήρε φωτιά; Γιατί δεν είχανε κόψει τα αγριόχορτα, γιατί ακόμα κάποια δέντρα τα οποία ήτανε ξερά και λογικό είναι να υπάρξει να ξεραθούνε κάποια δέντρα μέσα σε αυτό το οικοσύστημα, δεν έχουνε απομακρυνθεί. Και βεβαίως όταν το πράσινο είναι απεριποίητο επι ένα χρόνο, εντάξει μοιραίο είναι να υπάρξουνε μεγάλοι κίνδυνοι για να πάρει φωτιά. Πως αντιμετωπίζει η Διοίκηση αυτό τον κίνδυνο; Αντι να έχει βγάλει ένα διάδοχο διαγωνισμό που να έχουμε σύμβαση για το πράσινο, αμέσως μετά τον Απρίλιο του 21 που έληξε η δικιά μας, είχανε ενάμιση χρόνο, και τα είχαμε πει αυτά, τους είχαμε πει βγάλτε. Αντι να κάνει αυτό πήγε και έκλεισε πέρυσι το καλοκαίρι το Πεδίο του Άρεως, με το πρόσχημα του κορωνοϊού. Ήτανε όλα ανοιχτά και κλείσανε το Πεδίο του Άρεως. Αυτό είναι. Δηλαδή θέλω να ω ότι σε αυτό το τρίχρονο, αυτό που έλεγα στην αρχή, όλα γυρίζουν πίσω

Είπαμε για το πράσινο, τη φύλαξη, την καθαριότητα και για τις υποδομές. Τώρα οι υποδομές, ενώ υπήρχε οργανωμένη σύμβαση για αυτή, ενώ υπήρχε έτοιμη όχι σύμβαση, οργανωμένα τεύχη δημοπράτησης για την ανάδειξη αναδόχου για την πλήρη αποκατάσταση των υποδομών και δέσμευση του ποσού στον προϋπολογισμό, το είχαμε κάνει εμείς αυτό, απλά για λόγους πολιτικού πολιτισμού δε βγάλαμε το διαγωνισμό, για να μην μας πει κάποιος ότι προτρέχετε, χάσατε τις εκλογές. Από το Μάιο μέχρι τον Αύγουστο θα μπορούσαμε το 19 να τον έχουμε βγάλει και σε άλλες περιπτώσεις. Λοιπόν, όλα αυτά που δεν βγάλαμε τελικά βαλτώσανε, ναι. Το ίδιο έγινε και στο Φαληρικό Όρμο για τη Β φάση. Ενώ υπήρχε οργανωμένα, οργανωμένη μελέτη, τεύχη δημοπράτησης δεν δημοπρατήθηκε και τώρα εκχωρείται η αποκατάσταση των υποδομών στο Ίδρυμα Ωνάση, το οποίο έρχεται και κάνει δωρεά με δική του εταιρία και με προδιαγραφές, εκτός έγκρισης των υπηρεσιών. Στάσου αυτό δεν είναι δίκαιο και δεν είναι υπέρ του δημοσίου συμφέροντος.

...Εμείς όταν ήρθε το ζήτημα στην οικονομική επιτροπή τοποθετηθήκαμε Αρνητικά. Δεν θα είχαμε αντίρρηση να κάνει μια πολιτιστική παρέμβαση, μια έκθεση το Ίδρυμα Ωνάση και οποιοσδήποτε άλλος φορέας, η οποία όμως να μην κυριαρχεί στο «Πάρκο». Το να μπει μια κατασκευή σε ένα σημείο είναι κάτι το οποίο θα μπορούσε να ζητηθεί και να γίνει ενδεχομένως αποδεκτό. Αλλά αυτή τη στιγμή έχουμε την επικράτηση μέσα σε όλο το πάρκο μιας έκθεσης. Αυτό πια είναι πάνω από το μέτρο, έχει ξεπεράσει το μέτρο. Και το γεγονός ότι έρχεται τώρα το Ίδρυμα και λέει, θα δώσω μια δωρεά για να αποκαταστήσω κάποιες υποδομές, υποκαθιστώντας το δημόσιο, δημιουργεί την αίσθηση ότι η παρουσία και η παρέμβαση στο «Πάρκο» θα αποκτήσει μόνιμα χαρακτηριστικά και κυριαρχικά χαρακτηριστικά. Εντάξει; Έξω

από το μέτρο. Άρα πραγματικά μιλάμε για μια συνθήκη εκχώρησης σε ένα φορέα, κατά βάση ιδιωτικού, ας το πούμε, ιδιωτικής κατεύθυνσης του Πεδίου του Άρεως. Τίθεται μεγάλο ζήτημα. Δεν πρέπει και δεν θέλουμε να αντιδιαστείλουμε τον πολιτισμό με το περιβάλλον, αλλά ο πολιτισμός πρέπει να είναι σε ισορροπία. Η πολιτιστική παρέμβαση πρέπει να είναι σε ισορροπία. Έχουμε ας πούμε ένα θέατρο που λειτουργεί και έχει ένα επίπεδο πολιτισμού αρκετά πάνω από το μέτριο. Θα μπορούσε αυτό να συμπληρωθεί με κάποια έκθεση εικαστικού χαρακτήρα, αλλά επαναλαμβάνω όχι κυριαρχικού χαρακτήρα, συμπληρωματικά

Οι κάτοικοι λένε ότι σιγά, σιγά τρώγεται ένα κομμάτι του «Πάρκου». ...θα μπορούσε στο μυαλό κάποιων πολιτικών και επιχειρηματικών δυνάμεων να υπάρχει αυτή η αντίληψη. Εδώ είμαστε όμως αυτό το πράγμα να μην το επιτρέψουμε. Δηλαδή η δική μας διοίκηση δεν προώθησε κάτι τέτοιο, δεν ήταν υπέρ κάποιας μιας τέτοιας εξέλιξης και μια νέα διοίκηση η οποία θα υπάρξει από τον προοδευτικό χώρο από το, μετά τις εκλογές του 2023, που έχω βαθιά πεποίθηση σε αυτό, δεν θα το επιτρέψει. Δηλαδή, πρέπει να υπάρξει, ας το πούμε έτσι, μια ισορροπία. Πρώτον, ο Πανελλήνιος έχει ένα κομμάτι από το «Πάρκο», ιστορικά ας το πούμε έχει γίνει αυτό αυτή τη στιγμή. Υπήρξαν αναφορές σε σχέση με αυθαίρετες κατασκευές, δεν ξέρω σε ποιο βαθμό έχει τακτοποιηθεί αυτό. Από τη στιγμή που υπάρχει η όποια νομιμότητα και αποκατασταθεί η νομιμότητα σε σχέση με αυτό, πρέπει, στα πλαίσια αυτής της νομιμότητας, της τελικής νομιμότητας, ας το πούμε έτσι, σε ότι αφορά τις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου, θα πρέπει να υπάρξει ουσιαστική αναβάθμιση και ανακαίνιση των εγκαταστάσεων. Αυτή τη στιγμή είναι μια στεναχώρια δηλαδή. ... Είναι κατεστραμμένος, έχει πέσει ένας χώρος που ήτανε μια τέντα που πηγαίνανε, ξέρεις στο Πανελλήνιο πηγαίνουνε κάποιες χιλιάδες παιδιά κάθε μέρα. Λοιπόν, το κολυμβητήριο επίσης έχει τα χάλια του, οι εγκαταστάσεις έχουν τα χάλια τους το κλειστό κτλ, όλα αυτά... προβλέψαμε λεφτά, δυο εκατομμύρια

...Σήμερα η Περιφέρεια σε κανέναν δε δίνει καταρχήν, για να λέμε την πραγματικότητα. Δηλαδή, στο Καπαγέρωφ κάναμε εμείς, η Περιφέρεια Αττικής τη μελέτη, παραδώσαμε τη μελέτη έτοιμη στη νέα διοίκηση και τώρα η νέα διοίκηση το δημοπράτησε, προβληματική δημοπράτηση, με φωτογραφικούς όρους, που όταν έχουμε τέτοιες διαδικασίες πάντα αποβαίνουν εις βάρος της ολοκλήρωσης του έργου. Για το ΟΑΚΑ επίσης είναι διακηρυκτικά τα όσα λέγονται. Για τον Πανελλήνιο προβλέψαμε χρήματα αλλά περιμέναμε να φέρει ο Πανελλήνιος τη μελέτη για να μπορέσουμε να γίνει αυτή η παρέμβαση. Ο Πανελλήνιος, δυστυχώς, δεν κατάφερε να φέρει τη μελέτη. Δεν μπορούσαμε να βοηθήσουμε και στο σκέλος της μελέτης ή θα ήτανε εξαιρετικά χρονοβόρο το, αν κάναμε κάτι τέτοιο. Λυπάμαι που έχει μείνει έτσι και δεν έχει προχωρήσει καν η μελέτη, τρία χρόνια μετά δεν έχει γίνει τίποτα, πως να το πω δηλαδή. Άρα για να επιστρέψω στο αρχικό ερώτημα λέω ότι, ο Πανελλήνιος πρέπει να

μείνει, το θέατρο «Άλσος» πρέπει να μείνει, το «GreenPark» πρέπει να μείνει. Να επιβληθούν όμως σαφέστατα όρια με βάση το νόμο και την πολεοδομική νομοθεσία. Να τελειώσει έτσι το ζήτημα ως το πούμε αυτό στον όποιο βαθμό έχει ακόμα κάποιες εκκρεμότητες και μετά ότι λέει ο νόμος ότι λέει η νομοθεσία τελείωσε και όλο το υπόλοιπο είναι το ελεύθερο δημόσιο Πεδίο Άρεως με αναβαθμισμένες υποδομές, να λειτουργήσουν οι υδάτινες διαδρομές, να αναταχθεί το πράσινο, να βελτιωθεί το πράσινο με νέες φυτό-τεχνικές μελέτες, να λειτουργήσουν οι παιδικές χαρές, να φτιάξουμε την παιδική χαρά εφήβων και προσβασιμότητας ΑΜΕΑ, να βάλουμε σε όλο το «Πάρκο» WI-fi να μπορεί ο άλλος να κάθεται στα καθίσματα και να έχει ελεύθερο WI-fi, να φροντίσουμε πολύ τη φύλαξη και ειδικά την περιμετρική φύλαξη, γιατί εγώ έχω σημάδια ότι, αυτό που έλεγα πριν για την παραβατικότητα. Εμείς στην αρχή και μη έχοντας πολλά εργαλεία κάναμε μια έξυπνη λύση. Επειδή μπαίνανε μέσα πηδώντας τα κάγκελα, πήγαμε και βάλουμε στα κάγκελα μια προσθήκη λοξή, ανάποδη, ούτως ώστε κάποιος να είναι πολύ δύσκολο να πηδήξει. Τώρα βλέπω ότι αυτή η συμπλήρωση του κάγκελου, πολλή απλή- σαράντα πόντους λοξά, δεν μπορεί να σκαρφαλώσει μπορεί να μην το έχει καταλάβει κανείς γιατί είναι τόσο ανεπαίσθητη αυτή η προσθήκη που κάποιος μπορεί να μη το έχει παρατηρήσει, όμως αυτή απέτρεπε την εύκολη παραβίαση της περίφραξης ως πούμε. Τώρα αυτή η συμπλήρωση το υ κάγκελου σε 4-5 σημεία έχει κοπεί, πράγμα που σημαίνει ότι κάποιοι πηδάνε και μπαίνουνε μέσα και έχουμε πάλι παραβατικές δραστηριότητες, κυρίως σε σχέση με, φαντάζομαι με το εμπόριο ή το λαθρεμπόριο πως ν το πω τώρα, σεξουαλικών, δεν ξέρω την έκφραση να χρησιμοποιήσω, δεν θέλω να πω ανθρώπων κτλ, καταλαβαίνουμε τώρα τι λέω...

...εγώ το είχα ακούσει αυτό και για την περίοδο που ήταν η δική μας διοίκηση και ότι αυτή ήταν η κατάσταση. Και αυτή ακριβώς η κατάσταση αυτό ως το πούμε έτσι το κύκλωμα δεν ήθελε το φωτισμό και σε συνεννόηση ενδεχομένως με κάποιους που παίρνουνε τα καλώδια και μετά τα μεταπωλούν όταν φτιάχναμε τον φωτισμό, γινόταν η καταστροφή του φωτισμού, το κλέψιμο του φωτισμού καταστροφή του φωτισμού για να ευημερεί αυτό το λαθρεμπόριο ως το πω έτσι ή αυτή η παραβατικότητα. Κάναμε αυτή την παρέμβαση που είπα για να το αποτρέψουμε και βεβαίως αναφέρθηκα πριν την κάναμε για το φωτισμό. Βλέπω τώρα σε 4-5 σημεία περιμετρικά ότι αυτή η προσθήκη του κάγκελου, η λοξή ως πούμε έχει κοπεί, έχει σπάσει, που σημαίνει ότι η παραβατικότητα αυτού του τύπου ξανά άρχισε.

Λοιπόν, αυτά για το, δηλαδή θέλουμε λοιπόν ένα δημόσιο πάρκο, ελεύθερο, να υπάρχουν αυτές οι δραστηριότητες «GreenPark», Πανελλήνιος, «Άλσος» στα πλαίσια της νομιμότητας και του σεβασμού της περιβαλλοντικής, του απόλυτου σεβασμού ως πούμε της περιβαλλοντικής και της πολεοδομικής νομοθεσίας και μέσα όλη αυτή η ανάταξη, αναβάθμιση. Εμείς θα παρουσιάσουμε

ένα ολοκληρωμένο σχέδιο και θα δεσμευθούμε με συγκεκριμένες ημερομηνίες που θα γίνει το κάθε τι

Στόχος για αύριο. ... θα κερδίσουμε τον Οκτώβρη του 23, θα αναλάβουμε πρώτη, πρώτου του 24, από σήμερα, από το Σεπτέμβριο του 22, μέχρι το Σεπτέμβριο του 23, σε αυτό τον ένα χρόνο, εμείς θα διαβουλευτούμε με την κοινωνία ένα πολύ μεγάλο σχέδιο με ορίζοντα δεκαετίας, το οποίο θα παρουσιάσουμε στο λαό της Αττικής και με βάση ο οποίο θα ζητήσουμε να ψηφιστούμε με θετικό τρόπο, το οποίο σχέδιο θα είναι σε επίπεδο επιχειρησιακού σχεδίου, όχι γενικών διακηρύξεων. Θα πούμε δηλαδή στο «Πάρκο» ότι θέλουμε να κάνουμε αυτό, αυτό, αυτό και αυτό. Διαβούλευση με τους φορείς, με τους κατοίκους, με τις συλλογικότητες σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου με τους κατοίκους θα έλεγα θα κάνουμε το διάστημα Σεπτεμβρίου 22- Σεπτεμβρίου 23. Από εκεί και μετά η διαβούλευση θα είναι, αφού αναλάβουμε η διαβούλευση θα είναι περιορισμένη και θα έχει χαρακτήρα ελέγχου, γιατί το τι θα γίνεται από την πρώτη, πρώτου 2024 θα έχει προσδιοριστεί και θα υπάρχει μόνο ο έλεγχος του χρονοδιαγράμματος. Δεν θα ξεκινήσουμε να σχεδιάσουμε το 24. Ο σχεδιασμός θα γίνει τώρα και ότι πούμε και ότι αποφασίσουμε και ότι ψηφίσει ο κόσμος, που πιστεύω θα το ψηφίσει, αυτό θα γίνει και οι διαδικασίες θα προχωρούν με ρυθμό πολυβόλου από την πρώτη, πρώτου του 24. Δηλαδή η παιδική χαρά εφήβων, να στο πω έτσι, δεν ξέρω αν θα την κάνει ή θα την προχωρήσει η νυν διοίκηση, στο βαθμό που δεν την προχωρήσει, το σχέδιό της θα τεθεί σε διαβούλευση τώρα και μέσα στο πρώτο δίμηνο θα γίνει ο διαγωνισμός για την επιλογή αναδόχου. Εκτιμώ ότι θα κρατήσει 6 ή 7 μήνες. Το αργότερο στο τέλος του 24 θα υπάρχει σήμανση και το Σεπτέμβριο του 25 θα λειτουργεί αυτή παιδική χαρά. Δηλαδή εμείς θα δεσμευτούμε τώρα σχετικά με αυτό το χρονοδιάγραμμα, για παράδειγμα μιλάω για την παιδική χαρά Εφήβων-προσβασιμότητας ΑΜΕΑ, εντάξει; Αν βρούμε μια παιδική χαρά και αν βρούμε σύμβαση που δεν είναι προσβασιμότητας ΑΜΕΑ λέω ή έχει κάποιο πρόβλημα θα έχουμε συγκεκριμένο χρόνο παρέμβασης, χρονοδιάγραμμα πάλι για να το φτάσουμε σε αυτό το σημείο το οποίο είπαμε. Αυτό θα γίνει για όλα. Αυτή η διαβούλευση θα γίνει με οργανωμένο τρόπο, ανοιχτό, δημόσιο και επαναλαμβάνω θα έχει, προτάσεις από τη μεριά μας, προτάσεις από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών, επεξεργασία, σύνθεση, συμπέρασμα, επικύρωση του συμπεράσματος μέσω των εκλογών και από πρώτης-πρώτου του 24 ρυθμούς πολυβόλου στην εφαρμογή του.

... η διοίκηση Δούρου άφησε στις υπηρεσίες το περιθώριο να δράσουν και να λειτουργήσουν με αντικειμενικά κριτήρια και να αναπτύξουν το πεδίο της αρμοδιότητάς τους. Αυτό έγινε και στη διεύθυνση Παρκών και Αλσών και παρότι οι άνθρωποι δεν είναι πολλοί, ούτε δέκα, λειτούργησαν, καλοί επιστήμονες, με αγάπη για το «Πάρκο», ζούνε στο «Πάρκο» και πήγε καλά

όλο αυτό, όλη αυτή η λειτουργία. Εννοείται, δηλαδή εγω δεν έχω υπόψη μου σκέψεις για απομάκρυνση τους από το «Πάρκο», δεν το έχω υπόψη μου, κατηγορηματικά αντίθετος. Επίσης προσπαθήσαμε, αλλά επίσης δεν προλάβουμε γιατί, νομίζω από όσα είπα φαίνεται ότι το διάστημα 16-19 αυτό το τρίχρονο κάναμε πάρα πολλά πράγματα, δεν μπορούσαν να γίνουν όλα, αλλά θέλαμε να αναβαθμίσουμε τη λειτουργία της συγκεκριμένης διεύθυνσης, έχουμε κτιριάκια τα οποία είναι μέσα στο «Πάρκο», νομιμότατα και ανακαινισμένα, δεν μπορέσαμε να μεταφέρουμε λειτουργίες αλλά δεν κάνουνε και οι καινούριοι τίποτα και αυτά τα κτιριάκια τα οποία θα μπορούσαν να στεγάσουνε κάποιες λειτουργίες της συγκεκριμένης διεύθυνσης αυτή τη στιγμή ρημάζουνε. Θα τα αξιοποιήσουμε θα τα αναβαθμίσουμε.